823

823

liber sancti Nicolai epi in bruwylre per me fratre Nicolau
duobus aureis cōparatus anno quo madiuit sub prelo — LIIII

PETRI ANDREAE

MATTHIOLI

MEDICI SENENSIS Commentarii,

IN LIBROS SEX PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Adiectis quàm plurimis plantarum & animalium imaginibus, eodem authore.

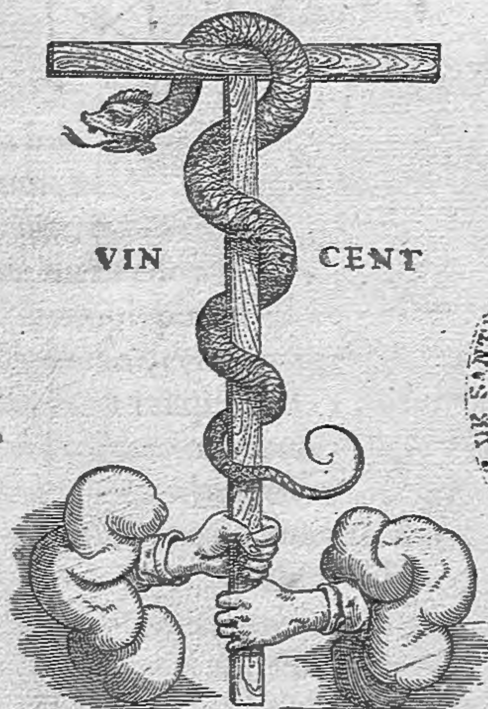

Cum Pont. Maximi, Cæsareæ Maiestatis, Christianiss. Galliarum Regis, ac Illustriss. Senatus Veneti, gratia & priuilegio.

Venetijs, in officina Erasmiana, apud Vincentium Valgrisium.

M. D. LIIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO

PRINCIPI FERDINANDO ROMANORVM, PANNONIAE, ET BOHEMIAE, ETC. REGI,

INFANTI HISPANIARVM, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRGVNDIAE, ETC.

Comiti Tyrolis &c. Domino suo clementissimo.

CVM vniuersam medicinam non modò vetustissimi quique scriptores, Serenissime Rex FERDINANDE, sed recentiorum quoque plerique Dijs immortalibus acceptam referant, eámque ob id nõ immeritò scientiam antiquissimam, celeberrimam, & diuinam existiment: tum eam præcipuè illius partem, quæ medicamentorum doctrinam pertractat, dignam esse censent, quæ Dijs ipsis accepta referatur, & planè diuina habeatur. Non enim fieri posse putant, ut homo ipse per se abditas stirpium, aut animalium, aut fossilium naturas facultatésque inuestiget, adipiscatur, & perspectas habeat, nisi eas primùm à maximo omnium rerum opifice fuerit edoctus. Quamobrem non desunt probatissimi authores, qui reiectis nugis poëtarum, & aliorum, qui fabulosè de medicinæ inuentoribus scripserunt, certò credunt, ac rationibus comprobant, Deum opt. max. plantarum & reliquarum rerum omnium, quas terra procreat, facultates Adæ primo humani generis propagatori indicasse, eíque illarum cognitionem infudisse, simulatque illi è terra cõformato, vitæ lumen inspirauit. A quo subsecutam ætatem uolunt, rerum omnium notitiam hausisse, ac subinde, industria adaucta, res altius diligentiúsque exquirere cœpisse: ita vt hinc primùm rei medicæ plurimum cognitionis ac ornamenti accesserit. Quod cùm postea animaduertissent innumeri sapientes uiri, nouissémtque maximam esse huiusce facultatis præstantiam atque vtilitatem, eius voluptate capti, ipsi etiam rei herbariæ, & cæteris, de quibus illa tractat, inuestigandis ac cognoscendis studium impenderunt. Id quod abunde testantur Pythagoras, Aristoteles, Theophrastus, Democritus, Zoroastres, Xenophon, Amphilochus, Athenæus, Philisthenes, Apollodorus, Aristander, Hipparchus, Aristomachus, Bion, Agathocles, Diodorus, Diocles, Carystius, Epigenes, Euagoras, Praxagoras, Crateuas, Erasistratus, Metrodorus, Nicesius, Pamphilius, Mantias, Herophilus, Hippocrates, Dioscorides, Galenus, Plinius, & alij antiquorum plurimi, quorum nomina,

na, ne longior ſim, quàm deceat, conſultò prætereo. Ii ſiquidem nobilitate ac iucunditate huius ſcientiæ ducti, ſtudio item poſteritatis iuuandæ, & perpetuæ ſibi conciliandæ famæ, non dubitarunt varijs ſeſe uitæ periculis committere, dum permultas ignotas peragrarent regiones, ut ueram legitimámque ſimplicium medicamentorum cognitionem conſequerentur. Porrò quòd plantarum peritia, aut inuentio, præter eam quam maximam ſecum adfert voluptatem & utilitatem, gloriam quoque & laudem pariat ſempiternam, nouerunt non tantùm vniuerſi orbis ſapientes, diligentiſsimi rerum indagatores, ſed ſummi etiam ac potentiſsimi reges. Quippe illorum claritatem, quæ hinc potiſsimùm ortum habuerat, admirati, rati in hac antiquiſſima facultate ſummum ſplendorem, ſingularémque præſtantiam eſſe, tantum otij ac ſtudij ad eam percipiendam, & illuſtrandam contulerunt, ut eorum plerique de plantarum hiſtoria & viribus libros condiderint. Nonnulli generoſa antidota compoſuerũt, ut ita ſuæ, & aliorum mortalium uitæ uſuique conſulerent. Alij etſi ex rebus conſilio & armis præclarè geſtis ſe illuſtres reddidiſſent, cùm tamen illuſtriores effici ſe poſſe cernerent, ſi clariſſimam ſtirpium facultatem ipſi quoque ſuo eſſent ſtudio proſecuti, è remotiſsimis terrarum regionibus raras nobileſque plantas ingenti pecunia conquiſitas, ad ſe transferri curarunt, ut certam ac ueram earum hiſtoriam deſcriberent. Neque illud certè hos latuit, quòd ſi hac in re ſtudioſè diutius uerſati, egregium quicquam inueniſſent, aut ſcriptis tradidiſſent, ſuum nomen eſſet nullis non ſeculis celebre duraturum. quãdoquidem herbæ, quæ ſingulis annis reuiuiſcunt, repullulant, & reuireſcunt, eos perpetuò in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, uel de ipſarum hiſtoria & viribus aliquid poſteritatis memoriæ prodiderunt. Qua in re eos minimè deceptos comperimus. nam ſatis perſuaſum eſt omnibus, Gentianam herbam à Gentio Illyriorum rege inuentam, ab eo quidem appellationem mutuatam eſſe, illi verò claritatem, & immortalitatem retribuiſſe. Similiter Lyſimachia (ut Plinius eſt author) Lyſimachum Macedoniæ regem, qui eam inuenit & nominauit, perpetuis laudibus celebrat. Scordium item, Mithridatem magnum illum Ponti regem, à quo Mithridatiæ herbæ nomen accepit: quin & Eupatorium, eundem Eupatorem cognominatum, à quo herbam hanc inuentam & dictam eſſe uolunt, nominis æternitati commendant. Clymenos præterea herba Clymeno regi inuentori ſuo, Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Myſiæ regibus, Echium & Anchuſa Alcibiadi Athenienſium duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent, Attalus Pergami, & Euax Arabum reges. ſiquidem hic de ſimplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conſcripſit: ille uerò, dum plura (ut Galenus perhibet) aduerſus uenena, & animalium uirus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris inſumpſit, ut legitimas plantas nanciſceretur. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Maſiniſſa Numidiæ, Agamemnon Argiuorum reges, quorum nomina nulla vetuſtate extingui poterunt, ob eam quam in cognoſcendis prodendiſque

ſtirpibus

ſtirpibus curam ac diligentiam adhibuerunt. Omittam Philometora, Hieronem,& alios plurimos magni nominis reges,ne uerboſius,quàm oporteat, rem hanc proſequi uidear, qui uel ipſi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quòd rei plantariæ ſtudioſi extiterint,in eáque de poſteris præclarè ſint meriti. Sunt etiámnum poëtæ quàm plurimi, in quorum poëmatibus Sole clarius lucet, rem herbariam & antiquam fuiſſe, & ſemper laudibus decantatam. qua in re & ipſi nedum inſigne, ſed etiam perpetuum nomen ſibi cõciliarunt. Ex Græcis quidem produntur Orpheus, Muſæus, Heſiodus, Homerus, Alcæus, Rufus Epheſius, quem teſtatur Galenus, libros quinque de herbis, uerſibus ſcripſiſſe. ex Latinis autem ſunt Vergilius, Ouidius, & Aemilius Macer, qui plura de plantis notatu digna, & nunquam interitura,carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam mulieres quoque affectaſſe,& aſſecutas eſſe, ut quæ multum curæ ac ſtudij earum uiribus inueſtigandis impẽderint, non modò poëtæ, ſed etiam hiſtorici tradunt. Etenim ob id Circen, à qua Circæa herba dicta eſt, poëtæ Solis filiam fuiſſe fabulantur. Sed hæc re uera eam demum exquiſitam herbarum notitiam adepta eſt,ut non temerè ob eius admirabilia facta illis ſeculis diuina potius, quàm humana ſit habita. Talis quoque Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiam habuit,ut cùm compoſitis ex ijs medicamentis, pluribus ſenectutem retardaſſet, Aeſonem poëtæ finxerunt ultimo affectum ſenio, ab hac iuuentuti fuiſſe reſtitutum. Helena ad hæc Helenio herbæ, quam primùm, ut quidam uolunt, ſeuit, ſuũ nomen impertita eſt: atque ideo in ea nunc etiam nominatiſsima uiuit. Artemiſia uerò Mauſoli Cariæ regis vxor, alioquin præclari nominis mulier, vel ex hoc memorabilis & immortalis reddita eſt, quòd ſuum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud inſuper ſatis eſſe poſſet, ut quenque ad plantarum cognitionem capeſſendam inuitaret, quòd hæc tãtum in ſe vtilitatis habeat, ut etiam animalia ipſa, natura docta plurimarum herbarum uires cognoſcãt, eáſque mortalibus indicarint. Quandoquidem cerui dictamnum herbam, quòd vulnerati, eius paſtu telum eieciſſent, ſagittarum vulneribus mederi oſtenderunt. Item ceruæ ſeſeli herbam demõſtrarunt: teſtudines cunilam, muſtelæ rutam, accipitres hieracium, columbæ verbenacam, hirundines chelidonium, ciconiæ origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas inuenere ac mõſtrauere. Quocirca ſi ad prædicta mentem animúmque homines conuerterent, ſi medicæ materiæ primordia ſpectarent, vtpote cùm plantæ ſuis diuinis præditæ viribus, ſtatim ab elementis conditis, è terra emerſerint, nullum mihi dubium eſt, quin omnes faterentur, hanc facultatem antiquitate, nobilitate,& diuinitate cæteras antecellere. Neque ob id ſolùm illi tantum laudis, admirationis, ac gloriæ debetur, quòd eius cognitio iucunda & delectabilis ſit, ſed etiam quia vtilis ac neceſſaria exiſtit. Ea nanque ſanitatem (qua nihil homini exoptatius eſſe poteſt) tuetur, varia innumeráque morborum genera fugat, ferarum virus euincit, & venenorum vim demolitur: quinetiam homines in vita diutius ſeruat, & ſæpe deploratos, quorum ſcilicet ſalutis nulla ſpes reliqua eſt, ad uitam reuocat. Quod

cùm rectè quidem æstimassent Romanorum imperatorum nonnulli (vt libro primo de antidotis testis est Galenus) etsi in republica administranda, & prouincijs gubernandis ac tutandis plurimùm essent occupati, eos tamen non mediocre studium tenuit colendæ atque illustrãdæ rei herbariæ. Quippe vt legitimas plantas consequerentur, vtqúe veris aromatibus potirentur, in multis ac longinquis regionibus herbarios magnis sumptibus alebant, muneribúsque donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus gloriæ quàm vtilitatis referrent, quòd ita quoque studerent mortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili suorum maiorum exemplo ducebantur, qui non solùm exuuias regum, quos in bello vicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsósque reges victos ante se ducere solebant, sed etiam peregrinas plãtas, & generosa aromata, quibus raræ præclaræqúe dotes inerant, in eisdem magno cum honore ferebant. Nec putabant ij, se minorem laudem ac gloriam adeptos esse ex plantis illis, quas postea diligenter suis in hortis serebant, itémque ex aromatibus, quæ inter sua alia pretiosa reponebant, in suum & aliorum commodum, quàm ex trophæis, simulacris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat senatus populúsque Romanus in perpetuam rerum gestarum memoriam, & eorum gratiam, qui se tali laude dignos exhibuerãt. Magno etiam apud Romanos honore habiti sunt ij, qui de plantarum historia & viribus scripserunt, inqúe hac facultate claruerunt. Argumento satis manifesto, quòd expugnata Carthagine, omnes bibliothecas, quas inuenerant, varijs regibus ac principibus donauerint, præter duo & triginta volumina de re herbaria & agricultura tantùm, à Magone Pœno scripta, quæ Romam attulerunt, & vt in Latinam linguam verterentur, mandarunt: tantam nimirum solus cum Romanis inijt gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Verùm enimuero etsi medica materia nullis olim non seculis celebris, nec solùm tractata, sed etiam exculta fuerit, accidit tamen vel regnorum euersionibus, vel seditionibus, & bellis tum ciuilibus, tum externis, vel grassantis pestilentiæ sæuitia, vel medicorum qui nos præcesserunt incuria, vt tam præclara diuináque facultas superiori nostro seculo obsoleta, intentata, & inculta iacuerit, adeò vt perpauci reperirentur medici, qui alias ferè plantas, quàm olera, quorum frequens est in cibis vsus, cognoscerent. Qua quidem re animaduersa, complures ætatis nostræ clarissimi viri, & rei medicæ diligentissimi indagatores, Latini & Græci sermonis peritissimi, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonhartus Fuchsius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Musa in academia Ferrariensi doctrina celebris, Otho Brunfelsius, Iacobus Syluius, Aloysius Mundella, & alij, strenuam nauarunt operam, vt discussa superioris seculi caligine, medicam materiam è tenebris eriperent, & suæ luci restituerent. Quos equidem eo quo potui maiori studio atque industria secutus, cùm multis iam annis animaduertissem in vniuersis Italiæ pharmacopolijs cùm à seplasiarijs ipsis, tum maximè à medicis huius facultatis ignaris, quàm

plurimos

plurimos errores, eósque graues & deteſtandos, committi in humanæ vitæ diſcrimen, ac ſæpe in eiuſdem perniciem, vt illorum errores tollerentur; habita noſtrorum pharmacopœorum ratione, quorum pauci ſatis Latinè ſciunt, Dioſcoridem Anazarbeum & Græcum, & antiquiſsimum ſcriptorem, ac in ſimplicium medicamentorum hiſtoria & viribus reddendis facilè principem, in Italicam linguam vertendum, & Italicis item commentarijs, vt poſſem, illuſtrandum ſuſcepi. In quos vtique, quantum ingenio, quantum labore ac cura, quantum denique iudicio conſequi potui, contuli, vt legitimas quas puto plantas proderem, meámque ſimiliter de cæteris ſimplicibus medicamentis proferrem ſententiam. Qua in re coacti fuimus non modò ſeplaſiariorum, & medicorum ſuperioris ætatis, qui hanc medicinæ partem neglexiſſe videntur, errata paſsim explodere, ſed recentiorum quoque, qui tamen materiam hanc diligentiſsimè tractarunt, opiniones ſæpenumero refellere. Nec certè mirum, quòd viri alioqui doctiſsimi, & ſumma laude digni impegerint, lapsíque fuerint, vel in tanto rerum diſcrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cæcutientes. quod quidem & nobis aliquando accidiſſe hoc opere non dubitamus. Porrò plantarum & animalium hiſtoriam latè, quantum res poſtulare viſa eſt, complexus ſum. In viribus autem recenſendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eóque ferè ſemper contentus fui, niſi quando quid ipſe prætermiſit. Præterea cùm plura ſint plantarum, aromatum, & aliorum ſimplicium medicamentorum genera, quæ frequentem in medicina vſum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab alijs qui per ſingulas ætates claruerunt, inuenta, de quibus nusquam, quod extet, meminerunt Dioſcorides, Galenus, alíique veterum Græcorum authores, ea omnia noſtris commentarijs inſeruimus, ipſorúmque hiſtoriam & vires, ea qua potuimus diligentia, deſcripſimus. Hoc opus vbi ad vmbilicum perduxiſſem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, vt aliqua ex parte induſtria mea hominum vitæ prodeſſem, déque ea bene meritus exiſtimarer. Aſſecutus hoc ſim nécne, noſtrum non eſt ferre iudicium. Niſi temerè fortaſſe à nobis dictum videretur, illud certè teſtari poſſem, me ex eo conieciſſe non ingratum opus Italis, neque inutile fuiſſe, quòd paucis pòſt annis tertiò, & quartò, & quintò (ni fallor) fuerit excuſum & venditum. Adderémque non vulgare de eo doctorum virorum iudicium, ex quo etiam cognoui, me non oleum nec operam planè luſiſſe. Id profectò me mouere debebat, vt ſi quid de exteris quoque gentibus promereri poſſem, tentarem, ne viderer in hoc Italis ſolis natus. Sed illud præterea huc acceſsit, quòd ex illis etiam aliquos noſtris commentarijs, quanuis Italicè conſcriptis, delectatos eſſe, ex iiſque fructum aliquem cepiſſe intellexerim. Cuius rei illud mihi ſatis manifeſto indicio fuit, quòd ex recentioribus tam Germanis, quàm Gallis ſcriptoribus inuenerim, quibus placuit noſtras qualeſcunque ſententias interpretari, ſuíſque ſcriptis interſerere, neque eas tantùm nobis ingenuè acceptas referre, ſed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorificè loqui. Quorum erga nos vo-

luntatem vt augerem, & studium omnium externorum si possem adiuuarẽ, vtque illis gratiam aliquam rependerem, & cum alijs omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio visa est, quàm vt Italicos nostros cõmentarios in Latinam linguam trãsferrem. Hos itaque quàm primùm potui, Latinos feci, in quibus tamen plura mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illustraui. Adiecimus insuper quàm plurimas plantarum & animalium imagines, quàm fieri potuit diligentius, ad naturæ imitationem expressas, magnis cùm laboribus, tum sumptibus: non alia mehercle ratione, quàm vt ijs, qui terras peragrare non possunt, nec præceptores habent, quasi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nullo cultu adhibito, viuas ferè stirpium effigies spectarent. Enimuero, Serenissime Rex FERDINANDE, tanto semper cognoscendæ materiæ medicæ, & iuuandæ posteritatis desiderio exarsi, vt facilè impulsus sim per varias ire solitudines, loca tum amœna, tum horrida perlustrare, & abditas terræ fibras scrutari, vt res ipsas oculata fide cognoscerem. quas modò vel cum vitæ meæ periculo in præruptis montium locis quæsiui, modò in densis & asperis syluis, modò in conuallibus opacis, modò in collibus apricis, nũc in paludibus & lacubus, nunc in fontium & fluminũ ripis, nunc in litoribus maris, aliâs in campestribus, aruis, pratis, & vinetis, aliâs in clarissimarum vrbium viridarijs, aliâs in ruderibus & collapsis ædificijs, aliâs in speluncis & lõgis terræ meatibus, aliâs in subterraneis metallorum fodinis, & eorum fornacibus. Ex quibus sanè locis plura mecum detuli simplicia medicamenta, quæ ab adulterinis, quorum est in officinis vsus, maximè distant. Nec me certè labores aut pericula deterruissent à magnis longísque itineribus, quòd Galeni exemplo mare traiecissem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliásque regiones peragrassem, vt multa præclara simplicia, quæ hodie desiderantur, essem consecutus, ad mortalium cognitionem & vsum transferenda, nisi meæ animi propensioni obstitissent negotia domestica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla satis constitutio, quæ me quidẽ maris & longæ peragrationis incommoda ferre non diu permisisset. His tamen nostris secundis conatibus magnam opem tulerunt (nec enim me pudet verũ apertè fateri) nõnulli huius ætatis medici clarissimi, & rei herbariæ peritissimi, quorum alij plantarum missione, alij consilio, alij rerum inuentarum cõmunicatione, mihi multum profuerunt. Inter quos potissimùm non grauarer hoc loco cõmemorare, si possem illis ex beneficij accepti commemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocorneliensem medicum ingenij & doctrinæ singularis, Pisis magna cum omnium laude rem herbariam profitentem: item Gabrielem Falloppium Mutinensem, medicũ eruditione & experientia clarum, qui Patauij honoratissimè humani corporis fabricam pariter & materiam medicam profitetur: necnon Andream à Lacuna Secobiensem medicũ præstantissimum: præterea Bartholomæum à Maranta Apulum medicum apprimè eruditum: Vlyssem quoque Aldrouandum Bononiensem honestissimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis medicum. Quibus omnibus eò

bus eò magis me deuinctũ esse intelligo, quòd ij pro sua tantùm humanitate ac liberalitate, me, quem non nouerunt nec viderunt vnquam, amore & officio prosequantur: nisi fortè eorum in nos beneuolentia ex eo orta sit, quòd iam aliquam de nobis conceperint opinionem ex nostris Italicis commentarijs. Non defuerunt etiam amicitia & affinitate nobis coniuncti, quorum studio ac diligentia, mihi licuit hoc tẽpore non aliter peragranti, ex diuersis locis plures plantas consequi, earúmque picturas edere. Sed præsertim in hoc pro nobis assiduam nauauit operam Io. Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus spectatæ eruditionis, & magnæ spei iuuenis, qui me in patris locum semper habuit. sanè is tum Patauio, tum Venetijs complures stirpes nõ vulgares ad nos perferri curauit. Potuissem equidem hæc omnia dissimulare, & mihi soli vniuersam laudem vendicare. sed absit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum est (vt Plinius in epistola ad Vespasianum scitè inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterùm quandoquidem Dioscorides non modò quinque libris tradidit vniuersam medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, sed his etiam sextum attexuit, in quo ad mortalis generis vsum de antidotis disseruit, quibus venena omnia arceantur, ac omnium venenosorum animaliũ morsus ictúsque curantur, ideo nos ipsum secuti in hunc quoque cõmentarios scripsimus, in quos plura regessimus, quæ vitæ hominum profutura speramus. Nam præterquàm quòd improborum veneficorum insidijs pateat cùm vniuersum genus humanum, tum maximè reges ac principes, nõ desunt etiam innumera animalium genera, quæ morsu vel ictu homines ex tẽpore interimunt. Quippe scorpiones, stelliones, phalangia nostris in domibus viuunt oberrántque, quæ animalia cùm nullam habeant personarum aut locorum rationem, vbique sese recipiunt, & latebras nidósque parant. quo fit, vt interdum ab hominibus inscientibus molestata, ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modò in hortis & viridarijs, modò in vinetis, modò in pratis, aliísque in locis inter flores & herbas, aspides, viperæ, & alia venenosa reptilia, quæ vel si tantillum quidem pede premãtur, aut excitentur; illico exitiosum vulnus infligunt: ex quo statim, vel paulò pòst icti commoriuntur, nisi quàm primùm antidotis succurrantur. Est & canis, qui etsi homini familiarissimus sit, tamen cùm in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quòd cùm diligenter examinassent rectéque expendissent complures veterum sapientum, quorum superius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quoruncunque simplicium medicamentorum vires altius perscrutati, varia aduersus venena & virulentorum animalium morsus antidota cõposuerunt. Quorum vestigia secutus Mithridates magnus ille Ponti & diuersarum gentium rex, cuius etiam antè mentionem fecimus, cùm non magnam satis sibi gloriam ex eo comparasse iudicasset, quòd mortalium solus (vt tradit Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeò vt de subiectis gentibus nullũ hominem per interpretem compellaret, nec quòd plurimis potitus esset victo-

rijs,

rijs, ad maiorem adhuc immortalémque ſuam gloriam medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ maximum ſtudium impendit. Quorum vtrunque planè aſſecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum compoſuit, quod nomen etiam eius retinet, & ſuum authorem famæ immortalitati conſacrat. Huius antidoti vſu adeò corpus ſuum rex ille firmauerat, tutúmque à venenis reddiderat, vt cùm ipſe vitam finire mallet, quàm Romanorum ſeruitutē pati, id ſæpius fertur fruſtrà veneno tentaſſe. Mithridatem imitatus eſt Andromachus doctiſsimus pariter & elegātiſsimus Neronis imperatoris medicus. Is ſiquidem theriaces compoſitionem inuenit, quæ, Galeni teſtimonio, à venenis ſeruauit non ſolùm plurimos Romanorum imperatores, ac innumeros principes, ſed & alios quoſque, qui eam opportunè ſumpſerunt. quapropter Galeni tempore, ab ipſo magnificè ac ſplendidè, ita iubentibus imperatoribus, hæc parabatur antidotus. Præteribo Attalum Pergami regem, de quo etiā à nobis antè dictum eſt, quem quoniam idem ſtudium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipſo Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen noſtra hæc ætas ex horum antidotorum vſu non eum fructum neque vtilitatem capit ſentítque, quam ſenſit antiquitas. Nam etſi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipſa in ſeplaſiariorum officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus viréſque hæc præſtant, quas ſuis nominibus pollicentur, quáſque illa præſtare veteres memoriæ prodiderunt. Cuius diſcriminis illud nimirum in cauſa eſt, quòd plura à nobis deſiderētur generoſa & pretioſa aromata, quæ legitima ac omnium præſtantiſsima ſuis antidotis immiſcebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenns, & alij complures veterum: quæqúe ingenti pecunia, ſummo ſtudio ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarúmque diuerſarum gentiū regionibus, illius florentiſsimæ ætatis imperatores Romam adferri curabant. Vbi tamen nemini, præterquàm medicis imperatorijs (quod fatetur Galenus) licebat veram ac legitimam theriacen conficere: niſi quis fortè potentiorum fauore, ab Imperatoribus eſſet ijs præclaris donatus aromatibus. Id quod maximè facit, ne miremur, ſi theriace noſtri vſus, itémque antidotus Mithridatica non perinde pollent viribus, atque earum nomina promittūt, & veterum ſcripta teſtantur. At certè in hoc ſatis infeliciter actum eſſe conſtat cum vita hominis, vtpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduerſus venena, aliáque grauiſsima incommoda, quibus obnoxia eſt, ac ſæpe affligitur. Quamobrem hac noſtra ætate, in qua quidem reliqua ferè omnia in priſtinum candorem reduci, & ſuæ integritati reſtitui videntur, glorioſus & verè fortunatiſsimus dici poſſet ſummus ille Pontifex, inuictiſſimus ille Imperator, sereniſsimus ille Rex, magnanimus ille Princeps, ſapientiſsimus ille cuiuſcunque reipub. Senatus, qui proprijs animi dotibus Romanos illos imperatores, & alios potentiſsimos reges imitatus, nullis ſineret ſe vel ſumptibus, vel laboribus grauari, ſed omne ſtudium, omnem operam, omnem denique ſuam facultatem adhiberet, vt iamdudum deperdita

dita aromata, quæ omnino nobis desunt ad antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero si horum aliquis id faceret, vel si omnes idem facere contenderent, non suæ tantùm & aliorum mortalium vitæ consulerent, déque posteris præclarè mererentur, sed præterea hinc famam assequerentur æternam. siquidem beneficium id posteri summa cum laude proprijs authoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem si id mihi non licuit, id saltem quod potui, omni studio industriáque mea præstare conatus sum. nam cùm viderem huius nostræ ætatis homines in ijsdem quæ priscæ, atque etiã in maioribus vitæ periculis versari, nobis tamen deesse vera illa ac generosa veterum antidota, ob ea quæ hodie in ijsce desiderantur legitima ac præclara simplicia medicamenta, tentare volui, posséntne ex legitimis quæ habemus, composita fieri medicamenta, quæ illorum vicem pensarent. Feci id quidem magno meo labore, longóque rerum vsu & experientia: sed assecutus sim nécne quod contenderam, ignoro. Illud certè fateri possem, ea semper mihi visa esse longè felicius theriacæ & Mithridaticæ antidori vires præstare, quàm quæ passim hac tempestate, earundem nomine conficiuntur. Verùm non omisi, quin in hoc, sicut in reliquis aliorum potius esset iudicium, quàm meum. quandoquidem eo promerendi animo, quem semper habui, in nostris commentarijs in sextum Dioscoridis librum, non solùm Dioscoridem ipsum, quantum potui, illustraui, sed quædam etiam antidota nobis inuenta descripsi. Cæterùm cùm veterem & vsitatum scriptorum morem secutus, patronum quærerem, qui hosce nostros commentarios ab inuidis, maleuolis, & vitilitigatoribus protegeret ac tueretur, cuius item amplitudine, authoritate, & splendore maiores illi quodámmodo, grauiores, & illustriores redderentur, prima omnium mihi occurrit Serenissima maiestas tua, Potentissime Rex FERDINANDE, vt quæ pro sua summa virtute atque immensa clementia, neminem vnquam iniquè depressum non extulerit, aut iniuria aliqua affectum non defenderit. Præterea mihi admodum condecens visum est, vt opus, in quo ea tractatur materia, cuius studio olim reges summopere delectati (quod suprà retulimus) perpetuum nomen sibi conciliarunt, non alio quàm Regi dicetur, eíque præsertim, quem mira naturalis philosophiæ & rei medicæ voluptas tenet. Quarum facultatum dignitatem & excellentiam quia Serenissima Maiestas tua summo studio & amore prosequitur, ideo iure aliquo hos nostros commentarios illi dedicandos esse putaui. Illud quoque me adduxit, vt potissimùm tuæ Serenissimæ maiestati eos nuncuparem, quòd ex compluribus audiuerim, eam hilari admodum vultu, summáque humanitate cuiusque conditionis hominum munera suscipere: id quod christianæ charitatis, ac religionis maximum præbet indicium. Huc etiam accedit immensa erga studiosos quosque Serenissimæ maiestatis tuæ benignitas, quæ eos perpetuò promouet, fouet, ac tuetur: sed maximè in medicos, quos ea præ cæteris (vt audio) præcipua benignitate complectitur, vtpote qui diuinam potius, quàm humanam profiteantur facultatem. Quod etiam apud Hebræos testatum reliquit Iesus Syrach di-

uino

uino ſpiritu afflatus, dum ſic inquit. Ab altiſsimo orta eſt medicina, & à rege accipiet munera. medicamenta de terra creauit dominus, & vir prudens non contemnit illa. diſciplina medici exaltabit caput eius, & in conſpectu magnatum collaudabitur. hæc ille. Porrò illud omnibus mirum videri poſſet, quòd Sereniſsima maieſtas tua, etſi in grauiſsimis negotijs, ſui imperij functionibus, & curis dies ferè noctéſque verſetur, præſertim cùm ea ſola in vniuerſa repub. chriſtiana aduerſus immaniſsimas Turcarum gentes iugiter firmiſsimum ſeſe offerat propugnaculum, nunquam tamen prætermittere ſoleat, quin ſucciſiuis quibuſdam horis, uarijs ſcientiarum ſtudijs vacet. Sed quid plura referam de tanto Rege? cuius nimirum religionem, iuſtitiam, prudentiam, pietatem, generoſitatem, liberalitatem, beneficentiam, humanitatem, ac probitatem admirantur non modò vniuerſæ reipub. chriſtianæ principes ac populi, ſed aliæ quoque gentes, quando nullis hominum præconijs præclariſsimæ animi illius dotes ſatis explicari poſsint. Reliquum igitur eſt, vt Sereniſsimam maieſtatem tuam humillimè rogem, vt hoc ſui mancipij munuſculum, qualecunque ſit, in ſeruitutis meæ teſtimonium læta fronte accipiat, foueat, & tueatur. Id quod eam maximè facturam ſpero. nam ſi munus hoc quaſi chartaceum perpendet, exiguum quidem, nec tanto rege dignum videbitur: at ſi animum donantis reſpiciet, maximum dicet, atque hoc nomine me (quæ ſua erit immenſa benignitas) ſuo fauore complectetur. Quod ſi ipſa, vt ſpero, fecerit, præterquàm quòd quàm plurimos ſtudioſos doctóſque viros excitabit, me quidem eò inuitabit atque alliciet, quòd maiora fortaſſe atque exoptatiora, quæ noſtra in officina continuè cuduntur, diutius latere non ſinam. Quæ ſi in lucem quandoque prodibunt, ea vniuerſa poſteritas Sereniſsimæ maieſtati tuæ accepta feret. Cui non ſolùm hæc, ſed & meipſum, & ſeruitutem meam dedico, dono, ac voueo. Goritiæ, Calen. Ianuarij, M. D. LIIII.

Sereniſs. Maieſtatis tuæ

Mancipium

Petrus Andreas Matthiolus medicus.

PETRI

PET. ANDREAE MATTHIOLI

ad medicæ materiæ studiosos,

Præfatio.

SI VELLEM eorum morem sequi, qui antequàm opus suum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil sibi maiori curæ ac studio esse, quàm vt vitæ vsuique mortalium consulant; hoc ipse quoque ingenuè facere possem. Nam ea animi propensione ab ipsa iuuentute, quantum mihi otij ab artis medicæ exercitatione, & cura familiari imperrare licuit, id tótum ad bonorum authorum libros euoluendos, ad simplicium medicamentorum cognitionem assequendam, ac demum ad scribendum contuli. Qua in re, vt certè apud omnes testatum relinquerem, me hac mente animoque elaborasse, vt quantum studio, labore, atque industria consequi possem, humanæ vitæ prodessem, deque ea optimè meritus existimarer, Dioscoridi omnem meam operam ac diligentiam adhibui, vt quantum in me esset, illustrior redderetur, atque omnium manibus tereretur. Ad quod ea mihi visa est ratio commodissima, vt ipsum Dioscoridem in nostram Italicam linguam transferrem, in eumque commentarios à nobis Italicè item conscriptos adijcerem. quòd tunc nos priuatum studium maiorque cura subiret Italos adiuuandi, quàm cæteros. Etenim pauci admodum sunt in Italia pharmacopolæ, ad quos tamen potissimùm hæc de medica materia tractatio spectat, qui Latinam linguam norint. Hoc opus, quod summa animi alacritate susceperam, vbi absoluissem, emisi vel hortantibus amicis, vt quem fructum antea ex meis laboribus mihi proposueram, eum postea mortalibus percipiendum, ac omnibus æstimandum exhiberem. Verùm an is talis fuerit, qualis vt esset, contenderam, malim aliorum esse iudicium, quàm meum. Illud certò scio (si tamen id absque vitio nobis testari licet) à multis in Italia, quorum iudicium cæteris omnibus antepono, eo animi candore scripta nostra æstimata ac commendata fuisse, quo ipsi illa scripsimus, atque etiam Italis non inutilia, neque iniucunda fuisse. Quorum sanè exemplo, deque nostris commentarijs iudicio non potui non mihi ipsi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Accessit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoque demerendi. eamque cupiditatem illud auxit, quòd intellexerim ijs pergratum fore, si nostri commentarij Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, vt etiam ab externis gratiam aliquam inirem, vtque omnibus in vniuersum studio, cura, industriaque mea prodessem (quod ego quidem antiquum semper habui, & præcipuum) nostros commentarios ex paruo, quod nobis superest otio, Latinos reddendos atque illustrandos suscepi. Quo in opere quid præstiterim, planè ignoro. vos, in quorum gratiam, tantum in eo laboris insumpsi, quòd iam absolutum quidem ipsum, sed mihi non decoctum emitto, legendo iudicabitis. Neque aliud ab omnibus petitum velim, quàm vt hos nostros commentarios ea animi synceritate, & æquitate æstiment, qua suos ab alijs æstimari & perpendi vellent: vel qua ipsi aggressi sumus illos conscribere. Nam etsi multorum eruditorum sententias refellere ausus sum, atque non pauca fortasse nimis acriter insequi, corrupta scilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam satis explodi possunt; id tamen eo consilio feci, vt quantum ingenio perficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicij in re medica ex studijs, laboribus, ac vigilijs mihi comparare potui, liberè in publicum ad mortalitatis fructum & utilitatem proferrem. Sed certè in hoc longius, quàm statueram, digressa est oratio nostra: eò enim (nescio quo modo) irrepsit, vt partem aliquam aperirem nostri scribendi instituti. Quod tamen non prorsus alienum fuisset, nisi eius consilij ratio cùm alibi, tum precipuè superius in epistola nuncupatoria à nobis latius exposita esset, atque à pluribus, opinor, comprobata, quàm vt hoc loco paucis attingi debuisset. Quare iam ad id nobis accedendum est, quod in primis medicæ materiæ studiosos admonendos esse putamus, vtpote quod nonnihil priuatim ad rem præsentis operis facere videatur. Cùm enim ab eo tria potissimùm comprehendantur, Dioscoridis contextus, nostri in eum commentarij, & plantarum imagines, de singulis aliqua nobis reddenda ratio est, vt qualem me in vnoquoque gesserim, quod confitendum sit, non dissimulem. De contextu itaque Dioscoridis, quem nequaquam prætermittendum censuimus, ob plures causas, quas hic referre nimis longum esset, quæret aliquis, cur Ioannis Ruellij Galli medici eruditissimi interpretationem prætulerim, dignamque existimauerim, quæ præ cæteris in nostris commentarijs legatur; cùm tamen duo alij viri summi pariter & doctissimi, Hermolaus Barbarus, & Marcellus Virgilius Florentinus in idem studium nauiter incubuerint. Fateor ingenuè me Ruellij versionem secutum esse, sed non propterea aliorum præclaros conatus contempsisse unquam: quin potius vtriusque studium semper admiratum, quippe quòd vterque in eo maximam laudem promeruerit. Illud autem me magis mouit, vt Ruellium admiserim, quòd eius conuersio omnibus facta sit vulgatior, ac frequentior in studiosorum manibus versetur. Adde etiam, quòd hæc communi omnium ferè, medicorum præsertim, iudicio præferatur: cui nimirum nobis quoque libuit subscribere. Non tamen illud me certè latuit, Ruellium nimis fortè in ea religiosum fuisse. quippe qui interdum maluerit ipsum Dioscoridem deserere, quàm Plinium, modò Latini sermonis nitore captus, modò etiam rei cognitione incertus. Qua re à nobis perspecta, Ruellij quidem interpretationem recepi, ita tamen vt nonnunquam ausus sim ab eo desciscere, vel vetustissimorum probatissimorumque exemplarium, & vnius Oribasij codicis fidem secutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem quæ immutaui, nonnulla obelisco adnotata reliqui, nonnullis etiam signum suppressimus. Sanè plura eiusmodi, pluresque insuper varias lectiones exhibuissem, si maius otium & tempus nobis suppeditasset. quæ tamen, Deo concedente, aliquando ad communem vtilitatem, & ampliorem medicæ materiæ disquirendæ campum, dabuntur. Hinc factum est, vt Ruellij nomen contextui præscribendum non duxerim, ne viderer cum eo nomine conuenire, re autem sæpe ab eo dissentire. Satis enim fore putaui, si hic studiosos certiores facerem, me Ruellio Dioscoridis conuersionem acceptam referre: si præterea rationem reddidissem, cur illi non semper addictus esse voluerim. Quod quia abunde, vt arbitror, præstitimus, iam ad alterum nobis propositum, quod de nostris commentarijs erat, progrediamur. De quibus profectò mihi melius esset tacere, quàm pauca dicere, si vellem nasutulis & vitilitigatoribus occurrere. Frequens nanque hodie est, indiesque magis pullulat huiusmodi genus hominum in Italia (nescio quid fiat in alijs regionibus) qui nullum in toto vitæ suæ cursu fructum seménve proferunt, alienos tamen auidè carpunt, mox lacerant, & pedibus obterunt. Sed hos nunc missos faciam: alius enim locus, aliud studiorum nostrorum otium postulabit, vt cum ijs sermonem conferamus, vel eos ab hac mala mente deterrendi, uel ad sua quoque proferenda excitandi causa. Verùm ad candidos, & æquos, quibus hæc scribimus, nostra sese conuertat oratio. A' uobis equidem illud petitum volo, quòd nulla vos capiat admiratio, si in his nostris commentarijs inuenietis, vt inuenietis scio, me plantas aliquas notas prodidisse, neque tamen earum imagines pictura expressisse. Hoc mehercule factum est, non solùm quòd plantæ nobis cognitæ, dum eas depingi curarem, non omnes nobis in promptu essent; sed quòd etiam deessent sculptores, qui pictas plantas citò diligenterque inciderent, & insculperent. Quorum quidem defectu coacti fuimus (vt ingenuè, quod accidit, confitear) non aliquarum modò plantarum, quæ à Dioscoride nobis notæ redduntur; sed omnium quoque, quas nostris commentarijs inseruimus, picturam in aliud tempus differre. Accesserunt amicorum hortatus, & typographi sumptus. illis vt obtemperarem, æquum fuit: neque non alterius habenda ratio erat, ne scilicet nimio sumptu grauaretur. Quare operæpretium fuit, vt & imaginum, quas absoluendi tempus & commoditas dabatur,

& totius

& totius operis (vt semel omnia complectar) editioni celeritatem & festinationem adhiberem. Quæ verò nunc omisimus, cogentibus causis prædictis, ea aliquando prodemus, nisi quid nobis humanitus accidat. Cæterùm vt de imaginibus quoque seorsum aliquid dicamus, equidem aliàs abhorrui ab hoc docendi genere, ratus neminem vnquam posse ex iconibus veram & exactam simplicium medicamentorum peritiam assequi. quòd eorum varietas non possit vnica singulorum pictura comprehendi: siquidem non eadem est pullulanti herbæ facies quæ adultæ, neque adultæ quæ iam senescenti. Quòd si eiusmodi herbarum mutationes omnes singulis picturis repræsentari vellent, quis dubitet, id opus futurum infiniti laboris, ac immensi sumptus? Verùm enimuero cùm vidissem tales aliorum conatus ab omnibus propémodum commendari, atque indies crescere studium virorum rerum effigies in publicum edentium, ne solus viderer in diuersam ire sententiam, vtque etiam notam, dum viuo, delerem, quam quidam typographus nostris Italicè scriptis commentarijs inusserat, adiectis plantarum imaginibus, quæ quiduis aliud, quàm rem ipsam referebant, ipse quoque experiri volui, si quid hac in re præstare possem, non tantùm ut mea in medium proferrem, quantum vt aliorum conatus adiuuarem, & de vobis studiosis, si possem, bene mererer. Sed quàm res hæc nobis difficilis fuerit, non est quod pluribus explicem. omnes enim sciunt, quàm difficilè inueniantur homines, qui res ipsas ita vt sunt, depingant, & qui depictas diligenter incidant, & insculpant, quorum maior adhuc inopia est. Id quod etiam facilè dijudicabitis studiosi, qui in hoc opere nonnullas effigies affabrè satis, nonnullas verò infabrè exculptas offendetis. Sanè quod in rem communem nauare potui, licet illud exiguum esse intelligam, in eo non commisi, vt meum studium, opera, aut diligentia à vobis desideraretur. Quid autem profecerim, nescio. vestrum erit iudicium. Ab iis certè, qui grati sunt, me gratiam initurum spero. quandoquidem mihi communis vtilitatis cupidissimo hoc opus non aggrediendi voluntas defuerit, sed perficiendi facultas: quam tamen omni studio consequi assiduè conamur. Bene valete, & nostra boni consulite.

EXEMPLVM PRIVILEGII PONTIFICII.

OTV PROPRIO &c. Cùm, sicut dilectus filius Vincentius Valgrisius bibliopola, & typographus Venetus nobis nuper exponi fecit, ad communem omnium studiosorum vtilitatem, sua propria impensa, Commentaria dilecti filij Petri Andreæ Matthioli medici Senensis in sex Pedacij Dioscoridis Anazarbei libros de medica materia, nunc primum ab ipso in Latinum conuersa & aucta, cum innumeris plantarum, & animalium figuris, quæ ad idem opus spectant: item Almanachum siue Ephemeridas supputatas per dilectum filium Nicolaum Simum Bononiensem mathematicum: necnō Dialogos seu Colloquia dilecti filij Marci Mantui Bonauiti Patauini Iurisconsulti: adhæc Secundam partem philosophiæ naturalis per dilectum filium Alexandrum Picolomineum Senensem Hetrusco sermone conscriptam: item Carmina dilectorum filiorum Io. Baptistæ Pignæ, & Reuereñ Cælij Calcagnini, & Ludouici Areosti Ferrarensium: præterea Centuriam consiliorum Io. Baptistæ Montani Veronensis: insuper libros Ioannis Schoneri mathematici de iudicijs natiuitatum, in Italicum sermonem per Io. Baptistam Carellum conuersos, hactenus non impressa, imprimi facere intendat, dubitetque ne huiusmodi opera postmodum ab alijs absque eius licentia imprimantur, quod in maximum suum præiudicium tenderet. Nos propterea eius indemnitati consulere volentes, Motu simili, & ex certa sciētia eidem Vincentio, ne supradicta opera per ipsum imprimenda, per decem annos, post dictorum operum impressionem à quocunque sine ipsius licentia imprimi, aut vendi, seu venalia teneri possint, concedimus, & indulgemus, inhibentes omnibus, & singulis tam in Italia, etiam in Fulginateñ, & Raccanateñ ciuitatibus, quàm extra Italiam existentibus, bibliopolis, & librorum impressoribus sub excommunicationis latæ sententiæ. In terris verò S. R. E. mediatè vel immediatè subiectis, sub ducentorum ducatorum auri, pro vna, fisco cameræ Apostolicæ, & pro alia medietatibus, eidem Vincentio eo ipso applicandis pœnis: & insuper amissionis omnium librorum, quoties contrauentum fuerit ipso facto, & absque alia declaratione incurrendis, ne intra decennium ab impressione dictorum operum respectiuè computandum, dicta opera sine eiusdem Vincentij expressa licentia imprimere, vendere, seu venalia habere, aut proponere quomodolibet audeant. Mandantes vniuersis venerabilibus fratribus nostris, Archiepiscopis, Episcopis, eorumque Vicarijs in spiritualibus generalibus, & in statu C. S. R. E. etiam Legatis, & Vicelegatis sedis Apostolicæ, ac ipsius status gubernatoribus, vt quotiens pro ipsius Vincentij parte fuerint requisiti, vel eorum aliquis fuerit requisitus, eidem Vincentio efficacis defensionis præsidio assistentes, præmissa ad omnem ipsius requisitionem contra inobedientes, & rebelles per censuras Ecclesiasticas etiam sæpius aggrauandos, & per alia iuris remedia, auctoritate Apostolica exequantur. Inuocato etiam ad hoc si opus fuerit auxilio brachij secularis, non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, priuilegijs quoque indultis, & literis Apostolicis quibuscunque, & præsertim dictis Fulginateñ, & Raccanateñ ciuitatibus, super libertatibus, & exemptionibus mercatorum quorumlibet, tempore nundinarum eorundem ciuitati, ac aliàs quomodolibet editis, concessis, confirmatis, & innouatis etiam iteratis vicibus. Quibus omnibus illorum veriores tenores pro sufficienter expressis habentes, hac vice duntaxat, specialiter & expressè pari motu derogamus, cæterisque contrarijs quibuscunque. Et insuper quia difficilè admodum esset præsentem motum proprium ad quælibet loca deferri, volumus & Apostolica auctoritate decernimus, ipsius transumptis, vel exemplis plenam, & eandem prorsus fidem vbique tam in iudicio, quàm extra haberi, quæ præsenti originali haberetur: & quòd præsentis motus proprij, absque eo quòd publicetur, aut in eo data apponatur, sola signatura sufficiat, & vbique fidem faciat in iudicio, & extra, regula contraria non obstante.

EXEMPLVM PRIVILEGII CAESAREI.

AROLVS Quintus, Diuina fauente clementia, Romanorum Imperator Augustus, ac Rex Germaniæ, Hispaniarum, vtriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis &c. Notum facimus tenore præsentium vniuersis. QVVM syncerè nobis dilectus Vincentius Valgrisius bibliopola, & chalcographus Venetus, nobis reuerenter exponi fecerit, se constituisse in communem omnium, & præcipuè rei medicæ studiosorum vtilitatē, suis proprijs impensis imprimere, & imprimi facere Commentaria hactenus non impressa in sex libros Dioscoridis Anazarbei, de simplicium historia & viribus latinitati reddita per honorabilem, doctum, nostrum & Imperij sacri fidelem dilectum Petrum Andream Matthiolum Senensem, artium & medicinæ Doctorem, cum figuris omnium plantarum, animalium, aliarumque rerum eidem operi spectantium. Vereri autem ne eiusmodi Commentaria & figuræ, postquàm ab ipso magno labore ac sumptu impressa fuerint, ab alijs chalcographis aut bibliopolis temerè imprimantur & distrahantur, in non modicum ipsius damnum & detrimentum. A' nobis proinde humiliter petendo, vt ipsum Priuilegio ac Edicto nostro aduersus eam iniuriā munire vellemus. Nos igitur cupientes in primis illorum indemnitati consultum, qui magnis suis impensis & laboribus vtilitati publicæ prodesse student. Icirco tenore præsentium, ex certa nostra scientia, & pro ea autoritate, qua tam ratione Imperialis dignitatis, quàm aliàs fungimur, edicimus, statuimus, & districtè inhibemus, ne quis typographus seu impressor, aut quivis alius cuiuscunq; status & conditionis existat, per totum Romanum Imperium, & ciuitates, terras, ac loca nobis

bis & eidem Romano Imperio, mediatè vel immediatè subiecta, tam in Italia, quàm in Germania, & vniuersa Ditione nostra, prædicta Commentaria in Dioscoridem, per præfatum Vincentium Valgrisium imprimenda, infra decennium ab illarum prima editione, absque ipsius Vincentij expressa licentia, imitari vel imprimere, seu alibi impressa seu excusa, intra fines sacri Romani Imperij, & Ditionis nostræ importare, adducere, ac vendere audeat & præsumat. Quátenus præter nostram, & Imperij sacri grauem indignationem, & amisionem librorum, sic per æmulationem impressorum (quos eidem Vincentio, vbicunque nactos, per se vel agentes suos ad se recipiendi, & in vsum suum vertendi ius esto.) pœnam quoq; sex Marcharum auri puri, Fisco nostro Cæsareo, & ipsi Vincentio, ex æquo, quotiescunque contrafactum fuerit, irremisibiliter applicañ, cupiant euitare. Harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri impressione munitarum. Datæ in ciuitate nostra Imperiali Augusta Vindelica, die vigesima prima mensis Februarij. Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, Imperij nostri trigesimo primo, & Regnorum nostrorum trigesimo sexto.

EXEMPLVM PRIVILEGII GALLIARVM REGIS.

Enry par la grace de dieu Roy de France Aux Preuostz de Paris Bailliz de Rouen Senechaulx de Lyon Tholose & Bordeaux & a tous noz aultres Iusticiers officiers ou leurs lieutenã quil appartiẽdra salut Nostre cher & bien ame Vincent Vaugrys libraire & imprimeur dem a Venize Nous a faict entendre par lr̃es que nous a escriptes nostre ame & feal cõseiller maistre des requestes de nostre hostel & nostre embassadeur deuers la seigneurie de Venize Que auec grandz fraiz peine soinz & labeur Il a traduict le liure de Dioscoride auec les figures au naturel & les commentz latins du docteur philosophe & medecin Maistre Pierre Andre mathiol Senoys & pareillemẽt les figures de tous les simples qu'il a faict portraire & designer au naturel Pour le benefice commung de tout le monde & pour L'ayde & support des corps humains lesquelz il a faict imprimer audict Venize & pour aultant qu'il craint que aulcuns libraires & Imprimeurs de nostre Royaulme ne fingerent & entremectent de faire Imprimer & portraire ledict liure & par ce moyen le frustrer de ce qu'il pretend du fruict de son labeur Nous suppliant & requerant a ceste cause luy vouloir surce pourueoir Pource est il que nous inclinans a la requeste que nostredict ambassadeur nous a faicte pour ledict Vincent Vaugrys Et voulans luy subuenir en cest endroict auons de noz certaine science plaine puissance & auctorite Royal prohibe & deffendu prohibons & deffendons a tous libraires imprimeurs de nostre Royaulme & aultres personnes quelz qu'ilz soient Que durant le temps & terme de dix ans ensuyuans & consecutifz Commenceans au iour & dacte de ces pñtes ilz n'ayent a imprimer ne faire extemper mettre ne exposer en vente lesdictes oeuures & traduction dudict liure de Dioscoride ne aussi les portraictz & figures de tous les simples Sinon celluy ou ceulx qui auront charge d'en vendre & exposer en vente de la part du dict Vaugrys sur peine damende arbitraire a nous a applicquer & de cõfiscation de tous lesdictz liures & oeuures qui ainsi se trouueront Imprimez sans charge ne commission dudict Vincent Vaugrys Si vous mandons commectons & a vnz chũn de vous endroict soy et si comme a luy appartiẽdra Que selon & ensuyuant ce que dessus vous faictes ou faictes faire expresses Inhibitions & deffences de par nous sur les peines que dessus indictes & aultres que verrez estre a imposer a tous lesdictz imprimeurs libraires demourans en voz iurisdictions & destroictz Que parcy apres ilz ne aulcũ d'eulx aultres que celluy ou ceulx qui auront charge expresse de ce faire dudict Vincent Vaugrys Ayent a imprimer ne faire extemper mettre ne exposer en vente ledict liure traduction & figures dessusdictes et si apres lesdictz commandemens faictz vous trouuez aulcuns contreuenans a iceulx vous procedez a lencontre d'eulx par condemnation desdictes peines & aultres ainsi que verrez estre a faire selon lexigence des cas Non obstant oppõs ou appellaõs quelcõcques & sans preiudice dicelles Pour lesquelles ne voulons estre differe Car tel est nostre plaisir De ce faire vous auons donne & donnons plain pouuoir puissance auct̃e & mandement especial Mandons & commandons a tous noz Iusticiers officiers & subgectz a vous en ce faisant estre obey. Donne a Sainct Germain en Leez le XXIX Iour de mars Lan de grace mil cinq cens cinquante deux auant pasques & de nostre Regne le Sixiesme.

Par le Roy Duthier

EXEMPLVM PRIVILEGII ILLVSTRISS. SENATVS VENETI.

Erenissimo Principe & Illustriss. Signoria. Supplica il fedelissimo Seruitore di V. Sublimità Vincenzo Valgrisio libraro & insieme stampator de libri, che hauendo deliberato di far stampar à honore, & vtile di questa inclita città, i commentari Latini dell'Eccellentissimo medico messer P. Andrea Matthioli sopra Dioscoride, libro nõ men vtile, che desiderato da molti. Et hauẽdo per maggior intelligentia della materia, che in esso libro si tratta, fatto dissegnar & intagliar infinite piante. Per il che ha fatto vna grandissima spesa, ne quella solamente è stata in far ritrarre, & intagliare le dette piante da valentissim'huomini, ma in farsi trouar, & portar quelle piante (che sono molte) che qui non nascono da diuersi paesi, tutto con speranza di mandarle insieme co'l libro in luce, mercè però del fauore, che aspetta dalla bontà di V. Sublimità, si per honore, & gloria di questa Clarissima città, come per vtilità, & beneficio del corpo humano. Et perche dubita il detto supplicante stampando il sopradetto libro con le dette figure senza'l priuilegio di vostre Sublimità, che altro Libraro, ouer Stampatore non gli toglia la fatica, & le spese insieme, cauãdo'l disegno dalle sue figure, facendole poi intagliare, & vltimamente stampandole, prendendo nel resto il suo libro per essemplar, il che gli saria non solamente perdita delle fatiche, & spese fatte intorno à questa opera, ma cagion grande di sua ruina. Per questo egli hora ricorre alli piedi di V. Sublimità, & à quelle con l'Eccellentissimo suo Conseglio di Pregadi humilmente supplica d'essergli concesso in special gratia, che altri, che egli, ouer chi da lui hauerà auttorità, non possa stampar, ò fare stampar, pigliando questo suo Dioscoride per essemplare, & da esso cauando le figure delle piante, ne da altri in alcun modo stampato vendere il detto libro per spatio di anni quindici, sotto pena à chi contrafarà, di ducati seicẽto, & di perder tutti i libri, & i dissegni che fussero stati fatti, & di pagar ducati dui per ciascuna opera, che fusse stata contrafatta. Et se sarà alcun'habitante in questa inclita città, che lo facesse stampare, ouero fusse causa, che si stampasse, in terre aliene, che saria danno di V. Sublimità, & di esso supplicante, trouandosi questi tali s'intendano incorrer nelle sopradette pene. delle quali un terzo vada all'hospital dell'incurabili, l'altro all'accusator, & l'vltimo all'officio, il qual farà l'essecutione, & che ogni officio, ouer magistrato possa far la detta essecutione, doue sarà fatta la conscientia.

Supplica ancora il medesimo per le sottoscritte opere nella forma istessa, che quella di sopra, & questo tutto domanda in gratia à vostre Sublimità, allequali humilissimamente si raccomanda.

Almanach, ouero Ephemeride per XV. anni calculato per l'Eccellentissimo messer Nicolò Simo Bolognese.

Colloquia, seu Dialogi iuris &c. dell'Eccellentissimo messer Marco Mantoa Patauino.

La Seconda parte della Philosofia naturale di messer Alessandro Piccolomini, volgare.

La Poesia Latina di M. Giouan Battista Pigna, di Monsignor Celio Calcagnino, & di M. Lodouico Ariosto Ferraresi.

1553. Die. 29. Septembris in Rogatis.

Che al soprascritto supplicante sia concesso quanto'l domanda, essendo obligato di osseruar tutto quello, che è disposto in materia di stampe.

Raphaël Cornelius Ducalis Notar. &c.

Typographus

Typographus Lectori. S.

Cum non possumus id facere quod volumus, id velimus quod posimus, necesse est. Non temerè neque ineptè quidem cogor nunc ijs verbis uti. nam si ego, qui omnem meam operam in tuum vsum libenter conferre soleo, non vterer nunc tecum excusatione officij, quod mihi maxima de causa intermittendum fuit, eius facti conscientia mihi iniucunda esset. Huius operis calci Matthiolus præclarus author adiecit Apologiam, qua se ab erroribus & calumnijs vindicat, quibus nôtatur ab Amato Lusitano medico in suis enarrationibus, quas ille in Dioscoridem nuper edidit. Apologiæ subinde idẽ attexuit obiectiones, in quibus contrà errata illius patefacit. Vtrunque libentissimo animo excudendum susceperam, ratus rem tibi non ingratam, neque prorsus inutilem me facturum. Cur autem id modò non præstiterim, in causa fuit (vt dicam ingenuè quod res est) angustia temporis, & rerum nostrarum infirma satis conditio: quarum vt rationem haberem, nullum tempus erat nobis reliquum. Sanè maximas impensas feci, & vix nostris viribus pares, ex quibus vt iam fructum aliquem caperem, opportunũ valde visum est, ex usuque meo, hunc librum ad proximum mercatum Francofordiensem mittere. Qua præterea ratione celerius à nobis satisfiet exterarum gentium expectationi, quam illis librum hunc de se concitasse intelligo. Habes igitur causam, cur hoc tempore satis angusto maluerim meis cómmodis, quàm tuæ vtilitati consulere, quàm etiam Matthioli voluntatem exequi, quibus tamen iandudum me meamque operam dicaui: id quod feci vtriusque humanitate fretus. Quare si nunc non potui (quod non abre præfatus sum) id facere quod volebam, si id uolui quod potui, mihi ignoscas, abs te peto. Dabo equidem operam, vt quæ nunc remisi, quàm primùm absoluam, adeò vt huic libro etiam empto, ea commodè assuere posis. Atque etiam adnitar, vt plura alia, quæ scio uir hic clarissimus exornat, à nobis excudantur. In summa non committam posthac, vt meam diligẽtiam desideres: quinimo efficiam, vt me tuæ magis, quàm meæ vtilitatis cupidissimum cognoscas. Vale.

Errata corrigenda.

Pagina 8. uersu 6. suspectum esse suspectus esse 9. 37. clematis altera clematis prima 16. 2. in arundinibus sati in arundinetis sati 24. 25. lib. III. epist. VI. lib. VI. epist. III. 40. 41. persimiles persimilis & 53. Faciendi modus Faciendi modum 44. 49. per regiones desertur per regiones non desertur. 48. 19. Siser bis satus Siser bis seritur 51. 20. deinde sacculum deinde in sacculum 158. 4. capite secundo capite undecimo 195. 28. & ante ipsum Theophrastus & post ipsum Theophrastus 215. 30. à cano rabido à cane rabido & 55. carnes duræ carnis duræ 278. 55. depotum depositum 300. 21. hanc de causa hac de causa 350. 52. paruo bello paruo bulbo 401. 2. & 3. semine rebrtam semine refertam & 4. Amfrosiam Ambrosiam 482. 7. inter se differant inter se non differant.

Ex his erroribus nonnullos hoc loco necessariò adnotauimus, quippe quòd authoris sententiam peruerterent. nonnullos verò, qui verbum immutabant, latinitatemque offendebant vnius vel alterius literæ additione, aut defectu, aut mutatione, ea tantùm ratione apposuimus, vt eorum exemplo alios similes inter excudendum commissos, benignus lector emendet.

INDEX EORVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Cuius primus numerus paginam, sequens uerò paginæ lineam denotat.

Agaricum

anagallidum

casiam

chelidonij

Colophoniæ

Index.

echini

Index.

F

fellis

Galaxia

H

I

Linaria

M

oleum

P

palma

Index.

Porrum

Q

R

S

scordium

Index.

Succedanea

Index.

tithymali

V.

uiticis

X

Z

FINIS INDICIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioſcoridis.

VANQVAM, amiciſsime Aree, complures non ueterum modò, ſed recentiorum quoque, de medicamentorum compoſitione, uiribus, atque probatione ſcripſerunt; nobis tamen nec uanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus inceſsiſſe, tibi oſtendere tẽtabimus. propterea quòd eorum nonnulli abſolutum nihil ediderunt, alij plurima, vt ex narratione acceperant, ſcriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omiſſa prorſus herbarum tractatione, rem ipſam paucis perſtrinxerũt. neque uerò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte uerſati uidentur, radices multas apprimè utiles, herbaſque aliquas haud quaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priſcorum ſubſcribere oportet ſententijs: quos, etſi pauca ipſis referantur accepta, magnam tamen impendiſſe diligentiam conſtat. Iunioribus minus aſſentiendum: è quibus eſt Iulius Baſſus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Aſclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam uernaculam, cognitamque uulgò, dignam cenſuerunt, quæ ab ipſis literis exactè mandaretur: & ut medicamentorum uires, probationeſque curſim complexi, ſic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani uerò reddendarum cauſarum ſtudio uerba fundentes, alia interdum pro alijs ſcriptitando, † rem in aceruum, congeriemque controuerſiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, euphorbium naſcentis in Italia chamelææ ſuccum eſſe contendit: androſæmonque eandem herbam cum hyperico eſſe: quinetiam aloẽn in Iudæa foſsilem naſci: & pleraque his ſimilia falsò exponit, quæ prorſus ueritati refragantur. Quibus coniectura colligi poteſt, ea nõ oculata fide, ſed narratione potius ab alijs accepiſſe. In ordine præterea ijdem ipſi aberrarunt, partim eorum diſcrepantes, nullaque cognatione coniunctas uires collidentes: partim per elementa literarum ſcripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum effectus à ſua cognatione diſiungentes. Nos uerò ab ineunte, ut ita dicam, iuuenta, iugi deſiderio cognoſcendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim neſcis nos militarem uitam exegiſſe) tuo hortatu commentationem in ſex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obſequentes, ob eum quo nos proſequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum uerò in eos, quibus cum tibi eiuſdem artis neceſsitudo intercedit, pronus ad amicitiam eſſe ſoles, in nos etiam aliquantò peculiarius. Enimuero non paruum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi uiri Licinij Baſsi ſingularis erga te amicitia: quam unà nobiſcum degentes nouimus, cùm mutuam inter uos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te uelim, eoſque qui in hoſce commentarios incident, ne in uerbis facultatem noſtram æſtimetis, ſed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima uiſu ipſi exactiſsimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, hiſtoria, percunctationeque rerum apud ſingulos uernacularum, diligẽter accepimus. Dabimus igitur operam, ut differenti ab alijs ordine tradito, genera ſingularum medicinarum, uireſque deſcribantur. Quòd autem neceſſaria ſit medicamentorum doctrina, nemo eſt ferme qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta ſit, uniuerſiſque eius partibus efficax adminiſtret auxilium. Quare per medicamentorum compoſitiones, atque miſturas, & facta in morbis pericula extẽdi, & incrementum capeſſere poteſt, plurimùm conferente ſingulorum medicaminum cognitione. Quinetiam uernaculam, familiaremque materiam complectemur, ut perfecta ſit, quæ à nobis relinquetur, doctrina. Verùm in primis curam impendere oportet, ut ſuis temporibus ſingula & demetantur, & recondã-

tur. certè pro horum ratione medicamenta aut ualent uiribus, aut euanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cæli conſtitutione demetenda ſunt. magni ſiquidem refert inter colligendum, ſi uel ſqualores, ue imbres infeſti ſint: quemadmodum ſi loca, in quibus prodeunt, cliuoſa, & uentis expoſita ſint, & perflata, frigidaque, & aquis carentia: in his enim locis uires eorum longè ualidiores intelliguntur. Contrà, quæ in campeſtribus, riguis, & opacis, cæteriſque locis à uento ſilentibus enaſcuntur, plerunque degenerant, & minus uiribus ualent: multoque magis, ſi non ſuo tempore, nec opportunè colligantur, aut ſi per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorandū, ea ſæpe pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut ſerius adoleſcere. nōnulla propria ui hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo eſt horum peritiam aſſequi, neceſſe eſt eum prima germinatione ſolo emergentibus, adultis, & ſeneſcentibus adeſſe. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adſtiterit, adultam cognoſcere non poteſt: neque qui adultam tantùm inſpexerit, nuper erumpentem noſcet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum ſeminiſque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum uarietates non perſpexerunt, magno in errore uerſentur. Quæ cauſa etiam nonnullis ſcriptoribus impoſuit, qui herbas quaſdam, uerbi gratia, gramen, quinquefolium, & tuſsilaginem emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui ſæpius ad uiſendas herbas, & earum natales ſe contulerit, earum cognitionem maximè conſequetur. Scire etiamnum conuenit, ſola ex herbaceis medicaminibus ueratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ uerò fruticoſa ſunt, ſicut ſtœchas, triſſago, polium, abrotonū, ſeriphum, abſinthium, hyſſopum, & alia id genus ſemine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm ſponte ſua decidant. Fructus autem, ut maturi decerpantur, neceſſe eſt: & ſemina, ubi ſiccari cœperint, priuſquàm defluant. Herbarum ſuccus, & foliorum elici debet, germinantibus tū primum cauliculis. Lac, & lacrymæ excipiantur, inciſo per ſummum adoleſcentiæ uigorem caule. Radices, & liquamenta, corticéſue ut recondantur, eximere conuenit, cùm herbæ ſuis folijs exuuntur. ſiccantur etiam expurgatæ inibi, locis aſperginem non redolentibus: ſed quæ luto, aut puluere ſunt obſitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo ſitu obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut folijs ſemina, ut perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus dēſior materia, argentea, uitrea, aut cornea cōuenit. Fictilis etiā, ſi modò rara non ſit, accommodatur: & lignea, pręſertim è buxo: ſed ænea uaſa ocularijs medicamentis, liquidiſque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas ſtagneis uaſis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

*Q*VANTVM *oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen ſibi comparare ſtudent, ſimplicium quoruncunq; medicamentorum, quæ medicinæ uſui competunt, cognitionem, ac facultatem ſenſibus exactè conſequi, non modò hac præfatione declarat* Dioſcorides Anazarbeus *in hac materia cæteris facilè princeps; ſed id quoque poſt* Dioſcoridem *admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauiſsimus autor* Galenus: *qui hac in re præ cæteris* Dioſcoridem *ſecutus (ut eius luculentiſsima monumenta paſsim atteſtantur) in ſimplicium medicamentorum uiribus, ac facultatibus indagandis, relicta (hoc etiam ipſe fatetur)* Dioſcoridi *hiſtoriarum palma, omnes, qui in hac materia ſcripſerunt, longè admodum ſuperauit. Quippe tanta animi propenſione oblectationeq; cognoſcendorum ſimplicium captus fuit (ſciebat enim non poſſe ritè ſe dici medicum ſine eorum ſcientia) ut nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in* Lemnum, Cyprum, *Syriam nauigauerit, atq; alias plurimas peragrauerit regiones, ea demum cauſa, ut quæ legitima & ſyncera, quæq; ſpuria & adulterata eſſent medicamenta, certò dignoſcere poſſet.* Quapropter *lib. iij. de medicament. comp. per genera ita ſcriptum reliquit. Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, ut medicamentorum materiam cognoſcant, ipſimet inſpicientes, non ſemel aut bis, ſed frequenter: quoniā ſenſibilium rerum cognitio ſedula inſpectione perficitur. cuius rei euidentiſsimum eſt indicium, quòd gemini per omnia ſimiles eſſe nobis uideantur, differentes autem ijs, qui ipſos inſpicere conſueuerunt.* Itaq; *herbarum, fruticum, & arborum materiam, priuſquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimum eſt, dum fructus uidelicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum uigent.* Hæc *ſiquidem continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſsimùm ipſos commodè decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias.* Vos *ergo admoneo, amici, ut in hoc quoq; me ſequamini, ſi artis opera pulchrè obire uolueritis.* Nouiſtis *enim, quomodo ex omni natione præſtantiſsima quotannis mihi afferantur medicamenta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores (*Græci ῥωποπώλας *uocant) uarijs modis ea contaminant.* Præſtiterat *forſan non hos ſolùm, ſed multò magis etiam mercatores, qui illa aduehunt, incuſare, atq; his multò magis ipſos herbarios. item nihil minus eos, qui radicum liquores, ſuccos, fructus, flores, & germina ex montibus in urbes conferunt: hi ſiquidem omnium primi in eis dolum exercent.* Quiſquis *igitur auxiliorum undiq; copiam habere uolet, omnis materiæ ſtirpium, animalium, & metallorum, tum aliorum terreſtrium corporum, quæ ad medicinæ uſum ducimus, expertus eſto, ut ex eis & exacta, & notha cognoſcat.* Niſi *enim hoc modo inſtructus ad præſentis*

Galeni nauigationes, ut legitima cognoſceret ſimplicia.

Medicamēta adulterabant etiam Galeni tēpore.

operis

operis præſidia ueniat, uerbotenus quidem medendi methodum ſciet, opus uerò nullum ipſa dignum perficiet. Et primo de antidotis: Medicus autem (inquit) omnium ſtirpium, ſi fieri poteſt, peritiam habeat, conſulo: ſin minus plurium ſaltem, quibus frequenter utimur. Earum genera quiſquis toto ætatis illarũ decurſu nouerit, multis in partibus orbis terrarum reperiet, ut ego in Italia multis in locis inueni: quæ nec quando pullulant, nec quando creſcunt, nouerunt iſti, qui ſiccas ſtirpes tantummodo cognoſcunt. Hæc Galenus. Ex quibus ſatis medicis omnibus perſpicuum eſt, non poſſe quenquam ſine certa ſimplicium medicamentorum cognitione, nec morbis ratione mederi, neq; artem recta methodo exercere, nec niſi fortuna quadam, uel naturæ ipſius robore ægros ſanare. Neq; enim ullo pacto eis adſtipulandum cenſeo (ut medicorum pleriq; faciunt, & ij ſæpe, qui primas ſibi deferri exiſtimant) qui compoſitis tantùm officinarum medicamentis, ipſiſq; admodum uulgaribus contenti ſunt. Nam cùm ſatis ſibi fore perſuadeant, ſcire Diacatholicum omnes in uniuerſum humores deijcere, Deiectorum è ſucco roſarum flauã bilem, Diacnicum pituitam, Diaſenam, & Catapotia ex cæruleo atram bilem, Coccia caput & cerebrũ expurgare; ſicuti, quæ lucida nuncupant, oculis, & quæ ex hermodactylis dicuntur, ac quæ fœtida uocantur, arthriticis eſſe peridonea, nihil ultra requirunt: quin potius ſcire negligunt, è quibus ea ſimplicibus componantur medicamenta, & an ijs eæ inſint uires, quæ ſuis nominibus pollicentur. an ſimplicia, quibus conflantur, legitima ſint an ſpuria, ſyncera an adulterata, recentia an exoleta, ſicca an humore, uel ſitu corrupta, an ſuo tempore, & opportunè decerpta, ſole ſiccata, an umbra, an igne, ut ſæpius in temporis anguſtia officinis fieri ſolet. Neq; unquam animaduertunt, quòd deiectorijs medicamentis, quæ noſtro æuo parantur ad bilem deijciendam, ſemper Scammonium lacte tithymalorum, ac pityuſa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiſcẽt. Iis uerò, quæ pituitam ducunt, ſæpe legitimi Turpeti loco, modò pityuſæ, modò thapſiæ, modò pæoniæ radicum cortices imponunt, quæ impoſtorum mangonio ita Turpetum referunt, ut non ſeplaſiariorum modò, ſed etiam medicorum quoruncunq; oculos ſæpenumero fallant, niſi fraus guſtu, & legitimi Turpeti ſcrutinio, & collatione deprehendatur. In Catapotijs deinde, quæ ex hermodactylis uocant, ephemerum Colchicum legitimi hermodactyli uice, in fœtidis uerò cicutæ ſemen pro agreſtis rutæ ſemine, quorum utrunq; mortiferum eſt medicamentum, omnes inijciunt. Adde præter hæc, quòd ſæpenumero medicamenta ex ijs ſimplicibus componunt, quæ ætate exoleta, nihil uiribus præſtant. quo fit, ut penitus euanida, ac inualida reperiantur. Quod etſi quandoq; malitia, ac propria artificum impoſtura fiat, id tamẽ plerunq; accidit, ex ipſorum tum incuria, tum etiam imperitia. nam pauci, uel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos ſemper excipio, qui ſimpliciũ hiſtorias amplexantur) qui ſuppoſititijs, ipſiſq; innumeris non utantur ſimplicibus. Namque aſaro utuntur pro bacchare, cytiſo pro trifolio, ſylueſtri loto pro ſertula Campana, colutea pro ſena, acoro odorati calami uice, cypero pro galanga, hierario pro ſoncho, ſphondylio pro acantho, chondrilla pro cichorio, agreſti lactuca pro intubo, ophioſcorodo pro ſcordio, quibuſdam arborum lacrymis pro ſuccino, thapſia pro turpeto, pice pro piſſaſphalto, reſina larigna pro abiegna, & legitima terebinthina, phyllitide pro aſpleno, obſcuris quibuſdã radicibus pro meo, peucedano, & coſto. Ad hæc caſiam pro cinnamomo uſurpant, ſantala pro aſpalatho, laccam ex braſilio & cocco infectorio confectam pro cancamo, Rhodum oleaſtrum pro agallocho, oſſa & carnem humanam pro mumia, macim pro macere, chartam pro papyro, creſpinũ (ſic enim uulgò uocant aculeatã quandã plantam) pro oxyacantha, conuoluulum, ſiue læuẽ ſmilacem pro liguſtro, agreſtiũ prunorum ſuccum pro acacia, ſuccum uerò baccarũ liguſtri, et periclymeni pro lycio, nuces, quas Arabes uomicas appellãt, pro metellis ita uocatis, cãcros pro gãmaris, ranunculum pro coronopo, ſaponariam uulgò dictam pro ſtruthio, carduum, quem benedictum nominãt, pariterq́; chamæleonem album pro leucacantha, parthenium pro artemiſia, cotulam fœtidam appellatam pro parthenio, canis teſticulos (ſic enim radices quædam nominantur) pro ſatyrio, polium pro chamæpity, paronychiam, & trichomanem pro adianto. Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem refert, ærugo æris florem, æris ſquama ſtomomatis (quod chalybẽ dictum putamus) ſquamam, ſandix minium, terra quædam mangonizata ſphragidem lemniam, ſalnitrum nitrum, & aphronitrum. Alia deniq; plura, ac diuerſa ſimplicia medicamenta ſunt, quæ ubiq; locorum apud uarias nationes, huius, uel illius uice nulla penitus ratione indifferenter ſubijciuntur, ubi tum prauum, tum ſpurium ſibi iandiu uendicant uſum. quæ, ne uerboſius rem hanc proſequi uideamur, ſilentio prætermittenda cenſemus. Hæc autem pluribus in locis non euenirent, ſi medici omnes ueram, & exquiſitam ſimplicium rerum doctrinam conſequerentur, quam maxime, & iure conſequi deberent. Quippe materiæ huius peritiam aſſecuti, & errorum cognitionem nacti, ne ſeplaſiarij in eiuſmodi uerſarentur ſcandalis, obſtarent, neq; eis ulla unquam medicamenta confici permitterent, niſi ſibi prius perſpectis, cognitis, ac probatis ſimplicibus, quæ in ipſis componendis expetuntur. Dent itaq; iam operam imperiti, ut huiuſce materiæ cognitionem exactè conſequantur. quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius eſſe poteſt, quàm ſuæ artis ſubiectum, & inſtrumenta ignorare. Quod ſanè unicuiq; medico uſu euenire comperimus, qui non modò alienis utitur mixturis, ſed nec ſimplicia quidem, nec eorum facultates nouit. Proinde ſcitè à Galeno dictum eſt lib. VII. *&* VIII. *de compoſit. medic. ſecundum locos, quòd non poterit, is ex quo ordine eiuſdem generis medicamentorum compoſitum ſit, cognoſcere, num ex molliſſimo, an uehementiſſimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui ſingulorum ſimplicium poteſtatem exactè antea non perceperit. Veruntamen nemo in hac materia ſe peritum euadere confidat aſsidua tantum librorum lectione, etſi eos quidem grauiſsimi conſcripſerint autores, niſi ſæpius ad uiſendas ſtirpes ſe contulerit, et quod à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonſtratione prius fuerit doctus, ac oculorum ſenſu, guſtatuq́;, uarijs anni temporibus omnia hæc diligenter omni ex parte perpendat. Id enim, cum maximè perpendiſſet Galenus (ut ſexti libri de ſimplicium med. facult. præfatione legitur) inquit. Equidem non poſſem non accuſare & illos quoq;, qui primi herbarum formas ſcriptis docere ſunt conati, cùm melius exiſtimem ab ipſo præceptore oculis diſcere, ac non adſimilari ijs, qui ex libris prodeunt gubernatores. nam ſic et uerior, & manifeſtior eſſet doctrina, non herbarum modò, & fruticum, arborumq́;, ſed & aliorum om-*

Abſque ſimpliciũ cognitione rectè mederi nemo poteſt.

Officinarum lapſus.

Officinarum abuſ° & ignorantia.

Simpliciũ peritiam nemo poteſt adipiſci ex librorũ lectione.

Herbarũ formæ deſcriptæ parum conferunt.

Scripta quorũ cõmendet Galenus.

nium medicaminum. Verùm enimuero si omnino libris est opus, quis adeò miser est, ut præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, et aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum, demoniorumq; herbas sacras perferat? Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ uiua uoce traditur. neq; enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc nanq; comparati sunt libri, ut nobis sint eorum, quæ ante didicimus, monumenta, nõ ut rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequamur. Quòd si qui sint, qui præceptoribus careant, uelintq; ijs, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur. Et primo de antidotis: Quòd si nullo (ait) monstrante ex libri alicuius lectione, quales sunt commentarij Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq; quorundam in simplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis uelit, longè maiore ipsi opus est inspectione, ut exactè singularum medicinarum uirtutes, ac uitia dijudicare sciat. Nam qui simplices medicinas diuendunt, tam callidè illarum quasdam concinnant adulterantq;, ut etiam exercitatißimos in eis decipiant. Hactenus Galenus. Ex cuius uerbis manifestè percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiam si in ipsis stirpium imagines uirentibus persimiles omni exquisito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (ut hac in præfatione scribit Dioscorides, & locis iam citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritißimus euadere cupit, illum quidem uiuas omnium plantas non semel tantùm, sed diuersis anni temporibus inspicere oportet. Quandoquidem plantæ ipsæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergunt, aliàs cùm adolescunt, & caulẽ edunt, aliàs ubi flores erumpunt, & aliàs ubi siccescentes maturum gestant semen. Videmus enim apertè populum nigram, sicuti ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi uerò triangulari sectione laciniata uisuntur. Sed contrà hederæ euenit. quippe huic prima statim iuuenta triquetra folia insunt, quæ uetustiora iam facta quadantenus rotundantur. Sisymbrij aquatici folium cùm primùm erumpit, rotundum est, cùm uerò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, et nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaq; apij ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubescunt, prælonga oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortense nostrum uulgò petroselinum uocatum cum suis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis folijs caulem uestit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiscuntur, ut in aristolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus acanthus folio lactucæ longiore uirescit erucæ incisuris diuiso: at senior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, ut nucamẽti speciem quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora ostendunt, quarum nomina breuitati consulentes nunc consultò prætereunda censemus. At fieri quidem nequit, ut huiuscemodi stirpium uariationes ex libris, in quibus figuræ expressæ, atq; etiam coloribus exornatæ habentur, omnes obseruari poßint. quandoquidem plantæ ipsæ appictæ ex tot uarijsq; unam nobis duntaxat imaginem repræsentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad unguẽ referre, ac exprimere queunt, quanuis etiam naturam exactißimè imitentur. Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauißimi autoris commentarijs, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam earum notionem unquam adepturum esse, quæ maximè medicis requiritur. quippe quòd ij suis simplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historijs, non nisi unam lineamentorum, ac similitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametsi uera sint, nullum tamen præbent mutationis exemplũ, ut sæpe ac sæpius plantis compluribus uarijs totius anni curriculis tum in folijs, tum in caulibus, reliquisq; particulis euenire comperimus. Quo fit, ut hæc uariandi series nullo alio pacto addisci poßit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plantæ ipsæ solo educatæ uirescunt. Cæterùm ubi scriptores in suis historijs stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus utuntur, acorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq; iridi similem reddentes. Meon præterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hoc illi, & illud huic sæpißimè comparantes. Vnde fieri non potest, quin aliquis, non prius perspectis unà cum doctißimis ac exercitatißimis præceptoribus plantis quibuslibet, cum quibus aliæ inijsse tum similitudinem, tum etiam cognationem narrant autores; & non habita hoc modo earum ratione, poßit unquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, uel sine eis editis, in summum & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, inspicientium oculos blandè admodum detineant, atq; illas prius à nobis cognitas in memoriam reuocent; magni tamen eas esse emolumenti ijs non crediderim, qui uisu, & præceptoris auxilio numerosam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortasse secus uulgus existimet. Adhibeant igitur curam ij, quibus in animo est rei herbariæ peritiam adipisci, ut in primis uiros huius rei non imperitos sibi præceptores ascifcant: deinde ut assuescant per diuersa temporis interstitia, montes adire, ualles, syluas, ac cætera terræ loca, ubi oculis reliquisq; sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere ualeant. Quos nec pigeat se conferre ad fodinas, ubi metallica & foßilia medicamenta tam diligenter contemplentur, ut legitima quæq; deinde ab adulterinis discernere sciant. Neq; solùm in fodinis ipsis uersari debent, sed etiam in fornacibus, ubi metalla funduntur. nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & spodium, & cadmiam, & argenti spumam, & alia nonnulla dignoscere poterunt: quæ hac nostra ætate factitia, spuria, & adulterata in myropolijs ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentißimasq; ciuitates se conferant, ubi peregrina undiq; importata ueneunt. At certè ridiculi sunt, qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices, uana ducti religione, quibusdam uerborum, carminum, & suffimentorum superstitionibus uti præcipiunt, quasi uires, & facultates medicamentorum uerba, & carminum incantationes infundere, augere, & diminuere ualeant, ut stulti, & superstitiosi falsò credere, & affirmare non erubescunt. Quos tamen lib. VI. de simp. med. facul. superius citato acerrimè damnauit Galenus, sic inquiens. Et Pamphilus cum in modum tractatum de herbis composuit. uerùm is ad fabulas uersus aniles est, simulq; præstigiaturas

Simpliciũ peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur.

Impostores quãdoque et peritos decipiunt.

Stirpes folia immutantes.

Stirpium imagines parum, uel nihil prosunt ad simplicia dignoscenda.

Vanũ & superstitiosũ incãtationib⁹ uti, dũ plãtæ effodiuntur.

præſtigiaturas quaſdam, iunctis nonnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et ſanè utitur ijs πρὸς περίαπτα, id eſt, ad quæ ſuſpenduntur, & ad alias manganeias non ſolùm curioſas, & à medicina alienas, ſed etiam falſas uniuerſas. Ex hac Galeni ſententia omnibus palàm fit, quòd ſi modò commentarios aliquos admittamus, omißis omni ex parte ſuperſtitioſis, eos tantùm legere debeamus, atq; in ijs nauare operam, in quibus uera, & exculta ſimplicium doctrina nitet. Quos præſertim poſteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefeßis laboribus ſunt conſecuti: inter quos omnium primus eſt Dioſcorides. Ideoq; iure quidem eodem loco cæteris à Galeno præfertur, cum inquit. At Pamphilus, is ſcilicet, qui libros de herbis compoſuit, planè ex ijs, quæ uel ipſe ſcribit, præ ſe fert grammaticum, indicatq; ſe nec conſpexiſſe herbas, quas exponit, nec uires earum expertum, ſed ijs, qui ante ipſum ſcripſere, fidem habuiſſe citra ullam explorationem. Hic ſanè libros exſcripſit fruſtrà annexo ad unanquanque herbam nominum aceruo: deinde etiam exponens, ſi qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atq; thymiamata, quæ in colligendis illis adhibebantur, adſcribens: nec non & alias eiuſmodi præſtigiaturas nugaces. At Dioſcorides Anazarbenſis quinq; libris materiam omnem utilem abſoluit, non herbarum tantùm, ſed & arborum, & fruticum, & ſuccorum, & liquorum: memorans inſuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi utiq; uidetur omnium perfectißimè tractatum de materia medicamentorum confeciſſe. Nam licet à maioribus multa de illis benè ſcripta extent, tamen à nemine omnium æquè de omnibus. Cæterùm quæ ſcripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Crateuas, et Manteas, non in ordinem digeſta, nec in unum omnia collecta uiſuntur, quemadmodum illa, quæ ſcripſit Dioſcorides. Et primo de antidotis uolumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia ſufficienter à Dioſcoride quinq; libris traditum eſt, à quo tibi diſcere licet cùm alias omnes notas, tum guſtu, olfactuq; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta à deterioribus cognoſcuntur & diſcernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni ſatis perſpicuum eſſe poteſt omnibus medicis, itemq; ſeplaſiarijs, ad quos potißimùm ſpectat rei medicæ cognitio, in ea ſimplicium medicamentorum facultate Dioſcoridem cæteros excellere, & facilè primas tenere. Quapropter ab ijs præclarißimè ageretur, ſi eius ſcripta tantiſper legerent ac perlegerent, perpetuoq; in ſinu geſtarent, donec eū planè ſibi familiarem redderent. & hoc quidem eo præſertim tempore facerent, quo à peritißimis præceptoribus uera, ac legitima ſimplicia tum oculorum, tum guſtus, tum olfactus ſenſibus offerūtur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioſcoridis præclara ſcripta caſtigatißima, & mendis quàm plurimis expurgata reperient. Quinetiam noſtris commentarijs, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipſe ſcripſit de ſimplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illuſtrata, ut maximam (ni fallor) ſecum adſerant claritatem. Huic igitur ſoli ſe dedant, hunc ſolum ſequantur ob iam dictas rationes omnes ij, qui non modò ſtirpium, ſed & reliquorum ſimplicium medicamentorum doctrinam & facultatem conſequi uolunt. Ac contrà tum uulgo ſemper ignaro, tum ijs etiam, qui coaxantium ranarum inſtar, è ſordido paluſtrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus deprauatas Pandectas relinquant, unà cum tenebroſis officinarum Luminaribus, et reliquis mendacibus uoluminibus, ubi ſimplicium, & compoſitorum materia ab ijs tractatur, qui uix lactucam nouiſſent, niſi eorum cœnis frequentißima extitiſſet: pariterq; urticam, niſi acerrimè tangentes pupugiſſet. Quorum inſcitiam animaduerſus Galenus, contra eos locutus eſſe uidetur lib. VI. de ſimpl. med. facul. præfatione breuiter & ſcitè, ſic inquiens. Verùm abſtinēdum eſt à multis mendacibus, multoq; etiam magis fugiendus eſt Pamphilus, qui ne per ſomnium quidem herbas uidit, quarum aggreditur figuras perſcribere. nam id genus hominum (quomodo aßimilauit eos Heraclides Tarētinus) ſimillimum eſt præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipij, licet ipſi non uiderint unquam, præconio tamen publicant. notas enim ab alijs, qui norunt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, ut ſi fortè is, quem præconio indicāt, adſiſteret, agnoſcere tamen non poſſent. Hucuſque Galeni uerba. Quæ longè ſatis ſufficere poſſunt ad eorum monitionem, qui ad ſimplicium materiam noſcendam per rectum oſtium introire cupiunt, & ſecuro totius itineris greſſu progredi.

Dioſcorides à Galeno maximè cōmendatur.

Dioſcorides ī ſimpliciū medic. materia primas tenet.

Libri explodendi.

Verùm in primis, ut opportunè ſingula demetantur, noſſe oportet tempora, quibus maximè plantæ uiribus ualeant. Quapropter à radicibus initium ſumentes, dicimus harum uires, ſicut etiam aliarum ſtirpium partium, non eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri. quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ uerò illo humore prægnantes deprehenduntur. Tametſi non deſint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendæ aſſerant ſemper autumno, cùm ſcilicet folia decidunt, & caules contabeſcunt. alij uerò ineunte uere, priuſquàm folia concreſcant: ſiquidem hiſce temporibus radicibus maior uis ineſt, quàm cæteris partibus. Sed ut ingenuè in hac re fatear, quid ſentiam, crediderim ego omnino maiorem ſucci ubertatem inueniri in his, quæ uere effodiuntur. quippe quòd plātæ nondum caules, folia, neque flores emiſerint, à quibus omnis radicum ſuccus exhauritur. Sed & rationi conſonum mihi uidetur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris eſſe ſucci, quàm uernales, quòd ſcilicet pauco ante tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari uelim, quòd quæ uere leguntur, copioſiore, quàm par ſit, humore redundantes, illoq; longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non ſint magis obnoxiæ, præſertimq; ſi longo aſſeruentur tempore. Qua re à Dioſcoride animaduerſa, is ſanè iuſsit ſtirpium radices effodiendas eſſe, cùm ſtirpes ipſæ folijs exuuntur. Quod cùm uarijs anni temporibus eueniat pro natura diuerſarum plantarum, curam impendere oportet, ut ſuo tempore unaquæq; radix integrè, ſi fieri poteſt, cum omnibus ſuis adnatis euellatur, & ijs in locis, atq; ſub ea cœli conſtitutione, quam maximè familiarem habent. Porrò radices abundè nutritæ ſint oportet, ac omni putredine, & imbecillitate uacantes: non ita tamen, ut præ nimio alimento ex pingui ſolo, ubi naſcuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neq; ut eiuſdem alimenti inopia inanes, & rugoſæ reddantur. Quod cùm maximè perſpexiſſet Galenus de iridis radicibus diſſerens libro primo de antidotis: In uniuerſum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes ſunt, & rugoſæ. Atq; illæ quidem deteriores ſunt mediocriter nutritis, & medio-

Tempus, quo ſtirpiū partes legendæ ſunt.

Radices quando effodiēdæ.

Radicū optimarum notæ.

crem magnitudinem nactis, quæ craßitudinis modum excedunt, & plus humoris in se continent, quàm illis usu uenit. Hæc Galenus.

Radices quomodo mundãdæ, siccandæ, ac conseruandæ sint.

Cæterùm ubi radices è terra fuerint exemptæ, primum quidem tandiu aqua clara elui debent, donec omni undiq; terra, uel limo penitus abstergantur: mox deradi tum à fibris, tum capillamentis omnibus, quibus uniuersim ferè omnes comantur: postremò siccari eas conuenit omni adhibita cura. Quòd si fuerint quales fœniculi, apij, asparagi, rusci, polipodij, rubiæ, intubi, & consimilium, in umbra, ubi orientales uenti respirent, diligenter siccentur. At omnino cauendum est, ne sole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis prorsus euanesceret, utpote raris & tenuibus. Verùm enimuero si ex eis fuerint, quæ natura crassæ sunt, ueluti gentianæ, helenij, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aër sit nubilus, & hyems, ne in umbra situ tabescant, ac proinde marcescant, in sole ac uento tutò siccari possunt. Quod commodius fieri potest, si frustatim dissectæ ita tenui funiculo traijciantur, ut partes non se contangant, aut cratibus impositæ quotidie sæpius manibus reuoluantur. Atqui curandum est, ante quàm siccentur, ut lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipsis in longum scißis, integra eximatur: quippe omnino inutilis est, nullamq; uim obtinet. & si gentiana, cyclaminus, aristolochia rotunda, iris, bryonia, centaurium maius, nymphæa, aliæq; complures absq; matrice suas præ se ferant radices.

Radices quib⁹ ĩ locis exiccatæ sint ponendæ.

Siccatis radicibus, quòd planè constet eas sine tabe, & teredine per tempora adseruari posse, ijs reponantur in locis, ad quæ solares radij non penetrent, neq; fumo pateat aditus, & quæ neq; uliginosa sint, neq; puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & siccus, ad septentrionem uergens, uel etiam ad meridionalem plagam, quando scilicet radices ipsæ non prorsus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore austri humidißimi flatus admittantur. Ita deniq; recondi, ac seruari possunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe uindicari ualeant. Nam & si quæ tenues sunt, ut asari, phu, asparagi, rusci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent; ueratrum tamen utrunq;, quãuis radicibus constet tenuibus, ad trigesimum annum usq; perdurat.

Veratrũ utrũque triginta edurat annis.

Cæterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus non modò in radicibus obseruandus, sed & in cæteris tum stirpium, tũ etiam animaliũ partibus, ut in hirci sanguine, lupi iocinore, intestino, ac etiam stercore, uulpis pulmone, apri uesica, anguium senecta, alijsq; consimilibus. Assumantur igitur hæc omnia eo demum anni tempore, quo magis suis uiribus sunt præditæ, nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus singula decerpi postulant.

Non est ab re certis tẽporib⁹ herbas colligere.

Neq; enim damnandi sunt, qui in quibusdam plantis colligendis quædam decreta tempora, nonnullosq; errantium siderum aspectus obseruant: quippe quòd apud graues autores scriptum inuenerint, pæoniæ radices contra comitiales non esse euellendas, nisi decrescente luna. Quæ quidem opinio non prorsus reprobanda uidetur, nec ad ineptias incantationum, aliarumq; uanitatum, quas stultè (ut Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda. Nam cùm inferiora terrestria à superioribus cœlestibus gubernentur, & regantur, fieri maximè potest, ut luna, ut quæ cæteris errantibus sideribus est nobis magis proxima, motuq; uelocißima, maximam cum plantis omnibus, ac rebus quibusuis alijs habeat rationem, tum cùm augetur, tum etiam cum minuitur singulis mensibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum est, alyssum herbam tantùm sirio ardente ad canum rabiosorum morsus esse euellendam, sicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiam tempore captantur scorpiones, atq; anchusa radice constat sanguineo succo madente. Quemadmodum & stirpes, quibus facultas excalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere conuenit. Quocirca Hippocrates ad Crateuam scribens: Adnitere (inquit) quantum potes, ut nobis montanas maximè, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus reseces: quandoquidem hæ firmiores, atque acriores sunt ijs, quæ aquosioribus nascuntur locis: idq;, quòd in montibus terra sit densior, & aër tenuior. nam quod attrahunt, frigidius est. Quinetiam dabis operam, ut flores ex his herbis etiamnum decerpas, quæ circa stagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Hæc Hippocrates.

Herbæ quo pacto legẽdæ, siccandæque sint.

Herbæ similiter, atq; radices, legendæ sunt, siccandæ, ac asseruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ usu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorum condimentis quotidie uirentes usurpantur, ueluti lactuca, intubus tam domestica, quàm agrestis (cichorum appellant) portulaca, buglossum, beta, atriplex, blitum, braßica, uiola nigra, malua, helxine, linozostis, ocimum, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & aliæ complures. Atq; non solùm refrigerantibus herbis, uerùm etiam excalfacientibus recentibus utimur: plerunq; enim ex calida potestate præditis, uirides siccis præponimus, præsertim ubi minus calefacere sit opus: siquidem humor in uirentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parum demulcet. Cuius quidem claßis habentur amaracus, eruca, nasturtium, mentha, absinthium, thymus, satureia, ruta, calamintha, sisymbrium, pulegium, abrotonum, & id genus permulta.

Plantæ, quæ colligi postulãt florib⁹ ornatæ.

Sunt præterea & aliæ, quæ demetri expetunt, cùm primùm floribus ornantur, ut centaurium minus, uiola purpurea, origanum, symphytum petræum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, thymus, chamedrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemum, stœchas, hyssopum, fumaria, aliæq; cõsimiles plantæ, quas ne longior, quàm par sit, esse uidear, ex industria prætereo. Hæc igitur omnia serena cœli constitutione, non nubibus, non imbribus infestis in primis colligantur oportet. Deinde terra expurgata, atq; alijs aduentitijs excrementis amotis diligenter in umbra siccentur. Nisi ex eo genere habeantur, quæ caulis craßitudine, ut in acantho, uel foliorum lentore, craßitie, & humoris exuberantia, ut in portulaca, & crithamo, omnino insolari expetant. quandoquidem si eiusmodi herbæ in umbra siccandæ reponantur, dubio procul situ obducentur, & putrescent. Cæterùm cùm rectè siccatæ fuerint, decusso puluere, in sacculis ex corio, uel ligneis capsulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum uires euanescant.

Officinarum lapsus in herbis siccis reponendis.

Qua in re errant seplasiariorum plerique, qui herbas iam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarum laquearia suspendunt, ubi non solùm breui uiribus destituuntur, aëris ambientis exuctione, ac uentorum perflatu, sed etiam in mille sordium sentinam desciscunt: quandoquidem & puluere, & aranearum telis obsiduntur, ac inde muscarum stercore, quæ illis die, noctúque insident, labefactatæ nigricant. Neque uerò planè laudibus efferendi sunt ij, qui in linteis sacculis, ipsisq; textura admodum raris eas trabibus appendere consueuerunt: quippe æstiuus aër in ipsos penetrans,

netrans, quicquid boni inest, absumit, & abolet. quinetiam puluere obsitæ corrumpuntur, & cõtabescunt. Idcirco ut tam herbæ, quàm radices suas integras asseruent facultates, nihil quidem præstãtius, quàm eas capsulis tiliaceis, uel piceis, uel fictilibus diligenter clausis reponere, ut docet Hippocrates ad Crateuam his uerbis scribens. Omnia medicamenta, quæ succi, & liquores fluidi sunt, in uitreis uasis ferantur. quæ uerò folia, aut flores, aut radices sunt, in fictilibus nouis probè obturatis, ut ne uentis perflata, medicamenti uigorem, uelut in animi deliquium collapsa, amittant. Quod si Hippocrates in recentibus obseruandum præcipit, id maximè in siccis fieri operæpretium erit.

Flores quo tẽpore sint decerpendi, siccandi, ac recõdendi.

Flores insuper non secus, atq; reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi sunt, quo magis suo in uigore consistunt, nõ autẽ cùm iam flaccescentes decidui euanescunt. At capparum flores muria asseruandi, antea quàm se explicent, decerpuntur: rosarum uerò cùm non planè explicati uisuntur: cæteri deinde cùm omnino expansis folijs patent. Verùm cùm maiori ex parte omnes ferè flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores; idcirco tantum abest, ut in sole siccandi sint, ut ne quidem in umbra, si calida, uel eminentia fuerint loca: quippe, ut solis feruore, sic & aëris calore nimio exoluuntur. Siccẽtur igitur in locis temperatis, quo tempore sæpius reuoluantur, ne situm contrahant, adhibita etiam cura, ne sicci natiuum colorem deperdant. quandoquidem certum est flores, qui inter siccandum à proprio colore degenerant, nullius esse in medicina usus. Flores itaq; in uniuersum sicci ad annum duntaxat, edurant, etsi anthemidis, centaurij, chrysanthemi, millefolij, spartij, & rosarum flores etiam longiori asseruentur tempore, si ligneis arculis optimè inclusi diligenter recondantur.

Flores quandiu durent.

Semina quomodo demetenda.

Non minori etiam studio sunt colligenda semina tam ea, quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, ut lithospermi, phalaridis, fœniculi, anethi, & cari: uel uasculis, aut capitulis inclusa, ut papaueris, nimphææ, melanthij, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, ut fabæ, ciceris, phasioli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, ut fœni græci, sertulæ Campanæ, sinapis, & erucæ: aut uarijs inuolucris contenta; quàm ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale est mali medici semen, aurantij, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc assumere oportet, cùm fructus, à quibus eximuntur, suam maturitatem planè senserint: illa uerò, ubi herbæ iam siccæ, non amplius uirent. Et quamuis multa reperiantur semina, quæ ad annum ultra suas asseruent uires, ea tamen quotãnis renouare satius, ac tutius erit: siquidem pauca sunt, quæ inueterata rancorem nõ redoleant. quo fit, ut calorem nanciscantur extraneum, & sibi non congenitum. Vbi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in locis siccis: facilè enim contrahunt locorum humores.

Fructus quando decerpendi, & quomodo conseruandi.

Cæterùm fructus, quemadmodum pruna, serica, myrti baccæ, cydonia mala, cerasa (quæ uulgò marascas uocant) corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ usum reponuntur, operæpretium est, ut maturi ex arboribus decerpantur, quanquam sorba, ut siccentur, immatura decerpere conueniat. At animaduertendum est, quòd ubi adstrictione, & repressione sit opus, fructus adstringentes ut paululum potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, pistacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè ultimum maturitatis gradum senserint. Id autem rectè cognoscitur, cùm extima inuolucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa unà cum fructibus decidunt, alioqui insolatu contrahuntur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asseruantur, capsulis ligneis potius, quàm saccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui uerò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis siccis minimè asperginem redolentibus appendantur, ut assolet de uuis, pyris, malis cydonijs, & punicis: aut super paleas expandantur, ut fit cum malis, sorbis, ac mespilis: aut hordeo, uel milio sepeliantur, quemadmodum medica, & aurantia mala.

Cortices quõ siccandi, & reponendi.

Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, ut citrijs, punicis, & cucurbitis: quique arboribus decerpuntur, ueluti thuri, ligno guaiaco, sambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, ut capparum, mandragoræ, thapsiæ, alypiæ, pityusæ, ac aliarum, non secus sunt siccandi, atque radices. quinetiam similiter reponendi.

Succi quõ exprimendi, cõseruandique sint.

Succi quoque, utpote in medicina admodum necessarij, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asseruandi, ut toto anni curriculo putredinem non sentiant. Ii igitur non solùm ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, ut Cyrenaicus, & glycyrrhizæ, uere quidem parandi sunt, cùm primum folia emergunt. Ex folijs uerò, ante quàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipsi ultimam maturitatem senserint, cuiusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum, limonum, & ex myrti baccis: quidam uerò antequàm ad plenum maturuerint, ut ex iuglandibus, moris, pyxacantha, ligustri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc uuis, ut omphacium. Horum omnium nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponuntur, ut aloës, syluestris cucumeris, absinthij, eupatorij, hypocisthidis glycirrhizæ, & huiusmodi generis: aliqui uerò humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem est conseruandi ratio: quippe alij paululum primum ad ignem feruefacti, moxq; diligenter defæcati, ut fieri solet de succo rosarum, intubi, buglossi, oxalidis, lupulorum, apij, & fœniculi. Alij uerò ignem non experti tantùm subsidere permittuntur, ac deinde uasis tandiu transferuntur, donec defæcati pelluceant. Quod fit de succo malorum punicorum, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduersione opus est (ut Galenus inquit lib. VI. de medicamentorum compositione secundum locos) in succis liquidis conseruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, nisi feruefactis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, ut optimè norunt solertißimi pharmacopolæ.

Gũmi, lacrymæ, & resinæ.

Adhæc habentur uaria liquorum genera, quæ quàm plurimis ex plantis distillant, ac defluunt, quorum alij gummi, alij resinæ, alij lacrymæ uocantur. In gummi genere sunt opopanax, laser, ammoniacum, sagapenum, euphorbium, galbanum, bdellium, myrrha, thus, opocalpasum, sarcocolla, styrax, & id genus alia. In resinarum uerò censu sunt terebinthina, lentiscina, strobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna. In lacrymarum deniq; numero sunt lac, quod ex papauerum uasculis excipitur, propriè opium appellatum, scammonium, quodq; ex thapsia fluit, tithymalorum omnium

lac,

lac, cancamum, tragacanthæ lacryma, quiq; defluit è uitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraso. Quin & illud, quod uulgus Arabicum uocat gummi. quanquam non desunt, qui tam hoc, quàm prunorum, cerasorum, & amygdalorum lacrymæ malint in gummi potius referre, quàm in lacrymas. Sed quoquomodo res habeat, eò tantùm summa harum rerum spectat, ut exacta scilicet earum notitia habeatur. quippe non desunt mangones, & impostores, qui eas adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica.

Dioscorides defenditur à calumnia.

Postremò si forsitan cuipiam nasuto uideretur Dioscorides non parua erroris culpa suspectum esse, quòd in hac præfatione absolutè pronunciauerit, ex omni herbarum genere solùm ueratrum multis edurare annis, reliqua uerò à trimatu inutilia esse, cùm tamen in pluribus locis eius sententiæ reclamet Theophrastus antiquißimus plantarum scriptor, dicimus, ut hos ab huiuscemodi opinione distrahamus, quòd cùm Dioscorides extiterit in hac facultate peritißimus, consumatißimus, & omnium facilè princeps, grauißimo quoque Galeni testimonio, non modò non credendum uidetur, sed ne cogitandum quidem, quòd non calluerit is omnes stirpium proprietates, quódque haud studiosè legerit ea, quæ ante ipsum trecentis, aut pluribus annis posteritatis memoriæ mandauerat Theophrastus, & aliorum ueterum plerique: præsertim cùm nobis perspicuum sit, quantum in his rebus describendis fuerit ipse apprimè fidelis, & diligens. Verùm omnibus persuasum esse debet, quòd sicuti in quibusdam locis huius uoluminis scriptura deficit, in alijs spurijs additionibus redundat, in alijsq; quandoque scatet mendis, scriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in scribendis, uel excudendis autorum uoluminibus plus, minúsue curæ impenderunt, quàm sua interesset; ita etiam in hac præfatione euenisse facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longè plura hic desiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit Theophrastus, qui ueratrum ait triginta perdurare annis, aristolochiam quinque, uel sex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium maius decem, uel duodecim, peucedanum quinque, aut sex, uitem syluestrem unico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita ut repertum esse attestetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretiosum. Harum itaque rerum historias omnes tantum absit, ut credamus non legisse, notasse, ac monumentis tradidisse Dioscoridem, ut ne imaginemur quidem, & si scriptis suis non extent: quin potius locus iste nobis suspectus & deprauatus habeatur. Idcirco non Dioscoridi, sed scriptorum, & librariorum incuriæ id uitij adscribendum est: quemadmodum additionum redundantia accusantur ij, qui, ut earum autores essent, ab re hoc opus augere, atq; illustrare existimarunt, quales

Simplicium nomina uaria Dioscoridi adulterina.

sunt spuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorum, & Arabum, & Chaldæorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarum nomina coaceruant, atq; in omni ferè plantarum historia in pluribus uoluminibus Græcis statim occurrunt singulis capitibus. Quæ facilè ex Pamphilo deprompta fuerunt, argumento quòd (ut superius dictum est) ei rem hanc uitio uertat Galenus, atq; sine ulla ratione sint in hoc Dioscoridis uolumen importata. Cuius rei nobis postea præbuit testimonium, quòd in quibusdam antiquis bibliothecis legitima Dioscoridis uolumina reperta sint Græcè pluribus centenis annis scripta, in quibus nullum prorsus ex his spurijs nominibus legebatur. Quorum uetustam auctoritatem simul cum doctißimo Ruellio secutus, in meis uersionibus Italica linguæ conscriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quemadmodum facturus sum in hoc Latino Dioscoride: & si Hermolaus, & Marcellus uulgatis exemplaribus decepti, nomina illa suis interpretationibus reliquerint, tanquam Dioscoridi legitima.

Sed quoniam non minus utile, quàm necessarium duximus, ut omnes ij, quibus in animo est plantarum peritiam assequi, sciant ad unguem, quo arbores à fruticibus dißideant, frutices ipsi à suffruticibus, &

Arbores.

suffrutices ab herbis, dixerim ego Theophrasti auctoritate, omnes illas stirpes arbores appellari debere, quæ ab radice statim simplici caudice surculoso, dissolutuq; contumaci assurgunt, à quo per interualla tãquam brachia, exorti rami latius diffunduntur, uti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus aliæ.

Frutices.

Frutices uerò, quæ ab radice caudice multiplici, ramosoq; sese attollunt, in quorum classe sunt rubus, rosa, paliurus.

Suffrutices.

Suffrutices, qui inter herbarum genera annumerantur, ab radice caulem emittunt, lignosis adnascentibus ramulis, folijsq; minutis, quæ nõ uelut aliarum herbarum folia quotannis arescunt, et decidunt, sed perpetuis folijs toto anno uirescunt, ut stœchas, ladanum, ruta, hyssopum, saluia, & eiusdem generis alia.

Herbæ.

Herbarum deniq; generi subscribunt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tãtùm sine caule pandunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & semina ferunt, ut cerealium omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos seruntur, & sylUestrium ferè innumeræ, quæ sponte sua in pratis, campis, ac alijs compluribus locis proueniunt; & si ex eis nonnullæ habeantur, quæ neq; caulem, neq; flores, neq; semina gignunt, ut phyllitis, asplenum, cynoglossum, hemionitis, onosma.

Plantarum degeneratio.

His ita determinatis, sciendum præterea est, herbas aßiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arborescere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries uidi senis, septenisue mensibus cultam tanta caudicis longitudine, craßitudine, et duritie proficere, ut hastæ instar grandesceret. Frutices quoq; aut temporis diuturnitate, aut cultorum mangonio in arbores nõ pumilas exeunt, ut uitex, hedera, myrica, paliurus. Contrà similiter fit, ut arbusculæ quædam, si desit alimentum, aut si nullo cultu adhibito dimittantur syluescere, à sua natura ita recedant, ut in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, uendicato sibi robore, crassos præduros q; fundant caudices, ac ramos. Illæ uerò tanquam indomitæ surculis, stolonibus ac germinibus, qui circa caudicem & radices adnascuntur, luxuriantes, solidos ita ramos debilitant, & infirmant, subrepto

Stirpium mutatio.

illis humore, ut in frutices sensim elanguescant, ut myrto, lentisco, & corylo quandoq; euenisse comperimus. Tantum enim in plantis naturæ germanitas potest, ut non solùm sæpe prædictos præstet effectus, sed etiam ut alteram in alteram stirpem facilè uertat, ut casia in cinnamomum, sisymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in auenam, & ocimum in serpyllum. Porrò ex his omnibus herbarum generibus quædam satiuæ sunt, quædam agrestes. Has uolunt nonnulli priores fuisse satiuis, cùm earum permultas domita cultu feritate mansuescere in hortis liquidò constet: & si in permultis quoq; & syluestre, & satiuum genus inueniatur. quarum aliæ fœcundæ sunt, aliæ steriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde uirent, aliæ folia amittunt. Quod non aliunde prouenire scribit Theo-

phreſtus, quàm à loco ipſo, ubi naſcuntur, ſicuti ab aëre eas ambiente: tametſi id accidat interdum particulari radicũ uitio. Magni quippe refert, ut fœcundæ, floridæ, & perpetuò uirentes plantæ conſeruentur, ſi clemens cœli conſtitutio, ſitusq; germanitas adſit. Quare nil mirum, ſi circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam uitibus folia nunquam decidant, quódq; in inſulis, alijsq; regionibus nuper in Indijs occidentalibus à Luſitanis, et Hiſpanis repertis, nulla ſpectetur arbor, quæ ſempiterna coma nõ uireat. Neq; item admirandum, quód reperiantur arbores proceriores, uirentiores, aſpectu pulchriores, & magis frondibus, & fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: nanq; aliæ hoc ſitu lętãtur, aliæ illo pro ſuæ queq; naturæ ratione. Proinde uidemus, quód quæ montes amant, ut cedrus, larix, abies, pinus, picea, terebinthus, buxus, iuniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodum, formáq; inſigni proſiliunt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, ſuber, ilex, lotus, ulmus, acer, fraxinus, corylus maximè proficiunt. Iuxta flumina, & in aquoſis lætiores proueniunt platanus, alnus, populus utraq;, myrica, ſalix, harundo; etſi harum permultæ non æquè lętæ in montibus, uallibus, planis, & ſyluis exultent. Id quoq; diſcriminis in herbis, & fruticibus uiſitur. quædam enim paludibus enaſcuntur: aliæ in lacubus, & ſtagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora, & fluuiorum ripas deſiderant: quædam humidos, aquoſos, uliginoſosq; amant tractus: quædam aquas odere, & ob id arida, & ſaxoſa ſequuntur. Nec etiã deſunt quæ in humidis & ſiccis locis uitã ancipitem agant. Sunt deinde quæ in campeſtribus degere cupiant: quæ uinetis lætentur: quæ pratis gaudeãt. Præterea quæ ualles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant ſitus. Aliæ quoq; urbanioribus locis allectæ iuxta urbiũ, et oppidorum mœnia in macerijs, & ruderibus prodeunt. In paluſtribus, & humentibus locis, ac ſecus magnarum ſcrobium aggeres feliciter enaſcuntur plantago, coronopus, poterium, ſcordium, ranunculum, eleoſelinum, ſphondylium, lyſimachia, aliſma, chelidonium minus, epimedium, pentaphyllum, crinus, equiſetum, limonium, heliotropium paruum, uerbenaca, tuſſilago, hydropiper, onobrychis, conyza tertij generis. Et magis paluſtribus gaudent cyperus, typha, ſparganium, iuncus. At tam lacunoſis, quàm admodum paluſtribus innatant nymphæa, potamogetum, lotus Aegyptia, colocaſia, folijs & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum ſimiliter in Indiæ paludibus naſcitur, atq; nobis in Italia oryza, hippolapathon, ac millefolium ſtratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus naſcitur, atq; in mari: quorum litoribus, ac ripis familiare ſpectatur nerium. Adiantum, itemq; trichomanes uliginoſis ſpecubus gaudent, præſertim ſi ſecundũ amnes exiſtant: aut aſperginoſas ſequũtur ripas, quæ præruptis locis inhærẽt. Vitex deinde, elichryſon, bubonium, botrys, rha fluminum ripas accolunt. Crithmum uerò, braſsica marina, chamæleo niger, androſaces, corniculatum papauer, dorycnium, ſolanum ſomniferum, glaux, hippophaës, hippophæſtum, tragium, tithymalus paralius, peplis, alypon, abſinthium ſeriphum in maritimis tum litoribus, tum ſcopulis, tum etiam collibus emergunt. Tripolium etiam in maritimis exurgit, ubi ſcilicet allidit unda, iterumq; recedit; modò in mari, modò in ſicco degens. Non niſi aquis proueniunt bryon, thalaſsion, & alga. At in riguis fontium, præſertim quæ hyeme tepeſcunt, ſion, atq; aquaticum ſiſymbrium unà innatant, ut quaſi inuicem fraternam uideantur iniiſſe amicitiam. Cæterùm ex his, quæ in continenti naſcuntur, arida, & ſiticuloſa loca petunt eryngium, ſatureia, lithoſpermon, lycium, ſaluia, ſtachys, onoſma, lonchitis, cynogloſſum, echium, bugloſſum, chamæpitys, ueratrum nigrum. Aridiſsimis, & ſaxoſis exurgunt capparis, libanotis, ſymphytum petræum, ſaxifragum, helxine, hemionitis, ſedi utrunq; genus, cotyledon, cymbalion, polytrichon, paronychia, aſplenum, clinopodium, circæa, lichen, ita ut harum pleræq; ſæpius in ædificiorum ruinis, ac ſaxoſis admodum locis uireſcant. In opacis autem ſimul & aridis naſcuntur helenium, chryſocome, aſarum, uiola purpurea, aſtragalus, & cyclaminus. In humidis clematis altera, quæ & ſecus aggeres inuenitur: item phyllitis. Collium amœnitate capiuntur ſpartium, nepeta, ſylueſtre cuminum, chamædrys, & ſi non oderit etiam aſpera, & ſaxoſa: item phalangium, thymum, quod etiam petroſo ſolo naſci uidemus: quin & holoſtium. Culta deinde uirent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, apio alio ab hortenſi, chamæciſſo, ægilope, oſyride, aphaca, orobanche, melanthio, buphthalmo, anthemide, ſylueſtri papauere, xyphio, leontopetalo, phœnice, hyperico, cyano. Inculta uerò uirent pſyllio, hieracio. Pratis lætantur trifolium, lotus ſylueſtris, anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapathum, centaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica: quanquam hæc & colles, & montes abunde ſcateant. In uinetis aluntur telephium, portulaca ſylueſtris, peplus, helxine hederacea, ampeloproſum, capnos. Tam intra, quàm extra oppida, & urbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum ſepimenta uiſuntur uerbaſcum, blattaria, thlaſpi, iberis, malua, chelidonium maius, urtica, ebulus, ſambucus, eryſimum, ariſtolochia longa, marrubium, chryſanthemum, galiopſis, ſenecio, terreſtris tribulus, ſideritis, eupatorium, hyoſcyamus, cicuta, perſonata, xanthium, ſylueſtris cucumis. Campeſtria cardui omni genere horrent, atractyli, ferulis, ſylueſtri fœniculo, gramine, thalictro, bunio. Agrorum, & pratorum ſepibus hærent ruſcum, aſparagus, rubus, rhamnus, liguſtrum, rubia. Ephemero autem, hippogloſſo, filice, planitierum ſyluæ uireſcunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm Celticum, & montanum, centaurium maius, mandragoras, haſtula regia, ſatyrium, gentiana, liguſticum, alyſſon, ſmyrnium, ueratrum album, ruta ſylueſtris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelæa, chamelæa, glycyrrhiza, aſclepias, narciſſus, thapſia, pæonia, æthiopis, clymenum, onagra, cacalia, aconitum, daphnoides, hyſſopum agreſte, peucedanum, chamædaphne. In ſyluis montanis emicat leucacantha, atq; inibi in præruptis locis petroſelinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innaſci uelint, in quibus reſident, atq; ab iiſdem ſuſcipiunt alimentum, ut agaricum, uiſcum, ſphagnos, polypodium, dryopteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conſpiciuntur, aliæ uerò prius è terra exortæ, per arbores repunt, quemadmodum labruſca, uitis nigra, bryonia, hedera, clematis altera, ſmilax tam leuis, quàm aſpera, lupus ſalictarius, conuoluulus, periclymenum. Non deſunt etiam herbæ, quæ ſine radicibus in alijs herbis proſiliant, neq; alibi, quàm in illis reperiantur, ut caſſutha, epithymum, epithymbrum, & epiſtœbe. Veruntamen illud ſcire conuenit, quòd & ſi harum omnium quæque

Plantæ meliorescũt cœli clementia, & loci amicitia.

Plantarum ſitus naturales, ubi lætæ naſcuntur.

sua natura felicius proueniant in prædictis locis, suosq; unaquæq; sequatur situs; nihil tamen obstat, quin eædem modò in montibus, modò in planis, nunc in collibus, sæpe in uallibus, nonnunquam in agris, & pratis, ac etiam in alijs uarijs locis nullo discrimine inueniri possint. Et hæc satis sint quantum ad natalem plantarum situm. Cæterum ut, quantum per me fieri potest, harum rerum non minus utilis, quàm necessaria doctrina excitetur, augeaturq;, iam ad singulas herbarũ partes noster se conuertet sermo, & de radicibus, folijs, caulibus, floribus, ac seminibus differemus, primò à radicibus, ueluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes.

Plantarum in radicib⁹ uarietas.

Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, ijsq; tenuibus. Legumina uerò singulas habent radices præter fabam, easq; surculosas, & duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice cohærent, ut lactuca, apium, beta, buglossum, intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari sustinentur syluestris ruta, quam harmalam uocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & sæpius uerbenaca. Contrà numerosis radicibus donantur asarum, phu, baccharis, ueratri genus utrunq;, capparis, crithamum, hastula regia, chelidonium minus, asclepias, circæa, alcea, æthiopis, granẽ, filix fœmina, muris auricula altera, plãtago, chrysocome, asparagus, ruscus, hippoglossum, panaces Heracleum, hemonitis, pæonia fœmina, alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicæ modum capillatur. Prægrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, scammonium, syluestris cucumis, uitis nigra, rapum, nymphæa, colocasia, radix Rhodia, & China nuper ex Indijs occidentalibus importata, dracunculus, aloë, centaurium maius, libanotis, sphondylium, œnanthe, symphytum secundum, papauer corniculatum, raphanus, carduus, periclymenum, solanum somniferum, smilax aspera, thapsia, hippophaës, hippophæstum, tithymalus characias, pityusa. Contrà exiguam, tenuemq; radicem gignunt hydropiper., catanances genus secundum, ranunculum, panaces Asclepium, & Chironium, phalangium, trifolium, anthyllis, bechium, onobrychis, holestium, britanica, epimedium, onagra, tragium secundum, leontopodium, uerbenaca supina, phyteuma, pancratium, aconiti tertium genus, chamæcissos, asarum, utrunq; ueratrum, plantago minor, coronopus, sesamoides, origanum syluestre, alypon, atractylis, heliotropium maius, onosma, rubia, cepæa, alisma, betonica, chamesyce, meon, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum durescunt æthiopidi, smilaci asperæ, poterio, leucacanthæ, astragalo, tithymalo characiæ, cypero, rhododendro. At molli, lentaq; radice constant althæa, acanthus, alcea, malua. Geniculatæ ueluti arũdinibus, sunt iridi, acoro, polygonato, rusco, nymphææ, xyridi, hippoglosso, gramini, lauro Alexãdrinæ, colocasiæ, galangæ, gingiberi, radici Chinæ nuper inuentæ, & Rhodiæ. Radicem digiti crassitudine fundunt orobanche, eryngium, polygonatum, pæonia mas, pyrethrum, daucus, pastinaca syluestris, symphytum petræum, dorycnium, ebulum, echium, crithamum, elaphoboscum. Bulbosæ autem insunt cæparum modo, lilio, hemerocalli, cæpis, bulbis, hastulæ regiæ, allio, porro, croco, narcisso, xiphio, testiculorum omni generi, satyrio, ornithogalo, utrisq; ephemeris, arisaro, hyacintho, dracunculo, ampeloprasо, scorodopraso, moly. In globum extuberant radices aristolochiæ rotundæ, cyclamini, apij uomitorij, leontopetali, œnanthes, pæoniæ fœminæ, rapi, chrysogoni, periclymeni, cyperi, argemones, catanances secundæ, pycnocomi. Insuper radices inter se dissident, tum colore, tum odore, tum sapore: quæ discrimina si rectè cognoscantur ab his, qui breui hanc facultatem assequi desiderant, non parum inde haurient utilitatis. sicuti & maximè confert scire, quæ sint radices magnæ uel paruæ, quæ duræ uel molles, quæ numerosæ uel paucæ, quæ cæparum uel tuberculorum effigie, quæ deniq; geniculatæ, de quibus hucusq; abunde disseruimus.

Radicum differentiæ in colorib⁹ & saporibus.

Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chrysogoni radix, & si candicet intus: item papaueris cornuti, nardi montani, helenij secundi, cyclamini, chamæleonis, cardui, hastulæ regiæ, libanotidis, rhapontici, quanquam huius interna rubescant, peucedani, leontopetali, epimedij, nymphææ, eryngij, symphyti secundi, smyrnij, echij, ueratri nigri, astragali, anemones, mandragoræ, aconiti tertij generis, thapsiæ, personatæ, filicis maris, uitis nigræ, aristolochiæ utriusq;, quarum tamen interna buxeo colore pallent, pæoniæ fœminæ: tametsi huic, sicut etiam thapsiæ, & mandragoræ delibrata exalbeat. Contrà è candida proueniunt radice plantago, polygonatum, dracunculus, arum, arisarum, ranunculum, ueratrum album, anonis, ligusticum, asparagus, ruscus, hippoglossum, elaphoboscum, libanotis, sphondylium, rapum, radix, circæa, alcea, holestium, tragum, trifolium, narcissus, allium, porrum, gingidium, iberis, hipposelinum, tripolium, iris, panaces Heracleum, tragum, somniferum solanum, arction, onagra, chamæcissos, scammonium, althæa, pityusa. At non prorsus albæ, sed subalbidæ radices tributæ sunt aro, polemoniæ, helenio primo. Rubent rubiæ, centaurio magno, rhapontico, rhabarbaro, tametsi tria hæc exterius nonnihil nigricent: item pentaphyllo, heptaphyllo, betæ tertij generis, blito, carotæ, anchusæ, lycopsi, onosmati, chrysogono, quanquam exterius nigricant. Non planè rubra, sed subrubra radice sunt acanthus, phu, satyrium erythronium, xyris, radix Rhodia, solanum somniferum, alypum, costus. Ex atro rubescunt filici fœminæ, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpurascunt radices symphyti petræi, cæparũ, scillæ, pancratij. Flaua intus radice sunt aristolochia rotunda, glycyrrhiza, lapathum, hippolapathum, cyperus Babylonicus, argemone, chelidonium maius, gentiana. At herbaceo colore insunt polypodio, phalãgio, smyrnio, & imperatoriæ. Odorata radice fragrant iris, acorus, meon, cyperus, galanga, zedoaria, nardum tam Gallicum, quàm Indicum, asarum, phu, caryophyllata, baccharis, ligusticum, pastinaca, angelica, seseli Massiliense, hipposelinum, smyrnium, libanotis, asclepias, circæa, alisma, tripolium. quin & radix Rhodia odorem expirat non iniucundum. Dulcedinẽ gustui præbent glycyrrhiza, tragopogonis radix, centaurij maioris, chamæleonis albi, elaphobosci, geranij, arctij, polipodij. Amaritudinem uerò gentianæ, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei, hippophais, pancratij, scillæ, cichorij, asparagi, rusci, centaurij minoris, chelidonij maioris, asphodeli, cyclamini. Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, zedoaria, imperatoria, crocodilium, angelica, panaces chironium, smyrnium, pyrethrum, alisma, tripolium, raphanus tum satiuus, tum syluestris, utraq; iberis, nasturtium, thlapsi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, erysimum, ophioscorodon, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium, porrum, scandix. Quo fit, ut si exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore,

re, odore,

re, odore, ac sapore notantur, maximum inde percipiant emolumentum ij, qui magna animi delectatione in hac simplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac praeterea plurimùm iisdem contulerit, si omnes stirpium delineationes, similitudinesq́; (de iis intellige, quae scriptis tradi possunt) tum earum pariter & odores, & sapores assequantur, eo inquam modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à similitudine, quam inter se ineunt plantae, exorsus pro uiribus enitar, ut quae plurimis ignota sunt, iis, quae omnibus sanè uulgares apparēt, rectè comparentur. quapropter ab hedera primùm, ut quae neminem lateat, rem ipsam auspicabor.

Foliorū in plātis cōparatio, & similitudo inter se.

Hederam igitur folijs aemulantur, etsi quaedam maiora, quaedam uerò minora cernantur, scammonium, asarum, uterq; cyclaminus, smilax aspera, laeuis, & hortensis, uitis nigra, marina braßica, Aethiopicum seseli, periclymenon, aristolochia utraq;, asclepias, epimedium, gramen parnasi, apocynum, uiola purpurea, chamaecissos, helxine cognomento cissampelos, cynocrambe, hortense solanum, halicacabum, circaea, cucumis tam syluestris, quàm satiuus, utraq; clematis. Vitigineum folium repraesentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, ueratrum nigrum, balsamina, colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam uocant. Alba spina, & acanthium simili uirent folio: sicuti abrotonum foemina, & absinthium seriphum uocatum folijs se inuicem imitantur. Vitex, & anagyris & folijs, & ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis, secundum dauci genus, laserpitium, smyrnium, bunum. Amigdalae fronde uestiuntur persicus, rhododendrum, ebulus, sambucus, staphylodendron, lathyris, quam officinae cataputiam nominant. Anisum deinde isopyro folijs adstipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriusq; rubiae folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora, huic uerò minora spectentur. Porri, bulbiq; folia prae se ferunt hyacinthus, narcissus, allium, colchicum, cyperus, hastula regia, ampeloprason, scorodoprason, canini testiculi, lonchitis. Buxus, & lycium consimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correspondet, pyrethrum syluestri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericae. Foeniculi folia emittunt altilis asparagus, panaces Asclepium, seseli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, buphthalmos, anethum, thapsia. Anethi folijs assurgit meon. Plantagini nō dißimilia sunt folia candidi ueratri, gentianae, alismatis, & clymeni. Phoenij folium geranium exprimit. Filicem folio aemulantur sideritis secundum genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, haec uerò myrrhidem. Buglossum, uerbascum, & cirsium consimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holostium, gramen arundinaceum, coronopus. Huius uerò folia habent catanance, psyllium. Cichorium, chondrillae utrunq; genus, & quod quibusdam dens caninus dicitur, cōsimili sunt folio. Cnico atractylis folio aßimilatur, chamaeleoni nigro crocodilium, chamaeleoni albo silybum. Glasto tripolium simile est. Coriandri folijs comantur parthenium, adiantum, sideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorum tamen quaedam proprius, quaedam longius eius speciem sequuntur) uterq; daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alsine, muris auricula: cannabis, aut quinquefolij eupatorium, sed quae quadripertitò diuidantur. Cotonei mali frondem exhibent capparis, solanum somniferum. Smyrnij folium praestant phu, lauer. Cupreßi effigiem promit sabina: iuniperi cedrus. Hypericum, androsaemum, ascyrum, folio non discrepant. Cisthus, & ladanus sicuti in specie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, securidaca: cumini syluestris stratiotes millefolium: cucurbitae personata: lolij phoenix: iuglandis centaurium maius, paeonia mas, gentiana; etsi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt acorum, medion, syluestris iris: item gladiolus, nisi hic breuiora, angustioraq; folia sibi uendicasset. In iunci specie collocandum esset utrunq; equisetum, sed inani caule assurgit. Lenticulae folium simulant aphaca, onobrychis, chamaesyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde uirent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamaedaphne. Lilij folia spargunt hemerocallis, pancratium, satyrium, martagon (sic enim appellant lilium quoddam agreste) ephemerum, onagra. Lentiscum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis dißimulat. Lactucae effigie folia ferunt dipsacus, syluestris lactuca, lycopsis, anchusa, syluestre glastum, mandragoras foemina. Linguae bubulae similia sunt symphyti alterius folia. Myrti folia ruscus habet, tithymalus foemina, & canirubus. Mentham satiuam folio exprimunt sisymbrium, hydropiper, pentaphyllon. Marrubij effigie assurgit apiastrum, ballote, horminum, sideritis prima. Mercurialis folio uirent helxine, elatine, cynocrambe. Nasturtij folijs iberis nō refragatur. Oleam aemula foliorum facie repraesentant alimus, ptarmica, philyrea, ligustrum, uitex, conyza, thelygonum, caninus testiculus, lithospermum, dorycnium, hippophaës. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum ueratrum, sphondylium, aconitum cynoctonum. Verbasci folia fundunt helenium, aethiopis, arctium, buglossum, & tithymali genus latifolium. Pastinaca, & gingidium folijs inter se non dißident. Portulacae folio aßimilantur telephium, cepaea, crithamum, terrestris tribulus, tithymalus helioscopius. Trifolio correspondent lotus syluestris, medica, cytisus, sertula Campana. Thymum, stoechadem, satureiam simile comat folium. Acuta spina, & mespili primum genus simili uirent folio. Nec dißimili pulegio, dictamum & calamintha comantur. Myricae sabina, & cupressus: serpylli clinopodium: saluiae sideritis prima, horminum, uerbascum syluestre, folijs uestiuntur. Piceae foliū ferunt polygonum, & pityusa: quercus uerò chamaedrys, teucrium, scordium, betonica, sideritis prima. Neq; à rutae folijs dißident acacia, centaurium minus, serpyllum syluestre, ambrosia, polygonum primum, androsaemum, polemonia, peplus, paronychia, hypericum, apios. Aloe, & scillae similia tributa sunt folia. Sampsuchi folium ostendunt marum, & panaces chironium. Solani folio germinant circaea, halicacabus. Rumicis folia aemulantur arum, phyllitis, britanica, & quae uulgò bistorta dicitur. Foliorum similitudine inter se certant ruscus, hippoglossum, laurus Alexandrina. Aspleni imaginem praebent muris auricula altera, & altera lonchitis: sicuti semperuiui minoris tertia aigae species, aristolochia clematitis. Salicis fronde prouenit lysimachia, sertulae Campanae ligusticum. Silybus, chamaeleo albus, carduus, alba spina, sese folijs imitantur. Ex his igitur facilè quisq; herbarum germanitatem, cognationem, similitudinemq; perdiscere poterit. quae omnia in dignoscendis stirpibus non paruam adferunt utilitatem.

Foliorū in coloribus discrimen.

Caeterùm plantarū omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametsi folia ipsa coloribus adeò perspicuis, uti flores haud quaquam

haud quaquam splendeant. Niger sanè color in nullis reperitur herbis, neq; arboribus. quanuis nonnullæ atro quodam uirore sint suffusæ, ita ut paululum nigricent, sicut phillyrea, buxus, ligustrum, hortense solanum, nigra uiola, osyris, hyoscyamus, utraq; clematis. Contrà nec folia habentur, quæ niueum candorem exprimant. uerùm pleraq;, quæ incana sunt, subalbicãt, ut crithamo, echio, ranunculo, abrotono, absinthio, saluiæ, calaminthæ, maro, periclymeno, corniculato papaueri, stachy, menthastro, althææ, polio, uerbasco, utriq; lychnidi, & mandragoræ mari: quæ omnibus supernè candicant, quemadmodum infernè rosmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemisiæ, & alijs multis. Rubent punicæ malo, amygdalo, lentisco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androsæmo, ascyro, lonchiti, osyri, blito, amaranto, phyco marino, sesamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam betæ generi. Folia, quæ lanugine pubent, insunt dictamo, uerbasco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthastro. Aspera sunt symphyto alteri, marrubio, fico, saluiæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia buglossi, echij, urticæ, eryngij, rusci, lycij, atractylis, sonchi, chamæleonis utriusq;, dipsaci: quinetiam cardui omne genus. Humi iacent panacis folia, coronopi, anchusæ, mandragoræ, utriusq; anagallidis, cynoglossi, glaucij, catanancæ secundi generis. Reptant etiam humi lithospermi, graminis, onosmatis, canis testiculi, albiq; chamæleonis. In uniuersum plantæ omnes, quæ caule, & floribus orbantur, folia per terram spargunt. Acuta folia, ut quæ olfactu nares feriant, data sunt allio, cæpis, nasturtio utriq; tam aquatico, quàm terrestri, sinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, erysimo, clematidi secũdæ, thlaspi, serpyllo, thymo, thymbræ, sisymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamo, dracũculo, aro, flãmulæ, origano. quæ omnia nõ modò olfactu, sed magis etiã gustu acrimoniam præbent. At amaritudinem possident chondrilla, cichoriũ, gentiana, ruta, absinthiũ, aphaca, abrotonũ, scandix, aloë, santonicũ, seriphum, chamædrys, marrubiũ, scordium, glaucium, chamelæa, empetrũ, et quæ uulgò gratia Dei deiectoriæ facultatis herba dicitur. Odorata folia sunt asaro, sio, sisymbrio, menthæ, mẽthastro, calaminthæ, pulegio, saluiæ, ladano, hyssopo, sampsucho, origano, thymo, serpyllo, satureiæ, symphyto petræo, rosmarino, ligustico, stachy, malabathro. Nec insuauẽ efflant odorem chamædrys, baccharis, artemisia minor, & herba illa, quã aliqui sclaream, nonnulli herbam sancti Ioannis, & pleriq; matrisaluiam nuncupant. Nec desunt stirpium folia, quæ ab alijs tum plantis, tum liquoribus odorem emendicasse uidentur, ut scordium ab allio, trifolium à ruta, et bitumine, cytisus ab eruca, apiastrũ à citreo malo, chamæpitys à pino, xanthium à nasturtio: ita deniq; hydropiper à pipere mutuatur odorẽ. Grauiter olent absinthium, abrotonum, seriphum, ballote, poliũ, ebulus, botrys, aristolochia, cannabis, anagyris, galeopsis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium.

Cauliũ in plã tus differẽtiæ.

Non parum quoq; discriminis in plantarum tum caulibus, tum stolonibus reperitur. quandoquidem ex eis quædam singularem, simplicemq; caulem proferunt: aliæ numerosos cauliculos edunt: quibusdam crassi caules insunt: alijs tenues assurgunt: alijs inanes, & uacui eriguntur, fistularum, & arundinum instar: alijs pleni conspiciuntur: quibusdam item longus prosilit caulis, quibusdam uerò breuior: nonnulli caules geniculis scatent, alij enodes exeunt, alij læuore, alij scabritia, alij duritia, alij lentore notantur. Nec desunt, qui lanugine uestiantur, & qui spinis, & aculeis rigeant. Quibusdam plantis teretes sunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus striati. Alij deniq; sursum eriguntur, alij per terram serpunt, ac repunt. Dissident præterea inter se stirpium caules colore, rectitudine, & curuitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis uarietas, atq; solertia. Plures igitur caules ab una tantùm radice exiliunt glasto syluestri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, aristolochiæ utriq;, rutæ syluestri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, solano somnifero, & manico, minori sedo, chamæcisso, glauci, osyri, tithymalo paralio, & helioscopio, thymelææ, heliotropio magno. Ramoso, ac pariter surculoso caule fruticant saluia, satureia, thymum maius, origanum, hyssopum, absinthium, abrotonum, ruta, stœchas, ocimum, amaracum, symphytum petræum: & ut summatim rem complectar, omnes deniq; plantæ, quæ suffrutices appellantur. Crassum caulem mittunt dracunculus, chamæleo niger, œnanthe, helenium, symphytum alterum, hyoscyamus, personata, sedũ maius. Contrà proditur tenuis ornithogalo, thlaspi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, ligustico, panaci Asclepio, peucedano, artemisiæ, phyllo, cynocrambæ, buphthalmo, alismati, betonicæ, echio, eupatorio, plantagini, chelidonio maiori, muris auriculæ, aristolochiæ utriq;, seripho, tragorigano, menthæ, sisymbrio, lysimachiæ, rutæ syluestri, delphinio, melanthio, agresti cumino, aparinæ, chamædry, scordio, teucrio, trifolio, hyperico, sideriti secundæ, elatinæ, pentaphyllo, ueneris umbilico, chamædaphnæ, tithymalo helioscopio, thymelææ, alypo. Inanes in uniuersum, ac fistulosos caules habent frumenta, legumina, & olera. Particulatim uerò cauis emicant colliculis phu, apium montanum, sonchus, ueratrum album, gentiana, equisetum, narcissus, ricinus, cicuta, lathyris, hieracium maius, symphytum secundũ, spina alba, cæpe, porrum, hipposelinum, thapsia, ferulæ omne genus, omnesq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panaces, laserpitium, seseli Pelopõnense, & quæ guttatim stillant sagapenum, galbanum, & ammoniacum. Geniculatum culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, sambucus, phu, cyclaminus secundus, gentiana, panaces Asclepium, polycnemon, crateogonum, polygonum, equisetum, ferula, cicuta, meon, odoratus iuncus, pityusa, arundinum omne genus, hydropiper, ligusticum, xiphium, & omnes deniq; plantæ, quæ fœniculaceo caule assurgunt, ut elaphoboscũ, anethum, seseli Massiliense, pyrethrum, sphondylium, peucedanum. Læui constant caule dracunculus, hastula regis, typha, nymphæa, sideritis tertium genus, chrysanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloë, iberis, hyacinthus, millefolium, chamædaphne. Dodrantali caule exeunt chamæleo niger, tripolium, hyacinthus, arum, sesamoides, daucum Creticum, caucalis, caninus testiculus, epimedium, hypericum, sideritis tertium genus, centaurium minus, anonis, syluestre cuminum, tussilago, œnanthe, antyllis, anthemis, coris, ocimoides, achillea, elatine, pentaphyllũ, tragus, ageratum, papauer spumeum, psyllium, aconitum primum, colchicum, semperuiuũ minus, umbilicus ueneris, stratiotes millefolium, chamæcissos, glaux, polygala, laurus Alexandrina, tithymalus myrsinites, paralius, helioscopius, & cyparissias: item chamelæa, & uerbenaca. Duûm uerò palmorum longitudine caules extollunt phalaris, thlaspi, melanthium, pæonia, ueratrum album, cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adolescit petasitæ, plantagini minori, ranunculo,

ranunculo, phu,roſmarino,chelidonio maiori, bacchari, panaci Aſclepio, ſphondylio, ſatyrio,alſinæ,betonicæ, fabæ Aegyptiæ,cirthamo,arabidi,aſphodelo,lepidio, xyridi,eupatorio, ſylueſtri papaueri,aconito tertio, ſemperuiuo maiori, ſenecioni,uerbaſco fœminæ,cytiſo,xanthio,ruſco,daphnoidi, chamædaphnæ,lathyri, primo filicis generi,cnico, gladiolo,aſcyro,lyſimachiæ.Interdum cubiti longitudinem caule excedunt aliſma, cyperus,tithymalus characias, pityuſa. At horminum ſemicubitali caule contentum eſt.Binûm cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus,gentiana, ſpina alba,acanthus,conyza maior,althæa, ſymphytum ſecundum,helenium, glaſtum, glycyrrhiza, centauriũ maius,dipſacum, carduus, ſeſeli Aethiopicum,lycopſis, ſideritis ſecunda,manicum ſolanum, ſylueſtris lotus, cirſium. Quaternûm cubitorum caulis exit moly: tricubitalis uerò Medio.Duris lignoſiſq; nituntur cauliculis hypericũ,chamædrys,teucrium, ſymphytum petræum,androſæmum,aſcyrum, ſatureia, thymum,origanum, milleſolium, eupatorium,aſter Atticus,hyſſopum,ſtœchas. Lentore & mollitia caules langueſcunt irioni,poterio, maluæ, ſmilacibus omnibus,cucurbitis, peponibus,& melopeponibus,cucumeribus,lupino, periclymeno,bryoniæ,uiti nigræ,uiciæ,helxinæ,quam ciſſampelon cognominant, ſcammonio,iunco,typhæ,althææ, alceæ, ſolano ſomnifero,oſyri,ruſco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipſacum, poterium,agriacantha, ſcolymos, paliurus,rubus, canirubus,hieraciũ maius,ſtœbe,roſa. Spinoſa prorſus lanugine obducuntur urticæ caules,echij,anchuſæ,lycopſis,bugloßi.Hirſutus caulis uiſitur menthaſtro,orobanchæ,helenio,ocimoidi,eupatorio, herbæ quam piloſellam uocant, ſecundo ſymphyti generi.Lanugineum caulem nutriunt acanthum, gnaphalium,uerbaſcum,lychnis utraq; tußilago,althæa,anemone, panaces Heraclium.Scabritia & aſperitate caulium ſunt paſtinaca,rubia utraque, lupus ſalictarius, aparine,baccharis, ſylueſtris cnicus,æthiopis,equiſetum,ueratrum nigrum, papauer ſylueſtre,& corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum,lithoſpermum,anagallis,clematis prima,holoſtium,tribulus terreſtris,peplos.Caules edunt quadrangulos ſideritis prima,apiaſtrum,marrubium,ballote,cyperus,centaurium minus,mentha,calamintha, baccharis, horminum, aparine,rubia,chamædrys, ſtachys, ſcordium,teucrium,betonica, ſymphytum ſecundum,clymenum, uerbenaca,urtica, galiopſis,æthiopis,lotus Aegyptia,bunium,xanthium,ebulus,pycnocomum. Triangulares inſunt cirſio, & quandoq; etiam cypero. Cæterùm caules albicant moly,utriq; iberidi,naſturtio,cnico,cacaliæ,cynocrambæ.Rubeſcunt minori hieracio, ſoncho,artemiſiæ,hyperico,aſcyro, phu, uirgæ aureæ, helxinæ, ſenecioni, myriophyllo, orobanchæ. Caule deſtituuntur chamæleo albus, phyllitis, filix,cynogloſſum,dryopteris, polypodium,onoſma,trichomanes, aſplenum,hemionitis,lichen, paronychia,adiantum,hippophæſtum,chamæſyce. Ad hæc non parum quoq; in ſtirpibus dignoſcendis utilitatis præſtat florum tum coloris,tũ formæ cognitio. quippe cùm nulla ſit earum pars, quæ prius noſtris ſeſe offerat oculis uere,& æſtate, quàm flores,uaria colorum pictura,quæ in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit,horum differentias edocere,quæ in coloribus ita ſe habent. Plantæ igitur,quæ flore cãdido decorantur, ſunt ut oxyacantha,liguſtrum,orneogloſſum, fraxinus,roſæ,quibus tum ruber, tum etiam purpureus erumpit. Item olea, myrtus,ceraſus,malus, pyrus, meſpilus, prunus,arbutus,iberis,raphanus, ſiſer,cucurbita,caucalis,eruca,ocimum,ornithogalum,cyclamini ſecunda ſpecies,haſtula regia,capparis, poterium,thymus,moly,aparine, phalangium, trifoliũ, ſed cui flos quandoq; rubeſcat, polium,œnanthe,alba uiola,nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimaſtrum,erinus,achillea,helxine ciſſampelos dicta,conuoluulus, dorycnium,ephemerum ſecundum, ſtratiotes milleſolium,lotus Aegyptia,chamæſice ſeſamoides magnum,narciſſus, ſcammonia, thymelæa, ſambucus,ebulus,angelica, filipendula,uiburnum, flammula, fragaria,imperatoria,lilium conuallium dictum,& uincetoxicum.Rubri flores emicant roſis,in quibus tamen uariant;nam alij candidi,alij purpurei,alij lutei reperiuntur. item malis punicis, fabæ Aegyptiæ,rumici,oxylapatho,oxalidi,blito,aphacæ, ophioſcorodo,anemonæ primo generi, argemonæ, anagallidi maſculæ, papaueri ſylueſtri, ſolano ſomnifero,onagræ,& caryophyllis uocatis,quem florem recentiores quidam,neſcio qua auctoritate ducti,uetonicum appellant. quanquam & hi purpurei emergant,& quandoque uaria colorum mixtura inficiantur.Flores menthæ, ſiſymbrij, & hydropiperis colore ſubrubro apparent.In purpura albicantes inſunt phu,roſis, perſico, amygdalo, eruo,bacchari, trifolio,alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ. Purpurei exeunt aſaro,croco,uitici,uiciæ,cyclamino primo,larici,centaurio minori,albæ ſpinæ,origano, pulegio, ſaluiæ, calaminthæ, thymo ſatureiæ ſimili, thymbræ, ſerpyllo, ſed qui in album quandoq; uarient, pſeudomelanthio, chamædry,lichnidi, ſcordio,uiolæ purpureæ,canis teſticulo,onobrychi, betonicæ, ſymphyto utriq; ; & ſi ſecundum modò candido, modò luteo flore lætetur. Item medio, gladiolo,anchuſæ,lycopſi,echio, ſideriti tertiæ,uerbenacæ,aſtragalo, hyacintho,cirſio,capno,bubonio, ſed cuius interna flaueſcant,antirrhino,acanthio, glauci,ueratro nigro;tametſi quandoq; huic punicei,herbacei,candidi,& in purpuram albicantes flores reperiantur. Item ſeſamoidi maiori, ricino,amaranto,galegæ, perſonatæ,xanthio, hormino, martago (ſic uocant recentiores lilium quoddam) ſcrophulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes inſunt uiolis, leontopodio, delphinio,napello, pulſatillæ. Aureis floribus coronantur helenium,cornus,rapum,napus,lampſana,braßica,crithamum, ſonchus, aphaca cichorij genus,tragopogon,cucumis tã erraticus,quàm ſatiuus, pepo,lactuca,irio, ranunculus,anemone ſecunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunque, ſertula Campana,ruta,hieracium,atractylis,tußilago,conyza,hemerocallis, uiola aurea,nymphæa ſecunda,anagyris,aliſma,hypericum,aſcyrum,androſæmum,chamæpitys, ſpartium,lyſimachia,eupatorium, pentaphyllon, chryſocome, chryſogonon,chryſanthemum,ageratum, papauer corniculatum, hyoſcyamus, galium, ſenecio, uerbaſcum, lotus urbana,& ſylueſtris,bunium,oſyris,colocynthis,cnicus,uirga aurea,balſamina, blattaria,caltha,colutea, tanacetum,& quã falsò oxyacantham recentiores nuncupant,abrotonum fœmina, piloſella, potentilla, ſena, ſinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei,circinato orbe candidi, ſicuti & parthenio,buphthalmo,bellidi,et cotulæ fœtidæ. Cæruleum florem edunt linum,intubus,cichorium,chondrilla, anagallis fœmina,muris auricula,clematis prima, bugloſſum,melanthium, eryngium, ſcabioſa, & quæ à uulgaribus morſus diaboli appellatur. Item cyanus, & quæ

Florũ in plantis varietas.

b trinitas

trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurij maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: quin & uaria cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphrasiæ. Spicati insident blito, plantagini, hyssopo, menthæ, menthastro, sisymbrio, hydropiperi, saluiæ, sampsucho, stachy, betonicæ, amarãto, urgæ aureæ, stœchadi, ladano, lauendulæ utriq;. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento cissampelos, lotus Aegyptia, narcissus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui rosæ refrant similitudinem, prosiliunt malo cydoniæ, mespilo, althææ, rhododẽdro, pæoniæ, ueratro nigro, colocasiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterq; chamæleo, centaurium maius, crocodilium, spina alba, dipsacus, spina Arabica, poterium, acanthum, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, & reliqua carduorum genera. Muscosos gestant flores laurus, labrusca, myrica, erica, ligustrum, olea, quercus, castanea, cornus, galium. Flores in umbellas radiantes, uel muscarijs emicantes insunt Meo, sisaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, ligustico, pastinacæ, seseli omni, sisoni, aniso, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, smyrnio, elaphobosco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, sphondylio, ferularum omni generi, peucedano, laserpitio, sagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achilleæ, chrysocomæ, agerato, cicutæ, stratiotæ millefolio, myrrhidi, thapsiæ, sambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, uiburno, imperatoriæ, eiq; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum saxifragum uocatur, quòd hircum maximè oleat. Cytini imaginem repræsentant flores asari, hyoscyami, cisthi, arbuti. Corymbis similes racematim cohærent botry, ambrosiæ, anagyri, urticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atque in pappos euanescunt flores omnium carduorum, sonchi, tragopogoni, centaurij maioris, utriusq; chamæleonis, utriusq; hieracij, senecionis, cirsij. Stellarum, solisq; flore imaginem refrunt eryngium, aster Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus utraq;, cyanus.

Seminũ, et fructuũ in plãtis discrimina.

Præterea exquisitam prorsus plantarum cognitionẽ quis assequi poterit, si seminis, fructusq;, quos plantæ ferunt, delineationes habeat. quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum discrimina, tum etiam similitudines prosequi. Fructus itaq; racemosos proferunt terebinthus, lentiscus, populus utraq;, oxyacantha, uitis nigra, uitis alba, cyclaminus secunda. Corymbaceos uerò hedera, periclymenus, solanum hortense, & manicum, smilax aspera, polycnemon, hippophaës. Semina autem racematim cohærent artemisiæ, ambrosiæ, botry, urticæ nostrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinosa sunt asaro, taxo, uesicariæ, asparago, rusco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari specie inest fraxino, rhamno, sed quod uerticilli referat imaginem, nasturtio, thlaspi, androsacæ. At in squamosis folliculis occluditur gentianæ, cumino syluestri, atriplici, sphondylio, œnanthæ, ferulæ, & thapsiæ. Pineam nucem imitantur, & ueluti nucamenta sunt fructus piceæ, laricis, & cupressi. Baccas gerũt olea, laurus, ziziphus, cornus, rosa, capparis. Oblõgæ, & quæ magnitudine cedant oliuis, uisuntur myrto, thymeleæ, polygonato. Rotũdæ sunt ligustro, iunipero, hederæ, peryclimeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, sabinæ. Cæterùm fructum semenq; siliquis includunt acacia, anagyris, genista, siliquæ arbor, casia nigra, dorycnium, apocynum, staphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phasiolus, lupinus, pisum, eruum, sena, smilax hortensis, medica, aphaca, uicia, pæoniæ, leontopetalon, xyris, solanum somniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis uerò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & staphylodẽdro: suumq; in corniculis modò aduncis, modò rectis seruant delphinium, fœnum græcum, lotus syluestris, rapa, napus, raphanus, lampsana, braßica, eruca, sinapi, erysimum, circæa, leucoium, hedysarum, papauer corniculatum. Capitibus semina condunt colocasia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam satiuum, quàm erraticum, hyoscyamus, lotus Aegyptia, xyris. At capitulis paruis cõcipiuntur lino, ptarmicæ, cumino syluestri, sparganio, psyllio, uerbasco, scrophulariæ, isopyro, ricino, tithymalo paralio, & helioscopio. Semina in flocci modum conclusa afferunt porrum, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium, & si prius folliculo quodam claudantur. Vmbellis nuda resident semina omnibus panacis generibus: itemq; seseli, ligustico, apij omni generi, aniso, caro, anetho, cumino satiuo, ammi, elaphobosco, dauco, sphondylio, peucedano, elichryso, cicutæ, mirrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapsiæ, coriandro, smyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, stratiotæ millefolio, sambuco, ebulo. Semen ueluti spicis cõtinetur origano tam satiuo, quàm syluestri: quin & sampsucho. Papaueris imaginem semine repræsentãt phyllum, nymphæa alba, hyoscyamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæsice. Piperis similitudinem exhibent semina tum lycij, tum etiam uiticis. Compresso, atq; rotundo semine habentur malua, althæa, alcea, smilax leuis. Neq; seminis effigie ab epithymo dißidet alypon: à lolio phœnix: à uiola alba chamæcissos: à saluia horminum. Hirsuto semine, ac aspero, adeò ut id tactum uestibus adhæreat, sunt personata, eupatorium, aparine, helxine, xanthium, & uulgare cynoglossum. Capiti uiperarum simile fert echium, & uituli non dißimile antirrhinum. Mucronatum ostendunt tragos, spinachium sic uulgò uocatum, tribulus tam aquaticus, quàm terrestris. À fœni græci semine non desciscit semen myagri, item & loti syluestris. Semen fœniculi modo ferunt ligusticum, sison, cicuta, cuminum, carum. Anisi uero semina, apij, & ammi consimilem nacta sunt formam. Cnici semen suam impartitur imaginem minori centaurio, utriq; chamæleoni, spinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cinaræ, Medio, nigro ueratro, & omnibus ferè cardui generibus. Milij semine constant circæa, crateogonum, panicum, sesamum, lithospermum, lotus Aegyptia, sesamoides. Erui semen poßident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, sideritis prima, pycnocomum. Consimili nascuntur semine libanotis, & crithamum: ut etiam semine conueniunt linum, satyrium erythronium, & quoddam urticæ genus. Semine caudæ scorpionis effigie cernitur scorpioides: & uerrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina, quæ fructibus carnosis tam arborum, quàm herbarum delitescunt, gestant aluo mala, cotonea, pyra, citria, limones, aurantia, punica, mespila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balsaminæ uulgò uocatæ fructus, mandragoræ, aristolochiæ, halicacabi. quin & mala insana cõsimili modo suum recõdunt semen. Minutum habent semen ruta, iberis, cupressus, circea, psyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoscyamus, ocimum. Diffe-

runt

runt etiamnum colore inter se semina: siquidem albicant dauco, rosmarino, circææ, lactucæ, papaueri satiuo, & spumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, sesamæ, lithospermo. Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, ziziphus, rosa, punica, arbutus, taxus, cerasus. Ita similiter semine rubescunt asparagus, halicacabus, ruscus hippoglossum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum infectorium, aspera smilax, chamædaphne, sesamoides. Succo sanguineo manant ascyri, androsæmi, & hyperici grana. Nigrum inest ligustro, lycio, myrto, oleæ. Quin & semina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro, allio, cæpis, ampeloprasо, hyacintho, scorodopraso, ophioscorodo, saluiæ, rutæ, hormino, ligustico, seseli Aethiopico, sisoni, hipposelino, smyrnio, melanthio, phalangio, rubiæ, sideriti primæ, uerbasco, laureolæ, narcisso, syluestri cucumeri. In longum uerò protensum proferunt semen seseli Maßiliense, ligusticum, sison, hipposelinum, cuminum, narcissus, fœniculum. Quadratum spectatur seseli Maßiliensi, & libanotidi: triquetrum uerò staphidi agriæ, & lathyri. Geminatum semen ferunt tordylium alysson, æthiopis, mercurialis altera. Dißident etiam sapore semina: nanq; acre id proferunt porrum, cæpæ, allium, ampeloprasum, scorodoprasum, sinapis, nasturtium, erysimum, struthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, seseli Maßiliense, tordylium, anisum, hipposelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis secunda, smilax aspera, thlaspi, hydropiper, ptarmica, arum, lepidium, ligusticum, & siliquastrum, quod Indicum appellant piper. Odorato semine pollent omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Asclepium, elaphoboscum, ligusticum, hipposelinum, smyrnium, fœniculum, daucus, pastinaca syluestris, melanthium, isopyrum, bunium, origanum, ammi, libanotis. Amarum semen inest Aethiopico seseli, omni absinthiorum generi, abrotono, chamæcisso, gentianæ, sesamoidi. In magnam deniq; duritiem semen coalescit asparago, periclymeno, & rusco. Harum itaq; rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac præstantißima facultate absq; ullo impedimento poterit peritißimus euadere.

Sympathia, & antipathia rerũ quarũdam pro simpliciũ materia.

Verùm enimuero ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum utile, tum necessarium existimari poßit, ob id scire conuenit, quòd permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter se uel maximè consentiunt, uel admodum dissentiunt. Quo fit, ut nihil hac re admirabilius sit in tota natura, nihilq; scitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit hæc etiam cæteris adnectere, paucisq; perstringere, & de his præsertim agere, quæ ad simplicium medicamentorum materiam spectant. Tam igitur pertinaci odio sese prosequuntur quercus, & olea, ut non solùm non uiuant, neq; germinent, si altera effossa, in eius scrobe altera implantetur; sed etiam altera alteram interficiat, si fortè propè oriantur. Nec minor inter braßicam, & uitem antipathia cernitur: quandoquidem obseruatum sit, uitem, ad cuius radices aßita fuerit braßica, non paruo interuallo sponte sua refugere. Ideo nil mirum, si tantum braßicam contra temulentiam pollere credant, quòdq; Germani quotidianis mensis id olus semper apponant, ut uini noxam effugiant. Nec secus braßicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atq; illa uites: quippe perspectum est, quòd si seratur braßica iuxta quamlibet explicatarum, confestim cadit, totaq; contabescit. Scilla adeò ueneficijs, & admurmurantium incantationibus aduersatur, ut in limine ianuæ domus integra suspensa ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, uindicet. Quocirca non temerè à doctißimis rerum naturalium inuestigatoribus memoriæ proditum est, omnes in uniuersum stirpes, quibus scilla adsita prosiliat, non modò asseruari ab omni aëris intemperie, animaliumq; noxa, sed etiam lætiores, feracioresq; euadere. Ferula in pabulo asinis gratißima est, eosq; mirificè alit: quæ tamen, si ab equis, uel bobus edatur, ueneni præsentanei modo eos interficit: tametsi nulla prorsus noxa ea quoq; ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt: hominibus uerò contra serpentium morsus præsidia. Cicuta esitata homines enecat: item & quadrupedes. nihilominus sturni innocuè eius semine uescuntur. Cucumeres aquam ita diligunt, ut si uas aquæ plenum, dum plantis inhærent, illis subijciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam descendunt. Contrà oleum suppositum sic refugiunt, ut in hamos recuruentur. quandoquidem in uniuersum oleum omnibus, quæ feruntur plantis, inimicum est. Quo fit, ut planta quælibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perarescat & moriatur. Ob id enim admirandum nõ est, si arbores, quæ oleũ ferũt, ac resinam mittũt, cæterarum insitiones aspernantur: quẽadmodum eas non respuunt aliarũ nonnullæ, q̃ nec oleum, nec resinã fundunt. siquidẽ sæpe cõspecta est quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha mespila. At nunquam uisæ sunt pinus, larix, picea, abies, olea, insitionis adminiculo, alios ferre fructus, quàm proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & uituli marini: neq; fulmine iciuntur ficus, & laurus. Caprificorum großi domesticis ficis appensi, non solùm eorum fructus decidere prohibent, sed etiam caducos ad maturitatem usq; remorantur. Apium tantò celerius adolescit in hortis, quantò magis atteritur, & calcatur: cùm tamen secus, & contrà eueniat de reliquis plantis. Tenerescunt galli, esuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerint. Carnes putredine diutius illæsæ asseruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etsi exiccentur, nunquam tamen putrescunt. Quare non immeritò poëta ille damnatur, qui Phaëthontem cecinit de cælo tactum quibusdam in uallibus computruisse. Sed maiore miraculo nobis illud sese offert, quòd scilicet fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæsis, ac ne confuso quidem ceræ signo: pariterq; ex dolio uinum euanescat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanarum grauida icta fulmine, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. Mentha lacti imposita densari ipsum in caseum non sinit. Murenæ pisces ferula tactæ statim moriuntur. Scorpiones item admota delphinio herba, aut lychnide syluestri, aut aconiti radice, quod pardalianchem uocant, adeò torpescunt, & stupidi redduntur, ut potius mortui, quàm uiui existimentur: ueruntamen albi ueratri contactu mirificè excitantur, uiresq; deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitæ apum, uesparùmque aculeo non infestantur. Quod item malua præstat oleo contusa, corporisq; membris illita. Qui polemoniæ radicem gestauerit, à scorpionibus non icitur: etsi ictus sit, nulla neq; molestia, neq; noxa afficitur. Porrò tanta est arun-

dinis, & filicis discordia, ut arundine uomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contrà magnam inter se ineunt amicitiam arundines, & asparagi: quippe in arundinibus sati longè lætiores, quàm alibi adolescunt: quemadmodum & uites, quæ ulmos, populosq; scandunt. Magna insuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche sola præsentia legumina strangulat. Metellarum nucum esu peculiarius enecantur canes, quàm cætera animalia. Cimices lectularij si uiui deuorentur, non solùm quartanis febribus remedio sunt, sed etiam percussis ab aspide prosunt. Martyres, feles, & mustelæ gallinas non attingunt, quæ rutæ succo fuerint perunctæ: neq; uulpes eas inuadunt, quæ pulmonem uulpinum comederint. Vipera fagi ramulo obuiam facta gressum sistit, & ueluti attonita manet. Quod item facit arundine etiam leuiter percussa. Furens elephas ariete tantùm conspecto mansuescit: nec est taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non mitescat. Magnes lapis mirè ferrum ad se trahit: at si allio confricetur, id neutiquam agit, nisi sanguine hircino lotus uim ab allio obsessam redimat. Succinum paleas, & festucas ad se trahit: nihilominus oleo illitum eas respuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici cursu, & prolifica probitate pollebunt: at si luporum uestigia calcauerint cruribus obstupescunt, ac conuelluntur. Carnes ouillæ à luporum morsibus dilaniatæ cæteris teneriores, & gustatu suauiores existunt: at earum lana uestibus contexta pediculos creat. Leo animal ferocissimum præsentem gallum mirum in modum ueretur, ac magis terrore concutitur audito eius cantu. Gallinacei pulli elephantem, bouem, & equum minimè metuunt: atqui si umbram tantùm milui in aëre uolantis conspexerint, ad matrem maximè perterriti confugiunt. Nec secus agunt oues, & agni lupo conspecto. Idem lupus scillæ bulbo contacto quàm primum sideratur. Hyenæ umbra contecti canes obmutescunt. Item hyenæ ipsius lingua à latratu, ac morsu canum etiam mordacissimorum ferentem uindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, ut is paruo temporis tractu tum integentes crustas, tum ungues è pedibus abijciat. Ciconiæ platani folijs nidos implent, ut inde uespertiliones abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines apium comportant, ut tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium maius, quò obcæcatis pullis uisum restituant. Cæterùm lauri folia nidulis important palumbes, accipitres hieracium, corui arum, upupæ adiantum, cornices supinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arundinem, ardeola carum, aquila callitrichum, galerita gramen, cygni uiticem, ut à diuersis animalium iniurijs se uindicent, aut ab alio quocunque, quod noxam adferre possit: tam admirabilis in uolatilibus, & quadrupedibus habetur ipsius naturæ instinctus, circa rerum uires absconditas. Catus quadam herba adeò gaudet, ut illi catariæ nomen recentiores indiderint. Ranæ iuncum, ranunculum, & stœbem diligunt. Testudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu uisum recuperant. Leo deuorata simia febrem efficacissimè discutit. Ceruæ, & feræ capræ non modò dictami pabulo illata uulnera in Creta insula sanant, sed & infixa tela uenatoribus reijciunt. Vrsi formicas deuorant, ubi mandragoram degustauerint, quibus mirificè sanantur. Elephantes deuorato chamæleonte animali oleastri frondes depascuntur, quibus incolumes euadunt. Anseres, anates, ac reliquæ aquaticæ aues siderite tantùm herba suis incommodis medentur: sicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, pantheræ humanum stercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deijcitur, itemq; manna, & scammonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis uerò atra helleboro, & Armenio lapide: sicuti & uenena theriaca superantur. Oculorum ægritudines curant solo contactu sapphiri & anthraces. Ebrietas amethysto lapide arcetur. Sanguinis defluxus iaspide sistitur. Topatio appenso uenus infirma redditur: item & uitice lecto cubantibus strata. Formicæ alis uespertilionis, & upupæ corde fugantur. Quin & serpentes ueterum calciamentorum suffitu abiguntur: ut blattæ, & papiliones hircino iocinore incenso. Torpedo piscis non modò manu, sed & longiori hasta contacta tangentis brachium stupidum reddit, quanuis ualidissimis musculis constet. Catablepha quemcunque oculo conspexerit, enecat, & si per mille passus distet. Nec inter homines desunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conspectos effascinent. Cæterùm si cæterarum uolatilium pennæ aquilinis permisceantur, breui carie contabescunt: quemadmodum testudinum chordæ contactæ disrumpuntur, si una tantùm ex lupi intestino parata inter eas resonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle constructa franguntur, si tympanum lupina membrana contectũ inter alia pulsatur. Tanta musicis, tibijs, cæterisq; id genus instrumentis facultas aduersus tarantulæ uenenum inest, ut languentes etiam inuitos non modò ad choreas, saltationesq; alliciat, sed etiam persanet. Quin etiam tanta ui pollent Marsi, ac Psilli contra serpentes, ut eos solo contactu enecent. Taurus perunctis rosaceo naribus statim uertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturã flammã statim concipit, nec restinguitur, nisi affuso oleo. Sed de his hactenus: quandoquidẽ breuitati studẽtes plura adhuc silẽtio prætereunda duximus.

† Hic locus (ut mihi retulit excellentis. medicus Augustinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur: ἐς ὄγκων διαφορὰς ἕκαςοι αὐτῶν ἀναφέροντες. Id est: in tumorum differentias unumquodque ipsorum referentes: Quæ lectio non solùm ob id magis probari posset, quàm uulgata, quòd dogmatica sit, illudq; dogma innuat, quod facultatum medicamentorum causam in tumores, & meatus referebat; sed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus lib. primo de simpl. medicamentorum facultate cap. primo, his uerbis. τινὲς μὲν γὰρ εἴς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. Hoc est: Quidam enim in magnitudines, figuras, & situs tumorum & meatuum referunt.

IRIS DOMESTICA. IRIS SYLVESTRIS.

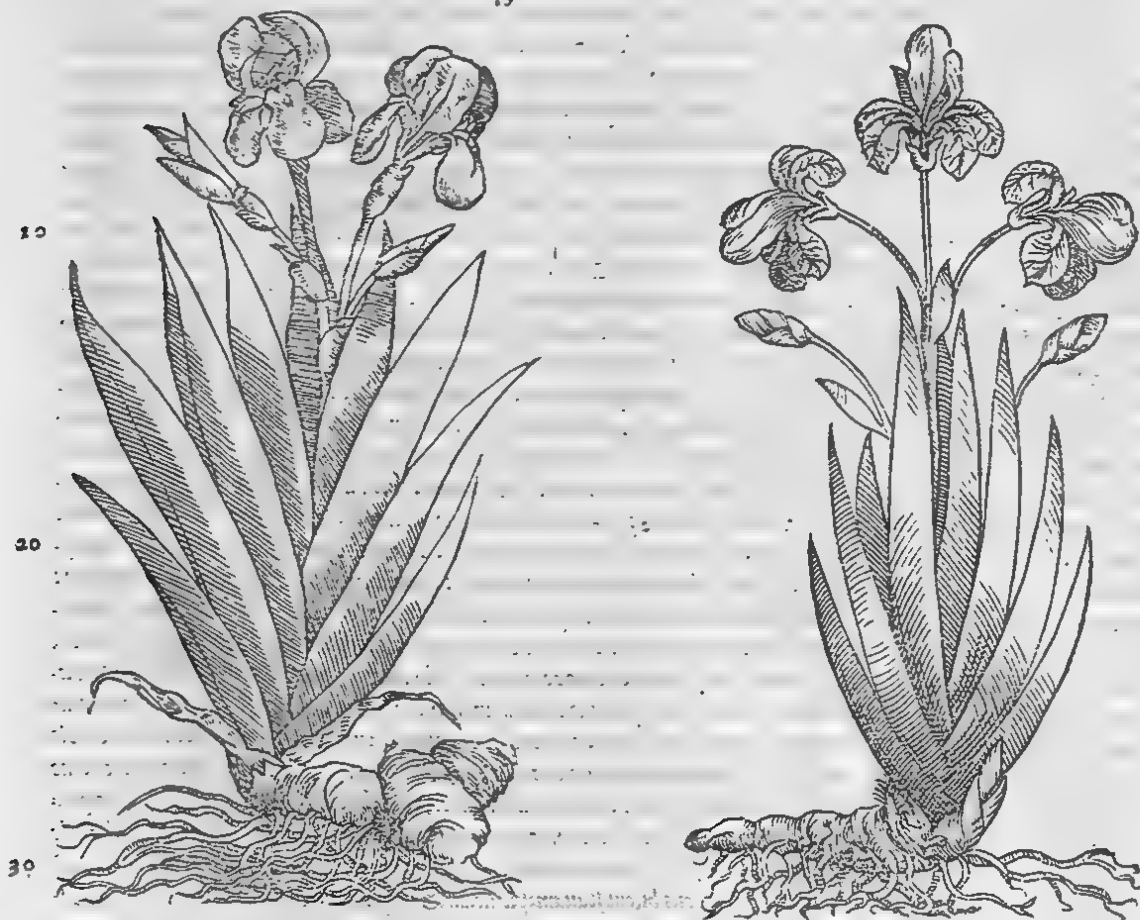

IRIS. CAP. I.

RIS à cœlestis arcus similitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, sed maiora, latiora, & pinguiora. Flores † in summitate cuiusque caulis, æqualibus inter se spatijs distant, incurui, uarij: siquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei, aut cærulei conspiciuntur: qua diuersi coloris specie, quædam cœlestis arcus imago repræsentari uidetur. Radices subiacent geniculatæ, solidæ, odoratæ: quæ frustatim dissectæ, in vmbra siccantur, & traiectæ lino reconduntur. Melior est Illyrica, & Macedonica: & inter has laudatissima, quæ mutila ferè, & densa constat radice, frangenti contumax, subrufo colore, gustu amaro, odore perquàm grato, & syncero, ita vt nullum prorsus situm redoleat: quę dum tunditur, sternutamenta mouet. Secundum locum habet Africana, candicans, gustuque amara. Teredines in vetustate sentiunt; tunc tamen odoratiores reddi solent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tussim efficax: humorum, qui ęgrè reijciuntur, crassitiem digerunt: bilem, crassámque pituitam ex hydromelite drachmis septem epotæ purgant: somnum conciliant, lacrymas eiunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur serpentium ictibus, lienosis, cóuulsis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menses ex uino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus utiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandaque in eis uenarum spiracula: ischiadicis infunditur: fistulas, ac sinus carne explet. Radices ex melle glandis modo subditæ, partus extrahunt: quinetiam coctæ & illitæ, strumas, veteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque ulcera replent, & cum melle purgant: nudata ossa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & rosaceo magna vtilitate illinuntur. Admotæ cum albo ueratro, & duabus mellis partibus, lentigines & uitia cutis in facie à sole contracta emaculat. Pessis, malagmatis, & acopis inseruntur. In uniuersum magni ad omnia usus.

Iridis genera, eiusque consideratio.

IRIS in uniuersum satiua est, & syluestris. Hæc duorum est generum: altera satiuæ, & uulgari similis, folijs tamen, flore, caule, radiceq; paulò minoribus. Altera folijs gladioli longioribus: radice tenui, lignosa, geniculata, subrufa, inodoraq;: caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Constat hic folijs nouem purpureis, quorum extima, superiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putēt, Illyricam ab Italica differre existimantes. In quorum sententiam etsi iampridem deuenerim; tamen lōgè aliter rem se habere postmodum comperi. Quandoquidem præferri Illyricam nouerim, non quòd genere, uel specie à nostrate dif-

strat, sed quòd cæli, soliq; illius conuenientia, præstantioribus polleat facultatibus: ut absinthium, quod in Ponto nascitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus insulis: costus, qui in Arabia: crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Troglodytas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote selectißima, præstantißimaq; proueniunt. Id enim apertè testatur grauißimus autor Galenus lib. primo de antidotis, his uerbis. Omnes itaq; herbarij unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse: petroselinum uerò, quod in Macedonia prouenit: bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalsamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de unoquoq; loquemur, non omittemus. Hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophrastus lib. IX. cap. VII. de historia plantarum, sic inquiens. In Europa nihil præter Irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisque ad septentrionem sita. Verùm loci à locis differunt, ita ut producere meliorem poßint. Quibus palàm est, Illyricam Irim non genere, & facie, sed uiribus tantùm à nostrate disiungi. Satiua (ut arbitror) ex agresti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræq;, cultu tamen uegetior grandiorq; effecta. Seritur iam & altera, quam flore & folijs minorem esse diximus, quæ etiam in hortis frequens est tum ipsius floris amœnitate, tum odoris præstantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines. adeò ut iam tot satiuæ, quot syluestris habeantur genera. Syluestris utriusq; generis plurima oritur in Goritiensi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter saxa, odore non ingrato: quanuis etiam ambas uiderim in campestribus non longè à Sontij ripis. Est præterea in satiuarum genere, quæ flores niuei candoris proferat (hanc in pluribus Hetruriæ locis uidimus) cuius radix odoris fragrantia, & uirium robore Illyricam ferè æquat. Iridis meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. sic inquiens. Iris radice tantùm commendatur, unguentis, & medicinæ nascens. Laudatißima in Illyrico: & ibi quoq; non in maritimis, sed in syluestribus Drilonis, et Naronæ. Proxima in Macedonia: longißima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, amplißima inter omnes, gustuq; amarißima. Illyrica quoq; duorum generum est: raphanitis à similitudine, quæ & melior: rhizotomos subrufa.

Plinii contra dictio.

Et cap. XX. eiusdem libri: Iris rufa (inquit) melior est, quàm candida. Quibus in locis sibi manifestè repugnare uidetur Plinius: quòd superius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ rufescit, antepósuerit, hic uerò contrà. Dioscoridi præstat, quæ subrufo constat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterùm (si Theophrasto, & Plinio credamus) non omnis Illyrica præstat, sed quæ tantùm in sylùestribus nascitur. siquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd subinde flaccescens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica destituimur, è nostrate elicitur, ducitq; abunde aquas.

Iridis uires p̃ter traditas à Diosc.

Excalfacit Iris ordine secundo completo, uel tertio incohante, & pariter siccat. Atq; præter uires, quas illi adscribit Dioscorides, alijs pluribus pollet. quandoquidem compertum est, mansam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere, si radicis decocto ijdem foueãtur. coquit item, abstergit, digerit, resoluit, lenit, reserat, expurgat, & deijcit: uulnerarijs medicamentis immixta sarcotica est. Radicis expressus succus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem subeuntes pellit: hæmorrhoidas fotu elicit. Radix ipsa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduersatur uenenis. Succus naribus infusus cerebrum à pituita mirificè purgat: uentriculo tamẽ nocet, cùm per se tantùm bibitur. ideoq; à peritis medicis exhiberi nõ solet, nisi admixta mulsa, & Indica nardo.

Iris cognomẽto astragalitis

Reperio quoddam esse Iridis genus, quæ Astragalitis cognomine dicitur. Id enim ostendit Galenus lib. primo de comp. med. secundum locos cap. primo ex Sorano transcribens: item Aëtius lib. XIII. cap. III. qui quibusdã in emplastris Irim astragalitidem imponunt. Veruntamẽ cùm antiquorũ, uel recẽtiorum repererim neminem, qui in simplicium medicamentorum libris huiusce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, sanè non habeo. Cæterùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim astragalitem, & astragalum idem esse existimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicem esse tradiderit; alterã, quæ raphanitis à similitudine; alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm astragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem astragalitem Astragalum esse conijcit. quin & Plinio per Iridem raphanitem, astragalum intelligi censet. Sed mea quidem sententia rectius fortasse rem hanc explicasset, si per eam Iridem, quæ à similitudine raphanitis uocatur, astragalitem ideo designari dixisset, quòd ut astragalus, raphani modo radicem gerat: siquidem Plinio Iris raphanitis astragalus non est, sed altera Iridis Illyricæ species. Quanobrem ita Iridem astragalitim à Galeno cognominatam esse putauerim, quòd radice referat astragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta est, quòd radice raphanum repræsentet.

Iridis mentio facta à Galeno.

Iridem memoriæ proditam fuisse Galeno in libris simplicium medicamentorum sanè nusquam reperi: tametsi libro primo de antidotis eius postmodum meminerit his uerbis. Andromachus rosis Iridem Illyricam adiungit. quæ uerba non frustrà, negligenterq; excipienda sunt, ueluti nec cùm alijs medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò post disserentes, quid quoq; in genere optimum sit, demonstrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferũtur, natis in Italia paulò meliora. in aliquot siquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniũt illis annis, quibus uer totum humidum non fuerit, sed sicuti sæpe contingit, æstiuo tempori simile. Quòd si ueris constitutio siccior obuenerit, multa, quæ in Italia nascuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, ueluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaspi, ueratrum nigrum, & id genus alia. At uerò, quod ad Irim pertinet, secus se res habet: si enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tãtum ipsi cedet, quantum cadauer uiuo corpori: non tamen alijs in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris uidetur. Irim igitur, uelut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam unumquodq; optimum est, quod propriũ sui generis odorem uehementißimum habet, qui quidem ex multorum inspectione manifestus unicuiq; fit. Ac de gustu quidem perceptis qualitatibus eodem modo censendum est: id enim optimum medicamentum esse constat, in quo id, quod suo generi proprium est, exuperat: peßimum uerò quod sui generis alijs & tenuius, & exilius est. Meliora nanque sunt omni in specie, quæcunq; nec rugosa, nec exilia fuerint: sicut quæ conuenientem sibi magnitudinem excessere, peiora

iora sunt ijs, quæ benè nutritam, & adstrictam habent substantiam. Quamobrem, ut dixi, multa sæpius inspexisse operæpretium est, & maximè optima, & quæ longo iam tempore sui experientiam ipsis nascendi initijs præbuere, quæq; uno ore à peritis medicæ materiæ sunt commendata. Omnes igitur herbarij unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse. Hæc Galenus.

† *Malui hoc in loco Marcelli interpretationem sequi, quemadmodum alibi quandoq; facturus sum, quàm Ruellij, cui non semper addictus ero: quòd in aliquot Græcis codicibus legatur ἐπὶ καυλα, quæ uox in summitate cuiusque caulis significare uidetur: quódq; natura in planta ipsa illud manifestè demonstret.*

ACORVM. CAP. II.

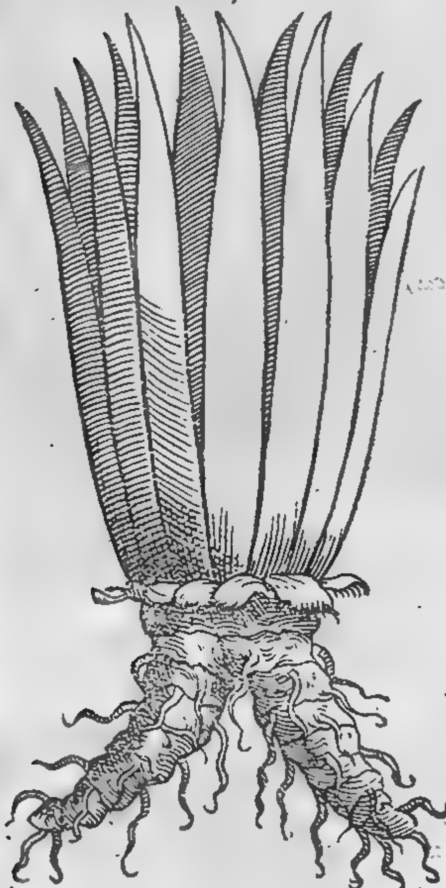

ACORVM folia iridis habet, angustiora tamen: radices non dissimiles, complicatas, non in rectum, sed obliquum actas, & summo cespite sparsas, geniculis interceptas, albicantes, gustu acres, odore non ingratas. Optimum est densum, candidum, plenum, carie nõ exesum, odoratum: cuiusmodi Colchidicũ, et Galaticum, quod aspletion dicũt. Radici uis calfactoria. Decoctum potu urinam cit: prodest lateris doloribus, & iocineris, atque thoracis: itẽ torminibus, uulsis, ruptis: lienem absumit: urinę stillicidio, & serpentum ictibus auxiliatur: insidẽtibus ad muliebres affectus, iridis modo, utiliter imponitur. oculorum caligines succo discutit. Antidotis radix magno usu commiscetur. vide Calmus fol 38

FECIT *diuturna rei herbariæ ignorantia, ut hactenus nõ in Italia solùm, sed in quocunq; terrarum loco, ubi seplasiarij, & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædam radix successerit, quæ passim palustribus, & uliginosis locis inutilis, & inodora plurima nascitur. eo sanè argumento, quòd folia, et radices iridis proferat; quanuis hæ colore rufæ, illa uerò iridis longiora spectentur. Hæc itaq; radix apud omnes, qui plantarum historias neglexerunt, in hoc usque æuum legitimi Acori munere functa est, à qua quantum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioscoride patet. quandoquidem palustris hæc nec candicans, nec gustu sit acris, nec ullo prorsus commendetur odore. At quanuis hac tempestate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ij, qui non in hac tantùm stirpe, sed in alijs quàmplurimis defecere, cùm tamen ipsi probatissimos autores nusquam legerint, potius excusandi sunt, quàm quidã fortasse ætatis nostræ scriptores, tam Græcæ, quàm Latinæ linguæ peritissimi; quibus res sole clariores propositæ sunt, quiq; in simplicium medicamentorum cognitione cæteris præstantiores haberi uolunt, & ij longius nihilominus (ut arbitror) aberrant, quàm cæteri. E quorum numero est Brasauolus Ferrariensis uir sanè doctrina, & fama clarissimus, qui dum innumera simplicia medicamenta declarare, explicare, & palàm facere in suo simplicium examine studium impendit, etsi id in plurimis assecutus fuerit; in hoc tamen, alijsq; nonnullis (ut suis locis in his nostris commentarijs ostendemus) in tanto illustrium autorum lumine mihi magis cæcutire uidetur, quàm qui ante ipsum in tenebris errauerunt. Is enim constanter asserit, Acorum à Dioscoride descriptum aliud non esse, quàm ea acerrima, & odorata radix, quam officinæ Mauritanos secutæ galangam uocant. adeò ut maluerit cum Leoniceno errare, tantum fuit præceptori suo addictus, quàm cum Manardo benè sentire. Sed quantum eius opinio à ueritate, quantumq; ab Acori historia recesserit, perquàm facilè probari potest. Quippe galangam folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis testimonio constat: uerùm quia cum cypero adeò conuenit, ut is syluestris galanga nonnullis dicatur; ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi, quàm iridis folio prouenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem uidetur, nec ullum id affirmare existimo. neque illud etiam uidere possum, quòd eædem aliqua ex parte subalbicent, ut de Acori radicibus scribit Dioscorides: quin potius tam intus, quàm extra non obscurè rufescunt. Quòd autem gustu sint acri, atq; mordaci, qui neget, nullus est. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam esse Acorum, alijs non concurrentibus notis: præsertim cùm Dioscoridis testimonio Acorum esse debeat acre, non autem acerrimum, nec galangæ modo linguam adurens. Brasauolum secutus est Fuchsius medicus clarissimus. cui cùm nimis pumilæ uiderentur prioris galangæ radices, quàm ut Acori radices referrent, atq; propterea Brasauoli sententiam non probandam duceret, in suis de stirpibus commentarijs, alteram crassiorem galangam, quæ iampridem in Italiam fertur, Acorum esse contendit. Verùm si animaduertatur, quòd ea non sit iridi similis, multoq; magis rufescat, quàm quòd hæc dictio ὑπολεύκους designet, quæ albicantes, & non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd unà cũ Brasauolo ipse quoq; aberrauerit. Sed præter hæc ijs etiã refragatur Galenus lib. VI. de simp. med. facult. quòd asserat*

Acori consideratio.

NB

Brasauoli error.

Fuchsii error.

rat Acori radicem gustui non modò acrem esse, sed etiam subamaram: quæ tamen modica amaritudo neq; in hac, neq; in illa reperitur galanga; etsi inualidis quibusdam argumentis suo ultimo examine contendat Brasauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam sit amara. sed uereor, ne is tunc bile perfusus suam degustauerit galangam. Comprobatur præterea aliud esse Acorum, & aliud esse galangam Serapionis testimonio, qui cùm sciret non parum discriminis inter has radices esse, de ijs seorsum egit per propria capita, utpote de rebus genere & facultate diuersis. Hoc idem probatur ex Actuarij etiam monumentis. siquidem is in compositione aureæ Alexandrinæ & Acorum, et galangam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus, tanquam inter se genere diuersa. His itaq; tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Brasauolo, & Fuchsio diuersus esse cogor. Nec equidem intellexerim unquam, quomodo factum sit, quòd galanga maior, quæ à minore non genere, & facultate, sed tantùm specie differt, cùm primum huc è Syria aduecta est, in Acorum se commutauerit. sed qui hæc intelligunt, dijudicent.

Acorum legitimum.

fol 38

Cæterùm, ut dicam quid hac in re sentio, crediderim ego unà cum Manardo Ferrariensi, alijsq; nonnullis huius ætatis in simplicium medicamentorum facultate doctißimis uiris, id omnino legitimum esse Acorum, quod non modò seplasiæ, sed omnes in uniuersum falsò calamum odoratum uocant. Siquidem radices primùm iridi persimiles sunt, geniculis distinctæ, reflexæ, subalbidæ, acres, odore præstantes, & (ut inquit Galenus) etiam subamaræ. insuper & folia, quæ integra ad nos unà cum radicibus (ut hæc pictura demonstrat) è Constantinopoli allata sunt, id apertius affirmant: sunt enim ferme iridis. Ad hæc ut Aeniponti (Germani Ispruch dicunt) retulit mihi clarißimus medicus Ioannes Merula, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod paßim calamum aromaticum uocant, frequentißimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, nascitur: folijs iridi æmulis: flore etiam simili, colore roseo purpurascente, nulla ex parte uario: caule iridis longiore gracilioreq;, à quo tamen nullus exoritur calamus: uocaturq; ab incolis suo idiomate Tattarschi zely, id est, herba Tartarica, quòd fortasse à uicinis Tartaris in Lituaniam primùm fuerit allata. Ideoq; Plinio memoriæ rectè proditum est lib. XXV. cap. XIII. optimum id esse Acorum, quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris ferè iungitur, qui ultra Lituaniam inhabitant, ubi apud probatißimos autores nusquam legitur, odoratum calamum oriri. Quamobrem non potui non maximè Brasauolum admirari, quòd sibi tam facilè persuaserit, uulgarem calamum legitimum, & odoratum calamum esse, à Dioscoride, Theophrasto, Galeno, & Plinio non in radicum, sed in arundinum genere descriptum. nam (ut suo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea est fistula, non autem radix. Sed de his hactenus.

Acori uires ex Galeno.

Acori meminit Galenus lib. VI. de simpl. medic. facul. sic inquiens. Acori utimur radice, quæ gustu acris est, & modicè amara, odoreq; non iniucunda. Vnde constat, quòd facultatis calidæ est, & consistentiæ tenuis. Huic consentaneum est, ut urinam moueat, & lienes induratos iuuet, tum ceratoidis craßitiem detergeat, simulq; extenuet. sed ad hoc melior est ipsius succus. Omnino uerò siccificū esse clarum est. Et sanè ordinis esto tertij in utroq;, in calfaciendo scilicet, & desiccando. Hæc Galenus.

Galangæ consideratio.

Sed quando hic aliquid dicere de galanga occurrerit, cùm à Dioscoride, alijsq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditū sit, dißeram ego de hac, quæ à Mauritanis, & alijs sum consecutus. Est itaq; GALANGA duplex: maior altera, altera minor. Minor tenuis est radix, interius & exterius in purpura rufescens, geniculata, internodijs quibusdam reflexa, odorata, sapore admodum acri, adeò ut mansa piperis, & gingiberis modo linguam, & fauces exurat, odore formaq; cypero similis. quapropter quibusdam cyperus Babylonicus dicitur. In Italiam nanq; tam ex Memphi, quàm ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, densa, saturatè rufa, odorata, & gustu acerrima. Non desunt tamen impostores, qui cyperi radices contorquentes, aceto, & pipere macerent, & pro galanga uenditent. uerùm fraus facilè deprehenditur: quippe abraso exteriori cortice, nulla in radicis substantia acredinis nota, nullusq; galangæ sapor percipitur. At maior tametsi longè craßior sit radix, ignauior tamen est, & uiribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq; odorata. Galanga calfacit, & siccat ordine tertio. Proinde uentriculum roborat, & eius dolores tollit; si tamen à frigore, uel flatu proueniant. Naribus admota frigefacto cerebro utilis est: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, si è plantaginis succo bibatur: cœliacos sanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodest flatuosis uteri affectibus: uenerem roborat: renes refrigeratos calefacit. et frigidis morbis omnibus præstat.

Monachorū opinio falsa.

Cæterùm omnino explodenda est Monachorum in Mesuem scribentium opinio, qui contra Brasauolum & Fuchsium quasi uelle uidentur, galangam potius odoratum iuncum esse, quàm Acorum. quod tamen planè falsum omnibus iam compertum esse non dubitamus.

Μῆον. MEON. CAP. III.

MEON, quod Athamanticum uocant, in Macedonia, & Hispania plurimum gignitur, anetho folijs & caule simile, sed eo crassius: binûm ferme cubitorum altitudine attollitur: sparsis in obliquum, rectumque radicibus, longis, tenuibus, odoratis, linguam excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua, uel tritæ citra coctionem, præclusorum renum, uesicæque farctæ uitia potu leniunt: urinæ difficultati medentur: stomachi inflationes discutiūt. Torminibus, affectæ uuluæ, articulorum doloribus, atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menstrua pellunt, desessionibus feruefactæ: infantibus autem illitæ imo uentri, vrinas mouent. Quòd si plus quàm deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt.

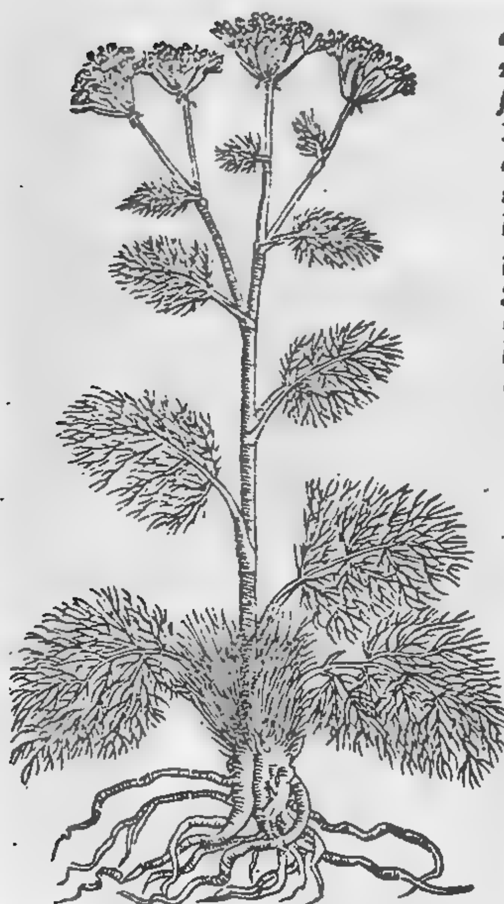

Credidimus ſuperioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò aliũde aduehi: primùm quòd Mei uice uterentur ſeplaſiarij quibuſdam albicantibus radicibus, ſapore paſtinacæ ſimili: deinde quòd etiam Plinij tempore rarum eſſet in Italia. quippe qui ſcripſerit non ſeri in Italia Meon, niſi à medicis, iiſq; admodum paucis. Quod procul dubio indicare uidetur, uſq; ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuiſſe Meon. Sed cùm herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta ſit planta, quæ folijs conſtat anethi, caule bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectumq; ſparſis, grauiter odoratis, acribusq;, quam legitimum eſſe Meum, omnes ferè rei herbariæ periti unanimes aſſirmant, ne uidear mordicus tenere opinionem, facere equidem non poſſum, quin in eorum ſententiam deueniam: tametſi in contrarium aliqua ſeſe offerat ratio, quòd ſcilicet huiuſce plantæ radices odorem non uſq; adeo gratum ſpirent, ſed quadantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, ut Dioſcorides inquit. Plinius Meo folia aniſo ſimilia reddidit, uocum fortaſſe ſimilitudine deceptus. ſiquidem Dioſcorides anethi folijs Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum uocant, ita dictum, quòd ab Athamante Aeoli filio inuentum ſit, uel quòd præſtantiſsimum in Athamante Phthiotidis proueniat. Meminit Mei Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Mei radices perutiles ſunt, calidæ tertio ordine, ſiccæ ſecundo: proinde urinam, menſeſq; ciere uolentes hoc utuntur pharmaco. Sed ſi pluſculum ſumatur, capiti dolorem mouet, utpote cùm pluſculum ſit calidum, quàm ſiccum. quippe quòd eius caliditas humiditatem crudiorem etiamnum, et flatuoſiorem ad caput deferat, atq; ita ipſum afficiat lædatq;. Mei conſideratio. Mei vires ex Galeno.

Κύπερος. CYPERVS.

CAP. IIII.

Cyperus, quem aliqui eryſiſceptrum, ut aſpalathum appellant, folia fert porraceis proxima, ſed longiora, & exiliora: caulem odorati iunci, cubitalem, aut maiorem, anguloſum: in cuius cacumine minuta folia cum ſemine exoriuntur: radices, quarum in medicina eſt uſus, cohærentes inter ſe, oleis oblongis ſimiles, aut rotundæ, nigro colore, ſuaui odore, amaro guſtu. In lacunoſis, paluſtribus, & cultis enaſcitur. Optima eſt grauiſsima, denſa, fractu contumax, plena, & aſpera, odoris cum quadã acrimonia iucundi: qualis eſt Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus inſulis petitur. Huic calida uis ineſt. Venarum ſpiracula laxat: urinam ciet: ad calculos, aquamque ſubter cutem utiliſsimè bibitur: aduerſus ſcorpionum ictus remedio eſt: pſrictionibus uuluæ, & præcluſionibus fotu prodeſt: pellit menſes. Contra ulcera oris, etiam ſi depaſcãt, uorentque, farina eius efficax eſt. Malagmatis calfacientibus, & unguentorum ſpiſſamentis benè adijci ſolet. Aliud Cyperi genus tradunt in India naſci, gingiberis effigie: quod manducatum croci uim reddit, guſtu amaro ſentitur, & illitum præſentem pſilothri uim exhibet.

Tametsi unum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioſcorides, cuius radices inter ſe cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ ſunt; uiſitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus cõſtat longis, geniculatis ſummo ceſpite uagantibus, colore in purpuram nigricante. Naſcitur hoc Cyperi genus laudatiſsimum prope Timaui fontes circumſtantibus paluſtribus locis in Lapidiæ finibus, galangæ uocatæ (ut paulò Cyperi genera, & conſideratio.

paulò ante diximus) persimile, non tantùm facie, sed etiam odore. Commendatur etiam odore, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis. sed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit: quandoquidem hic longè odoratior est, & subamarus. Cyperi meminit Plinius *lib.* XXI. *cap.* XVIII. *ubi de iuncis egit, sic inquiens. Quidam etiamnum unum genus faciunt iunci trianguli, cyperon uocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iuncus est, ut diximus, angulosus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq́; : folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen: radix oliuæ nigræ similis, quam, cùm oblonga est, cyperida uocant, magni in medicina usus. Reperitur Cyperus quandoq; etiam quadrangulari caule. unde nõ mirum, si quadratum iuncum eum uocauerit* Cornelius Celsus *lib.* III. *cap.* XXI. *At Dioscorides in hac facultate præclarißimus, utranq; differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, sed angulosum. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu* Italicum *supponunt officinæ. Non desunt, qui differentiam ponant inter Cyperum, & Cypirum* Plinium *secuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum esse affirmat, Cyperum uerò angulosum odoratum iuncum. Sunt tamen Dioscoridis interpretes, qui utroq; uocabulo pro eodem indifferenter utantur, eo quòd (ut rectè* Hermolaus *adnotauit) penultimam Cyperi quandoq; diphthongo longam, quandoq; uocali breuem Græci scribant. Est apud Plinium & cypirus arbor ocyßimè crescens, et pseudocypirus frutex, ut lib.* XVII. *cap.* XIII. *ipse scriptum reliquit. Cæterùm id Cyperi genus, gingiberis effigie, quod* India *mittit, eam esse radicem peritiores medici putant, quàm officinæ Mauritanos secutæ Curcumam uocant. Nempe præ se fert hæc notas sanè omnes, quas* Indico *Cypero reddidit Dioscorides. quandoquidem gingiberi similis est, eius odorem ferme redolet, gustu subamarescit, & mansa croci modo inficit. Quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibusdam immiscetur. Veruntamen sciendum est, hanc non esse Curcumam à Serapionis interprete pro chelidonio descriptam: ipse enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm* Dioscoridis *chelidonium. quo fit, ut non desit suspicio erroris uel interpretis, uel scriptoris, cùm curcuma neq; Mauritanum, neq; Græcum sit uocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. unde palàm est, Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauatè legi. Quo factum est, ut priores tum medici, tum seplasiarij, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati. quippe cùm eos lateret, cuiusnam plantæ radicem* Indica *Cyperus referret, chelidonij maioris radicem esse crediderunt ob crocei succi similitudinem. Itaq; Serapionis deprauatam lectionem secuti,* Indicum *Cyperum curcumam uocauere.* Indici *cyperi meminit Serapio Dioscoridem secutus, proprio capite de Cypero. Ex quo apertè constat, curcumam Serapioni deprauatè inscriptam, seplasiarum curcumam, quæ procul dubio* Indicus *est Cyperus, esse nequaquam. Cyperũ recensuit Galenus lib.* VII. *simplicium med. ubi sic inquit. Cyperi radices maximè usui sunt, excalfacientes pariter & exiccantes absq; mordacitate. Itaq; ulceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè prosunt: habent enim quiddam etiam adstringens: quapropter ulceribus item oris conueniunt. Quin et incidendi uim quampiam illis inesse testificandum, qua & calculo uexatis congruunt, & urinam, mensesq́; prouocant.*

Curcuma cyperi genus.

Lectio Serapionis deprauata.

Cyperi uires ex Galeno.

Καρδάμωμον. CARDAMOMVM. CAP. V.

CARDAMOMVM optimum est, quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroque deuehitur. in India quoque, & Arabia prouenit. Eligi debet plenũ, frangenti contumax, occlusum farctumque (quod enim huiusmodi non est, exoletum iudicatur) & gustu acre, subamarum, & odore caput tentans. Excalfactoriam uim habet: potumque ex aqua facit ad comitiales, ischiadicos, tusses, neruorum resolutionem: item ad rupta, vulsa, tormina: latas ventris tineas excutit. Ex vino autem potũ, renibus, difficultati vrinæ, à scorpione ictis, neque non omnibus venenum vibrantibus, auxilio est. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comminuit: partus suffitu enecat: scabiem ex aceto illitum adimit. Et ad vnguentorum spissamenta additur.

LEGITIMVM *Cardamomum nostra tempestate nec cognosci, nec minus à mercatoribus, qui ex Syria, uel Aegypto aromata ad nos conuehunt, deferri compertum habeo. Quo fit, ut medici, ac pharmacopolæ in componendis medicamentis æquè errent in Cardamomo, atq; in alijs compluribus, quòd Cardamomi loco uarijs quibusdam seminibus, odoratis tamen, indifferenter utantur. Quorum primum Cardamomum maius: secundum* Nigellam, *quod melanthij est genus: tertium uerò Meleghettas, uel grana paradisi nuncupant; cùm tamen eorũ nullum nec Græcum, nec Mauritanum sit Cardamomum. quandoquidem aliud Græci, aliud uerò Afri pro Cardamomo intelligunt, ut apertißimè testatur Serapio, qui quàm plurima simplicia medicamenta ex Dioscoride, & Galeno transcripsit. Is enim (ut sua declarant monumẽta) Dioscoridis Cardamomũ Cordumenum appellat. deinde autore Isach Arabo sui Cardamomi peculiare caput instituit, idq́; Saccolam sua lingua nominat: quin & duũm esse generum tradit, alterum maius, alterum uerò minus. quorum nullum non modò Dioscoridis Cardamomo respondet, sed nec etiam ulli eorum, quibus officinæ indifferenter utuntur. Probatur itaq; primùm quòd omne officinarum Cardamomum Dioscoridis Cardamomum esse non poßit, pluribus tum notis, tum etiam qualitatibus. quippe quòd hæc in uniuersum parum, uel ferè tantillum densa sint, frangenti nõ contumacia, & gustui nihil amaroris relinquant. Quòd præterea ab Arabicis distent, si cum illis cõparẽtur, facilè disparitas deprehenditur. siquidẽ Serapioni maius Cardamomum semen est plantæ, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, ijs sanè similibus, quæ è rosis prodeunt, granis obnigris, rotundis, pipere longè maioribus, in quibus minuta semina concluduntur, angulosa, farcta, & odorata: minus uerò nullo contegitur capitulo maioris modo; quanquam colore conueniant. Quod planè indicat, omne officinarum Cardamomum nec Arabum esse, nec pariter Græcorum, sed potius ab utrisq; maximè differre. Quare putauerim, illud falsò sibi persuasisse Monachos, qui in Mesuem scripsere, quòd Arabum Cardamomum minus illud semen sit, quod seplasiæ Meleghettas uocant, Andrea*

Cardamomi consideratio.

Monachorũ error.

dreæ Bellunenſis, qui Auicennam mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cùm Bellunenſis id aſſerat uulgari tantùm opinione ductus; cùmq; notæ minimè eorum ſententiæ aſtipulentur, erraſſe Monachi facilè deprehendũtur. Semina enim, quæ Meleghettas appellant (ut omnibus planè conſtat) capitulis excepta ſuboriuntur, quod minori Serapionis Cardamomo non euenit. Crediderunt, Ruellius in ſuis de natura ſtirpium libris, & Fuchſius in ſua methodo, id omnino Mauritanorum eſſe Cardamomum, quod nos Indicum piper, alij ſiliquaſtrum appellant. uerùm cùm planta hæc folijs exeat hortenſi ſolano ſimilibus, floribus luteolis, fructu longo corniculorum inſtar, qui primo exortu uireſcat, maturus uerò adeò ruſeſcat, ac læuore quodam ita pelluceat, ut corallium referat, & in quo concludatur pumilũ ſemen, lentium modo compreſſum, uſq; adeo acre, ut ori tantùm admotum maximè linguam, & palatum exurat, exulceretq;, ambo hac in re lapſi deprehenduntur. Nam etſi Indicum piper in hiſce corniculis roſarium ferè modo ſuum includat ſemen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correſpondent: hoc enim ſuis in uaſculis globulos quoſdam concludit, non lenticulis ſimiles, ſed rotundos, & pipere craßiores, qui intra ſe minutum quoddam ſemen continent. Huc etiam accedit, quòd cùm hoc piper corniculatum, tum ſemine, tum corniculis ipſis tanta ſit acrimonia præditum, ut non modò manſum, ſed ori tantùm admotum ſtatim quaſi ignis exurat, abſurdum utiq; fuerit credere Serapionis Cardamomum eſſe, cùm dixerit ipſe magis adſtrictoria facultate pollere, quàm acri. Cæterùm ſcribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceribus atris, minus uerò lentibus minora proferre. Quod cùm fortaſſe Ruellius haud rectè percepiſſet, ei errandi anſam præbuit. quippe minori Cardamomo, non autem maiori ſemina lentium modo naſci ait Auicenna: quanquam Ruellius, ut ſuam tueatur ſentẽtiam, ſecus fortè legerit Auicennam. Plinius lib. XII. cap. XIII. quadruplex eſſe Cardamomi genus ſcribit, ſic inquiens. Simile eſt amomo Cardamomum & nomine, & frutice, ſemine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera. uiridißimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è rufo candicans: tertium breuius, atq; nigrius: peius tamen uarium, et facile tritu, odoriſq; praui, quod uerius coſto uicinius eſſe debet. Hoc & apud Medos naſcitur. Hactenus Plinius. Sed neſcio quos autores ſit ſecutus. quandoquidem tam Dioſcoridi, quàm cæteris Græcis, unum tantùm extet Cardamomi genus. In cuius defectu ſupponit Galenus aut myrtum, aut cyperum. Qui præterea Cardamomi meminit lib. VII. ſimplicium med. his uerbis. Cardamomum eſt ſanè facultatis admodum calidæ, non tamen uſq; adeo, ut naſturtium: ſed quantò ſuauius, magiſq; fragrans eſt naſturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas ineſt: nec enim ulcerare idoneũ eſt uel ipſum per ſe illitum. Porrò adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter pſoras detergit.

Ruellii & Fuchsii lapsus.

Cardamomi genera ex Plinio.

Cardamomi uires ex Galeno.

NARDVS INDICA.

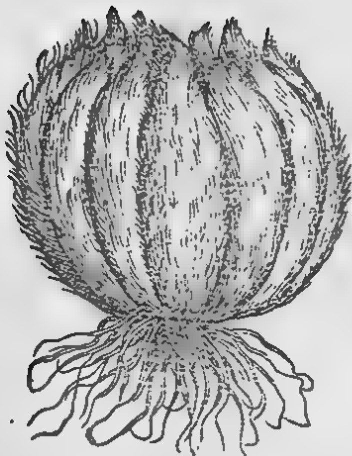

Νάρδος. NARDVM. CAP. VI.

DVO Nardi genera: unum Indicum, alterum Syriacum appellatur, non quòd in Syria proueniat, ſed quòd montis, in quo oritur, pars una ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuum eſt recens, & leue, largam gerens comam, flauum colore, perquàm odoratum, ac cyperum redolens, breui ſpica, amaro ſapore, linguam ſiccante, quod diu in ſua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enaſcitur, montem præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, uliginem, uiribus infirmius eſt, atque procerius adoleſcit, plures ferens ſpicas, ab unica radice comoſas, unàque conuolutas, ac grauiter olentes. Montanum autẽ odoratius, ſpica breui ac mutila, odore cypero uicino, cæteras habens Syriaci dotes. Eſt & genus quoddam, cui Sãpharitico nomen locus indidit, frutice breui, in magnas ſe ſpargens ſpicas, cãdidiore interim medio caule, hircorum uirus ſupra modũ redolente: quod improbatur. Madefactum uendi ſolet. quod uitium ex eo deprehenditur, quòd candida ſit ſpica, & ſqualida, ſuaque careat lanugine. Adulteratur ſtibio cum aqua, aut palmeo uino, inſpiſſationis ponderiſque cauſa inſpirato. Intueri autem oportet, ſi lutum radicibus inſideat, & incerniculo puluerem excutere, eluendis manibus utilem. Vim habent excalfactoriam, & exiccantem. Vrinam mouẽt: aluum potu ſiſtunt: uuluæ profluuia, ſaniemque appoſita ſupprimunt. Nauſeæ ex aqua frigida auxiliantur, & ſtomachi roſionibus, inflationi, iocinori, regio morbo, renum uitijs. Aquæ autem incoctæ fotu ad inſeſſum, uuluæ inflammationibus medentur: ad glabras oculorum genas ualent: ſiquidem eas ad de-

ſiorem

siorem pilum reducunt. perfusis humore corporibus insparguntur. Miscentur antidotis & in fictili nouo non picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum uino in pastillos coacta.

Nardi Indicæ & Syriacæ cōsideratio.

NARDVM *officinæ Nardi spicam appellant. Sed non desunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non aduehi ob regionis distantiam, Syriacam opinantes esse, qua nostro æuo seplasiarij utuntur: tametsi (ut inquit Dioscorides) in Syria non oriatur, uerùm ideo Syriacam dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syrios. At cùm inter Indos, & Syrios amplißimæ interponātur regiones, nempe deserta Arabia, Persis, Carmania, Gedrosia, Darangia, aliæq; nonnullæ, quæ ultra quatuor millia milliariorū continent, nesciuerim profectò, quonam pacto fieri poßit, ut mons ille ad Gangem positus, altera parte Syriam tam facilè respiciat, ut Nardus ea parte proueniens Syriaca dici poßit. Quo fit, ut quandoq; mecū disquirere licuerit, eā potius à Syrastene regione, quæ ad Indicum fluuium est, Syrij nomen sibi asciuisse, quàm à Syria. quandoquidem si Ptolemeus uera refert, mons in India uisitur, qui à Gange fluuio ad Syrastenem extenditur. Absurdum enim esset credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nusquam proueniat, cùmq; multa Indiæ aromata, nulla distantiæ habita ratione, per carouanas (ut uocant) in Alexandriam Aegypti conferantur, cum quibus nec temerè credendum est, quin etiam Nardum conuehant mercatores; præsertim cùm certò sciam, nardum Venetias ex Alexandria afferri, nec alibi, quàm in India nasci.* Licet *Manardus Ferrariensis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam esse censeat. In cuius sententiam non equidem pedibus eo, etsi medicæ materiæ is clarißimus fuerit indagator. quippe quoniam Venetijs pluribus in locis Nardi ingentem copiam uidi, leuis, comosæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, subamaræ, & mansæ non modò linguam exiccantis, sed odorem etiam non iniucundum per os aspergentis, nullisq; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioscoridis sententia explorari potest. Sed plerunq; accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, ut ascito sibi maris humore (id nanq; facilè fit, quòd Nardus sit siccißima) uel situm contrahat, uel subputrescat: unde postea amissa suaueolentia, grauiter oleat. Quo fit, ut hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim: qui si rectè perpendisset, quæ Nardi pars sit spica, atq; in emporijs, ubi numerosa, præstantißimaq; uisitur, accuratius ipsam expendisset, non equidem uereor, quin aliter de ea scripsisset. Verùm enimuero cùm planè ignorasset, quæ nardi pars spica esset, selectamq;, & incorruptam Nardum minimè nouisset, lib. III. epist. VI. scribit, Galenum de Nardi spica, quæ antidotis admiscetur, loquentem, radicem quidem, non spicam intelligere. Et utinam, inquit, quæ nobis affertur, legitima esset: sed quòd ea ipsa non sit, cognoscitur, quòd nulla odoris suauitate commendetur. Et lib. VIII. epist. I. inquit. Galenus lib. I. de antidotis in theriacæ compositione Nardi radicem tantummodo admiscet, eo quòd uiribus ipsa præstantior sit: spicam uerò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod sanè declarat, Manardum hanc Galeni sententiam perperam accepisse, atq; etiam Nardi historiam ignorasse. quandoquidem nardi radix nil aliud est, quàm spica, ut ipsemet testatur Galenus eodem de antidotis libro, sic inquiens. Iubet Andromachus adijcere nardum Indicam, ea uerò est, quam spicam uocant, non quòd spica sit, radix etenim est; sed quòd spicæ formam referat. Quibus palàm est, idem esse nardi spicam, & nardi radicem, ut etiamnum declarat idem Galenus lib. IX. de comp. med. secundum locos in Philonis antidotum scribens. Quapropter idem lib. VIII. simp. med. de Nardo caput facturus, illud inscripsit Nardi spica, utpote quæ pars sit in tota stirpe præstantior, minimè quidem ignorans, se radicem nardi describere. Nam si sensisset, spicam à radice differre, eam planè silentio præterijsset tanquam inutile, & capiti nomen indidisset aut generaliter ab ipsa Nardo, aut à radice tantùm, uti uiribus præstantiore.* In hoc, ac longè maiori uersatur errore *Brasauolus. siquidem suo de simplicium examine Nardi spicam non modò non esse radicem censet, sed nullius usus eam existimat, sic inquiens. Venetijs spicam, caulem, & radicem emes, quamuis & ipsi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos autores, ut Dioscoridem, & Galenum magis in usu medico sunt, quàm spica: quippe folia abijcit Dioscorides; ad nos tamen spica non defertur, sed radix. Hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioscoridis scriptis percipere potui, nunquam hactenus sum consecutus, quòd ipse ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm spica. Quòd autem crediderit ipse spicam in Nardo uiribus magis præstare, quàm cæteræ eius partes; quòdq; cùm de Nardo scribit, tantùm de spica intelligat, apertè ostendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior est recens, & leuis, largam gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm spicæ competunt; præsertimq; cùm ipsa non uacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioscorides. Ad hæc nulli sanè incompertum existimo, Dioscoridem huiusce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendātur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, asari, & huiusmodi stirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, folijs, ac spicis, quæ caulium summitatibus innascantur. Quo fit, ut etiam fateri liceat, Brasauolum ignorasse spicam ipsam esse nardi radicem: quin potius pro certo credidisse in planta ipsius nardi cacumine, non in radice oriri spicam, quæ tamē Galeno teste radix est, & cæteris nardi partibus præstantior. quandoquidem si aliter res se haberet, commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioscorides, quàm spicæ. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm spicam (ut asserit Brasauolus) nusquam compertum habeo. Cæterùm quanta sententiæ inconstantia Nardi historiam idem descripserit, ex suo posteriori simplicium examine, in quo ultimam manum imposuisse fatetur, facilè conijcitur, dum senem secum colloquentem instruit, his uerbis. Ne igitur in his montibus nardum quæras, sed Venetijs spicam, caulem, & radicē emes. At sui ipsius statim oblitus uidetur non multis post lineis, cum inquit. Aliud uerò sunt spica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipsum non modò Nardi historiam confudisse, atq; etiam, quod peius est, corrupisse; sed etiam sibi ipsi, uel potius seni uerba dedisse. primùm nanq; ait Venetijs spicam, caulem, & radicem reperiri: mox spicam ad nos aduehi negat.* Sed ante hos hac in re Plinium quoq; grauiter hallucinatū inuenio: quippe qui libro & capite XII. in Nardi ipsius

Manardi opinio reprobata.

Brasauoli error.

Plinii lapsus.

ipsius historia longè dissideat à Dioscoride & Galeno: quin et à cæteris materiæ medicæ autoribus, dum inquit. Nardum frutex est graui, & crassa radice, sed breui, ac nigra, fragiliq; quanuis pingui, situm redolente, cyperi odore, aspero sapore: folio paruo, densoq;. Cacumina in aristas se spargũt: ideo gemina dote Nardi spicas, ac folia celebrãt. Hæc Plinius. Cuius doctrinam secuti, nõ modò Ferrarienses illi, sed Hermolaus, & Ruellius, ipsi quoq; pariter aberrarunt. siquidem Ruellius (ut puto) nulla alia de causa asserit, se in officinis Nardum uidisse, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quã ut Plinianã tueretur lectionẽ. Quod tamen falsum esse arbitramur. Ego enim tametsi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinauerim, ac selegerim; aliud tamen, quàm spicam uidere mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum existimo, quod in caulium cacumine spicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, asserit Ruellius, & contendit Brasauolus, contra Galeni, & Dioscoridis sententiam. Qui Nardum describit plures ferre spicas, non quidem à caulibus, sed ab una tantùm radice prouenientes: non tamen quòd alia radix uiribus præstans spicis ipsis subsit, sed quoniam, cùm plures in radice sint spicæ, necesse est, ut basi, uel firmamento aliquo consistant, à quo originem trahant, ut in allio & lilij radicibus conspicitur. Quod pro explorato confiteri possum, cùm sæpenumero Venetijs Nardi spicæ cespites uiderim, tum figura, tum etiam spicarum connexu allium referẽtes, ut unusquisq; pro arbitrio experiri poterit. Verùm enimuero ut probè responsum sit omnibus ferè obiectionibus, dicimus, quòd si fortè reperirentur, qui assererent illas esse proprias Nardi radices, quæ capillaceis fibris à spicarum basi oriuntur, ut in allio, cæpis, ac bulbaceis omnibus uisitur, & ea propter spicas ijs adnexas non esse Nardi radices, sed per se partes ab his admodum differentes, potest eorum obiectio facilè dilui Theophrasti testimonio. Siquidem is lib. primo cap. x. de plantarũ historia apertè declarat, in allio, cæpis, bulbis, lilijs, ac alijs eius generis, & per consequens in spica non solùm dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus subijciuntur, sed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et ut res ipsa clarior omnibus sit, generali regula expressum uoluit, quòd totum id in quauis planta, quod sub terra obruitur, radix commodißimè dicatur. Proinde uidetur Nardũ ipsam inter radices idem memorasse Theophrastus lib. IX. cap. VII. de plantarum historia, his uerbis. Quibus ad unguenta utuntur, hæc ferè sunt, casia, cinnamomum, cardamomum, nardus, nærum, balsamũ, aspalathus, styrax, iris, narta, costus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, iuncus, calamus, sampsuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia semina, alia lacrymæ, alia flores. Quibus palàm est, non posse Nardum nisi inter radices recenseri, cùm nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec seminis, nec tandem lacrymæ speciem præ se ferat. Quod cùm rectè sciuisset Galenus tum lib. primo de antidotis, tum IX. de comp. medic. secundum locos, Nardi spicam radicem esse declarauit. Verùm longè ab omni Nardo distat NARDVS ITALICA, *quæ nostris uulgò uocatur Spigo. Cuius etiam generis ea est planta, quam aliqui uulgò appellãt Lauanda, alij uerò Lauendula. adeò ut hæc fœmina, illa uerò mas in eo genere à quàm plurimis uocitentur. Mas folio constat latiore, longiore, crassiore, robustiore, albidioreq;, quàm fœmina. Sed utraq; planta fruticosa, & rosmarini modo, innumeris referta est folijs: è quorum medio uncei exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt spicati, colore purpureo, quanuis in fœmina dilutiores, patentioresq;, odore fragrãtes, uerùm usqueadeo acuto, ut nares feriat. Excalfaciunt, & exiccant ambo ordine secundo completo, uel tertio inchoante, uiribus à Nardis omnibus non longè recedentibus. Conferunt omnibus cerebri ægritudinibus à frigido prouenientibus: conuulsis, resolutisq; auxiliantur: uentriculum roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obstrusos lienes iuuant: uterum calefaciunt, & menses, & secundas educunt. Fit è floribus stillatitium oleum uitreis organis, quod propriè unguentarij uulgò uocant olio di Spigo, odoris adeò acerrimi, ut cætera odoramenta superet. quo fit, ut extra officinas illud asseruent, ne moschi, ambari, zibetti, aliorumq; unguentorum, et aromatum suauitatem intercipiat. Nardi Indicæ uires scripsit Galenus lib. VIII. de simpl. medic. facultate, sic inquiens. Nardi spica excalfacit excessu primo, et desiccat secundo iam completo. Composita est ex adstringente sufficienter substantia, & acri calida non multa, & quadam leuiter amara. Ex his constans facultatibus radix & ad iecur, & ad stomachum rationabiliter cõuenit tum pota, tum extrinsecus imposita. Vrinam ciet, morsus stomachi sanat: in uentre, ac intestinis consistentes fluxiones desiccat, ad hæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior est uocata Indica, nigriorq;, quàm Syriaca uocata.*

Ruel. & Hermolai error.

Dilutio cuiusdam obiectionis.

Nardi Italicæ genera, & uires.

Nardi Indicæ uires ex Gal.

Νάρδος κελτική. NARDVM CELTICVM. CAP. VII.

CELTICVM Nardum nascitur in Liguriæ alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitque in Istria. Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales fasciculos componitur. Folia habet oblonga, colore in flauum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat vsus est, & odoris suauitas. vnde pridie fasciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pauito solo atque humenti, subiecta charta reponere: postridie repurgare. siquidem utile, cum accroso alienoque propter humoris uim, non excutitur. Adulteratur imposita herba simili, quæ hirculus uocatur, ab odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanque herba candidior est, sine caule, minus oblongis folijs, radice neque amara, neque odorata, uti uerum Nardum est. Itaque radices, atque cauliculi, obiectis folijs, triti secernuntur, uino excipiuntur, digeruntúrque in pastillos, & ita fictili nouo diligenter operto, asseruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numerosa cohęrens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: sed uehementius urinam cit, & stomacho utilius est. Inflammationibus iocinoris, & felle suffusis auxiliatur. Contra stomachi inflationes, cum absinthij decocto bibitur: item aduersus lienem, renũ & uesicæ uitia, & uenenatos ictus, ex uino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia unguenta.

Nardi Celticæ consideratio.

TANTA fuit ueterum, qui nos præcesserunt, negligentia, ne dicam ignorantia, ut non modò in ueram simplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatissimorum autorum ope, uenire nõ elaborauerint; sed ne minimam quidẽ curam adhibuerint, cõmuni reipublicæ beneficio, ut de his saltem, quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac alijs non longè distantibus inueniuntur, quicquam lucis assequerentur, ac posteris relinquerent. quæ potius in suis multò uidentur negligentiores, quàm in alienis. Nascitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, nascitur & in Istria, pariterq́; in montibus nõ longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen nõ ob id legitima in multis uisitur officinis: nec fortasse in ijs uideretur, nisi his nostris lucubrationibus annis superioribus Italico sermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cœpissent. Sed id magis detestandum uidetur, quòd ijs in regionibus, ubi Celtica nardus nascitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi. siquidem Genuæ, quæ Liguriæ est ciuitas (nisi iam admoniti resipiscant) alijsq́; finitimis locis, ubi Celtica nardus facilè haberi potest, tam medici, quàm seplasiarij aliorum ignorantiam secuti, illius loco, lauanda sic uocata, uel nostrate Nardo passim utuntur. Quæ quantum in historia omnibus notis, non dicam uiribus, à Celtica nardo discrepent, quicunq; primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioscoride redditas, cum lauandæ, nostratisq́; Nardi notis comparauerit, manifestum eorũ lapsum facilè incusare poterit. quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq́; plantam consurgit: lauanda uerò, & socia nardus magno exoriuntur cespite, ramusculis proceris, densissimisq́; comantibus folijs. Illa folia fert subrubea, & flores flauo colore: hæ autem folijs consurgunt incanis, floribus spicatis, & colore purpurascentibus. Illius caule, & radicibus utimur, quòd hisce partibus maximè polleat: harum uerò tantùm flores commendantur. Quod satis clarè demonstrat, quàm facilè decipiantur, qui tam leuibus & falsis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (ut in superioris Nardi mentione diximus) communi omnium sententia compertum sit, lauandæ, spicæq́; nostratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere; hoc tamen eos ab errore non uindicat, qui lauandam Celticam nardum esse contendunt.

Seplasiariorũ quorundã error.

Præterea non desunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui pro Celtica nardo plantam quandam incognitam emant arbores scandentem, caule longo reflexoq́; cuius folia, quæ colore subflauo constant, adeò densa ac minuta sunt, ut potius muscosam arborum, et lapidum materiam, quàm aliud repræsentent. At quòd in uestiendis caulis ipsius ramusculis, eos tam densè circundat, ut ferè spicæ effigiẽ præ se ferant, pro Celtica nardo ab impostoribus uenditur: sed hæc haud amarescit, nec ulla odoris præstantia commendatur. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria Austriæ, & Carinthiæ contermina, ubi Iudemburgensia rura suis è montibus quotannis innumeros comportant fasciculos, quibus magnos admodum replent saccos, & mercatoribus uendunt, qui in Syriam, & Aegyptum mercimonia conuehunt. Siquidem (ut ferunt) Syrijs, et Aegyptijs Celtica nardus maximè expetitur, ut balneis eam imponant, quibus frequenter utuntur. Celticam nardum ad me primùm misit Petrus Salicetus clarissimus medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cuius plantis & spicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (ut appicta figura demonstrat) nullo impedimento cernebantur, adeò ut à Dioscoridis historia nulla ex parte recederent: nec ulla tamen spica in eius cacumine uidebatur, uti Ruellius & Brasauolus in Indica nasci scripserunt. Quamobrem nobis quoq; iam liceat literis memoriæq́; mandare, Celticam nardũ non modò in Liguria, & Istria prouenire; sed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam alijs fortasse locis. quippe superiore anno ego huius nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm uiginti millia passuum à Goritia distat. Verùm si eo destituantur medici, commodè Indicam supponere poterunt. An uerò Celtica nardus sit Saliunca, aut non, de qua Virgilius, & Plinius scripsere, etsi hæc inter se nullam habere cognationem pluribus comprobare possem; cum tamen ea parum, uel nihil rei medicæ conferant, silentio inuoluenda duximus. quanquam eruditissimus Leonicenus non animaduertens Dioscoridem Aliungiam, non Saliuncam Celticam nardum appellasse, Plinium accusat: qua in re ipse potius deceptus fuisse uidetur.

Nardi Celticæ uires ex Galeno.

Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de simp. med. facul. his uerbis. Nardus Celtica iam dictis nardis similis quadantenus in genere facultatis est. Cæterùm ad omnia imbecillior, præter quàm ad prouocandam urinam. siquidem calidior illis est, sed minus adstringit.

Νάρδος ὀρεινή. NARDVM MONTANVM. CAP. VIII.

MONTANVM Nardum, quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur, in Cilicia, & Syria nascitur: caule & folijs eryngio similibus, minoribus, minimè tamen spinosis, asperisque. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu hastulæ regiæ, sed longè gracilioribus, † & longè minoribus. Neq; caulem, neq; fructũ, neque florẽ profert. Ad eadem, ad quæ Celticũ efficax.

Nardi montanæ consideratio.

VIDETVR in hoc capite Dioscorides non parum à se ipso dissentire, quòd scripserit primùm montanam Nardum caule, & folijs esse eryngio similibus: mox prope capitis calcem eam scribat neq; caulem, neq; fructum, neq; florẽ proferre. Quapropter existimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facilè accidisse scriptorum incuria, qui uocum uicinitate decepti καυλοὺς pro κλάδους, uel κλῶνας scripserunt. Verùm cùm hæ dictiones ramos, uel surculos designent, quæ nomina potius arboribus conueniunt, quàm herbis, sintq; idem rami in arboribus, quod caules in herbis; idcirco non uidetur hic locus, ut illi fortasse putant, à mendis uindicatus. Cæterùm non crediderim ego, Dioscoridem, qui est hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua, & secuta ætas tantopere commendat, in tam paucis sui oblitum, adeoq; turpiter lapsum fuisse. quinimo nobis relinquitur suspicio, quòd omnino in altera capitis parte uitium aliquod accesserit, non harum uocum uicinitate, sed potius scriptorum dormitantium negligentia, uel uigilantium temeritate. Quo factum est, ut hactenus incertus dubiusq; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, uel aliũde eò afferatur. Misit tamen ad nos hoc anno stirpem quandam excellentiss. medicus Augustinus Alpagus Bellunensis, cui binæ inhærebant radices asphodeli figura, sed longè minores, phu, uel nardum redolentes, adeò ut hac parte montanam Nardum planè præ se ferre uiderentur. Sed quoniam folia, & caulis phu potius referebant, quàm eryngium, quemadmodum & umbella, cur eam montanam Nardum fuisse comprobem, sanè non habeo, cùm sciri non possit, an in priori, an in posteriori, an in alia huius capitis parte lateant mendæ. Itaq; si fortè aliquod ad manus esset medicamentum, quod montanam Nardum exciperet, supponant audacter pharmacopolæ Indicam, uel Celticam. Tametsi in suo de simplicium examine asseueret Brasauolus Ferrariensis Indicæ nardi uice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia: eamq; propriè montanam existimat, cuius passim in officinis est usus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipse certè nescio: Nardus enim montana radices habet asphodelo similes, non utiq; spicatas, leues, comosas, quemadmodum ea, qua utimur ex India aduecta. Nisi fortasse Brasauolus uoluerit Indicam nardũ ideo montanam appellare, quòd in montibus oriatur. Ita quidem eius sententiam ueram esse putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ uires scripsit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Nardus montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia nascitur: sed prædictis debilior est.

Bras. opinio non accepta.

Nardi mont. uires ex Gal.

† *In Oribasio, qui simplicium descriptiones Dioscoridi acceptas refert, legitur λευκότεραι, hoc est, candidiores. quòd Nardus montana constet radicibus asphodelo non solùm minorib. & gracilioribus, sed etiam candidioribus.*

Ἄσαρον. ASARVM. CAP. IX.

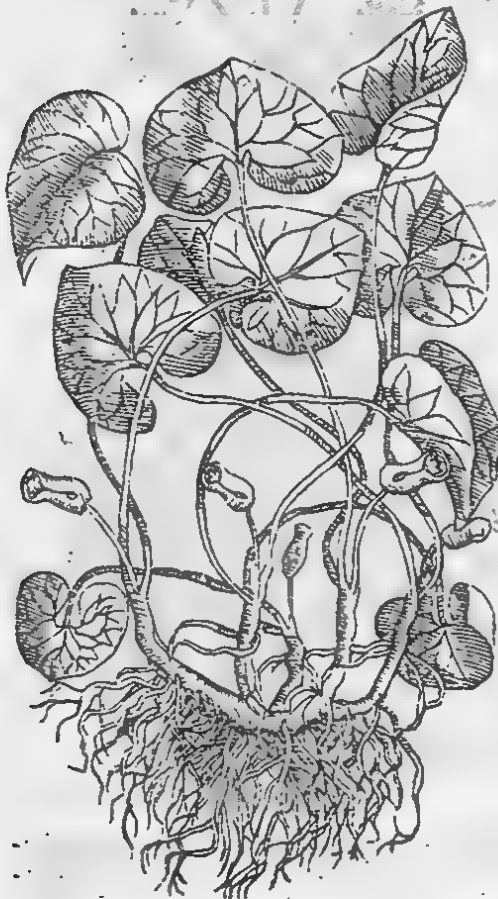

ASARVM, quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant, hederæ folijs, minoribus multò, rotũdioribusque: floribus cytino hyoscyami similibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, odoratis: in quibus semen acinosum. † Cauliculos habet angulosos, asperos, & molles: radices numerosas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini non dissimiles, longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguam uehemẽter mordent. Excalfactoriam uim habet: urinam cit: hydropicis, & uetusto coxendicũ dolori prodest. Radices senis drachmis ex aqua mulsa potæ, menses trahũt: & ueratri albi modo purgant. In unguenta additur. Vmbrosis montibus prouenit: sed plurimum in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iustiniensi agro.

Asari consideratio.

NVLLAM nostris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Asarum, & baccharem: quinimo uno ore ferè omnes Asarum baccharem appellant. At quantum notis, & uiribus inter se differant, is rectè iudicet, qui harum stirpium historias accuratius perpenderit: differunt enim inter se admodum Asarum, & baccharis, ut diffusius libro tertio differemus. Asarum itaq; procul dubio illa fuerit planta, quæ uulgò Bacchara falsò appellatur, cùm nullis ab historia dissideat notis. Cæterùm Brasauolus immeritò in Plinium spiculum contorsit, cùm dicat ipsum eo etiam in errore uersari, ut Asarum baccharem esse existimauerit. Sed profectò nesciuerim ego, qua ratione illud Brasauolus in Plinium scripserit, quippe qui libro XXI. cap. VI. eos acerrimè arguat, qui baccharem, & syluestrem nardum idem esse contendunt his uerbis. Sed eorum quoq; error corrigendus est, qui

Plinii tutela aduersus Brasauolum.

bacchar rusticum nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron uocant, cuius speciem, figuramq; diximus in nardi generibus. Hæc Plinius. quibus palàm est, Plinium seipsum à Brasauolo defendisse. Porrò si etiam Plinij ætate non deerant, qui Asarum baccharem uocitarent; non mirum fuerit, si in hunc usq; diem protracta hæc sit appellatio. In qua fortasse perseuerantes ueterum nonnulli Dioscoridis Asaro eas ferè omnes facultates reddidere præter autoris mentem, quas ipse libro tertio bacchari adscripsit. quod facilius ad credendum uulgus allexit, Asarum, & baccharem nomine tantùm differre. Verùm cùm recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioscoridi additum deprehensum sit, eo quòd diuersis tum libris, tum capitibus ipse de his disseruerit; cumq; Serapionem uiderint de Asaro ex Dioscoride scribentem, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò accesserat præter autoris sententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. Asari uires ex Mesue. *Asari uires scripsit Mesues inter deiectoria medicamenta, ubi sic habet. Excalfacit Asarum ordine secundo, & siccat tertio. Attenuat, reserat, resoluit, & prouocat; adstrictione tamen non uacat. Bibitum non modò uomitiones ciet, sed & per aluum ducit, & per urinam. Pituitam, & bilem deijcit. Roboratur tamen admixto caprino sero, aut nardo, aut hydromelite: At manifestius pituitam, quàm bilem educit. quo fit, ut coxendicum cæterarumq; compaginum dolore uexatis non obscurè opituletur: præsertim si sero maceretur, uel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris et lienis infarctus, scirrhososq; tumores. Quamobrem subeuntibus cutem aquis, fellisq; suffusionibus datur maximo iuuamento uino maceratum. Confert item diuturnis febribus, ijsq; præsertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipsius admixto ladano, dorsi spondylis inunctum sudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam si diu ferueat, uim ferè omnem deperdit. neq; etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius uomitiones, quàm aluum ciet.* Asari uires ex Galeno. *Asari meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asari radices utiles sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamen. Itaq; ex ijs, quæ de illis prodita sunt hic facienda coniectura. Hactenus Galenus. À cuius sententia (sit tamen cum uenia dictum) maximè dissentio. siquidem cùm nulla in acoro deiectoria sit facultas, & Asarum, ut Dioscorides inquit, Mesues fatetur, & nobis experimento compertum est, ueratri modo expurget, & bilem, pituitamq; & supernè, & infernè propellat, non uideo sanè, cur acoro in omnibus suis facultatibus tam facilè comparari possit.*

† Hæc uerba ut in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum esse lectorem duximus, ea non legi in Græcis nostris codicibus, neq; à Serapione referri. quod argumento est illa Dioscoridi accreuisse. Sunt tamen Græcè sic scripta: ἔχον καυλία γωνιώδη, ὑποτραχέα, ἀραιά. *Id est: Habens cauliculos angulosos, subasperos, raros.*

PHV MAGNVM.

Valeriana

PHV PARVVM.

ΦΟΥ̃. PHV. CAP. X.

PHV, quod & aliqui syluestrem nardũ appellant, nascitur in Ponto: folio olusatri, aut elaphobosci: caule cubitali, aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram uergente, geniculis intercepto: floribus

tibus narcisso proximis, maioribus, tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice superius ad digiti minoris crassitudinem, ex obliquo villosa in nigri veratri, aut iunci odorati modum: capillamentis inuicem contextis, flauescentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulantibus. Excalfacit: urinam mouet, si sicca potui detur. Decoctum eadem præstare potest: ad lateris etiam dolorem efficax: menses cit. antidotis inseritur. Adulteratur radice rusci admista. Sed maleficium deprehenditur: quoniam hæc dura est, & frangenti contumax, sine ulla odoris gratia.

Phu consideratio.

NON possum non fateri, eos omnes benè sentire, qui maiorem Valerianam sic uocatam, quæ passim in Italia nascitur, legitimum esse Phu asserunt. Quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in uniuersum notis ab iis, quæ sibi Phu ipsum asciscit, haud quaquam recedunt. Indicant idem pariter folia, et caules: illa enim olusatro non sunt dissimilia: hi uerò adolescunt cubitali mensura proceriores, leues, inanes, molles, geniculati, & in purpuram uergentes. Flores tamen obstare uidentur, qui in Phu lilij, uel narcissi effigiem præ se ferunt, non autem umbellæ, uel muscarij speciem, ut in maiori Valeriana uisuntur: quanquam flosculi per se omnes, qui umbellam cõficiunt, forma narcissinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, ut cum Ruellio existimandum putauerim, hæc de floribus uerba esse à scriptoribus in Dioscoride deprauata. Nanq; uidetur nostras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu conuenire, ut re uera dici possit, non aliud, quàm ipsum Phu ad unguem referre. Et si non desint (ut audio) qui profiteantur Phu alterum à Valeriana se inuenisse, quod floribus narcissi proueniat. At quia id pro certo compertum non habeo, & quia non desunt, qui talia fabulentur, non est, quid hac in re certi affirmare possim.

Valeriana minor. Baldrian

Est & Valerianæ alterum genus, quod minus appellant, cuius caulis iuxta folia, quæ quadantenus maioris similitudinem referunt, molli lanugine pubet, reliqua uerò parte maiori non absimile assurgit, floribus subpurpureis, in umbellam pariter coeuntibus. Radices mittit hæc tenues, quæ in multifidas conglomerantur fibras, odore mixto inter iridem, & nardum. Vtraq; odore commendatur: proinde eas uestibus quidam interponunt.

Phu uires ex Galeno.

Phu (ut scriptum reliquit Galenus lib. VIII. simplicum med.) odoratum quodammodo est. Huius herbæ radix nardo uiribus similis, sed tamen ad pleraq; infirmior. Vrinam plus mouet, quàm aut Indica, aut Syriaca nardus: similiter autem ut Celtica. Simile Phu asserit ipse Galenus esse Carpesium, cuius cùm nullibi meminerit Dioscorides, ut rectè sciri possit quid nam senioribus Græcis fuerit Carpesium, in primis Galeni testimonio eius uires & formam describam: is enim lib. VII. simp. med. sic habet.

Carpesii consideratio.

CARPESIVM simile est uocato Phu, non gustu tantum, sed & facultate. Sed plus habet tenuitatis: proinde magis eo etiam uiscerum obstructiones extergit, et urinam mouet, renesq; calculis degrauatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium est partium, ut liceat loco cinnamomi, si non ad manum sit, usurpare, sicuti faciebat Quintus. Præstantius est Carpesium ponticum laërtio: non tamen uel ipsum cinnamomi uiribus uicinum est, imò non paruo deterius optima cassia. Nuncupatur utrunq; à montibus quibusdam Pamphiliæ, in quibus nascitur. Ingensq; eius prouentus est in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (ut aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpesium, ut quod uiribus nihil ab optima cassia differret, in theriacæ compositione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecũ attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adij, diligenterq; repositum nunc usq; multum seruo: quod odorẽ etiamnum & saporem, si non qualem prius habebat, certè non dum exoletum retinet. Est aũt Carpesium herba phu appellato genere similis, ualentior tamen, atq; odoratum quiddam spirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ nascitur, emiturq; propterea illic uilissimo pretio. Quocirca si quis uestrùm illuc accesserit, Carpesij plurimum emat, cùm id sibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem sunt sarmenta, cinnamomi uirgultis similia. Eius duo reperiuntur genera; unum quod laërtium; alterum, quod ponticum cognominatur, à monte, in quo nascuntur, utraq; nomen adepta, sed ponticum melius est. Quòd cùm eius non parum haberem, permultis medicamentis admiscui, in quibus phu uocata imponi debuerat. Est enim Carpesium phu simile, ualentius tamen, & in quo (ut dixi) nonnihil odoratæ qualitatis gustu odoratuq; sentitur. Hactenus Galenus. Verùm quid hac tempestate sit Carpesium, arduum sanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ medicæ scriptoribus. Tametsi Hermolaus, Ruellius, Fuchsius, ac etiam Monachi Mesuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi, fructus piperi similes, qui uulgò cubebe uocantur, legitimum esse carpesium, Siquidem Serapio quod Galeno carpesium uocatur, sub cubebe nomine ipsius Galeni testimonio sic describit. Cubebe est medicina facultate, et sapore Phu non absimilis, quanuis longè tenuior. quare obstructiones totius corporis aperit, urinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè sententia uersatur & Auicenna cubebas carpesium appellans: quemadmodũ & Actuarius qui Mauritanorum nomina secutus, in quibusdam medicamentis Carpesium imponit, quod à barbaris κομβέβας uocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpesium, & Arabum cubebe nulla ex parte differunt.

Ruel. et Fuchsii opinio.

Veruntamen illud animaduertendum est, quòd eos in errore uersari existimem, qui credunt (ut Hermolaus, Ruellius, & Fuchsius) uulgares seplasiariorum cubebas illas referre, de quibus scripsere Serapio, Auicenna, & Actuarius. quandoquidem qui dixerit cubebas plantæ fructum, uel semen esse, eorum reperio neminem: nec minus probari posse putem, id usquam dixisse Galenum. qui carpesium describit his uerbis. λεπτὰ δὲ ἐσι τὰ κάρφη, παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κινναμώμου. hoc est. Sunt autem tenuia sarmenta, cinamomi uirgultis similia. Ipsumq; Phu & odore, & facultatibus adsimulat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in usum medicum ueniant, facilè dici potest, carpesium Galeno potius radicum esse sarmenta, quàm caulium; & præcipuè cùm asserat diu asseruari posse. quandoquidem solidiores sunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flaccescunt, & pereunt. Quo fit, ut crediderim Fuchsium in suis Paradoxis immeritò impugnasse Leonicenum. Ad hæc gustantibus nobis uulgares officinarum cubebas, nullum prorsus Phu saporem deprehendimus. Quod manifestè indicat uulgares cubebas, nec Arabum cubebas esse, nec Galeni carpesium. Ob id igitur, ubi apud Græcos carpesium medicamentis admixtum reperitur,

& cubebæ apud Mauritanos, phu eorum uice, cùm ſit carpeſio in omnibus perſimile, uel caſſia, potius quàm cubebæ uulgaris uſus, erunt ſubycienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprimè doctus, quanquam nouit cubebas noſtrates carpeſium non eſſe, non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq; Arabum eſſe cubebas. Aberrauit in cubebarum hiſtoria etiam Serapio. quippe quicquid Dioſcorides de ruſco ſcriptum reliquit, is cubebis perperam reddidit. Cuius autem ſtirpis fructus uulgares CVBEBAE ſint, quid affirmare poßim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Et ſi eas dixerim odoratas eſſe baccas, racematim cohærentes, corymborum hederæ modo: qui guſtui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus conſtat, quod excalfacere ualeant tertij ordinis initio, & ſiccent in fine eius. Quamobrem languentem ex pituita uentriculum, uel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis craßisq; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatus diſcutiunt, & frigidis uteri affectibus auxiliantur. Diu cum maſtiche manſæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant.

Serapionis lapſus. *Cubebarum vulgarium cõſideratio.*

Μαλάβαθρον. MALABATHRVM. CAP. XI.

MALABATHRVM arbitrantur aliqui eſſe Indici nardi folium, falſi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, aſarum, niris. Secus autem res ſe habet: nanque Malabathrum folium ſui generis eſt, quod Indicæ gignunt paludes, lentis paluſtris modo innatans aquis, ſine radice. Id collectum ſtatim lino tranſſuitur, & ſiccatum reconditur. Tradunt ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non euenerit, ne amplius quidem renaſci. Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum, nec fragile, odore caput feriẽs, quod diu in ſua vi odore permaneat, & nardum ſapore imitetur, nullo ſalis guſtu. Infirmum uerò, & minutim contuſum, præſertim ſi carioſum uirus olet, uitioſum eſt. Eaſdem nardo ſortitur uires: ſed efficacius omnia præſtat. Vrinam uehementius ciet, ac ſtomacho magis prodeſt Malabathri uis. Lippitudinibus, inflammationibusque tritum, & in uino feruefactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & ſuauitatem commendat. Veſtium quoque odorem interpoſitum ſeruat, & ab eroſione tuetur.

Malabathri conſideratio.

MALABATHRVM, quod pleriq; folium Indicum uocant, qui hac ætate uiderit, habeo neminem. Naſcitur (ut Dioſcorides inquit) in India paluſtribus tantùm locis, aquæ abſque radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo: ſed nec inde amplius ad nos aduehitur. Plinius lib. XII. cap. XXVI. duorum meminit generum, quorum alterũ arboris cuiuſdam Syriacæ folium eſſe ait, his uerbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio cõuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fertilior eſt eiuſdem Aegyptus: laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt, lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrumq;, quodam ſalis guſtu. Minus probatur candidum. Celerrimè ſitum in uetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor uerò in uino ſubferuefacti antecedit alios. Hactenus Plinius. Qui tamen præter Dioſcoridis ſententiam præſtantius Malabathrum duxit, quod ſalſum eſt, non quod inſulſum. Cæterùm non deſunt, qui Indici folij loco, caſſiæ odoratæ, uel cinnamomi folia ſuppeditẽt, quæ eſſe caryophylli exiſtimat Braſauolus. Nonnulli præterea, quædam arborum folia, ex Alexandria aduecta, quæ lauri, uel arbuti frondes referunt, in Malabathri uſum uendicant. Hæc Hermolaus, Ruellius, pariterq; Braſauolus eos ſecutus, nulla (quòd ſciuerim) auctoritate, Nigritarum Tembulum eſſe arbitrantur. Verùm cùm adhuc eorum, qui Tembuli hiſtoriam, & notas ſcribant, inuenerim profectò neminem, quanuis de eo Auicenna breuiter ſcripſerit; idcirco illa potius aſſeram arborum folia eſſe nobis penitus incognita, quàm horum ſequar opinionem. Nullo itaque modo hæc ad uſum ueniunt admittenda. ſiquidem cùm eorum facultates nos lateant, non eſt cur ea comprobare ualeamus. Sed ubi Malabathro opus ſit, caßiam odoratam, uel Indicam nardum ſupponendam putamus, Galenum ſecuti. qui ita decreuit tum in ſuccidaneis, tum etiam lib. VIII. ſimp. medicamentorum. Excalfacit Malabathrum (ut autor eſt Auicenna) ſiccatq; ordine ſecundo.

Hermolai, Ruel. & Braſ. opinio.

Κασσία. CASSIA. CAP. XII.

CASSIA, cuius complura ſunt genera, iuxta odoriferam Arabiam gignitur, craſsi corticis ſarmento: folijs piperis. Eligenda eſt fulueſcens, pulchri coloris, corallij æmula, perquàm anguſta, longa, craſſa, & fiſtuloſa, guſtu mordens, & cum aliquanto feruore adſtringens, aromatica, uinoſo odore: cuiuſmodi eſt, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur craſſa, purpurea, & nigricans, zigir cognomine, quæ roſam odore imitatur, præcipui in medicina uſus. Secundum locum tenet antedicta. Tertia, cui Moſylitico blaſto, id eſt, germini cognomen eſt. Reliquæ uiles, ut quę aſyphemũ dicitur, nigra, inſuauis, cortice tenui, ac rimoſo: & quæ darca, & citto uocitatur barbaro nomine. Similior huic eſt pſeudocaſſia, quàm ut explicari poſsit. quæ guſtu coarguitur, cùm nec acris, nec odorata ſit, hærentemque medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fiſtula, mollis, leuis, ſurculoſa, quæ antedictæ præfertur. Damnatur candicans, ſcabra, hircinum uirus redolens, & quæ tenui fiſtula, & ſcabra cute ſit. Vim obtinet calfaciendi, urinam ciendi, ſiccandi, & leniter adſtringendi. Conuenit ad medicamenta oculorum, quæ præſtandæ claritatis gratia concinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cũ melle illita: menſes trahit: contra uiperarum ictus pota auxiliatur: aduerſus inteſtinas inflammationes omnes, & renum uitia, pota proficit: fœminis in ſolio deſidentibus, aut ſuffimentis, prodeſt ad dilatationem uuluæ. Et duplo pondere medicamentis mixta, cinnamomi uicem ſupplet, ſi ipſum deſit: nam eoſdem effectus præbet. Ad plurima perquàm utilis eſt.

Κιννάμωμον.

Κιννάμωμον. CINNAMOMVM. CAP. XIII.

CINNAMOMI genera plura, patrium ſibi nomen uendicantia. Præfertur tamen Moſyliticũ, quòd caſsiæ, cui moſyliti nomen eſt, aliquam referat effigiem: ſed in eo genere recens, nigrum, ex uinoſo in cinereum uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Optimi ferè indicium, iucundi odoris proprietate conſtat: inuenitur enim cum optimo, eoque quod peculiare eſt, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Inſuper acre, mordẽs, & cum calfactione quadantenus ſalſum, quod non citò confricanti aſperum, aut frianti lanuginoſum, læuibus tamen internodijs appareat. Si certior fieri uoles, uellito ab radice ſurculum. facilis eſt huiuſcemodi probatio: nanque fragmenta miſcellanea quædam eſſe uidentur. Quæ autem melius ſpirant, ſuo halitu, cùm nares primùm conſuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionẽ impediunt. Eſt etiam montanum, craſſum, pumilum, fulueſcens admodum. Tertium à Moſylitico, perquàm ſuauiter olet, nigrum, fruticoſum, paucis intercedentibus geniculis. Quartũ fungoſum, candicans, aſpectu tuberoſum, uile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ caſsiam planè repræſentat. Quintum genus odore nares feriens, ſubruſum, & cortice fuluæ caſsiæ ſimile, tangenti firmum, minus neruoſum, denſa radice firmatum. Iis quæ thuris, caſsiæ, myrti, aut amomi odorem ſpirant, minus ſuauitatis ineſt. Deligito ſcabrum, album, rugoſum: at læue, & lignoſum circa radicem, ut inutile, reijcito. Eſt etiamnum ſimile aliud, cui pſeudocinnamomo cognomen eſt, uile, inualidi odoris, ſolutarumque uirium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamẽ ſit xylocinnamomum, præbens quandam cinnamomi faciem. Eſt autem lignoſum cinnamomum, ſarmenta longa robuſtaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum à cinnamomo genere differre dicant, quòd à natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & cõcoquit: urinam ciet: tam menſes, quàm partus potum, aut ex myrrha impoſitum pellit: contra beſtias, quæ uirus eiaculantur, uenenaque conuenit: caliginem pupillis oculorum obuerſantem diſcutit: craſsitiem extenuat: lentigines, & uitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tuſſes, defluxiones, aquam ſubter cutem fuſam, renum uitia, & urinæ difficultatem efficax eſt. Vnguẽtis pretioſis inſeri ſolet. Et in ſumma, magni ad omnia uſus. Tritum uino excipitur, umbraque ſiccatum, quò diutius eduret, reconditur.

Caſsiæ conſideratio.

NATVRA *omnium rerum parens in hoc terrarum orbe quædam ſtirpium genera adeò inexorabilia procreauit, ut ne quàm plurimis quidem delicijs, blanditijs, officijs, obſequijsq́; ea apud nos quiſpiam retinere potuerit. Siquidem ſtirpes ipſæ uiuere coactæ in hortis, uiridarijs, mitioribusq́; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias urbium, & maieſtatem aſpernantes, politicis moribus omnino neglectis, nõ alibi, quàm in ſuis mapalijs hilariter, ac iucundè uiuere poſſunt; ita & ipſæ relicta cæli clementia, hortorumq́; amœnitate, ſpreto item fontium oblectamento, omniumq́; urbanarum ac familiarium ſtirpium conſortio in deſerta, ſolitudinesq́; ſuas, à quibus primam duxerunt originem, ſe tandem recepere. tantum patriæ, natalisq́; ſoli amor in rerum natura poteſt. In quarum genere Caſsia connumeranda uenit: quæ tametſi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac uarijs hortorum locis conſita habebatur, nullibi tamen hac ætate (quòd nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Caſsia dixiſſe uolumus ſimplicium medicamentorum peritiſsimos ſecuti, qui (ut eorum teſtantur uolumina) nihil inuicem differre cenſent, Caſsiam, quæ in arborum genere Dioſcoridi, & Galeno recenſetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq́; olim paſsim circa apũ aluearia ſerebatur in Italia, quòd ea maxime apes delectentur, & in hortis, & uiridarijs coronis maximè expetita. Verùm enimuero longè aliter hæc res intelligi poſtulat, quòd aliam repererim fuiſſe Caſsiam (ut Dioſcorides inquit) è felici Arabia allatam ex arbore (autore Theophraſto) uiticis magnitudine, ab hac longe diuerſam, quam apibus, & coronis ſerebat antiquitas. quandoquidem fuerit hæc herba, illa uerò arbor: præſertim cùm nullus (quòd ſciuerim) extet autor, qui poſteritatis memoriæ mandauerit, Caſsiam adeò copioſam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi ſolitam, ut inde uulgaris facta, ubique paſsim & reperiretur, & ſereretur ab omnibus. Quod ſi fortè eueniſſet, nunquam tamen mihi perſuaſerim, quòd Galenus hac in ſcientia, & facultate omnium diligentiſsimus, & qui Romæ diu uitam duxit, Italicæ Caſsiæ hiſtoriam ſilentio inuoluiſſet. Plinius lib. XXI. cap. IX. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in uſum coronarum uenerant, inquit. Ergo in coronamenta folio uenere malothron, ſpireon, trigonon, cnereon, quod caſiam Higinus uocat. Id quod ante ipſum palàm fecerat Virgilius Caſiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga ij. his uerſibus.*

Tum caſia, atq; alijs intexens ſuauibus herbis,
Mollia luteola pingit uacinia caltha. Et in Georgicis lib. II.
Vix humiles apibus caſias, roremq́; miniſtrat. Item Georgicorum lib. IIII.
Nec circum caſiæ uirides, & olentia latè.
Serpylla, & grauiter ſpirantis copia thymbræ.
Floreat, irriguumq́; bibat uiolaria fontem.

Hæc Maro. Quibus palàm eſt, Caſiam coronariam, & quia tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuiſſe. Quod etiam teſtatur Plinius libro ſuperius citato cap. XII. his uerbis. Verùm hortis coronamentisq́; maximè aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæſtus, compendijq́;, cùm fauit. Harum ergo cauſa oportet ſerere thymum,

apiaſtrum,

apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (lego myriophyllum) cerinthen. Hactenus Plinius. His itaq; rationibus, autorumq; ueterum testimonijs innixus Theodorus eneoron Theophrasto Casiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum, cneoron Græcis uocatam antiquis coronariam fuisse Casiam apibus gratissimam, quàm eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo persimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi uice usi sunt medici. CNEORON autem describit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, his uerbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quasi oleagineum: nigro quale tamarici, carnosum. Candidum magis se humi spargit, odoratumq; est: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè descendit, gradis: ramiq; permulti, crassi, surculosiq; ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius sparsi, lenti admodum constant. Quamobrem hisce ad colligandum iunci modo utuntur. Germinant, florentq; post æquinoctium autumni, & multum deniq; temporis florent. Hæc Theophrastus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, uel aliunde eò afferantur, quæ Cneoron referant, quid ueri referam sanè non habeo. Sed iam ad Casiam odoratam redeamus. ob cuius cognitionem postmodum factum est, ut recentioribus medicis, in ea recuperanda, inuestigandaq; multum negocij accesserit. Nanq; hactenus tum medici, tum seplasiarij (etsi plures iam resipiscant) odoratæ casiæ loco quædam incognitæ arboris segmenta, nec odore, nec uiribus prædita semper capesserunt. Veruntamen post quàm nonnulli ætatis nostræ doctissimi uiri, stirpium historias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cùm suam imposturam deprehensam cernerent, à negocio desciscentes in aliud nouum Casiæ genus segmenta illa commutarunt. Quæ sanè præter odorem, pariterq; saporem, quibus ferè penitus exoleta sentitur, casiæ à Dioscoride descriptæ admodum habetur consimilis. Quapropter nec eos errasse crediderim, qui dicerent, hanc Dioscoridis pseudocasiam esse. quippe & crasso cortice constat, & in eius cauitate lignosa etiam uisitur materies, paululumq; est odorata, minimeq; acris. Nonnulli hac non contenti, quædam uocati cinnamomi fragmina Casiæ uice usurpant: quæ cùm nullo odore saporeq; commendentur, potius quercum, uel fagum, quàm Casiam referunt. Ceterùm ut dicam quid ego sentio, si quis fistulam, quam cinnamomum perperam appellamus, & uulgò Cannella, Casiæ generibus rectè comparauerit, facilè nouerit uulgaris usus Cinnamomum legitimam Casiam procul dubio referre. quinimo diligenter inquisituris, iudicijq; trutina examinaturis cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis saccis Venetijs in mercatorum repositorijs asseruatur, nimirum omnia illa Casiæ genera, quæ à Dioscoride describuntur, facilè sese offerent. quandoquidem mercatores (ut semper assolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiscent, pro uirili utuntur. Galenus itaq; libro primo de antidotis multa Casiæ genera recensuit, ubi sanè Dioscoridem secutus, eam cæteris præstare fatetur, quæ zigi cognomine dicitur, hancq; asserit cinnamomum usque adeo æmulari, ut essent, qui suo æuo eam cinnamomi loco uenderent. Quo fit, ut admirari non liceat, si hodie quoq; tot annis hac deducta, protractaq; consuetudine, ubiq; casia pro cinnamomo uenundetur. Nec quidem longè aberrarent, si modò optimam seligerent: quandoquidem Galenus eodem loco palàm prodit, Casiam sæpenumero in cinnamomum transmutari, fateturq; se iam uidisse eximiæ Casiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contrà pariter inspexisse Cinnamomi surculos Casiæ prorsus persimiles: adeò ut asserat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis duas electæ Casiæ adhiberi posse. Describit item Galenus quoddam aliud deterioris Casiæ genus, quod tradit iuniorem Andromachum Casiam fistulam nominasse, cùm fistularum modo, inanis cauaq; sit, & crassi corticis: cuiusmodi in uulgari cinnamomo frequentissima conspicitur. Huius sanè ea uidetur esse generis, quam in suo conficiendorum pharmacorum libello præfert Cordus, quòd uelit Casiam, præter Dioscoridis & Galeni sententiam, lubrici esse gustus. Cæterùm odoratæ casiæ meminit etiam Virgilius præter coronariam lib. II. Georg. ubi cecinit hoc carmine. Nec casia liquidi corrumpitur usus oliui. Quin et Plinius Casiæ meminit lib. XII. cap. XIX. his uerbis. Frutex et Casia est, iuxtaq; cinnamomi cãpos nascitur, sed in mõtibus, crassiore sarmento, tenui cute, uerius quàm cortice: quem contrà atq; in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Color triplex: cùm primùm emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: ultra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur uerò candida. Consecant surculos longitudine binùm cubitorũ: mox præsuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, ut ijs putrescentibus, uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ sit odoris mollissimi, gustus quam maximè feruens, potius quàm lento tepore leuiter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fistula, & non fragili. Hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto transcribit. Qui casiæ historiam tradidit lib. IX. cap. V. de historia plantarum, eamq; fruticem esse amerinæ magnitudine scribit: quæ cùm nullo pacto decorticari possit à ligno, cortexq; tantùm utilis sit, ob id hominum industria inuentum esse ait, ut corijs quadrupedũ consuta, interius lignum uermiculis deuoretur. Cæterùm planè hallucinantur ij, qui Casiæ fistulæ loco, siliquam Aegyptiam, siue Casiam solutiuam uulgò dictam, atra medulla, semine duro, lignosisq; membranis confertã, medicamentis admiscent Mauritanos secuti. siquidem Serapio, Auicenna, pariterq; Mesues, siue sit ipsorum, siue interpretum lapsus, pari consensu Casiam nigram, Casiam fistulam uocauere: legitimam uerò Casiam, de qua hic disserit Dioscorides, Casiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem censuram dici possit, in omnibus ijs medicamentis à Mauritanis inuentis, quæ Casiam fistulam expetunt, solutiuam illam esse inserendam. Si uerò in Græcorum monumentis (excipio Alexandrum Trallianum, & Nicolaum Myrepsicum, qui à Mauritanis multa acceperũt) Casia fistula inuenta fuerit, uel in Mauritanorum compositionibus à Græcis transcriptis, Casiam odoratam, à Dioscoride & Galeno descriptam, semper adhibendam existimo. Nisi medici secus intelligentes in eum errorem labi uelint, in quem Leonicenus quosdam ætatis nostræ medicos (quæ profectò imperitia multorum est) temerè incurrisse

Cneori descriptio.

Medicorũ, & seplasiariorũ error.

Casia legitima.

Error quorũdam.

incurrisse testatur, qui ad commouendos menses, difficiles partus, remorantesq; secundas, Caßiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco usq;quaq; utebantur. CINNAMOMVM uerò, quod legitimum sit, quanquam diu multumq; tum Venetijs, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquisiuerim, nusquam id tamen uidere licuit, neq; etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratißima petunt, uel apud quempiam principem, regem, uel imperatorem legitimum repertri poßit. Qua de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore huius magna in Italia fuerit penuria, adeò ut Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asseruari curabant. Cuius rei historiam in medium affert Galenus libro primo de antidotis, sic inquiens. De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalsamo narrauimus, compertum habeo. persuasum nanq; mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sæpe optimum cinnamomum uiderint. Optimum uerò consequi nemo potest, nisi repositum ab imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distributum. siquidem & in hoc ipso, uelut & in cassia, optimi ad deterrimum tam magna differentia est, ut optima caßia à peßimo Cinnamomo parum distet. Neque uerò Cinnamomi uirtus ad usum apta longo tempore durat: ad triginta siquidem annos, quam à principio uim habuit, integrā non conseruat. nugantur autem, qui Cinnamomum ex hisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neq; ducentûm annorum interuentu, sed pauciorum, si quis ad tantum numerum conferat, iam aliquam mutationem uetustiori cinnamomo factam obseruaui. Quo tempore siquidem Antonino imperatori theriacam paraui, uasa lignea, in quibus eiusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum imperator fuit, ætate reposita: omniaq; hæc sese & saporis, & odoris imbecillitate, uehementiaq; tantum planè superabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino imperatori antidotum quandam composuissem, ipsam cæteris multum præstare, deprehendi, adeò ut Imperator quoq; ea degustata medicinæ concoctionem, uelut in alijs fieri solet, expectare noluerit, sed statim ea usus sit non dum integrè duobus mensibus elapsis. Antonino subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec Cinnamomi curā ullam habuit, sub quo non solùm arboris illius quod superfuerat, omne dißipatum est, uerùm etiam quodcunq; post Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum est, ut nunc imperator noster Seuerus, cùm me sibi antidotum eo modo conficere iußisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, et Adriani tempore reposito sumere coactus sim, imbecilliora q; planè mihi uisa sunt, & tamen non dum anni triginta intercesserant. Hic nos optimi Cinnamomi notas quasdam necessarias subijcere uolumus, ipsum scilicet summopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multùm exhibere, non ita tamen ut mordicando tristitiam palato inferat: colorem denique talem habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atq; cærulei, quem uocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum uolebam, ut mos mihi fuit, cùm accepissem, ramusculos paucos apud me reposui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas seruabam. uerùm ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est, & hæc, & aliæ quinq; Cinnamomi species, quas mihi conquisieram, periere. Nunc itaque cùm imperatori nostro Seuero theriacam componerem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum uisum est elegi, de quo etiam utile quiddam lecturis subdere, cùm poßim, id facere non grauabor. Supersunt adhuc ibi multa uasa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, uel plurium ramorum, uel ut quispiam dicere uelit, Cinnamomorum differentias: nullum tamē ueluti truncus, in ramos plures diuisus attollitur, sed ueratri utriusq; figurā pre se fert, atq; etiam magis damasonij uocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quæuis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septem uirgulta, uel paulò plura, pauciora ue, non æquali tamē omnia longitudine sunt: uerùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. Vniuersa autem Cinnamomi natura similis est quodammodo optimæ caßiæ. Hactenus de Cinnamomo Galenus. Cuius uerba hic recensere libuit, ut omnibus palàm sit, quòd cùm sub ijs tam magnis imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta esset Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, si se nobis penitus incognitum, rarißimumque reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quòd cùm hac ætate caßiæ plurimum afferatur, quæ, ut Theophrastus, & Plinius inquiunt, nascitur iuxta Cinnamomi campos, sed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deest suspicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balsamum in Iudæa. Quandoquidem scripserit Plinius lib. XII. cap. XIX. combustas iam esse plurimas Cinnamomi syluas, his uerbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille. Sed postea auctum id parte dimidia est, incensis (ut ferunt) syluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non satis constat. Austros ibi tam ardenter flare, ut æstatibus syluas accendant, inuenimus apud autores. Quo fit, ut facilè credi poßit à Plinij æuo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter uel barbarorum bello, uel igneis flatibus deperijsse. Nam si aliter res se haberet, qui caßiam ad nos deferunt, cū multò plus lucri ex Cinnamomo, quàm ex caßia se consecuturos sciant, Cinnamomum etiam unà cum caßia ueherent. Hæc autem dixisse uolui non ut hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cùm tantùm coniecturis agam, sed ut alijs ulterius explorandi latius pateat iter. Cæterùm Strabo nō modò cum Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Plinioq; Cinnamomum in Arabia nasci scribit, sed etiam in India, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit. quippe cùm hæc Arabiæ, & Aethiopiæ sole persimilis sit, ea omnia (ut ipse ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, caßiam, & alia, perinde ac illæ. Veruntamen cur nec inde ad nos afferantur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob causam, ij manifestius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed uidetur Galenus satis perplexè de Cinnamomo scriptitasse. quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra Cinnamomi arbor erat. quibus omnino denotat Cinnamomum esse arborem.

Cinnamomi consideratio.

Cinnam. hist. ex Galeno.

Cinnamomi penuria unde fit.

borem. Deinde uerò unanquanq; Cinnamomi speciem scribit, ab una radice, ceu frutex quidam paruus cõsurgere, adeò ut maiora eius uirgulta dimidium Romanum pedem non excedant. quibus procul dubio fatetur, Cinnamomum esse in paruorum fruticum genere. Vnde certè nesciuerim ego explicare, quid sibi hac in historia uoluerit Galenus; præsertimq; cùm tam tenui ipsum sarmento esse tradiderit, ut ueratri, uel damasonij radicibus comparauerit. Sed illud etiã mirum mihi uidetur, quòd ex casia (ut ipse ait) Cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam casiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è casiæ ramis prodeant, cùm tamen cinnamomum, & casia diuersæ inter se sint plantæ. Nisi fortasse inter utranq; tanta sit generis cognatio, ut aliquando inuenta sint casiæ uirgulta tanta odoris saporisq; fragrantia, ut omni ex parte cinnamomum referrent, etsi legitima fuerit casia. Præterea nõ desunt, qui putauerint hac Galeni auctoritate freti, casiam & cinnamomum ex una, & eadem arbore prouenire, quæ dum pumila sit, cinnamomum edat, dum uerò adoleuerit, casiam. Sed cùm dicat Galenus, casiam mutari in cinnamomum, non autem cinnamomum in casiam, cadit eorum sententia. Quibus etiam refragatur Theophrastus lib. IX. de plantarum historia cap. V. ubi casiam, & cinnamomum ostendit diuersas esse plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratiq; affirmet. Quandoquidem initio capitis non ex sua, sed aliorum sententia scribit, cinnamomum & casiam frutices esse magnitudine amerinæ: deinde uerò alios etiam secutus autores cinnamomum fruticosum facit. Cæterùm cùm scribat Strabo Arabas cinnamomo, & casia uti ad ignem parandum, cæterorum lignorum loco, uidentur hæ plantæ non esse adeò pumilæ, ut quidam scribunt. Quod de casia facilè dici potest. siquidem Venetijs casiæ Cannellæ uocatæ fistulæ uisuntur tãtæ crasitudinis, longitudinisq;, ut facilè quisq; iudicare posit eas è ramis, seu uirgultis non sanè breuibus fuisse decerptas. Cinnamomi denique sex genera esse produntur à Dioscoride, & Galeno: sed is nullibi (quòd sciuerim) ea per genera descripsit, fortasse (ut solet) Dioscoridi se remittens, qui etiam tantùm à locis, ubi nascuntur, plus minùsue præstantiæ huic, quàm illi reddidit.

Cinnamomi differentiæ ex Theoph.

At Theophrastus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait, his uerbis. Cinnamomum decerptũ in quinas partes discerni narrant, & esse præcipuæ bonitatis, quod germinibus proximum fuerit, idq; ad palmi longitudinem cædi, aut paulò maius. Secũdum, quod sequitur, quod etiam minus cæsura est. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum uerò, quod deterrimum, proximumq; radici: hoc enim minimum corticis habet, in quo summa gratia est, non in ligno. qua de causa præferri cacumina solent, quòd corticis plurimum habeant. Quidam sic aiunt. Alij uerò Cinnamomum fruticosum enarrant, eiusq; genera duo, alterum nigrum, alterum candidum. Hæc Theophrastus. Veruntamen cùm nec is hac in historia aliquid constanter, affirmanterq; scribat, Imperatorem, Regemue quempiam desiderarem, qui humanam rempublicam miseratus, explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimosq; illos imitaretur Imperatores, qui ipsius Galeni æuo ex ijsdem regionibus sibi Cinnamomum comparabant.

Carolus V

Id enim Cæsar noster Carolus quintus, si illi Deus opt. max. Christianã remp. pacatam redderet, cõmodè consequi posset. uel fortasse cõmodius Rex Lusitanus, qui in orientalẽ Indiã sæpe ad aromata conquirenda suas liburnicas mittit, quo in itinere uniuersas felicis Arabiæ oras explorare posset: quẽadmodum et uniuersam Indiæ partẽ, quæ ad austrũ spectat, ubi inquit Strabo Cinnamomũ pariter nasci. Sed ò clarissimi Lusitaniæ medici, si res medica uobis cordi est, si nostram cupitis ditare facultatem, medicamq; nomen extollere, si charitas uos tenet, si naturalis humani generis iuuandi amor uobis insitus est, iamiam prouinciam hanc suscipite. Quippe si princeps uester hinc sibi immortale nomen, uniuersæ uerò reipublicæ commodum perquàm maximum comparare posse à uobis intellexerit, cùm omni pietate ac magnanimitate (ut audio) præditus sit, nulli dubium est, quin omne studium, auxiliumq; impendat, ut non modò Cinnamomum ipsum reuocetur in lucem, sed & alia fortasse pleraq; medicamenta, quibus antiqua medicorum familia suas illustrauit antidotos.

Cinnamomi uires ex Galeno.

Cinnamomi uires scribit Galenus lib. VII. simplicium med., sic inquiens. Cinnamomum summè tenuium est partium, non summè tamen calidum, sed ex tertio ordine. Nihil autem æquè desiccat eorum, quæ pari sunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem scilicet essentiæ. At Cinnamomis est uelut imbecillum cinnamomum: nonnulli ipsam pseudocinnamomum nuncupãt.

Casiæ uires ex eodem.

Meminit & Casiæ eodem libro citato, ubi sic habet. Casia exiccat, et excalfacit tertio quodammodo ordine, sed & tenuium admodum est partium, gustu uerò plurimùm in se acris deprehenditur, leuiter quoq; nonnihil adstringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, simulq; digerit, quæ in corpore sunt recrementa, & ad hæc robur etiam instrumentis addit. Idoneum uerò etiam suppressis mensibus, cùm uidelicet à copia simul & crasitudine excrementorum, quod sufficiat, euacuari nequit.

Casiæ solutiuæ consideratio.

Veruntamen quoniam nec Dioscorides, nec ueterum Græcorum quisquam meminit CASSIAE SOLVTIVAE *dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentissimè utuntur medici, quamq; Aegyptiam siliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ nostræ lucubrationes tam nobili, tam præstanti, tamq; humanæ saluti necessario medicamento destituantur, disseram hic de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Aegyptiæ itaq; siliquæ arbor inter ualde proceras annumerari potest. Huius materies solida, compactaq; uisitur, cortice tenui buxeo colore, medullitus uerò nigra, non secus ac ebenum, siue guaiacum. Recens grauiter olet, sicca tamen minimè. Folio constat siliquæ: cortice cineritio: radicibus magnis iuglandis modo. À ramis siliquæ pendent prælongæ, teretes, densæ, & cùm maturitatẽ senserint, colore in rubrum nigricante. Hæ nigra, dulciq; replentur medulla, leui ac lento cremori simili, non tamen ut in osibus continua, sed crebris lignosisq; membranis distincta. Inhæret unicuique membranæ semen durum, siliquarum semini adeò simile, ut alterum ab altero discerni non posit. ex quo eum non errasse putauerim, qui crediderit, has plantas esse congeneres. Eligenda est, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodum crassa, pellucens, recens, grauis, farcta, & quæ concussa, inclusis seminibus minimè constrepit. Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem lenit, resoluit, sanguinem mundat, bilisq; feruorem extinguit: aluum item commodissimè citat, eiusq; uis uentriculum non pertransit. quapropter securissimè datur à medicis inchoantibus febribus, alijsq; calidis morbis ante uenæ sectionem, quòd tantùm uentriculum repurget, & aluum emolliat.*

liat. nocet tamen intestinorum imbecillitate affectis, & his, qui admodum lubrici sunt: aliàs omnino habetur innoxia. Tollitur id noxæ admixtis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, & mastiche. Constipatis si detur, augenda est eius facultas ijs, quæ magis eadem ui pollent: proinde sunt, qui addant amygdalinum oleum, & psyllij spissamentum. Vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, si cum urinam cientibus medicamentis hauriatur, uel deuoretur. Aegrè aluum excernit: eaq; propter nonnulli roborāt eius uires, addito hyssopo, uel caprino sero. Bilem, & pituitam excernit, nullo sanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes resoluit: renes à calculis, & sabulo expedit; præsertim si cum glycyrrhizæ decocto, alijsúe medicamentis urinam cientibus bibatur. quinetiam frequenter deuorata calculos renasci prohibet. Admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita erysipelas extinguit, cæterasq; inflammationes, quæ cute tenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam suis ægrotantibus exhibeant, nisi picræ puluerem admisceant. quod consultè factum existimo; præsertim ubi uentriculi, & intestinorum imbecillitas adsit.

Ἄμωμον. AMOMVM. CAP. XIIII.

AMOMVM exiguè fruticat, ex ligno se conuoluens in racemi modum: flore, ceu candidæ uiolæ, paruo: folijs bryoniæ similibus. Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum uergens, ligno subrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campestribus, & aquosis enascitur, infirmius esse constat: est autem magnum, subuiride, tactu tenerum, frutice uenoso, odore origani. Ponticum uerò subrufum, paruum, fragile, racemosum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, uel subrubrum, quod nec adstrictum cohæreat, nec conuoluatur, sed solutum diffundatur: semine plenum, vuis paruis simile, graue, ualde odoratum; modò cariem non contraxerit, acre, gustu mordens, simplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adstringēdi, exiccādi. Somnum allicit: & illitum fronti, doloris sensum aufert: inflammationes, & meliceridas concoquit, discutitque: iuuat quos scorpius percussit, ex ocimo illitum; & podagricis confert: inflammationes oculorum, uiscerumque lenit ex uua passa: ad uuluarum uitia in pessis, aut insessionibus utile est. Decoctum iocineri, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiscetur, & pretiosissimis unguentis. Adulteratur Amomum herba simili, quæ Amomis uocatur, sed sine odore, sine fructu. Nascitur in Armenia, flore origani. Quare in huiuscemodi rerum probationibus fragmenta fugienda sunt: eligenda autem, quæ ab una radice suos integros surculos emittunt.

TANTA medicorum, qui nos præcesserunt, in simplicium medicamentorum historia, & facultatibus ignorantia, segnitiaq; extitit, ut nisi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenij uiros, hac ætate nobis produxisset in lucem, qui præter id, quòd uniuersam medicam facultatem ab erroribus sanè innumeris expurgauerint, eandemq; illustrauerint, uera quidem simplicia medicamenta inuestigarunt; minimè profectò uerendum fuerat, quin paruo temporis tractu ars medica penitus subuersa, extinctaq; remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset, nulli dubium est, quin huiusce facultatis cognitio in auram euolasset. quandoquidem hæc pestis radices tam in altum fixerat, ac tam latè se diffuderat, ut tametsi nonnulli ingenio, & doctrina præstantes plurimùm insudauerint, omneq; studiū, & operam quàm diligentißimè impenderint, quò errores qui ignauia & negligentia emerserant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem non desunt, qui (quanuis hasce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quàm candidißimæ inhærere ueritati. Quo fit, ut unà cum alijs innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus. Cuius uice quidam stirpium impostores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam semen supponunt, colore nigro, odore melanthij. Quod cùm tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur, excogitarunt, ut facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id procul dubio legitimum esse Amomum. Quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit uuarum racemis simile, non autem minutum, quale illud uisitur. Insuper mihi sanè non constat, Dioscoridem semen in Amomo approbasse, sed potius ligneam arbusculæ materiem, ut in cinnamomo & caßia uidere est. quo fit, ut legitimum Amomum lignum potius, quàm semen existimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam pedem columbinum quibusdam uocatam, quæ geranij præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirentes. Cæterùm Amomum, quod iure probari poßit, nullibi (quòd sciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliūde trāslatum hactenus uidere potui. Neq; propterea uulgare pro eo supponendum esse censeo: quippe de incognitis periculum facere nec decens est, nec tutum. Sed potius Galeno mos gerendus fuerit, qui acoro, & Amomo uires consimiles tribuit. Acorū itaq; locum Amomi supplere poterit. Porrò & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non uerentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hiericuntam à Hierico Palæstinæ oppido appellant. Plantam hanc plerunq; ad nos è Hierico deferunt ij, qui ad sanctißimum REDEMPTORIS nostri sepulchrum peregre proficiscuntur. Ea enim est, quam nostrates mulieres rosam diuæ Mariæ uocant. Constat hanc Amomum non esse, quòd folia albæ uitis non proferat, nec ullo spiret odore. Legitimum enim ualde odoratum est, adeò ut nares feriat primo statim occursu, origanumq; resipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit. quippe in compositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum uerum esse rosam Hiericuntis: in compositione uerò theriacæ, sui ipsius oblitus habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericunta nostrates mulieres tempore partus ad inuestigandam pariendi horam. quandoquidem (ut ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fatiscit, quàm fœtus nasci incipiat: tanta inter christicolas irrepsit

Amomi consideratio.

Amomū spurium.

Serapionis interpretis lapsus.

Error quorūdam.

Amomi uires ex Gale.

irrepsit superstitio. Amomi meminit Galenus lib. VI. simpli. med. sic inquiens. Amomum acoro similem facultatem obtinet: nisi quòd acorum siccius sit, maiore autem concoquendi facultate Amomum.

Κόστος. COSTVS. Costus CAP. XV.

PRAECELLIT Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris suauitate. Secũdum locum sibi uendicat Indicus, leuis, uber, ut ferula niger. Tertius est Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus est recens, albus, abunde plenus, densus, aridus, à teredinibus non erosus, sine graueolentia, gustu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: urinam ciet: menses pellit: uitijs, quæ uuluam malè habent, tam impositu, quàm fotu, & suffitu auxiliatur. Contra uiperarum morsus sextantem bibere prodest: item aduersus pectoris dolores, conuulsa, inflationesque ex uino & absinthio: uenerem ex mulso stimulat: latas uentris tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur: uitia cutis in facie, cum aqua, uel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admistis helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Quod deprehensu facile est: siquidem neque gustu feruet helenium, neque ualidum odorem uibrat, ut caput tentare posit.

Costi consideratio.

COSTVS, quo usæ sunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi solet: tametsi tum Dioscorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, sed nigri duntaxat, & albi. Galenus quidem scribit leuiculam Costo inesse amaritudinem: sed qui inter Græcos scripserit Costum inueniri dulcem, hactenus compertum non habeo: quanuis Mauritani, & eos secuti, dulcis, & amari quandoq; mentionem fecerint. Qui in myropolijs passim habetur, adulterinus est. quippe nec ulla odoris suauitate commendatur; nec gustu adeò acri deprehenditur, ut appositũ exulceret, ut Galenus inquit. Proinde medicamentis, quæ Costũ excipiunt, non erit meo iudicio imponendus, cùm præterea nos planè lateat, cuiusnam plantæ sit radix. Inuenitur Costus (ut audio) apud quosdam Venetijs, sed admodum rarus, quem legitimi notas habere aiunt. Verùm cùm hactenus talem non uiderim, non est cur eum probem, uel improbem. Costi quæ uicem supplcãt. *Cæterùm seplasiarij si legitimum consequi nequeunt, à pseudocostis abstineant, & Galenum, uel autorem illum sequantur: qui, si Costus defecerit, ammoniacum, uel helenium supponi iubet: erit enim eis hoc satius, quàm uti adulterino. Sed quidam adeò suis pandectis, & luminaribus addicti sunt (quæ est eorum tum inscitia, tum pertinacia) ut nullis unquam auctoritatibus, atq; rationibus suaderi poßint, ut ueterem semitam penitus detestandam linquere uelint, quæ plerunque est ægris detrimento, & sibi & medicis dedecori.* Angelica infra 508 *Sunt insuper, qui Costi loco angelicam recentioribus uocatam supponendam existiment. quorum sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui pseudocostis utuntur. Costum enim hæc radix non obscurè refert: quandoquidem eximia illa odoris suauitate tam iucundè spirat, ut angelicæ nomen sibi meritò uendicasse uideatur. Acris præterea est, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haud quaquam damnandos putauerim, qui angelicam Costi genus esse crediderint.* Costi uires ex Galeno. *Costi uires scribit Galenus lib. VII. de simp. med. facul. sic inquiens. Costus leuiculã planè amaram, plurimã autem acrẽ, & calidã in se qualitatem simul & facultatem continet, adeò ut etiam exulceret. Vnde ipso cum oleo perfricant corpus ante accesſioñe in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic uerò etiam in resolutis, & ischiadicis, atque in summa in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in superficiem extrahere aliquem humorem est opus, ad Costum confugitur. Eadem de causa urinas, mensesq; prouocat: & ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi inest, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas uelut ex sole maculas, ἐφήλεις Græci uocant, cum aqua, aut melle usurpant. Inest item flatuosa quædam illi temperiei humiditas, per quam & uenerem excitat cum uino mulso.*

Σχῖνος

Σχοῖνος ἀρωματικός. IVNCVS ODORATVS. CAP. XVI.

Odoratvs Iuncus in Africa, & Arabia naſcitur. Laudatiſsimus ex Nabathea: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alij teuchitin: peſsimus ex Africa. Eligendus eſt rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmẽtis, qui manibus confricando roſæ odorem emittit, igneę mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radicisque eſt uſus. Vim urinæ ciundæ habet: menſes pellit, diſcutit inflationes, caput aggrauat, modicè adſtringit, comminuit, excoquit, ac uenarum ſpiracula laxat. Flos eius in potu utilis ſanguinem reijcientibus: doloribus ſtomachi, pulmonis, iocineris, & renum. miſcetur antidotis. Radix adſtringentior eſt: ideo faſtidijs ſtomachi, hydropicis, conuulſis, drachma una cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum uuluæ inflammationibus, ad deſidentium fotus, utile eſt.

Ivncvs odoratus officinis Squinanthum uocatur. Quæ uox, quamuis deprauatè, ex plãtæ, & floris nomine componitur, in unam utriſq; iunctis dictionibus. Nanq; ſquinanthum ſi ad rectam etymologiam referatur, non aliud inferet, quàm duas haſce Græcas dictiones σχοίνου & ἄνθος, quæ Latinè florem iunci ſignificant: σχοῖνος enim iuncum, ἄνθος uerò florem Græcis deſignat. Veruntamen flos ad nos non importatur. quod tamen mirum non eſt, cùm etiam Galeni tempore non haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis. His præterea Iuncum odoratum ex Arabia allatum immitti præcipit, quem neſcio quomodo ſchœni anthos, id eſt, iunci odorati florem multi uocent, cùm nobis floris copia non adeò ſuppeditet. Nam etſi tota aduehatur herba, ſunt tamen eius ſuperiores partes à camelis ſæpe depaſtæ: neſcuntur enim ea, & delectantur maximè. Hæc Galenus. Quæ (ſi licet nobis dicere quod ſentimus) potius ridenda, quàm probanda uidentur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentẽ eſſe camelorum numerum, qui locuſtarum modo in uniuerſum ſchœni flores depaſcantur, ut nulla penitus ſuperſit planta, cui flos non deuoretur. Referunt quidam naſci odoratum Iuncum etiam in Apulia. quin & in Campania prouenit, ut Braſauolus inquit Plinij auctoritate. Sed uereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferantur, nec paleæ: neq; etiam id Plinius affirmanter aſſerat. Is, quo ſeplaſiæ paſsim utuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidẽ diligentia, dum emitur, eſt adhibenda. quandoquidem non deſunt impoſtores, qui ad merces augendas, ſchœnum palearum, & herbarum quibuſdam feſtucis adulterent. Præterea uidendum eſt, ne uetuſtate exoleuerit: facilè enim (ut in lib. de antidotis docuit Galenus) ab hoc uis omnis euaneſcit. Scribunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo paſsim officinæ utuntur, ſpurium & illegitimum eſſe, cùm hæ paleæ (ut eorum uerbis utar) Dioſcoridis ſchœnum minimè referant. Siquidem radices primùm medicinæ uſui congruas illi non ineſſe contendunt, ſed capillorum modo tenues: deinde paleas ipſas nullam guſtantibus acrimoniam relinquere, nulloq; roſarum odore fragrare, ſi manibus confricentur: nec poſtremò iuncum aliquem proferre, ſed calamos geniculis interceptos tritici, uel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primùm quòd Dioſcoridem oſcitanter legerint, deinde quòd illud affirment, quod experimento procul dubio falſum eſſe deprehenditur. Quòd autẽ Dioſcoridem oſcitanter legerint, cùm dicunt ſchœnum iuncum proferre, non calamum, facilè patet. quandoquidem contrarium ſcribit Dioſcorides, ubi ſchœni uſum reddit his uerbis. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης. Id eſt. Vſus eſt floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis uſus ſchœnos acrimoniam nõ habeat, pariter falſum eſt. quippe, ut experimento quotidie comprobari poteſt, qui non longo tempore conſenuerit, linguam manſu uellicat. Quibus palàm eſt, Monachos uel nunquam ſchœnum deguſtaſſe, uel ſi deguſtarũt, illum adeò uetuſtate exoletum fuiſſe (ut quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odoremq; amiſerit. Quòd autem noſtri ſchœni radices tenues ſint, nihil ad hiſtoriam refert: ſiue enim tenues ſint, ſiue craſſæ, eas non deſcripſit Dioſcorides. Schœni flores ex Alexandria unà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti roſarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum ſentẽtiam affirmandum putauerim, communis uſus ſchœnum legitimum, & probatiſsimum eſſe. Sed ij quidem adhuc magis reprehendendi uidentur (non tamen ut eorũ dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ compoſitione ſcripſerint, radicem galangam uocatam legitimum eſſe ſchœnum, ipſamq; galangam ad nos non afferri. quod prorſus à ueritate alienum deprehenditur. Cæterùm & in hoc pariter Fuchſium erraſſe crediderim. quippe qui ſcripſerit ſua in methodo, ſchœni anthi ſtipites nullam acrimoniam manſu relinquere. Schœni uires prodidit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ubi ſic habet. Schœni anthos modicè cal-

Iunci odorati conſideratio.

Monachorũ opinio exploſa.

Fuch. lapſus.

Iunci odorati uires ex Gal.

facit, modiceq́; etiam adstringit, nec plane à tenuitatis natura alienus est. Quocirca his de causis urinam mouet, mensesq́; ciet adhibitum siue in fomentationem, siue in potionem. prodest & iecoris, & stomachi, ac uentris inflammationibus. Magis eo adstringit radix. Quod uerò florem uocant, calidius est. Porrò in omnibus sui partibus, in alijs magis, alijs minus, gustantibus apparet adstrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, siue sanguinem reijcientibus exhibentur, commiscetur.

Κάλαμος ἀρωματικός. CALAMVS ODORATVS. CAP. XVII.

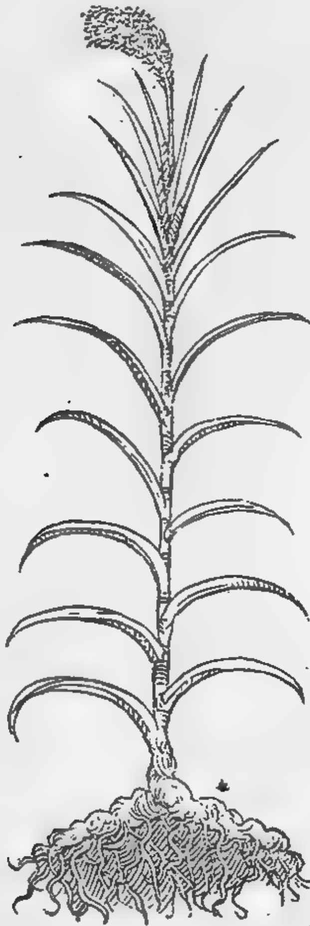

CALAMVS odoratus in India nascitur. Melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula, albicans, lentus in mandendo, & adstringens, cum aliquanta acrimonia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis, aut apij semine coctus, in aquæ subter cutem fusæ morbo, renum uitijs, stillicidio urinæ, ruptisque, commodè bibitur: menses & potu, & appositu pellit: tussi suffitu medetur per se, aut ex resina terebinthina, hausto per arundinem fumo: ad muliebres insessus decoquitur, & clysteribus imponitur. Malagmatis, & suffitionibus odoris gratia commiscetur.

Calami odorati historia ex Theo.

CALAMVS, *& Iuncus odoratus (ut Theophrastus est autor lib.* IX. *cap.* VII. *de historia plantarum) trans Libanum montem, inter ipsum Libanum, & alium quendam montem paruum ualle minima exeunt: non, ut quidam dixere, inter Libanum atque Antilibanum. Inter quos campus amplißimus, & pulcherrimus est, quem Aulonem appellant. Quà uerò calamus, & iuncus proueniunt, lacus in amplum spatiatur, iuxtaq́; eum palustribus siccatis isti assurgunt. Occupant locum plus quàm triginta stadia. Virides nequaquam esse uidetur, sed sicci: forma uerò nihil ab alijs differunt. Locum ingredienti protinus odor aspirat, non tamen longius spirat, ut quidam refert. Hic enim locus à mari plus est, quàm stadia centum quinquaginta. Sed in Arabia aspirationem agri odoratißimam esse inter omnes constat. Hæc de Calamo Theophrastus. Cui etiam subscribit Plinius libro* XII. *cap.* XXII. *ubi sic habet. Calamus quoq́; odoratus in Arabia nascens communis Indis, atq́; Syriæ est: in qua uincit omnis à nostro mari centum quinquaginta stadijs. Inter Libanum montem aliumq́; ignobile, non (ut quidam existimauere) Antilibanum in conualle modica iuxta lacum, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Nihil ergo à cæteris sui generis differunt aspectu. Sed Calamus præstantior odore statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq́; qui minus fragilis, & qui assulosè frangitur. Inest fistulæ araneum, quod uocant florem. Præstantior est, cui numerosius: reliqua probatio, ut integer sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior, & craßior, lentusq́; in frangendo. Hactenus Plinius. Sed certè satis palàm esse arbitror (ut in acori commentarijs diximus) quàm magno ducatur errore Brasauolus Ferrariensis, quòd tam facilè sibi persuaserit, legitimum odoratum calamum illam esse radicem, quæ temerè omnibus in seplasijs illius uicem explet, quamque uerum esse acorum superius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primùm ex ipsa Calami appellatione, deinde ex eo, quòd dixerint Theophrastus & Plinius non differre hunc forma à reliquis sui generis, id est, ab omni arundinum genere, utiq́; constat odoratum calamum genere, & forma arundinem præ se ferre, odoratā tamen, non autem esse radicem. Quocirca Plinius Dioscoridem fortasse secutus, dixit. Fistulæ (hoc est cauitati) inest araneum, quod uocant florem: non autem radici, ut falsò contendit Brasauolus, araneum illud inueniri in uulgari illo officinarum. Ad hæc Plinius lib.* XXIIII. *cap.* XI. *dum plura arundinum genera, & uires recenset, idem apertißimè ostendit, his uerbis. Arundinis genera* XXIX. *demonstrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis ijs uoluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriaq́; nascitur, odorum unguentorumq́; causa, urinam mouet cum gramine, aut apij semine decocta: cit & menstrua admotu: medetur conuulsis duobus obolis pota, iocinori, renibus, hydropi, tußi etiam suffitu, magisq́; cum resina. Hæc Plinius. Sed præterea uulgares calami radices, quas acori esse censemus, assulosè nequaquam frangi possunt, sed transuersim, quemadmodum & iridis. Quo fit, ut eorum innotescat lapsus, qui calamum odoratum radicem esse contendunt, qui tamen (ut apertè ostendimus) nil aliud est, quàm arundo. Cæterùm si quispiam dixerit, has radices, quarum est usus, esse calami odorati proprias, non acori, illud sanè argumentum destruit, quod intuentibus euidenter apparet. quandoquidem etsi complures illius acori radices habeantur, quæ sicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte similia; nulla tamen usquam inuenta est, quæ secum arundinis trunculum cacumini annexum deferat. nempe acori proprium, non odorati calami est, iridis folia ferre. His itaq́; rationibus Fuchsij quoq́; sententia improbanda mihi uidetur. quippe qui putauerit in sua methodo, uulgarem*

Brasauoli error.

Fuch. opinio improbata.

do, uulgarem officinarum calamum ueri odorati calami esse radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo, Dioscoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac saporibus uires æquè, ac qualitates omnium simplicium medicamentorũ accuratissimè inuestigauit, dixisse aliquid odorato calamo inesse amaritudinis, quã tamen in acoro haberi Galenus prodidit. Qui Calami odorati uires pluribus descripsit lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Calamus odoratus leuculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet: magna ex parte essentia eius terrena est, & aërea, in caliditatis frigiditatisq; cõiugatione temperata. Quamobrem moderatè urinam mouet, & facultatibus, quæ iecori, & stomacho imponuntur, misceri potest. tum in fomenta quoq; uteri, quæ phlegmones gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, utiliter admiscetur. Ponatur itaq;, habeaturq; secundi ordinis eorum, quæ excalfaciũt, & desiccant: ualentius tamen desiccent, quàm excalfaciant. Inest quoq; ei quædam partium tenuitas, uelut alijs omnibus odoratis. Cæterùm illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo uerò non multum adest. Hæc Galenus. Quibus facilè patet, Calamum seplasijs uocatum, legitimum esse nequaquam: maior enim illi inest acrimonia, quàm suo refert Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos esse hoc æuo destitutos fateri non dubitauerim. In eius igitur locum sphagnum supponere præstat: ita enim in succidaneis scriptum reliquit Galenus.

Calami odorati uires ex Galeno.

βάλσαμον. BALSAMVM. CAP. XVIII.

BALSAMVM arbor albæ uiolæ, lycij, siue pyracanthæ magnitudine conspicitur. Folium rutæ proximum, longè candidius, perpetuò uirens. In Iudæa solùm quadam valle, & Aegypto nascitur: his differens modis, scabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma est, theristum uocant, quasi demessile: fortassis quoniam ob gracilitatem facilè demetatur. Aestiuis sub ortu canis ardoribus, arbos unguibus ferreis inciditur, manatque è plaga succus, quẽ Opobalsamum uocant: sed tam exiguo stillatu, ut annis singulis, ne plures quidem, quàm seni septemue congij cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. Succi probatio est, ut sit recens, ualidi odoris, syncerus, non ad acorem uergens, dilui facilis, læuis, adstringens, ac modicè mordens gustu. Sed uariè uitiatur, misto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentisci, balani unguento: item susino, metopio, melle, aut Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: nanque merus in laneam uestem fusus, neque maculam facit, neque si eluatur, notam relinquit: uitiatus autẽ inhæret, & lac instillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam syncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreque lactescit: uitiatus uerò olei modo innatat, se conuoluens, aut in stellæ modum diffundens. Syncerus senescens crassescit, deteriorque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum pessum ire, & ad ima sidere arbitrantur: postea dissipatum supernatare. E ligni genere, quod Xylobalsamum uocant, probatur recens, sarmento tenui, fuluum, odoratum, quadantenus opobalsamum spirans. Necessarius etiam seminis erumpit usus: quare eligatur flauum, plenum, grande, ponderosum, mordens gustu, feruens in ore, modicè opobalsamum olens. Adulteratur semine hyperico simili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, uirium ignauia, sapore piperis. Efficacissima uis inest succo, & quàm maximè calfaciens: abstergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus uuluæ cum rosaceo cera to appositus: menses quoque, secundas, & partus extrahit: horrores illitu discutit: ulcera sordida expurgat, & cruda concoquit: vrinam potu ciet: ægrè spirantibus prodest: datur in lacte contra aconitũ haustum, aut serpentium ictus. Miscetur acopis, malagmatis, & antidotis. In summa pręcipua authoritas succo, secunda semini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum uitijs, tussi, ischiadicis, comitialibus, uertiginosis, orthopnoicis, urinæ difficultati, torminibus, ac serpentium morsibus: ad muliebres suffitus perquàm utile est: vuluam aperit in desessionibus balnearum decoctum, & humorem euocat. Lignum easdem habet uires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminosis, vulsis, venenatorum ictibus opitulatur: vrinam cit: ad capitis vulnera cum sicca Iri conuenit: squamas ossium extrahit. & ad vnguentorum spissamenta additur.

ANTIQVITVS BALSAMVM *(ut Plinius libro XII. cap. XXV. est autor) in duobus tantùm hortis, utroque regio, altero iugerum uiginti non amplius, altero pauciorum uni terrarum Iudææ concessum erat. Sed postea propagata admodum fuit species, cùm Iudæa ipsa simul cum Balsamo Romani potiti sunt. Qui ueluti politicarum, pretiosarúmque rerum propagatores, tam dignam, clarámque stirpem raram esse non tulerunt. Itaque eam malleolis serendo, atque iterando non secus ac uites in collibus propagantur, latius accreuerunt. Quo circa Iustinus quoq; hæc de Balsamo memoriæ prodidit. Opes genti Iudaicæ ex uectigalibus opobalsami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Est nanq; uallis, quæ continuis montibus, uelut muro quodam cincta ad instar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur. In ea ualle sylua est & ubertate, et amœnitate arborum insignis: siquidem palmeto, & opobalsamo distinguitur. quanquam species huius insignis, ac pretiosæ arboris plurimùm adaucta sit. Hæc Iustinus. Scripsit Balsami historiam etiam Strabo lib. XVI. suæ geographiæ, ubi sic habet. Hiericus est campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri speciem ad ipsum declinat. Hoc in loco est palmetum palmis abundans spatio stadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, ubi & regia est, & Balsami uiridarium. Quæ arbor odorata est, & fruticosa, cytiso, & terebintho persimilis. Eius corticem uulnerantes, succum in uasis suscipiunt tenaci lacti persimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa nasci Balsamum*

Balsami consideratio.

eodem libro idem testatur, præter Plinij, & Solini sententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum nascitur: in ora etiam Balsamum, & quædam alia planta ualde odorata. Hæc ille. Oriri etiam Balsamum in Arabia testis est Pausanias in Beoticis magnitudine fruticis myrti, folijs amaraci, sub cuius umbra innumeræ apricantur uiperæ, & suauißimo eius liquore aluntur. Sed quónam modo sit factum (ut in Syriam peregrinantes uno ore fatentur) quòd hoc tempore omnibus sanè Balsami plantis Iudæa sit penitus destituta, cùm olim sola Balsami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, sanè non habeo. Verùm cùm certo sciam probatißimorum uirorum testimonio, qui ex Italia soluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, Memphi Balsami uiridarium extare, illud fortasse euenisse putandum est, quòd è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus uniuersa subijciebatur Syria, omne in uniuersum Balsamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Veruntamen diu est, quòd in Italiam, ne in totam dicam Europam, neq; lacryma, neq; semen, neq; lignum, neq; cortex importantur, nisi adulterijs, & imposturis uitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis nostræ adulterium, sed et antiquorum, ut autor est Theophrastus: qui hæc de Balsamo lib. IX. cap. VI. de historia plantarum posteritatis memoriæ mandauit. Balsamum in ualle Syriæ prouenit. Eius hortos duos tantùm affirmant, alterum uiginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punicæ magnæ: rami multi: folium rutæ simile, candidũ tamen, perpetuò uirens: fructus similis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoq; admodum odoratus est, & magis quàm lacryma. Colligi lacrymam in caudice, & parte superna tradunt, facta incisura unguibus ferreis sub sydere, cùm æstus maximè angit. Collectum uerò æstate fieri tota. Sed quod manat, multum non esse: uix enim toto die concham posse impleri: odorem tamen inferri eximium, & copiosum, adeò ut ex paruo spatium per longum odor ualeat permeare. Verùm syncerum ad nos nullum aduehi, sed quod mixtum colligitur: plurimis enim mixtionibus uitiari, quodq; Græciæ uenditur. Ideoq; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm non ignoraret, opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita ut difficulter ementi discerni queat, se proprio oculorum intuitu cernere uoluisse & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lacrymam mitteret: uoluitq; synceræ eius lacrymæ partem habere, ueluti regulam ad dignoscendũ alios Balsami liquores, qui per orbem ab impostoribus uitiati circumferebãtur. Modus autem incidendi corticis, ut inde liquor effluat, apud autores sanè uarius est. quãdoquidem Theophrastus, & Dioscorides arborem dixerunt unguibus ferreis scalpi, ut inde uulnerato cortice fluat lacryma. Plinius uerò contrà, si ferro incidatur statim siccari, atq; emori scribit: ob idq; qui opobalsamum colligunt, inquit, uitro, lapide, osseisq; cultellis ad corticem uulnerandum utuntur, deinde succum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum sæpius cogitauerim à tot imposturis, quæ indies fiunt, nos cauere non posse, non alienum fore duximus illud in hominũ memoriam reuocare, quòd si unquam opobalsamum uenale inueniatur (tametsi in Italia per lõgas ætates non amplius ipsum uenturum putem) non ematur, nisi prius de eo omne fiat periculum, quo clarè cognoscatur omnibus ijs præstare tũ notis, tum facultatibus, quæ illi ab autoribus tribuũtur. Ad hæc Balsami fructus, siue semen, quod Carpobalsamum uocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimumq; flauum sit oportet, farctum, ponderosum, gustu mordens, et feruens in ore: non autem nigrum, leue, inane, non acre, & nullum spirans odorem, quale, quod circumfertur, deprehenditur. Quo fit, ut non aliud suspicandum sit, quàm quòd hoc idem sit semen hyperico simile, quod etiam Dioscoridis æuo à Petra Palæstinæ oppido deferebatur. Hoc idem ligno euenit, quod Xilobalsamum uocãt seplasiæ, Græcos secutæ. quippe quod paßim in ijs habetur, potius myrtum, quàm Balsamum refert. Corticis non meminit Dioscorides, quanuis dixerit Plinius libro & cap. superius citatis, ipsum quoq; in usu medentium esse.

Balsami uires ex Galeno.

Balsamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de simp. medicament. facul. sic inquiens. Balsamum desiccat, & excalfacit secundo excessu. Est autem tenuium partium, adeò ut odoratum sit. Sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quàm ipsa planta, non tamen adeò calidus, ut quidam existimant tenuitate partium falsi. Porrò fructus eius persimiles genere facultatis est, cæterùm longè in subtilitate partium inferior. Placet eidem Galeno (ut in libello de supposititijs medicamentis illi adscripto legitur) ut Balsami uice stacte myrrhe, aut oleum irinum, in compositis medicamentis commodè inseri poßit: xilobalsami uerò loco leucoij radix. Porrò quid carpobalsami uice supponendum sit, nullibi apud eundem reperi. tametsi in quodam incerti autoris libello, quem seplasiæ Qui pro quo nuncupãt, pro opobalsamo oleum terebinthinum, uel laurinum, uel gummi hederæ, subijcitur, pro carpobalsamo hederæ corymbus, & pro xilobalsamo hederæ ipsius lignũ: tantam ille hederæ tribuit auctoritatẽ. Sed alia est opinio nostra: nam ipse libentius pro opobalsamo oleum myristicæ nucis, uel styracinũ supposuerim, quàm terebinthinum, uel laurinum, pro xilobalsamo agallochum, & pro carpobalsamo uulgares cubebas.

Liquor ex Indiis nuper allatus.

Cæterùm affertur iam (ut audio) ex occidentalibus Indijs liquor odoratißimus liquido styraci admodum similis, quem qui deferunt, appellant Balsamum, quòd notas nonnullas Balsami præ se ferat. Veruntamen cùm teste Strabone Balsami lacryma lacteo colore sit, crediderim potius nouum liquorem hunc, ueram esse stactem, uel styracis liquorem, quàm Balsami: ob idq; non esse penitus ab re, si quispiam eo Balsami loco uteretur.

Balsami factitii conficiẽdi ratio.

Quidam recentiores cùm se Opobalsamo destitutos conspicerent, illud artificio quodam non sanè damnando componunt. Faciendi modus sic habeto: ego enim hac ratione pluries ipsum mihi confeci. Sumito resinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiusq; libram: thuris albi, ladani, cuiusq; unc. sex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, asari, cyperi, singul. drachmam: mastiches, galangæ, caryophyllorum, caßiæ odoratæ, zedoariæ, cuiusq; drach. sex: nucum myristicarum unc. quatuor: macis unc. unam: agallochi unc. duas: gummi elemi unc. sex: aloës hepaticæ, myrrhæ, cuiusque unc. unam & semis: castorei drach. decem: oßium cariotarum, styracis calamiti pinguis, laseris odorati sing. unciam: lacrymæ sanguinis draconis sexcunciam: florum lauendulæ unc. quatuor: olei unguentariæ glandis unc. sex. Quæ ex his atterenda sunt, in puluerem contertio, liquoribusq; admisceto, & uitreo organo (si nescis Chymistas consulito) diligentißimè ui commẽsurati

ignis

ignis oleum elicito. Primùm enim clarißima tenuißimaq; emanat aqua, tenuißimarum utiq; partium, quæ igni admota modo quodam admirabili flagrat: hæc aqua Balsami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & substantia inter tenuem, & crassam, quod oleum balsani uocant. Postremò uerò id manat, quod Balsamum uocant, rufo colore. Aqua, quæ prius fluxit, uentriculi imbecillitate affectos hausta mirum in modum iuuat: siquidem tum pituitam, tum flatum ualenter consumit. sed quòd acerrima sit, dari sanè per se nequit, nisi uino, aut iure aliquo admixta. Liquor deinde qui secundo stillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum uulneribus, compaginum cruciatibus, conuulsis, resolutis, comitialibusq; succurrit. Vltimum uerò oleũ hæc omnia similiter præstat, uerùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ breuitati consulentes silentio inuoluenda duximus.

Ἀσπάλαθος. ASPALATHVS. CAP. XIX.

Aspalathvs, alijs erysisceptron, frutex est surculosus, multis spinis horrens. Nascitur in Istro, Nisyro, Syria, & Rhodiorum insula: quo ad unguentorũ spissamenta pigmentarij utuntur. Optimus est grauis, detracto cortice rubescẽs, aut in purpurã uergẽs, densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum eius genus candidum, lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Vnde decoctum cum uino ad tetra oris ulcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & sordida ulcera infunditur: subiectum in pesso, partum extrahit. Aluum sistit eius decoctum: & sanguinis reiectionem potu cohibet: urinæ difficultatem, inflationesque discutit.

Aspalathi consideratio.

Aspalathvs quidem ex Creta, Rhodo, uel Syria ad nos (quòd sciuerim) non aduehitur: etsi existimauerint nonnulli santalum rubrum uocatum esse Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit: quandoquidem de santalo agens, nullum (ut assolet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantùm suæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est, santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darsisahan, ubi leguntur omnia, quæ de ipso trãdidit Dioscorides. Huic alia ualidior accedit ratio. siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis nauigationibus ad orientales Indias, aliasq; ignotas terras, continuas santalorum recta proceritate syluas unanimiter uidisse narrant. Quod longè abest ab Aspalatho, qui frutex humilis est suauiter odoratus, amarulento gustu. quæ in rubro santalo non deprehenduntur: rubrum enim santalum odoratum non est. Quòd si quandoq; odoratum sentitur, id (ut optimè norunt periti myropolæ) non euenit, quòd ex se tale sit, sed quòd, dum unà cum albo, & flauo importatur, quæ odorata sunt, ex illis sibi odorem asciuerit, qui tamen tractu tẽporis facilè euanescit.

Ruellius errore notatur.

Porrò Ruellius mediocri censura non uacat, quòd pro certo asserat, id legitimum esse Aspalathum, quod Rhodium oleastrum nonnulli uocant: quo item quondam agallochi uice utebantur myropolia. Cuius materiem cùm & in seplasijs, & apud artifices, qui precatorias (ut ita dicã) coronas ad Deiparæ uirginis salutationes torno conficiunt, diligentißimè sim perscrutatus, ea sanè nigra partim, partim uerò ex nigro, flauoq; uenosa mihi sese obtulit. Rubram autem, & subrubram (ut Ruellius inquit) nusquam me uidisse ingenuè fateri possum. Adde etiamnum, quòd sit (quemadmodum Rhodij narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abundè proueniens, quæ oliuas etiam proferat, sed nec multis spinis horrens, nec detracto cortice rubescens. Quamobrem (ut mea fert opinio) Aspalathus non erit Rhodium oleastrum, neq; santalum rubrum. Itaque cùm nobis Aspalathus desit, qui tamen facilè ex Rhodiorum insula afferri posset, suppleat eius locum uiticis semen: sic enim in Galeni succidaneis scriptum reperio.

Aspalathi uires ex Gal.

Meminit Aspalathi Galenus lib. VI. simp. med. sic inquiens. Aspalathus gustu quidẽ acris simul & adstringens est: facultate uerò ex dissimilibus constat, nempe partibus suis acribus excalfaciens, partibus uerò alijs, austeris scilicet, refrigerans. Itaq; utriusq; ratione desiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones est utilis. Hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi nostri cõmentarij Santala redoleant, posteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic disserere non alienum duximus.

Santalorũ cõsideratio.

Santalvm itaq; in utraq; India syluis densißimis, ingentißimisq; nascitur. Cuius tria numerantur genera: quorum præfertur pallidũ, secundum locum habet album, postremum rubrum, quòd nullo commẽdetur odore. priora duo suauiter spirant. Quapropter Mauritanorum sententiam minimè probãdam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, siccare uerò secundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (ut ipsi asserunt) priuatim defluxiones prohibet: incandescentibus inflammationibus, podagrisq; ex succo solani, aut sedi, uel portulacæ utiliter illinitur. Candidum, ac pallidum, ex rosarum aqua fronti imposita, capitis dolores mulcent. Aduersantur omnia calidis febribus: epota æstuanti uentriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex ijs, & aqua rosarum epithemata, quæ uentriculo illita eius feruorem in ardentißimis febribus extinguunt. Ad hæc (ut autor est Auicenna libro de uiribus cordis) Santalum non modo cordi efficacißimè letitiam affert, sed & robur non paruum addit. Quare his immiscetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præstant.

Βρύον. MVSCVS. CAP. XX.

BRYON, id est, Muscus, à quibusdã splachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur. Optimum est cedrinum, proximum populneũ: in quo genere candidum, & odoratius præstat: nigricans improbatur. Adstringẽdi vim habet. Decoctum insidentium vuluis utile. Vnguẽto balanino, oleisque inspissandi gratia inseritur: thymiamatum, acoporũque compositionibus conueniens.

Musci arborũ historia.

GALENVS lib. VI. de simplicium med. facultate, & post ipsum Paulus, non modò Muscum, qui cedris innascitur, intactum non reliquere; sed præterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etiamnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. A qua ipse quidem in uallis Ananiæ mõtibus supra Tridentum muscum admodum uillosum proprijs manibus quàmpluries decerpsi, multò sanè odoratiorem, pulchrioremq́; quàm qui in populo, et quercu prouenit. Nec minus piceo suauiter olet abiegnus, quo in eorundem mõtium syluis, abietes innumeras adeò uillosas, incanasq́; mihi uidere sæpius contigit, ut prima statim facie crediderim uillos frondium loco ijs in arboribus genitos esse. Sortitur arboreus Muscus uaria, ac diuersa nomina: quippe & muscus, & bryon, & sphagnos, & splachnon, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius lib. XII. cap. XXIII. sic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maximè probatur: alij bryon uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto nasci: quin & in Gallia non dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maximè uidemus, sed odore præstantes. Laus prima candidißimis, atq; altißimis: secunda rutilis: nulla nigris. Et in insulis, petrisq; nati improbantur, omnesq́;, quibus palmarum, atq; non suus odor inest. Hactenus Plinius. Cæterùm in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice nascitur: quapropter & uiribus fortasse præstãtior erit. Nimirum recordor me non parum eo quandoq; fuisse oblectatum, dum nocturno tempore quibusdam in montibus super fœno recumberem, ex conquisitis plantis defatigatus, ubi larices innumeræ erant omni ex parte uilloso musco incanæ. Quandoquidem pastores, ut nos ueluti re noua, & uoluptuosa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos uillos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitũ, ut nobis quidem uiderentur tormentorum puluerem facilè superare. Quippe flammæ unà cum ingenti fauillarum copia, in obscuræ noctis silentio ad astra tolli uidebantur, relicto sui odoris oblectamento. Vnde illud existimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non solùm de picea intellexerit, sed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice, & pinu. Is autem lib. VI. simp. med. citato, ita de eo scriptum reliquit. Bryon, quidam uerò splanchnon. Inuenitur autem in quercubus, & piceis, & populis albis. Vim habet adstringentem, inualidam. Nec enim multum est frigidum, sed propinquum ferme medijs; quia uidelicet & digerendi, & emolliendi facultatis est particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur.

Musci arborei uires ex Galeno, & Arabibus.

Muscum officinæ Arabas secutæ Vsneam uocant. Inter quos Serapio epotum uinum retulit, in quo diebus aliquot usnea maduerit, altum somnum inducere, uentriculum roborare, uomitiones compescere, & aluum sistere. Ad hæc Muscus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inseritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet. Sed quoniam arboreus muscus odoratißimum Moschon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente, & occidente, quibusdam pilosis utriculis conclusus defertur, & si Dioscoridis Galeniq; æuum hunc silentio præterierit; nos tamen haud quaquam dißimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi nostri commentarij meritò de me conqueri potuissent, si eos tanta odoris suauitate destitutos reliquissem; præsertim cùm omnibus palàm sit ubiq; terrarum Moschum inter pretiosa odoramenta primam sibi comparasse sedem. Quippe non modò collo, auribusq́; suspensus, uestimentis interpositus, chirothecis illitus, crumenis conclusus, ore retentus, & barbæ & supercilijs inunctus defertur Moschus, quò alarũ, nariumq; tædia, sudoris graueolentia, & insuaues corporis halitus occulantur, lasciuiæ oblectamenta augeantur, molliórque politia fiat; sed etiam ut odoris suauitate Deiparam uirginem concilient, ne dicam, ut hac fucata hypocrisi lasciuiam dißimulent (eò enim uanitatis peruentum est) Moschum ipsum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis angelicas salutationes in cælum eructant. Omnia deniq;, quibus miscetur Moschus, sua odoris iucunditate commendat. Quòd si hæ lucubrationes eo fortè caruissent, uerendum quidem erat, ne cum illis gratiam inijssent, qui mira undique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem ut & ij sibi unguenta omnium præstantißima, odoratißimaque comparare ualeant, Moschi primùm, deinde uerò liquoris Zibetti uocati, & Ambari denique historiam, & facultates describam.

Moschi odorati historia.

MOSCHVS itaque (ut Ruellius ex Aëtio transcribit, si tamen ea Aëtij legitima sunt,

cùm

cùm potius Simeonis Sethi eſſe uideantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam naſcitur, quod magis, quàm Chorasſa ciuitas ad orientem uergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore ſubflauo. Secundam ſibi ſedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore ſubnigro. Eo infirmior cenſetur, qui à Sinarum agro mittitur. At Moſchus omnis in umbilico cuiuſdam animalis gignitur, quod capreæ ſimile eſt, unico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cùm in uenerem agitur, furoris uehementia umbilicus intumeſcit, fitq́; uomica prægnans congeſto inibi craſſiore ſanguine: quo tempore et pabulo, & potu ferum animal abſtinet, humiq́; crebrò uoluitur: qua uerſatione umbilicum lutoſo, fæculẽtoq́; ſanguine turgentem exprimit. Cæterùm emiſſa ſanies poſt aliquod tempus ſibi magnam odoris ſuauitatem aſciſcit. De Moſcho inter Arabas ſcripſit diligẽter accuratéq́; Serapio, his uerbis. Animalia capreis non abſimilia, quæ Moſchum gignunt, in Tumbaſcorum, & Sinarum agro potiſſimùm habentur, loca inuicem contermina. Tumbaſcinus Sinico longè præſtantior eſt, quòd capreæ Moſchum gignentes & nardum, & alias odoratiſſimas plantas depaſcantur. Quod Sinicis non euenit. nam etſi hæ quoq; odoratis ueſcantur herbis, eæ tamen odoris, & facultatis præſtantia, nardum, & cætera Tumbaſci plantas non æquant. Quinetiam in cauſa eſt demetendi ratio. quippe Tumbaſcini è uomicæ folliculo ſaniem nunquam eruunt, quò adulteria permiſceãt, & non niſi ſereno cælo ſyncerum legunt. Sinici uerò uomicæ utriculum exprimũt, & excluſa ſanie impoſturas quoſdam admiſcent, nubilo parumq́; arridente cælo, et alabaſtris recondunt. Is cæteris præſtat, qui maiore odoris fragrãtia redolet, & qui è uomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab alijs Moſchum ferentibus nullo diſcrimine differunt, præterquàm caninis uocatis dentibus. quippe hæc uerrium modo exertos palmi longitudine dentes habent, & pariter Moſchum præſtantiſſimum gignunt. Moſchus præcox tetro, & inſuaui odore diſplicet. uerùm uenatores immaturi folliculos excutientes, tantiſper eum libero aëre ſuſpendunt, dum abacto prorſus fœtore maturuerit. Is enim aëris coctione perfecta, miram ſibi conciliat odoris ſuauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui ſuapte natura in animalis utriculo ſibi maturitatem comparauerit. Hunc incolæ per ſaxa metunt, & arborum truncos: nanq; animal cùm uomicam maturam eſſe præſentit, ſaxis & truncis ſeſe magno oblectamento affricat, donec facto uomicæ emiſſario tota saniei uis effundatur. Hic cæteros ſanè antecellit, tanquam ſolis coctione, & cæli benignitate maturitatem ultimam conſecutus. Hunc itaq; Moſchum inde uenatores colligentes eorum animalium utriculis aſſeruant, quæ aliàs uenatione captauerant. Iſq́; ille Moſchus eſt, quo reges & donantur, & utuntur.

Moſchi odorati uires.

Moſchus excalfacit ordine ſecundo, ſiccat uerò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipſius affectibus opem præſtat potus, atq; illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, ſi tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptus in uenerem excitatur. Probant nonnulli an Moſchus legitimus ſit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfuſum immittunt, tum paulò poſt iterum æqua lance ponderãt. Quòd ſi ſuperferatur, ſyncerum & legitimum exiſtimant: ſin cedat, ſpurium, & adulteratum putant.

Zibetti hiſtoria, & facul.

Huic ſimile aliud quodpiam habemus, ſed præterquàm quòd mirum in modum oleat, primo ſtatim occurſu odoris uehementia nares admodum ferit. Hoc uulgari ſermone uocamus ZIBETTO, unguentarijs maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè mixturas appellant. Gignitur id in exteriori teſticulorum utriculo cuiuſdam animalis, feli, qui ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non abſimilis. Catos hæc animalia uocant, quos ſæpius Venetijs uidi ex Syria delatos. Eſt autem Zibettum tanquam ſudor inter huiuſce animalis teſticulos concreſcens, calidæ, humidæq́; facultatis. Id cauernulæ umbilici impoſitum uuluæ ſtrangulationibus mirificè prodeſt: proinde nec mirum eſt, ſi eo uiri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant ſolatium.

Ambari hiſtoria uaria.

Porrò ex quo AMBARVM aliud odoramenti genus gignatur, quod nos uulgò uocamus Ambracane, uarij uariè opinantur. Alij nanq; tradunt ipſum in maris alueo non ſecus, atq; in terra fungos oriri, ac deinde ſæuientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nõnulli uerò referunt piſcem Azelum nomine Ambarum hoc audiſſimè proſequi, cuius eſu necem ſibi ſtatim conſciſcere. Quod cùm ſciant piſcatores huius rei periti piſcem hunc mortuum, undiq́; fluctuantem coniectis uncis & funibus extrahunt: & Ambarum ſciſſo animalis uentre eruunt. Quod uerò (ut perhibent) proximè dorſi ſpinam inuenitur, id maximè præfertur alio. Quidam præterea in fontibus quibuſdam Ambarũ natare ſcribunt, qui bituminis modo illud eructant.

Ambari genera, & uires.

Tria Ambari faciunt genera. Præfertur colore fuluum è Selachito Indiæ petitum. Aliud ſubalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum, & cæteris uiribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & ſiccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præſtat. Quare iiſdem potius, quàm iuuenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infuſum temulentos efficit.

Ἀγάλλοχον. AGALLOCHVM. Paradyßholtz CAP. XXI.

AGALLOCHVM lignum eſt, quod ex India, atque Arabia deportatur, thuiæ ligno ſimile, maculatum, odoratum, guſtu adſtringens cum quadam amaritudine: cute uerius quàm cortice ueſtitur, aliquantulum uerſicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia: ſudores arcet toto corpori inſparſum: pro thure ad ſuffimẽta ſubſtituitur. Radix epota drachmæ unius pondere, humida ſtomachi uitia, & imbecillitatem, feruoremque mulcet: ſi lateris, iocinerisúe dolor excruciat, ſi dyſenteriæ, aut tormina infeſtant, ex aqua bibere prodeſt.

Agallochi cõſideratio.

AGALLOCHVM à Græcis, et Latinis recentioribus, ſicuti ab Aphris lignum Aloẽs appellatur. Optimum à Luſitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etſi etiam Venetias hac ætate ex Alexandria Aegypti præſtantiſſimum afferatur: ſiquidem igni accenſum ſuauiſſimum, ac periucundum ſpirat odorem. Nec ob id putãdum hoc illegitimum eſſe, quòd ἐστιγμένον, id eſt punctis, maculatum nõ ſit: quoniam Oribaſius non legit ἐστιγμένον, ſed ἐστὶ μὲν

οὖν

εὐῶδες, id est. Est igitur odoratũ &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: sicuti nec Paulus. Cæterùm non diu est, quòd legitimum importari cœpit: nam licet antea, quibusdam non deesset Agallochum uerum; nihilominus, quòd rarißimum esset, seplasiæ ferè omnes eius loco, ut superius diximus, oleastrum Rhodium suppeditabant: quem falsò existimauit Ruellius aspalathum esse. Nascitur Agallochum (ut Lusitani per meridiem in orientem nauigantes testantur) in insula Taprobana, alijsq; confinibus locis, cuius integros truncos in Lusitaniam, & Hispaniam ijdem secum attulere, qui non modò incensi, sed manuum tantùm attritu suauiter (ut aiunt) redolent. Porrò ubiq; pretiosum Agallochum est: nam & in locis, ubi nascitur, plurimi penditur. Verùm Agallochum, quod tantopere præstet, hactenus mihi uidere non licuit. Sunt, qui somniantes dixerint, Agallochi arborem uidisse neminem, cùm terrestri tantùm paradiso proueniat: illudq; ferri fabulantur fluminibus, quæ (ut sacra testantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (ut paucis innuit Serapio) Gangem Indiæ amplißimum fluuium quàm plurima secum Agallochi fragmina uehere, quæ tamen in ipsum ducuntur aliorum fluminum cursu, qui in eum confluunt. Quippe cùm fluuij transluant loca, ubi Agallochũ prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt unà cum alijs uarij generis lignis, & in Gangem transferunt: quemadmodum in nostris etiam fluminibus sæpe ac sæpius uisitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetijs uenditur, utpote quod longo aquarum discursu omni ex parte laceratum, exesum, comminutumq; spectetur. Quamobrem mirum non est, si dum manibus tractatur, id odoris non præstet, quo illud fragrare prædicant ex natali solo in Lusitaniã aduectum. Eius plura numerantur genera, si Serapioni fides est adhibenda, qui ex Abohanifa Arabo ita transcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri; tametsi quædam ibi crescat planta neuig uocata, quæ quadantenus Agallochum refert. Verùm præstantißimum India mittit: & quanuis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi sunt genera) id tamen quod uiribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter uocant, quemadmodum nigra myrobalana, quòd cæteris præstent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ insula inuenitur, quæ Fimua nominatur. Selectißimum est nigrum, quod uarium ostendat colorem, succi plenum, ponderosum, duritie compactum, crassum, non albicans, & quod accensum ægerrimè flagret. Secundæ bonitatis est Mondunum à Mondel Indiæ urbe denominatum. Tertium est Seificum, quod non obscuræ bonitatis præsumitur, quod sua præstanti ui, ac grauedine in aqua coniectum, non innatet, sed statim subsidat. porrò ex hoc genere id magis præstat, quod crassum est, & plurimo humore prægnans. Postremam sedem habet Alcumericũ Seifico bonitate cedens: tametsi Alcumeri non longius à Seifi distet, quàm itinere triduano. Præstat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine uarium, graue, ignium flammis diu resistens, ueruntamen uiribus Seifico infirmius est. Item ex auctoritate Chealfetebeni idem ita scribit. Ferunt præterea, quod incolæ Agallochum statim ab arbore dissectum integro anno sepeliunt, ut ita terra obrutum marcescat cortex, lignumq; tantùm purũ remaneat, adeò ut è ligno nihil erodatur. Ferunt insuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circumstantes regiones deferri. Hæc Serapio. Cui subscribit è recentioribus Græcis Simeon Sethi, causam etiam reddens, cur annua sepultura dissectum Agallochum recondatur, cùm inquit. Non aliàs odoratius futurum existimant, nisi prius marcorem aliquem, & teredinem senserit: proinde harum regionum incolæ dissectum sub terra condunt, suóque tempore eximunt, & negociatoribus uendunt. Nicolaus Myrepsicus sæpius in suis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, ubi Fuchsius prima de antidotis sectione, sic adnotauit. Sæpe Agallochi crudi mentionem facit Nicolaus, ideóque hoc loco, quæ nostra de illo sit sententia, exponemus. Per crudum itaque lignum intelligo, quod non putruit: nam (ut testis est Simeon Sethi) eius regionis in qua prouenit incolæ idipsum concidunt, et sub terra multo puluere obruũt, & post aliquod temporis spatium, quantum scilicet sufficere uidetur, ligni partes educunt, & mercatoribus uendunt. crudũ itaq; erit, quod terra non obruitur, sed statim ab arbore excisum ad usum rapitur. Hæc Fuchsij sententia. A quo tamen nos pace sua dissentimus. nam si in componendis medicamentis præstãtiora simplicia semper exposcimus, sitq; Agallochum illud præstantius, odoratiusq; (ut etiam Simeon ille refert) quod terra, uel puluere fuerit sepultum, non uideo, cur potius insepultum, & statim ab ipsa arbore excisum (id enim ob locorum distantiam recens habere nequimus) crudum uocauerit Nicolaus, præstantiusq; existimauerit. Puluere enim uel terra conditum coqui non potest, quòd nullus ibi sit ignis, neq; calor, sed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortasse odorem eius obtundit. Verùm crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud designari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortaßis odoratißima lauacra ex Agallochi decocto sibi conficiant Indi, aliaq; odoramenta in regales præparent usus, ut etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel fortè per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq; eorum ductu per regiones defertur. In his nanq; calorificis regionibus aquæ à solibus non obscurè calefactæ non modò illud omni ex parte diluunt, sed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modò crudum, sed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere uidetur, quàm quod sepultum præstantißimum euaserit. Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine secundo. Facit, ut Auicenna scribit, ad cordis affectus: ob idq; inter ea medicamenta, quæ cordi præsidio sunt, Agallochum recensuit. Huius non reperio meminisse Galenum alibi, quàm in succidaneis, ubi centaurium supplet pro Agallocho.

Agalloc. fabulosa opinio.

Agallochi historia ex Serap. & Sim.

Fuchsii sententia improbata.

Agallochi facultas.

Ναρκαφθον. NARCAPHTHVM. CAP. XXII.

NARCAPHTHVM ex India defertur, corticosum, simile sycomori libro: quod iucundi odoris gratia suffitur. Miscetur thymiamatis compositis. Constrictionibus uuluæ suffitu prodest.

Narcaphthi consideratio.

Tam breuiter, tamq; parcè de Narcaphtho scripsit Dioscorides, ut nimirũ mihi perdifficile sit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimũ Narcaphthũ referat. Eoq; magis quòd nihil de hoc (quòd equidem sciam)

ſciam) Theophraſtus, & Plinius ſuis monumentis poſteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non deſunt indicia, quæ præ ſe ferant (ſi modò ad nos deferatur) id omnino eſſe Narcaphthum, quod uulgò ſeplaſiæ uocant Tigname. nam tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos ſuffimentum ſignificat. Proinde cùm huius in ſuffimentis frequentiſsimus ſit uſus, nil mirum ſi nouum ex uſu ſibi uendicauerit nomen, quod eſt thymiama. Id quod corrumpentes poſteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (ut Dioſcorides inquit) iucundi odoris gratia per ſe ſuffitur, ac etiam alijs ſuffimentis inſeritur. Quod in Tigname facile probatur. quippe id tãtùm uſu uenit in compoſitis odoramentis, quæ ad ſuffiendum parantur, ita ut præterquàm quòd per ſe id muneris præſtet, raræ quoq; fiant ſuffimentorum compoſitiones, quæ ipſum non recipiant. Quare admirari ſinamus, ſi relicto proprio ſuæ arboris nomine, ſibi aſcititiam nomenclaturam, ex ſuffimentis uſurpauerit. Serapio Narcaphthum Laſabaten uocat: & illud odorati calami uice ſupponi poſſe autumat.

Κάγκαμον. CANCAMVM. CAP. XXIII.

CANCAMVM Arabici ligni lacryma eſt, myrrhæ quodammodo ſimilis, uiroſi guſtus, quam ad ſuffimenta uſurpant. Veſtes eo, additis ſtyrace, & myrrha, ſuffiũtur. Vim proditur obtinere extenuandi obeſos, ſi ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulſo aceto pluſculos dies ebibatur: lienoſis datur, comitialibus, & ſuſpirioſis: menſes cum aqua mulſa pellit: oculorum cicatrices cõfeſtim emendat: uino madefactum medetur eorundem hebetudinibus. aduerſus gingiuas humore prægnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

Cancami conſideratio.

CANCAMVM, quod notis omnibus Dioſcoridis hiſtoriam referat (ut recentiorum ferè omnium medicæ materiæ ſtudioſorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddam ruſum, ac pellucens oſtendunt, quod ſurculos incognitæ arboris undiq; circumueſtit, myrrhæ quadantenus ſimile. Veruntamen quòd nulla (ut Dioſcorides inquit) in eo manſo ſaporis uiroſitas deprehendatur, alij id potius mentiri, quàm eſſe legitimum Cancamum uolunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maximè infectoribus ad inficienda ſerica ſtamina, idq; uulgari ſermone quidam in Italia appellant Lacca, quidã diminutè Lacchetta. Cuius duo habentur genera, quæ tantùm (ut opinor) bonitate differunt. Præſtantius uulgò appellant Lacca ſumetri: quod uerò deterius eſt, Lacca comberti, cognomentis fortaſſe à locis Arabũ, à quibus deferuntur, acceptis. Primum ſurculis perpetuò obuolutum uiſitur: alterum abſq; ſurculis in glebas concretum myrrhæ modo, quod etiam uiliori pretio uendunt. Hinc itaq; factum eſt, ut crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimum eſſe Cancamũ: nempe quòd is Cancamum Laccã appellet, & quod arboris ſit gummi, uel lacryma myrrham quadantenus referens: quódq; etiam eius meminerit Serapio, poſtquàm de Dioſcoridis & Pauli Cãcamo egit, his uerbis. LACCA (ut inquit Iſac amran) res quædam eſt rubea, quæ tenuibus lignorũ ſurculis inhæret, ſapore non ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant. Quod uerò poſt infecturam ſubſidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam uocant. Cæterùm Lacca ex Armenia defertur exiccans, & excalfaciens ordine ſecundo. Ventriculum, & iecur roborat, eorumq; infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc ſcatent gummi, diligenter franguntur, ac ſubinde aqua perfunduntur, in qua odoratus iuncus ariſtolochiáq; inferbuerint, deinde piſtillo agitantur, cùm autem ab agitatione reſederint, aqua leuiter abijcitur. quòd ſi una tantùm lotione non pelluceat, ſecundò item repurgetur, demum ſiccetur in umbra, et recondatur in uaſe uitreo. Hæc Serapio. Quibus palàm eſt, gummi, quod infectoribus uulgò Lacca dicitur, Laccam eſſe Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quòd Dioſcoridi Cancamum lacryma ſit Arabicæ arboris, uiroſi guſtus: Serapioni uerò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum ſurculis inhærens, ſapore non ingrato. Item Dioſcoridi Cancamum obeſos extenuat, lienoſos iuuat, ſuſpirioſis, & comitialibus prodeſt, menſes pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obſtructiones aperit, uiſcera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem ſanat. quæ omnia medicamentorum diuerſitatem præ ſe ferunt. Quo fit, ut non ab re exiſtimauerint peritiores medici, nos omnino Dioſcoridis Cancamo eſſe deſtitutos. Veruntamen non deſunt rationes, nec probatiſsimorum autorum teſtimonia, quibus etiam probari poſsit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccam idẽ eſſe. Nam etſi hæc, quæ allata ſunt, omni ex parte uera uideantur, ſi quis tamen Dioſcoridis codicem hoc capite ſcatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiusq; perpenderit, certior fortaſſe fiet, nos Cancamo non omnino deſtitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni ſimplicium cenſu omnia ex Dioſcoride tranſcripſit, accuratius perlegerem, inueniſſemq; illi Cancamũ lacrymam eſſe Arabicæ arboris, myrrhæ ſimilẽ, odore grato, et quòd nullius uiroſi guſtus meminerit, illico orta eſt ſuſpicio, quòd ea particula Dioſcoridi illegitimè acceſſerit. Auxit deinde ſuſpicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (ut aſſolet) ex Dioſcoride tranſcribit, nuſquam huius particulæ mentionem fecerit. quòd fortaſſe Dioſcoridis codex, à quo tranſcripſit, hac menda facilè uacarit. Sed illud adhuc magis rem ita ſe habere mihi perſuaſit, quòd primùm legatur in Dioſcoride, Cancamum uiroſi eſſe guſtus, quod fœtoris, non ſuaucolentiæ indiciũ eſt: mox cum ſtyrace, & myrrha ad ſufficiendas ueſtes expeti, ut grato commẽdentur odore, quæ ut inter ſe maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent ſuſpicionem. His itaq; rationibus, & auctoritatibus non ab re adductus eſſe uideor, ut quaſi crediderim Dioſcoridis codicem hoc in loco uitiatum fuiſſe. Vnde poſtea factũ ſit, ut eius Cancamum ab Arabico diuerſum ſeſe oſtenderit. Neq; ſanè huic opinioni illud obſtare uidetur, quòd plura in morbis curandis Cancamo aſsignauerit Dioſcorides, quàm Serapio. ſiquidem nulli dubium eſt, quin ea medicamenta, quæ obeſos extenuant lienoſos iuuant, & menſes cient, poſsint pariter uentriculum et iecur roborare, eorumq; infarctus

Laccæ Arabũ opinio uaria.

farctus expedire, & cutem subeuntes aquas, & felle suffusos sanare. Hæc autem silentio inuoluenda non duximus, non ut nostra hæc probetur, uel improbetur opinio, sed ut alijs ueritatis inuestigandæ pateat aditus. Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera: quæ ex diuersarum infectionum sedimento pictoribus tantùm parantur. Alia nanque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam uulgò uocant cremese, & cremesino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua Serapionis lacca: alia deniq; ex ligno, quod brasilium uocant, omnium deterrima, quarum nulla ad medicamenta admittitur. Non tamen desunt, qui credant, chermesinum infectoribus uocatum esse arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, autore Isac, rem rubeam (ut paulò ante diximus) esse ait, quæ tenuibus lignorum surculis inhæreat, & quò ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant. quandoquidem huius sententiæ reperio fuisse Fuchsium. Sed meo iudicio non exactè rem explorasse uidetur. quippe chermesinum, quo puniceo, et purpureo colore serica stamina inficiuntur, est (ut Itali optimè norunt) pilula, uel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnascens, non autem gummi, uel roscidum, uel aliud per se manans, ab eo perquàm longè diuersum. Siquidem hoc nil aliud est, quàm natiua Serapionis lacca, quam propriè Itali uocant uulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita ijs inficiendis sericis, quæ uiliori ueneunt pretio. Nec obstat, quòd dixerit Serapio, quē hic secutus est Fuchsius, huiusce laccæ infecturā uocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil sanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Dioscoridis. quo fit, ut existimauerim in eo capite de lacca omnino subesse mendam, uel autoris, uel interpretis: & fortè melior hæc esset lectio. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò ut coccinei uideantur: uel adeò ut ijs similes sint, quorum infecturis injicitur chermes. Aberrant præterea pharmacopolarū quàm plurimi Dialaccā antidotum componentes, quòd legitimæ Armeniacæ laccæ loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immisceant. Sed caueant, quæso, ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus detestandum incidant: id nanq; ijs facilè cōtinget, si Monachis, qui in Mesuem scripserunt, morem gerent. Hi enim iam rei medicæ professores asserere non dubitarunt, immiscendam esse loco cācami, seu laccæ in magnam dialaccæ antidotum eam Africæ arboris lacrymam, quam seplasiæ sanguinem draconis appellant, quæq; Dioscoridis cinnabaris ab omnibus esse censetur. Sed certè ij magis hallucinantur, quàm ut refelli debeant, quòd ea lacryma in compluribus facultatibus cancamo aduersetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potißimè antidotus illa exposcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quòd uentriculum, & iecur roborat; adeò eorū infarctus, & obstructiones expedit, ut ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet. Contrà uerò draconis lacryma propria ui efficaciter adstringit, ita ut scriptum reliquerit Dioscorides, eam lacrymam iisdem pollere uiribus, quibus hæmatites lapis: cuius tamen uis est, ut mensium profluuia sistat, non autem ut eliciat, Cancami modo, præsertim ubi uasorum infarctu remorentur. ob idq; maximè expetitur ad sanguinis emanationes, ad uulnera cohibenda, & oßium fracturas ferruminādas. Sed monachos missos faciamus: & seplasiarios admoneamus, ut si nostro consilio uti uelint, nō aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipsam Serapionis, quæ natiua ex Armenia ad sericorum uellerum infectum copiosißima ad nos defertur. siquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos secutus Nicolaus Myrepsicus in sua Dialaccæ confectione laccam infectorum immiscuit.

Laccæ factitiæ genera.

Fuchsii opinio īprobata.

Pharmacopolarum error.

Monachorū lapsus.

Κῦφι. CYPHI. CAP. XXIIII.

CYPHI odorati suffimenti compositio est, dicata dijs: qua abunde Aegyptij sacerdotes utuntur. In antidota misceri solet: suspiriosis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum una hæc est. Sumito cyperi dimidium sextarium, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: uuæ passæ pinguis, exemptis uinaceis, minas duodecim: resinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum, & aspalathi, singulorum minam: myrrhæ duodecim: uini ueteris sextarios noue, cum duabus mellis minis. Vuam passam, detractis uinaceis, tusam cum uino, & myrrha subigito: cætera tusa, & cribrata adijcito: die uno humorem combibere finito. dein mel coquito, dum sibi glutinis asciscat crassitudinem: eliquatam resinam accuratè permisceto cū reliquis diligenter contritis, & in fictile uas recondito.

NON omnes sanè Dioscoridis codices, præsertimq; uetustiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, ut crediderim cum plerisq; rei medicæ peritis, id illegitimè huc accesisse. siquidem non rationi consentaneum esse uidetur, Dioscoridem hic de simplicium materia scribentem, composita medicamenta tam inconsultè, ac præter rem simplicibus inseruisse: præsertim cùm id nulli superiorum commodè adnecti poßit, quemadmodum est de multis alijs cōpositionibus.

Cyphi caput adscititium.

Κρόκος. CROCVM. CAP. XXV.

CROCVM optimum in medendi vsu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in capreolo, oblongum, omnibus suis partibus constans, non fragile, plenum, à quo detractum est nihil, quod madefactum manus inficit, nec situm redolet, aut cariem sentit, subaere: sin huius generis non est, aut uetus, aut humore perfusum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum et Centuripinum inter Sicilica omnia uiribus infirmius est. Omnium natura oleracea. Itali tamen ob succi copiam, & coloris uenustatem, tingendis mortarijs dicauerunt; quibus de causis magno uenditur. Vtilisimum in medicina quod antè descripsimus. Adulteratur immisto crocomagmate tuso, atque etiam sapæ sublitu: contrita, quò pondus adijciatur, simul argenti spuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat insidens puluis, præsertim si defrutum in odorando subolet.

Thessalus

Theſſalus ipſum tantùm odoratū eſſe uoluit. Alij exitioſum, tribus drachmis ex aqua potis. Procul dubio vim coquendi, emolliendi, atque ſubſtringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præſtat: qui ex paſſo biberint, crapulam non ſentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum cauſa temperantur: ad vuluæ etiam, ſedisque cataplaſmata, utiliter inditur: uenerē ſtimulat: uergentes ad ignem ſacrum inflammationes mulcet: auricularijs collectionibus utile. Quò facilius conteratur, in calido fictili ſole ſiccari oportet, celeriterque uerſari. Vrinam mouet radix ex paſſo pota.

Κροκόμαγμα. CROCOMAGMA. CAP. XXVI.

CROCOMAGMA fit expreſsis unguenti crocini odoramentis, & in formas digeſtis. Optimum eſt odoratum, modicè myrrham olens, graue, nigrum, ligni expers, læue, ſubamarum, quod madefactum croci colorem reddit, guſtatumque vehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale eſt quod à Syria defertur. Habet ſuas uires ad delenda, quæ caliginem oculis obuerſant: vrinam cit, calfacit, concoquit, & emollit. Vires croci proportione quadātenus repræſentat: quandoquidem plurimam croci partem ſibi Crocomagna uendicat.

Croci conſideratio.

CROCVM quidem ubiq; terrarum cognoſcitur. In Italia, & præſertim in Hetruria, Mauritanorum modo uulgò uocatur Zaffarano: quanquam non deſunt rura in agro noſtro Senenſi, quæ corrupto à Croco uocabulo ipſum appellant Gruogo. Cæterùm Crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quòd ſciam) ad nos non aduehitur. Quapropter quod ab Aquila Veſtinorum urbe affertur, primum ſibi locum uendicat in Italia. Conſtat optimum eſſe, & Aquilano longè præſtātius, quod in Germania oritur, è Vienna Auſtriæ metropoli deuectum. Sed huiuſcemodi ſanè perexiguum eſt, idq; difficulter tranſit ad Italos, ob eius frequentiſsimum in cibis uſum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (ut Theophraſtus autor eſt) uergiliarum occaſu, paucisq; diebus: confeſtim uerò cum folio florem quoq; expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit.

Croci uires ex Galeno.

Croci meminit Galenus lib. VII. ſimplicium med. ſic inquiens. Crocus paululum etiam adſtringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq; oſtendimus. Sed ſuperat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, ut tota eius eſſentia ſecundi ſit ordinis excalfacientium, & primi exiccantium: proinde concoquendi quoq; uim quandam habet, adiuuante ſcilicet in hoc & pauca adſtrictione. Quippe quibus medicamentis, cùm non admodum excalfaciant, paucula adeſt adſtrictio, ea parem facultatem habent eſſentijs emplaſticis uocatis, quas cùm iunctas eſſe caliditati non uehementi contigerit, cōcoquentes eſſe oſtendimus. Et lib. II. de comp. med. ſecundum locos: Crocum, ait, ſuo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentiſci modo.

Ἑλένιον. HELENIVM. CAP. XXVII.

HELENIVM folia habet uerbaſci anguſtioris folij, aſperiora, oblonga: caulem quibuſdam in locis non emittit: radicem ſubalbidam, interdum ſubrufam, odoratam, ſubacrem, uegetam, magnam: ex qua agnatæ propagines liliorum, aut ari modo ſeruntur. Montanis, umbroſis, & ſiccis locis prouenit. Foditur æſtate radix, particulatimque diſſecta ſiccatur. Potum radicis decoctum menſes, & urinas ciet. Ipſaque in ecglemate ex melle prodeſt tuſsi, orthopnœæ, ruptis, conuulſis, inflationibus, & ſerpentium morſibus. In ſumma excalfaciens eſt. Folia eius ex uino cocta utiliter iſchiadicis illinuntur. Helenij radix & ſtomacho utilis eſt in paſſo condita: ſiquidem ſalgamarij paululum ſiccatā eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in ſapam conijciunt, & ad uſus recondunt. Trita, potaque ad cruentas excreationes efficax eſt. Alterum Helenij genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba eſt cubitalibus ramulis, ſerpylli modo per humum repentibus: folijs lenticulæ circa ramos, ſed longioribus crebriſque: radice pallida, digiti minoris craſsitudine, per ima tenui, ſupernè craſsiore, cortice nigro. Naſcitur in maritimis, collibuſque. Radix una in uino epota, contra ſerpentium ictus auxiliatur.

Helenii consideratio. HELENIVM, quod Latinis etiam Inula dicitur, plus est uulgaris notitiæ. Quod autem in Italia prouenit, folio est longè maiore, quàm tradiderit Dioscorides. Quippe non solùm uerbasco angustifolio Inulæ Italicæ maiora insunt folia; uerùm etiā ea magnitudine longè superant, quæ latifolio exoriuntur. Quod tametsi pro locorum uarietate euenire facilè poßit; crediderim tamen hoc in loco Dioscoridis codicem pluribus scatere mendis. Siquidem testatur Marcellus Florentinus uir quidem apprimè doctus, se habuisse Dioscoridis uetustißimum, ac probatißimum codicem, in quo longè plura legebantur, quàm in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præsertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & semine habebantur. Caulē ex se mittit Helenium crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq́; flores luteos: & in his semen uerbasco simile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non est, si etiam alia hic desiderari poßint, cùm non facilè adducar, ut credam, Dioscoridem Helenij radicis, cuius tantùm est in medicamentis usus, tum amaritudinē, tum formam subticuisse. Meminit Inulæ Plinius lib. XIX. cap. V. ubi sic habet. Siser his satus mensibus, februario, martio, aprili, augusto, septembri, octobri, breuior his est, sed torosior amariorq́; Inula, per se stomacho inimicißima. Eadem dulcibus mixtis saluberrima. Illustrata maximè Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen, quoniam oculis ex radice excisis, ut arundo seritur. Item lib. XX. cap. V. Inula quoq́; inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, si ut eruta est, terram non attingat. Condita tußim emendat. Radicis uerò decoctæ succus tineas pellit. Siccatæ autem in umbra farina, tußi, & conuulsis, & inflationibus, et arterijs medetur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinuntur. Hactenus Plinius.

Helenii Aegyptii cōsid. Cæterùm Aegyptum helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioscorides, ad nos (quòd sciuerim) non defertur, nec in Italia prouenit. Hoc à nostrate non distinxit Auicenna, sed utrunque simul confudit. Meminit huius etiam Plinius libro XXI. cap. X. his uerbis. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena insula laudatißimum. Est autem frutex humi se spargens, dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Item lib. eodem cap. XXI. Helenium, inquit, ab Helenæ lacrymis (ut diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquóque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant usu eius quandam gratiam ijs, uenerémque conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eúmque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quòd tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis. Prodest & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Est autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex uino. Mures quoque contrita dicitur necare. Hæc Plinius. Quibus satis constat, non modò in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, sed etiam in Helena Aegæi insula præstantißimum haberi.

Helenii uires ex Galeno. Helenij uires scripsit Galenus libro VI. simp. medic. sic inquiens. Helenij herbæ radix maximè utilis est, non primo statim occursu excalfaciens: ac proinde non dicenda est calida, & sicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, sed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone crassos, lentosq́; humores idoneè commiscetur. Rubrificant quoq́; ea partes frigidis, ac diuturnis uexatas affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ coxarum paßiones, ischiadas uocant, & exiguæ aßiduæq́; articulorum quorundā præ humiditate procidentiæ, ac luxationes. Hæc ille.

Fabulosum. Cæterùm sunt, qui dicunt (ut etiam testatur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen liber ille Galeni legitimus est) quòd si Helenij succo tela uenatoria inficiantur, uenenata efficiuntur, idq́; in Dalmatia fieri narrant, ut feras omnino perdant. Quod tamen potius fabulosum, quàm historicum crediderim.

Ὀμφάκινον, καὶ πᾶν ἔλαιον. OMPHACINVM, ET OMNE OLEVM. CAP. XXVIII.

Baumol auß unzeitigen oliven

OLEVM, quod ex immaturis oliuis exprimitur, ad multos usus rectè ualentibus accommodatisſimum est. omphacinum id appellatur. Præstat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale unguentorum compositionibus idoneum intelligitur, Stomacho utile est, quòd astringat: gingiuas contrahit, dentes firmat, si contineatur in ore: sudores cohibet. quò autem uetustius, ac pinguius, eò ad medicamenta aptius est. Et (ut reliqua in commune dicātur) omne oleum calficit, emollit uentrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipsúmque promptius ad obeunda munera reddit. aluum emollit, ulcerantium medicamentorum uires permistum hebetat: contra uenena datur, assiduè potum, redditumque uomitionibus: soluit aluum heminæ mensura cum pari ptisanæ succo, aut aqua potum: ad tormina calidum simul decocta ruta tribus sextarijs in potu datur: uentris animalia pellit: idem maximè ilei intestini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit,

facit, & uehementius diſcutit: oculorum claritati ſublitum confert. Si uetuſti non ſit óccaſio, in uaſe decoquitur ad mellis craſsitudinem, ut uetuſtatem repræſentet.

Ἔλαιον τῆς ἀγριελαίας. OLEVM SYLVESTRIS OLIVAE. CAP. XXIX.

OLEVM, quod ſylueſtres oliuæ fundunt, uehementer aſtringit, & ad ſanorum uſus ſecundum ſibi locum uendicat. In doloribus capitis utiliter pro roſaceo ſubſtituitur: ſudores arcet, defluentes capillos inhibet: furfures, ulcera capitis manantia, ſcabiem, leprasque abſtergit: tardius canitiē ſentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec anniculo uetuſtius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum menſura, & ſub ſolem media quaque die concha refunditur, ex altoque demittitur, ut aſsidua deuolutione, ictuque agitatum reſpumet: octaua die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emolleſcat, in ſupradictum oleū deijcitur, ita ne extillet aqua; poſtea tedæ præpinguis piceæ, aſſulatim cæſæ æquale pondus adijcitur, & tranſactis octo diebus, oleum cōcha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in uas nouum uetere uino affuſum recondi debet, ſubſtratis ſertulæ Campanæ corollis drachmas undecim pendentibus, cum pari iridis pondere. ſin minus, rurſus ſoli mandandum, & idem munus obeundum, uſque dum inalbeſcat.

Σικυώνιον ἔλαιον. SICYONIVM OLEVM. CAP. XXX.

SICYONII componendi ratio hæc eſt. In lebetem oris lati, ſtanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius unus: aquæ ſemicongius. Leui id igne coquitur, leniter mouendo: at ubi bis efferbuit, & ſubtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferueſcit, & reliquis, ut diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri conſueuit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam uſque modum uim habet. Febri, ac neruorum uitijs prodeſt. fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo utuntur.

Ῥύπος. STRIGMENTVM. CAP. XXXI.

STRIGMENTA à balneis calfaciunt, molliunt, diſcutiunt: ad ſedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa uerò, quæ ex palæſtris puluerem ſibi aſciuerunt, in ſordis ſpeciem redacta, articulorum nodos impoſita adiuuant: iſchiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè ſufficiuntur. Deraſæ gymnaſiorum parietibus, ſimulacriſque ſordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, diſsipant: deſquamatis, & ulceribus antiquis proſunt.

Olei conſideratio.

MVLTO *quidem artificio ueteres utebantur ad componendum multifariam oleum, ut ex* Dioſcoride *ſatis ſuperq; conſtat. Quod tamen hac tempeſtate à nobis fieri non ſolet: quanuis fortaſſe apud* Græcos *eiuſmodi parandi olei cōſuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantùm in communi omnium uſu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametſi quidā, quòd & guſtatu iucūdius, & ſanitati conducibilius ſibi oleum comparare uelint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cùm ipſæ iam plenè flauæ tantillum ſubrubeſcere cœperint.*

Olei uſus apud veteres.

Cæterùm non mirum eſt, ſi ueteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: ſiquidem non modò in ciborum condimentis oleo frequenter utebantur; ſed ut agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeūda corporis munera, frequentius ſibi totum corpus oleo perungebant. Qua de cauſa & balneas frequentabant, & thermas. nanq; olei contracta ſordes, ut corpora ſæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris ſerui in balneis, qui non modò corpus totum intrantibus abluebant; ſed & ipſum quibuſdam ſtrigilibus abradebāt ad hoc opus aptiſsimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento, quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus ſibi comparabant, deniq; pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balneas confluebant. Quapropter dum ſe in ipſis balneis abradere, ſudoremq; emanantem detergere curabant, olei ſtrigmenta, quo ſe prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hic meminit Dioſcorides. *Fuit præterea in magno, ac præcipuo uſu apud ueteres oleum ad perungendos athletas, qui in theatris palæſtræ nudi luctabantur, nō ſolùm ut eorum corpora agiliora, expeditioraq; in certamine redderentur, ſed ut etiam ij difficilius ſeſe manibus comprehenderent. Cùm autem ibi puluis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipſi oleo affatim peruncti, illum in ſe facilè contrahebant; ac multò magis cùm in terram alter alterum conſternebat. Quare balneum ingreſsi, ſtrigilibusq; abraſi cœnoſa ſtrigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus* Dioſcorides *mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ oleo copioſè peruncti inter luctandum palæſtræ parietibus, ac ſtatuis lapideis ſeſe ſæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant. quo facilè fiebat, ut adueniente puluere cœnoſum quoddam unguen parietibus inhæreſceret: de quo etiam* Dioſcorides *diſſeruit.*

Olei facultates ex Gal.

Olei facultates fuſius proſecutus eſt Galenus *lib.* VI. *de ſimplicium medicamentorum facult. ſic inquiens. Oleum, quod ex oliuis conficitur, quod ſanè propriiſsimo nomine oleum appellamus, cuiuſmodi ſit temperaturæ, ſuperioribus libris definitum eſt. quippe humectatorium eſſe, & moderatè calidum oſtendimus. Eiuſmodi eſt, quod eſt dulciſsimum, fitq; potiſsimum ex oliuis, quas* Græci δρυπετεῖς *uocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantum in ſe habet adſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigiditatis. Porrò oleum uetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius eſt, & magis diſcuſſorium. Quod uerò ex immaturo, id dum reliquum quippiam ſeruauerit adſtrictionis, miſtæ permanet facultatis: ubi uerò illā prorſum abiecerit, reliquo fit ſimile.*

ſit ſimile. Quinetiam quicunq; in præparando germina inijciunt, ij & ipſi omphacino ſimile oleũ efficiunt. Cæterùm rogandum non eſt, quo pacto ſit præparatum, ſed guſtandum eſt potius: ac ſi præferat adſtrictionis quippiã, eatenus etiam frigidum eſſe exiſtimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id eſt Hiſpanicum nominãt. Quod ſi nequaquam guſtantibus adſtringere appareat, ſed adamuſſim uideatur dulce, id modicè eſſe calidum putandum. Porrò ſi tenue quoq; cernatur (tale eſt, quod purum eſt, quodq; intuenti translucidum uidetur) ac modicum eius latiſſimè per cutem extenſum ſibi maneat continuum, celeriterq; à cute combibatur, id utiq; pro optimo ducendum, ac olei uirtute quàm maximè pollere, quale eſt Sabinum. Porrò quòd oleum lotum maximè expers ſit mordacitatis, ſuprà poſitum eſt. Cæterùm quo potiſſimùm modo id probiſſimè laues, in ſequenti tradam opere, quod inſcribetur de medicamentum compoſitione, ubi & de Sicyonio, & ſi quod eius generis præterea oleum eſt, agetur. nunc ſimplicia proſequor, adijciamq; & de alijs olei ſpeciebus ſermonem.

Oleum ſylueſtre.

Iam quod ex agreſti oliua oleum exprimitur, non ſimplicem temperaturam obtinet; ſed extergit, ſimulq; adſtringit. Squalidiſſimum id eſt ex omni olei genere, & poſt Iſtricum quoque: deinceps illic eſt Hiſpanum. Pinguiſſimum eſt Libycum, & Cilicium: ſimul autem pingue, & tenue Sabinum. In medio comprehenſorum omnium ſunt tum id, quod per Cyclades inſulas naſcitur, tum quod per Græciam, Aſiamq;. Porrò oleum pingue æſtimatur, iudicaturq; uiſcoſitate: tenue uerò ſi perluceat, ſi purum ſit, ſi plurimum à minima eius portione inungatur, ſi facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoſcere iam liceat & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur unguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunq; id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodq; ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Pro cuiusq; iniectorum natura oleum uariari contingit. Ex ijs ergo, quæ in toto hoc opere de quoque inijciendorum generatim diſces, ſigillatim quoq; confectum ex iiſdem oleum cognoſcere dabitur.

Ἐλαιόμελι. ELAEOMELI. CAP. XXXII.

IN PALMYRIS Syriæ, quod elæomeli uocant, ex quodam caudice manat, oleum melle craſſius, ſapore dulci. Bilem, cruditatesque detrahit, ſextario cũ una aquæ hemina dato. Sed qui ſumpſere, torpeſcunt, & uiribus deficiuntur. quod minimè uereri oportet: uerùm crebrò excitare, ne veterno preſſi ſomnos captent. Fit & oleum è pinguitudine ſurculorum. Optimum uetus, craſſum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur: lepras, neruorumque dolores illitum emendat.

Hermolai lapſus.

QVANQVAM quotidie plura, uariaq; mercimoniorum genera nobis ex Syria conuehuntur; Elæomeli tamen (quòd ſciuerim) non modò non conuehitur, ſed neminem unquam audiui, qui ipſum uiderit, uel nouerit. Cæterùm Hermolaus uir quidem præſtantiſſimus dubitat, utrum elæomeli ſit manna, elæomelitis, & aëromelitis, quod mel aëris ſignificat, uicinitate deceptus. Quapropter non poſſum non admirari, doctiſſimum uirum hac in re dubitaſſe, cùm tum Dioſcorides, tum etiam Plinius, quibus cum longam contraxerat conſuetudinem, communi ſententia ſcribant, elæomeli oleum eſſe è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aëreum, neq; rorem ab æthere cadens. Eóque magis, cùm addiderit Dioſcorides, non modò elæomeli per ſe ex arbore manare, ſed & factitium haberi tuſis, expreſſisq; arboris ſurculis.

Κίκινον ἔλαιον. CICINVM OLEVM. CAP. XXXIII.

CICINVM oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini qua uoles quantitate torrido ſole flacceſcunt, & aliorum more cratibus inſtrati tantiſper inſolantur, dum ueſtiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: poſtea in lebetem ſtanno illitum, qui aquam habeat, demittitur, ſubiectoque igni ferueſcunt: & ubi inſitum prorſus humorem reddiderunt, ſublato ab igni uaſe, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Aegypto, ubi largior increbuit uſus, longè ſecus fieri ſolet. Nam repurgatos ricinos molæ mandãt, & accuratè mollitos per ſportulam torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cùm continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad pſoras, & ulcera capitis manantia ualet: prodeſt ſedis inflammationibus, uuluis conuerſis, atque præcluſis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplaſtra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: uentris animalia pellit.

Ricini olei cõſideratio.

RICINVM, ſiue Cicinum oleum, Cheruæ oleũ ſeplaſijs dicitur; quanuis rarioris ſit uſus. Nanq; ſemẽ plantæ, quam Dioſcorides ricinum appellat, Arabum eſſe cheruam nemo eſt, qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum uocat, ut diffuſius ſuo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum eſt fœdum, liuidum, & ſanguine plenum, quod Italis Zecca uocatur, ſuibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infeſtiſſimum. Cui cùm hoc ſemẽ forma, & colore ſit quàm ſimillimum; idcirco Ricini nomen ſibi comparauit. Meminit huius olei etiam Meſues, qui præter uires ei à Dioſcoride redditas, addidit, id ualidè craſſas coërcere inflationes. Proinde uentriculi, laterum, coliq; doloribus prodeſſe illitum, potum, & infuſum.

Ricinus unde dictus.

Ἀμυγδάλινον ἔλαιον. AMYGDALINVM OLEVM. CAP. XXXIIII.

AMYGDALINVM oleum, quod aliqui metopium uocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, ſiccatisque, in pila ligneo piſtillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, ſextarius adijcitur, & ubi dimidia hora humorem hauſerit, uehementius quàm antea tunditur:

ditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæsit, concha excipitur. Presis nucibus rursum hemina aquæ inspergitur, & postquàm ebiberint, idem opus prosequendum. singulas heminas reddunt singuli modij. Contra uuluarum dolores, strangulatus, conuersiones, & eorundem locorũ inflammationes efficax est: uitijs renum, calculosis, difficili urinæ, suspiriosis, lienosisque proficit: dolores capitis, grauitatem auditus, sonos incertos, tinnitusque discutit: maculas, & uitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilij, & Cypria cera, aut rosaceo cerato: & oculorum hebetudines emendat: ulcera capitis manantia, & furfures cum uino abstergit.

CVM amarum omnino dulci sit temperandum, delinquere sanè existimarem, si oleum ex dulcibus amygdalis expressum (etsi illud Dioscorides silentio inuoluerit) ex amaris confecto non adijcerem, rectumq; conficiendi modum non explicarem: præsertim cùm nostræ ætatis medicis maximo sit usui, & pauci sint myropolæ, qui ipsum rectè probéq; conficiant. Parandi igitur rationem (ut Mesues tradidit) sic habeto. Præstantiores, dulcioresq; amygdalæ, qua lubet quãtitate, ab utrisq; corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tunduntur, et in loco calido reponuntur, quinq; horarum spatio. dein parum iterum contunduntur: mox prælo tandiu premuntur, quousq; omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contusæq; amygdalæ in uitreo, uel stanneo uase, infunditurq; uas in balneo calentis aquæ. eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq; amygdalæ, & statim prælo calentes subijciuntur: itaq; oleum copiosius excipitur. Tritæ rursum amygdalæ, & repurgatæ in sacculis panno duplicato inuolutis sub arena, cineréue calido reconduntur, & postquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur.

Amygdalini parandi ratio.

Sed nostrates seplasiarij plurimùm negligentiæ, segnitiæq; indulgentes non modò amygdalas non repurgant, neq; delibrant; sed & amaras, & rancidas commiscent, & omnes simul conterentes, in æreum cacabum inijciunt, igniq; admouent affuso aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde sacculum conijciunt, & prælo summittunt, & quod inde fluit oleum excipiunt. quod plerunq; exustionis nidorem tantum obolet, ut haurientibus illico euomendi pariat nauseam. Qui autem sic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac destruunt: siquidem contusis amygdalis non delibratis, oleum inde confectum corticum uires asseruat. Proinde & constipat, & exasperat, et scabritiem inducit. id quod etiam adauget ignis uiolentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaq; diligenter animaduertens optimus Mesues Amygdalini faciundi rationem prodidit, ut uidelicet, cùm purgatæ, contusæq; essent amygdalæ, calore quodam suaui, ac lento leniter calefierent, sicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ij faciunt myropolæ, qui etiam alia pleraq; confundunt.

Myropolarũ ignauia, & lapsus.

Amygdalinum igitur, si rectè, probéq; cõficiatur, mirificè lenit. quare potum ad libræ dimidium aluum leniter deijcit: asperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris scabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum, & membrorum omnium siccitates humectat. quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra uuluarum dolores illitum & potum facilè præstat: sicuti uesicæ cruciatibus est efficax, si argentea fistula conie&tum impulsorio instrumento inijciatur. Quod autem ex amaris amygdalis exprimitur, dulci in omnibus efficacius habetur. Idcirco in prouocandis lapillis, cõciliandisq; uiscerum cruciatibus flatu crassiore genitis, dulci longè præstantius reperitur. Nimirum & obstructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

Amygdalini uires.

Βαλάνινον ἔλαιον. BALANINVM OLEVM. CAP. XXXV.

SIMILI modo fit Balaninum oleum. Quod repurgat maculas, lentigines, uaros, & cicatrices nigras: aluum soluit, stomacho aduersatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est, cum anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum uocant. Eandem uim habet, quam balaninum.

OLEVM unguentariæ glandis, quod Balaninum uocant, à pharmacopolis, & unguentarijs oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini unguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, ut latius libro quarto disseremus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (ut idem etiam est autor) abstergit, mundat, & obstructiones aperit. Illitum strumas dissoluit, durosq; tumores. Frigidis tum iocineris, tum lienis affectibus opem mirificè præstat: facit & ad frigidas neruorum conuulsiones, & compaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter asciuit, quòd etiam si diu ueterascat, haud quaquam rancidum euadit. Ideoq; unguentarijs expetitur ad suauissima odoramenta excipienda; præsertim cùm moscho, & ambaro chirothecas illinunt. quo fit, ut nullo temporis tractu rancorem unquam resipiant, ut facilè eueniret, si alio quouis oleo eo in opere uterentur. Quamobrẽ mirari non licet, si ueteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem unguentariam nominauerint.

Balanini consideratio.

Balanini facultates.

Sesaminum uerò (ut Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatum semen primò contunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo supponitur, tandiuq; premitur, quousq; oleum reddat. Id (ut idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget, asperitates quascunque lenit, sed præcipuè gulæ: uocem expedit, & dura apostemata mollit. Adijcitur Sesaminum plerisque unguentorum compositionibus, quorum in officinis est usus.

Sesaminum, et eius uires.

Verùm quod è iuglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina usus esse reperio, etsi lucernis, & lampadibus, qui parsimoniæ student, id maximopere expetant. quippe ignis funiculo non tam citò consumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è lini semine exprimitur. siquidem hoc cerussæ admixtum tractu temporis colorẽ immutat, illud uerò incorruptum perpetuò asseruat.

Oleum è nucibus iuglandibus.

Ὑοσκυάμινον ἔλαιον. HYOSCYAMINVM OLEVM. CAP. XXXVI.

HYOSCYAMINVM sic fit. Semen candidum, recens, ac siccum tunditur, & calida aspergitur aqua, ut in amygdalino diximus: dumque insolatur, siccatæ, quæ sub manu sunt, partes cum reli-

qua massa permisceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigrescat, & grauiter oleat: mox pressum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax est: pessis miscetur, ad emolliēdum utile. Fit & è grano gnidio purgato, & tuso. Vis ei aluum soluere potu. Non secus cnicinum oleum temperatur. cui facultas eadem est, quæ facto è gnidio grano, uerùm inualidior. Rhaphaninum è rhaphani semine fieri solet, cæterorum more. Phthiriases mala ualetudine contractas tollit: scabritias cutis in facie emendat. Ad obsonia utuntur Aegyptij. Melanthinum idem, quod rhaphaninum potest, eodemque modo paratur. Tritum sinapis semen, & calida aqua madefactum, adiecto postea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax est: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

Hyoscyamini uires. *Tametsi perpauci reperiantur medici, qui Hyoscyaminum oleum nouerint, ne dum in usum receperint unquam; ego tamen idipsum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, ubi cætera præsidia non iuuerint, efficacissimum est medicamentum, præsertimq; inflammationibus pudendorum utriusq; sexus. Item acutissimis aurium doloribus medetur cum castoreo, uel croco instillatum. Prohibet præterea gonorrheam, renibus & testibus illitum. Mensium exuberantiam cohibet, & albicantia uteri profluuia, tum pubi & lumbis perunctum, tum pessis infusum. Mammis à partu inflammatis utiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, si tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, alijs quibusdam additis, ita ut euulsi pili integro anno non renascantur, si eadem depilata loca sæpius perungantur.* Hyoscyam. parandi ratio. *At ipse in eo faciundo Dioscoridem minimè secutus sum, sed aliam parandi rationem adinueni, quæ hæc est. Sumito nouum, siccumq; hyoscyami semen, tundito deinde, ponitoq; in stanneo, uel uitreo uase, ardenti aqua, quæ è uino fit, parumper prius affusum. His factis ponito uas in calentis aquæ balneo die, ac nocte, demum adhuc feruens sacculis imponito, & prælo subijcito, sicq; oleum habeto.* Gnidinum. *Quod autem è grano Gnidio, quod rustici Ananienses montanum piper appellant, paratur, recessit hoc æuo à medicorum usu, eo quòd in deijcienda aluo uiolentissimum sit medicamentum, rusticis tamen aptissimum, cùm sæpius, ne medicos consulant, coccum Gnidium deuorent: quo etiam sæpius morte occumbunt.* Cnicinum. *Porrò Cnicinum (ut Mesues inquit) potum aqua intercuti laborantibus, uiscerum obstructionibus, uentriculi, & coli cruciatibus flatuositate genitis, efficax est. Suspiriosis mirificè prodest, & uocem clarificat. Epotum pituitam tum uomitionibus elicit, tum per inferna ducit.* Rhaphaninũ. Melãthinum. *Rhaphaninum præterea, & Melanthinum aboleuerunt, sicuti etiam Sinapinum: etsi ubi ad summum excalfacere opus fuerit, maximam opem præstare ualeant.* Sinapinum. *Sinapinum uerò non nisi collacrymantibus oculis exprimi potest: tanta enim est uaporis acrimonia, ut concepto uapore, illico prodeant lacrymæ. Miscetur quandoq; cum eo, quod è pistaceis nucibus dicitur: peruntunturq; eo genitalia in frigidis, ut felicius coëant, addito lasere, & moscho.*

Μυρσίνινον ἔλαιον. MYRTEVM OLEVM. CAP. XXXVII.

Myrtei faciundi ratio hæc est. E myrto nigra syluestri, aut satiua, foliorum mollissima quæque tusa premuntur: succo pares omphacini olei portiones adijciuntur, subiectisque carbonibus inferuescunt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior hæc compositio. Tenera folia contusa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Priuatim alij deiecta in oleum folia in sole macerant: alij prius oleum inspissant malicorio, cupresso, cypero, & iunco odorato. Efficacius est amarũ gustu, & oleosum, uiride, translucens, & olens myrtũ. Astringit, & indurat: ideo medicamentis miscetur, quæ cicatricem obducunt: prodest ulceribus in capite manantibus, ambustis igni, & papularum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, sedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis sudores compescit: & ad omnia ualet, quæ astrictionem, inspissationemque desiderant.

In myrteo officinarũ lapsus. *Myrteum myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioscoridis more, conficiunt, sed è fructibus tantùm, nulla seruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroq; uino immiscent, & in æneum cacabum transferunt, subduntq; (ut citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tandiu inferuescere sinunt, donec uinum totum absumatur: mox ab igne tollunt, percolant, & asseruant. Neq; animaduertunt conficiendi regulam à Mesue explicatam. siquidem is in calentis aquæ balneo, non quidem uiolento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleoq; omphacino fieri, non (ut ipsi parant) ex maturis oliuis expresso. Nanq;, ut balnei beneficio, ac leni calore olei compositio mirificè digeritur, ac eius omnes conseruantur partes: sic contrà uiolento igne subdito peruertitur, & destruitur tota rei compositio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (ut etiam ab ipso exordio pollicitus sum) decreui non prætermittere quicquã, quò errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum* Olei omnis generis parandi ratio. *omne, quod officinæ ad medicamenta usurpant (illud excipio, quod ab arborum resinis, stirpiumq; aliarum gummi, uitreis organis per sublimationem, ut chymistæ uocant, elicitur) uase uitreo, uel saltem stanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primùm impositis imponendis tribus diebus macerari: post tertium uerò diem expressis cunctis prius impositis, & recentibus infusis pari temporis spatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaq; tandiu opus prosequendum, donec sibi oleum amplissimas exceptorum medicaminum comparauerit uires. Verùm ingens hominum lucri auiditas, auriq; ingluuies, ut admodum superlucrentur, arcamq; auro ad summum usq; impleant, non patitur myropolas necessarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continuè magis crumenis intendunt, & inhiant, quàm ut uitæ ægrotantium satagant. Probi tamen, & diligentes hæc mea uerba boni consulant, hi uerò mali errores emendent suos.* Myrtei parandi ratio. *Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præstantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium uncias decem, uini nigri adstringentis libras*

bras duas, olei omphacini libras quinq; : deinde contusis baccis, ac folijs omnia oleo excipito, & uase uitreo, uel stanneo reponito, tectoq; uasis ore in balneo calentis aquæ immergito, & post tres dies extrahito, ac percolato. Rursus assumptis recenter baccis, folijs, & uino, ut antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium usq; diem. At postremò uasis ore detecto, tandiu id apertum sinito, donec balnei feruore uinum totum exiliat, & oleum tantùm remaneat. Nec audiendi sunt ij, qui Dioscoridis testimonio, æneo cacabo (ut supra dictum est) substratis carbonibus Myrtinum conficiunt. Quippe Dioscoridis tempore ars medica non adeò exculta erat, quin nec seplasiaria, ut nostra hac ætate esse uisitur. Quamobrem putandum, quòd si huius balnei artificium Dioscoridi innotuisset, haud quaquam silentio præteriisset, ueluti nec illud Mesues, nec alij cõplures præterierunt, qui summo studio, & diligentia medicam facultatem excoluerunt, & in ordinem redigerunt.

Δαφνινον ἔλαιον. LAVRINVM OLEVM. CAP. XXXVIII.

LAVRINVM fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ sunt, in aqua coquuntur: siquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus subacta, concha excipitur. Alij omphacinum prius oleum cypero, iunco odorato, & calamo inspissant, deinde tenera lauri folia concoquunt. alij etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit. alij styracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum utilius, quò recentius, quoque uiridius colore, amarissimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: uenarum spiracula aperit, lassitudines discutit: omnibus neruorum uitijs, algoribus, destillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum non aliud iuuantius: attamen potum nauseam parit.

LAVRINI conficiendi rationem aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedentem. Ideoq; quòd id parum, uel nihil referat, rem ipsam silentio prætereundam duximus: præsertimq; quòd non me latet, Laurinum, cuius est usus in officinis, à seplasiarijs nequaquam fieri, sed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercent. Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summè laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur succis. Quin & ad uentriculi dolores, coli, uuluæ, & lienis efficax esse tradidit. Laurini consideratio. Laurini uires ex Mesue.

Σχίνινον ἔλαιον. LENTISCINVM OLEVM. CAP. XXXIX.

SIMILIS Lentiscini ratio. Nam è maturo fructu temperatur, factis prius spissamentis, ut in laurino diximus. Hoc scabiem iumentorum, canumque sanat: utilissimum pessis, acopis, & leprarum medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod † refrigerat, & astringit.

LENTISCINVM pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, non longè à continenti nostra distantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus simul flaccescere: deinde magnum in ahenum collocant, affusa aqua: & igni tãdiu feruent, donec baccæ dehiscant, demum eas extrahunt, & saccis includunt, præloq; subijciunt, expressumq; asseruant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione confici audio, absq; alterius cuiusuis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit. Incolæ (ut experimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caliginesq; delendas, illud cibis commiscent. At ego eo sæpius usus sum magno sanè iuuamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed clysteribus infuso. Lentiscinum summis laudibus extulit Galenus lib. v. de compos. med. secundum locos, ad gingiuarum, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur. Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana uirida nuncupant, non fit in Italia, neq; ad nos (quòd sciuerim) aliunde conuehitur: proinde non uenit in usum. Hoc tamen(ut Mesues inquit) uulnera consolidat. Medetur item conuulsis, opisthotonicis, neruorumq; duritijs, & creberrimè cataplasmatis admiscetur. Lentiscini parandi ratio, & uires. Terebinthini consideratio, & uires.

† In his uerbis mendum subesse putamus, ut etiam doctissimè adnotauit Manardus Ferrariensis lib. VIII. Epist. prima. Aliàs siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cùm scripserit in Terebinthi mentione eius fructus excalfacere: hic uerò dicatur, oleo ex eisdem parato inesse refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoq; refragatur, quòd sint nobis Græci Dioscoridis codices, in quibus uerba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, sed de eius tantùm conficiendi ratione mentio habetur.

Μασίχινον ἔλαιον. MASTICHINVM OLEVM. CAP. XL.

MASTICHINVM è trita fit mastiche. Quod contra omnia uuluæ mala efficax est: mediocriter calfacit, astringit, & emollit. Aduersus prominentes stomachi duritias, cœliacorum, dysentericorumque cruciatus utile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit. optimum in Chio insula componitur.

MASTICHINI parandi rationem, sanè quàm paucis Dioscorides perstrinxit. quippe è trita tantùm Mastiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplasiarij autem nonnulli prorsus obliti, scripsisse Mesuem in balneo calentis aquæ Mastichinum confici debere, communi oleo, albo uino permixto, mastichen admiscent, & æreo uase carbonum igni admouent, ibiq; tanto tempore efferuescere sinunt, quoad uinum prorsus exiliat, ac inde usui asseruant. At ipse uitreis organis è purissimo tantùm mastiche illud sæpius confeci. Seplasiariorũ lapsus.

Μύρων σύνθεσις. VNGVENTORVM COMPOSITIO. CAP. XLI.

De ratione vnguentorum consequenter tractandum existimauimus: quandoquidem et in nonnullis corporum uitijs, aut medicamentis mista, aut corpori perfusa, aut naribus obiecta, plurimùm prosunt. in quorum probationibus consulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum huiuscemodi iudicium. quod tamen in quibusdam planè obseruari non potest, propter ea, quæ admiscentur, odore cæteris præualentia: ut in amaracino, & crocino, telino, & plerisque alijs, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

Ῥόδινον. ROSACEVM. CAP. XLII.

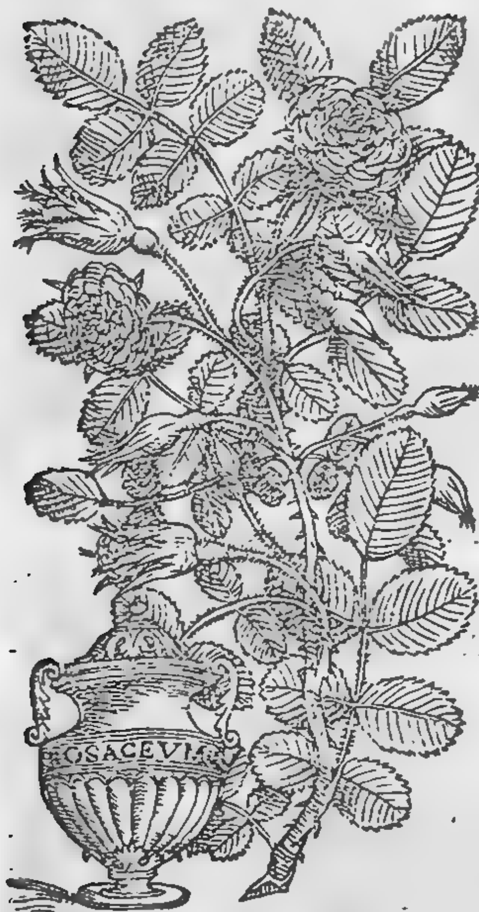

Rosacevm sic fit. Iunci odorati quinque libras & bessem tūdito, & subactas aquā in uiginti olei libris, & quincunce subinde mouēdo, coquito: dumque percolaueris, in olei libras uiginti, & quincuncem, adijcito rosas non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moueto, interdiu premens, finito nocte tota macerari, postea exprimito: & ubi recremētum pessum ierit, mutato uase, in craterem melle illitū recondito. Cæterùm rosas, quæ antea pressæ fuerunt, in labellum demittito, & affusis octo libris & quadrante spissati olei, iterum premito, eritque secundarium oleum. Quòd si tertias usque, quartásue perfusiones infundens exprimere voles, secundarium fiet, tertiarium, & quartarium vnguentum. Sed quoties id feceris, uasa melle oblini debent. Si uerò secundam infusionem instituere libet, in expressum oleum, numero pari recentes rosas, nullo humore imbutas inijcito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertiò, aut quartò simili modo exprimens facito, totiesque recentes rosas detractis vnguibus immittito: fiet enim ita oleum multò validius. nam septies oleum rosarum infusionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum à succo diligenter secerni oportet: nam si minimum quid relinquatur, vnguentum corrumpet.

Alij autem detractis vnguibus, rosas tantùm oleo macerant in sole hoc modo. Rosæ, quæ selibram pondere æquant, in sextario olei diebus octo madescūt, & usque tertiam perfusionem quadraginta diebus insolantur, & sic oleum reconditur. Alij calamo, aut aspalatho prius olei spissamenta faciunt. Alij coloris causa anchusam admiscent, & salem, quò minus oleat. Vim astringendi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplasmatibus vtile. Potum soluit aluum: stomachi ardorem restinguit: vlcera caua replet, & mulcet, quę cacoēthe uocantur: vlceribus in capite manantibus, atque feruidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodest: ad genarum duritias illitum efficax est. ad lacessita interanea, & concitatás vuluas utilissimè subijcitur.

Vnguentorū consideratio.

Hoc *sub olei nomine comprehendit Dioscorides oleum omne, quod per se tantùm, nulla alterius olei admixtione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuersorum generum seminibus, aut stirpium resinis elicitur. Sed unguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia simplicia medicamenta admiscentur, ut in præsentia de Rosaceo agens, & deinde in sequentibus manifestè ostendit. Quo fit, ut apud Dioscoridem oleum uocetur, quod simpliciter expressum sit: unguentum uerò oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus constet medicamentis. Quapropter Galenus lib. VI. simp. med. de oleo agens, sic inquit. Ex dictis cognoscere item liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunq; id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quoq; ubi unà cum aromatibus præparātur, unguentum efficitur.*

Rosacei consideratio.

Cæterùm oleum rosaceum, quod hoc tempore officinæ completum appellant, à Dioscoridis rosaceo longè dißidet, quod etiam eo præstantius existimandum est, summum ob artificium, quod in ipsa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita ut ingenium est multorum à labore procliue ad ignauiam) illud secundum Mesuem temperant; tametsi plures ab eo optimi rosacei conficiendi modum sint consecuti.

Rosaceū omphacinum.

Fit etiamnum rosaceum rosis non affatim dehiscentibus in omphacinum demißis, modò calentis balnei uiribus (ut in quibusdam alijs superius adnotauimus) modò insolatu perquàm longo. Sunt & qui, ut magis uiribus præstet, oleum prius ex aqua rosacea lauent, deinde plusculo temporis spatio ter, aut quater rosas infundant, quæ haud penitus fatiscant, demum expreßione peracta immaturarum rosarum succum adijciunt, ac inde diu insolant. Postremò oleum à

ſucco ſecernunt, & diligenter aſſeruant. Hoc inflammationes diſcutit, roborat, adſtringit, fluxionesq; cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dyſentericis medetur. Capitis uulneribus aptiſsimum eſt, quòd roboret, ſiccet, reſoluat, inflammationesq; non modò probibeat, ſed etiam extinguat. Quocirca hac in re maximè probatur Galeno lib. 11. de comp. medic. ſecundum locos, ubi de dolore capitis ſcribit, qui uel ex uulnere, uel caſu excitatur. Cuius etiam meminit lib. x. ſimp. medic. de ſanguine agens. Roſacei omphacini uires.

ἐλάτινον. ELATINVM. CAP. XLIII.

FRACTA elate, tuſa, & ſcarificata, in labellum deijcitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per ſportulam exprimitur: uerùm pares eſſe debent utriuſque portiones. dein mundo uaſe ad uſus reconditur. Viribus roſaceo proportione reſpondet: aluum tamen non mollit.

ELATINVM, *quod ex Dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac noſtra tempeſtate abſoleuit.*

μήλινον. MELINVM. CAP. XLIIII.

MELINVM hoc modo temperatur. Olei congius decem aquæ ſextarijs admiſcetur. Adijcitur elatæ palmarum fractæ quadrans, & iunci odorati uncia: quæ die uno macerata coquuntur, mox in uas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala ſuperponuntur, & veſtimentis operta tantiſper inibi reſident, dum malorum vires ad ſe oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum ſpatio operimentis inuoluunt, ut contineatur odoris ſuauitas, nec euaneſcat: poſtea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumque reconditur. Id uim refrigeratoriam, & aſtringentem habet. Contra ſcabioſa vlcera, & quę ſerpunt, ac furfures, perniunculosque effectum præbet: exulceratis vuluis infunditur: citatam vrinam ſiſtit infuſum: ſudores cohibet: contra cantharidas, bupreſtim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mâla olet.

MELINVM *oleum ad hodiernum officinarum uſum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolis diſſecta omphacino oleo macerantur, & uino ex eis expreſſo ſuperaddito inſolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atq; iterum perfunduntur, & extrahuntur, ut in alijs ſuperius oſtendimus.* Melini conficiendi ratio.

οἰνάνθινον. OENANTHINVM. CAP. XLV.

OENANTHE è labruſca, optimè olens poſtquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur, voluiturque: & cum biduo manſerit, exprimitur, & reconditur. Aſtringit, proximum roſaceo effectum præbens: ſed aluum non reſoluit, aut mollit. Probatiſsimum eſt, quod odore œnanthen refert.

OENANTHINVM *nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioſcoride tam apertè proditur eius parandi ratio, ut non ſit opus, illud pluribus explicare.*

τήλινον. TELINVM. CAP. XLVI.

FOENI græci libræ quinque, calami libra una, cyperi libræ duæ, olei libris nouē ſeptenis diebus macerantur, quotidie ter mouentur, poſtea premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum ſubſtituunt, & cyperi loco xylobalſamum macerāt. Alij oleo antea his odoribus ſpiſſato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abſceſſus emollit, & concoquit: omnibus vuluarum duritijs magnopere conuenit, fœminis difficilè parientibus ſubijcitur, ubi præ excretis humoribus loci ſiccitatem contraxerunt: ſedis inflammationes lenit, teneſmo ſubditum prodeſt: vlcera capitis manantia, furfuresque expurgat: ambuſtis, & pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inſeritur. Eligi oportet recens, quod non vehementer fœni græci odorem præ ſe ferat, & manus abſtergat, ſapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum judicatur.

OFFICINARVM *Luminaria ex Raſis auctoritate aliam, quanuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij beſſem adijciunt.*

σαμψύχινον. SAMPSVCHINVM. infra fol 345 CAP. XLVII.

SERPYLLI, caſsiæ, abrotoni, florum ſiſymbrij, frondium myrti, ſampſuchi ſingulæ portiones, quadam pro uiribus ipſorum coniectatione, unà tunduntur, atque is omphacini olei modus adijcitur, qui madentium uires non euincat: hæc poſt quatriduum exprimuntur. denuo noua alia ſimili menſura, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim ualidius reddi ſolet. Eligi oportet ſampſuchum colore ex atro uiridi, plurimùm redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuantem: aduerſus vuluæ præcluſiones, conuerſionesque efficax eſt: menſes, & ſecundas, & partus extrahit: vuluæ ſtrangulatus recreat: lumborum, inguinumque dolores lenit: ſed cum melle uti eo præſtat; quandoquidem vehementi aſtrictione locos indurat. Laſsitudines illitum diſcutit: in opiſthotonicorum, vulſorumque cataplaſmata utiliſsimè additur.

QVANQVAM *ex Theophraſti, Dioſcoridis, & Plinij ſententia idem eſſe conſtat ſampſuchum, & amaracū: cùm tamen Galenus, & Paulus de his diuerſis capitibus ſeorſum ſcripſerint, eorumq; temperamenta per gradus diſſidere* Sampſuchini conſideratio.

sidere tradiderint; non ab re credidere nonnulli aliud esse sampsuchum, aliud uerò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioscorides, quòd in his unguentorum compositionibus Sampsuchinum, & Amaracinum diuersis capitibus digesserit. Quod facilè plerosq; ad credendum induxit, has stirpes tum facie, tum uiribus differre, hac ratione freti, quòd si alterum ab altero non distaret, omnino præter rationem de his uarijs in locis scripsisset Dioscorides, alterū unguentum Amaracinum, alterum uerò Sampsuchinum appellans. Solutio controuersiæ. *Porrò ut huiusmodi controuersia tollatur, sciendum est, stirpem eam, quæ Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id sanè amaracum non esse, quod Theophrastus Diosc. & Plinius sampsuchū uocauere, sed potius (ut ego existimo) marū, id quod etiā sentiunt clariores nostri seculi simplicium indagatores. Nanq; mari nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorsus in simplicium medicamentorū libris meminerunt. Quare non deest suspicio, quin librariorum culpa, in Galeno mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus aßignandis Galenus à Dioscoridis maro non longè recesserit.* Opinio quorundam. *Sunt & qui uelint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioscorides parthenium uocat: quippe & hoc quibusdam amaracum uocatur. Cuius rei indicium esse existimant, quòd tam Galenus, quàm Paulus nullibi in simp. medic. libris aliquid de parthenio posteritatis memoriæ prodiderunt. quorum opinio non omnino reprobanda uidetur. Cæterùm licet Dioscorides Sampsuchini, & Amaracini diuersis per se capitibus meminerit; non obstat propterea, quò minus idem esse poßint sampsuchum, & amaracum. Siquidem duabus de causis ut alterum ab altero distingueret, Dioscorides facilè impulsus fuit. quarum altera est, quòd si diligenter animaduertantur utrorunq; compositiones, utiq; Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampsuchino pretiosius iudicabitur. Ideoq; autor, eo quòd nolebat unguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quòdq; ob eius claritatem id particulari descriptione dignum censebat, ut præstantiæ discrimen faceret, utquè etiam minus probatum à probatißimo dignosceretur, homonymiam immutauit, ipsumq; non quidem Sampsuchinum, sed Amaracinum appellare uoluit: nam si id non fecisset, quódnam altero præstantius esset, discerni non potuisset. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampsuchinum, alterum uerò Amaracinum Dioscorides appellauerit: quòd (ut libro tertio proprio capite legitur) in Cizico sampsuchum amaracum appellabatur, unde hoc unguentum insigne petitur. Et quoniam à Cizicenis claris illius compositoribus ex eorum more Amaracinum uocabatur, talem nomenclaturam Dioscorides haud quaquam permutandam cēsuit. Quare ipsum in eadem reliquit appellatione, quam secum ex Cizico tulerat.*

Ὠκίμινον. OCIMINVM. CAP. XLVIII.

Ociminvm oleum fit ut cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum undecim, & bessis pōdo, die noctuque uiginti olei libris macerato, premito, colato: cùmque exhauseris quallum, rursus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id secundarium: nam tertiæ perfusionis non est capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, ut in rosaceo diximus, rursus maceratur, & cùm tanto temporis spatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur. quòd si in animo fuerit ter, aut quater madefacere, semper ocimum recens addes. Potest ex omphacino confici: sed illo modo melius. Idem quod sampsuchinum potest, sed inefficacius.

Ἀβροτόνινον. ABROTONINVM. CAP. XLIX.

Olei cyprini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuque madefactas, premito. Quòd si in longum tempus oleum uelis asseruari, eiectis prioribus folijs, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad uuluæ duritias, præclusionesque efficax est: menstrua, & secundas pellit.

Ἀνήθινον. ANETHINVM. CAP. L.

Olei libris octo & dodrante, florum anethi libras undecim & bessem, maceratas in oleo die una, manibus premito, & recondito. Quòd si iterum perfundere uelis, recentes anethi flores consimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, uenarum spiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim, & lassitudines discutit: prodest articulorum doloribus.

Σούσινον. SVSINVM. CAP. LI.

Svsinvm, quod alij lilinum appellant, sic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ vnciæ quinque, permixto odorifero uino decoquuntur, & colato oleo, cardamomi tusi & cœlesti aqua madefacti libræ tres & semis macerantur, premunturque, tres libræ cum semisse spissati olei assumuntur. mille lilia decerptis folijs, in latum, non tamen profundum, labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuque conquiescunt, & in pixidem matutinis exprimuntur. quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ simul expressa fuerat, colo incerni oportet: non enim, ut rosaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computrescit: quare sæpius decapulandum. Vasa melle illinenda, tenuis sal inspargendus, & si qua sordes uasis faucibus hæsit, eximenda. Odoramentis iam expressis ex quasillo in labellum transfusis, rursum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tusi drachmæ decem conijciuntur. Hæc manibus scitè pressa, interiecta

teriecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & sale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: secũdum, quod sequitur: tertium locum sibi uẽdicat, quod nouissimum prodit. Denuo in mille lilia euulsis folijs expressum primo oleũ infunditur: tum eadem ratione prosequendum, idemque faciẽdum, ut prius: addito cardamomo, dein expresso, fac eadem in secũdo, & tertio, ut dictũ est: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò validius vnguentum efficies. Denique cum factum abunde videbitur, singulis cõpositionibus miscere conuenit myrrhæ quàm optimæ duas & septuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & septuaginta. Croci uerò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expressumque primò unguentum infunditur, & paulò post excipiuntur uasculis siccis, myrrha, aut gummi antea perfusis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expressione. Aliqui simplex ex balanino, alioúe oleo, & lilijs componunt. Optimum esse constat in Phœnice, mox Aegypto factum. sed cum primis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: uuluæ præclusiones, & collectiones aperit: utilissimum ad muliebria mala: vlcera in capite manantia, feruidas eruptiones, uaros, furfuresque emendat: uibices, cicatricesque celerrimè ad colorem reducit, ita ut sæpe fallant. In summa extenuat: potum bilem per aluum extrahit, urinam ciet: sed stomacho alienum est, & nauseam parit.

Hoc, *quod ex lilijs temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq; conficitur oleum, cùm uniuscuiusque parandi ratio per se clara sit, ideo nostris explanationibus non indigent. Cæterùm Susini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm autoris incuria deprauata uidetur.*

Ναρκίσσινον. NARCISSINVM. CAP. LII.

Narcissini spissamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur: olei eloti libræ septuaginta cum uncijs quinque assumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & besse adijcitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac uino ueteri odorato immista, decoquitur: simulac autem cum ijs efferbuerit, eximitur. refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narcissi quàmplurimi conijciũtur, qui bidui spatio (ut in susino dictum est) permoti exprimuntur. Oleum subinde decapulandum: siquidem celerrimè putredinem sentit. Valet hoc ad emolliẽdas uuluæ duritias, præclusionesque: sed capitis dolores facit.

Narcissinvm, *quòd sciuerim, non paratur nostratibus myropolis. quod mirum non est, cùm id etiam Plinij ætate parari desijsset, ut ipse libro* XIII. *capite primo memoriæ prodidit.*

Κρόκινον. CROCINVM. CAP. LIII.

Cvm Crocinum componere uoles, prius olei, ut in susino diximus, spissamenta facies, eisdem ponderibus, & mensuris: cuius olei libras tres & semissem, croci unciam unam assumes: identidẽ quotidie moueto, & sexta diẽ, quàm hoc assiduo peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adijcito: moue triduo, dein contusæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permisceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compositione utuntur. Optimum est, quod abunde crocum spirat, in medendi usu expetitum. Proximum quod myrrham refert. Calfacit, somnum allicit: quare persæpe phreniticis subuenit perfusum, aut naribus admotum, aut illitum: pus mouet, ulcera purgat: contra uuluæ duritias, atque præclusiones, & ulcera, quæ cacoëthe uocantur, prodest cum croco, cera, medulla, duplicato olei pondere: concoquit enim, emollit, humectat, & permulcet. ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur. Huic autem proportione respõdent butyrinum, onychinum, & styracinum: quæ etsi nominibus distant, uiribus, & compositione cognata sunt.

Κύπρινον. CYPRINVM. CAP. LIIII.

Olei omphacini eloti pars una, aquæ cœlestis tantundem cum semisse, cuius una parte oleum diluitur, altera adijciendis odoramentis admiscetur. Dein assumptis aspalathi libris quinque & semisse, calami libris sex & semisse, myrrhæ libra una, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem & uncijs quinque, aspalathus tusus, & aqua affusus decoquitur in oleo, donec conferuescat: myrrha autem uino uetere odorifero subacta, contususque simul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aspalatho immittuntur, & ubi efferbuerint, sublato aheno oleum percolatur. Cardamomum tusum reliqua aqua aspersum infunditur, spatha agitatur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Post hec colato oleo in uiginti octo libras olei, floris ligustri, quod cyprum uocant, sex & quadraginta libræ cum besse instillantur, quæ sufficienter madefactæ per sportulam exprimuntur. Quòd si copiosius desideretur, idem recentium florum pondus iniectum simili modo prematur: & iterum aut tertiò, si quis uelit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris suauitate nares feriat. Aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit:

emollit: ora uenarum adaperit: uuluæ, neruorumque uitijs conuenit, pleuriticis, fractisque, per se, uel cerato immistum. malagmatis imponi solet, quæ opisthotonicis, angina laborantibus, inflammationique inguinum opitulantur: item in acopa adijcitur.

Ἴρινον. IRINVM. CAP. LV.

Spathae quàm minutissimè contusæ sex libras cum besse, in tribus & septuaginta libris & quincunce olei, æreo uase, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: postea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinũ primò temperatur, inde ex oleo inspissato macerata, ut scripsimus. Sed alia est componendi ratio. In olei septuaginta libris & quincunce, xylobalsami (ut dictum est) contusi libras quinque & sextantem excoquito: postea detracto xylobalsamo, tusi odorati calami nouem libras & dextantem adijcito, & mirrhæ glebam uetere uino odorato perfusam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tusæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito, strenuè, & uehementer distringito. Quòd si uis ualidius fieri, par pondus iterum ac tertiò similiter maceratum exprimito. Longè optimum est, quod solam irin olet, quale illud est, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaiæ cõponitur. Vim habet calfactoriam, atque emollientem: crustas adimit, sordida ulcera & putrida purgat: cõfert fœminis uuluæ causarijs: item inflãmationibus eiusdem, atque præclusionibus: partus eijcit, hæmorrhoidas recludit: contra aurium sonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodest. diuturnis destillationibus, naribus illitum, & contra graueolentia earum ulcera, quas ozænas uocãt, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus, urinam mouet: difficiles uomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immissis, uel ijs, quæ ad uomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulsa gargarizatur: item contra arteriæ scabritiam. datur etiam ijs, qui cicutam, coriandrum, aut uenena fungorum hauserunt.

Irini consideratio. *Qvanqvam Irini præparatio (est enim per se clara satis) nõ magis, quàm Crocini, & Ligustrini explanari expostulat: illud tamen silentio minimè prætereundum uidetur, quòd non Iridis flores, sed radices, cùm hæ odore fragrent, illi uerò malè oleant, in hoc olei spissamento imponi debent. Quod etsi Dioscorides non explicauerit; cum tamen unguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexisse Dioscoridem existimandum. Quippe quæ & suauiter oleant, & ad unguentorum spissamenta floribus præstantiores habeantur.*

Γλεύκινον. GLEVCINVM. CAP. LVI.

Glevcinvm absolutè constat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, spatha, aspalatho, sertula Campana, costo, & musto: circundatis interim uinaceis uasi, quod aromata, uinum, & oleum conceperat. Tricenis diebus, bis in die mouetur, postea expressum oleum reconditur. Calfacit, emollit, remittit: horroribus, & neruorum, uuluæque uitijs auxiliatur. omni acopo iuuantius: quippe quòd emolliat.

Gleucini consideratio. *Minime quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem simplicem appellauerit Dioscorides. Siquidem aliæ habentur unguentorum compositiones, quæ multò pluribus simplicibus constãt odoramentis; sicuti Columella lib. XIII. capite quinquagesimo apertè indicat. Cæterùm non potest Gleucinum (si rectè admixta simplicia considerentur) non uehementer excalfacere: tametsi Plinius lib. XXIII. cap. IIII. id tum adstringere, tum refrigerare scripserit. Quod euidẽti argumento est, aut Plinij gleucinum, siue musteum, ab hoc Dioscoridis, & Columellæ diuersum esse, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendisse. Verùm cùm is libro. XV. capite VII. scribat, gleucino mustum incoqui in uapore lento, non ut alia admoto igne, sed circundatis uinaceis per se calentibus; uidetur non parum cum Dioscoride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapsum* Plinii lapsus. *fuisse, quàm secus. Nam etsi oleum omphacinum, cum quo musteum conficitur, tantum (ut Galenus inquit) frigiditatis, quantum adstrictionis habeat: cùm tamen sit aliarum qualitatum susceptiuum, fieri quidem non potest, quin admixtis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aspalatho, meliloto, & costo, ualdè calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum sit, temperamentum permutat (ut Galenus asseruit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipsa facilè alias recipit qualitates.*

Ἀμαράκινον. AMARACINVM. CAP. LVII.

Amaracinvm longè optimum in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo, & balanino: spissamentis è xylobalsamo, iunco odorato, & calamo factis: conditisque amaraci, costi, amomi, nardi, casiæ, carpobalsami, & myrrhæ odoribus. aliqui, quò pretiosius fiat, cinnamomum addunt. Mel autem, & vinum assumuntur: hoc in vasorum illitionem, illud ad cogendas tusorum aromatum offas. Amaracinum calfacit, soporem mouet, venarum spiracula aperit, emollit, feruorem excitat, vrinam cit: putrilaginibus, ac fistulis perquàm vtile: necnon humentibus hernijs, postquàm medica manus operam suam impenderit: crustas, & tetra vlcera, quæ theriomata vocant, rumpit: difficili vrinæ illita sede, & eius inflammationibus auxiliatur: hæmorrhoidas illitu soluit: vuluæ subditum menstruos cursus euocat: duritias, ac vuluæ tumores discutit: vulneratis neruis, & musculis confert, laneo centunculo modicè madefactum, & impositum.

SVPERIVS

Amaracini cõſideratio.

Svperivs in ſampſuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum eſt. Quo fit, ut hic de eo pluris ſcribere non ſit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedychroum explicat, quod theriacæ admiſcetur, ubi diffuſius de eo agens ſcribit, quòd ſui temporis unguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, marum imponebant, ut maiorem expiraret odorem. Cæterùm ſe iuſiſſe ait, ut legitimum experiretur amaracinum, id ſibi ex ſolo amaraco præparari: quod etſi odoris fragrantia uideretur inferius, non tamen uiribus imbecillius fuiſſe teſtatur.

Μεγαλεῖον MEGALINVM. CAP. LVIII.

Factitabatvr olim Megalinum, ſed nunc compoſitio exoleuit, & prorſus obliterata eſt. Cuius ad hiſtoriæ complementum meminiſſe non fuit alienum. Miſtura cum amaracino eadem erat, ſed reſina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Reſina unguentis, neque tutelæ, neque uoluptatis gratia adijcitur, ſed coloris, craſſamentique cauſa. Ea tantiſper coquitur, dum deſinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cùm de reſina diſſeremus.

Ἡδύχρουν HEDYCHROVM. CAP. LIX.

Qvod Hedychroon vocant, in Co fieri ſolet: eiſdem præditum viribus, & miſturis, quibus amaracinum, ſed ſuauius ſpirat.

Hedychroi cõpoſitio ex Galeno.

Hedychroi compoſitionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cùm omnia, quæ continet, odoramenta uino ſubacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etſi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, unã tamen elegit, quam hoc modo deſcripſit. Hedychroum habet mari drachmas duas: aſari, amaraci, aſpalathi, ſchœni, calami odorati, phu pontici totidem: xylobalſami uerò, & opobalſami, cinnamomi, coſti, ſingulorum drachmas tres: myrrhæ drachmãs ſex, totidẽ folij malabathrini, nardi Indicæ, croci, caſiæ: duplo autẽ plus amomi, aduectæ uerò ex Chio abundante plurimis fontibus inſula maſtiches drachmam unam: uino falerno omnia excipe. Cùm igitur hæc miſcueris, fac trochiſcos ſimiles theriacis, et ſcillinis; quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, ut hunc parandi modum deſcriberet, tum quòd Andromachus hedychroum (ut inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam ut rei medicæ imperitos doceret, quidnam eſſet hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eum errorem caderent, in quem ſua ætate medicum quendam Romæ lapſum fuiſſe commemorat: qui compoſiturus antidotum, quærebat apud myropolas Hedichroum; exiſtimans eſſe herbam, aut radicem, aut quodpiam ſimplex medicamentum. id quod etiam hac noſtra tempeſtate quàm plurimis eueniſſe comperimus. Auicenna, & cæteri Arabicæ familiæ ſcriptores in ſua theriacæ compoſitione hedychroum trochiſcos Alindaracaron appellauere, tradentes uarias eorum cõpoſitiones, in ſimplicibus medicamentis, pondere, & menſuris à Galeni doctrina plurimùm differentes. Quare mirari non licet, ſi iandiu legitima Theriacæ compoſitio infeliciter ſucceſſerit; cùm & ab Arabibus, et à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Theriacæ deprauatio.

Μετώπιον. METOPIVM. CAP. LX.

Fit in Aegypto vnguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani miſtionem: nam lignum, in quo galbanum enaſcitur, metopion uocant. Conſtat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, uino, myrrha, balſami ſemine, galbano, & reſina. Probatur pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quàm galbanum reſipiat. Calfacit uehementer, & adurit, atque extrahit: ora venarum aperit: vlcera purgat, extrahitque: ad præciſos neruos, & muſculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax eſt. ceratis, & malagmatis inſeritur: horroribus, conuulſiſque, præſertim quibus ceruix in ſcapulas deiecta, & retrorſum contracta eſt, vtile habetur: ſudores ciet, vuluæ ſpiracula recludit, & eiuſdem duritias laxat. In ſumma molliendi naturam habet.

Μενδήσιον. MENDESIVM. CAP. LXI.

Mendesivm conſtat balanino oleo, myrrha, caſsia, & reſina. Aliqui tamen poſt ſingulorũ pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio: nam quæ ſimul excocta non fuere, vim nullam exhibent. Similem metopio vim obtinet, ſed inferiorem multò.

Στακτή. STACTE. CAP. LXII.

Stacte vocatur pinguitudo recentis myrrhę cum exigua aqua tuſæ, & organo expreſſæ. Ea perquàm odorata, ac pretioſa eſt, atque vnguentum per ſe facit, quod Stacte nominatur. Maximè probatur, quæ nullam olei miſtionem admiſit, cuius minima portio compos eſt virium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis vnguentis reſpondentem habet.

Stactes conſideratio.

Stacte Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterq; officinis Styrax liquidus appellatur, cuius copia non ſolùm Venetijs ubiq; uenalis habetur, ſed in omnibus fere officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ ſit liquidus uocatus Styrax, facilè probat Serapio. quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum ſtyracẽ ex myrrha primùm aqua conſperſa, ac deinde expreſſa, fieri tradidit: qua in re Dioſcoridem ad unguem imitatur. Cui quidem ſententiæ illud adſtipulatur, quòd liquidus ſtyrax

(de legitimo

Medicam. peregrina cur adulterentur.

(de legitimo sanè loquor) sit perquàm odoratus, & gustui non obscurè amarus. Porrò animaduertendum est, quòd hoc æuo syncerum haud facilè inuenias, ut fermè euenit cum cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypto, ad Syria ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumq; manus transeat, qui nobis Christicolis semper dolos, fraudesq; moliuntur, Dijs sacrificium facere sibi persuadent, cùm nos aliqua in re fallere possunt. Cæterùm, ut redeam, unde diuerteram, mea quidem fert opinio, si synceram stacten nancisci possemus, non alienum fore, ipsam in myrrhæ locum substituere.

Κινναμώμινον. CINNAMOMINVM. CAP. LXIII.

CINNAMOMINVM conficitur è balanino oleo: & xylobalsami, calami, iunci odorati spissamentis: atque cinnamomi, & seminis balsamini suauitate conditur, quadruplaque myrrhæ ad cinnamomum portione: mel ad cogenda omnia adijcitur. Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolens, crassum, odoratum, gustu perquàm amaro. Id non à resina, sed myrrha crasitudinem obtinuit: resina enim neque amaritudinem præbet, neque ullam odoris gratiam adijcit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora uenarum aperit, calfacit, discutit, diffundit: humores & spiritus attrahit, caput aggrauat: contra uuluæ uitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax est. Ita enim ferè multum acrimoniæ exolescit, & quædam emolliendi uis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus crassis unguentis indurat. Facit mirum in modum ad fistulas, & ulcera, quæ putredinis uitium senserunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gãgrænásque cum cardamomo; quin & ad febrium horrores, & tremores: aduersus serpentium morsus illinitur; scorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis grossis imponitur.

Νάρδινον. NARDINVM. CAP. LXIIII.

RATIO Nardini faciundi uariat. Nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus spissamenti gratia adijcitur: sicuti propter odoris suauitatem, costus, amomum, nardum, myrrha, balsamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, absterget humores, rarefacit. Hoc liquidum est, nec habet strigmenti crasitudinem, nisi resinam recipiat. Fit etiã simplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, costo, & nardo.

Μαλαβάθρινον. MALABATHRINVM. CAP. LXV.

MALABATHRINVM spissamenta nardini habet: insuper myrrhæ plusculum additur. Qua de causa calfacit, crocino, aut amaracino uiribus respondens.

Ἰάσμινον. IASMINVM. CAP. LXVI.

APVD Persas fit, quod Iasminum cognominatur, ex albis floribus uiolæ; quorum sextans in Italicũ sextarium sesamini olei demittitur, uiolis, ut in lilino diximus, uicissim permutatis. Apud Persas inter epulãdum usurpatur odoris causa. Quinetiam toti corpori conuenit; præsertim cùm in balneas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemque desiderant. grauius tamen spirat, quàm ut libenter à plerisque recipiatur.

Iasmini consideratio.

IASMINVM *unguentum non eo quidem silentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedẽtibus à nobis omissa sunt: in illis enim nihil sanè, in hoc uerò aliquid nobis se se offert declarandum. Itaq; primùm scire conuenit, quòd Iasme uocabulum apud Græcos, aliorum etiam testimonio, nil aliud significat, quàm uiolaceum. Et certè cùm scribat Dioscorides, unguentum hoc fieri* ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴον, *hoc est uerbum uerbo reddendo, ex floribus albis uiolæ, id Violaceum meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo sibi persuadeãt, uocabulorum fortasse uicinitate decepti, illud ex floribus ijs perquàm odoratis fieri, quos in Italia Gelsomini uulgò appellamus. Quorum opinioni non parum suffragantur tum Hermolaus Barbarus, tũ Marcellus Florentinus. Qui præcipuè, ut suam comprobet sententiam, ueteres asserit, præsertimq; Dioscoridem, inter leucoij genera nostratem gelsiminum comprehendisse, illudq; speciatim gelsiminum intellexisse, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo asserunt. Cuius sententiam non modò non probandam censeo, sed omnino refellendam existimo. siquidem nullo pacto cogitandum est, nedum credendum, quòd Dioscorides, qui in simplicium historia, & in eorum declarandis separandisq; generibus, omnium diligentissimus fuit, adeò imprudenter nullo discrimine existimauerit cæruleum leucoium gelsiminũ esse: cùm id folijs, uiticuloso caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisq; notis ab omni leucoio dissideat. Sed hoc uerum esse Marcello concedamus, etsi minus concedendum sit, quãnam ratione dicet unquam, Iasminum unguentum fieri ex floribus gelsimini, quod cæruleum Dioscoridis leucoium esse asserit, si Dioscorides ipse palàm prodit, Iasminum ex albis uiolis temperari? Ad hæc differre gelsiminum à leucoio abundè ostendit Serapio, qui non modò fuit Dioscoridis imitator, sed etiam interpres, cùm alterum ab altero diuersis capitibus distinxerit, & de utrisq; tanquam de rebus diuersis differuerit. Quinimo de gelsimino agens capite centesimo septuagesimo sexto nullam Dioscoridis, nec Galeni auctoritatem affert, sed tantùm suæ gentis monumentis inhæret, asseritq; gelsiminum floribus tum albis, tum luteis, tũ cæruleis reperiri, quale etiam ætate nostra uisitur. Quod nobis maximo argumento esse potest, ut credamus, gelsiminum Dioscoridi cæterisq; ueteribus incognitum fuisse. Cæterùm cur Arabes stirpem hanc* IESEMIN *appellauerint, causa*

Hermolai, & Marcelli opi. improbata.

Iesemin vnde dictum.

causa facilè aßignari potest: quòd cùm gelsimini flores odoratos, albicantesq́; albæ uiolæ modo conspicerent, Græcos barbaricè imitari uolentes, ipsi uiolæ nomen indidere, quod est Iesemin: tametsi uernacula eorum lingua Zambach, siue Sambach uocitetur. Id autem sicut odore fragrat, ita & uiribus pollet: siquidem Serapionis testimonio, excalfacit ordine secundo, humores discutit, pituitæ lentitiam senibus frigidis digerit, cruciatibusq́; ex pituitæ lentore prouenientibus mirificè prodest. Flores tam recentes, quàm sicci, lentigines, & impetigines in facie abstergunt. Paratur ex ijs etiam oleum Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc unguentarij cum amygdalino oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum, quod tamen temperie calidis caput adeò excalfacit, ut quandoq; è naribus sanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falsi uocabuli similitudine Sambacinum, & Sambucinum idem esse existimant. Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgicus nostri temporis nõ obscurus capite de Sambuco in suo paruo de simpliciũ libello. Non diu est, quòd Ieseminum, siue (ut nos) Gelsiminum in Italiam allatum est: quamuis nunc ubiq; horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam cæruleis gelsiminis ornentur.

Iesemini uires ex Serap.

Ioãnis de Vigo lapsus.

Σμύρνα. MYRRHA. CAP. LXVII.

MYRRHA lacryma est arboris, quæ in Arabia gignitur, Aegyptiæ spinæ non dissimilis: è cuius vulnere defluit lacryma in subiectas tegetes: alia circum caudicem concrescit. Dicitur ex his aliqua pediasimos prępinguis, qua expressa, Stacte emittitur. Alia gabirea pinguissima, lęto & pingui solo nascens: ea copiosam sudat stacten. Omnium prima est, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, splendens, subuiridis, ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quædam, quæ à troglodytica secũda est, bdellij modo mollis, verùm odore grauiuscula, apricis nascens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima, quæ ergasima dicitur, pingui carens, cano situ obducta, acris, ad gummi imaginem uergẽs, & viribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex ijs pastilli fiunt, sed è pinguibus pingues, & odorati: è siccioribus haudquaquam pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleum non admisit, cum in pastillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda est recens, fragilis, leuis, undique concolor, quę confracta venas vnguium modo candidas & læues ostẽdat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens. superuacua, & inutilis est ponderosa, coloris picei. Calfacit, cohibet, soporem gignit, glutinat, siccat, astringit, vuluam emollit, & præclusam aperit: menses & partus celeriter extrahit cum absinthio, lupinorum cremore, uel succo rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in vetere tussi, orthopnœa, in laterum pectorisque doloribus, in alui profluuio, & dysenteria: horrores discutit duabus horis ante febriũ accessiones fabæ magnitudine pota cum pipere, & aqua: subdita linguæ liquataque, scabritiem arteriæ expolit: obtusam vocem expedit, ventris tineas enecat, contra grauem oris halitum mãditur, & aduersus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes stabilit colluto cum vino, & oleo ore: vulnera capitis illitu glutinat: medetur fractis auribus, ac ossibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulẽtis auribus, inflammatisque cũ meconio, castorio, & glaucio: ad varos autem cum cassia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & vino myrteo illita, firmat: diuturnas destillationes lenit, † illitis penna naribus: oculorum vlcera complet, albugines tollit, caliginem discutit, scabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & vt postea ostendemus, ad eadem conueniens. Bœotica myrrha dissecta radix est arboris cuiusdam in Bœotia nascentis. Melior est, quæ myrrham odoris suauitate repræsentat. Vis ei calfactoria inest, emollit, discutitque: suffimentis commodissimè inseritur.

MYRRHA, quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum sanè ab ea differt, quam inter præstantißimas Myrrhæ species recensuit Dioscorides. Quippe uniuersa ferè myrrha, quæ in officinarum usu habetur, ijs omnibus qualitatibus, ac notis destituitur, quibus optima commendatur. Nanq; ea (ut uidere est) minimè uirescit, pinguis non est, non odorata, non undiq; concolor, nec confracta uenas unguium figura læues intus ostendit, nec sapore acri deprehenditur; tametsi gustui amaritudinem relinquat. Verùm si fortasse cupiã uideretur & hæc inter Myrrhæ species esse recipienda (quod tamen non satis compertũ habeo) aut caucalim, aut ergasimam, esse crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait, cùm hæ cæteris deteriores habeantur, certoq; sciamus ex India in Alexãdriã myrrham importari: Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò sicca, nigraq́; est, sed etiã retorrida, macilenta, et cano quodam situ obducta: & quanquã inter huiuscemodi globulos aliquod quandoq; reperiatur fragmentũ, quod & clarum sit, et pellucens; confractum tamen diuersicolor apparet. Ecquid magis? nec gustui insigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum sentitur. Quo fit, ut credere liceat, eiusmodi Myrrham aut è deterioribus esse, aut gummi alicuius, aliarumq; mistionum adulterio minimè uacare: hac enim impostura (ut Dioscorides inquit) myrrha adulterari solet. Sed hæc ita de illa conijcimus, quæ paßim uulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham iam ad nos aduehi scimus, quæ & legitima, & probatißima esse censetur. Verùm ea hactenus tam rara est, ut non nisi ad ostentationem asseruetur, & ad aliarum dignoscẽdarum regulam. Adulterabatur myrrha Galeni tempore opocalpaso, quæ calpasi letalis, uenenosaq́; est lacryma. Idcirco libro primo de antidotis. Opocalpasum (inquit) exitiale est, multosq́; nos forte quadam uidimus nostræ ætatis decursu mori, quòd inscij myrrham, cui opocalpasum admixtum erat, assumpsissent. De industria nanq; nonnulli eorum, qui ipsam præparant, ut laudatißimam imponebant, eo quòd uiderẽt col-

Myrrhæ consideratio.

Myrrha adulterata opocalpaso.

lyrijs inditam optimum esse medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem discutiat, & interdum incipientē oculorum suffusionem substantia tenuem: siue autem in emplastrum, siue in ceratum, siue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, huiusmodi myrrham inijcias, uim ipsius augebis: at intra corpus assumptum letale est medicamentum. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quòd orationis series ita expostularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile. Hactenus Galenus. Adhibenda itaq; diligentia est, ne & nos Myrrham quandoq; opocalpaso adulteratam emamus.

Brasauoli lapsus.

Ad hæc Brasauolo Ferrariensi animus inclinare uidetur, ut existimet Myrrham officinis uulgarem bdellium esse. Cui haud quaquam assentiendum putauerim: siquidem myrrha hæc pellucens adeò non est, nec taurino glutino similis, ut bdellium esse tradidit Dioscorides. Et licet quædam nostratis myrrhæ frusta quandoq; translucida reperiantur; sunt tamen potius hæc (ut dictum est) gummi adulteria, quàm myrrha, uel bdellium; nempe gustu maleficium detegitur. Præterea bdellium incensum (Dioscoridis testimonio) odorem unguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis, ac magis Brasauoli animū immutare poterit. Quòd bdellium diu digitis ductum, tractatumq; facilè lentescat, & confractum pingue spectetur: myrrha uerò, quæ officinis uenditur, digitorum attritu conteritur, & si frangatur perquā arida sese offert. Cæterùm improbauit Dioscorides, omniumq; Myrrhæ specierum deterrimam iudicauit, quæ aliquibus minea, alijs amminea uocatur, quam cùm Galenus probauerit libro primo de antidotis, omnibusq; Troglodyticis prætulerit, factum est, ut existimauerint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam subesse. Sed cùm in Dioscoride Græco legatur aminnea, & in Galeno minea, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexisse.

Myrrhæ historia ex Pli.

Plinius libro .XII. capite. XV. myrrhæ arboris faciem diligenter expreßit, his uerbis. Myrrhā in ijsdem syluis, ubi & thus, permixtā arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur & ex syluis laudata, petuntq; eam etiam à Troglodytis Sabæi transitu maris. Satiua quoq; prouenit multum syluestri prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec sine spina: caudice duro, & intorto, craßiore quàm thuris, & ab radice etiam, quàm aliqua sui parte: corticem læuem, similemq; unedoni: scabrum alij spinosumq; dixere: folium oliuæ, uerùm crispius, & aculeatum: iuba olusatri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantùm, spinisq; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore, utrunq; nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, ijsdemq; temporibus, sed à radice usq; ad ramos, qui ualent. Sudant autē sponte priusquàm incidantur, stacten dictā, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoq; melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentisci glebis, & gummi: item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma, Reliqua uitia deprehenduntur sapore gūmi dente lentescentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solùm peius India affert, facili distinctione, tantò deterior est. Hæc Plinius. Quo fit, ut facilè crediderim nostri usus myrrham Indicam esse. nanq; per mare rubrum, & inde per carouanas (ut dicunt) Alexandriā importatur.

Myrrhæ histor. ex Theophrasto.

Myrrhæ quoq; historiam non iniucundè scripsit Theophrastus lib. IX. cap. IIII. de plantarum historia, sic inquiens. Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, et Citibæna, & Mamali: & exeunt thuris, mirrhæq; arbores aliæ super mōtem, aliæ in pede montis culturis proprijs: quamobrem aliæ coluntur, aliæ uitam agunt incultæ. Montem istum præaltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoq; de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticosioremq; narrant: caudice duro, contortoq; iuxta terram, craßioriq; sura hominis, cortice læui adrachnæ simili. Alij uerò, qui se uidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt. Neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq;. Sed thuris folium laurinum, læueq;: myrrhæ aculeatum, non leue, ulmeo simile: crispum tamen, extremò spina horridulum, ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex sinu heroum uehementer egressos sese aquam in monte quæsisse dixere, atq; ita uidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, et ramos incisos quidem, sed alios ueluti securi percussos uideri, alios tenuiores incisuras habere: & lacrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnusquam etiam subiectas tegetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodo circumpauimentatum. Montem autem uniuersum Sabæis diuisum dixere: hos enim loci illius dominos esse, iustitiáque mutua degere, quamobrem nullum suas arbores custodire: unde & thus, myrrhamq; sese largè ad naues solitudine deportasse narrarunt. Illud quoq; se audiuisse dixere, myrrhā, thusq; collectum undiq; ad solis delubrum conuehi: quod Sabæorum esse sanctißimum inter omnia regionis illius, custodesq; Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus aceruatum, & myrrham eodem modo relinquere, posita super aceruum tabella, literis significante numerum mensurarum, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendum sit, mercatores uerò, qui uenerint, tabellas aduertere, eiusq; quod placuerit, acta mensura pretium in eodem ponere loco, unde merces acceperint: sacerdotem deinde uenire, parteq; tertia pretij Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idq; seruari tutißimè dominis, donec acceptum uenerint.

Alij myrrhæ arborem terebintho similem reddidere, sed scabriorem, spinosioremq;: folium paulò rotundius, gustatu proximum terebintho: earum quoq; ueteres præstantiores haberi. Nasci uerò hanc, & thus in eodem loco, terra subargilia, & sabulosa: & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, uidelicet ningi, & imbribus perlui, & amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoq; longè maiore ignorantia laborarunt: thus enim, & myrrham nasci ex eodem arbore putauerunt. Quamobrem uerisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud stillatitium, aliud fictitium constat. Probatur melior gustu, eiusq; norma concolorem accipiunt. Hactenus Theophrastus.

Myrrhæ uires ex Galeno.

Myrrhæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicam. ubi ita scriptum reliquit. Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaq; capitis uulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum

eijcit

eijcit: adest hinc ei & abstergendi potentia. Sic igitur ocularibus miscetur facultatibus, utiq; quæ ad ulcera, & crassas cicatrices præparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quæ ad tussim ueterem, & asthma, siue anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exasperat, sicut abstergentium nonnulla. Verùm adeò moderatam obtinet abstersionem, ut nonnulli eam arteriacis quæ uocant medicamentis commisceant, tanquam sufficienter excalfaciens, et desiccans medicamen: scilicet abstersionem proficiscentem ab amaritudine nihil ucrentes. Hæc Galenus. Porrò ubi myrrha desit, Galenus in succidaneis odoratum calamum supplet: Constantinus uerò amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidem hic myropolas admonitos uelim, ut nullo pacto eorum sequantur doctrinam, qui iubent, Auicennæ authoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrum supponere. Nanq; Auicenna hanc sentētiam omnino refellit, cùm utatur his uerbis. Pro myrrha substituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: sed hoc falsum est. Postremò illud etiam notandum est, quòd (ut Galenus inquit lib. secundo de comp. medic. per genera) myrrha semper medicamentis est commiscenda, cùm ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, ueluti etiam thus, & aloë. De Bœotica autem myrrha, quid dicam non habeo, quòd ætate nostra sit (ut arbitror) omnibus incognita.

Myrrha succidanea.

Bœotica myrrha.

† Exemplaria Græca typis expressa habent, διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων, id est, illita alæ narium. Quæ uerba inunctionem ad partem nasi referre uidentur, non autem ad instrumētum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teste etiam Galeno lib. xi. de usu partium, πτερόν seu πτερύγιον pars quædam nasi uocatur.

Στύραξ. STYRAX. CAP. LXVIII.

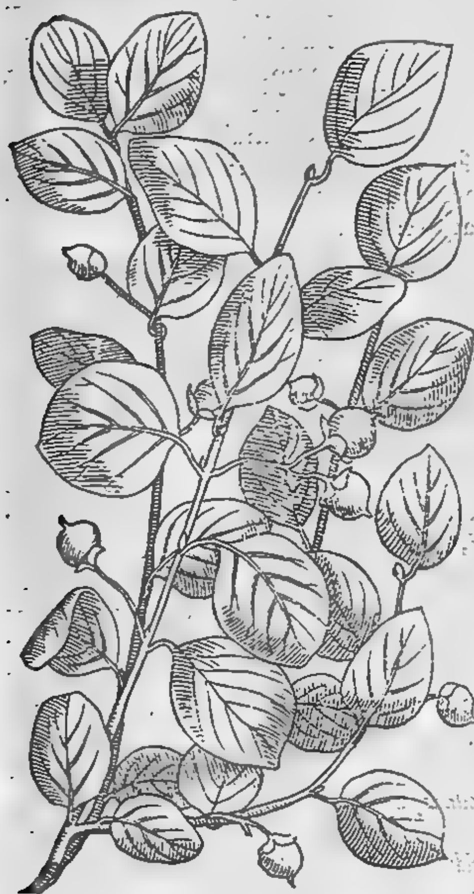

STYRAX lacryma est arboris malo cotoneæ similis. Præfertur pinguis, flauus, resinosus, albicantibus grumis, quàm plurimùm in sua odoris gratia permanens, qui dum mollitur, melleū liquorem reddit: qualis è Catabalis, Pisidia, & Cilicia deuchitur. Deterior niger, furfurosus, friabilis, canoque situ obductus. Cæterùm lacryma inuenitur gummium similitudine, perlucida, & myrrhæ æmula: uerùm perpauca manat. Adulteratur ligni scobe, quam uermiculi erodentes excusserunt, melle, & iridis sedimēto, & quibusdam alijs. Alij ceram, aut adipem odoribus imbutū, flagrantissimis folibus cum styrace subigūt, & per laxa cribri foramina in frigidā aquā ueluti uermiculos exprimūt, uænundantque. Styracem hunc, † quoniam in uermiculorum speciem contrahatur, scoleciten cognominant, quem tanquam syncerū imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: siquidem acer admodum est, qui adulterationis uitio caret. Styrax calfacit, emollit, & concoquit: medetur tussi, destillationibus, raucedini, grauedini, & interceptæ uoci: uuluæ præclusæ, duritiáue laboranti conuenit: cit menses potu, appositúque: aluum leuiter mollit, si exiguum cum resina terebinthina catapotij modo deuoretur. Miscetur utiliter discutientibus malagmatis, acopisque. Adoletur autem, & igni torretur, ut fiat ex eo, ueluti ex thure, fuligo: ad eadem conueniens, ad quæ thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria styracinum oleum componitur, quod calefacit uehementer, & emollit: uerùm caput dolore afficit, aggrauatque, & soporem adfert.

STYRAX passim in Italia Storax calamita officinis appellatur, quod cognomen ex Galeno libro primo de antidotis acceptum crediderim. Nanq; ipse de simplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacæ compositionem faciunt, optimum iudicauit styracem, qui in calamis è Pamphylia ferebatur: unde calamitæ cognomen sibi facilè uendicauit. Itaq; cùm non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstantior, in usu medentium est, ut dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adijciant, quo indicent, se primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantum præstare cæteris, quantum uinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus uenditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrariensis existimauit, ubi in Dioscoridis codice legitur τοιοῦτος ἔϛιν ὁ καlαβαλίτης, hoc est, talis est Catabalites, potius legendum esse, talis est calamites. Neq; probat lectionem mutandam esse in Gabaliten, quēadmodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etsi Manardus fuerit uir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda uidetur. Quippe quæ Plinij testimonio comprobatur lib. xii. cap. xxv. ubi sic inquit. Styracem Syria Iudææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & casium Seleuciæ montē. Atq; etiā ei adstipulatur Oribasij codex manu scriptus, in quo lib. xii. legitur γαβαλίτης, & non καταβαλίτης.

Styracis consideratio.

Manardi lectio non probata.

Laudatur styrax Plinio loco citato post supradicta ex Pisidia, Sidone, Cypro: è Creta uerò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est, quòd Styrax plerunq; puluerulentus existat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob idq; ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (ut idem scribit) cedri lacryma, uel gummi, melle, aut amaris amygdalis. quocirca retinendæ sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantißimus cognosci potest. Styracis arbor uiret Venetijs pluribus in locis, præsertimq; in uiridario clarißimi medici Maffei à Maffeo. Huius meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tußibus, catarrhis, pituitæ destillationibus, raucedinibusq;, quas κορύζας, καὶ βράγχους uocant, prodest. Tum menses seu potum, seu admotum prolicit. Combusti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo est similis.

Styracis uires ex Galeno.

† quoniam in uermiculorum speciem contrahatur. Hæc uerba non leguntur in Græcis codicibus. Sed ea (ut arbitror) à Ruellio interprete adiecta sunt ob maiorem rei declarationem. Quæ hanc ob causam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

Βδέλλιον. BDELLIVM. CAP. LXIX.

BDELLIVM alij bolchon appellant, alij madelcon: lacryma est † Saracenicæ arboris. Probatur gustu amarum, translucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, liquescens facilè, ligni ac sordis expers, suffitu odoratum, vngui simile. Est etiámnum bdellij genus sordidum, nigrũ, vberioribus glebulis in offas conuolutum, aspalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido siccum, resinosum, liuescens, sed facultate secundum. Adulteratur gummi, sed ita uitiatum non perinde gustui amaritudinem repræsentat, nec usqueadeò suffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidasque hernias discutit cũ ieiuna saliua dilutũ: vuluæ spiracula laxat appositu, & suffitu: & partus, humiditatesque omnes extrahit: calculos potu cõminuit, vrinam mouet; tussientibus, & à serpente percussis vtilissimè datur: valet ad rupta, vulsa, laterum dolores, & discursantes spiritus. Malagmatis inseritur, quæ contra duritias, & neruorum nodos prosunt. Contusum resoluitur affuso vino, aut aqua calida.

Bdellii consideratio.

PRAESTANTISSIMVM Bdellium Dioscoridi translucidum est, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liquescens facilè, & quod incensum odorem emittat unguibus odoratis similem. Quod si modò nostro tempore in Italiam importatur, adeò rarum est, ut quemadmodum de myrrha diximus, ad ostentationem tantùm asseruetur, uel ad adulterini, & reprobati dignoscendi normam. Credidere quidam, hoc uulgare Bdellium, cuius paßim in officinis est usus, constare partim ex nigro, quod India mittit, partim uerò ex eo Arabici genere, quod siccum, resinosum, liuensq; ex Petra defertur, utrisq; à mercatoribus simul mixtis. Quòd si ita res se haberet, non esset planè molestè ferendum, quòd saltem mediocre impertiretur, postquàm nobis optimo interdictum est. Verùm etsi hoc fieri poßit, cùm tamen in eo parum, uel nihil amaroris sentiatur, cùmq; cæteris ferè omnibus tũ notis, tum qualitatibus sit expers, quæ ei Dioscorides tribuit; est potius opinandum factitium id, & adulterinum esse, quàm legitimum. Hinc factum est, ut quidam recentiores simplicium indagatores, cùm nobis persuadere uellent, Bdellium in officinis reperiri, licet non aduectum ex Saraca felicis Arabiæ ciuitate, unde aduehi consueuerat; somniauerint, communem myrrham legitimum esse bdellium, ut eorum sententiam refellentes, in præcedenti commentario scripsimus. Huius, quo paßim utimur, plura quidem habentur genera. Siquidem aliquod quandoq; uidi nigrum, resinosum, odore fœtido laseri quadantenus proximo: aliud translucidum, utpote taurinum glutinum, sed siccum, amaroris expers, nulloq; odore præditum: quoddam uerò adeò uulgari myrrhæ persimile, ut ab ea uix dignosci posset. Quæ omnia genera tametsi illegitima censeantur; officinis tamen tanquam legitima, & præstantißima in medicamentis paßim temerè usurpantur. Bdellio deficiente (si succidaneis Galeno ascriptis credimus) arboreus muscus est supponendus. Bdellium scriptis tradidit Plinius lib. XII, cap. IX. his uerbis. Vicina est Bactriana, in qua bdellium nominatißimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran, alij maldacon. Nigrum uerò, & in offas conuolutum badrobolon. Esse autem debet translucidum, simile ceræ, odoratum, & cùm fricatur pingue, gustu amarum citra acorẽ. In sacris uino perfusum odoratius. Nascitur & in Arabia, Indiaq;, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum: facilius hoc, & crustosius, amariusq;. At Indicum humidius, & gummosum. Adulteratur amygdala nuce. Hæc Plinius. Bdellij facultates prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bdellium quod Scythicum nominant, quod sanè & atrius est, & resinosum magis, emollientis admodum, & efficacis uirtutis est. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius est, magis desiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum est, & contusum facilè mollescit, ad omnia, ad quæ Scythicũ, idoneum. At quod antiquius est, & admodum gustu amarum, & acre, & siccum, ab eorum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quidam illis, & potißimùm Arabico, & ad gutturis ramices, & hernias aquosas, saliua matutina, ieiunaq; subigentes, ut emplastri consistentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu sumptum frangere apparet, tum urinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, & rupturas persanare. Hactenus Galenus. Cæterum inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminisse: quorum alterum appellaut Iudaicum, quod nimirum est ipsum Dioscoridis bdellium: alterum uerò cuiusdam plantæ palmæ similis fructum esse tradidit. Hoc Neapoli frequentißimum uidimus, ijsq; in officinis accepimus, ubi sacchari arundines è Sicilia petitas nundantur. Nam cùm illic essem cum Bernardo Clesio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Cæsarem Carolum V. inuictißimum Imperatorem agebat, multarum uidendarum rerum, quæ ad medicam materiam spectant, fuit mihi

Bdellii uulgaris genera.

Bdellii succidaneum.

Bdellii histor. ex Plinio.

Bdellii uires ex Galeno.

Bdellium alterum Serapio. palmæ genus.

ubi facultas. Hoc igitur palmæ genus (ut ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, uel pauló ampliori longitudine. Ex quo facilè crediderim, Auicennam capite de Bdellio, ubi Bdellium quoddam Siculũ inueniri tradit, de hoc intellexisse, quod è Sicilia ex palmarum genere deuehitur. Vocantur hæ plantæ Neapoli uulgò Cefaglioni*. quarum quoddam duntaxat, germiculum comedunt, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Includitur hoc mille quibusdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumq; echinatis capitibus (carcioffi, & archichiochi Itali uulgò uocant) præferunt. quandoquidem id secundis mensis pro bellarijs cum pipere, & sale solenniter assumunt, tum quòd gustui is cibus admodum arrideat, tum etiam quòd uenerem conciliet. Porrò illa uulgaris Cefaglioni appellatio (quantum conijcere possumus) à Mauritanis accepta est: siquidē Serapio sic inquit. Cefilio est cor istius palmæ, & natura eius est, sicut natura palmerij. Quamobrem mecum sæpenumero cogitaui, cùm hic cibus sit suauissimus, num Bdellium hoc illud esset, quod in terrestri paradiso in sacris literis magnus ille Moses secundo Geneseos capite reperiri sempiternæ memoriæ prodidit. Galenus insuper lib.* VIII. *simplicium medic. de palma disserens, eius medullam encephalos appellari tradidit. Ex quo adducor, ut suspicer, inde Arabes Græca uoce corrupta suum Cefilionis nomen accepisse.*

Cefilionis cõsideratio.

† Licet Saracenicæ arboris lectio admitti posit, quòd Saraca, unde Saraceni dicti sunt, urbs sit in Arabia; non tamen improbanda uidetur lectio Arabicæ arboris. Quòd non solùm Plinius scribat bdellum in Arabia nasci, & Galenus alterum bdellij genus Arabicũ faciat; sed etiam quòd Oribasius lib. XI. *legat δάκρυον ἐςὶ δένδρου ἀραβικοῦ. hoc est: lacryma est arboris Arabicæ.*

Λίβανος. THVS. CAP. LXX.

Thvs in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere masculum, stagonias appellatum, suapte natura rotundum: tale autem † indiuiduum est, candidum, cùm frangitur, intus pingue, in suffitu statim ardens. Indicum verò fuluescit, & colore liuet, sed rotundum industria factitant: nam in quadrangulares formas dissectum fictilibus versant, donec rotunditatem contrahat: verùm huiusmodi thus tempore flauescit, quod atomum, aut syagrum appellant. Secundum locum habet † Arabicum, & in Smilo nascens, quod aliqui copiscum uocāt, minus multò, & fuluius. Est & genus aliud, cui amomite cognomen est, alioqui candidum: quod dum mollitur, mastiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini resina, & gũmi. quod facilè deprehendi potest: siquidem suffitum gummi flammam non eiaculatur, & resina in fumum euanescit, thus uerò statim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & astringendum pollet: oculorum caliginem discutit, caua vlcera complet, & ad cicatricem perducit: cruenta vulnera glutinat, infrænatque cunctas sanguinis eruptiones, etiamsi cerebri membranis effluat: vlcera, quæ cacoëthe vocantur, & sedis, & reliquarum partium permulcet tritum cũ eo & lacte linamentum: formicantes verrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitũ tollit: ambusta igni, pernionesque cum suillo adipe, aut anserino, & vlcera in capite manantia cum nitro, si infricetur, sanat: paronychijs cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci vino infunditur: inflammatæ à partu mammæ cũ cimolia, & rosaceo magna vtilitate perunguntur: additur ad arteriæ, viscerumque medicamenta: prodest sanguinis excreationi potum. Sed in secunda valetudine haustum insaniam mouet, & largius cum vino potum interficit. In fictili mundo thus crematur, flagrante glebula succēsum à lucerna, donec exuratur: post perfectam vstionem operire oportet, usque dum restinguatur: sic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo vase cauo circa medium perforato cingunt ad excipiendam fuliginem, vt in eius mentione mox ostendemus. Alij crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremāt. Fictili etiam nouo viuacibus prunis torretur, dum non amplius bullet, aut pinguitudinem, vaporemúe emittat: facilè enim comminuitur, quod perustum non est.

φλοιὸς λιβάνου. CORTEX THVRIS. CAP. LXXI.

Praefertvr thuris cortex crassus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè scaber, sine mēbranis. Adulteratur admisto pini, aut nucis eius cortice. sed horum index ignis est: siquidem reliqui cortices suffiti nequaquam incenduntur, sed sine odore fumum eructant: thuris uerò cortex ardet, & cum odoris fragrantia vaporem eiaculatur. Thuris modo vritur: & vis eadem, quæ thuri, sed validior, adstringentiorque. Quare potu cruentis excreationibus, vuluis fluxione laborantibus in pesso confert: ad cicatrices oculorum, & caua, sordesque efficax est. tostus scabris lippitudinibus auxiliatur.

Μάννα λιβάνου. MANNA THVRIS. CAP. LXXII.

Manna thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, sed inualidiusculam. Sunt qui cribrata pini resina, ac polline, aut cortice thuris contusi adulterant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè suffitu aërium vaporem, sed fuliginosum, & impurum expuit, & permistum suaueolentiæ halitus virus habet.

Α'ιθάλη λιβανωτοῦ. FVLIGO THVRIS. CAP. LXXIII.

FVLIGINEM thuris ſic facito. Forcipicula lucernis accenſas ſingulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito: & æreo uaſe in medio perforato, deterſa diligenter ſorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut utraque ſubiectis quaternûm digitorum altitudine lapillis, quò facilius perſpici queat, ſi vrantur: & quà locus capax fuerit, glebulas alias ſupponito, & anteaquàm prorſus prior gleba reſtinguatur, aliam imponito, donec ſufficientem fuliginem uidearis coëgiſſe. Continuò tamen externæ æramenti partes ſpongia, aqua frigida madefacta, abſtergantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua thuris cineribus admiſcetur. Deraſa itaque fuligine, cinis cremati thuris ſeorſum ſubſtrahendus eſt. Idem opus, quoad ſatisfactum tibi uidebitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones ſuſpendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata ſiſtit. Simili modo è myrrha, reſina, ſtyrace, reliquisq́ue lacrymis fuligo excipitur ad eadem conueniens.

CVM THVS, Thuris cortex, manna, & fuligo ab una tantùm arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus unico commentario diſſerere. Sed primùm à thure exordiens, cùm Dioſcorides in eius ſcribenda hiſtoria, non laté ſe diffundat, ut eos uoti compotes faciam, qui eam audire deſiderant, hic referam, quæ ex Theophraſto lib. IX. cap. Thuris hiſto. ex Theophr. & Plin. *IIII. quæq́; ex Plinio libro XII. cap. XIIII. diligenter excerpſi. Gignitur itaq; thus (ut illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuerſæ, ſed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis poſt Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni eſt. Tractus is ſpectat ad orientem undique rupibus inuius, & à dextra maris ſcopulis inacceſſus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo eſt centum millia paſſuum, latitudo autem dimidum eius: quas & Minæi attingunt alium pagum colentes, per quos thus euehitur uno tramite anguſto, à quibus etiam thus Minæū olim dictum eſt. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiusq́; commercium primi fecere, maximeq́; exercent. Cæteris interdictum eſt, his exceptis, uidere thuris arbores, ac ne Minæorum quidem omnes (ut perhibent) ipſas arbores uidere poſſunt. Ius enim in thus, ipſumq́; legendi poteſtas, tricentùm tantummodo eſſe familiarum dicunt, quæ per ſucceſſiones id ſibi uendicant; quæ etiámnum ob id à propinquis populis ſacræ uocantur; quòd cùm uulnerant arborem, quò liquor defluat, aut cùm metunt, nec fœminarum, nec funerum congreſſu polluuntur: atq; ita religione merces augentur. Quidam promiſcuum ius Minæis omnibus eſſe tradunt, & unoquoq; anno inter ipſos diuidi. Cæterùm quanquam priſci Romani in Arabia bella geſſere; thuris tamen arboris facies à nullo (quòd equidem legerim) Latinorum tradita eſt: neque Græcis etiámnum autoribus (etſi plures de ea conſcripſerint) de eius effigie ſatis inter ſe conuenit, licet dixerit Theophraſtus, quòd arbos thuris, quæ ſuper Sardes apud delubrum quoddam ſurrexit, fronde lauri conſtet. Thus duntaxat meti ſolebat inciſo arboris cortice, canis ortu, flagrantiſſimis æſtibus, quòd tunc eſſet humoribus maximè prægnans, quod poſtea legebatur ſequenti autumno. Verùm dulcedo quæſtus aliam uiam attulit, quà etiam primo uere ipſum legeretur, inciſis per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore proſilit, atque diſtillat palmea tegete, ubi loci natura poſcit, aliubi area circumpauita. Purius, & perlucidius illo modo, ſed hoc ponderoſius, minus pellucet, minusq́; uiribus pollet. Vindemia uerna thus rurſum emittit, nec comparandum priori: uires enim imbecilliores ſibi ſortitur. Creditur nouellæ arboris candidius eſſe, quàm ueteris. Quod hæſit in arbore, ferro depectitur, ideoq́; corticoſum. Tradidit Dioſcorides præter Arabicum inueniri & Indicum, id tamen flaueſcere. quod indicat, thus & in alijs regionibus naſci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cùm Theophraſtus, & Plinius ſatis compertum haberent, quanuis prius ſcripſiſſent, thus præter Arabiam nullis gigni; dixere tamen poſtea, quòd ex relatu acceperant, id etiam naſci in quibuſdam inſulis.* Thuris facultates ex Gal. *Thus (ut ſcribit Galenus lib. VII. ſimp. medicamentorum) excalfacit ordine ſecundo, deſiccat uerò primo, paululumq́; adſtringit. Sed candido minimùm adſtrictio manifeſta. Cortex eius euidenter adſtringit: proinde ſanè ſtrenuè quoq; deſiccat, adeò ut ex ſecundo ſit ordine completo deſiccantium. Eſt autem craſſiorum partium, quàm ipſum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus eſt eius uſus apud medicos in hæmoptoicis, ſtomachicis, cœliacis, & dyſentericis, non tantùm ijs, quæ extrinſecus applicantur, ipſum admiſcentes, ſed & ijs, quæ intrò in corpus ſumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum ſiccioris, tum calidioris eſt facultatis, quàm ipſum thus, adeò ut ad tertium uſq; exceſſum perueniat. Habet uerò etiam adſterſorium quiddam: itaq; eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis conſiſtunt ulcera uidetur, uelut & myrrhæ, & ſtyracis. Hæc Galenus. Verùm, ne quiſpiam fortaſſe me perperam Galeni lectionem immutaſſe exiſtimet, illud ſciendum eſt, quòd in Galeni loco citato non ſolùm Gerardi Gaudani uerſio reprehendenda (quod tamen interpreti uitio minimè dandum eſt) ſed etiam in Græcis tum ipſius Galeni, tum Pauli Aeginetæ codicibus communis lectio deprauata uidetur: quippe ubi in thuris capite legitur apud Galenum, ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηρότερας ἐςὶ, καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, hoc eſt, ut uertit Gerardus: Ramus eius tum ſiccioris, tum calidioris eſt facultatis, quàm ipſum thus, rectius legendum putauerim, ἡ δὲ αἰθάλη αὐτοῦ, hoc eſt: Fuligo eius etc. Quæ quidem lectio primo Dioſcoridis teſtimonio comprobatur: qui præterquam quòd ramorum non meminit, ipſi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implẽdi, quæ in oculis conſiſtunt ulcera, facultatem ineſſe teſtatur. Deinde id manifeſtè innuiſſe uidetur Galenus in prædicti capitis calce illa comparatione, cùm inquit, ueluti ex myrrha, & ſtyrace. Nam libro VIII. ſimp. medic. de ſtyrace agens: ſtyracis combuſti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo eſt ſimilis. Et libro VII. de fuligine ſcribens: Primùm enim, ait, thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas miſta, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiam fluxione tentantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet. Ad*

plet. Ad hæc usurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant callibleph aras. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter, quàm thuris: sed styracis his quodammodo ualentior est. His igitur rationibus asserere non dubitauerim, hoc in loco uulgatos Græcos codices fortasse librariorum incuria uocum similitudine deceptorum deprauatos esse: quódq; loco huius uocis αἰθάλη, quæ Latinè fuliginem reddit, successerit θαλλὸς, quæ ramum germenúe significat. Quod etiam apertißimè confirmat Serapio: qui cùm hunc Galeni locum suo tempore legitimum, & incorruptum haberet, quæ hoc Galeni loco nostra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipse Galeno accepta referens, de thuris fumo, seu fuligine legit. Quod item apud Aëtium uidere licet: tametsi Paulus hac menda non uacet, uel sui ipsius fortasse, uel potius librariorum culpa. Nam aliàs non possem non admirari, quòd in Galeno lectionem hanc deprauatam esse non animaduertisset, quemadmodum hac in re nostræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni uidentur. Cæterùm thus (ut Galenus scribit lib. IIII. de compos. medicamentorum per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis sarcoticum est. Præterea cùm dixerit Dioscorides, thus in secunda ualetudine haustum, insaniam facere, & largius cum uino sumptum interficere, hinc Auicennam errasse crediderim, qui & deprauatis sensibus, & abolitæ memoriæ thus opem præstare tradit.

Auicé. lapsus.

Porrò credidere nonnulli thuris Mãnam apud Græcos esse, quam nostra ætate è cælo collapsam super arborum frondes colligimus, quamq; tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & utero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis deijciendæ alui gratia propinamus. Verùm res quidem aliter se habet: nanq; Plinius, & alij complures produnt, Mannam thuris esse micas eius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit. Quod etiam testatus est Galenus lib. IIII. de compositione medic. secundùm locos.

Mãna thuris.

Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, ut plenius legentibus satisfiat, cùm huius nusquam meminerit Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompsi, quæq; ipse etiam in Calabria uidi, ubi laudatißima colligitur. Est igitur MANNA quidam ros, siue liquor suauis, qui ex aere ueniens sublucanis temporibus, arborũ ramis, et frõdibus, herbis, lapidibus, et solo interdũ inuenitur hærere. qui breui temporis curriculo coalescens, grumosus in gũmi morem efficitur. Huius duo tantùm genera ipse in Italia uidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum uerò à Calabris defertur. Eius, quod ex oriente petitur, duplex habetur species, præstantißima altera, quam Mastichinam appellant, nomine à granorum mastiches similitudine sumpto: infirma uerò, & uilis altera, quæ Bombicina nuncupatur: quippe quæ nil aliud est, quàm aut euanida, & senio exhausta Mastichina, aut sacchãro, alijsq; imposturis adulterata. Calabriensis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata, minutis granulis constans, translucida, grauis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis, atq; suauis. Secundas partes sibi asciscit, quæ ramis insidet: tertias uerò, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæ granulis constant craßioribus, & colore longè minus syncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo ceciderat, Cossentiæ, quæ est Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia super fraxineis frondibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi ibi ab incolis, quod hæc mane legitur, priusquàm sol exortus admodum excalfaciat: nanq; postea sole liquefacta, absortaq; facile euanescit. Quo fit, ut pleriq; ubi in magna deciderit copia, summo mane arborum ramos præscindant, & in opacis collocent, ubi concretam maiori commodo legunt.

Mannæ cælestis historia, & genera.

Duo Mannæ genera etiámnum à Mauritanis diuersis capitibus prodita reperio: quorũ alterum Mannam, alterum uerò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam esse constat, quàm quòd alia liquescens, melli similis, alia in grumos concreta uideatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur. Quam uerò ij Tereniabin uocant, Serapionis testimonio & ipsam esse Mannam manifestè ostenditur. Nanque Abicis authoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentum inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tussi opem præstat, nec aliud est, quàm Manna.

Mannæ Arabum.

Testatur Brasauolus Ferrariensis, Nicolaum quendam Ferrariæ (ut arbitror) pharmacopolam emisse à quodam Mauritano uas plenum cuiusdam Mannæ melli similis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuisse existimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etsi Brasauolus ipse contrarium senserit, cùm uelit, Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannam, qua communiter utimur: eorundem uerò Mannam esse huiusce liquidæ speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur. quandoquidem ipse inuenerim apud Serapionem, quod Tereniabin quidam ros est è cælo cadens melli grumoso similis, & quod aliter mel roscidum appellatur. Auicenna uerò de Manna agens, inquit, eam gummi modo concrescere: à quo Mesuem nihil dissentire comperio.

Brasauoli lapsus.

Credidit Auerroes, & post eum alij quàmplurimi, Mannam ueteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamat, quod ipse Galenus scriptis tradidit lib. III. de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cùm æstate super arborum, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolas uelut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstiuum erat) pridieq; calida, & sicca fuerat aëris temperies. Atqui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in unum coacti, ac densati fuisse uidebantur: sed apud nos rarò id accidit: in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaq; coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle implent, uocantq; id roscidum mel, & aërium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorũ error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandũ igitur est, quòd hinc Arabes suum deduxerint Tereniabin; præsertimq; cùm scribat Serapio, hoc ab eis mel aërium appellari. Huius etiam meminit Plinius lib. XI. capite XII. his uerbis. Venit mel hoc ex aëre, & maximè siderum exortu, præcipueq; ipso sirio explendente fit, nec omnino prius uergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillumq; concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aëris succus, utinam esset

Mannæ historia ex Galen. Pli. & Theop.

nam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna est, ut ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hesiodi auctoritate, lib. III. cap. IX de plantarum historia, his uerbis. Sin autem autore Hesiodo, mella, apesq; quercus ferat, magis quoq; illud confirmatur. Ergo nascitur uel hic melleus humor è cælo cadens, in hac maximè insidens.

Manna in comitatu Goritiensi, & Foro Iulii.

Mannam utriusq; consistentiæ è cælo demissam uidimus in Comitatu Goritiensi, uniuersoq; Foroiuliensi agro, ac circumuicinis locis, Anno à CHRISTO nato. M. D. XXXXVI. maio, & iunio mensibus: fuitq; mihi ambarum colligendarum amplissima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneoglossi frondibus inhæserat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ super amygdalæ, persicæ, ac quercus folia deciderat, mellis modo liquescens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum est, ut facilè crediderim, quòd non sui ipsius facultate gummi modo Manna concrescat; sed foliorum, in quibus delapsa recumbit. Qua re ab Arabibus diligentissimè perspecta, utriusq; Mannæ historiam diuersis per se capitibus suis monumentis prodidere.

Monachorũ opinio explosa.

Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda uidetur sententia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, eùm pro certo asserant, sirio ardente Mannam non solùm roris modo super arborum, & herbarum folia reperiri aëris, & cæli clementia; sed etiam ab arboribus, fraxino scilicet, & orneoglosso absq; aliquo cæli rore, gummium modo inciso earum cortice in lacrymas concrescere. Quod tamen ut à rei natura, ita etiam à ratione, & à ueritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciso harum arborum cortice in Apulia, & Calabriensi agro hac ætate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem Manna, quæ diebus superioribus easdẽ in arbores ab aëre deciderat. Nam cùm illis regionibus usu ueniat, quòd præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim, abundeq; madescant, sitiq; cortex solis ardore nimis sitiens, ac rimosus, magnam liquoris quantitatem intra se absorbet.

Manna secto arborum cortice manans.

Quo fit, ut postmodum exurente canicula inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concrescat: qui tamen cùm leues, fungosiq; sint ob arboris succi mixtionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ uiribus correspondent. Quòd autẽ id tantùm fraxino, orneoglossoq; eueniat, cùm melleus ille ros in uniuersum omnes occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, ut magnetis ad ferrum, & succini ad paleas. quippe omnibus clarum est, apud Calabros, & Apulos solam fraxinum, eiq; congenerem orneoglossum Mannam in se contrahere, retinere, densare, ac cohibere: ex alijs uerò arboribus eandem statim defluere, & in subiectas herbas, petras, solumq; diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciso cortice non sanè primò, & secundum naturam, sed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres cõtenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborũ partes penetrare neglexerunt. At incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inuestigarunt. Cæterùm ex his, qui thuris Mannam cælestem hanc esse crediderunt, unum Crinitum Florentinum fuisse comperio. In cuius censuram Manardus Ferrariensis libro primo suarum epistolarum peculiarẽ epistolam conscripsit.

Serap. lapsus.

Veruntamen uenia illi danda est, cùm & Serapio, qui Mauritanis omnibus in simplicium medicamentorum historia præstitit, thuris Mannam cum cælesti ineptè confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius libro de medicamentorum compositione, ibiq; de eius uiribus ac facultatibus disseruit.

Mannæ temperamentũ, & uires.

Manna tam Auicennæ, quàm Mesuis testimonio, æquali ferè temperamento consistit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaq; habetur. Aluum deuorata, aut hausta ciet, per se tamen imbecilliter. Ideoq; tum fœminis utero gerentibus, tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest. Alijs medicamentis addita uires eorum auget. Bilem facilè educit: sitim extinguit, aperit, emollit, læuigatq; gulæ, pectorisq; partes. Quæ ex Alexandria Aegypti adfertur Masticbina uocata, uno dũtaxat anno in suis uiribus persistit: sed quæ in Italia prouenit, præsertimq; Calabriensi agro, pluribus annis incorrupta perdurat.

† ἄτομος. Hæc dictio hic, & paulò post legitur in uulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum insignitur, in secundo uerò arte tale factum cognominatur. Sed quia absurdum uidebatur Marcello, Dioscoridem usum fuisse homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum scilicet ἄτομον in ἔντομον, ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minimè probat Manardus: qui præterea dubitat, quo modo atomos Latinis sit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem uidentur ab Oribasio sublatæ lib. XII. ubi primò non ἄτομος, sed ἄτμητος legitur, quæ uox sine controuersia illæsum, atque non scissum thus facit: secundò uerò nihil legitur. quod argumento est atomum secundum accreuisse Dioscoridi. Legitur autem σύαγρος, quæ uox ut est illius factitij thuris cognomentum, Oribasio teste, legitimum, ita non mutanda uidetur.

† Hic uulgaris lectio habet, ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὅν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι, id est: Arabias, & in Smilo nascens, quod aliqui copiscum uocant. Marcellus non ἀραβίας sed ὀρόβιας legit. Cui lectioni adstipulatur Oribasius libro XII. ubi ὁ ὀρόβιος tantùm, reliqua uerò ut addititia non leguntur.

† Exemplaria Græca uulgata hoc in loco legunt μεθοδευόμενος: quæ uox, in itinere, à Ruellio, et artificiosè cõformatum, uertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribasio.

Fevns

PICEA. PINVS.

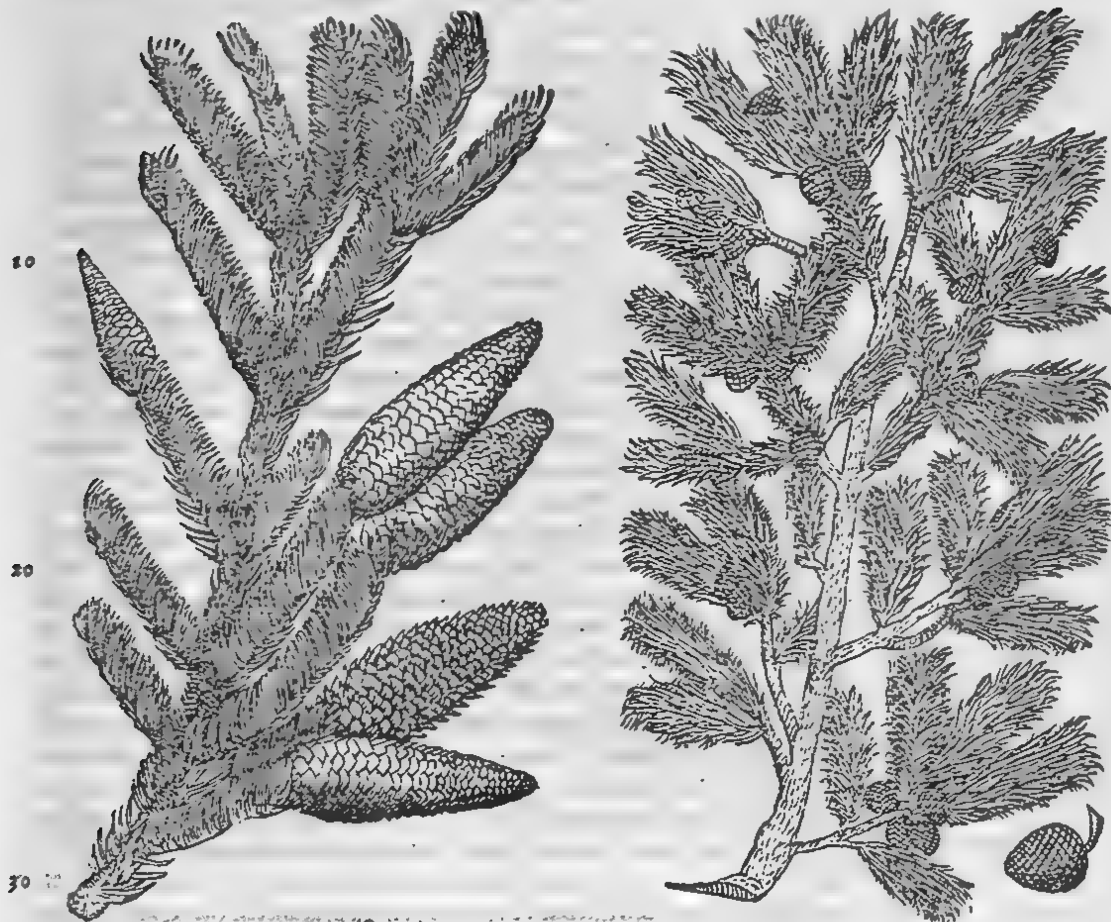

Πεύκη, καὶ Πίτυς. PICEA, ET PINVS. CAP. LXXIIII.

Pinvs, et picea generi eidem aſcribuntur, ſed quandam flagitant ſpecierum diſtinctionem. arbores vulgò cognitæ. Quarum cortex aſtringit: prodeſt tritus, & illitus intertrigini, vlceribus ſummum corpus occupantibus, ambuſtisque cum ſpuma argenti, & manna: vlcera delicatulorum acrimoniam recuſantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum ſutorio atramento ſerpentia cohibet: ſuffitu partus, & ſecundas eijcit: potus aluum ſiſtit, vrinã mouet. Folia eorum trita, & illita inflammationes leniunt, vulnera ab inflammatione vindicant: trita autem, & decocta in aceto feruenti collutione dentium dolores mulcent: hepaticis vtilia ſunt drachmæ pondere in aqua, aut mulſa pota. Pineæ nucis cortex, & folia potu idem præſtant. Teda earum particulatim ſecta, ſi in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit ſpatha acoporum, peſſorumque compoſitionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficaciſsimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremque mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arroſis oculorum angulis, calloſis, glabriſque genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides appellantur pinorum, piceæque fructus, qui in conis inueniuntur. Vim aſtrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tuſsi, & pectoris uitijs auxiliantur, per ſe, aut ex melle ſumpti. Nuces pineæ cùm repurgatæ manduntur, aut cum paſſo, aut cucumeris ſemine bibuntur, vrinam cient: acrimonias in renibus, & veſica hebetant: ſtomachi roſiones leniunt. datæ cum portulacæ ſucco, virium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in paſſo franguntur, & decoctæ, vetuſtæ tuſsi, ac tabitudini conferũt, ſi quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

Nostrae *nimirum negligentiæ aſcribendũ foret, cùm nos aßiduè habeant pinorũ, abietum, picearum, & laricũ ſyluæ, niſi harum omniũ amplißimam, ueramq; hiſtoriã traderemus: eoq; magis ad hoc teneri uideor, cùm animaduerterim Plinium, recentiorumq; nonnullos eum ſecutos in huiuſcemodi plantarum hiſtoria, qui reſinas fundunt, longè ab eo diſſentire, quod in Tridentinis montibus noſtris oculis perſpectum, apud alios etiam teſtatum relinquere poſſumus. Rem itaq; à Pinu exordiens, inuenio Theophraſtum libro* III. *capite* X. *de plantarum hiſtoria, duas Pini ſpecies adnotaſſe, domeſticam alteram, alteram uerò ſylueſtrem: huiuſq; in maritimam, & montanam diſtinctionem feciſſe, hiſce uerbis. Pinorum aliam urbanam, aliam ſylueſtrem aßignant. Sylueſtris binum ſtatuunt genus, quorum alterum* Pini hiſtoria, eiuſque genera.

terum Idæam, alterum maritimam uocant. Harum rectior, celſior, materieq́; craſsior Idæa: folio imbecilliori, tenuiorĩq; maritima: & cortice leuiori, utiliq; ad coria. quod alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuiq; dehiſcens: Idææ oblongior, uiridis, minusq; hiſcens, tanquam ſyluestrior. Hactenus Theophraſtus. Cui in noſtro climate refragatur, quæ ſenſibus clariſsimè patet experientia. ſiquidem agreſtes, quæ plurimæ in maritimis noſtris Seneſibus proueniunt, fructum ferunt ſpithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac ſolidum, nec per ſe facilè dehiſcentem. Quæ uerò numeroſæ uireſcunt in Ananijs, reliquisq; Tridentinis montibus, fructu cõſtant paruo, breui, qui quàm primum aruerit, affatim dehiſcit, & ex arbore decidit. Sed id euenire exiſtimamus, climatũ, & regionum uarietate, uel etiam quòd maritimæ plura ſint genera. quãdoquidem in maritimis Piſarum oris ſylueſtres proueniunt pini, qui breues rotundasq; nuces edunt, cupreſsi modo. Quinetiam in eodem Tridentino agro ijſdem Ananijs, & uallis Flemarum montibus aliæ duæ ſylueſtrum uiſuntur ſpecies à prædictis longè figura diſsidentes: quarum unam uulgò Mughi incolæ uocant. quæ ſine ſtipite medio, ramos circunquaq; à radice fundentes humi repunt ſpatio cubitorum decem, quandecimq; : quales etiam apud Ananios Rouena monte, & in alijs pleriſq; harum uallium locis apertè conſpici poſſunt. Proferunt hæ fructus paulò maiores cæteris ſylueſtribus, ſed qui magis reſinam fundant. Harum ramis utuntur incolæ ad uaſa uinaria cingenda: ſunt enim tenaces admodum, & flexiles. Alterius uerò ſpeciei ſunt, quas Cembri, & Cirmoli uulgò uocant, quarum numeroſiſsimas plantas ipſe ſæpe, ac ſæpius uidi, tum in Gauia Phœbeæ uallis, tum in Flemenſibus, Vulturenæ, & Rhetinorum montibus. Hæ quidem ſpecioſa proueniunt proceritate, ita ut ad tabulas parandas materiem non modò pulcherrimam præbeant, ſed etiam ſuauiter odoratam: attamen non tanta aſſurgunt altitudine, quanta cæteræ ſylueſtres. Ramos è caudice promunt, ceu & picea, qui pini frondibus uirent. Caudicis cortex nõ ut pino ſubrubet, ſed abietis modo ſubalbet. Fructus tam longitudine, quàm craſsitudine piceo æquè ſimilis eſt, breuior tamen, reſinoſus, colore in nigrũ purpuraſcente: inter cuius nucamenta nuces recluduntur domeſticis ſimiles, minores tamẽ, triangulares, breues, fractu faciles, ut quæ dentibus facilè cedant: ſapore quadantenus domeſticas referunt, niſi quòd guſtui quandam penè inſenſibilem relinquant aſperitatem: quod omnium ſylueſtrium proprium eſt. Ab his reſina tum alba, tum odorata, ueluti ab alijs ſui generis manat. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra uenarum ſerie placeant, ſed quòd odoris fragrantia præſtent: id enim ad eorum hypocauſta paranda, quibus maximè ob frigidiſsimam regionis temperiem & indigent, & utuntur, plurimũ

Plinii lapſus.

affert ornamenti. Cæterùm non potui nõ admirari dixiſſe Plinium, ſcandulas è pino ad contegendas domos, ex omnibus, quæ reſinam fundunt arboribus, aptiſsimas eſſe, cùm laricẽ nõ ignoraret materiei præſtãtia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandã eſſe.

Tedæ cóſideratio.

Præterea ſcribit Theophraſtus (nos id quotidie uidemus) quòd pini interitus eſt, ut teda fiat. Cuius uerba ſunt hæc loco ſuprà citato. Morbum pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non ſolùm cor, ſed etiam pars externa caudicis in tedã tranſiuerit, tunc ſtrangulari quodammodo. quod ſponte accidit ubertate arboris largiſsima, quoad quis coniectare poſsit: teda enim totũ efficitur. Ergo hæc pini propria affectio eſt. Quare autẽ pinus teda fiat, ſcribit idem Theophraſtus lib. VI. cap. XV. de cauſis plantarũ, ſic inquiens. Pinus enim radicem agit tedæ totam refertam, ut ante dictum eſt. Ratio eadem, quæ in animalibus eſt, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctáq; ſit, quoniam purgatiſsima eſt, aſsidet: & collecta, dẽſatáq; pinguedinem reddit. Reliquum uerò ſurſum tranſmiſſum, partes, quæ ſupra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem ſubiens, ſed per alios quoſdam meatus. Namque in tedam omni ex parte mutatæ ſint, obeſitate moriuntur, ut dictum eſt: cùm enim nullum tranſitum habeant, ſpiritus ſtrangulantur, ſicut animalibus accidit, quæ ultra modum pinguerint. Hæc ille. Cæterùm quòd teda opus ſit ad picem conficiendam, non defuit ſanè ratio, qua etiam arte fieri poſsit, ita ut pinus non ſua utiq; ſponte, ſed artificio teda fiat. Id enim idem docuit Theophraſtus libro IX. cap. II. de hiſtoria plantarum, his uerbis. Idæi ubi arboris caudicem cortice diſpoliarint, quod parte ſolari, binis, aut ternis à terra cubitis facere conſueuere, confluxum iſtuc fieri non ſine teda uno cum plurimum anno affirmant. Idq; cùm ſecuri detraxerint, ſecundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Poſthac ob eam paulatinam inciſuram arborem extenuatam, putrefactamq; humi facilè à flatu proſterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) necnon et radicem effodi. Hæc etiam ille.

Plinii error, & quorundã.

Quibus palàm eſt contabeſcente pino, tam ſponte, quàm arte fieri oririq; tedam. Quamobrem putauerim hac in re nõ parum cæcutiſſe Plinium: quippe qui lib. XVI. cap. X. ubi reſiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per ſe eſſe arborem cenſet, cùm inquit. Sextum genus eſt teda propriè dicta, abundantior ſucco, quàm reliqua: parcior, liquidiorq́;, quàm picea: flammis, ac lumini ſacrorum etiam grata. Et lib. eodem cap. XVIII. Nunc, ait, celeberrimis arborum dictis quædã in uniuerſum de cunctis indicanda ſunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cæteræ, è quibus reſina gignitur. Hæc Plinius. Verùm ſi quis Plinij defenſor diceret, per tedam ipſum hoc in loco non aliud intelligere, quàm pinum, itaq; eum tueri uellet, hanc tutelam illud (ut puto) uanam eſſe oſtendit, quòd cùm eo capite Plinius reſiniferas arbores omnes per genera deſcribat, et primum omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinum pro teda accepiſſe uidetur, cùm ſexto reſinarum generi tedam poſtea adſcripſerit. Hinc fortaſſe & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioſcoridis capite, pinum tedam interpretatur. In hoc etiam uerſatur errore Adamus Lonicerus Ruellium ſecutus in ſuo de plantarum hiſtoria uolumine, ubi fictam potius, quàm ueram arborem pro teda pinxiſſe uidetur. Sed animaduertendum eſt, non è pinu tantùm fieri tedam, ſed ex alijs etiam plantis reſinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananienſibus ſyluis pinguiſsimam exciſimus. Quapropter dicebat Theophraſtus lib. IIII. cap. VI. de hiſtoria plantarum, quòd in Ponto ex ſylueſtribus deſint pinaſter, abies, atq; picea, & omnino quæ tedam in ſe gerunt. Quibus clarè patet, alias præter pinum arbores eſſe, quæ in tedam contabeſcunt. Sed quòd id morbi magis

Plinii & Ruellii error.

pino eueniat, quàm cæteris, propria pini affectio eſſe creditur. Quo fit, ut & in hoc Plinium erraſſe crediderim, qui non pini, ſed laricis morbum eſſe ait, ut teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum uires, tum notas, tum qualitates,

quæ

quas Theophrastus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum sibi familiarißimum ab huiuscemodi lapsu uindicare uellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquiuocatione sit usus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit larix, & situs idem in montibus, eademq; facies, minimè animaduertens, quàm magno ipse quoq; fuerit errore implicitus: quemadmodum & recentiorum alij. Quandoquidem pro certo attestari possum, laricem me uidisse nunquam (etsi centenas laricum syluas uiderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaq; ut uera eius quoq; promulgetur historia, hic ea de larice disseremus, quæ & uidimus, & experientia comprobauimus.

Laricis historia.

LARIX igitur arbor est eximiæ proceritatis, cortice perquàm crasso (non autem leuiori, quàm picea, ut Adamus Lonicerus scribit) in rimas undique dehiscente, intusq; rubente: ramos gradatim circa stipitem totum emittens, adnatis compluribus salicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: folijs circum ramulos prodeuntibus, densis, oblongis, mollibus, comosis, pineis angustioribus, minimè aculeatis, quæ aduentante hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marcescunt: ita ut sola larix inter cæteras resinam fundentes arbores, spreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem uitam transigat. Nouella cupressum prorsum æmulatur, non autem piceam, ut Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem sterilem esse) cupreßinis admodum similes sunt, neq; ingratum efflant odorem. Veruntamen flores longè odoratiores sunt, qui uere emergentes è ramusculorum cacuminibus arborem uniuersam mirum in modũ condecorant. quippe cùm in purpura ardenter rubescant, comantibusq; foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum uiatorum oculos remorantur. Ligni materies durißima, præsertimq; rubescens, & in caudicis meditullio sita: eaq; propter in ædificijs omnibus extruendis, cæteras longè præcellit.

Error Plinii, & Vitruuii.

Vanum profectò est credere (ut Plinius, Vitruuius, & recentiorum pleriq; perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones uertatur, sed ueluti calcarium saxum in fornace exuratur. Quandoquidem haud rectè cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præsertim ualle Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac alijs multis Camonicæ, & Eliotropiæ uallis fornacibus, in Brixiensi agro, si larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflagratur copia. Nanq; (ut referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito rude ferri metallum tam celeriter colliquescit, quàm lariceo. quin & lignum eius siccum cùm abunde sit resinosum, impetu flagrat perquàm uehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantùm lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocausta calefiunt.

Agaricum larici innascés.

Cæterùm selectißimum agaricum in larice prouenit. nanq; ipse quidem sæpius in Ananiensibus montibus præstantißimum agaricum parua quadam securi à laricibus quàm pluribus deieci, emiq; sæpius ab his, qui resinas colligunt. Nascitur etiam agaricum (ut prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, sed in alijs arboribus, præsertim glandiferis. Dioscorides, sicuti & Galenus, non satis compertum habet, an Agaricum fungus sit, aut radix, licet asserat in cedro gigni. Brasauolus Agaricum Comachij in ilicibus inuenisse fatetur, necnon per Galliam equitans, id uidisse ait quercuum caudicibus inhærere. Enimuero ipse in tota Hetruria, in alijsq; quàm plurimis Italiæ locis, deniq; in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq; prouincijs, ubi syluæ quercubus, cerris, ilicibus, suberibusq; refertæ conspiciuntur, non solùm nunquam uidi, sed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametsi illis inhærere uiderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus ubiq; paßim fomites fiunt ad suscipiendum ignem, cùm è silice calybe excutitur: quinetiam ijs ignitis ad machinulas exonerandas uenatores frequentißimè utuntur. Ad hæc quanuis in Tridentinis montibus, præsertimq; Ananiensibus præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adsint quercus; in nulla tamen agaricum, præterquàm in larice nascitur.

Resina larigna.

Porrò ex larice etiámnum præstantißima illa resina manat, quæ falsò officinis terebinthina uocatur, cùm terebinthina ex terebintho proueniat. Verùm cùm mercatores præterito iam æuo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq; larigna eius loco uterentur tũ medici, tum myropolæ, facilè factum est, ut larigna ex usu sibi terebinthinæ nomen uendicauerit. Quippe etiam Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco uendebatur, ut ipse libro tertio de comp. medic. per genera memoriæ prodidit, sic inquens. Ex harum genere est & larigna uocata, prædictis planè humidior: substantia uerò similis liquidæ piceæ, quam loco terebinthinæ institores uendunt ignorantibus eas discernere. est autem talis resina odore gustu, & facultate, quàm terebinthina acrior. Cum hac igitur, & terebinthina, larigna uocata persimilem potentiam obtinet, sed tenuiori substantia, maioreq; discutiendi uirtute prædita est. Hanc Tridentini, ac etiam qui ijs cõtermini sunt, uernaculo sermone Largà appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen sponte sua non defluit: sed qui ipsam colligunt, magno, & longo terebro laricis caudicem ad medullam usq; per æstatem perforant, & inde manantem resinam uasculis quibusdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuenculæ arbores, sicuti de thure diximus: turbidiorem uerò annosæ.

Pannum in larice nascens.

Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus prope medullam ipsam pannum quoddam albicans quandoque cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimile, ut uix alterum ab altero discerni poßit. Vtuntur hoc incolæ ad uulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescendos.

Piceæ, & Abietis histor.

Cæterùm admodum inter se similes ex his, quæ resinam fundunt, arbores sunt PICEA, & ABIES, ita ut sæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem utriq; proceritas: ambæ ijsdem sunt folijs oblongis, duris, ac densis: utriusq; ramusculi producuntur crucis in morem à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & folijs euenit. Veruntamen hoc tantùm discriminis inter se habent, quòd piceæ folia colore sint abiegnis longè nigriora, quin & paululum latiora, molliora, læuiora, minusq; pungentia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus, & lori modo flexilis: abieti uerò albicat, & si flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunq; ad terram flectuntur: quod in abiegnis non uisitur. Lignis deniq; materies piceæ multò speciosior, ac etiam utilior: habet enim uenas rectiores, minusq; nodosas. In picearum genere sola fœmina fructus adfert, sed in Ananiensibus, cæterisq; Tridentinis montibus abies omnis infructifera est, etsi Plinius abietem fructiferam fecerit. Picea fert

resinam

resinam inter corticem, & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ similis. Abies uerò inter corticem & corticem præstantissimum liquorem illum concludit, quem uulgò LAGRIMO, *quasi abietis lacrymam, appellant, de quo ueteres nihil (quòd sciuerim) posteritatis memoriæ prodidere. Nisi quispiam dixerit per abietis lacrymam intellexisse Galenum libro* III. *de compositione medicamentorum per genera paulo ante citato, piceam illam liquidam resinam, quam pro terebinthina institores uendebant. Cuius rei illud indicium esse uidetur, quòd scribat ipse, hanc & gustu, & odore terebinthinæ esse persimilem, quod in abiegna lacryma maximè notatur: & quod insuper sit quadantenus terebinthina acrior: nanq; huiusmodi qualitates in liquida piceæ resina minimè reperiuntur. Quo fit, ut suspicandum putauerim, in his Galeni uerbis librariorum fortasse culpa mendum aliquod subesse; licet constet antiquos scriptores in arborum resinas ferentium historia in quàm plurimis inter se differre, & alteram sæpe pro altera (ut suprà diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus: quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbij medicamento, inter resinas cæteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hancq; illa calidiorem esse.* (Abietis lacryma.)

(Error quorundam.) *Falluntur autem, qui putant abiegnam lacrymam, clarissimam esse larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices uomicæ modo coaceruatur, & secto corio (ut in abscessibus sanie uexatis fieri solet) elicitur: hæc uerò manat è laricis caudice ad medullam usq; perforato, ut ego experientia doctus facilè attestari possum. Nam, ut rem omnem hac in historia exactius exploratam haberem, & à larice larignam, & ab abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admisceant, ut hac impostura magis lucrentur, eo quòd omnes abiegnam plurimi faciunt, quàm larignam. Nec desunt qui percolatam larignam, & ad ultimam claritatem redactam pro abiegna uenditent, cùm rarissimi reperiantur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoscant. Sed fraus cognosci potest, quòd abietis lacryma substantia minus consistat, odore præstantissimo fragret, & gustui larigna sit amarior, ad annumq; asseruata quadantenus flauescat.* (Abiegnæ lacrymæ uires.) *Ea uulneribus recentibus maximum affert præsidiũ, quòd non solùm glutinet, sed & mundet, & sarcotica habeatur. Pota renum calculos eijcit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumq; cruciatus lenit. Capitis uulnera mirificè sanat, adeò ut hac sola nonnulli utantur. Additur & in antidotis balsami uice.*

Affirmat Ruellius abieti croceum florem innasci: uerùm in Tridentinis montibus, ubi undiq; ea montes syluescunt, Abies omnis est & floribus, & fructibus infœcunda.

Σχῖνος. LENTISCVS. CAP. LXXV.

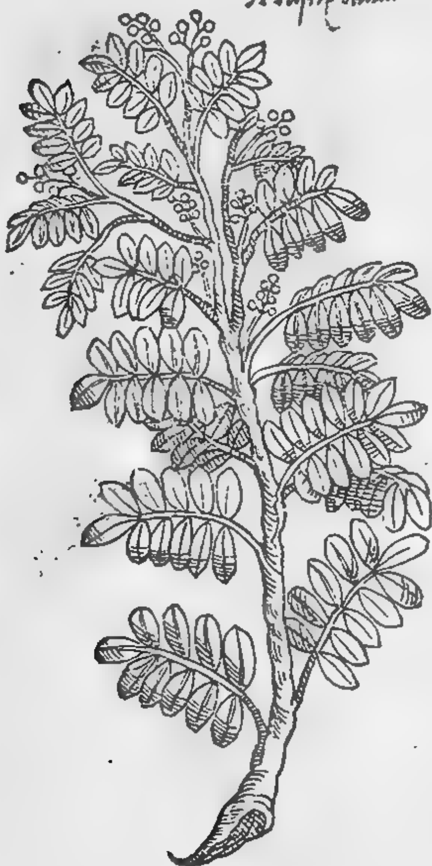

LENTISCVS nota arbor est. Cui toti uis inest astringendi: semini enim, folio, ramo, cortici, radicibusque cognatæ insunt uires. Liquamentum autem ita fieri solet. Folia, cortex, & radix in aquã coquũtur, & ubi abũde cocta, refrigerataque sunt, folia abijciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat crassitudinẽ. Lentiscus sua astringendi dote, ualet aduersus sanguinis reiectiones, alui profluuia, & dysenterias in potu: item contra eruptionem sanguinis è uulua, & eiusdem, aut sedis procidẽtia. In totum acaciæ, & hypocistidis uicem repræsentat. Idem facit succus è tritis folijs. Decoctum fotu caua explet, & fracta ossa ferruminat, uuluæ fluxiones sistit, nomas arcet, urinam pellit, motus dentium collutione stabilit. Virentes surculi calamulorum uice dentibus repurgandis affricantur. Fit è semine oleum astrictoriam uim habens: quod prodest, cùm quid astringi opus est. Lentiscus resinam gignit, quæ lentiscina cognominatur, & ab aliquibus mastiche. Pota utilis est sanguinem reijcientibus, & tussi ueteri: stomacho auxiliatur, sed ructum mouet. additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit. Optima, & copiosissima in insula Chio prouenit. Præfertur, nitedulæ modo, resplendescens, & candore Tyrrhenicæ ceræ similis, adulta, retorrida, friabilis, odorata, stridorem edens. Viridis autem inferior est. Adulteratur thuris, resinæque pineæ nucis mistura.

(Lentisci consideratio.) LENTISCVS *in Italia frequentissima nascitur, præsertimq; in Hetruria maritimis nostris Senensibus. Gignitur in collapsis Romanorum ædificijs, ac ruderibus. Quinetiam in tractu Tyrrheni ubiq; copiosa oritur, in Campania maximè. Cæterùm Lentisci nonnullæ sunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis assurgunt: nonnullæ uerò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus sublato, sed uirgultis, stolonibusq; innumeris corylorum sylnestrium modo dissiliunt. ueruntamen Lentiscus tum ramis, tum folijs densior constat, magisq; uirgultorum cacuminibus*

bus ad

bus ad terram deflectitur. Folijs utraq; est pistacij grauolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obscurum uirentibus, in ambitu tamen rubent, sicuti et quibusdam uenulis. Perpetua fronde uiret. Cortice est subrufo, lento, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemosos fructus, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus: qui tandem ueterascens uertitur in bestiolas ijs persimiles, quæ ex ulmi, et terebinthi folliculis euolãt. Tota plãta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipsam deuitant.

Ruel. & Hermolai lapsus.

Sed Lentiscum, quæ roboris magnitudine proueniat, folio sorbi, acinis sylvestris punicæ rubentibus, ut Ruellius scribit, hactenus non uidi, nec id unquam me legisse memini apud probatos autores. Idcirco Ruelliũ hac in re hallucinatum crediderim. quemadmodum & Hermolaum, qui ea esse lentisci folia existimat, quibus coriarij Venetijs pelles conficiunt, uulgò propriè appellata foglia. Siquidem planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lentisco differt; & si cum terebintho aliquam habeat similitudinem.

Mastiches cõsideratio.

Fert etiam Lentiscus Italica mastichen, ut ipse attestari possum: quanquam non ea copia, qua in Chio, & Creta Aegæi insulis. Itaq; immerito à nonnullis notatur Auicenna, quòd mastichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore uersantur, existimauerint non alibi fortasse, quàm in Chio nasci. Indicam mastichen è spinosa quadam planta manare, non solùm Theophrastus, sed etiam alij tradidere, quemadmodum & Plinius: qui lib. XII. cap. XVII. non modò Chiæ mastiches meminit, sed aliarum quoq;, quæ in Arabia, Asia, Græcia, Pontoq; proueniunt.

Lentisci uires ex Galeno.

Lentisci meminit Galenus lib. VIII. de simp. medicament. facultatibus, sic inquiens. Lentiscus facultate ex aquea essentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca compositus est, ob quam & moderatè adstringit. Desiccat igitur secundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo est medius, & symmetrus. Similem omnibus sui partibus adstrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac folijs, præterea fructu, & cortice: ac si succum ex folijs eius uiridibus exprimas, similis hic ordinis est, moderatè adstringens. Itaq; bibitur & per se, & cum alijs medicamentis, quæ dysenterias, & alui affectus sanant. quin & ad sanguinis expuitiones, sanguinisq; ex utero eruptiones, tum sedis, uuluæq; procidentias idoneus est, utpote ad hypocistida nonnihil propè accedens.

Mastiches uires ex Gal.

Meminit idem & mastiches libro VII. simpli. med. his uerbis. Mastiche candida quidem, & Chia consueto more cognominata, quodammodo ex contrarijs composita facultatibus est, adstringente uidelicet, & emolliente. Proinde stomachi, uentris, intestinorum, iecorisq; inflammationibus competit, utputa secundo ordine excalfaciens, & desiccans. Nigra uerò, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis desiccat, tum minus astrictoriæ facultatis est particeps: quamobrem aptior est ad ea, quæ ualidiorem digestionem per halitum exposcunt. hac igitur ratione & furunculis bonum est remedium. Porrò oleum, unguentumq; mastichinum ex Chia conficitur, nõ admodum sanè ex Aegyptia. cæterùm similis est & ipsum mastichæ facultatis. Hæc de lentisco, & mastiche Galenus posteritatis memoriæ prodidit. Sed cùm mastiche mihi Caphuram in memoriam redegerit, quòd certò sciam, eam mastiche, ardenti aqua, zedoariaq; ab impostoribus adulterari, cùmq; Dioscorides, Galenus, & cæteri illius seculi scriptores ipsam non solùm non adnotauerint, sed ne nouerint quidem, silentio minimè dissimulandum fore putauimus, quò magis legentibus satisfiat, quantum tum à Serapione, tum etiam ab his, qui meridionalem plagam, & Indiæ ora hoc æuo nauigationibus perlustrarunt, memoriæ proditum est.

Caphuræ historia, & genera.

CAPHVRA igitur est gummi arboris cuiusdam in India nascentis tanta magnitudine, ac proceritate, ut sub eius umbra hominum centuriæ recondi possint. Nascitur hæc arbor in montibus mari propinquis, materie leui, ferulacea, qua prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium est, cùm frequentibus cælum fulgetris corruscat, aut crebro tonitru constrepit, uel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interuenijs ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foràs emergit cortice abrupto, ueluti resinæ, illisq; gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, postmodum uel calore solis extosta, uel ignium ui candescit. hanc sumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachiriam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præstat, longioriq; perdurat tempore. Alia crassior, nec pellucens, atro colore: proinde bonitate cedens. Tertia uilior reperitur, fusco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris scobe, ramentis, & assulis implicita, gummi more agglutinata lentescit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontificum, & sacerdotum suffimentis, sicut thus, & myrrham, costumq;, in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantũ fastigia rediguntur, in rudem, & elaboratam. siquidem rudis est Caphura omnis ignem non experta: elaborata uerò, quæ solis, uel ignis ardore excocta, atq; purgata album contraxit colorem, utpote & cera.

Fuch. opinio non probata.

Fuchsius lib. primo de componendis medicamentis, putat Caphuram esse bituminis Indici genus, quòd scripserit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium esse, cùm cælum crebris fulgetris corruscat, aut plurimis strepit tonitruis, uel cùm regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quòd similiter ex terræ concussu magna tum sulphuris, tum bituminis copia profundi soleat. Sed dissentit ab eo opinio nostra: quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quorumcunq; hanc fuisse sententiam existimem: cùm tam ipse, quàm cæteri, qui de Caphura scripsere, arboris cuiusdam uastissimæ proceritatis gummi, uel resinam Caphuram esse scribant.

Platea. error.

Nimirum oscitanter de hac scripsisse uidetur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris esse inficiatur, Dioscoridis, & complurium testimonio, ex succo cuiusdam herbæ fieri tradens. Quod profectò falsum est, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioscorides. Eam autem esse gummi non solùm Auicennæ, & Serapionis testimonio probatur, sed & Lusitanorum, qui nostro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant.

Caphuræ tẽperamentum, & uires.

Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio abscessu & siccare, & refrigerare: quæ tamen cùm uehementer etiam in aquam proiecta conflagret, sit perquàm odorata, & adeò tenuium partium, ut sæpe per se in auram euanescat, illis reclamare uidetur. Quo fit, ut quis suspicari possit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in alijs quàm plurimis) esse uitiata. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore prouenien-

tes Caphura illita mulcet, incandescentes inflammationes restinguit, præsertimq; iocineris. Renes, & seminaria ua-sa refrigerat, sanguinemq; cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam ulnerum, quàm ulcerum inflammationes. Erysipelas extinguit, & aduersus gonorrhœam, & albas uuluæ fluxiones efficax est cum succino, & aqua nymphææ hausta. Idem præstat pubi, seu imo uentri, testibus, renibusq; illita: quæ tamen antea psyllij seminis spissamento, aut omphacio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit, aut cum urticæ semine immissa, aut ex maioris sedi, & plantaginis succo fronti circumlita. Collyrijs ad calidas oculorum lippitudines utiliter imponitur. Renibus, ac testibus illita uenerem extinguit. Corpora à putredine præseruat: proinde commodè antidotis admiscetur, quæ contra uenena, uenenosorum animalium ictum, & pestilentes affectus conficiuntur. In uniuersum uiribus innumeris pollet, quas breuitati consulentes prætermittimus.

Capharæ probatio. *Legitimæ probatio talis est. In calido pane è furno recentißimè sublato, bipartitoq; manibus scisso Caphura ponatur. quòd si humore madeat, syncerae est argumentum: sin contrà perarescat, spuriæ ac factitiæ signum. Cæterùm si non diligenter asseruetur, ex operculatis etiam capsulis nonnunquam euanescit: itaq; sæpe deluduntur seplasiarij. Asseruatur tamen securè uase marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllij semine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere felicius asseruari putent. quod nec planè comprobandum uidetur. Venetias Caphuram omnem rudem important, ibiq; igne, & arte uitreis organis elaboratur, sic ut candescat, atque pelluceat.*

Τέρμινθος. TEREBINTHVS. CAP. LXXVI.

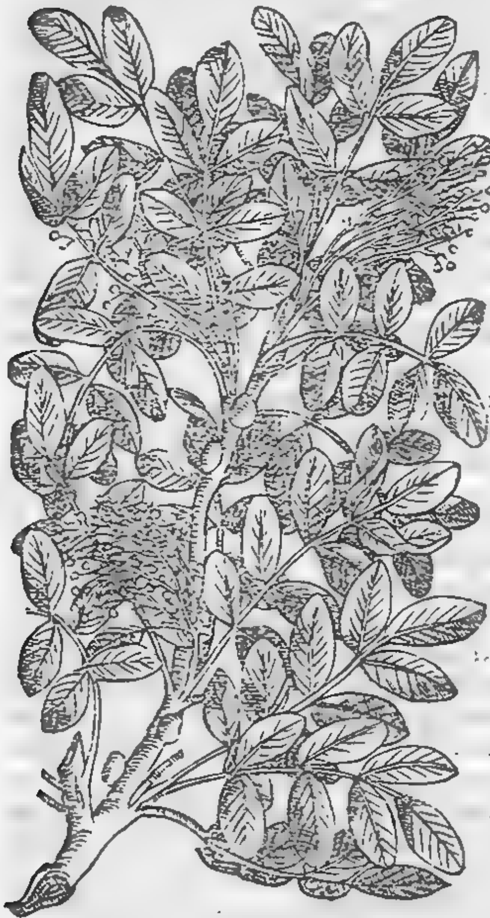

TEREBINTHVS cognita arbor est. Cuius folia, & semen, & cortex astringunt, & ad eadē, ad quæ lentiscus, cōueniunt, simili parata modo, sumptaque. Fructus esui aptus est, sed stomacho aduersatur: excalfacit, vrinam mouet, uenerem excitat: cōtra phalangiorum morsus conuenienter in vino bibitur. Resina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiam in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus insulis. Sed præualet candida, perlucida, uitreo colore, & in cæruleum uergente, terebinthum olens. Terebinthina resinas omnes antecedit: proxima lentiscina, & è pinu, & abiete: has sequitur è picea, & pineis nucibus resina. Natura omnibus calfacere, mollire, discutere, expurgare. Tussi, ac tabi conueniunt per se, aut in eclegmate ex melle: uitia pectoris expurgant, vrinam cient, cruda concoquunt, uentrem emolliunt, palpebras commodissimè replicant: lepras tollunt, cum ærugine, ac sutorio atramento, nitroque: auribus saniem emanantibus cum melle & oleo, itē in pruritu genitalium utiles: malagmatis, acopisque admiscentur. Laterum doloribus per se, illitu & apposituauxilio sunt.

Ῥητίναι ἄλλαι. RESINAE ALIAE. CAP. LXXVII.

LIQVIDA resina è pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi solet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniæ sibi cognomentum uendicauit. A Gallia quoque subalpina: quam uernaculo nomine larica, hoc est, larignam, appellant incolæ. Ea in linctu, & per se magnopere prodest tussi ueteri. Colore inter se distant: siquidem alia cādida est, alia oleosa, alia mellei liquoris similitudine, ut larigna. Cupressus etiam liquidam fundit resinam, quæ ad eadem pollet. Quæ uerò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratissima, translucens, non retorrida, neque diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. E picea, & abiete resinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim sunt, atque thus odore imitantur. Præstantiores à Pityusa insula deferuntur, quæ secundum Hispaniam sita est. Sed quę è picea, nucibus pineis, & cupresso manarunt, nihil ad illas, nec tantis uiribus potiuntur. ueruntamen eorundem gratia, quorū & illæ, sumi solent. Lentiscina terebinthinæ respondet. Vritur resina omnis liquida in uase quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque resinæ congius in duobus aquæ pluuiæ coquitur, subiectis leuibus prunis, resina assiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterùm ubi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum uocant, id est, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximij candoris, si resina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta sordes excernatur. Vruntur quoque sine aqua, primùm lento igne, & ubi coire cœperunt, maior

carbonum

carbonum ſtrues ſupponitur,& triduo citra intermiſsionem diſcoquuntur, uſque dum antedictas naturæ ſuæ notas exuerint: mox,ut dictum eſt, reponuntur. Aridas unius diei ſpatio decoxiſſe ſatis eſt. Vſtæ odoratis malagmatibus, & acopis,& unguentorum colorationibus magnopere utiles ſunt. E` reſina perinde atque thure,fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea: quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur. prodeſt glabris genis, collacrymationibus, eroſisque oculorum angulis. Ex ea fit atramentum ſcriptorium.

Terebinthi hiſtor. ex Theophraſto.

TEREBINTHORVM (*ut Theophraſtus memoriæ prodidit lib. III. capite XV. de hiſtoria plantarum*) *alia maſcula, alia fœmina. Maſcula ſterilis eſt, ob idq; ſexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus ruſum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia uiridem editum, rufum poſtmodum tingit, & cum uua matureſcentē, nigrum nouiſsimè facit, magnitudine fabæ, reſinoſum, & ſulphuroſum. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticoſa, contortaq; naſcitur: at apud Damaſcum Syriæ magna, copioſa, decoraq;: montem enim inibi terebinthis refertum, ut nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices ualidæ in profundo, atq; in totū incorrupta hæc arbos habetur. Flos oleæ, uerùm colore ruſo. Folia circa unum pediculum, pleraq; ſpecie laurinorum coniugatim, quemadmodum ſorbo, quódq; parte poſtrema acuminet, impar exit: uerùm minus angulata, quàm ſorbo, ambituq; laurino ſimiliora, & pinguia cum uniuerſo fructu. Fert & ad nucis ſimilitudinem quædam concaua, ut ulmus: quibus beſtiolæ tanquam culices innaſcuntur. Fit in his reſinoſum quid, lentumq;: ſed reſina tamen non hinc legitur, ſed à ligno. Fructus reſinæ copiam non mittit, ſed manibus tantùm adhæret: etſi non lauetur, poſtquàm collectus eſt, inter ſe cohæreſcit: cùm uerò lauatur, candidus, probéq; non maturus ſupernatat, niger ſubſidit. Idem refert deinde lib. IIII. cap. V. hiſtoriæ plantarum, Indicam etiámnum Terebinthum haberi: cui folia, & rami, & reliqua omnia terebintho ſimilia: fructus autem diuerſus, ſimilis enim amygdalis. Nam & in Bactris terebinthum hanc eſſe, ferréq; nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, ſed uiſu ſimiles, & ſuauitate amygdalis præſtantiores: & ideo loci illius incolas his potius uti. Hæc Theophraſtus. Terebinthum uidi ego primùm in colle uulgò cognomine Caſtel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Atheſim, à Theophraſti hiſtoria haud quaquam diſsimilē, facta huius uidendi mihi copia à clariſsimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperiq; ipſam deinde in alijs cōpluribus Heturiæ locis, uidelicet in collapſis Romanorum ædificijs, ac ruderibus: ſed frequentem admodum in Iapidiæ collibus prope Puccinum caſtrum, Adriatico ſinu non longè à Tergeſto.*

Reſina terebinthina.

Ab hac ſæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non abſimiles, quibuſdam intus beſtiolis culicis figuram præ ſe ferentibus, & reſinam decerpſi: quæ etſi omniū præſtantiſsima ſit; non tamen diu eſt, quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctā afferebāt, uel quòd eſſet aduectu aptior, uel quòd impoſtoribus ad adulterationē aditus hoc modo facilior fieret. Verùm liquida ut per ſe ex arbore manat, iam frequens facta eſt. Cæterùm quia terebinthina iandiu in Italiam non aduehebatur (ut ſupra in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum ſibi uendicauerat, ſed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaq; reſina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde ſcriptū ſit, operæpretiū quidem non eſt, ut hic iterū ea repetamus. Scire tamen cōuenit, rariſsimas eſſe abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lacrymam, aridā fundant reſinam: ſed ſi quædam inueniuntur, hæc eſt (ut Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifeſtum argumentum eſt, quòd omnis abies, quæ reſinam fundit, tabida ſit, putris, & carioſa.

Braſ. opinio non probata.

Braſauolus de reſinis diſſerens, Pliniū in earum hiſtoria à Dioſcoride diſſentire autumat, quòd ſ. Plinius libro XXIIII. capite VI. tradiderit ſummas reſinæ ſpecies duas, ſiccam & liquidam: ſiccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentiſco, cupreſſo. Dioſcorides uerò ex pinu, & picea, & liquidam præter ſiccam haberi ſcriptum reliquerit. Quos tamen melius erat ſic conciliaſſe, quòd quanuis aſſerat Plinius, ſiccas reſinas è pinu, & picea colligi; non propterea obſtat, quominus ferant pariter huiuſcemodi arbores & liquidas, & ſiccas reſinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus uarijsq; locis, è pinu, piceaq; antea longo tempore cæſis, ſoliſq; ardore æſtuantibus liquidas reſinas exudare comperimus larignæ non abſimiles. Quod etiam ſæpe euenit in aſſeribus ex hiſce arboribus paratis, & in tignis, uel trabibus, quæ ædificijs coaptantur. Verùm enimuero malim dicere Pliniū erraſſe, quòd liquidarum generi lentiſcinam adſcribat, quæ eſt noſtra maſtiche, cæteris profectò durior.

Colophoniæ conſideratio.

Ad hæc ſcire etiam conuenit, quòd quæ in officinis Colophonia, Hiſpanica, Græcaq; dicitur, illius ſpecies eſt, quam coquere Dioſcorides edocuit. Conſtat hæc coloribus diuerſis, utpote cryſtallina, hyacinthina, ſaturatoq; colore, pro reſinarum, ex quibus conficitur, uarietate. quippe (ut Dioſcorides ait) alia candida eſt, alia olei, alia mellis colore, qualis eſt larigna. Quæ uerò à Colophone Ioniæ urbe ſibi cognomentum comparauit, eſt (ut refert Plinius lib. XIIII. cap. XX.) præter cæteras fulua: neque alia de cauſa uocatur & Hiſpanica, & Græca, niſi quòd ex ijſdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum eſt aliam ab hac, quæ neq; fricta, neque excocta eſt, haberi Colophoniam: ſiquidem ſcribit Dioſcorides quòd pinea, piceaq; liquida, ac pinguis reſina ex Colophone afferebatur: ob idq; Colophonia per excellentiam uocabatur. Quod item teſtatur Galenus libro VII. de compoſitione medicamentorum per genera, cùm inquit. Quoniam uerò piceam reſinam & frictam, & colophoniam appellare conſueuerunt, ſciendum uenit, aliā quandam eſſe colophoniam Chiæ maſtichæ perſimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro II. eiuſdem. Eſt, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis ſola uocatur colophonia, odoratus ſuauitatem quandam referens, ut abietina, & calore ſicut illa mediocri prædita. naſcitur admodum modica, atque ob id pretioſa eſt. Porrò ſi quiſpiam diceret, non cognouiſſe Plinium, neque Dioſcoridem, liquidam abiegnam, quam aliqui lacrymam, nonnulli uerò abietis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à ueritate deſciſcere putauerim: ſiquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt.

Terebinthi uires ex Gal.

Terebinthi, & reſinarum meminit Galenus lib. VIII. de ſimplic. medicam. facultate, ubi ita ſcriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fru-

ctus adstrictorium quiddam obtinent: sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaq; quòd etiam desiccent, manifestum est: recentes quidem etiamnum, humidiq; modicè; sicci uerò, ordine secundo. Cæterùm fructus aridus propinquus est tertio ordini desiccantium: est enim adeò calidus, ut mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaq; etiam urinam prouocat, & lienibus prodest. Paulò superius de resinis disserens, sic inquit. Resinæ omnes desiccant, & excalfaciunt. Cæterùm inter se discrepant, quòd plus, ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in facultate uerò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus sortitæ sunt partium tenuitatis: præterea quòd nõnullæ adstrictionis sunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiscina: eam uocant masticben. Nam præterquam quòd paucula ei adest adstrictio, adeò ut stomachi uentrisq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, insuper illi inest mordacitate uacans desiccatio: minimùm enim acris est, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atque mastiche, adstrictionem possidens. Cæterùm adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam, quàm mastiche digerit. Ob eandem qualitatem inest & abstersio, tanta quidem, ut & psoras sanet. quinetiam quæ in profundo resident, cæteris resinis magis attrahit, nimirũ cùm illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis strobilina acriores quidem ea sunt, sed non magis tamen digerunt, neq; attrahunt. Mediæ inter has sunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen, quàm aut picea, aut strobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparissina acrimoniæ. Et lib. III. de compositione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at resinæ, quæ quidem aridæ prorsus sunt, modico: liquidæ & siccam quandam substantiam ad emplastri crassitudinem assumere postulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac siccitatis differentia est: in resinis, sicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam, alij colophoniam appellant. Huic succedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa sumitur, quam si purges, in frictam mutabitur. His ambabus siccior est, quæ dicitur pityinon physema, ac si dicas pinea germinatio. Hanc sanè, ceu squalidam in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci; usus autem sum fricta, & liquidis. Iam uerò ex his quoque nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inarescunt, sicut strobilina: media utriusq; est abietina. Quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox uerò abietina, deinde terebinthina: cupressi resinam miscere non ausus sum, ut quæ nonnihil adstringeret. Putabit forsan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis hæc uerba scribentem, primo de medica materia commentario. Ex omnibus resinis principatum terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, post quas picea, strobilinaq; numeratur. In his etiam Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima uerò terebinthina sentire uidetur. Verùm ego ex his tribus resinis strobilina, abietina, terebinthina, principem certè strobilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinam esse dixi. Hactenus de resinis Galenus. Sed hac in re animaduertendum est, quòd hoc in loco cæteris strobilinam non aliter præfert Galenus, nisi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: siquidem in uniuersum in medicamentis componendis à Dioscoride nequaquam dissentit, uidelicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet sedes, ut paulò post declarauit, dicens. Inter resinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices usus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere.

Resinarum uires ex Gal.

Πίσσα ὑγρά. PIX LIQVIDA. CAP. LXXVIII.

PIX liquida, quam alij conum uocant, è pinguissimis pini, piceæque lignis cõgregatur. Optima est splendens, syncera, læuis. Contra uenena, phthisim, purulentam excreationem, tusses, suspiria, & pectoris humores, qui difficilè extussiuntur, efficax est, eclegmate cyathi mensura cũ melle dato: tonsillarum & vuæ inflammationes, anginæque vtiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum rosaceo, & illinitur cum trito sale serpentium morsibus; adiecta verò pari cera, scabros vngues extricat, impetiginesque emendat: vuluæ duritias, ac sedis tubercula discutit: cum farinaque hordeacea, & pueri impubis vrina decocta, strumas rumpit: cohibet vlcera, quæ serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, & cerato profundos vlcerum sinus conglutinat: rimis sedis, & pedum magno auxilio illinitur: vlcera replet, & cum melle purgat: quin & cum vua passa, & melle carbunculos, & putrida vlcera emarginat, disrũpitque. Erodentibus medicamentis, quas septas uocant, probè immiscetur.

Πισσέλαιον. PICINVM OLEVM. CAP. LXXIX.

E' PICE fit quod pissełæon appellant, separato liquore aquoso, qui supernatat pici, sicut serum lacti. Nam expansa, quandiu pix coquitur, supra cortinam uellera pura madescunt, acceptoque halitu eius exprimuntur in uas, idque tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida, præbet vtilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum vlcera, scabiemque emendat.

Λιγνὺς τῆς ὑγρᾶς πίσσης. FVLIGO LIQVIDAE PICIS. CAP. LXXX.

FIT HOC MODO è liquida pice fuligo. In lucerna noua, quę ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamque fictili uase in clibani speciem conformato, superius in angustum forni-

cato,

cato, inferius perforato, ut clibani esse solent, operito, & adoleri finito: consumptoque liquore nouum infundito, quoad sufficientem usui fuliginem collegeris. Vis ei astringens, acrisque. Vsui est ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & uenustant, & ad circumlitiones. Item ubi glabris genis pilos restitui oportet, ad imbecilles, lacrymososque oculos, insuper ad eorundem ulcera non inutilis est.

Πίσσα ξηρά. PIX ARIDA. CAP. LXXXI.

LIQVIDA pix decocta in spissam coit, quam uocant aliqui palimpissam. quo in genere quædam uisci modo lentescit, boscas cognominata: altera sicca est. Probatur pura, pinguis, † odorata, subrufa, resinosa. Talis Brutia, & Lycia, picis, resinæque simul naturam habentes. Calfactoriam uim habet: dura emollit, pus mouet, tubercula panosque discutit, ulcera replet: vulnerarijs medicaminibus commodè permiscetur.

Ζώπισσα. ZOPISSA. CAP. LXXXII.

ZOPISSAM aliqui aiunt derasam nauibus resinam cum cera, quam alij apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alij pineam resinam hoc nomine uocauerunt.

TAMETSI *de pluribus Picis generibus, de oleo, earumq; fuligine diuersis, ac proprijs capitibus disserat Dioscorides: cùm tamen horum omnium historia notior sit, quàm ut à nobis explicari debeat, operæpretium non est, ut de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quónam modo pix ipsa conficiatur, ut illis & mihi sit satisfactum, hic rem paucis aperiam, omniaq; de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coràm clarè perspexi. Sic ergo picem, quæ passim naualis dicitur, eo quòd picandis nauigijs sit aptissima, artifices cõficiunt. Veteres pinos, quæ prorsus teda confectæ sint, in particulas securibus concidunt, ut ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri solet. Deinde uerò area ex creta pauitur in medio paululũ elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, ut liquor è teda resudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere poßit. Itaque cõcisam tedã in area struis congerie locant, uelut in carbonis artificio: mox hac primùm abietũ, picearumq; frondosis ramis undiq; tecta circundataq;, tum demum terra septa, lutoq; obstructa, ne quouis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignẽ succendunt eadem quoq; ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cùm desit locus, per quem flamma erumpere poßit, sentiatq; ob id congesta moles maximum ignis ardorem, pix liquitur, & per areæ pauimentum confluens in canalem circumpositum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentẽ corriuat in scrobes ligneis asseribus circũdatas, ne terra defluxam picẽ combibat: unde postea & dolia, & cadi, & utres implentur. Operis perfecti signum, si rogus decumbat, subsidatq;, & liquor defluere desinat. Sic enim picem fieri uidimus à syluicolis eam parantibus, qui quodammodo secuti uidentur Theophrastum lib. IX. capite III. de historia plantarum, ubi eadem ferè ratione Macedones picem urere latius tradidit. Picis facultatem memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pix sicca quidem desiccat, & excalfacit secundo à mediocribus, siue symmetris excessu: ac plus desiccare potest, quàm excalfacere. Humida uerò contrà, plus uidelicet calfacit, quàm desiccat: habetq; nonnullam partium tenuitatem, qua & asthmaticos, & purulentos adiuuat. satis est autem cyathi linxisse mensuram melli mistæ. Sed & abstergendi quandam uim habent, atque concoquendi, digerendiq;: ueluti & in gustu subamarum quid obtinent, & acre. Sic leprosos ungues eximunt mistæ cum cera, lichenasq; detergunt: concoquunt item duros, & crudos tumores omnes cataplasmatis inditæ. Ad ea omnia humida ualentior est: arida uerò pix tametsi ad hæc quidem deterior est, glutinandis tamen uulneribus magis congruit. Ex his itaq; clarum est, humidæ pici calidam humiditatem affatim esse admistam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. VII. eorundem simp. ubi ita de omni fuligine scriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria est, ac proinde terrestris est essentiæ, habens quasdam etiam ignis, qui materiam combußit, reliquias: sed id pusillum est. Porrò tota eius natura terrena est, tenuium partium. Sed quæ speciatim in ea differentiæ sunt, eæ pro usta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam prouenıente fuligine: ex dulciore simili quoq; & hinc fuligine proueniente. Primùm enim thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas mista, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiámnum fluxione uexantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Ad hæc usurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter quàm thuris: sed styracis his quodammodo ualentior est: magis etiam picis liquidæ, qua etiam magis cedri. Porrò acrioribus utuntur ad uitia palpebrarum uocata ptila, & erosos oculorum angulos, humidosq; citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribusq; tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ competere paulò superius diximus thuris fuliginem.*

Picis conficiẽdæ ratio.

Picis facultates ex Gal.

Fuliginum uires ex Gal.

† *Hoc loco non* εὐώδης, *id est, odorata, ut communis lectio habet, sed* ἰξώδης, *hoc est, uiscosa legitur in Oribasij codice manu scripto, libro* XII. *simplicium. Harum lectionum quæ sit melior in probatione picis siccæ, aliorum sit iudicium.*

Ἄσφαλτος. BITVMEN. CAP. LXXXIII.

BITVMEN Iudaicum cæteris anteponitur. Cuius probatio est, ut purpuræ modo splendeat, sitque ponderosum, ac ualidum odorem uibret. nigrum autem & sordidum, uitiosum est. Adulteratur

teratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. Liquidũ inuenitur in Agrigantino Siciliæ, fontibus innatans: quo utuntur ad lucernarum lumina, olei uice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant: nanque liquidi bituminis genus esse constat.

Πισσάσφαλτος. PISSASPHALTUM. CAP. LXXXIIII.

NASCITUR in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ pissasphaltos appellatur. Et Ceraunijs montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æstuque in litus expuitur, illic coacta in glebas, mistam bitumini picem redolet.

Νάφθα. NAPHTHA. CAP. LXXXV.

NAPHTHAM uocant Babylonij bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum. Vis ei ignium rapax, ita ut ex spatio protinus in eam transiliant. Ad suffusiones oculorum, & albugines utilis. Bitumen omne discutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur: uuluarum procidentia, strangulationesque olfactu, suffitu, imposito, emendat: comitiales morbos suffitum deprehendit, gagatæ lapidis more: purgationes mulierum cum uino, & castorio potũ elicit: tussim ueterem, & anhelitum adiuuat: serpentium morsibus, coxendicum, laterumque doloribus auxiliatur: datur cœliacis in catapotio deuorandum: cum aceto potum discutit sanguinem concretum: dysentericis cum ptisana liquatum infunditur: destillationibus suffitione medetur: mitigat dentium dolores oblitum. Cæterùm pilos incommodos siccum replicat, specillo impositũ: concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisque prodest. Pissasphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, si misceantur, potest.

Bituminis cõsideratio.

LEGITIMUM *quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quòd sciam) in Italiam non aduehitur: id nanque, quo officinæ utuntur, impostura quædam est, pice, petroleo, & alijs nonnullis parata. Igitur mirari non licet, si id Dioscoridis historiæ minimè correspondere uideatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quà Iordanis amnis influit, qui ab urbe Hierico quindecim tantùm millia passuum distat, si Brocardo fides habenda est, qui Palæstinæ topographiam edidit. Nil uerò aliud bitumen est, quàm pingue quoddam lacus illius aquis supernatans, quod undis uentoq; agitatum in litore concrescit, densatur, coit, tenacißimumq; redditur. Nullum in hoc lacu (ut Galenus testatur lib. IIII. cap. XX. simp. medicamentorum) animal, nullaq; stirps innascitur, neq; uisitur ob aquæ ingentem salsedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in eum confluant, in quibus pisces innumeri, præsertim in eo, quod prope Ierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piscium fluminum ostia excedit. Quinimo, eodem autore, de his, quæ in eum proijciuntur, nihil mergitur, sed instar nauis, super aquam fertur. Quippe hoc esse uerum probari facilè potest experimento, quod sensibus patet: nam unaquæq; nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæstinæ, quem alij quidem mare uocant mortuum, alij stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modò, sed & amara est. Salem uerò etiam habet ex sese natum, perinde subamarum: primoq; statim aspectu unà cum uniuerso mari tum candidior, tum craßior apparet, salsugini meræ similis: in quam si salem inijcias, ne liquari quidem etiam poßit: plurimum enim eius in se habet: ac si quis in eam se mergat, continuò sale tenuißimo uelut conspersus, undiq; emergere conspicitur. Quapropter etiam aqua illa, quàm cætera marina grauior est, idq; tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaq; si uolueris te ipsum deijcere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, eleuatq; aqua, non sanè quia natura leuis sit, quod quidam ueterum sophistarum prodidit, sed ut censuit Aristoteles, propter grauitatem instar luti, quæ leuiora sunt, gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusq; in stagni illius aquam conieceris, deorsum haud feretur. quas uerò sicut naues in mari onera plura, quàm in fluuijs citra submersionem portare ualent, eundem in modum in stagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tantò enim est quæ in illo est aqua, marina grauior, quantò marina lacustri, aut fluuiali: inest enim ei salis substantia, quæ terrea, grauisq; est. Ipsiq; tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiali colliquato, cognoscereq; quantò grauior reddatur aqua eiusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modum iam inuenerunt, moderatam ad saliendum conficiendi salsuginem, si ouum in ea uideatur natare: nam ubi etiámnum sidit, ac rodum super salsuginis superficiem innatat, aquosa magis est, & dulcis: grauiter uerò salsa est, ubi tanta est salis copia indita, ut amplius liquari, qui postea adijcitur, nequeat. quam aquam si pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauißimam. Itaq; ego quandoq; inanem esse diuitis cuiusdam ambitionem ostendi, qui tantã in Italiam maris mortui aquam deuexit, quæ cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expeditè præstiti, sale plurimo in aquam potabilem coniecto. Hæc Galenus. Lacus iste, quem aliqui mare mortuum uocant, ille quidem est, quem sacra testantur monumenta exortum esse, ubi Sodoma, Gomorrha, alieq; finitimæ ciuitates cælesti igne absortæ, subuerseq; fuere. Quod etiam Galeni authoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari scribit. Eructat continuè is (ut quidam Patriarcha Hierosolymitanus suis scriptis perhibet) nebulosos quosdam uapores fœtorem intolerabilem uibrantes, qui postea uentorum flamine per conualles olim fertilißimas exagitati, perpetuam sterilitatem relinquunt, ita ut longo terrarum spatio nec herba, nec arbos, nec ullum deniq; germen proueniat, neq; uirescat, nisi iuxta Hiericum, ubi ab Elisei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia passuum excedere, latitudine maxima uiginti quinq; millia passuum implere.*

Pissasphalti consideratio.

Idem Pissasphalti inter picis genera meminit libro XXIIII. capite VII. sic inquiens. Est & Pissasphaltos mixta bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipsi miscent. Affertur ex eodem agro etiámnum hoc æuo: siquidem ex Apolloniis

Epiri,

Epiri, quam uulgò Valonam nuncupant, Venetias pissasphaltum pro picandis nauigijs copiosum importatur: quippe quòd pineæ pici commixtum, ualentissimè id muneris præstet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, ubi prope Lesinã non longè à Narenta foditur: cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, ubi id incolæ fossitiam ceram esse existimant. Scribit Fuchsius libro primo de componendis medicamentis, pissasphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Ispruch reperiri, uocariq; Germanico sermone Trischemblut, cuius portionem aliquam adhuc se habere fatetur, sibi à Georgio Collimitio transmissam, quæ succensa bitumen ac picem uerissimè redolet. Sed equidem uereor, ne ipse quoq; decipiatur, quemadmodum Ioannem Transtetterum clarissimum medicum in Ispruch deceptum esse scio unà cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (ut Fuchsius inquit) in litore cuiusdam torrẽtis frequentissimus reperitur, pro pissasphalto ostendebat. Sed illius error, dum ego in Ispruch essem, à clarissimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehensus est: quòd lapis Germanica lingua Trischemblut uocatus, & si lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accensus; nunquam tamen ut pix, & asphaltus igne liquescit, sed ligni, uel tedæ modo comburitur. Præterea ultimum bituminis genus, quod Naphtham uocant, Plinius libro II. capite CVIII. in Austagenis Parthiæ inueniri prodidit, tantamq; esse huic ignium cognationem, ut transiliant protinus in ipsum undecunq; uisum. Quod etsi in Italiam aliunde (quòd sciam) non infertur; inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eosdem cum igne præstat effectus: quale est, quod in agro Mutinensi scaturit, petroleum, siue saxeum appellatum. Sed ut redeamus, unde digressi sumus, bitumen Sodomeum non nisi fictitium, uel impostorum malitia adulteratum aduehitur. Proinde Brasauolus in synceri defectu Mumiam à Mauritanis uocatam substituit, quòd certò crediderit, mumiam esse legitimum Palæstinum asphaltum. Quandoquidem existimauit, siccatum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria, & Aegypto Venetias deferuntur, cùm sint ex infima illius regionis plebecula, uice aloës, myrrhæ, croci, & balsami ex more Iudaico, duntaxat asphalto impleri: quòd eorum pauperies aromatum sumptus non toleret. Hoc fundamentum hinc iecisse uidetur, quòd Strabo literis mandauerit bitumen Sodomei lacus in usu esse ad tutanda hominum cadauera. Sed quantum ipse ex Arabum scriptis deprompsi, apud eos MVMIA potius est pissasphaltum, quàm asphaltum: siquidem scribit Auicenna, mumiam eadem præstare, quæ asphaltus pice commixtus. Ex quo facilè conijcere possumus, cadauera illa pissasphalto tantùm impleri. Cui etiam subscribit Serapio, qui de Mumia disserens, ex Dioscoridis auctoritate, eadem, quæ Dioscorides de pissasphalto tradidit, ipse uerbòtenus ad mumiam retulit, sic inquiens. Mumia est in terris Apolloniæ: descendit nanq; ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eijcit eam aqua fluminis in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odorem picis mixtæ cum asphalto cum aliquo fœtore: & uirtus eius est, sicut picis, & asphalti mixtorum. Vnde potius asserendum putauerim, nostram Mumiam esse pissasphaltum, quàm asphaltum. Et quanuis dicat Strabo bituminis Iudaici usum fuisse ad conseruanda cadauera; non tamen negat, quin bitumini picem admisceant, fiatq; pissasphaltum factitiũ. Verùm Serapio, & Auicenna has mixturas optimè nouerant, utpote quibus non modò Syri, sed & suæ gentis Mauritani uterentur. Quo fit, ut Brasauoli sententiam non probandam existimem, quòd scilicet uulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis substituatur. Nanq; Mumia præterquam quòd est (ut puto) syncerum pissasphaltum, uel asphaltum pice mixtum, concepit defluentem humorem, qui continuò è cadaueribus in sepulcris liquatur. Ex quo credendum est, eam non parum suam immutasse naturam. Porrò satius ducerem Galenum, & Paulum consulere, qui in succidaneis, si desit asphaltus, picem liquidam subdunt. Cæterùm notare conuenit, Serapionem Mumiam Dioscoridis pissasphalto adiecisse, ut quæ aliquam inter se cognationem haberent, abinuicem non disiungeret: non enim erat nescius, huiuscemodi cadauera pissasphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloë, ac etiam balsamo simul admixtis implebantur, quæ ueram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiusdem capitis initio, his uerbis. Mumia sepulcrorum fit è myrrha, aloë, alijsq; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac nostra tempestate in Italiam haud quaquam aduehitur: quippe quòd hac mixtione nulla earum regionũ cadauera præter nobilium, ac diuitum condiantur, & hi quidem sepulcra habent sibi constituta, diligenterq; occlusa. Idcirco non ita facilè istorum corpora surripi possunt à mercatoribus illuc profectis, ut minori tum difficultate, tum suspicione auferri possunt pauperum, & ignobilium, asphalto pice mixto, uel ipso pissasphalto confarcta. Ideoq; apertissimè falluntur, qui pro legitima mumia arefactam istiusmodi cadauerum carnem assumunt, non autem eorum infarctum, ueluti seplasiariorum quàm plurimi, qui carnes & ossa contundunt, eaq; medicamentis admiscent, quæ mumiam exposcunt. Necessum igitur esset legitimam mumiam expetentibus, ut in hospitalibus nostris cadauera obeuntium aloë, myrrhá, et croco repleri curarent, eamq; deinde suo tempore eximi. Mumia enim (ut Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultatibus: siquidem secundo ordine tum siccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos absq; humorũ præsentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralysi, oris distractionibus, comitialibus, uertiginosisq́;, si ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoij oleo, siue hyoscyamino grani pondere subacta, ad aurium dolores frigidos utiliter in earum concauitatem infunditur. Prodest quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto resoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizipharum, hordei, & myxorum decocto tribus diebus continuis, tussientibus opem non modicam præstat. Granorum item quatuor pondere sumpta ex aqua menthæ cordis affectus remouet: cum decocto uerò cumini, ammi, & cari, tum uentriculi, tum intestinorum flatus discutit. Bibitur utiliter ab alto deuolutis ex siliquæ Aegyptiæ medulla, additis Lemnia sphragide, & rubiæ radice. Hausta trium, uel quatuor granorum pondere singultum inhibet, si tamen ex cumini, & apij decocto assumatur. Erinis imposita, additis moscho, castoreo, caphura, & oleo balanino, naribus commodè inditur ad diuturnos capitis dolores, præsertimq; cùm adhibitis alijs contumax morbus non soluitur. Gargarizatur cum oxymelite aduersus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto utiliter bibitur: & contra letalia

Fuch. & quorundã lapsus.

Naphthæ mẽtio.

Brasa. opinio improbata.

Mumiæ consideratio.

Mumiæ uires

uenena ex decocto tribuli marini, & fœtidi laserpitij gũmi iuuamento non modico sumitur. item ex mero contra scorpionum ictus bibitur, ictisq; locis cum recenti bubulo butyro utilissimè imponitur. Adstringit mumia illita externa sanguinis profluuia, pota uerò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ uesicæ, internis penis desquamationibus, & urinam ægrè continentibus. Non desunt qui credant, humanorum cadauerum ossa in puluerem redacta, & in potu exhibita uarijs corporis languoribus prodesse, os suum cuique membro tribuentes. Quod penitus refellendum non est: siquidem ipse pluries uidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profecisse, sicuti etiam calculosis renibus, & eorum doloribus. Sed ad bitumen redeamus, à quo nos penè disiunxerat mumia, ne à nostro instituto recedamus. Huius meminit Galenus lib. xi. simp. medicamentorum, sic inquiens. Bitumen, unũ & ipsum est ex ijs, quæ in aqua marina prouenunt, & in alia quapiam, quæ non est marinæ dissimilis, ut in Apollonio Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis sponte nascentibus, ceu spuma quædam innatans hoc medicamen reperitur, & molle quidem est, dum innatat, postea uerò resiccatum per sicca durius efficitur. Optimum uerò bitumen in mari, quod mortuum uocant, prouenit. Est autem id stagnum salsum in cœle, hoc est caua, Syria. Cæterùm medicaminis ipsius uis est tum resiccatoria, tum excalfactoria in secundo ordine. Meritò itaq; eo utuntur & ad glutinationes uulnerum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione.

Bituminis histor. & uires ex Galeno.

Κυπάρισσος. CVPRESSVS. CAP. LXXXVI.

CVPRESSVS refrigerat, & astringit. Cuius folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota, uesicæ rheumatismis, & vrinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex vino tusę in dysenteria, alui fluxione, tussi, & orthopnœa, aut si reijciatur sanguis, conuenientissimè bibũtur: earum decoctum eosdem præbet effectus; tusæ cum fico duritias emolliunt, nariumque polypo medentur: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ scabros ungues eijciunt: hernias intestinorum prolapsu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præstant. Pilulæ cum arboris coma suffitæ, culices abigere existimantur. Folia trita, & imposita uulnera conglutinant, sanguinem supprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per se, aut cum polenta ignibus sacris, ulceribus quæ serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato stomachum corroborant.

TAMETSI Cupressus arbor notissima sit in Italia: quia etsi uulgaris sint notitiæ eius fructus, quos tam Græci, quàm Latini conos appellant; attamen cùm nihil de eius historia memoriæ prodiderit Dioscorides, ut lectoribus undequaq; sit satisfactum, hic nobis disserendum est, quantũ hac in historia à Plinio, alijsq; nonnullis edocti, cognoscere quiuimus. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupressus, & difficillimè nascentium, natuq; morosa, ut quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præsertim in locis, ubi suapte natura non prouenit. Tradiderũt ueteres Cupressum diti sacram: & ideo funebri signo eius ramos ante domos ponere solebant, ubi aliquis defunctus iaceret. Ex quo more creditur eius umbra infausta, nec quidem gratiosa. Duo habentur Cupressi genera, mas scilicet, & fœmina: hæc meta in fastigium conuoluta: ille uerò ramos in latus spargens. Harum patria, ac proprium natale solum Creta insula est. nanq; ubi quocunq; loco terra moueatur, subactáq; sit, nisi serantur alia, hæc sua sponte gignitur, atq; protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadem spectant, non appellato solo, Cupressus numerosa spõte prosilit. Quod admiratione non uacat, alibi non nisi tempore, & perquàm diligenti cultura proueniens, & cultorẽ magnopere fastidiens. Odere Cupressi flumina, lacus, omnesq; aquosos tractus. quo fit, ut in eiusmodi locis satæ confestim inarescant. Quod si rectè sciuisset Adamus Lonicerus, non tam facilè (ut puto) scripsisset, cupressum humidis gaudere locis. Aspernantur & fimum, quo etiam, si circumfossura impleatur, non multo post tempore pereunt. Mira est Cupressi fœcunditas: etenim trifera est. colliguntur eius coni mensibus ianuario, maio, & septembri. Semen ijs innascitur, granis adeo pusillis, ac minimis, ut atomis comparari possit: ob id enim ægrè perspicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine gigni tam proceras arbores. Semen mirè formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum. quo fit, ut fructiferæ Cupressi nunquam formicis sint destitutæ. Cupressus perpetua coma uiret, eiusq; materies nec cariem, nec uetustatem sentit, ut etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde ueteres non aliam ob causam ex cupressina materie simulacra sculpebant, nisi quòd ad æternam diuturnitatem permansura putarent, ueluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupressus liquidam resinam laricinæ similem,

Cupresi historia.

milem, sapore uerò acerrimam. Reliqua semina tradunt, folijs cupressi tusis si misceantur, à uermiculis quibuscumq; non tangi, neq; erodi. Lignum autem (ut aiunt) nulla temporis diuturnitate suauecolentiam exuit. Sunt qui pusillam cupressum, nonnullis etiam Cipresso uulgò dictam, abrotonum fœminam uocent, à similitudine, quam hæc cum arbore in multis habet. Idcirco nec fortasse aberraret, qui certo crederet, Plinium libro XXIIII. capite XV. de chamæcyparisso herba differentem, de hac intellexisse: præsertim cùm tradat, ipsam ex uino potam contra serpentium omnium uenena, scorpionumq; ictus pollere: siquidem & nostra hac ætate pleriq; abrotonum fœminam ad idem usurpant. Quod item ad alui tineas necandas bellarijs immiscent, ut arte pueros ad comedendum alliciant. Hetrusci hanc Santolinam uulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius sit disserendum, hic plura dicere superuacaneum esset. Cupressi meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cupressi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna uulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum est, quòd resiccandi uim habeat absq; insigni acrimonia, aut caliditate, sicut certè & gustus testificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, sed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei inest acrimonia caliditasq; quanta satis sit deducendæ in altum acerbitati, ac nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putrescentibusq; affectibus humiditates innoxiè, tutoq; depascitur, atq; absumit: cùm quæ excalfaciunt simul, desiccantq;, eas quidem quæ contentæ sunt, absumant: cæterum acrimonia, & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: siquidem exiccat, roburq; addit corporis partibus præ humiditate laxis, utpote cùm adstrictio in altum subeat, deducente ipsa caliditate, quæ admista est, eum seruante modum, ut deducere quidem ualeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miscentes, tanquam absumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad erysipelata utantur, admista nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoso.

Cupressus pusilla.

Cupressi uires ex Gal.

Ἀρκευθίς. IVNIPERVS. CAP. LXXXVII.

IVNIPERI genera duo; altera maior, altera minor. vtraque acris est. Excalfacit, & urinam mouet: accensa serpentes fugat. Baccarum nōnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandescere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mãdendo dulces, subamaræ, quæ arceuthides etiam, id est, baccæ Iuniperi, nominantur. Modicè calfaciunt, & astringunt, stomacho utiles: contra pectoris uitia, tussim, inflationes, tormina, & serpentium ictus efficacissimè bibuntur: urinam cient, unde ruptis, conuulsis, & uuluæ strangulatui subueniunt. Folia acrimoniam habent: ideo tam ipsam, quàm eorum succum ex uino contra uiperarum morsus illini, aut bibi prodest. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.

REPERIVNTVR Græci Dioscoridis codices (ut etiam adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorsus deprauatum legitur, quibusdam additis, quæ Dioscoridis doctrinam minimè sapiunt. Siquidem nec Galenum, nec item Paulum Aeginetam, minusq; Serapionem, qui tamen uerbòtenus Dioscoridis scripta per capita singula refert, illud usquam posteritatis memoriæ prodidisse constat, quòd scilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant; præsertim cùm eius baccæ contra serpentium ictus efficacissimè deuorētur: bibaturq;, ac illinatur foliorum expressus succus ad uiperarum morsus. Adde etiam quòd facto periculo id omnino falsum esse deprehēdatur. Quare non modò non credendum, sed ne cogitandum quidem, eiusmodi ineptias à Dioscoride scriptas: quin potius illi ascriptas esse existimandū. His ergo rationibus adductus, nō temerè partem illam, utpote additititiam, ex hoc capite resecandam duxi. Maior, & minor Iuniperi species in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuscia urbanas alit, quæ in proceram arborem assurgunt, uisunturq; hæ frequentes in agro nostro Senensi: quarum fructus syluestribus & crassior, & dulcior habetur. Iuniperi materies ad cētenarios annos incorrupta perdurat: proinde iussit Hannibal (ut Plinius tradidit libro XVI. capite. XL.) templum Dianæ Ephesiæ Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates esset duraturum. Igitur mirari non licet, si chymistæ asseuerant, carbonem Iuniperinum accensum, & suo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Profert ex se Iuniperus gūmi mastichæ simile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido splendescit colore: senescens uerò in rufum abijt. Porrò haud ignorandum est, hanc Arabum sandaracham à Dioscoridis sandaracha perquàm longè dissidere. Nanq; Græcis sandaracha est fossilis ad arsenici, siue auripigmenti genera referenda, erodens,

Iuniperi cōsideratio.

Gummi Iuniperi.

erodens, & exitiale medicamentum, ut amplius in quinto libro Deo duce dicemus. Verum hæc sandarachæ translatio in gummi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos secuti sandarax Arabicum nomen (sic enim Arabes Iuniperi gummi uocant) in sandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum esse uidetur, quòd ubi Arabes, sandaracham medicamentis inserendā esse præcipiunt, gummi Iuniperi immiscendū intelligunt: ubi uerò à Græcis de sandaracha fit mentio, fossilis illa rufa, & auripigmento similis, est intelligenda. Tradit Plinius libro XIII. cap. XI. plura gummi genera, ubi gummi Iuniperinum ad nihil esse utile scribit. Cuius tamen frequens usus in medicamentis contrarium indicat. Gummi Iuniperi usus. *Quippe hoc syncero, & oleo ex lini semine presso, fit uernix liquidus: cuius est usus ad illustrandas picturas, & ad nitorem ferri conciliandum: utilis etiamnum ad ambusta, & præcipuus ad dolores, et tumores hæmorrhoidum. Siccus uernix, hoc est gummi Iuniperi (ut autor est Serapio) destillationes suspendit, mensium profluuia sistit, sinus exiccat immistus, haustus uerò pituitam, quæ uentriculo, & intestinis hæserit: tineas & cetera uentris animalia necat. Neruorum resolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis destillationes suffitu discutit. Idem exceptus sanguinis excreationes supprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Additus tum rosaceo, tum myrtino sedis rimas coërcet, & hiantibus frigore manuum, pedumq; scissuris illitu succurrit. In summa calfacit, & siccat primo recessu.* Sandaracha alia Plinii. *Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus apud Plinium, qui de ea libro XI. cap. VII. ita scribit. Præter hæc conuehitur Erithace, quam alij sandaracham, alij cerinthum uocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis: gignitur rore uerno. hactenus Plinius. Cæterùm oleum, quod ex Iuniperi materie (ut chymistæ dicunt) per descēsorium duobus alternis fictilibus, tum pariter uitreis instrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, si tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex baccis hoc longè præstantius, odore perquàm iucundo.* Iuniperi uires ex Gal. *Iuniperi meminit Gal. lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Iuniperus, calida, & sicca utrinq; tertij ordinis. At fructus similiter quidem calidus est, sed non similiter siccus, uerùm in hoc primi fuerit ordinis.*

SABINA. CAP. LXXXVIII.

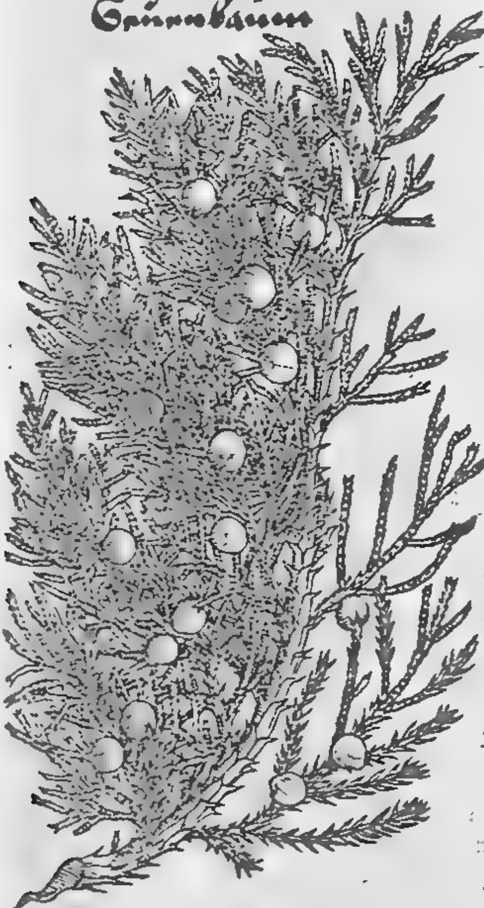

SABINA duorum generum est. Vna folijs cupresso similis, spinis horridior, grauiter olens, acris, & feruens: arbor est coactę breuitatis, quæ sese magis in latitudinem fundit. huius folijs nonnulli pro suffitu utuntur. Altera tamarici folio similis est. Vtriusque folia nomas sistunt, collectiones illitu mitigant: quin & cum melle illita nigritias, sordesque repurgant, & carbunculos rumpūt: cum uino pota sanguinem per urinam eliciunt: partus apposita extrahūt, & suffitu idem præstant. Vnguentis calfacientibus immiscētur, & priuatim gleucino.

Sabinæ consideratio. *NIHILOMINVS uulgaris est notitiæ Sabina in Italia, quàm quæuis alia uulgaris planta, tam illa inquam, quæ cupresso, quàm quæ tamarici folio est persimilis. Quod tamen nōnunquam imperitis negotium exhibet: siquidem aliquando uiderim pro sabina assumi quandam herbam dodrantalē, quæ quibusdam in montibus plurima nascitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec sapore sabinam referat.* Selago Plinii. *Hanc sæpius existimaui esse Selaginem à Plinio lib. XXIIII. cap. XI. commemoratam. Nanque inibi selaginem esse affirmauit, sabinæ similem. Olim selaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia suffitam prodesse. At tanta extitit tunc temporis superstitionum magorumq; uanitas, ueluti & hoc æuo apud plerasque gentium turbas uisitur, ut ij nūquam ad selaginem legēdam accederent, nisi prius Dijs sacra fecissent. Quin & eam inualidā omnino censebant, nisi dextra manu, & nudis pedibus legeretur.* Sabinæ uires ex Galeno. *Hæc, quæ sequuntur, de sabina scriptis tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicam. sic inquiens. Sabina ex numero est fortiter exiccantium, idq; secundum tres qualitates, quas in gustu præfert, similiter cupresso, nisi quòd ea & acrior est, & ut sic dixerim, magis aromatica, seu odoratior. Igitur huius, quo modo dixi qualitatis est particeps, nempe acrimoniæ consistentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adstrictionis obscurioris, quàm in cupresso. Siquidem quantò magis acrimonia superat, tantò etiam potentius digerit. Itaq; glutinare nequit ob siccitatis, & caliditatis robur. nam utriusq; illi tantum inest, ut etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus similiter cupresso accommodari potest, maximè ubi rebelliores fuerint, & ductu rores. nam hæ citra noxam uim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra sunt reddita, & admodum sordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item soluit. Porrò essentiæ tenuitate menses quoque prouocat, ut si quid aliud, & sanguinem per urinas mouet. Fœtum etiam uiuentem interficit, & mortuum eijcit. Esto autem hoc medicamen tertij ordinis*

dinis, tum excalfacientium, tum deſiccantium ex numero eorum, quæ uel maximè tenuium ſint partium. Et hoc utiq; nomine unguentis inditur, & maximè gleucino, & in multas antidotos inijcitur. Quidam uerò etiam cinnamomi uice duplam eius ſubijciunt. Eſt enim extenuandi, & digerendi facultatis, ſi epotum fuerit.

Κέδρος. CEDRVS. CAP. LXXXIX.

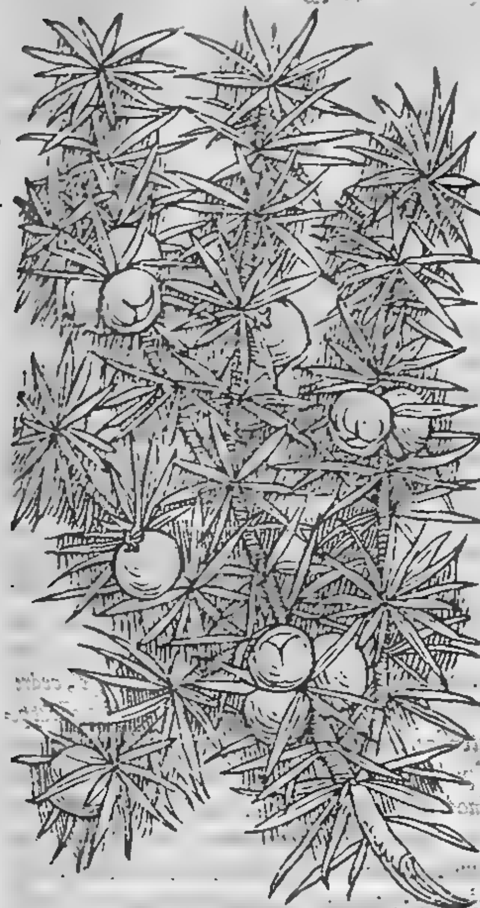

CEDRVS arbor magna eſt, ex qua picem colligunt, quæ cedria uocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarum myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima eſt craſſa, perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur, guttatim non diſsipata coit. Cui ea uis ineſt, ut defuncta corpora conſeruet, & uiuentia corrumpat: qua ex cauſa mortuorum uitam aliqui eam appellauere. Veſtimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & ſiccandi dote, corrumpit. magni ad ocularia medicamenta uſus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricesque detergit: inſtillata autem cum aceto, uermes aurium necat: cum hyſſopi decocto infuſa ſonitus, ſibiloſque ſedat: cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idem facit cũ ex aceto colluitur: peruncto ante coitum genitali, cócipiendi vim adimit: anginæ ea perunguntur, tonſillarum inflammationibus auxilio eſt: lendes, pediculoſque illitu enecat: ceraſtæ morſibus cum ſale impoſita ſubuenit: contra hauſta leporis marini uenena, in paſſo ſumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonũ vlcera purgat, & ſi cyathus eius abſorbeatur, perſanat: vermes, & tineas ſubter indita necat, & partus extrahit.

Fit & oleum à cedria ſeparatum dum coquitur, uelleribus ſupra halitum eius expanſis, ut in pice. Eiuſdem ad omnia uſus: priuatim vehementer perunctum, ſcabiem quadrupedum, canum, boumque perſanat: ijſque inhærentes ricinos enecat, & ulcera, quæ ex tonſura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus uocantur. Calfactoriã vim habent: ſtomacho aduerſantur: auxilio ſunt tuſsi, conuulſis, ruptis, ſtranguriæ: menſes ciunt ex polline piperis poti: contra hauſtum leporem marinum in vino ſumuntur: ſerpentes fugantur, peruncto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota adduntur. Fuliginem, quomodo ex pice congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo uim præbet.

QVANVIS Cedrus (*ut Theophraſtus memoriæ prodidit*) *arbor ſit eximiæ proceritatis: paucis tamen, ac raris conſtat radicibus, non profundis, ſed per ſumma terræ diſperſis. Hæc eſt iunipero non abſimilis: nam & ipſa folio eſt longo, duro, anguſto, pungente. Cedrus eſt ramis denſiſsima: nodoſo admodum caudice: alis frequentibus, ubi rami ex ipſo caudice prodeunt: medulla odorata, non ſecus ac larigna rubente: baccis iuniperinis, ſed myrti magnitudine, flauis, hilaribus, odoratis, eſculentis. Matureſcunt per autumnum nouis prius editis. quo fit, ut eodem tẽpore & nouos, & ueteres gerat fructus. Saxoſis, & frigidis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma uiret, qua ſi caſtretur decacuminata demoritur, nec unquam inde regerminat, utpote & cupreſſus, pinus, larix, & aliarum plures. In Cypro maxima prouenire traditur, nempe centum triginta pedum longitudinis: craſsitudinis uerò ad quiniõ hominum complexum. In Syriæ quoq; montibus tanta huius craſsitudo fertur, ut homines terni caudicem amplecti nequeant, tam inibi longitudine, & craſsitudine præſtat. Eius ſumma genera duo, maioris, & minoris diſcrimine: Minoris item duæ ſpecies, Lycia, & Phœnicia iuniperi ſimilitudine, differunt tamen folio: nã quæ acutum, durum, ſpinoſum habet, oxycedros appellatur, ramoſa, & nodis obnoxia: altera odore præſtat. Fructum ferunt ambæ myrti magnitudine, ſapore dulcem. Et maioris duo ſimiliter genera: quæ floret, fructum non fert: fructifera uerò non floret, & in ea antecedentem fructum* (*ut ſuprà dictum eſt*) *nouus occupat. Cedro materies duriſsima: quam ob cauſam credidere maiores, eam neq; cariem, neq; uetuſtatem ſentire, ſed æternam eſſe. Qua etiámnum ratione ductus Salomon, Dei optimi maximi templum ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoq; priſci ſimulacra factitarunt, exiſtimantes tantam illis ineſſe diuturnitatem, quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigijs non modò extruendis, ſed & palatiorum, & arcuum fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta in perpetuum perdurat.* Cedri hiſtor. ex Theophr. & aliis.

Quæ Oxycedrus appellatur, frequens in Iſtria naſcitur iunipero admodum ſimilis, nec niſi fructu differens maiore, rubente, ac dulci: quo tamen ab incolis à iunipero non ſecernitur. nanque cedrus ijs omnino ignota eſt, utpote qui neſciant hanc eſſe adeò iunipero ſimilem, ut non facilè imperiti alteram ab altera dignoſcere queant. At cum ipſe oxycedri ramuſculo eſſem donatus à Georgio Reffingero primario prouinciæ Carniolæ medico, Oxycedri cõſideratio.

dico, quem ipse ex Pesino Istriæ oppido secum attulerat, rubentibus baccis undiq; refertum, eáq; in memoria haberi, quæ apud Theophrastum, ac ueteres alios legeram, mihi quidem fructum illum intuenti statim inclinauit animus, hanc minorem esse cedrum. Etenim, ut memorant stirpium scriptores tum ueteres, tum recentiores, difficilè admodum esset secernere cedrum à iunipero, nisi huic cæruleus, pumilusq;: illi uerò flauus rubensue, ac grandior fructus inesset.

Cedriæ consideratio.

Manat ab arbore maioris cedri etiam resina, quæ propriè Cedria dicitur, utilis ad multos in medicina usus. sed hanc ad nos non deferunt Cyprij, tametsi eorum regio cedris (ut aiunt) quàm plurimis scateat. Variat ad hæc in Dioscoridis codicibus de cedria lectio. Quippe uulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id est grauis odore, cùm tamen antiquissimus codex manu scriptus habeat εὔτονος τῇ ὀσμῇ, id est uehemens odore. quod indicat cedriam esse uehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè testatur Virgilius libro VII. Aeneidos his uersibus de Circe canens.

Proxima Circeæ raduntur litora terræ,
Diues inaccessos ubi solis filia lucos
Aßiduo resonat cantu; tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ uiridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci litoribus in sequentibus, capite de malis, ubi ipsorum mentionem facit Dioscorides, adiuuante Deo plura dabuntur. siquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt.

Cedri & Cedreæ uires ex Galeno.

Cedri meminit Galenus lib. VII. simp. medicamentorum his uerbis. Cedrus specie duplex est, altera fruticosa iuniperis adsimilis, altera arbor non exigua. Vtraq; est calidæ, siccæq; temperaturæ tertij quodammodo ordinis secundum utrunq;. Cæterùm Cedrea (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem uidetur attingere, abunde calida simul, & tenuium partium. Molles itaq; carnes promptè citraq; dolorem putrefacit, sicut alia omnia, quæ cùm eiusdem sint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem. At in duris plusculo tempore, & uix operatur. Porrò talia omnia medicamenta septica uocantur, & septa: sed inter sese maioris, minorisq; ratione dißident: Est autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infimißimo ordine cedrea: pleraq; enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaq; & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, simulq; à corruptione tuetur corpora demortua, utpote humiditates eorum superfluas depascens, cæterùm solida corpora haud attingens. At in uiuentibus calor ipse, qui in corporibus est, cedreæ uires adaugens, causa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum uideri debet, si cùm tanta polleat potentia lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos uermes interficere ualeat, tum fœtum apposita uiuentem quidem interimat, mortuum autem eijciat, sicut sanè etiam in coitu semen, pudendo circumlita. proinde conceptum impediens est medicamentum, si sic utaris, nulli secundum: aliaq; multa eiusmodi particulatim efficit. Itaque argumentum est, ipsum ualenter excalfacere, sicut ubi dentium foraminibus instillatur: siquidē dolores eorum mitigat, sed & ipsos confringit. Extenuat quoque oculorum cicatrices, & uisus hebetudini ab humorum craßitudine ortæ medetur. Porrò quod eius est pinguißimum, & ad unguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus acre; quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum est cedreæ, craßius illud uidelicet, quàm oleum ad amurcam. Proinde illud utpote craßius, mordax est, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaque ulcera irritat, phlegmonenq; illis excitat. Porrò oleosa illa cedrea adeò clementibus est uiribus, ut etiam plebeij experientia docti uulnera ouibus occasione tundendi à forfice facta, illa illita sanent, sicut etiam pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium scabiem, & ricinos, Græci κρότωνας uocant. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatiores uires obtinent, adeò ut comedi quoque poßint. Attamen si liberalius ijs utare, capiti dolorem inferent, ardoremq;, ac morsum in uentre percipies.

† Hic lectorem admonitum uolumus, illa de fuligine Cedri uerba non legi in Græcis tum uulgatis, tum etiam antiquis quibusdam codicibus. Quare cùm neq; à Marcello uertantur, qui plura exemplaria Græca habuisse fatetur, ea potius addititia, quàm legitima censenda uidentur.

Δάφνη. LAVRVS. Lorberbaum CAP. XC.

LAVRVS quædam tenui folio constat, altera latiore. Vtraque excalfactoriam naturam habet, & emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres insessus additum, uuluæ, & uesicæ uitijs conuenit. Virentia folia sensim substringunt: illita quoque, ac trita uesparum apiumque ictibus opitulantur: eadem cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: sed pota stomachum effundunt, & uomitiones mouent. Lauri baccæ magis, quàm folia calfaciunt. ergo in eclegmate tritæ cum melle, vel passo prosunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatismis: contra scorpionum ictus ex vino bibuntur: uitiligines emaculant. Succus baccarum utilisimè aurium dolori, & grauitati instillatur cum vino uetere, & rosaceo. In medicaméta autem adijciuntur, quæ neruorum lasitudines reficiunt, acopa vocant: & ad unguenta, quæ calfaciunt, & discutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodest, tribus obolis in vino odorato potus.

LAVRVS

Lauri historia. LAVRVS tam tenuifolia, quàm latifolia arbor odoratissima, & si antiquis credimus, Apollini lucidissimo sacra: quinetiã à Ioue colitur. Vna quoq; laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumq; domos exornare solebat. Quod similiter, atque alij complures gentilium mores, in hunc usq; diem apud nos perdurat. Nanq; ubi dies festus aduenerit, laurus non modò tẽplorum ualuis decorat, sed & ubi dies geniales adfuerint, ingẽtium palatiorum est ianitrix. Quo fit, ut magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ, & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, non secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si eius rami prætendebantur inter armatos hostes, firmum quietis erat indicium. Qua obseruatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tum quietis sectator maximus, lauri, & palmæ floridæ ramum adnectabat, ut nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea, & argentea uasa, ac reliqua admiranda demonstrant, quibus magna eius palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur lætitiæ uictoriarumq; signo. Idcirco laurum in templis in Iouis gremio reponebant, quoties Romæ letitiam uictoria noua attulerat. Quinetiam grata Apollini dona unoquoque anno mittere solebant in Parnaso monte, quòd ibi laurus spectatissima cresceret. Cæterùm quòd laurus Romæ à Ioue è cælo missa fuerit, ut ea imperatores coronarentur, facile perhiberi potest: nanque Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matrimonij nomen accepit, cùm pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæsam, intrepideq; miranti accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustum. Quod audientes conseruari alitem, & sobolem iussere aruspices, ramumq; eum seri, ac ritè custodiri. Quod factum est in uilla Cæsarum fluuio Tyberi imposita, iuxta nonũ lapidem flamminia uia, quæ ob id uocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ramus laureus, tanq; se propagauit (tametsi radicibus destitutus) ut breui tempore ibi mirè sylua prouenerit. Ex qua triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronamq; in capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti triumphantes lauro coronabantur, tenebantq; in manu eiusdem ramos. Quos post triumphos traditus est mos serendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum est, ut plures laurorum syluæ Romæ uirescerent, quæ ob id laureta uocabantur: qualis erat, quæ in monte Auentino multo ante alios tempore uiguit. Nimirum indicat laurum dijs gratissimam esse arborem, quæ sui habetur ab impetu fulminũ ratio: siquidem nulla habita, cùm è cælo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, superba mundi palatia dilacerant, ac sæpius homines immaniter interimunt. hæc tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint eius rami, de cælo tangantur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cælo lauro coronabatur. Laurus ex sese uim habet ignem producendi: quippe si exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphuris puluere, ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde uiret, tantaq; pollet ui, ut eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima segetum pestis, abigatur, transeatq; in earum folia ex aruis. Poëtæ perfectionis signo lauro coronantur, idq; præmium est Apollineorum musas colentium. Coruus occiso chamæleonte, fronde lauri deuorata infestum urus extinguit. Qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum fastidium purgant.

Lauri natura.

Laurus lapidea. Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theophrastus lib. IIII. cap. VIII. de plantarum historia, sic inquiens: In sinu autem Heroo cognominato, ad quem descendunt Aegyptij, laurus est, & olea, & thymum: uerùm non uiridia, sed lapidis specie parte à mari eminente, similia tamen uiridibus tam folijs, quàm germinibus. Colos quoq; floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquido deprehẽditur. Longitudo arbuscularum cubitorum ternorum est. Hæc ille.

Lauri uires ex Galeno. Laurum scriptis commendauit Galenus lib. VI. simplicium medicament. sic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus desiccant, & calfaciunt uehementer, plusq; etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, plus tamen amarus, habetq; etiam adstrictionis nonnihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest. Bibitur ex uino fragrante trium obolorum pondere.

Πλάτανος. PLATANVS. Ahorn CAP. XCI.

TENERRIMA Platani folia in uino decocta, mox illita, oculorum fluxiones sistunt: tumores, & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in uino potæ, serpentium morsibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant. Insidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

Platani consideratio.

PLATANVS *Italiæ aduena, peregrinaq; est; quanquã regionem diluunt (ut Theophrastus est autor) multi, magniq; fluuij. Verùm enimuero si ibi nonnullæ uirescunt Platani plantæ, ut quas ipse Neapoli, & Patauij uidi, sunt quidem ex longinquis regionibus allatæ, ut etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium inuectæ fuere, eorum duntaxat umbræ gratia Romæ expetitæ, ubi platanis tantum honoris increbuit, ut diu nutritæ fuerint mero radicibus infuso. Nanque hæc arbor plurimùm uini irrigatione gaudet: tametsi maiorem in modum fontes, & fluuios amet. Platanus ad amplißimam ramorum amplitudinem adsurgit, adeò ut Licinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teste, hoc prodendum etiam posteris putarit: qui prouinciæ Lyciæ legatus affirmat, in ea fuisse platanum sociam gelidi fontis amœnitate itineri appositam, octoginta atq; unius pedum specu, numeroso uertice; se uastis protegentem ramis arborum instar, & agros longis obtinentem umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona, muscosos complexa pumices: intra quam se epulatum cum duodeuigesimo comite, large ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optatem imbrium per folia crepitus, lætiorem, quàm marmorum nitore, picturæ uarietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. In Creta insula ad Cortyniam platanus stetisse fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, sub qua Ioui compressam Europam indigenæ fabulantur. Quæ in Italiam inuectæ fuerunt, climatis inclementia in magnam proceritatem non adolescunt: attamen sunt cortice crasso, fronde uitiginea, lata, longo rubroq; pediculo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis, scabris, & lanuginosis: ex quibus oleum fieri prodidit Plinius libro XV. capite VII. Platani umbra usque eò delectatum Xerxem in terra Lydia scribit Aelianus, ut diem integrum sub ea cum maximo exercitu consumpserit, floccipendens tam breui uoluptate tot copias remorari. Platani aduersantur uespertilionibus. Earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, ueteresq; nigritias emendant.*

Platani uires ex Galeno.

De platano disseruit Galenus lib. VIII. simplicium medicament. sic inquiens. Platanus humidioris, frigidiorisq; essentiæ est, non ita multò quàm symmetra. Proinde folia uiridia trita, & illita, non obscurè phlegmonas nascentes adiuuant. Cortex autem, & pilulæ magis desiccantem uim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium collibeatur dolores: pilulæ uerò cum adipe ad ulcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamen desiccatorium, & abstersorium efficiunt, ut cum aqua lepras sanet; per sese autem illitum, ob humorem nimium, uetera, & sordida. Vitandus est puluis folijs arboris insidens: alioqui si spiritu attrahatur, arteriam offendit, ualenter desiccans, & exasperans, uocemq; lædit, sicut sanè etiam uisum, & auditum, si in oculos, aut aures inciderit.

Μελία. FRAXINVS. Eschbaum CAP. XCII.

FRAXINVS arbor nota est. Cuius foliorum succus, & ipsa ex uino pota, & illita uiperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, scobemque potu perniciem afferre tradunt.

FRAXINVS arbor est notißima. Eius (ut Theophrastus memoriæ prodidit lib. III. cap. XI.) duo reperiuntur genera: quorum alterum excelsum, procerumq; est, lignum habens candidum, craßiuenium, neruatum, mollius, enodius, ac crispius: alterum humilius, minus auctile, scabrius, durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliæ similia, in acutius tamen coacta, & ambitu leuiter serrata. Ramulus totus, quem folium unum putaueris, quòd simul cuncta folia ferat, singulari pediculo, & singulis folijs coniugatim, ueluti per genicula, pendentibus constat: amplo interuallo coniugationibus distinctis, perinde atq; in sorbo. Fert fructum in siliquis minutum, nucosum, qualem amygdalæ, gustu subamarum. Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua. Quæ de taxo, non de fraxino Theophrastus prodidit, inquiens. Si iumenta (ut ferũt) taxi folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum uicinitate Plinium deceptũ esse crediderim: nam Græcis fraxinus μελία, taxus uerò σμῖλαξ appellatur. Vnde unum pro altero sumẽs Plinius, facilè (ut diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapsum fuisse, clara in Italia experientia: siquidem taxi folijs, non fraxini iumenta nõ ruminantia necantur. Quinimo hæc salutare præstant remedium letalibus serpentium uenenis: quibus adeò inimica est fraxinus, ut ne matutinas quidẽ occidentesue umbras quàm libet spatiosas serpens arboris huius attingat. Quapropter expertum proditur, si fronde ea gyro claudatur ignis et serpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priusquàm hæ prodeant, florere fraxinũ, nec ante conditas folia dimittere. Fraxini species sunt Ornus, itemq; orneoglossum dictum, quòd ferat semẽ illud, quod auis linguam appellant, ut ipsum quoq; fraxinus fert. De quo disserens Plinius libro XXIIII. cap. VIII. mederi id iocineris, & lateris doloribus in uino tradidit: aquam, quæ subit cutem, extrahere: corpus obesum leuare onere, & ipsum sensim ad maciem reducere. Id quoq; in recentiorum medicorum usu est ad stimulandam uenerem. Folia fraxineis similia fert stirps illa apprimè celebris, quam uulgò DICTAMVM ALBVM nuncupant, ob idq; à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tam Græcorum, quàm Arabũ autoribus (quòd equidem legerim) usquam descripta est. Quare non possum non admirari, quónam pacto sibi dictami nomen uendicauerit. Ea est uisu pulcherrima, speciosaq;: floribus formosis, impensè redolentibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, amaro sapore: proinde mirum non est, si uentris tineas perimat. Tradunt etiam suapte ui pollere aduersus letalia uenena, ac omnium uenenosorum animalium morsum, ictumq;, nec minus aduersus pestilentiam. Prodest stomachicis, & suspiriosis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infusa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit.

Fraxini histo ex Theophr.

Plinii lapsus.

Fraxini species ornus.

Dictami albi consideratio.

POPVLVS ALBA.

POPVLVS NIGRA.

Λεύκη, καὶ Αἴγειρος. POPVLVS ALBA, ET NIGRA. CAP. XCIII.

POTVS albæ populi cortex unciæ unius pondere, iſchiadicis, ac urinæ ſtillicidio prodeſt. ſterilitatem inducere tradunt, ſi cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino poſt purgationes pota idem præſtare produntur. Tepens foliorum ſuccus utiliter aurium dolori inſtillatur. Pilulæ, quæ primo foliorum partu exiliunt, tritę & cum melle illitæ, oculorum hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Reſinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus utile eſt. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chryſophorum. Id attritu iucundum odorem ſpirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumque ſtomachi, uentriſque fluxiones ſiſtit.

Populorum conſideratio.

POPVLVS *Theophraſto triplici recenſetur genere lib. III. cap. XIIII. de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet. Populus alba, nigraq; uniformes habentur: ambæ natura erectæ, ſed excelſior, læuiorq; nigra: figura foliorum adſimilis, & ligni materies albedine ſimilis uiſitur: utranq; ne florem quidem habere exiſtimant.* Κερκὶς *(quam quidam Alpinam, quidam Lybicam uertunt) populo albæ non abſimilis, cùm magnitudine, tum uerò quòd ramis albicantibus ſpargitur: folio hederæ, ſed parte altera ſine angulo, altera uerò oblongo, inq; angulum exeunte acutum: colore parte reſupina, pronaq; ferme ſimili: pediculo prolixo, tenuiq; annexo. Quamobrem non erecto, ſed inflexo. Cortice aſperiori, quàm populus alba, ſcabriorią; ut pyrus ſylueſtris. Hæc Theophraſtus. Priora omnibus paßim nota ſunt, ſed quænam arbos nobis ſit* κερκὶς, *compertum ſanè non habeo. Plinio hæc libro XVI. cap. XXIII. minima folio eſt, ac nigerrima, fungiſq; enaſcentibus laudatißima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte uiridi.*

Plinii plures lapſus.

Sed hic Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contrà supernè uireat, infernè uerò albicet, candida efflorescente lanugine, quæ tamen in nigra non uiſitur, ut Plinius exiſtimat, cùm indifferenter inquit. Populorum folijs grandißima lanugo. Sed & tertiò idem erraſſe deprehenditur: quippe qui ſcripſerit eodem libro capite XXVI. populum nec fructum, nec ſemen ferre, cùm tamen utraque fructum ferat, uuarum ſpeciem præ ſe ferentem, intus alba lanugine refertum: atque etiam ſcribat Dioſcorides, ſemen ex aceto potum comitialibus prodeſſe. Sed quid opus eſt pluribus, ſi Plinius ſeipſum accuſat; ſiquidem lib. XXIIII. cap. VIII. populum & uuas, & ſemen ferre fatetur, illas utiq; unguentis, hoc uerò comitialibus præferens. Sed cautè

myropolæ, ne ob id communis usus unguentum populneum uocatum, ex populi uuis conficiant, ut Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quòd ijs ad unguenta odorata uteretur antiquitas. Quandoquidem Nicolaus Myrepsicus non uuas, sed germina, uere primo prodeuntia admiscet: odorata enim sunt, & ceraginosa, cùm tamen nullus prorsus uuis sit odor. Verùm enimuero an antiquitas populi uuas odoratis unguentis admiscuerit, dubitandum sanè est. Nã Plinio libro XII. cap. ultimo, ubi de unguentorum materia egit, nil aliud est populi uua, quàm bryon, Latinis muscus uocatus. Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad unguenta Dioscorides, & Galenus, & inter alia odorata recensuerunt. Quo fit, ut facilè credi posit, Plinium errore ductum existimasse, muscum in populo nascentem nihil ab eiusdem uuis differre, cùm inquit. Eòdem & bryon pertinet uua populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam in sitientibus, aut siccis, asperisq; locis. Secunda in Lycia cedro. hæc ille. Sed cùm cedrus nullus ferat uuas, sed muscum perquàm odoratum, hinc Plinij error manifestè deprehenditur. Populus utraq; frequentissima nascitur in agro Mantuano, ac Ferrariensi, non modò in Padi amplissimi fluminis litoribus; sed & per agros, & prata in fossarum aggeribus. Ideoq; fabulantur poetæ, icti Phaëthontis fulmine sorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanum amnem, quem Padum uocant, ex corticis meatibus instar auratæ lacrymæ, electrum, siue succinum fundere, ut adhuc uiuentes lacrymas effundebant: quæ nostro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ uirgini fœminæ salutationes enumerant, effinguntur; & uulgaribus & infimis mulierculis monilium uice, collo gestantur decoris gratia. Quare Dioscorides, qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam censebat, noluit pro comperto fabulosam succini historiam asserere, sed dubiam, & suspensam tenere. Ideoq; inquit. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum uocant, alij chrysophorum. Ex quo facilè percipi potest, quòd cùm Dioscorides aliquid de succino suis monumentis mandare decreuisset, nullam eius certam tenens historiam, ipsum populi generi utriq; adiunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in huiusce operis loco aptius succinum accomodari posset. Quandoquidem in fabulis nactus esset poëtas cecinisse carminibus, succinum populos fundere, tametsi non ignoraret, succinum populorum gummi esse nequaquam: siquidem huic fabulæ datus est locus ob succini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab Eridani accolis collo suspendebantur. Quippe cùm pleriq; ipsorum, præsertim uerò fœminæ, ob nimis humidum regionis aërem in gulæ morbos, ac strumas incurrerent, his existimabant succinum aduersari. Quod fortasse non erat ab omni ratione alienum: nanq; cùm facultatem habeat succinum sistendi fluxiones, collo etiam gestatum, facilè inhibere poterat, ne capitis destillationes in guttur defluerent. Quo fit, ut non demirer, si etiámnum Germani in oculorum defluxionibus magno successu succineos globulos occipitio adnectant: Reperio in enarranda Succini historia, autores complures, sed re uera admodum uarios, qui etsi grauius (ut historicos decet) hac de re loquantur; tamen cùm ipsi succini originem nusquam uiderint, & quicquid de eo scripserunt, alijs acceptum referant, his nulla, aut sanè pauca adhibetur fides. Philemon succinum fossile esse dixit, & in Scythia erui duobus in locis, uno candidum, altero uerò croceum. Sudines, & Metrodorus succinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere. quod Sotacus credidit in Britannia euenire. Pythias tradidit esse locum in Britannia prope Gutones, ubi à fluctibus maris non procul ab Abalo insula succinum aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno utuntur, ipsumq; Teutonis uendunt. Nicias historicus succinum solis radiorum succum esse uoluit: hic enim credit radios uehementius actos in terram pinguem sudorem in ea parte relinquere, deinde æstate siccari, & à fluctibus maris in Germanorum litora eijci. Idem & Aegypto nasci simili modo dixit. Item in India, gratiusq; thure esse Indis. Non defuerunt etiámnum, qui succinum nasci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiside dicto, qui sole excalfactus è limo fundat electrum. Non desunt præter hos plures, qui de succino differentes in diuersas iuerint sententias, quas nunc, utpote non probandas, silentio inuoluam. Vnde iure dici potest, succinum apud eos uel cereum, uel figulino luto similem haberi, cùm ipsum in tot uarias formas, ac imagines trasmutauerint. Sed ut tandem referam, quod pro comperto habetur; gignitur succinum in insulis septentrionalis oceani. Id olim à Germanis Glesum appellabatur: unde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæsare, ibi classibus rem gerente, una insularum ob succini copiam, Glesaria fuit appellata, quæ prius Austrauia à barbaris dicebatur. Hic nimirum (ut Plinius inquit) nascitur succinum arboribus pinei generi defluens in terram, ubi postea densatur. Cùm uerò intumescens æstus fertur in proximas syluas, ex ijs in se rapiunt fluctus maris, & in Germanorum litora expuunt. Itaq; Cornelius Tacitus rectè scriptum reliquit, Germanos huius maris accolas solos omnium succinum habere, & legere. Quod succinum sit arboris ex pinorum genere lacryma, olim Romanis testimonium perhibuit quidam eorum eques illuc missus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea litora peragrauit, ipsum uidit, ueram eius originẽ didicit, & secũ ingentem copiam Romã inuexit. Præterea succinũ esse pineæ arboris gummi indicio est pineus in attritu odor, & quòd accensum tedæ & resinarũ modo deflagret. Liquorem esse copiosè stillantem, tenacem, ac lentum, argumento sunt quædam intus implicita, ut formicæ, culices, ac etiam lacertæ, festucæ, ac paleæ, quæ transparentia inspiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia stramenta humoris lentore facilè implicentur, durescente deinde materia, ueluti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim uerò ex aliorũ scriptis decerpsimus. Tametsi rationibus non aspernendis probare nitatur Georgius Agricola, succinum non aliud esse, quàm bituminis genus, quod à quibusdam scopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, ubi aquarum salsedine durescit. Nam succinum, quod nigerrimum est, ex quo etiámnum globuli ad angelicas numerandas salutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum pissasphalto habere uidetur. Adde etiam quòd à pinu, neq; ab arboribus alijs resinam per se fundentibus tam pullo colore nulla defluit lacryma. Succinum incoctum adipe lactentis suis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodũ tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhærens, se uidisse affirmat contra Agricolæ sententiam. Quo fit, ut de succini historia adhuc lis sub iudice pendeat. Cæterùm compertum est, quòd sicuti magnes ferrum

Succini uaria historia.

rum respuit, si adsit adamas, uel si allio affricetur; ita nec succinum ad se paleas allicit, quæ sint oleo perfusæ. Verùm eorum opinio uana est, qui succinum tradiderunt peculiari dote ocimum respuere: nam ipse sæpe ac sæpius huius rei periculum feci, & semper succinum ad se ocimum trahere comperi. Officinæ communi nomine succinum uocant Karabe Mauritanos secutæ. Licet Brasauolus Ferrariensis in suo de simplicium examine deceptus existimauerit, Arabum Karabe succinũ esse nequaquã, sed uerum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ testimonio: etsi eorũ neuter, sicut nec Dioscorides, quem illi sequuntur, id quidem pro comperto asseuerauerit. Nanq; Serapio (ut in omnibus adsolet) quicquid de Karabe annotauit, uerbótenus ex Dioscoride deprompsit, sic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haur romi, quod nascitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quãdo distillat in flumine illo, coagulatur ibi, & est illud, quod dicitur Alipton, id est electrum, & sunt, qui nominant ipsum Arsopodon, & est Karabe. Eadem sententia elicitur ex Auicenna: quippe qui capite de Haur, itemq; capite de Karabe, nõ asserat eam esse populorum gummi, sed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe disseruit, nisi ut ostenderet, Karabe per se à populorum gummi differre. Præterea comprobat id esse Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis significatum: quandoquidem Karabe lingua Persica, Auicenna autore, non aliud designat, quàm rapiens paleas. Quod sensu comprehenditur proprium esse succini, aut electri, non autem populorum gummi. Insuper astringentes pastillos, quos Galenus lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos, Paulus sui uoluminis etiam septimo, & Actuarius in suo de compositione medicamentorum, electri trochiscos uocant, Arabes de Karabe appellant, eosdem à Galeno, & Paulo assumentes. Quo fit, ut hac in re manifestè aberrasse Brasauolus deprehendatur. Itaque dicendum esse putauerim, electrum idem esse apud Græcos, quod succinũ apud Latinos, et Karabe apud Arabes. Neq; etiam illud ideo populorum gummi esse crediderim, ut Brasauolus asseuerat, quòd Paulus quoq; dixerit: Electrum populi albæ lacrymam dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem destillat, & in spißitudinem coit, aureo colore. Nam his uerbis non probat electrum esse albæ populi gummi, sed id tantùm refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioscorides, quem secutus est Paulus. Ex his igitur satis patere arbitror, falsum esse, quòd idem sint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, succinum, & gummi populneum esse inter se diuersa. Credidit Demostratus fieri succinum ex lyncis urina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & uulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos lyncis appellant) succinum asserẽs, quod flauescit, fieri ex urina maris; album uerò ex urina fœminæ. Quibus refragatur Plinius: quandoquidem ipse manifestè dicat, hoc esse falsum. Quod cùm & Diocles, & Theophrastus credidissent (non autem Dioscorides, ut ei falsò Brasauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiusdem criminis Plinius accusat. Quòd autem Diocles, & non Dioscorides (ut Brasauolus putat) huius erroris accusetur, ostendit ipse Dioscorides libro secundo capite de urina, ubi in eandem Plinij sententiam ueniens, hæc uerba protulit. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simul ac excernitur, glaciari, coireúe in calculi duritiam, uulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, uanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis uocatur succinum pterygophoron, ideo dictũ, quòd pennas ad se alliciat. At cùm Brasauolus minus fortasse accuratè Dioscoridis uerba legẽdo percurrisset, dixit de Karabe agens, sensisse Dioscoridem electrũ esse lapillum, in quem lyncis urina concrescit. Quod tamen falsum esse facilè cõstat ex prædictis Dioscoridis uerbis. Cæterùm cùm non desint etiam poëtæ, qui Phaëthontiadas non in populos, sed in alnos mutatas fabulentur, Alni quoq; historiam, & uires, præcedentibus adnectere non ab re fore existimauimus. Est itaq; ALNVS (ut Theophrastus est autor libro III. cap. XIIII. de plantarum historia) sterilis & unigena, natura caudice recto: ligno, medullaq; molli, adeò ut graciliores uirgæ totæ concauentur: folio pyri, sed ampliore, neruosioreq;: cortice scabro, rufoq; intus, qua de causa coria tingit: radice summa, nec maiore, quàm laurus. nascitur in aquosis, alio nullo pacto. Hactenus Theophrastus. Qui tamen eodem lib. cap. XV. non utiq; pyri folio alnum uirescere tradidit, sed ponticæ nucis. Nec eandem prodidit esse sterilem libro eodem cap. VI. cùm inquit. Terebinthus circa tritici messem, aut paulò serius semen reddit: fraxinus, atque acer æstate: alnus, nux iuglans, pyrorumq; syluestrium genus quoddam autumno. Quo fit, ut alterum omnino suspicandum uideatur, aut sibi ipsi Theophrastum repugnare, aũt eius codicem his locis mendis scatere. Alnus in Italia nascens, folio est coryli crassiore, neruosioreq;, materie molli, rubente, in aquosis ferè semper proueniens. Hetrusci uulgò appellant onio: alij uerò in Italia auno. Italica fructum fert uiridẽ, oblongum, moris forma similem, squamis quàm plurimis in se compactis. Maturescit autumno, minuto intus semine, colore in nigrum fuluo. Præfertur lignum ad ædificiorum fundamenta, quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quòd in aqua nunquam putrescat. Ob id enim expetitur maximè Venetiis ad iacienda palatiorum, ædiumq; fundamenta, quòd crebrò fixa non modò ad æternitatem permaneat immortalis, sed quòd ingentes admodum ferat moles. Recentia folia tumores imposita dissoluunt, & inflammationes restinguũt. Eadem nudis pedum plantis supposita uiatoribus itinere defatigatis leuamentum præstant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æstatem utiliter sparguntur. Præstat cortex tingendis corijs atro colore.

Sed nec BETVLA omittenda uidetur: quæ cùm cortice albo sit albæ populo adsimilis, nunc nobis sese offert describenda. Hæc Theophrasto folio est caryæ sic Græcis uocatæ (quid autem sit carya compertum hactenus non habeo) præterquàm quòd paulò angustiori, cortice autem uersicolore, & materie læui, non nisi ad baculos utili. Plinio lib. XVI. cap. XVIII. Betula arbor est Gallica mirabili candore, atq; tenuitate: terribilis magistratuum uirgis: eadem circulis flexilis: item corbium sportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. Hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentißima prouenit, materie adeò tenaci, lentaq;, ut ad uasa uinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præstantißimi habeantur. Ananij è suis Betulis non modò optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaq; metalla, sed è delibrato, contortoq; cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quòd bituminosa pinguitudine redundent, tedæ modo conflagrant, & resinosum quoddam picis colore reddunt. Nec fortasse alia de causa Betula dicitur,

nisi

Brasauoli opinio reprobata.

Brasauoli lapsus.

Alni historia, & uires.

Betulæ consideratio.

nisi quòd bitumine scateat. Hanc Tridentini corrupta uoce uulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoso: folio est nigræ populi, sed parte prona asperiori, uiridioriq;, per ambitum serrato, & minutissimis quibusdam punctis, ipsisq; albicantibus in uniuersum resperso. Sterilis hæc, nec fructum ferens. Huius caudex terebro perforatus ingentē aquæ copiam reddit, cui uim maximam inesse quidam asserunt ad comminuendos tam renum, quàm uesicæ calculos, si diutius bibatur. Eadem maculas in cute delet, nitoremq; conciliat: oris ulcera sanat collutione ex ea facta. Foliorum succus coagulo admixtus, caseos à carie, & uermibus uindicat. Betulæ uires.

Μάκερ. MACER. CAP. XCIIII.

MACER ex Barbaria aduehitur, cortex flauescens, crassus, gustu perquàm astringens. Qui contra cruentas excreationes, dysenterias, & alui fluxiones bibitur.

NVNQVID *officinarum Macis, quo myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (ut ego arbitror) magnam inter utrunq; esse differentiam. Cùm enim Dioscorides dicat: Macer, qui ex Barbaria aduehitur, est cortex crassus, flauescens, & gustu perquàm astringens, manifestè declarat, Macerem nō esse officinarum macim, quòd hoc tenue sit, gustu feruens, acre, perquàm odoratum, amarusculumq;. Adde quòd dixerit Plinius lib. XII. capite VIII. Macir ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: qualis sit ea, incompertum habeo. Hanc etiámnum differentiam non ignorauit Serapio: nam postquàm tradidisset ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides: quippe quòd scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, siue corium. Quod cum cōpertum haberet Auicenna, de utroq; seorsum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit: Macerem uerò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalisfar descripsit. Præterea maximo est argumento, quòd Macis & Macer utique inter se differant, quòd Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis uulgare extitisset, credendum sanè est, quòd cum illo quoque aduectæ essent myristicæ nuces, quarum illi historiam, & facultatem, cùm sint & in uiribus, & in odore admirabiles, nequaquam describere prætermisissent.* Maceris consideratio.

De macere Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, hæc scriptis tradidit. Macer cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multùm acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum sanè redolens, ut pleraq; aromata, siue odorata, quæ ex India conuehuntur: Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida, paucula uerò calida, & tenuium partium. Quamobrem ualenter desiccat, astringitq;: proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisq; differentia neutrum insigniter efficiens. Hæc Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest, quòd Macer longè differat à Maci. Nanq; ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leuiusculæ acrimoniæ: quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodum uellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiusculum amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facilè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci conceperit, uel fortasse plus calidi: & quòd pleraq; ipsius essentia sit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secundi, uel in principio tertij. Quamobrem id Macer esse non potest, cùm dicat Galenus constare macerem essentia pleraq; frigida terrestri, paucula uerò calida. Quibus facilè concludi potest; quòd macer à Dioscoride, & Galeno descriptus hoc æuo ad nos non aduehatur: siquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiam explere. Maceris facultates ex Gal.

Et quanuis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differētiam pro certo affirment; nulla tamen auctoritate (quòd equidem sciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum est nec Galeno, nec Plinio, quòd dixerint ex India aduehi macerem, Dioscoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (ut Ptolomeus est autor) quædam in Indo fluuio insula, uel urbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facilè comportabatur macer. Vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (ut inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit, similiter in Arabia nascuntur. Monachorū opinio falsa.

Πτελέα. VLMVS. CAP. XCV.

VLMI & folia, & cortex, & rami uim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinant, sed multò magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nam in lori morem flecti potest. Crassior cortex in uino, aut aqua frigida unciatim potus, pituitas trahit. fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemque splendidiorem præstat: qui dum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia usurpantur.

TAMETSI

Vlmi historia.

TAMETSI Vlmus notißima omnibus ferè sit arbor; non tamen ob hoc silentio inuoluenda putauimus; quæ de ea posteritatis memoriæ prodidit antiquitas. Vlmus itaq; (ut Theophrastus est autor lib. III. cap. XIIII. de plantarum historia) duobus distinguitur generibus: cuius altera montana, quam Græci ὀρειπτελέαν uocant: altera campestris, ulmus propriè uocatur: fruticosior hæc, illa uerò auctior: folium indiuiduum, leuiter circumserratum, oblongius quàm pyro, scabrum, non leue. Præstat hæc arbor & amplitudine, & celsitudine, non crebra circa Idam, sed rara, irriguis amica: materies flaua, robusta, neruosa, deformis, ut quæ tota cor sit. Vtuntur ea ad fores lautiores: uiridis facilè cæditur, sicca difficilè. Sterilis deniq; putatur: sed gummi in petiolis gignit, & animalia quædã culicea: cachryes peculiares gerit, autumno multas, minutas, nigras: cæteris uerò temporibus quid ferat, minus animaduersum est. Hactenus Theophrastus. Plinius uerò quatuor ulmi genera statuit lib. XVI. cap. XVII. his uerbis. Inter has, atq; frugiferas, materie utriusq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius genera nouere: montosam, quæ sit amplior: campestrem, quæ fruticosa. Italia atinneas uocat, excelsißimas: & ex ijs siccanas profert, quæ non sint riguæ: alterum genus Gallicas: tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore: quartum syluestre. Attineæ non ferunt samaram, ita uocatur ulmi semen, omnesq; è radicum plantis proueniunt, reliquæ uerò semine. Hæc Plinius. Qui tamen unà cum Theophrasto errasse deprehenditur, quòd hic ulmum cuiusuis generis sterilem esse scripserit: ille autem, quòd attineam sic Italis appellatam, semẽ nullum ferre prodiderit. Quandoquidem Theophrasto præter id, quod experientia nobis compertum est, repugnat Plinij authoritas: quippe qui ulmos omnes præter attineam semine prouenire scribit. Plinio deinde, qui attineam semen ferre negat, refragatur Columella lib. V. cap. VI. cùm inquit. Vlmorum duo esse genera conuenit, Gallicum, & uernaculum: illud atinia, hoc nostras dicitur. Attiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre samaram (quod est semen eius arboris) falsò est opinatus. Nam rariorem sine dubio creat, & idcirco plerisq; & sterilis uidetur, seminibus inter frondem, quam prima germinatione edit, latentibus. Itaq; nemo iam serit ex samara, sed ex sobolibus. Est autẽ ulmus longè lætior, & procerior, quàm nostras, frondemq; iucundiorem bubus præbet.

Theophr. & Plinii error.

Vlmi facultates.

Sed ulmi facultates hæc sunt. Folia, & cortex, & rami uim habent spissandi, & uulnera contrahendi. Corticis utique interior tilia, lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat: pituitasq;, & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma, & uulneribus, & ambustis, quæ decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit, faciemq; gratiorem præstat. Confert mirum in modum & pueris enterocelicis, si duplicatis linteolis in eo madefactis sub perizomate, seu femorali subnectatur. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant, extrahuntq; per poros. Folia trita, aqua respersa, pedum tumoribus utiliter illinuntur. Humor quoque è medulla castratæ arboris effluens capillum reddit capiti illitus, defluentesq; continet.

Vlmi uires ex Galeno.

Vlmi meminit Galenus lib. VIII. simpl. medicam. sic inquiens. Vlmi folijs quandoque recens uulnus glutinauimus, confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictorius: itaq; cum aceto & lepram sanat. Porrò uiridis etiámnum ac recens, si uulneribus uinculi uice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem uim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, siue callo indicto opus habent.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORVM MARCOR. CAP. XCVI.

EX CAVDICIBVS, lignisque ueteribus caries congeritur. quæ farinæ modo illita ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: serpentia cohibet, si cum pari aniso & uino subacta, linteisque imposita illinatur.

Carici lignorum consideratio.

NON SANE prorsus negligenda est lignorum ueterum, & contabefactorum caries, cùm tãta facultate polleat, ut ulcera expurget, solidetq;, & eadem serpentia sistat. Quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur, quæ tum adstringendi, tum etiam abstergendi uim poßident. Quo fit, ut ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præstet: quippe quæ non modò ulcera, quæ contumacia non sunt, sanat; sed & quæ cacoethe dicuntur, quæq; Gallica peste contracta sunt. Quare pudendorum exedentibus ulceribus inspersa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor, siue caries in medicum usum uenit, sed & VERMES in cariosis lignorum caudicibus nascentes, si Plinio credimus, qui libro XXX. cap. XIII. de his sic scriptum reliquit. Coßi, qui in ligno nascuntur, sanant ulcera omnia: nomas uerò combusti, cum pari pondere anisi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuisse hos olim & in cibis

Vermium lignorũ usus.

idem posteritatis memoriæ tradidit libro XVII. cap. XXIIII. cùm inquit. Vermiculantur magis, minúsue quædam, omnes tamen ferè, idq; aues caui corticis sono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria esse cœpit, prægrandesq; roborum delicatiore sunt in cibo, cossos uocant: atq; etiam farina saginati, hi quoq; altiles fiunt. Quapropter mirũ non fuerit, si etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompserint, in cibis deuorauerit, Aristotelis testimonio, qui etiam addidit gustantibus esse suauissimas. Sed cur illud admirandum fuerit, si nostris etiam temporibus uermes, qui cariosis caseis innascuntur, magna admodum cum uoluptate à compluribus deuorentur? Gal. cùm & ipse ad arborem, ex qua caries decidit, particularem scopum habuisset, lib. VIII. simp. medic. sic de illa scripsit. Caries lignorum, & maximè, quæ particeps est adstrictionis simul, & abstersionis, uelut ulmus, expurgat, impletq; ulcera humida. Cariei uires ex Galeno.

Κάλαμος. HARVNDO. CAP. XCVII.

IN HARVNDINVM genere quædam nastos, id est, farctior uocatur, ex qua sagittæ factitari solent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiunt. Alia, quòd fistulis addicta sit, syringias: cui multum inest carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conscriptionem accommodata. Alia crassa, concaua, apud amnes nascens: quæ à quibusdam cypria, ab alijs donax appellatur. Alia phragmites, seu uallatoria, gracilis, candicans, uulgò cognita: cuius trita radix per se, aut cum bulbis suis illita, spicula aculeosque corpore extrahit: luxata, lumborumque dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tusa, & imposita ignibus sacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ sanantur. Paniculæ lanugo, si aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet harundo, quæ cypria dicitur.

Harundinum consideratio. HARVNDINVM quinq; genera tantùm, ueluti notiora hoc in loco à Dioscoride produntur: licet Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. & libro XXIIII. capite XI. uiginti nouem harundinum species descripserit: inter quas (ut superius diximus) odoratam recensuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικός appellatur, in India, Syriaq; nascens, odoris iucunditate unguentis accõmodata. Quod apertè indicat calamũ odoratum esse inter harundinum genera reponendum, non autem inter radices, ut uulgus medicorum, & Brasauolus Ferrariensis contendunt, acori radices pro legitima odorata harundine assumentes. Illa, quæ nastos dicitur, solida, farctaq;, quamuis gracilis & leuis, in communem sagittarum usum à Syris accepta, non oritur, quòd sciuerim, in Italia, nisi nascatur (ut tradidit Plinius) in Rheno Bononiensi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc est, fœmina appellatur, cuius tantùm est usus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita est. Namq; nostra tempestate fiunt eiusmodi ligulæ ex communibus harundinibus, ex ea scilicet specie, quam Dioscorides uallatoriam nuncupat, qua nostri in uiridarijs, ac hortis in topiarijs extruendis utuntur, ac palos uitibus aptissimos efficiunt. Quòd autem uallatoria sit hæc nostra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit ansam Dioscorides: quippe qui dicat, eam esse gracilem, & candidam, cùm tamen communis nostra sit crassior. Verùm cùm postea inuenerim Theophrastum scribentem libro IIII. capite XII. de plantarum historia, crassiorem, firmioremq; illam harundinem esse, quæ uallatoria nominatur, facilè sum ad credendum inductus, hũc Dioscoridis locum esse deprauatum, eoq; magis, quòd septis, palis, & topiarijs operibus crassæ sunt tenuibus aptiores. Illa uerò, quæ ad scribendum usurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, estq; omnibus notissima: ueluti & ea, quæ Cypria uocatur, in paludibus nascens, & apud amnes. *Harundinis, & filicis odiũ.* Traditur à pluribus rei agrariæ autoribus, tum etiam à Plinio, inter harundinem, & filicem herbam intestinum esse odium: proinde harundinem uomeri alligatam filicem in agro destruere, ac enecare prodiderunt. At eò maior harundini cum asparagis intercedit amicitia: nam si serantur in harundinetis, ibi mirificè proueniunt. Quidam præterea prodiderunt, harundines in India ad tantam assurgere molem, ut singula internodia nauigiorum uicem præstent per fluuios, & lacus, ternos homines capiente alueo. At si plura de harundinum generibus quis audire cupiat, Theophrastum legat, qui longiori sermone earum historiam literis, memoriæq; mandauit. *Harundinis uires ex Gal.* De harundine Galenus libro VII. simplicium medicam. hæc scripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos, & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quædam uis ei inesset. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: uerùm quantum gustu liceat conijcere, abstergentem facultatem possidet non paucam, minimeq; acrem. Cæterùm folia ipsa abstergentis sunt facultatis. Cortex uerò eius combustus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abstersorium quiddam, ut exiccet, & excalfaciat

tertio quodammodo ordine, plus tamen desiccet, quàm excalfaciat. Vitandum autem est eius id, quod anthelam uocant: nam si in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, ut auelli non poßit, auditumq; uitiat: quandoquidem sæpißimè exurdat.

Πάπυρος. PAPYRVS. CAP. XCVIII.

PAPYRVS, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina utilitatis ad laxandas fistulas: madefacta lino inuoluitur, usque dũ inaruerit: constricta enim, atque immissa in fistulam humore completur, & intumescendo fistulas aperit. Habet nescio quid aliméti radix: namque Aegyptij eam mandunt, succum tantùm deuorantes, & mãsam expuunt. Ipsis radicibus pro ligno utuntur. Crematæ papyri cinis depascentia ulcera cùm omnium partium, tum oris maximè, cohibet: uerùm melius id combusta charta præstat.

Papyri consideratio. *QVALIS Papyrus sit, Italia nescit: siquidem (ut Theophrastus est autor lib. III. cap. IX. de plantarũ historia, & Plinius lib. XIII. capite XI.) Papyrus in Italia non nascitur, sed in Aegypto quibusdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quiescentibus Nili aquis, ubi hæ euagatæ stagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis craßitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem fastigiatum, thyrsi modo cacumen includens: semine nullo, aut usu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur, nec ignis tantùm gratia, sed ad alia quoq; utensilia uasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt: & è libro uela, tegetesq;, necnon & uestem, etiam stragulam, ac funem. Mandunt quoq; crudum, decoctumq;, succum tantùm deuorantes. Nascitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate nascens circa Babylonem. Papyrum intellectum est eundem usum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malũt Parthi literas uestibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuisæ acu in prætenues, sed quàm latißimas philuras. hæc Plinius. Qui deinde sequenti capite fusius docuit Papyri conficiendi rationem, his uerbis.* Papyri conficiendi ratio. *Post hanc papyrum est, extremumq; eius scirpo simile, ac ne funibus quidem nisi in humore utile. Texunturq; omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cùm primò supina tabula scheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit esse, resegminibus utrinq; amputatis. Transuersa postea crates peragitur: premitur deinde prælis, & siccantur sole plagulæ, atq; inter se iunguntur. proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures scapo, quàm uicenæ, magna in latitudine earum differentia XIII. digitorũ optimis. Hactenus de papyro Plinius.*

Videntur & Papyri quoddam esse genus, tenuia, læuiaq; illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab insulis diui Thomæ, Brasilij, & Mederæ, ad nos conuehuntur, sacchareis ut uocant panibus inde delatis circũuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clarißimo medico Luca Ghino Pisis ad nos missum, nigris rubrisq; Arabicis characteribus manu scriptum, quod clarißimum præbet indicium, earum insularum incolas tenuißimis his folijs, pro papyro paßim uti. Veruntamen hoc nõ esse papyrũ, è quo antiquitas suas confecit chartas, certò scimus, quòd hoc arte (ut Plinius est autor) fieret, illud uerò tale à natura producatur, & proprium suæ stirpis sit folium. Antiqui itaque ex Papyro chartam factitabãt, quemadmodum nos ipsam ex contritis linteis conficimus, unde hactenus antiquum retinens nomen, etiámnum Papyrus apud plerosq; dicitur. Indica harundo. *Credidere nonnulli, ueram esse Papyrum harundines illas, quas Indicas uocant, quibus imbecilles principes, atq; hierarchæ, prelati uulgò dicti, ad ægram senectutem fulciendam pro scipione utuntur, materiem auro, uel argento succingentes. Quod tamen asserere non ausim, nec utiq; reprobare, cùm huiusce rei certã cognitionem adhuc assequi non potuerim.* Papyri uires ex Galeno. *Papyri meminit Galenus lib. VIII. simp. medicamentorum sic inquiens. Papyrus ipsa quidem per se in usum medicinalem non uenit: at macerata, aut usta, utilis efficitur. Igitur oxycrato, uinóue macerata, recentia ulcera glutinat, maximè in circulum circumposita. Verùm hæc quidem est, ceu materia, quæ medicamina sanantia accipiat: at ubi usta fuerit, medicamen est exiccatorium, uelut & chartæ combustæ cinis, nisi quatenus infirmior est, quàm papyri. hæc Galenus. Cæterùm animaduertendum est, quòd nostri usus charta, quæ ex ueteribus conficitur linteis, ijsdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam ueteres ex papyro arbore parabant. Quo fit, ut dubium mihi sit, quònam modo parari poßit illud Galeni medicamentum, quod de charta combusta dicitur, ulceribus sordidis, & sinuosis utilißimum: itemq; pastillus Faustini à Paulo libro VII. traditus.*

Μυρίκη. MYRICA. CAP. XCIX.

MYRICA, seu tamarix, arbor uulgo cognita est, cùm apud pigras, & stagnantes aquas enascatur, fructum quasi florem ferens, compage muscosum. Aegyptus, Syriaque alterá gignunt mitiorem, syluestri cætera similem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter astringentem gustu: quo conuenienter utimur uice gallæ in medicaminibus oculorum, orisque. Datur cruentæ excreationi in potu, & cœliacis, & contra profluuia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morsus: illitus tumores inhibet. Cortex in eosdem usus adhibetur. Decoctum foliorum cum uino potum, lienem absumit: ad dolorem dentium in collutionibus salutare, & mulieribus fluxione uuluæ opportunis in desessionibus: phthiriasi, lendibusque circumfusum prodest. Abundantiam fœminarum sistit impositus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienosis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

VRBANS

Myricæ consideratio.

VRBANA Myrica, quòd sciam, non nascitur in Italia; quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ uerò alicubi reperitur in hortis, & in quibusdam uiridarijs mitior credita, non alia est, quàm syluestris, in locos mitiores translata. Cuius rei certo sunt indicio fructus, & flores, quos omnino syluestribus similes profert, non autem gallæ modo, ut domestica. Vmbra arboris insigni proceritate sæpe per æstatem Romæ me oblectatum fuisse recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hospitalis Sancti spiritus. quæ etsi domestica haberetur ab omnibus; florem tamen, & fructum ferebat syluestri similem. Hæc in fluminum ripis frequentissima nascitur in Italia. Quare non potui non admirari Dioscoridem: quippe qui dicat tantùm nasci Myricam apud paludes, ac resides aquas, cùm oppositum sanè eueniat in Italia. Quod me sæpius adduxit, ut crediderim, aut Dioscoridis codicem hoc loco deprauatũ esse, aut in Græcia secus, quàm in Italia myricam proxime stagna, ac paludes oriri. E myricæ trunco alueí excauantur (ut Columella scribit) aquáq; replentur, ut subinde postea bibant sues: nam hoc potu splenis incremento sanantur, quo morbo æstate maximè torquentur, dum, quæ eorum est pabuli insatiabilis auiditas, arborum fructus consectantur, qui plurimi eo tempore ariditate in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia ulcera ignis exustione contracta, efficaciter exiccare author est Serapio. Folia simul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Elephantiasim ex lienis uitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum passis uuis epotum sanare tradidit. Alcanzius Arabs: id quod se uidisse ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi persuasum est, id non incongruum in Gallica peste fore medicamentum, Guaiaco forsitan ligno non absimile. Myricæ radices pro odorata casia uenditabant impostores. Sed postquàm fraus à peritis medicæ materiæ uiris deprehensa est, eius in officinis usus penitus exoleuit. Meminit myricæ Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Myrica abstergentis est, ac incidentis facultatis, absq; perspicua desiccatione: habet uerò etiam adstrictionem nonnullam. Has ob qualitates, facultatesq; admodum prodest lieni indurato decocta cum aceto, aut uino, siue radice, siue folijs, siue extremis ramulis: sanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus, & cortex non paucam sortita sunt adstrictionem, adeò ut gallæ omphacitidi proxima sint, nisi quòd acerbitas euidens est in galla, sed myricæ fructui temperatura inest inæqualis: immista est enim naturæ eius multa partium tenuitas, atq; uis abstergendi: quod sanè gallæ non accidit. Attamen ubi galla forte ad manum non erit, eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur: in eisdem & cortice. Porrò myricæ combustæ cinis admodum desiccatoriæ facultatis est, plurimam habens abstergendi facultatem, pauxillam adstringendi.

Myricæ medicinæ.

Myricæ uires ex Galeno.

Ἐρείκη. ERICA. Heyd. CAP. C.

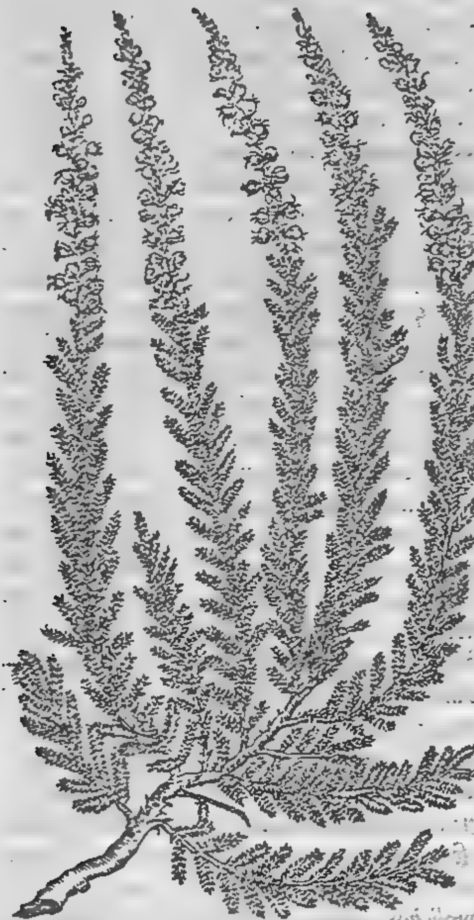

Ericæ consideraratio.

Erica fruticosa arbor, myricæ similis, longè mi-nor. cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quàm coma serpentium ictibus illitu medetur.

Erica stirps fruticosa Asiæ, Græciæq; fruticibus ascribitur. Hæc (ut plantarum scriptores asserunt) bis anno floret. quo fit, ut prima, & ultima habeatur, quæ inter sylvestres stirpes floreat. Plinius lib. XXIIII. cap. IX. ericam describens inquit: Ericen Græci uocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & pene folio. Hanc aduersari serpentibus tradunt. Verùm non ob id facilè fuerit affirmare, quænam planta nobis legitimam Ericam præ se ferat, cùm tam paucis notis describatur ab omnibus: tametsi hæc, cuius hic figuram appinximus, nil aliud, quàm ericam designare uideatur. Siquidem fruticosa est planta, semicubitalis, colore roris marini, folijs ferè myricæ, cui eam Dioscorides assimilat, uere primo et autumno florescens, quod huius fruticis proprium est, si rei herbariæ scriptoribus est adhibenda fides. Adde, quòd huiusce flores autumno maximè depascuntur apes, ea fortasse de causa, quòd non modò Erica prima sit, & ultima sylvestrium, quæ floreat, sed quòd etiam diutius floribus quàm plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem usque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericeum (ut Plinius est author) antiquis appellatur, quod cōuehi tradidit post primos autumni imbres, cùm erica sola floret in sylvis. Præterea cùm lib. III. scribat Dioscorides, corim, hypericū aliquibus uocatum, fruticem esse folio ericæ, minore tamē, sitq; hæc cori folio admodum similis, magis adhuc inclinauit animus ad credēdum, hanc esse Dioscoridis ericā. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro legitima erica huius effigiem expressam dare. Oritur hæc frequentissima in Goritiensi agro eo præsertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur uicus) ad Vipacum fluuium itur. incolæ uernaculo sermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adolescit, fiuntq; ex ea scopæ aptissimæ ad mundandas ædes, & ob id uulgo hæc planta propriè uocatur Scopa. Marcellus, nescio qua ratione ductus, ericam magno errore genistæ speciem putat. Ericæ facultas ex Gal. *Hanc paucis perstrinxit Galenus libro VI. simp. medic. sic inquiens. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potissimum, ac folijs utendum.*

Ἀκακαλίς. ACACALIS. CAP. CI.

Acacalis fructus est nascentis in Aegypto fruticis, seminis myricæ quadantenus similis. Cuius aqua, inqua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

Acacalim Aegyptiæ arbusculæ semen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror. quippe quòd inter semina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNVS PRIMVS.

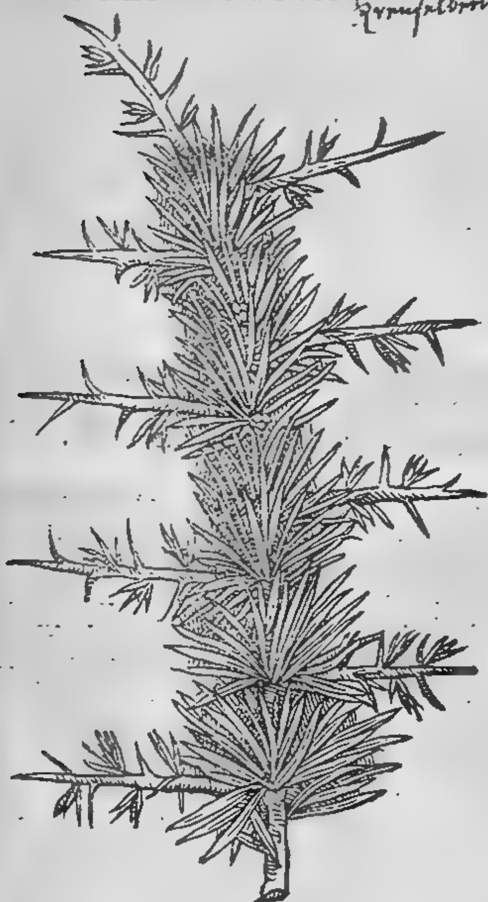

RHAMNVS SECVNDVS.

RHAMNVS TERTIVS.

Ῥάμνος. RHAMNVS. CAP. CII.

RHAMNVS fruticat in sepibus, ramos ferens rectos, & aculeos in acutæ spinæ modum: folijs paruis, oblongis, suppinguibus, teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus, latioribusque folijs constat, & quadantenus rubentibus: cuius rami quinûm ferè cubitorum longitudinem implent, spinosiores quidem, sed infirmioribus, minusque rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari specie, uerticillo similem. Omniũ folia igni sacro, & serpentibus ulceribus, efficaciter illinuntur. Fama est ramos huius ualuis, fenestrisúe impositos, ueneficia depellere.

RHAMNI tria genera facit Dioscorides. Primum, & tertium ubiq; in Hetruria fruticant. Illud priuatim in sepibus nascitur, quo nostrates mulieres utuntur ad insolandas ficus: siquidem eas adhuc recentes lõgis huiusce fruticis aculeis perforant, & ad solem appendunt. Fert aculeos in acutæ spinæ modum: folia oblonga, mollia, suppinguia: corticem habet admodum album. Hoc, quod nigrius est (ut etiam Dioscorides inquit) quinûm ferme cubitorum altitudine attolitur, infirmioribus aculeis: fructu tenui, folliculari specie, rotundo, uerticillo non absimili. Secundum uerò genus, quod cæteris candidius est, ad nos misit clarißimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic effigiem damus. Cæterùm Ruellium deceptum esse crediderim: quippe qui Rhamni genus eam esse stirpem arbitretur, quam nos uulgari sermone Spino merlo, Longobardi Venetiq; Spin ceruino, Foroiulienses uerò Spin guerzo appellant. Rhamnorum consideratio. Ruellii error.

i lant.

lant. Hic enim folijs est latis, pyri quadantenus modo: fructu ligustri effigie, baccarum instar, cuius succo utuntur pictores, ubi colore uiridi inficere sit opus: alij uerò ad resoluendam aluum: eijcit enim atram bilem, & pituitam: quæ sanè notæ Rhamnis minimè correspondent. Aberrasse præterea Ruellius deprehenditur, quòd Theophrasti testimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ statim Theophrastus absoluta rhamni historia de paliuro di[illegible].

Monachorũ error. *Sed in errore longè maiore uersantur Monachi, qui in Mesuem commentarios edidere, cùm Rhamnum existimauerint rubum quendam, qui humi repens, incultisq; proueniens, mora cæruleo potius, quàm nigro colore profert.*

Rhamni uires ex Gal. *Rhamni meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicam. sic inquiens. Rhamnus desiccat, & digerit excessu secundo, refrigerat in primo completo, aut secundo incipiente. proinde herpetes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterùm ad hæc teneris utendum est folijs.*

Ἅλιμος. HALIMVS. CAP. CIII.

HALIMVS frutex est sepimentis idoneus, similis rhamno, sine spinis, folijs oleæ, sed latioribus. Nascitur in sepibus, & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix conuulsa, rupta, torminaque mitigat, drachmæ pondere in aqua mulsa pota: eadem lactis ubertatem facit.

Halimi consideratio. *EST profectò & Halimus planta, cuius uariæ sunt inter autores sententiæ. Alij enim (ut Plinius autor est libro, & cap. XXII.) halimum fruticem esse dicunt, Dioscoridem secuti. Alij maritimum olus, salso sapore. Tertium quoq; genus addidit Crateuas sub hedera tãtùm nasci, longioribus folijs, hirsutioribusq;, odore cupressi. Quæ autem à Dioscoride hoc loco describitur, etsi alicubi fortaßis proueniat in Italia; tamen qui illam mihi ostenderet, adhuc reperi neminem. Verùm, si Ruellio credimus, frequens in Gallia nascitur in sepibus. Solinus plurimam in Creta nasci tradit, mirabili, si credamus, effectu, quòd ea tantũ admorsa fames arceatur. unde si nomẽ adinuenisset, ea procul dubio sine aspiratione scribenda esset. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius historiam referens Serapio, narrat, quòd eam uenalem circumferentes in manuales fasciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifestè indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius esse, quàm fruticem, uel arborem, eamq; fortasse, quam Plinius maritimam, ac salsam prodidit. Quo fit, ut salsam quandam herbam (uocant Bidone uulgò appellant) quæ frequentißima in litoribus Venetis prouenit, hanc esse putauerim: quippe quòd eam constat oleris in ciborum usum recipiatur. Putat Adamus Lonicerus, Halimum eam esse plantam uuas ferentem, quam uulgò Ribem uocant. Sed cùm huius folia non correspõdeant oleaginis, sed potius uitigineis, eum planè hallucinatum esse constat.* Halimi uires ex Galeno. *Halmi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Halimum, hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, ubi & germina eius recentia esitant, & reponunt quoq; in posterum futura usui. Semen pariter, & lac planta ipsa generat, estq; gustus salsi, & subadstringẽtis. Ex quibus omnibus palàm est, ipsam esse dißimilarem. Maior autem pars eius substantiæ calida est temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa.*

Παλίουρος. PALIVRVS. CAP. CIIII.

PALIVRVS frutex cognoscitur, aculeatus, durus: cuius semen, pingue, & fuliginosum inuenitur. Quod potum tusi opitulatur, uesicæ calculos comminuit, serpentium ictibus aduersatur. Folia & radix astrictoriam uim habent: quorum decoctum potu aluum sistit, urinam trahit: cótra uenena, & serpentium morsus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresque omnes discutit, trita, & imposita.

Paliuri consideratio. *ADEÒ inter se in quibusdam plantarum historijs discrepant scriptores, ut persæpe eorum mẽtes maximè perturbent, qui rerum ueritatem indagare student. Id autem discriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiusce stirpis à Dioscoride traditur historia, omnino differt ab ea, quam diuersis generibus protulit Theophrastus. Hæc autem non conuenit cum ea, quam memoriæ prodidit Agathocles: neq; huic illa correspondet, cuius Plutarchus est autor: & hæc à prædictis omnibus prorsus dissentire uidetur. Paliurus Dioscoridis (ut ab eo primùm exordiar) est frutex spinosus, durus, omnibus notus: cui semen pingue, & fuliginosum. Paucis eius historiam perstrinxit Dioscorides, nulla habita de folijs mentione, quòd superuacaneum existimauerit pluribus agere de Paliuro, utpote planta apud suas regiones notißima. quod nobis est impedimento, quóminus ueram Paliurum, de qua ipse intellexit, cognoscere ualeamus. Theophrasto deinde libro III. capite XVII. de plantarum historia plura sunt Paliuri genera, quæ omnia siliquis semina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ se ferentia, ut lini semen. Amat nasci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoq; dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre uidetur & illa, cuius idem meminit superius libro, & capite quarto: siquidem hanc plurimam nasci testatur in Africa folijs ei, quæ in Græcia nascitur, non absimilem. Quæ quamuis folio Græcam æmuletur; fructu tamen diuerso prouenit, ut qui non latus, neq; foliaceæ specie; sed rotundus, ruberq; sit, cedri fructibus magnitudine similis, cui & nucleus inest acinorum punici modo, qui non manditur. Fructus uerò per se iucundus habetur, atq; si quis uinum infundat, tum ipsum suauiorem, tum uinum suauius reddi aiunt. Ex quo aliquando mihi persuasi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hanc illam esse stirpem, quam nos* Agrifolium. *Agrifolium dicimus, quòd folijs sit undiq; aculeatis loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo*

te, iucundo, & gustui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc asserere uelim, quòd hæc propria sit Africæ planta; sed quòd aliquando his notis persuasus putauerim, Paliurum hanc aut Agrifolium esse, aut omnino arborem sibi similem. Plinius ex Theophrasto hanc ipsam literis mandauit libro XIII. capite XXVII. Sed cùm de uiribus eius dissereret libro XXIIII. eam recensuit, quam & Dioscorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paluro Africanæ similitudine respõdeat, præter Agrifoliũ, ut dixi. Nõ dico Aquifoliũ: nam (ut Plinius refert lib. XXVII. cap. VIII.) Aquifolium ea est in Italia arbor, quam Theophrastus Cratęgona uocat, omnibus ferè notis mespilo similis. Illa uerò, quam Agrifoliũ appellamus, constat folijs perpetuis, lauri, latioribus tamen, subpinguibus, & per ambitum aculeatis: cortice uiridi: ramis lentis, ac flexilibus. Fructus ei rotundus, lucidus, ruber, ruscum & cedrum baccis æmulans. Huius radicum cortice incolæ uiscum parant, quo etiam modo ex uiburno conficiunt. Hanc non desunt, qui uelint eam esse stirpem, quam Theophrastus Agriam, siue Ariam appellat, sempiternæ frondis arborem, inter robur, & ilicem mediam. Verùm ut ad nostrum institutum redeamus, Agathocles Paliurum omnino ab illis differẽtem tradit: quippe quoniam assurgat in Alexandria (ut ipse inquit) ad pinus, ulmiq; proceritatem, ramis frequentibus, & aculeatis: folio uiridi, rotundo, tenui. Hæc bifera est, nam tam uere, quàm autumno fructum profert, oliuæ phauliæ uocatæ magnitudine. Crudus mãditur is ac urens: ubi uerò exaruit, in farinam molitur, atq; ea ita estur nullo liquore subacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio nasci prodit Plutarchus ex Ctesiphontis authoritate libro arboribus dicato, cui si auis, aut aliud animal uolucre sidat, uelut inuiscatum cohæret, præter cuculum, cui soli parcit, si tamen his fides est adhibenda. Quare cùm de Paluro, tot ac diuersæ ferantur sententiæ, & habeantur historiæ, facilè crediderim, Paliurum esse nomen ad nationum placita uarijs, ac diuersis aculeatis stirpibus impositum: etsi Iosephus Salandus medicus apprimè doctus, & in stirpium historia non imperitus, dum Veneta classe in Græciam traiecisset, Dioscoridis Paliurum se uidisse mihi pro certo affirmauerit, semine fuliginoso, ac pingui: atq; inibi proprium adhuc nomen retinere. Sunt tamen è recentioribus, qui putent Paliurum Dioscoridis eam esse arborem, quam nos sequenti capite oxyacantham esse pluribus comprobabimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quam oxyacantham censemus, arbor sit, non frutex: quòdq; fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, ossiculos intus habentem, & in racemi modum cohærentem. Paliurus uerò non fructum, sed semen ferat fuliginosum, pingue, & (ut Theoph. inquit lib. III. cap. XVII. de historia plantarum) in siliquis conclusum, lentum, pingueq;, lini seminis instar. Verùm ij fortasse Theodorum Theophr. interpretem sequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is lib. primo. cap. XVI. sic uertit: Quędam folia cùm extremo, tum etiam lateribus sinuata concidunt, ut ilicis, roboris, smilacis (glandiferæ scilicet, & ilici similis) rubi, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum est, eum perperam uertisse παραχανθίζοντα, sinuata, cùm eá dictio Græca nil aliud Latinè significet, quàm spinis horridula. Error præterea ex eo manifestè deprehenditur, quòd omnibus sensu pateat, ilicem, smilacem, rubum folia non proferre aliqua parte sinuata, uti ea esse cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam spinam arbitramur; sed longa, & per ambitum ubique tenuissimis, ac crebris aculeis circumsepta, ut in eiusdem capitis progressu idem ostendit Theophrastus, cùm inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, post horridulum spinis gerunt, ut lactuca, & cuncta folia spinosa redduntur, atque etiam magis in fruticum genere, ut rubus, paliurus. Quibus palàm fit, plantam, quam nos uulgò uocamus Bagaia, alij uerò Amperlo, non esse Paliurum, sed potius acutam spinam ijs tum rationibus, tum autoritatibus, quæ sequenti capite nobis adducentur. Galenus Paliuri à Dioscoride descripti meminit lib. VIII. simp. med. his uerbis. Paliuri folia, & radix adeò non obscuram habent adstringendi facultatem, ut & uentrem fluẽtem cohibeant: adeoq; digerunt, ut & phymata curent, quæ quidem non admodum phlegmonodę sunt, & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi uim, ut & calculos uesicæ comminuat: & pectoris, pulmonisq; excretionibus auxilietur.

Aquifolium.

Recentiorũ opinio reprobata.

Paliuri uires ex Galeno.

Ὀξυάκανθα. ACVTA SPINA. CAP. CV.

ACVTA spina, quam pyrinam, aut pityanthem aliqui uocant, arbor est pyrastro similis, spinosa ualde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, fragiles, & intus nucleum: radicem multifidam, altè descendentem. Huius baccæ potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum sistunt. Radix illita aculeos, & spicula extrahit: abortum fieri tradunt, si ter radice uenter aut sensim feriatur, aut perungatur.

Acutæ spinæ consideratio.

Habet pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quòd arbor Dioscoridi ὀξυάκανθα, id est, Acuta spina uocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea sit nimirum arbuscula spinis horrens, quam rura Tridentina, ubi in sepibus, syluis, & conuallibus frequentißima nascitur, Cresspino uulgò nominant: medicorum uerò uulgus, ac officinæ Arabes secutæ Berberim appellant, ita esse certò credentes, ut opinione ducuntur. Veruntamen si rectè delineationes, notæq; perpendantur, quæ oxyacanthæ reddidit Dioscorides, crespini notis prorsus acutæ spinæ reclamare constabit. Qua potißimùm ratione adductus, quò magis ueritas eluceat, erroris q; nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de stirpibus commentaria conscribentes, Cresspinum uocatum legitimam oxyacantham esse asseuerant. Neq; me fugit, nõ parum suscepisse negotij, ut eos à concepta iandiu opinione in sententiam nostram, quam ueram putamus, uenire compellam, cùm magna admodum sit tum medicorum, tum seplasiariorum turba, quæ hac in historia longo usu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quòd ueritas sit niue candidior, soleq; splendidior, & eorum tum uera, tum fida comes, qui uirtutibus, ac probitate præstant, duxi meas rationes multorum authoritate comprobatas, nullam bonis doctißimorum uirorum auribus molestiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, utpote ueri defensoribus, fore iucundissimas, atq; gratißimas. Nam qui, ut sibi placeant, malunt errare, quàm ueritati, & æquo cedentes, errores cognoscere, eosq; corrigere, non sunt in philosophorum, ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis uerbis tempus conteratur, rem institutam aggredior. Dioscorides acutam spinam arborem esse pyrastro similem scribit, minorem tamen, magisq; aculeatam, fructumq; gerere myrti similitudine, plenum, fragilem, rubentẽ, & intus nucleum, cui radices subsint multiplices, altéq; descendentes. Ex quo palàm est, ipsum nõ alias acutæ spinæ notas expreßisse, quàm proceritatis, craßitudinisq;, stipitis, ramorum, radicum, ac fructuũ, omissa foliorum, florum, & corticis historia. Quæ omnia ipse accuratè perpendens, in primis Cresspinum omnibus notis pyrastro reclamantem comperio, cui tamen prorsus adstipulari acutã spinam Dioscorides est autor. Siquidem syluestris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, simplex è solo prosilit, atq; uno duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longum latumq; crescit, ut ad communem arborum proceritatem assurgat. Cresspinus uerò, cuius sanè innumeræ mihi præ oculis quotidie sese offerunt plantæ, nullum ab radicibus mittit caudicem, sed pluribus, ac diuersis aculeatis stolonibus fruticat, qui uirgarum modo in altum se attollunt, nec unquam arborescunt, nisi rarò, & longo temporis tractu: quippe qui omnium maiores habenter, pollicarem craßitudinem rarißimè excedunt, nisi ætate longa incrementum susceperint. quin & rara inueniuntur eius uirgulta, quæ hominis longitudinem æquent. Ad hæc pyraster cortice constat aspero, squamoso, inæquali, crasso, colore in nigro rufescente. Cresspinus uerò cortice uestitur albo, læui, & admodum tenui: quo fit ut non adeò leuiter ferro, uel lapide tangi poßit, quin statim cortex frangatur, & croceá ligni materies detegatur. Præterea pyraster prunorum modo aculeatus conspicitur, aculeis singulis ex eodem loco erumpentibus, licet rami frequentißimis horreant spinis, ijsq; nigris, ualidis, candidi rhamni modo mucronatis. At cresspinus ternis per interualla armatur aculeis, simul ex uno, eodemq; puncto prodeuntibus, adeò ut trifurcato ordine prodeant, duobus scilicet utrinq; se pandentibus, tertio uerò medium occupante, albis, planis, non quidem rotundis, fragilibus, & admodum pungentibus. Illud insuper discriminis addam, acutam spinam fructum afferre myrti magnitudine. Cresspinum uerò racematim in uuæ modum, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, uiuidi, ac rubentes, eleganterq; racemis adnexi, puniceos acinos quadantenus repræsentant: quãquam minores, oblongiores, acidiores, & colore etiam multò uiuaciores habeantur. Cresspini deinde folia minimè pyrastrum referunt, sed potius punicam malum, quanuis latiora, nec adeò in mucronem desinentia, per ambitum spinis tenuißimis, frequentißimisq; horrida. Radices etiam, quæ profectò æquè flauæ sunt, ac si croco essent infectæ, etsi plures sint, atq; exiles; nihilominus altè non descendunt, ueluti acutæ spinæ, sed in latus summo cespite uagantur. Flos denique pyrastro admodum refragatur: nanque melinus ex racemo uuæ simili erumpit, sui fruticis externo colore, à quo dum explicatur, atq; dehiscit, perquàm suauem spirat odorem. Quibus euidentißimè colligi potest, & oxyacantham Græcis, & berberim Arabibus non esse cresspinum, cuius communis est usus apud medicos, & seplasiarios. Sed præter hæc illud etiam certò credendũ est, quòd si Dioscorides per acutam spinam cresspinum intellexisset, nunquam silentio dißimulasset folia mirabili opere per ambitum aculeata: neq; fructum, quem ramis pendulum gerit, acinis inter se racematim cohærentibus, myrti baccis aßimilasset: nec scriptum reliquisset, radices in profundum agi: nec deniq; flauum earum colorem unquam reticuisset, quo insigniter natura infectæ sunt. Non prætermisisset etiam spinarũ historiam, utpote quæ ternæ suis uirgis innascantur, à pede ad uerticem: non corticis candorem,

Acuta spina non est offic. Berberis, siue Crespinus.

non tenuitatem: non item, quòd sæpius sine caudice, uarijs ueluti stolonibus fruticet: non deniq; ipsam pyrastro prorsus similem reddidisset, à qua profectò non minus dissidet, quàm quercus ab olea. Cæterùm si modo dicendum est, Oxyacanthan nasci in Italia, eam equidem aculeatam arborem esse crediderim, stipite, cortice, ramis, floribus, proceritate, ac ligni materie planè pyrastrum referentem, quam in Hetruria rura nostra Senensia Bagaia uulgò nominant, Ananienses, & cæteri Tridentinarum uallium incolæ quidam Amperlo, quidam uerò Pan d'orso uernaculis nominibus uocant, & Goritienses Barazzo bianco uulgari sermone appellant: quippe quæ omnibus notis, ac lineis acutam spinam referat. Primùm enim hæc manifesto indicio esse possunt, arboris scilicet stipes, rami in qualibet parte acutissimis, firmisq; aculeis armati, ligni materies, subscaber squamosusq; cortex, ueluti pyrastro. Tum ita esse comprobant radices in profundum descendentes, & fructus, quem fert myrti crassitudine, uisu iucundus, rubescens, plenus, fractu facilis, ori subausterus, in quo modo unus, modo plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyrastro admodum adstipulatur: quippe quòd sit illi haud quaquam absimilis. Porrò folia duntaxat à pyrastro dissidere uidentur: nam dissecta sunt apij modo, paululumq; longiora. Verùm mihi quidem illud non uidetur ob multas rationes aliqua ex parte nostræ repugnare sententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum est, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta spina uireat fronde, hic non explicauit Dioscorides; sed tantùm dixit, eam esse arborem pyrastro similem: quòd magis ad stipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem respiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata constant apij modo: tametsi hoc in loco id adnotare prætermiserit Dioscorides. Hoc autem probatur manifesto ipsius Dioscoridis, ac etiam Theophrasti testimonio. Nam Dioscorides, cùm de mespilo ageret, duo mespilorum genera constituit, & relicta in capitis calce uulgata, quæ frequens, & communis uisitur in Italia, illam in primis descripsit, quæ Neapoli nostra tempestate uulgo Azarola uocatur, & ueteribus aronia dicta est, sic inquiẽs. Μέσπιλον τὸ δένδρον, ὃ παρ' ἐνίοις ἀρωνία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν. ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ· καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον, ἡδύν. id est, uerbum ex uerbo. Mespilus arbor, quæ à nõnullis aronia uocatur, spinosa est, similis folijs oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo similem, suauem. Quibus autem folijs constet illa mespilus Azarola uocata Theophrastus libro III. capite XII. demõstrauit his uerbis. Huius folia dissecta sunt, extremitateq; apio similia. Ita fit, ut concludamus oporteat, si mespilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoq; scisso (ut Theophrastus prodidit) apij instar, hanc spinosam arborem Bagaia uulgo dictam, esse procul dubio acutam spinam, quandoquidem eius folia in modum apij dissecta sunt, mespili aroniæ modo. Theophrastus lib. VI. cap. ultimo de historia plantarum scribit, oxyacanthæ fructum fuisse antiquis in coronarum usu. Quod etiam non paruo est argumento, illam legitimam esse oxyacantham, quam in medium attulimus. Quandoquidẽ fructus eius, qui autumno toto, & ad mediam hyemem usq; perdurat, adeò læuore quodam pellucet, ruboreq; decoratur, ut globulos è præstantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præstasse crediderim. Reliquum igitur est, ut dicamus, Crespinum aliud esse ab Oxyacantha, plantamq; ideò fuisse ueteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarum historia scripserunt, huius aculeatæ stirpis (quòd sciuerim) meminerit. Porrò CRESPINVS frutex potius, quàm arbor est, è terra uirgultis plurimis assurgens, ueluti corylus, è quibus non desunt, quæ quandoq; longo temporis tractu, ægrè tamen, arborescant. Hæc ab imo ad summum spinis quibusdam acutissimis horret longis, compressis, albicantibus, fractuq; minimè contumacibus, quæ (ut suprà dictũ est) per interualla terne ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, læuis, ac tenuis, cui subest ligni materies flaua, fragilis, atq; fungosa. Numerosis tota uirgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per summa terræ diuagantur: folijs ferè punicæ, tenuioribus tamen, latioribus, minusq; in mucronem extensis, per extremum ambitum minutissimis spinis circumseptis. Flores emittit ineunte maio luteos, racematim cohærentes in uuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haud quaquam absimiles, quanquam figura longiores, gustu acido, & subaustero, paruis reconditis intus nucleis. E fructu post uindemias incolæ uinum exprimunt, quod falsò de Berberi uocant officinæ, cui austeritatis aciditatisq; longè plus inest, quàm mali punicæ succo. Quod si in acutis, perniciosisq; febribus, uti causus, & quæ pestilens est, iulapio uiolaceo commixtum, ac aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò sitim restinguit, sed biliosas, pestilentesq; exhalationes supprimit. Datur utiliter cœliacis, cibum reijcientibus, & dysentericis, et ubi bilis à iocinere in uentriculum regurgitans cholericos excitauerit affectus. Non secus tam sumptum, quàm inditum menstrum profluuia cohibet. Tineas uentris enecat, præsertim si bibatur ex aqua graminis, uel portulacæ, uel abrotoni, addito sacchari tantillo. Prodest cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, si eo sæpius foueantur: quinetiã gingiuas roborat, & gargarizatu faucium, uuæq; inflammationes discutit, atq; destillationes eò confluentes reprimit. Vulnera recentia in carnis superficie glutinat, & ulcera uetera desiccat: Nihilominus nocet his, qui ex flatu, ac frigiditate laborant uentriculi doloribus, atq; etiam ægrè spirantibus. Cæterùm postquàm acutæ spinæ historia eò me deduxit, ut de nonnullis alijs aculeatis stirpibus disseruerim, non erit ab re, ut plantarum facultas augeatur, si illam addiderim plantam, quæ folio etiam apij constat, & undiq; spinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, à nonnullis Vua marina, & à pluribus Vua crespina uocata. Planta hæc antiquis fortasse incognita fuit, nunc autem omnibus notior est, quàm ut à me pluribus describi debeat. Huius baccæ in usu ciborum sunt uuæ omphacis loco. Quæ et febrientibus iusculis incoctæ nõ sine utilitate exhibentur. In summa mulieribus utero gerentibus magnopere expetuntur. Huic accedit & altera planta ueteribus, quantum reor, incognita & silentio inuoluta, quam aliqui falsò Mauritanorum RIBEM esse contendunt. Ea fruticosa est, folio paruo, uitigineo, perinde ac albæ populo. Ramuli sunt ei lenti, ac flexibiles, è quibus fructus paruarum uuarum modo, ut in crespino, racematim dependent, rotundi, simulq; cohærentibus acinis magnitudine piperis, qui maturitatem adepti, maximè rubent, sapore subacido, admixto

Legitima oxyacantha.

Crespini forma, & uires.

Vuæ spinæ mentio.

Ribis officin. consideratio.

mixto etiam dulci. Vulgaris est planta, in hortisq; frequens: quippe quoniam ad sepiendos hortorum puluinos eleganter seratur. Error quorũdam. Ribes Johannistrauben *Verùm eos hallucinari abunde constat, qui putant, hanc arbusculam esse Arabum Ribem. Siquidem, ut posteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes est arbor proferens capreolos colore uiridi rubescente, & folia lata, magna, & rotunda. Quas sanè notas huic non respondere satis notum est: neq; enim fert hæc capreolos, neq; eiusmodi folijs uiret. tametsi fructu Ribem admodum referat, quòd is gustui sit acidus simul et dulcis, qualem esse Ribis baccam autor est Serapio. Quamobrem is ad ea, quæ ille iure poterit usurpari, utpote quòd febribus acutis opituletur, æstuantem uentriculum refrigeret, sitim restinguat, nauseam & uomitiones sistat, cibi appetẽtiam incitet, cœliacos, & lientericos iuuet, & biliosis defluxionibus uexatos: sanguinis feruorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, impetumq; domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi uidentur seplasiarij, qui ex huiusce arbusculæ fructu uinum exprimunt, & per annum asseruant, ut illud Ribis loco medicamentis immisceant. Non desunt, qui uuam esse hanc plantam arbitrentur, quod Galenus libro VII. de compositione medicamentorum secundum locos Vrsi uuam appellat. Quorum error satis ab ipsomet Galeno refellitur eodem loco: quandoquidem asserit huiusce uuæ plantam memæcyli folio uirescere. Oxyacanthæ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens.*

Oxyacanthæ uires ex Gal. *Oxyacanthus, arbor ut pyro syluestri similem habet speciem, ita & uires non dißimiles: quin & ipsi fructus, pyri quidem syluestris absolutè acerbus est, cæterùm oxyacanthæ, & tenuium est partium, & paulum quiddam incisionis obtinet. Porrò arboris huius fructus pyri syluestris fructui similis non est, uerùm myrtis, scilicet rubens & rarus. Habet uerò & nucleos. Porrò non esus tantùm, sed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos ῥοώδεις Græci uocant, cohibet.*

Hagenbutten

Κυνόσβατος. Cynobastus RVBVS CANIS. Büttelrosen CAP. CVI.

FRVTEX est arboris instar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ simili, qui per maturitatem fuluescit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum sistit: feruefacti enim ij in vino, mox poti, arteriam infestant.

Rubi canis consideratio. NON EQVIDEM *putauerim esse Rubum canis illud rosarum syluestrium genus, quæ rosas edunt ijs quodantenus similes, quas Moschette uulgò uocamus; quæq; rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quóduis aliud syluestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quòd canis Rubus rosæ similis esset, non autem quòd arboris instar assurgeret, rubo longè maior, quòdq; folia ferret myrto latiora, à quibus syluestris rosa profectò plurimum dißidere uidetur, fructumq; mittere non modò oliuarum nucleis, sed oliuis ipsis multò craßiorem. In eam autem sententiam non modo me pluries deduxit, sed etiam confirmauit Plinius: quandoquidem ipse libro VIII. capite XLI. peculiari nomine rosam syluestrem cynorrhodon appellat, id est, caninam rosam, non cynosbaton, id est, caninum rubum, cuius radicem ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterum asseruit lib. XXV. capite II. ubi illud etiam addidit, quòd apud ueteres nil aliud cynorrhodon erat, quàm spongiola illa, quæ medijs syluestrium rosarum ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc est, canirubo idem dissereret, eum à rosa syluestri longè diuersum fecit, ut uidere est lib. XXIIII. capite XIIII. ubi ait, cynasbaton folio esse uestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit, quod posteris scriptũ reliquit Theophrastus lib. III. capite XVIII. de plantarum historia, ubi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punico similem: est inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio uiticis. Ex quibus palàm est, non parum inter se habere discriminis canirubum, & syluestrem rosam, de qua postea libro & cap. VI. particularem tradidit historiam. Vbi cùm primùm satiuas rosas longa prosecutus fuisset oratione, de syluestri ita paucis disseruit. Syluestres rosæ domesticis asperiores tum uirgis, tum folijs constant, & florem minus odoratum, minusq; coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus esse rosam syluestrem à canirubo, quorum alterum κυνόῤῥοδον, alterum κυνόσβατος à Græcis appellatur.* Marcelli, & Monachorũ lapsus. *Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter se dißimilia fecerit Plinius sibi familiarißimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Mesuem scribentes, ipsi quoq; in eundem lapsum inciderunt, credentes syluestrem rosam legitimum esse canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioscoridem scripsisse rubi canis fructum oliuarum nucleis esse similem: quandoquidem ipsi illum pyris compararunt. Ex quo aliquis facilè iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuisse. Ad hæc non reperio, quòd dixerit Dioscorides, canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarũ syluestrium fructus refertus inuenitur: sed lanosum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis authoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, nõ autem inter rosas: quòd omnino compertum haberet, hunc à rosis quàm plurimùm differre. Illud insuper addiderim, quòd cùm rosæ syluestres ferè omnes non leuiter ex albo purpurescant, cynosbato uerò flos perpetuò sit candidus, non est legitimè asserendum, syluestrem rosam esse cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus satis (ut arbitror) liquet, canirubũ à syluestri rosa longè abesse: tantoq; magis, quòd memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap. IX. de plant. historia, caninæ sentis fructum auerso flatu colligendum esse, alioqui periculum oculis imminere. Quod apertè demonstrat, super eo uel tenuem quandam lanuginem, uel quid puluerulenti insidere, quod si à uento expellatur in colligentium oculos, facilè ijs cæcitatem inducat. quod tamen in syluestrium rosarum fructibus nunquam uisitur.* Rubi canis uires ex Gal. *Meminit Rubi canis Galenus lib. VII. simp. med. sic inquiens. Huius fruticis fructus, nõ segniter adstringit, folia uerò mediocriter. Itaq; particularis eius usus haud ignotus est. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ speciem habet, ceu arteriæ infestum.*

Κύνορος

Κύπρος. LIGVSTRVM. CAP. CVII.

LIGVSTRVM arbor eſt oleæ folijs circum ramos ſimilibus, latioribus, mollioribus, & colore uiridioribus: flore candido, muſcoſo, odorato: ſemine ſambuci, nigro. Optimũ naſcitur in Canope, & Aſcalone. Folia aſtrictoriam uim habent: quare commanducata ulceribus oris medetur: illita feruidis inflammationibus, carbunculiſque proſunt: decocto eorundem igni ambuſta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ ſucco maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem ſedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque neruos; ſi quæ feruenti natura prædita ſint, aſſumat.

LIGVSTRVM in Hetruria Guiſtrico corrupta uoce uulgus noſtrum appellare conſueuit. Quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nõnulli Oliuella, quidã Chambroſſene uulgò uocant: Mauritanis uerò Alcanna nominatur. Naſcitur frequẽs in ſepibus ſecus uias paßim in Italia. Floret abeunte uere, & ineunte æſtate, flore muſcoſo, uel (quandoquidem Oribaſius legit βοτρυώδη) racemoſo, cãdido, odore ſuaui, ſed qui decerptus ſtatim flaccescat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores, ac nigriores, quarum in medicamentis eſt uſus. Sunt qui has baccas à Virgilio, uacinia uocari putent. Sed meo quidem iudicio non rectè planè ſentiunt. Quemadmodum nec Fuchſius, qui rubi mora, quoniam Græcis βάτινα, uacinia eſſe putat: ſiquidem uacinium florem, non fructum eſſe pluribus conſtat. Cæterùm in nothis Dioſcoridis ſtirpium nomenclaturis legitur, hyacinthum uãciniũ Romanis fuiſſe uocatum. Ex quo facilè crediderim, uacinium Virgilio nil aliud deſignare, quàm hyacinthum. Neq; mirum eſt, quòd Virgilius hyacinthum uacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum uiolis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger intelligitur. Hanc noſtram ſententiam comprobat Virgilius: quippe qui ſemper uacinia floribus admiſcet, uſq; ademq; comparat, non autem fructibus. Quod manifeſtè declarauit in Bucolicis, ubi de uacinio ſic cecinit.

Alba liguſtra cadunt, uacinia nigra leguntur. Eclog. II. Ibidem.
Mollia luteola pingit uacinia caltha. Item Eclog. ultima.
Et nigræ uiolæ ſunt, & uacinia nigra.

Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, uacinium eſſe Irim. Siquidem præterquàm quòd nunquam legerim Irim in coronis ueniſſe, color non æquè promptè correſpondet, quòd uarius adeò ſit, ut non aliunde ſibi nomen cõparauerit, quàm à cæleſtis arcus colorum uarietate. Adde etiam, quòd cùm Iridis flos omnium fragilißimus caduciſsimusq; ſit, poëta nullo pacto hunc liguſtro prætuliſſet. Quidam Liguſtrum eam conuoluuli ſpeciem eſſe autumant, quæ ſepibus fruticibus, & arbuſtis ſe circumuoluit, ac etiam ſæpius uitium palis in uinetis, flore candido, lilij, ſeu calathi effigie, quam ego læuem eſſe ſmilacem nunquam dubitaui. E quorum numero fuit Seruius Grammaticus Virgilij commentator Ecloga ſecunda Bucolicorum. Nempe falſus (ut arbitror) quòd neglexerit in hac hiſtoria Plinium conſulere, Dioſcoridem, & alios de ſtirpium natura diſſerentes. Non defuerunt etiam qui exiſtimauerint liguſtrum eſſe Mauritanorum caprifolium, quod ſanè nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis pyxacantha, ſeu lycium, non autem periclymenon, ut Ruellio placet. Sed iſti quoq; à ueritate deſciſcunt. Liguſtri meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cypri ſeu liguſtri folia, ſummaq; germina in uſum ueniunt, & facultatis, & temperamenti maximè miſti: habent enim quiddam digerens cum aquea ſubſtãtia modicè calida, habentq; etiam adſtrictorium quiddam ex terrena ſubſtantia frigida. Itaque eorum decocto quidam ambuſta fouent. Vtuntur uerò etiam aduerſus igneas phlegmonas, & carbunculos. Nam abſque moleſtia & morſu deſiccant. Quinetiam ſponte prouenientibus in ore ulceribus aphthodeſi, & ipſis puerorum aphthis commanſa accommoda ſunt.

Liguſtri conſideratio.

Vacinii uariæ opiniones.

Seruii Gram. lapſus.

Liguſtri uires ex Gal.

Φιλλυρέα. PHILLYREA. CAP. CVIII.

PHILLYREA arbor eſt liguſtri magnitudine, folijs oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentiſci, nigro, ſubdulci, racematim cohærente. aſperis naſcitur. Huius folia aſtringunt: ad eadem utilia, ad quæ oleaſter, cùm aſtrictione eſt opus: maximè ad oris ulcera commanducata, aut ſi decocto colluantur: pota vrinam, ac menſes cient.

Phillyreæ, & Tiliæ conside ratio.

Linden baum

RECENTIORES Dioſcoridis interpretes, ut Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyream hic deſcriptam à Dioſcoride, eam eſſe arborem certò crediderũt, quæ Tilia dicitur, nimirum falſi nominis ſimilitudine. Quandoquidem tilia Græcis Φιλύρα, non autẽ Φιλλυρέα dicatur. Quæ cùm nullus horum animaduertiſſet, alter alterum ſecuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen male, meo quidem iudicio, in Latinum uertentes.

Interpretum Dioſc. lapſus.

Quo factum eſt, ut multis ſit perſuaſum, uel quòd Dioſcorides tiliam nunquam uiderit, uel quòd illi à uulgari tilia alia eſſet longè diuerſa, utpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Porrò hinc facilè comprehendi poteſt, quòd ij non ſolùm nomina, ſed etiam rem confuderint: nam ſi tiliam cognouiſſent, nulli dubium eſt, quin phillyream Dioſcoridis proprio nomine ſeparaſſent à philyra, hoc eſt tilia Theophraſti, qui eam libro III. capite x. de plantarum hiſtoria his uerbis memoriæ prodidit. Tilia quædam mas eſt, quædam fœmina. Diſtant inter ſe tum materie, tum totius corporis forma, & quòd altera ſit fructifera, altera uerò ſterilis. Nam materies mari dura, flaua, nodoſior, ſpißiorq́; : fœminæ candidior, & cortex mari craßior, detractusq́; inflexibilis propter duritiam eſt: fœminæ candidior, flexibiliorq́;, ex quo ciſtas faciũt, item fœminæ odoratior. & mas ſterilis, nulloq́; flore eſt: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folij pediculum, amentumq́; futurum, pediculo altero annexus, uiridis, dum in calycula eſt, detectus autem leuiter flaueſcit: floret cum urbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, ſimilis hederæ acino, quinis angulis, ueluti neruis eminentibus, inq́; acutum, cum ſeſe contrahentibus partitus, qui ſcilicet maiuſculus eſt, minutiuſculus autem confuſior conſpicitur: cùm ille maiuſculus ſcabitur, paruula quædam, ac prætenuia ſemina, quanta atriplicis emittit. Folium, & cortex dulcia, ſuauiaq́; : folium forma hederaceum, niſi quòd in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuatius; tamen de medio in acutius coactum prætendit, ſeq́; prolixius protrahit, criſpum in orbem leuiter, atq́; ſerratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum lignum molle eſt. Hæc de tilia Theophraſtus. Quibus ſanè notis adamußim reſpondet noſtra tilia. Sed eas, mea quidem ſententia, non inuenias in phillyrea Dioſcoridis: ſiquidem hæc folio conſtat oleæ, illa uerò hederæ: huic fructus lentiſco ſimilis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ uocant paradiſi, non abſimilis; illi uerò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, ueluti neruis, diſiunctus, cui intus ſemen atriplicis inſtar. Quod apertè oſtendit earum diſcrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas, amplitudoq́;, ac ramorum denſitas: nam phillyrea Dioſcoridis arbor eſt pumila, liguſtri magnitudine.

Plinii lapſus.

Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem eſſe proceritate perquàm modica; tamen cùm ſenſibus, & experimento contrarium conſtet, credendum certè putauerim, Plinium quoque deceptum propinquitate uocabuli & Theophraſti philyram, & Dioſcoridis phillyream ſimul confudiſſe, à quibus facilè ea, quæ de tilia ſcripſit, accepit. In quam ſententiam hæc quoque ratio me deducit, quòd Plinius uni tantùm ſpeciei, ſcilicet noſtræ uulgari tiliæ, uires attribuit, quibus pollere phillyream Dioſcorides eſt autor, præter alias plures, quæ ipſi tiliæ ſunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum ſecutus. Eſt itaque Phillyrea arbor longè diuerſa à tilia, multis cognita, quoniam in Italia prouenit aſperis tantùm montibus, quibus maximè gaudet.

Adami Loniceri error.

Adamus Lonicerus in ſuo de ſtirpium hiſtoria libro affirmanter aſſerit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, liguſtrum, & phillyream unam & eandem eſſe plantam: contenditq́; caput hoc omnino Dioſcoridis ſpuriũ eſſe. Verùm is mihi hallucinatus uidetur, quòd primùm phillyreæ delineatio à liguſtro, quod Græcis κύπρος dicitur, non parum diſtantiat: ſecundò quòd non ſolùm codices Dioſcoridis Græci, & ij quidem probatißimi habeant phillyream; ſed etiam Oribaſij codex manu ſcriptus, in quem ipſe ex Dioſcoride ſimplicia tranſtulit, quemadmodum eam etiam habent Paulus, & Serapio, qui Arabico ſermone phillyream Mahaleb appellauit.

Tiliæ uires.

Tiliæ cortex commanſus, ac inde illitus uulneribus agglutinandis efficax eſt. Folia uerò trita, & aqua conſperſa pedum tumores diſcutiunt. Humor è medulla caſtratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesq́; continet.

CISTVS MAS.

CISVTS FOEMINA.

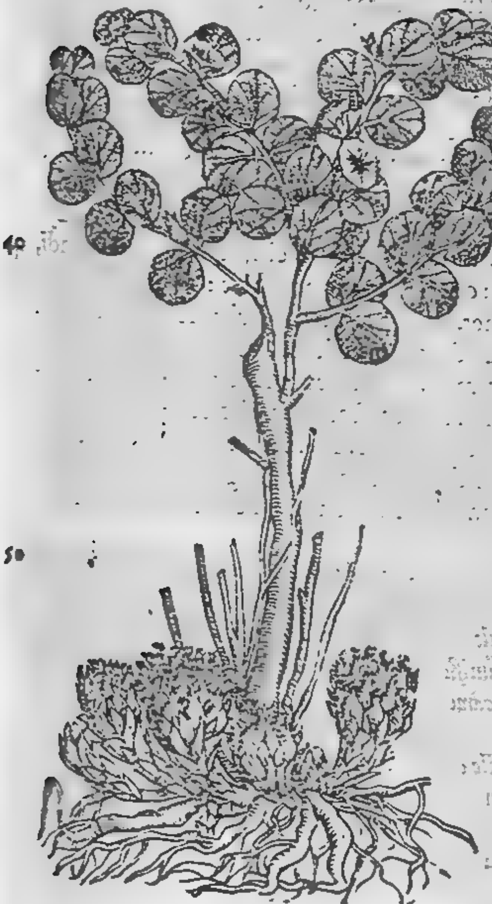
HYPOCISTIS.

Κίσος. CISTVS. CAP. CIX.

CISTVS, quem aliqui citharon, aut cissaron uocant, ramosus frutex est, sed improcerus, foliosus: saxosis locis nascens, folijs rotundis, acerbis, hirsutis. flos † masculo ut mali punicæ, fœminæ albet. Vis astringens: vnde flores in uino austero bis in die poti, prosunt dysentericis, & nomas per se illiti cohibent: uetustati ulcerum, & igni ambustis cum cerato medentur. Hypocistis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta cisti radices nascitur, floris punici similitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamẽ exiccant, fractamque macerant, & incoquunt, reliquaque ut in lycio prosequuntur. Vires acaciæ habet, uerùm aliquantò magis siccat, & astringit. Prodest dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus: fœminarum profluuio & pota, & indita.

NASCITVR *uterq; Cistus, è cuius radicibus Hypocistis prosilit, in pluribus asperis Hetruriæ locis, & præsertim in Apennino monte. Quare probi quidem, ac diligentes seplasiarij omni studio, atque ope niti deberent, ut sibi utrunque genus cum hypocistide uel ex Apennino ipso, uel aliunde comportaretur: quandoquidem sine legitima hypocistide legitima non posit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicinæ usum ueniunt, antidota, ac medicamenta. Nanq; hypocistin, qua passim utuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impostores conficiunt, succum inde exprimentes, ac ut concrescat, insolantes. Errandi tamen, ac simul imposturam faciendi causam dederunt Arabes, quòd cistum hirci barbulam appellent. Quo factũ est, ut ij omnino aberrauerint, qui officinis hypocistidem parant, sibi persuadentes* Cisti, & hypocistidis consideratio.

persuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα uocant, illam esse stirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti non modò seipsos decipiunt, sed etiam alios, qui passim adulterina hypocistide utuntur. Hypocistidis locum supplere acaciam tradidit Dioscorides, ut etiam habetur in Galenicis succedaneis: qua illius uice uti possent officinæ, si modo & ea careret adulterio. Potest etiámnum, si desit hypocistis, assumi eius loco floris agrestis punicæ succus: quippe qui eadem præstet, quæ hypocistis, autore Dioscoride. Plinius deceptus uocabulorum germanitate inepte satis, meo iudicio, commiscet cisti, & cissi historiam: quamobrem non immerito eum damnauit doctißimus Leonicenus. Cisti meminit Galenus lib. VII. simp. medicament. sic inquiens. Cistus, aut Cisthorus frutex est gustu adstringens, omnibusq; particulatim operibus. Attamen folia, & parua germina trita adeò desiccant, astringuntq;, ut uulnera glutinare ualeant. At flores magis sunt efficaces, adeò ut cum uino poti dysenterias, uentris imbecillitates, fluxusq;, ac humiditates sanent: cataplasmatis ritu illita ulcerum putredinosa iuuant. Est enim eorum facultas non instrenue desiccans, ferèq; secundi excessus à temperatis absoluti. Adeò uerò frutex hic frigidus est, ut tepidi caloris sit particeps. Porrò Hypocistis, quam uocant, multò est magis adstrictoria, quàm folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta sanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dysentericosq; affectus. Quin si quam partem roborare consilium sit, quæ uidelicet plusculo humore exoluta fuerit, robur, ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic sanè stomachicis epithematis, hepaticisq; commiscetur, & ex uiperis confecto antidoto inditur, nimirum quò corpora confirmet, ac roboret.

Hypocistidis succidanea. — *Plinii lapsus.* — *Cisti, & hypocistidis uires ex Galeno.*

† Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (ut puto) sensum ex Plinio transtulit Ruellius: quòd uerbum illud à Dioscoride studio fortasse breuitatis omissum, satius addendum esse duxerit, quàm subintelligendum. quod etiam Hermolaus fecit.

† Nil mirum esse debet, quòd Plinio duo tantùm hypocistidis genera prodantur, coloribus ruffo, & candido distincta: quandoquidem ijs duntaxat Oribasius quoque contentus fuisse uidetur libro XII. ubi genus χλωρὸν, hoc est, herbaceum, ut uulgati codices habent, non legitur.

Λῆδον. LEDVM.

Λάδανον. LADANVM. CAP. CX.

ESt et alterum cisti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex simili modo nascens, longioribus folijs, & nigrioribus: quæ uerno tempore quiddam contrahunt pingue. Foliorum uis astringens, ac eadé, quos cistus, effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur. siquidem cùm cisti frondes pascuntur capræ, hircique, pinguitudinem conspicuè barbis carpunt, & suo lentore uillosis cruribus adhærescentem reportant, quam depectentes incolæ, colantesque cogunt in offas, & ita recondunt. Alij uerò attractis funiculis, insidentem fruticibus lentorem abstergunt, conglomerantque in ladanum. Maximè probatur odoratum, subuiride, facilè mollescens, pingue, quod arenas non collegit, nec squalore obsitum est, resinosum, quale in Cypro gignitur. Arabicum uerò, Lybicumque uilius. Natura ei spissandi, calfaciendi, & molliendi: ora uenarum patefacit: capillum fluentem continet, addito uino, myrrha, & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum uino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelite, aut rosaceo infusum: suffitu secundas eijcit: pessis immissum uuluæ duritiem sanat. In medicamenta, quæ dolorem, tussimque finiunt, & malagmata utiliter inseritur: aluum sistit cum uino uetere potum, & urinam ciet.

Ladani consideratio.

LADANVM, quod uulgò alij appellant Laudano, alij uerò Odano, tametsi plerunq; impostorum malitia adeò sabulo, & alijs adulterijs sit uitiatum, ut nihil ualoris præstet; ego tamen præstantißimum sæpius Venetijs emi ab unguentarijs, qui odoramenta conficiunt. Verùm apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod syncerum, purumq; sit, rarißimè reperitur, cùm eorum plurimi potius curent, ut rem minoris emant, quàm ut seligant legitimum ab adulterinis. quòd tamen iniquum est, inhumanum, ac detestabile crimen. Arbuscula, è qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter cisti genera recensetur. Cæterùm Plinius uocabulorũ uicinitate deceptus (ut etiam in superiori commentatione dictum est) ex cisso, id est, hedera, non autem ex cisto ladanum colligi dixit. Ex quo in multis falsò persuasum est, quòd non à cisto, sed ab hedera Ladanum legeretur. De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cistus, aut Ladanum. In calidioribus regionibus ...

Plinii lapsus. — *Ladani uires ex Galeno.*

bus hic Cistus proueniens, tametsi haud alius sit genere, quàm qui apud nos nascitur; eximium tamen à regione, ac peculiarem, digerentemq; caliditatem nactus est: atq; utroq; à nostrate differt, tum quia frigiditatem deposuit, tum quia calorem assumpsit. Itaq; cætera quidem huius cisti, illis quæ in nostrate uisuntur, similia sunt. Verùm Ladanũ, quod uocant, ex eo prouenit, medicamentum primo excessu iam quodammodo completè calidum, ut uidelicet & secundum attingat, habens etiam adstrictionis paululum. Ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, siue malacticum, pariterq; moderatè digerens, ac uidelicet etiam συμπεπτικὸν, hoc est concoquens. Itaq; mirandum non est, si peculiariter ad uteri uitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet. Quocirca diffluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorũ praui humoris sederit, id omne absumit: tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit, & constringit adstrictione. Cæterum alopecias, & ophthalmias siue lippitudines, sanare non potest, utpote magis discussorias uires, quàm quæ Ladano insunt, poscentes. quippe proueniunt hæ ex prauis succis, lentis, crassisq;, quos secantia, ac digerentia medicamenta potißimùm euocant, atq; euacuant. Cæterùm tenuium partium sint facultatis oportet, & minimè astringentis: non tamen usq; adeò tenuium partium, & desiccatoriæ, ut nimio plus desiccent, unaq; cum collectis inibi succis præter naturam, naturalem quoq; humiditatem incrementa pilis suppeditantem absumant. nam sic non tantùm alopecia liberabunt, sed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent.

Ἔβενος. EBENVS. CAP. CXI.

EBENVS optima habetur Aethiopica, & nigra, nullos habens venarum discursus, factitij cornus læuore: cùm frangitur, densa apparet, mordens gustu, atque astringens. Suffitur iucundo odore supra carbones, sine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufescit. Altera est Indica, internatis segmẽtis candicantibus, & modicè fuluis, item frequentibus maculis. cæterùm prior bonitate antecedit. Apud quosdam sesamina, aut spinea ligna cõsimilia pro ebeno uæneunt. Quod discernitur ex eo, quòd fungosa sunt, & in purpureas asulas resoluuntur, nihil mordacitatis in gustu, nec redolentiæ in suffitu præferentia. Caliginem oculorum absterget: ad ueteres destillationes, pustulasque mirum in modum pollet: si quispiam facta ex eo coticula collyrijs utatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax est, si scobes, ramentáue uino Chio die, noctuque macerata, in collyria digerantur. Nonnulli prçterita ipsa excolant, reliquaque eundem in modum peragunt. Alij pro uino aqua vtuntur. Vritur in fictili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi usti modo, & ita siccis, scabrisque lippitudinibus conducit.

CREDIDIT Theophrastus in India tantùm nasci Ebenum libro IIII. capite V. de historia plantarum, ubi sic habet. Ebenus quoq; eius regionis uernacula est. Huius duo genera constant: alterum materie laudatum, pulchrumq;: alterum uile, & uitiatum. Rarum, quod præstantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, sed statim sua natura capescit. hæc Theophrastus. Quod etiam sensisse uidetur Virgilius in Georgicis libro II. ita canens. Ebeni consideratio.

Sola India nigrum

Fert ebenum, solis est thurea uirga Sabæis.

Plinius etiam lib. XII. cap. IIII. Ebenum nusqam alibi, quàm in India nasci scriptum reliquit: nec eam tamen Indiam uniuersam mittere, sed exigua sui parte gigni, præter quoddam fruticosi genus cytisi modo, in tota India dispersum. Herodotus uerò (eodem autore) Ebenum Aethiopiam solam ferre intellexisse uidetur: quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioscoridis capite palàm est, nasci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non nisi ex ebeno Deorum simulacra fingunt, regesq; ex eo tantùm sceptrum sumunt. Item pocula, craterasq; ex ebeno factitant, quòd sanè credant cõtra maleficia efficacißimum esse, & quicquid ueneficij fuerit, tactu eius auerti. Itaq; nihil mirum, si quod peregrinum in Italiam importatur, summo sit in pretio, cùm etiam ab ipsis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primùm magnus Pompeius Mithridatico triumpho ostendit, cuius materies densißima omnium constat. Quo fit, ut quanuis multis annis exarescat, non fluitet in aquis, sed tota mergatur. Ebeni siccatos truncos maximè hac ætate nouit Italia: nanq; innumeri uisuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos, aptandosq; capillos: itemq; apud illos, qui globulos funiculo traijciendos ad mulierũ preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Ebeni uires scripsit Plinius lib. XXIIII. capite XI. his uerbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis unicè mederi dicũt: lignoq; ad cotem trito cum passo caliginem discutit, ex aqua uerò & radice albugines oculorum. Item tußim pari modo cum melle, ac dracũculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia assumunt. Ebeni meminit Galenus lib. VI. simplicium medicament. sic inquiens. Ebenus ex ijs lignis est, quæ trita cum aqua in succum soluuntur, ut lapidum nonnulli. Vis ei inest excalfaciendi, extergendi, & tenuium partium. Quamobrem quæ pupillas offuscãt, extergere creditur: miscetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad ulcera uetera, fluxiones, & bullas, siue pustulas accommoda sunt. hactenus Galenus. Ebeni uires ex Galeno.

Sunt qui lignum ex Indijs petitũ, quod quidam GVAIACVM, nõnulli Guaiacanum, pleriq; uerò Lignum sanctum appellant, cuius aduersus Gallicam luem præcipuus est usus, ebeni genus esse crediderint. Quod quidem nec asserere, nec negare ausim: quandoquidem nusquam inuenerim apud quenquam tum ueterum, tum recentiorum scriptorum, quas frondes, quos flores, quosq; fructus proferat ebenus. Illud tamen omnibus perspicuum est, Guaiacum nihil, nisi summa nigritia, ab ebeno dissidere, quæ in hoc summo splendore nigricat, in illo albescit: cæteris uerò qualitatibus id Guaiaci consideratio.

maximè cum ebeno certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, ut in suis Epistolis doctissimè annotauit Manardus Ferrariensis: quod & nobis iandiu planè compertum est, cùm hæc omnia sæpius nobis præ manibus fuerint. Primum itaq; genus crassiori, uegetioriq; mole constat, quo resecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore uerò subpallida, & ueluti perplexis lineis quibusdam ad fuscum tendentibus per longum intersecta. Alterum caudice minori, nec adeò uegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu se diffundunt; intimæ uerò, quæ pariter nigricant, minore satis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè sanctum appellant, caudice cæteris exiliore uisitur, intrinsecusq; & extrinsecus albicans, cuius materies lineis admodum exilibus in longum actis perplexè distinguitur: estq; hoc longè cæteris & acrius, & odoratius. Cæterùm credendum non est eiusmodi ligna, etsi colore, magnitudine, ac pondere inter se discrepent; idcirco diuersarum esse plantarum, diuersorumq; generum, ut quidam fortasse existimant. Nam quòd hoc tam intus, quàm extra candicet, illud uerò interiore sui parte nigricet, non aliunde prouenit, quàm quòd hoc magis, illud uerò minus adoleuerit, uel consenuerit. Quippe eò sanè nigrius cernitur lignum Guaiaci, quò ad maturiorem ætatem peruenerit arbor, à qua decisum fuerit: & per consequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleuerit illa, quemadmodum conspicitur in nostris nonnullis Italiæ arboribus, & præsertim in moro, Guaiacium lignum præstantius. nuce, & anagyri. Veruntamen illud cuiq; persuasum sit, ætatem uni plus, quàm alteri uirium addere, ac demere. Qua de re uerba facturi, dicamus, cùm illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius, & amarius habeatur, cùmq; eius decoctum crassius, & cæterorum decocto pinguius sit, & acrimonia, & amarore admodum refertū, ut ipsa me docuit experientia, nil mirum esse crediderim, si in eo, utpote iuniore, uis insit uegetandi præstantior, ac propterea plus in se succi contineat: quin & cæteris uiribus præstet. Eáq; propter putauerim ego, hoc illis in usu perpetuo fore, quibus ob Gallicam luem ulcera emerserint depascentia, contumaciáq;: ossa uerò cariosa sint, ac putrilagine consumpta, & tumores in osseam penè duritiem occalucrint: & quibus deniq; perpetuus articulorum cruciatus, diuturnusq; capitis dolor inhæserit, eoq; magis, quò patiens iunior extiterit, fortior, & natura robustior. Huic illud succedere existimamus, quod medium obtinet locum: siquidem hoc & odoratius est, & acrius eo, quod nigrius, ac crassius inuenitur: neq; illud quidem ab re, quandoquidem id minus est ætate confectum, & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodissimè hoc uti poterunt, qui natura delicatiores sunt, & temperamento imbecilliores, atq; etiam ij, in quorum artus huiusce luis furor nondum crassari cœperit. Postremò illud minus cæteris præstat, uiribusque infirmius habetur, quod nigrius, crassius, & annosius reperitur. Nanq; quælibet consenescens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus euenit) continuò exarescit, humidoq; priuatur. Cuius rei certissimum est argumentū, quòd in annosarū arborum truncis maior appareat nigredo, quàm in alijs uel iunioribus, uel ætate tenellis: nigredo enim siccitatis indicium est, quinetiam deperditi caloris innati, & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalibus locum habet. Nihilo tamen secius illud diligenter animaduertendum est, quòd Guaiacum albicanti prorsus colore præditum, recens, incorruptumq; sit: quippe cùm cæteris exilius sit, citiùs ac facilius exarescit, & ob humoris redundantiam uelocius cariem sentit, atq; fracescit. Quam ob causam satius quandoq; foret uetustiore recenter cæso uti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore decisum. Sunt quoq; recentiorum nonnulli, de quorum numero unus est Alphonsus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opusculum edidit, qui tātum Guaiacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ desumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda uidetur: nam quicunq; rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoscet: item ramos huius à caudice iunioris. quippe plus humoris ad se trahit ramorū auctrix facultas, quàm caudicis. Idcirco non alia de causa plantæ reiuuenescunt, cùm earum rami implantantur, seruntur, & propagantur, nisi quòd illud idem humidum innatum intra se continent, et eodem uigent temperamento, quo qui adolescunt: etenim surculi, atq; rami sunt caudici, perinde atq; filij, & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Atqui mihi longè magis iunioris caudicis placeret usus: siquidem in hunc immediatè à terra humor, & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortasse nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, ut etiam ab animalibus, multum uirium aufert. Præstantissimum itaq; lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, densum, ponderosum, minimè cariosum, odoratum, gustui & acre, & subamarum.

Guaiaci corticis electio. Cæterùm quoniam nostra ætate æquè cortices, atq; lignum in usum uenit, eandem in ijs rationem seruandam censeo, ut quinam meliores, præstantioresq; sint, dignosci possint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, ut scilicet illi eligantur, & probatissimi habeantur, qui à præstantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indijs: nam & Hispani è suis regionibus nouiter repertis, & Lusitani ex Calicut, Taprobana, & Iaua insulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes, ac Persæ à mari rubro per camelorum carouanas (ut aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, ut quidam narrant. At cùm omnibus compertum sit, ea in medicamētorum genere longè magis cætera precellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino cēsendum fuerit, Hispanicum uiribus esse imbecillius, quàm

Guaiaci planta. quod ex Lusitania, uel Alexandria in Italiam importatur. Guaiaci planta (ut ij referunt, qui eam in syluis se uidisse testantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerunq; assurgit. Folia fert quadantenus plantaginis æmula, dura, ac breuia. Flores eius produntur lutei: fructus uerò iuglandis magnitudine, qui

Guaiaci facultates. esu aluum subducit: cortex annosis niger, iuuenibus uerò subrutilus. Porrò si Guaiaci uires, ac qualitates rectè perpendantur, procul dubio liquidò constabit, ea præstare posse, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus consistat, itemq; siccis, habeatq; sibi resinæ plurimum admixtum, nimirum etiam potest suis uiribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere, atq; expurgare, quæ humores infecerint: quin etiam sudorem ciere. Huic accedit etiam, quòd parte resinosa, quam possidet, contagioni, atq; putredini mirificè resistit: quæ

ſit: quæ quidem incommoda hanc peſtem comitari ſolent. Cæterùm eo tempore, quo primùm in Italiam Guaiacum afferri cœpit, necnon etiam multis poſt annis, non ſine ſummo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifeſtum necis periculum imminere, qui rectam exquiſiti uictus rationem per panis, & uuæ paſſæ modicum non ſeruaſſet, quique non perſtitiſſet in curatione ad quadrageſimum diem uſque in tenebris incluſus, ita ut ne aëris quidem claritatem inſpiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: iis inſuper carnium eſu, & uini potu interdictum erat, non ſecus atq; ueneno. Verùm enimuero cùm ſæpius eueniſſet, ut ante conſtitutum tempus quidam ob tenuiſsimam uictus rationem ita imbecilles, ac uiribus deſtituti conſpicerentur, ut penè ſpiritus, & uita deficerent, ij ne in tam manifeſto uitæ diſcrimine uerſarentur, à conſanguineis, & aſsidentibus perſuaſi, caporum, gallinarumq; iura, ac contuſas carnes in cibum ſumere, tantum inde percipiebant iuuamentum, ut uitam quaſi deperditam recuperarent. Quo poſtea medici experimento edocti, uanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori uictu uti iuſſerunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc auſus erat uinum exhibere. Qua re à me ſæpius animaduerſa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obſcuris adductus tentare uolui, poſſet ne uinum dari ex Guaiaci maceratione iis maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti eſſent. Quod cùm mihi in frigidis morbis felicius ceſsiſſet, quàm ex aqua tantùm lignum decoquere, id potiſsimùm me adduxit, ut hanc uini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, poſteritatisq; memoriæ mandarem. id quod feci pluribus iam annis elapſis, quo ſcilicet tempore Dialogus noſter de morbo Gallico Bononiæ excuſſus prodijt in lucem, ubi eodem anno Carolus v. inuictiſsimus Imperator à Clemente VII. Pontifice maximo imperiali diademate feliciter eſt coronatus. Ex quo poſtea factum eſſe audiui, ut plerique medici ex illis noſtris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis, ac gloriæ ſibi comparauerint, utpote qui uinum Guaiaci ad ſuam praxim uertiſſent, proſpero admodum ſucceſſu. Licet fuerint, qui alijs perſuadere conati ſint, ſuum illud eſſe inuentum: qui ut rem facilius prætexerent, omnibus huiuſmodi uini præparationem diſsimulabant, & occultabant: uel id facerent, ut rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæſtum conſequi poſſent. Sed cauendum profectò eſt à quibuſdam impoſtoribus, qui cùm ſint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem ſpectant, dum lignum, uel eius cortices ex uino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityuſam, colocynthidem, & turpetum admiſcent; atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, ſexus, nec ætatis ratione, ſingulis diebus huiuſce decocti tepidi cyathū omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, ut ſi ſorte quadam unum quandoque perſanant, decem poſtea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm ut quiſq; horum manus euitare, atque effugere poſsit, operæpretium uiſum eſt, uini Guaiaci conficiendi rationem ſubiungere, ac ſubinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præſtantiſsimi lima in ſcobem tenuiſsimam attriti, aut tornatili inſtrumento minutim conciſi libras quatuor: corticum eiuſdem libras duas: cardui benedicti libram unam & ſemis: adianti, aſpleni, florum utriuſq; bugloſsi, cuiuſque libram: caſsiæ odoratæ drachmas ſex: ſeminis aniſi ſeſcunciam: ſacchari libras quinq;. Deinde conijciantur omnia in cado uinario mundo aptæ capacitatis, deſuper affuſis uini albi quàm optimi & feruentis, libris centum, & quinquaginta, mox diligenter uas operculetur, omniaq; ſic macerari triduo dimittantur. Poſt triduum uerò linteo percolentur, aſſeruetur q; huiuſce macerationis uinum in alio uaſe ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio, quàm in cœna ſecundi Guaiaci decocti loco: non mane, neq; ueſperi ſerapij uice, quemadmodum temerè multi facere conſueuerunt. Hoc idem uinum longè etiam melius, & maiore quantitate uindemiarum tempore confici poteſt, admixtis ligno, cortice, cæteriſq; alijs, recentibus uuis albis in muſtum compreſsis: ibiq; tandiu dimiſsis, quouſq; muſtum efferueſcere deſinat, & pellucidum, clarumq; reddatur: ueruntamen multiplicanda ſunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro uuarum quantitate. Præter huius uini potum cibis aſſociandū, bis in die mane ſcilicet, & ueſperi tribus, aut quatuor horis, antea quàm ſumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua ſecundum communem medicorum uſum ſenas uncias, admixtis uncijs duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primùm adianti, lupi ſalictarij, fumariæ, aſpleni, ſenæ, ſingulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, utriuſq; bugloſsi, ſingularum uncias quatuor: ſeminis aniſi, melanthij, florum ſatiui, & erratici bugloſsi, omnium ſantalorum, caſsiæ, quam cinnamomum uocant, ſingulorum drachmas quinq;. Hæc ex aquæ libris uiginti quatuor decoquātur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præſtantiſsimæ ſenæ libras duas, conijcitoq; in uas fictile oris anguſti, demum percolatum decoctum feruens ſuperimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anſerinis plumis farcto, igniq; prius calefacto fictile inuoluito, et loco calido collocato, itaq; per diē, ac noctem reponito. Poſtridie uerò manibus ſena premitur, mox dilutum percolatur, cui adijciuntur diluti roſarum efficaciter aluum ſubducētis libræ ſex, ſacchari libræ octo: efferueſcunt deinde ſimul ſubiecto igne, quouſq; tertia pars euaneſcat. quo facto additur electiſsimi Rhabarbari minutim conciſi uncia, ac ita iterum feruent omnia, donec iulapij modo conſiſtat liquor. Poſtremò percolatur linteolo, & uaſe uitreo reconditur. At ſi ægrotantes multa pituita redundent, decocto præſcripto optimi turpeti uncia utiliter addi poteſt. Supereſt uictus ratio, quæ ægro talis præſcribenda eſt, ſcilicet ut tam in prandio, quàm in cœna edat panis ternas tantùm uncias, ſitq; is ſimilaceus, ac probè in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum, ac auicularum in ſyluis, uineis, ac montibus uictitantium, aſſatæ potius, quàm elixæ: quin & uuæ paſſæ modicum. Bibat autem oportet præſcripti uini æquam cum cibo menſuram. Quòd ſi quis purum id bibere non poſſet, diluatur aqua, quæ in phialis uitreis addita Guaiaci unceola breui temporis ſpatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptiſsimum profectò uer eſt martio, aprili, & maio menſibus. quòd ſi hoc tempore fieri non poſsit, fiat menſe ſeptembri in autumno: nam ſicuti æſtiuis ardoribus, & exurente iam ſirio non modò diuturna pharmaca, ſed ne quidem breuia tolerant ho-

Vini Guaiaci cōficiendi, & exhibendi ratio.

mines; ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore sæuit hyems. Interea ægris sine metu noxæ indulgere licet, modo cæli serenitas adsit, ut quandoq; in proximis hortis, ac uiridarijs solatij causa lęto gradu deambulent: quippe quoniam eiusmodi hortorum amœnitate animus plurimùm leuari solet. In hac etiam curandi ratione quosdā magis, alios minus perseuerare oportet, pro morbi necessitate, & salutis mensura. Hac ergo ratione uinum Guaiaci exhibitum nō modò medetur cuiq; acerrimo Gallicæ pestis incommodo; sed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, uentriculi, iocineris, lienisq; morbis pituita genitis mirificè succurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modo diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc illud etiam obseruandum est, quòd ego Guaiaci uinum ijs tantùm potandum exhibeo, quibus pituita redundet, uel saltem non exuperet bilis. Siquidem biliosis secundum, ac tertium ligni ex aqua decoctum, uini loco semper cum cibis præbendum censui, ut communiter ab alijs fieri solet. Non desunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alij CINAM, *alij Chinam uocant, Guaiaco præferant, etsi Vesalius admirabilis humani corporis fabricæ professor oppositum senserit. Huius radicis iandudum apud Hispanos inualuit usus contra podagras, maximeq; apud inuictißimum Imperatorem Carolum v. cui meritò præclaram laudem acceptam referre potest. Aduehitur hæc (ut audio) tam à Lusitanis, quàm ab Hispanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturq; in litoribus maris è terra euulsa. nam in paludibus exorta, ac inde maris fluctibus rapta, in litus reijcitur. Radix est fungosa, perinde ac arundinacea, leuis, colore rufescente, Rhodiæ radicis admodū æmula. Præfertur recens, firma, & quæ neq; teredinem, neq; cariem senserit, & quæ magis rubescat. Damnat eam acriter Vesalius, ut dixi. Sed quibus ualidis rationibus id faciat, compertum satis non habeo, præsertim cùm illud certò sciam Cæsarem inuictißimum nunquam ea toties usum fuisse, nisi ex ea plurimum adiumenti percepisset. Sunt & qui radici illi, quam nuper aliqui* SALSAM, *aliqui Spartam parillam nuncupare cœperunt, tum guaiaci, tum etiam ipsius chinæ uires, & facultates tribuant. Hæc ebuli tam ad unguem æmulatur radices, ut quandoq; crediderim Spartam parillam, & ebulum esse idem: tamen id asserere non ausim, cùm hactenus eius folia non uiderim.*

Chinæ radicis consideratio.

Salsa parillæ consideratio.

Ῥόδον. ROSA. CAP. CXII.

ROSA refrigerat, & astringit, sed sicca magis astringit. Succus recentibus folijs exprimitur, desectis forfice unguibus (sic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in umbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiámnum folia rosarum, continuo uersata, ne muceant, néue situs in ijs insideat. Aridis rosis, & in uino decoctis expresſus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, sedis, recti intestini, ac uuluæ penna illitus, aut infusus. Eadē sine expresſione tusa, præcordiorum inflammationibus, humidis stomachi uitijs, igni sacro illini prodest: siccis, ac tritis semina asperguntur. Misceri solent uulnerarijs antidotis, atque compositionibus, quas antheras uocant. Folia uruntur in calliblephara. Flos, qui in medijs rosis inuenitur, siccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inspergitur. Capita pota citam aluum, & cruentas reiectiones sistunt.

Ῥοδίδες. ROSEI PASTILLI. CAP. CXIII.

PASTILLI, quos rhodides uocant, hac ratione conficiuntur. Rosarum uiridium, quæ nullo antea humore madefactę extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ sex, tritæ digeruntur in pastillos, qui trium obolorum pōdus æquent: siccatique in umbra in fictili non picato, atque obturato reconduntur. Alij adijciunt costi drachmas duas, iridis Illyricæ totidem, & uinum Chium cum melle miscent. Mulieribus monilium uice collo circundato usui sunt, ad retundendum graue sudoris uirus. Tritis etiam utuntur ad illitiones, & diapasmata, quæ fiunt ad sudores coërcendos, ita ut à balneis inarescant corpora, dein frigida aqua abluantur.

Rosarum consideratio.

MVLTA *quidem sunt Rosarum genera, quæ in usum medicum ueniunt. At uulgatißimæ in Italia sunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, quas uulgò appellant incarnate. Præstantißimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus ijs, quæ in rufum candicant: uilißimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratißimæ excipiuntur, quæ Hetruscis Damascenæ, & alijs Moschette uulgò dicuntur. Siquidem non modò cæteras excellunt, quòd odore admodum suaui fragrent, sed quòd etiam magis aluum subducant, id quod indicat earum iucundißimus odor.*

Rosæ

Roſæ diuerſis partibus conſtant. quo fit, ut pro diuerſis tam internis, quàm externis particulis, diuerſum quoq; temperamentum ſibi aſciſcant. Primùm itaq; terreſtribus, & aqueis partibus, quæ tamen in ipſis mediocriter ſe habent, ſubacidam, & adſtrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aëreis uerò & ſubdulcem, & odoratum ſaporem aſſumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam ſequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ ſcilicet rubicundæ ſpectantur. quo fit, ut plus inſit caloris puniceis, quàm ſubrubentibus. In recentibus adſtrictioni præſtat amaritudo, in ſiccis uerò minimè: eaq; propter compertum eſt, earum deiiciendæ alui facultatem, quam priores Græci non animaduerterunt, tantùm ex amaritudine prouenire, cùm recentes aluum ſubducãt, ſiccæ uerò nequaquam. Succus medicamentis componendis expetitus, præſtantior è puniceis elicitur, item ex ſubrutilis, uerùm huic infirmior facultas. Dilutum Græcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxiè deiiciens conficiunt, plerunq; ex ſubrubeſcẽtium maceratis aqua folijs paratur: etſi hac in re ijs Damaſcenæ Hetruſcis uocatæ longè præſtent: quippe ex earum uicenis deuoratis folijs facilè quidem, & citra noxam ſubducitur aluus. Roſarum ſuccus reſerat, diſcutit, abſtergit, & deiicit: quapropter & bilem trahit, & ſanguinem biliosum expurgat. Idem felle ſuffuſis, & uentriculi, iecinerisq; obſtructionibus opem mirificè præſtat. Cor item corroborat, eiusq; palpitationi ſalutare eſt remediũ: non illos deiicit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad bilioſas febres; cuiuſmodi ſunt cuiuſuis generis tertianæ. Ad hæc roſarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolæ Sirupum roſatum ſolutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recenſent, quæ quoniam abſq; aliqua noxa aluum ſubducant, ſuo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde roſæ (Damaſcenas tamen exceptas uelim) non alium in medicina ſibi uendicant uſum, quàm ut ex ſe aquam ſtillent: ſiquidem ijs deiectoria uis, qua pollent puniceæ, ac ſubrutilæ, multò infirmior ineſt. Quamobrem uidetur Manardus Ferrarienſis, uir alioqui doctiſsimus, immerito id Meſui uitio uertiſſe. Nam albæ, quas Damaſcenas appellamus, etſi maiore deiiciendi ui cæteris præſtent; credendum tamen eſt, de his non intellexiſſe Meſuẽ, quòd eas illi facilè incognitas fuiſſe exiſtimem; uerùm de ijs albis tantùm, quibus paſſim roſeta florent. Cuius rei illud maximo argumento eſſe poteſt, quòd Damaſcenæ Hetruſcis uocatæ nuper in Italia florere cœperint, quòdq; eas ueteribus cognitas fuiſſe (quòd ſciuerim) memoriæ prodiderit nemo: ni fortaſſe eas credamus eſſe, quæ Plinio ſpineolæ appellantur. Sanè roſæ magnificandæ ſunt, ſummoq; in pretio habendæ, nõ modò quòd uiridarijs, & hortis ſint ornamento, ac aſpectu perquàm iucundo; ſed etiã quòd in præclariſsimis medicamentis conueniant, quibus humanæ uitæ ſuccurritur. Syluestres maiore adſtringendi facultate ſunt præditæ, quàm ſatiuæ, ſed minori fragrantia redolent, atq; deiiciendæ alui ne tantillum quidẽ facultatis retinent. Idcirco Theophraſtus libro, & cap. VI. de hiſtoria plantarum: Syluestres, inquit, roſæ domeſticis aſperiores tum uirgis, tum folijs conſtant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore, colore, atq; magnitudine ſuperantur. hæc Theophraſtus. Cæterùm quædam etiã roſæ naſcuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, ſed odore ſunt admodum ingrato, atq; inſuaui.

Roſarum ſuccus, & dilutũ.

Roſarum differentias longa hiſtoria proſequitur Plinius libro XXI. cap. quarto, ubi ſic inquit. Contrà roſæ genera noſtri fecere celeberrima, Præneſtinam, & Campanam. Addidere alij Mileſiam, cuius ſit ardentiſsimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam uiliorem, albicantibus folijs. Vtiliſsimam uerò plurimis, ſed minutiſsimis ſpineolam. Differunt enim multitudine foliorũ, aſperitate, læuore, colore, odore. Pauciſsima quina folia, ac deinde numeroſiora. Cùm ſit genus eius, quam centifoliam uocant, quæ eſt in Campania Italiæ, Græciæ uerò circa Philippos, ſed ibi non ſuæ terræ prouentu. Pangæus nanq; mons in uicino fert, numeroſis folijs, ac paruis: unde accolæ transferentes conſerunt, ipſaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratiſsima eſt, nec cui latiſsimum, maximumq; folium: breuiterq; indicium eſt odoris ſcabritia corticis. Cyrenis odoratiſsima eſt: ideoq; ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine Hiſpaniæ hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibuſdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis ſiccis, quàm humidis, omnis eſt odoratior. Seri nec pinguibus uult, nec argilloſis locis, nec riguis, contenta raris, propriéq; ruderatum agrum amat. Præcox Campana, ſera Mileſia, nouiſsimè tamen deſinit Præneſtina. Roſa ex ſpina naſcitur. Germinat primò incluſa granoſo cortice, quo mox intumeſcente, & in uirides alabaſtros faſtigiato, paulatim rubeſcens dehiſcit, ac ſeſe pandit, in calycis medio ſui ſtantis cõplexa luteos apices. hactenus Plinius.

Roſarum genera ex Plin.

Partes in Roſa ſex antiqui adnotarunt, quæ omnes ſunt & ſcitu dignæ, & in medicina utiles; etſi pauci habeantur ſeplaſiarij, qui ſeparatim eas reponant. Primùm quidem duæ partes inueniũtur in folijs: quarum altera eſt, ubi calyci folia inſeruntur, unguium modo albicans, ob idq; roſarum ungues hæ extremitates appellantur: altera uerò foliorum reliquum. His aliæ duæ ſuccedunt, in ijs floſculis, qui ueluti minuta ſemina tenuiſsimis capillis annexi flaueſcunt in roſarum umbilico: horum enim partem faciunt granula, partem uerò capilli. Poſtremò quæ reliquæ ſunt, in ipſo Roſarũ alabaſtro continentur, una ſcilicet in cacumine, altera in fundo. Folia cor, uentriculum, iecur, & retentricẽ inſuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etſi propriam à ſcriptoribus non receperint dotem; inſeruntur tamen utiliter lotionibus, & clyſteribus ad inhibendas fluxiones. Floſculi medij cum ſuis capillis gingiuarũ defluxiones cohibẽt, quinetiam, autore Plinio, alba fœminarum profluuia mirificè inhibent. Calyx deniq;, quem caput etiam aliqui dicunt, cum reliqua parte baſis, alui fluores, & cruentas excreationes ſiſtit. Cæterùm præter has, quæ in florentibus roſis conſiſtunt, tres etiãmnum in fructu comperiuntur partes, ubi rubeſcit is, & maturitatem ſenſit, uidelicet, ſubſtantia carnis, ſemen, & lanugo concluſa: quibus non obſcura ineſt adſtringendi uis: Idcirco & ipſæ remedio ſunt contra alui fluores, & fœminarum abundantiam qualencunq;, item contra gonorrheam, in qua præcipuè pollent.

Partes in roſa, earumque uires.

Sunt, qui floſculos capillis appenſos, qui uerò alabaſtros, antheram eſſe exiſtiment. Sed re uera hac in re planè hallucinantur: etenim anthera Celſo, Galeno, & Paulo nuſquam ſimplex eſt medicamentum, ſed quædam ex pluribus rebus compoſita, cuius frequens erat uſus apud antiquos ad oris ulcera: item ad pedum rimas, digitorumq; pterygia. Cuius etiam

Quorundam lapſus.

parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. VI. *de compositione medicamentorum secundum locos de oris ceribus disserens.*

Aqua rosarū præstantior.

Ex Rosis ui ignis fit aqua pluribus, ac diuersis instrumentis: ueruntamen ea cæteris præstantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ uitreis organis elicitur, cuiusmodi & aliæ sunt, quæ eodem modo ad uniuersum medicinæ usum confici solent. Quandoquidem inter has, & illas, quæ plumbeis instrumentis lignorum, uel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum, & aurum deprehendi potest. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ uitreis rostratis organis, ab herbis, & floribus, à quibus manant, nec sapore, nec odore dissentiunt, adeò ut non solùm proprias plantarum qualitates secum referant, sed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei adustæ resipiant. Quod quidem in ijs non inuenias, quæ uulgo plumbeis, & æreis instrumentis eliciuntur: has enim nunquam, uel rarissime gustaueris, quin tibi fumosum uirus, nidoremq; reddant. Quæ res non modò ægris ingentem molestiam afferunt, & nauseam plerunq; mouent, sed & plurimum noxæ pectori, uentriculo, iocineri, uisceribusq; omnibus inferunt: quòd à metallicis organis, à quibus distillant, malam eorum qualitatem sibi uendicent, ut libro tertio in absinthij commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Qua re hac ætate perspecta, doctissimi, ac peritissimi medici ueteres secuti decoctis, ac dilutis tantùm uti cœperunt. Quæ tametsi uiribus aquas qualescunq; sublimatas (ita enim stillatitias uocant) præcellant; eæ tamen, quæ calentis aquæ feruore (ut suprà diximus) fiunt, cùm proprios tum odores, tum sapores herbarum, ac florum, à quibus extrahuntur, secum trahant, iure quidem decoctis non modò ipsas æquipollere, sed etiam præstare crediderim: non tamen, quòd uiribus præcellere dixerim, sed quòd gustui suauiores; & uisui iucundiores habeantur: quod non parum solatij ægrotantibus affert. Nos quidem alijs aquis non utimur, quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabre parari fecimus, cuius ope hasce stillatitias, ac præstantissimas aquas suo tempore conficimus. Quarum aliæ sapore constant amaro, aliæ uerò acri, aliæ austero, aliæ acido, aliæ deniq; insipido pro uarijs simplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter seplasiarij, & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quàm aurum & argentum, dent operam, ut iam plumbea, & ærea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum succedant. quippe in hoc etiam (quamuis plus laboris, minus uerò emolumenti suscipiant) & Deo, & hominibus simul rem gratam facere poterunt.

Rosarum facultas ex Galeno.

Rosarum uires collegit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rosarum uis, atq; facultas superioribus libris pluribus uerbis exposita est, nempe quòd ex aquea substantia calida mista duabus alijs qualitatibus, adstringenti uidelicet, & amaræ, composita sit. Quinetiam cuius sit naturæ utraq; amara scilicet, & adstringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipsis rosis adstringit, ac proinde sanè etiam exiccatorius est.*

Λύκιον. LYCIVM. CAP. CXIIII.

LYCIVM, quod aliqui pyxacantham uocant, arbor est spinosa, ramis trium cubitorum, aut longioribus: folijs buxi, densis: fructu piperis, nigro, læui, amaro, densoque: cortice pallido, non dissimili lycio madefacto: radicibus multis, obliquis, lignosis. Nascitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & plerisque alijs locis. aspera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc est. Rami cum radiculis tusi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur id lycium, adiecta decoctioni amurca, aut absinthij succo, aut felle bubulo. Innatans spuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur, reliquo ad alia utuntur. Simili modo fit lycium semine expresso, & insolato. Optimum, quod uri potest, restinctumque rubentem spumam ostendit, glebis intrinsecus nigris, intus, cùm fregeris, rufis, odore minimè uiroso, cum amaritudine astringens, crocino colore: cuiusmodi Indicum est, cæteris præstans, & efficacius. Lycium adstringit, caliginem oculorum discutit: genarum scabiem, pruritus, ueteresque fluxiones sanat: facit ad purulentas aures; exulceratas gingiuas, tonsillas, labiorum fissuras, sedis rimas, attritusque illitum: cœliacis, dysentericis, potum, inditumque conuenit: datur sanguinem excreantibus, & tussi ex aqua: contra rabiosi canis morsus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuijs, ulceribus, quę serpunt, aut putrent, medetur: fœminarum profluuia appositum sistit: rabiosorum ictibus ex melle potum, aut uice catapotij deuoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lyciū, ex frutice

ex frutice lonchitide appellato. Ea spinarum generi ascribitur, ramos rectos habens, ternûm cubitorum longitudine, maiorésue, rubo crassiores, à radice numerosos: fractus cortex rubescit: folia oleæ similia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Asseuerant etiam crudam in potu, eosdem effectus præstare: semen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, venenis quoque auxilio esse.

Lycii cõsideratio.

LYCIVM medicamentum, quo hodie officinæ passim utuntur, nimirum notis illi plurimùm reclamat, quod nobis hic reddidit Dioscorides. Siquidem illud officinarum igni admotum non accẽditur, nec intus rufescit, nec ullam gustantibus affert amaritudinem. quæ omnia certo sunt indicio, id omnino imposturis, & adulterijs non uacare. Tradidere quidam hoc ab impostoribus fieri è ligustri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij sanguineæ uirgæ corymbis, alij porrò ex his omnibus simul contusis elici produnt, ac inde insolari. At legitimum, & quod syncerum sit, quoquomodo se res illa habeat, compertum est, hoc æuo ex Lycia, unde illi nomen, ad nos non importari. Veruntamen & in Italia lycij arbor nascitur: quandoquidem (ut Brasauolus testatur) in Liguriæ alpibus frequens illa uisitur. Eadem & in Dalmatia prouenit, unde nuper eius ramuli suis baccis onusti mihi allati fuerunt: quippe (ut mihi retulerunt) uia, qua ex Zara itur Nonam, ubiq; uirescit. Sed, quæ maxima tum seplasiariorum, tum etiam medicorum incuria, ac negligentia est in ijs exquirendis, quæ ad artem medicam spectant, plerunq; fit, ut ne illud quidem, quod nobis sponte natura tribuit, cognoscatur, nedum recipiatur in usum. Lycij uices Dioscoridi explet amurca in cupreo uase decocta, aut etiam rhus decoctus, quousq; eius liquamentum mellis crassitudinem acquirat. Lycij meminit Galenus lib. VII. simp. medicament. sic inquiens. Lycion, siue pyxacanthon, arbor spinosa, ex qua lycium, quod uocant, conficitur, id uidelicet medicamentum liquidum, quo ad sugillata utuntur, & sedis, orisq; phlegmonas, ulcerationesq;, tum herpetas, putredines, & ulcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Est autem facultatis exiccatoriæ, compositum ex diuersi generis substantijs, quas ἑτερογενῆς Græci uocant: altera quidem tenuium partium digerente, atq; calida: altera terrestri, & frigida, ex qua adstrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas pusilla medicamento inest, digerit uerò, & desiccat non parum, nempe in secundo recessu, in calore autem medijs, & symmetris proximum est. Proinde ad diuersos affectus hoc utuntur medicamine, ut abstergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: ut contrahente uerò, cœliacis, dysentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia, & Cappadocia plurimum prouenit: alterum uerò Indicum ad omnia ualentius est. Et primo de antidotis, non facilè adulterinum lycium à legitimo dignosci idem memoriæ prodidit. hæc Galenus.

Lycium in Italia nascẽs.

Lycii uires ex Galeno.

Buxi consideratio.

Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξος dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus. BVXVS itaq; nobis notissima est planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, crassiore, uiridiore, ac subrotundiore: uiret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accommodatissima: flore herbaceo: semine rufescente, omnibus animantibus inuiso. Crassissima in Corsica, flore non spernendo, quæ causa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet, & apricis. Materies buxo honorata, rarò crispanti, nec nisi radice: cætero lenis quies materiæ, silentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis. Eadem spissima, & densissima, atq; ponderosissima, adeò ut in aquis non fluitet, nec cariem sentiat. Hæc etsi nullius sit in medicina usus, ut ueteres prodidere; non desunt tamen è recentioribus, qui uelint non aliud esse Italis buxum, quàm Indis lignum, quod guaiacum appellant, ea tantùm ratione ducti, quòd pluries experimẽto compertum sit, eius decocto etiam felicius eos sanatos esse, qui Gallica lue affecti erant. Quòd etsi experientiæ concedi possit, illud buxi lignum præstare: attamen quòd buxus in Italia nascens, & guaiacum ab Indis petitum una, & eadem sint planta (ut in secunda centuria Amatus Lusitanus asserere uidetur) nunquam profectò crediderim. Siquidem guaiacum pingue, resinosumq; uisitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & sapor huic amarior, & acris. quibus omnibus notis siccam buxi materiem carere constat. Quinetiam guaiaco (ut narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia insunt plantaginis, breuiora, crassiora, durioraq;: lutei flores, & fructus iuglandis magnitudine. Buxus uerò folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nusquam grandiorem. Quo fit, ut omnino existimem eos hallucinari, qui putant, buxum quæ in Italia nascitur, idem esse cum Indico guaiaco.

Quorundam opinio reprobata.

Ἀκακία. ACACIA. CAP. CXV.

ACACIA in Aegypto nascitur, spina instar arboris, fruticosa, non se in rectum attollens. Florem habet candidum, & semen lupino simile in folliculis: ex quo succus expressus siccatur in umbra, niger ex maturo semine, subrufus ex uiridi. Eligatur modicè rufus, & odoratus, ut in hac arbore esse potest. Aliqui exprimunt ex folijs, & semine succum. Manat & gummi ex ea spina. Vis ei ad spissandum, refrigerandumque efficax. Succus oculorum medicamentis utilis: ualet ad ignẽ sacrum, ulcera quæ serpunt, perniones, pterygia, & oris ulcera: procidentes oculos reprimit: mẽsium abundantiam sistit, prociduam vuluam cohibet: citam aluum supprimit, aut potus, aut subter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuso, quod concreuerat, donec pura extet aqua: & ita cogitur in pastillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturque in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctũ solutos artus fotu committit. Præfertur eius spinæ gummi, quod in vermiculorum speciem contrahatur, & uitri modo perluceat, ligni expers: proximum est candidum: sordidum uerò, ac resinosum inutile. Cutis meatus obstruit, & medicamentorum, quibus admiscetur, acrimoniam hebetat:

ACACIA ALTERA.

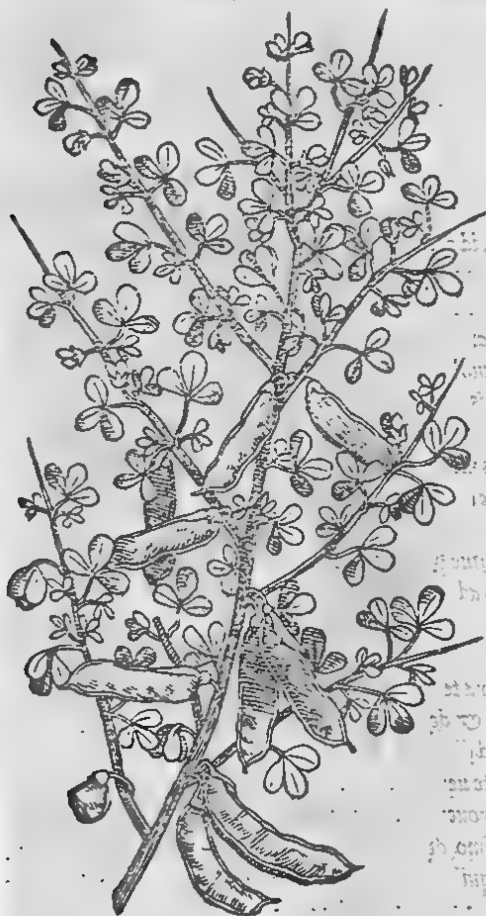

betat: ambustis ex ouo illitum, pustulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque prouenit, Aegyptiæ spinæ similitudine, lōgè minus, tenerius, humile: aculeorũ uallo munitur, folia habens rutæ: semen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm, quaternûmúe capacibus. Succus eius adstringit, viribus inferior, & ocularibus medicamentis inutilis.

Acaciæ hist. ex Theophr.

ARBOR, quæ Dioscoridi Acacia uocatur, Theophrasto Spina simpliciter dicitur libro quarto, capite tertio de plantarum historia, ubi de ea ita scriptum reliquit. Spina ex eo nomen accepit, quòd tota arbos aculeis horret, excepto candice: nam & super germina, foliaq; aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum. tectis idonea ceditur. Eius duo genera sunt: quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileq; putrescens: nigra autem robustior, atq; incorrupta, ob id in nauium fabrica ad costas, uentrisq; compagines ea utuntur. Erecta non ualde assurgit. Fructum fert in siliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt uice gallæ. Flos & pulcher aspectu, ut coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de causa colligi à medicis solet. Fit & gumma ex ea: manat hæc tum arbore percussa, tũ sponte sine ulla plaga: cùm autem cæsa fuerit, anno tertio protinus resurgit. Copia huius arboris largè habetur, & sylua ingens circa agrum Thebanum est, ubi & robur, & persea, & olea quoq; eo loco emigrat, non aquis fluuij riguo (distat enim plus, quàm trecentis stadijs) sed suis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura, & cæsa colorem celtis utiq; repræsentat. hactenus Theophrastus. A quo

Ex Plinio.

Plinius non dissentiens, ipse quoq; eius historiam memoriæ prodidit libro XXIIII. capite duodecimo, cuius sic uerba sonant. Est & acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigráque arbore, item uiridi, sed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, spinosiore arbore. Semen omnium lenticulæ simile, minore est tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam antè collectum nimio ualidius. Spissatur succus ex folliculis aqua cælesti perfusis, mox in pila tusis: exprimitur organis, tum densatur in sole mortarijs in pastillos acacia dicta, arboris uidelicet suæ nomine. Fit & ex folijs per se minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: itẽ qui ualde rufus est. hæc Plinius.

Acacia officinarum.

Succus è recenti semine expressus, ac postea longa insolatione cõcretus Græcis nomine suæ arboris Acacia nuncupatur. In cuius defectu supponunt tum officinæ, tum medicorũ uulgus succum è syluestribus prunis expressum in tenues quasdam placentulas in sole densatum: siquidem legitima acacia ad nos nõ affertur. Vbi acacia defecerit, licet (si Dioscoridi credimus) eius uice tum rhois arbusculæ folia, tum lentisci foliorum succũ, tum etiam hypocistidem medicamentis immiscere. Quamobrẽ his potius seplasiarij uti deberent, quàm suppositio syluestrium prunorum succo.

Gummi Arabicum.

Scire etiámnum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quòd ab Arabia regione Aegypto contermina suo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quòd Arabicũ uulgaris usus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur: nanq; illud non contractis uermiculis simile, sed in grumis uersicoloribus conspicitur, quorum alij succinum, alij topatium, alij chrysopatium, alij beryllum colore, & nitore referunt. Quòd autem nobis gummi Acaciæ desit, illud argumẽto esse potest, quòd ipsa quoq; legitima acacia hactenus, quòd sciam, non defertur. Nam si hoc, quo utimur, syncerũ, legitimumq; acaciæ esset gummi, procul dubio ipsa quoq; acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, alijsq; componendis medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaq; facilè quisq; conijcere potest, gummi ex Aegyptia spina defluens ab eo sanè plurimùm differre, quod Arabici gummi nomine officinarum uulgus habet. Hoc igitur uulgare gummi illud equidem esse existimauerim, quod Græcis gummi simpliciter uocatur. In quam sententiam me adduxit Galenus: siquidem libro VII. simplicium medicamentorum sic inquit. Gummi lacryma est congelata, concretaq; in truncis arborum ipsam fundentium, uelut resina quoq; in multis uisitur plantis, quæ resinam fundere possunt. Ceterùm quòd exiccatoriæ, emplasticæq; sit facultatis, constat. hæc Galenus. Ex cuius uerbis palàm est, gummi sic in uniuersum Græcis appellatum, nostrum gummi esse uulgò Arabicum dictum. Quod quidem (quantum sensuum iudicio consequi possumus) ex pluribus arborum gummi miscellaneum est. Cuius rei manifesto indicio sunt cùm grumorum formæ diuersitas, tum colorum uarietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus unica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ resinam non proferunt.

Quorundam lapsus.

Quamobrem omnino explodenda uidetur eorum sententia, qui ubi Græci gummi absolutè scriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum esse contendunt, quod è spina Aegyptia manat. Non desunt præterea, qui gummi spinæ Aegyptiæ illud esse opinentur, quod gummi Draganti, hoc est, tragacanthæ officinis appellatur,

pellatur, propterea quòd effigie contractos uermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere poſſet. Sed tamen hoc etiam illud non eſt, ut ſuo loco dicemus. Galenus lib. VII. de compoſitione medicamentorum per genera, Acaciæ gummi κόμμι θηβαϊκὸν uocat: hoc fortaſſe argumēto, quòd ſcripſerit Theophraſtus (ut ſuprà dictum eſt) ingentem huiuſce ſpinæ ſyluam eſſe in agro Thebano. Sed cùm ad nos non perferatur acacia (ut paulò antè ſcripſimus) nec etiam eius gummi importari credendum eſt. Gummi acaciæ meminit Iacobus Syluius uir ſanè ætatis noſtræ ingenio & doctrina celebris, ſuo de natura ſimplicium medicamentorum libello, his uerbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro ſexto ſimplicium, uti nec acaciæ mentionem facit paulò poſt in Acantha Aegyptia, ſeu Arabica, quo nomine ſolo Dioſcoridi uocatur. Vnde colligas licet, acaciam, & acantham Aegyptiam, ſeu Arabicam, diuerſas eſſe in Aegypto ſpinas arbores. hæc ille. Sed mea quidem ſententia, Syluius manifeſtè aberraſſe deprehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor utiq; non eſt, ſed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioſcoridi libro tertio, ἀκάνθῃ λευκῇ, hoc eſt, ſpinæ albæ ſimilis, quam Mauritani ſuchaa appellant. Quocirca eo capite acaciæ meminiſſe Galenum omnino fuiſſet abſurdum. Cæterùm alteram Acaciam, quam in Cappadocia, Pontoq; prouenire tradit Dioſcorides folijs rutæ, quamq; hic depictam damus, accepimus hoc anno ab excellentiſs. medico Auguſtino Alpago Bellunenſi. Et quoniam ea Dioſcoridis hiſtoriam perbellè repræſentare uiſa eſt, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc ſecundam eſſe Acaciam. Eſt enim aculeis horrida, folio rutæ, ſemine lenticula minore, in ſiliquis ternûm quaternûmúe capacibus, quod autumno profert, guſtu etiam adſtringente: color ſiliquis aureo quodam fulgore reſperſus, adeò ut in ſole auri modo pelluceat. Acaciæ uires adnotatas reliquit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Acaciæ & planta ipſa acerba eſt, & fructus, & ſuccus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, utpote acrimoniam quandam per lotionem deponens. Porrò ſi parti alicui ſanæ illinatur, protinus eam & ſicciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris ſenſum inuehens, ſed nec frigoris admodum ualentem. Vnde conſtat medicamen id eſſe frigidum, & terroſum, immiſta quadam etiam eſſentia aquea. Et ſanè coniectura eſt, non eſſe ſimilare, uerùm quaſdam in ſeſe diſperſas habere partes tenues, & calidas, quæ in ipſa ablutione ſegregentur. Eſtoq; & hoc tertij ordinis exiccantium, & ſecundi refrigerantium, ubi quidem elotum fuerit; illotum uerò primi.

Iacobi Syluii opinio reprobata.

Acaciæ alterū genus.

Acaciæ uires ex Galeno.

Ἄγνος. VITEX. CAP. CXVI.

VITEX, ſiue lygos, frutex eſt in arborem aſſurgens. Naſcitur in fluminum ripis, aſperiſque locis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu peruicaces: folia oliuę, ſed molliora. Duo genera eius: vna harum album florem mittit cum purpureo: altera tantùm purpureum, & ſemen, ut piper. Excalfactorias uires habet, & aſtrictorias. Semen eius potum uenenatis ictibus, aquæ quæ cutē ſubijt, lienoſiſque auxiliatur: lac euocat: menſes ciet, drachmæ pondere in uino potum: genituram exoluit: caput tentat, & ſoporem affert. Decoctum herbæ, & ſeminis in deſeſsione, mulieribus vuluæ malo opportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes mouet ſemen cum pulegio potum, etiam ſuffitu, uel appoſitu: capitis dolorem diſſoluit illitum: inſtillatur cum aceto, & oleo capiti in lethargo, & phrenitide. Folia ſuffitu, aut ſubſtratu fugant uenenata: illita quoque ſerpentium morſibus auxiliantur: teſtium duritias, cum butyro, & folijs uitium emolliunt. Rimas ſedis ſemen cum aqua illitum mitigat: & cum folijs medetur luxatis, vulneribuſque. Virgam qui manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem ſentire. Agnum, quaſi dicas caſtum, uocant Græci, quoniam matronę in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, folijs huius cubitus ſibi ſternunt. & lygon, quaſi uimen, propter inuictam ferè ramorum flexilitatem.

VITEX, ſiue Salix Amerina, quam uulgus herbariorum Agnum caſtum appellat, arbuſcula eſt in Italia uulgaris notitiæ. Duo eius genera recenſet Plinius libro XXIIII. capite nono. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit: minor ramoſa, folijs candidioribus, lanuginoſis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & candida uocatur: nigra, quæ tantùm purpureum. Naſcuntur in paluſtribus campis. Non multùm à ſalice uitilium uſu diſtat uitex: florum quoq; aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Græci lygon uocant, alij agnon, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes ijs folijs cubitus ſibi ſternunt. Vitex, ut ſcriptum reliquit Galenus libro

Viticis conſideratio.

Viticis uires ex Galeno.

libro VI. simplicium medicamentorum, caliditatis, & siccitatis classem tertiam sortita est, uerùm ea est multum tenuis substantiæ, tum gustu acris simul & adstringens: ipsas tamen uitices ad medicinam habet inutiles: cæterùm folia, semenq; calida, siccaq; facultate sunt, substantia uerò tenui. Nam & utentibus ita apparet, & gustātibus acre simul & subadstringens percipitur tum folium, tum flos, tum semen. Edendo tamen etiam semen est, uerùm tam perspicuò calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At si frigatur (nam & sic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porrò flatus uentris discutit & cùm non frictum, & multò magis cùm frictum fuerit. Cohibet præterea semen impetus in uenerem tum frictionis expers, tum etiam ipsam expertum. Folia item, floresq; ipsius fruticis idipsum præstare possunt. Itaq; non tantùm esa, potaq; ad castitatem conferre creduntur, uerùm etiā substrata. Hinc est, quòd Athenis in Thesmophorijs, hoc est, sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem substernunt: hinc illi quoq; nomen inditum agni, hoc est, casti. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem memoria teneamus, quæ superioribus commentarijs sunt dicta, agnum calfacere, simulq; exiccare, tum omnium maximè flatus discutere. Porrò quòd exactè tenuium sit partium, facultas eius indicio est. Nam quòd caput tentat, non magis à multitudine uaporum ab eo prognatorum, quàm à caliditate eius, ac subtilitate partium fieri rationabile est. Nam si flatuosum spiritum procreare posset, sanè & uentrem inflaret, & uenerem stimularet, perinde ut eruca. Verùm cùm non tantùm non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò secundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in resiccando: non tamen illi par est, nam utroq; paulò est inferior: siquidem ruta tum magis est excalfactoria, tum magis desiccatoria. Differt etiam qualitatis simul, ac facultatis mistione. Nam agni semen, ac germina modicam ferunt adstrictionem: at ruta ubi aruerit, exactè amara est, & acris; ubi uerò humida, subamara. Non tamen austeritas, aut acerbitas illi inest: aut si cui uideatur inesse, ea utiq; omnino obscura, scio, uidebitur, nec par ei, quæ est in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obstructa agni semen potius, quàm rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non potest: uerùm celeriter ad rem propositam reflectere, uiri est utiq; temperati. Magisq; etiam idipsum in sequentibus medicamentis efficere conabor, hoc est, ubi ex quibusdam paucis euidentibus generalem facultatem collegero, particulares postea actiones omittam. Nam in præsens id solùm nouisse sufficit, quòd agnus calidus est & siccus facultate, idq; non mediocriter, sed tertio excessu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac postea methodum curandi didicerit, ipsemet inueniet, quo pacto menses hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto lassitudinem soluens, seu acopum, & excalfactorium ex eo unguentum præparetur.

Ἰτέα. SALIX. CAP. CXVII.

SALIX uulgo nota est. Cuius semen, folia, cortex, & succus spissandi uim habent. Trita folia cum exiguo pipere, & uino pota, ileosis subueniunt: sumpta per se, & cum aqua præstant mulieribus, ne concipiāt. Salignum semen in potu sanguinem expuentibus prodest. Cortex eosdem præbet effectus. corticis cinis admisto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Ex folijs, & cortice succus cum rosaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri vtilissimum: furfures purgat in corpore. Excipitur succus, qui manat ex ea, cùm floret, exciso cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, quæ obstant oculis, suam uim præbet.

Salicis consideratio.

QVANVIS de Salice, ut una tantùm agat Dioscorides; eius tamen plura traduntur genera tum à Theophrasto lib. III. capite XIII. de plantarum historia, tum etiam à Plinio lib. XVI. capite XXXVII. Nam quædam in tantam proceritatem assurgunt, ut ex eis in Liguria fiant & perticæ, & pali maximi usus ad uitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ crescunt, colore rufescentes, sequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum uinariorum circulis commodè finduntur. Rursus aliæ firmiores corbibus, & rusticanæ suppellectili admodum expetitæ. Aliæ deniq; sunt minusculæ, ac spectabili tenuitate, texendis canistris, cistellis, ac calathis aptissimæ. Salicis lacrymam trium generum esse prodidit Plinius lib. XXIIII. cap. IX. tametsi unius tantùm generis meminerit Dioscorides. Vnam arbor ipsa sponte exudat: altera manat in plaga, cùm floret, exciso cortice trium digitorū magnitudine: tertia est detruncatione ramorum autumni tempore à falce distillans. Cæterùm qui Salicis albicantem spumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapsis statim floribus è ramusculis uuæ modo dependet, donec uentis arrepta huc, & illuc plumæ modo impellitur. Salix

citò

citò ſeneſcit, ac breui uitæ ſpatio perdurat. Eius materies ideo ſcutis faciundis apta, quòd lenta admodum ſit, tenax, & leuis. Salicis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum his uerbis. Salicis folijs ad cruenti uulneris glutinationem quis uti poſſet. Verùm floribus eius maximè propè omnes utuntur medici ad exiccantis emplaſtri præparationem: eſt enim uis eorum ita deſiccatoria, ut morſu abſtineat: habet uerò etiam quandam adſtrictionem. Sunt uerò etiam, qui ſuccum ex ea expreſſum, medicamen ſeruent mordacitatis expers, et exiccatorium, ad multas res utile. Haud enim inuenias quid ad plures res utilius medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulum etiam adſtringat: ſicut in opere de medicamentorum compoſitione exactius demonſtrabitur. Porrò arboris cortex ſimilem facultatem obtinet tum floribus, tum folijs, niſi quòd temperaturæ ſit ſiccioris, uelut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusq; cinere utuntur ad omnia, quæ ualenter deſiccare oportet. Nam clauos quos uocant, callos Græcis* τύλους, *myrmeciasq; tollunt, aceto acri ipſum macerantes. Nonnulli autem dum floret ſalix, corticem eius incidunt, & ſuccum quendam colligunt, utunturq; ad ea, quæ pupillas offuſcant, extergente uidelicet, ſimulq; tenuium partium medicamine. Vti uerò illo ad multa alia quis poſſet, ſi quidem talis fuerit.*

Salicis uires ex Galeno.

OLEA SYLVESTRIS. OLEA SATIVA.

Ἀγριελαία. SYLVESTRIS OLEA. CAP. CXVIII.

SYLVESTRIS oleæ, quam aliqui cotinon, id eſt, oleaſtrum appellant, alij Aethiopicam oliuam, folia aſtringunt: trita autem & impoſita ignem ſacrum, ulcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomasque cohibent: cruſtas emarginant cum melle illita: quinetiam ſordida ulcera repurgant: inflammationes, panosque cum melle impoſita diſcutiunt: cutem à capite uulſam conglutinant: oris ulceribus, & priuatim infantium commanducata medentur. Succus, & decoctum eoſdem habent effectus: ſanguinis eruptiones, ac muliebre profluuiũ, admotus ſuccus inhibet: uuæ oculorum, puſtulisque prodeſt: ulcera, & ueteres defluxiones ſiſtit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarum eroſiones perquàm utilis. Exprimitur ſuccus tuſis folijs, affuſo uino, aut aqua, ſiccatusque ſole in paſtillos digeritur: ſed longè ualidior ad recondendum ſuccus habetur, qui cum uino, quàm cum aqua expreſſus eſt. auribus ſubuenit, ſiue ulcerentur, ſiue pus effluat. Folia conuenienter cœliacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, ut ſpodij uicem cinis preſtet, in cruda olla, oblito ore luto, uſque dum figlinum percoquatur: reſtinctaque uino, & rurſus ſubacta, eodem modo uruntur: poſtremò ceruſæ modo elota coguntur in paſtillos. Huiuſcemodi cinerem in medicamentis oculorum, conſtat ſpodio non cedere, ſed eiſdem uiribus præditum eſſe putandum eſt. Foliorum ſatiuæ oleæ eadem uis intelligitur, ſed aliquantò

aliquantò inferior: unde ocularibus medicamentis ob suam mitiorem uim conuenientior est. Sudor ligno uirenti accenso manans, illitu sanat lichenas, furfures, & scabiem. Oleaginum semen illitum medetur furfuribus, & ulceribus, quæ depascunt, uorantque: quod autem intra nucleum est, ex adipe, & farina scabros ungues excutit. Colymbades tritæ, & ambustis illitæ, pustulas gigni prohibent: sordida ulcera purgant. Muriæ succus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua flaua, & recens stomacho utilior est, uentri difficilis: nigra autem, & matura corruptioni opportuna est, stomacho aduersatur, oculis non conuenit, capitis dolorem mouet: arefacta illitu depascentia ulcera sistit, & carbunculos emarginat. Oleum syluestris oliuæ gingiuis putri uligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates stabilit: calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus utilis est: lanam enim specillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingiuis admouere, donec albæ spectentur.

Colmbades Olium

Δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας. LACRYMA AETHIOPICAE OLEAE. CAP. CXIX.

Lacryma, quam Aethiopica olea stillat, scammonio similis quadantenus est, fulua, stillis exilibus constans, mordax. Quæ autem ammoniaci, aut gummi similitudinem refert, colore nigricans, nec gustu mordens, superuacua est. Nostrates oleæ, oleastrique similem lacrymam sudant, quæ commodè ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albuginesque illitu emendat: urinam, & menses ciet: cauis dentium impressa ad dolores efficax est. Inter uenena scribitur, partus pellit: lepras, & impetigines sanat. Appellatur autem Aethiopica, & agrestis olea.

Ἀμόργη. AMVRCA. CAP. CXX.

Amvrca expressæ oliuæ recrementum est. Decocta in cupreo uase ad crassitudinem mellis adstringit, cæteros præbens lycij effectus. Insuper dentium dolori, & uulneribus cum aceto, uino, aut mulso commodè illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inductu suo obstruentia. Vetustate meliorem fieri constat. Vtiliter infunditur sedis, genitalium, ac uuluæ exulcerationi. Si uerò cum omphacino recoquatur ad mellis crassitudinem, cariosos dentes extrahit: iumentorum scabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu sanat. Cruda, & recenti amurca podagras, articulariosque dolores foueri, utilissimum: peruncta in uillosa pelle, & hydropicis imposita, tumoris molem reprimit.

Cvm oliuæ, oleum, oleæ Aethiopicæ lacryma, & amurca ex una tantùm arbore proueniant; non abre ducimus de his omnibus simul pertractare, & ita singulis partibus unica commentatione, quantum opus erit, satisfacere, & quicquid ad eas spectat, simul perstringere. Oleæ syluestris consideratio. *Nascũtur syluestres oleæ copiosæ in agro nostro Senensi, aliisq; Hetruriæ locis: nascuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici insulis. Verùm domesticis longè minores, folijs breuioribus, aculeatisq; ramis. Earum baccæ etsi numerosa fœcunditate uincant; magnitudine tamẽ satiuis cedunt: quin & ori sapidiores existunt. Cuius rei certo sunt testimonio turdi, merulæ, ac sturni: quippe quoniam syluestres oliuas libentius deuorant, quàm satiuas. Incolæ, qui aucupijs delectantur, agrestes oleas summo studio, ac industria ab auibus tuentur: nempe quòd confecta satiuarum uindemia, auiculæ ad has aduolant, ubi mense decembri, & ianuario uisco innumeræ capiuntur, præsertimq; turdi. Pauci admodum sunt in Hetruria, qui oleastri baccas legant, ut oleum inde exprimant: nam ea demum magna satiuarum copia est, quæ facit, ut inibi omnino parui pendantur syluestres.* Oliuarum genera plura. *Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam peruenisse reperio, pausias uidelicet, algianas, licinianas, sergias, neuias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etsi Virgilius trium generum tantùm meminerit, quemadmodum etiam plura non nouit hac nostra ætate Hetruria, præsertimq; noster Senensis ager.*

Primum harum genus eas nostri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur; sunt tamen speciosa forma, & magnitudine Bononiensibus non quidem inferiores. His tantùm muria asseruatis utuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ sunt, quòd multò plus amurcæ, quàm olei fundant. Proximæ tum colore, tum magnitudine præstantes, quanuis prædictis longè minores sint; sunt tamen omnium aptissimæ ad olei conficiendi usum: quippe quòd oleum ex eis expressum, sit non modò flauum, dulce, pellucidum, ac cæteris præstans; sed etiam copiosum. Gignuntur hæ à procerissimis oleis, prægrandibus, iuglandium nucum instar, ramos in altum, latumq; amplissimè fundentibus. eas rura nostra Oliuastrie uulgò uocãt. Tertij uerò, ac postremi generis eæ deniq; sunt, quæ passim in uniuersa Italia nascuntur, & omnium uulgarissimæ habentur. Laudatissimæ oleæ Bononiensibus, & nostratibus crassiores muria asseruatæ Romam, Venetias, & ad alias complures Italiæ clarissimas urbes, ubi magnificæ, opiparæq; parantur mensæ, ex Hispania importantur. Oleæ, & quercus odium. *Cæterùm olea, & quercus tam pertinaci odio inter se dissident (si rei agrariæ scriptoribus fides est adhibenda) ut altera prope alteram depacta breui tempore pereat. Oleæ item si primo germinatu à capra depascantur, adeò sterilescunt, ut nullo remedio in posterum prolificæ fiant. At si alia de causa raras admodum, uel nullas proferant baccas, nudatas earum radices à circumstante terra hybernis algoribus opponere, certissimũ est remedium.* Aethiopicæ oleæ lacryma. *Syluestris, seu Aethiopicæ oleæ lacryma, licet multis polleat uiribus; eius tamen in Italicis officinis nullus est usus: neq; quòd ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud esse gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento est, oleæ Aethiopicæ lacrymam gummi elemi non esse, quòd gustatu mordax non sit, neq; linguam uellicet: tum etiam, quòd omnibus perspe-*

cuum

cum ſit, eam lacrymam (etſi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem; ſed uerius in reſinarum genere eſſe recipiendam: cùm igni expoſita ſtatim colliqueſcat, & diffundatur, quemadmodum & reſinæ, quæ è pinu, picea, & alijs reſinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorſus ignota ſit planta, à qua in oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus (quòd ſciuerim) igne colliqueſcit, niſi addito aceto, uel uino: quin potius ſtatim comburitur. Eſt & alia oleæ maris rubri lacryma, ex qua (ut Theophraſtus inquit lib. IIII. capite VIII.) medici ſiſtendo ſanguini medicamentum componunt. Cæterùm quamuis ætate noſtra obſcura admodum ſit gummi Elemi origo; eius tamẽ uires clariſsimæ apud chirurgicos, & uulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac uulneribus mirificè unguentis, & emplaſtris additur, adeò ut præſtantiſsimum ſit in his ſanandis medicamentum. De Amurca olei poſtremò nil aliud dicendum eſt, niſi quòd ſit admodum utilis (ut memoriæ prodidit Cato) apothecarum, & officinarum fabricis, ubi lanei, uel ſericei panni reconduntur. Nam ſi calci admiſceatur, & ex ea inde parietes incruſtentur, oblinanturq́; item laquearia, & pauimenta non modò parietes contractos, uel aduentitios humores nunquam collacrymant, & ſitum minimè contrahunt; ſed nec blattæ, nec aranei, nec cuiuſuis generis uermiculi ibidem gigni poſſunt. Oliuæ uires prodidit Galenus libro ſexto ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adſtrictionis, tantæ et frigiditatis participes ſunt. Fructus uerò, ſi quidem ad unguem maturuit, moderatè calidus eſt: ſin immaturus eſt, magis tum adſtringit, tum refrigerat.

Gũmi elemi. Amurca olei. Oliuæ uires ex Galeno.

QVERCVS.

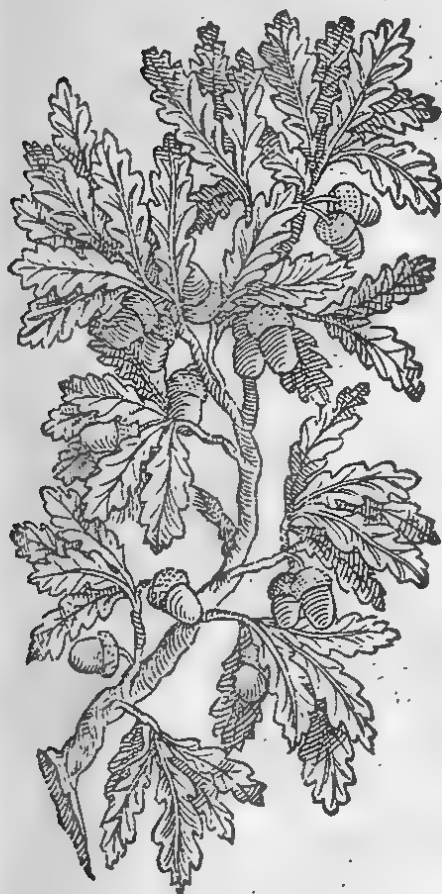

FAGVS.

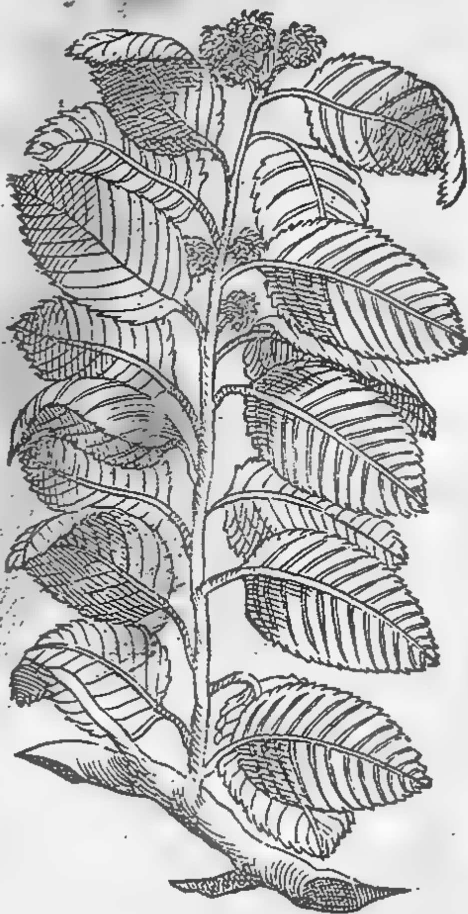

Δρῦς, QVERCVS. Βάλανος, GLANS. Φηγός, FAGVS.
Πρῖνος, ILEX. CAP. CXXI.

QVERCVS omnis adſtrictoriam uim habet, præſertim liber, qui cortici, & ligno intercedit: quinetiam tunica putamini glandis ſubiecta. Decoctum ex ijs datur dyſentericis, cœliacis, ſanguinem excreantibus. Trita in peſſo fœminis fluxione uuluæ laborantibus ſubijcitur. Glandes eoſdem effectus exhibent: urinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum ſumptæ pariunt: reſiſtunt eſitatæ uenenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte uaccino potum, prodeſt contra toxica. Intritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoëthe uocant, & malefica ulcera cum ſalſa axungia conueniunt. Iligneæ glandes uiribus quernas antecellunt. Fagus, & Ilex quercus generi aſsignantur, & conſimile munus obeunt. Iligneæ radicis cortex cum aqua coctus, dum mollitus intabeſcat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tuſa, & trita tumoribus proſunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

SVNT

ILEX.

Glandiferarũ arborum consideratio.

SVNT & aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem, & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aesculus, & aliæ nonnullæ, quæ suo more rura nostra appellant, quarum omnium exactè rationem reddere potest uniuersa Etruria. Quippe quòd & in maritimis nostris Senensibus, & Faliscorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeò numerosa in uastißimis syluis proueniant, ut glandibus innumerabiles porcorum greges incolæ ibi quotannis saginent. Verùm ne aliquis existimet, harum nõ meminisse Dioscoridem, quòd fortasse eas non cognouerit, sciẽdum est, eum, meo quidem iudicio, δρῦος nomine comprehẽdisse in uniuersum omnes glandiferas arbores, non solùm quòd sciret, una uoce omnia illa genera cõtineri posse, sed etiã ut breuitati consuleret: δρῦς enim apud Græcos nõ modò quercum particulatim significat, sed uniuersim quancunq; glandiferam arborem. Quo fit, ut dixerit ipse: Δρῦς πᾶσα συπτικὴν ἔχει δύναμιν, id est: Quercus omnis adstrictoriam uim habet, ac si dixisset, arbor omnis glandifera adstringit.

Quercus quæ proferat.

Porrò mirum est (ut Theophrastus est autor lib. III. cap. VIII. & IX. de plant. hist.) quòd alia plurima præter fructũ ferat quercus. Nam gallam gignit paruulã, atq; alteram resinosam, & nigram: quin & aliud specie ueluti morum, sed durum, & fractu admodum difficile: id tamen rarum. Ad hæc aliud effigiem colis repræsentans. Cùm uerò perficitur, durum quadam parte emicante, & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulans profert, quod præruptum nuclei oleæ speciem intus ostendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilula est comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus utuntur. Flagrat etenim probè, ut galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, cæterùm quidem inutilem, uerno autem tempore succo melligeno inficientem tum tactu, tum gustatu. Inq; ramorum alis pilulam aliam gignit sine pediculo, concauoq; seßilem, peculiarem certè, uersicoloremq;. Nam eminentes quosdam umbilicos cãdicantes, uel passim uariantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, splendidamq; ostendit, aperta, nigra, & putricans cernitur. Lapillum quoq; puniceum magna ex parte gignit, quanquam rarò. Item aliam eo rariorem pilulam è folijs conuolutam, compressam, atq; oblongam. Super folijs uerò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquosam, dum tenera est: hæc etiam interdum muscas intus continet, ueniensq; ad incrementum iustum in modum leuis paruulæ gallæ indurescit. Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quinetiam uiscum taceo, quippe cùm in alijs quoq; proueniat. Sed nihilominus (ut dictum est) ferax hæc arbor habetur plurimarum. hactenus Theophrastus. Cæterùm non dubitandum est, quin omnes ij partus suos habeant usus, suisq; polleant uiribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ uitreo organo à teneris quercus folijs primo ipsarum exortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones sistit, renum calculos comminuit, & mulierum alba profluuia cohibet. Ad hæc eius echinatæ pilulæ siccæ, ac tritæ uim apprimè adstrictoriam posident: eaq; propter efficacißimo sunt remedio contra omnes alui fluxiones. In summa præstant, ubi supprimere sit opus.

Fagi consideratio.

Fagus quoq; glandiferis arboribus adnumeratur, tametsi fructus effigies glandibus prorsus reclamet. Hic enim extima parte calyculo includitur rotundo, quadantenus echinato, hispido, ac scabro: interius uerò triangulari forma nuclei sunt, qui tenui, & leui cute, castanearum modo, in atrum rubescente obteguntur. Horum sapor dulcis, & subadstringens. Glires hoc pabulo maximè delectantur, ac pinguescunt. Quamobrem cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniolæ, Stiriæ, & Carinthiæ syluis: quippe ijs in locis incolas mane inspexeris, qui saccos gliribus plenos ferant una tantùm nocte captis. Delectantur fagi fructu etiam mures: siquidem è longinquis regionibus natura ducti gregatim syluas ingrediuntur. Item & sciuris gratißimus est cibus, ac etiam turdis, merulis, alijsq; compluribus uolatilibus. Quin & obsessos hostibus homines in oppido Chio ea tantùm glande uictitasse, Cornelius Alexander est autor, donec se obsidione liberassent. Fagi folia esitata labiorum, gingiuarumq; uitijs mirificè opitulantur: tusa, illitaq; torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis utiliter illinitur.

Ilicis consideratio.

Ilex insuper arbor est in Italia notißima, spectatæq; proceritatis, cortice in rufum nigricante. Materies eius densa admodum est, ac robusta, in atrum rubescens. Folijs laurinis, ac perpetuis uiret: sed quæ externè candicent, scabraq; sunt, internè uerò uirescant, leuesq; cernantur: quin & in toto ambitu adeò serrata sunt, ut spinarum speciem præseferant. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præstant. Iligneus carbo Hetruscis in pretio est, non modò quòd ignem diu foueat, sed etiam quòd (ut aiunt) uapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quasdam rubentes gignit, quæ tritæ cum aceto uulneribus recentibus, et cruentis oculis utiliter imponuntur. In Ilicis genere (ut memoriæ prodidit Theophr. lib. III. cap. XVI. de plant. hist.) est arbor illa, quã Arcades smilacem uocant,

uocant, ilici ſimilis (ea autem non eſt taxus, quæ etiam ſmilax dicitur, quoniam de taxo capite x. eiuſdem libri diſſeruit Theophraſtus) folio tamen non aculeato, ſed molliori, profundioriq́;, differentijsq́; pluribus diſtinguendum: nec materie, ut illa, ſolida, ſpiſſaq́;, ſed ſoluta, molliq́; in opere. Meminit huius Galenus libro VI. cap. III. de comp. med. ſecundum locos in columellæ remedijs, ſic inquiens. His fortiora ſunt myrti, ac baccarum eius decoctum, & ex acerbis cotoneis malis, & uirgultorum tenerorum ilicis, arbuti, ſmilacis, ac fagi. Super quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri poteſt, quòd ſmilax (taxum, uel eius ſpeciem intelligit) quæ ab omnibus uenenoſa deſcribitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubij uerò ſolutione nil aliud determinat, niſi quòd, cùm non ubique (ſic ipſe putat) taxus ſit uenenoſa, ex eo genere ſumi debeat, quæ letali careat noxa. Sed ſi Cornarius Theophraſtum ſibi alloquium familiarem conſuluiſſet, qui ſmilacem quandam (ut paulò antè oſtendimus) in arborem ilici ſimilem refert, rectius, meo quidem iudicio, & paucioribus rem hanc explicaſſet. SVBER deniq; arbor eſt fructu, & folio ilicis, perpetua ſimiliter coma uirens, quanquam id negat Theophraſtus, ſed craßißimo cortice ueſtitur, atque ilici magnitudine cedit, ut ij quidē atteſtari poſſunt, qui Baccano Romam profecti ſunt: eo enim in itinere innumeræ Suberum plantæ uiſuntur. Hæc cortice exuta minimè areſcit, quemadmodū reliquæ arbores: quandoquidem natura haud ignara, quòd ſæpißimè cortice expoliāda eſſet, materiē duplici cortice muniuit. Inter plures, ac uarios corticis suberei uſus, qui in rebus domeſticis celebrantur, ille præcipuus eſt, et uulgaris, quòd ſutoribus maximè ſit expetita ad crepidas conficiendas. Quin & globis ex ea factis utuntur piſcatores, quòd ea nūquam aquis mergatur, ſed ſupernatet ſuſtinendis retibus, plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoq́; Plinius lib. XVI. cap. VIII. ſcriptum ſic reliquit. Suberi minima arbor, glans peßima, raraq́;: cortex tantùm præcraſſus, ac renaſcens, atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vſus eius anchoralibus maximè nauium, piſcantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno fœminarum calceatu. quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem uocent, atq; ubi non naſcitur ilex, pro ea ſubere utuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis, ut circa Elin, & Lacedæmonem. Nec in Italia tota naſcitur, nec in Gallia omnino. Et eodem libro, capite XL. inquit. Eius materies tardißimè uetuſtatem ſentit, ſicut robur, larix, caſtanea, iuglans. hæc Plinius. Eſt & alia arbor glandifera, quam, quòd folia ferat ſuberis, corticem uerò, & ligni materiem cerro non abſimilem, Hetruria uulgò appellat Cerroſuguaro, quaſi Cerriſuberem dicas. Id quod etiam feciſſe uidetur antiquitas: quandoquidem Theophraſto loco ſuperius citato ea Phellodrys dicitur. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit. Eiuſdem cinis ex uino calido ſanguinem excreantibus magnopere laudatur. Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur lib. VI. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Quercus partes omnes adſtringentis qualitatis participes ſunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci cortice membrana ſubeſt, tum quæ ſub glandis ipſius calyculo, ea uidelicet, quæ fructus carnem conueſtit. Quamobrem ad profluuium muliebre, & ſanguinis expuitiones, tum dyſenterias, & diuturnos uentris fluxus commodam eſſe credunt. Maximè uerò ea utuntur decocta. Valentius tamen adſtringunt, fagus, & ilex, ſeu quis eas ſpecies eſſe roboris uelit, ſeu toto genere diuerſas. Quin & folia harum plantarum tenella illita nō inſtrenuè deſiccare ualent, minus autem quæ ſunt alterius roboris, nimirum quantò minus ſortita ſunt adſtrictionis. Siquidem ego quandoq; glutinaſſe me uulnus memini falce inflictum, cùm nullum adeſſet ad manum medicamen præter ipſius quercus folia: triui ea in læui petra, & uulnus, omnemq́; uicinum locum contexi. Eandem uim folijs habet & fructus roboris, eoq́; medici nonnulli ad incipientes, & creſcentes utuntur phlegmonas. nam quæ iam uehementes ſunt, adſtringentia reſpuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm præſentem tractatum attinent. Cæterùm in præſentia nouiſſe, quòd eatenus adſtringentem, quatenus dictum eſt, facultatem quercus obtineat, ſufficit: ac proinde deſiccandi, atq; adſtringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere ſcilicet eorum, quæ (ut ſic dicam) tepida ſunt.

Suberis conſideratio.

Phellodrys.

Glandiferarū arborū uires ex Galeno.

Κάσανα. CASTANEAE. Kestene CAP. CXXII.

SARDIANAE glandes, quas aliqui Caſtaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adſtringunt & ipſæ, ſimileſque effectus præbent: præſertim tunica, quæ carnem, & corticem media intercurſat. Caro his, qui ephemerum biberunt, conueniens eſt.

CASTANEAE nuces ſunt in tota Italia uulgò notißimæ: item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui caſtanearum complura fecerunt genera, nominibus plerunque inditis à locis, unde importabantur. Sed duo tantùm in Hetruria habentur genera, ſatiuum ſcilicet, & ſylueſtre. Mitiores faciliè purgantur, harumq́; illæ principem locum tenent, quas uulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris ſint maiores, ſapidiores, ſpecioſioreſq́;. In montanis, ubi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ caſtaneis per hyemem uictitant. Nanq; eas in cratibus fumo prius exiccatas ab utroq; cortice repurgant, moluntq́; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificijs, atq; alijs domeſticis utenſilibus admodum apta eſt: ſiquidem non modò ex ea fiunt trabes, tigna, aſſeres, & pedamenta; ſed & cadorum coſtæ, & eorum cinctus: uerùm igniarijs inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campeſtribus, & apricis. Caſtaneæ uehementer ſiſtunt tum alui, tum uentriculi fluxiones, idq; maximè ſiccæ: quin & ſanguinem excreantibus proſunt. Tritæ cum ſale, melleq́; ſubactæ rabidorum canum morſibus utiliter imponuntur: & cum bordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias diſcutiunt. Venerem excitant, eo quòd

Caſtanearum conſideratio.

Caſtanearum uires.

CASTANEA.

Castanearum uires ex Gal.

flatum gignunt. Largius in cibis sumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, aluum adstringunt, ac ægrè concoquuntur. Attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, uulnerato prius in latere cortice, crudis, & elixis innocentiores redduntur, præsertim si cum pipere, & sale, uel saccharo edantur. De castaneis disserens Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Castaneæ omnium glandium sunt præstantissimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους appellent: hi nanq; & soli inter fructus agrestes alimentum memorabile corpori præbent. hactenus Galenus. Illud porrò in his uerbis animaduertendum, quòd Castaneæ, quamuis eas Galenus plurimùm nutrire prodiderit; non tamen in cibis commendantur, si comedantur frequenter. Nanque, ut idem autor est libro de tenui uictus ratione, sint illæ in aqua coctæ, sint tostæ, sint etiam frixæ, semper esitantibus noxam inferunt, multóque magis, si crudæ edantur. Quod etiam libro de cibis boni, & mali succi memoriæ mandauit.

Κηκίς. GALLA. CAP. CXXIII.

Ballapfel

GALLA, fructus est quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidē, sed † articulorum manus modo rugosa, solida, nullo foramine peruia. Altera plana, leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior est. Vtriusque uis uehementer adstringere. tritæ excrescentia in carne, fluxiones gingiuarum & uuæ, atque oris ulcerationem cohibent. Nucleus dentium cauernis inditus, dolorem sedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & uino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, sanguinem supprimunt. Decoctum quibus insidere expedit, efficax est, & contra uuluas procidentes, fluxionesque. Capillos denigrant, aceto, aut aqua maceratæ: dysentericis, cœliacisque cum uino, aut aqua tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur: obsonijs addi debent, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum est, quod his affectibus conferat. In summa his utendum ad adstringenda, aut sistenda, aut siccanda, quæ opus sunt.

GALLA.

Gallarum cōsideratio.

Cornarii opinio reprobata.

GALLAE uulgò notißimæ sunt, easq; ferunt arbores omnes (ut Plinius autor est) quæ & glandem. Nascuntur sole de geminis exeunte: & si æstu nimio excipiuntur, arescunt protinus, nec amplius adolescunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugosa cute spectantur, fullonibus, & coriarijs expetitæ, quæ Græcis omphacitides dicuntur. Maiores uerò, quæ læuiores habentur. Cæterùm neq; in hoc Cornario mihi uidetur adstipulandum, quòd suis in Galenum commentarijs tam primo, quàm sexto libro de compositione medicamentorum secundum locos, acriter contendit, nil aliud omphacitidem gallam esse Dioscoridi, & Galeno; quàm calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hoc tantùm argumento ductus, quòd Paulus capite de dysenteria in quodā clysteri scribat: ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔστι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ὅπερ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. Id est: omphacidis ustæ. est autem cauū illud, ex quo glans quercina enascitur, quo coriarij utuntur. Vbi ipse non omphacidos, sed omphacitidos putat legendum, uulgatam lectionem immutans. Ex qua postea non aliud omphacitidem gallam (ut diximus) esse existimat, quàm cauum illud, in quo glandes inseruntur, quod recentiores cupulam uocant. statuitq; nunquam à sua opinione recedere, nisi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit,

decreuerit, aut ὀμφακίδα ab eo substantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & uulgò cupula glandis uocatur, eam ostendat. Sed equidem non possum non admirari, quòd is, quem alioquin suorum scriptorum testimonio, acutissimi ingenij, sanissimique iudicij uirum semper existimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam si Paulus nō putasset, quòd ὀμφακὶς Græcum uocabulū ob sui raritatem permultis fuisset obscurum, quemadmodum & Cornario fuisse uidetur, ei certè non fuisset opus per circumlocutionem illud declarare, ut fecit, cùm inquit. Est autem ὀμφακὶς cauum illud, ex quo glans querna enascitur, quo coriarij utuntur. Quòd præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifesto argumento esse potest, quòd ipse libro septimo de gallis, non autem de glandibus disserat, duoq; gallarum genera constituat, quarum alteram omphacitidem appellat; alteram uerò magnam, flauo colore, uiribusq; inferiorem esse scribit. Quod etiam antea Dioscorides, & Galenus fecere. qui omphacitidem gallam glandium calycem esse nusquam, quòd sciam, tradidere: quòd non ignorauerint (ut Cornarius ignorasse uidetur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Dioscorides, & Paulus nusquam, quòd equidem legerim, usi sunt hoc uocabulo ὀμφακῖτις pro galla, nisi adiectiuè, & cum suo substantiuo κηκὶς. Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum esse, ὀμφακίδος, non ὀμφακίτιδος, ut contendit Cornarius: quinetiam crediderim Græcis glandium calycem ὀμφακίδα propriè appellari. Tametsi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo uocem illam acerbam uuam interpretatur, Græcæ linguæ peritissimi, hæc nō cognouisse, neque animaduertisse deprehendantur. Illud peculiare sibi maiores gallæ uendicauere, ut quotannis aut annonæ fertilitatem, aut sterilitatem, aut pestilentem auram prænuncient: nam si rumpantur integræ, & quæ perforatæ non sunt, aut muscam, aut araneum, aut uermiculum exponent. Si musca uolat, futuri belli; si repit uermiculus, annonæ penuriæ; si currit araneus, pestilentium morborum præsagium est. Neque cuiquam mirum uideatur, quòd ex omnibus gallis ista exoriantur animalcula: etenim ego huius rei sæpius periculum feci, nullamq; unquam sum consecutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus unum intra se non contineret: nam foramine conspecto facilè indicium summi potest, iam animal exijsse. Dicamus igitur licet, quercum & fructum, & animal gignere. Cuius rei haud ignari ueteres illi patres, non sine causa quercum dixerunt Ioui summo esse dicatam. Gallarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum est medicamen, pleraq; sui parte essentiæ terrenæ, & frigidæ: perquàm desiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc constringit, contrahitq; partes laxas, ac languidas: omnibusq; fluxionum affectibus strenuè resistit. Esto uerò tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, laxiq, & ipsa desiccat quidem, sed tantò minus, quantò minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaq; ipsa per se, ac deinde trita, cataplasma est non instrenuum sedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porrò coquenda est, si modica opus sit adstrictione, in aqua: sin uehementiore, in uino. Ac si augere insuper adstrictionem sit opus, uino utare austeriore. Hanc rustici nostrates οἰνοκηκίδα, quasi uini gallam dicas, nominant. Deniq; gallæ combustæ sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex ustione assumunt: suntq; ijs, quæ ignem expertæ non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccandi potestate. Cæterùm cùm ad sanguinis suppreßionem præparare eas uoles, carbonibus impositas, dum undequaque candeant, aceto, aut uino extinguere oportebit.

Gallarũ præsagium.

Gallarũ uires ex Galeno.

† Hoc loco Græci codices habent κονδυλώδης. Qua uoce constat, iudicio meo, Dioscoridem gallæ omphacitidis figuram designasse, cùm prius magnitudinem expreßisset. Attamen ex interpretibus Marcellus manifestè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autem, cùm eam tuberosam interpretetur, ipse quoq; magnitudinem innuisse uidetur. Quocirca nobis satius uisum est, omphacitim rugosæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, similem reddere: quòd non solùm id innuat Græcum uocabulum; sed multò etiam magis omphacitides ipsæ apertißimè demonstrent.

Ῥοῦς. RHVS. Sumach CAP. CXXIIII.

Rhvs, quæ obsonijs aspergitur, ab aliquibus erythros appellata, semen est coriarij fruticis, sic uocati, quoniam coriorum infectores eo utuntur ad inspissandas pelles. Arbuscula est in petris nascens binûm ferè cubitorum altitudine: folijs oblongis, subrubentibus, in ambitu serratis † ilicis modo: acino uuarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, quadantenus lato: cuius corticosa tunica perquàm utilis est. Folia uim habent adstringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctum capillos denigrat: dysentericis infunditur, & in potus eorum, insessusque adijcitur: instillatur auribus purulentis. gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis folijs, ad crassitudinem mellis in aqua decoctis, ad eadem, ut lycium, conueniens. Semen eosdem effectus exhibet: cœliacorum, dysentericorumque obsonijs inspergitur: fracta, desquamata, liuidaque illitum ex aqua, ab inflammatione uindicat: linguæ asperitatis cum melle abstergit: candida fœminarum profluuia sistit: hemorrhoidas sanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua semen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipso semine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

Rhvs Græcorum, cui (ut scribit Plinius lib. XXIIII. cap. XI.) Latinis non est inditum nomen, Sumach officinis uulgò uocatur, uocabulo nimirum à Mauritanis accepto, ut in alijs quàm plurimis ab illis fieri solet. Hac in condimentis pro sale utebantur antiqui: idcirco Dioscoridi in ipsius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obsonijs aspergitur. Cuius usus, ut audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc usque diem perdurat, ubi rhus proue- Rhois consideratio.

RHVS. [illegible] nit præstantior. Nascitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, ijs omnibus planè notis, quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorũ, caprarumq́; pelles illæ spissantur, crispantur, concinnanturq́;, quas uulgò Somachi nuncupant. Cæterùm illud non uidetur prætereundũ, quòd etsi Gal. tum alibi, tum præcipuè lib. VI. de comp. med. secũdum locos, plura Rhois nomina, & genera explicasse uideatur, ut qui id modo Syriacum appellet, modo Ponticũ, modo obsoniorum, modo coriarium, modo rubrum; non tamen propterea censendum est, Rhois arbores inter se genere, uel specie differre. Quandoquidem nobis constat, unum tantùm genus Dioscoridi hoc loco descriptum esse, quemadmodum & Galeno lib. VIII. simpl. med. Atqui hac in re scire conuenit, quòd Rhus obsoniorum nil aliud est, quàm semen: coriariorum uerò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramusculi. Nostræ enim sententiæ subscribit Dioscorides, qui scriptũ reliquit: Rhus semen est exiguæ plantæ, qua coriarij ad inspissandas pelles utuntur. Quod etiam Galen. confirmat loco citato. Rhus uerò rubens nil aliud esse comperitur, quàm eius semen immaturũ, cui maior adstringendi uis inest, quàm maturo, cuius acini quadantenus nigricant. Syriaca præterea, atque Pontica rhus, etsi in alijs nascatur regionibus, à quibus nomen inuenit; nihil tamen genere distat ab Italica, atque Iberica, nisi illa magis, hæc uerò minus uiribus præstet.

Monachorũ error.

Ideóque Monachos illos, qui in Mesuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui sibi persuaserint, Rhoëm Ponticam alterius esse generis ab ea, cuius extitit usus apud antiquos in obsonijs. Qua in re & Plinius deceptus esse uidetur, cùm de coriario particulariter scripserit, ipsumque diuiserit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus utebantur.

Quem fortasse secutus Fuchsius, duo esse Rhois genera censet suo de comp. medic. aliud culinis, aliud uerò excoriarijs expetitum. Et quanuis Theophrasto lib. III. cap. XVIII. Rhus duplex reddatur, mas scilicet, & fœmina, quòd alia sterilis, alia fructifera sit: non tamen ob hoc posteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera corijs nasceretur, sed ambas ad coria inficienda destinauit: quòd coriarij folia, & ramusculos tantùm accipiant, non autem semen.

Petri Criniti lapsus.

Rhoëm, quæ in Cornelio Celso ros Syriacus deprauatè legitur, Mannam, quæ ex Syria nobis aduehitur, esse putauit Petrus Crinitus Florentinus capite septimo libri ultimi de honesta disciplina, falsus uocum similitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda est in Celso, aëris rorem significare crediderit: etenim manna ros quidam est. Veruntamen eius sententiam acriter explosit Manardus Ferrariensis libro epistolarum suarum primo. Theodorus in Theophrasto, Rhois uocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum secutus sibi Latinè finxit: quippe (ut Plinius est autor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi errandi præbuit ansam, cùm iandudum pro certo existimauerim, fluidam Theophrasto eam arbusculam esse, quæ uulgo Lantana uocatur, è cuius radicibus uiscum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcum Theophrasti codicem perlegissem, Theodoriq́; nouum uocabulum non sine bile examinassem, erroris mei causam facilè deprehendi. Quo factum est, ut iam fateri libeat, fluidam Theodori nil aliud Theophrasto designare, quàm Rhoëm, & ob id Lantanam sic à uulgaribus uocatam, ut prius credideram, non esse.

Viburnum.

Quæ tamẽ (ut mea fert opinio) potius VIBVRNVM imitatur, quòd maximè lenta, obsequiosa, flexuq́; inuicta sit. Tale enim esse uiburnum Virgilius in Bucolicis cecinit hoc carmine.

Quantum lenta solent inter uiburna cupreßi.

Exit hæc ramulis digitali craßitudine, bicubitalibus; folijs ulmeis, incanis, & pilosioribus, quæ paribus internodijs aduersis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum tenuißimè serrata. Florem edit album, umbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo preßi, qui primo statim exortu uirides, deinde rubri, demum uerò nigri spectantur: radice per summa cespitum uagante. Hanc Ruellius Rhoëm existimat, cùm tamen alia Dioscoridi, & Galeno rhus sit planta, Hetruscis notißima, quòd plurima oriatur eo Apennini tractu, qui Hetruriam respicit.

Rhois uires ex Galeno.

De Rhoẽ hæc, quæ sequuntur, nobis scripta reliquit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rhus fruticosa planta adstringit, desiccat. Nam & coriarij ad desiccandum, & adstringendum pelles planta utuntur: ac proinde βυρσοδεψικὴ, hoc est, excoriaria appellata est. Porrò medicis in usu sunt in primis fructus eius, & succus multùm austeræ qualitatis. Consentaneus est usus particularis ipsi gustus sensui. Fuerit itaq; & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo uerò refrigerantium.

† In uulgatis Græcis codicibus hic legitur πρινωδῶς, hoc est, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omissa fuerit, certè nescio. Sed mihi quidem uisa est non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribasius legat, sed quòd etiam Rhus folijs pulchrè Ilicem æmuletur.

Φοῖνιξ. PALMA. CAP. CXXV.

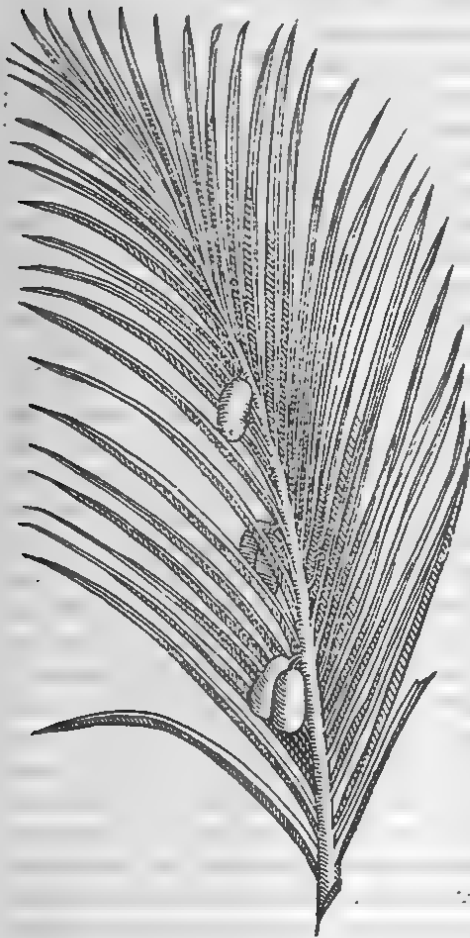

Palma in Aegypto gignitur. Ea medio maturitatis uigore, autumno decerpi solet, Arabici myrobalani similis, pomatis cognomine, colore uiridi, & odore mali cotonei: quòd si ad maturitatem peruenire sinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba est, & adstringens: contra alui, fœminarumque profluuia, in uino austero bibitur: hæmorrhoidas sistit: uulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus siccis adstringunt: capitis dolorem afferunt: copiosiores in cibo inebriant. Sicciores sanguinem excreātibus, stomachicis, & dysentericis utiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino uesicæ uitijs. Caryotæ, præsertim esu, faucium asperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æstuationem sedat: uires recreat cū hydromelite ueteri sumptū: cibo idem faciunt. Fit ex eis uinum ad eadem conueniens. Decoctum per se potu, & gargarizatione magnopere adstringit, & cohibet. Nuclei palmarum, cæterorum more, cremati in crudo fictili, & vino restincti, cinere loto, spodij uicem efficiunt, miscenturque in calliblephara. quòd si non iustam ustionē acceperint, denuo cremandi. Vim adstringēdi habent, & spiracula cutis obductu suo claudunt: contra oculorum uuam, & pustulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excrescentias cum uino reprimunt: ulcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas utiles ex palmis humilibus Aegyptiæ.

φοῖνιξ ἐλάτη. PALMA ELATE. CAP. CXXVI.

Palma, quam aliqui elaten, aut spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est, calyxque: quo in spissamenta unguentarij utuntur. Optima habetur odorata, adstringens, ponderosa, præclusa, intus pinguis. Vis ei adstrictoria: sistit ulcera, quæ depascūt: laxatos artus committit: trita miscetur cataplasmatis, & malagmatis: prodest præcordijs, imbecilli stomacho, & iocineri affecto, mista conferentibus cataplasmatis. Eius decoctum subinde detersum, capillos denigrat: datur bibendum congruè renum, uesicæ, & uiscerum uitijs: uuluæ, ac uentris fluxiones sistit: scabiem cum resina, & cera sanat, si uiginti diebus recens apponatur. Inuolutusque in ea elate fructus, quem suo amplexu fouet, elate etiam uocari solet, & ab aliquibus borassus. Adstringit, & spathæ effectus præstat, non sic unguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ borassus.

Palmæ consideratio.

Tametsi *in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempe in hortis, uiridarijs, & monachorum claustris dictis, reperiantur Palmæ insigni magnitudine, ac speciosa proceritate; cùm tamen climatis nostri temperies earum naturis inclementior sit, fructum nobis non proferunt, sed steriles consenescunt. In Hispania tamen maritimis quibusdam locis fructū edunt, uerùm immitem, et qui nunquam maturescat. Quæ in Creta proueniunt, fructum sanè percoquunt, sed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præstantissimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (ut inquit Galenus) quæ in Hiericunte nascuntur. Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus caryotæ, quibusdam uerò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore statim decerptis, quibus Italia caret, uinū fieri autor est Plin. lib. XIIII. cap. XVI. quo Parthi, & Indi utuntur, ac cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et ut idem refert libro XIII. capite quarto, Palmæ fœminæ fructum non proferunt, nisi prope marem conserantur: quo exciso, aut exiccato, uiduæ postea sterilescunt. Nec tamen ob id putandum, quòd mares fructum non ferant. Quandoquidem scribit Theophrastus libro secundo, capite VIII. de historia plantarum, quòd ex fructiferis (plures enim sunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures sunt differentiæ, quoniam alij sine osse, alij duro osse, alij molli proueniunt. Colore quoq; inter se discrepāt: alij enim candidi, alij nigri, alij flaui: ad summum non pauciores, quàm ficorum colores, neq; absolutè pauciora genera statuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuraq; uolunt: quosdam enim rotundos esse in modum malorum: magnitudi-*

neq; tantos, ut quatuor tantùm in spicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimùm differre inquiunt, sed optimum tam inter nigros, quàm inter candidos, genus, quod regium uocant, cùm magnitudine, tum uirtute, sed rarum id esse. Quædam non fructu modò, uerùm & arbore ipsa, longitudine, formaq; reliquis distant: non enim magnæ, excelsæq;, sed breues fœcundiores, quàm cæteræ, trimæ protinus fructificantes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoq;, Aegyptoq; palmæ proueniunt, quæ quadrimæ, aut ut plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine assurgentes. Genus aliud est in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, discrimineq; peculiari discretum, magnitudine mali punici, figura oblongum: non tamen sapidum, tanquam cæteræ; sed radicibus similem, ut non deuoretur, sed succo tantùm expresso expuatur. hactenus Theophrastus.

Musæ plantæ historia.

Sunt præterea, qui palmarum generi adscribant plantam in Aegypto, Cyproq; nascentem, quam Veneti inde redeuntes MVSAM *appellant, & Musas similiter fructus. Adolescit hæc (ut referunt) ad quinûm, senûmue cubitorum proceritatem è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquàm longo, latoq; ambitu se diffundit, adeò ut in longum trium cubitorum mensuram quandoq; excedat; in latum uerò sesquicubitum spatietur, lata, crassaq; per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, uel etiam fortasse solis ardore, adeò ut mense septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorum cortice uestitur, palmæ, uel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantùm consistit. È uertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine, ad summum prodeunt germina ternûm, quaternûmue digitorum inuicem distantia: è quibus circumeminent fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flauescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neq; semine. Primùm gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre uidentur, adeò ut primo statim gustu non placeant, uerùm qui esui assuescunt, ijs indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate allecti, quæ nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi uideantur. Ita Musam mihi descripsere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamē animus eam esse, quæ Theophrasto in palmarum genere recensetur, quam idem in Cypro nasci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici, & figura oblongo. Palmas plurimas gignunt maritima nostra in uallis Almæ campestribus, sed pumilas, & quæ cubitalem mensuram nunquam excedant. Paulò his maiores & illæ habentur, quæ ex Sicilia Neapolim inuehuntur, quas uulgò, uocabulo ab Arabicis accepto, Cefaglioni appellant, de quibus suprà in Bdellij commentario abunde diximus. Palmæ genus India profert (ut Iosephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, excisis consultò ramis mense augusto, distillat liquòr, quem incolæ uasis excipiunt, ebibuntq; suauiter uini uice: ueruntamen nisi excoquatur, post triduum in acetum acerrimum desciscit. Eaq; propter illum decoquunt, ut nos defrutum, fitq; hoc modo, uelut mel suauissimum, quod postmodum ex aqua resoluunt, & diebus uiginti artificio quodam percolant, donec optimè sit desæcatum, atq; pellucidum: quo artificio iucundissimus redditur potus, diuq; perennat. Porrò Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas uocat, quantum ex pluribus autoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, ut molitæ cogantur in panem. Est & aliud ab his palmularū genus, quod officinæ Mauritanos secutæ* TAMARINDOS

Tamarindorum consideratio.

appellant, Græci uerò à saporis acrimonia oxyphœnica: siquidem Mauritani per Tamar dactylos significant: quare Tamarindorum uocabulo idem intelligunt, quod nostri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (ut inquit Serapio) à quibusdam plantis, quæ folijs longis, acuminatisq;, salignis similibus uirent: licet à nonnullis existimentur Tamarindi fructus agrestium palmarum. Sed equidem malim adstipulari Serapioni, quàm illis; præsertim cùm non constet è ueteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex ijs, qui ad nos importantur, nulli, uel pauci admodum integri reperiuntur. Nam plerunq; contriti, & in massam quandam compacti deferuntur, quam si disieceris, flauos nucleos inuenies, uarias formas referentes. Præstant, qui in obscuro rubescunt, molles, recentesq;, & qui neruosis quibusdam uillis farcti inueniuntur. Adulterantur ab impostoribus prunis, sed deprehenditur fraus tum colore, tum etiam gustu: quippe nec admodum sunt acidi, nec tam saturato colore nigricant.

Tamarindorum uires.

Refrigerant, ac desiccant (ut scribit Mesues) ordine secundo, tametsi Auerroi tertio adscribantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè soluunt: item & præassatos humores leniunt, & insaniam, & furorem mulcent. Dantur obstructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienosis utiliter. Faciunt & ad scabiem, lepras, uitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à sanguine præassato emersere. Officiunt tamen frigidum uentriculum habentibus: sed noxa tollitur, admixtis maci, mastiche, cassia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt suum, sed roborantur, si admixto caprino sero, aut fumariæ, aut lupi salictarij succo bibantur. In summa palmarum uaria, ac diuersa sunt genera. Quare curiosum remittemus ad Theophrastum loco superius citato, & ad Plinium libro XIII. *cap.* IIII. *ubi de his latissimè scripsit.*

Palma elate.

Cæterùm quid in palma illud sit, quod aliqui elaten, aliqui spathan uocant, manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est. Cui adstipulatur Theophrastus loco iam citato, ubi ita scribit. Fructiferarum aliæ masculæ, aliæ fœminæ. Interest autem, quòd mas primùm super spathan floret: fœmina fructum oblongū illico præstat. Sed elatæ, siue spathæ Galeno duo uidentur esse genera lib. VIII. *simplicium medicamentorum, alterum quod tenerum sit palmæ germen, alterum quod eius sit tegumentum.*

Plinij, & Loniceri lapsus.

Verùm hac in re maximè cæcutisse Plinium illud apertissimè ostendit, quod ipse libro XII. *cap. ultimo scriptum reliquit, sic inquiens. Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alij elaten uocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen. Quibus palàm est, Plinium palmæ adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudisse, uocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim* ἐλάτη *Latinis abietem significat. Quinetiam eundem putasse*

elaten

elaten palmam arborem esse, cùm tamen uel germen palmæ tantùm, uel florum sit inuolucrum. Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur Adamus Lonicerus Germanus, qui spatham in palma nil aliud esse censet, quàm folia, quòd ensiformia uideantur. De Palmarum uiribus pertractans Galenus lib. VIII. simp. medicam. ita scriptum reliquit. Phœnix arbor adstrictoriæ facultatis omnibus sui partibus est particeps. Igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida, & terrea frigida constans. Similis naturæ est encephalos, quem uocant, hoc est cerebrum, siue medulla, esui aptus. At fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatē. Cæterùm cùm edendo fit, multo est usui, non tamen foris impositus, ubi quid roborare, & desiccare, contrahere, stipare, densareq; consilium est; sed & tanquam cibus sumptus & simul cum alijs, & per se. Porrò quod elaten uocant, nempe tenerum illud palmæ germen, eandem cum cerebro eius facultatem possidet. Quod uerò uelut tegumentum eius est, adstringentem & ipsum qualitatem habet: uerùm plus quàm dicta omnia exiccat, utpote quòd & essentiæ consistentia illis siccius est, & minimè particeps est humiditatis. Itaq; iure utuntur illo ad ulcerum putrescentia, miscentq; medicamentis articulos plus iusto laxatos contrahentibus: ad hæc facultatibus hepaticis, & stomachicis, seu intrò sumantur, seu foris admoueantur. Sed & radix plantæ desiccatoriæ citra morsum facultatis est, adiunctum habens & ipsa adstrictionis quippiam. Et de Palmarum fructu disserens libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Est autem non parua in Palmulis differentia: aliæ nanq; siccæ sunt, & adstringentes, ut Aegyptiæ: aliæ molles, & humidæ, & dulces, ut quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præstantissimæ in Syria Palæstina nascuntur in Hierichunte: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ censentur. Verùm concoctu difficiles sunt, capitiq; dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minus sunt humidæ ac dulces, siccæ atq; adstringentes. Sed constitutis extremis, iam omne quod in medio est, facillimè deprehendes. Nulla ergo ex ipsis est, quæ non dulcedinē quandam, & adstrictionem habeat. Siquidem caryotæ leuiusculè adstringunt, & Thebaicis obscura quædam inest dulcedo. At succum quidem dulcem nutrire, austerum autem gratum esse stomacho, & aluum sistere ostēdimus. Omnes autem palmulæ, si largius sumantur, concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem adferunt. Quædam etiam morsus cuiusdam sensum ori uentriculi, quod medici stomachum uocant, inducunt. Succus autem ex ijs in corpus distributus, crassus quidem omnino est, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulæ, ut caryotæ. Cùm autem huic succo dulcedo etiam mista fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obstruitur: læditur autem maximè ab ipsorum esu, quòd & inflammetur, & scirrho obsideatur. Post hepar autem & lien obstruitur, ac læditur. At multò sanè maximè uirides palmulæ ad omnia sunt noxiæ, si paulò largius sumātur. Perspicuum porrò est, dulces quidem calidiore; adstringentes uerò frigidiore succo præditas esse. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, ueluti & ficus: eadem nanq; palmularum uiridium ad alias est proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus nō admodum calidis, palmulæ non perfectè maturescunt, adeò ut reponi queant. Quo fit, ut homines ipsis uiridibus uesci coacti, crudis succis impleantur, rigoribusq;, qui ægrè calefiant, & hepatis obstructionibus prehendantur.

Palmarum uires ex Galen.

Palmularũ facultas ex eodem.

Ῥοιά. MALVM PVNICVM. CAP. CXXVII.

MALVM PVNICVM omne boni succi est, stomacho utile, perexiguũ sufficiens alimentum. Dulcia stomacho utiliora habentur, sed aliquantulũ in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, vnde in febri abdicātur. Acida adstringunt, æstuanti stomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac vrinam cient: ora, gingiuasque lædunt. Vinosa uerò mediam sortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in sole siccati, & obsonijs insparsi, concoctiúe, fluentem aluum, stomachumque sistunt; cœlesti aqua madescunt, bibunturque commodè sanguinem excreātibus: ad desessus dysentericorum, fœminarumque fluxione vuluæ laborātium vtiles sunt. Expressus nucleorum succus coquitur cum melle, ad oris, virilitatis, & sedis ulcera, nomas, reduuias, & ea, quæ in corpore extuberāt, aurium dolores, & narium vitia; præsertim acidorum. Huius flores cytini uocātur: qui adstringunt, siccāt, cohibent: sanguinolēta glutinant: quas punicũ, præstant utilitates. humida gingiuarum uitia, mobilesque dentes decocto colluuntur: herniam prolapsu intestini erumpentem, cataplasmate repellunt. Memoriæ tradunt, qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit, nullam eo anno lippitudinem passurum. Eliquatur hypocistidis exemplo. Malicorium asperum est mali punici putamen, quod aliqui sidion appellāt. Id spissandi

Id ſpiſſandi vim habet, & quos cytini, præbet uſus. Decoctum radicis, potu latas uentris tineas pellit, & eaſdem euocat. Balauſtium ſylueſtris punicæ flos eſt; cytino ſimilis. Cuius complura genera reperiuntur, candidum, fuluum, colore roſaceo. Succus ex eo exprimitur, hypociſtidis modo: cui adſtrictoria uis ineſt, eadem faciens, quæ hypociſtis, & cytinus.

Punici mali conſideratio.

PVNICA *mala in pluribus Italiæ locis uulgò, ſicut etiam Latinè Granata dicũtur, à multis intus cõcluſis granis: quãquam non deſunt, qui ita appellari uelint à Granata Hiſpaniæ regno, quòd inibi numeroſa proueniãt. Sed quomodocunq; ſe res habeat, nuſquam non cognita ſunt in Italia: ſiquidẽ inibi & in hortis, & in uinetis, & in uiridarijs, earum frequentiſsimæ uiſuntur arbores. Triplici (ut etiam ſcribit Dioſcorides) diſtinguuntur ſpecie: quippe quòd alia dulcia ſint, alia acida, alia uinoſa. Vinolenta ea ſunt, quæ uulgò Vaiani uocat Hetruria, quæq; alibi Schiaui, & alibi di mezzo ſapore Italico ſermone appellantur. At Plinio libro* XIII. *capite* XVII. *quinq; enumerantur ſpecies, dulcia ſcilicet, acria, mixta, acida, & uinoſa. Verùm hæc omnia Dioſcorides in tria redegit faſtigia: utpote qui uni dulcia; alteri acria, & acida; tertio uerò generi mixta, & uinoſa adſcripſerit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: ſed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, & uinolenta. Acida miteſcere, & dulcia fieri tradunt, ſi ſuillo, aut humano ſtercore foueantur arboris radices, & uetere urina ſæpius irrigentur. Cæterùm ne fructus in arbore dehiſcant, remedio ſunt lapides tres, cùm ſeritur arbor, ad radices collocati: quin etſi iam conſita ſit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur. Sed & hoc item præſtabitur, ſi ſcilla ſecundum radices conſeratur. Si florem arbor non continet, urinam ueterem cum pari aquæ menſura temperare, & ter per anni radicibus infundere, efficaciſsimum eſt remedium. Eundem præſtabis effectum, ſi arboris florentis truncum plumbeo concluſeris circulo, uel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, ſi cùm ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore: uel ſi poſtquàm decerpta fuerint, argilla ex aqua reſoluta undiq; oblinantur, ac deinde pluribus diebus inſolentur. Sunt & qui, ut diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, ſtatimq; eximant, & ſole ſiccanda exponant, octo dierum ſpatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc eſt. Acini maturi diligenter à corijs, & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox uinum ſaccis ad id accõmodatis percolatur, & in uaſculis reponitur, quouſq; fæx reſidat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affuſo deſuper oleo, ne corrumpatur, uel aceſcat. Sunt & qui ſine oleo illud in cadis aſſeruent, ſed id per æſtatem facilè aceſcit.*

Cytinus, & balauſtium.

De floſculi nomine inter ſe diſcrepant autorum ſententiæ. Dioſcorides florem ſatiuæ punicæ cytinum appellat, balauſtium uerò ſylueſtris. Plinio libro XXIII. *capite ſexto, primus tam ſatiuæ, quàm ſylueſtris partus florere incipientis cytinus uocatur; balauſtium uerò flos utriuſq; in ipſo erumpens cytino. Laudatiſsimi ſatiuarum flores colore perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importantur, aſpectu quidem ſpecioſo, & uiribus cæteris præſtantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non diſsimiles, nõ tamen uſq; adeò præſtantes.*

Malicorium.

Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, ut Rhu ad perficienda coria uterentur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine uocantur, uentriculo inutilia haberi, dentes gingiuaſq; lædere, autor eſt Plinius; etſi rectius fortè id Dioſcorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno toſti, potus fluentem aluum efficaciter ſiſtit. Sylueſtris uerò acinorum oſsiculi utiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem ſubierit, ſiccandam. Cortice punici ex uino decocto, & impoſito perniones ſanantur. Punica, & myrtus, (ſi rei agrariæ autoribus credimus) mutua conſuetudine mirum in modum oblectantur, ita ut etiam reddantur fertiliores, ſi altera in alteram inſeratur.

Mali punici uires ex Gal.

Malorum punicorum uires prodidit Galenus lib. VIII. *ſimp. medicamentorum, ſic inquiens. Malum granatum omne adſtringentẽ qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm auſtera: & ſanè quæ ab unoquoq; eorum procedit utilitas, ſecundum uincentem eueniat qualitatem neceſſe eſt. Dictum autem in quarto horum commentariorum eſt ſuper dulci ſapore, auſtero, & acido. Itaq; ex illis de malorum punicorũ differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm ſuccus tum adſtringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: uocantur autem ſidia. Adſimilem illis uim habent cytini.*

Μυρσίνη. MYRTVS. CAP. CXXVIII.

MYRTVS ſatiua nigra vtilior eſt medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis mõtana: ſemen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & ſeminis adſtringit. Semen uiride, aut aridum in cibo datur ſanguinem excreantibus, & ueſicæ eroſionibus. Succus uirentibus baccis expreſſus, eoſdem effectus exhibet: ſtomacho utilis, urinam cit: prodeſt contra phalangij morſum, & ſcorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in uino ulcera in extremis membris nata ſanat: oculorum inflammationes illitum cum polline polentæ lenit: contra ægilopas illinitur: crapulam arcet præſumptum uinum, quod ferueſacto aliquantùm eius ſemine exprimatur: aliàs enim acorem contraheret. Præſtat idem ſeminis effectus: utile procidentię vuluarum in deſeſsionibus, ſedis uitijs, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus: purgat furfures, ulcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos continet. Additur quoque in medicamenta, quas liparas uocant, uti oleum, quod ex folijs eius factum eſt. Decoctum foliorũ ad deſeſsiones balnearum conuenit, & contra laxatos artus, & malè ſolideſcentes: eo fracta ferruminationi repugnantia utiliſsimè fouentur: uitiliginem emendat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorum eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis ulceribus,

& partibus

MYRTVS.

& partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliacisque prosunt: & admisto omphacino oleo, aut exiguo rosaceo cum uino, ad ulcera serpentia, ignem sacrum, testium inflammationes, epinyctidas, & condylomata. Arentium foliorum farina utiliter inspargitur paronychijs, pterygijs, & contra alarum, feminumque persusiones: cardiacorũ sudores cohibet. Folia cruda, seu cremata cum cerato, ambustis, paronychijs, pterygijsque medentur. Exprimitur folijs succus, adfuso uetere uino, aut aqua cælesti, cuius recẽtis usus est: nam exiccatus planè cariem sentit, & uires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inequabile, uerrucosum, intumescensque, & concolor: quod perinde quasi manus, myrti caudicẽ amplectitur, coactumque in pastillos siccatur in umbra: multò efficacius & folio, & semine, cerato, pessis, insessionibus, cataplasmatis admistum, ubi adstringendum aliquid est.

Myrti consideratio.

MYRTVS arbor frequens in Italia nascitur. Cuius duo produntur genera: satiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & syluestre, quo uniuersa ferè Tyrrheni litora uirescũt, ac redolent. Siquidem in agro nostro Senensi in maritimis, ac in uniuerso Liguriæ tractu, Romano, atq; Neapolitano ubiq; Myrti sponte proueniunt. Satiuæ in arbores facilè adolescunt, ramis flexilibus, ac lentis: rubro cortice: folijs longiusculis, perpetuoq; uirentibus, punicæ æmulis; quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora spectantur. Flores omnibus insident cãdidi, odorati: ideoq; aqua ex ijs confecta odoris suauitate unguẽtarijs plurimùm expetitur. At cùm nostras æquè sit odorata, atque olfactu iucunda; eam tamen odoratißimam existimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: siquidem & odoratißimam, & iucundißimam in Aegypto nasci Myrtum memoriæ prodidit Theophrastus. Satiuarum utrunque genus baccas fert oblongas, agrestes oleas quadantenus referentes, multò sanè syluestribus maiores: etsi contrarium asseueret Marcellus. Quippe experientia compertum est, quòd ubicunque satiua Myrtus colitur, grandiores, uegetioresq; baccas edit, quàm syluestris: cultura enim Myrti mansuescunt, & longè magis humore replentur, utpote & aliæ satiuæ stirpes omnes: quod quidem indomita tellus syluestribus denegat. Cæterùm, ne quis decipiatur, hic lectorem admonendum esse duxi, cùm de syluestri Myrto loquor, non me de rusco intelligere, qui & Dioscoridi, & Plinio syluestris, & acuta myrtus appellatur; sed de uera syluestri myrto, quæ sua sponte in litoribus sine cultu oritur: quæ item in mediterraneis in collibus, syluis, ac cãpestribus prouenit. Hæc tametsi præter ruscum à Dioscoride non fuerit expressa; cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus satiua, & reliq. his uerbis & syluestrem eiusdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter syluestres alba quoq;, & nigra reperitur, quemadmodum & inter urbanas: quandoquidem ipse quàm plurimas syluestres myrti plantas uidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ, nõ sanè nigræ; sed in purpurã albicantes. Myrti montes non amãt, quin & frigidos odêre tractus: tamen cùm in mediterraneis, nẽpe in hortis, uiridarijs, uinetis, & cãpis maximè proueniunt; tũ in maritimis præcipuè, atq; amœnis stagnorum, & lacuũ ripis à natura nullo studio editæ, mirificè proficiunt, uitamq; lætã agunt. Quod Dioscoridi Myrtidanum nominatur, uulgò notißimum est, ubi scilicet myrtus frequens nascitur.

Marcelli lapsus.

Sunt & alia ueteribus Myrti genera, nobis quoq; non ignota, nempe Tarentinũ, & exoticum: quorum Plinius meminit lib. XV. cap. XXXI. his uerbis. Satiuarum genera topiarij faciunt. Tarentinam folio minuto, nostratẽ patulo, exoticam densißimo, senis foliorum uersibus. Hæc non est in usu: ramosa utraq; alia.

Myrti alia genera.

Myrti nostratis in Hetruria coria ubiq; perficiuntur: quippe quòd ea pelles densentur, crispẽtur, atq; crassescant. Myrti baccis ultimã maturitatem adeptis, nostrates mulieres utuntur ad ciborum intinctus, qui cũ assatis carnibus esitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideoq; Plin. loco suprà citato ita scriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex una omnium olei, uiniq; bina genera fiunt. Item myrtidanum, ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos, anteaquàm piper reperiretur, illius obtinens uicẽ. Quodã etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiámnum myrtatum uocatur. Eademq; origine aprorum sapor commendatur, plerunq; ad intinctus additis myrtis. Hæc Plinius. Myrteum condimentum languidos uentriculos roborat: idcirco & cœliacis, & dysentericis utile: quin & fœminarum fluxiones, qualescunq; sint, ualenter inhibet. Myrti frõdes, itemq; baccarum semen tritum contra fungorum strangulationes mirificè præstant.

Myrti usus.

Myrtus (ut memoriæ prodidit Galenus libro septimo simplicium medicamentorum) ex contrarijs substantijs planta constat: uincit tamen in ea frigidũ terrenum. Habet uerò etiam tenue quiddam calidum: unde ualẽter desiccat. Porrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum succus, non parum inter se in adstrictione dißident. Cæterùm quod ramis, & trunco adnascitur tuberosum, quam quidam

Myrti uires ex Galeno.

quidam Myrtada nuncupant, quantò dictis siccius est, tantò & desiccat, & adstringit uehementius. Quidam id tundentes reponunt, postea uino subigentes in pastillos formant. Folia item arida uiridibus plus desiccant: miscetur enim uirentibus humiditas quædam. Porrò succus non tantùm ex uirentibus folijs exprimitur, sed & fructu. Restringendi uim hæc omnia habent tum foris imposita, tum intrò sumpta in corpus, quòd scilicet nondum ullam deleteriam, aut purgatoriam substantiam habeant admistam.

Κεράσια. CERASIA. CAP. CXXIX.

CERASIA aluo vtilia sunt, si uiridia sumantur: eadem siccata illam sistunt. Gummi, quod cerasi resudarunt, cum uino diluto, tussi vetustæ medetur: colorem commendat, uisum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex uino potum calculosis auxilio est.

Cerasorum consideratio.

NULLA hodie arbor est in Italia, quæ uulgo notior sit Cerasis. Has scribit Plinius libro XV. capite XXV. nouas, & peregrinas, nec antea uisas è Ponto secum primum aduexisse in Italiam Lucullum, postquàm debellato Mithridate is uictoria potitus Romam uenit. Sed postea tanta agro Italo amœnissimo cũ hac arbore intercessit affinitas, & consortium, ut nõ solùm ager is satiuarum plantas seruauerit, propagauerit, & adauxerit; sed & ueluti ex eius humore (quæ summa fuit inter se societas) grauida terra facta, sine aliquo semine in campis, in montibus, et syluis numerosissimas plantas procreauerit, & ediderit.

Cerasiorũ genera.

Satiuarum speciosissimi fructus, qui Cerasa, & Cerasia Latinis etiam appellantur, diuersorum sunt generum: quo fit, ut diuersa quoque sortiantur nomina. Inter hæc illa principem sibi locum uendicant, quæ Hetruscis uulgò Marchiane, & duracine uocantur: tametsi horum alia maiora, alia minora, alia saturato colore rubeant, alia uerò potius albicent. Quæ autem Plinio Iuliana, nobis uerò uulgò Acquaiuolæ, hoc est, aquea dicuntur, in nullo sanè habentur pretio: quandoquidem adeò sunt tenera, & fragilia, ut nisi sub arbore suà comendantur, facilè gestatu collidantur, & marcescant: quin & ob aqueæ partis redundantiam insipida sunt, oriq; ingrata. Quæ autem, quòd admodum nigricent, Corbine nos uulgò uocamus, Plinius uerò actia, & ceciliana, cùm sint duriuscula, & dulcia, gustatu habentur non iniucunda: ueruntamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, discumbentesq; deturpent, mensis rarò apponuntur. In cerasiorũ genere numerantur & illa, quæ Romæ Visciole, Senis Amarine, & in alijs compluribus Italiæ locis Marasche uulgò nuncupantur, à sapore (ut puto) dicta, quòd non iniucundi amaroris tantillum resipiant. Horum porrò uaria notantur genera, quæ etsi omnia sibi acidum asciscant saporem; hæc tamen eius plus, illa uerò minus habent. Rura Tridentina ea Marasche uulgò nominant, quæ minus acida gustu deprehenduntur, quorum genus quoddam est, quod ori admodum gratum habetur: quippe quòd in ijs acido dulce sit admixtum, ob idq; illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ & minora, & rotundiora sunt, & breuiori pediculo appensa, gustu nihil ferè prædictis reclamante. Est & horum tertium genus, quæ uulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiámnum cæteris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufescente, nec unquam in atrum uergente. etsi cætera, ubi plenè maturuerint, in atrum rubescant. Omnia hæc cerasiorum (ut ita dicam) Amarinorum genera aptissima sunt, ut insolentur, & ut saccharo condiantur. Quinetiam sapore commendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò sanis edulia iucundissimè condiuntur; sed etiã ægrotantibus, præsertimq; biliosis febribus uexatis. Siquidem illis non modò sitim extinguunt, sed oris insuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant.

Syluestria cerasia.

Syluestre horum genus nulla adhibita cultura Ananiensibus in Tridentino agro sponte prouenit, nihil prorsus tum colore, tum etiam sapore ab illis dissidens, quæ mihi, ut diximus, Verule uulgò uocantur. Hæc breui pediculo pendent in arboribus admodum pumilis, tantæq; breuitatis, ut raræ, uel potius nullæ dodrantalem æquent mensuram. Quo factum est, ut crediderim (etsi id pro comperto asserere non ausim) hæc eadem esse, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Syluestria, quibus plerunq; uescuntur aues, rarò in cibis admittuntur, præterquàm à rusticis, tum quòd plus ossis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara sentiantur. Degenerant cerasi quocunq; fimo radicibus admoto, id usq; adeò oderunt, & horrent. Contrà proficiunt, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur, ibiq; marcescant. Præcoces illæ fructus ferũt, quibus ante florum exortum calx uiua radicibus circumponitur: uel quibus aqua calida sæpius pedes irrigantur, etsi postea paruo temporis tractu inarescant.

Cerasiorũ uires ex Galen.

Galenus habita Cerasiorum omnis generis ratione libro VII. simpl. medic. ea hisce paucis perstrinxit. Cerasus arbor fructum fert non paris adstrictionis in omnibus particulatim plantis

tis participem. Nam & in borum, ſicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibusdam auſtera qualitas, in quibusdam uerò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipſorum dulcium ea, quæ nondum cocta ſunt, a natura, quædam admodum acerba ſunt, quædam ſimiliter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasijs non ſemper. Ergo quæ dulciora ſunt, magis quæ in inteſtinis ſunt, ſubducunt, ſed minus utilia ſtomacho ſunt. Contrà auſtera. Quæcunque uerò acida ſunt, ea pituitoſis, excrementoſisq; ſtomachis conueniunt: ſiquidem auſteris magis deſiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipſius arboris gummi communem omnibus uiſcoſis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exaſperatas accommoda eſt. Propriè autem (ſi quidem uerum eſt quod quidam ſcribunt) calculis uexatos cum uino potum adiuuat. Nam ſic illi tenuium partium quædam facultas ineſt.

Κεράτια. SILIQVAE. CAP. CXXX.

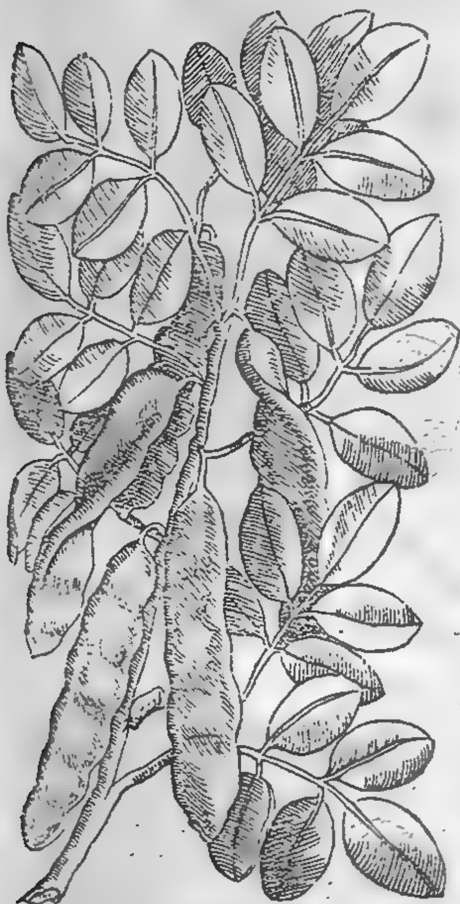

SILIQVAE recentes ſtomacho aduerſantur, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque utiliores fiunt: vrinam ciunt, ſed præcipuè, quæ uinaceis condiuntur.

SILIQVAE, quæ Græcis κεράτια dicuntur, in Italia officinis uulgò Carobe, & Carobole appellantur. Naſcuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, in regno Neapolitano, præſertim in Apulia, ac etiam in Campania, ut optimè ſciũt ij, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: ſiquidem in illa ob læuigatos lapides inibi ſtratos laborioſa admodum uia, quam Appiã uocant, frequentiſsimæ conſpiciuntur. Incolæ has plantas Salequa uulgò nominant, uocabulo nimirum à Siliqua detorto. Arbores in ſpectatam ſatis proceritatẽ attolluntur, ramis in latitudinem potius, quàm in longitudinem protenſis: cortice cineritio ad cæruleum inclinante, loti arboris inſtar. Folio uirent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florẽt diſcedente hyeme, aut uere iam appetente: fructificãt uerò æſtate, & autumno. Siliquæ recenter ab arbore decerptæ ingrato diſplicent ſapore, ſed tractu temporis in cratibus expanſæ, & ſiccatæ, adeò miteſcunt, ut & dulces euadant admodum, & guſtui ſuaues fiant. Aliud ſiliquarum genus, quod ficum Aegyptiã cognominant, ſcriptis tradiderunt Theophraſtus, & Plinius, de quibus mihi diſſerendum non propoſui, tum quòd Italis nuſquam (quantum equidem ſciam) naſcantur, neq; cognoſcantur; tum etiam quòd nullum habeant uſum in medicina. Siliquarũ conſideratio. *Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. ſecundo de alimentorum facultatibus, his uerbis.* Siliquarum uires ex Gal. *Ceratia, quorum tertia ſyllaba per, t, literam & ſcribitur, & pronunciatur, nihil cum cerasijs per, ſ, ſcriptis habẽt ſimilitudinis. Eſt autem praui ſucci edulium, ac lignoſum: unde neceſſariò ſequitur, ut cõcoctu ſit difficile: nihil enim quod lignoſum eſt, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipſis ineſt non paruum, quòd non celeriter deijciantur. Proinde ſatius eſſet, ea ad nos nõ importari à regionibus orientalibus, in quibus naſcuntur. Sed de uiribus, quas & arbor, & ipſæ habent in medicina, idem Galenus diſſerens libro VII. de ſimpl. medicam. facultate, ſic inquit. Ceratonia exiccantis eſt, & adſtringentis facultatis, ſicut & fructus eius, quæ ceratia uocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem iſtis quiddam ſimile cerasijs. Nam ſi humida ſumas, magis uentrem ſubducunt: ſicca uerò magis ſiſtunt: utpote cùm humiditatem expirent, & quod eſſentiæ eſt craſsioris, tantùm reliquum habeant.*

Μῆλα. MALA. Cotonea Quitten CAP. CXXXI.

FOLIA, flores, & germina cùm omnis mali, tum maximè cotoneæ adſtringunt. Pomis acerbis adſtringendi uis ineſt, maturis uerò longè ſecus. Ex ijs uerna bilem gignunt, neruos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea ſtomacho utilia, urinam cient: uerùm toſta mitiora habentur. Proſunt cœliacis, dyſentericis, purulenta extuſsientibus, cholericis, præſertim cruda. Maceratorum liquor commodè in ſtomachi, aut uentris fluxionibus, potui datur. Succus crudorũ aſſumptus orthopnoicis ſalutaris eſt. Decocto fouentur uuluæ, & ſedes, ſi procidant. Cotonea, quæ melle condiuntur, vrinam mouent: mel autem ſibi conſtringentem illorum uim, & inſpiſſantem adſciſcit. Quæ cum melle coquuntur, ſtomacho, atque ori gratiora ſunt, ſed minus inſpiſſant. Cruda cataplaſmatis adijciuntur, ad cohibendũ aluum, aut ſi ſtomachus æſtuet, aut in uomitiones effundatur, ad mammarum inflammationes, præduros lienes, & condylomata. Fit uinum ex

ipſis

Μηλέα. MALVS.

Κυδώνιος μηλέα. COTONEA MALVS.

Περσικὴ μηλέα. PERSICA MALVS.

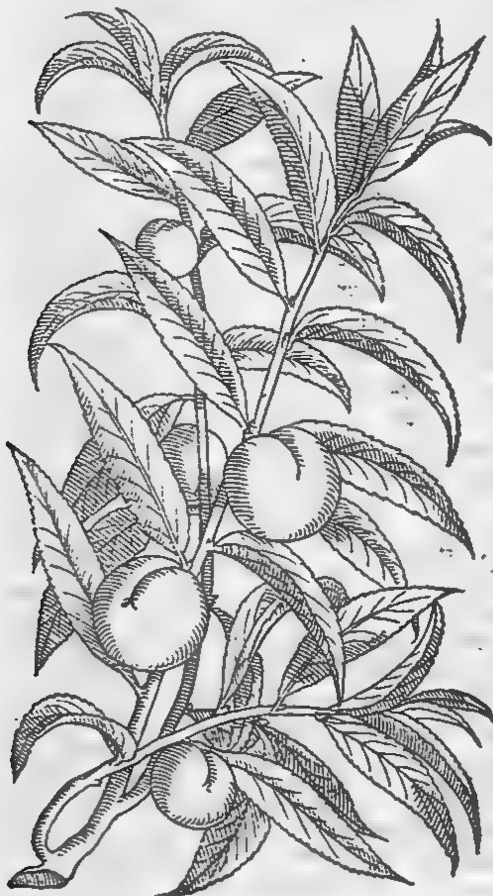

Ἀρμενιακὴ μηλέα. ARMENIACA MALVS.

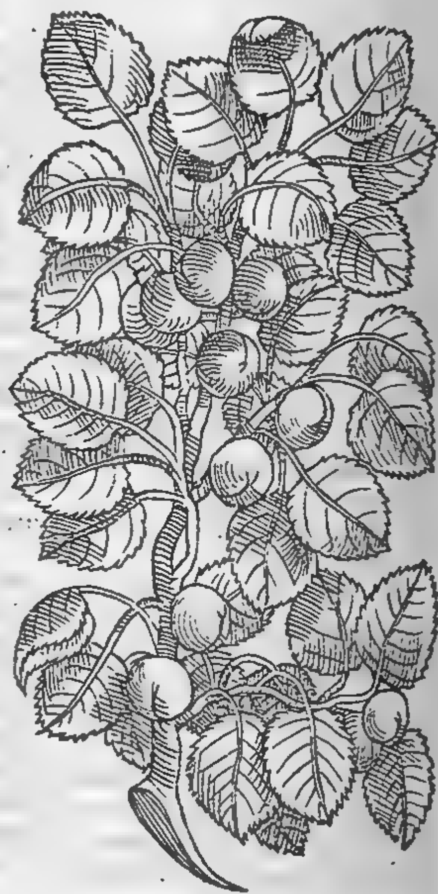

Κίτρος.

Κίτρος. MEDICA MALVS.

AVRANTIA MALA.

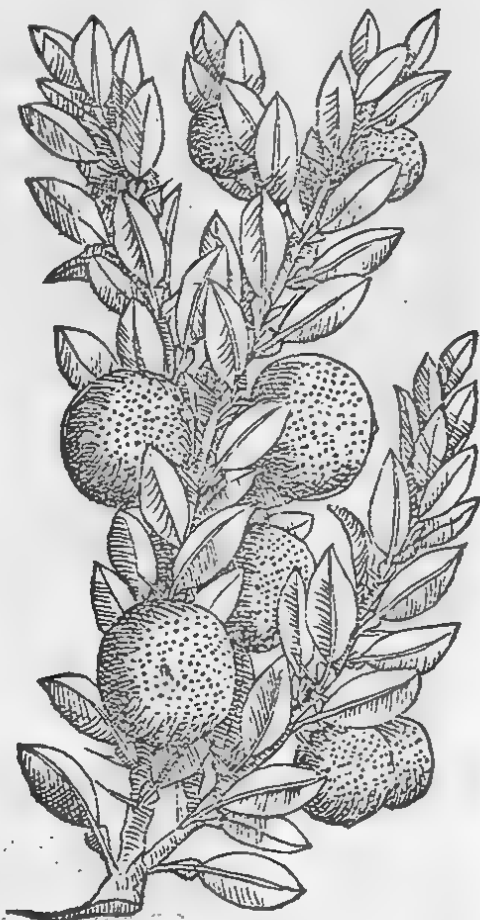

LIMONIA MALA.

ipsis tusis, expressisque: sed quò perduret, quindecim sextarijs succi unus mellis adiungitur, alioquin in acorem degenerat. Prodest ad omnia, quæ dicta sunt. Fit & oleum ex ijs, quod melinum uocauimus: quo utimur, quoties adstringenti oleo est opus. Eligi oportet uera, quæ sanè sunt rotunda, parua, & odorata. quæ uerò struthia dicuntur, magna quidem sunt, sed minus utilia. Flos & uiridis, & siccus cataplasmatis imponitur: ijs conueniens, quæ adstrictionem desiderant, inflammationibus oculorum, reiectionibusque sanguinis: contra citam aluum, & mensium impetus, in uino bibitur. Melimela uentrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: stomacho negotium exhibet: æstuationem faciunt. ea multis dulcia mala vocantur. Epirotica mala, quę Latinè orbiculata dicuntur, stomacho utilia: sistũt aluum, vrinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Syluestria mala similia sunt vernis, & adstringunt. Sanè in hunc vsum immatura omnia opus sunt. Persica poma matura tã stomacho, quàm ventri vtilia sunt. acerba aluum cohibent, sed sicca uehementius. Decoctum è siccis alui, stomachique fluxiones sistit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora sunt supradictis, & stomacho utiliora.

Medica mala, persicáue, aut cedromela, quæ Latini citria uocant, nemini non cognita. Arbor ipsa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs subnascentibus. Malum oblongum est, rugosum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum. semen habet pyri. Id in uino potum uenenis resistit, aluum monet:

oris suauitatem commendat, decocto eius colluto, aut succo: estur in malacia mulieribus. Vestiarijs impositum ab erosionis uitio uestes uindicare existimatur.

Malorum consideratio.

IN MALORVM *quoq; genere Dioscoridi recensentur Persica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formam repræsentare uideantur. Sed nos primùm de uulgaribus malis agemus, reliqua subinde sigillatim prosequemur. Eorum itaq; (ut Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus posteritatis memoriæ prodidit) uarij, ac multiplices sunt sapores, quos etiam uariæ sequuntur functiones. Alia nanq; austerum, alia acidum, dulcemúe saporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs mixtum habeant, ita ut appareant & dulcia simul & austera. Quædam præterea cum dulcedine manifestè acida sentiuntur: ad hæc alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres simul sapores planè referant, dulcem scilicet, & acidum, acerbiq; nonnihil. Cæterùm mala quidem, quæ adstringunt, succum habent frigidum, ac terreum. Quæ uerò acida apparent, frigidum quidem succum habent, uerùm tenuum est partium. Mediæ autem temperaturæ sunt dulcia, quæ ad calidius uergunt. Quemadmodum quæ omnis qualitatis sunt expertia, insipidaúe, ac ueluti aquosa, ad frigidius inclinant. Malis igitur uteris pro uarietium saporum facultatibus: austeris quidem, cùm uentriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatem fuerit imbecillus: acerbis autē, cùm hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm crassum succum, qui non magnopere frigidus sit, suspicaberis in ipso esse collectum. Siquidem succus frigidus non acida, sed acria postulat. Vtraq; certè & acida & acria succos crassos incidunt: in eo tamen differunt, quòd hæc quidē cum refrigeratione; illa autem cum calfactione id præstent. Porrò dulcis malorum succus, cùm sine acrimonia, & craßitie, hoc est, cùm solus exquisitè fuerit, celerius, quantum in ipso est, distribuitur. Quòd si acrimoniam, aut craßitiem habuerit, citius subducitur. Cæterùm optima etiam genere mala uitanda sunt, antequàm in arboribus maturuerint: quippe quoniam concoctu sunt difficilia, & frigida, tardéque permeant, & praui sunt succi: ad hæc succum habent frigidum, & leuiter crassum. Quæ uerò bellè matura in hyemem, & uer proximum asseruant, ea morbis sæpenumero perquàm utilia sunt, aut farina aqua subacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter assata, aut pulchrè in aquæ bullientis uaporibus percocta. Dare autem ipsa conueniet statim post cibum, aliquando etiam cum pane, ad uentrem, & stomachum roborandum, ijs qui cibum fastidiunt, tardéq; concoquunt, quiq; uomitu, diarrhœa, ac dysenteria infestantur. In hunc quoq; usum apta sunt acerba: nam parata ut modo dixi, mediocrem retinent adstrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie, & Mele rose uulgò uocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm suauiter oleant, gustuiq; arrideant, & naribus, & palato maximam ineunt gratiam. Eaq; propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia esse Dioscoridi melimela: Rosea uerò, quæ eidem epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ uerò adeò rubent, ut cruore perfusa uideantur, & acido gustu sunt prædita, non alia de causa ita rubescunt (si rei agrariæ autoribus credimus) nisi quòd ex mali, & mori nigræ insitione suam traxerint originem.*

Cornarij opinio reprobata.

Cornarius sua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in suis commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Cestiana poma esse arantia, siue aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recensentur. Nec eum potuit à sua sententia reuocare Plinius, qui libro XV. cap. XIIII. apertißimè scribit à Cestio cestiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuisse cognominata. Quocirca eo loco scriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonij, quòd in capitis dolore ex ebrietate cestiana mala sic in urbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd austera sint facultate: non ut somniasse uidetur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Apollonio, & Galeno incognita fuisse censentur, nusquam gentium, quòd equidem sciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, ut qui suæ ceruicis duritiam consulunt, suas sæpius reprobare sententias audiant. Malos, quæ fructus suos tāquam steriles, dare recusant, fœcundas effeceris, si plumbeo circulo earum caudicem altitudine pedis à terra strictim concluseris ante florū aduentum, & cùm mala cœperint adolescere, soluto uinculo eas libertate donaueris.

Cotonea Malorū cotoneorū consid.

Mala Cotonea primùm in Italiam aduecta fuerunt è Cydone Cretæ oppido, unde Græcis cydonia dicta sunt. Horum tria in Italia inueniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, pressa, incisuris intersecta, colore ad aurum inclinato, lanuginosa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum sortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt, Dioscoridi, & Galeno struthia uocata. Hetrusci hæc pyra cotonea uocant: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac succo cæteris præualent, colore tamen, suaueolentia, ac uiribus cedunt. Postremò Plinio miluiana sunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ strutheis insitæ fuerint, uel ex strutheis, quæ cotonearū surculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris uerò, siue strutheis minora uisuntur: forma uerò, ac facultate inter utrunq; media. Cæterùm sanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ usum. Nempe quòd ex omnibus præter uinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium uocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores, quæ omnia non ægris modò apta sunt, sed etiam sanis utilia æquè & grata. Galeni æuo (ut ipse testatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conscripsit) Cydonite placenta, quam officinæ Diacydonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam conuehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ saccharo, uel melle condita reponūtur, perfectè matura legi debent, aliàs indurescunt lignorū instar, ita ut dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem asseruantur, seorsum à pensilibus uuis reponenda sunt, quòd uuas suo acerrimo sapore adeò uitient, ut eæ statim marcore conficiantur.

Persicorum consideratio.

Persicorum quoq; plurimæ reperiuntur species. nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia uirescunt, alia candida sunt, alia sanguinea, alia duracina, alia cotonea uocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam uinosa, quædam amariuscula, & quædam etiam austera.

cæteris. Prima laus in cibis duracinis, sic ex re dictis, quòd caro tam pertinaciter hæreat ossi, ut nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreq; perquàm iucundo Cotonea cognominant. Secundas sibi uendicant partes, quæ cortice detracto sanguineum succum fundunt, non propterea modò quòd sint gustu reliquis suauiora; sed etiam quia magnitudine, & colore sunt speciosa. Proxima sunt, nec prædicto generi fortasse cedunt, quæ à nucis similitudine Nucipersica cognominãtur: hæc enim cùm colore, & sapore non refragentur persicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, gustum mira afficiunt uoluptate. Est & genus aliud Persicorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Persica amygdala appellant, quoniam persicorum ossium uice dulces amygdalarum nucleos includunt. Cæterùm sanè multis contendit Cornarius, in suis commentarijs in secundum Galeni librum de compositione medicamentorum secũdum locos, ubiq; corruptum esse Plinij codicem, ijs in locis, in quibus de duracinis persicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, & Constantini Cæsaris libros corruptos esse, ubi in ijs de duracinis persicis aliquid scriptum reperitur. *Cornarij opinio reprobata.* Quandoquidem is, ubi in horum monumentis de duracinis persicis factam fuisse mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum esse censet. Verùm cùm inibi nulla uel ratione, uel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, sua tantùm ductus opinione uidetur: atque ob id facilè pronunciasse, horum omnium codicibus (quod tamen absurdum esset credere) mendum subesse. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quàm libros deprauatos esse crediderim. Quinimo uirum alioquin doctissimum admiror, quòd rem per se claram obscuram reddere conatus sit, quòdq; non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δοράκια, quidùe Aëtio, & Constantino, ac alijs quibusdam Græcis ῥοδάκηνα extiterint. Nam si animaduertisset, hæc inter se & nominibus, & re ipsa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicasset, nec omnes in uniuersum autorum codices deprauatos pronunciasset, cùm, ut equidem arbitror, eorum nullus his in locis sit uitiatus. Paulo enim δοράκια, ut uulgata habet lectio, non ῥοδάκηνα Cornarij modo, legendum semper existimaui, quòd ipse eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis disserat, non autem simpliciter de persicis. Siquidem, ut Cornarius ipse fatetur, Rhodacene non est alia, quàm malus persica, quemadmodum Rhodacena nil aliud sunt, quàm mala ipsa Latinis persica uocata. id quod & nos sine ulla controuersia probamus. Sed Paulo δοράκια (ut diximus) genus est præcocis, siue armeniaci mali, ut ipse declarat his uerbis: τὰ δὲ πραικόκιά τε καὶ δοράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν. οὔτε γὰρ ὀξύνεται, οὔτε ὡσαύτως διαφθείρεται, id est. Præcocia, doracia, & armenia persicis præstant: neque enim acescunt, neq; similiter corrumpuntur. Quibus palàm est in Paulo potius δοράκια, quàm ῥοδάκηνα esse legendum, quòd tantùm persica malus Græcis ῥοδακήνη uocetur, non autem armenica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametsi à quibusdam inter persica numerentur; quòd forma tantùm ijs similes uideantur; non tamen uera sunt simpliciter persica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκηνα μῆλα in uniuersum uocantur, ut ipse etiam Cornarius testatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, si uellet quòd rhodacena persicis præstarent, cùm nil aliud sint rhodacena, quàm persica. His itaq; rationibus liceat nobis dicere, δοράκια Paulo nec ῥοδάκηνα, nec duracina designare, sed præcocis, siue armeniaci mali genus sibi peculiare. Sed iam ad Plinium uenio, cui duracina persica persicorum species sunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina cerasa, & uuæ etiam duracinæ inter uarias cerasorum, & uuarum species eodem Plinio, & Palladio describuntur. Quod maximè arguit, aliud eisdem designare duracina, aliud uerò Græcis ῥοδάκηνα, quòd uerbum hoc uniuersaliter de omni persico prædicetur, non autem de aliqua particulari specie. Neq; ut ait Cornarius, uocat nostra ætas quædam persica mala duracina, quòd osse cæteris duriora sint, sed antiquos secuta, quòd pulpæ consistentia gustui gratiora sese offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius lib. XIIII. cap. III. cùm ait. Duracina uua sine ullis uasis in uite seruabilis est: tanta est contra frigora, æstus, tempestatesq; firmitas. Hanc & Columella prætulit in cibis. Postremò quòd rhodacene arbor, persicam arborem in uniuersum significet, cùm Cornarius ipse id firmiter asserat, opus sanè non esset, hoc pluribus comprobare. Sed ne fortassis putaret sibi ipsi non esse adhibendam fidem, Aëtium consulat, Constantinum Cæsarem, & Simeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem y pluribus in locis manifestè demonstrant, nil aliud per Rhodacenem se intellexisse, quàm ueram, legitimamq; persici plantam. Persicorum omne genus damnauit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, ut praui succi, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam uentriculo inferant: quapropter Persica primis mensis semper edenda præcipit. Quare ego certè nescio, ex quorum scriptis deprompserit Plinius, quòd innocua expetantur ægris. *Plinij lapsus.* Nisi fortasse & ipse pro persico perseum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli. Persici flores esu aluum deijciunt, itemq; uomitiones cient, sed non absq; labore, ac detrimento. Non defuerunt, ut Marcellus Florentinus, & Simphorianus Campegius in historialibus Galeni campis, qui existimauerint eãdem plantam esse persicam, & perseam, de qua agit Dioscorides in huiusce primi uoluminis calce. *Marcelli, & Simphoriani error.* Quæ (ut tradunt) ea profectò est, quæ in Perside exitiosa nascitur, etsi translata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in salutarem uerterit naturam, adeò ut in cibos recepta, tam sanis, quàm morbosis prorsus habeatur innocua. Huius historiam latius prosequitur Theophrastus libro quarto de plantarum historia (ut infrà suo loco dicemus) quam si quis perlegerit, hanc à nostris persicis plurimùm dissidere comperiet. Manifesto etiámnum argumento sunt Dioscorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter se differant: quandoquidem ij de his ut forma, & genere differentibus seorsum suis scriptis tradiderunt. Armeniaca præterea, quæ Latini, ut in Dioscoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronunciant, nos in Hetruria Græcos imitati uulgò Bacoche, & Moniache corruptis uocabulis appellamus, ac si diceremus Bericocia, & Armeniaca. *Armeniacorum consideratio.* Plura eorum uisuntur genera magnitudine potius, quàm genere differentia. Quod euenit non modò cæli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus; sed & cultorum mangonio: nanq;

m 2 ex multipli-

ex multiplicata insitione maximè proficiunt. Porrò omnia, ubi maturitatem senserint, aureo colore splendent. Idcirco Romanis uulgò Grisomele, quasi chrysomela dicuntur, eaq; præcipuè, quæ eo tractu cum persicis magnitudine certant. Maturescunt ineunte æstate mense iunio ante alios fugaces fructus, unde meritò Præcocia dicta. Ea parum genere, & naturæ dotibus à persicis dissidere, testis est Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus: sed non item in uentriculo, ut illa, tam citò corrumpi. quanquam recentiores medici ea longè magis, quàm persica, corruptioni obnoxia experientia contendunt.

Medicorū malorum consideratio.

Insuper Medica mala, ut ex nomine cognosci potest, ex Media primùm aducta sunt. hæc Latinis Citria, uel Citromala uocantur. Eorum arbor aurantiorum, ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuò ei uirescunt, aurantijs parum, uel nihil refragantur, foraminibus uisum ferè effugientibus ubiq; punctim traiecta. Quamobrem nesciuerim ego, qua ratione Theophrastus (ut Theodorus interpretatur) ei folia assignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis consentiunt. Quo fit, ut admirari non liceat, si recentiorum pleriq; existimauerint Theophrasti codicem hoc in loco scatere mendis, & quòd ubi legitur ἀνδράχνης, id est, portulacæ, legi potius debeat ἀράχνης, id est, araneorum telæ. Quandoquidem ijs fortasse uidebatur, quòd, cùm mali Medicæ folia sint ubiq; minutis admodum punctis perforata, ita ut linteoli spissioris modo sint transparentia, facilè telis araneis comparari possent. In quorum sententia ego quoq; persitii, quousq;

Theodori lapsus.

Plinius inde me reuocauit. Quippe cùm accuratus Plinium perlegissem, comperi Theodorum, alioquin uirum & Græcum natione, & Latinæ linguæ peritissimum, malè Theophrastum hoc in loco fuisse interpretatum, & uocabuli significatum minus rectè accepisse. siquidem, ut apertissimè declarat Plinius lib. XIII. cap. XXII. Adrachne arbor est arbuto admodū similis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cùm illa sit herba, & andrachne uocetur, unius literæ diuersitate. Cæterùm adrachne est syluestris arbor, neque in planis nascens, similis unedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi potest, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuò uirescit laurinis similibus, Medicæ mali folia comparasse Theophrastum. Citrea arbor omnibus horis pomifera est: alia nanq; matura cadunt, alia maturescunt, alia uerò subnascuntur. Hæ Plinij æuo non erant in Italia, ut ipse testatur libro XII. cap. III. ubi inquit, sæpius tentasse gentes, plantas è Media transferre ad se, quæ tamen ibi diu uiuere nequiuerunt, licet magna cultorum solertia fuerint enutritæ. Nunc uerò contrà translatitiæ factæ sunt, atq; cum Italo solo tantam iniere gratiam, ut non modò in maritimis, sed in mediterraneis tum hortis, tum uiridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentissimæ feliciter germinent. Postquàm cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinuenisse) factum est, ut ex Media in Italiam translatæ prosilierint, ac propagauerint. Theophrasti ætate Citria mala nondum in ciborum usum uenerant, eorum testimonio, quæ ipse libro quarto de plantarum historia memoriæ prodidit, sed tantùm odoris gratia uestibus inserebantur. Quin & eorum usus erat antidoti loco contra uenena, ad quæ demolienda semen præcipuè

Citriorū mira facultas.

efficacissimum habent. Refert Atheneus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quosdam damnasset nebulones, quò suorum facinorum luerent pœnas, aspidibus secundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad bestiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam uicem eorum dolēs, atq; miseriam, illis dederat. Mox cùm in theatrum descendissent, & ab immanibus, ferocissimisq; feris demorsi essent, nihil sanè molestiæ senserunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præsumpsissent, certior factus est, citrium tantùm ex integra simplicitate donatum, eos comedisse. Postridie uerò iussit uni præberi, alteri denegari, & denuo in theatrum trudi ad supplicium. Quo facto, qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est: alter uerò à fera ictus undiq; liuidus factus, confestim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadragesimo suarum historiarum uolumine, Clearchum Heracleotam Ponti tyrannum multos ueneno necasse: sed ille, inquit, plures adhuc interfecisset, si populum præstan-

Citriorum uires.

tissima citrij uis latuisset. Seruantur Citria mala diutius incorrupta, si hordei, uel milij aceruis obruantur. Sed habita medicinæ ratione, iam de eorum uiribus plenius disserendum est. Citria itaq; uenenis aduersantur, eorumq; maximè semen. Citrij decoctum collutione, oris halitum commendat, suauitatemq; accersit. Ipsa autem integra uestiarijs condita, uestes non modò gratissimo odore perfundunt; sed eas etiam à tineis, & blattis uindicant. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt: quin & crassum generant succum: ob hoc uesci ijs melle, aut sacchara conditis satius est, quòd uentriculum commodè calefaciant, ac roborent: quanuis hæc nostra ætas gulæ nimium indulgens in cibis citria cruda præferat cum assatis carnibus esitata. Citria aduersus atram bilem, & morbos mœstos, quos illa excitat, opitulantur. Semen priuatim scorpionum ictibus & potum, & appositum mirificè medetur. Acidus eorum succus flauam reprimit bilem, arcetq; pestis contagia. Proinde recentiores medici ad febres pestilentes serapijs ex eo confectis feliciter utuntur. Ea principem in cibis obtinent locum, quæ in lacus Benaci ripis proueniunt, quæ etsi parum mala Limonia dicta magnitudine superent; maiorē tamen cæteris ab ore ineūt gratiam. Quæ uerò ex Liguriæ uiridarijs, & Adriatici, & Aegæi pelagi insulis, alijsq; locis afferūtur, etsi melopeponū modo crassescāt, speciosaq; magnitudine excellant, cùm tamen insipido gustu non multùm placeant, in cibis nō æquè ac illa, præstant: uerùm quòd pulpa copiosiore constent, officinis expetuntur sacchara, uel melle asseruāda.

Citrij mali uires ex Gal.

Citrij mali meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, sed ab omnibus Citrium nuncupari adsolet. In semine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & siccam; ut ipsum tertij sit ordinis resiccantium, refrigerantiumq;. In cortice uerò itidem desiccantem temperiem est sortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde desiccat hic secundo excessu non tamen frigidus est, sed aut temperatus, aut paulò infrà. Porrò caro eius pariter crassi succi est, & pituitosa, frigidaq;: nam & ipsa editur, sicut & cortex. Semen omne edi ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disser-

ui: tam

æ: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera ſemen eſt. Hic amarus eſt, & digerendi uidelicet, ſiccandiq; facultatem obtinens, ſecundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia uerò deniq; exiccandi, ac digerendi uim obtinent. hactenus Galenus. Vbi animaduertendum eſt; quòd cùm initio capitis inquit, In ſemine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & ſiccam; ut ipſum tertij ſit ordinis reſiccantium, ac refrigerantium, Galenus non de nucleis intellexit, neq; de uero eorum ſemine; ſed tantùm de acido Citrij ſucco, in cuius medio ubiq; includitur ſemen. Eam autem fuiſſe in hoc Galeni ſententiam, eius uerba in calce ferè capitis oſtendunt, quæ ita ſonant. Semen omne eſui ineptum eſt, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm diſſerui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera ſemen eſt. Hic amarus eſt, & diſcutit, hoc eſt calefacit, & exiccat ſecundo receſſu. Quam rem male, meo quidem iudicio, aſſecutus Auicenna, utpote qui non rectè diſtinxerit, neque hac in re planè Galeni ſententiam acceperit, libro ſuorum canonum ſecundo ſemini Citrij ſecundam calidorum, & ſiccorum ſedem aßignauit: tractatu uerò, quem cordis uiribus dicauit, eidem tertiam frigidorum, & ſiccorum claſſem adſcripſit, nullum quidem uerbum faciens de acido Citrij ſucco, quem à Galeno ſub ſeminis nomine comprehenſum fuiſſe demonſtrauimus. Non longè natura, & uiribus à citrijs diſtant mala LIMONIA, & AVRANTIA dicta, & illa, quæ ADAMI poma uulgò uocantur, nos uerò Lomie dicimus: tametſi Limonia, cùm ſint guſtu omnibus ijs ſpeciebus acidiora, ob id ſucco & frigidiora, & ſicciora eſſe, argumento duci poßit. Quin & Aurantia cortice calidiora cenſenda ſunt, quandoquidem is reliquis acrior, atque amarior guſtatu deprehenditur. Aurantiorum (quemadmodum etiam de punicis ſuperius diximus) in Italia tria obſeruantur genera, dulcia, acida, & uinolenta, ſiue mixta. Dulcia in omnibus partibus excalfaciunt. Aliorum uerò ſuccus refrigerat, prout maiore, ſeu minore referta ſunt aciditate. Quocirca febricitantibus ad reſtinguendam ſitim, acida quidem, & uinoſa, non autem dulcia ſunt exhibenda. Fit è Limoniorum ſucco, ſicut & citriorum, ſerapium ad reſtinguendum bilis feruorem non inutile. Item & ad peſtilentes febres, & eas, quæ contagione non uacant. Aquaq; quæ è Limoniorum ſucco calentis aquæ balneo, & uitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ad faciem expoliendam, uitiligines ubicunque ſint, & totius corporis maculas emendat, uaros delet, & acaros interimit. Serapijs admixta febribus acutis, & contagioſis mirè ſuccurrit. Epota uentris tineas enecat: id quod etiam præſtat ſuccus recenter expreſſus, unciæ pondere potus.

Cæterùm non parum laboris impendiſſe uidetur Braſauolus in præfatione ſui de ſimplicium examine libri, ut doceret, unde emanauerit Arantiorum uocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat; ea tamen, meo quidem iudicio, non multùm nomini quadrant. Quandoquidem ego potius exiſtimauerim, uulgò Arantia, quaſi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuiſſe. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepiſſe uidentur: unde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc eſt, aurea mala dicta fuere.

Auicenna notatur.

Limonia, Aurantia, & Adami poma.

Ἄπια. PYRA. Pirum CAP. CXXXII.

PYRORVM multa genera. Quæ tamen omnia adſtringunt: proinde adduntur conuenienter in repellentia cataplaſmata. Decoctum è ſiccis, & cruda ipſa aluum ſiſtunt: ieiunos eſitata lædunt. Achras pyraſtri genus eſt, quod tardiſsimè matureſcit. Vim pyro adſtringentiorem habet, & ad eadem conuenit. ſtringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi ſtrangulant. Aiunt fungos, ſi ſylueſtria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

QVONIAM *Pyra uulgatiſsima ſunt non modò in Italia, ſed ubiq; in tota Europa; ideo ſuperuacaneum duxi eorum arbores per hiſtoriam explicare. Multa, ac uaria apud nos Pyrorum numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos. Qui, ut Plinius refert libro, & capite XV. celebrauere ſuperba, falerna, decumiana, dollobelliana, pompeiana, liceriana, ſeueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, anitiana, tiberiana, ſignina, purpurea, ſementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, et alia; quorum enumeratio longa foret. Quas ſanè uarias appellationes mutuata ſunt, uel ab hominibus, qui primùm ea in ciborũ uſum reuocarint; uel à locis, unde uenerant; aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebant; aut à colore proprio; aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaq; noſtri quoq; Hetruſci antiquorum conſuetudinem ſecuti, uarijs nominibus à diuerſis inditis cauſis ſua Pyra uulgò appellant moſchatelle, giugnole, ciampoline, roggie, ghiacciuole, ſpinoſe, quadrane, carouelle, papali, ſan Nicolo, durelle, zuccaie, campane, uernereccie, gentili, porcine, ſementine, & plura alia habent alijs nomenclaturis appellata. Cæterùm ſi quis uellet in noſtra-*

Pyrorum cõſideratio.

tibus ueterum Pyra collatione assequi, operæpretium esset, ut unumquodq; eorum genus peculiarem, perspicuamq; Pyrorum facultas. *habuisset descriptionem: quandoquidem fieri non potest, ut ex sola nomenclatura innotescant. Porrò in uniuersum de eorum uiribus differentes, dicamus, sicuti etiam de malis diximus, quòd pyrorum facultates, ex saporibus gustu dignoscuntur: cùm dulcia natura distent ab acerbis, acidis, austeris, & ab his, quæ unum, uel plures præ se ferunt* Pyrorum uires ex Gal. *sapores: & contrà, hæc deinceps ab illis sint diuersa. Pyra (ut scriptum reliquit Galenus libro v. simplicium medicamentorum) esu stomacho grata sunt, quin & uim habent exiccandi. Atqui syluestribus magis adstringendi facultas inest: ob id etiam magis præstant contra fluxiones. Et lib. II. de alimentorum facultatibus ita scribit. Quæ de malis diximus, si omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio super his sermone opus erit. Nam in ijs quoq; alia austera tantùm, uel acerba apparent: ueluti quædam acida, quædam dulcia, quædam denique ex horum mistione composita: sunt quæ nullam penitus huiuscemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, ut cum aquea sint, ac hebetia, nulla roborandi ui polleant. Talis igitur omnino pyrorum usus, qualis malorum. At pyris, præsertimq; grandibus, quæ apud nos menatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata est. Proinde ea secta in tenues orbiculos, siccataq; reponunt. Quibus coctis per hyemem, & uer, cùm fames est, ciborum parum nutrientium uice uescuntur.*

MESPILVS PRIMA.

MESPILVS ALTERA.

Μέσπιλον. MESPILVS. CAP. CXXXIII.

Mespilvs, quæ à nonnullis aronia uocatur, spinosa arbor est, folio † pyracanthæ, siue oxyacanthæ. Fert pomum suaue, exiguo malo non dissimile, tribus intus ossiculis: qua ex causa id nonnulli tricoccon appellauere. Tardè maturescit, esu adstringit, stomacho gratum est, aluumque supprimit. Alterum mespili genus in Italia nascitur, quod aliqui setanium, alij epimelida uocant. Arbor folijs mali, sed minoribus. Pomum fert rotundum, esui aptum, umbilico latiore: quod adstringit, seròque maturescit.

Mespilorum consideratio. Mespilorvm *hic à Dioscoride duo recensentur genera: quorum illa, quæ folijs est pyracanthæ, siue oxyacanthæ nostratibus haud quaquam adstipulari uidetur. Quippe (ut sensu patet) nostrates Mespili folijs oblongis, laurinis ferè similibus uirent, non autem apij modo per ambitum incisis, ueluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem gustatu suauem, sed potius iniucundum, quòd acerbus sit, & austerus. Quin & is quina includit ossicula, non sanè terna, ut primo Mespilorum generi assignat Dioscorides. Cæterùm si fructum profert Italia, qui priori Mespilo legitimè ascribi possit, eius nimirum arboris erit, quæ Neapoli, ubi copiosa seritur in hortis, uiridarijs, ac uineis,*

Azaroli descriptio.

tis, Azarolo uulgò nominatur. Huius plures plantas uidi ego primùm Neapoli in amplißimo uiridario Pompei Cardinalis à Columna uia, qua itur ad poëtæ Maronis sepulcrum, uel ut uulgò dicunt à Pe de grotta. Arbor est mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno haud absimilis: spinis horrida, non tamen admodum acutis: folijs laciniatis, apij emulis. Ex quo perspici potest, eos Dioscoridis codices hoc loco scatere mendis, in quibus deprauatè legitur, hanc arborem folijs esse pyxacanthæ, non autem, ut legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (ut superius suo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat dissectis; pyxacantha uerò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifesto est indicio, quod de hoc Mespilorum genere posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus libro III. capite XII. cùm inquit. Magnitudine arbor ista excellit, gyroq; comatur. Folium magna ex parte infissum, quod uel apium parte postrema imitatur, ampliore figura, quodq; promissum, neruosum, apio tenuius, oblongius, totumq; circuntusum est, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequàm decidat, uehementer rubet. Radice numerosa, altaq; arbor cohæret: ob id diuturna, & inextirpabilis est. hactenus Theophrastus. Quæ sanè uerba certo sunt argumento, eam Dioscoridis lectionem planè deprauatam esse, quæ huic Mespilorum generi pyxacanthæ frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthæ à Dioscoride eius in historia silentio dißimulatum, quòd scilicet apij modo per ambitum sit dissectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacanthæ cum hac Mespilo intercessisse cognationem, ut si Mespilus hæc oxyacanthæ inseratur, omnium speciosißima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed ut redeamus eò, unde codicis mendæ, quæ librariorum incuria est, nos diduxerant, dicimus, quòd Azaroli uocatæ fructus nullis prorsus notis reclamant Mespilis, quæ primo loco à Dioscoride descripta sunt. Siquidem ij exigui sunt, terna includunt oßicula alijs Mespilis duriora; quanquam magnitudine, & forma dißimili, seram sentiunt maturitatem, ori grati habentur, stomacho non iniucundi, & reliquis deniq; notis, ac qualitatibus illorum speciem adeò repræsentant, ut non aliud hac in re asserendum putauerim, quàm quòd idem sint Azarola, & Dioscoridis Mespila à quibusdam Aronia dicta. Quæ porrò Mespili aliquibus Setaniæ, & Epimelides appellantur, uulgaribus nostratibus collatæ, nihil inter se dissentire comperiuntur. Quapropter nil mirum scriptis mandasse, Dioscoridem, alterum hoc Mespili genus copiosum in Italia nasci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à nostratibus Mespilis diuersam sumpsisse, liquidò constat. Quandoquidem libro VI. simplicium medicamentorum scribit, eius fructum acerbum esse, & uentriculo noxium. Epimelida autem à rusticis Italiæ unedonē nominari. Hoc insuper illud confirmat, quòd Galenus de utroq; Mespilorum genere, seorsum diuersis capitibus tradiderit. In Mespilorum historia Serapio apertè hallucinari deprehenditur: quippe qui sorbi titulo omnia referat, quæ de utroq; Mespilorum genere scripsit Dioscorides. Verùm etsi hac in re is quidem aberret; declarat tamen primum Mespili genus nobis Italis Mauritanos secutis Azarolum esse: nanq; is Arabico idiomate Mespila Zaror appellat. Mespilorum uires recensuit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Mespili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in uniuersum gerat grana, quorum ununquodq; arboris est semen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipsius mali; & acini, ipsius uitis; & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci uocant. Arboris huius fructus admodum acerbus est, uixq; edi potest, uentrem strenuè coërcens. Quin & in germinibus, & folijs acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus sic inquit. Horum eadem quoq; prædictis est ratio. Ambo enim adstringunt, sed multò fortius Mespila, quàm sorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatißimè exhibentur: sorba tamen ipsis sunt suauiora. Prorsus nanq; nihil acerbi, uti Mespila obtinent, sed succus eorum citrà acerbitatem austerus est. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, ut ficus, uuasq; esse comedenda: nequaquam enim eis, ut cibis, sed ut medicamentis potius indigemus. Hæc nouisse longè tibi fuerit utilius, quàm si primam huius dictionis ὄνου syllabam ab antiquis Atheniensibus per o solùm prolatam, scriptamq; fuisse cognoscas.

Mespilus altera.

Serap. lapsus.

Mespilorum uires ex Gal.

† Ne uideamur hic temerè communem lectionem immutasse, quæ est pyxacanthæ, lectorem admonere non alienum duximus, uariam esse huius loci scripturam in Græcis tum impreßis, tum uetustis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probanda uisa sunt, quæ habent pyracantham, uel oxyacantham (idem enim esse putamus) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.

Λωτὸς δένδρον. LOTVS ARBOR. CAP. CXXXIIII.

LOTVS arbor est uastæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem, dulcem, cibis gratam, stomacho facilem. Aluum sistit baccis. Ramentorum ligni decoctum siue potu, siue infusione dysentericis, ac fœminis fluxione uuluæ laborantibus, auxilio est: rufat capillos: citam aluum cohibet.

Loti arboris historia.

LOTVS arbor Latinis Celtis uocatur. Differentiæ generum plures (ut libro & capite quarto de plantarum historia prodidit Theophrastus) eaq; maximè fructuum uarietate inter se discreta produntur. Sed Loti proprium genus consurgit pyri magnitudine, aut paulò minore: folijs per ambitum serratis, alioqui ilicis uiderentur. Fructum profert magnitudine fabæ, qui uuarum modo maturescit, uariè colores immutans, gustatu prædulcis, suauis, atq; etiā stomacho salubris. Gignitur alter absq; interiore nucleo, qui non modò cæteris præfertur, quòd uentriculo suauior sit; sed etiam quòd uinum reddat. Numerosa hæc arbor in Pharide insula, ideo Lotophagia uocata, quòd inibi Loti fructu uictitent incolæ. Cæterùm non minor Lotorū copia in continenti, sed longè largior: plurima enim hæc in Africa, ubi tanta fructus & arboris copia narratur, ut diebus pluribus exercitum Ophelli Carthaginem petentis in cōmeatuum defectu, hoc tātùm fructu uictitasse, ex historijs habeatur. Scribit Plinius libro XIII. capite XVI. Lotum arborem ætate sua extitisse Italiæ familiarem, ac uulgò cognitam, licet mutato solo, cœliq; climate, unde nobis allata est, à

LOTVS.

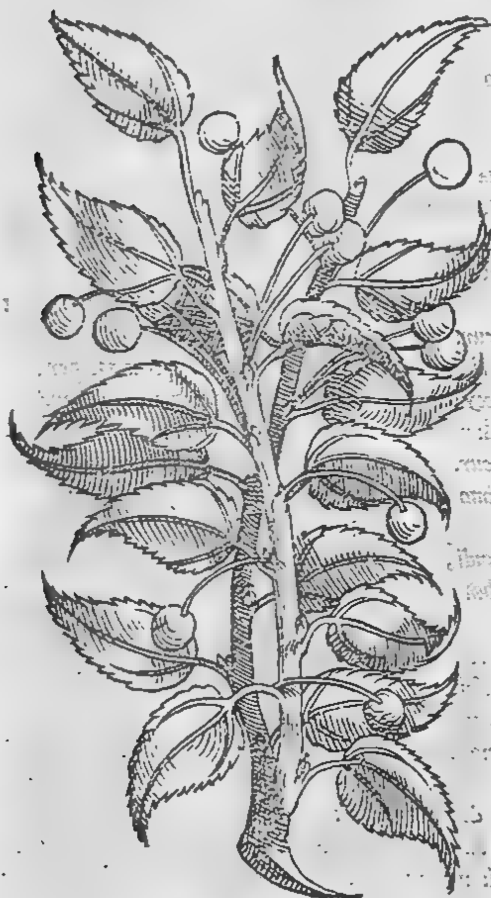

Lotus Italica.

est, à grata illa fructuum dulcedine degenerauerit. Dioscorides non alijs notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor esset uastæ proceritatis. Cui subscribens Plinius lib. XVI. cap. XXX. sic inquit. Lotos præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latißima expatiantium umbra, et in uicinas domos sæpe transilientium. Item eodem loco ita scribit. Loti fructus syluestris quidem est, sed cerasorũ penè natura. Nulli breuior opacitas, nec aufert solem hyeme decidentibus folijs. Nulli cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores, ualidioresq́; aut plures, ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. Quamobrem putauerim ego, si modo hodie Loti nascuntur in Italia, eum non aberrare, qui ueram lotum, præsertim Dioscoridi, & Plinio, eam esse arborem dixerit, quæ in Tridentino, & Goritiensi agro uulgò Bagolaro uocatur: in Veronensi uerò, & in alijs quibusdam Italiæ locis Perlaro. Siquidem licet harum arborum multæ pyri magnitudinem æquent; pleræq; tamen conspiciuntur, quæ longè pyrum proceritate uincunt. Hæ itaq; præterquàm quòd caudice constant craßißimo, ramis lassimis in altitudinem se extollentibus; cortice spectantur leui, colore in cæruleum nigrescente. Quo fit, ut is grato coloris aspectu respicientium oculos mirum in modum ad se alliciat, ut tradidit Plinius. Folijs uirent ilici proximis, per ambitum serratis, asperisq́; quæ medio autumno flaccescunt. Fructus eis cerasorum similitudine, qui ut illa, longiore pediculo pendet. Is primo uiret, mox in candidum flauescit, deinde per maturitatem rubescit, denique, postquàm maturuerit, nigricat, gustu suaui, non ingrato. Quæ omnes huiusce arboris delineationes, ac notæ Theophrasti, Dioscoridis, & Plinij loto planè respondere uidentur. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoque hoc æuo Italiæ esse copiosam. Cæterùm nesciuerim ego, quorum testimonio, & autoritate fretus Ruellius lotum existimauerit plantam exiguam illam, quam Hetrusci uulgò Agrifolio dicunt, è cuius cortice (ut superius de paliuro differentes diximus) uti ex uiburno nostro, uulgò uerò lantana, quidam uiscum conficiunt, quo aues capiuntur. Quæ sanè opinio tantùm abest ab historia loti; quam ex Theophrasto, Plinioq́; retulimus, ut etiam ei prorsus aduersetur. Quippe quoniam Agrifolium arbor est, perpetua uirens coma, folijs admodum per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice uiridi: quæ notæ penitus loti descriptioni repugnant. Lotum scriptis tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Lotus arbor non ita multæ adstrictoriæ qualitatis est particeps, sed & tenuium partium est, & exiccatoria. Itaq; lignorum ipsorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dysenterijs, & cœliacis affectibus. Decoquuntur uerò interim in aqua, interim in uino, nimirum prout usus poposcerit, nec infunduntur tantùm, sed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum signum est ipsum adstringentis esse cuiusdam, similiter mediocriter desiccantis facultatis. Dictum quippe est & in sermone de ladano, eiusmodi esse facultatis oportere, quod fluentes capillos esset cohibiturum.

Ruellij error.

Loti uires ex Galeno.

Κρανία. CORNVS. CAP. CXXXV.

CORNVS dura arbor est, baccas ferens oliuæ modo oblongas, quæ primùm uirent, dein per maturitatem rubescunt, aut ceræ colorem repræsentant. In cibo adstringunt: profluuio alui, atque dysenteriæ salutares, siue in edulio, siue in defruto exhibeantur. Muria, ut oliuæ, condiuntur. Sanies, quam uirentia folia torrendo resudarunt, impetigini conuenienter illinuntur.

Corni consideratio.

CORNVS arbor est uulgaris notitiæ. Cæterùm (ut libro III. de plantarum historia, capite XII. memoriæ prodidit Theophrastus) sexus in ea duplex inuenitur. Nanq; consurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, nisi quòd pinguius, craßiusq́;: cortice neruoso, & tenui: caudice non minus crasso. Fœmina uirgas paruas, sicut salix amerina, suo latere profert, & fruticosior est. Nodos ambæ, perinde ac uitex, tum geminatos, tum inuicem congruos habent. Materies maris excors, totaq́; solida, cornibus densitate, firmitateq́; similis, unde illi nomẽ. Fœminæ uerò medullam continet, & mollior est, atq; cauatur: ob id ad uenabulorum usum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem sterilem dicunt; fœminam autem fructuosam. Nucleum fructus oliuæ similem habet, gustu dulcis, odoratuq́; gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatq́; eodem modo, ut singulari pediculo plura proferat. In Macedonia uerò (ueluti etiam in Italia) ambæ fructiferæ sunt: sed mas per æstatem, fœmina uerò per autumnum baccas maturat, huius tamen baccæ tantum masculæ bonitate cedunt, ut mandi uix poßint. Porrò cauendum est, ne Corni arbores prope aluearia conserantur, uel à natura productæ ibidem permittantur: quandoquidem apes flore-

cius

CORNVS.

eius degustato aluo citata commoriuntur. At certè mirandum est, quòd scriptis mandauerit Theophrastus, Cornum arborem amygdalæ folio uirescere, cùm longè diuerso prorumpat. Eaq; propter dixerim ego, aut in Theophrasti exemplaribus hoc loco mendum subesse, aut in Ida monte prope Troiam tum soli, tum etiam cæli magis æstuante natura, corno folia adeò restringi, ut amygdalæ quadantenus æmula uideantur: etsi, meo quidem iudicio, potius putandum sit, Theophrasti lectionem hoc in loco deprauatam esse. Fit ex baccarum pulpa quoddam obsonij genus, cydonitæ non dissimile. Quin & ex eorum decocto, & saccharo liquor ignis opere, & coctura concrescit, coagulaturq; qui prçterquàm quòd gratissimo placeat gustu, datur utiliter dysentericis, ac fœminis mensium profluuio laborantibus. Corni uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Corni arboris fructus admodum acerbus est, esui aptus. Itaque mirum uideri non debet, ipsum ualenter uentrem restringere, sicut & mespila. Folia quoque, & germina gustu acerba sunt, ualenterq; desiccant. Itaque maxima uulnera glutinare possunt, potissimum durorum corporum: at paruis uulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria sunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus satis desiccant.

Theophrasti locus suspectus.

Cornorum usus in cibis.

Corni uires ex Galen.

Οὔα. SORBA. CAP. CXXXVI.

SORBA colorem luteum referentia, priusquàm maturescant, dissecta, & sole siccata manduntur, ut aluum sistant. Eadem est functio molitorum farinæ, si polentæ loco sumatur. Quod & decoctum eorum in potu præstat.

SORBVS.

SORBA fructus sunt in Italia uulgatissimi, nullisq; non cogniti. Veruntamen illud non duxi prætereundum (ut hic nõnulla perstringam ex his, quæ de Sorbis latius tradit Theophrastus lib. III. cap. XII. de stirpium historia) quòd in sorbo etiam maris, ac fœminæ differentia dignoscitur, certo quidem argumento, quòd una sterilis sit; altera uerò fructifera. Quinetiam in pomis discrimen, quòd alia sint orbiculata, & succo odoratiore, dulcioreq; placeant: alia uerò ouata, ut quæ etiam pyri effigiem repræsentent, gustui acidiora, & asperiora prædictis, minusq; olentia. Sunt & syluatica Sorba, quæ maturitatem adepta ori non insuauia habentur. Hæc adstrictoria ui domesticis longè excellunt; si tamen immatura insolentur. Sorba, testimonio Galeni tum libro VIII. simplicium medicamentorum, tum libro II. de alimentorum facultatibus, eandem adstringendi naturam præstant, quàm mespila, sed imbecilliore effectu. Vtraq; tamen in medico usu magis, quàm in cibis expetuntur, probanturq;.

Sorborum cõsideratio.

Sorborum uires ex Gal.

Κοκκυμηλέα. PRVNVS. CAP. CXXXVII.

PRVNVS arbor est nota. Cuius pomum estur, sed stomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damasci gignuntur, exiccata stomacho utilia sunt: aluum adstringunt. Folia pruni in vino decocta collutione, & gargarizatu, vuam, gingiuas, & tonsillas fluxione laborantes reprimunt. Præstant idem syluestrium Prunorum baccæ, post maturitatem exiccatæ: cum sapa uerò decoctæ stomacho utiliores redduntur, aluumque magis adstringunt. Gummi prunorum agglutinat: potum in vino calculos comminuit:

PRVNVS.

minuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium sanat.

Prunorũ consideratio.

PRVNORVM *differentiæ inexplicabiles ferè sunt. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfusa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo. Quædam deinde magna, quædam uerò parua, quædam mediocria. Dulcia nonnulla, alia acida, alia insulsa, alia dura, alia mollia. Alia deniq; rotunda, alia oblonga, alia ouata cõspiciuntur. Cæterùm licet Dioscorides pruna Damascena sicca aluum sistere prodiderit; Galenus tamen aliter sensisse uidetur septimo simplicium censu, ubi sic inquit. Pruni fructus uentrem subducit; recens quidem plus, aridus uerò minus. Sed haud scio, cur Dioscorides pruna Damascena siccata uentrem sistere dicat, cùm & ipsa perspicuò soluant, minus tamen ijs, quæ importantur ex Iberia. hactenus Galenus.* Atqui in hoc Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarißimus, apertè refragatur Galeno in simplicium medicamentorum omnium peritissimo æquè atq; doctißimo, suo de simplicium examine, ubi Galenũ scribit hac in re, non Dioscoridem fuisse deceptum. Quippe quòd Galenus non animaduerterit, Dioscoridem de siccis prunis Damascenis loqui, quæ præterquàm quòd sicca sunt, gustu etiam acida sentiuntur, & adstringẽtia. Qua quidem in re Brasauolus potius (pace sua dixerim) planè hallucinatus, & à recto ueritatis tramite lapsus deprehenditur. Quandoquidem non meminerit, quòd non solùm pruna Damascena sicca; sed etiam alia quàm plurima simplicia medicamenta deiectoriam simul & adstringentem uim obtinent, ut manifesto testimonio sunt tamarindi, & myrobalana omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraq;, quæ præter id quòd primùm aluum deijciant, postea illam adstrictam relinquunt. Quam sanè prunorum facultatem etsi Brasauolus non perpenderit; Galenus tamen optimè nouit, & expertus est. Idcirco cùm loco citato pruna Damascena sicca [illegible] ciere tradiderit, eadem etiam adstrictoria ui pollere, lib. II. de aliment. facultatibus his uerbis attestatur. *Prunis æquè ac ficubus concessum est, ut uel exiccata utilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur. Proxima ijs, quæ in Iberia, & Hispanis proueniunt. Verùm hæc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt: nonnulla uerò Damascenorum uel plurimum. Probatißima in his sunt, quæ cũ mediocri adstrictione, magna, laxaq; sunt. At parua, dura, acerbaq; & in cibo praua sunt, & uentri subducendo minùs idonea. hæc Galenus.* Ex cuius uerbis satis constare arbitror, nulla ferè ratione, nec nisi inualidis admodum argumentis Brasauolum adductum fuisse, ut hac in re Galenum ipsum accusaret, quasi Galenus omnino ignorauerit, quam sapores, quam odores, quam cæteræ deniq; non fructuum modò; sed & omnium ferè simplicium medicamentorum qualitates naturam, & facultatem sortitæ essent. De quibus omnibus adeò doctè, & copiosè disputauit, ut parem unquam repererit neminem, ut omnibus perspicuum est ex suis primis quinq; libris, quos de simplicium medic. facultatibus accuratißimè conscripsit. Huic sententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum sit, pruna Damascena laudatißima, ijs similia, quæ Galeno præferuntur, esu uentrem soluere non inefficaciter, adstricta aluo postmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Brasauoli reprehensione seruasse uolumus. Sed si Dioscoridem quoq; tueri uelimus, nil aliud dicendum putauerim, quàm quòd pruna Damascena siccata aluum adstringere tradiderit, ut referuntur ad illa, quæ minus adstringunt: non tamen, quòd uoluerit, ea esse deiectoriæ facultatis expertia.

Galeni tutela contra Brasauolum.

Prunorum usus.

Porrò pruna bilem deijciunt: proinde ea utiliter usurpant medici ad febres, aliosq; biliosos affectus. Quin et seplasiarijs expetũtur: quippe qui ex ijs quotannis electaria, intinctus, liquoresq; uarios parare consueuerint, quibus non modò sani gustu non ingrato delectantur; sed etiam qui languent, resocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (ut Theophrastus est autor lib. IIII. cap. III. de plant. historia) insignis magnitudinis, fructum ferens natura, & magnitudine mespilis proximum; nisi quòd rotundum nucleum habet. Florere incipit mense Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum siccant, & osse exempto tundunt, offasq; faciunt.

Sebesten consideratio.

Non dißident effigie à prunis, nec dißimili admodum sunt facultate fructus ij, quos officinæ Arabes sectatæ SEBESTEN nominant, quiq; Græcis Myxa, & Myxaria uocantur. Quòd etsi Dioscorides, & Galenus horum suis monumentis non meminerint; de ijs tamen à posterioribus Græcis, nempe Paulo, Aëtio, Psello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores seri in Italia cœperunt Plinij ætate: nunc uerò non ubiq; familiares, sed raris admodum hortis, & uiridarijs uirent. Arbor est pruno ualde similis, ei tamen magnitudine cedens. Cortex candici candicat, ramis uerò uiret. Folijs comatur rotundis, ac firmis. Fructus adolescunt exigui pruni magnitudine, nucleo intus triangulari forma, qui satis baccæ proportione respondet. Fructus maturitatem adepti, in atrum uertescunt,

sunt, gustu sunt prædulci, ac lenta, tenaciq; pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptij uiscum conficiunt, quod Venetijs Alexandrinum appellant, aucupijs commodissimum. Argumento sunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color, & dulcedo, quæ gustatu deprehenditur. Pollent autem deiectoria facultate, non secus atq; pruna, tam Græcorum, quàm Arabum testimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius medicus hac nostra ætate celeberrimus: quippe qui suis in paradoxis cap. XXVII. ut fortasse in Arabes inueheretur, quos ubiq; ferè odisse uidetur, nullam Sebestenis deiectoriam esse facultatem contendit, quin potius ea adstrictoria ui pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & uulgata, comprobataq; continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebestena assumpta in medicamentis aluum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui libro VII. de ijs uerba faciens, sic inquit. Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate uerò consimilis. Ex quibus Pauli uerbis elicitur, quòd ita uentrem molliant Sebestena, quemadmodum pruna. de quibus idem disserens eodem libro Galenum secutus: Pruni fructus, inquit, uentrem subducit, recens quidem magis, aridus uerò minus. Neq; huius rei nescius Actuarius hæc pluribus commiscet medicamentis, quæ bilem eijciunt, ut uidere est suo de compositione medicamentorum compendio. Eorum insuper deijciendæ alui facultatem maximè comprobat uulgaris experientia, clarissimum omnium lumen. Siquidem (ut iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua casia uocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, ut illam quoq; Fuchsij opinionem minùs probem, quæ est, quòd electuarium de Sebesten officinis dictum uentrem deijciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medicamentorum deiectoria ui præditorum, quæ ijs adduntur. Nam si id per se præstant, ut ostendimus, idem etiam alijs admixta præstabunt. Quare, ut ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantùm, quem alioquin semper admiratus sum, ut uirum doctissimum, & de medicina amplissimè meritum; sed plerique alij, nunquam adeò Græcis addicti esse deberent, ut prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ artis, & ueritatis præsidia, cogantur deserere. Sed ut eò nostra reuertatur oratio, unde diuerterat, dicimus autoritatibus, & experientia freti, Sebestena deiectoriam uim habere. Quocirca utiliter dantur ex bile febricitantibus, atque (ut autores sunt Paulus, Aëtius, Psellus, & Actuarius) linguæ asperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, æque tussi opitulantur: uentris tineas pellunt: urinæ ardoribus à bile, uel salsa pituita prouenientibus maximã opem præstant.

Fuchsij opinio reprobata.

Cæterùm quoniam Sebestena nobis ZIZYPHA, quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cùm eorum Dioscorides nusquam, quòd extet, meminerit, duximus non fore quidem ab re, hìc id de eorum uiribus disserere, quod à Galeno, qui ea Serica nominat (si tamen Serica esse Galeno Iuiubas asserere liceat) libro II. de alimentorum facultatibus proditur, ubi sic ait. Ne his quidem quid ad tuendam sanitatem, morbósue profligandos ualeant, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrenatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentum, difficilè concoquuntur: ideo stomacho non sunt utilia. Eandem sententiam ex ipso Galeno sumptam reddidit Auicenna, cui tantùm illud addidit, quòd ea ad pectoris, atq; pulmonis uitia conferant, & quòd quidam (ut ferunt) cùm maximè renum, tum etiam uesicæ affectibus prodesse censeant.

Zizyphorum consideratio.

Verùm quoniam (ut diximus) scribit Galenus, nullam se adinuenisse in Sericis facultatem ad corporum affectus curandos, hinc capta occasione Fuchsius iterum digladiatur, honesto quidem studio, non modò cum Auicenna; sed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ autoribus, asserens id omne, quod de zizyphis Arabes suis monumentis commendarunt, omnino falsum esse, & à ueritate alienum. In quo tamen si uitium aliquod Mauritanis ascribendum est, illud quoque Græcis posterioribus ascribendum erit. Quandoquidem constat, Actuarium & Græcum, & medicum peritissimum suo de compositione medicamentorum uolumine, zizypha ad pectoris uitia compositis medicamentis compluribus admiscere, ubi scilicet ex calidorum humorum redundantia morbus emerserit: item eadem in his usurpare, quæ bilem deijciunt. Quod & Nicolaum Alexandrinum in suis compositis medicamentis, persæpe fecisse comperio. Ideoq; nil mirum, si ad hæc omnia præstare zizypha tradiderit Auicenna: nanque suo lentore, ac sua, qua ægrè permeant, crassitie (ut rei ueritas asserit) sanguinem crassiorem reddunt, qui flauæ bilis redundantia tenuior, quàm par sit, redditur. Cùm itaq; tradat Auicenna, zizypha & pectori, & pulmoni prodesse, non temerè quidem eum locutum esse crediderim (ut fortasse aliqui putant) sed illud ea ratione scripsisse, ut in morbis tantùm calidis, & acutis intelligendum esset, in quibus medici utiliter zizyphis uti possint & debeant. Id quod eius uerba apertè indicant, cùm dicat, quòd sanguinẽ incrassent. Neque enim erat Auicenna adeò ignarus, ut datis iam præmissis nesciret subinde conclusionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum esse iudico, quòd quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (ut sæpe antea polliciti sumus) nulli medicorum sectæ, nec huic magis, quàm illi noster animus erit addictus, sed ueritati propagandæ, eadem ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis sanguinem expurgari, ac abstergi contendunt, quiq; ea ijs commiscent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari solent, ut recentiorum nonnulli, qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quóduis pectoris uitium indifferenter utuntur, & plerunque cum maximo ægrotantium discrimine.

Auicennæ defensio contra Fuchsium.

Cæterùm an Galeno Serica zizypha sint, dubitandum sanè fuerit, cùm aliud Plinio fuisse reperiantur lib. XV. cap. XIIII. ubi sic habet. Aequè peregrina sunt zizypha & tuberes, quæ & ipsa non pridem uenere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria Sextus Papinius, quẽ consulem uidimus, primus utique attulit, diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quàm malis: sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam syluæ scandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et libro XVI. cap. XXV. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Item libro XVII. capite X. Et zizyphæ, ait, grano seruntur mense aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea est spina syluestris.

ſtris. hæc Plinius. Columella tamen tuberum nuſquam, quòd legerim, meminit, ſed zizyphorum libro IX. cap. IIII. duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, ut ſuſpicandum ſit, Plinij codicem hoc in loco deprauatum eſſe. Illud ſuſpicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Simeon Sethi, duas zizyphi ſpecies ſcriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio una tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepſico, & Simeone Sethi ξίξιφα, ζίζυφα, καὶ ζίτζιφα (tot enim modis ſcripta inueniuntur) ea eſſe uideantur, quæ Galeno ſerica, eadémq; Auicennæ, Serapioni, atq; pluribus Mauritanis, mihi quidem ſtatuendum uidetur, Galeno ſerica non aliud deſignare, quàm zizypha. Ex hac præterea omnibus maximum eſſe argumentum crediderim, in Plinio hic ſubeſſe mendam, et illi de zizyphis id aſcribendum eſſe, quod de tuberibus deprauatè fortaſſe legitur.

Κόμαρος. ARBVTVS. CAP. CXXXVIII.

ARBVTVS, ſiue vnedo, arbor eſt cotoneæ malo non diſsimilis, tenui folio: cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo. huic memæcylo cognomen eſt. Maturus aut flauet, aut rubeſcit: in eſu acerosſus, ſtomacho aduerſatur, capitisque dolorem mouet.

Arbuti conſideratio.

ARBVTVS in Hetruria frequentiſsima prouenit, ubi uel per hyemem perpetuis uireſcit frondibus. Hæc etſi Dioſcoridi reddatur malo cotoneæ adſimilis; magis tamen putauerim, ob arboris proceritatem repræſentari cotoneæ, quàm folia, & candicis corticem. Vel deprauatus fortaſſe (ut magis ſuſpicor) eſt hoc in loco Dioſcoridis codex: quandoquidem Serapio, Dioſcoridis ipſius teſtimonio, Arbutum non deſcribit in uniuerſum cotoneæ malo ſimilem, ſed eam tantùm proferre folia malo cotoneæ minora. nec ſcribit tenuia habere folia, ut uulgata habet Dioſcoridis lectio. Siquidem, ut palàm eſt, Arbuto folia uſque laurinis, & ilignis craſsiora. Meminit Arbuti Theophraſtus libro III. cap. XVI. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimiū præſtat: corticem tenuem, tamarici ſimilem habet, folium inter ilicem, & laurum: floret menſe iulio. Flores ſingulari appendice parte poſtrema racematim cohærent, ſpecie quiſq; myrto oblongo ſimilis, & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquam ouum excalptum, ore aperto. cùm autem deſtoruerit, retinaculum perforatur: quodq; deſtoruerit, tenue, ſicut uerticillus circa fuſum. Fructus anno integro matureſcit, ut ſimul hunc haberi, atque alterum flore ſponderi contingat: hactenus Theophraſtus. Quæ in Hetruria naſcitur, folia profert laurinis, ilugneisúe ſimilia, breuiora tamen paulò, craſsioráq;, colore potius pallido, quàm uiridi, in ambitu ubique ſerrata, rubra per medium excurrente coſta. Caudex cortice ueſtitur ſubrubro, aſpero, ſquamoſoq;, à quo rami prodeunt rubentiores, ac læuiores. Floret menſibus iulio, & auguſto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij uocati figura, racematim dependentibus. E` quibus fructus gignuntur rotundi, ſorborum ferè magnitudine: qui primo exortu uirent, deinde flaueſcunt, maturi uerò rubent, aſpero tactu, nullo intus oſsiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his inſipidus, ſimul & auſterus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum ſtimulant acroſa quadam ſubſtantia, qua exterius conteguntur, ita ut planè acroſi uideantur. His maximè delectantur turdi, & merulæ.

Arbuti uſus, & uires.

Quo fit, ut hyeme, quo tempore ipſa poma maturitatem ſentiunt, eiuſmodi aues inibi laqueis, retibus, alijsq; aucupij generibus facilè capiantur. Arboris folia coriarijs expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præſtare aduerſus peſtem. Quamobrem aquam, quæ ex folijs extracta ſit, admixto oſſe in cerui corde reperto, ubi ſtatim morbus inuaſit, magno (ut ipſi aiunt) iuuamento ægrotantibus exhibent. Arbuti meminit Galenus libro VII. ſimp. medicamentorum, ubi paucis inquit. Arbutus arbor ipſa qualitate acerba unà cum fructu eſt. quam memecylum nuncupant. Eſt autem hic, & inſenſus ſtomacho, & capiti dolorem inferens.

Ἀμυγδαλαί. AMYGDALAE. CAP. CXXXIX.

Mandelbaum

AMYGDALAE amaræ radicum tritarum decoctum uitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem munus præſtant: menſes admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, uel roſaceo: epinyctidas ſanant ex uino: item putreſcentia ulcera, & quæ ſerpunt, & morſus canum cum melle. Earum autem eſu dolores finiuntur, aluum emolliunt, ſomnū faciunt,

AMYGDALAE.

faciunt, vrinam cient: contra sanguinis reiectiones cũ amylo, † & mentha assumuntur: renum uitijs, & pulmonum inflammationibus ex aqua in potu, aut eclegmate cum resina terebinthina dantur: calculosis, difficilique vrinæ in passo auxiliatur; & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tussi, & inflationibus coli, nucis auellanæ magnitudine. quinis, septenísue præsumptis, ebrietatem non sentiunt potores. Vulpes si cum quadam esca eas uorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit, & adstringit: reijcientibus sanguinem, potum auxilio est: impetigines, quæ summum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tussi uetustæ cum diluto uino potum medetur: calculosis cum passo bibere prodest. E' nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, sed multò minus ualent in remedijs, quàm amaræ: attamen extenuant, urinam ciunt. Recentium esu cum suo putamine, humida stomachi uitia emendantur.

Amygdalarũ consideratio.

AMYGDALAE tam dulces, quàm amaræ fructus sunt ubique uulgò notißimi. Differunt tamen inter se: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandiq; facultate præditæ sunt, quàm dulces: quo fit, ut etiam dulcibus longè præferantur ad crassos, pituitososq; humores expectorandos. Galenus dulces paucis perstringens libro II. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Amygdalæ nihil prorsus adstrictoriæ facultatis sortitæ sunt: sola enim extenuandi, atque abstergendi ui pollent: qua tum uiscera purgant, tum humorum è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent. Et de utroque Amygdalarum genere differens libro VI. simplic. medicamentorum, primò amaras, deinde dulces prosequitur his uerbis. Amygdala, quæ quidem palàm amara sunt, omnino extenuandi uim poßident: quod & qualitas ipsa indicat, & experientia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum est. Cæterùm duo experientiæ exempla proponi satis est, unde uim eorum poßis discere. Siquidem ephelin expurgant, & excreationibus ex pectore, pulmoneq; crassorum, lentorumq; humorum impendio conferunt. Porrò hæc ostensa sunt genere quidem incidentis, specie uerò extergentis esse facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem item habeant ab obstructione liberandi, & ipsum suprà demonstratum est, sed & experientia monstrat: nam in iecore crassorum, uiscosorumq; humorum in extremis uasis impactorum obstructiones abunde expurgant, expediuntq;. Quin & laterum dolores ab huiusmodi causa natos, & lienis, & coli, & renum sanant. Porrò & ipsa arbor uniuersa similem sortita uim est. Nam huius radices coctæ, atque illitæ epheleis purgant. Quotquot uerò sunt amygdala dulcia, & ipsa leuiculam amaritudinem poßident, quæ tamen dulcedine superante occultatur: cæterùm id temporis spatio clarum fit. Demonstratum autem retrò est, qualitatem dulcem moderatè esse calidam. hactenus Galenus. Amygdalæ, ut Theophrastus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite, & ab ima parte circumforato, defluens undique humor abstergatur. Et contrà, dulces amarescunt, si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (ut etiam tradidit Galenus) non multum suppeditant alimenti: quanquam eis plerique utuntur & ad roborandam uenerem, & ad reficiendas uires.

Amygdalarũ uires ex Gal.

† In uulgatis Græcis exemplaribus hic non legitur καὶ ἡδυόσμου, id est, & mentha. Veriùm dictionem hanc uertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuisse testatur. eam quoq; & Oribasius, & Serapio ex Dioscoride transcribunt. Quæ ut ueræ Dioscoridis lectioni adstipulantur; ita hôc loco mentham addendam esse putauimus.

Πιςάκια. PISTACIA. CAP. CXL.

PISTACIA, quæ constat in Syria gigni, pineis nucibus similia sunt, & stomacho amica. Trita cum uino contra serpentium ictus prosunt, siue edantur, siue bibantur.

Pistaciorũ cõsideratio.

PISTACIA, quorum est communis in officinis usus, ex Syria Venetias importari solent. Quæ & è Syria (ut Plinius autor est) Lucius Vitellius censor in Italiam primus intulit, cùm legatus in ea prouincia fuisset, nouißimis Tyberij Cæsaris temporibus. Horum arbores Venetijs, Caietæ, Neapoli, & in alijs Italiæ locis uidimus, folijs lentisci maioribus, colore ex uiridi in luteum inclinante, ac eódem ordine extremis ramusculis emergentibus, è quibus racematim suis quæq; pediculis pendent Pistacia. Hæc (ut libro II. de alimentorum facultatibus scriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti; tametsi infarctas humore iocineris uias expediant, & à uitijs liberent. Porrò an stomacho noxia sint, an utilia, an aluum molliant, an adstringant, nullum huius rei certum habere testimonium scribit Galenus.

Pistaciorũ uires ex Gal.

PISTACIA.

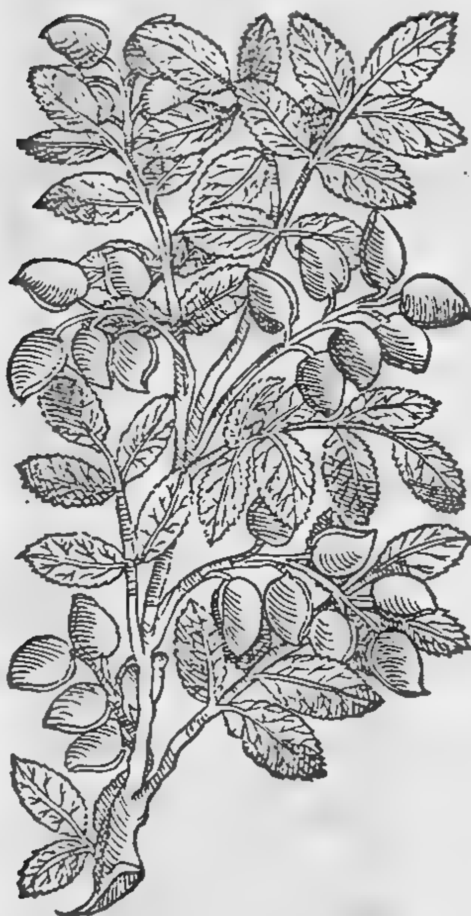

Galenus. Cuius sententiæ refragatur Auicenna, qui cùm palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro secundo hac dicendi ratione utitur, his ferè uerbis. Inquit quidam, non inuenio, quid Pistacia stomacho prosint, aut sanè officiant. Ego autẽ dico, quòd nauseam discutiunt, & uentriculi os roborant. Argumento est subamara, subausteraq; qualitas, quæ gustu in ijs deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad iocineris infarctus Galenum secuti Pistacia exhibent; sed ad iecur ipsum, uentriculumq; roborandum, ea tam cibis, quàm medicamentis immiscent. quin & ad conciliandam uenerem, & ad pinguedinem inducendam macie, & marasmo affectis commendant.

Staphylodendron.

Quibusdam in locis pistaciorum syluestrium nomine appellatur cuiusdam arboris fructus, quam Plinius libro, & capite decimo sexto STAPHYLODENDRON *nominat, etsi à pistacijs effigie, & sapore plurimùm dißideant. Planta hæc humilis est, folio sambuci, materie admodum imbecilli, floribus albicantibus, racematim dependentibus, quemadmodum & fructus: qui folliculis prouenit, rufo colore, ciceris effigie, maior tamen: in quo subuirens nucleus includitur, sapore dulcis, sed nauseam commouens.*

Nuclei pinei uires.

Sapore pistacijs similes sunt Pinei nuclei, qui in strobilis includuntur. Hi enim (ut loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant succum, sed crassum; tametsi ægrè concoquantur. Verùm si Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, resoluunt, ac impinguant. Prosunt præterea pulmonum uitijs, purulenta excreantibus, & tußi molestatis: sed priusquàm edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin uentriculum lædunt. Semen augent, & uenerem excitant. Renes, & uesicam non modò expurgant; sed etiam roborant, eorumq; ulcera prohibent. Vrinæ stillicidio opem mirificè præstant. Quam ob causam Strobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentißimo habentur usu ad huiuscemodi affectus.

Κάρυον βασιλικόν. NVX IVGLANS. CAP. CXLI.

NVCES Iuglandes, quas nonnulli Persicas uocãt, sunt difficiles concoctu, stomacho inutiles, biliosæ, capitis dolorem inferentes, tussiẽtibus inimicæ: uomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta uerò, & caricis præsumptæ, & à summo cibo, uenenis resistũt, nec minus si à ueneni haustu comedantur: largius esitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abscessibus, luxatisque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cepa autem, sale, & melle, canis, hominisque morsui proficiunt: tormina, cum calyce suo perustæ, & umbilico admotæ, sedant. Putamen combustum, tritumque in oleo, & uino, infantium capite peruncto, nutrit capillũ, alopecias replet. Sistunt menses nuclei usti, si triti ex uino admoueantur: ijdem è ueteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopijs medentur: alopecijs commanducati, & impositi præsenti sunt remedio. Nucibus tusis oleum exprimitur. Recentes stomacho innocentiores sunt, utpote suauiores: itaque allio mistæ eximunt acrimoniam. liuores in corpore illitu tollunt.

Nucum Iuglandium cõsideratio.

NVCES Iuglandes, quæ in communi sunt usu, itemq; arbores, à quibus eduntur, omnibus uulgò in Italia notiores sunt, quàm ut à nobis repræsentari debeant; cùm nulla arbor Nuce ubiq; frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quasi Iouis

glandes

glandes interlisis literis appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas esse, plures tradidere autores. Quippe cùm homines primùm glandibus tantùm diu uictitassent, inuenta tandem arbore, quæ nuces ferebat, degustato nucleorum sapore, horumq; dulcedine mirum in modum allecti, nuces Iouis glandes ob excellentiam appellauere. De ijs disserens Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Nucis arbor tum in folijs, tum in germinibus adstrictionem quandam possidet: cæterùm euidentem, multamq; in nucis putamine recēti pariter & succo. proinde eo tinctores quoque uti solent. At nos eius expressi succo similiter, ut mororum, & ruborum in melle decocto, uice stomatici medicaminis utimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti succi conuenire censentur. Porrò nucis ipsius id, quod edendo est, oleosum est, & tenue: itaq; ob id etiam facilè exprimitur, & quo diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur. Quanobrem oleum ex eo inueterato exprimere liceat. Tunc satis admodum fit per halitum euaporatorium. Itaq; quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægilopas sanant, ac nōnulli ad νευρότρωτα, hoc est, neruorum uulnera utuntur. Et libro II. de alimentorum facultatibus sic inquit. Habet Iuglans & adstringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis processu marcescit, degenerante tota eius substantia in pinguem succum, adeò ut cibo prorsus fiat inidonea, quòd ueteri oleo, sua pinguitudine assimilis appareat. Viridis autem, atq; etiámnum humida, neq; adstringentis qualitatis, neq; oleosæ conspicuè est particeps; sed magis est quodammodo ἄποια, id est, qualitatis expers: quod saporis genus aqueum (ut dixi) uocare consueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, stomachoq; utilior est, & multò magis, si unà cum caricis edatur. Proditum autem est à plerisq; medicis, si ambo hæc cum ruta ante alios cibos sumantur, hominem non magnopere à letalibus pharmacis lædi posse. Constat præterea humidas deiectioni magis, aridas uerò minus conuenire. Non pauci quoq; cum garo iuglandes præsumunt, uentris subducendi gratia. Ad hoc autem uirides aptiores sunt, utpote quæ adstringentis qualitatis minus participes sunt. Quin & aridarum quoque, ubi prius in aqua fuerint maceratæ (ut nonnulli faciunt) similis, ac uiridium facultas habetur. hæc Galenus. Cæterùm Iuglandes uirides decerptæ mensē maio, uel iunio appetente, antequàm earum putamina obduruerint, sacchara, uel melle asseruatæ stomacho utiles euadunt, & ori non ingratæ. Sed quoniam sermo nobis est de nucibus, cùm Dioscorides, Galenus, ac cæteri posteriores Græci de Indicis, Myristicis, Metellis, ac Vomicis nihil, quòd constet, memoriæ prodiderint, hic ea non dissimulanda putaui, neq; alienum duxi recensere, quæ de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam historijs sum consecutus. Sed primò de Indicis dicamus. Nuces igitur INDICAE myropolijs omnibus uulgatissimæ, fructus sunt arboris cuiusdam (ut Mauritani autores sunt) palmæ effigie, prægrandes, magnorum melonum instar, ab arbore dependentes: nanq; magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore constat in atrum rufescente, subdurus, tenax, callosusq;, intus uerò uillosa materie compactus, quæ in capillamenta manibus exterius fatiscit. Subtus est putamen triquetrum, uillosum, barbatumq;, cornu instar prædurum, eiusdem ferè coloris nucleum continens, oui anserini magnitudine, intus concauum: substantia illi pinguis, crassitudine semidigitali, durius cula, tenax, callosaq;, albicans, sapore dulci, butyrum referens, tenui sed aspero obtecta cortice, putaminis colore. Probantur recentes, eæq; præsertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: siquidem hoc argumēto recentiores facilè cognoscuntur. Excalfaciunt secundo abscessu, humectant uerò primo. In cibis sumptæ, etsi noxium admodum succum non gignant; uentriculo tamen laborem inferunt: semen augent, & uenerem excitant. Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, utiliter hemorrhoidibus inungitur, oleo præsertim admixto, quod è persicorum nucleis elicitur: per se illitum lumborum, & genuum dolores mulcet, & uentris animalia pellit. Quod uerò recentes nuces pressæ stillauerunt oleum, densum est, candidum, & pingue: in summa substantia, qualitate, sapore, ac demū facultatibus butyro non dissimile, sed longè melius subministrat alimentum. Nux Indica lætiore sagina corpora reficit. Idcirco strigosas mulieres mirum in modum impinguat, & ad crassitiem reducit. hactenus de Indicis.

Iuglandis uires ex Gal.

Iuglandes cōditæ.

Nucis Indicæ consid.

Oleum ex nucibus Indicis.

His succedunt MYRISTICAE, quæ uulgò officinis ob odoris præstātiam Muscatæ, quasi moschatæ dicuntur. Hæ (ut referunt ij, qui Indica litora perlustrarunt) proueniunt copiosissimæ in insula quadam nomine Badan: ibiq; eas proferunt arbores quædam nostratibus persicis haud absimiles, angustioribus tamen folijs, ac breuioribus. Hæ post foliorum germinationem, florem statim emittunt, quem Macim Arabes uocant. Panditur is syluestrium rosarum modo: è cuius medio nux erumpit, & processu temporis perficitur, & ubi maturitatem senserit, macis rosarum instar, expansus eam circumplectitur: quam postea suo tempore cultores legunt certatim, & quàm quisq; potest uberius, quoniam sunt ibi omnia cōmunia. Arbores absq; cultu, suppeditante tantùm natura, suos fructus edunt. Myristicæ nuces suo maci, tanquam rete cōprehensæ Venetijs in officinis quàm plurimis uisuntur, duro putamine conclusæ, auellanarum modo, colore subnigro: quo fracto compactilis subest globulus, nuclei uice, & is est nux Myristica, quam usurpare solemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præsenserint cariem: item ponderosæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita ut adacta acu confestim è uulnusculo exeat humor. Siccant (ut Mauritani scribunt) & excalfaciunt ordine secundo completo. Adstringunt, oris suauitatem commendant, & fœtentis animæ uirus commāsse abolent: lentigines in facie emendant, uisum acuunt, uentriculum & iecur roborant: lienem absumunt, urinam cient, fluentem aluum sistunt, flatus discutiunt, & frigidis uteri affectibus mirificè prosunt: & ut in uniuersum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E' recentibus prius contusis, & in cacabo calefactis prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ instar concrescit, fragrantissimum spirans odorem, neruorum & articulorum diuturnis doloribus à frigore excitatis utilissimus: quin & ueneris inunctionibus maximè expetitur. Myristicas nuces ueteribus Græcis ignotas fuisse illud fidem facit, quòd Theophrastus, Dioscorides, & Galenus earum, quòd in suis monumentis legerim, nusquam meminerint. Quare & hic quoq; asserere non dubitauerim, macerem (ut in eius mentione diximus) Dioscoridi, & Galeno myristicæ nucis florem esse nequaquam. Nam si ad eos floris cognitio

Nucis Myristicæ consid.

Myristicarū uires.

n 2 peruenisset,

peruenisset, ueri quidem simillimum est, quòd etiam fructus notitiam habuissent: quos, certò scio, ob suas admirabiles facultates, & naturæ dotes nunquam scriptis dißimulassent. Præter odoratas, eas etiam nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS, & METELLAS uocant. Sed tam officinæ, quàm medicorum uulgus has magno errore confundunt, quòd plerunq; legitimas uomicas metellarum loco usurpent, & contrà metellas nonnunquam uomicarum uice. Nam Vomicas quidem eas appellant errore ducti, quæ lupinorum instar compressæ sunt, & tenui quadam lanugine contectæ, quarum esu canes necantur. Metellas uerò, quæ nonnihil extuberantes, quibusdam nodis, ueluti paruis oculis, per ambitum sunt refertæ. At eorum lapsus facilè deprehendi potest Serapionis testimonio, qui Abrahami autoritate reddidit nucem Vomicam colore inter glaucum, et album, auellana paulò maiorem, nodosam; Quibus notis eas esse præditas constat, quas seplasiariorum uulgus metellas appellat, quæ nullo modo respondent legitimis metellis à Serapione descriptis, his uerbis. Nucis metellæ arbor, uomicæ arbori non dißimilis, fructū gerit mandragoræ, oleosum, hirsuto cortice, sapore non iniucundo. Quæ notæ perspicuò adstipulantur ijs, quas Vomicas nuncupant: eæ siquidem corticem habent hirsutum, oleosæ sunt, & gustui non ingratæ. quin & facultatibus, non ausi notis (ut quidam falsò existimant Serapionem intellexisse) mandragoræ fructus referunt, cùm autore Serapione, quarto refrigerent excessu, ita ut drachmarum duarum pondere esitatæ interimant, minore uerò mensura temulentiam faciant. Quos quidem effectus præstare uidemus non modò in canibus, sed etiam in hominibus, quibus hæ datæ fuerint, quas uomicas esse contendunt: siquidem Serapio de Vomicarum facultatibus differens, nullam letalem uim eis adscribit, sed quòd tantùm duarum drachmarum pondere cum anethi decocto, uel sale haustæ, mirificè uomitum cieant. Quamobrem dixerim ego, illas, quibus callosa tubera supereminent, nodiq; uisuntur, oculorum ferè instar, legitimas esse uomicas: metellas uerò, quæ pressæ, & hirsutæ canibus necandis aptißimæ habentur. Cæterùm nescierim ego, qua ratione ductus Leonarthus Fuchsius ultimo libello, ubi tantùm stirpium imagines in exiguam formam contraxit, dixerit nuces metellas hispidos esse fructus peregrinæ illius plantæ, quam antea magno uolumine Stramoniam uocauerat. Quod prorsus reclamare uidetur Mauritanorum sententiæ, à quibus harum historias accepimus.

Nuces uomicæ, & metellæ

Multorum error.

Fuch. lapsus.

Anacardij mētio, & uires.

Sed quoniam scribenti mihi de Nucibus omnibus ANACARDIA sese obtulere Græcis ueteribus ignota, cùm & ipsa in officinarum usu expetantur, de eis quoq; uerba facere ex Arabum testimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (ut testis est Serapio) fructus cuiusdam arboris auicularum corculis non dißimiles, unde & nomen, colore etiámnum cordis modo rufescente, cùm scilicet ab arbore decerpuntur. Inest ijs liquor mellis craßitie sub cortice residens, sanguinis modo rubicundus, sub quo est & nucleus paruæ amygdalæ effigie. Nascuntur in Siciliæ montibus, qui continuè igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio excessu. Præstat in medicina liquor; etsi myropolæ communi errore & cortice, & nucleo utantur. Anacardia (ut aiunt) labantes reuocant sensus, memoriæ iacturam resarciunt, & neruorum, & cerebri affectibus, quos frigida causa attulerit, auxiliantur: nihilominus sanguinem exurunt, & cutim ulcerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia sunt, cùm & aërant, & deleteria facultate non uacent: cui tamen remedio est lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expressum.

Κάρυα ποντικά. NVCES AVELLANAE. haselnüß CAP. CXLII.

NVCES auellanæ, quas & leptocarya uocant, stomacho infestæ sunt: ipsæ tamen tritæ, & in aqua mulsa potæ, tussi ueteri medentur: tostę, & cum exiguo piperis potæ, destillationem concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe ursi perunctus, alopecijs capillum reddit. Aiunt nonnulli usta earum putaminá, & in cineris speciem redacta, cum oléo, cæsiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuso sincipite.

Auellanarum consideratio.

AVELLANAE nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ sunt, quòd in Græciam (ut Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in urbanarum, & in syluestrium genere numerosæ reperiuntur. Cæterùm ex domesticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ sunt: ueruntamen oblongas & præstantiores, & gustui gratiores esse constat; & illæ præsertim, quæ putamine uehementer rubent, & fractu minimè sunt contumaces, quales sunt Vicentinæ. Oblongæ serius maturitatem sentiunt, citius uerò rotundæ. quapropter illæ uegetiori sunt nucleo, diuq; perdurant. Syluestribus coryletis ferè innumeris scatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta ubertate, ut eas rura saccis legant, ubi maturitatem senserint. Auellanæ (ut memoriæ prodidit Galenus tum lib. VII.

simplicium

ſimplicium medicamentorum, tum ſecundo de alimentorum facultatibus) plus habent eſſentiæ terreſtris, ac frigidæ, quàm Iuglandes. quin & plus præbent alimenti: ſiquidem denſiores ſunt, & minus pingues. Diocles autor eſt, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in uentriculo ſupernatare, largius eſitatas caput tentare; innocentiores tamen eſſe uirides, quàm aridæ.

Auellanarum uires ex Gal.

Μορέα. MORVS. Maulberbaum CAP. CXLIII.

MORVS arbor nota eſt. Cuius fructus aluum ſoluit, ſtomacho inutilis eſt, & facilè corruptionem ſentit. Hoc idem præſtat mori ſuccus: decoctus autem æreo uaſe, atque inſolatus, adſtringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonſillarum inflammationes addito mellis exiguo. Sed inoleſcit uis eius, adiecto ſciſsili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ ſemine, iri, & thure. Immatura mori poma ſiccantur, tuſaque acinorum rhois uice, obſonijs miſcentur, ut cœliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum reſoluit: latas uentris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauſerunt. Folia trita ex aceto illita, ambuſtis igni medentur: tinguntque capillum, uitium, & fici nigræ frondibus ſimul coctis in aqua cœleſti. Succus foliorum cyathi menſura potus, contra phalangiorum morſus auxilio eſt. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptiſsimè in dolore colluuntur. Radix circiter meſſem inciſa, facto in ambitu ſcrobe, ſuccum emittit, qui poſtridie concretus inueniri ſolet. Is in dolore dentium efficax eſt: tubercula diſcutit, & aluum purgat.

EST ET Mori utrunque genus album, & nigrum paßim uulgaris notitiæ in Italia; præcipuè his in locis, ubi bombyces ſericifici aluntur. Conſtat alba mororũ poma adſtringentem facultatem longè minorem, quàm nigra eſſe adepta (etſi Dioſcorides, & Galenus alborum non meminerint) ex multa & perſpicua, ſed paululum inſipida dulcedine, quæ guſtatu deprehenditur: ſiquidem in maturis nulla planè adſtringendi uis percipi poteſt. Morus nouißima urbanarum germinat, foliaq; emittit: eaq; propter ueteribus dicta fuit arborum ſapientißima. Mora (ut prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, item ſecundo de alimentorum facultatibus) matura quidem uentrem ſubducunt, immatura uerò ubi aruerint, admodum reſtringunt. Itaq; ad dyſenterias accommoda ſunt, item ad cœliacas, & quaſcunq; alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorum ſuccus ad oris medicamenta ſit utilis, propter eam uidelicet, quæ ineſt illi, adſtrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ mediocrẽ expoſcunt adſtrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, ſortita ſunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus ſuis partibus mixtam aliquam uim obtinere uidetur, ex reſtringente, & purgante compoſitam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeò ut & latas interaneorum tineas perimat. In alijs autem partibus reſtringens uincit; in folijs tamen, & germinibus quodammodo media utriſque temperies eſt. Mora ubi primùm manſa fuerint, ingeſta citißimè tranſeunt, & alijs cibis ſuo ueluti ductu uiam ſtruunt. Verùm ſecundo loco ſumpta, celerrimè alijs unà cum cibis corrumpũtur: id quod etiam faciunt, ſi cum eduntur, prauo in uentriculo humori occurrant. Quòd ſi corruptionem non ſentiant, corpus quidem humectant, ſed non planè refrigerant, niſi actu frigida aſſumantur. Paucißimum miniſtrant alimentum ſimiliter atq; pepones; haud tamen uomitum cient, nec ſtomacho, ut illi aduerſantur. De Moris autem, quæ rubi ferunt, lib. IIII. in Ruborum commentatione, Deo fauente, latius diſſeremus. Sed quoniam mori folijs & ueſcuntur, & aluntur uermiculi, qui admirabili naturæ ſpectaculo nobis SERICVM uellus conficiunt, quo recentiores medici in his, quæ cordi conueniunt, medicamentorum compoſitionibus utuntur, ut, quantum per me fieri poteſt, omnibus rei medicæ ſtudioſis fiat ſatis, ea de Serici uiribus hic perſtringam (quandoquidem non inuenio è ueteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) quæ Auicenna poſteritatis memoriæ commendauit tractatu, quem de uiribus cordis inſcripſit. Sericum itaque (eodem autore) mirificè exhilarat. qua in re crudum eo longè præſtat, quod ignem fuerit expertum; tametſi coctum quandoque in uſum ueniat, uerùm antequàm in infectorum cortinis immerſum inficiatur. Excalfacit Sericum, reſiccatq; ordine primo: exiccat, & attenuat ea naturæ dote, ut cor recreet, lætumq; efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illuſtrat ſpiritus. neque eius facultas uni tantùm aßignatur ſpirituum generi, aut una tantùm diſpoſitione; ſed ei proprium eſt, omnibus æquè ſpiritibus opem ferre, ita ut ſpiritus tam uitales,

Mori conſideratio.

Mori uires ex Galeno.

Serici métio, & uires.

& animales, quàm naturales reficere ualeat. Cæterò quanuis negauerit Auicenna decoctum sericum, & filorum coloribus imbutum in medicos uenire usus; Mesues tamen in eo serapio, quod de pomis inscribitur, id sericum admittit, quod cocco legitimè sit infectum. Idq; similiter inserit in ea medicamenti compositione, quam Alchermes ipse nuncupauit.

Συκόμορος. SYCOMORVS. CAP. CXLIIII.

SYCOMORVM, aliqui etiam sycaminum, id est, morũ, uocant, cuius fructus sycomorũ etiã, propter inefficacẽ gustum, appellatur. Arbor est magna, fico similis, frõdosa, multo lacte abundans: folijs mori: pomum ter, aut quater anno fert, non ramis, ut fico, sed caudice ipso, caprifico non dissimile, dulcius grossis, sine granis interioribus: quod non maturescit, nisi ungue, aut ferro scalpatur. Nascitur plurimum in Caria, Rhodo, locisque non multi tritici feracibus: ubi prouentu fœcundo, restibilique iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum aluo utile est, sed perquàm exilem præbet alimoniam: stomacho aduersatur. Succus primo uere tenera arbore antequàm fructum ferat, eximitur, lapidis ictu summo cortice desquamato: si enim altiore plaga uioletur cortex, nihil effluet. Spõgia, aut uellere lacryma excipitur, quæ siccata, & in pastillos coacta, fictili uase reponitur. Vis succi emollit, vulnera conglutinat, discutit collectiones coctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra serpentium morsus, duratos lienes, stomachi dolores, & perfrictiones. celerrimè teredinem sentit. Gignitur & in Cypro arbor genere distans, quæ cùm sit vlmus, prædita tamen est folijs sycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, supradictis cætera similis.

Sycomori histor. ex Theophrasto.

SYCOMÓRVS (*ut Theophrastus est autor libro IIII. capite II. de plantarum historia*) *arbor est moro nostrati similis, quippe folio, magnitudine, aspectuq; proxima. Fructũ præter cæteras peculiariter gignit: nõ enim germinibus, non ramis extremis, sed caudice pomum parit magnitudine ficus, & uisu proximum, succo atq; sapore caprificis sanè simile, uerùm longè dulcius, granisq; internis omnino carens, multitudine numerosius maturescere nequit, nisi scalpatur. Scalpuntur autem unguibus ferreis: & cùm scalpta poma sunt, ad quartum diem maturescunt: hisce ablatis, alia, & alia ex eodẽ loco subnascuntur, terno ita, & quaterno partu copiosa. Lactuosa arbor admodum est, & materies (quòd sit solida, robusta, & nigra) ad multa commoda existit. Hæc inter cæteras arbores id sibi proprium uendicauit, quòd cæsa cõtinuò uiret, neq; siccatur unquam, nisi aqua obruatur. Eaq; propter & lacubus, & stagnis demergitur, madefactaq; in profundo siccatur, cùmq; sicca omnino fuerit, superfluitat, atq; innatat. hactenus* Theophrastus.

Sycomori mẽtio ex Galeno.

De Sycomoro disseruit Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, ubi ita scriptum reliquit. In Alexandria Sycomori plãtam uidi unà cum fructu, paruæ, candidæq; ficui adsimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis est particeps, estq; facultate humidior quodammodo, ac frigidior, ueluti mora. Quinimo inter mora, ac ficus medium iure quis ipsum collocarit, atque hinc nomen ipsi inditum esse mihi uidetur. Ridiculi nanq; sunt, qui fructum hunc ob id aiunt sycomora fuisse nominatum, quòd paruis ficubus assimiletur. Ipsius autem nascendi ratio ab alijs arborum fructibus quodammodo est diuersa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, sed ex prægrandibus ramis, caudiceq; enascitur. hæc Galenus.

Ficus Cypria

Sycomoro similis est (ut loco citato memoriæ prodidit Theophrastus*) quæ in Creta uocatur Cypria ficus: nam & ipsa fructum edit, caudice, ramisq; crassissimis. Differt tamen à priore, quòd germẽ quoddam emittit sine ullis folijs, radiculæ simile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusq; folia ulmum repræsentant. Quater anno fructum fundit, sed nullum ad maturitatem perducit, nisi pomo ipso immaturo inciso, emissoq; lacte. Dulcedo ficubus non absimilis, & interna grossis planè conueniunt. magnitudo autem pruni est. Quod maximo est argumento, hanc quoq; plantam in Sycomori genere annumerandã esse.*

Vulgaris error.

Quare apertè hallucinantur ij, qui putant arborem Sycomorum esse, quæ plerunq; uisitur in monachorum claustris uulgò uocatis, & in templorum plateis, ubi mortuorum cadauera humantur, è cuius baccis monachi uerticillos fabricant, quibus mulieres suas numerant preces. Hanc (ut Bellunensis castigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quã deleteriæ facultatis participem esse prodit Fen sexta quarti, ut latius libro sexto dicemus.

Συκα. FICI. CAP. CXLV.

Fici maturæ recentes stomachum lædũt, aluum soluunt, sed facilè contracta ab eis fluxio sistitur: sudorem euocant papulasque, sitim sedant, calorem restinguunt. Siccis natura excalfaciendi, vires alunt, sed sitim magis stimulant, aluo utiles: rheumatismis uentris, & stomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, uesicæ, & ijs, quos longa ualetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptissimæ. feruefactæ cum hyssopo, & potæ, thoracem purgant: tussi ueteri, diuturnisque pulmonũ uitijs cõueniunt. aluum molliunt tusæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctum arteriæ, & tonsillarum inflammationibus gargarizatu prodest. cum hordeacea farina cataplasmatis miscentur, & in muliebres fotus cũ fœnogræco, & ptisana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæque duritias discutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, si cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento sutorio, deploratis ferè tibiarum fluxionibus, & cacoëthicis ulceribus medentur: quin & cum uino decoctæ addito absinthio, & hordeacea farina, utilissimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato sanant perniones: pruriginès, sonitusque, si crudæ terantur, & sinapi, liquoreque aliquo exceptę auribus instillentur. Tam syluestris, quàm satiuæ fici lacteus succus coaguli modo lac contrahit, cócretumque dissoluit, ut acetum: exulcerat corpora, meatus aperit. soluit aluum, uuluam recludit cum detrita nuce Græca potus: menstrua ciet cum luteo oui appositus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplasmatis cum farina fœnigræci, & aceto utilis: lepras, lichenas, uitiligines, uitia cutis in facie, psoras, ulcera in capite manantia, cum polenta expurgat: instillatus plagæ, percussis à scorpione, uenenatorum ictibus, & rabiosi canis morsibus auxiliatur: prodest dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus: uerrucarum informicationes tollit cum adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idem præstat succus è teneris ramis syluestris fici, qui lacte prægnantes, silente adhuc oculo, tusi exprimuntur, & siccatus in umbra reponitur. Et lac, & succus imponuntur exulceratorijs medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulni, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis soluat, si inter coquẽdum ficulneo surculo, spathæ loco, moueatur. Grossi, quæ erinei nonnullis uocantur, coctæ illitæ, strumas, nodosque omnes emolliunt. Crudæ formicas, uerrucas, & thymos, nitro, farinaque additis, tollunt. Folia eadem possunt. Illita cum sale, & aceto ulcera in capite manantia, epinyctidas, & furfures sanant: ijs ficosæ extuberationes, & palpebrarum scabritiæ perfricantur. Nigræ ficus folijs, cauliculisque, candidæ uitiligines perunguntur: faciunt ad canum morsus, & ulcera, quæ ceria, id est, fauos, uocant. Grossi cum syluestris papaueris folijs ossa extrahunt: furunculos cum cera discutiunt: contra muris aranei morsus, & scolopendræ uenena, cum eruo, & uino illitæ, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam syluestris, quàm satiuæ lixiuium, crematis ramorum cauliculis, quod subinde macerari opus est, & inueterascere: siquidem inter caustica intelligitur. Gangrænis prodest: nanque expurgat, & consumit, quæ excrescunt, eoque sic utendum est: spongia assiduè hoc lixiuio imbuta superponitur. Interdum dysentericis, & in fluxiones uetustas, & sinus cuniculatim exedentes, magnosque, instillari conueniet. Etenim purgat, conglutinat, carne replet, & oras committit, non secus atque emplastra, quæ cruentis vulneribus inijciuntur, enæma uocant. Bibitur ad discutiendum sanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, conuulsa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: cœliacis, dysentericis, per se cyathus datus prodest: neruorum uitijs, conuulsionibus, commodè illinitur ex oleo, utpote quod sudores moueat: aduersus gypsi potum, & phalangiorum morsus bibitur. Hæc eadem præstant reliqua lixiuia, præsertim quernum: omnia tamen adstringunt.

Fici fructus sunt in Italia uulgò notissimi. Quarum etsi plura notentur genera in candicantium, & nigrescẽtium discrimine; sunt tamen omnibus notiores ob frequentissimum in autumno earum in cibis usum, quàm ut nobis præstantiores Ficorum consideratio.

præstantiores repræsentare, ac describere sit opus. Siquidem omnes satis gustus edocuit, eas esse laudatißimas, quæ planè maturæ pinguedine, & sapore cæteras antecellunt. Sed ut præter id, quod à Dioscoride proditum est, earum omnibus facultas innotescat, & temperamentum: quin & ut omnes cognoscant, quod præbeant alimentum, quasq; utilitatem, ac noxam inferre poßint, ea paucis edisseram, quæ ex Galeno deprompsi. qui in primis lib. II. de alimentorum facultatibus sic scriptum reliquit.

Ficorũ facultas ex Gal.

Ficus tametsi minus praui succi gignant, quàm cæteri omnes non modò fugaces, sed etiam autumnales fructus, non tamen id uitium prorsus effugere potuerunt. Cæterùm hæc ipsis insunt bona, nempe quòd commeabiles sint, & facilè in totum corpus peruadant, penetrentq;. Nam & abstergendi ui pollent haud obscura: cuius gratia post ipsarum esum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficubus id usuuenit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis, & suilla caro, sed turgidulam, & subinanem, ueluti fabæ. Quin uentrem flatibus implent & ipsæ, & non mediocrem hinc profectò molestiam intulissent, ni etiam celerem descensum essent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant, flatus, quem excitant, non diu manet, atque ob id minus cæteris autumni fructibus lædere consueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt, quod & in alijs quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam non tantum in illis discrimen existit. Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa uacant. Et sequenti capite, ubi uuarum facultates recenset, sic inquit. Ficus, & uuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsa nutriant, maximo argumento sunt ij, qui uinearum fructum custodiunt: siquidem hi cùm duos menses solis uuis, ac ficubus, quorum custodiæ præsunt, uescantur (nisi fortè panis quidpiam cum illis addant) obesi tamen, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur, haud quaquam est firma, ac densa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit; sed laxa est, ac præhumida: obid celeriter etiam, cùm uesci ipsis desierint, contrahitur, ac considet. Idem etiam de Ficubus siccis differens loco prius citato, ita scribit. Caricæ multiplicem quidem habent utilitatem; si quis tamen largiùs esitauerit, ab eis offenditur: non admodum enim probum sanguinem gignunt, quapropter pediculorum quoq; agmen eas comitatur. Incidendi, extenuandiq; uim habent, qua & uentrem ad excretionem irritant, & renes expurgant. Iecori autem, lieniq; inflammatione obseßis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam eximia facultate, sed communi ratione dulcium omnium ciborum, ac potuum. Obstructis autem illis, aut scirrho tentatis, ipsæ ex sese nihil prosunt, nec obsunt: sed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abstergentibus mistæ, non mediocriter auxiliantur. Ideoq; nonnulli medicorum in dictis lienis, ac hepatis affectibus exhibent ipsas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satureia, aut calamintha, aut origano, aut hyssopo. Ad eundem etiam modum, si caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi, ac extenuandi assumantur, non solùm sic affectis; sed sanis quoque utiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos esse non ægrotantibus modò; sed benè ualentibus etiam tutißimum est. Proinde hoc pacto ficus cum sale extenuante, aceto, & garo præparatas uulgò comedunt, quòd id utile esse experientia didicerint. Verisimile autem est, ipsorum nonnullos medici cuiusdam consilio adductos, ficus hoc modo primùm comedisse; deinde eam notitiam ad uulgus dimanasse. Qui uerò cum cibo aliquo incrassante ficus, & caricas edunt, non mediocriter offenduntur. Item libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate idem Galenus ita scribit. Ficus aridæ uim habent excalfaciendi ordine primo etiam completo, aut secundo incipiente: habent uerò etiam partium tenuitatem quandam. Ex istis duobus idoneæ sunt, quæ tumores duros concoquant: statim uerò etiam ea discutiunt. Atque ipsæ per se illitæ eiusmodi uim obtinent. Sed & decoctum earum eiusdem utique naturæ est. Verùm ubi magis concoquere consilium est, miscenda est farina triticea: ubi uerò plus discutere, hordeacea. panis horum in medio est. Sed hæc magis sunt propria tractatus de medicamentorum compositione, & rationis curandi. uerùm in præsentia hæc de caricis nouisse sufficiat. Porrò scire oportet, quòd quæ pinguiores sunt, magis possunt concoquere: quæ uerò gustu acriores, magis tum extergere, tum discutere. Cæterùm quod ex ijs plurimùm in aqua coctis efficitur, simile est melli, non solùm consistentia, sed & facultate. Porrò ficus uirides comesæ, propter admistam humiditatem, facultatis sunt imbecillioris: subducunt tamen aluum utræque tum humidæ, tum siccæ. Ficus arbor calidæ, tenuiumq; partium temperaturæ est, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum succus: ualenter enim eorum uterque calidus est. Itaque non mordicat tantùm, aut absterget uehementer; sed & ulcerat, & ora uasorum reserat, & formicas, quas myrmecias uocant, eijcit: quinetiam purgare potest. Porrò ficus agrestis, quam erineum Græcè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tum succus ad omnia quàm satiuæ ualentior est. Sed & cradæ, hoc est, rami earum adeò sunt calidæ, tenuiumq; partium temperamento, ut carnes bubulas duras, si coquendis adijciantur, friabiles, ac teneras efficiãt. hæc de ficubus Galenus.

Fici præcoces.

Democritus præcoces ficos fieri pollicetur, si oleo, & columbaceo fimo arbor illinatur. Et contrà, serotinas; si primæ großi, cùm fabæ magnitudinem excessere, detrahantur. Ficum arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum est.

Περσέα. PERSEA. CAP. CXLVI.

PERSEA arbor est in Aegypto, fructum ferens cibo idoneum, stomacho utilem. in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur, præsertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu sanguinis eruptiones sistunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perside exitiosam esse, translatamque in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam.

QVEMADMODVM

PERSEA.

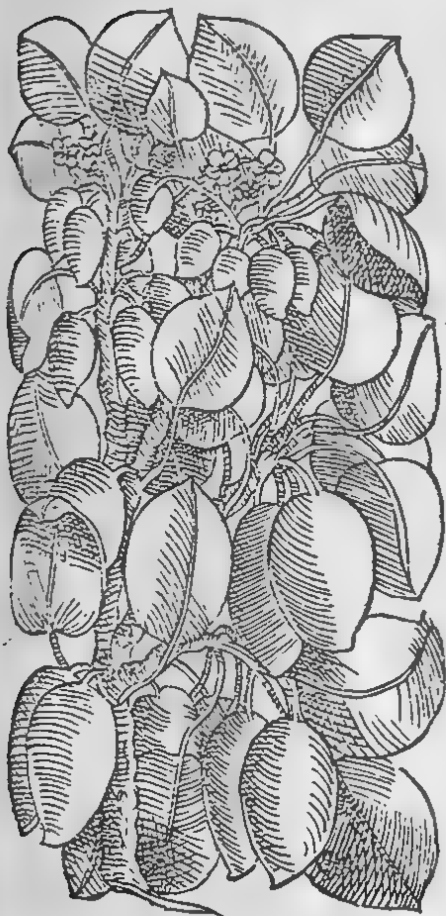

QVEMADMODVM ſuperius in malorum commentatione prodidimus, Perſea arbor Aegyptia non eſt (ut putat Marcellus Virgilius Florentinus) noſtras Italica malus perſica, ſed planta plurimùm diſsidens ab ea, ut & Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio facilè probari poteſt: quandoquidem ij utranq;, ſed ut alteram ab altera diuerſam, diuerſis capitibus tradiderunt. Hæc (ut libro IIII. de plantarum hiſtoria cap. II. ſcribit Theophraſtus) arbor eſt Aegypti; aſpectu magna, formoſaq;: folio, flore, ramo, totaq; figura potiſsimùm pyro uicina; niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit: quippe nouus anniculum ſemper occupat. Maturitas anniuerſariorum afflatu conficitur: reliquum crudiorem auferunt, atq; recondunt. Eſt magnitudine pyri, figura oblongus, amygdalæ modo, colore herbidus. Nucem intus habet, ut prunum: uerùm longè minorem, molliorémq;. Caro eius ſuauis, ac prædulcis manditur, concoctuq; facilis, & innocua, etiam largiore cibo ſumpta. Radice arbor exuperat, tum longitudine, tum etiam craſsitudine, multitudineq;. Materie conſtat robuſta, dura, uiſuq; decora, ueluti lotus. Quapropter ex ea & ſimulacra, & lectulos, & menſas, & reliqua ſimilia factitant. Ex his igitur Theophraſti uerbis, ſi Perſeæ notæ, ac delineationes cum noſtra perſica malo diligenter conferantur, liquidò patere arbitror, has plantas inter ſe diuerſas eſſe. (Perſeæ arboris conſideratio.) De Perſea uerba faciens Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, hæc memoriæ commendauit. (Perſeæ mentio ex Gal.) Hanc etiam plantam uidi in Alexandria, quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt autem fructum huius apud Perſas adeò noxium eſſe, ut edētes interimat: in Aegyptum uerò tranſlatum, in eſculentum miteſcere, & pyrorũ, malorumq; modo, cum quibus & magnitudine conuenit, eſitari. Eadem recenſuit Galenus libro II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi de cephalææ curatione agens, ſic inquit. In ſola Alexandria perſeæ arborem uidi, at non in alia Romanis ſubdita gente. Quidam perſion ipſam appellant, aiuntq; in Perſis lethalem eius arboris fructum eſſe, cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus exiſtat. hactenus Galenus. Ex cuius etiam uerbis palàm eſſe crediderim, perſeam à perſica malo prorſus diſsidere, cùm in tota ferè Europa perſica malus frequentiſsima proueniat. Quin & ex ijs facilè dixerim, Columellam erraſſe, quòd exiſtimauerit, perſica ea eſſe poma, quæ à Perſis ad Aegyptios allata perſea dicuntur, ut libro cultui hortorum dicato his uerſibus teſtatur. (Columellæ lapſus.)

Tunc præcox bifera deſcendit ab arbore ficus,
Armenijſq;, & cereolis, prunisq; Damaſci
Stipantur calathi, & pomis quæ barbara Perſis
Miſerat (ut fama eſt) patrijs armata uenenis.
At nunc expoſiti paruo diſcrimine lethi
Ambroſios præbent ſuccos, oblita nocendi.

Ἴβερίς. IBERIS. CAP. CXLVII.

Bauldre kress

† IBERIS, ſiue cardamantica, folia habet naſturtij, vere uirentiora: caulē cubitalem, aut minorem. in incultis naſcitur. Aeſtate lacteum florem promit, quo tempore efficacior eſt. Radices duas naſturtio ſimiles habet, calfacientes, & adurentes. Ipſæ enim iſchiadicis cũ ſalſa axungia emplaſtri modo vtiles, quaternis horis alligatæ, ut dein in balneas deſcendatur, & poſtea oleo cum lana locus perungatur.

VIDIMVS primùm Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob preclaras eius ingenij, & doctrinæ dotes, apud Sereniſs. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuitatem Tridenti, ubi uulgò dicitur alle Laſte, effigie nimirum, qua deſcribitur à Dioſcoride, ac alijs pluribus Græcis autoribus. (Iberidis conſideratio.) Huius Galenus in ſimp. cenſu nuſquam ſeparatim meminit, ſed hanc, & Lepidium non niſi nomine differre prodidit. (infra 295) Quod etiam idem teſtatus eſt libro x. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos circa finem de coxendicum curatione agens, ubi ex Damocrate ſic inquit. Damocratis extat libellus, qui Clinicus inſcribitur, in quo uerſibus iambicis, quemadmodum ſolet, de tribus diſſerit medicamentis. Ac primò quidem de eo diſſerit, quod ex herba conſtat, quam ipſe Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide medicum quendã amicum

IBERIS.

Iberis, & lepidium idem.

amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (ut dixi) ipse Democrates Iberidem uocat, ut qui tantùm uisu herbam cognouerit, nomen autem eius nullum audierit, cùm etiam id ipsum ignorauerit is, à quo eius usum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræsentat, uidetur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione ducta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Describit autem ipsius formam ijs carminibus.

Herba hæc ubiq; multáq; frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros & ueteres,
Tritasq; quondam publicè pedibus uias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper uirescens, folijs nasturtij
Florentibus uere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rursus ampliorem, ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, uariumq; ualde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum,
Visum ferè ut fallens, oculos quoq; effugiat.
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Verò similem quàm maximè nasturtio.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, et Lepidium idem esse testatur his uerbis. Si coxendicum dolores leuare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui lepidium uocant, aut nasturtium sylnestre colligito. Ex cuius certè sententia asserere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Vnde perspicuum est, hoc Iberidis caput huiusce primi uoluminis calci accreuisse nimia uel librariorum, uel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potißimùm deducit, quòd constet, huius primi uoluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem eiusmodi herbas Dioscorides lib. II. ordinatè disposuit, ac de eis disseruit, ubi priuatim lepidio, quod Damocrati Iberidem existimamus, propriam aßignauit sedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiam appellari scribit, & ex tertio excalfacientium ordine esse, ac nasturtio uiribus proximum. Et lib. III. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ usus, quam lepidium quoq; appellant. Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi uenerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm expreßè contra Galeni, & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas superius adduximus, aliud à lepidio iberidem esse contendant. Quos tamen excusatos habeo, utpote qui fortasse maius studium rebus diuinis impenderint, quàm ut certam simplicium medicamentorum cognitionem assequi potuerint. Cæterùm non ignorandum est, Paulum præter Iberidem, de qua nunc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diuersæ, eiusdem item usum ad ischiadas commendasse. Quod eius uerba demonstrant, quæ eodem loco ita sonant. Quæ uerò apud nos Iberis fruticosa nascitur similibus lauri folijs, & multò amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solùm in coxarum, sed in alijs quoque diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. XIX. capite VIII. his paucis describitur. Exit lepidium in cubitalem altitudinem, folijs laurinis. Quibus sanè notis satis apparet, hoc secundum Iberidis genus, uel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie passim in hortis frequens nascitur, à quibusdam Piperitis ob uehementem eius acrimoniam dicta. Itaque manifestè aberrarunt uiri alioqui clarißimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud esse putauerint, quod uulgus herbariorum Raphanum rusticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic Raphano insunt, uerbasco maiora, & helenio æqualia, manifestè declarant, his legitimum non innotuisse lepidium. nisi forsan lepidium Raphani nomine acceperint.

Iberidis caput addititium.

Monachorũ lapsus.

Iberis altera Paulo.

Barbari, & Ruell. lapsus.

† Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioscoride, eiq; adscriptum sit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti sint uetustißimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, charissime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & nascentibus ex eis succis, lacrymis, seminibusque disseruimus. In hoc autem secundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, subnexis herbaceis, quæ acri prædita sunt facultate, vtpote quæ cum ipsis cognatione iuncta sint: qualia allium, cepa, sinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum uires disiunxisse videamur.

Ἐχῖνος θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS. CAP. I.

MARINVS Echinus stomacho, uentrique vtilis est: vrinam cit. Huius testa cruda inassata commodè medicamentis admiscetur, quæ psoras abstergunt, Crematæ uerò cinis sordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

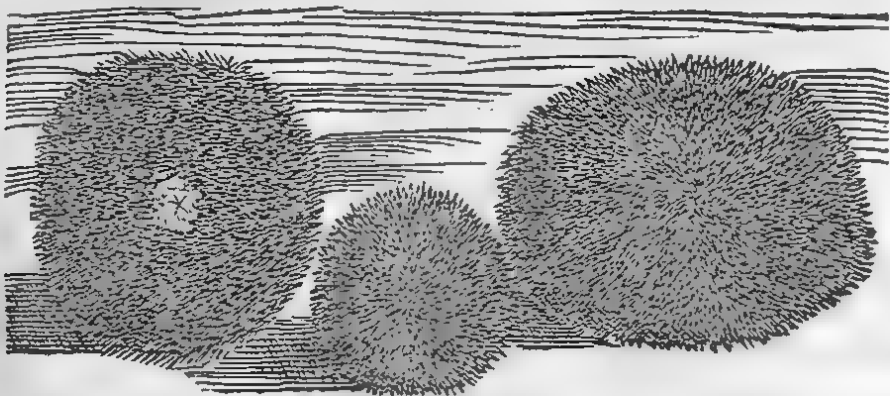

Echini marini consideratio.

ECHINVS *marinus notißimus est, ijs præsertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici litora accolunt. Ingentem Echinorum numerum uidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus Ciuitatis ueteræ in Romano litore, nigris horrentibus spinis. Alios uerò uidi ex Pirano Istriæ oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore suffusos, quos Echinometras appellauerim, quòd scripserit Aristoteles libro* IIII. *de historia animalium capite quinto, hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi testa, spina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, soliti: spinis paruis, non rigidis, sed mollioribus. Genera (ut idē inquit) Echinorum plurima sunt. Primum, quod cibo idoneum est, in quo, quæ oua appellantur, magna, esculentaq; consistunt, pariter in maiore corpore, & minore: nam nouelli adhuc, paruiq; pleniusculi illis constant. Secundum, ac tertium spatagi, ac brißi, quæ genera pelagia sunt, raraq; inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quasi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud est minutum, spinis longis, prædurisq;, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad destillationes urinæ medicamento utuntur. Quo fit, ut Paulum Iouium planè aberrasse crediderim: quippe qui suo de Romanis piscibus libello, Echinometram Aristoteli destillationibus urinæ opitulari, non autem huiusce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma uisitur, priore, atq; nouißima parte spissum, & continens: cætera uerò non continuum, sed simile laternæ, cui nō obducta membrana est. Omnium maximè à natura muniti sunt, utpote qui testa undiq; spinis circumuallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, sedemq; permutant. cuius rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant. Euenit autem, ut quod caput appellant, & os, echinis uersum in terram sit: quod uerò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur. quod idem omnibus turbinatis, patellisq; euenit: pastus enim de imis petatur necesse est. Vnde fit, ut os inuersum ad pastum sit, excrementum uerò superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiacēs linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde uenter in partes quinq; distinctus, perinde ac si plures numero uentres hoc*

Iouij error.

tres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, plenique uacatis materiæ, et ex uno stomacho dependent, in utriusque ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa uentrem nulla, sicuti in uniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adhærent, membranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis: nigra etiam quædam circùm ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cùm non unum, sed plura genera Echinorum sint, omnium partes quidem eas omnes sortiuntur: sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & paruæ admodum continent, exceptis ijs, qui uada incolunt. Tradunt sæuitiam maris Echinos præsagire, correptisque operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus anchoris nauigia infrenant. hæc ex Aristotele. Echinorũ uires ex Gal. *Meminit utriusque Echini Galenus, marini scilicet, & terrestris unico tantùm capite libro* XI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Erinacei utriusque tum marini, tum terrestris corpus totum ustum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excrescentia, & ad sordida usi sunt ulcera.*

HYSTRIX. ECHINVS TERRESTRIS.

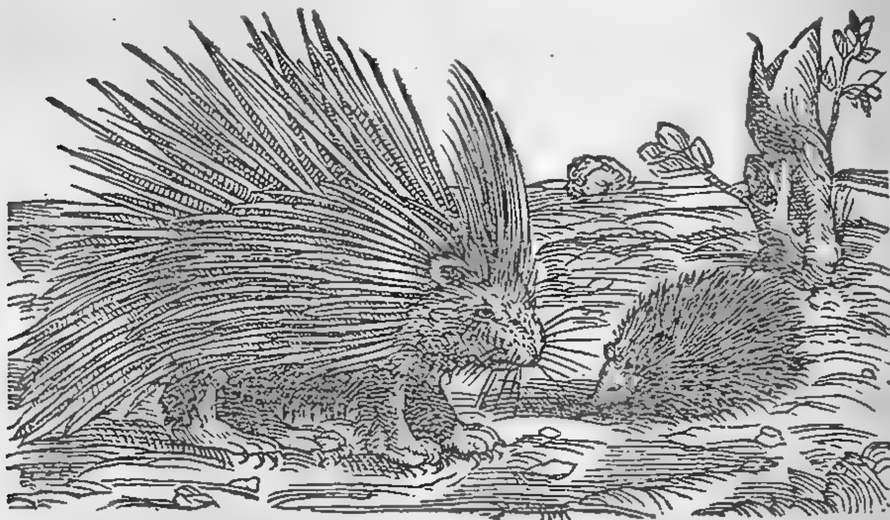

Ἐχῖνος χερσαῖος. ECHINVS TERRESTRIS. CAP. II.

TERRESTRIS erinacei corium combustum alopecijs cum pice liquida aptißimè illinitur. Aßicatum corpus, & cum aceto mulso potum renum uitijs auxilio est: item aquæ, quæ cutem subijt, conuulsionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos uocant: uiscerum fluxiones exiccat. Eiusdem iecur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem usus utilißimè reconditur.

Echini terrestris consideratio. *TERRESTRIS Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & tassus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro. Id nanque alij suillum, alij uerò caninum habent. Rarò ex cauernis exeunt, nisi noctu. quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunque capiantur. Maturescentibus uuis per æstatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uuas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His constratis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se uolutant, itaque spinis affixos portant in specum. Eodemque astu syluestrium arborum poma à uentis decussa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus uolatilium more testes renibus hærentes habet: eaque propter uelocißimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superueniens, sed erectus coniungitur propter spinas. Vbi præsensit uenantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi poßit præter aculeos: itáque oblatrantes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur.* Echini terrestris facult. *Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum usu sunt expetendæ: terrestres enim cùm sint, ægrè concoquuntur, & minimum sanè præbent alimenti. Vires longè plures ijs Echino reddidit Rasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimaui; ideò hic ea adnotanda non duxi. Cæterùm qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, ubi diffusius tractantur.* Hystricis mẽtio. *Erinaceorum generi ascribitur* HYSTRIX, *quòd forma sit illi non absimilis, quanquam corpore longè maior: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuißiméue mucronatis undequaque riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut ursus, totidemque diebus fert utero fœtum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, sed quandoque uenatores feriat. Combusti cinis potus (ut Plinius est autor) partus conceptos continet.*

Ἱπποκάμπος.

Ἱππόκαμπος. HIPPOCAMPVS. CAP. III.

HIPPOCAMPVS marinum animal est exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCVSTAE GENVS.

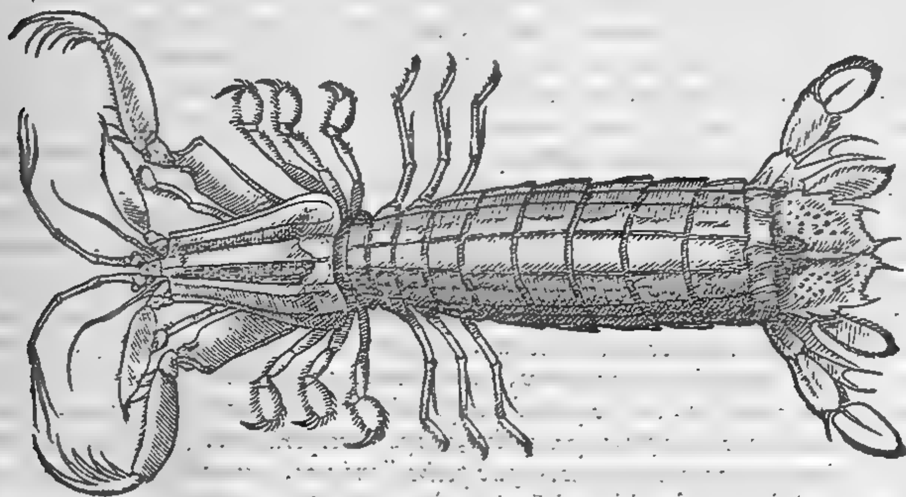

HIPPOCAMPVS, EQVVLVS MARINVS.

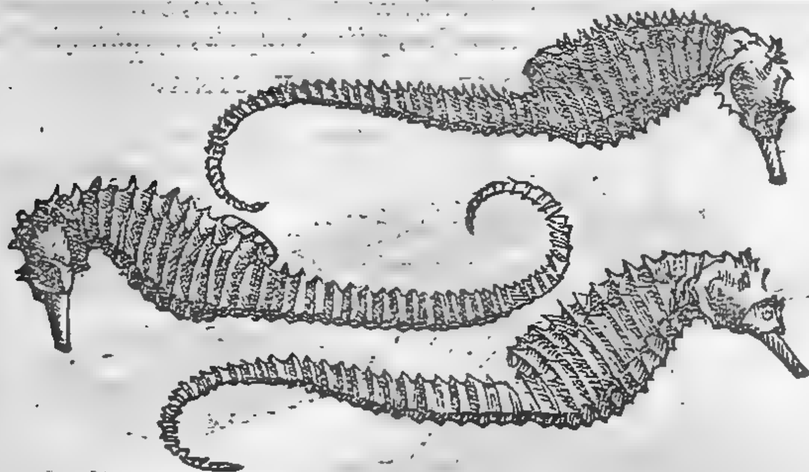

QVANQVAM non desunt scriptores, tam inter ueteres, quàm recentiores, qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quiq; ad multos in medicinis usus eum commendent; eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiā tradiderit, effigiemq; exprompserit. Cæterùm sunt, qui credant, Hippocampum id nominis sibi asciuisse ab erucis, quæ in hortis olera; in campis uerò herbas uniuersas, & arborum frondes depascuntur, quasq; propriè Græci κάμπας uocant. quippe quòd illis fortasse forma, ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt, qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampum exiguum animal esse, cùm tamen nomen plerunque magnitudinem innuat: ἵππο enim Græcis grande significat, ut hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarissimè demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios, qui de eo idem scripsere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsq; in aquatilium genere grandioribus, paruum uideatur; si tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem, formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit. Vnde inclinauit quandoq; animus, eum esse Hippocampum, qui piscatoribus Aquileiensibus uulgò uocatur Faloppa. Corpus huic inest locustæ modo in longitudinem protensum: capite, et ceruice oblongis: chelis minimè bifidis, sed acutißimis solidisq; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt; cæteri uerò ut in locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeò ut in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus undiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio insignitam: adeò ut his notis quasdam uillosas erucas referat in nigro rufescentes, quæ pari forma sub terra degunt in hortis, & agris, olerum, & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura uocant uulgò Cagne; Ananienses uerò, quòd uillosæ sint, Orsolane. Qua appellatione planè uidetur uulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proueniunt hæ in Tridentino agro frequentißimæ, exeúntque è terra plerunque imbrium tempore:

Hippocampi opiniones.

Prima opin.

pore: nam quæ prope herbarum radices in cauernulis se condunt, facilè aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores ijs uenantur aduenientibus pluuijs, irrigántque hortos, ut postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut, si uera referunt, qui dicunt, Hippocampum è locustarum genere esse (id enim uidetur inter antiquos sentire Plinius libro trigesimo secundo capite secundo, & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre ualeat, quàm id, de quo diximus. Sunt & alij, qui pro certo uelint, Hippocampum esse pisciculum illum, uel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus, alijs uerò Equiculus marinus uocatur, cuius nullus in cibis usus, flexuosum equum Hippocampum uertentes. Visitur plerunque hic in piscarijs foris inter minutiores pisciculos, semidodrantali longitudine: capite potius draconis, quàm equi: rostro anteriori parte prominente, pectore arcuato, gibboso dorso, duplici utrinque aculeorum processu, rectis lineis à capite ad caudam usque. Gerit & in capite spinas adeò sursum porrectas, ut cristæ speciem præbeant, nec disparibus aculeis torquis in modum collum præcingitur: è quibus alia oritur aculeorum series medium intersecans pectus, duorum media, quæ utrinque latera transcurrunt. Cauda illi tenuis, & unci modo reflexa. Horum opinionem, sicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cùm hactenus nusquam in probatissimorum autorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineauerit. Nam etsi Plinius libro XXXVI. cap. V. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrit marmora, uideri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Thetim, atque Achillem, Nereidásque supra delphinos, & hippocampos; cùm tamen hæc poëtica fabulosáque sint, nullam certè ijs adhibendam esse fidem existimauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorum adhuc extant figmenta, ubi locis innumeris marini uisuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantùm equina sit facies, reliquum uerò corporis partim numerosis squamis contectum, alisque perquàm amplis ad natandum munitum piscium modo, partim uerò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hos facilè Plinio Hippocampos esse probabimus. Quare potius dixerim ea, quorum historia ignoratur, omnibus fuisse, & esse cognitu difficillima, cùm aliàs coniecturis tantùm agatur. Hippocampi uires recensuit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et Hippocampum animal illud marinum si totum usseris, alopecijs prodesse proditum quibusdam est, ipsumq; uidelicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem, quem quidam unguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ, alij ueteri adipi suillo.

Opinio altera.

Hippocampi uires ex Gal.

PVRPVRAE. BVCCINA.

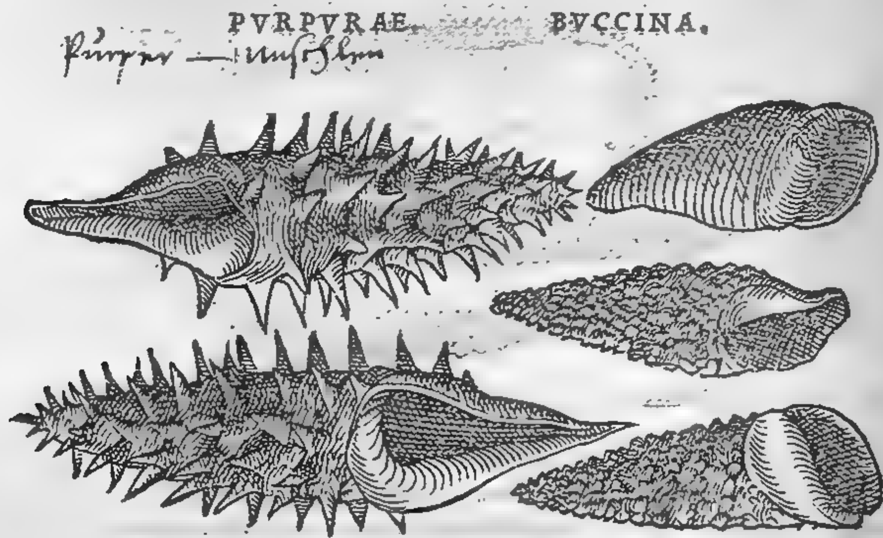

Πορφύρα, Κήρυκες, Κιόνια. PVRPVRA, BVCCINA, CIONIA.
CAP. IIII.

PVRPVRA usta exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, ulcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata Buccina, sed uehementius urunt. Si quis salis plena fictili crudo adurat, dentifricio conueniunt: ambustis utiliter illinuntur, quibus solui medicamentum non oportet: nam posteaquàm uulnus cicatricem duxerit, ipsum in testæ modum induratum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è buccinis, ut in eius mentione demonstrabimus.

Cionia uocantur purpurarum, buccinorumque mediæ partes, circa quas testæ uolumen clauiculatim intorquetur. Cremata simili modo, maiorem purpuris, buccinisque facultatem urendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ sunt, & stomacho utiles, sed aluum non molliunt.

Purpurarum consideratio.

SVNT & Purpuræ marini pisces, eius sanè generis, quæ testa integuntur. Hæ (ut autor est Plinius libro IX. capite XXXVI.) illum magni pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum uestibus expetitum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena conclusum, colore nigricantis rosæ pellucidum.

Vires eius

uiuas capere contendunt, quia cum uita sua succum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuóque attritu lentorem cuiusdam ceræ saliuant. Lingua Purpuræ digiti longitudine, qua pascitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rarisq; textu ueluti naßis, in alto iactis: Inest ijs esca, clusiles, mordacesq; conchæ, quales mitulos uidemus. has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infestant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt sese, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate sua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & sicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis uiuunt saliua sua. Anno magnitudinem implent, celerrimeq; crescunt, quemadmodum & conchylia omnia. Est in purpurarum genere & Buccinum ad similitudinem eius buccini, quo sonus editur: unde & causa nomini, & rotunditate oris in margine incisa. Sed maior est purpura, cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua profertur lingua. Cui circion orbes aculeati, qui buccino non insunt, sed utrisq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non nisi petris adhæret, circaq; scopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; simul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa sanè narratione scriptis celebrata sunt ab Athenæo. Ad eius igitur uolumina accedant ij, qui plura scire desiderant.

Buccinum.

Sed quoniam MARGARITAE, quæ non modò ad mulierum, hominumq; decorem, sed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, à marinis & ipsæ gignuntur conchis, hic inter pretiosa conchylia eas recensere non ab re fore duximus; præsertim quòd neq; Dioscorides, neq; Galenus de his quicquam, quòd legerim, posteritatis memoriæ prodiderunt. Nasci itaq; animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius libro IX. capite XXXV. Fertilis admodum earum est Taprobane, & Torois, item Perimula promontoriũ Indiæ, circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo, atq; genitura conchæ est haud multùm ostrearum conchis differens, ut liquidò constat ex ijs, quas nostri uulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas factas postea eniti, partumq; concharum esse Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si uerò turbidus, & fœtum sordescere. eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe constare, cæliq; eis maiorem societatem esse, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestiuè satientur, grandescere & partus: si fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si uerò & tonuerit, pauidas, ac repentè compressas, quæ uocant Physemata efficere speciem, uerùm inani inflatam sine corpore. Cæterò in aqua molles sunt Margaritæ, at exemptæ protinus durescunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine, & uetustate præcipuas esse, ueluti duces, miræ ad cauendũ solertiæ. Quocirca has summo studio petunt urinantes piscatores: siquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cùm manum uidet captiosam, comprimit sese, operitq; opes suas gnara propter illas se peti, manumq; si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, et alijs munita supplicijs. Captæ multo obruuntur sale in uasis fictilibus: nanq; erosa carne, uniones, siue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima uasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere; tametsi raræ admodum sint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præstent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo, inesseq; illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut ad summum quinos uniones reperiri Plinius scriptum reliquit. Verùm Americus Vesputius, qui nostro æuo liburnicis omnem ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quandoq; habuisse testatur, in quã uniones ultra centum, & triginta reperti sunt. Quod non modò confirmant ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt; sed etiam addunt numerosiores ibi uniones in una tantùm concha nasci: præterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quæ à Plinij sententia plurimùm dißident. Porrò certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, ut orientalibus comparari poßint, è quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianæ templo Iulius Cæsar dicauit. Margaritæ in medicum etiam usum ueniunt: quandoquidem scribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyrijs admixtas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere.

Margaritarũ, & earum conchæ historia.

Vniones præstantißimi.

Plinij error.

Vnionum uires.

Μύακες. MITVLI. CAP. V.

MITVLI laudatißimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent. priuatim plũbi more loti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum crassitudines absumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus utiliter imponuntur.

Τελλῖναι. TELLINAE. CAP. VI.

RECENTES Tellinæ aluo utiles, sed maximè ius earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria instillatæ, auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

NON desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant. In quam sententiam potissimùm uenisse comperio Paulum Iouium uirum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, maluit (etsi medicus esset) cum Athenæo errare, quàm cum Dioscoride rectè sentire. Ex cuius scriptis satis apertè constat, aliud esse mitulos, aliud tellinas: nam præterquàm quòd de his duobus diuersis capitibus ipse disseruerit, differentes etiam utrisque reddidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. XI. de simplicium medicamẽtorum facultatibus, ubi de uiperis disserens, eodem capite mitulorum etiam meminit; tellinarum uerò peculiari capite,

Mitulorũ, & tellinarũ consideratio. Iouij lapsus.

TELLINAE.

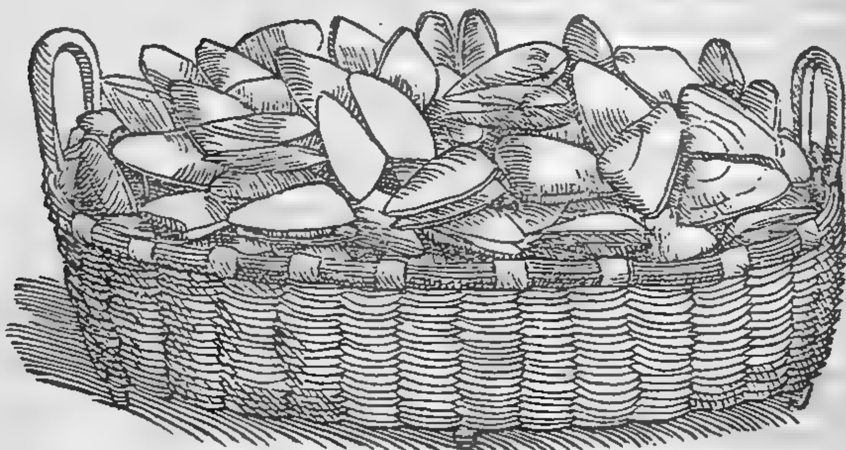

pite, ſingulis proprias, & diuerſas reddens facultates. Non *ſecus ac illi, ſenſit* Paulus Aegineta, *fidelis nempe utriuſque ſectator.* Q*uamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum eſſe mitulos, & tellinas.* Notiſsimæ *ſunt in* Italia Tellinæ, *præſertim* Romæ, *ubi plurimæ uenales circumferuntur, quòd edendo ſint, & ori admodum gratæ, ſi tamen ab arena optimè repurgentur.* C*æterùm quales* Mituli *ſint in* Italia, *qui hac noſtra tempeſtate explicauerit, hactenus inueni neminem.* P*ræter unum* Maſſarium Venetum, *qui eos mitulos putat, quos* Adriatici *accolæ uulgò appellant* Muſcioli, *quaſi muſculos dixerint.* C*uius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos.* S*unt enim tellinis paulò maiores, teſta exterius lineis quibuſdam ſcabra: intus uerò pellucida, & tota pondere leuis.*

Χῆμαι. CHAMAE. CAP. VII.

CHAMARVM, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino aſſumitur.

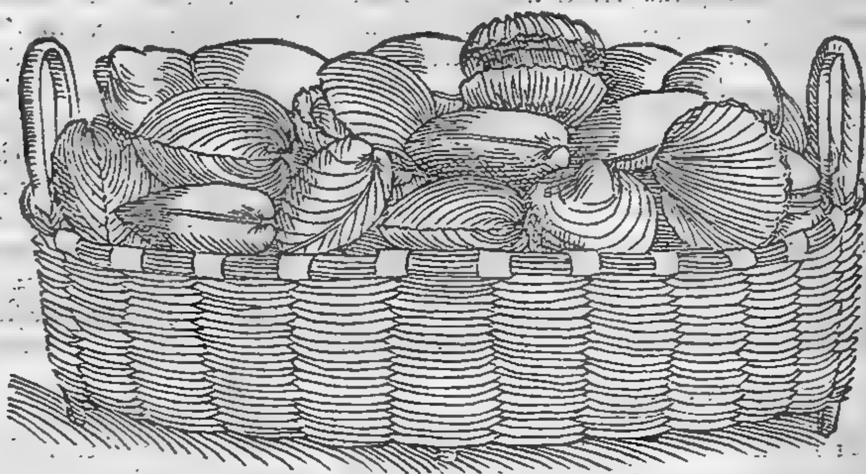

Chamarũ cõſideratio.

QVANQVAM *Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa deſcriptione ab* Athenæo *referuntur; nihilominus tamen tot huiuſmodi teſtaceorum habentur ſpecies, ut non facilè ſit, eas inter ſe diſtinguere.* C*æterùm præter cæteras conchas, id ſibi peculiare aſciuere* Chamæ, *quòd plerunque in litore biantes inueniuntur.* I*dcirco eas rectè* Chamas *dici poſſe putauerim, quæ in marinis oris, pandentes ſeſe læui teſta contectæ reperiuntur.* H*arũ quàm plurimas ipſe uidi in* Adriatici *litore.* V*erùm quoniam nulla alia facultate ſunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non eſt, ut plura de his dicamus.*

Ὄνυξ. VNGVIS ODORATVS. CAP. VIII.

VNGVIS, ſiue onyx conchylij tegumentum eſt, ei ſimile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, ſuauem ideo ſpirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo uefcantur. Colligitur poſteaquàm ſtagnantes aquæ æſtiuis ſqualoribus inaruerunt. Laudatiſsimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigreſcit, atque minor cõſpicitur. Ambo odoris gratia ſuffiuntur, ſed aliquátenus caſtoreum olent. Iidem ſuffitu excitant

fœminas uuluæ strangulatu oppressas, comitialesque: poti uentrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

VNGVES ODORATI.

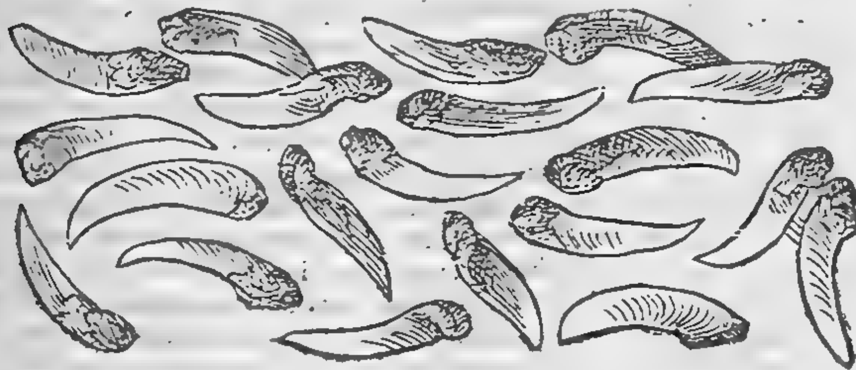

VNGVES odoratos seplasiæ Mauritanos secutæ Blattas bysantis appellant. At certè ij, quibus utuntur hac ætate myropolæ, potius odoris fœtore damnandi sunt, quàm aliqua odoris gratia commendandi. Quippe qui accensi iniucundum sanè, ac putidum spirant odorem. Optimos quidem, sed raros odoratos ungues me uidisse recordor, qui prunis impositi suauiter olebant. Quapropter diligenter aduertant seplasiarij, ne fœtidos in odoratorum locum, & usum admittant. Vnguiũ odoratorum consideratio.

Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum doctißimis annotationibus in compositione aureæ Alexandrinæ, ubi ipso uertente legitur, oßis anterioris narium purpuræ, scribit id nil aliud Nicolao designare, quàm quod Actuario, & alijs posterioribus Blattium byzantium, siue bysantis dicitur, quòd in quibusdam interpretationibus in Nicolaum legatur βλάττιον βυζάντιον ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. Quin & differre inter se ait Blattium byzantium, et Dioscoridis onychem, quòd onyx conchylij sit tegumentũ, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiam confirmauit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addẽs, officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam bisantiam uocari. Sed longè quidem ab eo dißidet opinio nostra. Primum quòd Serapioni, & Auicennæ, quorum uocabula medicamentaq; tam simplicia, quàm composita (ut ipsemet fatetur Fuchsius) recentiores Græci sæpius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quàm Dioscoridi onyx, Latinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cùm hactenus non inuenerim, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (ut Fuchsio placet) siue testa earum tegumentum odore aliquo commendauerit, quiue inter odoramenta recensuerit, atque antidotis inseruerit; sed qui tantùm scripserint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abstergere, excrescentias in carne cohibere, ulcera purgare, & ad cicatricem perducere: contrà uerò constet omnibus odoratos ungues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam resipiant, & tenuium, atque adstringentium sint partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, uterique affectus, non modò Fuchsij, sed Nicolai quoque sententia (modò huius codex non sit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda uidetur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta referunt, testis est Serapio authoritate Mesebæ, cùm inquit. Conchula Indica excalfacit, & siccat ordine tertio: quin & adstrictionis, & tenuium partium est particeps: uentriculo, cordisq; palpitationi, iocineri, uuluæq; odoris fragrãtia conferens. Quo fit, ut etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium, siue blattum bysantium repræsentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchsius arbitratur, os in ore, uel naribus purpuræ inuentum. Miscetur itaq; Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non sine magna ratione, & auctoritate à posterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & uiscerum morbos sit admodum utilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem uirium imbecillitatem firmet, animi defectum siue à corde, siue à uentriculo originem ducat, maximè iuuet: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri strangulatus in mulieribus auertat, ut Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se ferè præstare potest, si primùm eius qualitates, demum uerò facultates perpenderimus, quarum nullæ (quòd sciuerim) purpuris aßignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (si tamen error illi ascribendus est) qui narium purpurarum ossa excogitauerit his antidotis esse admiscenda, cùm purpuræ in uniuersum præter testam, qua conteguntur, oßibus careant. Illud præterea falsum esse deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum ossa blattæ bizantiæ uocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè sint odorati ungues. Postremò quæquæ sint illæ in Nicolaum expositiones, quibus maximè nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & auctoritatibus adductis haud quaquã obstare posse putauerim, cùm fortasse incerti sint autoris, uel si certi, minimè probandi, quòd is rationi, ac ueritati refragetur. Nisi quis dixerit, illum contrà quàm Fuchsius intellexerit, Nicolai uerba interpretatum fuisse, et lectores admonuisse, nil aliud Nicolao designare ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας, quàm βλάττιον βυζάντιον, id est, unguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai uerba secundum Fuchsij interpretationem adeò per se clara sint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret; sed potius, ut declararet, animaduersa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam admisceri debere. Fuchsij opinio reprobata.

Quòd facilè sciret, fabulosum esse purpuras in naso uel ore gerere ossa. Quod etiam sensisse uidetur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diamargarito sit interpretatus, sed byzantiam blattam, quam odoratum unguem esse, hactenus nos abunde demonstrasse existimamus.

Κοχλίαι. COCHLEAE. CAP. IX.

TERRESTRES cochleæ stomacho vtiles sunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Africanæ, Astypalæicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facilè aluo excernitur. fluuiatilis virus olet. Quæ verò uepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli sesilon, uentrem, & stomachum turbat, uomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & urendi naturam sortiuntur: purgant lepras, vitiligines, dentesque; emendant oculorũ cicatrices, & uitia cutis in facie, albugines, ac visus hebetudines, si cum carne sua vstæ, triteque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non antè soluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflãmationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant; menses tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cùm vulnera alia, tum maximè quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, sanguinẽ naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præsertim Africanæ, cum aceto deuoratum, stomachi dolores mitigat. trita cum testa, vino, & myrrha, si exiguum inde bibatur, coli, uesicæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abraso acu lentore eius, pilum attingat.

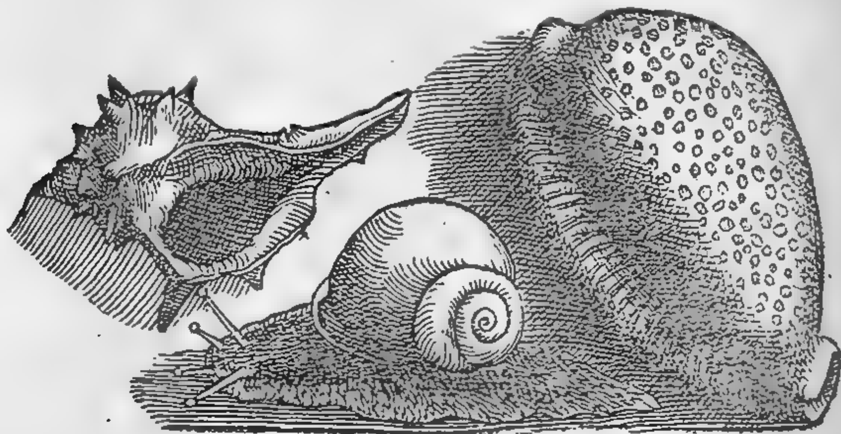

Cochlearum consideratio.

COCHLEAE *uulgò notißimæ sunt. Hæ licet albæ, nigræq; reperiantur, tum magnæ, tum paruæ, tum mediocres; omnes tamen eandem naturam in uniuersum obtinent. Si uerò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli causæ ascribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uictitant herbis, ijs sanè præstant, quæ in opacis degunt, ac in palustribus. Id enim gustu facilè deprehenditur, quòd hæ uel insipidæ habeantur, uel palustrem resipiant limum; illæ uerò sapidiores, esuiq; gratiores existant. Quandoquidem absinthium depastæ amaritudinem reddunt, sicuti quæ serpyllum, pulegium, calamintham, origanum, aliasq; odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æquè referri possunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ uisuntur. Cochleas olim usqueadeò cœnis expetitas memorat Plinius libro IX. capite LVI. ut ijs uiuaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret satis, separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati sunt sapa, & farre, alijsq; rebus, qua eas alebant.*

Cochleæ pomatiæ.

Non me fugit, quas Dioscorides pomatias uocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, uicinisq; alijs locis, & eas quidẽ præstantißimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus, & frutetis, uncis quibusdam ferreis, prope fruticũ radices terra circunfossa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriã, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq; contectæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis ijs lõgè suauiores, gratioresq; habeantur, quæ uere, & æstate imbribus excitatæ hinc inde uagantur. Quòd autem sic hyeme recondantur, delitescantq; sub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt.

Cochlearum uires ex Gal.

Cochleæ si totæ cum testis urantur (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. simplicium medicamentorum) admista galla omphacitide, simulq; pipere albo, mirificè prosunt dysenterijs, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt. Conueuit autem ut piperis sit pars una, gallæ uerò duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem læuigaris, cibis inspergito, bibendumq;, aut ex aqua, aut ex uino albo, & austero præbeto. Cæterùm absq; gallæ mistione cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item non

nihil

nihil ex uſtione calidum. Porrò cochleæ, quæ uſtionem non ſunt expertæ, ſi tritæ unà cum teſtis imponantur, & toti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè deſiccant. Et omnino inhærere ipſas ſinere oportet, quoad ſponte decidant. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè ſolubilibus, & ex contuſione facta in auribus. Deſiccant enim illos magnopere uniuerſos, etiamſi uiſcoſus, craſſiusq; in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuerſis carnibus uerba faceret, ſic de cochlearum quoq; carne diſſeruit. At cochlearum caro prius in mortario contuſa, ac poſtea ad læuorem redacta, omnium ualentiſsimè deſiccat partes ſuperfluo humore grauatas, adeò ut et hydericis conueniat. Ipſarum autem humor ſolus per ſe citra carnem ſumptus (uocatur autem is à multis μύξα κοχλίου, hoc eſt, mucus limacis) thuri mistus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibuſdam, aut omnibus, quoad habeat cerati craßitiem, medicamentum fit glutinatorium, deſiccatq; pulchrè purulentos mucos aurium: ſed & fronti impoſitum inhæret, oculorum fluxiones reſiccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unà cum teſtis ad læuorem tritis: ſed & quidam ad ſiſtendos menſes. Equidem ego aliquando in agro carnes ipſas ſolas in uulnus cum nerui uulneratione, & contuſione factũ tritas impoſui, ipſumq; uulnus pulchrè glutinatum eſt, & neruus phlegmonem haud perpeſſus. Erat autem homo durus, & agreſtis: miſcui tamẽ illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripſere autem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi uſum miſcendum ipſi thus, aut myrrham. Verùm horum habebam tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abeſſem in uilla. Poßis autem & reſinæ frictæ contritæ admiſcere, ſi adſit, quippiam. Porrò ubi multi muci cochlearum accipere uoles ſeorſum, ſtylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies uenatas eſſe expedit: alioqui enim tempore deſiccantur. Nam recentes plurimum habent uiſcoſæ illius humiditatis, quam ſtylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten eſt. hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum teſtis ſuis, aut ſine, contritæ emplaſtris concoquentibus, & ſaniem è uomicis fracta cute educentibus utiliter immiſcentur. Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm rarò in cibis ueniunt: quanquam ijs, qui maris litora inhabitant, frequentiori ſint uſui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel teſta carent, quæ nobis ſpeciatim Lumache uulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad paſcua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis, & hortis; ſed in cellis uinarijs, & alijs ſubterraneis uliginoſisq; ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodeſſe exiſtimat. At Plinius libro xxx. cap. xv. autor eſt, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præſtare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: nanq; ex ijs in ſtillatorium uas coniectis, additis quibuſdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies leuorem mentitur. Quin & his Africam abundare ſcriptum reliquit Plinius libro xxx. capite VII. & eas combuſtas dyſentericis utilißimas eſſe, dariq; ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet auſtero.

Cochleæ marinæ.
Cochleæ ſine teſta.

Καρκίνοι. CANCRI. Krebß oder Krabb CAP. X.

CANCRORVM fluuiatilium exuſtorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum uino, magnopere prodeſt canis rabioſi morſibus: rimas pedum ſedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto mellè lenit. Triti crudi, potique ex aſinino lacte, auxiliantur contra ſerpentium phalangiorumque morſus, atque ſcorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure eſitati, ijs proſunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauſerunt. Necant ſcorpiones triti, & cum ocimo admoti. Poſſunt eadem marini, uerùm inefficacius omnia præſtant.

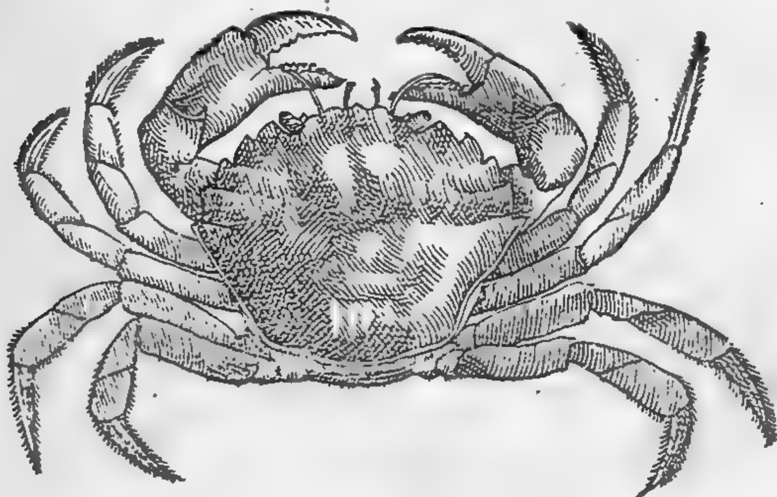

HALLVCINANTVR, qui credũt Cancros à Dioſcoride, & Galeno deſcriptos illos eſſe, quos uulgus Italorum Gambari nominat. Καρκίνος enim Græcè (ut hoc loco ſcribit Dioſcorides) non eum ſignificat cancrum perperàm uocatum, qui ἀςακὸς appellatur à Græcis; ſed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetruſci uulgari nomine

Cancrorum conſideratio.

Multorum error.

mine dicimus Granchio. Is Venetijs, ubi marinorum numerus propè infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie uulgò uocatur Mollecca. E quorũ genere sunt etiam quæ appellantur Macinette: nam et hæ suo tempore crustam exuunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles libro IIII. cap. II. de historia animalium, ubi sic inquit. ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνόῤῥοπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων πρόμηκες, τὸ δὲ τῶν καρκίνων στρογγύλον. hoc est. Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, et corpus cum quidem locustis, squillisq; longum sit, cancris uerò rotũdum est. Porrò astacos Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quẽ Romani, et Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum uulgò Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quòd uulgaris gammari faciem repræsentet. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli ἀστακὸς nil aliud esse crediderim, quàm quod Venetis astase, Romanis uerò leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius postquàm de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus disseruisset, uidetur sanè uulgares fluuiatiles gammaros describere statim post fluuiatiles cãcros, cùm inquit. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀστακοῖς. hoc est. Genus item aliud est, quod quidem paruũ est ueluti cancri, facie uerò astacis simile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant, Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & paruorũ cancrorum aliqua genera, ut ipse eodem loco testatur Aristoteles, cùm inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, ut putauerim ego gammaros Galeno appellari γαμμαρίδες, mutuato, cùm Romam uenisset, à Latinis uocabulo, quòd eo carerent Græci. Nanq; lib. III. de alimentorum facultatibus: Ἀστακοὶ (inquit) καὶ πάγουροι, καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τ᾽ ἄλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον. hoc est. Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitauerim, quòd nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Aristotelem, nec apud quenquam repererim unquam. Quibus etiam ex uerbis palàm certè est, inter gammaros, & cancros manifestam esse differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morsus, itemq; ad tabidos, & marasmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem cùm Dioscoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit.

Cancrorum uires ex Gal.

De cancris Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum, hæc fusius scripta reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est; substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana, & thure multò præstantior. Thuris sanè partem unam esse oportet, quinq; autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et raro equidem aliter illis ustis nos sumus usi: cæterùm ad eum modum plerunq; quo Aeschrion empiricus ille utebatur, medicamentorum peritißimus senex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos cancros uiuentes, hactenus urebat, dum facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion paratum promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, urens cancros tempore æstiuo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie usq; ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerùm aliquot post dies curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uerò ulcus emplasticum applicabat medicamẽtum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. Hæc tametsi à præsenti instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem: nimirum cùm nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum est, fuerunt usi, sit mortuus. Cæterùm seorsum alterum librum conscribam aliquando de ijs, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaque tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proueniret utilitas, quam sanè posteris impertire uolebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus & ipse omnium eiusmodi causas reddere uolens, non abs re inquit. Cancer cùm animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus uidelicet metus est ne corripiantur affectu siccißimo, nempe rabie: quamobrẽ sanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, scilicet quòd animalia marina ob admistionem salis natura siccißimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare assolent? quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum ustorum cinerem, exiccatorius cùm sit, canum mordentium uenenum absumere, simulq; egerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum sciueram, qui fuerant illis usi, totis utiq; corporibus, hoc aperiendum, recensendumq; à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum. hactenus Galenus.

Gammarorũ lapilli.

Cæterùm gammarorum faciem referunt locustæ, & squillæ; quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantùm tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosq;, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent.

Cancri fluuiatiles.

Rotundis autem cancris marinis similibus, quos Adriatici accolæ, maris & fœminæ discrimine uulgò Granci, & Macinette nuncupant, abundat maximè ubiq; suis in fluminibus, ac riuulis Hetruria. nam quemadmodum Insubriæ, Transalpinarumq; regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt; ita Hetruria cancros, utpote & Græcia, ubi ab Aeschrione, & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus.

Quorundam error.

Sed & illi non minori in errore

in errore uersantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quos uulgò Gambarelli, & Gambarusoli appellamus, eos esse, quos tum Aristoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant. quippe quòd hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ paruæ dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam rustscunt, Venetis, alijsq; quàm plurimis populis proprium adhuc Squillæ retinent nomen: uulgò enim Schille dicuntur; quanquam in Hispania, præsertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squille nulla differentia uocitentur. His, ut diximus, astipulatur Aristoteles lib. IIII. de partibus animalium cap. VIII. cùm inquit. Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario uerò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam inesse caudam. quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt maiæ uulgò Granceuole, paguri uulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles cancri uulgò Granchi appellati, & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus, gammarulos paruas dici squillas, nisi ut omnibus notum sit, eas etiam haberi bis longè maiores, ut memoriæ prodidit Aristoteles libro IIII. capite II. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & paruæ, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat, uulgares gammarulos Aristoteli paruas facilè esse Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant, quàm qui semper parui in piscarijs habentur uenales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum, & gammarorum modo, chelæ uerò, seu forcipes deficiant.

Squillarum consideratio.

Qui autem, qualésue Cancelli sint, nomine ipso paruulos cancros designantes, scripsit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula sunt perexiguis cancris similia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sanè genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles his uerbis. Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatorum generum est. quippè qui natura locustis similis spectatur, nasciq; seorsum per se solitus sit. Verùm quòd testam deinde petit, quam ingressus uitam traducat, hinc similis testa contectis animantibus est. quapropter is in ancipiti esse, genusq; sibi uendicare utrunque uidetur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est; nisi quòd partem capiti, & pectori subditam ampliorem, quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subiacent, qui nunquam intro recedant, ut cancrorum, sed semper eminentes appareant. Os sub ijs est, quod uelut capillamentis quibusdam pluribus circundatur. Iis pedes subiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini item utriq; adhærent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota est, disiectoq; sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad uentrem pergit. foramen excrementi perspici nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus, quàm cancri. Nexu nullo testis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liberéq; uagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quàm qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuersum est, quod in natice degit, cætera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatū pedem paruum habens, cùm læuum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potißimùm solet. hæc Aristoteles. Aelianus uerò lib. XIII. cap. XIX. de cancellis ita scribit. A conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim uacuas, & inanes offenderint conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs ut capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neque modò in supradictorum conchas immigrant; sed & in permultas alias capaciores transeunt, & ampliorem nacti, ea tanquam maiore domicilio gaudent: ac sæpe de spolijs multo certamine inter se contendunt, uiribúsque inferiore repulso, uictor exuuias assequitur. hactenus Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. IX. capite XXXI. & XLII. His igitur diligenter perspectis omnibus, ut arbitror, palàm fiet; & cancros à gammaris, & cancellos à squillis differre.

Cancellorum consideratio.

Σκορπίος χερσαῖος. SCORPIO TERRESTRIS. CAP. XI.

TERRESTRIS Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est. Quin estur assatus, ad eadem.

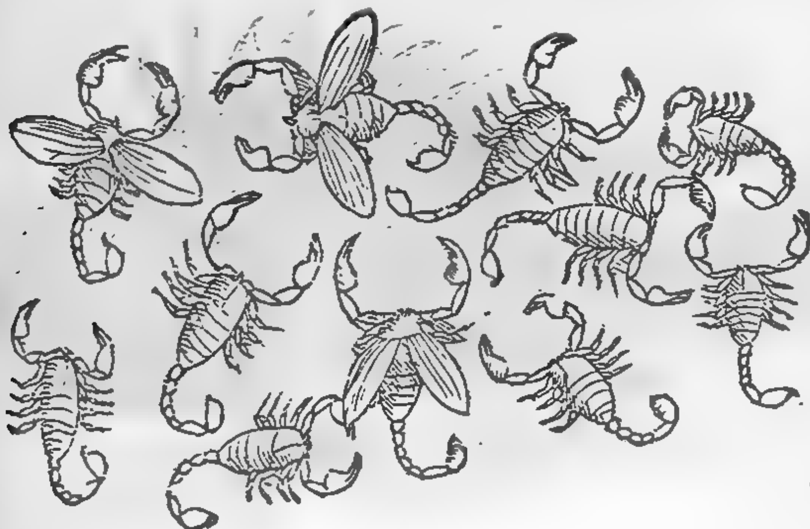

Scorpionum consideratio.

TERRESTRES *Scorpiones animalia sunt uulgò nota, quòd in quacunq; domo, non modò in cubiculis, & cellis uinarijs; sed ubiq; paßim reperiantur: adeò est hominum uita periculis obnoxia. Licet autem sint in Italia minus uenenosi, minusq; nocui, quàm alijs in regionibus, quæ sub meridie sitæ sunt; ipse tamen complures uidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui sæuißimas perpeßi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire affirmant gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus diui Vigilij episcopi, quem & patronum præcipuum habent, et aduocatum apud Deum. Hoc idem asserit Aristoteles libro* VIII. *cap.* XXIX. *de animalium historia, ubi sic inquit. Morsus beluarum ex locorum diuersitate plurimùm differunt, ut in Pharo, locisq; alijs, scorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui sunt, & uel hominem, uel quàmuis bestiam percusserint, interimunt: nec sues euadere possunt, quanquam cæteros uirulentos ictus minimè sentiunt.*

Scorpionum genera.

Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum pleriq; nouem Scorpionibus genera aßignant, diuersis duntaxat coloribus distinctae: nimirũ quòd alij sint flaui, alij rufi, alij cinerei; alij ferruginei, uirides alij, alij lutei subatraq; cauda, alij uinosi, alij albi, alij deniq; fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, uirides quàm plurimos me uidisse, legisseq; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in syluula nouellis quercubus consita apud sacellum diui Pauli, ubi paruo admodum tempore, sirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui sub saxis latebant, plus quàm mille, & quingentos collegimus, crassos, & plurimùm farctos. Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ suos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, sub uentre secũ ubiq; gerebant, singuli singulis cruribus adhærentes. Quaproter non ab re prodidit Aristoteles libro V. *capite* XXVI. *de historia animalium, quòd terrestres Scorpiones uermiculos ouorum specie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sæpius enim undenos pariunt. Plinius autor est, Scorpionum ictum, multò magis fœminis perniciale m esse, quàm uiris; præsertim uirginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda internodij numerantur, longè sæuiores habentur, quàm ij, quibus tantùm seni insunt.*

Scorpiones aligeri.

Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo lib. XV. *suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aëra uolitantes de una in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non uidetur absurdum, cùm idem formicis similiter eueniat: quandoquidem & hæ ijsdem ferè coloribus distinguuntur. Tantoq; magis credendum est, quòd in Castella Hispaniæ regione sæpius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant; ubi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cynamoluos Aethiopas latè deserta regio est; à scorpionibus gente sublata, si Plinio credimus. Qui præterea tradit, quòd, si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur; omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari uidetur: nam superius in cancris ita scriptum reliquit Dioscorides. Cancri scorpiones necant, si triti cum ocimo admoueantur. Ferunt à uespis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à scorpione percußi fuerint. Quinetiam narrat Plinius libro* XXV. *capite* X. *Scorpiones mortuos reuiuiscere, admoto albo ueratro.*

Scorpionum facultates.

Quidam medici utuntur Scorpionum cinere, qui uiui sint exusti, ad urinam ciendam, ijs præcipuè, qui renum, aut uesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, ut in hunc usum commendauerit Mesues oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores.

Olei ex scorpionib. uires.

Ego tamen illud usu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsantibus temporum, manuum, & pedum arterijs illitum, ab omnibus liberat uenenis, dummodo erodenti facultate uacent. Quin & eos sanat, qui tam à uiperis, quàm cæteris uenenosis animalibus uel icti, uel demorsi fuerint. Qua de re ij (absit tamen uerbis iactantia) testimonium perhibere possunt, qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti euasere incolumes. Præstat item maximè hoc oleum, cùm in homines pestilentia sæuit: quippe quòd non modò peste infectos iuuet, sed & sanos præseruet. Præstat denique ad omnes interaneorum uermes, omnesq; dolores mulcet ex flatu, uel ex frigore genitos. Eius parandi rationem tradimus (Deo concedente) libro sexto, ubi de uenenorum remedijs, siue antidotis latius disseremus.

SCORPIO MARINVS

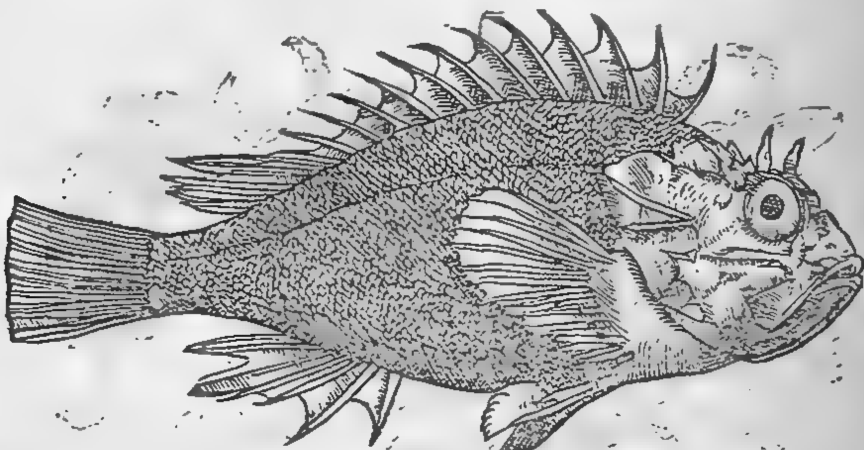

Σκορπίος

Σκορπίος θαλάσσιος. SCORPIO MARINVS. CAP. XII.

Marini Scorpionis fel conuenit ad suffusiones oculorum, albugines, & hebetudines.

Credidere quidam marinum Scorpionem, & Scorpænam uocatam, nihil inter se differre. Veruntamen, quòd scorpæna sit marinus scorpio, nemo non ibit inficias, qui & Aristotelis, et Athenæi auctoritate nitatur: uterq; enim ad inuicem distinxit illos. Porrò Scorpæna in dorso spinam gerit uenenatam, qua inprudentes piscatores sæpius icit: neq; iam defuerunt, qui eius ictu sint interempti. Proinde existimarunt nonnulli, ictuum similitudine falsi, inter scorpænam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Cæterum Scorpio, & Scorpæna (ut equidem arbitror) eiusdem ferè generis sunt, sed in specie & forma, inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagijs piscibus est, scorpæna longè maior; adeò ut octonas, nouenasq; quandoq; ponderet libras. Scorpæna uerò piscis est litoralis, scorpione multò minor. Scorpius item uniuerso corpore rubet: cornua bina in capite gerit, sed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: pinnis constat aculeatis, tam his, quæ per medium excurrunt dorsum; quàm his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed ijs tantùm aculeis icit, qui dorso annectuntur: quorum tamen uis his, qui scorpænæ insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui uulgò uocent Pesce cappone, sed in Hetruriæ maritimis quibusdam locis uocatur Cerna. Scorpæna autem, quæ suum apud omnes retinet nomen, nec cornua habet, nec dentes adeò acutos: gerit tamen in dorso aculeos scorpij modo, sed eminētiores, ac duriores, nec usquedeò pinnatos: in cæteris uerò pinnis ijs omnino caret, præterquàm circa branchias, ubi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore est in nigro uirescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpium scorpænam uocent, quòd quadantenus sibi inuicem correspondeant non modò figura, sed & carnis bonitate. Scorp. marini, & scorpænæ consid.

Δράκων θαλάσσιος. DRACO MARINVS. CAP. XIII.

Draco marinus dissectus, & apertus, impositusque ictus spinæ suæ, qua ferit, medela est.

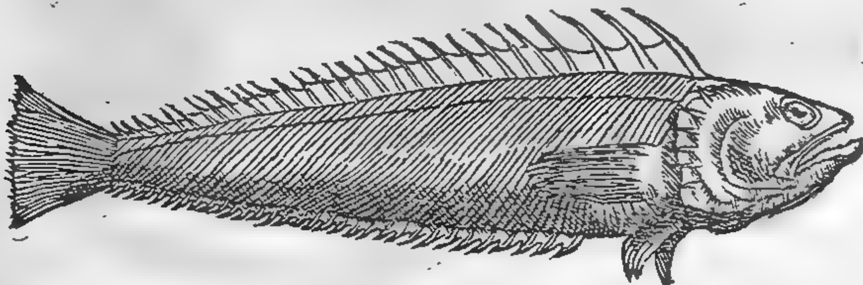

Variat autorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant, sed ob uirium præstantiam omnium aquatilium uelocissimus censetur. quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & uenenosum est illi animal, adeò ut quoscunq; pisces, uel alia quæcunq; animalia dente uulnerauerit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim ut in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit. hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, & Plinio (ut opinor) transcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur, sed serpens, ut is posteritatis memoriæ commendauit lib. IX. cap. XXXVII. de historia animalium his uerbis. Serpens marina colore, & corpore congro proxima est, sed obscurior, atque acrior. Hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro quàm primùm adacto terebrat, subitq; tota. Est ore acutiore hæc, quàm terrestres. Et lib. II. cap. XIIII. Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes; nisi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosæ uarietatis. Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. Plinius hoc animal non serpentem, sed draconem marinum pariter cum Alberto uocat lib. IX. cap. XXVII. sic inquiens. Rursus draco marinus captus, atque immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. At hic, mea quidem sententia, Draco marinus haud quaquam fuerit, de quo scribit Dioscorides, sed per se maris serpens. Quandoquidem Aristoteli libro VIII. cap. XIII. draco marinus piscis est litoralis, quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugilis, mullus, turdus, pulcher, gobius, atque alij complures, & omne saxatile genus. Proinde dicebat Plinius lib. XXXII. cap. XIII. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdexia, draco. quidam uolunt esse dracunculum. Est autem graculo similis: aculeos in branchijs habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspondere uidetur is, quem Veneti piscatores, itemq; Aquileienses, & Tergestini Araneum uocant, & uulgò Pesce ragno. Quippe qui inter litorales aculeos circùm branchias habeat, caudam uersus spectantes, & alios in dorso adeò uenenatos, ut ab eo icti, nisi curam admiserint, facilè interimantur. Itaque & is uidetur Plinio fuisse draco, uel dracunculus, Draconis marini consid.

culus, quem libro IX. cap. XLVIII. ipse araneum quoque uocauit, cùm inquit. Aequè pestiferum animal aranea, spinæ in dorso aculeo noxius. Præsertim cùm libro XXXII. capite ultimo inter litorales, & maris magis peculiares pisces non aliter araneum recensere uideatur, quàm draconem Aristoteles.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XIIII.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, auellit capillos: sed contactu pruritus facit.

Scolopendræ consideratio. *SCOLOPENDRA marina animal est exiguum: atque, ut prodidit Plinius libro IX. capite XLIII. est terrestri non dissimilis, quam etiam Hetruria centipedam appellat. Dicunt hanc (si tamen ijs autoribus est adhibenda fides) statim, deuorato hamo, omnia interanea innocuè euomere, ac deinde, eo ab intestinis explicato, sua eadem resorbere uiscera. Quocirca mecum sæpius cogitaui, non iniucundum fore, eius uiscerum speculari anatomen. Sed nec ipsam hactenus mihi uidere licuit.*

Νάρκη. TORPEDO. CAP. XV.

MARINA Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus uehementiam mulcet. eadem apposita euersam sedem, prociduamque coërcet.

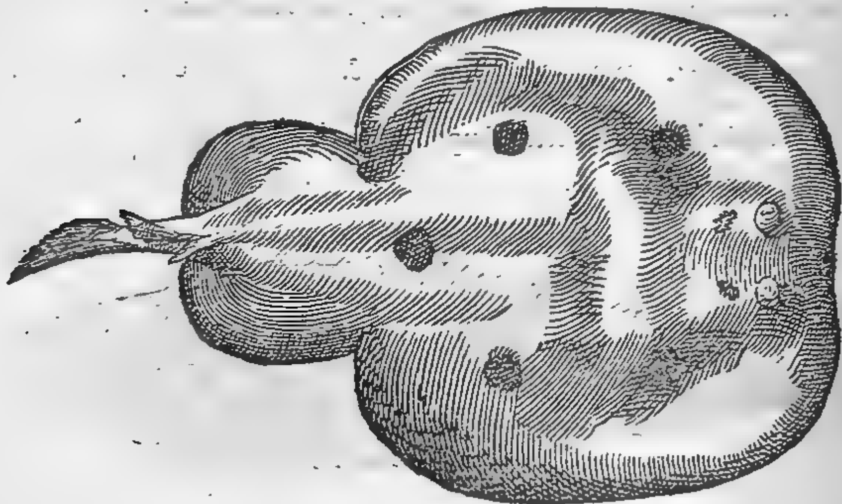

Torpedinis consideratio. *TORPEDO in chartilagineorum, planorumq; piscium genere ab autoribus recensetur, perinde ac raia, leui raia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Hæc dorso rubescit, maculis quinq; nigris (quod in adultis tantùm uisitur) interiectis, oculis similibus: supina uerò parte albicat.* Torpedinis mira facultas. *Tanta huic uis peculiaris inest, ut retibus capta, anteaquàm manu attingatur, & manus, & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis nanq; huius facultas per setas, & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro VI. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, ut si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repentè obstupefacit. Idem postea retulit Plinius, libro XXXII. capite primo, sic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo uel si hasta, uirgáue attingatur, quámuis præualidos lacertos torpescere facit, & pedes quàm libet ad cursus ueloces alligat, & retinet. Et libro IX. capite XLII. ita scribit. Nouit torpedo uim suam: ipsa enim non torpens, mersaq; in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles libro IX. capite XXXVII. de historia animalium. Cæterùm proprietas hæc uiuis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestæ (ueniunt enim frequenter in cibis) uniuersum corpus stupidum redderent.*

Torpedinis uires ex Gal. *Quanobrem Galenus libro XI. simplicium medicament. de ea ita scriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemq; euersam coërcere, à quibusdam est proditum. Verùm ego cùm utrunq; essem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitassem, adhuc uiuã esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, ut hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter alijs, quæ sensum obstupefaciunt) ita habere comperi. Putoq; eum, qui primus est usus, tali quapiam motum ratione uti aggressum. hæc Galenus. Venetijs piscis hic ab effectu, uulgò Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani uerò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem uulgari nomine Battipotta, & Fotterigia dicere consueuerunt.*

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XVI.

VIPERINAE carnes si coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum uitijs auxiliantur: increscentes strumas reprimunt. Detracta auté cute, caput caudaque, quoniam carne uacant, amputari debent. quippe commentitium est quod præcipitur, certam utrinque mensuram præcidi oportere. Reliquum uerò corpus exemptis interaneis elotum, dissectumque discoquitur cum oleo, uino, salis exiguo, & anetho. Aiunt ijs, qui viperas esitent, pediculos procreari: quod planè à ueritate abhorret. Adijciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo uescuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem vipera in fictile nouum demittitur: adijciuntur salis, caricarumque tritarum, singulatim quinque sextarij, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem, reconditur. Plerunque, ut ori gratior fiat, immiscetur spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

IAMPRIDEM cœptum est ueras Viperas nancisci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, ut Galeni more, hoc etiam æuo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circunforaneis, qui serpentibus alendis quæstum factitant, Viperas ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in capsulis conclusæ catulos peperere, quòd propriũ Viperarum sit animal edere, non quidem oua, cæterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud uerũ esse compertum est, quòd nascentes Viperæ uiscera abrodant, occisa parente, ut libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri autoritate, & Plinius libro x. capite LXII. Qui Aristotelis uerba perperàm interpretari deprehenditur, à quo Viperæ historiam ipsum accepisse liquidò constat. Cuius sententiam non tantùm explodit, quod experimento compertum est; sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, uiperinos fœtus parentis uiscera, aut uterum abrodere, sed quòd qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excludũtur, quòd Vipera singulos singulis diebus parit) abrodunt membranam quandam, qua in matris utero obuoluuntur, ut citius prodeant in lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palàm sit, sic lib. v. de historia animalium capite ultimo, sonant Aristotelis uerba. Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ, ἐν αὐτῷ πρῶτον ὠοτοκήσας. τὸ δὲ ὠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχροον ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιῤῥήγνυνται τριταῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. Id est. Vipera è serpẽtibus animal edit, cùm intra se primùm oua pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molli cute contectum, ut piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit paruas uiperulas membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, ut qui in utero sunt, abrosis membranis prorumpant. Singulos diebus singulis parit, pluresq; parit, quàm uiginti. hæc Aristoteles. Cuius sententiam (ut dictum est) peruertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ uiperulæ adhuc in matris utero degentes, sua abrodunt inuolucra, anteaquàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur, nam in uita Apollonij Tyanei narrat, Apollonium ipsum uiuam, ac incolumem uidisse Viperam, quæ suos catulos nouißimè exclusos lingebat. Marsi præterea, qui serpentium domitores se prædicant, quiq; falsò ex diui Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Viperam Marasso uulgò appellant, atq; maiorem cum spectatoribus incant gratiam, sæpißimè uiperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mortiferos ostentant, conditos (ut Plinius inquit libro XI. capite XXXVI.) ginguis, atq; membranula quadam circundatos, lethali ueneno referta. Quin & uiperarum nuper editos fœtus ostendunt, quos Viperæ suis aiunt in capsu-

Viperarum consideratio.

Plinij lapsus.

lis, quibus eas deferunt: nec tamen illi matris uiscera scindunt. Cæterùm quòd Viperæ primùm intra se oua par-
Viperarum facies, & sexus discrimen.
mox animalia gignant, Theophrastus quoque autor est lib. VII. cap. XIIII. contra eos, qui secus sentiunt. Vipe-
ræ (ut scribit Auicenna libro quarto, ubi de uenenis agit) caput habent pressum, latumq́;, ubi ceruici annectitur, quæ
peculiariter illis tenuis est: nec corpore admodum sunt longo, utpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm scriptis tra-
dere uellet, quibus notis mares Viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit.
Viperæ fœminæ subrufæ sunt, & perquàm agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque ...
feri: ijs caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt uniuersa corporis mole, earumq́; excernens meatus ...
propius caudam obtinet situm. Mari duo tantùm insunt canini dentes; fœminæ uerò plures. Proinde igitur Ni-
cander cecinit his uersibus.

Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται, 1
Ἰὸν ἐρευγόμενοι, πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης. *Hoc est soluta oratione.*

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, uenenum eructantes: at plures semper fœminæ insunt. Il-
lud insuper addiderim, Aristotelem memoriæ mandasse libro VIII. cap. XV. de historia animalium, quòd licet hyeme
Plinij lapsus.
cæteri serpentes cauernas subeant terræ; uiperæ tamen sub saxis condantur. Ex quo palàm est, Plinium hoc etiā lo-
co non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. VIII. cap. XXXIX. Viperam solā terra condi; cæ-
teras arborum, aut saxorū cauis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poëtas secutus retulit, fœminam scili-
cet in coitu mari caput abrodere uoluptatis dulcedine. Sed ut iam Viperis uires suas, ac facultates reddamus, hæc ea
nunc referam, quæ de ijs lib. XI. simplicium medicament. tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ pro-
Viperinæ carnis uires ex Galeno.
dit Galenus. Viperarum igitur carnes palàm uidere est excalfacientes, & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ,
nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purget, 2
discere tibi liceat uel ex ijs, quæ ego iuuenis etiámnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps nar-
rabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans aliquousq; cum sodalibus conuersabatur, donec
ex ipsius consuetudine conuersationeq́; quidam nostrûm morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat, ac
deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè uicum in iugo collis propter fontem; illic hominem collocant, tan-
tum illi quotidie ciborum ferentes, quātum uictui suppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè messoribus haud
procul inde metentibus uinum esset allatum in fictili sanè quàm fragrans; is quidem, qui attulerat, deposito illo propè
messores, abijt. Verùm ubi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto cratere,
competente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effudit, & unà excidit uipera mortua. Qua re attoniti mes-
sores, ueriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt.
Cæterùm cùm illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia, homini illi elephanti obnoxio uinum largiun- 3
tur, rati expedire illi potius mori, quàm uiuere in ea miseria. At ille, ubi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sa-
nitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupato-
rum malacostracon, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancro-
rum, & locustarum (carabos Græci uocant) ubi extima testa exciderit. Alterum quoq; eiusmodi non dissimili ca-
su in Mysia Asiæ, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum cali-
darum sponte nascentium usum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum ancilla, iuuencu-
la sanè formosa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cùm aquis uteretur, in ædibus, quibus uictus
erat locus squalidus, & uiperarum plenus, fortè fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius positum: ex-
tinctaq́; est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod sors euenisset, hero id uini propinat. Cæterùm ille, ubi
ebibisset, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, persanatus est. hæc Galenus. Qui etsi alia è uiperis expe- 4
rimenta ibidem scripserit, unde similiter alij incolumes euasere, ut eius firmior redderetur ratio, quòd scilicet uipe-
rarum esu elephantiaci sanentur; attamen breuitati consulentes; ea hoc loco silentio inuoluenda duximus. Verùm
enimuero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facilè immersisse uino: siquidem
Viperæ uino delectantur.
illis natura comparatum est, ut uino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles lib. VIII. cap. IIII.
de historia animalium, quòd ideo uiperas aliqui uino cum fictilibus ad sepes disposito uenantur, quia uini incontinentes
sunt: ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de uenenis, uenenatisq́;
agens. Quinetiam uiperæ (ut ad Pisonem scribit Galenus) buprestes, & cantharides deuorant. Item Aristotelis
testimonio lib. VIII. cap. XXIX. de historia animalium, scorpium deuorari à uipera certum est: ob idq́; (ut idem est
autor) eorum uenenatorum morsus grauiores sunt, quæ alijs animalibus uenenatis uescuntur: quod profectò fa-
ciunt uiperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus li- 5
Viperarū uenatio, & carū pastilli.
bro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declarauit, sic inquiens. Viperas non ut aliqui faciunt, æstate me-
dia, neque statim, ubi cauernas egressæ fuerint, uenari conuenit: æstate siquidem earum caro sitim excitat, statimq́;
ab egressu frigida est, sicca, & extenuata. Optimum itaque tempus est, quod ijs medium intercedit, quod & Andro-
machus ipse significauit, quo tempore & qui Baccho sacra faciunt, uiperas dilacerare solent, uere quidem finiente,
nondum tamen æstate inchoata. Vel si uer ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non mul-
to tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reijcere oportet: aliarum uerò caput, ac
caudam abscindere. nam præterquàm quòd hæ particulæ uirulentiores esse uideantur, etiam duræ, & parum carnis
habent. Sufficit autem in magnis uiperis, id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Totum uerò reli-
quum corpus, intestinis exemptis, pelleq́; detracta, aquis primo abluendum, atque in uas fictile conijciendum est: de-
inde aqua pura superinfusa, uiridiq́; anetho (tunc enim uiget) ollæ prunas, ut coquatur subijcere conuenit; uel ari-
da ligna

da ligna, quæ, quòd fumum non emittant, ἄκαπνα uocant; uel quod melius adhuc est, uitium sarmenta. Salis autem, si quidem suo tempore uiperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. Porrò obseruandum est, ne illæ capiātur, quæ in maritimis locis, quæue in aliqua salsa aquarum lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiusmodi uiperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere uellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis auellere, ut nihil ex spinis simul auferatur: atque his exquisitè contritis, panis ex purißima farina optiméq; confecti, qui præcipuè & benè fermentatus sit, & in furno, nō sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem Viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, ut panis pondus uiperinarum carnium dimidio minus sit: alij ne tertiam partem excedat malunt. Ego uerò quandoq; quartam, quandoq; & quintam panis imposui. Cæterùm nisi probè coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verùm cùm uiperas, & panem coniunxeris, diligenterq; adeò subegeris, ut nulla uiperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam craßi cùm difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoq; antè siccatum terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, uiperarum iure maceratum: id quod ipse quoq; diu feci, sed mihi postea melius esse uisum est, panem antea contritum uiperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius nanque pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis, in superiori domus parte, ad meridiem conuersa, uel saltem ad septentrionem non respiciat, ut solis radios tota penè die admittat. tali enim in loco commodè siccescent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua solares radij peruenire non poßint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte siccescant. quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumq; erit ne marcescant. Postea uerò quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à solis radijs, sæpeq; denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum: post quod tempus donec theriacam conficere uolueris, recondi debent in uase stanneo, aut uitreo, aut etiam aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plūbi mistura adulteratur. quod uitare conueniet, non solùm in hac; sed & in quibuscunq; alijs antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit: uasa nanq; ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentū, Romani candidum uocant: Cæterùm longè melius est, haud multo post, quàm pastillos confeceris, ipsis uti. quanquā non multū detrimenti capiunt, etiāsi peracto anno, atq; etiam multo post eis utaris. Rectè nanq; à principio siccati, ad tertium, quartumq; annum integri perseuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis obnasci consueuit, mundis linteis interdum abstergatur. Is nanq; si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequàm hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos Vipereos ratione, quò optimi & præstantißimi habeantur. Cæterùm illud Dioscoridi ridiculum uidetur, quòd qui uiperas esitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi id certò ijs euenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuberat. Narrat Plinius libro XXX. capite XIII. quòd Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus cùm incidisset insanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, miráq; celeritate persanabat. In Aegypto Aegyptios ipsos uiperis, alijsq; serpentibus similiter, atq; anguillis uictitari prodidit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus. Quibus item eos uesci traditum est, qui occidentales, nouiterq; repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, ut libro VII. autor est Plinius. Aegyptijs viperæ cibus.

Γῆρας ὄφεος. SENECTA ANGVIVM. CAP. XVII.

SENECTVS anguium in vino decocta dolori aurium, infusu: & dentium, collutione auxilio est. Addunt eam in medicamenta oculorum, sed præcipuè uiperinam.

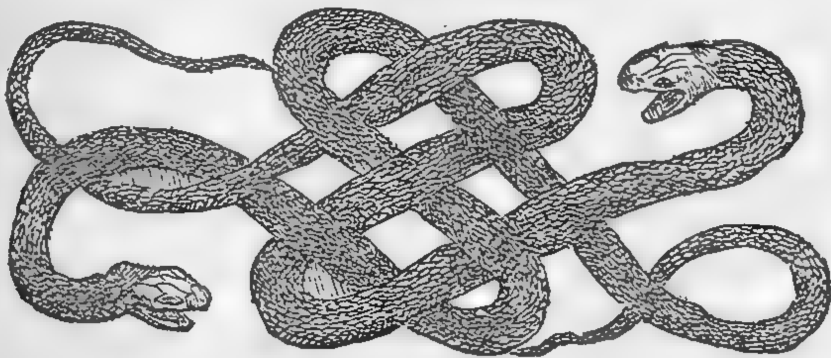

NVLLIS non cognita anguium Senecta: quippe quæ sæpe in campestribus inter saxa, & stirpes inuenitur. De hac cùm dissereret Aristoteles libro VIII. de historia animal. cap. XVII. sic inquit. Serpentes senectam exuunt Senectæ anguium cõsid.

 tum

tum uere, cùm egrediuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exuit tam uere, quàm autumno. Cùm serpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt, ita ut obcæcari uideatur ijs, qui rem non intelligunt. Tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm reliquum corpus, apparet: atq; una ferè nocte, & die senectus tota exuitur à capite orsa ad caudam: & cute altera intus subnascente, ipsa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro secundarum, quo contentus prodierit, exuitur; sic ista senectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur.

Λαγῶος θαλάσσιος, καὶ χερσαῖος. LEPVS MAR. ET TER. CAP. XVIII.

Meer Hase

LEPVS marinus loligini paruæ similis est: qui per sese tritus, aut cum urtica marina illitus capillos euellit. Terrestris leporis inassatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui ualetudine contracti sunt: affrictu, aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat: exustum caput, & cum adipe ursino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum post triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusque spem intercipere proditur: uuluæ, & alui fluorem sistit: comitiales iuuat: contra uenena ex aceto bibitur, præsertim aduersus concretum lac, & uiperarum morsus. Sanguis eius si calidus illinatur, uitia cutis in facie, uitiliginem, lentiginesque sanat.

LEPVS TERRESTRIS. Hase

Leporis marini consid.

MARINVS Lepus (ut nonnulli memoriæ prodidere) sic primùm appellari cœpit, quòd terrestris leporis speciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur libro IX. capite XLVIII. Lepus, inquit, qui in Indico mari nascitur, etiam tactu pestilens, uomitum, dissolutionemq; stomachi protinus creat. In nostro offa informis, colore tantùm lepori similis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm. nec uiuus ibi capitur. hæc Plinius. Ex quibus facilè conijci potest, Dioscoridem potius de nostratium marium Lepore intellexisse, quàm de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd paruæ loligini similem marinum leporem reddiderit. Albertus autor est, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piscium magnitudine, sed capite lepori non absimili, dorso ruffescente, esculentum: tametsi à nonnullis explodatur, ut pote quòd & concoctu contumax sit, & elephantiasim gignat.

Leporis terrestris consid.

Cæterùm terrestris Lepus notissimum animal est, & cursu uelocissimũ. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ utrinq; dentata sunt (ut scriptum reliquit Aristoteles lib. III. de partibus animalium capite XV.) & quæ unicum tantùm cõtineat uentrem, coagulum habet. Sunt & Lepores albi, quales etiam Plinius lib. VIII. cap. LV. refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in summis uallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur; eo præsertim tempore, quo ij niuibus altissimis uestiuntur: qui tamẽ adeò magni non sunt, nec ita in cibum parati cum palato incunt gratiã, ut qui in campestribus capiuntur. Cæterùm candidi hyeme tantùm conspiciuntur: nam liquescente niue subrubescunt, quemadmodũ et cæteri. Cuius rei indicio sunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim subrutili uisuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ sua maxima timiditas est) alio quàm fuga se tutari sciunt. Huic soli pilos in bucca intus, et sub pedibus esse adnotauit Aristoteles lib. III. de hist. animalium, cap. XII.

Vana opinio.

Archelaus autor est, cui etiam sententiæ plerіq; subscribunt, Leporibus utrunque sexum, & utranq; gignendi uim inesse, & omnes lepores æquè gignere, ac si essent hermaphroditi. Quod ita facilè posse pati naturam, nullo pacto crediderim: sed potius ridiculam hãc opinionem in hominum mentibus insitam putauerim, quòd uiderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniã mares ipsi pariant; sed quia (teste Aristotele libro VI. de historia animalium capite XXXIII.) superfœtant, dum adhuc utero gerunt, similiterq; statim à partu cõcipiunt, ita quòd singulis mensibus generant. Sed fœtus edunt non uniuersos:

uerſos: interpoſitis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera fœcunditas: nam etſi fœmina lac nuper natis præbeat; nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans, gerensq; utero, denuo concipiat fœtum. Mares (ut loco citato idem prodidit Ariſtoteles) auerſi coëunt cum fœminis: retro enim ijs genitale membrum à natura datum eſt, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis perſuaſum eſt, mares fœtum cōcipere: ſiquidem cognitu perquàm difficilè eſt, an mares, an fœminæ ſint, ut etiam cuniculis contingit: qui cùm fœcundius etiam prolificent, quàm lepores; non ob id tamen mares unquam parere uiſi ſunt, quanuis quolibet menſe fœminæ pariant. Tradit Plinius libro XI. cap. XXXVII. bina iecinora Leporibus ineſſe circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneſo ad Propontidem: at tranſlatis aliò alterum ſtatim abſumi. Id quod ante ipſum memoriæ prodiderat Ariſtoteles libro II. de hiſtoria animalium, capite XVII. Item libro tertio de partibus animalium capite VII. ubi hoc leporum genus pluribus in locis reperiri teſtatur, ſpeciatim uerò in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca inſula (ut idem tradidit libro VIII. de hiſtoria animalium cap. XXVIII. Lepores ſi aliunde illati dimittantur, uiuere nequeunt: ſed eòdem reuerſi, unde maris introierint inſulam, moriuntur. Leporinæ carnes in cibis eſitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, craſſum, atrabilioſumq; generant ſuccum. Veruntamen (ut inquit Raſis libro de IX. animalibus) dyſentericis conferunt, ſi aſſatæ ſumantur. Iecur uerò arefactum, iecinoroſis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impoſitus, in clibanoq; igne ſuccenſo tandiu dimiſſus, ut penitus exuratur, urinæ uitijs mirificè opitulatur, adeò ut calculos eijciat, tam in renibus, quàm in ueſica genitos. Leporinum fel ſacchalo exceptum, oculorum argemas, nubeculasq; delet. Leporinum ſtercus (ut aiunt) mulieribus geſtatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum eſt, quòd uuluis earum immiſſum, & menſium defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum. Leporis facultates.

Τρυγὼν θαλάσσια. PASTINACA MARINA. CAP. XIX.

MARINAE Paſtinacæ radius, qui eius cauda enatus aduerſis ſquamis reflectitur, dentium dolorem mitigat: nam eos frangit, & euocat.

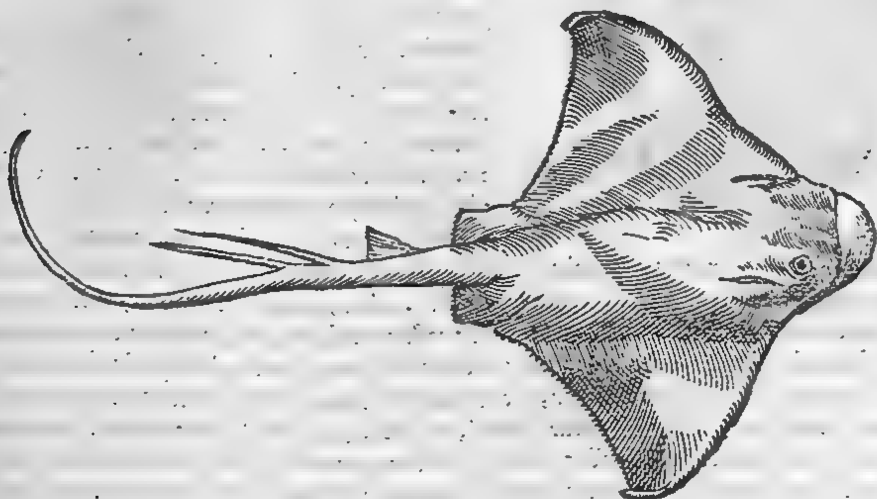

PASTINACA marina ſimiliter atque raia, & alia id genus, in piſcium planorum, & chartilagineorum genere collocatur. Hanc quidam uulgò uocant Peſce colombo. Gerit hæc in cauda ſupernè radios duos præduros, acutos, & utrinq; minutiſſimè dentatos, quorum uenenato ictu piſcatores grauiter afficiuntur. Quam ob cauſam memoriæ prodidit Aëtius libro XIII. quòd qui à marina paſtinaca percuſſi ſunt, his uulneris locus manifeſtè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis ſtupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementiſſima ui in altum impulſo nerui ſauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non abſq; forti ratione Plinius libro IX. cap. XLVIII. ita ſcriptum reliquit. Nullum uſquam execrabilius uenenum, quàm radius ſuper caudam eminens trigonis, quam noſtri Paſtinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat & ferri, & ueneni malo. Latet piſcis hic: & ut idem autor eſt libro citato, capite XLII. latrocinatur ex occulto, tranſeuntes radio figens. Marcellus Virgilius, nimirum cupidus ineundi rationem, qua paſtinacæ radio uti poſſet, dentium doloribus ſedandis, quippe quòd id ſilentio inuoluerit Dioſcorides, fatetur, etſi diligenter, ut conſentaneum eſt, inquiſiuerit; nunquam tamen apud antiquos ſcriptores eam ſe conſecutum fuiſſe. Qua in re apertè declarat, ſibi cum Plinio parum interceſſiſſe conſuetudinis: quandoquidem Plinius libro XXXII. cap. VII. nos abunde docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti ualeamus, ſic inquiens. Paſtinacæ quoque radio ſcarificare gingiuas, & in dentium dolore utiliſſimum. Conteritur is, & cum belleboro albo illitus, dentes ſine uexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, ſi quandoque in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes abſque ferreis inſtrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos perſanat, qui ſubcutaneis uermibus exeduntur, ſi eo ulcera ſcarificentur, punganturq;. Paſtinacæ iecur oleo incoctum non modò hominum ſcabiem ſanat; ſed etiam brutorum. Piſcis tamen eſculentus eſt, ſi abſciſſis in uniuerſum cauda & capite, decoquatur.

Paſtinacæ piſcis conſid.

Marcelli ignoratio.

Paſtinacæ, & eius radij uires.

Σηπία. SEPIA. CAP. XX.

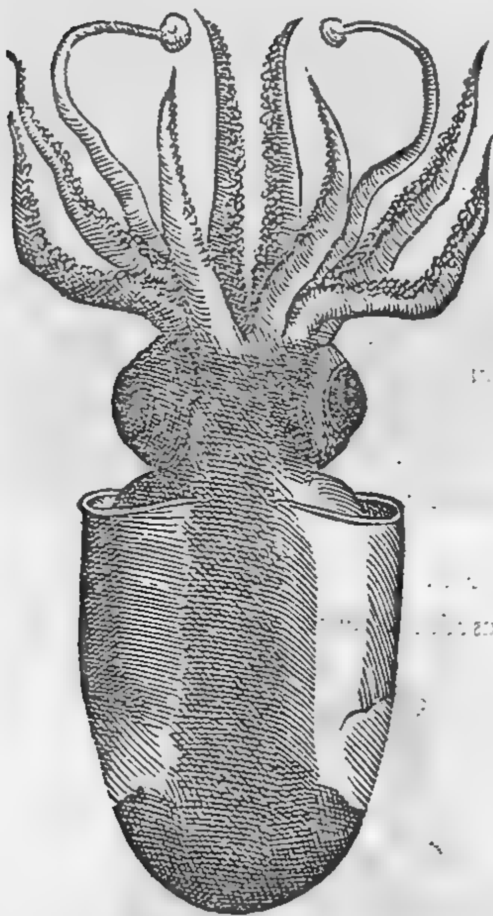

SEPIAE coctæ dum estur atramentum, ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyrijs è testa factis conuenienter genarum scabritiæ perfricantur. Vstum in sua testa, donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat uitiligines, furfures, dentes, & uitia cutis in facie. elotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum, & iniectum.

Sepiarum cōsideratio.

SEPIAE in omnibus Italiæ piscarijs, proprium retinent nomen, uenalesq; habentur, in ijs inquam, in quibus marini ueneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquàm quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ uerò maiore corporis mole. Est Sepijs in dorso os candidum, superiori parte durum, ac leue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aspera, & ligni modo frequentibus uenis distincta uisitur. Expetuntur Sepiæ ossa aurifabris: facilè enim in partem illam fungosam anulorum, cæterarumq; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etiam astu non uacant: ubi enim piscantem sensere effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus uoracioribus piscibus. Pariunt (ut prodidit Plinius lib. IX. cap. LI.) omnibus mensibus, plerunque autem in terreno inter harundines, aut sicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior est uita. Id quod de polypis retulit Aristoteles lib. IX. de historia animalium, capite XXXVII. Qua in re dixerim, quòd si historia, quam tradit Plinius lib. IX. cap. XXX. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo ostensum fuisse narrat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax; atque pedes, quos uix utroque brachio complecti esset, longitudine pedum triginta, uera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis uiuere poßint. Quod etiam tum sepijs, tum loliginibus euenire posse non dubitauerim; præsertim cùm eodem loco scripserit Plinius, sepias, loliginesq; eiusdem polypi magnitudine in Hispanico litore undis expulsas esse repertas. Sepiæ atramento tantam uim esse Anaxilaus est autor, ut eo in lucernis accensis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Aethiopes uideantur.

Polypi mira magnitudo.

Sepiarum facultates.

Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur. quam ob causam antea cædi uerberibus solent, quàm excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas uentriculo utiles existimauerit, dixeritq; eas sanguinem attenuare, atque hemorrhoidas ciere. Cæterùm (ut Galeno placet libro tertio de alimentorum facultatibus) duræ sunt carnis, ægrè conficiuntur, et succi crudi plurimū gignunt. Attamen ijs, quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius testa exusta (ut lib. XI. simp. medicament. idem scriptum reliquit) ad uitiligines, lentes, & scabiem usum utilem præstat: mixta præterea foßili sali, in oculis existentes ungues eliquat: & antequàm uratur frictione dentibus splendorem affert, & illitione ulcera desiccat. Sepiæ oua in cibis sumpta urinam ciere Plinius commemorat, renumq; lentorem disijcere. Sepijs nucibus, & allio paratis quidam uescuntur, ut salaciores in uenerem prorumpant.

Τρίγλα. MVLLVS PISCIS. CAP. XXI.

MVLLORVM aßiduo cibo, aciem oculorum hebetari constat. Is marini draconis, aranei, ac scorpionis morsibus medetur; si crudus, atque dissectus admoueatur.

Mulli consideratio.

MVLLVS piscis Latinis olim sic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorū more Latinè etiam Trigla & Italicè Triglia nominatur. Huic magnitudo non ampla, color subrufus, ueluti purpureus. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cùm ex fide dignis constet monumentis, Mullos sæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra singulos uenisse: tanta cum eorum iecore, & capite gratia intercesserat gulæ. Quamobrem Galenus libro tertio de aliment. facult. de eo hæc memoriæ prodidit.

Mulli facultas ex Gal.

Mulli iecur à gulosis mirabilem in modum uoluptatis nomine commendatur. Quidam uerò ipsum ne per se quidem solùm edendum censent, sed garelæo, quod uocant, in uase præparato, cum pauxillo uini uiscus in eo tantisper disterunt, dum ex uniuersa eius substantia, & præparato liquamine unus, ac similaris succus, quantum sensu poßis iudicare, factus esse uideatur, in quo intinctâ mulli carne uescuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ suauitatis uisum est, ut eum honorem mereatur, neque tam insignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipsum caput: quanquam hoc quoque laudant ganeones, ac secundas post

iecur

MVLLVS PISCIS.

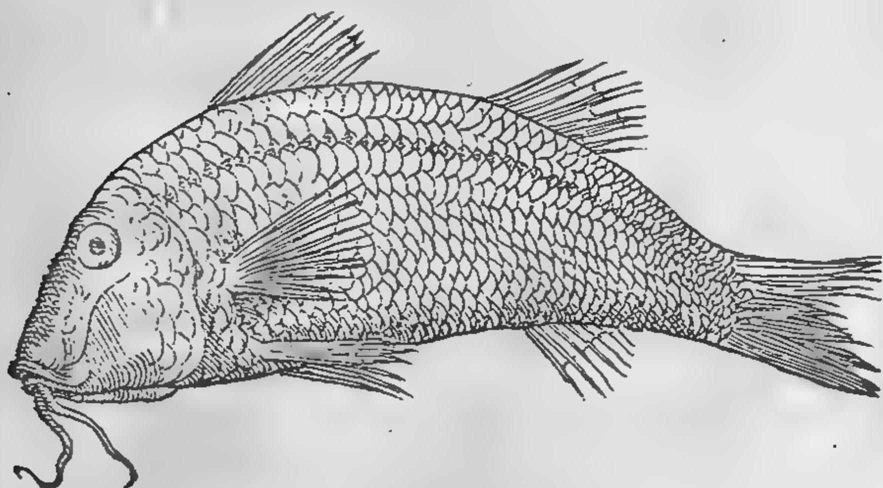

iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandiſsimos mullos emptitent, cùm nec adeò ſuaui ſint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum eſt. Itaque cùm aliquando quendam ingenti pecuniæ prægrandes mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, reſpondit ſe primùm propter hepar illos tanti emiſſe: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita ſcribit. Mullus omnium ferè aliorum duriſsimam habet carnem, impendioq; friabilem: quod perinde eſt, ac ſi dicas, nihil in eo eſſe lentoris, neque pinguedinis. Eaq; ex parte cunctis alijs præſtantius nutrit, dummodo probè concoquatur. hactenus Galenus. Mulli, autore Plinio, ter anno fœtificant: tantaq; ijs ingluuies, ut etiam hominum cadaueribus ueſcantur. Ii cæteris in cibis præſtant, qui inferiori labro, utrinq; barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præſtant. Vinum, inquit Athenæus, in quo mullus uiuus immergitur, hauſtum, uenerem uiris mirum in modum inhibet: fœminis uerò conceptum. Mulli, quòd barbati ſint, Venetis uulgò dicuntur Barboni, non autem Spari, ut aliàs diximus incertis, & infidis piſcatorum nominibus falſi.

Ἱπποπόταμος. HIPPOPOTAMVS. CAP. XXII.

HIPPOPOTAMI teſtes exiccati, ac triti, contra ſerpentium morſus bibuntur.

HIPPOPOTAMVS *eſt (ut Plinius narrat libro VIII. capite XXV. & XXVI.) belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: ungulis bifidis, quales bubus: dorſo equi, & iuba, & hinnitu: roſtro reſimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, ſed minus noxijs: tergoris ad ſcuta, galeasq; impenetrabilis, præterquàm ſi humore madeat. At Ariſtoteles libro II. de hiſtoria animalium, capite VII. huic beluæ dentes exertos reddidit, non apri: ſed caudam quidem apri eam habere prodidit, magnitudinem aſini, hinnitum equi, & tergoris craſsitudinem tantam, ut ex eo uenabula fiant: quin & interiora omnia equo, et aſino ſimilia. Segetes hoc animal aſtu magno depaſcitur deſtinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus ueſtigijs, ne quæ reuertenti inſidiæ compareantur. Primus eum uiuum, & quinq; crocodilos, Romæ ædilitatis ſuæ ludis M. Scaurus temporario euripo oſtendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magiſter exiſtit. Aſsidua nanq; ſatietate obeſus exit in litus, recentes harundinum cæſuras perſpeculatus, atq; ubi acutiſsimum uidet ſtipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuio ſanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rurſus obducit. Huius corij cinis cum aqua illitus panos ſanat. Adeps frigidas febres: item fimus ſuffitu. Dentes è parte leua dolores dentiũ, ſcarificatis gingiuis. Pellis eius è ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiuſdem cinis alopecias explet. Teſticuli drachma ex aqua contra ſerpentes bibitur.* Hippopotami hiſtoria. Hippopotami uires.

Κάστωρ. FIBER. CAP. XXIII.

FIBER ancipitis uitæ animal, plerunque cum piſcibus, & cancris ex aqua uictum capeſsit. Huius teſtes ſerpentium uenenis aduerſantur, ſternutamenta mouẽt, & in uniuerſum uarios obtinet uſus. Siquidem mẽſes, ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus, ſecundáſque eijciunt: contra inflationes, tormina, ſingultus, venena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos, & utcunque ueterno obdormiſcentes excitant infuſi: cum aceto autem, & roſaceo olfactu, & odoris ſuffitu, idem faciunt: poti & illiti proſunt tremulis, conuulſis, & omnibus neruorum uitijs. In ſumma calfactoriã uim habent. Eligi debent teſtes, qui ex vno ortu connexi ſunt (fieri enim non poteſt, ut gemini folliculi in vna membrana coniuncti reperiantur) liquore intus ueluti ceroſo, odore

ſo, odore graui, & uirus redolente, guſtu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circund[illegible]. Quem fraude aliqui corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut ammoniacũ cum ſanguine & caſtorio ſubactum, & ita exiccantes. Vanum eſt, quod traditur, teſtes ab ipſis euelli, & a ſeſe abijci, cùm uenatu urgentur: ſiquidem tangi nequeunt, ita, ut in ſue, ſubſtricti. Operæ autem pretium eſt, diuiſa pelle melleum liquorem cum eueſtiente tunica aſſumere, & ſiccatum † potui dare.

FIBER. biver

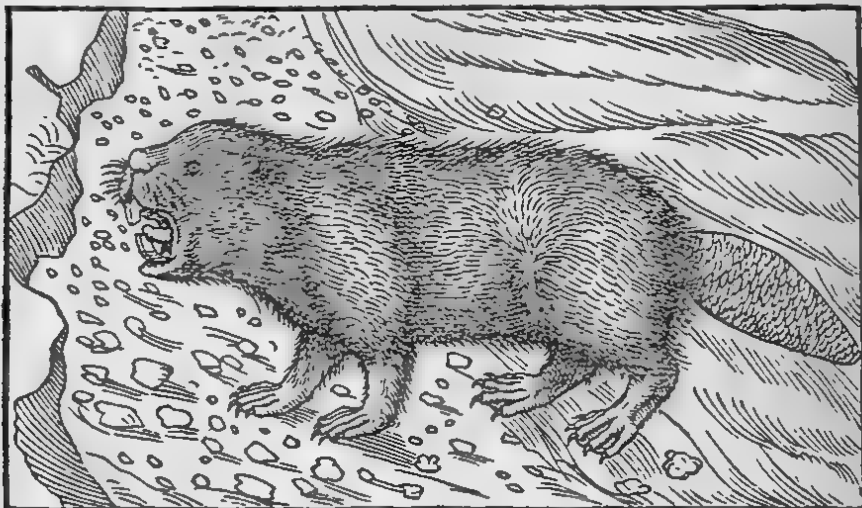

Fibri conſideratio.

QVEMADMODVM in ſuperiore ſpectatur Germania, ubicunq; Rhenus influit: quin & in Auſtris, atque Pannonia, ubi Danubius, in alijsq; finitimis prouincijs, ubi Drauus, & Sauus diſcurrunt, Fiber ſanè, quem Græci κάϛορα appellant, animal eſt (ut Dioſcorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis uitam ducat: ibi nanq; uidetur modo in fluminibus natare, modo in litore uagari, modo in propinquis ſyluis ſpatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, maior tamen. Pedes huic ſunt poſteriores anſerinis ſimiles, anteriores uerò ut taſſus habet. Cauda eſt illi glabra, lata, piſcium ferè modo ſquamoſa. Eſtur hæc, quòd guſtatu piſciũ carnes planè ſapiat, ijs etiam diebus, quibus nobis carne interdictum eſt à lege. In cæteris deniq; corporis partibus parum, aut ferè nihil à lutra diſsidet. Quo factum eſt, ut crediderint medicorum nonnulli eaſdem lutræ teſtibus ineſſe uires, quæ fibrorum teſticulis inſunt. Dentes Fibris anteriores ferociſsimi, atq; acutiſsimi ſunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cædit, quos poſtea miro coaptat artificio, ſibiq; domum conſtruit pluribus tabulatis in riparum cauis, ubi iuxta flumina degit. Animal eſt horrendi morſus: nam hominis parte comprehenſa, nõ ante, quàm fracta concrepuerint oſſa, morſus

Vana opinio.

reſoluit. Vanum profectò eſt (ut etiam ſcribit Dioſcorides, itemq; Seſtius medicinæ diligentiſsimus) credere Fibros ſibi teſtes dentibus amputare, cùm uenatu urgentur, ob hoc ſe peti gnari. Quandoquidẽ id nunquam in his compertum ſit, qui noſtra ætate capiuntur. Plinius huius facti anceps id affirmauit libro VIII. capite XXX. quod tamen poſtea negauit libro XXXII. capite III.

Fibri teſtium adulteratio.

Cæterùm diligenter animaduertere oportet, ne ab impoſtoribus adulterati Fibrorũ teſtes emantur: nanq; pauci admodum habentur ex ijs, qui uenales Venetias importantur, qui quidem adulterio careant. Cuius manifeſto eſt indicio nimia eorum magnitudo, cùm legitimi parui admodum ſint. Quinetiam præſtans indicium præbet concluſus liquor in recentibus mellis inſtar, in diutius uerò aſſeruatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis eiuſdem animalis renibus, farctis inde teſtium folliculis. At mihi quidẽ ſæpius contingit & uidere, & habere ex Auſtria, Stiria, & Carniola Fibri teſtes, qui omni prorſus adulterio uacant: quos magnitudine, colore, odore, guſtu, atq; etiam uiribus longè ab ijs diſsimiles eſſe comperimus, quibus officinarum utitur uulgus. Plinius libro XXXII. cap. III. eos Caſtoris teſtes efficaciſsimos putat, qui è Ponto afferuntur. Cui tamẽ refragatur Strabo lib. III. ſuæ Geographiæ his uerbis. Producit capreas Hiſpania, equoſq; ſylueſtres affatim. Quibuſdam in locis lacus incrementa ſuſcipiunt. Cygni, & eius generis aues plurimæ: ſimiliter & otides aues. Fluuij quidem ferunt Caſtoras: ſed Caſtoreum non eam, quàm Ponticum, habet uim. Pontico enim proprium eſt, ut uenenoſum ſit, ut in alijs permultis. hæc Strabo. Ex quibus facilè conſtat plurima in Ponto uenenoſa naſci. Id quod etiam in Bucolicis teſtatur Vergilius his uerſibus.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta uenena
Ipſe dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto.

Caſtorei uires ex Galen.

Horum meminit Galenus lib. XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Teſticulos caſtoris nũcupant Caſtorium, medicamentum & celebre, & multi uſus, adeò ut Archigenes de Caſtorij uſu totum conſcripſerit librum. Atq; is ſanè particulares eius facultates expoſuit, nos uerò uelut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoq; generaliter modò facultatem dicemus: ad quam ſi quis reſpiciat, ipſe per ſe particulares inuenire poterit. Itaq; quòd excalfaciat, manifeſtum eſt. nam ſi uoles ipſum ad unguem læuigatum oleo maceratum parti cuipiam illinire, & inficare, celeriter illam incaleſcere percipies. Porrò calfacientia omnia, ubi contactæ ſubſtantiæ quippiam digerunt, continuò etiam

illam

illam desiccant; nisi si quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atq; aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit: sicut certè hæc ipsa igni, & soli æstiuo admota. Itaque cùm Castorij consistentia quoq; sit sicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò desiccat. Atq; hoc illi cum multis alijs medicamentis commune existit. Porrò quoniã impensè subtilium est partium; ob id plus ualet, quàm alia, quæ similiter ut ipsum & calfaciũt, & desiccant. Nam quæ tenuiũ sunt partium medicamenta, ijs quæ sunt crassarum, plus sunt efficacia, etiamsi parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant admotorum corporum, potißimùm si ea densa fuerint, uelut neruacea. Palàm igitur talia ob causam positã magnificè iuuantur à castorio. Cæterùm falluntur medicorũ pleriq; in usu Castorij, cùm id modò considerant, partem quampiã aut tremere, aut conuelli, aut sensu motúue priuatam, aut ægrè sentire: haud sciẽtes id genus symptomata ad dißimiles sequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter, et inanitione conuulsionem fieri, ubi quidẽ quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Vbi uerò ex siccitate nimia obuenerit conuulsio, scito hoc medicamen illic esse aduersißimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, utilissimum: aduersißimum uerò ijs, quibus huiusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi singultus euenerit stomachi, perscrutato prius, inuentoq; illius affectu, ac discreto, si quidem à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorij usum accedito. Sin autem à siccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuiq; aduertas animum, suspicaberis humano corpori aduersißimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachum uitiant, alia uentrem, alia caput, alia aliam quàmuis partem lædunt. At hoc medicamen siue corpori humido applices resiccationem poscenti, siue frigido excalfactionem, siue humido simul frigidoq; excalfactionem pariter & resiccationem requirenti, magnam utiq; ostendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potißimùm si febri uacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed ut sic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis sanè Castorium exhibuimus unà cum pipere albo, utrunq; mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam ullam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, ubi per uenam, quæ in talo est, modicè euacuassem, oblato castorio unà cum pulegio, aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absq; ut fœminam læderet. Præterea locos morantes eijcit. eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita uenter flatu distenditur, ut ægrè curationem admittat, aut torminibus uexatur, atq; singultu, idq; ob frigidos, uiscososq; humores, aut crassos, flatulentosq; spiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò sumptum, ijs prodest quoq; cuti impositum cum sicyonio, aut ueteri oleo. Quæ uerò ampliori caliditate indigent, ijs etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam, si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro consistentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare; sed potius ex rosaceo capiti, colloq; imponere. hactenus de castoreo Galenus. Cæterùm, ut Plinius est autor libro XXXII. cap. III. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Vrina quoque Fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur. Asseruatur autem optimè in sua uesica, ut aliqui existimant. *Castorei uires ex Plin.*

† Cùm in impreßis hoc loco legatur ποτίζειν, id est, potui dare: tamen in codice manu scripto, in quem Oribasius, (ut aliàs diximus) Dioscoridis uerba retulit, legitur ἀποτίθεσθαι, id est, reponere. Quæ lectio ideo uerior esse uidetur, quòd castorium (teste Dioscoride) non solùm potui detur; sed etiam infundatur, & suffiatur.

Γαλῆ κατοικίδιος. MVSTELA VVLGARIS. CAP. XXIIII.

MVSTELA, quæ in domibus nostris oberrat, ambusta exenteratur, & inueterata sale, in umbra siccatur. Ea binis drachmis cum uino pota, aduersus omnia serpentium uenena præsentaneo est remedio: toxico, simili sumpta modo, resistit. Eius uentriculus coriandro farctus, inueteratusque, percussis à serpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ strumæ iuuantur: comitialibus etiam prodest.

MVSTELA uulgaris notitiæ in Italia, animal est miræ sagacitatis, & quanquam corpore paruum; animo tamen inuicto constat, atq; feroci. Mustelarum duo genera esse autor est Plinius lib. XXIX. cap. IIII. Alterum syluestre, quod in agris, et uepribus uitam agit. Alterum domesticum, quod in domibus nostris oberrat. Vtræq; adeò cupidè catulos *Mustelæ consideratio.*

Vana quorundam opinio. — dè catulos suos diligunt, ut eos hinc aliò transferant, uerentes ne sibi ij surripiantur. Quo factum est, quemadmodum memoriæ prodidit Aristoteles lib. III. de generatione animalium, capite VI. ut cùm uidißent quidam, Mustelas catulos suos, quos paruos admodum parit, ore susceptos transferre, falsò opinati sunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ouidius: cui tamen uenia danda est, cùm poëtis quælibet audendi amplißima sit potestas. Mustelæ serpentes acriter persequũtur, dimicantq́; deuorata prius ruta. Basilisco mustelæ uirus exitio esse autor est Plinius libro VIII. cap. XXI. adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt enim eas cauernis facilè cognitis, soli tabe. Necant illi simul odore, moriunturq́;, & naturæ pugnam conficiunt. Mustelæ etiam oculis punctu ereptum aiunt uisum reuerti, eademq́;, quæ in lacertis, & annulis faciunt. Mustelarum combustarum cinis aqua subactus illitu capitis dolores mulcet: oculis uerò iniectus suffusiones emendat.

Mustelæ natura, & uis.

Βάτραχοι. RANAE. Frosch CAP. XXV.

Contra omnium serpentium uenena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edi tur, iusque earum itidem sorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus sistit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulsos genis pilos renasci prohibet, in uestigia euulsorum instillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.

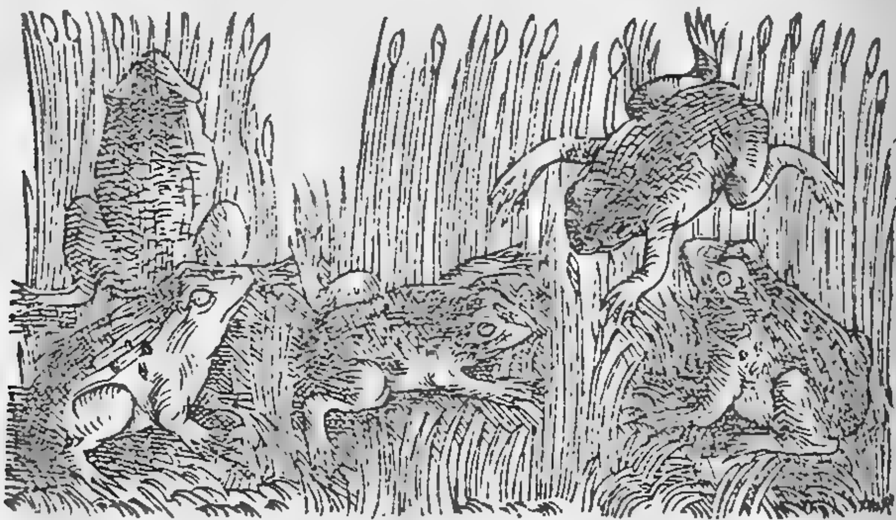

Ranarum cósideratio. — *Ranae Italis, præsertimq́; Insubriæ populis frequentißimæ. Genere sanè distant, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ nanq; ex putredine gignũtur æstiuis imbribus puluere madefacto, quibus sic ortis breuis est uita, nullusq́; earum usus. Aliæ uerò ritè, & secundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terrestres, quæ in frutetis, & rubetis plerunque uictitant, ob idq́; Rubetæ Latinis dicuntur. Nec desunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in harundinetis uitam agant. Verùm utræq; & uenenatæ, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluuijs paludibus, & lacubus uersantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit usus, colore uiridi, aut subrutilo, cinereóue: tametsi & inibi quandoq; ex his cernantur, quæ non tutò edi possunt.* Ranarum partus. — *Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit libro IX. cap. LI. & experientia quotidie comprobari potest, minimas carnes, nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantùm, & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Mirumq́; semestri uita resoluuntur in limum nullo cernente, & rursus uernis aquis renascuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cùm omnibus annis id eueniat. hæc Plinius. Cui tamen sententiæ prorsus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conspicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantùm quotannis in limum resolui existimasse, quæ ex ipsius aquæ, & terræ putredine gignuntur.*

Αἴλουρος. SILVRVS. CAP. XXVI.

Silvrvs recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: sale uerò conditus, minimum suppeditat alimentum. arteriam expurgat, & uocem expedit. Illita saliti caro, aculeos, & infixa corpori spicula extrahit. Muria eius incipientibus dysenterijs prodest, si in desidentium fotus adijciatur: fluxiones siquidem ad summa cutis elicit. ischiadicis infusa medetur.

Pauli Iouij opinio improbata. — *Existimat Paulus Iouius in libello de Romanis piscibus, Silurum eum esse piscem, quem uulgus Sturionem appellat. Veruntamen si Aristoteli, & Plinio est adhibenda fides, liquidò constabit, aliud piscis genus esse Silurum, aliud Sturionem. Nanq; Aristoteles Siluro dentes aßignat adeò firmos, atque acutos, ut ijs hamos etiam ferreos frangere ualeat. Plinius item lib. IX. cap. XV. tradidit, Silurum ubicunq; sit, grassari, omneq́; animal appetere: ideoq; innatantes*

innatantes

SILVRVS.

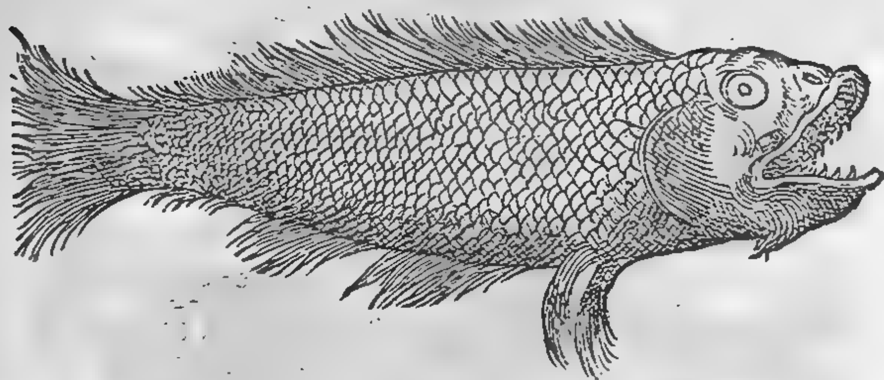

innatantes equos ſæpe demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Liſbouni, & in Danubio. At Sturiones etſi prægrandes ſint, edentuli penitus habentur. Ad hæc Silurus Ariſtoteli, & Plinio fluuiatilis ſemper deſcribitur piſcis, cùm tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum eſt, ut facilè deductus ſim in ſententiam clariſsimi Manardi Ferrarienſis: quippe quòd pro certo crediderim, Silurum Italis haud quaquam eſſe cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus, quanquam ingentibus, nunquam (quòd ſciuerim) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubij accolæ Silurum uulgari ſermone uocant Acchia: Rheni uerò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich appellant: ſiquidem is maximè graſſatur, morſuq́; petit omne animal, quod ſibi obuiam fit. Is effigie gobium refert capite magno, ore amplo, & dentibus ferociſsimis. Hac in ſententia me quoque Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio naſci autor eſt.

Σμαρίδες. SMARIDES. CAP. XXVII.

SMARIDIS piſcis ſaliti caput exuſtum, excreſcentes ulcerum oras, puluillosq́ue reprimit: nomas cohibet: thymos, clauosq́ue abſumit. Caro non ſecus atque ſalſamentum prodeſt à ſcorpione percuſsis, aut à cane demorſis.

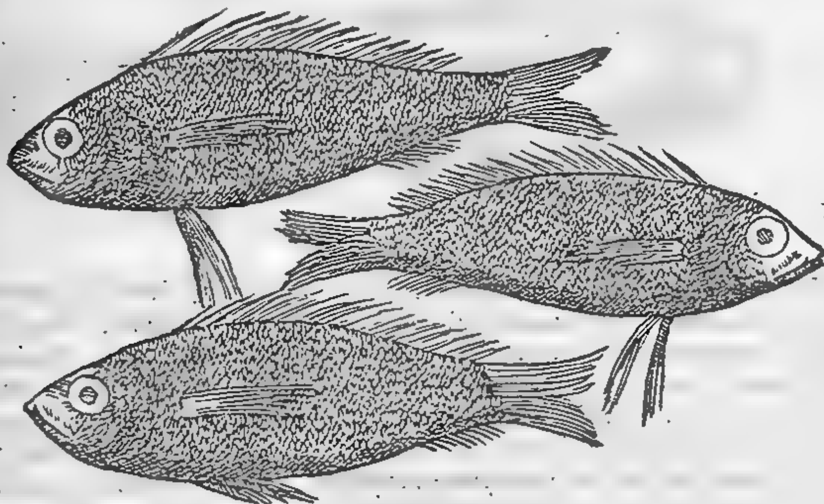

Μαινίδες. MAENAE. CAP. XXVIII.

MAENARVM ex capitibus cinis, ſi illinatur, calloſas ſedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione ſedat.

ETSI ſtudij, ac diligentiæ plurimum impenderim, ut quinam piſcis ſit Smaris, certior fierem; nunquam tamen apud Ariſtotelem, nec Plinium, nec deniq; ueterum quenquam aliquid certi nactus ſum, ita ut planè Smaridem cognoſcere, ac deſcribere poſſem. Illud tantùm inueni, iis Smaridem eſſe piſciculum, mænis facie ſimilem. Ex quo facilè adductus, Smaridis conſideratio.

MAENAE. Munnen.

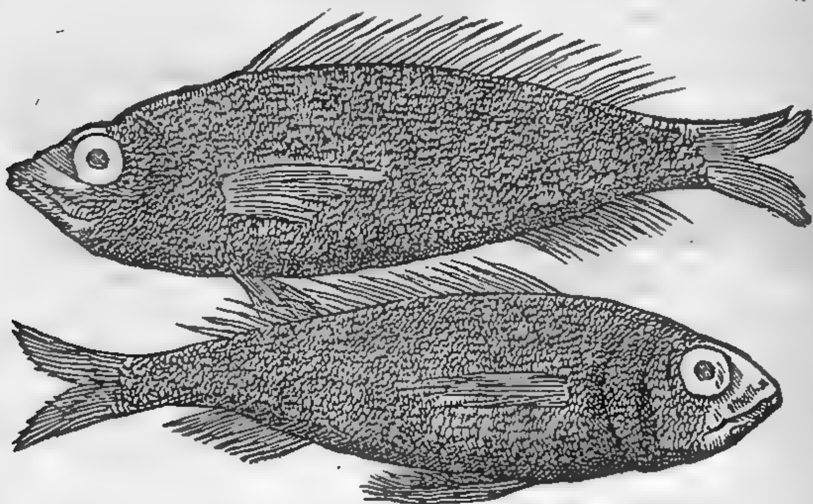

Mænæ. *ductus sum, ut eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos pisciculos dixerit, quos uulgò Veneti appellant Geroli: nanq; hi præter id quod corpore minores sunt, mænas notis omnibus repræsentant. Cæterùm cùm Mænæ, quæ uulgò Menole dicuntur, sint uulgaris notitiæ, non est, cur plura de eis disseram.*

Κωβιός. GOBIVS. CAP. XXIX.

GOBIVS recens in suillum uentrem coniectus, si consuta rima in duodecim aquæ sextarijs, donec duo supersint, decoquatur, excolatus & sub diuo refrigeratus potui detur, aluus sine molestia deijcitur. Illitus contra serpentium, canumque morsus auxilio est.

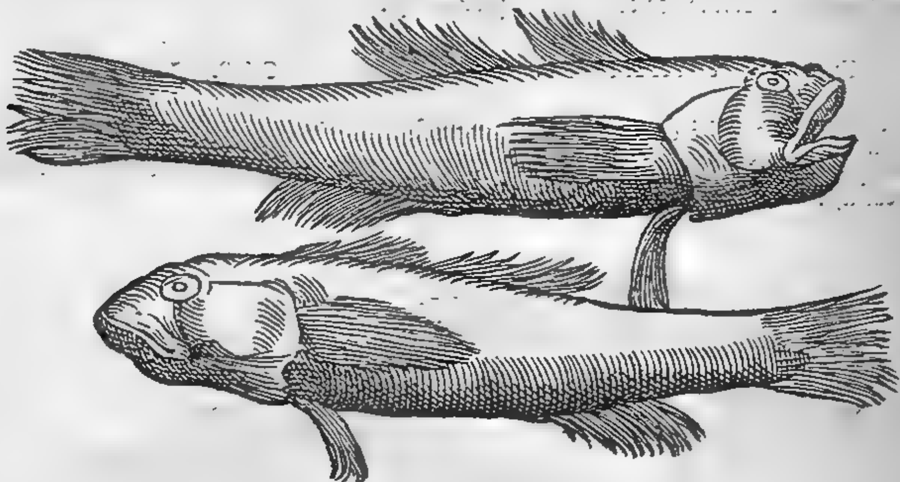

Gobiorũ consideratio. *GOBII in Venetis ichthyopolijs frequentißimi conspiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modũ foetificent, ac numerosi proueniant. Quare non immeritò prodidit Aristoteles in marinis litoribus, ubi in profundum non labatur aqua, summa cum uoluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis posterioribus syllabis Go uulgò uocant.* Gobij facultates ex Gal. *Capite sunt amplo, gustuq; persuaues, quòd carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his differens Galenus libro III. de aliment. facultatibus, sic inquit. Gobius litoralis est piscis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præstantißimus autem ad uoluptatem, coctionem, simul ac distributionem, & succi bonitatem est is, qui in arenosis litoribus, aut saxosis promontorijs uiuit. At qui in fluminum ostijs, aut stagnis, aut stagnis marinis uersatur, non æquè suauis est, neque probi succi, neq; concoctu facilis.* Gobij fluuiatiles. *Cæterùm sciendum est (ut etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri; uerùm etiam in fluminibus, & lacubus; quemadmodum testantur ij, qui in Lario lacu, itemq; Verbano capiuntur, laudatißimi quidem, propterea quòd eorum iecur maximam cum palato ineat gratiam. In fluuijs uniuersim minores existunt, quanquam ex ijs etiam nonnullos inuenias, qui duas, aut tres uncias pẽdant. In agro Tridentino pauci admodum sunt fluuij, qui Gobios non alant: nanq; & Athesis et Nosius, et Lauisius, et Sarca ijs refertißimi sunt. Hos inibi quidam uulgò uocãt Capitoni, quidam uerò Marsoni: at in Hetruria, ubi tamen rarißimi habentur, corrupto à Gobijs uocabulo, uulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt hi pisciculi non modò concoctu facillimi; sed et ori suauißimi, atq; gratißimi, præsertim cùm ouis turgent; hæc enim in his & pinguia, & copiosa sunt, gustui uerò suauißima. Quo fit, ut solertißimi piscatores horum fœturas obseruantes, non minus expiscandis ouis operam nauent, quàm piscibus ipsis.*

Θύννος·

Θύννος. THVNNVS. CAP. XXX.

CONDITANEI thunni caro, quam omotarichon uocant, sumpta ijs auxiliatur, quos uipera nomine prester momorderit: sed oportet uinum quàm plurimùm subinde cogantur haurire, ita ut uomitione reddatur. Contra acrimonias esitatorum maximè ualet; canum morsibus utilissimè illinitur.

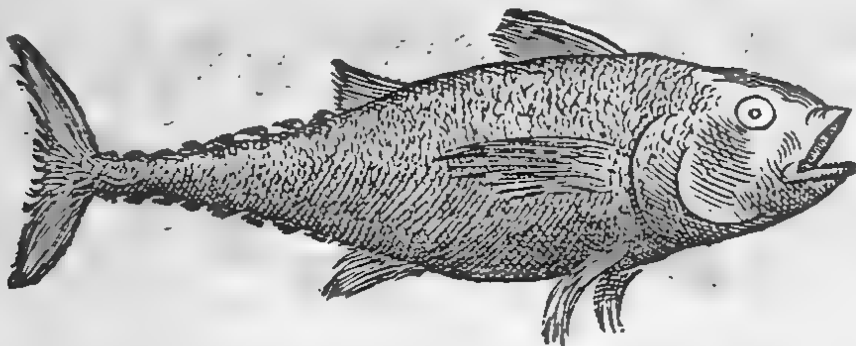

Thunni consideratio. *Xiphia piscis.* *Thunnorum captura, & nomina.* *Thunnorũ in cibis facultas.*

THVNNI pisces inter cetaceorum genera recensentur. Ii multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, præsertimq; Tyrrheni accolis magis; quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt maio mense, ac iunio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphijs, hoc est, spathis piscibus, qui ense à rostris prominente instructi eos toto mari persequuntur: sunt enim xiphiæ immanes beluæ. Nam (ut Plinius inquit libro trigesimo secundo, capite secundo) mucronato rostro tam ualidè naues perfodiunt, ut in oceano merguntur, præsertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta uocatur, nõ procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piscium simplicißimi, timidißimiq; sint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. Quam ob causam uel inanibus terriculamentis acti, facilè uadis, atque litoribus intruduntur. Porrò summa spectantium uoluptate maio, & iunio mensibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo fretu capiuntur, ad quam piscationem uniuersus concurrit populus, maximo clamore, tympanorum sonitu, ac bellicis puluere, & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem stolidi cùm sint, uocibus, & strepitu territi, concitantur ad uada, quo in loco postea gregatim retibus capiuntur, maximoq; omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diuersa sortiuntur nomina: nanque primus thunnorum fœtus ab ipso statim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autem adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ: cùm uerò hæ pedalem excessere mensuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu uiuere ait, & in prægrandes euadere pisces. Sed huic opinioni uidetur aduersari Aristoteles, cùm asseueret, eos biennio uitam finire. Animal est paruum (ut scribit Plinius) scorpionis effigie. Hoc ardente sirio sub pinna affigit aculeo, tantoq; infestat dolore, ut in naues exiliant: quo tempore, ut maximè noxij damnantur in cibis. Cæterùm thunnorum uentres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis uentriculo nocent: contrà eorum carnes, quæ omni prorsus pinguedine carent, etsi non tantam cum palato ineant gratiam; minorem tamen uentriculo inferunt noxam. Quanquam huiuscemodi pisces, qui in cetaceorum genere recensentur (ut Galenus est author lib. III. de alimentorum facultatibus) dura carne sunt prædití: quam ob causam & praui sunt succi, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter sale macerata plerunq; eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipsis in corpus distribuatur: ob idq; sit coctioni, & sanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum succorum copiam in uenis congerit.

Γάρον. GARVM. CAP. XXXI.

GARVM omne, quod ex piscibus, carnibusque sale maceratis liquamen est, si ex eo fotus fiat, depascentia ulcera sistit. Morsis à cane medetur. dysentericis, atque ischiadicis infunditur: nonnullis, ut exulcerata adurat: alijs autem ad lacessenda, quæ ulcera non senserunt.

Ζωμὸς ἰχθύων. IVS PISCIVM. CAP. XXXII.

RECENTIVM piscium ius, modò per se, modò ex uino potum, aluum subducit. Priuatim ad hunc usum conficitur è phycidibus, & scorpionibus, & iulide, è percis, & recentibus alijs saxatilibus, nec uirus resipientibus, simpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Gari consideratio.

Garum dictum esse à ueteribus tradidit Plinius libro XXXI. capite VII. quòd olim conficeretur ex pisce, quem Græci Garon uocabant, intestinis illius sale maceratis, ac eliquatis. Quod item postea è scombri extis confici cœptum est. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præstaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioscorides; sed generatim de omni piscium, & carnium muria, qua hæc diutius asseruari solent. Cæterùm de piscium iure non est cur pluribus agam, cùm satis ab ipso autore de eo proditum sit.

Κόρεις κλινικοί. CIMICES LECTVLARII. CAP. XXXIII.

Cimices, qui in cubilibus enascuntur, cauis fabarum inclusi, si ante febrium significationes septeni deuorentur, quartanis auxilio sunt: & citra fabas sumpti, percussis ab aspide prosunt: vuluarum examinationes olfactu reuocant. Poti cum uino aut aceto, adhærentes sanguisugas ei[i]gunt: triti, & urinariæ fistulæ impositi, urinæ angustias leuant.

Cimicum cōsideratio. *Inter omnes nocturnos hostes, qui nobis dulcem somni quietem intercipiunt; nulli quidem nocentiores, infestioresq; habentur, quàm Cimices: quippe qui non solùm morsu dilacerent, quo & somnum interturbant, & sanguinem nobis adimunt; sed etiam fœtorem adeò detestabilem, abominandumq; nobis ex se relinquunt, ut eo longè magis sensus, spiritusq; lædantur, quàm uniuersæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterùm tametsi infestissima, fœtidißimaq; sint animalia; noluit tamen eos genuisse natura omnium rerum parens, quin suum haberent in medicina usum. Vtuntur ijs recentiores quidam ad ciendam urinam, uiuis in penis organum immißis, non autem mortuis, et tritis, Dioscoridis modo. Quod mihi magis consentaneum esse uidetur: siquidem in meatum urinarium inditi, ingressu*

Cimices syluestres. *titillationem excitant, & urinæ uim expultricem proritant. Sunt & syluestres Cimices, qui ex herbis uictum, & locum habent, lectularijs maiores, colore uiridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quòd sciam, obtinent in medicina usum.*

Ὄνοι. MILLEPEDAE. CAP. XXXIIII.

Millepedae, quæ sub aquario uase stabulantur, animalia sunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu cōtrahuntur in orbem. Hæ ex uino potæ difficili urinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito rosaceo, conuenienter instillantur.

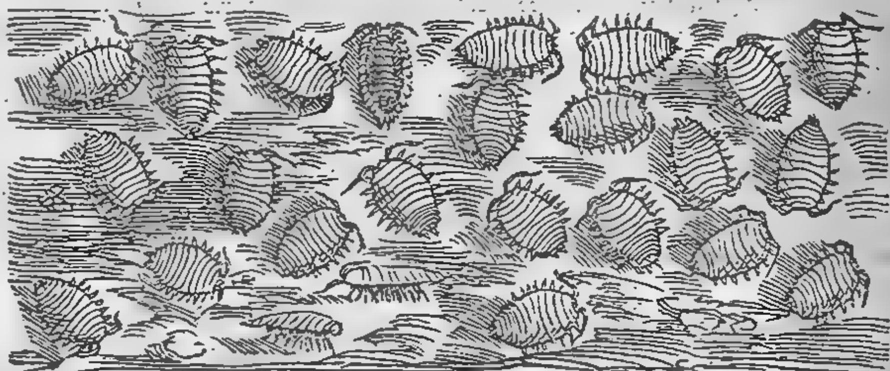

Millepedae, quas uulgò appellamus Porceletti, animalia sunt exigua, & omnibus uulgaria. Proinde

Millepedarū usus. *non operæpretium duxi, ut plura de eis in præsentia referam, quàm tradiderit Dioscorides. Cæterùm animalcula hæc Galeno commendata sunt libro XI. de compositione medicament. secundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi sic inquit. Maximè etiam prosunt sub aquario uase nascentes aselli, millepedæ appellati, si oleo incoquantur. Quamobrem nesciuerim, cur dixerit Plinius libro XXIX. cap. ultimo, Millepedam animal esse è uermibus terræ pilosum, multis pedibus, arcuatim repens.*

Σίλφη. BLATTA. CAP. XXXV.

Blattae eius, quæ in pistrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores instillatu mitigant.

Blattarum cōsideratio. *Blattarum plura esse genera, autor est Plinius lib. XXIX. cap. ultimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens est multitudo, & quæ uulgò uocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis uinarijs apparent*

parentes circa latrinarum ora, in pistrinis, balneis, uliginosisq; ædium partibus, fœdißima quidem, nauseosaq; sunt animalia. Gryllos hæ, qui noctibus æstate strident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus etiámnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citißimæ. Lux istis aduersißima, ita ut, si nocte lumen repentè inferatur humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo cursu refugiant. De his igitur, utpote quæ multùm in pistrinis uersantur, intellexisse Dioscoridem credendum est: non autem de illis uermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu sale inueteratis enascuntur: quanquam & hæ Blattæ nomen sibi uendicauerint. Nobis hæ uocantur uulgò Barbeggie, alijs uerò Carpe. *Blattarum uires, quas pluribus Plinius conscripsit, silentio inuoluimus, rati gratioribus, salubrioribusq; remedijs morbos posse sanari, quàm ijs, qui à tam fœtidis, atq; execrandis sumuntur animalibus.*

Πνεύμων θαλάσσιος. PVLMO MARINVS. CAP. XXXVI.

PODAGRAS, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus, & illitus.

PVLMONES *marini animalium pulmonibus non absimiles habentur. His (ut Plinius est autor libro IX. cap. XLVII.) eadem quæ frutici inest natura, perinde ac spongijs, urticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini Pulmones plerunq; undis supernatantes, futuram maris procellam præsagientes. Mirum, quòd si ijs uirgæ baculiq; perfricantur, nocte facium accensarum modo lucem edunt.* Pulmonis marini consid.

Πνεύμονες. PVLMONES. CAP. XXXVII.

SVILLVS, & agninus, vrsinusque pulmo impositu, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus verò si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat. Adeps quoque liquefactus, infususque aurium dolores finit.

MVLTA *præterea sunt horum animaliũ membra, de pulmonibus quorum disserit Dioscorides, quæ medicamẽti uim poßident, de quibus postea speciatim suis locis dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non sint cognita, non opus esse existimo, ut de ijs plura dicamus.* *Quanquam illud silentio non dißimulandam, quòd scilicet Vrsarum partus non sit plurimis mẽbris indiscretus, cruribus præsertim, et undiq; rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat ursinam, ut nonnulli scriptis commendarunt, & credit uulgus. Quandoquidem in ualle Anania supra Tridentum uidimus nos prægrandem Vrsam prægnantem, ab ipsis uenatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in utero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes, ut pleriq; existimant, magis fortasse Aristotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita esse memoriæ prodiderunt, quàm sensibus, & experientia.* Vana de ursæ partu opinio.

Ἥπατα. IOCINERA. CAP. XXXVIII.

ASINI IECVR inassatum esu comitialibus prodest: veruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ uerò inassati decidua sanie, inungi lusciosos prodest: & dum coquitur, apertos oculos halitu eius uaporari. prodest in cibo tostum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens si arefactum teratur, ex uiuo potum, contra serpentium, †uolucrumque morsus auxilio est. Iecur canis, qui rabie exagitatur, tostũ, & in cibo ab emorsis sumptum, ne tentétur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem sale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum, secundas pellit.

IOCINERA ANIMALIVM.

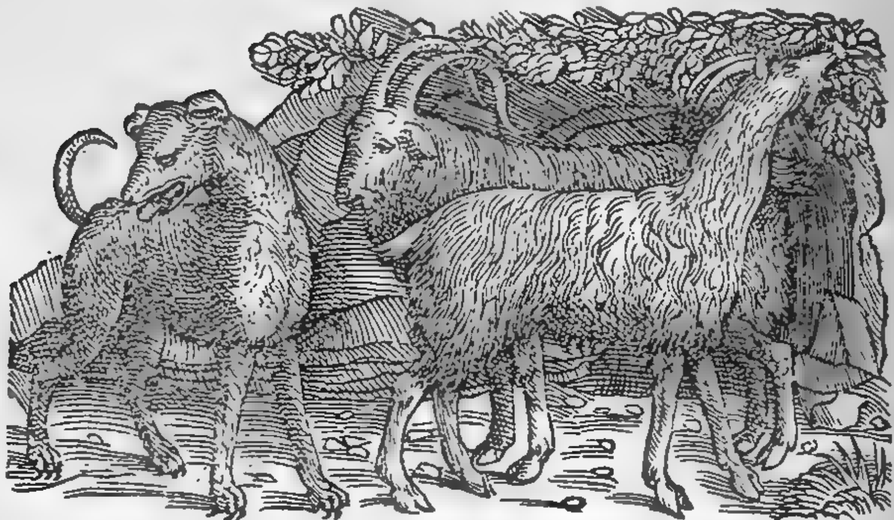

Iocineris lupi consid.

PRAETER *Asini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, est & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in uniuersa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iocinerosis afficiuntur fluxionibus, ijsq́; similiter, qui aqua inter cutem laborant. Quanquam id probare non uideatur Galenus lib. XI. simp. medicament. sic inquiens. Iecur lupinum sæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen quod memoria dignum sit, amplius præstare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod sine ipso componitur.*

Canis rabidi.

Idem eodem loco Canis rabidi iecur non ijs præstare uiribus, quibus aliquorum fert opinio, scriptum reliquit his uerbis. Iecur rabientis canis, si assum edatur, remedium existere ijs, qui ab ipso fuerint demorsi quibusdã memoriæ est proditum. Ac scio certè quosdam, qui ipsum sumpsere, mansisse superstites, uerùm non illo solo. Siquidem alijs præterea remedijs usi sunt, quorum fecimus periculum in rabiosorum morsibus. Audiui uerò quosdam, cùm illi soli fidem habuissent, postea mortuos.

Mergi iecur, & uenter.

De iecore Mergi in aqua degentis, tametsi Galenus nihil literis mandauerit; Paulus tamen id renum calculos eijcere tradidit. Dioscorides uerò secundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, ut Pauli codicem deprauatum esse crediderim. At uentris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem ut uanam explodens, qui uentriculo roborando ipsum exhibent. Eosq́; item deridet medicos, qui ad idem usurpant internas uentriculorum gallinarum tunicas: siquidem ait, se utrunq; expertum fuisse, nec inde quicquam consecutũ emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cùm seplasiarijs, ad uentriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe stomachi gallinarum, longè magis uulgum, quàm Galeni dogmata secuti: quanquam in hoc Galenus sua experientia fretus, apertè Dioscoridi refragetur.

† *Sunt qui hoc loco non πτηνῶν, quod est uolucrum, legant; sed κτηνῶν, id est, quadrupedum, priore tantum mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapsus: tamen quæ sit uera Dioscoridis scriptura, non facilè intelligi potest, cùm Plinio aues etiam dentatæ prodantur.*

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERVI. CAP. XXXIX.

GENITALE cerui tritum, & in uino potum, à uipera demorsis auxiliatur.

Genitalis cerui uires.

RASIS *autor est, Genitale cerui, præter uim, quam sibi natura comparauit contra uiperarum morsus, ut etiã scribit Dioscorides, auxilio esse remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, si ubi aqua probè fuerit elotum, ipsa statim ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & ijs medicamentis inditum, quæ uenerem excitant, ea ualentiora efficere. Quin & dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est.*

Ὄνυχες ὄνου, καὶ αἶγος. VNGVLAE ASINI, ET CAPRAE. CAP. XL.

VNGVLARVM asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare. eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur.

Vngularum uires.

NON *solùm Asini, & Caprarum ungulæ in medicum ueniunt usum; sed & Vaccarum ex prioribus tantùm pedibus exutæ, ut autor est Rasis libello de LX. animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutri-*

cibus

VNGVLAE ASINI.

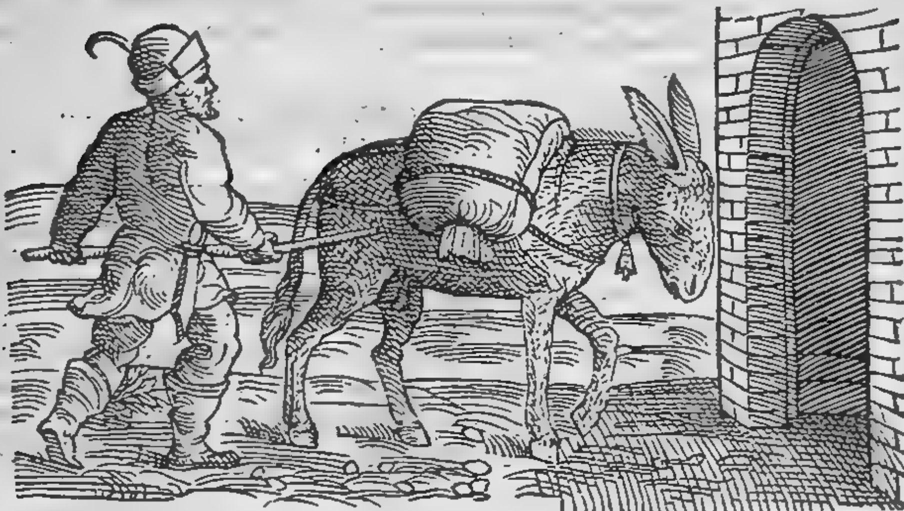

cibus lactis copiam præbere exiſtimat, Mularum uerò mulieres infœcundas reddere. Quinetiam mures earum ſuffitu fugari, ipſis carbonibus impoſitis, & accenſis.

Λειχῆνες ἵππων. LICHENES EQVORVM. CAP. XLI.

LICHENES ſunt in equorum genibus, & ſuper ungulas indurati calli. qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

DE CALLIS, qui equorum cruribus innaſcuntur, meminit Plinius libro XXVIII. capite XI. & XV. iiſq; tritis, & per aurem cum oleo infuſis, dentium dolorem mulceri ſcribit, diebuſq; quadraginta ex uino aut mulſo potis calculos expelli. Cæterùm Galenus, cui etiam ſubſcribit Paulus, addidit hos quibuſdam uſurpari ad quemlibet animalium morſum. Callorũ equi uires.

Κατύματα. CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

VETERIS corij cremati illitus cinis ambuſta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus ſanat.

CORIA uetera, quæ uidelicet ueteramentorum ſunt, uſta (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum ſcriptum à quibuſdam eſt, tanquam ſcilicet hoc faciant ex antipatheia quadam. Certè quæ phlegmone obſidentur, haud quaquam iuuantur: uerùm ubi ſedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia reſiccantur. hæc Galenus. Cæterùm ueteramenta prunis accenſa fumo naribus accepto, efficaciſſimum conſtat eſſe remedium ad uuluæ ſtrangulatus, ut mihi quoq; experientia comprobatum eſt: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis ſimiliter accenſis ſerpentes efficaciter fugari compertum eſt, neq; eos modò, qui in domibus noſtris oberrant; ſed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æſtatem alto ſomno oppreſſi, ore aperto in campeſtribus obdormiunt. Quod ſcriptis tradidit Marcus Gattinaria noſtræ ætatis medicus non contemnẽdus, Veteramentorum uirès ex Galeno.

Vipera ex homine fugata.

accidisse suo tempore cuidam homini: cui cum frustrà adhibita essent innumera medicamenta, ipsiq; alioquin efficacissima; illud tamen magnificè præstitit ueteramentorum fumus traiectorio in corpus haustus. Siquidem cum prava immanis fera (erat enim uipera non parua) fumi nidorem præsensit, uisa est à circumstantibus egredi per anum non sine magna omnium admiratione.

Ἀλεκτορίδες, καὶ ἀλεκτρυόνες. GALLINAE, ET GALLI. CAP. XLIII.

DISSECTAE gallinæ, & adhuc calentes appositæ, serpentium morsibus auxiliantur: sed identidem alias sufficere oportet. Earum cerebellum in uino bibendum datur contra serpentium morsus: sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit. Quæ interiore uentriculi galli sinu residet membrana, secti in laminas cornus specie similis (ea uerò inter coquendum abijci solet) siccatur, tritaque in uino conuenientissimè stomachicis datur in potu. † Ius è uetere gallinaceo aluum deijcit. Abiectis itaque interaneis salem conijci oportet, & consuto uentre decoqui in uiginti sextarijs aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum sub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum, aut filiculam. Crudos humores, crassosque, atram bilem, & strigmenta elicit: prodest longis febribus, suspirijs, articularijs morbis, & inflationibus stomachi.

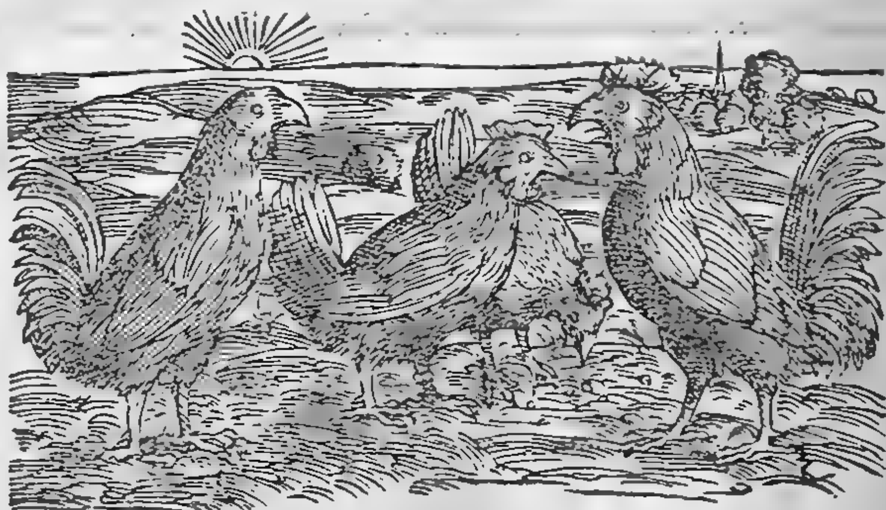

Gallorum, & gallinarum uires ex Gal. & alijs.

TAMETSI Gallinarum ius simplex (ut Galeno proditum est libro XI. simplicium medicamentorum) retinendi uim habeat; gallorum tamen ueterum cum sale diutius decoctorum, subducendi facultatem obtinet. Ad æstus serpentium morsus tam gallinis, quàm gallinaceis utuntur medici, non tantùm ipsis dissectis, & appositis (ut docet Dioscorides) sed uiuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumq; demorsis partibus apponunt: attrahunt enim hæc animalia cucurbitularum modo in se uenenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos uiuos continuò apponere necesse est, donec iniectum uirus penitus absumatur. Vtuntur præterea gallinarum adolescentium iure, ad æquandos corporis humores, post febrium discessum, cum sacchrao, serapij modo. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coëuntium testes, deperditas in morbis uires mirificè restituunt: quam ob causam hecticis, & marasmo laborantibus; morborumq; diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum suppeditant, & uenereas roborant uires. Plinius cùm de gallinis dissereret libro XXIX. cap. IIII. hæc inter cetera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinẽs: si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se. Ita hoc uenenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo non canunt. In quibus illud quoq; sibi à natura datum, non est non summopere admirandum, quòd noctis horas distinguant suo cantu: qui in re nunquam adeò somno capiũtur, quin statis horis cantent; etsi per anni circulum noctes modò breues, modò maximæ fiant.

† Codices Græci typis expreßi hoc in loco habent. ὁ δὲ ζωμὸς τοῦ νοσακος μάλισα δίδοται ἐπιμείξεως χόλου φαυλοτέρων, καὶ ἐπὶ τῶν στόμαχον πυρουμένων λιτῶς σκευασθείς. hoc est ad sensum. Ius galli iunioris maximè datur ad contemperandos humores uitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin sequimur, uel neglexit, uel illegitima iudicauit. Nos uerò hæc esse referenda duximus, non solùm quod in uulgaris codicibus, ac antiquißimo (teste Marcello) legantur; sed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam subscribere uidetur uerborum series, & communis rei usus.

Ὠόν. OVVM. CAP. XLIIII.

OVVM molliculum plus alit sorbili, & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores

lores utile est: inassatum sedis inflammationibus prodest, cum croco, & rosaceo: & condylomatis, cum meliloto: cum uua autem fruticis eius, quem rhoa dicunt, aut galla in patinis frigitur, ut cibo aluos sistat: per se etiam offerri solet. Candidum oui crudum refrigerat: spiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infusum lenit: ambusta, si statim eo perungantur, pustulas non sentiunt: faciem à solis adustione tuetur: fronti impositum cum thure fluxiones arcet, auertitque: inflammationes oculorum lana exceptum, addito rosaceo, melle, & vino mitigat: utiliter contra hæmorrhoidis serpentis morsus crudum sorbetur: summè tepidum prodest uesicæ rosionibus, renum exulcerationibus, gutturis scabritiæ, reiectionibus sanguinis, destillationibus, & thoracis rheumatismis.

Ouorum consideratio.

De gallinarum tantùm ouis hic locutum fuisse Dioscoridem, credendum est: quippe quæ sint cæteris præstantiora, eorumq; sit tum in cibis, cùm in medicinis præcipuus usus. Nam quemadmodum testatur Galenus lib. III. de facultatibus alimentorum, & Isach Arabicus in suis dietis, gallinarum oua gratioris sunt saporis, ori iucundiora, plusq; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, semen prolificum augent, & uires ad coitum suppeditant. Quæ omnia eò præstant efficacius, quò recentiora sunt, & à gallinis edita, quæ prius admissarios gallos susceperint: quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia ueteribus plurimùm præstãt: quippe optima sunt recentißima, peßima autem uetustißima. Secundum locum sibi uendicant à perdicibus, & phasianis edita, quanquam gallinacea uiribus non excellant. Deteriora uerò sunt anatum, anserum, gruum, & reliquarum aquatilium: aggrauant enim uentriculum, succum crassum gignunt, & ægrè concoquuntur; tametsi plurimum præbeant alimenti, ubi à ualidis, robustisq; uentriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida sunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum usum expetenda. Pauonum autem, ac struthiocamelorum peßima sunt, saporis horrendi, concoctu contumacia, & humanæ temperaturæ inimica.

Ouorum partes, & coctura uaria.

In ouis luteum candido longè præstat: nempe quòd illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi, & concoctu minimè contumax: hoc uerò frigidum est, pituitam gignit, ægrèq; concoquitur. Oua uarijs, & diuersis modis decoquuntur. quo fit, ut etiam diuersum afferant nutrimentum, & ob id diuersos in corpore pariant succos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula uocant, quòd lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ ut uelocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficillimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in uentriculo marcescunt: arenulas, & calculos gignunt: & coli, & uentriculi excitant cruciatus. Porrò ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præstant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, uulgò Sperdute uocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq; indurentur: siquidem ubi duritiem contraxerint, non secus atque alia diutius cocta redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, uentriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, consocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inassantur, aluum cohibent, difficileq; concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ouorum in alimentis facultates.

Ouorum uires ex Gal.

Cæterùm quibus, quantisq; oua in medicamentis pollicentur uiribus, retulit Galenus lib. XI. de simp. medicament. facultatibus, sic inquiens. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium. Itaq; utendum est oui albumine non tantùm ad oculos; uerùm etiam ad alia omnia, quæcunq; medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut sunt omnia sedis, ac pudendorum ulcera maligna. Miscetur quoque utiliter medicamentis profluuium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atque adstringunt. Sed & ad ulcera rebellia miscetur ijs, quæ absq; morsu ea possunt desiccare: cuiusmodi est medicamen pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim suprà disseruimus. Porrò & ipse uitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis uidelicet aut lixis, aut aßis. Verùm id tamen manifestum est inter hæc uicinorum existere differentiam, quòd paulò plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur, & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, ut ijs quæ ex meliloto cõficiunt, sedi applicandis. Crudo uerò ouo toto utimur admisto rosaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumq; phlegmonas,

monas, quæ ſcilicet aut ictis illis, aut alio quóuis modo euenerint, aut extiterint in neruoſis corporibus, puta cubi-, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum ſi edatur, fluxiones uentris deſiccat. At ſi etiam quippiam eorum, quæ ad dyſenteriam, aut cœliacum affectum conueniunt, miſcueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis eſt qui ex prunis conſtat) in ſartagine frixeris, edendumq; præbeas, non minimè ſanè laborantes adiuueris. Aptiſsima talem ad mixtionem ſunt omphacium, rhus, tum ipſe quo cibis adſpergitur erythros nuncupatus, tum ſuccus ipſius, galla, ſidia, hoc eſt mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum uſtarum. Apta quoque & uuarum acini, & myrta, & meſpila, & corna. Magis iſtis medicamentoſa ſunt balauſtium, hypociſtis, cytini, ſiue mali punici flores. Sed & ad ambuſtiones protinus crudum impoſitum eſt utile, ſiue quis ſeorſum albumen duntaxat ipſum molli lana excipiat, ſiue etiam cum uitello tòtum commiſcens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morſum deſiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates deſiccant, aut lixum, aut aſſum, aut in ſartagine frictum miſcetur: ijs uerò, quæ craſſa in pectore, pulmoneq; incidunt, ſorbile quod uocant: id quod in aqua eo uſque lixari debet, dum incaluerit. Eiuſdem ipſius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex uociferatione, aut ex humorum acrimonia exaſperatæ ſunt, aſſumitur: tum ſcilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplaſmatis modo inhæret: tum quòd ſubſtantiæ ſuæ lenitate eas mitigat, ſanátque. Eadem ratione ſtomachi, uentris, inteſtinorum, ac ueſicæ medetur aſperitatibus. hæc Galenus.

Oleum ex ouorum luteis. *Cæterùm oleum, quod è uitellis diu in ſartagine frixis elicitur, illitum aſperitatibus cutaneis mirificè prodeſt: ſerpigines, & uitiligines emendat: rimas labiorum, manuum, ſediſq; ſanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodeſt & aurium doloribus, atque ulceribus: item ambuſtis utiliter illinitur: cerebri contuſas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus ſanis ſegregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus.*

Animalia ex ouis orta. *Ex ouis præterea omnibus uolucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquàm phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terreſtribus quædam, ut crocodili, lacertæ, teſtudines, ſtelliones, & alia: & è reptilibus omnia, uipera excepta. Verùm, ut* Hippocrates *autor eſt libro de natura pueri, ſeu fœtus (niſi fortaſsis librariorum culpa eo in loco codex ſit deprauatus) pullus ex uitello naſcitur, informaturq;; ex albumine uerò alimentum, & augmentum capeſsit. Cui ſanè ſententiæ illud prorſus refragatur, quod de pullorum creatione longo ſatis ſermone poſteritatis memoriæ prodidit* Ariſtoteles *libro* VI. *cap.* III. *de hiſtoria animalium. Illud inſuper eam refellit ſententiam, quod experientia ſæpe à mulierculis compertum eſt, quæ ſuis gallinis oua incubanda ſubijciunt. Siquidem exempto quandoq; fœtu, die uno, atq; duobus ante tempus excluſionis, fractis pulli uiſceribus magnam uitelli partem inuenerunt in corpus aſſumptam.*

Oua teſtudinum. *Teſtudinum oua, quanquam diutius elixantur; nunquam tamen eorum album concreſcit, quanuis luteum admodum dureſcat. Præterea experimēto compertum habeo, teſtudines ſtatim oua non édere cùm teſta obducuntur, quemadmodum uolucres, ſed poſtquàm omnia, quæ in corpore fuerint, teſtaceum contraxerint putamen: nanq; mihi quandoq; contigit diſſecuiſſe teſtudinem, quæ utero ſeptena gerebat oua, ſuo putamine obducta, quod & ſerpentibus euenire quidam exiſtimant.*

Τέττιγες. CICADAE. CAP. XLV.

CICADAE, quæ inaſſatæ manduntur, veſicæ doloribus proſunt.

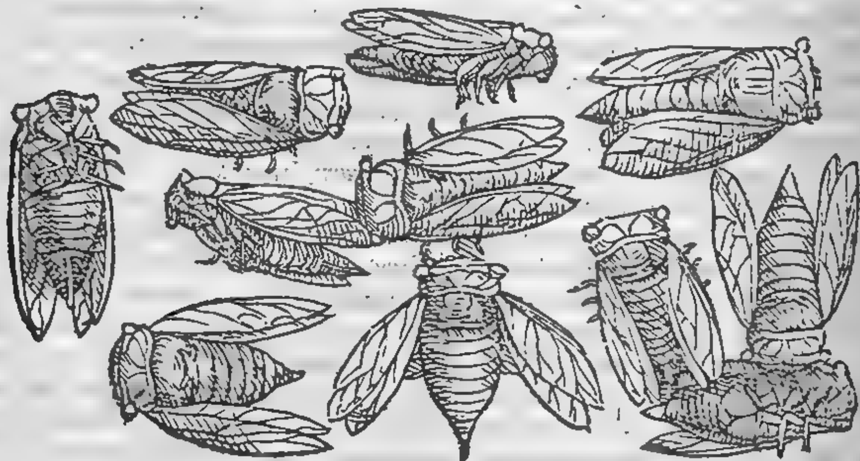

Cicadarũ conſideratio. CICADAE *paſsim in Italia cognoſcuntur, atq; adeò inibi uulgaris notitiæ ſunt, ut ſæpe æſtate aſsiduo cantu meſſores, agricolas, ac uiatores in campeſtribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit* Ariſtoteles *libro* V. *cap.* XXX. *de hiſtoria animalium, &* Plinius *libro* XI. *cap.* XXVI. *qui certè ea omnia Ariſtoteli accepta referre poteſt, Cicadarum duo ſunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouiſsimæ pereunt. Aliæ maiores, quæ canunt, eædemq; nouiſsimæ prodeunt, & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ, ſiue minores, ſiue maiores ſunt: quæ autem nõ canunt, indiuiduæ ſunt. Pariunt in aruis ceſſantibus, excauantes fœturæ locũ aſperitate præacuta, quam parte habent poſteriore, quemadmodum et bruci. Quinetiã in harundinibus, quo adminiculo uites eriguntur,*

tur, mox

tur, nidum foeturæ excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Crescit primò in terra uermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra uocatur parentis nomine, quo tempore gustu suauissimæ sunt, anteaquàm cortex rūpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeūt, statimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere, foeminæ uerò silent. Vnum hoc animal ex ijs, quæ uiuunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent, et hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, unde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, ut minus umbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores: proinde ubi arbores desint, nasci non possunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in umbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidis etiámnum regionibus. Quo factum est, ut crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidissima regione ad articum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli æstate in campestribus, hyeme uerò ad hypocaustorum fornaces plerunq; stabulantes; cicadæ tamen desunt. Parthi Cicadis uescuntur, quemadmodum & gentes ad orientem. Idcirco mirum non est, quòd dixerit Aristoteles, eas esse gustu suauissimas, anteaquàm tettigometræ rumpatur cortex. Cicadarum uires descripsit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sed & cicadis siccis quidam utuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantq; aut tres, aut quinq;, aut septem, per intermissionem uidelicet, & ipsos etiam paroxismos. Porrò alij assas edendas offerunt, quibus affecta uesica est.

Alberti lapsus.

Cicadarum uires ex Gal.

Ἀκρίδες. LOCVSTAE. CAP. XLVI.

LOCVSTAE odoris suffitu vrinæ difficultates adiuuant, præsertim quæ foeminas malè habent. earum carnes nullo sunt in usu. Est & quoddam genus locustæ, quæ asiracos, aut onos dicitur, sine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem si ex uino bibatur, contra scorpionis morsus magnopere proderit. Hac abunde uescuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

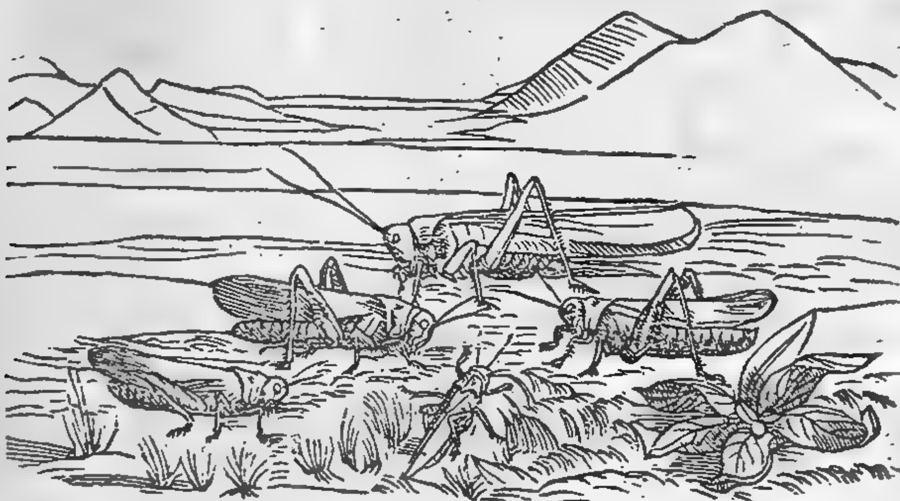

LOCVSTAE omnibus notæ, uaria pro morum, & locorum diuersitate sortiuntur nomina. Verùm herbis, & segetibus infestissimæ, quòd sæpius quibusdam in regionibus paucis admodū diebus uniuersa terræ germina absumant. Harum, quemadmodum tradidit Aristoteles libro V. cap. XXVIII. de historia animalium, qui mares sunt, foeminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares uacant: ac uniuersæ, & loco eodem foetum deponūt, ita ut quasi fauus esse uideatur. Hinc uermiculi speciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membranula ambiuntur: qua disiecta emergunt locustæ, ac euolant. Tam mollis foetura hæc est, ut ad tactum leuissimum dilabatur, & pereat. Pariunt exitu ueris, & statim à partu moriuntur, uermiculis circa collum innascētibus tempore partus, qui eas strangulent. Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locustæ non fiunt, sed planis, rimosisq;: pariunt enim in rimis sua oua. Transeunt Locustæ immensa maria, immensosq; tractus permeant (ut Plinius inquit) diraq; messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia uerò morsu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infestant, tanta sanè multitudine, ut solem obumbrent solicitè suspectantibus populis, ne sibi sistes suas operiant terras. quòd non modò uniuersas cùm segetes, tum herbas deuorent ad radicē usq;; sed & radices ipsas regerminare probibeant. Huius rei testimonio fuere inaudita Locustarum agmina, quæ nostro tempore uolante anno domini M.D.XLII. ex paludibus Mæotidibus profectæ, non solùm uniuersam Pannoniam, maximamq; Germaniæ partem; sed totam etiam Italiam occuparunt, non sine magna omnium è terra nascentium pernicie: siquidem omnem segetem, omnemq; uirentem herbam radicitus deuorarunt. Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrem admirandum non est, si sacris literis mandatum sit, ut Leuitici XI. capite legitur, à Mose probatas esse in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptistam ijs ex syluestri melle uictitasse in deserto: tametsi non desint interpretes, qui uelint pro locustis quasdam herbarum radices intelligi: alij uerò nonnullas arborum summitates. At mehercule in horum sententiam deuenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipsum nempe legis Mosaicæ sectatorem acerrimū,

Locustarum consideratio.

Locustæ in cibis.

hisce Locustis animalibus uictitasse, quemadmodum etiam sentit diuus Augustinus, exponẽs diui Pauli epist. ad Romanos. In Cyrenaica regione (ut Plinius est autor) lex est ter anno debellandi Locustas, primò oua obterendo, deinde fœtum, postremò adultas, desertoris pœna in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quã singuli enecatarum ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus uagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis esse traduntur, adeò ut fœminarum crura serrarum usum præbeant, cùm inaruerint.

Φήνη. OSSIFRAGVS. Beynbrecher CAP. XLVII.

VENTER eius auis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

Ossifragi consideratio.

VARIA admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidem Aristoteli uolucris est aquila maior, colore cinereo, albicante. Probè hæc fœtificat, & uiuit. Pia, & benigna est: non enim suos tantùm nutricat pullos; sed & aquilæ. Cùm autem illa suos è nido eiecerit, anteaquàm adolescant, quòd inter se cibi auiditate dimicẽt, hæc recipit eos, & educat. Parum Ossifragus oculis ualet: nubecula enim oculos habet læsos. At Plinio lib. x. cap. III. Ossifragus in aquilarũ genere annumeratur, itéq; ab eodẽ proditur ex haliaeto, hoc est, aquila marina natus. Marinam hanc suum genus non habere, sed ex diuerso aquilarum coitu nasci, idem autor est. Alberto prætereà Ossifragus aquatica est auis, cygno sanè maior, rostro oblongo, inferiore parte sacculi instar ampli, in quem plurimos recondit pisces, quos subinde singulos deuorat. Veruntamen hæc in aquilarum genere non recensetur. In Hetruriæ maritimis aues hæ uulgares omnibus sunt, præsertim his, qui circa Argentarium promontoriũ habitant: quippe quòd circa Herculis portum, & Vrbetelli stagnum frequẽtes reperiantur. Vocant eas incolæ uulgò Agrotti. Cæterùm, qui Aristotelis, & Plinij ossifragum mihi ostenderit, hactenus reperi neminem. Porrò marina illa clarissima Aquila uocata (ut Aristoteles inquit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: tũ cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Quo fit, ut hac in re Plinium hallucinatum esse crediderim. quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino sint uisus, nullam ij cum Ossifrago cognationem habere uidentur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret.

Plinij lapsus.

Κορυδαλός. GALERITA. Lerche CAP. XLVIII.

GALERITA auicula est parua, apicem in uerticẽ, pauonis modo, gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, cœliacos adiuuat.

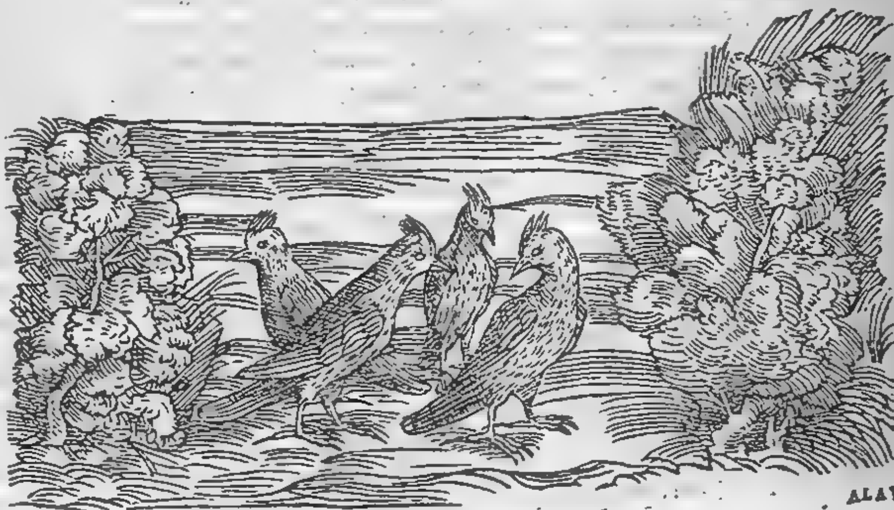

ALAVDARVM

ALAUDARUM (*ut memoriæ prodidit Aristoteles libro IX. capite XXV. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, uerùm colore simile: quanquam magnitudine minus, & galero carens. Campestres ambæ sunt aues, uermiculis uictitantes, decidentibusq; seminibus. Mares suauiter canunt, primæq; sunt aues, quæ æstatem cantu pronuncient. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aues expauescunt, ut sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo.*

Alaudarum historia.

Χελιδών. HIRUNDO. Schwalben CAP. XLIX.

DISSECTIS crescente luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in uentre eorum lapillos offendes: è quibus duos, unum colore uarium, alterum purum eximes: ij priusquàm terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines, uti ficedulæ, in cibo, aciei uisus medicamentum præbent. Tam pullorum, quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: uuæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsæ, & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

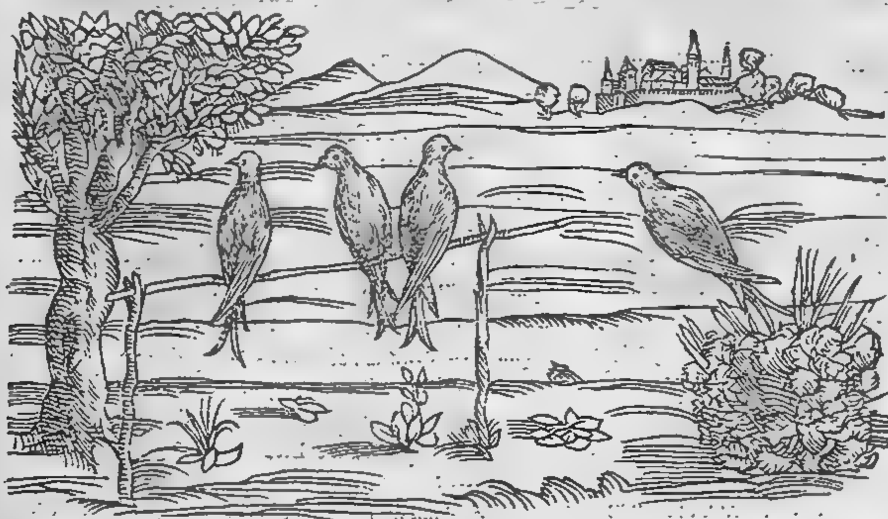

HIRUNDINUM *tria habentur genera: unum nostra tecta subit: alterum uetustorum ædificiorum muros, cauernulas, & montiũ scopulos expetit: tertium uerò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius autor est) ex Africa maria transeuntes, appetente uere ad nos aduolant, & martio plerunque mense nostras ingrediũtur ædes: ibiq; è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atque ubi ultimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in suas remigrant regiones. Chelidoniam herbam ab his inuentam tradunt, unde illi nomen est inditum. Hanc suis obcæcatis pullis deferunt in nidum; hoc tantùm medicamento ijs uisum reddentes. Quinetiam experientia compertum est, quòd si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent. Hirundinum uerò stercus oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decidat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur.*

Hirundinum historia.

Chelidonia.

Ἐλέφας. EBUR. Elephanten bein CAP. L.

EBORIS scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

OMNIBUS *sanè perspicuum est, nil aliud Ebur esse, quàm Elephantinorum dentium materies; multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum historia initio libri octaui pluribus capitibus: tametsi non omnia, quæ scribit, probanda putauerim. Elephantos fert Africa ultra Syrticas solitudines, item Mauritania, & Aethiopia: sed maximos India mittit. Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Aristotelis tamen testimonio adeò cicurantur, ut omnium ferarum mitissimi, & placidissimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiuntur, & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino simili, ut is uerum præbuit exemplum, quem Romæ uidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etsi rarissimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures uerò utrinque duûm palmorum amplitudine: nasum, quem peculiariter in Elephanto promuscidem appellant, longissimum habent, concauum, grandis tubæ instar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur.*

Elephãtorum historia.

ELEPHAS.

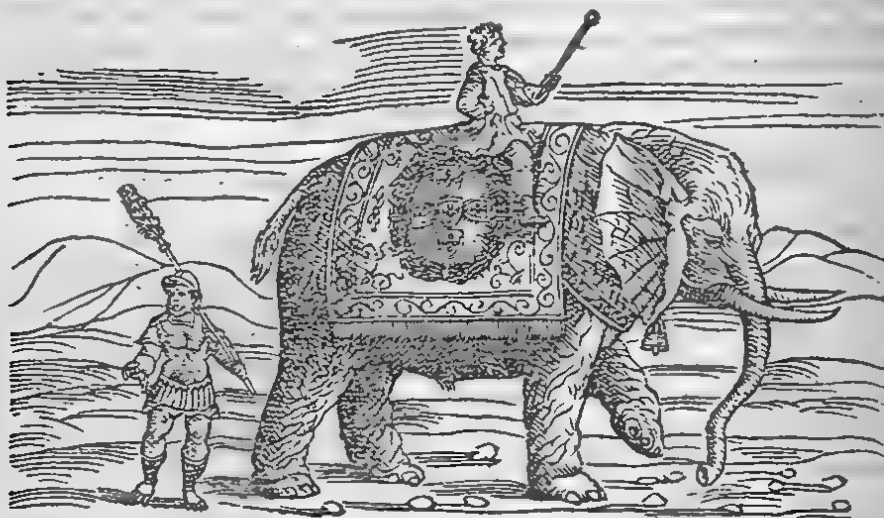

utuntur. Os gerunt pectori proximum; ut quod cum suillo ineat similitudinem: è cuius superna parte dentes duo pro-
minent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi uenales conspiciuntur Venetijs in publico foro uulgò Mercerie dicto,
ac in alijs Italiæ emporijs) qui proni cuspide deorsum uergunt. Pedibus nituntur rotundis, disci instar, latitudine
duûm, triumúe palmorum, quos callosa materia obducit: ungulis quinque circùm, rotundis, mediocrium concharum
Error quorũdam. *magnitudine. Crura ijs magna, ac fortia, neque (ut quidam imperiti existimant) uno tantùm osse constant indi-*
uisa, sed genua flectunt, utpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloisius Cadamustus,
qui classe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit,) ut eos, qui deferri uolunt, suscipiant, genua submittunt, seséq;
erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rarißimis setis referta. Quocirca
haud facilè se tueri possent à muscarum iniuria, nisi aliam illis industriam natura tribuisset, qua ab ijs se uindi-
cent: quandoquidem ferientibus muscis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, ut arctatis in
rugas repentè cancellis, muscas comprehensas enecent. Hominibus non nisi laceßiti nocent. Veruntamen irritati
homines promuscide comprehensos, adeò in sublime iaciunt, ut priusquàm in terram decidant, suffocentur, & pe-
reant. Ad hæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non cur-
rens, sed gradatim incedens. Id efficit uasta animalis moles: quandoquidem sui gressus longitudine, humanam omnem
pernicitatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fructibus: neq; ulla tam ingens est arbos, quam ij pro-
muscide non prosternant, frangant, ac dilacerẽt. Adolescunt ad sexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos
conscendere non assueuere, non secus fastidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non assueti maria sulcant. Effrenes præte-
rea adeò natura Elephanti sunt, ut nullis habenis cohiberi poßint. quo fit, ut liberi incedere dimittantur: uerùm cùm
maximè gubernantibus suarum regionum hominibus pareant, & eorum sermonem intelligant, idcirco uerbis facilè re-
guntur. Adeò conspectum ignem expauescunt, ut eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab ijs non cogitata,
qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorso oppidulum construxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pon-
tificis Max. frater uxorem è Gallia duxit, in magno sanè discrimine uersati sunt: nam ubi bellica tormenta ignem eruc-
tantia conspexisset, magnumq; ac terrificum sonum sensisset, tantæ se fugæ dedit, ut nunquam cohiberi uoluerit, donec
unà cum conclusis in oppidulo hominibus in Tyberim sese commiserit. Elephanti non coëunt, neq; gignunt, nisi an-
Plinij lapsus. *num uigesimum agant, ut autor est Aristoteles lib. VI. cap. XXVII. de hist. animalium. Qua in re Plinij error mani-*
festus deprehenditur: quippe qui marem quinquennẽ, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti
nulla nouere adulteria: nam unius tantùm fœminæ coitu utuntur, eamq; cùm uterum gerentem uiderint, non amplius
tangunt. Quantum uerò temporis unaquæq; fœmina utero gerat, haud quaquam sciri potest: quòd Elephanti pudo-
re nunquam nisi in abdito coëant. Idcirco alij eis annum & sex menses statuerunt, alij biennium, alij deniq; triennium.
Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui statim cùm natus est, cer-
nit, & ambulat. Viuere Elephantos (ut inquit Aristoteles) tradunt quidam annos ducentos: sed florere ætate circa
sexagesimum, uel septuagesimum narrant. Iidem hyemis, ac frigoris impatientes sunt. Gaudent amnibus maximè, cir-
caq; fluuios uagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio, & intellectu hominibus
proximi sunt: siquidem patrios sermones intelligunt, summam præstant obedientiam, prudentiam seruant, & religio-
nem præ se ferunt: solem nanq; ac lunam uenerantur. Cuius rei autores sunt Mauritani, in quorum regionibus Ele-
phanti innumeri conspiciuntur: qui gregatim noua nitescente luna ad amnes descendunt, ibiq; lauantur: mox purifica-
ti genibus flexis salutant sidus, & in syluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos pol-
lere, ut maria transituri ad alienas regiones, non antea naues conscendere uoluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iu-
rando de reditu promiserint. In syluas ituri gregatim ferè semper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus,
cogit uerò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à uenatoribus circumuentos, cùm sciant prædam solùm in denti-
bus suis ab illis expeti, dentibus uehementer impingentes arboribus eos sibi euellere, prædáq; se redimere. Quod facile

credi...

crediderim uanum, ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quòd fiber uiso uenatore, sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, sylvestresq; sunt: mitescunt autem arte, ut pleraq; alia fera animalia. Item si parui, & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame, & uerberibus; præsertim si alijs domitis, qui tumultuantem coërceant, admoueantur. Porrò non desunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari poßint, quales in Senega (ut in suis nauigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Præstat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuissimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucæ seminis cremore, aqua, in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine. Eboris uires.

Ἀστράγαλος ὑός. SVILLVS TALVS. CAP. LI.

Svis talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus, & potus inflationibus coli, longísque torminibus medetur.

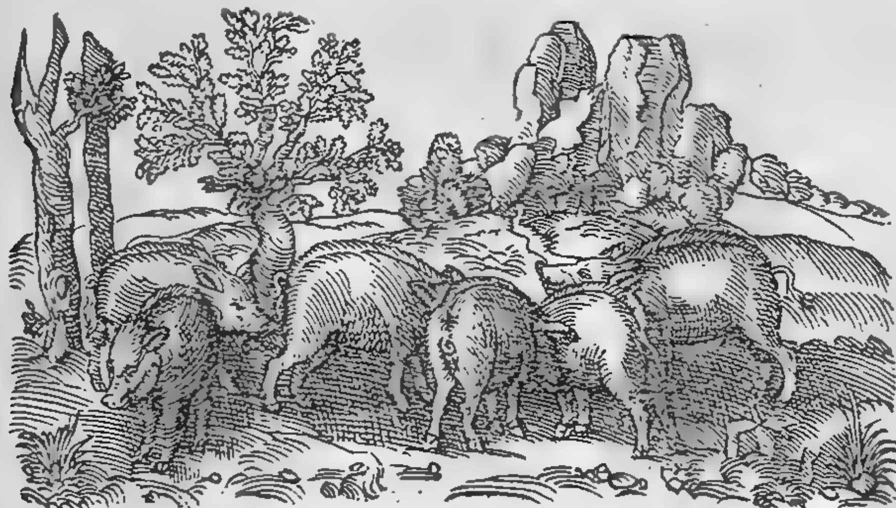

Talvs in animalibus os illud ultimum pedis est, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis ἀστράγαλος, uulgò autem os clauiculæ appellatur: de quo non operæpretium est, ut plura dicamus.

Ἐλάφου κέρας. CERVINVM CORNV. CAP. LII.

Cervini cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, cœliacis, regio morbo, & vesicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione vuluæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contusum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, vritur donec albescat. Id cadmiæ modo elotum, vlceribus oculorum, & defluxionibus salutare est: infrictum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur: feruefactum in aceto, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

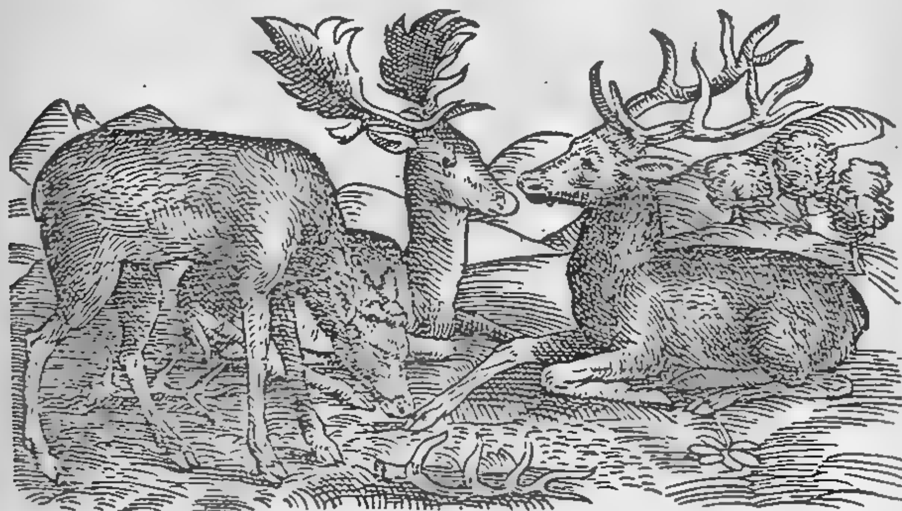

Cervi animalia sunt notißima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, ut candido cuiq; lectori fiat satis, ea de Ceruis hic referam, quæ Aristoteles tum VI. & IX. de historia animalium, tum IIII. de partibus eo- Ceruorum historia.

rundem posteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaque syluestrium animalium genere constant, magnitudine æstiuorum, cursu uelocissimi, & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente iam uenere coitum appetunt, adeò rabie libidinis sæuiunt, ut insaniant, & maximo cum strepitu, & clamore uagentur in syluis. quo fit, ut conualles, et montium cacumina tates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, ut sæpe inter coëundum fœminæ declinent, atque prosternant in terram. Cùm autem maris genitale utpote durum, sustinere non possint, fœminæ currentes, & currentes coëunt, & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, sed mutant, & hircorum modo, breui interposito tempore aliam, atq; aliam supergrediuntur. Si fortè fortuna in unam tantùm fœminam concurrant plures, imis cornuum adminiculis statim supra frontem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem usque. Cùm mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius scrobes fodit. Fœtent ut hirci: facies quoq; eorum nigrescit aspergine, ut hircorum. Degunt ita quousq; imber accedat, tum pascua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim æstate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo, aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur. Quo fit, ut ubi se præpingues sensere, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, mense augusto, & septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo menses. Pariunt magna ex parte unum: sed nonnullis etiam geminos ceruam peperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præstare uidetur, tum quia circa semitas pariat, quò scilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cùm peperit, inuolucrum primum exedit, quòd ad multa (ut nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolē, deuorata à partu seseli herba. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initum quoddam prætuberans, quod breue, hirtumq; est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia, & recta ad subularum similitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt. Quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Aristoteles inquit) procedit numerus usq; ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (sit tamen cum Aristotelis uenia dictum) usque ad undenarium numerum ramificant. quod & Albertus testatur se uidisse in Germania, quemadmodum & nos uidisse fatemur. Vulgaris opinio uana. *Vanum est credere Ceruorum ætatis annos dignosci posse ramorum numero, quòd singulis annis unum superaddant: quippe cùm longæui admodum sint, si quotannis ramorum numerus augeretur, profectò ijs, qui ultra cētum annos uixisse narrant autores, cornua quercubus, & pinis maiora fuissent. Cæterùm (ut Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, qui imis cornibus prominent ante frontem. Nam ijs in pugna utuntur iuniores, sed in senibus non renascuntur, cùm prælijs omnino cesserint. Cerui (ut etiam Theophrastus inquit libro, & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè inuia petunt. Latent amissis uelut inermes, sed & ipsi bono suo inuidentes. Fit hoc mense aprili, statuto tempore. Idq; opacis faciunt locis, ut muscarum tædio uacent. Pascuntur per id tempus noctu quasi uerecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & qua inueniri nequeant. unde illud prouerbium ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur: occulunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius, & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderint. A' phalangio demorsi, uel à quouis generis eiusdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed non carent fastidio. Cerui sibilo, & cantu uenantium, pastorúmque fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciuntúrque ea uoluptate, ita ut alter uenantium cantet palàm, aut sibilet, alter clam feriat à tergo, ubi socius iam tempus esse significarit. Namque animal simplex ceruus est, & omnium rerum miraculo stupens, intantum ut equo, aut bucula accedente propius hominem iuxta uenantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittásque miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt; sin demissas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibúsque ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec uident terras, sed in odore earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cùm per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Vita Ceruis (ut Plinius memoriæ prodidit libro VIII. cap. trigesimo secundo) in confesso longa: quandoquidem post centum annos quidam capti sunt cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Cæterùm quòd uitæ tam longæ sint cerui, quanta eos esse ferunt, non uidetur approbasse Aristoteles libro VI. de historia animalium, ubi sic inquit. Vita esse quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi uita esset prælonga. hæc Aristoteles. Qui re uera nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiámnum ex Cæsaris Augusti ceruo, quæ similiter innumeris elapsis annis post eius imperium capta, nunquam iugulari potuit, probibente torque argenteo temporis diuturnitate cute quasi contecto: in quo scripta legebantur uerba hæc. Noli me tangere, quia Cæsaris sum.*

Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginusam, quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes scissa aure sunt: quæ nota uel alibi si loca mutauerint, dignoscuntur. Aristotelis, & Plinij lapsus. *Mirum quippe est dixisse Aristotelem libro VIII. cap. XXVIII. de historia animalium, Africam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius libro VIII. capite XXXIII. Cùm tamen palàm omnibus sit, & aprorum, & ceruorum greges in Africa haberi. Nisi forsan posteriori æuo eò translati de eo fuerint illati. Dictamum herbam extrahendis sagittis (ut Plinius autor est libro VIII. cap. XXVII.) cerui monstrauere percussi eo telo, pastuq; eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta uulneratis.*

ratis. Cerui manifestò fel in iecore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natatilium genere delphinus, & phoca: sed id in uenulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, ut eorum uiscera non modò in cibis minimè recipiantur; sed nec à canibus quidem edātur, nisi præpinguia sint: amarescunt enim bile, qua suffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, autore Aristotele. Est quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocißimum est uenenum, adeò ut breui temporis spatio hominem è medio tollat. Vermes cerui omnes continent in capite uiuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter uertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni uniuersi, atq; contigui solent numero adeò circiter uiginti. Ceruinus sanguis (ut Rasis inquit libro sexaginta animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum ulcera sanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex uino uerò sumptus, uenenatis sagittis resistit. Eius cerebrum neruorum, et compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem usq; exustum, ex melle haustum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (autore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposita, donec adeò arescant, ut in puluerem facilè conteri poßint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirificè medētur. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametsi Vesalius uir alioquin clarißimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia uenena mirificè præstat, antidotisq; admiscetur, quæ pestilentiæ aduersantur. Sed cauendum est, ne huius loco seplasiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, ut facere consueuerunt.

Vermes in capite cerui.

Cerui usus in medicina.

Κάμπαι. ERVCAE. CAP. LIII.

ERVCIS, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à uenenatis bestijs feriri negantur.

ERVCAE, quibus olitores maximè inimicantur, animalcula sunt uulgaris notitiæ; sed hortis admodum noxia, quòd quandoq; adeò numerosæ proueniant, ut inuitis olitoribus olera cuncta una tantùm deuorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Aristoteles libro v. cap. xix. de historia animalium) ex uirentibus herbarum folijs, maximeq; ex braßica. Primùm minus quid milio consistit in folio: mox uermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triduum erucul æ afformantur. Hæ tempore senescentes motu cessant, suaq; forma immutantur, durioriq; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (ut Aristoteles prodit, & ante ipsum Theophrastus lib. v. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides, quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantùm mobiles sunt, & palpitantes, meatibus araneosis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, poßident. Longo post tempore putamine obrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus. Itaq; primùm dum Erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at uerò cùm in aurelias transierint, nihil uel gustant, uel excernunt. Harum, dum adhuc puer essem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quisq; credidisset, nisi deprehensæ fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut uniuersas eroserint herbas. Quo postmodum factum est, ut ubiq; stirpium folia, ac rami, ædificiorumq; parietes, ijs ueluti uiuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dißimulauit Aristoteles. Hæ quærentibus quotannis sese offerunt circa urbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præsertim, quibus adiacent horti, ac uiridaria: plerunq; enim in ædificiorum cauis capite ad terram uerso reperiuntur appensæ. Cæterùm etsi dixerit Aristoteles, Erucas ex herbarum, olerumq; præsertim folijs ex sese gigni, absq; animalis semine; uisuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auersis olerum folijs oua parere subalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut sericino Erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitādum uidetur, an rem hanc diligenter perpenderit, uel exquisitè tractauerit Aristoteles. Quanquam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per se Erucæ nasci poßint, quemadmodum & mures, angues, uermes, aliaq; cōplura generantur. Plinius grana illa ex rore fieri putat, soleq; addensari. quod tamen naturæ speculatores non ita facilè comprobant. Erucis olera non erodi auctor est Plinius, si palo imponantur in hortis oßa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis uirgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse. hæc Plinius. Columella præterea libro xi. de re rustica circa calcem, necandis prohibendisq; erucis hæc in medium protulit. Vbi uerò apricis regionibus post pluuias noxia incesserunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κάμπαι nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint, non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuum est facere, si ante sationem semina succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν, affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede unamquanq; aream ter circumeat: post hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Sed postrema hæc, quæ à Columella referuntur, superstitiosis sunt relinquenda.

Erucarum historia.

Erucarum generatio.

Remedia contra erucas.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. LIIII.

E' FRVMENTIS congestæ Cantharides ad recondendum idoneæ sunt, quæ fictili uase non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorsum conuerso suspenduntur super

aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec æstu exanimentur: postea lino transfixæ reponuntur. Potentissimæ omnes uariæ, luteis lineis, quas in pennis transuersas habent, promissoque corpore, crassæ, ac blattarum modo perpingues: sed inertes, ac imbecillæ, quæ unius sunt coloris.

Βουπρήστεις, καὶ πιτυοκάμπαι. BVPRESTES, ET PINORVM ERVCAE. CAP. LV.

Simili modo reconduntur buprestes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ: quæ supra cribrum suspẽsum feruenti cinere paulisper intostæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, ulcerare, calorem elicere: qua de causa admiscentur medicamentis, quæ lepras, ferosque lichenas, & carcinomata sanant. menses ciunt pessis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impositas, aquæ subter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd urinam moueant. Alij pennas, pedesque contra potarum ueneficia, remedio esse tradiderunt.

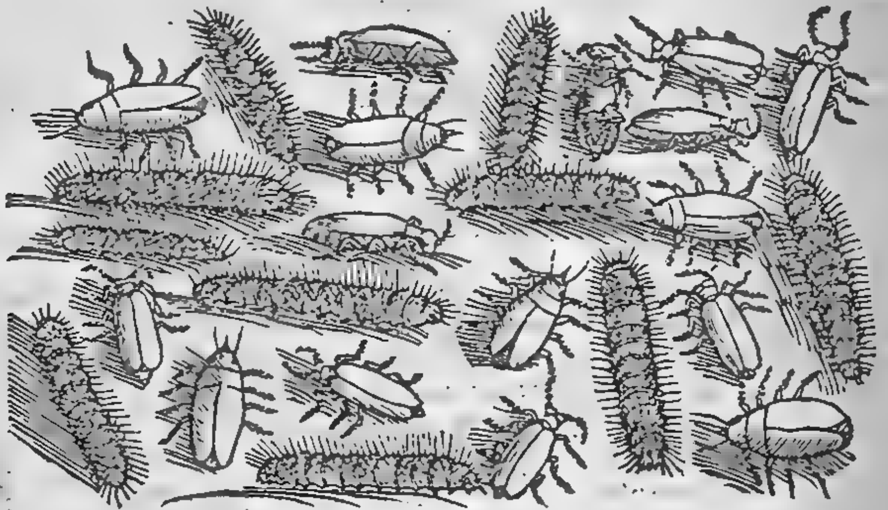

Cãtharidum consideratio.

Bupreftes.

Pinorum erucæ.

Cantharides uulgata sunt animalia, nomine à Canthero, qui Latinè scarabeus est, deducto, ac si esset dicere paruos scarabeos. Sunt in Italia frequentißimæ, calidioribus præsertim regionibus, ubi non modò in frumentis inueniuntur; sed in fraxinis quoq; stabulantur. Præstant quæ solidæ, recentesq; sunt: nam ueterascentes facilè cariem sentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis. Buprestes autem (ut Plinius inquit libro xxx. cap. IIII.) non perinde in Italia sunt uulgares, & frequentes; sunt tamen scarabeis similes, quanquam minores. At pinorum erucæ numerosæ sanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò uireant syluæ, Anauniensi præsertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborum ramis, & ijs plerunq;, qui in earum cacumina attolluntur, innumerabiles Erucæ rufescentes, ac pilosæ miro artificio nidificant, quibusdam tenuißimis uelleribus innumeris inuolucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla est, ut nonnunquam conclusi uermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuißima serici uelamina maximè æmulantur, tenuior tamen est. Hæc sanguinis manationibus aptißima est: quare imposita confestim fluorem sistit. Sed de his hactenus.

Error multorum.

Cæterùm sunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipuè sequentes, qui quotiescunq; Cantharidas medicamentis miscent, præcipiunt capita, alas, & pedes abijci, tanquã partes cæteris nocentiores. Quod tamen Galeni sententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. XI. simpl. medicament. integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipse perpetuò fuerat usus. Sed si responderint ij, illud non eorum esse institutum, nec Mauritanorum, sed Hippocratis quarto de uictus ratione in morbis acutis, audiant quæso quibus uerbis eodem loco Hippocratis sententiam declaret Galenus, cùm inquit. Quidam dictionis huius mentem haudquaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditq; hydropi: cui cùm à primo die abscessus in sura comparuisset, post tres alios dies sectus est, effusaq; copiosa aqua, curatus esse uisus est: quòd pars tumoris præter naturam plurima statim ad moderationẽ redacta sit, ueruntamen non multis post diebus obijt. Quam ob causam medico quidam crimen ingeßit, perperàm data esse cantharidum corpora inquiens. Nempe propinandis, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; esse quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxq; facto similiter in femore abscessu, sectoq;, multis post diebus hominem mori contigit. quanquam urinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum usi sint. hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoscitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexisse. Quamobrem dicendum esse existimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura sunt præditæ in proprij ueneni remedium. Quod cùm accuratè perpendisset Galenus, eas integras suis medicamentis semper admiscuit; ut facilè attestantur quæ libro XI. de simp. medicament. facultatibus memoriæ prodidit,

Cantharidum uires ex Gal.

sic inquiens. Veruntamen sufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quòd in ungues psorodeis cum ceratis, aut emplastris impositæ, sic illos educunt, ut toti cadant. Miscuimus eas etiam facultatibus psoris, & lepris congruentibus,

congruentibus, necnon quibusdam septis, atq; interim etiam ijs quæ clauos, quos uocant, eijciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulum quiddam in medicamenta urinam cientia inijciebat. At quidam solas alas, & pedes inijciunt, quæ aiunt esse alexiteria ijs, qui corpora ipsorum bibissent. Alij contrà. At nos totas indimus. Cæterùm aptiores sunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ cantharidum, quæ inuentæ in frumento, lutea transuersim in alis cingula obtinent, potißimùm si inijciantur in uas fictile nouum, deinde ori uasis linteum obductum sit rarum, & uas ita teneas inuersum, ut linteum, quod cantharidibus subest, uaporem ab aceto sursum elatum excipiat; donec emoriantur ipsæ cantharides. Et de buprestibus agens, ita subdit. Sic Buprestes quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipsæ animalis quoddam genus cantharidibus tum specie, tum uiribus adsimile. Mox de pinorum erucis: Quin & erucæ (inquit) quæ in pinis nascuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius sunt facultatis.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. LVI.

SALAMANDRA lacertæ genus est, iners, uarium, quod frustrà creditum est, ignibus non uri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, ut cantharis, in medicamenta, quorum uis est exesse, & lepras abolere: similique modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite, in melle seruatur ad eundem usum.

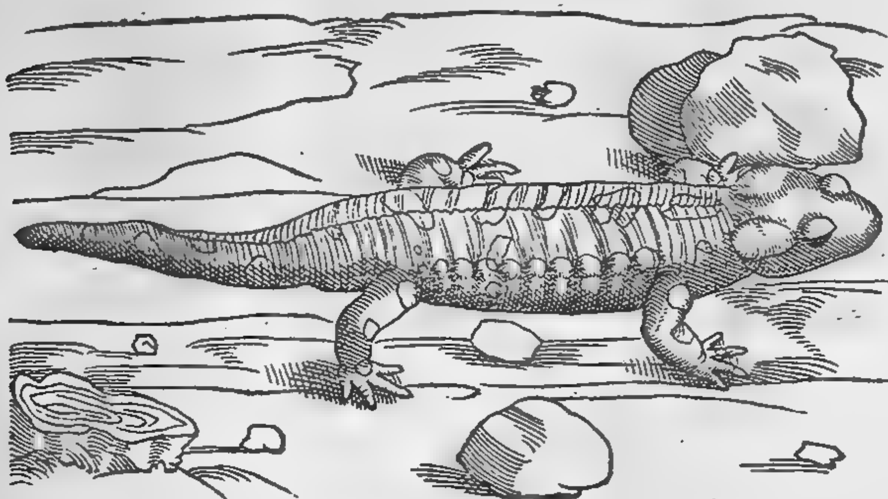

Salamandræ consideratio.

SALAMANDRAE in agro Tridentino copiosæ inueniuntur, Ananiensi præsertim ualle, iuxta semitas, & in opacis, uliginosisq; locis. Incipiunt enim apparere uerno tempore, atq; etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æstate ob solis feruores; itemq; hyeme ob urgentißima frigora, suis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto similis est; uerùm capitis, ac uentris craßitudine excellit, breuiore tamen constat cauda. Illa etsi altioribus nitatur cruribus; ad gressum tamen ignauior est, hic uerò contrà agilis, celerq; conspicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Visu Salamandræ horribiles, atque abominandæ sunt, ita ut facilè earum aspectus hominibus nauseam pariat. De hac differens Plinius libro x. cap. LXVII. sic inquit. Salamandra animal lacerti figura stellatum, nunquam nisi magnis imbribus prouenit, et serenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis superposita, non secus atque cæteræ animalium carnes, quæ prunis assandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, ubi flamma ualentius agit, uel in fornacem proiecta, statim comburitur.

Vana opinio.

Vanum est ergo credere (ut etiam Dioscorides inquit) igne eam minimè absumi posse, eoq; uictitare, ut chamæleon aëre: quandoquidem facto periculo, igne exustam breui Salamandram uidimus. Quo fit, ut scripserit Galenus lib. III. de temperamentis, Salamandram ad certum usq; temporis spatium ab igne nihil pati: uri tamen, si ea longius igni sit admota. Quod postea effecit, ut explicare nesciam, quo argumento, quáue ratione prodiderit Aristoteles lib. V. capite XIX. de historia animalium, Salamandram igne minimè comburi, sed per illum inambulans flammas, & prunas extinguere: cùm contrarium experientia facilè probari poßit.

Aristot. uanę opiniones.

Illud præterea mihi dubium est, an idem eodem capite uera retulerit, cùm asserit in Cypro insula ærarijs fornacibus, ubi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas bestiolas, paulò muscis grandibus maiores: quæ per ignem saliant, atque ambulent, amotoq; igne statim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd si hæc uera essent, ea nunquam reticuisset Galenus, qui diligentißimè omnia Cypri metalla inuestigauit, ac nouit, pariterq; metallorum fornaces, cùm fuerit ipse harum memorabilium rerum accuratißimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus utranque cadmiam, pompholygem, spodium, æris florem, & alia mecum retuli; sed muscas per ignem obambulantes mihi nunquam uidere licuit. Qua in re nesciuerim, quónam pacto Aristoteles seruari poßit. Nisi dixerimus, ipsum hoc in loco non suam, sed aliorum historiam recensere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nihil gignunt (ut Plinius tradit) neq; est in eis genus masculinum, fœmineumúe. Nascuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morsu uenenum inferunt, serpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris saliua ueneno inficiunt, maxima degu-

Salamandra aquatica.

ſtantium iactura. quandoquidem non pauci reperti ſunt, qui hoc ueneno interiere. Eſt & Salamandræ aquatice genus Vtinenſibus frequentiſsimum, capite terreſtribus breuiore rotundioreq́;, cauda anguillarum modo, nigro ma- dorſo, uentre autem ruſeſcente, luteis maculis reſperſo, horrendo aſpectu, æquè atque terreſtre.

Ἀράχνη. ARANEVS. CAP. LVII.

ARANEVS, quem holcum, alij lycon, id eſt lupum vocant, ſubactus cum ſplenio, & linteo illitus, prolatusque vtriſque temporibus, aut fronti, tertianos circuitus perſanat. Tela eius impoſita ſanguinem ſiſtit: vulnera, quæ ſummam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria vindicat. Eſt & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, denſamque telam orditur. quem in aluta ligatum, & lacerto appenſum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex roſaceo, & infuſus, aurium doloribus auxiliatur.

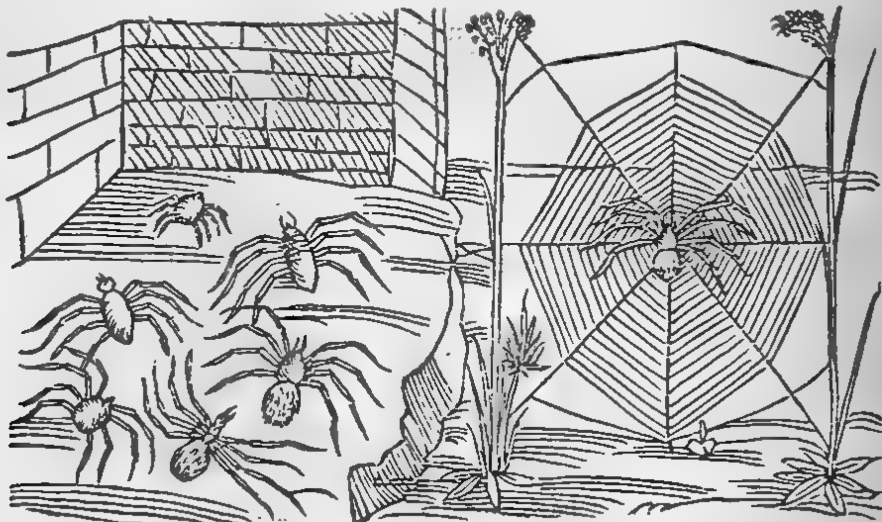

Araneorum, & phalangiorum genera.

ARANEORVM, & phalangiorum (ut libro IX. cap. XXXIX. de hiſtoria animalium ſcribit Ariſtoteles) plura ſunt genera. Mordax, quod in duo diſtinguitur: alterum ſimile ijs, quæ lupos appellant, eſt paruum, uarium, procax, ſalax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lentè ambulans, nec uiribus ualens, neq; ſaliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morſum. Genus ſecundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum eſt, quod non texit: partim maius, quod aſperam, paruamq; telam apud terram, aut ſepes orditur, bucculis intexere ſolitum primordijs intus poſitis obſeruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, ut capiat: partim uarium eſt, quod paucam uilemq; telam ſub arboribus facit. Tertium genus, quod ſapientiſsimum, lautiſsimumq; omnium eſt, noſtris ædificijs latiſsimas contexit telas. Huius, ut equidem arbitror, hic meminit Dioſcorides. Plinius araneos, qui ictu, uel morſu uenenum inferunt, phalangia nominat, quorum hiſtoriam libro XXIX. cap. IIII. diffuſius enarrauit his uerbis. Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum ſimile formicæ, ſed multò maius, ruſo capite, reliqua parte corporis nigro, albis intercurſantibus reſperſum guttis. Acerbior huius, quàm ueſpæ ictus. Viuit maximè circa furnos, & molas. Aequè phalangion Græci uocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangij nomine araneus, lanuginoſus, grandiſsimo capite. Quo diſſecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, qui ceruina pelle concluſi, & mulieribus adalligati ante ſolis ortum, præſtant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro ſimilis, ore minimo ſub aluo, pedibus breuiſsimis, tanquam imperfectis. Dolor à morſu eius, qualis à ſcorpione. Vrina ſimilis araneis textis. Idem erat aſtertion, niſi diſtingueretur uirgulis albis. Huius morſu genua labefactantur. Peior utroq; eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & uomitus araneoſos: etiámnum deterior, à crabrone penna tantùm differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ ſimilis, aluo nigra, guttis albis diſtinguentibus. ueſparum dolore torquet. Tetragnathij duo genera habent: peior medium caput diſtinguente linea alba, & tranſuerſum altera. hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius, eodē colore, qui telas muſcis in parietibus latiſsimè pandit. Hactenus de araneis, & phalangijs Plinius. Cui ſubſcribens Aëtius lib. XIII. cap. XVIII. Phalangiorum genera, inquit, plura ſunt. Quæ uerò apud eos, qui de noxijs beſtijs ſcripſerunt, referuntur, ut plurimum ſex numero exiſtunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalon, ſextum ſcolecion appellatum. Ac primum quidem rhagium, id eſt acineum, figura rotundum eſt, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraq; parte quàm breuiſsimos. Alterū uero lupus appellatū, muſcas perdit, eisq́; paſcitur: ac corpus quidem habet latum, ac uolubile, partes uerò circa eam ceruicem inciſæ ſunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc eſt, formicarium dictū, quòd formicis maximè aſsimiletur, colore eſt fuliginoſum: corpus uerò eius uelut aſtris quibuſdam inſignitum, præſertim circa dorſum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum eſt, & uiride, ſtimulumq́; iuxta collum habet, atq;

Phalágiorum genera ex Pli.

Phalágiorum genera ex Aëtio.

bet, atq; si in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratũ: lineamenta uerò per omne corpus similia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextũ postremò scolecium, siue uermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem species phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aëtius. Ego autem asserere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me sæpius sint uisa. quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius præter prædicta genera, inibi & alterum reperitur omnium perniciosissimum, quod à Taranto Apuliæ ciuitate, ubi innumera æstate tota uagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti uerò ab his uariè, ac diuersè torquentur: siquidem alij perpetuò canũt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij uigilijs afficiuntur, pleriq; uomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alij tremebundi fiunt, quidam pauoribus infestantur, & alij alia patiuntur incõmoda, fiuntq; phreniticis, lymphaticis, ac maniacis similes. Quæ quidem symptomata tam uaria, ac diuersa non aliunde prouenire dicendum est, quàm aut ex uario horum animalium ueneno, aut ex demorsorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorũ temperaturis omnia hæc accidisse conspeximus: tametsi nõ desint, qui putent Tarantulæ uenenum dietim, uel horatim immutari, fieriq; ob hoc, ut tam uarijs symptomatibus uexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiámnum in maritimis nostris Senensibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: ueruntamen non perinde ac in Apulia numerosæ. Degunt hæ inter segetes in quibusdam terræ cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, sæpe eos messores iciunt, qui huius insidiæ ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos uidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in xenodochijs, qui prædictis affectibus torquebantur. Sed mirum certè, quàm facilè huiusce ueneni uis musica mulceatur. Quandoquidem (ut equidem attestari possum) auditis lyricis instrumentis, uel tibiarum sono, primo statim occursu icti à Tarantula à languoribus cessant, & in medium tripudiare, & saltare incipiunt, tanq; diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo unquam tenerentur dolore. Quòd si eueniat, ut tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo post tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tandiu indeficiente sonitu saliant, atq; tripudient, donec ueneni uirus, partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat, & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimq; mutantur, ut absq; ulla sonitus intermissione, tandiu tripudient demorsi, quousq; penitus curati quiescant: cùm tamen, dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mitridatico, ac alijs, quæ uenenosorum morsibus aduersantur.

Tarantulæ consideratio.

Tarantulæ remedium.

Σαῦρα. LACERTA. CAP. LVIII.

LACERTAE caput intritum, & appositum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: uaros, formicantes uerrucas, & pensiles, quas acrochordonas uocant, tollit. Iecur exesis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulsa admoueatur, ictis à scorpione leuamentum præstat.

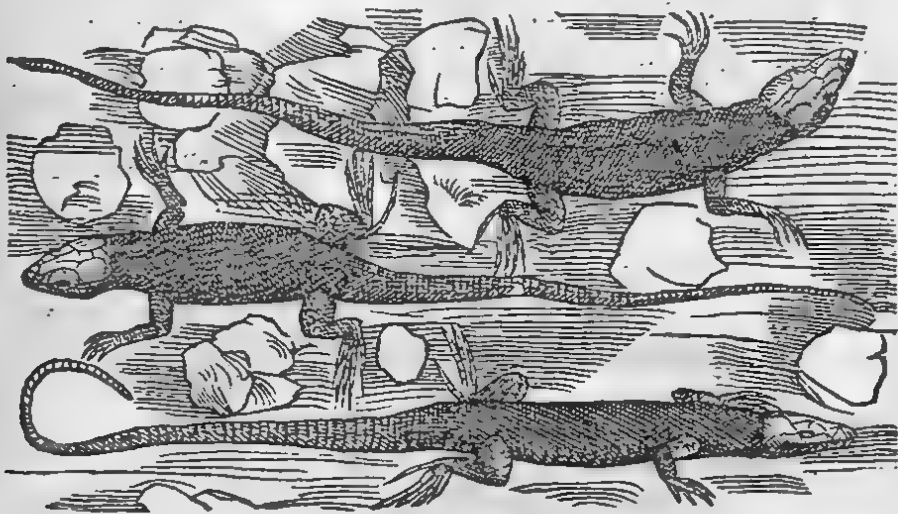

Σήψ. SEPS. CAP. LIX.

SEPS, quam aliqui lacertam chalcidicam uocarunt, in uino pota, morsus suos sanat.

LACERTAE, quæ ubiq; uulgares oberrant, oua quemadmodum serpentes pariunt, & cochleis maximè insidiantur. In Arabia (ut Plinius est autor) cubitalem æquant mensuram: & in Mauritania, autore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India uerò Nisa monte, si Plinio credimus, ad XXIIII. pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fului, aut punicei, aut cærulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas nauigarunt insulas. Cæterùm, quæ Chalcidicæ uocantur, in Libya, & Cypro copiosè prouenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerunque in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia apud autores: nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidam uerò inter serpentium genera recensent. Nicander Dioscoridi

Lacertarum consideratio.

Chalcidicarũ consideratio.

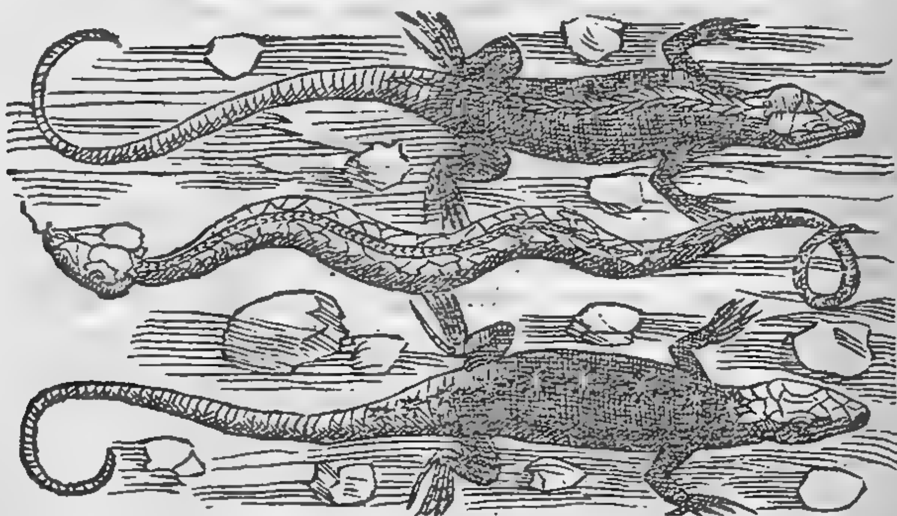

ſcoridi ſubſcribit: quippe qui in theriacis ſuis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis ſimilem. Verum tamen Aëtius lib. XIII. Sepam inter mortiferos recolit angues, ſic inquiens. Serpens, qui Seps appellatur, lõgitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex craſſo autem in tenuem abit: recta uerò, ac tardè proſerpit. Caput habet latum, os acutum, uniuerſum autem corpus multis albis notis reſperſum. Cæterùm ij, qui ab eo percuſſi ſunt, intra tres, aut quatuor dies pereunt. hæc Aëtius. Pauſanias porrò aliter ſentire uidetur: inquit enim. Aepytum Arcadiæ quondam regem in uenatione occupatum, & imprudentem Seps oppreſſit. Viperæ ſimilis eſt minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo uarius, lato capite, anguſta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo inceſſu, quaſi cancer, quod & ceraſtæ ſerpenti proprium eſt. Quamobrem credendum putauerim, aut fabuloſam eſſe lacertæ Chalcidicæ hiſtoriam, aut pluribus hoc nomen conuenire ſerpentibus.

Terrantola. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola uulgò dictum, quoniam ſub terra deliteſcat. Quæ cùm homines morſu perimat, fecit, ut mecum quandoq; cogitauerim, an ea fortaſſis Nicandro, ac Dioſcoridi Chalcidica eſſet lacerta: aut Stellio, quòd ſtellis maculata, inſignitaq; cernatur. Sed hæc libro ſexto, duce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morſu, uel ictu uenenum emittunt, ſermonem faciemus.

Σκίγκος. SCINCVS. Crocodil CAP. LX.

SCINCVS aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur in Lydia Mauritaniæ. Eſt autem terreſtris crocodilus, ſui generis, ſale inueteratus cum naſturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id ſibi uirium uendicaſſe, ut ſi drachmæ pondere bibantur, uenerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut ſemine lactucæ cum aqua poto, ueneris cupiditates inhibentur. additur in antidota.

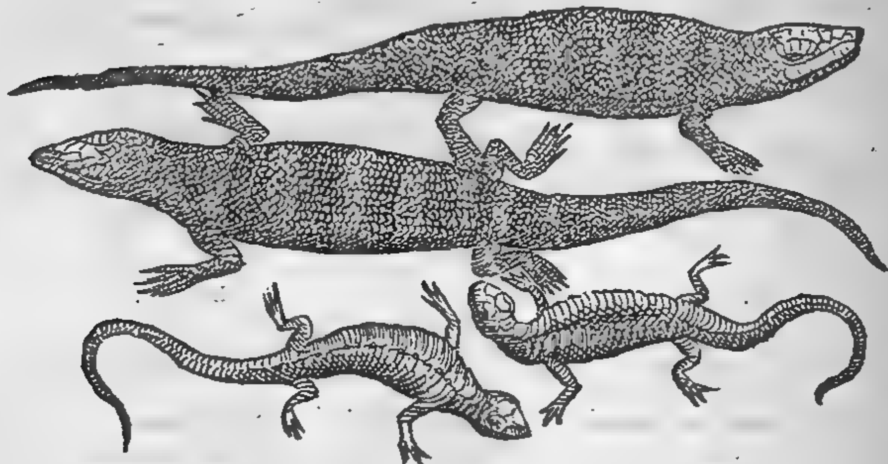

Scinci conſideratio. TAMETSI ſcribat Dioſcorides, Scincum eſſe terreſtrem crocodilum, ſui generis; aquatile tamen animal eſt. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quanuis formâ crocodilos referant; magnitudinem tamen longè minorem habent: nanq; qui ad ſummum adoleuerunt, noſtrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis ueſtiuntur ſubluteis, cæſia à capite ad caudam diſcurrente linea. At non

eadem

tialem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura sunt dorso. Pausanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: ueruntamen ij ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, sed minutulos, ac nigricantes, quibus sæpius utuntur seplasiarij deficientibus marinis, nō sine magno fortasse hominum discrimine. Reprobat hos Fuchsius quoq; libro primo de compositione medicamentorum, sic inquiens. Scincus animal est in aquis degens, lacertæ magnæ simile, sed uentricosius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ subijciunt, cum duabus caudis, ueri non sunt, sed ex Vicentino agro allati. hæc ille. Qui tamen dictorum errorem meritò damnat, ipse (pace uiri alioquin clarißimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidisse uidetur, quòd existimauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natādum, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchsij Scincus, quo Foroiuliensis ager, & quæ circum Vtinum ciuitatem stagnantes sunt aquæ, maximè scatent, & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus uenter, ac maculis uarius, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorsum est, Scincus uerus non est: sed potius animal salamandræ generi adscribendum, quòd terrestrem salamandram non paucioribus referat notis, quàm aquatiles testudines terrestres repræsentant. ob id itaque rectè Vtinenses hoc animal Salamandram aquaticam uocant, abhorrentq; maximè, quòd inter uenenata omnino reputent. Huic sanè cùm Aegyptio scinco nulla est cognatio: quippe Aegyptius capite constat longo, dorso quadantenus elato: uentre lacerta non maiore: corio squamis subluteis, numerosis, minimisq; in uniuersum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuiore tamen: cæsiaq; à capite ad caudam discurrente linea. Talis nimirū Scincus est, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numerosus conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro XXVIII. capite VIII. ubi ita scribit. Ex chamæleontis similitudine est Scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur à crocodilo aquatico squamarum serie à cauda ad caput uersa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferūtur salsi. Rostrum eius, & pedes in uino albo poti, cupiditates ueneris accendunt. Vtiq; cum satyrio, & erucæ semine singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur. Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodest & contra sagittarum uenena, antè, posteaq; sumptus. In antidota quoq; nobilia additur. hæc Plinius. Porrò CROCODILUS (ut refert Aristoteles in libris de historia, & partibus animalium) animal est magnum, ad quindecim usque cubita crescens: quanuis ad duodeuiginti scripserit Plinius. Hic animal non parit, sed ouum anserini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimùm sexaginta, uiuitq; diu, maximūq; animal minima hac origine euadit: nanq; fœtus ex ouo exclusus proportione respondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiscretam habet, ut omnino ea carere uideatur. Cuius rei causa est, quòd idem & terrestris, & aquatilis quodammodo est. Ergo ut terrestris, locum obtinet linguæ, ut uerò aquaticus elinguis. Pisces enim aut nullam habere linguam uidentur, nisi ualde resupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera superiorem mouet mandibulam, minimèq; inferiorem. causa est, quòd pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo suilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutißimi, coriumq; durißimum, telis, ac sagittis minimè cedens. Interdiu plerunq; terram incolit, noctu uerò aquis se mergit, innatatq; flumine. Duo eius esse genera Plinius est autor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterū minus illi simile, multùm infra magnitudinem, in terra tantùm, odoratißimisq; floribus uiuit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam uocant, oculorum uitijs utilißimam, cum porri succo inunctam, & contra suffusiones, uel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino molestias in facie enascētes tollit. Ex aqua uerò morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac uaros, omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Felle inunctis oculis contra suffusiones nihil utilius prædicant. Maioris dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (si credimus) coitus stimulant. Corij utriusq; cinis, ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusq; claritatem uisus inūctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incursauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipsum, excepto capite pedibusq;, elixum manditur ischiadicis. hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius intestinis aßignauit, ea Dioscoridem fimo tribuisse constat. Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, ueniatq; & ipse in medicum usum, non ab re fore duxi, eius tum historiam, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON igitur (ut Aristoteles memoriæ prodidit libro II. cap. XI. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planè repræsentat. Latera deorsum ducta uentri iunguntur, ut piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcariæ simillimum: cauda prælonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quàm lacerta. Pedes singuli bipartitò secantur, partesq; talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipsæ etiam reliquæ partes paulòtenus in digitos quosdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus asperum totum, ut crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium ouiperorum tenuißimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio nanq; metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut testudinis. pallescit cùm moritur, defunctusq; colorem eundem seruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum. Caput eius, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis ustum. Dextro oculo, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, si uiuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauoresq;: corpore uerò illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi.

Scinci Vicentini.

Fuchsij error.

Crocodili historia.

Crocodili genera, & uires.

Chamæleōtis historia.

Chamæleōtis uires.

Γῆς ἔντερα. TERRENI VERMES. CAP. LXI.

TERRENI vermes impositi, præcisos neruos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillentur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passo vrinam ciunt.

Terrenorum uermiũ, & corũ olei uires.

TERRENI *uermes etiam in medicum usum ueniunt. quandoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, neruorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerunq; myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim uermiculos in æneũ cacabum, et affuso inde oleo igni feruefaciunt: quo fit, ut paruo momento ij non modò inassentur; sed penitus comburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cùm uase uitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: nanq; hoc modo eorum succus elicitur, comburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum, præsertim si uermes rosaceo macerẽtur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes, inunctis prius locis dolentibus oleo, ac mox superpositis uermibus in eo elixis, tusis, admistisq; cum æquali cerati pondere, quod tripharmacum uocant, ex argenti spuma, oleo, et aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plin. lib. xxx. cap. ix. ipsorum uermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos uermes in oleo ueteri elixos, & superpositos. Ad hæc terrestres uermes prius uino albo eloti, ac per se absq; oleo uase uitreo excepti, operculato uasis ore, ne quid expirare posit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tandiuq; efferuescere permittuntur, donec in liquorem oleo similem uertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præstet neruorum, & intestinorum ulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admixtum: aut oleo, quod uitreis organis è larigna, siue abiegna lacryma elicitur. Nanq; his additis uniuersa corporis recentis ulnera breui tempore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni uermiculi igne cremati, & in puluerem contriti felle suffusis, ex marrubij, uel absynthij decocto: adduntuŕq; in electuarijs ad idem paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (ut idem author est) podagricorum inflammationes extingunt.*

Μυογαλῆ. MVS ARANEVS. CAP. LXII.

MVS araneus dissectus, & impositus, sui morsus ueneficia luit.

Aranei muris consideratio.

ARANEVS *mus (ut Aëtius inquit) colore quidem mustelæ similis est, magnitudine autem muri. Os uerò sublongum habet, et exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine enati, in utraq; maxilla: quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat. Meminit huiusce in theriacis Nicander, dixitq; perire in rotarum orbita, si progrediẽs in eam inciderit. Quod tamen fabulosum, poëticumq; censemus: tametsi non desint, qui terra è plaustrorum rotis excussa, huius succurrant morsibus. Scribit Plinius libro VIII. hos ultra Apenninum non haberi, cùm tamen hoc æuo in uniuersa reperiantur Italia. In Ananiensibus montibus, Tridentino agro frequentes uisuntur. Nihilominus incolæ inter uenenata nõ habent: id quod fortaßis & cæli, & solis temperamento euenit. Siquidem nec scorpiones ibidem exorti ictu uenenum relinquunt, ut in eorum mentione superius diximus.*

Μῦες. MVRES. CAP. LXIII.

MVRES, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis utilissimè imponi, in confesso est. Si inassatos infantes ederint, oris saliuam exiccari promittunt.

Murium consideratio.

MVRES *diuersorum sunt generum: siquidem domestici, syluestres, ac montani reperiuntur: sunt etiam, & aquatiles marini. Verùm primùm de ijs differentes, qui nostris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam segetum perniciem morantur, Aristotelis uerba referam, qui libro VI. de historia animalium cap. ultimo sic habet. Mures*

MVRES.

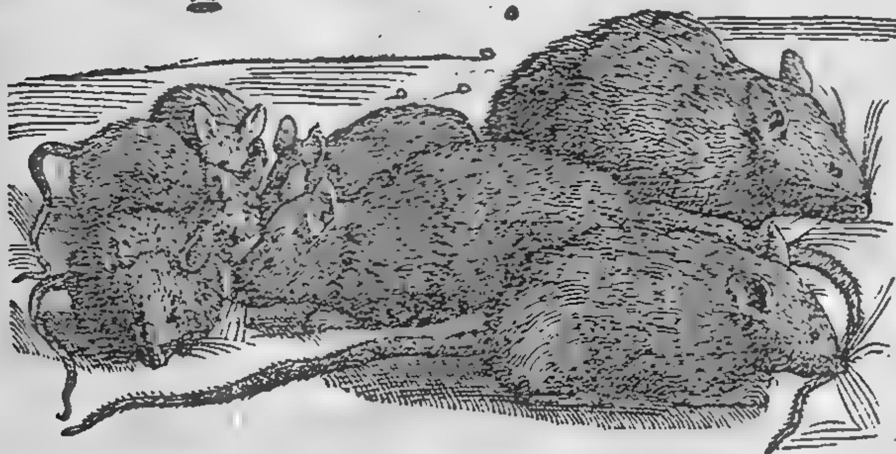

rium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim fœminis prægnante in uase miliario aliquando occupata, pauló post reserato uase, musculi numero uiginti et centum reperti sunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestis muriū generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, ut parum ex uniuerso frumenti relinquatur: tam cito absumitur, ut nonnulli mediocres agricolę, cùm pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam superiore tempore homines uincere, uel suffiendo, uel sues, ut latibula effoderent, admittendo, non possent. Quinetiam uulpes eos uenantur, & cati syluestres in primis: sed tamen superare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquā omnium uincit, nisi imbres: ijs enim quàm primùm intereūt. Terræ Persicæ parte quadam mure fœmina rescissa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui uehemēter confirment, Mures, si salem lambant, impleri sine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè ut erinaceis, pilus est. Habentur in murium genere & Glires. Idcirco (ut Plinius autor est lib. XXXVI. capite primo) apud Romanos censoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi uetantes. Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicā palato iniuriam fieri putantes, si tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, uel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia uentriculi appetentiam destruant, lentum ac frigidum gignant succum, concoctuq; contumaces existāt. Notatum non congregari glires, nisi populares eiusdem syluæ, & si misceantur alienigenæ, amne, uel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant, rursus æstate iuuenescunt. Montibus Goritiensi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis syluis maxima est horum quandoq; fœtura. Quo fit, ut numerosi à uenatoribus capiantur, præsertim cùm fagina glande abundāt syluæ. Exeūt uenatum nocte, & arbores suffientes, in quibus stabulantur, sic eos stupefactos innumeros capiunt, adeò ut ijs repletis saccis domum plerunq; redeant, quos postea excoriant, & impositos præ nimia copia cadis sale, & muria asseruant, quemadmodum pisces. Horum caro ijs utiliter estur, qui canina laborant fame: nanq; exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Discoquitur Gliris caro detracta pelle, & intestinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atq; ita asseruatur, quòd cōstet deplorata aurium uitia eo remedio sanari.

Gliriū consideratio.

Porrò mōtani mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam nonnunquam superant, cruribus non usq; adeò longis. Capite leporem refferūt: uerùm tam breuibus auribus sunt, ut uix supra pilos appareant. Pilo uestiuntur uario taßi modo, oblongo. Breuem habent caudam, & pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pinguescunt, et obesi fiunt, ita ut aliquando monstruosè intumescant. Hi Ananiensibus, Phœbeisq; montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, uocāturq; uulgò corrupto uocabulo Marmontane, quasi Mures montanos dixerint. Eriguntur sæpius ursi modo, anterioribus pedibus ueluti manibus, cibum ori ministrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis instar, sed longiores, atq; acutiores, quibus sæuißimè mordent. Sed mirum est (ego enim qui periculum feci, id certò testari possum) quòd si acutis forcipibus secentur, una tantùm nocte renascuntur. Domi retenti si iuuenes sint, exuta quadātenus feritate mitescūt, sed utensilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & destruant. Hyeme delitescunt, fœno ac paleis, in aceruum congestis plerunq; se condentes. Dormiunt integris mensibus, quemadmodum & glires. In montibus uiuunt. Stramēta in cauernas comportant, quibus à frigore se tueantur. Exterrefacti acutißimè uociferantur, ac sibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes syluestri, & graui quodam odore adeò spirāt, ut quibusdam nauseam moueant. Quo fit, ut sale, & muria asseruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm sale conditi concoctu admodum contumaces existant, uentriculo laborem inferant, corpusq; uniuersum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quòd contractos molliat & restituat neruos. Murium stercus (ut in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis defluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per se potum, uesicæ lapidem comminuit.

Murium mōtanorum consideratio.

Γάλα. LAC. CAP. LXIIII.

Lac generatim omne boni ſucci eſt, corpus alit, aluum emollit: ſtomachum, & inteſtina inflatione uexat. Vernum tamen dilutius æſtiuo habetur, & è uiridi pabulo aluum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali craſsitudine, quod ungui inſtillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adſtringentibus pabulis, robore, lentiſco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte ueſcitur: inde ſtomacho accommodatiſsimum reddi ſolet. Ouillum autem dulce, craſſum, & præpingue: non autem uſque adeò utile ſtomacho. Bubulum tamen, aſininum, & equinum, uentri magis idonea: ſed ipſum turbant. Quibus in locis pecora, ſcammoniam, ueratrum, clematidem, aut mercurialem paſcuntur, lac omne uẽtrem, & ſtomachum ſubuertit: quale in Iuſtinis montibus eſſe, à nobis proditum eſt. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac hauſtũ nauſeam creat, & ſtomachum in uomitiones effundit. Ventrem adſtringit lac omne decoctum, præcipueque candentibus calculis marinis exuſtum. Et in ſumma, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus; præſertim faucium, pulmonis, interaneorum, ueſicæ, & renum: foris uerò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & uitiatos corporis ſuccos, recens cum melle crudo, addito ſale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque ſemel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, ulceroſas uentris fluxiones adiuuat. Lac quodcunq; ſerum continet implicitũ, quod ubi diſceſsit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus ſine acrimonia uolumus deiectionem moliri, ut melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod ſchiſton, id eſt ſciſsile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, inſparſis, poſtquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt heminæ lactis: ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit. Sed cùm feruet, ne ſuperfundatur, conueniet ſpongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, ſextariumque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Bibitur heminis per interualla ſingulis, uſque ad quinas, ita ut intercedentibus ſpatijs, potantes ambulent. Lac autem recens efficax eſt contra roſiones, uſtioneſque, ab exitialibus medicamentis factas: uti à cantharidibus, aut ſalamandra, bupreſte, aut pinorum eruca; hyoſcyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præſertim bubulum ad id eximiè confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonſillisque. Aſininum peculiariter collutos dentes, gingiuaſque ſtabilit. Fluxiones alui, ſi vlcera ſentiantur, teneſmoſque, ouillum; bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctũ, ſiſtit: per ſe autem, & cum hordeacea ptiſana, aut halicaceo cremore infuſum magnopere inteſtinorum roſiones mitigat: exulceratæ uuluæ immittitur. Humanum lac dulciſsimum eſt, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodeſt tabi, & ſtomachi roſionibus: contra hauſtum leporem marinum præſidio eſt: oculis cruore ex ictu ſuffuſis, cum thuris polline inſtillatur: podagricis utile eſt, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne reſpuendum ſplenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginoſis, & neruorum uitio laborãtibus, febriculoſis, & capite dolentibus: niſi ſi quis interdum purgationis gratia, ut oſtendimus, ſchiſtum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabreſcere: potum contra uenena antidoti uicem obtinet: abortus mortuos expellit.

Τυρός. CASEVS. CAP. LXV.

Caseus recens ſine ſale ſumptus alit, ſtomacho vtilis eſt, & facilè in membra delegatur: carnem facit, aluum modicè emollit: alius tamen alio præſtantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expreſſus, deinde inaſſatus, aluum ſiſtit. illitus, oculorum inflammationibus, & ſugillatis prodeſt. Qui uerò recens ſalitus eſt, minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, ſtomacho aduerſatur, negotium ventri, interaneiſque exhibet. Vetuſtiore ſiſtitur aluus. Sero, quod à caſeo manauit, quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen uocant, caſeus eſt equinus: ea uires redolet, magnopere alit, bubuloque proportione reſpondet. Nec deſunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

Βούτυρον, καὶ αὐτοῦ λιγνύς. BVTYRVM, ET EIVS FVLIGO. CAP. LXVI.

E' lacte pinguiſsimo probatum fit butyrum, quale ouillum eſt. Fit & ex caprino, agitato in uaſis lacte, donec pingue ſeparetur. Butyrum natura oleoſum eſt, & emolliens: unde largius epotum, uentrem, reſoluit: prodeſt, ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle ſi infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris vlcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis puſtulis per ſumma ſcatentibus aſſerit. Cõtra inflammationes, & duritias uuluæ, quod nec uirus reſipit, nec uetuſtatem ſentit butyrum efficax eſt: dyſentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamẽta addi ſolet, quæ pus mouent: utile

præſertim

præsertim cùm nerui, aut cerebri membranæ, uesicæ ceruix, uulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat: ab aspide percusis utilissimè imponitur. Recens obsonijs additum olei uicem pensat, & adipis uice fungitur in bellarijs. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc est. Butyrum in lucernam nouam ingestum accenditur, fictilique operculato, quod supernè in siphunculi speciem desinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & subinde aliud in absumpti locum sufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere institueris: penna post deraditur ad usus. Eius effectus est in medicamentis oculorum, exiccare, & adstringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.

Lactis consideratio.

L a c *est benigni alimenti superfluum in fœminarum mamillis ex bina sanguinis coctione progenitum. Constat autem id tribus diuersis essentijs: nimirum caseosa, butyrosa, ac serosa, quæ abinuicem separatæ uariam consequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorsus, de eo tantùm facultates disseram, cuius hac tempestate tam in cibis, quàm in medicamentis est usus. Tale autem est humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & asininum. Et quamuis ueteres usi fuerint tum camelino, tum etiam equino; cum tamen in Italia, ac in alijs conterminis regionibus, quòd sciuerim, eorum nullus sit usus, hæc tanquam superuacanea omnino reticenda censemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum sit in omnibus suis partibus. Hoc sequitur caprinum, etsi aliquantò siccius sit. His crassius est ouillum, minusq; serosum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quòd admodum sit crassum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem libro x. simplicium medicamentorum dicebat Galenus. Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo, et caprino butyrum confici referat. Ego nanq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum esse butyrum existimo. hæc Galenus. Porrò asininum sicut lac omne seri exuberantia superat, sic cæteris pinguedine cedit.*

Lactis probatio.

Probatur in uniuersum lac colore, odore, sapore, ac substantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo uisitur, pellucidum, ac clarum, non uiride, non luteũ, non nigrum, nec aliquo liuore suffusum: odore suaui, syncero, minimè graui, aut uiroso: sapore quidẽ dulci, non amaro, acri, acido, aut salso: substantia media inter crassum, et tenue, ita ut eius gutta ungui instillata non defluat, sed in sua sphærula permaneat. Quod autem tale fuerit, omniũ sanè præstantissimum erit, & in cibis optimum. Contrà pessimum præbet alimentum, uentriculum, ac totum corpus subuertit, quod contrarias notas habuerit; quodq; ex morbosis animalibus emulsum fuerit, uel etiámnum ab ijs, quæ reprobatas, uenenosasq; plantas depascuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus libro III. de faculta. alimentorum, quòd si capræ, aut alterius cuiuspiam animalis scammoniam, aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumpserit, omninò aluus illi fluet.

Lactis facultates.

Optimum datur utiliter æstate consistentibus, senibus non naturaliter frigidis, biliosis, & marasmo affectis, & deniq; ubi uentriculus excrementis uacet. Nocet lac potum contrà febrientibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, resolutis, conuulsis, fluxione tentatis, calculo oppressis, pituitosis, adolescentibus, obstructis, & ijs præsertim, qui lacte, & edulijs lacte paratis, cœnas & prandia claudunt, tantoq; maior inde sequitur noxa, quãtò crassius lac assumptum extiterit. Eaq; propter citato loco inquit Galenus. Lac quod seri plurimum habet, etiamsi semper eo utare, nullum prorsus periculum adfert. Quod uerò huiuscemodi humiditatis exiguum habet, caseosæ autem crassitudinis multum, omnibus qui ipso frequentius utuntur, est periculosum.

Lactis bibendi ratio.

Cæterùm ut lac, quod bibendum est, prosit, hæc præterea adsint oportet, lac nimirum recẽnter sit mulsum: aliquid mellis, sacchari, aut salis admistum sit, ne in uentriculo concrescat: tantumq; ex eo sumatur, quantum concoquere ualeat uentriculus. A' cibis etiam omnibus, & uino, posquam assumptum fuerit, abstinendum est, quousq; à uentriculo secesserit, minimeq; exercitio utendum est. At quoniam lac dentes inficit (etsi Dioscorides cõtrarium de asinino scripserit) eo statim ebibito, uino, aut hydromelite os abluere oportet.

Lactis coagulati uires.

Quod autem immixto coagulo concreuit, quanquam uerno, ac æstiuo tempore, mensis frequentissimè expetatur; tamen angustiam parit, uentriculum opprimit, caput uaporibus replet, ægrè concoquitur, & crassum gignit succum. Quamobrem si quandoq; in cibum ueniat, primum omnium ingeratur: siquidem ultimo loco sumptum (ut fieri adsolet) aut statim putrescit, aut subsidentem cibum secum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præ-

sertim, cerebrũ auget, corpus impinguat, siccam & asperam tussim lenit, uenerem roborat, urinæ ardoribus subue-dissoluta corpora reficit, probi multiq; est alimenti, bonam facit aluum, facilè in sanguinem uertitur, carnem auget, ... ctus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ canis perunctos gl... scere faciat, potũ uerò emortuos educat fœtus, ut nonnullis proditum esse scribit Dioscorides, reprobat Galenus ... simpl. medicam.

Butyri uires ex Galeno. *Butyrum præterea (ut loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens e-tiam digerendi potentiæ, in medijs nimirum corporibus secũdum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè duro-rum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas et concoquit, & digerit perfacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæq; partes cõplures illo prorsus solo cura-tur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus; & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquàm fluxio restiterit, di-gerit pariter et cõcoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, & bubonibus. Sed & in uentrem deuoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, atq; in pleuriticis, et peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiã concoquat. Atq; si solum lingatur, magis quidem con-coquit, uerùm minus educit: plus uerò si cũ melle, et amaris amygdalis, sed minus concoquit.*

Caput lactis. *Fit ex bubuli præser-tim lactis pinguedine id, quod uulgò Romæ, ac in uniuersa ferè Italia Capo di latte appellãt, mensis plurimum expeti, quòd gustui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimuero ob pinguedinis copiam, præterquàm quòd uentriculũ rela-xat, et cuncto supernatat cibo; nutrimentũ eijcit, anteaquàm concoquatur, uapores in caput mittit, & crassum gene-rat succum.*

Casei conside ratio, & facul tates. *Caseus autem fit ex crassiore cuiuslibet lactis substantia, admixto coagulo, et expresso inde sero. Præ-fertur in cibis recens, quòd noxam uentriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quàm qui diutius asseruatur. Nam uetus, qui quòd linguam parumper uellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium pessimus est: quippe qui cæteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obstruit, aluum co-hibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex eius succi prauitate, & feruẽti quali-tate inferat, quàm quòd humores crassos attenuando compensare possit. Fugiendus igitur istiusmodi caseus est, cum neq; ad concoctionem, neq; ad mouendam urinam, neq; ad ciendam deniq; aluum, quicquam boni conferat, quemadmodum neq; ad succi probitatẽm. De hoc autem edisserens Galenus libro x. simplicium medicamẽtorum, sic inquit. Itaq; cum mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrẽ esse conijciebam, abieci, & iam à famulis absumptum puta-bam: uerùm illi talia seruare soliti, longo post tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri uellem, ro-gant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quo illum utiliter posset accommodare. Interea cùm ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos, quos Græci πώρους nuncupant, in articulis habens, subijt mihi crure suillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probè in mortario subigendo unitum, tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus est. nam rupta sponte sua cute, absq; incisione uidelicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi au-tem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi aluum comparans arthriticus in posterum seruauit, & postea rursum usus est inueterato: atq; ubi tunc quoq; idem percepit commodum, sæpius deinceps uti perseuerabat, ac quosdam amicos similiter affectos docuit. Atq; id quidem nos excogitauimus: cæterùm comprobauit, ac confirmauit experientia. hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, eiusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui uerò nec recens, nec uetustus fuerit, cùm et ipse non sit expers læsionis; minore tamen constat noxa. Præstat cæteris ouil-lus. Verùm sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ præ cæteris commendauit libro III. de alimento-rum facultatibus; ita nec mihi sanè uitio uertendum existimauerim, si Hetruscum cæteris Italicis prætulerim, eum præ-sertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiamnum Florentino ex ouillo lacte cõficitur, qui uulgò appellatur Cascio Mar-zolino, gustu dulcis atq; suauis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim uniuersæ ferè Hetruriæ coaguli uicem præstant: quo fit, ut senescens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro præstantissimus fit ex caprarum lacte, mense septembri, recensq; estur. Hunc uulgò Rauagguolo ap-pellamus. Defertur is Romam, quòd à Præsulibus, alijsq; primatibus summoperè expetatur. Quippe qui odoratas re-doleat herbas, quibus ubiq; nostrates referti sunt colles, ijq; præsertim, qui non longè distant ab urbe nostra. Bubu-lus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiorq; existat; est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus ue-rò quanquam ex temperatiori lacte sit confectus; inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cùm statim exiccetur, & friabilis fiat.*

Recoctæ uires. *His accedit, quæ uulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus uentriculum uexat, quàm caseus omnis recenter pressus. Con-fert calidis defluxionibus obnoxijs, sitim sedat, somnum conciliat: ueruntamen obest uentriculum frigidum haben-tibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & fla-tus procreat.*

Seri uires ex Galeno. *Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (ut Galenus inquit libro decimo sim-plicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturque subducendi uentris gratia, ac per clyste-res inijcitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis ulcera, quæ sanie infestantur acri, uice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digere-re solent ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscentes.*

Ex Mesue. *Prætulit Mesues serum, quod ex nigra-rum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquiens. Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis nutritarum, recenterq; fœtarum. Excalfacit hæc, atq; siccat ordine primo completo, & usq; ad secundum. Quinetiam atten-*

abster-

duit, abstergit, & nitrosa qua referta est facultate, aluum absq; aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exustis humoribus genitam deijcit: quo fit, ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad uiscerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua intercute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & uiscerum, ac uasorū obstructionibus. Competit etiam uitijs in cute à bile, & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, uitiliginibus, alphis, psoris, leprisq; idoneum conuenit. hæc Mesues. Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita scribit. Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriæ, & omnium uentris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi inijciuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos uocant κάχληκας. Et lac eousq; decoqui debet, dum pleraq; serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est utile: prætereà ad hypopia, & hyposphagmata. Quinetiam palpebris extrinsecus, ubi qui ophthalmia laborant, somno sese dabunt, impositum simul cum rosaceo, & ouo, phlegmonas earum concoquet. Sed hoc esto lac mulieris recens ex mamillis expressum. Infundimus ipsum & utero ulcerato tum per sese, tum ijs medicamentis commiscentes, quibus misceri potest, utiq; citra morsum curantibus: et ubi in sede ulcera mitigamus præ sanici acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetientia. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri postulant, siue ob inflammationem, siue ob morsum, siue ob malignitatem. Eaq; propter & cancrosis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commistum, qualia sunt, quæ ex pompholyge constant. Et quid attinet commemorare, quòd ore contentum, collutum, gargarizatumq; uel maximè phlegmonas eius mitigat? Sed & tonsillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atq; ut semel dicam, medicamentum est leniens, totam quidem substantiam habens mordacitatis expertem: sed multò magis, ubi concoctione moderata potissima pars serosi humoris absumpta est. Sed ubi uidentur etiam medici ad uenena, quæ erosione interimunt, lac dare suadere; uelut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & sunt, qui exhibent ijs, qui aconitum, & thapsiam sumpserunt. Sed hæc ex ratione scelerunt.

Lactis facultates ex Galen

Illud hoc loco non prætereundum duxi, quòd in Græco codice manu scripto non φυσητικόν, hoc est, inflationem pariens, sed φυσικὸν, id est, naturale legatur: quòd lac potius stomachum iuuet, quàm inflatione uexet: id enim innuit uerbum naturale. Hanc lectionem secutus fuisse uidetur Serapio: quippe qui ex Dioscoride ita transcribat: Et lac confert stomacho. Quin & facilis potuit esse librariorum lapsus ob uocum similitudinem.

Ἔρια, καὶ οἴσυπος. LANAE, ET OESYPVS. Wollen CAP. LXVII.

SVCCIDAE lanæ molles è collo, feminibusque laudatissimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percussis, desquamatis, liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutæ: siquidem facilè succos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum sordem (sic enim oesypum vocant) emolliunt. capitis, stomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & rosaceo efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis crustas obducit, excrescentias in carne cohibet, & vlcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, uruntur. Nec secus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari solent. Aliqui cum sordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo vrunt. Alij in fictili oris patuli, verucula inter se distantia componunt, & concerptas carminatasque lanas, oleo ità suffusas, ut ne stillare quidem possint, assulis tedæ subiectis, & eisdem, lanisque permutatim interstratis, leuiter succendunt, & ustas tollunt. Quòd si è teda pix, pinguitudóue vlla profluxit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta. cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & considere patiuntur: idque sæpius, mutantes aquam, donec linguam adstringat, nec mordeat. Oesypum

vocant Græci, ſuccidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc eſt. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuſcunque ſordibus expreſsis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, vti reſpumet, agitatur, aut lignea rude validiuſculè conturbatur, quò largius ſordida ſpuma colligi poſsit, deinde marina reſpergitur: & conſidente pingui, quod ſupernatabat, collectoque in altero fictili uaſe, denuo aqua in labellum fuſa agitatur: ſpuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur. hoc tantiſper fieri ſolet, dum cõſumpta pinguitudine, nihil prorſus ſpumæ extet. Collectum œſypum manibus emollitur, & ſi qua inſedit ſpurcitia, confeſtim demitur: excluſaque ſenſim omni aqua, recentique affuſa, manibus miſceatur, donec admotum linguæ œſypum adſtringat leuiter, nec mordeat, atque pingue, candidumque ſpectetur: tum in fictili uaſe conditur. verùm omnia feruido ſole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non ſecus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis, & ſordibus quibuſcunque exemptis, ac lento igni in æneo uaſe ex aqua decoctis, pingue, quod ſupernatat, collectum aqua, vt diximus, lauãt: colatumque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque ſoli mandant, donec candidum fiat, & ſatis craſſum. Alij bidui ſpatio aquam effundunt, nouamque adijciunt. Melius eſt læue, radicula non curatum, quod ſuccidarum virus oleat, & ſi manu in concha fricetur cum aqua frigida, albeſcat, nihil in ſe duri, aut concreti habens: veluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oeſypum excalfacit, explet ulcera, & emollit; præſertim ſedis, ac vuluæ, cum meliloto, & butyro. In uellere appoſitum menſes, & partus euocat; vlcera non aurium modò ſanat, ſed & genitalium cum anſerino adipe: contra eroſos angulos oculorum, ſcabioſosque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax eſt. In teſta noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonſtrauimus: quæ in oculorum medicamenta commodè addi ſolet.

Cvm Lanæ ſuccidæ, & earum ſordida pinguitudo, quam Græci Oeſypum appellant, & officinarum uulgus Iſopum humidam uocat, pleniſsimè à Dioſcoride deſcripta ſint, nihil nobis hic relictum eſt, quod declarandum, ut adijciendum eſſe putemus.

COAGVLVM. CAP. LXVIII.

Leporis coagulum tribus obolis ex uino, uenenatorum morſibus, cœliacis, dyſentericis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur. ſanguinem in grumos concretum diſcutit. Poſt menſtruas purgationes appoſitum vuluæ cum butyro, præſtat mulieribus, ut concipiãt: põtum uerò partus enecat, & à puerperio, pariendi ſpem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui vocant, priuatim cœliacis, dyſentericisque conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, vituli, bubalique coagula, ſimiles naturas ſortiuntur: contra aconiti potum in vino, & concretum lac in aceto conuenienter aſſumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus ſpem intercipit. Vituli marini, caſtorei vires repræſentat: comitialibus, ſtrangulatis vuluis, potu conferre exiſtimatur. Sed ſi ſit vituli marini, hoc experimentum eſt: aqua inſpergitur, qua pauliſper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam ſi erit ſyncerum, ſtatim liqueſcit in aquam: ſin minus, conſimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare poſſunt. In ſumma, coagulum omne diſſipata cogit, & coacta diſſoluit.

Coaguli conſideratio.

Animalivm coagulum (ut Ariſtoteles memoriæ prodidit libro III. cap. XXI. de hiſtoria animalium) lactis ſubſtantia eſt: quippe quod in eorum uentriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Eſt ergo coagulum lac igneum habens intra ſeſe, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caſeum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata utrinq; lepus. Quò uetuſtius coagulum eſt, eò præſtantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè poteſt: atque etiam quod leporis eſt. Sed laudatiſsimum hinnuli. hæc Ariſtoteles. Quòd autem leporinum coagulum ſanguinem reijcientibus conueniat, ut Dioſcorides ſcribit, minimè quidem probare uidetur Galenus lib. X. ſimplicium medicament. ubi ſic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentiæ eſt, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam neceſſariò id ſuperiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, ſi cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre ſanare proditum eſt: ſed & lac in uentre coagulatum diſſoluere: quod certè & nos experti ſumus, non ſolùm in leporino; ſed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omnium eſt præſtantiſsimum. Sed & ſanguinem in uentre concretum ſimili modo epotum diſſoluit, ac efficacius fortaſſe cæteris leporinum: uerùm non ſolum, quod quibuſdam ſcriptum legitur, ſed & hoc commune eſt omni coagulo. Quidam autem ſanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum ſupprimere prodiderunt. cæterùm nec diſquenquam eo uſum noui, nec ipſe ſum auſus acri uti remedio ad affectum adſtrictionem poſcentem. Porrò coagulum equinum ad dyſentericos, et cœliacos accommodari ſcripſerunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum eſſe quidam prædicant, tanquam uires obtineat caſtorij. Verùm quæcunq; proditum eſt, quodque coagulum ſecundum eſſentiæ totius præſtare proprietatem, non eſt nunc tempus exponere.

Coaguli facultates ex Galeno.

Στέ-

Στέαρ. ADEPS. Schmaltz. CAP. LXIX.

Adeps anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale condîtus, ad vuluæ uitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis spatio acrimoniam cõcepit, vuluæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tantopere capacior sit, quantus sit modus adipis, quẽ curare institueris, obstructo diligenter uase, flagrantissimo soli exponitur: eliquescens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco uehementer frigido reconditur, & ad usus digeritur. Alij fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis uicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ lassitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & vrsinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimùm detractus, in largiore aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptis tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeque noua aqua abluitur: cæterùm fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur: eliquatusque, colo transfunditur in aquam. Vbi uerò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum uirus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur. vbi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (ut in suilli mentione dictum est) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua, ut supereminear, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cùmque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in suilli ratione diximus, recondito. Bubulum autem seuum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm uerò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante superemineat, proluendum. decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque soli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris uirus euanescat. Priuatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisque tunicis, fictili nouo, postquàm exiguum salem insperseris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & vbi concrescere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lauato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum videatur. Rursus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni vase, ibidẽ sinito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, vino odorato perfundatur. eadem quæ prius, fiant, dum omne virus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet: sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet. Taurinum autem, & vitulinum pingue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum, & vino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, feruefactum, pernoctare sinitur: alterum id genus vinum eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adijciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri voles, quadraginta floris eiusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & cassiæ modis adduntur: & xylobalsami, aspalathi singulę drachmæ: cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ vnciæ. omnia exactius tunduntur, & affuso vino odorato, in vase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter efferuescunt, & semoto ab igni uase inibi pernoctant: postridie vinũ effunditur, aliudque generis eiusdem adijcitur. Ter simili modo bene cõferuescat: deinde matutinis exẽpto adipe vinũ effundatur, & abluto uase, si quid imo subsidens hæsit, detergatur. postremò eliquatum pingue, & excolatum, ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verùm antè dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum uires adsciscant. Itaque assumens quodcunque horum uoles, cum uino feruefacito, impositis unà myrti ramulis, serpyllo, cypero, itẽ aspalatho plenius tuso. Aliqui tamen ad hunc usum, uno duntaxat horum contenti sunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expositum est, imbuitur.

Adipibus spissamenta sic fiunt (quencunque acceperis, oportet, ut recens tundatur.) Syncerus, & sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, infuso uino albo, uetere, odorato, quod semipedis altitudinem superet: lento igni feruescat, dum uer-

naculus odor aboleatur, planeque uinum redoleat. At ubi depoſito uaſe refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo vini eiuſdem ſextarij, & ſeminis loti, eius inquam, cuius è ligno lidicræ tibiæ factitantur, tuſi minæ quatuor adijciuntur: lento igni ſubinde miſcendo decoquuntur: cùmque odoris uirus euanuerit, excolatusque adeps refrixerit, vna contuſi aſpalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & uetere uino ſubigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibuntúe: poſtridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis ſextarijs tribus uini, unà ferueſcunt, quouſque & uim, & odorem ſpiſſamentorum adeps ipſe contraxerit: qui eliqueſcens colatur, & reponitur. Quòd ſi maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguiſsimæ myrrhæ uino maceratæ, quod multos in annos aſſeruatum eſt, miſceto. Gallinaceus, anſerinusque ſic odoribus imbui ſolent. Cuiuſuis eorum percurati ſextarij duo fictili olla excipiuntur: eryſiſceptri, xylobalſami, palmæ elatæ, & calami planè contuſi, ſingulorum ſeſcuncia admiſcetur: vini Lesbij veteris cyathus vnus adijcitur: ea ter efferueſcunt prunis, mox vaſe ſublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: poſtridie liquata per linteum craſſum mundum in uas excolantur. vbi uerò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo denſius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id inſtituere oportet: æſtate ſiquidem pinguia non coguntur. Nec deſunt qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adijciant, quò facilius in unum corpus omnia coaleſcant. Eadem ratione ſuillus adeps, & vrſinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur.

Verùm ſampſuchi odorem adeps ipſe repræſentabit hoc modo. Curati quàm optimè adipis, præſertim taurini, mina vna, tempeſtiuique ſampſuchi exquiſitè confracti ſeſquimina miſcentur, & inſperſo largiore vino digeruntur in offas, quæ in vaſe cooperto nocte quieſcunt. Matutinis in fictili olla leuiuſculo igni, affuſa aqua leuiter coquuntur: dumque ſuum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. poſtero die deterſa ſorde, quæ peſſum ierat, ſampſuchi, vt dictum eſt, contuſi iterum ſeſquimina priori paſtillo adijcitur, eodemque modo in offas cogitur: alijs quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & ſiqua fundo hæſit ſpurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anſerinum, gallinaceum, aut vitulinū à putredine tueri velit, ita faciundum eſt. Quemuis adipem diligēter elotum, & ſiccatum in vmbra ſuper cribrum, per lintea munda manibus uehementer exprimat, linoque conſutum vmbroſo in loco ſuſpēdat, & poſt multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pinguia autem indito melle vindicantur à putredinis vitio. Vis omnium eſt excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & vitulinus aliquantum adſtringunt. Earundem virium compos leoninus: nam reſiſtere eum aiunt ijs, qui inſidias moliuntur. Ceruino, elephantinoque perunctos, ſerpentes fugiunt. Adſtringentior eſt caprinus: qua ex cauſa decoctus cum polenta, rhoë, & caſeo dyſentericis datur, & cum ptiſanæ ſucco infunditur. Ius decocti phthiſicis in ſorbitionibus prodeſt. datur quoque vtiliter ijs, qui cantharidum venena hauſerunt. Hircinus, vt qui validiſsimè diſcutiat, podagricis auxiliatur, cum ſimo capræ, & croco impōſitus. huic proportione reſpondet ouillus. Suillus uerò contra vuluæ, & ſedis vitia idoneus eſt: ambuſtis igni medetur. E' ſue vetuſtiſsimus quiſque ſale conditus excalfacit, & emollit: elotus vino pleuriticis prodeſt: cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fiſtulis, ac tumoribus ſuccurrit. Aſininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anſerinus, gallinaceusque cōueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Vrſinum conſtat raptos uitio alopeciæ capillos reſtituere, pernionibus ſubuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piſcium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, ſi in ſole liqueſcant, & melli admiſceatur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, ſuffuſionesque efficax eſt, addita cedria, melle Attico, & pari oleo vetere: pilos alis euulſos perunctis radicibus recens, & per ſe illitus obliterat, atque renaſci non patitur.

Pinguedinis uires ex Gal.

TAMETSI *de adipibus, ſeuis, & pinguibus, quæ in medicum uſum ueniunt, copioſè, & abundanter locutus ſit* Dioſcorides*: utpote qui non eorum modò facultates, & uires tradiderit; ſed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, ſpiſſa & odorata reddantur, & à putredine uindicentur. tamen cùm de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copioſius etiam, & particularius diſſeruerit Galenus, nec uanum, nec à noſtro inſtituto alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipſo memoriæ prodita ſunt libro* XI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Pinguedo, & adeps & hæc quoque communiſsima ſunt inter animalium partes. Nam omnia, quæ benè nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ uerò macilenta ſunt, maléq; nutriuntur, ſæpe omnino ne habere quidem apparent, ſæpe uerò adeò pauculum, idq; ſiccum, ut ægrè uti poßis. Porrò differt à pinguedine adeps craßitie: ac propterea animantibus totam naturam terroſiorem habentibus adeps prouenit, uelut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liqueſcit, nec facilè ubi liquata fuerit, rurſum concreſcit, cogiturúe. At adeps nec facilè funditur, liqueſcitúe, & fuſus celerrimè coit, ac conglaciatur, multoq; apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, paſtusúe multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues, & capræ, & quæcunq; id genus cornigera, ob ſiccitatem adipem plurimum generant. At tu ſi uoles, oleoſam, & pinguem in animalibus ſubſtantiam omnem adipem appellato, ut pleriq; medici. Sed & pinguedine*

dinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem eſſe dicere, quàm ſuum. Nam hic omnium ferme aliorum eſt humidiſsimus, ac proinde actione ſua uicinam oleo uim poßidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplaſmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commiſceri ſolet. Qui uerò mordicationes perpetiuntur aut in recto inteſtino, aut in colo, ijs potius caprinũ adipem, quàm ſuillum inijcimus: non quòd acrimonias plus obtundat (nam ex natura ſua ſuillus obtundit magis, ac proinde miſcetur medicamentis ulcera curantibus, cuiuſmodi eſt, quod uocant parygrum) ſed quòd caprinus ob craſſitiem citius concreſcat, ſuillus autem inſtar olei defluat: proinde ipſum potius dyſentericis, & tineſmoſis inijcimus, quando morſum eorum mitigare conſilium eſt. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod moleſtum eſt, hæſerit. Nam quod craſſarum eſt partium, minus; magis autem quod ſubtilium partium eſt, tota corpora penetrat, & omnibus ipſum ſaniebus mordicantibus permiſcetur. Hac ratione adeps anſerinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: ſed & ſuillo calidior eſt. Horũ tamen in medio eſt gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior ſemper, ac ſiccior eſt maſculorum animalium, & horum ipſorum exectorum minus tum calidus, tum ſiccus. Quippe mas caſtratus eiuſdem ſemper generis fœminæ aßimilatur. Hoc autem ſermonis caput commune eſt, cuius meminiſſe oportet: Pro animalium temperatura ſemper exiſtere differentias eius, quæ in illis eſt, pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleoſi, & pinguis. Igitur cùm ſus omnibus propè quadrupedibus animalibus in caliditate, ac ſiccitate inferior ſit; proinde pinguedinem quoq; minus habet calidam, magisq́; humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas eſt humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum. Huius enim meminiſſe perpetuò oportet in principijs huius operis dicti. At differentiæ, quæ ſunt cuiuſq; ſingulatim, in maioris, minorisq́; ratione ſunt. Nam pinguedo ſuis, ut ad nos quidem, largius humectare poteſt, ſed non æquè excalfacere, ut oleum: uerùm pinguedinis ſuum talis eſt caliditas, qualis ſpectatur in nobis. Porrò taurorum adeps ſuillo multò calidior eſt, & ſiccior. Rurſum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœmina eſſe tum calidiorem, tum ſicciorem: marem autem caſtratum aßimilari fœminæ, uelut quicquid iuuenilis eſt ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior eſt, & minus calida. Sic & adeps uitulinus, taurino minus tum calidus eſt, tum ſiccus: & hædorum, quàm caprarum: ſed & caprarum minus, quàm hircorum. Et rurſum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit. nam & ipſorum calidiſsimus eſt, & maximè tenuium partium. Itaq; ſi ipſum medicamentis ad ulcera, et phlegmonas conuenientibus commiſceas, non modò nihil adiuueris; uerùm etiam læſeris, nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atq; ſcirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci uocant) & in ſumma quæcunq; ſcirrhoſa ſunt, ijs aptiſsimus eſt, in quibus ſanè inefficaciſsimus apparet ſuillus. Taurinus autem ab utroq; ex æquo diſtat, ut quantò calidior, ſicciorq́; ſuillo eſt, tantò ſuperetur à leonino. Itaq; tanquam in medio conſiſtens, meritò utriq; medicamentorum miſcetur generi, et ijs ſcilicet, quæ ſcirrhoſis medentur, et ijs, quæ phlegmonas concoquunt, cuiuſmodi eſt tetrapharmacum quod uocant, ex cera, reſina, pice, et adipe conſtans. Nam ſiue in hoc taurinũ, ſiue uitulinum, ſiue hircinum, ſiue caprinũ, ſiue ſuillum indideris, ſemper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed ſuillus ſi addatur in pueris, & fœminis, et ut breuiter dicam, omnibus, quibus caro eſt mollior, competit. Sin taurinũ adieceris, foſſoribus, et meſſoribus, & omnibus carnem duram habentibus, ſiue ob naturalem temperiem, ſiue ex ratione, ac forma uitæ, conueniens effeceris. Cæterùm adeps omnis dum inueteraſcit, ſe ipſo & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoq; magis diſcuſſorius. Verùm id omnibus ferè inueteraſcentibus accidit, quæ quidem putreſcere non anticipent. Nam uinum, mel, acetum, frumẽtum, butyrum, lana ſuccida, oleum omne, ſiue lentiſcinum, ſiue cicinum, ſiue raphaninum, ſiue ipſum quod ex oliuis conficitur, uetuſtate & calidiora, & tenuioris eſſentiæ efficiuntur: ac proinde guſtantibus apparent acriora, et ad induratos, ægreq́; ſolubiles affectus omnes adhibentibus potentius digerentia. Atq; ego ſanè guſtantibus acriora uideri dixi. At quidam, quibus ſtudium eſt nominum ſignificatus corrumpere, non acria, ſed adſtringentia uocant id genus omnia, adusq; piper: tanquam interſit nihil, adſtringens, an acre dixeris. Etſi denuo illos roges de galla, myrtis, meſpilis, mali punici putaminibus, quæ ſidia uocant, rhoë, & omphacio, & hæc dicunt adſtringere: tametſi aduerſiſsimum ex illis ſenſum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, & adarce. Igitur ſi quemadmodum adſtrictionis uocabulum de utroq; affectu, quem guſtu percipimus, communiter efferunt, ſic ipſos quoque affectus unam habere naturam exiſtimant, quiduis aliud potius habendi ſunt, quàm homines, ut qui ſoli proprios ſenſus obtineant. At ſi omphaca, rhoa, gallam, balauſtium, hypociſtida contrahere, conſtringereq́; noſtram fateantur ſubſtantiam: ſecernere uerò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adſtringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoſcendis ipſis medicamentis non peccant. Verùm ſi oporteat coniectantem dicere, an in uocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in uocabulis potius falſos uiros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua inſueta eſt, qualis eſt Dioſcorides Anazarbenſis. qui profectò multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm ſignificata Græcanicarum uocum non ſatis pernouit. Hic ergo cùm ait magis eſſe adſtrictorium adipem caprinum ſuillo: ſi quidem acriorem ſignificare uelit, per magis adſtrictorium, accipimus ſermonem ceu uerum. At ſi illud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypociſtis, balauſtium, haud uerum eſſe ſermonem dicemus. Porrò quoniam uiperarum adipem, ubi radicitus pilos ſub alis euulſeris, prohibere illos recreſcere illitum referunt, uiſum eſt mihi eius facere periculum eſſe ſatius: at ubi prout iubent, feciſſem, mentitos comperi, ſicut etiam quòd initia ſuffuſionum ſanet. Verùm urſorum adipem alopecias curare uerè ſcripſerunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen talpinum adipem dolores aurium ſanare, abſq; ut explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noſcentibus ipſis diſtinguere,

stinguere, quæ dicunt, attendendum non est. Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quencunq; alium affectum nominare uelint, congruat. Alij non simpliciter piscium, sed addunt fluuiatilium: alij uerò potius marinorum, quò uidelicet aliquid plus scire uideantur, quàm uulgus. hæc Galenus. Cæterùm de Taxi pinguedine, quæ (ut experimento manifesto constat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memoriæ prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quòd sciam, tradidit: nec quibus odoramentis ueteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent. quemadmodum hac nostra ætate unguentarij illam parant, quam uulgò POMATA *uocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: suilli uerò recentis uncias sex: deinde exemptis membranis, uino albo lauant, exprimuntq; tandiu, donec uinum omne exeat. Post hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, uitro, uel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, uel syluestribus semicontusis senis, uel septenis. Hæc omnia in sufficienti aquæ rosaceæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tandiu decoquunt uas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousque uniuersa ferè aqua euanescat. Percolant deinde linteolo spißiori subdito uase mundo, aqua rosarum madente, dimittuntq; concrescere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis uncijs sex, ceræ albæ uncijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidißimum catinum aqua rosarum affusa: sinuntq; concrescere. Demum eadem aqua moschum experta, aut alijs refragrantibus aquis, tandiu lauant rude miscentes, donec unguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & uitreo uase recondunt, seruantq; in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentißimum obtinet usum ad labiorum, manuum, & mamillarum rimas, tam à frigore, quàm ab acri succo factas. Vtuntur eo præterea ad desquamatam cutem, & ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide leuigata admisceant, ut melius, citiusq; rimæ occludantur. Alij uerò cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem. Porrò (ut libro tertio de facultate alimentorum scribit Galenus, & Isach Arabicus in dietis) Adeps omnis in cibis sumptus uentriculum effundit, appetentiam deijcit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, defluxiones commouet, retentricem uentriculi facultatem imbecillem reddit: sensus, & intellectum hebetat, somnolentiam inducit, & in uentriculis facilè in bilem uertitur, & in uapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus.*

Pomatæ parandæ ratio, & usus.

Adipis in cibis facultas.

Μυελὸς. MEDVLLA. CAP. LXX.

LAVDATISSIMA est ceruina, mox vitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æstatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cùm alijs anni temporibus concrementum sanguinis, & veluti caro friabilis, in ossibus inueniatur: nec facilè cognosci potest, ni quis eam ossibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, vlcera explent. Ceruina perunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ resperſu subactæ, selectisque ossibus tantisper elotæ, & in linteum expressæ, donec aqua syncera emanet: & detersa sorde pinna, si qua innatet, liquatæ in duplicato vase in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni fæce, quæ ad ima sidit, derasa, fictili nouo reponuntur. Quòd si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anserum, & gallinarum adipe demonstrauimus.

Medullæ uires ex Gal.

M EDVLLA, *ut scriptum reliquit Galenus libro* XI. *simplicium medicamentorum, uim habet indurata, & scirrhosa corpora emolliendi, siue musculis, siue tendonibus, siue ligamentis id accidat, siue etiam uisceribus. Optimam semper expertus sum ceruinam: deinde ipsorum iuniorum boum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum uitulinam appellitant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccior. Itaq; durities scirrhosas dissoluere nequit, siqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto lib. de his sunt prodita. Ex uitulina igitur, & ceruina medulla peßi componuntur uteros emollientes. Et extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem non solùm medulla ex oßibus, quæ sanè re uera est medulla; sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem uidelicet: quæ tum durior, tum siccior est, quàm alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absq; illa repono. Sed ea mihi utriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaq; in hyeme primùm eas capio, uelut & adipem, deinde in ædibus siccis, atq; editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri siccis repono. Nam quæ recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suæ illis impartiunt, ut acriores fiant medullæ. At si quando ambiente calido, & æstiuo medullas, aut adipem uoles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè sunt quæ meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus situm contrahunt) sed supernum atque excelsum, & ad aquilonem obuersum, paruas habens fenestras apertas, ut tam noctu, quàm interdiu ab Arcto spirantes uentos accipiat. hactenus Galenus. In usu uerò ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, ægrè concoquitur, uentriculo nocet, nauseam concitat: robustis tamen uentriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex oßibus eliciatur medulla, quanquam largius sumpta uentriculi appetentiam destruat, pituitamq; gignat; si tamen probè conficiatur, ualentißimè nutrit, magisq; ori placet, quàm spinalis, quòd hæc sapidior sit in omnibus suis partibus.*

Medullæ in cibis facultas.

Χολὴ

Χολὴ. FEL. Gallen CAP. LXXI.

Fel omne reponitur hoc modo. Recens præligato ore folliculi lino tandiu demiſſum in feruẽtem aquam, dum quis ſpatiũ trium ſtadiorum percurſaret, mox exemptum ſiccatur vmbroſo loco, aſperginẽ non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci ſolet, ligatum lino in vitreũ vas, quod mel habeat, immittitur: circũuoluto ad os vaſis lini principio, & operto vaſe recõditur. Eſt autem omnis fellis uis acris, & excalfaciens: intenſis tamen, & remiſsis viribus differunt. Siquidẽ præſtãtius in effectu eſſe videtur fel marini ſcorpionis, & piſcis qui callionymus appellatur, marinę teſtudinis, hyenæque: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & ſyluestris capræ. quod priuatim prodeſt contra ſuffuſiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum ſcabritias. Ouillo, ſuillo, hircino, atque vrſino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præſertim infantibus, deiectionem quis molietur, ſi intinctum eo tomentum, aut fimbriam ſedi ſubijciat. Priuatim taurino anginæ cum melle perunguntur: ſedis vlcera ſanat, & ad cicatricem vſque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino inſtillatum, medetur: & ſibilo earundem ex porri ſucco. Admiſceri inſueuit vulnerarijs emplaſtris, & circumlinitionibus, quę contra venenata parantur: phagedænicis vlceribus, colis, & ſcroti doloribus ex melle prodeſt: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & vrſinum contra eadem pollent, verùm inefficacius hæc præſtant. Vrſinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel teſtudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodeſt: naribus inditum comitiales erigit. Syluestrium caprarum felle peculiariter perunctì luſcioſi ſanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium vlcera, reliquaque omnia magno uſu aſſumitur.

Qvanvis *de fellis reponendi ratione, atq; etiam de eius uiribus abunde ſcripſerit* Dioſcorides; *non tamen ob hoc prætermittenda exiſtimaui nonnulla, quę à Galeno libro x. ſimplicium medicamentorum de fellis facultatibus ſatè memoriæ ſunt commendata. Eſt igitur fel (autore Galeno) ſuccorum, qui in quoque ſunt animalium, calidißimum. Itaq; ſicuti ſanguinem, & carnes dißimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidißimorum fel, aliorum quoq; animalium fel excellere neceſſe eſt: & quę illis minus ſunt calida, proportione & hunc humorem illis ineſſe minus calidum, quantò ſcilicet & in alijs ſunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modò pro diuerſo animalium genere, quòd hæc magis, illa uerò minus calida ſint; uerùm etiam pro diuerſo eiuſdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, uiolenterq; diu tractus, & curſu, & canum latratu defatigatus, & ſitim, famemq;, & multum laborem perpeſſus fuerit, ab eius felle plurimùm differre inuenietur tum ſubſtantia, tum colore, tum facultate, qui in paſcuis lætus, liberq; uitam deſidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac uexati animalis fel ſubſtantia craßius erit, colore nigrius, aut uiridius, aut magis cæruleum, magisq; æruginiſimile: ob idq; etiam longè calidius erit, quàm alterius, qui in pace, & otio degerit. Ideoq; fel animalium quantò tenuius eſt, ac colore conſtat dilutiore, tantò minus ſpißioribus & magis colore ſaturatis excalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius Dioſcoridem, & Galenum meminiſſe non reperio. Hic (ut pleriq; perbibent autores) potus, ueſicæ calculos comminuit. Naribus inditus uiſum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ ſucco commixtus, & in erinis naribus attractus, comitialibus ſubuenit. Non deſunt etiam qui idem magno ſucceſſu ex uino exhibeant potandum felle ſuffuſis. Denique auratæ, lupi piſcis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, ſi uiri penis eo perungatur.*

Fellis uires ex Galeno.

Fellis bubuli lapis, & eius uires.

Αἷμα. SANGVIS. Blut CAP. LXXII.

Sangvis anſeris, anatis, & hœdi, utiliſsimè in antidota miſcentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore ſuffuſis, & recentibus eorum vulneribus, luſcioſisque illinuntur. Peculiariter columbæ ſanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis ſanguis inaſſatus ſartagine, dyſenterias, & cœliacorum profluuia ſiſtit: in vino potus contra toxica efficax eſt. Leporinus ſanguis ita ut tepet illitus, uitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem beſtia momorderit: contra epotum toxicum auxilio eſt. Teſtudinis terreſtris ſanguinem epotum tradunt prodeſſe comitialibus. Marinæ autem teſtudinis cum vino, & leporis coagulo, cuminoque contra ſerpentium morſus, & hauſta rubetæ uenena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias diſcutit, emollitq;. Sanguis equarum, quæ admiſſuram expertæ ſunt, in medicamenta additur, quæ erodunt, ſeptica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum eſt. Hoc idem viridium ranarum ſanguine præſtatur. Menſtruus ſanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere exiſtimatur: aut ſi omnino mulier menſtrua ſupergrediatur. leuat podagræ dolores, & ignem ſacrum illitus.

Sanguinis cõsideratio.

Vana sanguinis experiméta.

D i s s e r e n s de sanguine Galenus, statim initio libri x. de simplicium medicamentorum facultatibus, ominimè eat inficias, quin animalium sanguini aliquid insit, quod medicamentorum usui rectè competat, ut Dioscorides, & plerique alij, qui de eius uiribus scripserunt, liquidò affirmarunt: declarat tamen, multa de sanguinis uiribus à scriptoribus esse prodita, quæ facto periculo fabulosa potius, & uana reperiuntur, quàm uera. Siquidem, ut idem refert Galenus, falsum sane esse omnibus in confesso est, quòd epotus noctuæ sanguis difficulter spirantes sanitati restituat. Vespertilionum uerò perunctis uirginum mammis, eas extuberare non sinat: pilosque renasci inhibeat, ijs partibus illitus, unde recenter ipsi euulsi fuerint. Falsum similiter esse asserit, comitiales ebibito agni sanguine curari: pilosque è palpebris euulsos, renasci prohiberi uiridium ranarum cruore. Quibus facilè conijcere possumus, hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum fortasse culpa mendosum esse. Quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum uiridium sanguine depilari, cùm potius Galeni testimonio (etsi sententiam hanc non approbet) euulsi in palpebris pili harum sanguine renasci prohibeatur. Quin & aliud huic capiti mendum subesse uidetur: quod hic ea, quæ de admissariorum equorum sanguine prodidit Galenus, de equarum sanguine, quæ admissuram expertæ sunt, legantur. Nisi fortè interpretum uitium sit, qui sexum in Dioscoride perperàm mutarint. Præterea inquit Galenus. Tametsi non desint, qui turturis, uel columbæ sanguinem præferant in perforata caluaria, ubi rosaceo melius inuenire nihil possis: non desint uerò laudibus extollant gallorum, gallinarumque sanguinem ad sanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili uerò terrestris ad roborandam oculorum aciem: admissariorum equorum, quòd septicus sit, ad exulcerandam ubique cutem: domesticorumque murium ad αἱμοῤῥοΐδας Græcis uocatas; id tamen nunquam experiri uolui. Metuebam enim (inquit) ne curiosus, uel stolidus uiderer, si tantis, tamque probatis remedijs semel præteritis consideram, sanguinem brutorum animalium illis plus posse præstare. Quòd si quis hæc experiri uolet, certò scio, damnabit non modò, qui talia scripserunt, sed & se delusum facto periculo reperiet. Taurinus autem sanguis epotus anteà quàm concrescat, inter deleteria recensetur medicamenta, quòd haurientem protinus strangulet, ut sexto uolumine diffusius dicetur.

Ἀπόπατος. FIMVM. CAP. LXXIII.

A r m e n t a r i æ bouis fimum, si recens admoueatur, vulnerum inflammationes mitigat: folijs autem inuoluitur, & calfactum cinere feruenti superponitur, coxendicis cruciatus fotu compescit: illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit. Priuatim suffitu fimi, quod à masculo boue redditum est, procidentes vuluæ reprimuntur: accensi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in vino, regium morbum emendat: méses cum odoramentis haustum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterosque sanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopecijs exustum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia verò impositum his, qui podagra tentantur, auxilio est. Caprillum in aceto decoctum imponitur serpentium morsibus, vlceribus quæ serpunt, igni sacro, & parotidibus. Vtilem ischiadici vstionem hunc in modum accipiunt. In eo interstitio, vbi pollex brachiali committitur, caua veluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare: adustio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, pensiles verrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum. Fimum suis syluestris aridum, in aqua, aut vino potum, reiectiones sanguinis sistit: vetustum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur. Tam asinorum, quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet. Armentarij, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in vino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & vrit: cum hordeacea farina mixtum, strumas ex aceto discutit: carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini semine & oleo: ambustis igni medetur. Gallinaceum verò omnia eadem, sed inefficacius præstat: priuatim tamen contra venena fungorum, & coli cruciatus ex aceto, aut vino bibitur. Ciconiæ fimum, si ex aqua hauriatur, comitialibus prodesse credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thure, & mulso calculos expellit: subditæ infantibus muscerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quod flagrantissimo canis sydere fuerit exceptum, cum vino, aut aqua potũ, sistit aluum. Humanum stercus illitum, vulnera ab inflammatione vindicat, & obiter intumescere non patitur: sed ea statim glutinat. sicco ex melle anginę perungi cõmodissimè traduntur. Terrestris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremque seruat. Optima est candidissima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderosa, in humore statim eliquescens: quę cùm teritur, fermenti acorem quadámtenus refert. Adulterant eam sturnorum fimo, quos captos oryza pascunt, ipsumque non dissimile vendunt. Alij amylum, aut cimoliam miscent, & adscito anchusæ colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, vt se contrahat in vermiculorum speciem: qui siccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum stercus, caninumque gutturi impositum, anginis auxiliari.

S t e r c v s,

Stercoris uires ex Gal.

STERCUS, ut posteritatis memoriæ prodidit Galenus libro x. simplicium medicamentorum, uim habet uel maxime digerentem. Verùm humanum ob fœtorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrestrium, & canum, ubi ossibus duntaxat uescuntur, neq; grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis; sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est. Siquidem Asclepiades, cui cognomentum erat Pharmaceon, & alia etiam composita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & stercore ad multos sæpe affectus utitur, non modò medicamentis, quæ foris imponuntur commiscens; sed ijs quoq;, quæ intrò in os sumuntur.

Humani stercoris experimentum.

Cæterùm humani stercoris hoc habeo experimentum. Assiduè quidam à phlegmonis ad fauces existentibus uexabatur, adeò uehementer, ut suffocationis subiret periculum, & sanè ob hoc periculum uenam secare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidisset, pollicitus est se præbiturum medicamenti experimentum, & se uocari, si quando rursus aliqua in parte gutturis excitasset phlegmone, ante sanguinis missionem præcepit. Itaq; uocatus, medicamento illito, statim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipso tantùm; sed & in alijs, qui similiter erant affecti, rogabat is, qui assiduò suffocari periclitabatur, data mercede, ut se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ sumptu liberalis. Porrò ubi conuentum esset de pretio, is qui uendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheian quandam utilitatem obtinet. Esse autem eam antipatheian, ut qui curatur nesciat, unde conficiatur. Iussit itaq; alium daret, qui pro ipso disceret, quiq; iureiurando reciperet, sese nulli eius medicamenti facturum copiam, priusquàm ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaq; à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, suum hominem; sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad læuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius stercus accepturus erat, ut ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis uidelicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum uinum uetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modò ut perfectè ea puer posset concoquere. Itaq; cùm primo die eo uictu esset usus; postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoq; die rursum eodẽ alebat uictu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea arefacto utebatur, similiter ut stercore canino, ut antè dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætulisse lupinos: sese uerò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas persæpe exhibuisse, & medicamentum nihilo minus operatum. Atq; ego sanè hæc tibi de humano stercore narrare possum. hæc Galenus.

Aqua, & oleũ ex humano stercore.

Cæterùm fit ex humano stercore uitreis organis aqua, præsertimq; ex eo, quod homo rufus excreuerit, quæ cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus ulceribus mirificè opem præstat. Delet & oculorum argemas, ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus uerò sumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & uesica comminuit: aqua intercute laborantibus prodest: item & ijs auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorsi sunt; sed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quæ uenenum eiaculantur. Porrò oleũ, quod post eius stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliaq; ulcera, quæ Græcis cacoëthe dicuntur, etiam ualentius sanat.

Bubuli ster. uires ex Gal.

Bubulum deinde stercus (ut idem Galenus citato loco scriptum reliquit) exiccantis, attrahentisq; et ipsum est facultatis, ut palam facit, dum apum uespartumq; morsus iuuat. Atq; hæc ut à proprietate substantiæ totius iuuentur, fieri potest. Cæterùm humidum illud uere collectum, cùm boues herbas depascuntur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes iuuat: Scire tamẽ oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeò ualidum. Quæ & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatis formam composita illinuntur.

Caprini ster. uires ex Gal.

Caprinum præterea digerentis, et acris est facultatis, adeò ut in duratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiusmodi stercora applicant; sed etiam aliarũ partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo usus sum ad genu tumorem habens inueteratum, & ægrè solubilem, iusso fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito uidelicet hoc stercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus, cùm sic usus esset, non tantùm in genu; sed etiam alijs in partibus ad tumores similes, perinde adiutus est. Nam acrius est medicamentum, quàm ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare posit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos uariè caprino stercore utimur. Sed & ustũ tenuiorum quidem partium, uerùm haud manifestò redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias cõgruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desiderant, ut lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim uis eius cuiusque etiam usti, abstersoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex ijs, qui in agris, & uicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profectò ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoq; medicus arquatis potandas ipsas σπυράθους, hoc est, pilulas caprinas ex uino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare nõ debet. cæterùm potiora eligere potissimùm ad urbanos, & honoratos, alicuiusq; existimationis uiros: in quibus equidem ego tali nunquam sum usus medicamine, cùm multò meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium usus, aut in itinere, aut in uenatione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnes duræ, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos.

Canini stercoris uires.

Cæterùm è canibus ossa comedentibus stercus, præterquàm quòd cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Græci στόμωμα uocant. Quinetiam periodicas, circularésue fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex uino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis ulceribus inspersum, uel emplastris ad id facientibus commixtum.

Lupini ster. uires ex Gal.

Pollet etiam suis uiribus Lupinum; idcirco id magnis laudibus

dibus extulit Galenus citato loco, sic inquiens. Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm in paroxysmis; sed etiam in interuallis, si quidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem libus potius luporum stercus, quale ubi ossa ederint, solent excernere. Verùm illud etiam in eo mirabar, quòd ui ipsum euidenter sæpenumero iuuisset. Itaq; hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram: id quod non erat tamen difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, ut suspenso altero posteriorum crurum, & meiant, & cacent eminenti quopiam loco ex terra. Itaq; in spinis sæpe æstate stercus lupinũ reperitur, & fruticibus, uepribus, herbisq; procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorum & nonnihil oßium deuorati animalis, quod ut effugit commansionem, ita & concoctionem: quod & ipsum contundens, ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset purius amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis, aut quippiam eiusmodi. Vt plurimùm autem ex uino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat: interim uerò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, iubebat suspendi uinculo confecto ex lana non cuiuslibet ouis, uerùm multò præstabat eam esse ouis à lupo laceratæ, unde quod ad hunc usum accommodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum uideremus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transitum posset.

Ciconiæ stercus.

Quòd autem ciconiæ fimum comitiales iuuet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cùm satis superq; disseruerit Dioscorides, nec plura à Galeno, & alijs descripta repererim, quæ medicinæ magis competere poßint, non est quod amplius addendum existimem. Veruntamen animaduertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & uictus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minusúe calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiusdem speciei animalibus.

Οὖρον. VRINA. Vrinst. CAP. LXXIIII.

HVMANAM vrinam suam cuique bibere, contra viperæ morsus, ac venena, incipientemque aquam inter cutem proderit: scorpionis, viperæ marinorum, draconisque morsus, ea conuenientissimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed vetus ulcera capitis manantia, furfures, psoras, & feruidas eruptiones, multò magis abstergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decoctaque in calyce mali punici, earum vermiculos abigit. Pueri impubis resorpta vrina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo uase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesque. ere, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in vrina subsidit, illitu ignem sacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumque, vuluæ dolores mulcet, strangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrrha instilletur, aurium dolores lenit. Aprina viribus eisdem prædita est: priuatim comminuit vesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, urinamque per aluum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renũ vitijs mederi. Lyncis vrinam, quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coireúe in calculi duritiam, vulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, vanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis vocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua stomacho, aluoque fluxione laboranti conuenit.

Vrinarũ facultates ex Gal.

VRINAE omnes quidem, ut scriptis tradidit Galenus lib. x. simplicium medicamentorum, facultate sunt calidæ: sed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium prope aliarum urinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina similiter debilis. Verùm montanorum aprorum ualida est, ut etiam ex odore apparet, qui utique acerrimus est.

Vrina apri.

Hac utuntur Hetrusci ad puerorum uermes, oleum suo in utriculo urinæ admiscentes, & in fumo tandiu suspendentes, donec crassescat ad mellis spißitudinem: deinde illud diligenter asseruant, eoq; puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno sanè successu: nam & ego sæpe periculum feci. Sed quanuis Dioscorides complurium urinarum uires descripserit, ut quas uarijs, ac diuersis morbis utiles esse existimauerit;

Vrinæ medicinas cõtempsit Galenus.

Galenus tamen urinarum medicamenta paruipendisse uidetur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de sanguinibus disserens inquit) cùm parata reperiantur ualentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ut præcipuè morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curiosos superstitiososq; spectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaq; remedia nunquam probatis, expertisq; præponunt. Quòd autem puerorum urina ægrè spirantibus conferat (ut Dioscorides autor est) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnϾ uocatæ gratia ebibere necessarium non est, cùm sint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibisset quidam, affectu liberatus non est, ut non eximium quid præter alia poßideat.

Chrysocolla factitia.

Chrysocollæ conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioscorides, quamq; seplasiarij, & aurifices uulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptam reliquit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum:

dicamentorum, ubi de ea ſpeciatim egit, & lib.x. eorundem de urinis diſſerens. Et quanuis (ut libro quinto dicetur) legitima, probataq́; chryſocolla foßitia habeatur; fit tamen artificio ex pueri urina in ardentißimis ſolis caloribus æreo mortario, atq; etiam piſtillo æreo tandiu circumacta, donec mellis ſpißitudinē aſſequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata ſit, ad contumacia ulcera ſananda, exedentiaq́; coërcenda.

Vana de lyncurio opinio.

Illud profectò uanum, ac fabuloſum eſſe manifeſtè deprehenditur (ut hic Dioſcorides ſcribit, & nos eum ſecuti ſuperiori libro in ſuccini mentione oſtēdimus) quòd urina lyncis, ſimulac excernitur, duretur, coëátue in lapidem illum, quem Lyncurium uocant. Quippe quòd is inter ſuccini genera ab omnibus fide dignis autoribus recenſeatur, quòd ſuæ proprietate naturæ pennas ad ſe trahat, quemadmodum & cætera ſuccini genera paleas, feſtucas, ac leuißima queq; alliciunt. Quantum uerò à legitimo lyncurio uulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius eſt uſus apud ſeplaſiarios, & medicos, qui ſimplicium medicamentorum ſcientiam negligunt, ij dijudicent, qui ſimplicium hiſtorias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloſo lapide lyncis uenditant impoſtores, lyncurium ſuccini genus haudquaquam eſt, nec alius quiuis lapis ei uiribus reſpondens, nec ſi quidem urinam cieat, & renum, ueſicæq́; calculos comminuat, ut ſeplaſiariorum, & medicorum uulgus opinatur: qui parum Dioſcoridis, aliorumq́; in re medica bonorum autorum familiaritatem curant. Sed hactenus de urinis, & lyncurio.

Reſtat modò, ut etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaq; cùm eius non meminerit his libris Dioſcorides, poßitq́; nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius uiribus, & facultatibus hic referam, quæ à Galeno libro decimo ſimplicium memoriæ produntur his uerbis.

Saliuæ uires ex Galeno.

Sialon, ſiue ſialon, ſiue ptyelon appellare libet, nihil intereſt. Verùm id ſciendum eſt, uim eius eſſe differentem, tum in animalium ſpeciebus, tum in eorum unoquoq; ſano, aut ægroto, ieiuno, aut ſitibundo, aut cibo, potuq́; ſumpto. Etenim ut urina, & bilis, & ſudor; ſic etiam ſaliua ſumpto quidem cibo imbecilla eſt: ualida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut ſiti premuntur. In medio utriuſq; eſt eorum, qui probè cōcoxere quidem, nondum tamen cibum potúmue ingeſſerunt. Hac ergo ſaliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutē affectam confricantes. Idq́; faciunt ſubinde, tanto ſcilicet interuallo, dum ſaliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum ſint extinctæ. Sed & triticum mandentes ruſtici non pauci furunculis imponunt: Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm ſi macerarent aqua, non æquè prodeſſet. Ex quo liquet, ſaliuam ipſam auxilij robur adferre. Atque corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commanſum. Porrò omnia ſic commanſa digerunt, & ſugillata, cæteraq́; ecchymomata, maximè ubi panis ſimul cum pauca radiculæ fuerit commanſus. Porrò tota ſubſtantia uel maximè aduerſa eſt ſaliua beſtijs hominem interficientibus; ceu alicubi etiam Nicander poëta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem ſeſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret: ubi illā ſemel dixiſſet, in ſcorpium expuit: inde rurſum eam obmurmurans iterum ſcorpium conſpuit: ac ubi tertiò dixiſſet, atq; expuiſſet, mortuus eſt ſcorpius. At poſtea ego abſq; incantatione à ſola ſaliua morientem uidi ſcorpium, idq́; celeriter paſſum à ſaliua eſurientium, aut ſitientium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuq́; fuerant impleti: in alijs autem proportione.

ΜΕΛΙ. MEL. Honig CAP. LXXV.

PRINCIPEM locum obtinet mel, quod Atticæ regionis eſt, præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus inſulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, ſubflauum, nec humectum, graue, & minimè fluxum, quod ob ſequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumque reſilit in digitos. Mel abſtergendi vim habet: ora venarum aperit, humores euocat. qua ratione in ſordida vlcera, ſinusque, commodiſsimè infunditur. Decoctum, atque impoſitum, abſcedentem carnem glutinat: medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium ſonitui, & dolori cum foſsili ſale trito, tepidum inſtillatur: lendes, & fœda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præſertim quæ circunciſione aperta non eſt, ſi melle præputium à balineo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginē diſcutit: faucibus, tonſillis, anginæ collutum, gargarizatúmue medetur: vrinam ciet: auxiliatur tuſsi, & à ſerpente percuſsis: contra hauſtum meconium, cum roſaceo calidum aſſumitur: aduerſus venena fungorū, & rabioſi canis morſus linctum, aut potum proficit. crudum tamen aluum inflat, tuſsim laceſsit, & ea de re deſpumati vſus aptior eſt. Primatum tenet in mellis genere vernū, deinde æſtiuum: hybernum verò, vtpote quod craſsius conſtet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum eſt: quoniam apes inibi abſinthio veſcantur. quo vitia cutis in facie, & maculæ aptiſsimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibuſdam anni temporibus, propria quorundam florum dote, mel conflatur: quod qui edêre, mente abalienantur, ac ſudore diffluunt. Remedio ſunt eſitata ruta, & ſalſamenta, aut epotum mulſum, reſumpta, quoties vomitione reijciuntur. Acre autem eſt, & olfactu ſternutamenta mouet. Quod cum coſto illitum, fœminarum cutem emendat, & cum ſale ſugillationes rapit. Eſt & aliud concreti mellis genus, quod ſaccharon nominatur. In India verò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur. ſalis modo coactum eſt, dentibus, vt ſal, fragile: aluo idoneum, & ſtomacho vtile, ſi aqua dilutum bibatur: vexatę veſicæ, renibusque auxiliatur. Illitum ea diſcutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

Mellis consideratio.

MEL, quod apes colligunt, omnibusq; uulgarißimum est (autore Galeno libro III. de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum folijs : earumq; neq; succus, neq; fructus, neq; pars, ullo pacto dici potest, sed cuiusdam ex rore generis est : non tamen aßiduè, nec copiosè, ut ille, prouenit : repertumq; est aliquando æstate super arborum, & fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimùm, adeò ut agricolæ uelut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui subscribens Plinius libro XI. cap. XII. sic inquit. Mel ex aëre uenit, & maximè siderum exortu, fitq; præcipuè ipso sirio explendente, nec omnino prius uergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaq; cum prima aurora arborum folia melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillumq; concretum sentiunt. Siue ille est cœli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aëris succus, utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc uerò è tanta cadens altitudine, multumq; dum uenit sordescens, & obuiis terræ halitu infectus. Præterea à fronde, ac pabulis potus, & in uterculos congestus apum : ore enim eum uomunt. Ad hæc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus : magnam tamen cælestis naturæ uoluptatem affert. Ibi optimus semper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verùm enimuero (ut idem autor est libro XXI. cap. XIIII.) Mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muscæ non attingunt, nec eo in monte eædem usquam reperiuntur.

Mel Heracleoticum.

Porrò uenenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hic meminit Dioscorides, Plinius quoque recensuit libro antè citato, capite XIII. Subiunxitq; & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quam gignit, Mænomenon uocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent syluæ.

Mellis genera non roscida.

Feruntur præterea & alia mellis genera, quæ roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, ut illud, quod ex anacardis fieri Arabes scribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum decimoquinto ex arborum siliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant. Quinetiam refert Pomponius Mella tertio de situ orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, ut in eo mella ex arborum frondibus defluant. Exprimitur etiámnum è uulgaribus siliquis, quæ Græcis κεράτια dicuntur, quo tam Indi, quàm ea Trogloditicam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes uiridesq; asseruant, ac etiámnum myrobalana omne genus. Quod facilè coniicitur ex ijs, quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur.

Sacchari consideratio.

Cæterùm non desunt inter recentiores medicos, qui disputent, an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt ueteres, præsertim Dioscorides, & Galenus in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Sacchbetter dici posit. Et quamuis plerique reperiantur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirment, communis usus saccharum, & quod ab antiquis describitur, unum & idem esse, quòd ex eadem proueniant planta ; tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concrescere antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus : concrescereq; ad hæc usq; ex cælesti rore, quemadmodum & id, quod mannam uocamus : non autem in ijs arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiusce ætatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur.

Manardi, & Fuch: opinio reprobata.

Qua in re eos uiros alioqui doctißimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, ut puto, autorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, mannæ in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super arundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nusquam reperérim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec ueterum, uel recentiorum quenquam, concrescere saccharum in arundinum folijs ex rore solis feruore concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, ut mihi refellenda uideatur eorum sententia. Nam si uerum illud esset, ut ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem, Dioscoridem, qui diligentißimè simpl. medicamentorum historias literis, memoriæq; mandauit, silentio præterijsse tam pulchrum, et admirabile, scituq; dignum naturæ opus in sacchaaro conficiendo. Nec minus id reticuisset Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit libro tertio de alimentorum facultatibus, aerei mellis historiam, quod nos mannam uocamus, quodq; sua ætate in monte Libano, alijsq; locis super arborum frondes repertum scribit. Quamobrem magis ueritati consonum uidetur, ut dicamus, nil aliud ueterum

saccharum

saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lacryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius concreuerit. Huic nostræ opinioni subscribit Plinius lib. XII. cap. VIII. sic inquiens. Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo, candidum, dentibus fragile, amplißimum nucis auellanæ magnitudine. hæc Plinius. Ex quibus facile cognosci potest, quòd non ex rore, ut mannæ euenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodijs cohæreret collacrymans, è quibus uulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resinæ, gummeq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsij sententiæ prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta dum arborum inhæret folijs, paruo temporis interuallo in auram euanescit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id sacchara euenisset, si ex rore (ut ipsi contendunt) concresceret. Siquidem à sole tactũ, rarefactumq; facilè dißilijsset in auram, nec gummium modo concreuisset. Eoq; magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno, saccharum è folijs arundinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo lib. XV. Geographiæ, ubi apertè scribit, in India arundinem mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, ut quidam peruicax, ignarusque medicus mecum contendere, atque etiam, ut suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est ueritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioscorides, Galenus, & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentibus fragile; ex his coniectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concrescit, sed minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fissuras exiens solis calore concreuerat, ut & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quod cùm accuratißimè perpendissent homines, liquorisq; præstantiam agnouissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimarunt. Neque id incassum attentasse uidentur. quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimq; incidentes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec uniuersus liquor, absumpta igni aqua, diu efferuescens in saccharum salis modò in uasis fundo concreuerit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus; non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse, Solini auctoritate freti, qui in Indiæ palustribus arundinem ita crassam progigni ait, ut fißis internodijs lembi uice uectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicitur, saccharum nostri usus fuisse existimant, procul dubio falluntur. quòd Indi non modò ex decoctis cannarum; sed aliarum quoque arborum radicibus sibi potus parent, cùm illius cœli & soli clementia frequentißimæ sint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut Strabo testis est loco nuper citato, ubi sic inquit. Nullus annus in India inuenitur utroque tempore sine pluuia. Quapropter contingit annum feracem esse, cùm semper terra sit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborúmque radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepefacta, tam cælesti, quàm fluuiali. Adeò quòd ea, quæ apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est: quæ tantùm ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ Lucanus quoque suffragatur, illud explicans hoc carmine.

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.

Quin etiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus uersibus attestatur, dum inquit.

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella

Ex ijs palàm est, hos omnes de factitijs Indorum potionibus, quæ ijs uini loco sunt, fuisse locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus saccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, preßisq; siliquis, sicut & alij è dactylis, dulces elicimus succos ad uarij usus potationes. quemadmodum et occidentales Indi è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed non ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præstent, esse mel, neq; saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcißimum præbeant succum nõ modò illæ magnæ; sed etiam quæ ibi nascuntur nostris fortasse non multò grandiores: cùm etiam nostrates recentes mansæ quadantenus ori dulces sentiantur. Quòd autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superiore carmine explicauit abunde Lucanus: cui non magna nimis est arbor. In hoc tamen à Solino dissentit: cui arundines, quarum meminit, uastißimæ sunt proceritatis. Hinc ergo eorum sententia explodẽda uidetur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, saccharum nostrò similius factitasse Indos, quòd non quidem saccharum, sed dulces inde potus uini loco sibi conficiant. Sed ut suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, utq; lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, libro IX. epist. V. Auicennam etiam admittit, quem tamẽ aliàs ubiq; reiecit, ac reprobauit, asserens, quòd cùm ipse huius fuerit sententiæ, ultimo capite libri secundi antiquorum saccharum mannam uocauit, cùm inquit. Zuccharum albusar est manna cadens super albusar, & est sicut frusta salis. At nos, qui huic opinioni minimè adstipulamur, dicimus Albusar, siue Albasser (ut Bellunensis castigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem, sic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (ut testatur Serapio) arundinem Casseb dicunt. Quod manifestè declarat zuccharum albasser apud Auicennam huiusce arboris esse mannam, uel gummi; non autem Græcorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam, quod eodem

Antiquorum saccharum.

Factitij sacchari inuentio.

Aliquorum lapsus.

Manardi ratio infirma.

loco addidit Auicenna, sic inquiens. Et in zucchar o quidem albusar est cum abstersione pauca, stipticitas, & acritudo. Siquidem austeritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum saccharo fuerint, nusquam meminere Dioscorides, & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, ut paulò infrà uoluit Auicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterq; renum, & uesicæ uitijs auxiliari; non tamen ob hoc dici potest, zuccharum alhasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Auicennæ testimonio (cùm & ipse hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quòd antiquorum saccharum gummi modo collacrymans in arundinibus concresceret, non autem ex rore. Quippe quòd is de zucchar o agens loco super citato, ibiq; antiquorum saccharum recensens, inquit. Assumptum sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum saccharum, perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibiq; postmodum solis ardoribus concreuisse. Verùm enimuero quòd alhasser apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maximè differat, & quòd eius zuccharum, quanuis ab Auicenna manna dicatur, quòd fortasse granulis concrescat mannæ similibus, ex rore haud quaquam fiat, sed gummium modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de saccharo his uerbis. Alhasser habet lata folia, & habet zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum suorum, & in locis foliorum eius, & colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zucchar o eius est amaritudo, & egreditur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, septicæq; facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhasser est leue, crassum, rectum, pulchrumq;, & ideo assimulauerunt cantilenarij in cantilenis suis brachia, & crura dominarum ligno eius. hæc Serapio. Ex quibus facilè et Manardum, & Fuchsium, uiros alioqui doctißimos, hac in re hallucinatos putauerim. Cæterùm Fuchsius, ut probaret antiquorum saccharum è roscido cæli succo in calamis concrescere, utq; illud à nostrate diuersum ostenderet, dicit, quòd cùm nostri usus saccharum, perinde ac mel, calidum reperiatur, sitimq; facilè concitet, antiquorum saccharum esse non potest, eo quòd Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo non discedens Galenus lib. VII. simpl. medic. de saccharo ita scribit. Sacchar, quod ex India, atq; felici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, concrescit, et ipsum mellis est species: minus certè nostrate dulce, sed adsimiles ei uires obtinens, quod ad abstergendum, desiccandum, & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum stomacho est, ceu nostras, nec sitim afferens, eatenus ab illo substantia differt. Quibus Galeni uerbis clarum est, quòd cùm saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Atq; propter asserit Galenus, saccharum non perindè ac mel, sitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo sitis excitetur, ut Fuchsius interpretari uidetur. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, ut certò crediderim, antiquorum saccharum ab ijsdem arundinibus emanare, à quibus uulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantùm inter se differentiam esse, quòd à natura factum sit nostrate factitio longè tenuius. Ideoq; Auicenna: Zuccharum (inquit) tabarzed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, et post ipsum Auicenna Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemq; in acutißimis febribus: tametsi eo hac ætate careamus, quòd amplius non afferatur. Id autem non alia de causa euenire existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum prouenit. Siquidem Dioscoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copiosum conuehebatur, cùm adhuc non innotuisset exprimendi ratio, necesse quidem erat, ut arundines sacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adoleuissent, & falcem nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, ueluti innumeris arboribus gummi, & resinæ emanant. Proinde non mirum, si eius à natura facti antiquis fuerit ubertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentisq; auri sitis docuit homines artem modumq;, quo saccharum concisis, decoctis, preßisq; arundinibus copiosius elicerent, factum est, ut Indi quotannis uniuersos inciderint calamos, ac iterum quotannis seuerint. Hinc igitur euenit, ut nullis remanentibus, quæ saccharo plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperditumq; hac de causa sit antiquorum saccharum. Cuius uice eo recentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis foßitij modo, dentibusq; fragile, ut antiquorum saccharum undequaq; referat. Competit perinde ac illud, scabritiei linguæ, pectorisq; asperitatibus. Verùm ad hæc id præstantius est, quod in fictilibus, ubi uiolaceum Iulapium asseruatur, æstate concreuit, eo quòd uiolarum diluti facultate humectet, leniatq; magis.

Alhasser quid ex Serap.

Fuchsij opin. reprobata.

Sal Indum.

Saccharū candidum.

Κηρός. CERA. CAP. LXXVI.

CERA optima est subfulua, suppinguis, pura, odorata, & halitum quadantenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & suapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, syncerumque, atque transfundunt in uas, quod satis habeat marinæ ex alto petitæ, inspersoque nitri momento, decoquunt: cùmque iterum, tertióue inferbuit, separatum vas refrigerant, ac ceræ pastillum eximunt, detersa sorde, si qua fortè adhæsit: tum denuo indita noua maris aqua feruet, vti retulimus: & uase dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram summam suspensa manu intingunt, quò celerius concrescat, & quàm minima portio extrahatur. Suscepto primo ceræ orbiculo, iterū vasis imum aqua refrigeratum, tantisper in ceram immitti debet, dū tota excipiatur. Orbiculi lino consuti, interuacante spatio suspenduntur, & interdiu continuò sub sole, noctu sub luna asperguntur, vsq; dum perfectè albescant. Verùm si eximius ille candor desideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operepretium est. Nec desunt, qui pro marina, in muria quàm acerrima semel, aut iterum excoquant: deinde laguncula tenui, rotunda, ansam habente extrahunt: postea orbiculos substrato affatim cespite herboso, insolant, donec candorem summum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus vere, cùm

cùm sci remissa vehementia humorem pariat, vt non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in sorbitione dysentericis. ac milij magnitudine decem grana ceræ hausta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

Cera, ut Galenus scriptis mandauit libro VII. simplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium. Habet uerò quiddam etiam crassarum partium, atq; emplasticum. quamobrem non modò exiccare, sed & per accidens humectare uideri fortassis poterit, perspirationes uidelicet probibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus assumpta, sed foris imposita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæq; facultatis retinet, quæ plurima melli inerat.

Ceræ uires ex Galeno.

Πρόπολις. PROPOLIS. CAP. LXXVII.

Propolis eligi debet flaua, odorata, styracem referens, in vehementi ariditate mollis, & mastiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in veteretussi suffita proficit: impetigines admota tollit. Ea in alueariorum foribus, cerosæ naturæ inuenitur.

Qvanqvam, ut hic Dioscorides inquit, & Marcus Varro libro tertio de re rustica, Propolis ea est cerosæ materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, seu, ut apertius dicam, præ spiraculis, ubi intrandi, exeundiq; apibus patet aditus: tamen Plinius lib. XI. cap. VII. ita scriptum reliquit. Prima fundamenta comosin uocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasq; magni ad medicamina usus. Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam uenit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunq; e mitiore gummi. Propolis crassioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorũ stabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obstruuntur: odore & ipsa etiámnum graui, ut qua pleriq; pro galbano utantur. Huius etiam meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Propolis extergentis, non ita ualentis est facultatis, cæterùm admodum ualenter attrabentis: est enim essentia tenui. Porrò excalfacit recessu secundo completo, aut certè tertio incipiente. Et ut idem quoq; scribit libro III. de compositione medicamentorum secundum genera, Propolis ualentius attrahit, quàm cuiusuis generis resina. Quamobrem illis in neruorum uulneribus medendis propolin admiscet.

Propolis consideratio.

Propolis uires ex Gal.

Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hic disseruit Dioscorides, medicamenta sint omnia miro artificio ab apibus conflata, non ab re his quoq; addendam fore duximus Apum historiam. Apes igitur (ut Plinius autor est) sunt & rusticæ sylueströsque, horridæ aspectu, multò iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues uariæq;, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo uesparum, etiámnum deterrimæ ex ijs pilosæ. Apes odêre fœdos odores, procúlque fugiunt, sed & infectos. Itaque unguenta redolentes infestant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora disrumpunt. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens: & cùm ante fores in teporem solis promotis aliæ cibos ministrant: cùm defunctas progerunt, funerantiumq; more comitantur exequias. Reges habent, pluresq; inchoantur, ne desint. Postea ex his soboles cùm adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrabant agmina. Duo eorum genera: melior rufus, quàm niger, uariusq;. Omnibus forma semper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multùm etiam nitore à uulgo differunt. Cùm rex procedit, una est totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresq; assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentiũ. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm processere, se quæq; proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant: ualidius fatigatum ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur. Vbicunq; ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusq; nascentiũ domos diruunt. Rege consumpto, mœret plebs ignauo dolore: non cibos conuehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrabitur itaq; deducta multitudine: aliàs spectantes exanimem luctum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Gaudent Apes æris plausu, ac tinnitu, amœnissimisq; locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (malim legere myrtophyllum) cerinthem. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Horum florum audissimæ sunt, atq; etiam synapis. quod miremur, cùm oliuæ florem ab his non attingi constet. Ideoq; hanc arborem procul esse melius est, cùm aliquas quàm proximè seri conueniat: quæ & uolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborem caueri oportet: nam flore eius degustato (etsi is nobis profluuia sistat) aluo concita moriuntur. Remedium sorba contusa è melle præbere ijs, uel urinam hominum, uel boum, aut grana punici mali amineo uino conspersa. Amant & genistas circumseri aluearijs, ijsq; gratissimum. Mira apium prudentia, earumq; operis obseruatio, ut annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem

Apum consideratio.

Apum rex, & regimen.

Apes quibus gaudeant.

Mira apum in opere suo industria.

operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemino, aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant etiam uentos, imbresq́;, & tunc se continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc enim inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq́; lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta conuehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totæq́; onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuisa: aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neq; enim separatim uescuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei, textumq́; uel usque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent unà. Aluenm non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alueus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè tres uersus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maximè implentur melle: ideoq; auerso aluo faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi ponduscula lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uerò terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm aduesperascit in alueo strepunt minus, ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castrorum more. tunc repentè omnes conticescunt. Apum reparatio ex Virgil. *Si fortè fortuna apum uniuersum deperderetur genus, facilè reparari posset ex bucula uitulo, ut libro IIII. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.*

Exiguus primùm, atq; ipsos contractus ad usus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parietibusq; premunt arctis: & quatuor addunt
Quatuor à uentis obliqua luce fenestras.
Tum uitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur: plagisq; perempto
Tunsa per integram soluuntur uiscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subijciunt fragmenta, thymum, casiasq; uirentes.
Hoc geritur zephyris primùm impellentibus undas,
Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Aestuat: & uisenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & stridentia pinnis
Miscentur: tenuemq; magis, magis aëra carpunt:
Donec, ut æstiuis effusus nubibus imber,
Erupêre: aut ut neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt si quando prælia Parthi.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Cæterùm etiam apes in medicina usum habent: siquidem siccæ & in puluerem contritæ, ijs admistæ, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecijs capillum restituunt.

Πυρός. TRITICVM. CAP. LXXVIII.

OPTIMA è tritici generibus ad secundæ ualetudinis usus habentur, quæ recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt. dein sequuntur trimestria, quæ nonnullis sitania nominantur. Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morsibus prosunt, mansa & imposita. Confectus eorum similagine panis, plus alit, quàm cibarius. E` trimestrium farina panis, leuiorem cibum præbet, & qui facilè in mẽbra demandetur. Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur aduersus neruorum fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulso tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas sedant: viperarum ictibus auxiliantur: & torminosis prosunt. Farinaceum fermentũ calfaciendi, extrahendique vim habet: priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & cætera tubercula furunculosque ex sale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina, contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodissimè illinitur: eadem si decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus proderit: contra tussim, & exasperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax est. Tritici pollen si ex aqua mulsa, aut hydrelæo decoquatur, omnem discutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulsa inflammationes omnes illitu mulcet; cùm emolliat, & quadantentis

TRITICVM.

tenus refrigeret: sed herbis, succisue huic rei accommodatis admisceatur. Vetus panis aridus, adiectis cõuenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu uetustas impetigines sanat. Glutinum ex similagine, & polline, quo chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur sorbendum.

Tritici genera ex Theophrasto.

TRITICI genera (ut Theophrastus autor est lib. VIII. cap. IIII. de plant. historia) plura notantur, cognomina ex locis sortita, ut Africum, Ponticum, Thracium, Aßyrium, Aegyptium, Siculum: quæ & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt. Quædam uel aliunde cognomina sortiuntur pro suis uiribus tum alijs, tum uel maximè quæ ad cibum pertineant, ut cachrydias, stlengys, alexandrinus. quorum omnium differentias in supradictis colligere licet. Nec uerò ab re fuerit, si illa quoque pro differentijs capies; & aliud præcox, aliud serum: et aliud auctu amplum multumq; reddens, aliud ieiunum quoddam parumq; ferens: & aliud spicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui absolui, ut Africum: & aliud culmo tenui constans, aliud crasso, quod etiam ipsum Africo datum est: crasso tamen & cachrydias dictum consistit. Item aliud tunicis paucis, aliud multis uestitur, ut Thracium: & aliud unicalamum, aliud multicalamum, & magis, minusq;. Adde etiam si quid aliud his, aut prædictis, ratione uirium proximum est: eiusmodi nanq; differẽtiæ naturaliores profectò appareant. Quibus & trimestrium annumerari genus par est, & bimestrium, & si quid intra paucio res dies ualeat cõsumari, ut in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies craßari, perficiq; posse affirmant: idemq; firmum esse, ac ponderosum, nec trimestris modo leue. Quamobrem famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris esse uolunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad consumationem, sed inuentu rarißimum est. Et bimestria uerò quædam habentur, quæ ex Sicilia et in Achaiam aduecta sunt: sed hæc paucum reddunt, parumq; fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda sunt. Nascuntur & alia quædam genera in Eubœa, & præcipuè apud Caristum. Trimestria uerò permulta, & ubiq; habentur: leuia hæc, & parum fœcunda, unicalama sunt, atq; in totũ infirma. Leuißimum igitur triticum, quoad simplici ratione agere licet, Ponticum est: ponderosius ex ijs, quæ in Græciam aduehi solent, Siculum datur. Sed eo ponderosius, quòd Bœotia fert. Indicium asserunt, quòd athletæ, qui Bœotiæ ternos semisextarios uix poßint consumere, cùm Athenis fuerint, facilè quina consumunt. Leue satis & quod in Laconico agro conficitur. Horum igitur causa in terris cœloq; intelligi debet. Nam & Asiæ ultra Bactra quodam in loco adeò grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis oliuæ sua æquiparent magnitudine grana singula. In Pissoris autem dictis adeò firmum nasci affirmant, ut si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit. Hactenus de tritici generibus Theophrastus. Cæterùm Plinius Italicum nostrum omnibus prætulit libro XVIII. cap. VII. his uerbis. *Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante, cùm clarißima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentißima: ita tamen, ut ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad uerbum translata sententia.*

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror posteros Græcorum, nullam mentionem huius fecisse frumenti. hæc Plinius. Nec sanè mirum uideri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omniq; ornatu ad politicè (ut ita dicam) uiuendum instituit, ut meritò etiam frumentum omnium præstantißimum in eorum alimentum procrearit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia plerasque superat gentes. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, densum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium mensium, maturum, mundum, pinguique terra ortum. Nam plerunq; euenit (teste etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) ut quod foris flauum, densumque apparet triticum, intus rarum, laxum, albùmque conspiciatur, quod utiq; plurimum furfuris habet. Quo fit, ut panes furfuracei inde confecti infirmum non modò præbeant alimentum; uerùm etiam uentriculum ipsum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præstat, quæ non ad summum molita, non noua, non longi temporis, & craßi furfuris fuerit. Nam quæ superfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior est, adscititiam molæ caliditatem retinet: quæ uerò iandiu molita fuit, puluere, situ, carie, aut utroso ali-

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

quo

quo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ est associanda aquæ, eáque subigenda, quæ sincera: laudatissimis fontibus, pellucida sit, non palustris, neque cœnum, aut limum redoleat. Quinetiam fermentum... scendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Iniiciendum est & salis albi parum, ut panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta, optimè manibus ... situr: mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui postquàm abunde creuerint, & fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi mittuntur. Sed furnus iustæ capacitatis sit oportet, ita ut quantitati panis proportione respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplum clibanum missa exiccatur, ac comburitur: ita & magna in angusto simul compressa, tur, et decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatissimi sunt, qui plurimùm fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profusior ignis primo statim occursu adurens, exteriorem superficiem in testæ modum indurat, crudis incoctisq; remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc uisu iniucundum fieri, & duplici nomine prauum. quòd internè crudus sit, atq; illaboratus, externè uerò siccus, & præassatus. Qui autem longiore spatio undiq; æquabiliter præassatur, hic & probè in uentriculo concoquitur, atq; ad actiones, quæ coctionem consequuntur, accommodatissimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præsertim cum annus pluuius, frigidusq; aduenerit, ut in lolij mentione latius dicemus.

Oleum è tritico. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calefacti compressis oleum, quod ad ulcerum sinus commendatur. Sunt etiámnum, qui eo utantur ad pedum, & manuum rimas, quas frigus excitauerit: item ad asperam cutim leuigandam.

Tritici uires ex Galeno. Meminit tritici Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Triticum ut medicamentum foris impositum, primi est ordinis excalfacientium: non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifestò potest: habet uerò etiam quiddam uiscosum, & obstruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius est, tum siccius. Quod uerò ex pane fit cataplasma, uim habet magis digerentem, quàm quod ex tritico: nimirum cum & salem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cùm fermentum uim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in altum recedent. Et primo de facultate alimentorum: In cibum assumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem uentriculo infert, & caput uaporibus tentat.

Κριθή. HORDEVM. Gerste. CAP. LXXIX.

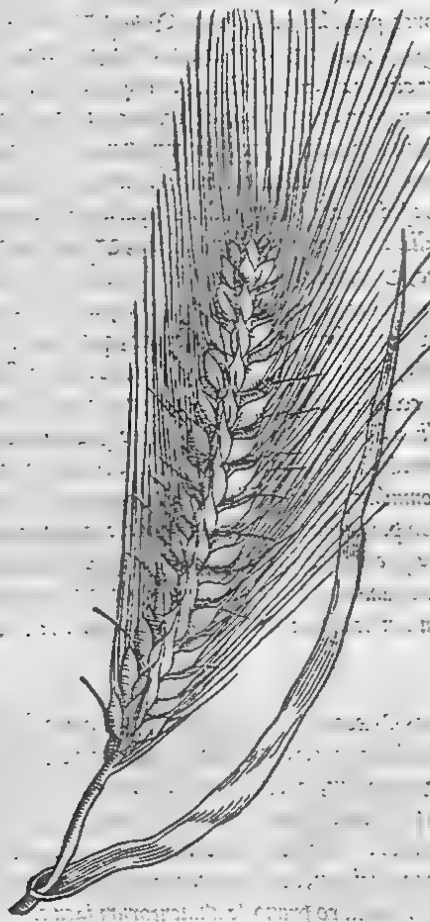

HORDEVM est candidum, purumque. Id minus, quàm triticum alit. Ptisana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta. contra acrimonias, atque gutturis scabritias, exulcerationesque pollet: quibus etiam triticea ptisana præsidio est: sed plus alit, magisque urinam mouet. Lac abunde suppeditat, si cum fœniculi semine decocta sorbeatur. Hordeum absterget, urinam ciet, inflationem parit, stomacho aduersatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulsa aqua cum fico, vt inflammationes, collectionesque discutiat: duritias cum resina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce dolores finit, qui latus excruciat: aduersus intestinorum inflationes cum lini semine, fœnogræco, & ruta illita iuuat: strumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut vino, aut malicorio, aut syluestribus pyris, aut rubo, alui profluuia sistit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodest: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplasma, & calidum posita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aceto, atque cũ pice, & oleo decoctus, puri mouendo est: cum aceto subactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodest. Farina ex his aluum cohibet, inflammationesque mitigat.

Hordei consideratio. NON minus Hordeum in Italia uulgaris notitiæ est, quàm triticum. Est autem (ut Theophrastus libro VIII. cap. IIII. de plantarum historia memoriæ prodidit) in hordei genere differentia. quippe quòd aliud binis uersibus, aliud ternis, quaternisq;, cùmq; plurimùm senis: est enim uel eiusmodi quoddam genus. Quod uerò pluribus construitur uersibus, hoc semper ferè spissius, posituq; arctius constat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ... tum sit brachiari, ut proposui. Et spicæ uerò alijs grandiores, rarioresq; constant: alijs minores, frequentioresq; & alijs distantiores à folijs, alijs proximiores, ut Achilleis cognomine. Et hordeorum ipsorum aliud ...

nisq;: aliud oblongius, maiusq;, atq; in spica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copiosius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum contra cæli mutationes candido ualidius esse uidetur. hactenus Theophrastus. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia sollicito castratum enascitur. Galli qui serunt, mundum uocant hordeum, quòd sponte granum gluma concidat, in reliquo autem non nisi ægrè deglubitur. Hordeum magis, quàm triticum, rubiginem sentit, minusq; tolerat imbrium impetus. Siquidem infestis imbribus, aut uliginosis locis, aut longiore pluuia dilutis satum in lolium degenerare affirmant. Hordei meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Hordeum primi est ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abstersionis. Paulò etiam plus desiccat, quàm farina fabacea, cui non insint cortices: cætera uerò similia sunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis præstat, quòd flatuosam naturam exuat: fabis, quantumcunque coxeris, flatuosa natura remanet: sunt enim crassioris essentiæ, quàm hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam utrunq; paulùm à medio recessit, multo sunt usui. Nam talia medicamenta multis alijs miscentur, ceu materiæ quædam: itaq; etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphiton uerò, hoc est polenta, multò plus hordeo desiccat. Et primo de facult. alimentorum sic inquit. Hoc item semen in usu frequenti apud homines est, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palàm calfacit, hoc uerò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio sunt calefacientium, & refrigerantium, uti amylum, & elotus panis) sed quoquo modo ipso utare, siue panes ex ipso feceris, siue ptisanam coxeris, siue polentam paraueris, uim quandam refrigerandi habere cernitur. Dissidet præterea succi specie à tritici natura hordeum: nam ex succis, quos utrunq; semen gignere natum est, qui quidem è tritico in nobis prouenit crassus, & uiscosus est: qui ab hordeo tenuis, ac nonnibil detersorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: sed uariè pro modo præparationis humectat, ac desiccat. Etenim manifestè cernimus, polentam ex tosto hordeo factam siccare: ptisanam contrà humectare, si quidē ut decet fuerit parata, hoc est, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit, postea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. hæc Galenus. Cæterùm cùm recentiores medici Galeni ptisanam non ritè, & ad unguem parare nouerint, eius uice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantisper decoquunt, dum pultis speciem referat: tunduntq; deinde, & tenui incerniculo percolant, modò saccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papauerum seminis cremorem, pro morborum ratione addentes. Manardus uerò Ferrariensis ætate nostra acutis morbis minimè competere antiquorum ptisanam, minusq; recentiorum existimat: quòd, ut ipse asserit, Itali huic cibo à teneris non assueuerint, quódq; nostri usus hordeum antiquorum hordeo facultate sit longè infirmius. Cuius tamen sententiæ non uulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam sequentes, minimè adstipulantur. Porrò hordeaceus panis præter id, quòd uentriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; succos generet, parum nutrit, flatusq; gignit: quanquam asserunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum esse. Sed cùm polenta speciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; sæpius à Dioscoride simplicibus medicamentis, ut omnibus palàm sit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hic de ea disserere. Polentam ueteres pluribus modis faciebant, ut Plinius est autor lib. XVIII. cap. VII. Græci enim perfusum aqua hordeum nocte una siccabant, ac postero die frigebant: deinde molis frangebant. Erant & qui uehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentq; prius quàm molerent. Alij uerò uirentibus spicis decussum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atq; in corbibus eluebant: siccatumq; in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocunq; autem genere præparato uicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali uerò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebant, ijsdem additis, atq; etiam milio. hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit Galenus libro primo de alimentorum facultatibus. Vbi non ex alijs seminibus admixtis, ut Plinius tradit; sed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter tosto laudatissimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quæ in Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam esse, quæ ex recenti, & uiridi adhuc hordeo modicè tosto, & in farinam redacto parari debeat; quòd de hac utrunq; intellexisse non dubitem.

Hordei facultates ex Gal.

Ptisanæ consideratio.

Manardi opinio.

Panis hordeaceus.

Polentę consideratio.

Ζῦθος. ZYTHVM. CAP. LXXX.

Ex hordeo potus fit, cui Zytho nomen est. Is vrinam cit, renes, & neruos tentat: membranis, præsertim cerebrum vestientibus, officit. Inflationem parit, vitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Κοῦρμι. CVRMI. CAP. LXXXI.

Fit et ex hordeo potus, quem Curmi nominant. eoque sæpe potu pro vino vtuntur: verùm dolorem capitis mouet, malum succum gignit, neruis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

Zythvm, quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, uel tritico paratus, illi maximè similis, qui aquilonaribus regionibus Ceruisia appellatur. Siquidem huius rei testis est Plinius libro XXII. capite ultimo, ubi sic inquit. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex ijsdem fiunt & potus: zythum in Aegypto: celia, & ceria in Hispania: ceruisia, & plura genera in Gallia, alijsq; prouincijs. hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quòd & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; uini loco.

Zythi, & curmitis consideratio.

loco. Quamobrem credendum est, nil aliud zythum, & curmi fuisse antiquis, quàm Ceruisia, quam loco uini bibit hoc æuo uniuersa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorũ utrunque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, uel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & minuit, cùm plus, uel minus cocturæ adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania euenit. Nam etsi omnes illi potus ex hordeo, uel tritico parentur; diuersa tamen est apparandi ratio, cùm saporibus inter se differant. Aliæ nanq; dulces, grataeq; gustui sunt: aliæ uerò amaræ, austeraeq; habentur. quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur. In Bauaria antequàm potus suos conficiant, hordeum, & triticum macerãt lupulorum decocto. Quo fit, ut non leui plectatur pœna, qui lupulos secuerit, uel deperderit. Serunt enim Bauari lupulos, coluntq; hanc ob causam, ut nos uites, demetuntq; eorum flores, & fructus statutis temporibus: quãdoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur; sed & uini speciem induunt. Quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largius sumptus, quemadmodum & uinum, perduratq; eius temulentia longè diutius, quòd craßior, concoctuq; difficilior sit, quàm uinum.

Ζειά. ZEA. CAP. LXXXII.

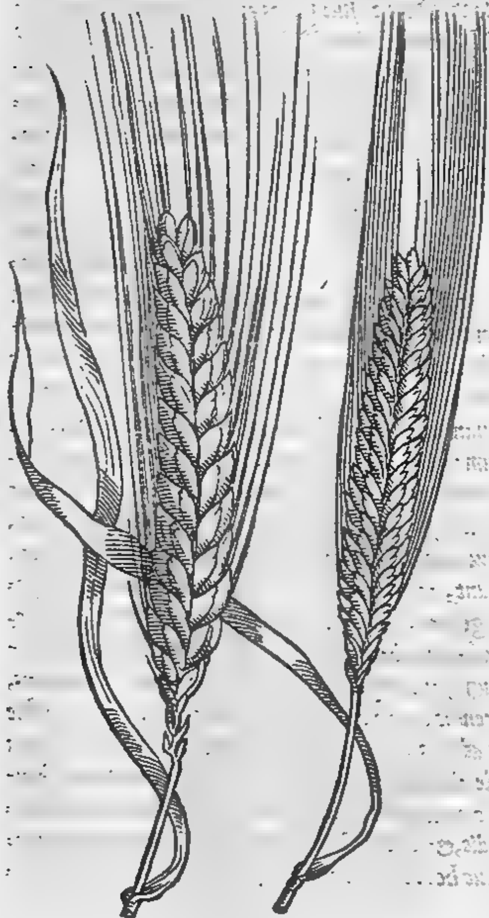

ZEA duorum generum est. vna simplex: altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, origata. digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

Zeæ consideratio.

NISI Zea, de qua hic differit Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra uulgò dicunt; aliam quidem frugis speciem prouenire in Italia non facilè crediderim, quæ legitimam referat zeam. Verùm enimuero quòd zea, Italica sit spelta, facilè ex Dioscoride coniectari potest, quòd scripserit duplicem esse zeam, quarum una simplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duum est generum: una spicas profert simplicibus granorũ uersibus: altera uerò ijs duplicibus constat, in quibus singulus folliculus duo concludit grana. Zeam hanc quidam, ut Foroiulienses, Pirra farra uulgò appellant, quòd ex ipsius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro XVIII. cap. VIII. zeam esse Italiæ in Campania maximè, et semen uocari ait. Id quod manifestè ostendit, cùm zea fuerit copiosa fruges in Italia, facilè in hunc usq; diem eius perdurare prouentum. Quod cùm ita esse certò credam, nil aliud antiquorum zea esse potest, quàm spelta nobis uocata. Hanc Hetrusci antiquos quadantenus secuti appellant uulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen semen, omnibus seminibus est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus, & frugibus communiter aptari potest. Sunt et apud Insubres, qui Speltam, algam quasi alicam uocent. quod facilè attestatur hanc esse zeam. Siquidem & ueteres deglubitam zeam halicam appellauere.

Zeæ uires ex Galeno.

Zeæ meminit Galenus lib. VI. simpl. med. sic inquiens. Zea uniuersa sua facultate quodammodo in medio est tritici, & hordei. Itaque ex illis cognoscatur.

Κρίμνον. CRIMNON. CAP. LXXXIII.

CRIMNON crasſior est ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abundè alit, † sed ægrè conficitur: aluum vehementius adstringit, si zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimni consideratio.

CRIMNUM craßior zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaq; loco panis diutius uictitarunt, ut Plinius est autor libro XVIII. capite VIII.

† Neq; Ruellium, neq; communem, uulgatamq; Græcam lectionem hic secuti sumus: sed Marcellum, qui probatißimi codicis testimonio non εὐκατέργαστον, quòd facilè conficiatur; sed ἀκατέργαστον, quòd ægrè concoquatur, legendum putat.

Ὄλυρα. OLYRA. CAP. LXXXIIII.

EIDEM zeæ generi † olyra adſcribitur, ſed minus aliquantò nutrit. In panes, vt zea, cogitur. Fit quoque ex olyra craſsior farina, quam Græci crimnon vocitant.

OLYRAM zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo; tametsi hac ætate non seratur in Italia. Ideoq; Galenus ijsdem Olyram pollere facultatibus ait, quibus & zea: is enim utranq; inter triticum, & hordeũ medium tenere temperamentum asseruit. Adducitur autem Marcellus, ut ferè credat, olyram à Secale uulgò uocato, è quo rustici alpium cultores panem conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium sibi alioqui familiarem oscitanter legisse demonstrat, cùm non animaduerterit seorsum, ac differenter scripsisse Plinium de olyra, & secale, quod speciatim farraginem appellauit lib. XVIII. Nam capite X. ex arinca, quam Græci olyram uocant, fieri dulcissimum panem scribit. At XVI. ex secale deterrimum, & tantùm ad arcendam famem utilem. In eodem uersatur errore Otho Brunfelsius eo compendio, in quo sibi omnia Dioscoridis simplicia medicamenta declarasse, nobis autem confudisse uidetur. Siquidem is inter alias ineptias asserit olyram omnino esse secale. Ad hæc non possum non admirari Hermolaum, Manardum, & Ruellium alioqui doctissimos uiros: quippe qui uno ore fateantur, olyram Plinio siliginem nuncupari, cùm is speciatim de siligine, & olyra, tanquam de rebus inuicem discrepantibus scripserit lib. XVIII. capite octauo, nono, & decimo. Quandoquidem is pro Siligine intelligit quoddam præstantissimi frumenti genus, ex cuius farina ueteres panem candidissimum, leuissimumq; conficiebant: pro Olyra autem aliam frugis speciem, ex qua dulcis fiebat panis, uocatq; hanc Arincam; sicuti etiam libro XXII. capite uigesimo quinto, non (ut ij quidem asserunt) Siliginem. Horum sententiam refellit etiámnum Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ubi de pane agens, inquit. Panis quidem syncerissimus cùm à Romanis, tum ab omnibus ferè, qui illorum subiacent imperio, siligineus uocitatur. Nam silignis, quæ Latina inflexione siligo dicitur, Græca uox non est, nec apud illos alia habetur. Quod minimè dixisset Galenus, si olyra, & siligo idem fuissent: cùm olyra Græca planè sit uox. Ex quibus colligi potest, quòd si olyra, & siligo idem extitissent, nequaquam affirmasset Galenus, siliginem apud Græcos carere nomine. Hallucinantur itaq; non solùm qui putant ueterum siliginem, & olyram esse idem; sed & qui existimant olyram esse secale, quam Plinius farraginem, nos uerò uulgò Segala appellamus. Siquidem præter rationes, & auctoritates à nobis adductas, id etiam experimento falsum esse manifestè deprehenditur, quòd panis siligineus Galeno purissimus, candidissimus, & omnium ad alendum aptissimus reddatur. Apud nos uerò impurissimus fit, nigerrimus, & ad alendum imbecillimus, qui ex secale, uel farragine conficitur.

Olyræ consideratio.

Marcelli, & multorũ opi. reprobata.

† Ne quis frustrà quærat Siliginis caput, lectorem admonitum uolumus, hic nos minimè secutos esse Ruellium, qui ὄλυραν siliginem uertit: sed Græcam uocem retinuisse, quòd olyram à siligine planè differre censeamus, ut in commentario ostendimus.

Ἀθήρα. ATHERA. CAP. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuissimè molita. Est autem sorbitio, quasi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplasmatis efficax.

CVM Dioscorides, sàtis superq; declarauerit, quid sit Athera, necessarium quidem nõ duximus de ea plura scribere. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd nonnulli autores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis uulgò Mosa nuncupatur: utunturq; ea plurimùm non modò in infantulorum lactẽtum cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto; sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ij quidem norunt, qui diu in Germania uersati sunt.

Atheræ consideratio.

Τράγος. TRAGOS. CAP. LXXXVI.

TRAGOS quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit.

TRAGOS, quem aliqui halicam, nonnulli uerò far notis referre asserunt, hac ætate, quòd sciuerim, non prouenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit libro XVIII. capite X.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, unde nostro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ; mirum quidem non est, si tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primùm ad nos aduehi cœpit, ut in alijs quàm plurimis euenisse comperimus.

Tragi consideratio.

Βρῶμος. AVENA. CAP. LXXXVII.

AVENA genicula quædam habet: folio, & stipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes paruulas ueluti locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, utile ad cataplasmata, ut hordeum. Pulte huius aluus sistitur. prodest tussientibus in sorbitione succus.

TAMETSI Auena, uulgaris notitiæ seges, edita sit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum; in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis sumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò superius retulimus. Bromos, id est, Auena (ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. simplicium medicamentorum) unum est ex leguminibus: uerùm ut medicamentum similem hordeo uim obtinet. Nam illitum desiccat, & digerit mediocriter, & sine morsu. Temperiem autem habet paulò frigidiorem. Nonnihil etiam adstrictionis obtinet, ut uentris profluuia iuuet. Et primo de aliment. facultatibus: Hoc semen (inquit) in Asia perfrequens est, & potissimùm in Mysia, quæ est supra Perganum, ubi & typhæ, & olyræ uberrimus est prouentus. Iumentorum autem est alimentum,

Auenæ consideratio.

Auenæ facultas ex Gal.

A V E N A.

O R Y Z A.

est alimentum, non hominum: nisi utique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoq; semine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua estur cum uino dulci, aut sapa, aut mulso. Cæterùm Auenæ farina (ut Plinius adnotauit libro XXII. capite XXV.) decocta in aceto neuos tollit.

Ὄρυζα. ORYZA. CAP. LXXXVIII.

Reiß

ORYZA frugum generis est, in palustribus, riguisque nascens. Mediocriter alit: sed aluum supprimit.

Oryzę facultas ex Gal.

ORYZA adeò omnibus in cibis familiaris, frequensq; est, ut nulla prorsus explanatione in ea describēda sit opus: Quinetiam de eius uiribus nil aliud explicandum relinquitur, quàm quod literis mandauit Galenus. qui libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate, sic de ea paucis scribit. Oryza habet astrictorium quippiam: quare mediocriter uentrem sistit. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes in sistenda aluo utuntur, ipsum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ea utiq; & in edendi suauitate ab ea quàm plurimùm deficit.

Χόνδρος. HALICA. CAP. LXXXIX.

Speltzen grieß

HALICA fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quàm oryza: aluum magis cohibet: stomacho longè utilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: unguium scabritias extricat: incipientibus ægylopijs medetur. Decoctum dysentericis, quos excruciat dolor, infusum, idoneum est.

Halicę consideratio.

HALICAM antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscentes. Huius rei autor est Plinius libro XVIII. cap. XI. sic inquiens: Halica fit è zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo uinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea, excußis inde tunicis. Iterum ijsdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac secundarium, grandißimum uerò apheram appellant. Nondum habēt candorem suum, quo præcellunt. Iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Postea, mirum dictu, admiscetur creta, quæ trāsit in corpus, coloremq; & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, et Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quæ in Africa degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresq;, & breui stipula, pinsunt cum harena, & sic quoq; difficulter deterunt utriculos. Postea que gypsi pars quarta inspergitur, atq; ut cohæserit, farinario cribro subcernunt. hactenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quòd ueteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esitassent, cùm procul dubio compertum sit, gypsum in corpus assumptum adeò spiritibus meatus obstruere, ut facilè homines strangulet. Nisi fortasse dixerimus, quòd quanquam aliqui cretam, alij uerò gypsum halicæ commiscerent, ut cādidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Nanq; & hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine uindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, uel medicamentorum misturis eæ expetūtur. Hoc enim mihi uisus est innuisse Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, cùm ait. Cete-

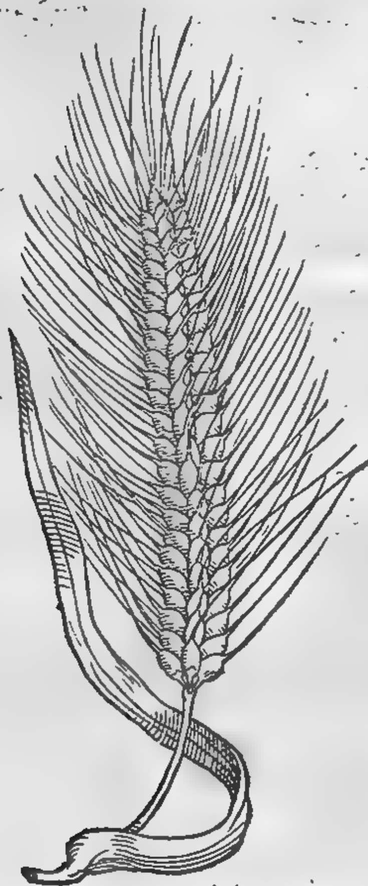

rùm S

rium diligentissimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cùm Halicam ad sorbitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere uidetur, ut repurgetur à creta, et gypso, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum nō sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non esset purgata, ostendit idem Galenus loco nuper citato, cùm inquit. Halica ex genere est tritici, quæ ualēter nutrit, succumq; lentum habet, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci uino, aut etiam adstringente sumas, siue ex oleo, saleq; conditam. Qui autem per sanitatem ob uehementem uentris mordicationem, siue à biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, ijs halicam affatim coctam, quoad teneram flaccitatem adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, ut ptisanæ colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus. qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si cretæ, uel gypso admixtam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur; sed etiam ex tritico, & alijs frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aëtio, & alijs intelligi facilè potest. Fit & hoc tempore in uniuersa Italia, quanuis eam non Halicam, sed Far falsò appellitent. Nanque far ab halica longè diuersum putamus.

Halicæ uires ex Gal.

Quòd autem Far à chondro, siue halica differat, sitq; per se frumenti, uel tritici proprium genus, antiquis Adoream uocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatissimorum autorum scriptis apertissimè constat. Siquidem id primùm declarat Plinius lib. XVIII. cap. VIII. sic inquiens. Frumenti genera non eadē ubiq;, neq; ubi eadem, sunt ijsdem nominibus. Vulgarissimum far, quod Adoreum ueteres appellauere. Quin & eodem capite, ut fortasse palàm faceret, aliud esse zeam, è qua fit halica; aliud uerò far: Qui zea utuntur, inquit, non habent far. Item cap. VII. eiusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumēto trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicæ usus, ut ipse testatur Plinius lib. XXII. cap. XXV. cùm inquit. Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompei magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas libro VII. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti marrubij uiridis sextarium unum. Hæc in uas uitreum coniecta per diem, & noctem macerari sinito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc Galenus. Quibus palàm est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aëtius lib. IX. capite XLV. ubi ex Archigene hæc habet. Quod uerò Latinè in regionibus Romæ uicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indeq; extractum, ac in pilam coniectum, ueluti ptisanam, à cortice repurgato. Vbi uerò corticem exuerit tollito, atq; in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinq; partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore halicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro ægris uerò uariè apparatur, & epithematis quoque admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc uirides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suauius, & iucundius redditur. hactenus Aëtius. Ex cuius, et supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica dissideat. qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris.

Farris, & halicæ differen.

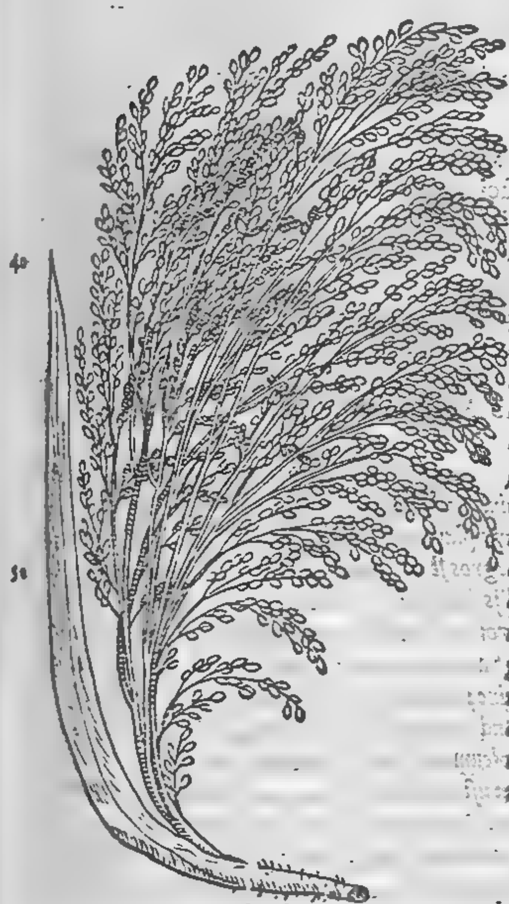

Κέγχρος. MILIVM. CAP. XC.

MILIVM in panes coactum, minus cæteris frugibus alit: sistit pulte sua aluum, vrinam cit. Torretur milium, feruensque in sacco ponitur, vt torminibus, reliquisque doloribus, si foueatur, auxilio sit.

MILIVM, *ut libro VII. simplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat uerò tertio exoluto, aut certè secundo intenso. paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem edulij comestum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti: sed & uentrem desiccat. Porrò foris impositum in sacculis idoneum est fomentum ijs, quæ citra morsum exiccari postulant: & cataplasmatis modo illitum exiccare potest. attamen admodum friabile est, proinde difficilis est eius in cataplasmatis usus. Quibus omnibus ea prorsus astipulantur, quæ idem de Milio tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Milio item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, & refrigerans. Constat insuper præaridum, & instar arenæ, aut cineris friabilem esse: nihil enim in se habet pinguitudinis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem desiccat. Agricolæ huius farina cocta, admisto adipe suillo, & oleo, uescuntur.*

Milij uires ex Galeno.

Ἔλυμος. PANICVM. CAP. XCI.

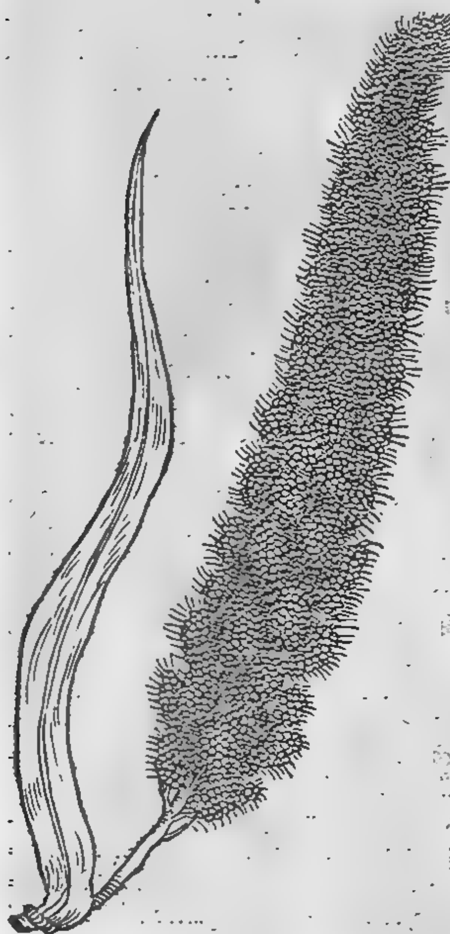

PANICVM frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodemque modo in panes subigitur. Eosdem habet vsus; minus tamen & nutrit, & stringit.

Panici uires ex Gal.

PANICVM, *ut scriptum reliquit Galenus lib.* VI. *simpl. medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoq; nonnihil uentris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si uerò foris illinatur, exiccat, atq; refrigerat. hæc Galenus. Cæterùm scribit Ruellius secundo de natura stirpium uolumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: nanq; melica, quæ apud Insubres uulgò Melega nominatur, illud genus frugis est, quam nostrum uulgus in Hetruria Saggina uocat. Alij uerò in Italia populi Sorgo appellant. Nec usquam (quod sciuerim) in Italia panicum melica uocatur.* MELICA *autem (ut utar hoc nomine) frugis est genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens; adeò ut campi, in quibus ad maturitatem usq; adoleuerit, arundineta repræsentare uideantur. Eius tamen calamus non ut uulgarium arundinum, inanis est, sed sacchariferarum arundinum modo, alba farctus medulla. Paniculæ, quas ad Cybelis pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, quædam cùm maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam uerò nigredinem in uniuersum contrahunt, granis compluribus onustæ. Depectitur granum à rusticis, moliturq; in farinam, & inde in agrestem cogitur panem: etsi in Hetruria potius ad columbarum gallinarumq; seritur saginam, quàm ad hominum alimentũ. Hoc Plinio lib.* XVIII. *cap.* VII. *milium est Indicum: quod tamen nõ animaduertit Ruellius alioqui maximus Plinij sectator. Plinius enim sic habet. Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, pregrandibus culmis, lobas uocant, omnium frugum fertilißimum.*

Ruel. lapsus.

Melicæ consideratio.

SESAMVM.

Σήσαμον. SESAMVM. CAP. XCII.

SESAMVM stomacho inutilis cibus. halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commissuris dentium inhæsit: neruorum crasситiem illitu discutit: medetur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, coli doloribus, & crastæ morsibus: capitis dolores, qui æstuatione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in vino: præsertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodest. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij vtuntur.

Sesami consideratio.

TAMETSI *Sesami semen, à quo copiosum exprimitur oleum, officinis notißimum sit: pauci tamen reperiuntur seplasiarij, qui Sesami plantas uiderint unquam, cùm nullum, uel rarissimum, quòd agros steriles reddat, seratur in Italia. Siquidem quod in myropolijs habetur, ex Græcia, & Peloponneso ad nos conuehitur. Prouenit (ut Theophrastus est autor) caule milio simili, craßiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore uiridi, herbaceo: semine uasculis incluso, papaueris modo. Sesamum, teste Plinio, ab Indis primum aduectum est. Ibi enim copiosißimum seritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum usum; sed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè scripsiße uidetur Ruellius, nihil ita, ut Sesamum, emacrare solum, utpote cui craßior, & multiplicior arundo sit, quàm milio, & radix quoq; numerosior. Siquidem id*

legimus,

legimus Theophrasto proditum esse lib. VIII. cap. IX. de plantarum historia, ubi sic inquit. Omnium, quæ æstiuis sementibus ager recipit, Sesama terræ molestißima esse, plurimumq; posse extenuare putatur, utpote quæ multipliciori craßioriq; calamo, & numerosiore constet radice, quàm milium. Sesami meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Sesamon non parum in se continet uiscosum, & pingue: quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Eiusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoq; decoctum similem uim obtinet. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideoq; repositum celerrimè fit oleosum: quamobrem & eos, qui ipso uescuntur, celeriter implet, & stomachum subuertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd uentris partibus uigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neq; aliud quoduis pingue. Est autem craßi succi, ideoq; non celeriter peruadit. Sesami uires ex Gal.

Αἶρα. LOLIVM. Durt CAP. XCIII.

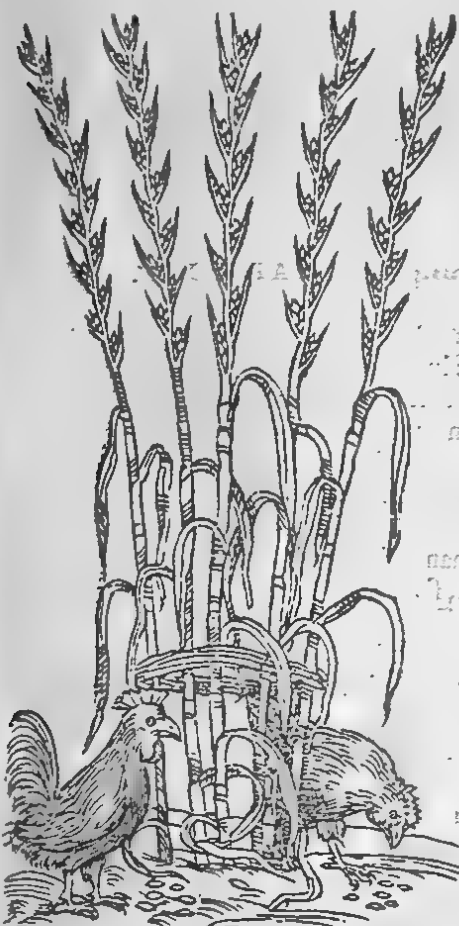

LOLIVM, quod inter segetes nascitur, molitum, nomas, putrescentia vlcera, gangrænasque compescit cũ raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure viuo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoque discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa vtilissimè ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, conceptionem adiuuat.

LOLIVM omnibus notißimum est. Nascitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis uligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut superius quoq; in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verùm etsi non desint, qui Lolium uere tantùm exoriri putent: prouenit tamen (ut Theophrastus memoriæ prodidit libro VIII. capite VII. de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso, & pingui, eiusq; peculiare pinguitudo notatur. Credidit Leonardus Fuchsius (ut declarauit in suis clarißimis de stirpium historia commentarijs) Pseudomelanthium, quod inter segetes frequens nascitur, legitimum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modò communi doctißimorum uirorum, qui in stirpium doctrina diu uersati sunt, sententiæ refragatur; sed & ueterum scriptis, qui Loliũ in spica, non calyce, non capitulis melanthij, uel papaueris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quanuis Theophrasti auctoritate nitatur, ut sui Lolij effigiem repræsentet, plura tamen ex eo reddidiße uidetur, quàm ipse usquam in Theophrasto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occasio, ut dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quòd fortè eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit ei lolium in pane comedisse. Quòd autem id legitimum sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè uulgò cognitum est, testis est Dioscorides lib. IIII. cap. de phœnice, ubi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex quo palàm fit, lolium in spica, non autem in capitulis pseudomelanthij, & papaueris modo semen ferre. Ex uulgata quoq; Lolij facultate Fuchsij error deprehendi potest. Siquidem panis, in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam, & ueluti temulentiam esitantibus parit cum inexpugnabili ferè somno. Quamobrem ubiq; locorum incerniculis à tritico, alijsq; cerealibus ipsum separant, qui eius noxam sensere. Lolium, ut scriptum reliquit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, desiccat, & excalfacit efficaciter, ut propinquum sit acribus, magis quàm Iris: sed non est perinde ut illa subtilis essentiæ, uerùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi uerò extremo exiccantium.

Lolij consideratio. Fuchsij error. Lolij uires ex Gal.

Ἄμυλον. AMYLVM. Krafftmehl CAP. CXIIII.

AMYLVM ex eo appellatum est, quòd sine mola fiat. Optimum ex trimestri, natione Creticum, aut Aegyptium. Ratio faciundi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit quinquies die, &, si fieri potest, nocte: cùm emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quò minus cremor vtilis vnà excludatur. vbi mollissimum esse videtur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rursus infusa, teri: tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi. reliquumq; qualo sportisque siccatum tegulis nouis confestim torreatur flagrantissimo in sole: nanque si paulisper vdum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cauaque vlcera efficax est: sanguinis reiectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit. lacti, atque obsonijs admi-

ſcetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur vno, aut altero die, & ſubactæ farinæ modo manibus ſubigitur: preſſaque feruentiſsimo in ſole, vt antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina vſus, ad alia tamen conueniens.

Amyli conſideratio.

Amylum, quod uulgò Amidum officinis uocatur, omnibus quidem notum eſt. Probatur autem autore Plinio lib. XVIII. cap. VII. leuitate, ac læuore, atq; ut recens ſit, & candidum. Cæterùm etſi prætulerit Dioſcorides Amylum, quod è Creta aduehitur; Plinius tamen longè magis Chium, cui inſulæ (ut ipſe ſcribit) Amyli inuentio debetur, præſtare aſſerit.

Amyli uires ex Gal.

Amylum, ut memoriæ prodidit Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, læuigandi exaſperatas partes uim obtinens: quæ communis eſt omnibus ſubſtantijs conſiſtentia ſiccis, quæ neque adſtrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quámuis facultatem habent inſignem. quas ſubſtantias iure ἀποίους, id eſt, qualitatis, quæ ſenſu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas ſubſtantias eſt aqua. Cæterùm amylum ſimilem lotis panibus habet facultatem: nam, ut illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & nõ calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quòd uerò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amylum ne conferendum quidem eſt, cùm palàm id tum calfaciat, tum ualenter nutriat, ſi coctum fuerit: id quod factu (ut diximus) eſt difficilè. Porrò Amylon (ut Plinius tradit libro XXII. cap. XXV.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item ſiſtit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & ulcera ſanat. Item puſtulas, & fluxiones ſanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui ſanguinem reiecerint: in ueſicæ uerò dolore ſemuncia amyli cum ouo, & paſſi tribus, ſufferuefacta à balneo.

Τῆλις. FOENVM GRAECVM. CAP. XCV.

Foeni Græci farina vim habet emolliẽdi, diſcutiendique: in aqua mulſa decocta aduerſus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: lienem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarũ malis ſubuenit: & ſiue tumor, ſiue præcluſio ſit vuluæ, fouentur, & inſident. Fœni græci in aqua decocti cremor expreſſus, capillos, furfures, & manantia capitis vlcera purgat: locos dilatat, & emollit, ſi cum anſerino adipe peſſi vice ſubijciatur. Viride cum aceto vtiliſsimum imbecillibus locis, & vlcera ſentientibus. Decoctum eius prodeſt aduerſus teneſmos, fœtidamq; dyſentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices abſterget.

Fœni Græci uires ex Gal.

Foeni Græci ſemen profert planta trifolio ſimilis, corniculis quibuſdam incluſum: unde illi Buceras nomen impoſuit Theophraſtus. Huius meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Fœnum Græcum calidum eſt ſecundi ordinis, deſiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat, acerbatq;: quæ uerò minus ſunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat.

Λίνον. LINVM. CAP. XCVI.

Linvm vulgò notum eſt. cuius ſemen eaſdem, quas fœnum græcum vires habet. Diſcutit, & emollit omnem intus, foriſque inflammationem, cum melle, oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: uitia cutis in facie, varoſque crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiaſque diſcutit: vlcera, quæ ſerpunt, fauoſque cum vino decoctum expurgat: vngues ſcabros eximit, cum pari modo naſturtij, & mellis: vitia pectoris extrahit, ſi ex melle in eclegmatis vicem ſubſtituatur: tuſsim lenit: venerem ſtimulat, ſi farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adſumatur. Huius decoctum interaneorum, vuluæque eroſionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad vuluæ inflammationes in deſeſsionibus perquàm vtile.

Cvm Linum, & eius ſemen ſint non modò medicis omnibus; ſed etiam cæteris, & præſertim agricolis, vulgò notiſsima, ſuperuacaneum quidem foret, pluribus eorum hiſtoriam perſequi; etſi ſeminis uſus, & uires minimè ſilentio ſint præte-

LINVM.

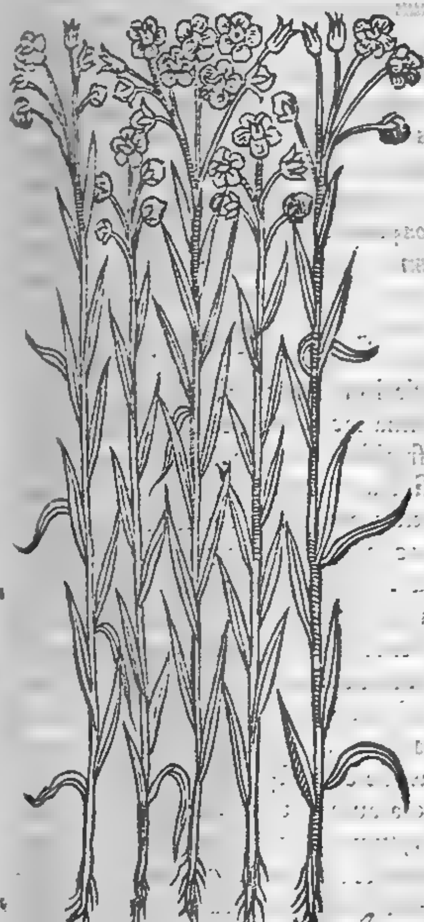

ſint prætereundæ. Exprimitur ex ſemine oleum, quod non ſolùm medicis, & ſeplaſiarijs expetitur; ſed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cæmentarijs, ac ferrarijs fabris. Præſtat & ad lucernarum uſum, quòd diutius igni reſiſtat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medico autem uſu neruorum conuulſionibus peridoneum eſt. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad oſſium compagines explicandas mirificè prodeſt. Perutile eſt omnibus ſedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis, ac doloribus: fœminarũ induratos locos mollit. Nymphææ, aut roſarum ſtillatitia aqua ablutum, ambuſtis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno ſucceſſu ijs exhibeant, qui laterali dolore uexantur. uerùm recens ſit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modò excalfacit, plus quàm par ſit; ſed & nauſeam commouet. (Olei ex lini ſemine uires.)

Cæterùm quoniam (ut Plinius inquit libro XIX. *capite primo)* XYLON, *ſiue Goßipium, quod nos uulgari ſermone Bámbagia, alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, cùm eius, quòd ſciam, nuſquam meminerint Dioſcorides, & Galenus, non dißimulandum duxi, quòd Xyli ſemen, quod tamen rancorem non ſenſerit, tußi, & pectoris uitijs opitulatur. quinetiam excalfacit, & emollit, & ſemen auget. Candidißima uerò eius lanugo ſanguinem è uulneribus manantem ſiſtit, præſertim ſi prius paululum exuratur.* (Xyli conſideratio.)

Lini ſeminis facultates memoriæ prodidit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Lini ſemen eſum flatuoſum eſt, etiam ſi frigatur: adeò ſanè excrementitia humiditate plenum eſt. Eſt uerò etiam in primo ordine quodammodo calidũ, ac humiditatis, & ſiccitatis quodammodo in medio eſt ſitum.* (Lini uires ex Galeno.)

Ἐρέβινθος. CICER. CAP. XCVII.

CICER.

CICER ſatiuum aluo idoneum eſt, vrinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menſes ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes teſtium, uerrucoſas informicationes: ad ſcabiem, vlcera capitis manantia, impetiginéſque; item contra carcinomata, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, cum melle, & hordeo prodeſt. Alterum genus arietinum nominatur. Vtrunque cit urinas, dato cum rore marino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam ueſicam, & renes. In uerrucarum formicantium, penſiliumque genere, prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt, eaque grana linteolo deligata abijci poſt ſe præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Sylueſtre cicer, folijs ſatiuo ſimile eſt, odore acri, ſed ſemine diſcrepat. Idem quod ſatiuum præſtat.

IN CICERVM *genere habetur candidum, quod & Columbinum uocatur. Eſt & rubeum Venereum dictum, quòd ad excitandam uenerem mirificè præſtet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Horum meminit Galenus primo de aliment. facultatibus, ſic inquiens. Cicer non minus quam faba inflationes excitat, ſed ualentius nutrit. Venerem ſtimulat, creditumq́; eſt etiam ſimul ſemen generare: cuius gratia admiſſarijs equis quidam ipſum exhibent. Ineſt præterea Ciceribus facultas abſtergendi maior, quàm fabis: adeò ut quædam ex ipſis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atque comminuant. Nigra autem ſunt ea, & exigua in Bithynia præcipuè naſcentia, Arietinaq́; uocata. Huius ex aqua decoctum po-* (Ciceris conſideratio, & uires ex Gal.)

tare præstiterit. Vescuntur & uirentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis. hactenus Galenus. Nigrum uocari Arietinum tradidit Plinius, quòd arietum capita sua imagine repræsentet. *Theophrasto quoq; Cicerum plures sunt differentiæ libro VIII. cap. V. de historia plantarum, ubi sic habet. Cicer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, plerasq; differentias ostendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præstant.* Ciceris facultates recensuit etiámnum Aëtius, sic inquiens. *Cicer flatuosum legumen, ac alimentosum, uentri accommodatum, urinam, ac menses euocat, & lac, & sperma copiosè generat. Huius decoctum, præsertimq; nigri, calculos renum frangit. Alterum uerò genus, quod Orobiæum uocatur, attrahit, discutit, incidit, & abstergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac testiculorum duritias discutit: affertq; ad ulcera maligna præsidium non pœnitendum. hactenus Aëtius.* Cæterum syluestre omnibus ferè notum est. & si Plinio fides est adhibenda, uentrem subducit: sed flatus, & intestinorum dolores gignit.

Ciceris uires ex Aëtio.

Κύαμος. FABA. CAP. XCVIII.

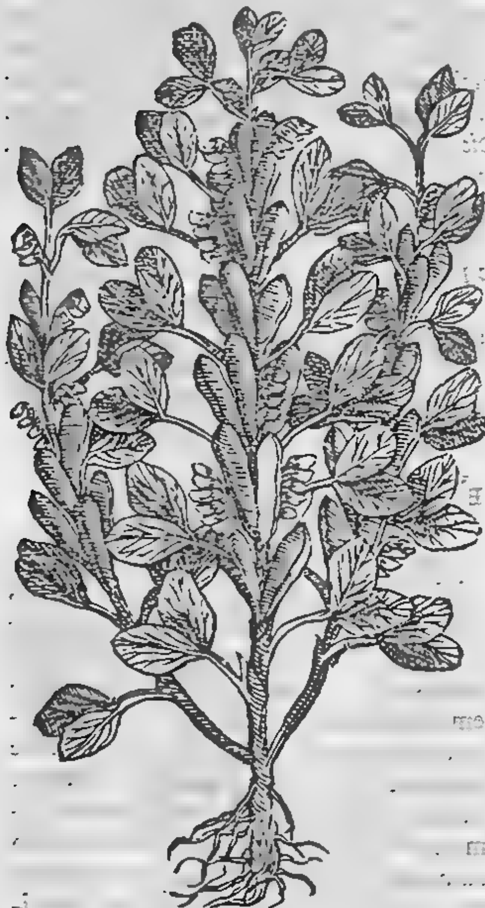

FABA inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnem gignit, media calidi, frigidique natura. Decocta in posca, & cũ suo cortice esitata, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit: contra uomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abijciatur. Viridis plus negotij stomacho exhibet, maioremque flatum parit. Lomentum eius & per se, & cum polenta illitum, inflammationes, quas uulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoso lacte mammas, etiam si inflammatione tententur, adiuuat: lac restinguit: furunculos, sugillata, parotidasque cum fœni græci farina, & melle discutit: cum rosa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, uuasque reprimit: subactum uino, suffusiones, & ictus oculorum recreat. Manducata sine cortice faba, ad auertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in uino testium collectiones sanat: quò tardius pubes erumpat, pueris imo uentri illinitur: uitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui post euulsionem renascuntur, gracilescunt, & minus alimenti capessunt: cum polenta, scisso alumine, & uetere oleo impositi cortices, strumas discutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuisa, in quas suapte natura scinditur, imponi solet sanguinis defluxionibus ab hirundine concitatis: nanque eas supprimit, si semisecta apprimatur.

Fabarum consideratio, & uires ex Gal.

FABAE *omnibus notißimæ sunt. &, ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, in exiccando, & refrigerando secundum utrunq; ad medium temperamentum propinquißimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abstergentis facultatis continet, sicut cortex exnihil adstringentis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dysentericis, cœliacis, & uomentibus, quos* ἐμετικοὺς *nominant, exhibuerunt. Porrò ut edulium, flatulenta est, ac coctu difficilis, si quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Vt medicamentum uerò foris imposita, sine molestia desiccat. In podagricis ea sæpenumero usi sumus ex aqua decocta, & deinde adipi suillo admista. Ad neruorum tum contusiones, tum uulnerationes, farinam eius cum oxymelite imposuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & testium, & mammarum aptum est cataplasma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipsis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplasmate extinguitur, sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet.* Et libro primo de aliment. facultatibus, sic inquit. *Inflat is cibus quocunq; modo apparetur: nec per quámuis longam decoctionem id uitij potest amittere. quod ptisanæ minimè negatum est: deponit enim per illam quicquid habet flatulentum. Qui porrò affectus singulos cibos sequi natos, animaduertere, & mente consequi uolet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximeq; qui ad huiusmodi esculentum non fuerit assuefactus, aut ipsum minus rectè coctum assumpserit. Habent autem fabæ non densam, nec grauem, sed fungosam, leuemq; substantiam: quæ tamen ipsa nonnihil abstersoriæ poßidet facultatis, similiter ptisanæ. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, uelut alij nitro, atque aphronitro, & in uniuersum ijs, quæ abstergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum*

ptisanæ:

peiſana: nam quæ in ſumma cute eminent lentes, exterit, & maculas uelut ex ſole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem tranſitu diu cunctatur, ſicut quæ glutinoſa, & craßi ſucci ſunt ſine ulla abſtergendi facultate, qualia halicam, tragum, ſimilaginem, & amylum eſſe perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex freſa faba paratum, quod ἔτνος Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam friſis (nam hoc modo aliquando pro bellarijs ſumunt) flatum deponit, ſed tum concoctu perdifficilis, tardoq; deſcenſu incommodior redditur, & craßi ſucci alimentum in corpus diffundit. Quòd ſi uiridis, immatura, nondumq; areſacta datur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum uim non tantùm in uijs inteſtinorum; ſed etiam per uniuerſum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoq; nutriet, ſed promptius deijcietur. Pleriq; autem hominum non crudas ſolas fabas comedentes, unà eas cum ſuilla carne decoquunt, ueluti olera conſueuerunt: ruri uerò etiam cum caprina, & ouilla. Alij fabas inflare ſentientes, cepas admiſcent, cùm in ollis pulmentum ex illis ſtruunt. Sunt qui non ſimul elixatas, ſed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus nanque dapibus quicquid flatuoſum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum eſt.

Κύαμος αἰγύπτιος. FABA AEGYPTIA. CAP. XCIX.

Egyptische bonen

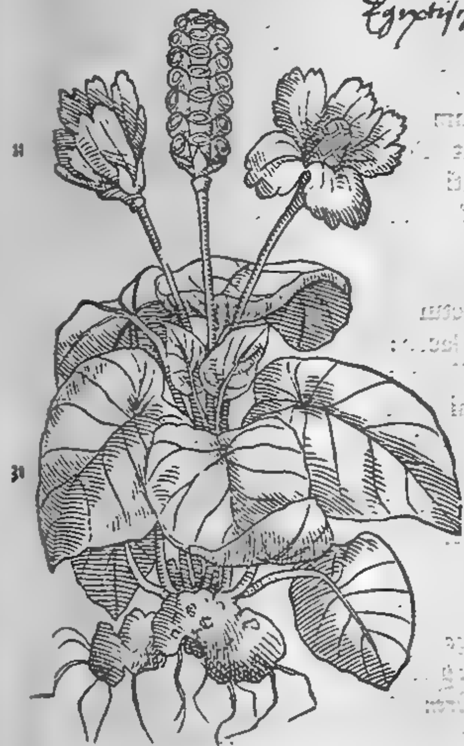

Aegyptia Faba, quam aliqui Ponticam uocant, in Aegypto plurima prouenit, in Aſiæ etiam, Ciliciæque lacubus inuenitur. Folia habet ampla, † etiam ſi ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti craſsitudine: florem roſeum, dupla papaueris amplitudine: & ubi flore exuitur, fert folliculos ueſparum fauis ſimiles, in quibus faba ſupra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id eſt arculam, ideo nominant, quoniam ſeratur ipſa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demiſſa. Radice firmatur, harundine craſſiore, quæ cruda coctáue eſtur. ei Colocaſiæ nomen eſt. Faba uirens manditur, & exiccata nigreſcit: uulgarem magnitudine ſuperat. Adſtringendi facultatem obtinet, & ſtomacho utilem: dyſentericis, cœliacisque prodeſt, inſparſo polentæ uice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in uino mulſo decocti, ſi terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio uiride ſpectatur, guſtu amarum, ſi tritum, & cum roſaceo coctum inſtilletur.

Svnt qui Aegyptiam fabam ſuæ radicis appellatione Colocaſiam nuncupent. Hæc tametſi, Dioſcoridis teſtimonio, in Aegypto plurima naſcatur, quin & in Aſia, & Cilicia paluſtribus locis inueniatur; habetur tamen hoc æuo in quibuſdam etiam Italiæ uiridarijs. (Aegyptiæ fabæ conſid.) *Meminit huius Theophraſtus lib. IIII. cap. x. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Faba Aegyptia in paludibus, ſtagniſq; exit. Caulis eius, qui longißimus, quaterna cubita perficit: craßitudo digitalis eſt, ſimilis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinſecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, ueſparum fauo non abſimile. Inq; ſingulis cellis, ſingulæ fabæ continentur, paulò ſuper id eminentes, multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roſeus in plenum caput. Super aquam folia ad ſingulas fabas amplexa exeũt. Fabam quanq; cõterenti amarum illud, ex quo pilula fit, inflexum pateſcit. Fructus ita ſe habet. Radix illi craßißima, harundine plenior, rimas ſimiliter atq; caulis habens: manditur & cruda, & decocta, & aſſa: eoq; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Naſcitur itaq; ſponte uel plurima, cæterùm & ſeritur in limo paleis largè admixtis, ut deſcendat, incorruptaq; maneat: ſicq; fabeta faciunt. Si autem ſemel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim ualida eſt, nec procul harundinum ſtirpibus, uerùm ſpinis ſubhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur; quoniam acutè non uidet. Naſcitur hæc etiam in Syria, Ciliciaq; teſte eius Theophraſtus.* (Colocaſia ex Plinio.) *Hanc amplißima emittere folia tradidit Plinius libro XXI. cap. XV. ubi ſic inquit. In Aegypto nobilißima eſt Colocaſia, quam cyamon uocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule cùm coctus eſt araneoſo in mandendo: thyrſo autem, qui inter folia emicat, ſpectabilis: folijs latißimis, etiam ſi ad arbores comparentur, ad ſimilitudinem eorum, quæ perſonata in noſtris amnibus uocamus. Adeoq; Nili ſui dotibus gaudent; ut implexis Colocaſiæ folijs in uariam ſpeciem uaſorum potare gratißimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus autor eſt libro primo de alimentis) ſicuti noſtratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magisq; excrementitiam ſortita eſt.*

† Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασον, id eſt, inſtar galeri. Quæ autẽ horum loco affert Ruellius ex Plinio ſumpſit loco citato. Vbi uerbis, quæ illa ſequuntur, rectius fortè hunc Dioſcoridis locum interpretari uidetur.

φακός.

Φακός. LENS. CAP. C.

LENS frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, stomachum malè habet, eumque & intestina inflat: sed aluum cum cortice cocta sistit. Præstat in cibo, quæ facillimè coquitur, nihil atri in maceratione reddens. Vim habet adstringẽdi: qua ex causa aluum cohibet, si detracto antea cortice discoquatur accuratè, primaque aqua inter coquẽdum effundatur (quippe primum id decoctum ventrem resoluit.) Somnia tumultuosa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius suo fungetur munere cõtra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis rosis, aut mespilis, sorbísve, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ post decoctionem abijciuntur, vel rhoë, quæ obsonijs inspargitur: verùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, aliàs aluum conturbat. Contra subuersionem stomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cũ polenta, & illita, podagras lenit: sinus cum melle glutinat, crustas rumpit, vlcera purgat. Decocta in aceto duritias, & strumas discutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum, sedisque, addito rosaceo: sed in amplo sinu, aut inflammationibus sedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac siccis rosis, adiecto melle, decoquitur: nomis quæ in gangrænam euaserunt, adiuncta maris aqua: pustulis, & his quæ serpunt, igni sacro, pernionibusque, ut antea dictum est: contra mammas in quibus lac in grumos coijt, & præ nimia sui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

Lẽtium uires ex Galeno.

LENTES, *quemadmodum libro* VIII. *simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galenus, ualenter adstringunt: in caliditate uerò, & frigiditate medium tenent; desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccat, & sistit uentrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, ubi retentionis causa adhibentur. hactenus loco citato Galenus. Cæterùm asserenti Dioscoridi Lentes aluum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accuratè, primaq; aqua inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorũ facultatibus sic scribit. Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius uehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut antè retulimus, adstringenti est contrarius. Quocirca si elixæ in aqua iusculum sale, garo, oleoq; conditum bibatur, aluum deijciet. At quod ex bis decocta lente ad eum modum, quem retulimus, ferculum apparatur, contrariam succo uim obtinet. Nam quæ uentri obueniunt, fluxiones desiccat, os uentriculi, intestina, & totum deniq; uentrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens uerò decorticata, ut illam adstringendi uehementiam, cumq; hac alia uidelicet omnia, quæ consequuntur, amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, paruumq; succũ gignens, tardè commeans: alui tamẽ fluores haud desiccat, ut ea quæ cortice nõ est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam uocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa, siccaq; cibaria facilè in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus uitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam, lens cibo utiliter præbetur: ceu aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam uisum integrum, et inculpatum hebetat, immoderatè exiccans. Ei uerò, qui contrario modo se habet, humidiori uidelicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est: crassum enim, & tardifluum sanguinem facit. At muliebri appellato profluuio conuenientissima. Cùm porrò lens, & ptisana contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantissimum edulum componitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua utriusq; portio esse debet: minus enim ptisanæ adijciendum, ut quæ per decoctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem ascifcit. Sed cum huius edulij eadem ac ptisanæ est cõfectio, præterquàm quòd satureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cùm ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroq; sit contenta. Deterrima est lentis conditio, quam diuitum coci sapa inficiunt: minimè enim incrassantia sibi uult admisceri, sed liquida potius, & crassitudines incidentia. Cui uerò sapa commiscetur, iecoris obstructiones gignere nata est, & ipsius uisceris, atq; unà lienis inflammationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum, durescentes uisceris utriusq;*

affectui,

affectus, quos ſcirrbos uocant, hoc epulo exacerbari. Quòd ſi ſuillam ſimul libeat incoquere, ptiſanæ recentem, lenti ſale aſſeruatam congruere deprehendes: ceu utiq; quæ inter has media eſt, quam νεαλῆ, id eſt, recenter ſalitam appellant, phacoptiſanæ percommodè et ad ſuauitatem, et concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum ſalſis carnibus coacta, craſſos humores augebit. Nam hæ quoq; ſanguinem craſsiorem, et melancholicum magis generant. Quapropter neq; iſtis affatim, ſæpeq; uti expediet, præſertim cui corpus melancholico præcraſſo, & omnino prauo humori obnoxium eſt. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aëris conſtitutionibus in unoquoq; edulio intelligere oportet. Ac autumno quidem melancholicis, ac ſiccantibus cibis abſtinendum: hyeme uerò eis utendum: uti ſanè in æſtate humectantibus, et refrigerantibus: in uere medij temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Eſt porrò mediorum non una, nec ſimplex ſpecies: quædam enim huiuſmodi ſunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio diſtantium miſtione ſunt mediocritatem adepta: ut ſi quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptiſanam lenti commiſceat. Sic et teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non ſanis modò, uerùm etiam laborantibus exhibebat. Eſt enim & hoc ex pugnantibus compoſitum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta; citius uerò, quàm lens per aluum deſcendit. Eſt & illud perſpicuum, huius ſuccum in corpus diſpartitum, ex amborum uirtute, lentis uidelicet, ac betæ, eſſe permiſtum. hactenus Galenus. Ex cuius uerbis facilè colligi poteſt, Lentes in frequenti ciborum uſu minimè eſſe recipiendas; præterquàm ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, ut medicamenta potius, quàm ut cibus conueniant.

Φασίολοι. PHASIOLI. CAP. CL.

PHASIOLI inflant, ſpiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt: ad uomitiones idonei.

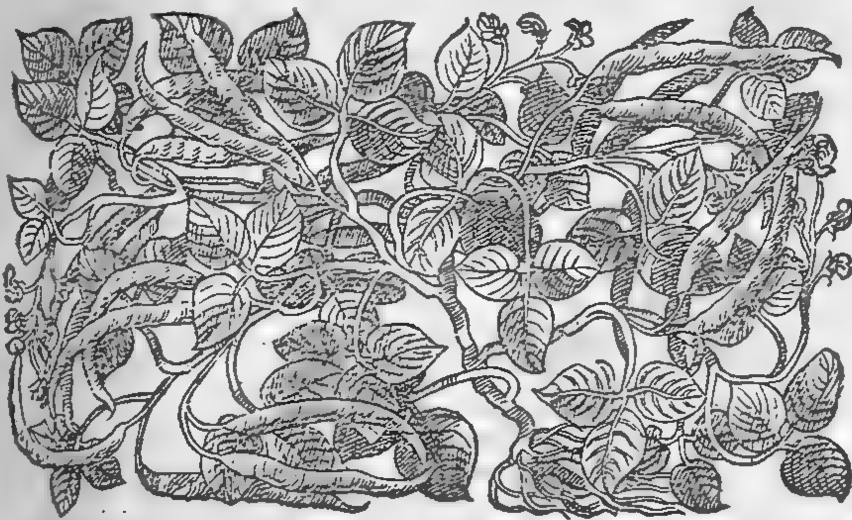

PHASEOLI ſunt in Italia uulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuerſa eorum habentur genera, uarijs coloribus diſtincta: nam & candidi, & rubeſcentes, & melini, ac diuerſis reſperſi maculis reperiuntur. Quos ſuperiori quoque ætati cognitos fuiſſe putauerim, etſi nonnulli eos nuper in Italia ueniſſe exiſtiment. Candidi, quibus granum cæteris minus eſt, cæterorum leguminum more, in aruis ſeruntur. At rubeſcentes, melini, ac uarij ſeminantur in hortis alijsúe locis, ubi umbra æſtiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum ſuo tempore demetendum proferunt, ſuis etiam inuolucris, ac ſequaci foliorum, clauicularumq; reptatu, teſtudines, attegias, mapalia, tuguria, cameras, pergulas, ſcenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac uelut topiario opere contexunt: ſolaresq; radios inhibent, non ſecus quàm uitis, lupus ſalictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & ſtirpium id genus, quæ arbores, & ſepes ſcandunt, perreptant, implicant, ac conſpiciunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos à ueritate haudquam deſciſcere, qui dixerint, hoc Phaſeolorum genus hortenſem eſſe ſmilacem, hoc etiam libro à Dioſcoride deſcriptum: quippe quòd illi maximè correſpondeat, ut in ſequentibus dicetur. Quamobrem longè aberraſſe uidetur Marcellus in carpendo Hermolao tantopere auidus, cùm dixerit ſibi parum ueriſimile uideri ad eam altitudinem, & foliorum copiam poſſe legumen aliquod augeri, ut ſcenas, & tabernacula ueſtiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioſcorides; ſed & ipſius ſmilacis numeroſus plantarum prouentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac uiridarijs longiſsimos ſcandunt palos, & cancellata tecta conueſtiunt. Cæterùm nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo aſſeruerint, Phaſiolos ſupradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortenſi ſmilace differre exiſtimo, Dolichos eſſe, quorum meminit Theophraſtus libro VIII. capite III. de plantarum hiſtoria: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipſum ſecutus Paulus. Quippe quoniam dolichi (ut adiuuante Deo infrà in ſmilacis hortenſis mentione dicemus) non ſunt illud piſorum genus, quod Auſonijs uulgò dicitur Rouiglione, Tridentinis uerò Arabeia, ut Manardo Ferrarienſi placet. Quandoquidem hanc ſub Ochri nomine, tam Galenus, quàm Paulus deſcripſere, ut eo, quem modo citauimus, loco patebit.

Phaſeolorum conſideratio.

Marcelli error.

Manardus notatur.

co patebit. Porrò in hoc præsenti capite Dioscorides de candidis tantùm, ac uulgaribus phasiolis disseruit, non de eruilia Arabeia uulgò uocata: in sequentibus uerò capite de hortensi smilace, eorum mentionem fecit, qui uel rubentes, uel lutei, uel uersicolores enascuntur.

Ὄροβος. ERVVM. CAP. CII.

ERVVM paruus frutex omnibus cognitus, angusto folio, tenuis, semina in ualuulis habens: è quibus farina fit, nomine eruina, ad medendi usus cóueniens. Eruum capiti onerosum est: aluum esu turbat: sanguinem per vrinam extrahit: elixo boues saginantur. Parandæ farinæ ratio hæc est. Vberiora grana candidaque deliguntur, permiscendoque aqua resperguntur, donec sufficienter combibant: postea torrentur, usque dum hians cortex disrumpatur: molitaque, farinario cribro incernuntur: postremò farina reconditur. Hæc aluo utilis est: vrinam ciet: meliorem colorem efficit: sanguinem per uesicam, aut aluũ cum torminibus elicit, si largius in cibo, aut potu assumatur: vlcera cum melle purgat: lentigines, & uitia cutis in facie, & maculas, totumque corpus emendat: nomas, gangrænas, duritiasque, serpere non patitur: mammarum duritias emollit: atra ulcera, quæ theriomata uocant, fauosque emarginat: carbunculos rumpit: cũ uino subacta illitu morsibus viperarum, canum, hominumque medetur: vrinæ difficultates, tenesmosque ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non sentiunt, tostum, & ad nucis magnitudinem melle exceptum, sumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore, sanat fouendo.

Erui consideratio.
Orobus

ERVVM officinæ, Græcorum more, Orobum appellant. Cæterùm quod ex Alexandria, Syriaq; Venetias conuehitur, aliud nimirum semen repræsentare censemus, quàm Erui, quod frequentißimum in Hetruria nascitur, ac seritur. Folijs enim Eruum, quod uulgò Mocho uocamus, lathyri, uel cicerculæ uulgò uocatæ æmula: florem pisorum modo, admodum rufescentem: siliquas forma teretes, & oblongas, in quibus semen, colore in aliquibus pallido, in nonnullis candido, in quibusdam uerò rufescente.

Brasauoli, & Fuch. lapsus.

Porrò cùm hoc ignoraret Brasauolus, credidit Eruiliam, quæ Theophrasto, Galeno, ac Paulo ochros appellatur, legitimum esse Eruum, nominis uicinitate fortasse deceptus. Qua in re Fuchsius quoq; hallucinatus deprehenditur, quòd suo de plantarum historia uolumine Cicerculam uulgò uocatam, satiuum Eruum esse existimauerit: etsi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clarißimum est, haud quaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Eruum tradidit Dioscorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorsus amaritudine uacat, largius esitata nunquam sanguinem per uesicam, & aluum cum torminibus elicit, ut de orobo fatentur Dioscorides, & Galenus. Ex quo planè constat tam Brasauolum, quàm Fuchsium, utriusque pace, hac in re deceptos esse. Sed ignorandum non est, quòd etsi Eruum ab agricolis seratur; habetur tamen & inter sponte nascentia: nanque & per se inter segetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoscatur, illud inter uiciæ species annumerant. Animaduertendum præterea est, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam eligit Dioscorides candidius Erui semen: Galenus tamen lib. primo de facultate alimentorum, candidum pallido, ac rufescente, longè minus præstare scribit. Quapropter Brasauolus Galeni rationem minimè habuisse uidetur, cùm sibi ex Dioscoridis tantùm sententia persuaserit, album erui semen in medicamentorum usu tam rufum, quàm pallidum uiribus antecellere.

Erui uires ex Galeno.

Erui uires prodidit Galenus libro VIII. simplici um medicament. ita inquiens. Orobus desiccat quidem excessu secundo intenso, calfacit uerò primo. Porrò quatenus amaritudinis est particeps, eatenus incidit, extergit, atq; obstructiones expedit. Cæterùm si sumatur copiosè, sanguinem per urinas euocat. Et lib. primo de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, ut apud alias plerasque gentes, Eruo in aqua edulcato pascuntur. Hominum cibis prorsus hoc semen damnatur. est enim & insuauissimum, & praui succi. Cæterùm in magna fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoq; scripsit, necessitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo instar lupini præparato ex melle utimur, ut medicamẽto crassos pulmonis, thoracisq; humores expurgante. Candidum minus est medicamentosum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidum colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, insuauitatem certè deponit, sed unà cum ea & abstergendi, & incidendi uim, ut sola in eo relinquatur terrestris substantia. Itaque citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum.

Ἐρέβιν.

θέρμοι. LVPINI. CAP. CIII.

SATIVVS Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, ventris animalia expellit. Ipsi quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati, eadem efficiũt. Decoctum eorum idem munus præstat, cum ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest. eodem vlcera tetra, quæ theriomata vocant, gangrænas, incipientem scabiem, eruptiones pustularum, vlcera in capite manantia, vitiligines, maculasque fouere vtilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditum in vellere. Eorum farina cutem, liuoresque corrigit: inflammationes cum poléta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto cocta, illitaque dissipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt: medẽtur pecorum scabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita vt tepente decocto abluantur. Cit vrinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, vbi maceratu dulcescere cœperint, cum aceto poti, fastidium detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & syluestres Lupini, satiuis similes, sed omnino minores: qui eadem quæ satiui possunt.

SERVANTVR in Hetruria Lupini non modò ad alimentorum usum, sed ad agros impinguandos. Cæterùm præter satiuos Lupinos, syluestrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ maio mense in campestribus uisuntur, floribus roseo colore rufescentibus. Satiui dulcorãtur in Italia, ibiq; frequenter eduntur cum sale. Lupinorum consideratio.

Lupinus (ut scriptum reliquit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus) multi usus legumen censetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem sibi ingenitam exuat insuauitatem, commadefactus, ita editur cũ garo, ac oxygaro, uel sine his etiam, sale modico conditus: non uelut hordeum, & alia multifariam instructa. Lupini dura, ac terrestris substantia est. Quocirca necessariò concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non probè in uenis confecto, crudus propriè appellatus succus aceruatur. Et libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitq; tunc nutrimentum succi crassi. Cæterùm ut medicamentum ita præparatus ex genere est emplasticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendiq; uim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex posca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eijcere potest. Tum etiam foris identidem perfusum, uitiligines, achoras, pustulas, exanthemata Græci uocant, psoras, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoëthe uocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, siccandoq;. Expurgat iecur, & lienem cum ruta, & pipere suauitatis gratia assumptum. Elicit menses, ac fœtum cum myrrha, & melle impositum. Porrò Lupinorum farina sine mordicatione digerit: nec enim liuida tantùm, sed & chœradas, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxymelite, aut posca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diuersitate, quod ex usu est eligendo. Sed nõ est præsentis instituti talia distinguere. Digerit item quæ liuida sunt. Et quæcunq; modò diximus præstare posse decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt uerò etiam qui cum ischiadicis cataplasmatis modo illinunt. Lupinus agrestis amarior est, & ad omnia ualentior domestico, eiusdem genere cum ipso facultatis. Lupinorum facult. ex Gal.

Γογγύλη. RAPVM. CAP. CIIII.

DECOCTA Rapi radix alit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, venerem stimulat. Decocto podagræ, pernionesque fouentur: contritoque rapo, atque imposito iuuantur. Si excauatæ radici rosaceum, ceratum adigatur, & feruenti cinere eliquescat, exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ eius decoctæ manduntur, & vrinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præsertim quæ sensum doloris auferunt, anodyna vocant, idoneum est: potum contra venena salutare est: venerem concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti sufficit: sed multò magis appetentiam recreat. Syluestre rapum in aruis nascitur. † Frutex est in cubiti altitudinem assurgens, ramosus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructum in siliquis calyculatis: cùmque eorum inuolucra aperiuntur, alia intus siliqua spectatur, quæ quandam capitis

RAPVM.

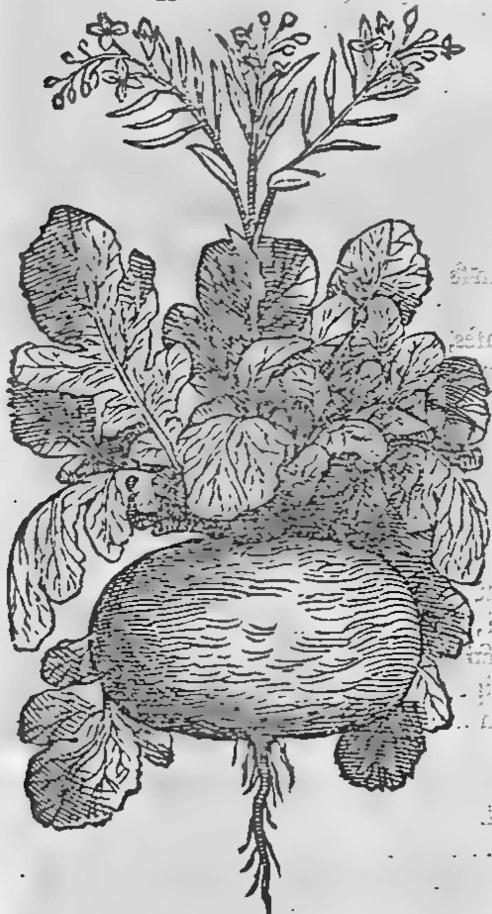

capitis speciem præbet. in qua semina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoque corpore, vtimur: præsertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolij farina, fieri solent.

Rapi consideratio.

RAPVM in Italia uulgò notißimum est, præsertim apud Insubres, ubi statim post messem æstate, iunio, ac iulio mensibus, in aruis secundò seritur: deinde mense octobri, cùm radix ad summum extuberauerit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recensetur genere, seßile, longum, & rotundum: tametsi literis mandauerit Plinius libro XVIII. capite XIII. longum erraticum esse. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine tribus penè mẽsibus gignitur tam magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos sæpius innumera rapa uidimus in Ananiensi agro, longa, & colore purpurea. Rapum, & radix (ut Theophrastus est autor lib. VII. capite IIII. de plantarum historia) gaudent frigoribus: & sic ea dulcescere putant, simulq; incrementum in radicem, non in folia uerti. Austrinis, atq; serenis temporibus celeriter caulescunt. Nursinis Plinio palma, quòd eo fortasse solo magnitudine, & dulcedine cæteris præstent. Alpinis, quibus rara seges, rapa utilia admodum, ac necessaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æstate seruntur, uindicantur ab erucarum iniuria, quæ plerunq; tenella folia in uniuersum erodũt, commixta sationis tempore semini fuligine: aut maioris sedi succo per noctem macerato semine. Siquidem Columella rem hanc sibi experientia comprobatam asserit. Syluestribus rapis scatet ubiq; Hetruria, nullis reclamantibus uocis.

Fuchsij lapsus

Quare in hoc cogor Fuchsij sententiæ refragari, qui manifesto errore, in suis de stirpium historia doctißimis commentarijs, putat Rapum syluestre esse Rapunculum uulgò dictum: quippe quòd illi minimè respondeat.

Rapi vires ex Galeno.

Rapi uires recensuit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ita inquiens. Rapi semen uenerem excitat, utpote spiritum flatuosum procreans. Sic & radix concoctu difficilis est, inflatq;, & semen generat. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, inquit. Rapum siue γογγυλίδα, siue βουνιάδα appellare uelis, quod eius extra terram est, oleraceum censetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura est, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum si aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoq; ipsam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum usui esse poßit. Succus ex ea in corpus digestus, temperato craßior est: ideoq; si quis ultra modum esitauerit, et maximè si perfectè conficere eam nequeat, crudum succum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potißimum quãdo benè fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq; sit bis decoctionem perpessa, ad eum modum uidelicet, quẽ antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu est difficilior, ac flatulenta, stomachoq; noxia: nonnunquam autem et uentrem mordicat.

† Quod in Græco hic legitur θάμνος, Ruellius uertit fruticosum. Quæ uox est potius ab eo ex Plin. lib. XX. cap. III. reposita, quod etiam aliàs sæpenumero facit, quàm Græcæ Latina reddita. Nos fruticem uertimus, licet hac, ut alijs plerisq; uocibus, Dioscoridem impropriè usum fuisse existimemus.

NAPVS.

Βουνιάς. NAPVS. CAP. CV.

COCTA Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potum uenenorum uires hebetat: antidotis admiscetur. Conditur sale radix.

Napi in raporum genere recenſentur. Plura Theophraſto, et Plinio produntur genera: quanquam hac tempeſtate duo tantum repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametſi albos craßitudine ſuperent, magisq; colore placeant; ſunt tamen inſipidiores, & guſtu ob id minus grati. In Aegypto frequentius ſeruntur, quòd inibi ex eorũ ſemine copioſum exprimant oleum.

Ῥάφανις. RAPHANVS. Rettich CAP. CVI.

RADIX, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori ſuauis eſt: ſed ſtomacho aduerſatur, ructus ciet, vrinam pellit, aluo aptior: ſummo tamen cibo ſumi debet, quò magis eius diſtributionem adiuuet: cùm autem præſumitur, cibum ſuſpendit: quare uomituris commodiſsimè datur ante cibum: ſenſuum aciem excitat. Decocta contra ueterẽ tuſsim, & pituitæ craſsitiem in pectore, efficax eſt. Cortex ex aceto mulſo, celerius uomitiones mouet: hydropicis cõmodiſsimè illinitur: lienoſis utilis: ſugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra uiperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis ſtrangulantur, tam cibo, quàm potu ſalutaris eſt. Semen, uomitiones facit, vrinam mouet, menſes cit, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas ualidiſsimè emarginat: coctum cũ aceto mulſo, anginis perquàm vtiliter gargarizatur: contra ceraſtis morſus, potum ex uino, auxilio eſt. Syluestris raphani, quam Romani armoraciam uocant, folia ſatiuo ſimilia, ſed magis lampſanam imitantur: radix gracilis, tenera, ſubacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: ſed hæc excalfacit, vrinam concitat, æſtuoſa eſt. Raphanus ſylueſtris merrettich

RAPHANVS Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria, quòd Latinum nomen imitentur, Radice uulgò uocant: quemadmodum & Romãni ſuam antiquam Raphani ſylueſtris appellationem retinent, qui ipſum primæ literæ metatheſi Ramoraciam appellant. Cæterùm, cùm ſylueſtris, ſatiua longè durior, acriorq; deprehendatur, Dioſcoridis codex hic, ut in alijs plerisq; locis, mendi ſuſpicione non uacat, utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemuè, & ſubacrem. Raphani conſideratio.

Leonardus Fuchſius, medicus ætatis noſtræ clariſſimus, Armoraciam eam eſſe ſtirpem putat, quam Raphanum ruſticum nonnulli uocauere, folijs oxylapatho maioribus, radicibus acerrimis, quibus utitur uniuerſa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus. Qua in re eũ, alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortaſſe illius plantæ ſapore fretum. Quòd ſi is uel Romam unquam profectus eſſet, uel cæteras notas accuratius perpendiſſet, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidiſſet. Fuch. error.

Raphani Theophraſto libro VII. cap. IIII. de hiſtoria plantarum plura ſunt genera: nempe corinthium, cleonæum, liothalaßium, bœotum. Adoleſcit ampliſſimè Corinthium, quod uel radice conſtat detecta. Hoc enim ſurſum uerſus protruditur, non ut cætera in terram amphari ſolutum eſt. Liothalaßium, quod Thracium uocant, ualidißimum aduerſus frigora traditur. Bœotum dulcißimum eſt, & figura rotundum, nec ut Cleoneum prælongum. Quibus folia lenia, dulciora, ſuauioraq; ſunt: quibus autem ſcabra, acriora. Genus præterea redditur, quod folijs erucæ ſimile conſtat. Raphanus (ut libro VIII. ſimp. medicamentorum ſcribit Galenus) excalfacit quidem exceſſu tertio, ſiccat uerò ſecundo: agreſtis autem in utroque efficacior eſt. Quin & ſemen ipſum planta efficacius eſt. Facultas eiuſdem digerendi. Itaq; ad ſugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda exiſtunt. Raphani uires ex Gal.

Meminit item Galenus Raphani libro II. de alimentorum facultatibus, ſic inquiens. Radiculam ſolam, crudamq; urbani hominum plurimi prima menſa ex garo ſumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiſcent. Ruſtici uerò frequenter cum pane eſitant, non ſecus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obſonia: in quibus eſt origanum uiride, naſturtium, thymum, ſatureia, pulegium, ſerpyllum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia uiridia, eduliorum ſunt obſonia, unà cum illis ſumpta, ſuntq; herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoq; & ipſi nonnunquam eduntur, ſed neceßitate magis, quàm ſponte. Radix in eorum numero eſt, quibus obſonij potius, quàm nutrimenti nomine aßiduè ueſcimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conſpicuè unà calfacit: acris enim eius qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum aßurgentem producere ſolet, ceu alia, quæ nata ſunt ſeneſcere. Hic elixus eſtur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, ſinapiq;, & lactucæ: nutritq; magis caulis ipſe, quàm cruda radicula, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam ſanè & ipſe alendi poteſtatem habet.

habere. Quidam non solùm caulem; sed unà ipsas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medices, tum idiotas illos mirari subit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia. Ipsi quidem id se experientia abunde compertum habere dicunt; nullus tamen eos citra damnum potuit imitari.

SISER.

SISER ALTERVM.

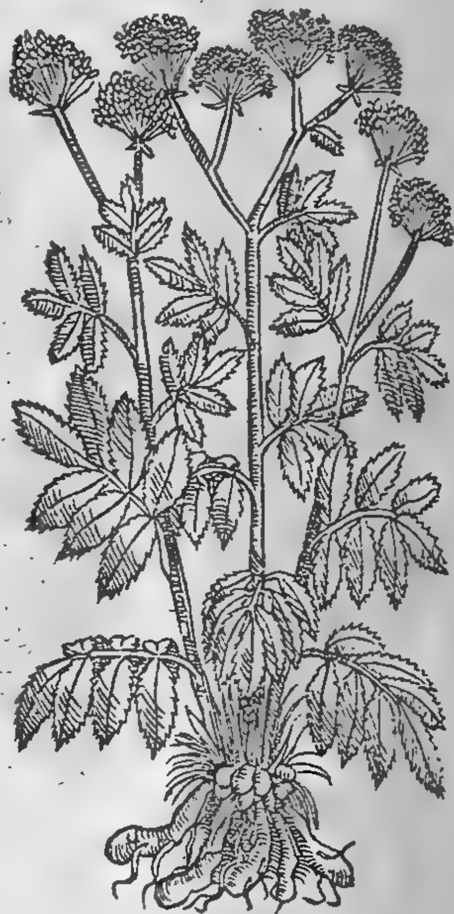

Σίσαρον. SISER. CAP. CVII.

SISER vulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata est, & stomacho vtilis: vrinam ciet, & appetentiam inuitat,

Siseris consideratio.

NON *desunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum uocatarum genus, quæ naporum modo carnium iuri incoquuntur, legitimum esse Siser. Cæterùm eos hallucinari putauerim, Plinij testimonio ductus, qui libro* XIX. *cap.* V. *hæc habet. Inest Siseribus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hisce Carotarum radicibus haud quaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum concludant, nec gustui amaritudinem relinquant: sed dulcedinem potius quandam præ se ferant. Quòd præterea Siser sapore sit subamaro, facilè ex Galeni sententia comprobari potest libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic scribit. Sisari radix cocta stomacho grata est, & urinam mouet, secundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritudinem quandam, cùm leuicula adstrictione. hæc Galenus. Ex quibus facilè colligi potest, Sisera ab hisce carotis plurimùm recedere. Sciendum igitur est, quòd Siser in Italia non seritur: tametsi in Germania, Rheni præsertim fluminis accolæ, suis in hortis sisera frequentissima habeant, quæ & serunt, & colunt. Ideoq; Maguntiæ uenalia abunde reperiuntur, à Tincao agro illuc allata. Siser folio est olusatri, caule, & umbella pastinacæ simili, radicibus dodrantalibus, neruosam intus matricem continentibus, subamaris, & colore subcroceo, & quæ gustatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quarum in cibis præstantia allectus Tiberius Cæsar (ut citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania aduehi sisera curauit ex Gelduba castello Rheno imposito, ubi generositas præcipua.*

Sisari uires ex Galeno.

Siseris forma.

Λάπαθον. LAPATHVM, SIVE RVMEX. CAP. CVIII.

EX GENERIBVS rumicis, oxylapathum uocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens. Alius est satiuus, † illi dissimilis. Tertium genus syluestre, paruũ, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum est, quod alij oxalida, alij anaxyrida, aut lapathon uocant. Folia eius syluestri, ac exiguo rumici similia: caule non magno: semine subacuto, rubente,

OXYLAPATHVM.

OXALIS.

HIPPOLAPATHVM.

rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, melicerides, rosaceo, aut croco adiecto, discutiuntur. Syluestris, & oxylapathi, & eius, quam oxalida nominant, semen ex aqua, aut uino vtiliter bibitur, contra dysenterias, & cœliacorum affectus, stomachi fastidia, scorpionum ictus. Quòd si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & scabrosos ungues persanant: sed antea locus aceto, & nitro in sole perfricandus est. Pruritus corporis, decoctum earum sedat, si foueatur, aut in solijs balnearum confricetur. Coctæ in uino, & instillatæ, aurium, dentiumque dolorem mulcent: strumas, parotidasque discutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicum gestamine utuntur, eas collo appendẽtes. Tritæ, & admotæ fœminarum profluuia sistunt: cum uino autem potæ regio morbo medentur, calculos uesicæ comminuunt, menses cient, scorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus est magnum, in paludibus nascens. Easdem habet uires, quas supradicta rumicis genera.

TAMETSI *Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non seratur; in ijs tamen sponte frequentissimus nascitur, nullis deficientibus notis, quibus satiuus delineatur.* Rumicis consideratio. *Lapathum, quod in paludibus nascitur, Dioscoridi Oxylapathum uocatur, nõ quidem quòd gustu acutum, seu acidum sentiatur, ut oxalis, quam uulgus officinarum Acetosam* Oxylapathũ.

appellat, sed quòd folijs proueniat in acutum desinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò significat acutum saporis respectu, modò mucronatum respectu formæ. Ad quod non aduertentes Auicenna, pariterq; Serapio Lapathum omne nullo discrimine Acetosam nominant, perperàm id ad saporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioscorides in primo lapathi genere. Plinius lib. xx. cap. xxi. Oxylapathon non nisi in palustribus nasceus, satiuo similius esse scribit, cùm tamen alterum alteri dißimile faciat Dioscorides.

Oxalidis consideratio.

Illud uerò, quod ab acido succo ὀξαλὶς Græcis dicitur (etsi id silentio inuoluat Dioscorides) duorum est generum, maius nimirum, & minus. Illius folia sunt hortensi similia: huic uerò sagittarum figura, mollia, læuia, quibusdam ueluti capillamentis subrubentibus inspersa, succosa, folijsq; maioris acidiora. Semen utriq; idem, præterquàm quòd maiori maius, minori uerò minus.

Hippolapathum.

Hippolapathum porrò non solùm in palustribus prouenire uidemus; sed etiam in montibus, ijs præsertim in locis, ubi pecudes diutius stabulari solent, & ubi eorum fimo pinguescit solum, illi plantæ omnino correspondens, quæ sub Rhabarbari nomenclatura, paßim hodie in hortis, ac uiridarijs plantatur.

Lapathi uires ex Gal.

Lapathi meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lapathum moderatè digerentem sortitum facultatem est, at oxylapathum mistam: nam simul cum eo quòd digerit, nonnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifestam quandam etiam astrictionem obtinet, adeò ut & dysenterias, & diarrhœas, siue profluuia sanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, easdem dictis facultates obtinet, sed imbecilliores. Et libro secundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, syluestrem betam poßit quis appellare, cùm non gustu solùm; uerùm etiam facultate hortensi betæ persimilis sit. Quoniam autem beta aliquando iucundior est rumice, idcirco ea magis homines uescuntur. Quare nec nos quoque prolixius hic de rumice scribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia exposuerimus.

† *Nihil fortasse Plinius à Dioscoride dissentiet, si in hoc loco sequamur lectionem Oribasij lib. xi. simplicium: qui habet οὐ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, id est, non prorsus simile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter se differre, quantum uulgata lectio innuere uidetur.*

Λαμψάνη. LAMPSANA. CAP. CIX.

LAMPSANA syluestre olus est. Plus alit, quàm rumex, & stomacho vtilius. Cuius folia, caulesque coquuntur in cibo.

Lampsanæ cósideratio.

QVANVIS *hic inter olera, quæ in alimentorum usum uenere, Lampsana recenseatur à Dioscoride; nullis tamen notis ab ipso describitur, quòd fortasse suis in regionibus notißima haberetur. Id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim unà cum Plinio lib. xx. cap. ix. inter syluestres braßicas lampsanam esse, pedalis altitudinis, hirsutis folijs, napi simillimis, nisi candidior esset flore. Nascitur hæc frequentißima in Hetruria, Apulia, ac plerisq; Italiæ locis, ijs præsertim campis, qui aratrum eo anno minimè sensere: tametsi nobis hac tempestate non fuerit, nisi forsan urgente annonæ penuria, in alimentorum usum recepta.*

Lampsanæ uires ex Gal.

Meminit huius Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Lampsana esa succos prauos procreat. Cæterùm illita abstergendi nonnullam, digerendiq; facultatem poßidet.

BLITVM.

Βλίτον. BLITVM. CAP. CX.

BLITVM estur oleris modo, aluo vtile est: nullius in medicina usus.

Bliti consideratio.

BLITVM *duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Vtrunq; notum, in hortis, & campis nascens. Rubro caulis, & folia adeò rubescunt, ut coccineo colore infecta uideantur, etsi temporis tractu tandem purpurescant. Folia amarantum referunt, sicut etiam caulis. Quin & radix sanguineo succo madet. Album prouenit ijsdem folijs, latioribus tamen, & colore subalbidis. Flores & semen racematim cohærentes, tenuibus insident ramusculis, ex alarum cauis prodeuntibus, panicularum effigie, syluestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone uulgò appellant, recipiturq; nonnullis in cibum. Id nanq; aqua prius decoquunt, demum affuso oleo, uel butyro in sartagine frigunt, additis allio, & omphacio, uel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (ut ego ex uisu testari poßum) uomitiones mouet, uentriculi & intestinorum tormina facit, & alui fluxiones ciet, excitata bile. Eaq; propter Plinius libro xx. cap. xxii. ita de eo scriptum reliquit. Blitum iners uidetur, ac sine sapore, aut acrimonia*

acrimonia illa. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeò turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum, è uino prodesse, & clauis pedum illini. Item lentibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat. hactenus Plinius. Bliti meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Blitum olus est esculentum, humidæ, frigidæq; temperatura, in secundo maximè excessu à temperatis. Item secundo de alimentorum facultatibus: Qui porrò, inquit, atriplicis, blitiq; gustabilem qualitatem intelligit, brasicæq; saporis commeminit, lactucam in brasicæ, ac horum olerum medio esse non diffitebitur: siquidem illa egregiè desiccat, hæc contra planè humida, aquosaq; sunt. Quapropter non ex solo oleo, garoq;, sed addito aceto sæpius, meliusq; assumuntur: aliàs nanq; stomacho infesta sunt. Diximus autem istiusmodi olera nonnihil ad læuigandam aluum momenti afferre, maximè si cum humiditate glutinosam lubricitatem sortita sint. hæc Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, si Plinij, & Galeni scripta perpendamus, quòd dixerit Dioscorides, Blitum aluo utile esse, & nullius in medicina usus.

Bliti uires ex Galeno.

ΜΑΛΑΧΗ. MALVA. CAP. CXI.

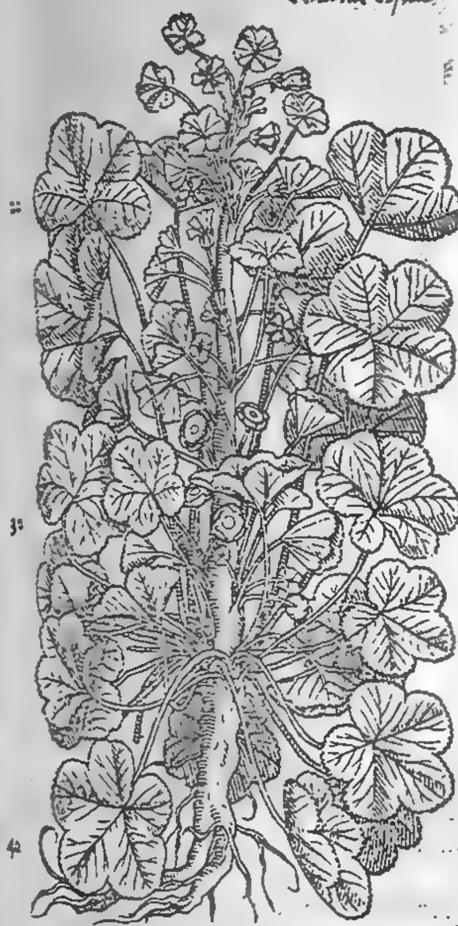

MALVA satiua esui longè aptior syluestri. stomacho aduersatur: aluum iuuat, sed multò magis caules: interaneis, & vesicæ vtilis. Cruda folia cum salis exiguo manducata, ægilopas ex melle sanant: verùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salē vtendum est. Contra aculeatos apium, vesparumque ictus, illita efficax est: eadem cruda cum oleo trita peruncti non feriuntur: vlcera manantia in capite, furfuresque cū vrina sanat. Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tritaque, vtilissimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum vuluas insessione mollit: prodest erosionibus vesicæ, & intestinorum, vuluæ, sedisque, clystere infusum. Ius decoctæ cum radice sua contra omnia venena auxiliatur, si continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangiorum morsus remedio est: lac euocat. Semen in vino potum, addito loti syluestris semine, vesicæ cruciatus lenit.

Maluæ consideratio.

MALVA uulgaris adeò notitiæ est, ut nulli ferè reperiantur, qui eam non nouerint. Plura eius genera: sed ea, quæ aliquibus locis in Italia arborescit, nil aliud est, quàm satiua cultorum mangonio in tantam magnitudinem assurgens, ut libro primo de plantarum historia cap. V. prodidit Theophrastus, cùm inquit. Quædam etiam comperta sunt ob culturam diuersa effici, atq; à sua natura discedere, ut Malua in altum se attollens, atq; in arborem transiens. Quippe ita fit neq; tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita ut longitudine, crasitudineq; instar hastæ posit grandescere: quapropter commodè ad usum baculi uenit. Tempore uerò longiore exacto, pro ratione magis quoq; incrementa capesit. hactenus Theophrastus. Plinio libro XIX. capite IIII. præter eam, quæ in Arabia septimo mense arborescit, & baculorum usum præbet extemplo, est & Malua arbor in Mauritania Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum uiginti, crasitudinis quam circumplecti nemo posit. In simili genere habetur & canabis. Maluam, quæ in arborem degenerauerat, uidi ego primùm Grignani ad Benaci ripam in quodam monachorum cœnobio, ubi eorum otio, & cultu tantam sibi asciuerat amplitudinem. Est & ea inter Maluarum genera recensenda, quæ in hortis ac uiridarijs folio exit magno, rotundo: caule tricubitali: floribus rosarū effigie rubentibus, candidis, uel subrubeis, nullo tamen odore fragrantibus. Nam si ut rosæ nares cōciliarent, quemadmodum oculos hilari forma, ac coloris uiuacitate alliciunt, nulli dubium est, quin de præstantia, ac pulchritudine cum ipsis rosis certare potuissent. Maluæ meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Maluæ agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & siccior. Porrò huius generis est & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, sed efficacissima comprehensarum in digerendo. Appellatur etiam althea. Et lib. II. de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quædam syluestris malua, ceu à lactuca est Seriexin, id est lactuca syluestris. Inter uerò has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint syluestria, satiua humidiora. Permistum quoq; est maluæ succo aliquid glutinosum; quo lactuca caret. A refrigerandi facultate manifestè abest, ut etiam ante sumptionem cernere licet, si ex ambobus uicißim oleribus cataplasma ad calidū quempiam affectū, quale est erysipelas, componas: id quod factitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad læuorem exactissimum redacta sint. Tum nanq; cognosces lactucam manifestò refrige-

Maluæ uires ex Galeno.

rare : maluam uerò modicum, & quasi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorsum labitur, non tantùm quia humidum est; sed etiam quia glutinosum, præcipuè cùm oleum, garumq; affatim unà hauritur. Ad concoctionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum, succos inter se compares, tenuis & abstersorius betæ, maluæ craßior glutinosiorq;, lactucæ in utriusq; medio statuetur.

ATRIPLEX SATIVA. ATRIPLEX SYLVESTRIS.

Ἀτράφαξις. ATRIPLEX. CAP. CXII.

ATRIPLICEM aliqui chrysolachanon vocant, cognitum olus est. Duo eius genera, sylueſtre, & ſatiuum. Coctum estur, ut olus: aluum mollit. Panos discutit, siue crudum, siue coctum illinatur. Semen cum aqua mulsa potum, regium morbum sanat.

Atriplicis cōsideratio.

ETSI in Hetruriæ hortis rara admodum sit Atriplex; frequentißima tamen apud Insubres seritur, quòd ex ea præsertim rura sibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutißimo cultello Atriplicis folia, et caseo in scobem attrito, butyro, ac ouis commiscent, & in sartaginibus foliosa pasta substrata, decoquũt, comeduntq; abunde, perunctis undiq; labijs. Hæc inter olera ocyßimè assurgit: nam & seritur, & manditur decimo quinto à satu die. Folia promit caule tenus lata, in mucronem tamen desinentia, sagittarum instar, pinguia, succosa, colore ex uiridi in luteum languescente. Caulis, qui illi rubet, multis undiq; adnatis, ad quatuor cubitorum mensuram adolescit: semine preßis, tenuibusq; folliculis concluso. Præstat Atriplex in cibis uere tantùm: siquidem ut ocyßimè crescit, ita & uelocißimè senescit, & deperditur.

Recētiorum quorundam opinio reprobata. Spinacia

Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam uulgò dictam, eiusdem esse generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertißimè. quippe præter id, quòd Spinacia nouum in Italia olus est, & foliorum, & caulis, & seminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, sicuti et sapore. Namque suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam chrysolachani speciem esse. Sed eius sententiam minimè probandam censeo: chrysolachanon enim Latinis aureum olus significat. quod tametsi Atriplici competere poßit; non tamen ob id Spinaciæ conuenire uidetur, quæ folijs, caule, flore, ac semine perpetuò uirescit.

Atriplicis uires ex Gal.

Atriplex, ut memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est, humida quidem secũdi ordinis à medijs, frigida uerò primi, quam utiq; tepidam esse caliditatem posuimus, cuiusmodi rosis inest: nõ tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter maluæ. Quin et uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porrò paululum omnino eius est, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex, & malua, quàm agrestes tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus, gliscentibusq;, & mollibus etiámnum, ac uelut feruentibus hortenses: uigentibus autem, & decli-

& declinantibus, ac indureſcentibus commodiores ſunt agreſtes. Semen eius abſtergendi uim habet: itaq; ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatam utile eſt. hæc Galenus. Scribit Serapio Razin uidiſſe hominem quendam, qui ex Atriplicis ſemine duarum drachmarum pondere ſumpto, crebris tum uomitionibus, tum alui deiectionibus uexatus fuit, adeò ut ad extremam uirium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non eſt: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad ruſticos purgandos Atriplicis tantùm ſemen exhibebat: quod ijs non ſine moleſtia magna aluum abunde ciebat, atque etiam ſimul crebros prouocabat uomitus. Quæ tamen facultas paucis, ut puto, hactenus innotuit.

BRASSICA CRISPA.

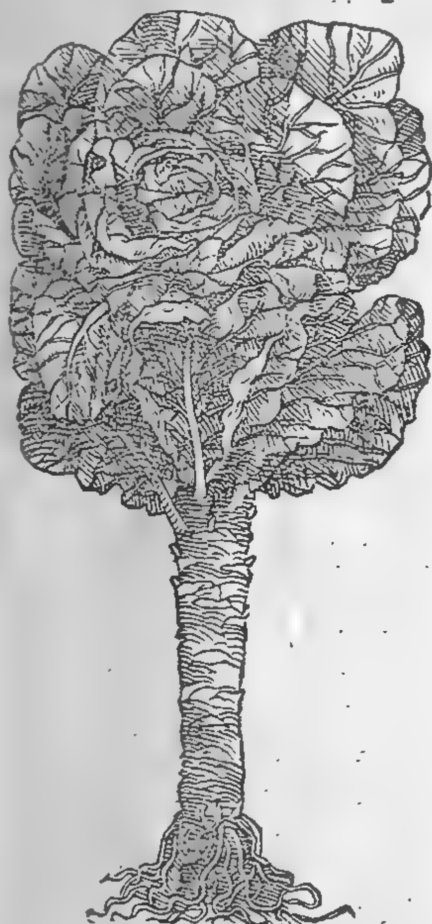

BRASSICA CAPITATA.

Κράμβη. BRASSICA. CAP. CXIII.

BRASSICA ſatiua aluo idonea eſt, ſi modò leuiter ferueſacta edatur. nam percocta aluum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: ſtomachum autem malè habet. acrior eſt æſtiua. In Aegypto propter amaritudinem non eſtur. Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulam diſcutit, & vini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendum vrinam validior. ea condìta ſtomacho inimica eſt: aluum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum vino quoque epotus, viperarum morſibus auxiliatur: cum fœni græci farina, podagris, & articulorum vitijs illinitur: prodeſt & ſordidis vlceribus, & vetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem ſacrum, lepraſque ſanant. carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduerſus depaſcentia vlcera, gangrænaſque valent. Lienoſiſque ex aceto cruda proſunt. Manſa, deuorato ſucco, retuſam vocem inſtaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu vitiat. Semen eius, præſertim quæ in Aegypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem, lentigineſque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci vetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

Κράμβη ἀγρία. BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIIII.

SILVESTRIS Braſſica, maritimis prærupt iſque locis, magna ex parte gignitur: ſatiuæ ſimilis, ſed candidior, hirſutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non inſuauis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoreſque diſcutiunt.

Κράμβη

Κράμβη θαλασσία. BRASSICA MARINA. CAP. CXV

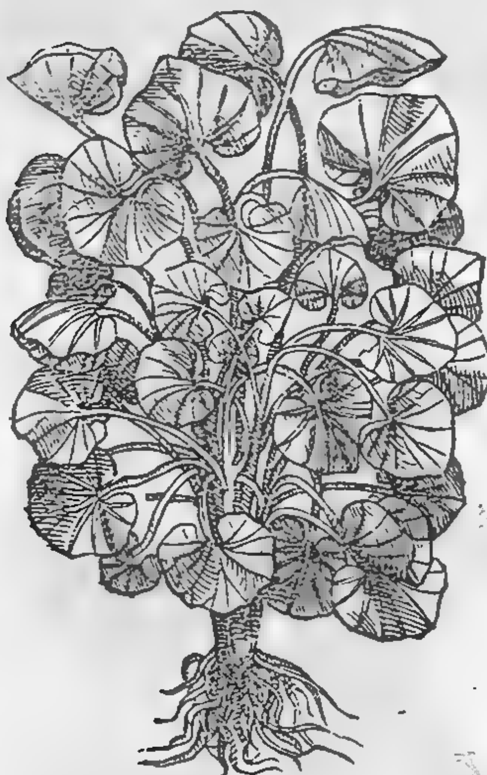

MARINA Brassica à satiua prorsus abhorret, quòd folia ferat rotundæ aristolochiæ, longa, tenuia: singula à ramulis rubentibus exeunt, singulari, vt hedera, pediculo. Albo succo prædita est, sed pauco, salso gustu, & aliquantum amaro, pingui concretu. Herba in totum stomacho inimica, acris: vehementissimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

Brassicæ satiuæ genera.

SATIVA Braßica, Theophrasto, & Plinio autoribus, in multiplici recensetur genere. Id quod & horti in Italia attestantur: nam in ijs multiplex, & uaria crescit Braßica. Cato braßicæ tria fecit fastigia. Vnam grandibus, latisq; folijs, caule magno, tonsili cimarum luxuria. Alteram crispo folio, quam ab apij similitudine apianam uocant. Tertiam propriè uocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui succo, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentosam. Verùm Plinius libro XIX. cap. VIII. Braßicæ (ut diximus) complures enumerauit species. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ crispis admodum folijs, lactucæ modo in se concluditur, intus albicans, tenera, subdulcis, & quæ hac ætate omnium præstantißima habetur. Ait enim, Sabellicæ usque in admirationem crispa sunt folia, quorum craßitudo caulem extenuat, sed dulcißima perhibetur ex omnibus. Est & capitata conglomeratis undique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato sic inquit. Nuper subiere lacuturres ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turrisq;, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem torosi. Nec plus capitis ullis post trituram, cui pedale aliquando conspicitur: & cima nullis serior. Quæ omnia nostratibus braßicis capitatis, quæ uulgò Capucci dicuntur, pulchrè correspondent. Est insuper ex ijs, quæ nostris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurq; subinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminisse Plinium, nec eo uetustiores alios, qui de hortorum sationibus scripsere: sicuti nec illius, quæ folijs admodum per ambitum laciniatis, minutimq; intercisis assurgit. Pernicialia porrò Braßicis omnibus cum uitibus odia seruatur. Vitemq; uiuam oleris huius odore fugari Theophrastus, & Plinius affirmant: aßitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento usus Androcides, Braßicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam sedet, id causæ reddidit in problematibus Aristoteles, quòd scilicet dulcem nimirùm succum, abstergentemq; contineat.

Brassicæ syluestris cõsid.

Syluestris in maritimis nostris Senensibus Argentario promontorio, alijsq; tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens nascitur. Hanc nõ longè à Terracina urbe, uia qua itur Neapolim, plurimam uidimus, folijs domesticæ similibus, sed hyoscyami modo hirsutis, amaro ac insuaui gustu. Ex semine Braßicæ ueteris (ut Plinius est autor lib. XIX. cap. X.) rapæ fiunt, atq; inuicem.

Brassicę vires ex Galeno.

Braßica satiua, & esculenta, ut memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, desiccandi uim habet tum esa, tum foris imposita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui & ulcera glutinat, & maligna ulcera sanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè solubiles, & id genus quoque erysipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes sanat. Habet quiddam etiam in se abstersorium, quo lepras curat. Porrò semen eius potum lumbricos interficit, maximè braßicæ Aegyptiæ, quantò ea scilicet temperatura siccior est. Sanè amaræ qualitatis particeps semen est, sicut uidelicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea sunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; alia modicam abstersionem postulant, adiuuat. Caules braßicæ combusti, cineres efficiunt admodum desiccantes, ut uidelicet iam adurentem uim participent. Hac ratione cum ueterem adipem commiscentes, ad inueteratos laterum dolores, & si quid eius fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens medicamentum efficitur. Braßica uerò agrestis quodammodo calidior, sicciorq; domestica est, ceu alia propemodum omnia agrestia sui generis, domesticis secundum utranq; hanc facultatem ualentiora sunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam sumitur, ut quæ longius ab humana recesserit temperatura. Eadem de causa et gustantibus amarior est, quàm domestica: quanquam domestica quoq; subamarum quiddã, & acre contineat: sed utrunq; habet agrestis ualidum. quare etiam extergit, & digerit quàm domestica ualentius. Marina autem braßica suprà quàm quòd uentrem deijciat, utpote subsalsa, & subamara gustu, fuerit sanè etiã ad externos corporis usus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. II. de aliment. facultate: Braßica quoq;, inquit, à multis ut obsonium estur: medici autem, ut desiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatibus medicamentorum ageremus, tum etiam in libro superiore: quæ nunc summatim perstringemus. Ergo Braßicæ succus purgandi uim quandam obtinet: contrà solidum eius corpus siccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem potest. Proinde cùm expellere alui excrementa propositum erit, aheno, in quo elixa unà cum aqua fuit,

propius

proprijs admoto, ipsam eximere confestim, uasculoq; in quo paratur, oleum cum garo inijcere oportebit: si salem pro garo sumas, nihil refert. At humentem aluum siccare uolentes, cùm mediocriter bullisse uidebitur, priore aqua effusa strepente, aliam calentem inijcimus: ac ita rursus in ea discoquimus, usq; dum tenera flaccidaq; euaserit. quod non facimus, cùm uentris subducendi gratia sumitur. hactenus Galenus. Cæterùm licet Dioscorides prodiderit marinam brassicam folia ferre rotundæ aristolochiæ, longa, ac tenuia; ea tamen non ab re ab omnibus esse censetur, quam uulgo officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis nascatur, folijs lacteo succo madeat, ramulis constet rubentibus, è quibus prodeunt ipsa folia, hederæ modo, quæ gustu salsa, & amara, & quadantenus acria sentiuntur.

Brassicæ marinæ consid.

Quamobrem Dioscoridis codicem hoc in loco, sicut et in alijs permultis, mendi suspicione non uacare putamus. Factum euenisse crediderim librariorum incuria, ut folia μακρὰ, id est, longa, pro μικρὰ, id est, parua, hoc loco successerint: & certè facilis fuit unius literæ lapsus. Siquidem Soldanella uocata omnibus notis marinam brassicam representat, exceptis folijs, quæ sunt aristolochiæ rotundæ minora. Ruellius uir doctissimus, etsi in hoc nobiscum cæterisq; consentiat, quòd marina brassica hæc sit herba, quæ uulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota; in eo tamen manifestè aberrasse deprehenditur, quòd Soldanæ folia aristolochiæ longæ, atq; eam prælonga reddiderit. Errat præterea in hac planta Matthæus Siluaticus pandectarum autor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam esse. Cuius error apertè cõuincitur ipsius Serapionis testimonio: quippe qui Chachile suam usneæ simile fecerit, folioq; non aristolochiam, sed nasturtium imitari tradiderit. Marinam brassicam in litoribus Venetis, Aquileiensibus, ac Tergestinis, ubi copiosa nascitur, nos sæpius uidimus, ac legimus.

Locus Diosc. suspectus.

Ruellij error.

Siluatici error.

BETA NIGRA. Mangolt

BETA CANDIDA.

ΤΕῦΤΛΟΝ. BETA. CAP. CXVI.

BETA duorum generum est. È quibus nigra coquitur cum lenticula, vt ventrem sistat: quod magis radice eius præstatur. Candida aluo vtilis est. Vtraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxij succi est. Vnde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures, lendesque deterget: perniones fotu mitigat. Crudis folijs vitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, scalpello prius exasperatas: atque depascẽtia vlcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisque cocta medetur.

BETA *tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentissima nascitur. In Germania tamen habetur & rufa, non modò folijs; sed etiam radice, quæ illi raporum oblongorũ magnitudine extuberat: colore adeò rufescente, ut eius succus*

Betæ cõsideratio. Nota B.

succus uiuum sanguinem refrat. Hanc Germani hyeme cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, & in acetarijs asperso pipere concinnant ad esum, carotæ uulgò uocatæ modo. Sed & illis dulcior est, & gustui gratior. Betæ facultates adnotauit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Beta nitrosæ facultatis particeps est, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitrositatem omnẽ exuit, fitq; facultatis phlegmonis aduersæ, leuiter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumq; ualidior est Beta alba. Nam nigra adiunctum habet adstrictionis quippiam, & magis in radice, quàm alijs partibus. Et libro II. de alimentorum facultatibus inquit. Betæ abstersorius inesse succus conspicitur, adeò ut aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam stomachum demordeat, præsertim ijs, quibus natura sensu exactiore præditus est: ob idq; largius comesa, stomachum infestat. Huius, ceu aliorum olerum, exigua est alimonia. Iecoris obstructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem ubi cum sinapi estur, aut aceto. Lienosos item similiter manducata mirifice iuuat. Iure enim quis ipsam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur. hactenus Galenus. Inueniri syluestrem Betam tradidit Plinius libro xx. capite VIII. eamq; uocari Limonium, quod describitur à Dioscoride libro quarto, à Galeno uerò libro VII. simplicium medicamentorum. Cuius sententiæ refragatur Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Equidem non satiuam solùm maluam; sed agrestem quandam etiam esse perhibuimus, quemadmodum et lactucam. At agrestis Beta nulla est, nisi utiq; quis lapathum ita nominare uelit. Candida beta, Plinio loco nuper citato autore, cocta, & cum allio crudo sumpta, alui tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (ut ipse sæpius periculum feci) clysteribus infusus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum pollet, præsertimq; ubi lenientia clysmata nihil profecerint.

Betæ facultates ex Gal.

Beta syluestris Plinio.

Ἀνδράχνη. PORTVLACA. Bürgel CAP. CXVII.

Burtzelkraut

PORTVLACAE vis adstringit. Capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæterisque, cum polenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, uesicæ doloribus, auxilio est: commanducata dentium stupores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, fluxionesque mulcet: renes, & uesicam adiuuat, etiam si erosionem sentiant: ueneris impetus exoluit. Succus epotus simili effectu prodest, in febribus ualet. Contra teretes uentris tineas, cruentam excreationem, dysenteriam, hæmorrhoidas, & profluuia sanguinis, percocta efficax est: item contra sepis morsus. Ocularibus medicamentis utilissimè commiscetur: interaneis fluxione laborantibus, atque vuluarum erosionibus, infunditur: contra dolores, quos æstus excitauit, caput ex rosaceo, & oleo fouetur: eruptiones papularum in capite, cum uino emendat: vulneribus, quæ ad syderationem spectant, ex polenta illinitur.

Portulacæ genera.

Portulacæ uires ex Gal.

PORTVLACA omnibus uulgarissima est. Duo eius habentur genera. Vnum satiuum, cui folia insunt latiora, & caulis crassior in altum se attollens. Alterum uerò syluestre, humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus folijs. Portulacæ meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento est, paucæ cuiusdam particeps austeritatis. Proinde fluxiones repellit, & maximè biliosas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrigerandi quidem facultate tertij excessus à temperatis, ac medijs: in humectandi uerò secundi. Hac ratione & æstuantes, ut si quid aliud, adiuuat tum uentris osculo imposita, tum totis hypochondrijs, potissimùm in febribus hecticis. Præterea dentium stuporem sanat, nempe quæ ab acidorum succorum contactu, asperè exiccata fuerant, leniens, atque replens, utpote cùm uiscosam habeat humiditatem. Similiter uerò & succus eius. Itaq; non foris modò impositus; sed epotus quoq; refrigerat. Hoc sanè & toti herbæ comesæ accidit. Quoniam autem subastringit, utiliter dysentericis editur, & muliebri profluuio, & sanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò est, quàm herba, succus ipsius efficacior.

Et lib. II. de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: sed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam, & glutinosam. Vt medicamentum autem, dentium stupori medetur ob lentorem suum morsus expertem. de ea diffusius in opere de facilè parabilibus sumus locuti. Hæc ipsa, ut tradidit Plinius lib. & cap. xx. emplastri modo imponitur umbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle, aut cimolia creta. Prodest in uniuersum omnibus calidis affectibus.

Ἀσπάραγος. ASPARAGVS. CAP. CXVIII.

Corrvda, ſiue ſylueſtris aſparagus, vulgaris eſt notitiæ. Huius cauliculi in cibo cocti, uentrem emolliunt, vrinam cient. Radicis decoctum cõtra vrinæ difficultatem, regium morbum, renum uitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum uino aũt, phalangiorum morſibus auxiliatur. Si decocti ſuccus ſuper dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem ualet. Canes, ut aiunt, ſi decoctum bibant, emoriuntur. Aſparagum etiam naſci prodiderunt, arietis cornibus contuſis, atque defoſsis. quod, quantum equidem ſentio, planè à ueritate abhorret.

† Altilis autem aſparagus, multis ramis fruticat, folijs fœniculi, longis, numeroſis; radice rotunda, grandi, ſpongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in uino albo, renum dolores ſedant. Aſſus autem, coctúsue, urinæ ſtillicidium, difficultatemque, ac dyſenterias mitigat. Radix cum uino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, ſumpta, regium morbum ſanat: coxendicis cruciatus, ſtranguriamque leuat. Alligata radix, aut hauſtum eius decoctum, conceptum adimit, & ſterilitatem adfert.

Asparagi *tam ſatiui, quàm ſponte naſcentes, in Italia notiſsimi ſunt. Meminit horum Galenus libro* VI. *ſimplicium medicament. ſic inquiens. Aſparagus petræus, aut myacanthinus abſtergendi uim habet, idq; citra manifeſtam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbæ ipſius radices, & ſemen. Quin & dentium dolores ſanat ſiccitatis nomine, quam uel maximè dentes requirunt. Et lib.* II. *de alimentorum facultatibus: Inſuper (inquit) aſparagorum alius regius in hortis naſcens, alius* ἕλειος, *id eſt, paluſtris appellatur, ceu alius ab ijs, qui à bryonia oritur. Omnes autem ſtomacho utiles ſunt, urinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum aſparagis magis alunt, nimirum quantò illis ſunt ſicciores. hæc Galenus.* Asparagorũ uires ex Gal.

Aſparagi in cibo ſumpti, ut ſcribit Plinius libro XX. *capite* X. *oculis claritatem afferunt: pectoris, & ſpinæ doloribus proſunt. Venerem ſtimulant, & uentrem leniter molliunt. Aſparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hactenus Plinius. Cæterùm, ut memoriæ prodidit Auicenna Fen ultima libri quarti, Aſparagi in cibis ſuaui odore corpus totum commendant: uerùm urinam fœtidam trahunt.* Ex Plinio, & Auicenna.

† Licet in Græcis non planè conſtet, hic altilis, uel ſatiui aſparagi mentionem fieri: tamen non uideo, quomodo hæc ad ſylueſtrem quoq; referri poßint, ut aliqui referenda cenſent. Cùm enim hunc notum eſſe antea dixiſſet Dioſcorides, non aliam, ut ſolet, eius ſubieciſſet deſcriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad ſatiuum referenda putemus, uel ſaltem mendum ſubeſſe ſuſpicemur.

Ἀρνόγλωσσον. PLANTAGO. CAP. CXIX.

Dvo Plantaginis genera. Minor folia habet anguſtiora, minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloſo, in terram inclinato: floribus pallidis: ſemine ſummis caulibus emicante. Altera maior, lætior, uirentiorque, latis conſtans folijs, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, anguloſus, ſubruber, à medio ad uerticem tenui ſemine circundatus: radicibus nititur teneris, hirſutis, candidis, digitum craſsitudine æquantibus. Naſcitur in lacunoſis, ſepibus, & locis humidis. Multò utilior magna eſt. Vim habent folia exiccatoriam, conſtringentem. quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atque elephanticis, ſordidiſque illita proſunt: profluuia ſanguinis, vlcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, nomasque cohibẽt: uetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia ſanant: ſinus conglutinant: morſibus canis, ambuſtis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, ſtrumis, ægilopijs, illita cum ſale proſunt. Coctum cum aceto & ſale olus, dyſentericis, cœliacisque, ſumptum ſubuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum. & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen eſt, datur & herba decocta poſt aridas epulas, ſic ut media antecedat. comitialibus, & ſuſpirioſis data proficit. Foliorum ſuccus, colluta ſubinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut ceruſa igni ſacro medetur: fiſtulis infuſus prodeſt: lippitudinibus, & aurium doloribus idem ſuccus inſtillatur. additur quoque in oculorum collyria. gingiuis cruore ſuffuſis, & ſanguinis reiectionibus, potu confert: clyſtere

PLANTAGO MAIOR.

PLANTAGO MINOR.

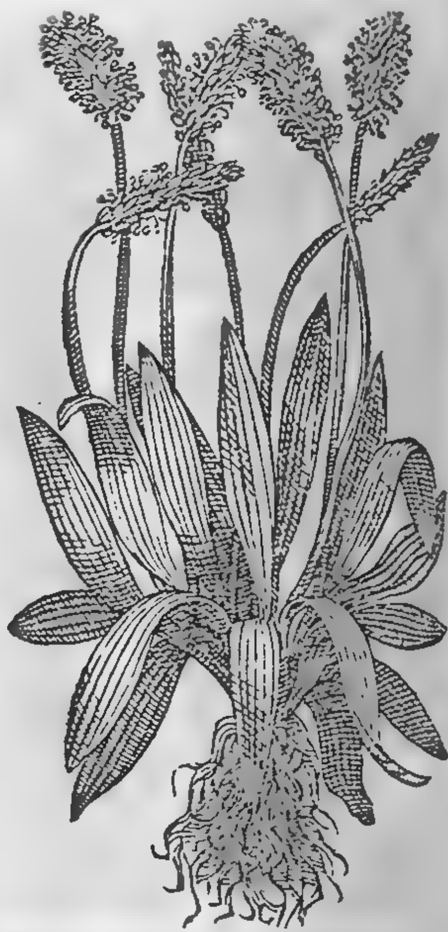

clystere dysentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduersus strangulationes vuluæ, in uellere subijcitur, etiamsi vulua fluxione laboret. Semen ex uino potum alui fluxiones, & sanguinis excreationes sistit. Decocta radix, & manducatu, & collutione, dentium dolores sedat: eadem cum folijs, vlceribus renum, & uesicæ in passo datur. Ferunt tres radices, cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis gestamine, discutiendis strumis vtantur.

Plantaginis consideratio.

QVANQVAM *à Dioscoride, Plinio, Apuleio, alijsq; omnibus antiquis authoribus, duo tantum Plantaginis genera recensentur, maius nimirum, & minus: eam tamen, quam uulgus, quòd lanceæ cuspidis formam referat, Lanceolam appellat, esse tertiam quandam Plantaginis speciem, nemo est qui ambigat. Hetruscis plantago Centinerbia uulgò uocatur, corrupto à Quinqueneruia uocabulo. Maior, eo quòd eius folia, quæ latiora sunt, fibris septem tanquam neruis distinguũtur, Septineruia appellatur. Media, quoniam in eius folijs quinq; apparent costæ, Quinqueneruia dicitur. Minima uerò, quòd eius folia, quæ leuiter hirsuta sunt, tres tantum habeant neruos, Trineruia dici potest.*

Plantaginis vires ex Gal.

Plantago (ut scriptum reliquit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum) mistæ est temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet uerò & austerum quiddam, id quod terreum est, siccum, frigidum. Itaq; refrigerat simul, & desiccat, & in utroque secundi excessus à medijs est. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quod refrigerant, unà etiam sicca sunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dysenterias: nam & sanguinis profluuia sistunt, & si quid aduratur, refrigerant: tum sinus quoque glutinant, & alia ulcera recentia simul & uetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè tutò secunda est plantago, idq; temperaturæ symmetria, & conuenientia. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obstupefaciat. Semen eius, & radix similis sunt facultatis, nisi quòd siccioris, & minus frigidæ. Sed semen etiam subtilium est partium: radices uerò craßiorum. Ipsa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digesto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipsorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renum obstructiones, non has tantum adhibent; sed folia quoque, & multò magis semina. Hæc enim quandam in se abstergendi facultatem obtinent: quam & in herba uiridi inesse satis conijci potest, uerùm ab humiditatis copia uinci.

Σίον. SIVM, SEV LAVER. CAP. CXX.

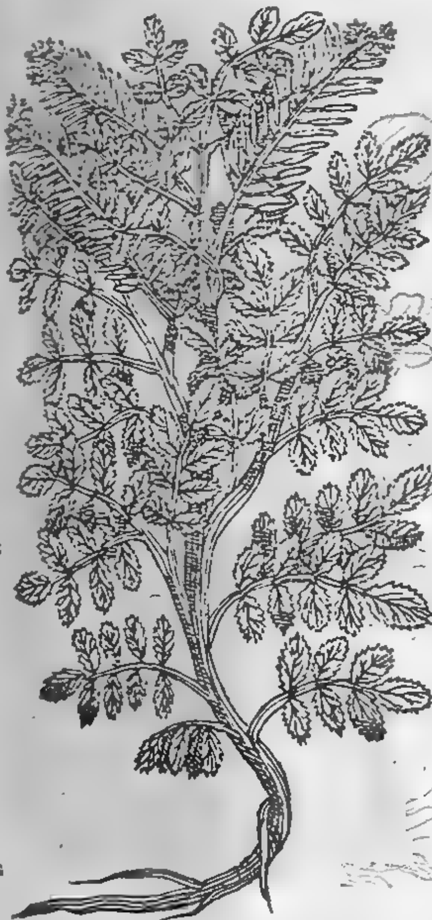

Sion in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, folijs latis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaque eſu, calculos rumpunt, atque excernunt: vrinas cient: menſes, & partus extrahunt: dyſentericis in cibo auxiliantur. De ſio Crateuas tradit, herbam eſſe fruticis ſpecie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, & ad erucam accedentia.

Sij conſideratio.

Sivm in ſcaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æſtate uerò frigeſcunt, plerunq; naſcitur. Cæterùm falluntur apertiſsimè, qui pro Sio herbam Creſcióne uulgò uocatam, tam ſcilicet dulcem lactucæ ſimilem, quàm acrem, ac ſubamarã, cui naſturtij ſapor, & erucæ folia inſunt, in medicamentis uſurpant. Quippe quòd ea non alia ſit planta, quàm ſiſymbriũ aquaticum ſequenti capite à Dioſcoride deſcriptum, non legitimum Sium, quod noſtratibus Senenſibus uulgò uocatur Gorgoleſtro. Hoc enim à Dioſcoridis Sio nullis prorſus diſsidet notis: quandoquidem pinguis eſt planta, caule recto: folijs latis, in ambitum ſerratis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis: floribus candidis: ſemine corniculis incluſo. Rari admodum ſunt fontium riuuli, quibus aquaticum ſiſymbrium innatet, qui Sium etiam non habeant. Plinius libro, & cap. XXII. Sium cum aquatico ſiſymbrio confudiſſe uidetur: quòd Sio ſiſymbrij aquatici uires aſsignauerit, nominis fortaſſe communitate deceptus. Nam Dioſcoridis teſtimonio, ſiſymbrium hoc, quod aliqui cardaminam uocant, nonnulli etiam ſium appellant. Vnde quòd fortè exiſtimauerit Plinius Sium, & cardaminam unam, & eandem plantam eſſe, uni tantùm Sio utriuſque facultates reddidit: etſi prius lib. XX. cap. XXII. ſpeciatim de ſylueſtri ſiſymbrio in riguis prouenieute diſſeruerit. Serapio Sium Senacion uocat: Verùm ſenecio Dioſcoridi alia eſt planta, ut libro quarto in eius mentione explicabitur. Sij meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sium quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiam excalfacientis facultatis eſt particeps. Digerit autem, & urinam mouet, & calculos renum frangit, & menſes euocat.

Plinij lapſus.

Sij uires ex Galeno.

Σισύμβριον. SISYMBRIVM. CAP. CXXI.

Sisymbrivm (alij ſerpyllum ſylueſtre vocant) in ſolo inculto naſcitur, menthæ hortenſis ſimilitudine, odoratius, latiore folio. Inſeritur coronis. Calfaciendi vim habet. contra ſtillicidia vrinæ, calculosq́ue, ſemen ex vino bibitur: tormina, & ſingultus ſedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur: item contra veſparum, apumq́ue ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum ſiſymbrij genus, aliqui cardaminam, alij ſion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eiſdem in locis, quibus ſion, prouenit: quæ ideo nonnullis cardamina nominatur, quòd guſtu cardamũ, id eſt naſturtium repræſentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucæ modo finduntur. Id excalfacit, vrinas mouet. crudum eſtur. Purgat lentigines, cutisq́ue vitia in facie, noctibus impoſitum, matutinisque detractum.

Siſymbrij cõſideratio.

Tametsi prodiderit Dioſcorides Siſymbrium in ſolo inculto naſci, Theophraſtus tamen lib. VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, & lib. V. cap. VIII. de earum cauſis, ſatiuum etiámnum Siſymbrium in hortis reperiri poſteritatis memoriæ commendauit. Quod ſanè eam herbam eſſe crediderim, quæ hodie in omnibus fere hortis prouenit, quam noſtrates officinæ Balſamitam, uulgus uerò mentham Romanam, uel criſpam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & uulgaris mẽthæ latiora, criſpa tamen: caulem quadrangulum, rubentem, uirentemq́;: & odore, guſtuq́; mentha longè acrior ſentiatur. Cuius rei illud etiam, præter aſsignatas notas, manifeſtum indicium facit, quòd Balſamita hæc facilè in mentham degeneret, niſi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum cauſis paulò antè citato, apertè teſtatur Theophraſtus his uerbis. Siſymbrij mutatio in mentham, uelut prædictis oppoſita ſcilicet eſt, cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neq; curam ſolitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quàm in partem ui tota conuerſa, debilior pars ſuperna conſiſtit, odorisq́; ſui uehementiam amittit, quaſi ex ambobus illis, germine, atq; odore ſimilitudo proueniat. Quippe acritudine exoleſcente, reliquus odor, qui mollis quidem, remiſſusq́; eſt, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre ſæpenumero iubent, ne iſtud eueniat. Hæc Siſymbrij cauſa eſt. hactenus Theophraſtus. Sed equidem non putauerim Dioſcoridis Siſymbrium ſpõte in incultis naſcens, cum Theophraſti Siſymbrio conuenire: quin potius alterum ab altero longè diſsidere crediderim.

Siſymbrij in mentham mutatio.

SISYMBRIVM HORTENSE.

SISYMBRIVM AQVATICVM.

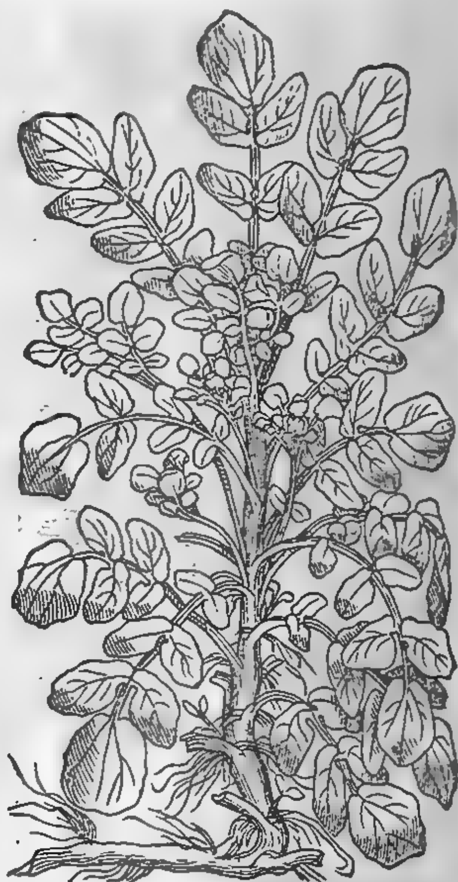

SISYMBR. AQV. ALTERVM.

Syluestre enim in Ananiensi agro in incultis natum compluribus locis uidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioscoride tributis. quod mihi quidem satiuo effigie planè reclamare uisum est. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari potest, syluestre Sisymbrium à satiuo plurimùm differre. Quandoquidem si idem essent, cùm Sisymbrium culturæ negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non posset, ut syluestre aliter usquam inueniretur, quàm in mentham permutatum, cùm nulla hominum cultura nascatur. Quo postmodùm fieret, ut locus, in quo Sisymbriũ primò adoleuisset, breui temporis tractu ubiq; mentha scateret: quod tamen nusquam hactenus factum reperi.

Brasauoli error.

Cæterùm Brasauolus, cùm hæc fortasse non perpendisset, credidit Balsamitam, quam ipse Florentinam mentham appellat, tam satiuum, quàm syluestre Sisymbrium indifferenter explere posse. Qui præterea fatetur se uidisse (quòd potius eum oculos fefellisse putauerim) Balsamitam desciuisse in calamintham Plinium quidem, non Theophrastum secutus. Siquidem Theophrastus in mentham, non in calamintham Sisymbrium desciscere prodidit. Plinij uerò codices nonnulli libro XIX. cap. X. scriptum quidem habent, quòd Sisymbrium in calaminthan degeneret, quam lectionem accepit Brasauolus: sed ea lectio deprauata censetur. Idcirco factum est, ut ij, qui Plinium castigarunt, eam restituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophrasto historiam sumpsisse. Itaq; iam eius loci uera, & legitima lectio est, ut in castigatis codicibus legitur, quòd Sisymbrium in mentham desciscat, non in calaminthan.

Sisymbrium aquaticum.

Sisymbrium uerò, quod (ut Dioscorides inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nostra herba est, quam uulgò nostri Crescione appellant, acri sapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontium riuis discurrentibus comite Sio nascitur, folijs

foliis primo exortu rotundis: cùm uerò adoleuerint, erucæ modo dissectis: odore, ac sapore satiuo nasturtio proximis. Meminit huius Plinius libro xx. cap. xxii. quanuis libro xix. capite viii. aliud Sisymbrij genus commemoret his uerbis. Sisymbrium simili modo seritur. lætissimum nascitur in puteorum parietibus, & circa piscinas, & stagna. Hinc quidam existimarunt, Plinium de uulgari menthastro, quod in aquosis passim prouenit, disseruisse. Sisymbrij utriusq; mentionem fecit Galenus lib. viii. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Sisymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis, & exiccantis facultatis est, & temperaturæ in tertio ordine. Sed & semen eius tenuium partium est, & calidum. Quocirca ipsum quidam cum uino exhibent singultientibus, & tormina patientibus. Sisymbrium uerò, quod quidam Cardaminem uocant, quandoquidem cardamo, hoc est, nasturtio simile qualitatem gustu præfert, cùm siccum est, tertij est ordinis excalfacientium, & desiccantium: cùm humidum, & uiride, secundi.

Sisymbrij utriusque uires ex Gal.

Κρίθμον. CRITHMVM. CAP. CXXII.

CRITHMVM, seu, vt aliqui, Crithamon, fruticosa, & vndique foliosa herbula est, cubiti altitudinem ferè petens. Nascitur in maritimis, & petrosis: folijs pinguibus, numerosis, albicantibus, veluti portulacæ, latioribus, & longioribus, salso gustu: flores candidi sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotundum, quod siccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucũdi. Radix, semen, & folia incocta vino, potu vrinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menses cient. Estur crudum, coctumúe in olere. seruatur etiam in muria.

NASCITVR Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontorijs, scopulis, ac rupibus, præsertim Argentario monte in maritimis nostris Senensibus, & uniuerso circum Italiam litore; sed etiam in Adriatico sinu, ubi scopulosa, & prærupta superstant litora. Crithmum Romæ, & in uniuersa ferè Hetruria Fœniculũ marinum dicitur: etsi in alijs quàm plurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac uiridarijs translatũ uirescit, herbam sancti Petri appellitet uulgus. Quo nominis argumento nõ desunt, qui existiment, plantam hanc legitimum esse Empetron, libro iiii. à Dioscoride descriptum inter simplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate. Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defensionibus Plinij contra Leonicenum: qui Empetron corrupto uocabulo Sanpetram herbam uocari putat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cuius sententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum, quanquam abunde, copioseq; ingestum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum empetro reddidit Dioscoridis: qui propterea illud inter ea, quæ aluum deijciunt, medicamenta locauit. Quomodo autem Empetron quis idem cum herba sancti Petri rectè dixerit, si empetron nullis alijs à Dioscoride repræsentatur notis, quàm quòd nascatur in montibus, & maritimis, salso, & amaro sapore? Verùm enimuero non modò putandum; sed etiam pro certo, meo quidem iudicio affirmandum erit, herbam hanc Crithmum esse. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs caulibus, ac seminibus, & uniuersæ deniq; plantæ tribuit Dioscorides, Crithmum planè referat. Crithami uires recensuit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, his uerbis. Crethmum gustantibus salsum quodammodo est, cum paucula amaritate quamobrem uis eius est exiccatoria, & abstersoria. Vtraq; tamen imbecillior in eo est, quàm in amaris.

Crithmi cõsideratio.

Quorundam lapsus.

Crithmi vires ex Gal.

Κορωνόπους. CORONOPVS. CAP. CXXIII.

CORONOPVS oblonga herbula est, per terram strata, fissis folijs. Coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adstringentem; quæ in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & secus vias.

VARIAS, ac diuersas reperio eorum fuisse sententias, qui non parum laboris, ac studij impenderunt, ut plantarum historiam à mendis omnibus expurgatam pristinæ, ac propriæ redderent integritati, in inuestigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici possit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicenus, uir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa uerborum serie hac de re scripsit, conclusitq; tandem, Coronopum eã herbam esse, quam ipse uernacula sua lingua Capriola, nos uerò nostra Sanguinella appellamus, quòd eã pueri æstate naribus indant, ut inde sanguinem eliciant. Verùm cùm eius sententiam minimè probandam existimauerit Manardus Ferrariensis, hac in re

Coronopi cõsideratio.

CORONOPVS.

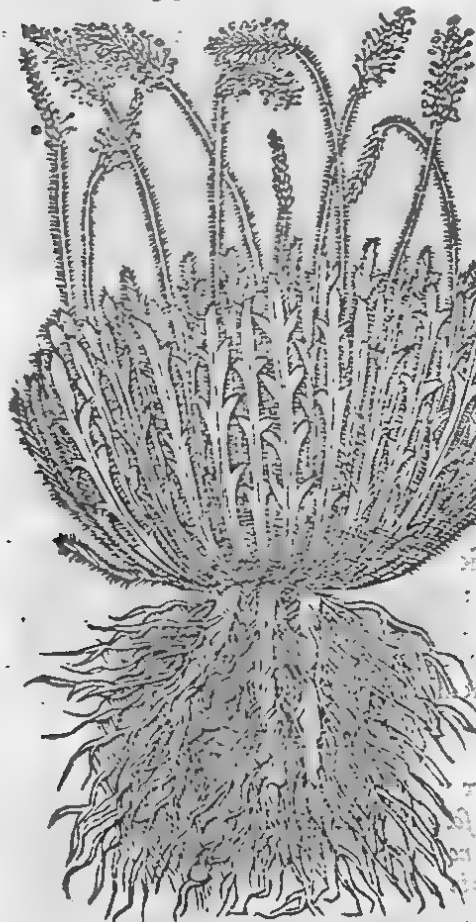

magis Dioscoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophrasti placitis, qui Coronopum inter aculeata recensent, his magis adstipulandum esse iudicauit, qui uolunt Coronopum Dioscoridi eam esse herbam, quæ uulgò dicitur Herba stella, omnibus Italiæ hortis uulgaris, ac admodum frequens, quòd in acetarijs paßim usurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, siue Sanguinellam dictam Coronopum esse cẽsent. Quandoquidem hæc nusquam, quod sciam, in cibis sumitur, sed in brutorum tantùm uenit pabulum. Nec desunt præterea, qui firmiter asseuerent, quòd quæ inter plantas uulgò nonnullis Pes coruinus uocatur, aliquibus uerò Pes gallinaceus, qua utuntur nonnunquam medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expostulet neceßitas, legitimus sit Coronopus. Inter quos nõ modò deprehensi sunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuisse constat: sed & recentiorum quidam, præsertim ex eorum numero, qui de stirpium historia, & facultatibus scripsere commentarios. Nanq; Otho ille Germanus cognomine Brunfelsius, tametsi non ignoraret, eos à probatißimis uiris refelli, qui in hanc uenerunt sententiam: tamen (quæ multorũ est pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, et peritis rectè sentire. Quippe Pes coruinus uulgò uocatus (ut in sequentibus suo loco disseremus) Coronopus non est, sed procul dubio ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cuius uariæ Dioscoridi produntur species: inter quas uulgaris Pes coruinus suam retinet sedem. Quòd autem Leoniceni Capriola Coronopus sit Dioscoridis, ego quidem cum Manardo nũquam affirmauerim. Nam & si gerat hæc herba in sui culmi fastigio quinq; ueluti graciles spicas, quæ cùm manibus dilatantur, cornicis, uel alterius uolucris formam pedis repræsentant; cùm tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis incisuris dissecto, non seratur in hortis, & arida tanquam fœnum assurgat, nullo pacto asserendum censeo Capriolam esse Coronopum. Cæterùm si modò quis in eo Plinium sequi uelit, quòd dixerit lib. XXI. cap. XVI. (quod tamen ex Theophrasto sumpsit) aculeatarum caules aliquarum per terram serpere, ut eius, quam Coronopum uocant; frustrà, meo quidem iudicio, probare contendet, Sanguinellam, siue Capriolam esse Coronopum. quòd eius caulis culmi modo geniculis intersectus, humi minimè repat, sed rectus in altum assurgat, & culmorum in morem spicas ferat.

Quorundam opinio damnata.

Leoniceni opinio reprobata.

Gramen aculeatum Plinij.

Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerunt Capriolam hanc aculeatum esse gramen, cuius meminit Plinius libro XXIIII. cap. XIX. his uerbis. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Neq; usquam, quòd equidẽ legerim, expreßit Plinius (ut Ruellius testari uidetur) gramen hoc aculeatum esse coronopum. Illud præterea animaduertere oportet, quòd Dioscorides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neq; eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olera, quæ in ciborum usum ueniunt. Quanuis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortasse ad foliorum formam disserit, qui laciniarum tenuitate coronopo aculeata uidentur; cùm tamen pungere non ualeant, ut cum acanthinis pariter lusit Dioscorides. Quare facilè adducor, ut credam, Coronopum tam Theophrasto, quàm Dioscoridi idem esse. Ideoq; Plinius libro XXI. Theophrastum secutus Coronopum aculeatum facit: libro uerò XXII. Dioscoridem fortasse imitatus aculeorum haud quaquam meminit. Sed & illud silendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes sanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienses semen colligunt, deglubuntq; in pilis, & milij, uel panici modo carnium iure decoquunt, granulis oblongiusculis panico minoribus, gustui nõ ingratis, adeò ut Germani himeldauu uocent, hoc est, cælestem mannam. Huius plantam Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, ut quasi certò crediderim, quòd Leonicenus ab ijs fortasse doctus, putauerit hãc plantam esse Dioscoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum scribat spinis nullis rigere, seriq; in hortis in ciborum usum, eos nihil falli existimauerim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse Coronopum, quæ uulgò nobis Herba stella uocatur. Neque nullam hactenus plantam uidi, quæ perinde ac illa adamußim Coronopum referat.

Coronopi syluestris mẽtio, & uires.

Inuenitur hæc etiam sponte nascens diluto extenuatoq; solo in comitatu Goritiensi, non longè à Sontij fluminis ripis, & in loco, qui dicitur in collibus. Eam inibi uulgò Serpentinam appellant, quòd eius radix in uino pota uiperarum, aliorumq; uenenosorum animalium morsibus maximè aduersetur, sitq; præcipuum remedium, ita ut ipsa sola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet demorsos.

Coronopi uires ex Gal.

Coronopi uires paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Coronopodis radix cœliacis prodesse creditur manducata.

Σέρις.

SONCHVS ASPERVS. ENDIVIA

SONCHVS LAEVIS.

Σόγχος. SONCHVS. CAP. CXXIIII.

Sonchi duo genera. Syluestrior quidam eſt, & magis ſpinis horret. Alter teneritate quadam molleſcit, cibis expetitus. Caule conſtat anguloſo, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla diſſectis. Vtriuſque uis refrigerat, modicè adſtringit. vnde æſtuanti ſtomacho, & inflammationibus illiti proſunt. Succus eorum ſtomachi roſiones ſorbitione mitigat: lac elicit. in uellere appoſitus, ſedis, ac uuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, uibratis à ſcorpione ictibus ſubuenit. Alter ſonchus tenerior, arboris inſtar eſt, latis conſtans folijs: caulem in ramos exeuntem folia diſtinguunt. ſed ad eadem pollet.

Sonchvs in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita, uulgò uocatur. Viſuntur in hortis, campis, & uineis ſonchi uniuerſa genera. Soncho noſtri utuntur hyeme in acetarijs, præſertimq; eius radicibus, quæ cùm teneræ ſint, manſuq; dulces, frequenter menſis expetuntur. Sonchi conſideratio. *Sonchi uires nobis deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Sonchus ubi adoleuerit, ex ſpinoſis plantis eſt. Cæterùm uiridis etiámnum, & tener eſtur, perinde ut cætera olera ſyluestria. Temperamentum eius quodammodo miſtum eſt: conſtat enim ex aquea, terreaq; eſſentia, utraq; leuiter frigida. Nam & adſtrictionis cuiuſdam eſt particeps: & ſiue cataplaſmatis in morem illinatur, ſiue edatur, manifeſtè refrigerat: poſtea uerò quàm planè reſiccatus fuerit, terreſtre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem.* Sonchi uires ex Gal.

† Hæc dictio κενὸς, quæ uacuum, & inanem ſignificat, hic non legitur in uulgatis Græcis. Sed tamen eam habent manuſcripti codices, quibus etiam adſtipulatur Oribaſius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat repoſita.

Σέρις. SERIS, SIVE INTYBVS. CAP. CXXV.

Seris duûm generum eſt. Altera ſylueſtris, quæ picris, & cichorion uocatur. Altera ſatiua, latioribus folijs conſtat, ſtomacho quàm hortenſis utilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur. vna folio latiore prodit, lactucarum ſimillima: altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara. Vtraq; refrigerat, & adſtringit, ſtomacho utiliſsima: aluum ſiſtit cocta, ſi cum aceto adſumatur. Syluestres ſtomacho meliores: quandoquidem æſtuantem ipſum, & quem imbecillitas uexet, cibo leniunt. Cardiacis per ſe, aut cum polenta, utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio ſunt. Herba cum radice illita, percuſsis à ſcorpione ſubuenit: igni ſacro cum polenta medetur. Succus cum ceruſa, & aceto, ualet ad illitus eorum, quæ refrigerationem deſiderant.

INTYBVS HORTENSIS.

INTYBVS HORT. ALTER.

INTYBVS SYL. SIVE CICHORIVM.

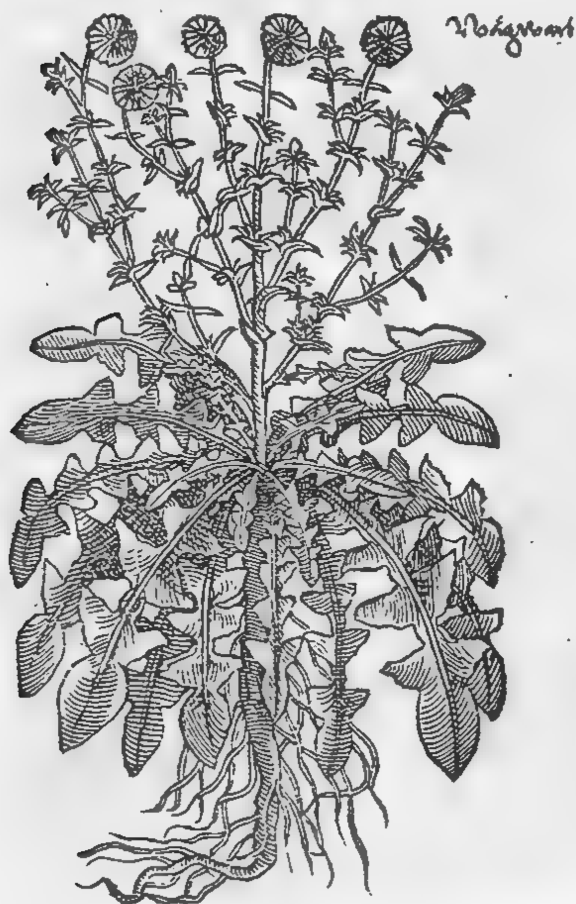

CICHORIVM SATIVVM.

Seridis, siue Intybi consideratio.

QVONIAM in Græcis uulgatis codicibus initium istius capitis & in uerbis nonnullis, & in Seridis generibus deprauatum, & confusum legitur; ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atque etiam ex antiquissimis Dioscoridis codicibus manu scriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρις ἀγρία, καὶ κηπευτή. ἐστὶ μὲν ἀγρία διωσή. ἡ μὲν γὰρ πικρίς, ἡ καὶ κιχώριον καλεῖται. ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομωτέρα τῆς κηπευτῆς. τῆς δὲ κηπευτῆς διττὸν εἶδος. ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος. ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος. id est. Seris syluestris, & hortensis. Syluestris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion uocatur: altera satiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortensis. Hortensis uerò duplex genus: una folio latiore, lactucæ similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectioni maximè adstipulatur Serapio. quippe qui ex Dioscoride tot habeat syluestris Seridis species, quot domesticæ. Id quod etiam ex usu clarissimè patet, cùm tam satiua, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, et sumatur in cibis. Satiua quidem ubiq; ferè in Italia in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, læuioreq;, ab hortensi angustifolia Seride non longè dissimilis: quin & ori erratica gratior. Ea uerò, quæ sponte prouenit, passim ferme uirescit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, angustioribus, asperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domestica latifolia Seride nihil differre, quòd ita esse comprobet Serapionis scriptura. Alij Scariolam uocāt alteram domesticæ speciem, quæ angustiore est folio, & gustu amarior. Sed animaduertendum est, Scariolam in Serapione, Serapionis non esse, sed interpretis, cui nulla, mea quidem sententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm scuerit is Scariolam, corrupta à barbaris uoce, nil aliud significare, quàm Seriolā, Serimq; nō aliud esse Græcis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperàm tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorum equidem sententiam magis laudauerim, qui angustifoliam Serim, quòd latifolia sit minor, Scariolam, seu potius Seriolam, ac si paruam Serim dixeris, uocant: tametsi in syluestrium quoq; genere, ea etiam Seriola dici possit, quæ passim in hortis colitur, quòd domesticæ Seriolæ non longè sit absimilis. Omnes itaq; in Italia uulgaris sunt notitiæ, quòd nostratibus mensis frequentissimè in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra, & sabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirum in modum albescunt, & tenerrimæ euadunt, & in totam asseruantur hyemem, artem hanc à natura docti, quòd uiderint sæpius in campestribus Cichorium aquarum inundationibus terra, uel arena obrutum, et tenerrimum, & candidissimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Verùm quanuis asserat Dioscorides syluestrem Intybum, quemadmodum & satiuum duorum tantùm esse generum; Chondrillam tamen, cuius historiam ipse sub duplici specie sequenti capite describit, inter Cichorij genera esse reponendam, nemo est qui ambigat. Quemadmodum et tertiam illam, quæ Theophrasto libro VII. cap. XI. de plantarum historia Aphaca uocatur. Hæc enim illi ingustabilis, & amara est: festinanter hæc floret, sed celeriter flos senescit, atq; in pappos euanescit. Tum alius iterum prouenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, uereq; toto usq; æstatem factitatur. Flos melini speciem gerit. hæc ille. Huic per omnia in uniuersum respondet, quæ nonnullis Dens leonis, alijs Dens caninus, quibusdam Caput monachi, aliquibus Rostrum porcinum, plerisq; uerò Ambubeia uocatur. Tametsi Plinio Cichorium ipsum propriè Ambugia, uel Ambubeia dicatur. Sed profectò maxima est seplasiariorum multorum negligentia, atq; ignauia, qui cùm in hortis numerosissimum, præstantissimumq; habeant Intybum, & in campestribus Cichorium ubiq; frequentissimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò syluestrem lactucam suo lacte refertam subijciunt, atq; ex ijs aquam, quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, suis plumbeis eliciunt organis. Quod maximè detestandum est: nam etsi hieracio, syluestriq; lactucæ uis frigida insit; tamen præterquàm quòd nullam cum iocinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potissimùm tempore turgent, quibusdam suis partibus calorificum adeò est, ut linguam exurat, ac uellicet: quibusdam uerò adeò somnificum, ut non desint, teste infrà Dioscoride, qui illud meconio permisceant. Sunt præterea qui Intybaceo generi herbam adscribant, quæ à flore cyaneo Cyanus Plinio dicitur, aliquibus uerò uulgò Battisecula, uel Battisuocere, nobis autem fior Campese, quòd in campis inter segetes, maio, & iunio mensibus numerosus proueniat. Expetitur hic maximè rusticanis puellis, suis contexendis coronis, quibus per æstatem caput & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibusue rationibus inter Intybacea annumerari possit, quid dicam non habeo. Huiusce uires nullus antiquorum, quod sciuerim, scriptis mandauit. quanquam Placentinus, quòd affirmauerint aliqui Cyanum pestilentibus morbis propria dote aduersari, suo de Cichorea serapio, quod ad pestilentes febres maximè commendauit, Cyanum etiam inseruit. Intybi, & Cichorij uires recensuit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Intybus olus est subamarum, & magis quod agreste est, quod ob id ipsum picrida, hoc est amaram, quidam nuncupant, quidam uerò Cichorium appellant. Est autem ea siccæ, frigidæq; temperaturæ, utrunque secundo excessu. Porrò domestica magis etiam quàm agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admistio siccitatem extinguit: uerùm utraq; astringentis qualitatis est particeps, uelut & chondrilla: nam & ipsa est seridis, seu intybi species. Et lib. VIII. de compositione medicamentorum secundum locos: Cichorium, inquit, et Seris cibarij generis existunt: apud nos nāque rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum subfrigida est, & subamara, ac moderatè astringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt. Vltra hoc enim, quòd moderatè refrigerant, amplius et robur uisceri addunt per adstrictoriam facultatem: insuperq; commissurarum osculorum uenarum in sima uisceris parte ad eas, quæ in gibba sunt, extergēt. Neq; uerò frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodum quæ frigidam humiditatem absq; adstrictione, aut amaritudine possident, facere solent. Iuuare etiam uiscus talium olerum substantia potest, etiam si citra serosorum, aut aliorum humorum uitiationem intēperies fiat per se, & cum humiditatis cuiuscunq; complexu: ex mistura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quapropter etiam si siccata tusa, quis potioni inspergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si uerò non calida aliqua intemperies infestet, aut si obturatio quædam sit circa uiscus, magnopere auxilian-

Seplasiariorū negligentia.

Cyani mentio.

Intybi, & Cichorij vires ex Galeno.

re auxiliantur ex uino albo tenui potata cum his, quæ urinam ciunt. Vtilis autem non solùm succus ipsorum est tum recens, tum exiccatus; sed & ipsa olera exiccata, tusáq;, ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur.

CHONDRILLA PRIMA. Endivien

CHONDRILLA ALTERA.

Wegwart

Χονδρίλλη. CHONDRILLA. CAP. CXXVI.

Klein Sonnenwirbel

CHONDRILLA, quam aliqui cichorion, alij serin appellant, caulem, flores, & folia habet cichorio similia. qua ex causa nonnulli syluestris intybi speciem esse pronunciarunt, verùm tenuior tota est. In cuius ramulis, gummi mastiches simillimum, magnitudine fabæ inueniri solet: quod cum myrrha tritum, & linteo appositum, instar oliuæ, fœminarum menses trahit. Tusa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in pastillos: qui nitro admisti vitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, si intincta succo acus, pilis admoueatur: contra viperas in vino pota proficit. Succus decoctæ, in vino, aut per sese potus, aluum sistit.

Aliud habetur chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumrosum, humi sparsum: caulem succo madentem lacteo: radice tenui, rotunda, leui, vegeta, flauescente, succosa. Cuius & caulis, & folia concoquendi vim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Nascitur in lætis, & cultis.

Chondrillæ vtriusq; cōsideratio.

NIMIRVM *syluestris cichorij species Chondrilla est: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus, ac semine. Frequentißima hæc non modò in Hetruria; sed etiam in uniuersa Italia in cultis locis, scrobium aggeribus, & secus uias uirescere, ac suo tempore florescere conspicitur: nec minus etiam, quàm cichorium, in acetarijs recipitur, quamuis amarior sit. Visitur & alterum genus huic non longè dißimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem desinentibus. Hæc à lactis ubertate, quò in omni parte, præsertimq; radice redundat, à nostris uulgò Lattaiuola uocatur. Rura eam suis acetarijs pro cichorio indifferenter admiscent. Chondrillæ uires scripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi simul de intybo, & cichorio disseruit, nihilq; ei peculiare reddidit, præterquàm quòd intybi sit species. Veruntamen libro secundo de facultatibus alimentorum non sanè intybo, nec cichorio, sed lactucæ Chondrillam similem fecit.*

Κολοκύνθα.

Κολοκύνθα. CVCVRBITA. Kurbs CAP. CXXVII.

Cvcvrbita esui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abscessus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam syriasin vocant, in sincipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagrásque refrigerant. Succus è ramētis tusis per se, aut cum rosaceo infusus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius feruefactæ, & expressæ succus, cum melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter resoluit. Vinum in cucurbitam recentem excauatam, infusum, si mistum sub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

Cvcvrbita satiua, quæ per æstatem in cibum frequentißime uario sumitur apparatu, in triplici censetur genere, nempe longa, rotunda, & seßilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter se forma dißimiles habeantur, non tamen propterea uiribus, & natura sibi inuicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert libro XIX. cap. V.) forma uaria in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè potest. Nam semina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non comparandas supradictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, crassas, breuiores, ac seßiles, aptißimas quidem ad recipiendum tum uinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, urceorum, et cadorū uice. Si uerò cordi sit, ut fiant corpore uastiores, de media cucurbitæ parte semē inuerso seratur cacumine. Sed diligenter custodiendum est, ne eò mulieres accedant: nanq; earum contactu facilè elanguescunt incrementa uirentium. tātoq; magis, si eis fluxerint menses: tunc enim solò oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad semina seruantur, è primo seligantur prouentu, pendeantq; in sua uite ad hyemem usq;: deinde sublatæ insolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus siccescant: aliter facilè earum semina, ascita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam si propè in patens uasculum aqua subijciatur, à quinq; uel sex digitorum interuallo, ante posterum diem adrepentes cognoscentur descendisse. Sine semine nascentur, si per triduum antea, spargenda semina oleo sesamino macerentur. Sunt & alia Cucurbitarum uaria genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recētes asseruari possint. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam uenisse: unde Indicæ à pluribus uocitantur. Sapor ijs subdulcis, non ut nostratibus usqueadeo insipidus: uerùm gustui insuaues sunt, nisi præcipuis condimentis saturentur. Cucurbitæ consideratio.

Cucurbitæ facultates scriptas reliquit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum his uerbis. Cucurbita humidæ, frigidæq; temperaturæ est, utraq; qualitate secundi ordinis. Quocirca ramentorum eius succus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum rosaceo utentibus utilis est. Sic tota quoq; illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comesta autem humida est, & sitim propellens. Et libro II. de aliment. facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo insuauis est, stomacho perniciosa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut si quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam ausus est, pondus cum algore uentriculo incumbere sit sensurus, stomachumq; euertet, & ad uomitum concitabit, quo solo ab urgentibus symptomatibus poterit uindicari. Hanc igitur, aliaq; ex fugacibus complura, aut mox quàm elixata est, aut frictam in sartagine, aut assam omnes homines esse consueuerunt. Cucurbita uerò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem saporis qualitatem habet: nisi quis eum quoq; saporem nominare uelit, qua neq; acris, neq; salsus est, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifestè repræsentat, ueluti nec ipsa aqua. At huiusmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, id est, qualitatis expertia uocitare solent (Latini fatua, seu insipida dicunt) quo modo nos quoq; clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm sit cucurbita, nō immeritò uarios apparandi modos admittit, utpote quæ in medio omnis excessus constituta est, ob idq; ad quémuis excessum ex æquo duci potest. Proinde cucurbita, quantum in se est, humidum, frigidumq; corpori alimentum præbet, at id ipsum ea de causa exiguum: sed facilè per aluum subit, cùm ob suæ substantiæ lubricitatem, tum ob communem omnium humidorum ciborum rationē, qui scilicet citra adstrictionem tales sunt. Nec sanè infeliciter cōcoquitur, modo non anteuertat corruptio. Nam ea illi solet nonnunquam accidere, cùm aut uitiosè fuerit præparata, aut prauos humores in uentriculo aceruatos offenderit. Est aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoq; omnibus fugacibus, quæ humido sunt temperamento, euenire solet. Nam in uentriculo corrumpuntur & ipsi, ni celeri descensu id maturè egerant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in se ipsa est, succum in totum corpus alendi gratia digestum, expertem qualitatis gustabilis obtinet: ita cùm alicui uehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facilè illi adsimilatur: ut si cum sinapi sumatur, succus ex utroq; in membra diffusus acris efficietur cum manifesta caliditate. Eadem Cucurbitæ facultates ex Galeno.

ratione,

ratione, si cum salso quopiam esitetur, ceu nonnulli in patinis cum salsamento instruunt, salsum in corpore humorem generabit. Est porrò sic apparata cibus longè suauissimus, si salsamentum ex ponticis illis fuerit, quæ μύλλα appellantur. Quòd si cum malis cotoneis elixa decenterq; condita fuerit, succum austerum in distributione habebit prepollentem. Assa autem, uel in sartagine fricta, ut propriæ permultum humiditatis deponit; ita reliqua eius pars ualentem sibi ualentem uim adsciscit, uti nec cùm in iure simplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem sibi innatam non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunq; enim talia sunt, acribus, aut acidis, austerisue, aut salsis permisceri saporibus postulant, si quis & cum uoluptate ea sumere, & nauseam cupiat euitare.

CVCVMERES. MELONES.

Σίκυος ἥμερος. CVCVMER SATIVVS. CAP. CXXVIII.

SATIVVS Cucumis aluo, & stomacho perquàm vtilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non sentit: vesicæ prodest: olfactu reuocat, quos animus liquerit. Semen modicè vrinam mouet: cum lacte, aut passo, vesicæ exulcerationibus subuenit. Illita cum vino folia, morsus canum sanant & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis, vrinam cit: inflammationes oculorum illita sedat. Ramenta eius contra adustionem infantium, quam syriasin vocant, sincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum semine, adiecta farina, siccatus in sole cogitur in smegmata, quæ faciem repurgant, & nitorem afferunt. Radix sicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem mouet. Si quisquam moderatè secundum cœnam vomere cupiat, geminis obolis sit contentus. Sanat quoque illita cum melle, vlcera concreta in modum fauî, quæ ceria vocant.

Cucumeris consideratio.

QVANQVAM *Græci (ut Galenus est autor libro 11. de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum, quàm Melopeponū genera Pepona nominant: tamen σίκυος nomine, quo præsens caput inscribitur à Dioscoride, tantùm omnes ferè comprehendi uolunt, quod Latinis cucumis appellatur. Verùm non ob id planè decerni potest, an hic reddat Dioscorides nostratis Hetrusci Cucumeris uires, qui alijs Italiæ populis Anguria uulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Insubribus, & Venetis Cucumis dicitur, Hetruscis uerò Citrulus, omnibus notissimus. Siquidem non ex Dioscoride modò, sed nec ex alijs ueteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυος appellatus, notis ullis repræsentet. Sed quòd Græci σίκυος uocabulo nostratem Citrulum, & Insubrum Cucumerem significent,*

ANGVRIAE.

significent, facilè conijci potest ex ipso Dioscoride. Quippe qui lib. IIII. Cucumerem syluestrem asserat fructu solo, quem oblongis glandibus non dissimilem parit, à satiuo dissidere, cùm aliàs folijs, floribus, ac sarmentis satiuum prorsus referat. Verùm cùm huic ille per omnia respondeat, quem nos Citrulum, alij uerò Cucumerem dicunt, non possum non liberè pronunciare, Dioscoridem hic citruli nobis uocati, non autem anguriæ uires descripsisse. Quanobrem hac in historia apertè hallucinari Brasauolum putamus, quòd procul dubio existimauerit, ueteres Græcos, præsertimq; Dioscoridem σικύος appellatione anguriam, uel Hetruscorũ cucumim repræsentasse. Quandoquidem assignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui lib. XIX. cap. V. Cucumeres, ait, in Italia uirides, & quàm minimi: in prouincijs quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copiosissimi Africæ, grandissimi Mœsiæ. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem. Quod proprium est citruli nobis uocati, non autem anguriæ uulgò Insubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem, et cùm aqueæ sint substantiæ, ac prædulces, quæ maturitatem sensere, ingestæ facilè à uentriculo labuntur. Quod nostratibus citrulis, & Insubrium cucumeribus non euenit. Nam cùm glutinoso, frigidoq; succo referti sint, ob idq; concoctu perquàm contumaces habeantur, non nisi post longum tempus à uentriculo descendunt. Ad hæc (ut citato loco subdit Plinius) Cucumeres, in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atque ijdem in tantum odêre oleum, ut si è uite pendẽtibus uas olei subijciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curuentur. quod anguriis, quæ sphericam formam referunt, minimè euenire posse comperio. Videmus præterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas coniectos mira longitudine creuisse. E quorum semine qui postmodum orti sunt, eandem retinuerunt formam, adeò ut in uite pendentes anguium modo contorti uiderentur. Seruantur Cucumeres (ut Plinius autor est) usq; ad alios penè prouentus: & id quidẽ non solùm muria fit, sed et scrobe opaco in loco arena substrato, fœnoq; sicco opertos, ac deinde terra obrutos: ita enim uirides seruari tradunt.

Brasauoli lapsus.

Quid autem ueteribus fuerint, quidue nobis sint Pepones, ac Melopepones, non equidem facilè ausim decernere: etsi non desint, qui dicant Melopepones Galeno lib. II. de aliment. facult. cómunes nostros Melones esse: Pepones uerò, quos in eo genere Veneti corrupta inde uoce uulgò Pipone uocant. Verùm enimuero cùm asserat Galenus, quòd pars intima carni semen inclusum tangens, cùm in Peponibus edendo non sit, in Melopeponibus passim ab hominibus manditur, mihi animũ adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re certi statuere nequeam, neq; inuenire possim, quid Pepones, & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utriusq; generis, tam scilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars semen continens estur, & non estur, prout fructus ij, plus, minúsue maturitatis fuerint adepti: nam utrisq;, cùm ultimam senserint maturitatem, id supremæ carnis unà cum seminibus in medium fructus concidit. quod cùm euanidum, & insuaue reperiatur, nusquam comeditur. Quod tamen utrisque minus maturis, non euenit: eáq; propter extractis prius seminibus estur tota eorum caro. Hæc igitur tametsi me (ut dixi) dubium reddant; inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum nostrates Melones intellexisse, si modò ipse eorum unquam habuit notitiam. Sed quid per Pepones intellexerit, nihil prorsus (ut ingenuè fatear) quod proferam, hactenus non habeo. Veruntamen cum illis mihi nõ facilè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones esse existimant. Minus adhuc illis assentior, qui Pepones Angurias esse dicunt. Nanq; Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus disseruisset, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddẽdis uiribus nullum affert Græcorum testimonium, sed tantùm suæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, ut credam angurias ueteribus Græcis penitus ignotas fuisse. Eas equidem nunquam uidisse, uel non cognouisse demonstrat Fuchsius medicus clarissimus. quippe qui suis de stirpium historia commentarijs non sine magno errore putat cucumeres, quos citrulos Hetrusci nominant, angurias esse. Nam etsi Hetruria angurias uocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres uulgares uocat angurias, ut perperàm, meo quidem iudicio, Fuchsius & intellexisse, & scriptis mandasse uidetur.

Peponum, & melopeponũ consid.

Fuch. error.

Cucumeris uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris essentiæ est, qui uerò immaturus est, crassioris. Sed & abstergendi, & incidendi facultate participant. quare & urinam mouent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoq; si quis semine arefacto, contusoq;, atque cribrato, uice pulueris abstersorij utatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Atenim si quis aut semen, ut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, sed iam deficcantis, idq; in primo quodammodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quàm in fructus ipsius carne. Et libro II. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita scribit. Vrinam quidem & ipsi, quemadmodum

Cucumeris vires ex Gal.

modum pepones, cient, sed minus quàm illi, quòd ipsorum substantia minus est humida: ideóq; non facilè, ut illi, in uentriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc fisi, intrepidè, affatimq; se explent, longi temporis tractu, gelidum, & utcunq; crassum humorem in uenis aceruari contingit, qui per eas quæ uenæ funguntur concoctionem, haud facilè in probum sanguinem potest conuerti. Proinde omnibus praui succi cibalijs, quantúmuis probè à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimq; post longum tempus prauus in uenis succus ex ipsis suggeritur, atque accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occasione, febres sæuissimas, & mirè contumaces excitabit. Et paulò antea de Peponibus scribens: *Vniuersa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergendi uim: ideóq; urinam cient, & deorsum expeditius, quàm cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quòd porrò abstergeant, discere licet sordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atq; in superficie alphos extergere possunt. Sed semen, quod in eorum ueluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore uitiosum humorem, potissimùm quando non probè concoctum fuerit. Tum uerò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consueuit. Etenim priusquàm ad corruptionem perueniat, uomitioni quoq; idoneus est: largiusq; ingestus, nisi quis aliquid eorum, quæ probi sunt succi, supermandat, omnino uomitum concitabit.*

Peponum vires ex Gal.

Et de Melopeponibus agens: *Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones sunt, nec adeò praui succi: minus item urinam prouocant, tardiusq; deorsum descendunt. Ad uomitum uerò excitandum non eandem uim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeò ut illi in uentriculo corrumpuntur, cùm prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Cæterùm tametsi in iuuando stomacho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haud quaquam tamen ei, ut pepones, officiunt.*

Melopeponũ facultates ex Galeno.

LACTVCA CRISPA. Salat Lattich LACTVCA FLORIDA.

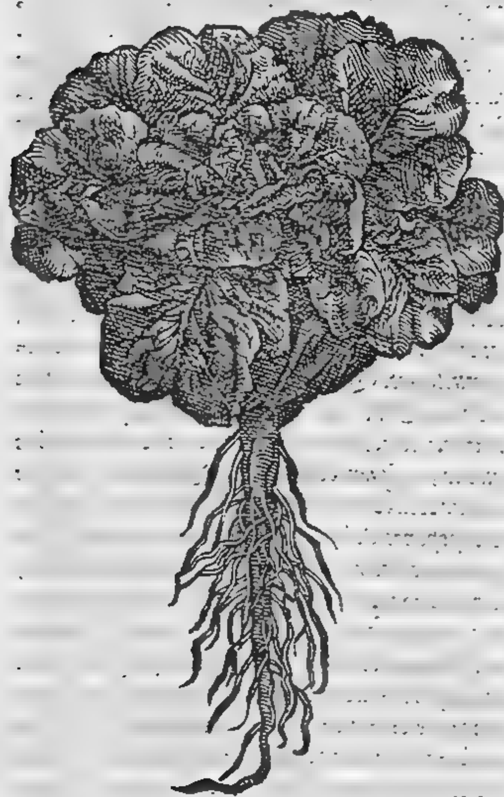

Θρίδαξ. LACTVCA. CAP. CXXIX.

LACTVCAE satiuæ, quibus natura refrigeratrix inest, stomacho gratæ habentur, somnum cōciliant, aluum emolliunt, lac euocant: verùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas esse prodest. Epotum semen, assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, & veneri refragatur. Ipsæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus, & ignibus sacris opitulantur. Muria condiuntur. Cùm in caulem exierunt, vim quandam nanciscuntur succo, aut lacti syluestris lactucæ similem.

Θρίδαξ

LACTVCA SYLVESTRIS. CAP. CXXX.

SYLVESTRIS Lactuca ſatiuæ ſimilis eſt, ſed longior caulis, & candidiora folia, graciliora, & aſperiora. Amaro guſtu eſt, & viribus aliquantum papaueri ſimilis: vnde lacteum eius ſuccum aliqui meconio permiſcuerunt. Aquam per aluũ elicit, potus in aceto mulſo ſuccus ad duos obolos: argema, caliginemque repurgat: contra aduſtiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In ſumma ſomnum allicit, doloris leuamẽtum præſtat, menſes trahit: cõtra ſcorpionum, & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm ſatiuæ libidinum imaginationes in ſomno amolitur, ac venerem arcet. Succus ad eadem valet, ſed viribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, vt in alijs liquaminibus moris eſt, inſolatum.

LACTVCA ſatiua herbarum ferè omnium uulgò notiſſima eſt. Cuius etſi plura, ac diuerſa in Italia reperiantur genera, ut in hortis, & olitorijs foris æſtate tota conſpici poteſt; non ob id tamen exiſtimandum eſt, quòd ea uiribus, & facultatibus inter ſe differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis præſtare. Eam ſiquidem, quæ conglobatis in orbem folijs criſpa, teneraq; inuenitur, quis neget maiorem eum palato inire gratiam, quàm quæ dura, patula, ac lacteſcens habetur? Syluestris in campeſtribus naſcens, facilè dignoſcitur, quòd caule, floribus, ſemine, & folio ſatiuam iam flores, & ſemina proferentem æmulatur: uerùm guſtu amara eſt, & lacte copioſiore referta. Meminit huius Theophraſtus libro VII. cap. VI. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Sylueſtris lactuca folio breuior, quàm ſatiua eſt, idq; conſummatum aculeatur, & caule ſimili modo breuiore perficitur: ſuccum acrem, ac medicatum habet. Naſcitur in aruis. Lac eius extrahunt per meſſem tritici, & purgare aquæ intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris. Satiua (ut memoriæ ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum) humidum eſt, frigidumq; olus, non tamen extremè (ſiquidem edendo non foret) uerùm maximè ſecundum aquæ, ut ſic dicam, fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum eſt, & ad parua, & leuia eryſipelata: non tamen maioribus ſatisfacere idonea eſt. Eſt etiam edulium ſitim arcens. At ſemen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs, qui libidinoſis ſomnijs uexantur, datur. Sic & agreſtis lactucæ ſemen. Cuius quoq; colligitur ſuccus, argema, & caliginem expurgans: ad aduſtiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Pleriq; medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipſa aliud melioris ſucci non inuenias. Quod porrò nonnulli uitio uerterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: et ſi ita ſe re uera haberet, nõ modò nulli olerum; ſed ne optimi quidem ſucci, ac maximi nutrimenti edulijs eſſet ſecundũ. nempe ſanguinem aiunt lactucam generare. Quidam non ſimpliciter ſanguinem dicunt, ſed multum addunt, multum ſanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ij tametſi prudentius obyciant, longius tamen alijs à uero abſunt. quanquam hoc ipſum, puta multum ſanguinem procreare, non eſt quod meritò quis damnet. Conſtat enim huiuſmodi edulium laudatiſſimi ſucci cenſendum eſſe, quòd plurimum quidem ſanguinis, aliorum uerò ſuccorum nullum producere ſit comparatum. Si uerò, quia permultum è lactuca ſanguinis congeratur, idcirco damnandam eam cenſeant, facillimè huic malo occurri poteſt: quippe cùm ueſcentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum eſt. Hæc ergo aduerſus eos, qui olus hoc non rectè uituperant, dixiſſe ſufficiat. Illud porrò nouiſſe conuenit, omnibus alijs oleribus pauciſſimum ſanguinem, & uitioſum generantibus, ex ſola lactuca non multum quidem, nec uitioſum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimùm quidem cruda ipſa ueſcuntur. Aeſtate autem, cùm in ſemen iam proruptura eſt, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo, & aceto aſſumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obſonijsúe, præſertim ijs, quæ caſeo conſtant. Pleriq; etiam antequàm excauleſcat, in aqua elixa utuntur: uti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores eſſe cœperunt. Nam amicus quidam meus, cùm olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo uſum fuiſſe ſciret, uideretq; poſt mandi à me citra magnam moleſtiam non poſſe, cocturæ rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam aſſiduò os uentriculi bile efferueſcebat, æſtus moderandi gratia lactucis utebar. Cùm autem ad prouectam ætatem perueniſſem, olus hoc contra quàm in iuuentute, ſomnum iam ſtudio, & induſtria accerſenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia uigilijs dedita opera me aſſueſeceram, declinante iam ætate, ipſa ex ſe inſomnia, grauiùs hoc incommodo moleſtabar. Aduerſus quod unicum mihi præſentiſſimum remedium lactuca ueſpere commanducata ſemper fuit.

Lactucæ conſideratio.

Lactuca ſylueſtris.

Lactucæ uires ex Gal.

Γιγγίδιον. GINGIDIVM. CAP. CXXXI.

GINGIDIVM, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum nascitur. Herbula est syluestri pastinacæ similis, tenuior, & amarior: radice parua, candicante, subamara. Olus hoc crudum, coctum, conditúmve estur, magna stomachi vtilitate: vrinam cit. Decoctum ex vino potum vesicæ prodest.

Gingidij cõsideratio.

HVIVSCE *sententiæ esse comperiuntur Ruellius, et Fuchsius uiri clarißimi (licet ille non planè adstipuletur) necnon etiam recentiorum alij, qui stirpium cognitionem profitentur, in hoc consentiunt, quòd Gingidium ea sit herba, quam nos uulgò Cerofolio uocamus, illi uerò Chærefolium. Veruntamen cùm hæc radice nitatur, quæ nihil amari sentitur, sed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia; idcirco eorum opinionem non equidem (ut dicam quod sentio) probandam putauerim. Quinimo crediderim uel Gingidium hactenus in Italia non esse repertum, uel mihi facilè non oriri: præsertim cùm Dioscorides, & Plinius asserere uideantur, peculiare olus esse Gingidium tam Syriæ, quàm Ciliciæ hortis.*

Gingidij uires ex Gal.

Meminit Gingidij Galenus libro VI. simplicium medicamentorum his uerbis. Gingidium sicut gustu amaritudinem, & adstrictionem præfert, sic temperamento quoq; ipso caliditatem, & frigiditatem. Secundum uerò utranq; qualitatem desiccatorium est, Sed enim stomacho amicum est, utpote nõ paruam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodum conspicuam caliditatem poßidet: secundo autem recessu desiccat. Et lib. II. de alimentorum facultatibus, sic inquit, Plurimum in Syria Gingidium nascitur: esturq; similiter ac scandix apud nos. Stomacho mirè utile siue crudum, siue elixum libeat sumere: longioris autem decoctionis impatiens est. Nonnulli ipsum cum oleo, & garo mandunt. Alij uinum etiam, aut acetum adijciunt, ac multò magis ita stomachum iuuat. Cum aceto sumptum fastidiosos ad cibum inuitat. Perspicuum uerò est, quòd hæc herba medicamentum potius est, quàm alimentum, Quippe quæ adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, nec exiguæ particeps est. hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari potest, Chærefolium non esse Gingidium, quòd in ipso eæ amaroris, & adstrictionis qualitates gustu haud manifestæ deprehendantur.

Σκάνδιξ. SCANDIX. CAP. CXXXII.

SCANDIX, syluestre olus est, amarum, subacre: quod crudum, coctúmve manditur: stomacho, & ventri vtile. Decoctum in potu, vesicæ, renibus, & iecinori confert.

Scandicis consideratio.

QVANQVAM *Scandix antiquis rei herbariæ scriptoribus stirps fuit notißima, ut quæ ab ijs in frequenti ciborum usu haberetur alijs admixta oleribus: cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides sit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, uel lineamẽtis descripserit, nesciuerim profectò quónam pacto, quáue ratione affirmari poßit & in Italia Scandicem nasci, & pariter dignosci à compluribus. Cæterùm scribit Hermolaus uir doctißimus, et in stirpium historia omnium suæ ætatis facilè primus, se uidisse Scandicem in exemplari Græco Dioscoridis appictam folijs fœniculo proximis, floribus luteis, siue albis, corniculis caule summo emergentibus. Hanc ipsam nos quoq; sæpius uidimus maio, & iunio mensibus inter segetes, præsertimq; in agrorum marginibus. Sed quanuis tradiderit Hermolaus eam fœniculi folijs assurgere; mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre uidetur, quàm fœniculum. Flores gerit hæc chærefolio proximos, albicantesq;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuscula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non dißimilia, quemadmodum & in chærefolio uisuntur, licet huic longè tenuiora, & fragiliora innascantur. Quo fit, ut rectè intuentibus specie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum sapor. Quamobrem qui chærefolium scripserunt esse gingidium, id non sine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc, de qua in præsentia disserimus, plantam legitimam esse Scandicem, facilè etiam hinc persuaderi potuerunt, ut assererent chærefolium esse gingidium, quoniã Dioscorides consueuit stirpes per cognationes describere. Quapropter in eorum sanè irem sententiam, si hæc, quã Scandicem putant, tantum acrimoniæ, & amaroris gustantibus relinqueret, quantum in Scandice ueteres inuenisse prodiderunt. Verùm cùm eas non obscuras quidem qualitates, quas ueteres ueræ Scandici aßignant, in hac, ut ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, sicuti nec in chærefolio, quæ ueteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum sententiæ refragari, & ab ipsis dissentire. Quapropter nisi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione euenniat, ut hæ stirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, ut credam harum alteram gingidium, alteram uerò scandicem esse. Neq; ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quod uiderit is Scandicem hanc in Græco Dioscoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ scriptores nullus, quod equidem sciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem descripserit, nesciuerim ego quánam historia, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expresserit. nisi fortasse Dioscorides ipse manu propria eo in libro ipsam appinxerit. Plinius Scandicem anthrisco similem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius descripserit, nihil nobis luminis his in tenebris affert.*

Scandicis uires ex Gal.

Scandicem commemorat Galenus lib. VIII. simp. medicamentorum his uerbis. Scandix ex agrestium olerum genere est, subacre, & amarum, adeò ut in siccando, & excalfaciendo secundi sit ordinis intensione. Vrinam ualenter ciet, & uiscera obstructione liberat, ex dictis qualitatibus constans. hæc Galenus. Ex quibus etiam manifestè colligi potest, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamq; pro eadem pleriq; recentium herbariorum hodie ostendunt, nullo pacto legitimam esse Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem gustui repræsentat, ut dici poßit primum caliditatis, et siccitatis gradũ excedere. Cæterùm si ulla est planta, cui

CAVCALIS.

ta, cui hæc comparari poßit, eam adamußim mihi quidem referre uidetur, quam Plinius lib. XXIIII. cap. XIX. à pectinum ſimilitudine, Veneris pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis ſemipede maioribus: folijs ſylueſtris paſtinacæ, uel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus ſummatim ab eodem capitello cõpluribus acuminatis roſtellis, inter ſe diſiunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac uulgari Scandice.

Καυκαλίς. CAVCALIS. CAP. CXXXIIII.

CAVCALIS, quam alij ſylueſtre daucum vocant, cauliculo eſt dodrantali, aut maiore, ſubhirſuto: folijs apio ſimilibus, fœniculi modo per extrema multifidis, hiſpidiſque: candida in cacumine umbella, ſuauiter olente. Crudum, coctúmve olerum modo eſtur: urinam mouet.

VISITVR *Caucalis in Hetruriæ campeſtribus, inculto præſertim ſolo, ut & Ananienſi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura noſtra hanc Petroſello ſaluatico uulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadantenus effigie referant, quod uulgò Petroſello dicunt. Etſi quæ ſuperiore parte prodeunt, per ambitum ſint fœniculi modo capillamentis diuiſa. Caulem mittit paſtinacæ: in cuius cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non abſimilem.* Quapropter Galenus lib. VII. ſimplicium *medicamentorum, ita de ea ſcriptum reliquit. Caucalidem quidam daucum ſylueſtrem nuncupant: eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac uiribus. Nam excalfacit ut ille, & deſiccat, urinam ciet, & muria ad repoſitionem conditur.*

Caucalidis cõſideratio.

Caucalidis vires ex Gal.

ERVCA SATIVA.

ERVCA SYLVESTRIS.

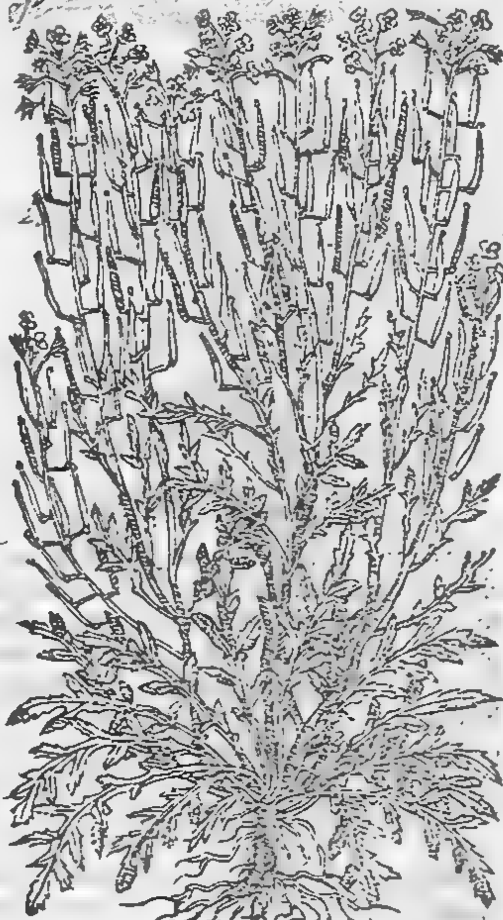

Εὔζωμον. ERVCA. CAP. CXXXIIII.

Crvda ervca venerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præstat, vrinam cit. Concoctioni prodest, aluo perquàm accommodata. Semine ad condimenta vtuntur: quod, vt in longum tempus asseruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in pastillos. Gignitur etiámnum syluestris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem spectat. Cuius semine pro sinapi incolæ vtuntur. Vrinam vehementius pellit, & multò satiua acrior.

Erucæ consideratio, & uires.

Vvlgaris admodum planta est Eruca tam satiua, quàm sponte nascens, quòd frequentißimè in cœnis acetarijs inseratur. Excalfacit olus hoc (ut testatur Galenus libro 11. de alimentorum facultatibus) perquàm manifestè, adeò ut non facilè solum absque iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori par frigus admistum excessum temperat. Quinetiam genitale semen augere creditur, & in uenerem stimulos addere. Caput etiam magis dolore afficiet, si solum edatur. Semen (ut scribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morsibus medetur. Ventris tineas enecat, lienemq; extenuat. Tritum, & cum felle bubulo mistum, nigras ulcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle uerò perunctum, uitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat.

OCIMVM MAGNVM. Basilig

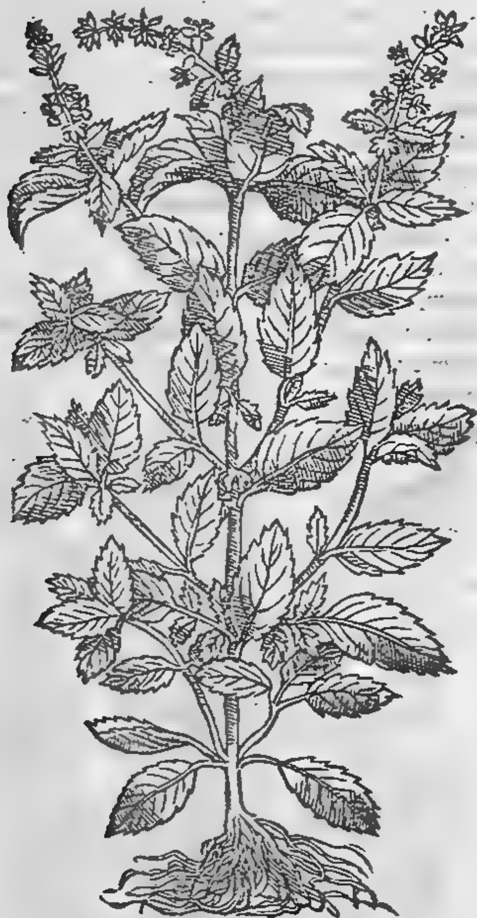

OCIMVM PARVVM.

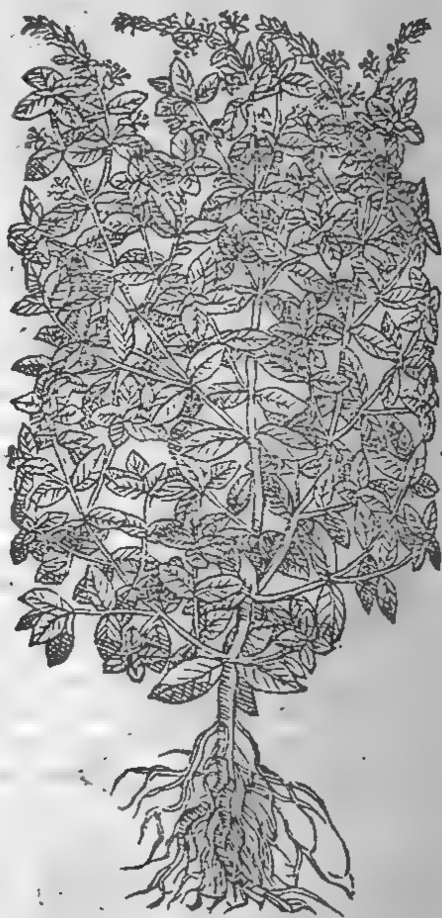

Ὤκιμον. OCIMVM. CAP. CXXXV.

Ocimvm vulgò cognitum. Id copiosiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, spiritum mouet, urinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilio est. Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest: & cum vino Chio, oculorum doloribus. Succus visus caliginem abstergit: destillationes exiccat. Semen potum conuenit atram bilem gignentibus, difficili vrinæ, inflatisque: naribus haustum, subinde mouet sternutamenta. quod idem herba efficit. Sed oculos premi necessum est, cùm sternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum censeant: quãdoquidem manducatum, & in sole positum vermiculos creat. Aphri autem adijciunt, si feriantur à scorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

Ocimi consideratio.

Ocimvm quemadmodum odoratißimum, ita & omnibus notißimum est. Nanq; perraræ sunt ubiq; edium fenestræ, perraráque cœnacula, ac uiridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens seratur, & foueatur in

tur in figulinis uasis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum folijs assurgit amaranto longè
maioribus, latis, longis, ac crassis, citreæ malo similibus, à quorum effigie ipsum facilè uocarunt Arabes Ocimum citra-
tum, quo modo ipsum Mesues nominat. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto longè minoribus. Tertium, quòd folijs
exit admodum minutis atq; angustis, sitq; cæteris odore fragrantius, Italis uulgò appellatur Basilico gentile. Horum omnium Basilicum
secundum Serapio, uocauitq; mediū hic à Dioscoride descriptum, Ocimum non garyophyllatum: garyophyllatum uerò,
quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum illud Citratum à foliorum similitudine nuncupauit, quod
citri folijs æmulum esse diximus, ut facilè omnibus perspicuum esse potest, qui Serapionis monumenta perlegerint de
Ocimo differentis. Idcirco uideant quæso patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios scripsere, quo iure, Monachorū
quáue ratione in electuario de gemmis se iactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinuenisse, cùm hoc iactantia.
Serapioni folijs exeat paruis, & caule quadrangulari: monachis uerò folijs melissophyllo maioribus, per ambitum
serratis, & caule minimè anguloso. Qua in re eos, pace sua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum
arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in delicijs habito, de quo diximus.
Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius uiribus cæteris sit
longè aptius, atq; etiam præstantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus. Scribit Brasauolus Brasauoli lapsus.
suo de simplicium examine Romæ primum excuso libro, tantam de ocimi uiribus inter Plinium, & Dioscoridem esse
controuersiam, ut alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quòd si à scorpione
feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà uerò Plinius, qui libro XXI. cap. XX. si eo die, inquit,
feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur
Brasauolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegisset, cognouisset utiq; quàm re-
ctè Plinius ipse hanc dirimat controuersiam, ijsq; respondeat, qui ocimum accusant, cùm inquit. Ocimum quoq; Chry-
sippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinæ, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & le-
thargos, & iecinoris uitia. Ideoq; capras id aspernari, hominibus quoq; fugiendum censet. Adijciunt quidam tritum
si operiatur lapide, scorpionem gignere: Commanducatum, & in sole positū uermes afferre. Aphri uerò, si eo die fe-
riatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id es-
se capras, nec minus, quàm mentham, & rutam scorpionum terrestrium ictibus, marinorumq; uenenis mederi ex ui-
no, addito aceto exiguo. Vsu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, &
inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris,
impositum ex uino: stomacho quoq; esse utile. hæc Plinius. Ex quibus clarißimè patet, Plinium eorum placitis refra-
gari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoque Ocimum in serpyllum, ut autor est Theophrastus Ocimi degeneratio.
libro V. cap. VIII. de plantarum causis, ubi sic inquit. Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in ser
pyllum, quia uehementer siccatur. Folio namq; minus, odoreq; uehementius redditur. Quippe cùm alimenti quoq; mi-
nus habeant, quæ sicca sunt: Sed huiusmodi mutationes ita euenire putandum, ut aliquid similitudinis faciant, non ut
omnino speciem exprimant alienam. hactenus Theophrastus. Cæterùm Auicenna libro de uiribus cordis à Diosco-
ride dissentire uidetur. Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam superflua
humiditas, quæ est in ipso, parit inflationem in uenis. Nec aliter uidetur sensisse Galenus, qui libro VIII. simpli- Ocimi uires ex Gal.
cium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit. Ocimum ex secundo est ordine calfacientium: habet autem re-
crementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cæterùm foris illitum, ad digeren-
dum, & concoquendum utile est. Item libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Ocimo etiam plerique ut
obsonio utuntur, ex oleo, & garo esitantes. Vitiosi autem est succi. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum
fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies scorpiones gignere, præsertim ubi quis quotidie ollam ad
solem calfecerit. Sed hoc sanè à uero abest. Id porrò uerè de eo dixeris, olus esse praui succi, stomacho noxium, &
concoctu difficile. Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre de- Ocymi ab ocimo differētia.
prehenditur probatißimorum autorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus dictum uel
quòd citò proueniret: uel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: uel quòd iumētis citaret aluum, sic
appellatum ab ὠκὺς Græca uoce, quæ Latinis ualet citò. Ocimum uerò herba est illa odorata, de qua suprà dispu-
tauimus, sic nominatum ab ὄζω uerbo Græco, quod redolere significat. Vnde rectius fortè per z, quàm per c scri-
bendum esset. Cæterùm ocymum antiquis quibusdam bouum pabulum erat ex secta uiridi segete, priusquàm indurescе-
rent culmi: uel ex seminibus pluribus simul in agro satis. Nempe è fabarum modijs decem, uiciæ duobus, & eruiliæ
tantundem una in iugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è uicia, fœno græco, faba, eruoq; in unum,
commixtis, & exinde satis ocymum est. Quo fit, ut putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, uiridemq; fuis-
se segetem, è pluribus seminibus unà in agro satis in primum iumentorum pabulum; sed etiam ex uno tantùm cerealium
genere, nempe hordeo, auena, uicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiusmodi pabulo uerno tempore, non modò alantur
boues, ac etiam equi; sed etiam repurgentur. Id quod nostra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum
hordeo, eruo, & uicia. Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent,
Ocymum plantam esse sui proprij generis. quòd è ueteribus nullū hactenus inuenerim (quantum equidem uidi, et legi)
qui ocymi herbæ historiā literis memoriæq; mandauerit: sed comperi quidem, quòd uocabulū hoc non magis uni, quàm
alteri conueniat. quandoquidem unicuiq; pabuli generi, quod primo statim uere citò proueniat, accommodari potest.
Quare planè explodenda uidetur Adami Loniceri opinio, quòd non sine errore ridendo frumentum Turcicum, siue, Adami opinio uana.
ut alijs placet, Saracenicum, quod Tridentina rura uulgò appellant Formentone, & Foroiuliensia à pullo seminis co-
lore Saracino, ocymum esse firmiter existimet. Quinetiam is turpiter aberrasse deprehenditur, quòd huic plantæ, quæ

OROBANCHE.

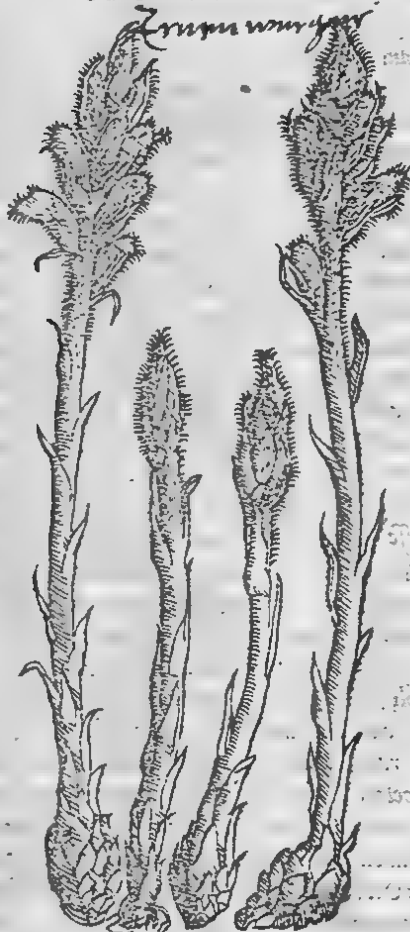

ſuũ Ocymum eſt, omnes odorati ocimi facultates reddiderit. Nec alia ratione motus frumentum Saracenicum ocymum eſſe cenſet, quàm quòd ſatum tertia à ſatu die erumpat. Verùm ocymum non ea de cauſa nomen hoc (mea quidem ſententia) ſibi comparauit, ſed quòd citius cæteris pabulorum generibus uere primo adoleſcat: nam innumera eſſent ocymi genera, ſi id omne, quod ſtatim ferè à ſatu oritur, ocymum uocari debeat.

Ὀροβάγχη. OROBANCHE. CAP. CXXXVI.

OROBANCHE cauliculus eſt ſeſquipedalis, & interdum maior, ſubruber, hirſutus, tener, ſine folio, pinguis: flore ſubalbido, aut in luteum uergente: radice digiti craſsitudine, & cùm ariditate flacceſcit caulis, fiſtuloſa. Hanc inter quædam legumina naſci conſtat, & ea ſtrangulare: unde orobanche ſibi cognoméntum uſurpauit. Eſtur, ut olus, cruda, & in patinis, aſparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

Orobanches conſideratio.

OROBANCHEN, quæ omnibus notis legitimæ Dioſcoridis reſpondet, uidimus primùm in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ac deinde ubiq; ferè in Italia naſci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, ſed et inter ſegetes, cannabim, linum, & in uijs ſecus agrorum ſepes. Cæterùm etſi ſcriptis mandauerit Theophraſtus lib. VIII. de hiſtoria, & V. de cauſis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq; ſuo, ea tamen, quæ hîc à Dioſcoride repræſentatur, & à Plinio lib. XXII. cap. ultimo, nullo ſanè complexu, ſed ſua tantùm præſentia, legumina, ſegetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipſam oriuntur. Quam ob cauſam Ananienſes, quòd uicinas ſtrangulet, ac deuoret plantas, Herba lupa uulgò orobanchem appellant. Proſilit hæc (ut inquit Dioſcorides) nullis unquam folijs, ſed uno tantùm aſſurgit cauliculo, aſparagi inſtar, colore ſubrubro, hirſuto, molli, pinguiq;, & qui ſeſquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibuſdam pateſcit globulis in cacumine congeſtis, ſubalbidus. Radix digitali uiſitur craßitudine, fungoſa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam uulgò Coda di leone appellatur, alijs uerò Herba tora uocatur, quòd uaccæ ea deguſtata (ut paſtores facto periculo teſtantur) ſtatim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato ſcribit Plinius) cynomorion eam appellent à ſimilitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum exiſtimauerim, uel Theophraſtum (pace ſua) hac in re deceptum eſſe, uel aliam à Dioſcoride, & Plinio orobanchem concepiſſe. Orobanche, ut Galenus eſt autor libro VIII. de facultate ſimplicium medicamentorum, eſt ſiccæ, frigidæq; temperaturæ in primo ordine.

Saſſefrica

BARBVLA HIRCI.

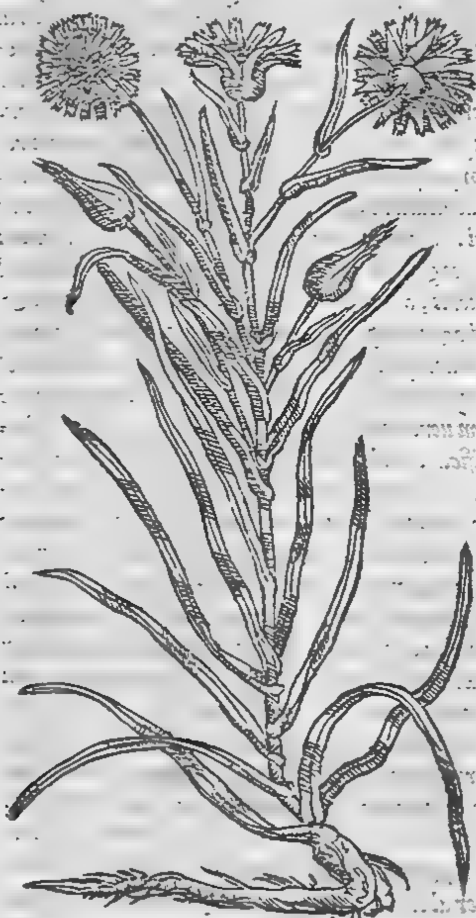

Τραγοπώγων. BARBVLA HIRCI. CAP. CXXXVII.

BARBVLA hirci, quæ ab alijs come uocatur, breui eſt caule: folijs croci: radice longa, dulci: magno ſuper caulem calyce: è cuius ſummo ſemen nigrum dependet, unde nomen inditum eſt. Herba eſui apta eſt.

Barbulæ hirci conſideratio.

HIRCI barbula, quam Hetruria uulgò appellat Saſſefrica, uulgaris admodum eſt notitiæ. Radix, quòd guſtu dulcis, iucundaq; ſit, eſtur hyeme frequenter in acetarijs. Folijs exit hæc

croci,

erci, latioribus tamen, ac longioribus: flore aureo, rostro porcino uocato non absimili, maiore tamen, qui calyce conectitur. Is sereno cælo satiscit, nubiloso uerò contrahitur, occluditurq; calyce, quemadmodum & chamæleonis etiam. E conclusi calycis uertice barba dependet incana, prolixaq;. Vnde nomen accepit, ut Theophrastus prodit libro, & capite VII. de plantarum historia. Sed certe nesciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hanc Theophrasto, & Dioscoridi legitimam Hirci barbulam esse, cùm illa pulchrè huius notis respondeat. Curat hæc recentia uulnera, si foliorum succus, uel eius stillatitia aqua splenijs, & attritis linteolis superponatur.

Ὀρνιθόγαλον. ORNITHOGALVM. CAP. CXXXVIII.

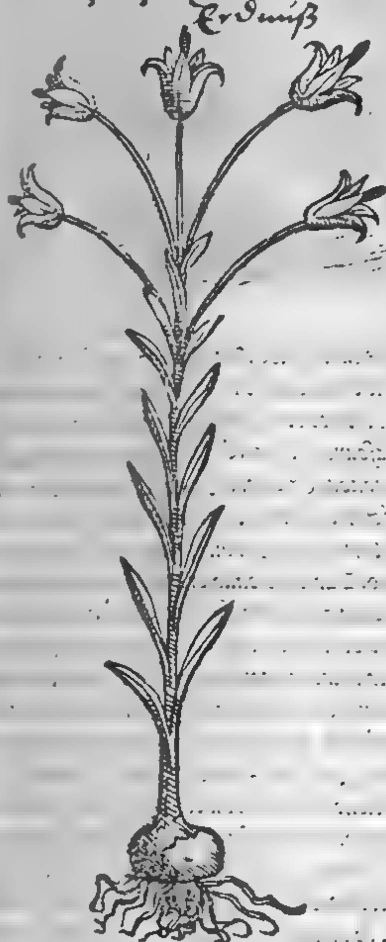

ORNITHOGALVM cauliculus est tener, candicans, tenuis, sesquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiantes se pandunt, lactei uisuntur: inter quos dissectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, ut melanthium. Radix bulbosa, cruda, & cocta manditur.

Ornithogali consideratio.

ORNITHOGALVM *adeò inter segetes frequens oritur, ut si maio mense in aruis requiratur, perpensis prius notis illi à Dioscoride attributis, facile ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copiosum nasci scribit, pueris nō incognitum, qui propter astantes, cùm ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, ornithogali radices uomere erutas colligunt: & cùm sint castaneis suauiores, ijs & crudis, & in cineribus īncoctis uescuntur, odore iucundissimo, os mirum in modum commendante. Radices in orbem ferè collectæ sunt: cortice pullo: candidissima intus carne, perquàm odorata: uere, uel æstate cùm fronde uirent, hyeme uel autumno cùm exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu seruari possunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem, & ieiunia castanearum more satiant. Mirè suibus expetuntur, qui rostro scrobiculos excauant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusq; uellendas aduolant. Cæterum cùm ornithogali radices suauitatis suæ præstantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronensi, ubi tantùm, neq; alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, uulgò uocantur* TRASI, *saporis dulcedine castaneis proximè accedentes, recentioribusq; quibusdam in medicamentis eædem expetantur, eas hic recensere non abre fore duximus. Sunt igitur Trasi radiculæ figura, ac forma persimiles sericinis erucis, quæ feruenti balneo elixæ contrahuntur, dum serica stamina inde mulieres conglomerant. Harum cremore pectoris, & laterum uitia expurgantur. quo fit, ut tussientibus opem non modicam præstent: tunduntur enim, macerunturq; carnium iure, deinde per linteolum exprimitur cremor. quem etiam uenereis potionibus miscent recentiorum nonnulli. Sunt radices hæ, ut experientia compertum est, & ex dulcedine conijci potest, in calefacientium, & humectantium genere, sed flatus quodammodo gignunt. Planta germinat uere, & æstate folijs farragini similibus, cuius radicibus Trasi cohærent.*

Trasorū mentio, & vires.

Has uerò satis repræsentare uidentur radices illæ, quas Doronicos uulgus officinarum nominat. Quas, quidem in primis commendarunt Arabes, & præsertim Auicenna ad cordis affectus, contra uenena, & deleteria medicamenta. Plantam, cuius hæ sunt radices, hactenus non uidimus: quanquam asserit Ruellius folijs esse ferè acuti rumicis. Alij uerò ea leucoio similia esse uolunt. Doronicus Actuario carnabadium dicitur. Affertur ex Alexandria Aegypti, & ex Gargano Apuliæ, sed uiribus longè infirmior.

Doronici cōsideratio.

Ὕδνα. TVBERA. CAP. CXXXIX.

TVBERA rotundæ radices sunt, sine caule, sine folijs, flauescentes: vere fodiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

TVBERA, *quæ occulta quadam facultate terra in se parit, & conglobat, numerosa in Hetruria à rusticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pulla uerò alteri pulpa subest. Rimosus utrisque cortex, ac niger. Est & tertium genus in Anauniæ, & Tridentino tractu proueniens læui cortice, colore subrufo, cæteris longè minus, insipidum, & gustu iniucundo. Tuberum meminit Plinius lib. XIX. cap. II. sic inquiens. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, sequemur*

Tuberum cōsideratio.

eorum

TVBERA.

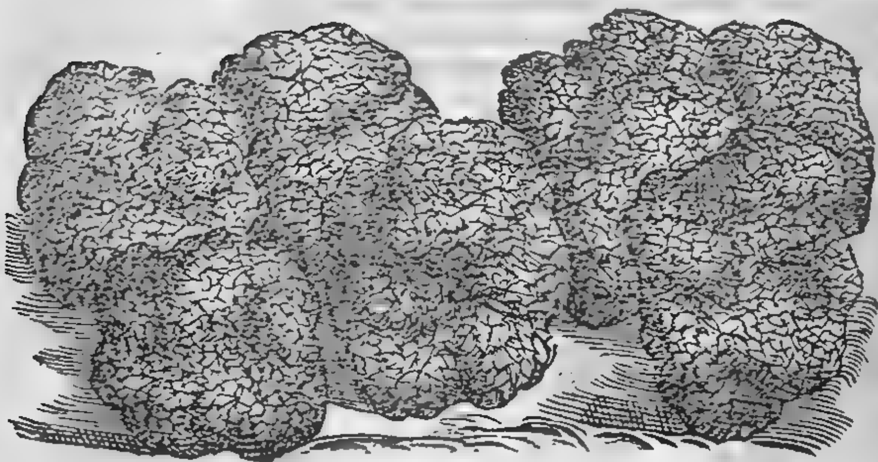

eorum ordinem, in quibus uel maximum est aliquid nasci, aut uiuere sine ulla radice. Tubera uocantur hæc, undiq; terra circundata, nullisq; fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec utique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neq; ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram esse poßimus dicere, neque aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè, & sabulosis locis, frutetosisq; nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera arenosa, dentibus inimica, & altera syncera. Distinguuntur & colore rufo, nigroq;, & intus candido. Laudatißima quæ Aphricæ crescunt. An ne uitium id terræ? neq; enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est, & uiuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi poße. Putrescendi enim ratio communis est ijs cum ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura reddenti in Hispania Carthagine paucis his annis scimus accidiße, mordenti tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex ijs, quæ nascuntur, & seri non possunt. Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur, sicut Mitylenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de tuberibus Plinius.

Tuberum vires ex Galen.

Tubera (ut memoriæ prodidit Galenus libro 11. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, ut quæ nullam euidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, et innoxia, gustuq; aquosa fiunt. Quibus omnibus commune est, ut alimentum nulla insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum dittera, craßitudine tale, quale id ipsum est, quod ingestum fuerit; ex tuberibus quidem craßius, ex cucurbita liquidius et tenuius. In alijs eadem est proportio.

Ex Auicenna.

Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cùm inquit: Tubera terrena magis, quàm aquea sunt, omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliares, & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter deuorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt, & uentriculum aggrauant.

SMILAX HORTENSIS.

Σμίλαξ κηπαία. SMILAX HORTENSIS. CAP. CXL.

HORTENSIS Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamé: tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumuolutos: qui tantum adolescunt, vt topiarias scenas repræsentare videantur: siliquas fœni græci profert, lógiores,

giores, & torosiores: in quibus semina renum similia, sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte fuluescunt. Siliqua cocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinam ciet, & tumultuosa somnia facit.

Hortensis *Smilax (ut suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, uersis coloribus depicta, quæ uulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheschi. Siquidem præter id, quòd rubentes, uersicolores, et (ut Dioscorides inquit) renũ figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, é quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores scandunt, ac uinciunt; sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophrasti dolichos appellat, sic inquiens. Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo caret, uitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie uisitur in hoc phasiolorum genere. quippe quòd nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ, ac rubigine depereunt. At ubi longissimo inhæserint pedamento, breui temporis spacio, ad culmen usq; illi se circumuoluunt. Quo fit, ut longè aberrasse Manardum existimem, quòd asserat libro primo epistola III. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis uulgò appellatur Rouiglione, alijs uerò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quod Eruilia (ut ipse asserit) rubiginem contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quòdq; huiusce tantùm leguminis siliquæ unà cum semine comedantur, ut Galenus libri II. de aliment. facult. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruiliæ secti arborum rami apponãtur, ut illos implicent; nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos scandere ualeat, uersicolorum phaseolorum modo. Ad hæc Eruilia, quæ humi serpat, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; testari potest. Quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat prætera (ut ipse Manardus scribit) quòd sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quanuis decocta unà cum siliquis mensis apponatur: nunquam tamen aliquem me uidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit. Sed equidem omnes, quod uiderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt. Secus autem cum huiusmodi phasiolorum corniculis euenit: quandoquidem cùm tenella adolescunt, anteaquàm consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus, assumuntur in cibum, sed butyro, uel oleo frixa addito gingibere, & omphacio, iucundissimè deuorantur. Hinc itaq; fit, ut certò potius credam, hoc phasiolorum genus dolichos esse, quàm eruiliam Manardo uocatam. Illud insuper hac in re sentit Manardus, quòd Dioscorides phasiolorum appellatione, de quibus suprà mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales; sed Eruiliam significauerit: Smilacis uerò hortensis nomine, de qua hic sermõ, uulgares illos phasiolos repræsentauerit. Qui (ut suam tueatur sententiam) consentaneum minimè uideri inquit, quòd duobus diuersis capitibus eodem libro de phaseolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione, et ueritate eum alienum existimarem, qui responderit, primùm tractasse Dioscoridem de uulgaribus, & candidis phaseolis, qui passim in campis aliorum leguminum more seminantur, ubi de omni segete, & leguminibus disseruit. Deinde uerò de uersicoloribus, qui in hortis, & uiridarijs ad opera topiaria explenda seruntur, inter ea, quæ in hortis, & uiridarijs coluntur. Quamobrem ut hortenses à campestribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, &c. Quod manifestè declarat, eũ hic de hortensibus, illic uerò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexisse, atq; eos ita sanxisse. Qua in re non potui non quandoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina insignem, quòd tam facilè adductus esset, ut asseueraret dolichos esse eruiliam, cùm eum legisse existimandum sit, Galeno, & Paulo eruiliam ochrum uocari.*

Smilacis hortensis consideratio.

Manardi error.

Nota supra 237

Μηδική. MEDICA. CAP. CXLI.

Medica, cùm recenter prodijt, folijs, & caule trifolio pratensi similis est: procedens uerò folia contrahit, caules edens trifolij, & siliquas corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Id siccatum, iucundi saporis gratia, conditaneo sali admiscetur. Viride, quibus refrigeratione opus est, illitu suffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

Medicam *inde nominationem inuenisse certum est, quòd primùm, Plinio libro XVIII. cap. XVI. autore, ex Medis in Italiam aduecta fuerit. Verùm etsi hæc quondam in uniuersa Italia sereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognosceretur; nunc tamen pauci sanè reperiuntur, qui Medicam uiderint, ne dum serant: quanquam non desunt, qui eam se cõsecutos existiment. Sed cùm ab amicis hoc anno semen accepissem, illudq; magna cũ diligentia terræ mandassem, accidit, solo forsitan repugnante, ut nulla exorta sit planta; unde quid de ea iudicem nõ habeo. Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquorum plerique testantur) uno tantùm satu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hispania, ubi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa uocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (ut lib. II. capite de Cot inquit Auicenna) uocatur etiamnum Aphris Alfasafat. Nascitur & in Gallia, si Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur.*

Medicæ consideratio.

Ἀφάκη.

APHACA. VICIA.

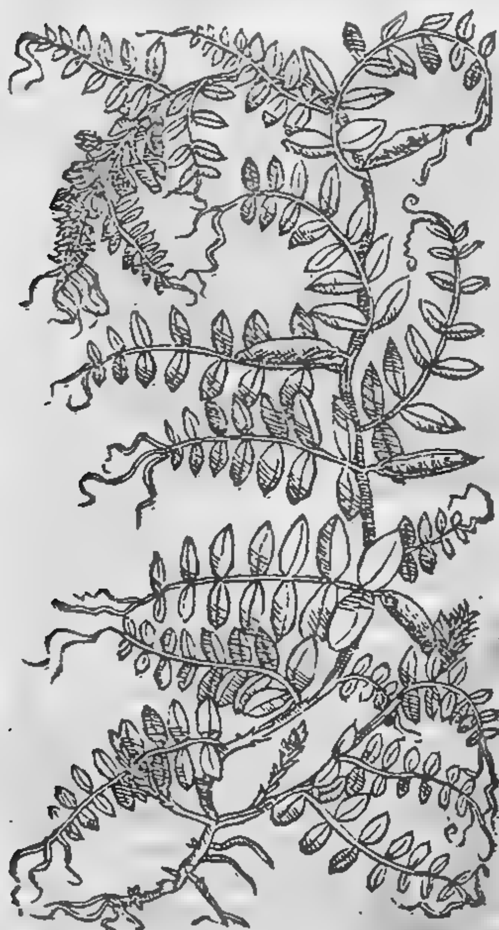

Α'φάκη. APHACA. CAP. CXLII.

APHACA in aruis naſcitur, altior lente, tenuibus folijs: ſiliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternáve ſemina nigra, lente minora, continentur. Quæ adſtringendi vim habent. quare torrefacta, ſtomachi, aluique fluxiones ſiſtunt, ſi freſa lentis more decoquantur.

Aphacæ conſideratio.

NON ſolùm in uniuerſis Italiæ locis Aphaca ſponte naſcitur, ſed & à multis in campis ſeritur leguminum, & erui modo ad columbarum ſaginam. Folio germinat uiciæ maiori, craßioriq;, quadrangulari caule, flore ſubrubeo, ſiliquis inde dependentibus piſorum inſtar, breuioribus tamen, ſed lenticulæ maioribus, in quibus includitur ſemen, uiciæ quadantenus maius. Goritienſi agro frequentißima naſcitur inter ſegetes, & prope ſepes. Quo fit, ut maximè aberrent, qui cenſent Aphacam nihil à uicia differre, quæ inter ſegetes ubiq; copioſè prouenit. Quippe quòd hæc minori ſit folio, tenuiori caule, flore in purpuram rubeſcente, ſiliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus. Eaq; propter de Aphaca, & Vicia diſſerens Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ita ſcribit. Aphacæ, & uiciæ ſeminum figura non rotunda eſt, ueluti fabarum, ſed aliquantò latiuſcula, ſimiliter lenti. Hæc quoq; cum ſua planta, & ualuulis integra ruſtici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo ſint. Per famem tamen quoſdam noui, qui hæc quoq; comederint, potißimùm uere, cùm etiámnum uirent, quemadmodum fabas, & cicera eſitare conſueuerunt. Semina autem hæc non ſolùm inſuauia ſunt, ſed concoctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perſpicuum ergo eſt, cùm huiuſmodi naturam obtineant, alimoniam quoque, quæ ex ipſis in corpus permanat, improbi, craßiq; ſucci eſſe, idoneam ad humoris melancholici generationem. hactenus Galenus.

Quorundam lapſus.

Aphaca intybi genus.

Cæterùm illud animaduertendum eſt, quòd Theophraſtus libro VII. cap. VII. & XI. de plantarum hiſtoria Aphacam inter intybacea, uel cichorij generis connumerat. Quare mirandum non eſt, ſi etiam in alijs quibuſdam à Dioſcoride diſcrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis oſtendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in hiſtoria uariaſſe: nam lib. XXVII. capite V. Dioſcoridis Aphacam ad uerbum retulit: libro uerò XXI. Theophraſtum ſecutus, eam inter cichoracea repoſuit.

Πράσον.

Πράσον κεφαλωτόν. PORRVM CAPITATVM. CAP. CXLIII.

CAPITATVM porrum inflationem facit, noxiũ succum creat, tumultuosum somnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menses pellit: sed lædit exulceratam vesicam, renesque, cum ptisana verò coctum, esu pectoris vitia extrahit. Coma ejus in aqua maris, & aceto cocta, in desessionibus ad præclusiones vuluæ, & duritias, vtilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulcescit, & multò minus inflat. Semen acrius est, & quandam adstrictoriam vim habet. quare succus cum aceto, addito thure, aut manna, sanguinis profluuia sistit, maximè si naribus erumpat. Venerem stimulat: cõtra omnia thoracis vitia, tabémque, pro delinctu efficax est: arteriam esu purgat: sed si assiduè estur, visus obscuritatem inducit: stomacho aduersatur. Succus ex melle potus, aut illitus, contra bestiarum morsus auxilio est. Ipsum quoque cũ aceto aut thuris polline, lacte aut rosaceo, vtiliter aurium doloribus, & sonitui instillatur. Varos tollũt folia illita cum rhoë, qua ad obsonia vtuntur: epinyctidi medentur: crustas ex sale illita rumpunt. Veteres sanguinis reiectiones cohibent, seminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

PORRVM, quod copiosum quadragesimalis nostri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs unà cum oleribus uenale reperitur, omnibus notißimum est. Cæterùm etsi magnopere laborent hortorum cultores, ut eorum porri, lungi, craßi, candidi, ac teneri euadant; nesciunt tamen eos capitatos efficere, ceparum instar: quanuis ij apud ueteres in frequentißimo usu fuissent, quòd longis, qui propriè sectiui appellantur, sapidiores, gustuq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, non tamen quòd à sectiuis genere differrent, è quibus mãgonio capitati fiunt, tegula in transplantatione supposita, incisis prius ante medullã folijs, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite cõsideat: uel sarculo conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neq; distrahant, ut scriptum reliquit Plinius lib. XIX. cap. VI. Porri consideratio.

Porri facultates recensuit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, ubi simul etiam de allio, & cepis agens, sic inquit. Harum plantarum radicibus percrebrò uescuntur homines, rarius caule, folijsq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuãt, glutinososq; incidunt. Bis tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur: quanquam ne sic quidem uim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurißimam alẽdi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil prorsus obtinebant. Cæterùm allium non modò ut obsonium, uerùm etiam ut medicamentum sanitati accommodum, quòd obstructa soluere, & discutere poßit, usurpatur. Aliquantisper elixum, usq; dum acritudinem abijciat, uiribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cùm bis fuerint decocta. Porri facultates ex Gal.

Ἀμπελόπρασον. AMPELOPRASVM. CAP. CXLIIII.

AMPELOPRASVM stomacho magis, quàm porrum aduersatur: plus autem excalfacit: vrinam, & menses vehementius ciet. Id contra serpentium morsus esse conuenit.

PROVENIT agreste porrum plerunq; in uineis, unde à natalibus ἀμπελόπρασον, quasi uineale porrum, Græcis appellatur. Nascitur hoc in uniuersa Hetruria non solùm in uinetis; sed etiam frequẽs admodum in agrorum marginibus, et in amœnis collium locis. Rura nostra ipsum uulgari sermone appellant Porrandello. Estur à rusticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij uice: quanquam mansu durius sit, gustu acrius, & concoctu difficilius. Est preterea Ampeloprasum (ut lib. VI. simplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius, & siccius domestico, sicut agrestia omnia reliqua domesticis: ac proinde stomacho, quàm illud nocentius: sed & crassos, ac lentos humores potentius incidit, ualentiusq; infarcta organa obstructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, et menses sæpe prouocauit, ubi à craßis, & lentis retinebantur humoribus. Adeò uerò est calidum, ut illitum cataplasmatis modo exulceret. Dictum est autem antè, quòd quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. hactenus Galenus. Cæterùm illud silentio haud dißimulandum puto, quòd Galenus minus fortasse rectè id tribuerit Ampelopraso, quod nominis Agrestis porri consider.

significationi

AMPELOPRASVM.

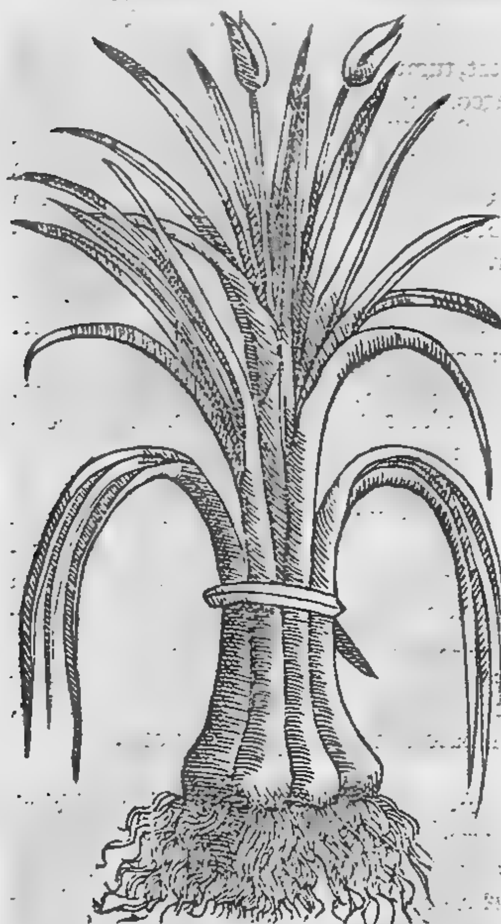

CEPA.

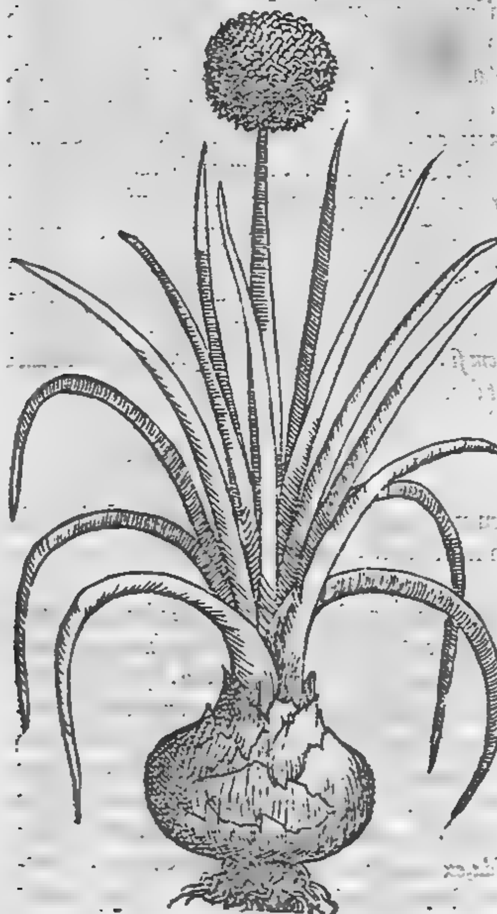

ſignificationi reclamat, & potius ſcorodopraſo competere uidetur, cùm loco citato inquit. Si inter allium, & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampelopraſi inueneris. Quandoquidem ſcorodopraſum, teſte infrà Dioſcoride, ut allij, & porri uires, ita & nomen ſibi uendicauit: ampelopraſum uerò dictum eſt, quòd in uinetis naſcatur. Id quod ipſemet Galenus confirmat libro VIII. *ſimp. medicamentorum his uerbis. Scorodopraſon ſicut guſtu, & odore mediam allij, & porri qualitatem poſſidet, ita & uires. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus: Ampelopraſi (inquit) à porro tanta eſt differentia, quanta in alijs congeneribus plantis inter ſyluestria, & ſatiua inuenitur. Sunt qui hoc in totum ſequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cepas, eáq; ex parte cibo commodius, & prauo minus ſucco obnoxium efficitur.*

Κρόμμυον. CEPA. CAP. CXLV.

Zwybel

CEPA longa acrior eſt, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & ſicca quàm viridis, & cruda quàm cocta, aut ſale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, ſitim mouent, & extenuant, faſtidium pariunt, & expurgāt: aluo vtiles ſunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hemorrhoidas, reliquosque excretionum exitus reſerant, ſubditæ pro balanis. Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipiētibus ſuffuſionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: ſuppreſſos menſes pellit: caput purgat, naribus infuſus: canis morſibus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in ſole vitiligines ſanat: & cum pari ſpodio, ſcabras lippitudines ſedat: varos cum ſale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe vtilis eſt: citæ aluo prodeſt: in auribus ſonitum, ac grauitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, valet: alopeciæ earum ſucco perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos euocat. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, coctaque vehementius urinam pellit: eos lethargicos efficit, qui valetudinibus aduerſis, ea etiam cocta, plus æquo veſcantur: elixa, & cum paſsis vuis, & fico illita, tubercula concoquit, & celerrimè rumpit.

Ceparum hiſtoria ex Theophraſto.

CEPARVM plura Theophraſto notantur genera libro VII. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria, ubi ſic habet. Differunt & cepæ, et allia genere. Sed Ceparum genera plura, ut quæ à locis nomina accepere: gardiæ, cnidiæ, ſamothraciæ: item ſetaniæ, & fiſsiles, & aſcaloniæ. Ex his Setaniæ minimæ, ſed largè dulces. Fiſsiles uerò, & aſcaloniæ, tum cultu, tum natura inter ſe differunt. Fiſsilem etenim hyeme ſua cum coma, inertem relinquunt, uere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, ſimulq; inferius finditur, unde fiſsiles appellatæ ſunt. Quidam uel omnibus detrahenda folia cenſent, ut uim ſuam imo contineant, neq; effuſæ ſemineſcant. Aſcaloniarum peculiaris quædam natura notata eſt: etenim ſolæ fiſsiles, et quaſi ſteriles, ab radice conſiſtunt, nec ea parte creſcere, ac proficere poſſunt. Quamobrem non eas deponunt, ſed ſemine ſerunt: deinde circa uer, cùm germinatum ſit, transferunt. Perficiuntur adeò celeriter, ut cum cæteris, aut etiam prius euelli poſsint. Plus temporis dimiſſæ in terra, putreſcunt. Plantatæ caulem edunt, ſemenq; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur, atque intereunt.*

sunt. Harum igitur talis natura eſt. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Iſum cætera quidem candidis ſimiles conſtant, ſed colore candidæ admodum proueniunt, Sardianiſq; ſimiliter ferre affirmant. Cretenſium peculiaris maximè natura notatur, ſed Aſcalonijs quodámmodo proxima, ni fortè uel eadem dici debeat. Eſt enim in Creta genus quoddam, quod ſemine quidem ſatum in radice craſſatur: depoſitum uerò, in caulem, ſemenq; totum funditur: tum capite, ſaporeq; dulce eſt. Id enim quaſi è contrario cæteris habet: omnes nanque depoſitæ melius, celeriuſq; proficiuntur. Omnes poſt arcturum proueniunt, tepido adhuc ſolo, ut depoſitas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circunciſo, ſed germinationes haud ſimiles fieri ſolent. Parte nanque inferiore cepæ naſcuntur, ſuperiore herba tantùm erumpit: ſectæ uerò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum ſine capite eſt, et quaſi longa ceruice conſiſtens: ob id germinatio tota in fronde, ſæpiuſq; retondetur, ut porrum. qua de cauſa ſemine seritur, nec deponitur. Cepas hiſce ferè differentijs diſcernere licet. hactenus Theophraſtus. Naſcuntur Cepæ in uniuerſa Italia frequentiſſimæ, quæ etiam inibi multiplici ſignantur genere, ut refert Plinius lib. XIX. cap. VI. & ut nos quotidie uidemus. Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam uero ſeſſiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & ſubrubentes aliæ, quædam uirides, & candidæ nonnullæ. Quin & ſapore uel acerrimæ, uel mediocri acrimonia præditæ ſunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ ſunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametſi ad ſummum rubeſcant, ac craſſioribus tunicis compactæ ſint; leniuſcula tamen acrimonia pollēt, manſuq; tenerrimæ comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent. Contrà uerò albæ, quippe quæ omniū ibi acerrimæ proueniant. Quam ob cauſam ad medicamenta potius, quàm ad cibos ſeruantur: quanquam ſecus fortaſſe in Græcia eueniat, quòd flauas candidis acriores eſſe memoret Dioſcorides. Connumerantur etiámnum inter ceparum genera (ut locis ſuprà citatis Theophraſtus, & Plinius teſtantur) quæ Aſcaloniæ ab Aſcalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his ſimiles ſunt Theophraſto ſectiles nominatæ, nobis uerò in Hetruria uulgò Cipolle maligie. Cepa (ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum) ex quarto eſt ordine excalfacientium: eſſentia autem eius potius craſſarum eſt partium. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum appoſita, tum cum aceto inuncta. In ſole alphos abſtergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius reſtituit. Porrò ſi ſuccum eius exprimas, quod reliquum eſt, admodum terreæ ſubſtantiæ eſt, eiuſq; calidæ: at ſuccus aqueæ, āereæq; caliditatis. Hic igitur ijs, qui ſuffuſi ſunt, aut aciem oculorum obtuſam præ craſſitudine humorum obtinent, inunctus prodeſt. Ex huius temperatura tota cepa flatuoſa eſt manducata. Itaq; quæ temperatura ſunt ſicciore, minus flatuum generant. hæc Galenus. Quod autem Cepe corporibus præbeant alimentum, ſuprà in porri mentione retulimus ex ipſo Galeno, qui de ijs ſimul diſſeruit libro II. de alimentorum facultatibus.

Ceparum uires ex Gal.

Σκόροδον. ALLIVM. Knoblauch CAP. CXLVI.

ALLIVM quoddam ſatiuum, atque hortenſe habetur. quod in Aegypto, ſingulari ut porrum, capite conſtat, dulce, in purpureum uergens, paruum: reliqua uerò magna & candida, ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id eſt ſpicas, Græci nominant. Aliud eſt ſylueſtre, quod ophioſcorodon, id eſt anguinum, uocant. Vis allij acris eſt: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, ſtomachum exiccat, ſitim gignit, flatum permouet, ſummam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum eſu hebetat. Eoſdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoſcorodon dicitur: latas uentris tineas in cibo ſumptum abigit, vrinas detrahit: contra uiperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodeſt, ita ut nō aliud magis, ſi cum uino iugiter aſſumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabioſorum morſus, & illitu, & cibo ualet. Magnæ & allio utilitates contra aquarum mutationes: vocem clarificat: veterem tuſſim crudum, coctúmve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lendes enecat: cremati cinis illitus ſugillationibus cum melle, & alopecijs cum nardino unguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo, & ſale ſanat: vitiligines, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolorem leuat, ſi in ore contineatur: cōtra uenenatos muris aranei morſus, cum ficulneis frondibus, & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, fœminarum deſeſſionibus additum, menſes, & ſecundos partus extrahit.

hit. Allium eiusdem gratia suffitur. Factum ex eo, & nigra oliua intritum, quod myttoton uocant, esu cit urinam, ora uenarum pátefacit, hydropicis utile.

Allij consideratio.

Allivm uulgaris est notitiæ. Cæterùm quanquam scribit Dioscorides Allium, quod non cohærentibus nucleis, siue spicis, sed singulari, & solido capite constat, in Aegypto nasci; eiusmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus alijs Italiæ locis prouenit, ibiq; Allium mas appellatur. Allij meminit Theophrastus lib. VII. cap. IIII. de plantarum historia, sic inquiens. Allium ante solstitia, aut paulò post solstitia seritur nucleatim diuisum. Discrimen eorum, quòd aliud præcox, aliud serotinum: est enim genus quoddã eiusmodi, ut sexaginta diebus perfici possit. Differunt præterea magnitudine singulari. Cyprium uocatum maximè tale est, quod non decoquunt, sed in myttotis utuntur: & cùm tunditur, mirum quàm spuma increscat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & craßitudo, eorumq; causa, tempore, cultuq; penè uidentur contingere, ut etiam aliorum. Perfici etiam semine potest, sed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, sequente discerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, sed etiam quidam uel deposito melius existimant. Radicis autem allij, aut cepæ haud similis ortus fieri solet: allij nanque cùm nucleus extumuerit, totus intorquetur: et hinc aucta in nucleos rursus discernitur, atq; ex uno plura efficiuntur, dum caput consumatur. At cepæ continuò ab radice aliud, atque aliud obducit, ut & bulbus, & scylla, & eiusmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, si non euellantur, plura indies fiunt. Super fistula quoq;, & allium capitari posse, & cepe affirmant. hactenus Theophrastus de allio domestico.

Allium syluestre.

Syluestre uerò, quod Græci ὀφιοσκόροδον, id est, anguinum allium uocant, ubique, in montibus præsertim, & collibus nascitur, nullis diuisum nucleis, satiuo longè minus, sed odore, & sapore illi persimile: folijs angustioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semen.

Arabũ lapsus.

Hoc, cùm aliquando in montibus legerem unà cum alijs herbarijs, nobis occasionẽ præbuit loquendi de errore detestando, in quo turpiter uersati sunt Arabes, et eos secuti: quòd pro scordio herba, quæ trissaginem folijs æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium syluestre in pastillos theriacos addiderint, & in illius locum suffecerint, non minus uocabulorũ uicinitate, quàm imperitia decepti, ut sequenti libro in scordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus.

Brasauoli error.

Porrò illud hic silentio non dißimulandũ duxi, ne fortè seplasiarijs imponat, quòd Brasauolus apertè falli deprehenditur libro suo de simplicium examine Romæ prius excuso, ubi Syluestre allium ampeloprason, siue scorodoprason à rei medicæ autoribus appellari scribit. Qua in re non uno tantùm, meo quidem iudicio, sed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primùm quòd existimauerit, allium syluestre scorodoprasum, uel ampeloprasum esse. Deinde quòd certò crediderit, ampeloprasum, & scorodoprasum unam & eandem plantam esse. Hi Brasauoli errores manifestè redarguuntur Dioscoridis auctoritate. Siquidem is non solùm eas plãtas nominibus, sed etiam capitibus, & facultatibus distinxit, quem etiam secutus est Galenus, licet, ut in ampeloprasо diximus, huic tribuerit, quod scorodopraso tribuendum erat. In his igitur palàm fit, allium syluestre ophioscorodum appellari: syluestre porrum, quòd in uineis proueniat, ampeloprason: tertium uerò, quòd promiscuas allij, & porri facultates obtineat, scorodoprasum. Quare mirari subit Brasauolum uirum alioqui doctißimum, quomodo is, qui simplicium medicamentorum examen conscripsit, hæc in Dioscoride, & Galeno non uiderit, uel non animaduerterit.

SCORODOPRASVM.

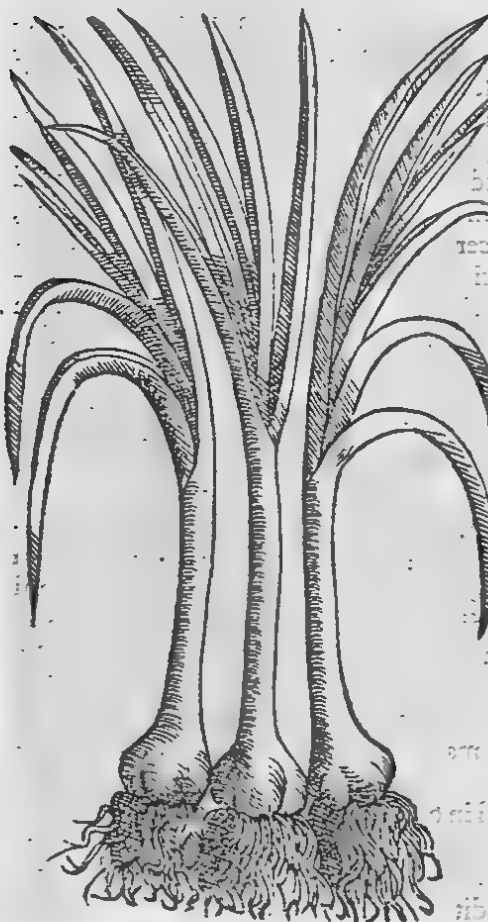

Σκοροδόπρασον. SCORODOPRASVM.

CAP. CXLVII.

Scorodoprasvm magnitudine porrum æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiscuas sibi uires ex utroque uendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamen. Coctum, porri modo, dulcescit, & in olerum uicem transit.

Scorodoprasi consideratio.

Qvoniam antiquorum nullus, præter Dioscoridem, Galenum, & Paulum, Scorodoprasi meminit, propterea existimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in unum sub terra colligatis, non autem natura, scorodoprasum prouenire.

Marcel. opin. improbata.

Sed hac in re Marcellum, pace sua, cæcutisse illud manifesto indicio est, quòd cõpertum sit, legitimum Scorodoprasum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis sponte sua nasci: ac inde postea translatũ, in hortis, & uiridarijs depositum uirescere, ita ut intuentibus legitimum se ostendat, & Marcelli errorem prodat. Crescit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium, & porrum simul resipiunt, ut illorum etiam effectus præbent, quemadmodum rectè prodidit Dioscorides, & Galenus attestatur lib. VIII. simpl. medicamentorum.

Σιναπι.

SINAPI PRIMVM.

SINAPI SECVNDVM.

SINAPI TERTIVM.

Σίναπι. SINAPI. CAP. CXLVIII.

SINAPI hortense, aliqui napi uocant. Eligi debet adultum, ualde rufum, nõ magnopere siccum, sed quod fractum interne uirescat, & ueluti quodam succo madeat, cæsium colore: siquidem recens id genus, tempestiuum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax est. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonsillarum tumores, ac ueterem, callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua, & melle conuenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritum, & naribus admotum: comitialibus quoque auxiliatur: fœminas uuluæ strangulatu oppressas excitat: lethargicis, deraso capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus, & ad coxendicum cruciatus impositum, ad lienes, & omne genus dolores confert, cum permutandæ ualetudinis causa ex alto uitia extrahenda sunt: alopecijs illitum medetur: faciem purgat: sugillata cum melle, adipe, aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur: cõtra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiemque extenuantibus, utiliter admisceri solet: tritum grauitati aurium, & sonitui cum fico impositum prodest. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum scabritias magna utilitate illinitur. Expressus recenti semine succus in sole siccatur.

SINAPI, Plinio libro XIX. cap. VIII. autore, trium est generum. Quorum unum gracili assurgit folio: alterum ra- Sinapi consideratio.

 pitiam

NASTVRTIVM.

pitiam frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obseruantur in Italia: illud siquidem, quod tum folio, tum etiam semine tenui nascitur, erraticum est. Quod uerò rapi fronde constat, cæteris maius, hortense est, eiusq; in officinis usus. Tertium deinde & ipsum satiuum est, semine albo, minusq; acri. Tritum hoc, mustoq; recenti commixtum, diutius eius dulcedinem tuetur, atq; eam deficere probibet, quòd ebullitionem reprimat. Eaq; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam mustum comportant, hoc Sinapis genere cadis imposito, dulcedinem musti conseruant. Sinapis temperamentum tantùmmodo expreßit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sinapi calfacit, & desiccat quarto ordine.*

Sinapi vires ex Gal.

Κάρδαμον. NASTVRTIVM. CAP. CXLIX.

NASTVRTIVM optimum constat esse Babylonicum. Omnium semen est acre: excalfacit, stomacho aduersatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menses cit, uenerem stimulat, sinapis, & erucæ simile intelligitur: lepras, & impetigines absterget. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum uitia extrahit, sorbitionibus incoctum: serpentium uenenis potum resistit, atque eas suffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad suppurationem perducit, & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque discutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

THLASPI. Siue bursa pastoris

Nasturtij cõsideratio.

NASTVRTIVM hortis familiaris, & frequens herba est, tenuis: folijs paruis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubeum nigricante, folliculis rotundis, ac pressis contento, thlaspi modo. Plinius author est lib. XX. *cap.* XIII. *album, & nigrum reperiri. Verùm cùm Nasturtium uenerem inhibere scribit, uel codicem eo in loco deprauatum, uel Plinium ipsum Nasturtij naturam non rectè nouisse, & ideo in hoc deceptum esse crediderim, quòd experimento, & Dioscoridi repugnet. Nasturtij semen (ut libro* VII. *de simplicium medicam. facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores, atq; adeò quodcunq; aliud rubrificationem postulat, eo perinde atq; sinapi excalfaciunt. Miscetur quoq; remedijs, quæ exhibentur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crassos succos udenter incidere ualeat, uelut & sinapi. Nam omnia ei simile est. Porrò & herba arefacta similem semini uim poßidet. Humida uerò adhuc, & uiridis propter aqueæ humiditatis admistionem, multò semine inferior est: adeoq; sic mordacitas eius moderata est, ut cum pane ea uti liceat, ceu obsonio.*

Nasturtij uires ex Gal.

Θλάσπι. THLASPI. CAP. CL.

THLASPI herbula est angustis folijs, digitali lõgitudine, in terram uersis, suppinguibus: binûm dodrantum cauliculo, tenui, non sine adnascentibus ramis: fructu circa ipsum totum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtij, incluso uasis in cacumine diuisis, † lenticulæ effigie, nisi quòd infringitur: unde nomen accepit. flos albicat. Nascitur in semitis, & sepibus, fossisq;. Semen asperi gustus, excalfaciens: bilem

[...]am vtrinq; extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinē potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Persicon sinapi uocant, latis folijs, radicibus magnis: utile ischiadicorum infusioni.

*T*IMETSI *non desint, qui existimauerint, Thlaspi, & Bursam pastoris uulgò dictam unam, & eandem esse plantam; cùm tamen huiusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitum sinuatim laciniata uisuntur, semenq; his, quæ de Thlaspi memoriæ prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conueniant, eorum sententia prorsus explodenda uidetur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundant & Goritiensis ager, & Gradiscæ moenia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentissimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, alijsq; circumstantibus locis, semine perquàm acri, in folliculis incluso, in cacumine diuisis, lenticulæ effigie, superna parte pressis, ut Dioscorides inquit. Meminit Thlaspi Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Thlaspi semen habet & ipsum facultatem acrem, adeò ut internos abscessus potum disrumpat. Menses ciet, et partus enecat. Per sedem infusum sanguinolenta euacuans, ischiadibus prodest. Est enim alioqui tum supernè, tum inferne biliosorum humorum euacuatorium, acetabuli mensura potum. Et libro primo de antidotis: Vtuntur Thlaspi (inquit) quòd è Creta affertur, quodq; ubiq; nascitur, colore inter luteum, & flauum medium, figura rotundum, exiguum adeò, ut multoties grano milij cedat. Melius est autem è Cappadocia comportatum thlaspi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, et antè dictum magnitudine permultùm superat, atq; ab uno latere paruam quandam, ueluti compressionem præ se fert, unde & nomen obtinuit. Prouenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoq; nō absolutè quod inde asportatur, optimum censendum est, sed quod peculiariter in Sauro nascitur, nec Cretico, nec passim nascenti simile. Hæc de thlaspi Galenus. Ex quibus satis constat, Italicum thlaspi illi, quod Cappadocia profert, non esse uiribus comparandum. Porrò illud animaduertendum esse duximus, quòd hoc in loco legitur in Dioscoride: Θλάσπι βοτάνιόν ἐστι στενὸν τοῖς φύλλοις, ὡς δακτύλου μήκος, πεπτωκότα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκροσχιδέσιν, ὑπολιπαροῖς. id est. Thlaspi herbula est angustis folijs, digitali longitudine, in terram uersis, in cacumine diuisis, suppinguibus. Atqui diuisuræ eæ in nostrati non uisuntur in folijs, sed in folliculorum cacumine. Quo fit, ut planè suspicer hoc loco Dioscoridis codici mendum ac uitium subesse, ut in alijs compluribus: & quòd fortasse nota hæc, quæ propria folliculorum est, librariorū incuria in folia transierit, præsertim quòd in cæteris notis nostrum Dioscoridis, & Galeni descriptioni prorsus adstipulatur. Hac igitur ratione is locus, nobis uisus est, qui restituatur, & legatur, quemadmodum nunc in textu legi potest. Reliquum est, ut de BVRSA PASTORIS, cuius superius meminimus aliquid in medium afferamus. Sed cùm ueteres nihil de hac posteritatis memoriæ mandauerint, ea tantùm recensebo, quæ à recentioribus de eius uiribus adnotata inuenio, cùm planta ipsa omnibus uulgò notissima sit. Est igitur Bursa pastoris ex refrigerantium, exiccantium, & adstringentium genere. Quapropter prodest attrita, et emplastri more imposita inflammationibus, & sacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cum plantagine, et Armenio luto, bibiturq; eius decoctum ad intestinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ succus recentia uulnera glutinat, et auribus purulentis infusus medetur. Sistit mensium abundantiam, si eius, & persicariæ decocto insideant mulieres. Estur q; ad idem, & contra deniq; omnes sanguinis fluxiones efficax est tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa. Additur in emplastris, quæ ad capitis uulnera componuntur, & in unguentis compluribus.*

Thlaspi consideratio.

Thlaspi uires ex Galeno.

Dioscoridis locus restitutus.

Bursæ pastoris uires.

ARABIS.

† Hoc loco Ruellius legisse uidetur φακοειδές, quòd uerterit lenticulæ effigie: nec temerè, quòd Thlaspi semen illi pulchrè respondeat. Verùm uulgati Græci codices habent δισκοειδές, hoc est, disci figura.

Ἀραβὶς, ἢ δράβη. ARABIS, SIVE DRABA. CAP. CLI.

DRABA herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargens ramos, & ex vtroque latere folia, ceu lepidij, sed molliora, & candidiora. In cacumine verò sambuci vmbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cum ptisana coquitur, in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obsonijs admiscetur.

*N*ASCITVR *in Ananiensi agro, præsertimq; in campestribus, & agrorum marginibus, cubitalis planta, folijs lepidio non dissimilibus, & umbella ferè sambuci, Drabam adamussim referens.*

Drabæ consideratio.

ferens. quemadmodum et in Gallijs nasci Ruellius testatur in noualibus, & sæpe cultis. Cæterùm quoniam Serapio à nasturtij mentione, de Draba etiam differit, eamq; Nasturtium orientale nominat, quod insignis eius acrimoniæ educam est: & quoniam in nostrate leuiuscula sentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia nascitur, Serapionis sedem sit Draba, ego profectò affirmare non ausim: nisi forte id Drabæ accidat pro regionum diuersitate, quemadmodum Aro euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate.

Ἐρύσιμον. IRIO. CAP. CLII.

ERYSIMON, Latini Irionem vocant, iuxta vrbes, rudera, hortosq; nascitur: folijs erucæ syluestris: cauliculis in lori modum lentis, & obsequiosis: floribus luteis: siliquis in cacumine gracilibus, ut fœno greco, corniculatis: semine nasturtij, exiguo, vrētis gustus. Contra thoracis fluxiones efficax est, & si purulenta extussiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodest: contra venena in delinctu cũ melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle vtiliter cæcis carcinomatis, parotidibus, duritijs mammarum, & testium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clysteres fiet, si aqua madescat, atque torreatur, vel linteo illigatum, pinsita farina oblitum perassetur.

Erysimi, seu Irionis consideratio.

QVANQVAM Theophrastus, & antiquorum alij Erysimon inter cerealia commemorant, & sesamo simile faciunt: quod tamen à Dioscoride repræsentatur, folijs erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum dißimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de sesamo disseruit, ab eo repositum est. Eaq; propter facilè dici potest, Erysimon aliud designare Theophrasto, aliud uerò Dioscoridi. Ideoq; Plinius utrisq; in Erysimi historia adstipulari uidetur. Nanq; libro XVIII. cap. VII. ac X. Theophrastum secutus, ipsum frugibus adscribit, sesamoq; simile facit. Et libro XXII. cap. XXV. Dioscoridem imitatus, folijs erucæ paulò angustioribus, & semine nasturtij Erysimum esse prodidit. Hoc idē palàm est fecisse Galenum: quippe qui libro VI. simplicium medicamentorum, Erysimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ sunt, uti nasturtium, & sinapi. Et libro primo de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum ueniunt, unà cum sesamo, sic inquiens. Vt porrò milio panicum adsimile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & sesamo Erysimi corporis substantia nonnihil affine: sed mansum insuauius est, & tenuioris alimenti, adeò quòd in omnibus illo deterius existit.

Ruel. lapsus.

Cæterùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Erysimum, & sesamum rubentibus prouenire folijs, item ipsis uescentibus nullum animal uesci, illud frugis genus autumat Erysimum esse, quod uulgò Tridentina rura appellant Formentone, Foroiulienses uerò, quòd pullo sit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis respondeat hoc Erysimo, quod Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidem, quod uulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non folijs, à nulloq; pecude respuitur, sed ab omnibus auidißimè depascitur, nec ulla ex parte sesamum æmulatur. Porrò sciendum est, Dioscoridis Erysimum non esse syluestrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit Hermolaus, itemq; Ruellius ipsum secutus, sed stirpem esse, quæ paßim in plateis, ædificiorum areis, & ruderibus, et secus uias oritur, folijs erucæ, floribus luteis, paruis: è quibus cornicula prodeunt, tenuia, acuminataq;: semine nasturtij, minore tamen, & acri.

Πέπερι. PIPER. CAP. CLIII.

PIPER in India nasci, breui arbore traditur: quæ inter initia, prælongum fructum, veluti siliquam, promit, quod longum piper est: habet intus aliquid tenui milio simile, quod tādem in perfectum piper euadit. Id autem suis temporibus dehiscens, pandensque sese, racemos emittit, grana ferentes qualia uidemus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remedijs, antidotis, & medicaminibus, quæ contra venenata parantur, theriaca vocant. Longum verò uehementius mordet: & quoniam priusquàm ematurescat, decerptum est, subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitum. Nigrum verò, utpote quod tempestiua maturitate collectum sit, odoratum esse constat, candido suauius, acrius, & ori gratius, necnon ad condimenta vtilius. sed candidum, & adhuc in acerbum vergens, antè dictis infirmius est. Eligi oportet grauissimum, plenum, nigrum, sine multis rugis, recens, ac minimè furfurosum. Inueniuntur etiam in genere nigri semina nutrimento defecta, cassa, inania, minimique ponderis, quod vocant bragma.

Vis omnium

Vis omnium excalfacit, vrinam ciet, concoquit, extrahit, diſcutit, abſterget caliginem, quæ oculis obuerſatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, ſiue potu, ſiue illitu ſubuenit: ſerpentium morſibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, ſtatim à concubitu ſuppoſitum: tuſsi, omnibusque pectoris vitijs, ſiue eclegmate, ſiue potu ſuccurrit: anginæ eo, & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri folijs, tormina diſcutit: cum vua paſſa manducatum pituitam à capite elicit: valetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat, ad intinctus eſculentorum additum: ſtrumas cum pice diſcutit: uitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, † vt aiunt, motum torretur. Non eſt huius arboris radix gingiber, vt aliqui exiſtimauere, ſicuti paulò pòſt oſtendemus. Nanque piperis radix coſto ſimilis eſt, ora guſtantium accendit, ſaliuam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum ſemine pedicularis herbæ, quam ſtaphidem agriam vocant.

Piperis, & plãtę eius hiſtor.

LVSITANI nauigationibus ſuis hoc æuo confectis per oceanum Atlanticum uerſus auſtrum primò, & hinc deinde in orientem ad Calecut, Taprobanam, aliasq; Indici pelagi inſulas: item Hiſpani liburnicis uecti ad occidentales indias, Peru, atq; alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, et huiuſmodi odoratis ſimplicibus uniuerſam repleuerunt Europam, ſed & ſtirpium hiſtorias à quibus oriuntur, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Quod poſtea fecit, ut nobis planè ignoraſſe uideantur Theophraſtus, Dioſcorides, & Plinius, aut ob regionum diſtantiam (indigenã potius in hoc fidem ſecuti, quàm quòd fortè ea uiderint, quæ de pipere ſcriptis tradiderunt) aut ob aliam quámuis cauſam, plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quónam modo piperis planta ſuum edat fructum, an ſcilicet racematim, an corymborum modo, an in ſiliquis incluſum, an bacciferarum arborum more. Siquidem Plinius libro XII. cap. VII. ita ſcribit. Arbores quæ paſsim piper gignunt, iuniperis noſtris ſunt ſimiles. Quanquam in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à iunipero diſtant paruulis ſiliquis, quales in phaſiolis uidemus. Hæ priuſquàm dehiſcant, decerptæ, toſtæq; ſole, faciunt, quod uocatur piper longum. paulatim uerò dehiſcentes per maturitatem, oſtendunt candidum piper, quod deinde toſtum ſolibus colore, rugisq; mutatur. hæc Plinius. Quibus à Dioſcoride non longè diſsidere uideretur, niſi piperis plãtam ſimilem iunipero reddidiſſet: nanq; Dioſcorides nullis eam notis repræſentauit, neq; alicui ſimilem fecit.

Plinij lapſus.

Theophraſtus præterea quãquam ſcriptum reliquit lib. IX. cap. XXII. de plantarum hiſtoria, Piperis duo eſſe genera, unum rotundum, alterum oblongum; eius tamen arboris effigiem ſilentio præteriit. At hi, qui ſuis liburnicis immenſa traiecerunt maria, propriasq; perluſtrarunt regiones, ubi piperis utriusq; plantæ innumeræ uireſcunt, nigrũ, ac rotundum gigni narrant à quibuſdam infirmis uiticulis uicinas arbores altiore complexu ſcandentibus, acutæ clematidi non diſsimilibus, folio tamen malum Aſſyrium æmulantibus. Quin & racematim proferri uuarum labruſcæ modo, confertius tamen, deinde menſe octobri per maturitatem decerpi, & ſub feruenti ſole tegetibus palmeis expanſum torreri, quouſq; nigreſcat, & rugoſum euadat: quod tridui ſpatio plerunq; fit. Longum autem, ut ijdem teſtantur, aliæ ferunt arbores, eſtq; uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis ſquamatim compactum, quod uelut iulus in pontica nuce, cui pulchrè adſtipulatur, uermiculoſa facie dependet, piperato guſtu: nunquam tamen in album, uel nigrum piper coaleſcit. Galenus indigenarum fidem, & Dioſcoridem ſecutus, eandem plantam tam rotundum, quàm longum piper edere credidit. Piperis fruticem uidimus nos Neapoli, qui Luſitanorum deſcriptioni maximè reſpondere uiſus eſt, quòd uiticuloſo caule eſſet, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbuſculam piper racematim proferentem uidi Venetijs, quæ prorſus illius plantæ faciem exprimit, quam uulgus Ribem appellat. Viret hæc in horto clariſsimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima ſimplicia notatu digna uiſuntur. Quo fit, ut mirum non ſit, ſi in piperis hiſtoria uariant autores. Quandoquidem cùm uariæ in Italia piperiferæ habeantur arbuſculæ, facilè credendum eſt, uarietatis longè maioris eas in India reperiri.

Piperis plãtæ in Italia.

Piperis meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamẽtorum, ſic inquiens. Piperis radix uires coſto ſimiles potiſsimùm obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper eſt: quare etiam maturo humidius eſt. humiditatis eius indicium eſt, quòd facilè repoſitum perforetur, ac non protinus mordicet, ſed pòſt paulò incipiat, uerùm pluſculum duret. Porrò fructus, qui uelut omphax eſt, piper album eſt, nigro quidem acrius. Nam illud iam quaſi ſuperaſſatum eſt, & ſuperexiccatum. Verùm utrunq; ualenter tum excalfacit, tum deſiccat.

Piperis vires ex Galeno.

Cæterùm quoniam Dioſcorides inter ſimplicia de CARYOPHYLLIS*, quæ mihi piper in mentem redegit, nihil poſteritatis memoriæ mandauit, cùm ea ex eiſdem afferantur regionibus, ſintq; in præcipuo medicorum uſu, adeò præſtantiſsimum, odoratiſsimumq; medicamentum, ſilentio non diſsimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibuſdam Indici pelagi inſulis, non longè à Banda. Huius caudex buxo ſimillimus eſt, eademq; materies. Folia uerò cinnami inſtar habet, ſed rotundiora. Fructu eſt paruo, ex atro ruſeſcẽte, in claui modum capitato, exertis in aduerſum quatuor denticulis, ſeſe ſtellatim decuſſantibus, prominulo apice, quadrati alueoli ſinu medio umbilicatim prodeunte. Cultores harundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circunquaq; tegetibus palmeis ſolo. Caryophylli meminit Plinius libro XII. capite VII. his uerbis. Eſt etiamnum in India piperis grano ſimile, quod uocant Caryophyllon, grandius, fragiliusq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nuſquam inuenio mentionem feciſſe Galenum: tametſi Serapio ex Galeni authoritate plura de Caryophyllis tradiderit ſuo de ſimplicium medicamentorum uolumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis diſſeruit, periſſe, aut Pauli potius, quàm Galeni teſtimonio de his ſcripſiſſe Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus iiſdem, quibus poſtea Serapio, uerbis tractauit, libro VII. ubi hæc habet.*

Caryophyllorum hiſt.

bet. Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætēditur, sed ex Indis uehuntur flores cuiusdam arboris festucacei, et nigri sunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & sicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis usus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut scribit Serapio, iocinori, stomacho, & cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, uenereas uires adauget. Exacuunt præterea, Auicenna autore, oculorum uisum, & eorum nubeculas, argemaq́; exterunt.

† *Ex Græcis uulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent ὥς φασιν, quod sonat, ut dicunt: alij uerò ὡς φακῆ, id est, ut lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam secuti sunt lectionem. Oribasius uero nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hic, & alibi non describit, quæ fortasse non temerè quis illegitima iudicare poßit.*

Ζιγγίβερ. GINGIBER. Jmbir CAP. CLIIII.

GINGIBER sui generis planta est, in Troglodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua virente ad multa, perinde atque nos ruta, vtuntur, & primis potibus, & edulijs admiscent. Huius radices, cyperi modo, paruæ sunt, candicantes, & odoratæ, atque piper sapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non nouerunt. A' multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem sentiant: & fictilibus in Italiam asportantur. Gingiber cibo conueniens est, & cum condimento assumitur. Excalfactoriam uim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: stomacho utilis est: efficax aduersus ea, quæ oculis caliginem offundunt. in antidota addi solet. In summa, piperis uiribus respondet.

Gingiberis historia.

GINGIBER (*ut referunt Lusitani, qui plurimum se uidisse fatentur in India) radix est, quæ geniculatis repit internodijs, folijs harundinaceis, quæ bis, terúe in anno reuiuiscunt, ac reuirescunt, sed quæ in cacumine fastigiatur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil subesse discriminis in sapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioqui & teredini obnoxium est, & carie tentatur. Eruiturq́; nonnunquam eius radix libræ pondo. sed non omnibus eadē est amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternosúe palmos. Cùm eruitur, radicis internodia in scrobe fossores relinquūt, terramq́; illi aggerunt, ceu eius radicis semen, proximo anno eruturi fructum, id est, regerminatas radices. Aduehitur gingiber in Italiam copiosum ex Calecut magno Indiæ emporio, ac ex Troglodytica Arabia non solùm tractu temporis exiccatum, sed & sacchero recentißimum asseruatum, uel quodam mellis genere, quod quibusdam è siliquis exprimunt. Id sanè longè magis Veneto præstat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixiuio, calce, quernoq́; cinere parato; modò muria; modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euanescit; sed & sapor, & acrimonia subtrahitur. Illud uerò cùm statim è terra effossum nulla ferè maceratione condiatur, uires & facultates non exuit, sed eas seruat.*

Brasauoli error.

Quanquam Brasauolus non rectè, meo quidem iudicio, uelle uideatur, quòd Venetijs mangonizatum Gingiber præstantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentißimum in India siliquarum melle, aut sacchero conditum asseruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à ueritate, et ratione dissonet, iudicare poterunt, qui diu in myropolijs uersati, rem omnino exploratam habent.

Gingiberis uires ex Gal.

Gingiberis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Gingiberis radix utilis est, quam utiq́; ex Barbaris ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, sed non primo statim occursu, uelut piper: unde sanè & minus esse subtilium partium, quàm piper, existimandum. siquidem in tenues solueretur partes, & celerrimè actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & craßior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca, & terrestris, sed humida potius atque aquea. Quo fit, ut facilè perforetur, cùm scilicet recrementitia insit humiditas. Neq́; enim quicquam eorum, quæ ex planè sicca sunt, aut humida, sed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic uitio obnoxia sunt. Idem usu uenit piperi longo. Atq́; hinc est, quòd diutius perseuerat, quæ proficiscitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam sicut ab aridis calamis flamma simul celerrimè accenditur, & undequaque dispergitur: eundem in modum, quæ à siccis potestate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna sunt uiridia, & tardius accenditur, & durat diutius. Ex quo fit, ut utriusque medicamenti diuersus sit usus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere consilium est, ea tunc exhibenda sunt, quæ & celeriter à caloris nostri contactu incalescant, & celeriter quocunq́; ferantur. Verùm ubi partem quámuis refrigeratam recalfacere studemus, contrà agendum, nimirum quæ tardè calescentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licet gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant; non magna tamen est differentia. At nasturtium, napi, thapsia, & agrestium columbarum stercus maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant. hactenus Galenus.

Zedoariæ histor. & uires.

Faciem gingiberis repræsentat radix illa, quam Mauritani, & officinæ Zedoariam appellant, odoratior tamen, amariuscula, neq́; adeò ut gingiber acris. Huius nusquam, quod sciam, meminere ueteres Græci, sed recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aëtius, & Actuarius eam suis medicamentorum compositionibus admiscent. Zedoaria (ut cap. CLXXII. testis est Serapio) conuehitur è Sinarum regione ultra extremas Indiæ oras. Excalfacit, & siccat ordine secundo. Flatus discutit, & pinguedinem auget propria quadam facultate, non quidem elementari. Post sumpta graue uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinum excitauit, abigit. uenenosorum animalium morsibus opitulatur: alui fluxiones sistit, uteri abscessus resoluit, uomitiones reprimit, & coli cruciatus tollit, itemq́; uentriculi.

Alui

[...]i tineas quascunque enecat, & in antidotis additur. Ideoque dixit Auicenna, nihil esse ea praestantius ad ebibitum [...]. Non desunt, qui crediderint, quòd Arnabo, de quo scribit Paulus, & Mauritanorum zedoaria unum, & [...] referant medicamentum. Verùm Serapionis testimonio cap. CCLXXI. Arnabo apud Graecos nihil aliud designat, [quàm] Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de zurumbet eadem scribat Serapio, quae de arnabo ante ipsum [...] Paulus. Est autem Arnabo, ut ex Serapionis autoritate memoriae prodidit Isach, arbor procera, in orien[te] proueniens: folijs longis, colore uiridi, in luteum languescente, salicis modo, sicuti et ramorum cortex. Infrugifera [...], [...] odorem spirans. Quibus facilè patet, arnabo non modo zedoariam non esse, sed nec in Europam ad nos [...]. Quo fit, ut Cordus aberrasse deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoariae genus existimet. Hallucinatur [...] hac in re Brunfelsius: quòd is scripserit suo de medicis uocabulis onomastico, quòd arnabo unguentum est odo[riferum]. Verùm eius lapsus non aliam causam fuisse arbitror, quàm quòd oscitanter Paulum legerit: nam Paulus [a]pertissimè asserit, Arnabo unguentis expeti, quòd suauiter oleat, non autem unguentum esse, ut Brunfelsius som[niasse] uidetur.

Arnabo, & Zurumbet historia.

Cordi, & Brũfelsij error.

Ὑδροπέπερι. HYDROPIPER. Persicaria CAP. CLV.

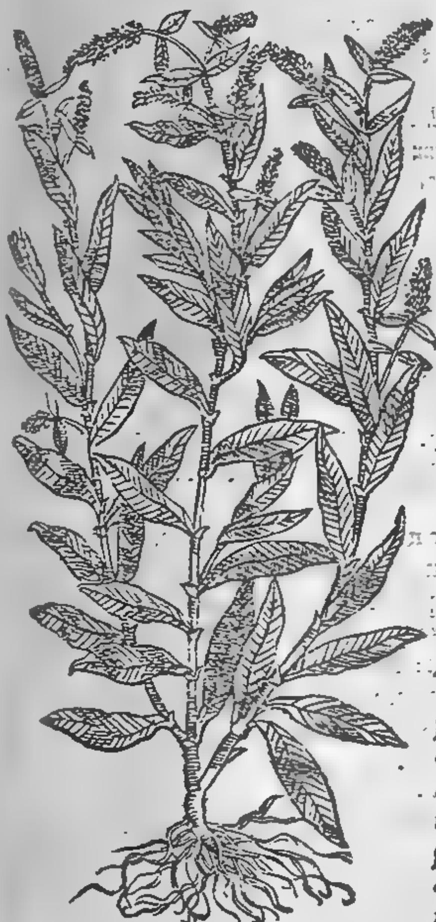

HYDROPIPER apud aquas nascitur, quae stagnant, aut pigro lapsu repunt. Caulem edit geniculatum, solidum, multis alis concauum: folia menthae, maiora, molliora, candidioraque, gustu piperis, acri, citra tamen vllam odoris gratiam: fructum acrem, in surculis paruis, prope folia racematim cohaerentem. Folia cum semine illita tumores, veteresque duritias discutiunt, sugillata delent: quae postquàm inaruerunt, tusa pro pipere in obsonijs admiscentur. Radix parua, nullius in medicina usus.

TAMETSI pro uirili parte contendat Ruellius, ut non minus doctis, quàm elegantißimis uerbis comprobet, eam non aspernendam stirpem, quam uulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum esse Hydropiper; is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quanuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, sed & Latinis, et Graecis literis apprimè doctus. Siquidem Dioscoridi Hydropiper folia edit menthae maiora, molliora, candidioraque, gustu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: non autem amaro sapore, ut Ruellius ait, Dioscoridis uerba peruertens, quò facilius suam astruat sententiam.

Hydropiperis consid.

Ruel. lapsus.

Vulgare uerò Eupatorium folijs crescit cannabinis, duris, hirsutis, amaro gustu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam adeò odoratis, ut hac de causa herbam esse uiribus insignem, quanuis ab antiquis silentio praetermissam, semper existimauerim, cùm tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioscorides. Praeterea hydropiperi caulis inest geniculatus, solidus, à foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concauum: semine etiámnum acri, in ramusculis prope folia racematim cohaerente. Pseudoeupatorio uerò caulis est procerus, minimè geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohaeret semen: sed in cacumine flores gerit subrubentes, qui diuisi muscarij facie, syluestris origani modo, per maturitatem in pappos euanescant: è quibus semen prodit amarũ totius plantae sapore; quanquam esse hoc acrimonia praeditum non rectè Ruellius asseueret. Qui quoniam uulgare Eupatorium plerunque in aquosis oriri conspexerit, id omnino legitimum esse Hydropiper pro certo asserere non dubitauit, nulla prorsus habita ratione, an aliae inter se respondeant notae. Quanobrem, ut ex dictis rationibus clarißimè patet, Ruellius hac in re non ita maturè mihi uidetur sensisse, ut eius clara doctrina, ingenijque praestantia exposcere uidebatur. Quandoquidem cùm uulgare hoc Eupatorium primo statim occursu gustui amarorem relinquat haud quaquam obscurum, facilè hinc indicium consequi potuisset hoc non esse hydropiper, quo unà cum sale in ciborum condimentis piperis uice prisca aetas utebatur: nam quae amara sunt, praeterquàm quòd piperis uicem explere minimè ualent in cibis addita, ab omnibus respuuntur tanquam naturae inimica. Caeterùm si in Italia Hydropiper nascitur, illa meo quidem iudicio est persicariae (ut uocant) species, quae in alterius discrimen, cui folia insunt pullo colore emaculata, nullis similibus inficitur notis, sed folio tantum uiridi adolescit. Quippe quae folijs proueniat oblongis, menthae maioribus, mollioribus, ac candidioribus: caule admodum geniculato, duroque, alis concauo: è cuius adnatis rufum semen racematim prodit, acri admodum gustu, ita ut linguam uehementer uellicet. Illud insuper hanc opinionem corroborat, quòd prope stagnantes aquas haec planta plerunque uirescat, ubi eam Dioscorides nasci testatur. Meminit Hydropiperis Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hydropiper à locis, in quibus nascitur, & à similitudine, quae illi cum pipere in gustu est, nomen

fol. 455

Persicaria

Hydropiperis uires ex Gal.

est, nomen sortitum est. Cæterùm calidum est, sed non tantum, ut piper. Attamen herba ipsa etiámnum uiridis cum semine, cataplasmatis in modum imposita, sugillata, & tumores induratos digerit.

Πταρμικὴ. PTARMICA. CAP. CLVI.

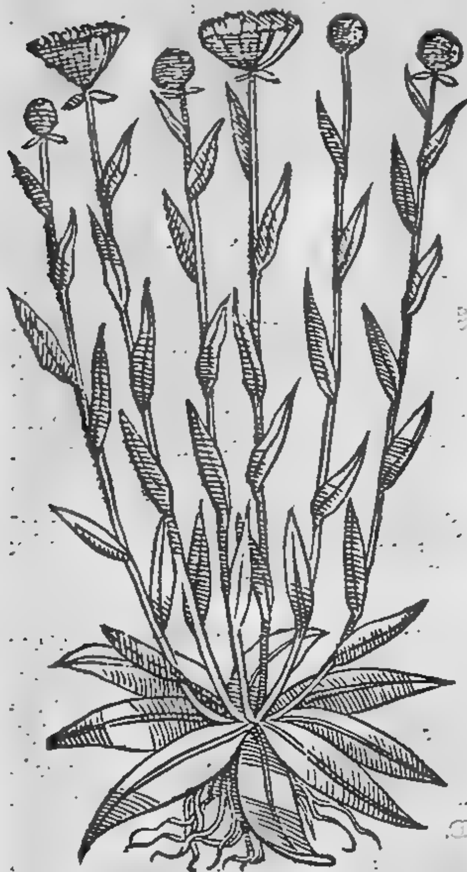

PTARMICA exiguus frutex est, surculos habens paruos, multos, & rotundos, abrotono non dissimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, vti anthemidis, paruum, rotundum. quod suo acri odore sternutamentum excitat: vnde nomen accepit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiũt. Flores sternutamenta efficacissimè mouent. Nascitur in montibus, & petrosis.

Ptarmicæ historia.

PTARMICA in Hetruria frequentissima prouenit. Nascitur et in Tridẽtino agro, præsertim Ananiensi tractu, surculis frequentibus, paruis, rotundis, abrotono non dissimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga: unde & Oliuella à multis uulgò nominatur. Gerit in surculorum cacuminibus capitulum, chamæmeli deflorentis modo: cui quemadmodum & herbæ, uis quædam adeò acris inest, ut olfactu statim sternutamenta excitet. Rura nostra ex Ptarmica scopas, quibus pauimẽta uerruntur, conficiunt, nec in alium colligunt usum. Huius & meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Ptarmicæ flores ciendæ sternutationis uim obtinent: est enim temperies eius calida, & sicca, uiridis etiámnum ordine secundo, siccatæ tertio.

Ptarmicæ uires ex Gal.

Στρούθιον. RADICVLA, SEV LANARIA HERBA. CAP. CLVII.

STRVTHIVM herba vulgò nota: qua purgandis lanis vtuntur, qui eas eluunt. Huius radix est acris, vrinam ciet: prodest tussi, iocinerosis, orthopnœæ ex melle sumpta, cochlearis mensura: aluum soluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum vrina exturbat: duritiam lienis absumit: menses imposita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & vino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus collyrijs, claritatis causa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

Struthij consideratio.

STRVTHION, seu Radicula, adeò olim uulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea uterentur, ut Dioscorides eam notis ullis repræsentare superuacaneum duxerit. Sed cùm tractu temporis huius exoleuerit usus, eius quoq; notitia simul abolita uidetur. Quo fit, ut arduum sit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici possit. Mauritanis, et officinis Condisi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscent, quibus naribus inditis sternutamenta cient. Nec propterea usquam in officinis reperitur, quanuis medicorum compositionibus sæpius inseratur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quòd hactenus ipsum non modò non uiderim, sed neminem, qui illud cognosceret, & ostenderet, adinuenerim. Theophrastus inter folio aculeatas struthium habet lib. VI. cap. III. de plantarum historia. Plinius uerò libro XIX. capite III. his uerbis struthium describit. At quæ uocatur Radicula, lauandis demum lanis succum habet: mirum quantum conferens candori, mollitieq;. Aequè nascitur sátiua ubiq;, sed sponte præcipua in Asia, Syriáq; saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci uocant. Floret æstate, grata aspectu, uerùm sine odore, spinosa, & caule lanuginoso. Semen ei nullum. radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est usum. Struthij uires adnotauit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Struthij radice potissimùm utimur, utpote gustu acri, & calida, siccáq; temperamento, ex quarto quodámmodo ordine. Sed & abstergit, & irritat: proinde quoq; sternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida sunt temperie, & gustu acria. Ex his omnibus palàm fit Fuchsium uirum alioqui doctissimum, in hoc errasse, quòd in suis de stirpium historia clarissimis commentarijs, plantam uulgò Saponariam uocatam legitimum Struthium esse censeat, eamq; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ; leui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est, quàm adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat.

Struthij uires ex Galeno.

Fuch. lapsus.

Κυκλάμινος. CYCLAMINVS. CAP. CLVIII.

Cyclaminvs folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus suprà infráque albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, rosarum effigie: radice nigra, & aliquãtum lata, vt rapum videri posit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamq́ue detrahit: menses potu, appositúve ciet. Tradunt, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. partum appensa accelerat: contra venena, præsertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra serpẽtium ictus remedio est: immista vino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eũ qui ebibit, multis vestibus contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem sudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deijcienda quoque alui excrementa, in vellere sedi subijcitur: illito umbilico, & imo ventre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum aciei, oblitus cũ melle succus prodest. medicamentis abortum inferẽtibus admiscetur. Succus cum aceto illitus, prociduam sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad mellis crasitudinem decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimit: vulneribus ex aceto per se, aut cũ melle medetur, lienem absumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis vlcuscula, pernionesque foueri congruum est: ipsaque in oleo vetere feruefacta, illito oleo vlcera ad cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, vt strigmenti crasitudinem vnguentum contrahat, cum primis vtile pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur. Narrant, ad amatoria assumi contusam, & in pastillos diuisam. Nascitur in vmbrosis, maximè sub arboribus.

Ἑτέρα κυκλάμινος. ALTERA CYCLAMINVS. CAP. CLIX.

Est et altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cissophyllon vocant: folijs hederæ, sed minoribus: geniculatis caulibus, crasisque, circa vicinas arbores, capreolorum modo se voluentibus: flore candido, odorato: acinis hederæ mollibus, lenti gustus, aliquantulum acris: radice supernacua. Nascitur in asperis. Huius acini, drachmæ vnius pondere poti, cum uini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum absumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

Tametsi Cyclaminus prima, quæ uulgò Panis porcinus dicitur, planta sit uulgaris notitiæ; secundam tamen hucusq; mihi uidere non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum, & officinarum uulgus Sigillum sanctæ Mariæ uocat. Et cùm plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Serapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est; harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed aliam ab his longè diuersam, cuius facies, ut ipse delineat, nil aliud repræsentare uidetur, quàm bryoniam nigram à Dioscoride libro quarto descriptam, quam nos in Hetruria uulgò uocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi asciuisse, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Qua in re Ruellius, eius pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alteram Cyclaminum Bothomarien nuncupat. Cyclamini consideratio. Ruel. lapsus.

Cyclamini primi generis duæ (ut Mesues autor est) reperiuntur species, maior, & minor. Hæc radice prouenit parua, nucis auellanæ, cicerumq; magnitudine. Illa uerò magna constat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) uulgaris admodum est, & passim in syluis, & umbrosis nascens. Minorem uidi ego in agro solùm Tridentino in uallis Ananiæ montibus, ubi copiosa nascitur. Cyclamini genera, & uires ex Mes.

Cyclaminus (ut idem Mesues memoriæ prodidit) tam hausta, quàm clystere infusa pituitam uiscosam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in errinis additur ad expurgandum cerebrum, quòd diuturnos finiat capitis dolores, frigidisq; conueniat hemicranijs. Item resolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigiditate prouenientibus. Cyclamini meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Cyclaminus uarias uires obtinet: nam & abstergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum uerò id est ex particularibus operibus. Adeò uehemens eius facultas est, ut abdomine illito, uentrem subducat, & fœtum interimat. Cyclamini uires ex Gal.

Δρακοντία

Δρακοντία μεγάλη. DRACVNCVLVS MAIOR. CAP. CLX.

DRACVNCVLVS maior in vmbroſis circum ſepta gignitur. Caulem habet rectum, leuem, duûm cubitorum, baculi craſsitudine, verſicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euincentibus: folia rumicis, ſibi inuicem implicita. Fructum ſummo caule facit, racemoſum, coloris primùm cineracei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram vergentis: radicem prægrãdem, rotundam, candidam, cortice tenui veſtitam. Colligitur, dum matureſcit, & ſuccus exprimitur, ſiccaturq́; in vmbra. Radix quoque meſsibus effoditur, elotáque particulatim conciditur, & funiculo transfixa ſiccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctámve cum melle delingi prodeſt contra orthopnœas, rupta, conuulſa, tuſsim, & deſtillationes: pota cum vino venerem ſtimulat: vlcera, quæ cacoëthe vocantur, atque phagedenica expurgat, præſertim cum vite alba. ex ea, & melle collyria ad fiſtulas, & partus euocandos componuntur. ad vitiligines cũ melle, efficaciter illinitur: polypos, & carcinomata abſumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesq́; effectum præbet. Herbæ, radicisque odor teneros conceptus abortu vitiat. item ſi triginta grana eius in poſca bibantur. Sunt, qui eius ſuccum cum oleo, aurium doloribus infudere: quinetiã folia, vtpote quæ adſtringant, vulneribus recentibus impoſuere, & cocta in vino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, poſſe à vipera feriri inficiantur.

Δρακοντία μικρά. DRACVNCVLVS MINOR. CAP. CLXI.

DRACVNCVLVS minor folio conſtat hederaceo, magno, candidis notis inſigni: caule recto, bicubitali, verſicolore, maculis reſperſo purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi craſsitudine: fructus ſummo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo; & cùm ematuruit, croceo, guſtu feruens, mordaxque: radice aliquantulum rotunda, bulboſa, aro non abſimili, tenui obducta cortice. Naſcitur in ſepibus umbroſis. Seminis ſuccus cum oleo inſtillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impoſitus, polypum abſumit: carcinomata illitu ſiſtit: triginta eius grana, ſi in poſca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, poſtea quàm flaccidi flores emarcuerunt, cóceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, vulſis, tuſsi, deſtillationibus auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, ſiue cocta, toſtaq́; cũ melle, aut per ſeſe edatur, ſiue farina eius ex melle delingatur: vrinam pellit, venerem excitat, cũ vino pota: phagedænas vlcerũ, & quæ cacoëthe vocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipſa ad fiſtulas, & eijciendos partus fieri ſolent. qui radice ſua manus perfricuerunt, à viperis feriri negantur: illita ex aceto vitiligines emaculat. Folia recentibus vulneribus linamentorum vice, conuenienter imponuntur: decocta in vino pernionibus appoſuiſſe prodeſt. Caſeus folijs inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines, & oculorum caligines conuenit. Radix cocta, crudáve, ad ſanorum vſus, pro olere recipitur. In

Gymneſijs

Gymnesijs insulis, quæ Baleares vocantur, coctam radicem cum melle multo, in conuiuijs placentarum loco offerunt. Radix messibus effoditur, lotaque frustatim conciditur, & lino traiecta, siccatur in vmbra, & ita reconditur.

Dracunculorum consideratio.

LICET *in uetustis quibusdam Dioscoridis codicibus maioris, minorisq; Dracunculi historia speciatim diuisis capitibus adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum dißidere uideatur, cumq; etiam Galenus, Paulus, & Serapio, qui in simplicium materia Dioscoridem ad unguem secuti sunt, eiusq; dicta bona fide retulerunt, unius tantùm Dracunculi meminerint, non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius autoris officina prodijsse, & alicuius curiositate hic historiæ Dioscoridis accreuisse. Quamobrem ego quoq; cogor eisdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire sententiam. quanquam ingenuè fateri poßum, me utrunq; Dracunculum Tridenti ac Venetijs uidisse. Alterum quidem, qui maior est, ari, siue rumicis folijs, sibi inuicem implicitis: caule bicubitali, baculi crassitudine, uersicolore, maculis in purpuram nigricantibus resperso, adeò ut angui similis uideatur. Alterum uerò, qui & minor, & omnibus uulgaris est, folijs hederaceis, albis, quibusdam maculis conspersis: caule, ac fructu maiori similibus. Quippe quòd longam ex se uaginam emittat externa parte herbaceam, interna uerò nigricanti purpura tinctam, è cuius medio corniculum prosilit purpurascens, à quo demum racemosum oritur semen (ut Dioscorides inquit) initio primùm colore, per maturitatem uerò aureo rubescente. Quinetiã in cæteris totius plantæ notis, à maioris Dracunculi historia nihil ferè differre cõspicitur. Quapropter etsi prædictæ recentiorũ sententiæ non ausim refragari, quòd rationibus satis euidentibus nitatur, & doctißimorum consensu confirmetur; cùm tamen sæpius maiorem, & minorem Dracunculum uiderim, non prorsus alienum esse mecum quandoq; cogitaui, si quis suspicetur duo ut sunt Dracunculi genera, à Dioscoride fuisse duplici etiam historia repræsentata. Hanc quoq; illi suspicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas, sed quatuor enumerat Dracunculi species lib. XXIIII. cap. XVI. sic inquiens. Id autem, quod Græci Dracontion uocãt, triplici effigie mihi demonstratum est, folijs betæ, non sine thyrso, flore purpureo. hoc est simile aro. Alij radice longa, ueluti signata, articulosaq; monstrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice harundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; esse folia. Quarti uerò generis meminit ipse in sequentibus lib. XXV. cap. II. cùm inquit. Eadem Lusitaniæ prouincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari craßitudine, uersicoloribus uiperarum maculis, quem ferebãt contra omnium morsus esse remedium. Alij sunt, quos in priori uolumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas serpentium uernationes bipedali ferè altitudine, rursusq; cum iisdem in terram se condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens. hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophrasti auctoritas, qui libro VII. cap. XI. de plantarum historia secundum dracunculi genus inter ari genera constituit, his uerbis. Dracunculi autem radix (sunt enim qui genus quoddam ari dracunculum appellent, quòd eius caulis uarietatem habeat quandam) cibo inepta penitus est, & medicis tantùm cõmoda. Ex his igitur, & Plinij uerbis perspicuum omnibus fieri puto, plura esse Dracontij, siue Dracunculi genera, uerum Venetijs oculata fide comprobari potest in horto clarißimi medici Maphei à Mapheo, ubi præter Arum duo uirent æstate Dracunculi genera.*

Dracunculi uires ex Gal.

Dracunculus, ut Galenus testatum reliquit lib. VI. simplicium medicamentorum, quiddam Aro persimile obtinet, tum folijs, tum radice. cæterùm illo tum acrius est, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri scilicet, & amara, coniuncta est, medicamentum factum est utiq; maximè efficax. Nam radix uiscera omnia expurgat, craßos potißimùm, & lentos succos extenuans: optimumq; remedium est contumacium ulcerum, quæ κακοήθη nuncupant. hæc Galenus. Cæterùm de Dracunculo differens Mesues inter cætera simplicia medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, scripsit, eo hausto deijci è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quòd ubi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis uiscera expurgare, non quòd deijciat, id agere intelligunt, sed quòd obstructiones aperiat, craßam pituitam attenuet, & uasa detergat.

Dracunculus hortensis.

Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS *Dracunculus, quo in acetarijs uescimur, utimurq; ad intinctus acerrimo gustu, folio oblongo, radicibus humi repentibus, graminis modo. Sunt qui asserant hanc plantam cultorum mangonio factitiam esse, & non sui natura prouenire: eam siquidem nasci putãt lini semine excauatæ cepis imposito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quòd facto periculo, operam quidã perdiderint. Huius nec Græci, nec etiam Mauritani, quod sciam, meminere. Verùm perpensa eius acrimonia, qua maximè linguam adurit, eorum esse medicamentorum, quæ ualentißimè excalfaciunt, facilè conijci potest:*

Lingua serpẽtina, siue Ophioglosson.

Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi species, quidam recensent, quòd LINGVA *Serpentina nonnullis dicatur, etsi nõ desint, qui Lucciolam, & Argentinam ipsam appellitent. Nascitur hæc in pratis, sed ocyßimè deperditur. Prosilit enim mense maio, sed cùm tenerrima sit, pauco post tempore euanida flaccescit, ac subinde nusquam apparet. Mittit unum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ uocatæ haud dißimile, è cuius inferiore sinu cauliculus exit, pallidam serpentis ligulam in cacumine gerens: unde Græcorũ uoce Ophioglossi nomen inuenit. Præstat hæc maximè ad recentia uulnera glutinanda. Quo fit, ut eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo utuntur chirurgici ad prædicta felici (ut aiunt) successu.*

Ἄρον. ARVM. CAP. CLXII.

ARON, apud Syros lupha vocitatum, folia emittit dracunculi, sed longiora, & paucioribus distincta maculis: caulem suppurpureum, dodrantalem, pistilli specie, à quo croceum semen exit: radice dracũculi alba. quæ decocta estur, vtpote cùm minus acris sit. Folia ad esum condiuntur, &

ARVM.

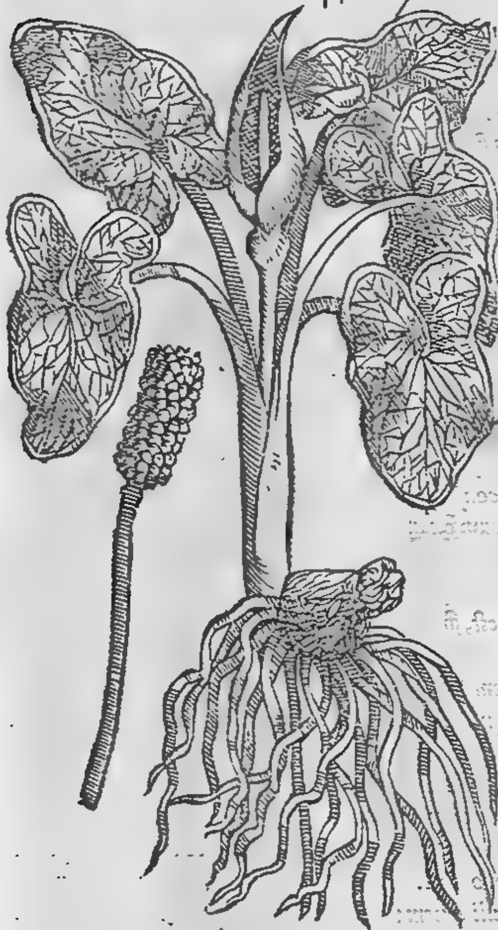

arida per se, decocta manduntur. Radix, semen, & folia dracunculi vires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur. et dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

Ari consideratio.

ARVM in Hetruria frequentißimum prouenit, in campestribus, in uineis, in scrobium marginibus, & paßim in semitis propter sepes, præsertimq; in maritimis nostris Senensibus, ubi uulgò ipsum uocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto uocabulo appellari solet. Nostrates mulieres ex Ari radicibus stillatitias aquas ad fucum parant, quas ad faciem erugandam, illustrandamq; magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter præstat insolatus radicum succus, cerussæ speciem referens, quem Gersa uulgò nominant: is siquidem mirum in modum carni splendorem, & candorẽ conciliat. Ari uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simp. med. ubi ita scribit. Arũ terrena essentia constat, sed calida: proinde extergendi uim poßidet, uerùm non ualentem, sicut dracontium. Est itaq; in exiccando, & calefaciendo primi ordinis. Radices eius maximè sunt utiles: siquidem comesæ craßitiem humorũ mediocriter incidunt, adeò ut et excreationibus ex pectore idoneæ sint: sed magis tamẽ aptum est dracontium. Et lib. II. de aliment. facult. sic inquit. Ari radix rapi modo manditur. In quibusdam autem regionibus acrior quodammodo nascitur, ut dracontio ferè similis sit. Dum rectè parare uoles, prioris decoctionis aqua effusa, repentè in alteram calidam inijcere conuenit. Cyrenis contrà, quàm in nostra regione Arum se habet: nam illic minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ poßidet, adeò ut uel rapis sit utilius. Idcirco radicem quoq; in Italiam comportant, ut quæ absq; ut putrescat, aut regerminet, longo tempore perdurare poßit.

Ari uires ex Galeno.

ARISARVM.

ARISARVM ALTERVM.

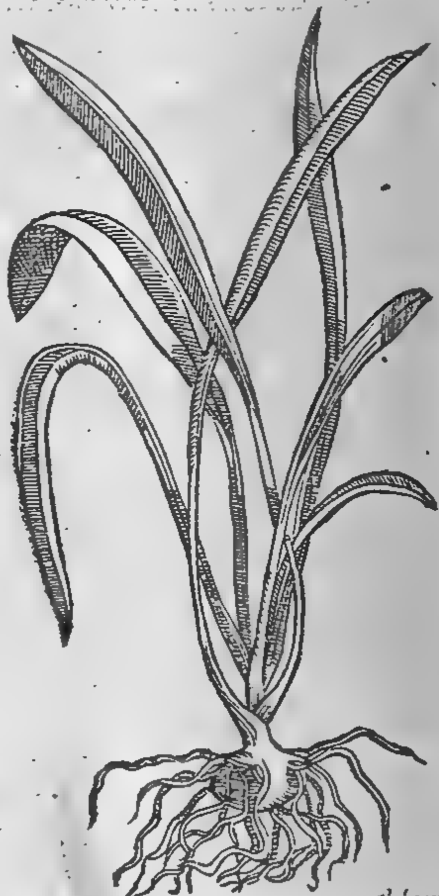

Ἀρίσαρον. ARISARVM. CAP. CLXIII.

Nomæ. Nomarum [illegible]

ARISARVM exigua herbula est: cuius radix oleæ magnitudinem implet, lógè maioris quàm aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas sistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cuiuscunque in perniciem agitur.

Arisari historia.

ARISARON, *Plinio lib.* XXIIII. *cap.* XVI. *autore, in Aegypto nascitur, similis aro, minor tãtùm, minoribusq; folijs, & utiq; radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Huius duo hodie ab herbarijs ostenduntur genera: quorum utrunq; ad me primùm misit Aloisius Anguillarius Romanus horti Patauini præfectus, diligentißimus rei herbariæ inquisitor. Qui præterea testatus est; Arisarum plurimum nasci in agro Romano, non longè ab urbẽ. Hæc eadem Arisari genera postea ab alijs etiam accepimus. Vtriusq; picturam exhibere libuit, nõ quòd utrunq; probemus (alterum enim non uerum putamus) sed ut de ijs aliorum etiam sit iudicium.* *Arisari vires ex Galeno.* *Meminit Arisari Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum his paucis. Arisarum multò minus est aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius.*

Ἀσφόδελος. HASTVLA REGIA. CAP. CLXIIII.

HASTVLA REGIA vulgaris notitiæ est: folijs maioris porri: caule leui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices subiacent oblongæ, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ excalfaciunt: vrinas, & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulsis, & tussibus, drachmæ pondere potæ ex vino medentur. Ea verò vomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à serpẽte demorsis datur aptißimè, trium drachmarum pondere, verùm folijs, floribus, & radice ex vino morsus illinire oportet: item vlcera sordida, & depascentia: mammarum quoque, & testium inflammationes, tubercula, furunculosque: decoctis in fæce vini bulbis, recentibus inflãmationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adiecto vetere vino dulci, myrrha, & croco decoquitur, fitque perquàm vtile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, vino, & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Cãdidam vitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresque in vino poti, scolopendræ, & scorpionum venenis, mirum in modum resistunt: aluum purgant.

Asphodeli historia.

HASTVLA *regia, quæ Græcis dicitur* Ἀσφόδελος, *planta est non ignota: Huius caulem (ut Plin. est autor lib.* XXI. *cap.* XVIII.) *Theophrastus, & ferè Græci omnes cubitalem, & sæpe duûm cubitorum, anthericum uocauere: radicem uerò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixere. Planta hæc spectatu mira, et iucunda est, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborũ numerum, qui circunquaq; dependent: quippe quòd aliquando eius aliquam uiderim bulbis ultra centum radici cohærentibus. quanquam loco citato tradit Plinius, Asphodeli radicem alijs numerosiorem esse; ut quæ octoginta simul aceruatis sæpe bulbis reperiatur. Vermes Albucum creat (ut Theophrastus ait) qui in uolucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ij tandem cùm flaccescens marcuerit scapus, eroso conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste, huiusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tum bulbus cum semine, oleo, & sale addito: quinetiam cum ficis mira uoluptate. Extulit magnis laudibus Asphodeli radices Nicander in suis theriacis, ad serpentium morsus, & scorpionum ictus.* *Asphodeli vires ex Gal.* *Meminit eorum quoq; Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asphodeli radix utilis est, sicut ari, asari, et draconrij: nempe extergentis, & discutientis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq; ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat.*

Βολβὸς ἐδώδιμος. BVLBVS ESCVLENTVS. CAP. CLXV.

ESCVLENTVS bulbus vulgò cognitus, à nobis estur. Stomacho, & aluo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus uerò, & scillinus, stomacho aptior est, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem stimulant, linguam, tonsillasque exasperant, multum alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt. luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: spicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per se: hydropicorum tumores, & canum morsus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & vlcera, quæ in capite manant, cum tosto nitro abstergunt. sugillata, varosque per se, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, vel aceto, emendant: fractis auriculis, vnguibusque, ex polenta medentur. Ijdem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impositi. Cremati uerò, & cum alcyonio misti, vitia cutis in facie, atrasque cicatrices, in sole illiti emaculant. faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur. Sed copiosiore eorum cibo abstinendum, quoniam neruos tentant.

Βολβὸς ἐμετικός. BVLBVS VOMITORIVS. CAP. CLXVI.

BVLBVS, quem vomitorium vocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice nigro. Ea radix mansa, aut decoctum eius potum, vesicæ malis medetur: vomitiones mouet.

Bulborum cõsideratio.

BVLBORVM genera, esculentum, & uomitorium, antiquis uulgò notißima fuisse ex eo maximè cõstat, quòd eorum faciem non repræsentauerit Dioscorides. Nobis uerò Bulbi eam ob causam, uel quòd iandiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti sunt, ut neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonstret. Veteribus autem fuerunt in frequentißimo ciborum usu; his præsertim admixti, quæ ueneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui uenerem stimulent. Quòd autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè testatus est in Xenijs suis, dum cecinit.

Cum sit anus coniunx, cùm sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Multorum error.

Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum esculentum esse Ascalonium cepe, aut fißile illud ceparum genus, quod Hetruscis uulgò uocatur Cipolla maligia. Sed horum error manifestè deprehenditur ex Theophrasto, qui Ascalonium, fißileq; cepe inter ceparum genera libro VII. cap. IIII. de plantarum historia recensuit, non autem inter Bulbos, de quibus speciatim disseruit libro VII. cap. XIII.

Bulborum vires ex Gal.

Bulborum meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic scribens. Bulbus esculentus frigidior, & craßior est, lentumq; succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & uenerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem, simul & adstrictionem, abstergit, simul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantijs, adstrictionem uerò in glutinantibus. At siccitas utranque consequitur. Bulbus autem uomitorius multò est calidioris temperaturæ, quàm prædictus bulbus. Et libro II. de alimentorum facultatibus, sic de bulbis scribit. Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoq; radix direptis folijs manditur: in uere interdum ipse etiam coliculus. Amaram, austeramq; uim euidenter bulbi in se habent: quamobrem elanguescentis stomachi aliquatenus excitant auiditatem. At uerò neq; ijs aduersantur, quibus è thorace, atq; pulmone pus conuenit expuere: quanquam craßiore, ac glutinosiore sunt corporis substantia. Etenim amaritudo craßitudini reluctatur, lenta, craßaq; nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter his elixi uberiùs quidem alent, sed excreare uolentibus aduersabuntur, utpote omni amaritudine exuti. Tum uerò ex aceto, oleo, garoq; mistis, esitare satius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur.

Σκίλλα. SCILLA. CAP. CLXVII.

SCILLA vim acrem, atque feruentem habet. assatam ad multa vtiliorem esse constat. Polline ad crustam subacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens crusta sufficienter intosta fuerit: qua exempta, si non emollescat, altero polline simili, aut luto circumlinitur, & eadem, quæ prius, fiunt: nam quæ ita non assatur, interaneis maximè noxia est. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur. Sumi etiam solet quod maximè est medium, direptis viuótenus tunicis, quod frustatim consectum coquitur, mutata sæpius aqua, donec ipsa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaque lino frusta siccantur in vmbra, ita vt ne vlla quidem parte se contingant. His scillæ segminibus ad oleum, vinũ,

infra 580. aut acetum scillinum vtimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ scillæ in oleo feruefacta, aut cũ resina liquefacta, imponitur. decocta in aceto demorsis à vipera, cataplasma est. Ad singulas assæ partes adiectis octonis tosti salis, cochlear vnum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluũ: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus vrinam ciere volumus, hydropicisque, & stomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tussi vetere, suspiriosis, & ore reijcientibus,

SCILLA.

cientibus; tres obolos in delinctu ex melle sumpsisse satis est. Coquitur cum melle, & estur eorundem gratia, maximè vt concoctionem adiuuet: strigmenta per aluum extrahit. Cocta, & simili sumpta modo, eosdē præbet effectus: sed cauendus scillæ vsus his, qui intestinum sentiunt ulcus. ad pensiles uerrucas, & perniones, tosta efficaciter illinitur. Tritum semen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ suspensa, mali medicamenti noxam arcet.

Παγκράτιον. PANCRATIVM. CAP. CLXVIII.

PANCRATIVM, quod aliqui scillam appellant, radice est magni bulbi, subrufo colore, aut suppurpureo, gustu amaro, ac feruente: folijs lilij, sed longioribus. Scillæ uires, & præparationem habet, eodemque pondere in morbis efficaciter assumitur: cui tamē mitior, quàm scillæ facultas inest. Radicis succus cum erui farina digeritur in pastillos, qui hydropicis, spleniciśque cum hydromelite, commodissimè dantur.

SCILLA, *quam uulgus officinarum Squillam uocitat; omnibus uulgaris notitiæ est, atq; utilißima, medicamentis expetita, utpote sine qua legitima theriaca confici non poßit. Pancratium, quod aliquibus pusilla scilla uocatur, quoniam hodie in medicamentorum usum non recipitur, ideo medicis, & seplaßarijs neglectum est. Vnde etiam pauci fortaße sunt, qui uel ipsum nouerint, uel animaduerterint: cùm tamen uarijs in Italia locis gignatur, præsertim in Apulia, ubi magnus est Scillarum prouentus. Verùm etsi id in officinis non habeatur; nihil tamē iacturæ in medicina fieri puto, quòd eius uicem maior scilla ualentius etiam præstet.* Scillæ,& pancratij consid. *Scillæ duo notantur genera, unū album, alterum uerò nigrum. Hinc nonnulli (ut Ruellius inquit) album mas, nigrum autē fœminam faciunt: quanquam magis rationi consentaneum uideatur, ut contrarium existimari, & esse debeat. Quidam ætatis nostræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolucris repurgatam minutim secant, & cum melle. plurimo in uas uitreum conijciunt, insolantq; per æstatem, ardente præsertim sirio. Demum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas.* Scillæ præparatio. *Sed alia longè diuersa fuit Galeni ad hos usus scillæ parandæ ratio. Quippe qui concisam Scillam nunquam melle commixtam exposuit insolandam: sed ut ab ea succum sole colliquatum in diebus canicularibus eximeret, in fictile, uel uitreum uas, in quo primùm mel fuißet, dissectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, donec solaribus radijs ipsa liquesceret. Ex quo palàm fit, quòd plerique à Galeni instituto prorsus aberrant, ut qui scillinum mel conficiant scillæ liquoris uicē. Scilla (ut memoriæ scriptum reliquit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obtinet; non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censeat excalfacientium. Præstat autem aut assam, aut elixam sumere: sic enim uirium eius uehementia exoluitur.* Scillæ vires ex Galeno.

Κάππαρις. CAPPARIS. CAP. CLXIX.

CAPPARIS aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbem euagatur. Spinas, vt rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ similem, qui cùm dehiscens panditur, florem candidum promit: quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum similia ostendit, parua, rubicunda: radices lignosas spargit, grandes, numerosasque. Tenui plerunque solo, asperisque locis, in insulis, & iuxta rudera nascitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiuntur. aluum turbat, stomacho aduersatur, sitim gignit: cocta tamen stomacho, quàm cruda vtilior est. Fructus drachmis duabus in vino potus, quadraginta diebus, lienem absumit, & urinam, cruentumque excrementum emittit: bibitur utilissimè in coxarum doloribus, & neruorum resolutione, item ruptis, & conuulsis: menses ciet, caput purgat. Dentium dolorem sedat semen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: vlcera omnia vetera, & sordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienosis cum farina hordei illinitur: dente demorsa, dolori eius auxiliatur: cum aceto trita, uitiligines albas absterget. Radix, foliaque intrita, strumas, ac duritias discutiūt. Aurium uer-

CAPPARIS.

miculos infuſus ſuccus enecat, Aphrica, & præſertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula vomitus facit. & quæ à Libyco, & quæ Rubro mari, defertur, mirum in modum acris eſt; ſiquidem in ore puſtulas excitat, gingiuasque oſſe tenus exeſt, quare in cibis non ab re damnatur,

Capparis conſideratio.

CAPPARIS frutex eſt in Italia uulgaris ſatis notitie. Floribus enim, & fructibus muria aſſeruatis frequentiſſimè in cibis utimur. Ex ijs ſuauiores, & qui cum palato maiorem ineant gratiam, ſunt recentes acerrimo aſſeruati aceto, quod pleriq; faciunt in Hetruria. Præſtantiſſimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias aduehuntur. Eſt et in Apulia capparum prouentus, unde etiam plurimæ deferuntur, uerùm longè deteriores his, quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones cappares haud quaquam cient, ut Dioſcorides inquit: niſi fortaſſe hac facultate ſint præditæ, dum recentes, ac uirides comeduntur, anteaquàm muriam experiantur, & inde elixentur. Proueniunt etiam Romæ in collapſis ædificiorum parietibus, ruderibusq;, præſertim circa Pacis templum, itemq; Senis, quæ quidem Apulis saporis præſtantia minimè cedunt.

Capparum ſatio.

In cultis naſci cappares negat Theophraſtus libro VI. cap. V. de plantarum hiſtoria. Seruntur tamen hac ætate, coluntur q; perinde ac ſegetes, & legumina, quemadmodum & Plinij tempore. qui ſerendi rationem lib. XIX. cap. VIII. his uerbis explicauit. Quippe cùm capparis quoq; ſeratur, ſiccis maximè, area in defoſſu cauata, ripiſq; undiq; circumſtructis lapide, aliàs euagatur per agros, & cogit ſolum ſterileſcere. Floret æſtate. uiret uſq; ad Vergiliarum occaſum. Sabuloſis familiariſſimum.

Capparis vires ex Gal.

Capparis uires reddidit Galenus lib. VII. ſimp. medic. ſic inquiens. Capparis radicis cortex uincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diuerſis, pugnantibusq; conſtet facultatibus. quippe abſtergere, purgare, incidere poteſt amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò cõtrahere, denſare, conſtringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, ſi quid aliud, hoc medicamentum iuuare ualet, tũ foris externeis illinendis remedijs admiſtum, tum intrò in corpus aſſumptum; ſiue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus; ſiue aridum contuſum, illiſq; permiſtum. Quippe cùm apertè craſſos, lentosq; humores hoc pacto ſumptũ euacuet, nec eos tantùm per urinas; ſed & per uentrem: ſæpe etiam ſanguinolentos defert, unde & lienes adiuti ſunt, & coxarum dolores. Quin etiã menſes promouet, & ex capite purgat, detrahitq;, auxiliaturq; ruptis, atq; cõuulſis. Cæterùm cuinam ipſum potioni in quoq; affectuũ miſceri conueniat, non eſt præſentis inſtituti perſequi. Porrò radicis eius cortex ulceribus malignis cataplaſmatis modo impoſitus, non malum eſt remedium, ut qui illa extergere ualeat, nec ſegniter deſiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum uino, ſæpe etiam ſolus dentibus manſus, ac morſus. Ex dictis ergo clarum eſt, incidendi quandam ei facultatem ineſſe, itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines ſiquidem cum aceto detrahit, & chœradas, et duros tumores egerit, idoneis ad ea medicamentis miſtus. Radicis cortici, fructus proportione uirium reſpondet, niſi quòd ad omnia ſit imbecillior. Imò et folia, et caules eius, ſimilem uim obtinent. meminiq; me folijs quandoq; paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem diſcuſſiſſe. Sed admiſcemus ſcilicet illis quippiam, quod eorum uirium obtundat uehementiam. Nec mirum eſt, quòd aurium uermes ſuccus amaritate occidat ſua. Porrò capparis, quæ in admodum feruentibus regionibus prouenit, ut quam fert Arabia, multò eſt noſtrate acrior, adeò ut plurimũ etiam habeat facultatis erodentis. Et libro II. de aliment. facultatibus, ſic de Cappare ſcribit. In Cypro Capparis plurima prouenit. Facultas eius tenuium admodum eſt partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipſa ueſcuntur, diſtribuit. quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus conſtant partibus. Vtimur autem fructu huius plantæ magis, ut medicamento, quàm ut alimento. Importatur ad nos etiam ſale conſperſus, quia ſolus aſſeruatus putreſcit. Clarum ergo eſt, quòd capparis adhuc uiridis, anteaquàm ſale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex ſalitura permultum eius amittit, niſi ſal abluatur, prorſus haud quicquam nutriet: aluum tamen ſubducet. Verùm ablutus, & demaceratus, donec omnem ſalis naturam exuat, ut minimi ſanè alimenti cibus eſt, ita obſonium, & medicamentum, cùm ad excitandum proſtratum appetitum, tum ad deradendam, deijciendamq; pituitam uentri adhæreſcentem accommodatum erit, ac deniq; ad lienis, iecoriſq; amoliendas obſtructiones. Verùm in hos uſus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes ſumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, ut terebinthi turionibus, ueſcuntur: cùmq; adhuc uirent, in oxalme, & aceto, non ſecus atq; hos, reponunt.

Acanthis.

LEPIDIVM DIOSC. Pfefferkraut LEPIDIVM PAVLI, ET PLIN.

Λεπίδιον. LEPIDIVM. CAP. CLXX.

LEPIDIVM, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota, muria cum lacte seruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans. quapropter ischiadicis trita, præsentissimum est auxilium, si cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur: lienosis simili modo prodest: lepras eximit. Radix appensa collo, dolore dentium liberare existimatur.

CVM satis superq; à nobis ostensum sit, in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, superuacaneum esset, hic ea repetere, quæ ad Lepidij historiam explicandam loco citato diffusius adduximus. Siquidem eò quisq; facilè accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Veruntamen illud silentio non inuoluendum duxi, quòd Plinius in Lepidij historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui scripserit lib. XIX. cap. VIII. Lepidium cubitali longitudine assurgere, folijs laurinis, non autem nasturtij, ut Dioscorides inquit. Quod sanè nobis insinuare uidetur, Plinij Lepidium eam esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus lib. III. de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro superiore diximus) ea facilè fuerit, quam uulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quòd acerrimo gustu linguam mirum in modum uellicet. Cæterùm non possum non admirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plantam esse, quæ uulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cùm hæc folijs sit helenio paulò minoribus, & uerbasco maioribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, ut quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adstipulari uidentur, qui Lepidium prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ij clarissimi uiri nostratem Piperitim, quæ proculdubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum uocauerint.

Lepidij consideratio. Supra 153

Lepidium Plinij.

Piperitis

Lapsus Hermolai, Manardi, & Ruellij.

Βατράχιον. RANVNCVLVS. Hanenfuß CAP. CLXXI.

COMPLVRA Ranunculi genera. vis tamen omnibus una, acris, & uehementer exulcerans. Nam unum coriandri folijs constat, latioribus, subalbidis, pinguibus: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. nascitur in limitibus humidis. Alterum lanuginosius, longiori caule, pluribus foliorum incisuris, plurimum in Sardinia proueniens, quàm acerrimũ, quod syluestre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic simile, flore lacteo.

Folia,

RANVNCVLVS PRIMVS.

RANVNCVLVS SECVNDVS.

RANVNCVLVS TERTIVS.

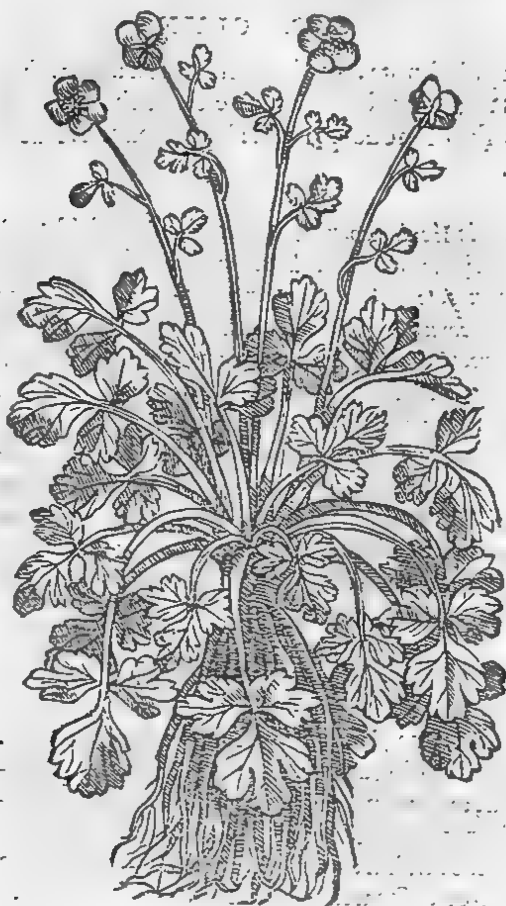

RANVNCVLVS QVARTVS.

RANVNCVLVS QVINTVS.

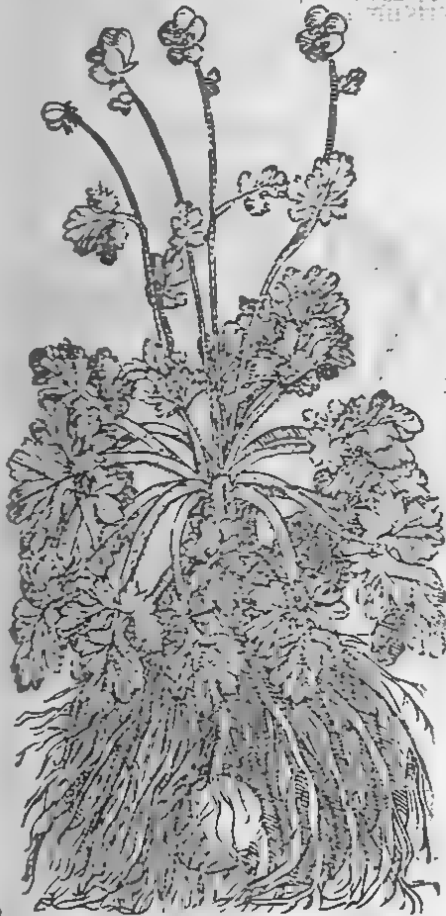

Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignunt. quare ungues scabros extricant, scabiem eximunt, stigmata delent: formicantes uerrucas, & pensiles, alopeciasque paulisper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaque sternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appensa leuat, ipsos tamen frangit.

Ranunculi cōsideratio.

RANVNCVLVM, qui Græcis βατράχιον dicitur, uulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galli, quanuis perperàm, uocant, ut superius quoq; in coronopi mentione diximus. Planta est uulgò nota, pluribus tamen, & diuersis generibus distincta. Et quanuis quatuor tantùm generum meminerit Dioscorides; nos tamen & quintum, & sextum genus sæpißime uidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentionem Dioscorides, unum genus est, quod nobis quinto loco aßignabitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, sed cui inter complures, quibus nititur, radices, tuberosa quædam pendeat radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen, & exulcerans, qua per hyemem, arescentibus iam folijs, utuntur quidam, ubi exulcerandi sit opus. Illud porrò genus lanuginosius, uel, ut Plinius ait, foliosius copiosißimum in Sardinia nascens pluribus foliorum incisuris, altiore caule, acerrimo gustu, pleriq; ideo Apium risus nominant, quòd quibusdam memoriæ proditum sit, eos tanquam præ lætitia ridentes interire, qui ipsum comederint. Sed rē se aliter habere crediderim, & alijs potius adstipulandum esse. Siquidem Pausanias autor est, herbam hanc, si edulio fuerit, uescentibus neruos contrahere, rictuq; ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Quod & Salustius confirmat, qui huius uenenatæ herbæ meminit, sic inquiens. In Sardinia quædam herba nascitur, que Sardoa dicitur, agresti apio similis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, et quasi ridentes interimit. Ideoq; Dioscorides libro VI. Sardoniam ranunculi genus esse testatur, quæ uescentibus mentem adimat, & quadam neruorum distentione dehiscere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius risus in prouerbium cessit. Cæterùm quàm magno in errore uersentur, qui existimant Ranunculum esse Coronopum, superius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicament. ubi ita scriptum reliquit. Batrachium, id est, Ranunculus, quatuor habet speciatim differentias. Omnia uerò uehementer acrem facultatem poßident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, si moderatè utare, psoras, & lepras excoriant, & ungues leprosos diuellunt, & stigmata discutiunt, & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam si diutius inhæreant, non excoriatur solùm ipsa cutis; sed & in crustam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis, & foliorum sunt opera, si imponas uirentia. Porrò radix arefacta sternutatorium est medicamentum similiter alijs omnibus, quæ ualenter desiccant. Sed & dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualenti scilicet exiccatione. & ut semel dicam, calida, & sicca ualde est tum radix, tum uniuersa ideò herba.

Pes corui

Apium risus.

Quorundam error.

Ranunculi uires ex Gal.

Α'νεμώνη. ANEMONE. CAP. CLXXII.

DVO Anemones genera, vnum syluestre, alterum in cultis nascens. Cuius multæ species: vna phœniceum florem profert: altera candicātem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro similia, cæterùm scissa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flores, vt papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandescit, ac veluti geniculis quibusdam cingitur. Syluestri amplitudo prorsus maior, latioraque folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, & multis radicum capillamentis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis vtriusque acris. ea de causa succus naribus infusus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit. decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: sordida vlcera abstergit. Folia, & caules, si cum ptisana decocti edantur, copiam lactis præbent: menstrua ciunt, vellere apposita: illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à syluestri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) propter colorum cognationem in floribus distinguere non possunt. Verum papauer, & argemone colore minus saturato spectantur, & vtraque tardius floret. Quinetiam

argemone

argemone croceum ſuccum, guſtu admodum acrem, reddit: rhœas verò candidiorem, & acrem. Inſuper anemonê, & rhœadi capitula ſylueſtris papaueris ſimilia inſunt, ſed in anemone ſuperne craſsiuſculum, in rhœade ſubanguſtius. Anemones genera ſuccum remittunt, nec calyces habent, ſed quaſi aſparagi cacumen. In aruis illa ſæpius enaſcuntur.

ANEMONE.

ANEMONE ALTERA.

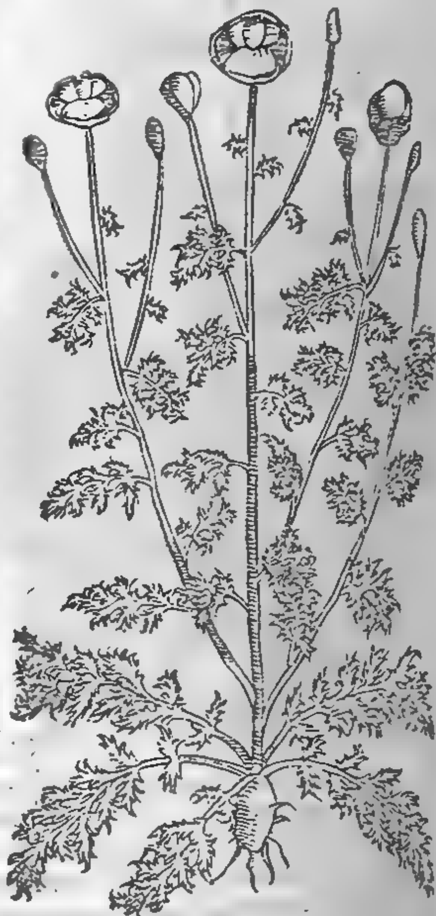

Anemones conſideratio. *NON DESVNT profectò, qui credant, Anemonem, & ſylueſtre papauer idem eſſe: ſin minus, ſaltem eiuſdem eſſe generis. Sed ij mea quidem ſententia falluntur, & prorſus aberrant à Dioſcoridis propoſito. Quandoquidem ſi hoc idem ſenſiſſet Dioſcorides, alterum ab altero diuerſis capitibus non diſtinxiſſet, neque, ut legitur in* Braſauoli lapſus. *huius capitis calce, differre Anemonem à ſylueſtri papauere tradidiſſet. Tametſi exiſtimet Braſauolus, Dioſcoridis Anemonem id omnino eſſe ſylueſtris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè animaduertens, quòd ſi huius cauliculi frangantur, ſtatim lac ipſum diſtillant. Quin nec illud quidem animaduertiſſe uidetur, quòd hoc longa conſtet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq; ferat papaueris, non aſparagorum cacuminibus ſimile.* Fuch. lapſus. *Fuchſius præterea in eo libello, in quo tantùm ſtirpium imagines expreſſit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ pleriſq; Pulſatilla cognominatur, etſi nullam, quantum equidem ſentio, habeat cum Anemone cognationem.* Pulſatillæ hiſtoria. *Illa nanq; cùm primùm erumpit, folia mittit admodum hirſuta, minutimq; laciniata, quæ ſapore ſunt perquàm acri, adeò ut non minus exulcerent, quàm ranunculus, et flãmula uulgò dicta. Flos, qui in ſtellæ modum, ſimiliter hirſutus, ineunte uere dehiſcit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti ſplendet purpura: è cuius medio quidam aurei floſculi emicant eos admodum æmulantes, qui roſis innaſcuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus uiſitur, ſericinum referens opus. Exteriori uerò parte in ipſius caulis cacumine circa floris baſim uilloſus alter circumquaq; ſe pandit floccus, colore cinereo, ſericino ſtamini mollitia, ac læuore minimè cedens. Semen capilloſo, incanoq; capitulo, iuglãdis ferè magnitudine, continetur. Radix illi ſubeſt pedali longitudine, ex ſagri chamæleonis modo: cui ſapor quidem ſubdulcis, non autẽ acris, ueluti folijs, & caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra peſtilentiam, & ad hauſta uenena, itemq; contra omnium uenenoſorum tum morſus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Cæterùm legitimam utriusq; generis Anemonem legimus nos in Ananienſi agro, quæ, ut arbitror, Dioſcoridis deſcriptioni nihil prorſus reclamant. Eas item poſtea uidi Venetijs, in horto clariſsimi* Ruel. lapſus. *medici Maphei à Mapheo. Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copioſam naſci, eamq; eſſe plantam, quam herbarij Herbam uenti uocant. Verùm ſi herba uenti helxine fuerit, uel ſolidago minor, ut Simon Ianuẽſis interpretatur, aberraſſe Ruellius manifeſtè deprehenditur: ſin aliter, quid dicam neſcio, cùm me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meminit Anemones Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Anemonæ omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uaſorum reſerandi facultatem obtinent. Itaq; radix commanſa pituitam*

ſeptitatem euocat: & ſuccus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Inſuper ſordida ulcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, menſesq; appoſitæ eliciunt, & lac trahunt.

Ἀργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARGEMONE in totum ſylueſtri papaueri ſimilis eſt. Folia habet anemones, diuiſa: florem puniceum: caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & ſummis partibus latum: radicem rotundam: ſuccum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compeſcunt.

Argemones conſideratio.

EXTANT *nonnulli Dioſcoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuerſis capitibus leguntur, nonnulli uerò hoc tantùm habent, quod nos legitimum eſſe credimus, non diſſentientes à compluribus doctiſsimis uiris, qui alterum huc illegitimè acceßiſſe cenſent: præſertim cùm Galenus, & Paulus illius nuſquam meminerint. Veruntamen, ut ſatisfactum omnibus ſit, alterius quoque Argemones hiſtoriam hic adijciendam duximus, quæ ſic habet. Argemone altera folijs ſylueſtri papaueri ſimilis eſt. Vis ei ineſt, ſi recens trita imponatur, interciſiones ſanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dyſentericis auxiliatur, uulnera conglutinat, & inflammationibus utilis eſt. Conuulſis, & uellicatibus impoſita medetur: contra ſerpentium morſus utiliter cum uino bibitur. Plinius libro* XXV. *cap.* VIII. *Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redoleat. Prouenit argemone frequentißima in Hetruria, præſertim in agro noſtro Senenſi: ſicut & in quibuſdam locis uallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioſcoridis deſcriptioni refragatur. Quamobrem in maximo errore fuiſſe deprehenduntur ueteres noſtri tum medici, tum ſeplaſiarij, quòd Eupatorium Argemones uice acceperint, ſuo Agrimoniæ nomine, de qua libro quarto ſuo loco, Deo duce, latius diſſeremus. Argemones uires ſanè quàm paucis perſtrinxit Galenus libro* VI. *ſimplicum medicamentorum, ſic inquiens. Et huius herbæ facultas deterſoria eſt, & digerens.*

Caput Argemones adulterinum.

Veterum noſtrorũ error.

fol 455

Argemones uires ex Gal.

ANAGALLIS MAS.

ANAGALLIS FOEMINA.

Ἀναγαλλίς. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

DVO ſunt Anagallidis genera, quæ tantùm flore diſtant. nam quæ cæruleo flore eſt, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices ſunt parui, in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule puſillis, ſubrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: ſemine rotundo. Vtraque mitigandi vim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus,

tus, capitis pituitam purgat: & naribus infusus, dolorem dentium lenit, si in aduersam narem i[illegible]ciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morsus, iecinoris, & renum uitia, si ex uino bibatur prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, prociduam sedem reprimere: quæ uerò phœniceum, illitu euocare.

Anagallidis consideratio.

ANAGALLIS *tam mas, quàm fœmina, quæ officinis uulgò Morsus gallinæ dicitur, notißima est. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomine Centone uocatur, Insubribus uerò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum; Anagallidum uerò alteri flos est cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utrisque caulis. Anagallidum uires recensuit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Anagallis utraque tam ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis sunt facultatis. Habent uerò quendã etiam calorem attractorium, ut & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa autem desiccandi uim habent citra mordicationem: quamobrem & uulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verùm cùm Morsus gallinæ eam stirpem in mentem mihi reuocauerit, quam uulgus herbariorum Morsum diaboli appellat, cùmq; putem me, quàm plurimis fortasse rem gratam facturum, si his nostris commentarijs ipsam quoq; inseram, hic locus uisus est, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est locis incultis proueniens, saltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Folijs constat plantagini, quam uulgò lanceolam uocant, similibus, leuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binûm cubitorum longitudinem assurgunt, exeant breuiora, angustiora, leuiterq; per ambitum laciniata. Floret æstate, scabiosæ uocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, succisas, & circumrosas: unde superstitiosum nomen inuenit. Siquidem scripserunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum uulgus sequitur, cacodæmona ob tãtæ efficaciæ radicem inuidere hominibus, atq; hanc de causa, ubi succreuerit, statim eã undiquaq; dentibus succidere, & circumrodere: tanta est hominum superstitio. Herba hæc si uiridis cruda, trita q; carbunculis pestiferis imponatur, præsentaneo remedio (ut aiunt) eos sanat, aut si uinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per se estur, aut eius decocti uinum utiliter bibitur non modò ad uteri dolores; sed etiam ad pestilentem auram arcendam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum esse potest, eam esse calidæ, & siccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent pleriq; ad alui tineas necandas, ac eadem sugillata illitu emendant.*

Anagallidum uires ex Gal.

Morsus diaboli.

Opinio superstitiosa.

HEDERA HELIX.

HEDERA ARBOREA.

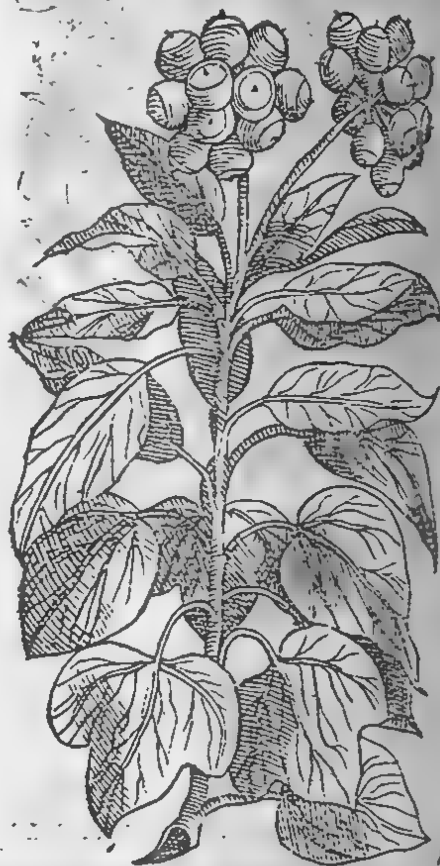

Κισσός. HEDERA. CAP. CLXXV.

HEDERA differentias multas in specie sortitur, summas autem genere tres. Nam quædam candida est,

[illegible], altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulum, quam vulgus Dionysiam vocat. Helix fructum non gignit, sed tenues habet viticulas, & folia parua, angulosa, & † rubra. Hedera omnis acris est, & adstringens. neruos tentat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dysentericos, in vino bis die potus: ambustis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes sanant. Foliorum, & corymborum succus, cum irino vnguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra veteres capitis dolores, caput eo cum aceto, & rosaceo perfundi vtile est: purulentis auribus, aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ succus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largiùs sumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum rosaceo, si instillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium vlcerum generi, etiam si cacoëthe sint. vitia cutis in facie, & ambusta sanant, vti antea diximus, decocta. Mouent mẽses triti, & subditi corymbi: ijdem poti, post purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi spem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vuluæ inditus, menstrua, & partus extrahit. Instillatus succus putrida tædia narium, graueolentiamque emendat, & sanitati restituit. Lacryma hederæ psilothrum est: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodest.

Hederæ consideratio, & genera.

Hedera, cuius hic tria tantùm summa genera fecit Dioscorides, etsi plures eius in specie differentias esse testetur, planta est uulgaris notitiæ. Verùm si quis Hederæ plura genera nosse desiderat, non fortasse Plinio contentus, licet de ipsis abunde disseruerit lib. XVI. cap. XXXIIII. legat Theophrastum libro III. cap. XVIII. de plantarum historia, ubi hederæ sigillatim species diligentißimè persequitur, & de ijs copiosißimè pertractat: uel potius ipsum audiat, nam hæc, quæ sequuntur, ipsi ad uerbum accepta referimus, qui loco citato sic habet. Hedera quoq; multigena est: quædam enim humi repens, quædam se in excelsum attollens: & excelsarum genera plura, sed trina summa patescunt, candida, nigra, tertiaq; helix, id est clauicula. Horum item species plures: quippe alia fructu tantùm candida, alia etiam folijs: rursus fructum tantùm candidum ferentium, alia maiusculum, densum, & uelut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam uocarunt, Athenienses acharnicam riguam eam appellant: alia minorem, sparsioremq; modo nigræ. Habet nigra differentias, sed non hunc in modum conspicuas. Sed helix differentijs maximis discernitur: etenim folijs plurimùm distat, cùm paruitate, tum quòd angulata, concinnioraq; sint: cùm hedera rotundiora, simplicioraq; habeat. Distant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam sterilitate, quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, ut quidam uolunt: at uerò si omnes hederescant, ut alijs placet, ætatis certè, dispositionisq;, non generis erit discrimen, quemadmodum pyri ad pyrastrum. Tamen eius quoq; folium multùm ab hedera distat, uerùm id rarum, & in paucis euenit, ut uetustate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, sed quæ conspectiora, summaq; occurrant, tria sunt. Herbacea, quæ plurima est: secunda candida: tertia uersicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq; distare uidetur, quippe herbaceæ quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam densiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in uersicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq; habitu diuersa: pari modo & magnitudine, coloreq; distant. Auctu perfacilis herbacea, inq; plurimum uenit. Manifestam eße quæ hederescat, affirmant, non tantùm folijs, quæ maiora, latioraq; habet, uerùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbaceæ uerò craßiora, breuioraq;. Ac hedera, ut semen proferre incepit, germen sublime, rectumq; edit. Est quidem uniuersa hedera radice numerosa, densa, flexuosa, surculosa, crassa, nec nimis alta, sed præcipuè nigra, & inter candidas, quæ asperrima, imminißimaq; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat, & excæcat, ablato alimento. Crassatur hæc maiorem in modum, atq; arborescit intantum, ut per se ipsa hederæ arbor fiat. Attamen ex maiore parte semper super aliud uitam degere solet, atq; (ut ita dixerim) amplexicaulis est, ita pro sua natura, uel quiddam eiusmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas aßiduè inter folia mittit, quibus arboribus, murisq; obrepit, quasi de industria à natura exhibitis: atq; ita humorem auferens, exhauriensq; arefacit. Et si inferius succidatur, nihilo minus uiuere, durareq; potest. Habet uel aliud discrimen non mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius uehementer amarus, tam in candida, quàm in nigra. Indicium, quòd alium aues mandunt, alium minimè attingunt. Hedera ita se habet. Hactenus Theophrastus de hederæ generibus.

Hederæ facultates ex Gal.

Hedera (ut autor est Galenus libro VII. simplicium medicamentorum) ex contrarijs composita est facultatibus: habet enim quiddam adstringentis substantiæ, quam terrenam, & frigidam esse ostendimus: habetq; etiam nonnihil acris, quam calidam esse uel gustus comprobat. Nec deest tertia: aqueam nanq; substantiam quandam tepidam obtinet, certè si uiridis sit. Siquidem dum arescit, hæc prima exhalet necesse est, manetq; quæ terrea est, & frigida, adstringens, & ea quæ calida, & acris.

† Non ab re quidem suspicandum est (ut doctißimè adnotauit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse: quòd non ἐρυθρά, hoc est, rubra, ut habent uulgati codices, legendum sit, sed εὐθυμότερα, id est, concinniora. Nam præter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theophrastus, qui lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia eo nomine hederæ helicis folia depingit.

Χελιδόνιον μέγα. CHELIDONIVM MAIVS. CAP. CLXXVI.

CHELIDONIVM maius, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliosis: folijs ranunculi, mollioribus tamen, & colore cæsijs: flore violæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croceus, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, grauiter olens. Radix supernè singularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa: in qua semen papauere maius recluditur. Succus in æreo vase, cum melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Folijs, caule, radice, succus exprimitur ineunte æstate, & siccatus in vmbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & vino albo pota, medetur regio morbo, & vlceribus quæ serpunt: imposita cum vino, aut manducata, dentium dolorem sedat. Hoc nomen sibi videtur vendicasse, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrãt, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, visum restituere.

Chelidonij maioris consideratio.

CHELIDONIVM, *quod maius cognominatur, vulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præsertim chymistæ, quæ multorum stultitia est, quòd Græci nominis uim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quàm hirundinariam significat, sed Cæli donum appellitãt. Qua postea falsa nominis præstantia freti, ex hac herba quandam quintam essentiam fieri prædicant, non modò suis uanis alchymicis imaginationibus accommodatissimam; sed ad tuendam etiam hominum sanitatem, morbosq́; quàm plurimos profligandos utilem. Prouenit Chelidonium ubiq; in Italia propter sepes, in scrobium ripis, secus uias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, seu parietinis. Sunt, qui Chelidoniũ maius uocent herbam, quam aliqui* AQVILINAM, *alij Aquilegiam nominant: folijs ferè chelidonij maioris, paulò tamen rotundioribus, ac mollioribus: caule cubitali, recto, tenuiq;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, à quo quatuor exeunt cornicula, reflexa, ac intus undiq; concaua: semine atro, in capitulis recluso, melanthij modo. Sed quibus hæc uiribus prædita sit, hactenus neq; mea, neq; aliorum experientia compertum habeo.* Chelidonij maioris meminit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, ubi hæc scribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis est. Sed & succus eius ad acuendum uisum commodus est, utiq; in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, digestione, atq; discußione indigens. Vsi sunt quidam radice eius ad morbum regium à iecoris obstructione proficiscentem, in uino albo eam potui exhibentes cum aniso. Pari modo mansa dentium doloribus confert.*

Vanitas chymistarum.

Aquilina.

Chelidonij maior. uires.

CHELIDONIVM MINVS.

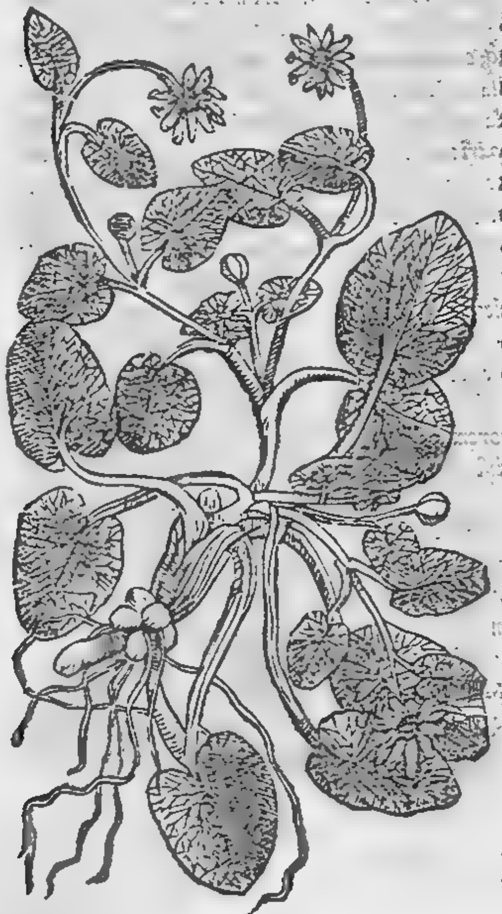

Χελιδόνιον μικρόν. CHELIDONIVM MINVS. CAP. CLXXVII.

CHELIDONIVM minus, quod triticum syluestre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, sine caule: folijs hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & suppinguibus. radices habet ex eodem callo complures, pusillas, in granorum tritici modum aceruatim congestas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas, & lacus nascitur. Vis ei acris, & anemones modo summam cutẽ exulcerat. psoras, & scabros vngues eximit. Succus radicibus expressus ad purgandum caput, naribus infunditur.

funditur. Decoctum eius cum melle gargarizatum, magnificè id præſtat: & omnia pectoris vitia extrahit.

Chelidonij minoris conſideratio.

Planta, quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur, uliginoſo præſertim ſolo, & in ſcrobium, foſſarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac ſuppinguibus, ſine caule: flore luteo, etſi eius non meminerit Dioſcorides, tenui pediculo appenſo. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, puſillis, in granorum tritici modum aceruatim congeſtis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ uere & naſcatur, & areſcat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum ſimilitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, ueluti ſtrumis, quæ Græca imitatione ſcrophulæ uocantur, coaluiſſe uideantur. quanquam alij ex hoc potius ſic dictam putant, quòd ſtrumis, ſiue ſcrophulis (ut quidam aſſerunt) impoſita medeatur. Noſtris eam in Hetruria uulgò uocari Fauoſcello putauerim, quòd fabarum modo folia ſuppinguia proferat. Nec ea aliunde ſibi Chelidonij nomen uendicaſſe exiſtimatur, autore Theophraſto libro VII. cap. XIIII. de plant. hiſtria, quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verùm an hæc ſit Chelidonium minus, cuius meminere Dioſcorides, & Galenus, non parua uidetur eſſe dubitatio: quòd nullam prorſus nec folijs, nec radicibus præ ſe ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax eſſe deberet, longeq; magis, quàm chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teſte, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod ſatis manifeſtè oſtendere poſſet, hanc non eſſe Chelidonium minus: niſi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro ſcriptum reliquit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus. Nam facilè contingere poteſt, quòd quemadmodum arum Cyrenis minimum medicamentoſi, minimumq; acrimoniæ poſſidet, adeò ut in cibis uel rapis utilius habeatur; in Italia uerò, ac minori Aſia contrà adeò acre, ut medicamentis duntaxat expetatur: ita et Chelidonium minus, quod in Italia naſcitur, minimum acrimoniæ ſortiatur; quod uerò in Græcia prouenit, acre admodum ſentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, noſtrati nihil præterea deeſſe uidetur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus ſum, ut credam, quòd quanuis in Italico deſideretur acrimonia; non tamen id eſſe Chelidonium minus diffitendum eſt: tametſi inficias ire non liceat, noſtrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ ſit expers, ijs morbis haud quaquam conuenire poſſe, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioſcorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, neceſſe quidem eſt, ut & uires, quæ illam conſequuntur, deficiant, & pereant.

Chelidonij minoris uires ex Galeno.

Minoris chelidonij uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Chelidonium minus, cùm acrius ſit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq; ſcabros eijcit. Succus eius per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quarti ordinis fuerit abſoluti iam, idq; tum in calfaciendo, tum in ſiccando,

Ὀθόννα. OTHONNA. CAP. CLXXVIII.

Othonnam aliqui maioris chelidoniæ ſuccum eſſe aiunt: quidam glaucij: alij ſuccum floribus corniculati papaueris expreſſum. Alij permiſtos cæruleæ anagallidis, hyoſcyami, & papaueris ſuccos eſſe contendunt. Alij Troglodyticæ cuiuſdam herbæ ſuccum, quæ othonna uocatur: naſcique eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum ſpectat. Othonna folijs erucæ, perforatis cribri modo, & veluti à tinea deroſis, ſqualore obſitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam anemones ſpeciem eſſe putauerunt. Extractus ſuccus oculorum medicamentis adijcitur, ubi expurgare eſt opus: mordet enim, & abſterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elotus, ſemotis calculis, in paſtillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem eſſe Aegyptium, in Thebaide naſcentem, exigua magnitudine, æreo colore, guſtu cum feruore quodam, & adſtrictione, mordaci.

Othonnam conſideratio.

Othonnam Dioſcoridi fuiſſe incognitam, illud nobis manifeſto argumento eſſe poteſt, quòd nihil ex ſe de ea certi ſcribat, ſed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaq; hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, ſi noſtra quoq; ætate Othonna minimè cognoſcatur. Hanc cùm admiſceat Paulus ſuis medicamentis, aſſerit quibuſdam in locis maioris chelidonij ſuccum eſſe, eorum fortaſſe opinionem ſecutus, qui ita ſcripſerunt, ut refert Dioſcorides.

Μυὸς ὦτα. AVRICVLA MVRIS. CAP. CLXXIX.

Mvris auricula, quam myosotida vocant, herba est caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: folijs angustis, oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per interualla assiduè geminatis, atque in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Radix illita ægilopia sanat. Sunt qui alsinem, muris auriculam vocitant.

Auriculæ muris consid.

Repervntvr *quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alsinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quòd & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis uolumine in hunc locum ipsam transtulere, ubi sui generis, uel potius nominis alteram repræsentauit Dioscorides. Sed quoniam ipsa Dioscoridis scribendi series clarißimè demonstrat, Alsinem statim post helxinem sequi debere, quòd ei adeò similis sit, ut tradat Dioscorides eandem fuisse cum helxine, nisi humilior esset; idcirco libro quarto de ea nobis dicendum erit, quòd inibi eius legitimam sedem esse existimemus. Cæterùm hæc, de qua hic mentio est, paßim mense maio floribus ornata uisitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, secus uias, & ubique ferè locorum. Huiusce uires paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Auricula muris desiccat ordine secundo: cæterùm nullam euidentem caliditatem poßidet.*

Auriculæ muris facultates ex Gal.

ISATIS SATIVA.

ISATIS SYLVESTRIS

Ἰσάτις.

Ἰσάτις. GLASTVM. Waid Isatis CAP. CLXXX.

SATIVVM Glastum, quo infectores lanarum vtuntur, folium habet plantagini simile, verùm pinguius, nigriusque: cuius caulis duûm cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutiunt, cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluuia sistunt: ignem sacrum, phagedænas, putrescentia vlcera, & quæ serpunt, sanant. Syluestre glastum satiuo simile est. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadámtenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus semen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & suprà dicta, præstat: potu, & illitu lienosis auxiliatur.

ISATIS satiua, quam in Hetruria uulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiusce maximus habetur prouentus in Vmbria circa Noceram, ubi oppidum est Guadum ideò appellatum, quòd ibi Isatis frequentissima seratur. Glastum syluestre Plinio inter syluestres lactucas recensetur libro xx. capite VII. quippe quod illi non sit absimile. Fit ex Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum uocant, de quo diffusius libro quinto suo loco disseremus. Meminit utriusque Isatidis Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Isatis satiua, qua utuntur tinctores, facultatis est ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens. At Isatis syluestris manifestè iam acre quiddam tum gustu, tum actione præfert. Proinde quàm satiua ualentius desiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obsistit.

Isatidis, seu Glasti hist.

F. fol. 602

Isatidum uires ex Gal.

Τηλέφιον. TELEPHIVM. Mauerpfeffer Knabenkraut CAP. CLXXXI.

TELEPHIVM herba portulacæ similis, & caule, & folijs: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice seni, septenúve prodeunt, folijs referti cæruleis, crassis, lętis, carnosis: flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter vites tempore verno. Folia senis horis illita albam vitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. perunctam ex aceto etiam in sole vitiliginem tollunt: sed vbi inaruerunt, absterguntur.

QVANQVAM non desunt rei herbariæ periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem, quidam uerò Fabam inuersam appellant; cùm tamen nulla reperiatur qualitate prædita, qua abstersoriæ, siccantisq; facultatis particeps dici possit, ut Galenus Telephium esse testatur, foliaq; proferat portulacæ longè maiora, eorum sanè sententiæ planè adstipulari non ausim: tametsi ea compluribus notis Telephium referre uideatur. Telephij uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Telephium exiccandi, & detergendi facultate est, non tamen insigniter calida: uerùm in hoc forsan quispiam ipsum primi esse ordinis censeat. Desiccat tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit, & leucas, & alphos cum aceto sanat.

Telephij consideratio.

Fabaria. fol. 492

Telephij uires ex Gal.

* *
*

LIBRI SECVNDI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVPERIORIBVS, charissime Aree, commentarijs, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, succos, semina, herbas, & quæ vernacula, & inter se cognata censentur, quæq; pluribus scatent remedijs, prosequemur.

Ἀγαρικόν. AGARICVM. CAP. I.

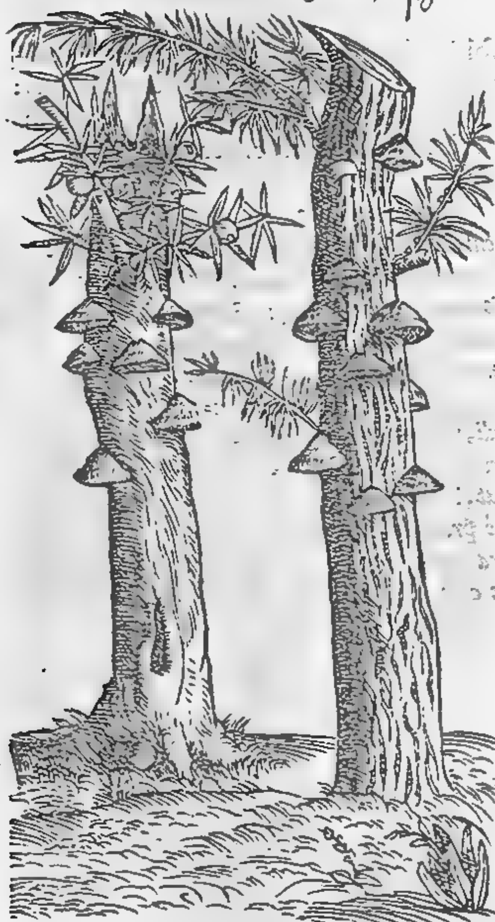

AGARICVM radix fertur laserpitij similis, sed facie summa solutior, & rariore, fungosoque tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus venarum discursibus constat: mas rotundus est, & undique compactior. Vtrique gustus in initio dulcis, mox ex distributione in amaritudinem transit. Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem esse plantæ affirment: alij vt fungos nasci in arborum caudicibus, quadam putredine. Gignitur in Galatia Asiæ, & Cilicia in cedris, sed friabile, & infirmum. Adstringendi, calfaciendique naturam habet. efficax est contra tormina, cruditates, & rupta: prodest itidem contusis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in vino mulso febrim non sentientibus: febriculosis verò in aqua mulsa: arquatis quoque, suspiriosis, iocineris, renumque vitio laborantibus, dysentericis. Item si vrina ægrè reddatur, si vuluæ strangulatus vrgeat, si pallor membra decoloret, drachma vna dari solet: si tabes infestat, ex passo: si lien negotium exhibet, ex aceto mulso: si dissolutio stomachi est, ita vt cibi tenax non sit, manditur, & sine ulla humoris sorbitione deuoratur: simili modo acida ructantibus propinatur. sanguinis reiectiones sistit, tribus obolis ex aqua sumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, si cum aceto mulso, pari pondere assumatur: menses ciet: fœminis, quas inflatio vuluæ uexat, utiliter æquali modo datur: horrores soluit, datum ante febrium accessiones: aluum purgat, drachma vna, aut altera, si cum aqua mulsa bibatur: venenorum antidotum est denarij instar, cum diluta potione sumptum: si serpentes ictum vibrarunt, morsumque subfixerunt, tribus obolis ex vino potum, mirè auxiliatur. In summa, internis omnibus uitijs conuenit, pro uiribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex vino: ijs ex aceto mulso, alijs ex aqua mulsa.

Agarici consideratio.

AGARICVM *fungus est in arboribus nascens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris historia. Præstantißimum habetur in Tridentinis montibus, ubi sæpißimè proprijs manibus illud diuulsimus, adacta securicula. Cæterùm tametsi Plinius libro* XVI. *cap.* VIII. *omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat; in Tridentinis tamen syluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quòd equidem uiderim, soli tantùm larici innascitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Asiæ Galatia, tum in Cilicia scribit Dioscorides, nulla eius mentione facta, quod in larice*

ipsi

ipsis, ac glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus prouenit. Agarici meminit Galenus sub quodam radicis genere lib. vi. de simplicium medicamentorum facultate, ubi sic inquit. Agarici radix, hoc est, quæ trunco innascitur, primo quidem gustu dulcis, sed paulò post subamara apparet: & acrimoniæ quandam speciem temporis spatio inducit, leuiculeq; adstrictionis. est et consistentia laxa. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem quæ superioribus commentarijs dicta sunt, meminerimus, quòd medicamentum hoc compositum est ex substantia aërea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet substantiæ aqueæ. Hac ratione & digerendi, & calfaciendi uim habet, & crassitudinem incidendi, tum infarctus uiscerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes sanat, eos utiq;, qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex crassis, aut uiscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morsos à bestijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intrò in corpus sumptum pondere drachmæ unius cum uino diluto. Est & purgatorium. hæc Galenus. — *Agarici vires ex Galeno.*

De uiribus Agarici Mesues quoq; scripsit, sic inquiens. — *Ex Mesue.* Agaricum deijcit utranq; bilem, ac etiam pituitam ipsam: crassos, lentos, putrescentesq; humores expellit. Eius propria facultas est cerebrum, omniumq; sensuum organa, ac musculos expurgare: excremēta, quæ spinali medullæ pariter et neruis inhæserint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putrescentibus humoribus detergere: ac deinde uentriculum, iecur, lienem, renes, & in matricibus uterum mundare. Præter hæc soluit Agaricum compaginū omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocasse Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles poßidet uires ad plerosq; tum capitis, tum cerebri, tum eiusdem membranarū morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Est etiam morborum omniū, quorum causa fuit obstructio, medicina admodum singularis. quo fit, ut regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene uexatis leuamentum præstet. Vrinam quoq; pellit, ac menses commodè ciet. Coloris nitorem Agarici usus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres discutit.

Ῥᾶ, ῥῆον. RHAPONTICVM. CAP. II.

Rha, aliqui rheum, Latini rhaponticum vocant, prouenit in ijs, quæ supra Bosphorum sunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, cētaurio magno similis, sed minor, & rufior, fungosa, aliquantum læuis, sine odore. Optimum habetur, quod teredines non sensit, si gustatu cum remissa adstrictione lentescat, manducatumque colorem reddat pallidum, aut ad crocum inclinātem. Id epotum facit ad inflationes, stomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad conuulsa, rupta, lienosos, hepaticos, tormina, & renum, vesicæ, & pectoris vitia, aduersus intenta præcordia, & vuluæ mala, coxendicum dolores, sanguinis excreationes, suspiria, singultus, dysenterias, & cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morsus. Datur in singulis valetudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eisdem liquoribus: si febri careant in mulso: sin aliter ex aqua mulsa: si tabem experiuntur, ex passo: si lienis exercet, in aceto mulso: si dissolutio est stomachi, id est, cùm cibi tenax non est, manditur, & sine sorbitione vlla deuoratur. Liuentia, lichenasq; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes veteres ex aqua oblitum dissipat. Summa eius vis adstringens, cum aliquanto calore.

Rhaponticvm officinæ Rheuponticum uocant. — *Rhapontici consideratio.* Quod nomen sibi asciuisse uidetur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numerosum nascitur. Cuius rei testis est Ammianus Marcellinus lib. xxii. suarum historiarum, ubi sic scribit. Tanais, qui inter Caucasias oriens rupes per sinuosos labitur circunflexus, Asiamq; ab Europa disterminans, in stagnis Mæoticis delitescit. Huic Rha uicinus est amnis, in cuius supercilijs uegetabilis quædam eiusdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum usus proficiēs. hæc Ammianus. Legitimum paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nam multo antea tempore Rhapontici uice maioris centaurij radix in medicinæ usum irrepserat. Qua etiam nostra ætate non desunt, qui Rhapontici loco utantur, recentiorum inuēta respuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neq; nouerint, neq; uiderint: tanta est quorundā peruicacia. — *Quorundam error.* Credidere ad hæc peritißimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarum à Rhapontico Dioscoridis nullo discrimine differre: Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia nō uiderat. Quod cùm paucos post annos ad nos esset allatum, nō defuere qui priorum reuocauerint sententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrariensis in suis epistolis. Quandoquidem is libro vi. epistola ii. firma hac, & stabili ducebatur opinione, uulgare nostri usus Rhabarbarum, & Dioscoridis Rhaponticum & idem esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamen cùm postea legitimum cōspexisset Rhaponticum è Moschouia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, nouam statim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultimæ quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticum primùm uidi ego Venetijs in officina ad medici insignium è Constantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum. quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert. Inuehitur Auerroes lib. v. suarum collectanearum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adstringenti pollere, quod purgatoriā, quæ illi inest, facultatem minimè compererint: cùm tamē Auerroes ipse sit maximopere carpendus, cùm neq; Galenus, neque ceteri seniores Rhabarbari nostri usus usquam meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memoriæ prodiderunt, tametsi de Rhapontico à Dioscoride descripto plura tradiderint; inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando — *Vana Auerrois calumnia contra Gal.*

gando sit, inueniri potest. Rhapontici meminere, sub Rhabarbari tamen titulo, nisi interpretis (ut ferè suspicor) lapsus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures suo Rhabarbaro assignauere facultates, quam qui eos præcesserunt, Rhapontico assignauerint. Quippe quòd eorum neuter scripserit, suum Rhabarbarum detractoria facultate pollere. Id quod uerum indicium præbet, scripsisse hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum sit, id euenisse interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium.

Rhabarbarum

Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis nostræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipsius meminerit lib. VII. cap. XI. in quibusdam medicamentis aduersus podagras, quorum cognomina sunt diacorallion, compositio Agapeti, & compositio atactos. Verùm non propterea credidit ipse, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei autoris fidem manifestam facit libro primo cap. XLIII. ubi scribit, quòd deuorata terebinthina resina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præstatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palam fit, per Rhapõticum Paulo Rhabarbarum designari, quòd fortasse inter hæc existimauerit nullam intercedere cognationis differentiam. quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim si Rheipontici, et Rheibarbari aliqua intercessisset differentia, ubi peculiariter de simplicibus medicamentis agit, de utrorumque facultate speciatim scripsisset. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiam.

Rhapontici, & rhabarbari discrimen.

Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cùm sua ferat opinio, alterum ab altero minimè dissidere: atque si qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, ubi gignitur, diuersitate, clementia, uel inclementia cœli. Neque alia ratione asserit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non usqueadeò sit frigida, ut Ruellij sententia admitti debeat, sed ut potius tanquam inanis reprobanda uideatur. Quandoquidem sequeretur, quòd cætera stirpium genera, quæ tam in oriente, quàm in meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga: & in ipsa Ponti regione penitus inodora reperirentur. Quod tamen falsum esse semper crediderim: nam quanuis stirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aëris algore, sint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatũ adeò expertes deprehenduntur, ut discerni nequeant: quin & in quemlibet usum, ubi scilicet conferant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò ut sola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iampridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ, & Stiriæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, uel quinque totius anni mensibus, nix colliquata labitur; itemq; acori radix, quæ nostro æuo ex Sarmatis Europæ glacie, & niuibus maiore anni parte semper obducta, aduehitur in calami odorati usum, odore tam ualido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit unquam, quin suis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem conijcio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aëris, soli, & regionis algore, sed quòd diuersa Rhabarbarico, uel Indico sit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimùm distare purgatoria uis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adstringat; non est amarum, sed subacre; non aridum, sed lentum; non compactum, sed rarum; non pondenosum, sed admodum leue. Quibus rationibus fretus non temerè asserendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, præsertimq; cùm dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm. Vanum quippe uidetur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem esse radicem, quòd forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter se differant.

Ruellij, & aliquorum error.

In simili errore uersantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falsò persuadent, abietis lacrymam à larigna nihil dissidere, ac unam & eandem lacrymam esse, eo quòd in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm iudices sunt, adeò persimiles uideantur, ut uisibili facultate altera ab altera discerni non possit. Verùm si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: nanq; olfactu odoris fragrantiam haud insuauem, gustu uerò amarorem in abietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi rei ipsius incorruptus iudex fuerit gustus? Quis à strobolina resina, & à quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & unguentariam glandem, ut nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret; illud uerò dulcedinem, difficillimum sanè fuerit alteram ab altera distinguere. Quid porrò inter se similius reperitur, quàm cassia, & cinnamomum, etsi hæc omnino specie non conueniant? Hinc facilè adductus sum, ut nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res secundum quasdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, ut ij, qui hac leui ratione ducti, Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt.

Rhapõtici uires ex Gal.

Meminit Rhapontici Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant: mistam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, ceu indicio est adstrictio, & adiuncta est quædam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aëreæ cuiusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerùm non minimè & opera. Ob id enim licet adstringens, tamen non tantùm conuulsis, sed & ruptis, & orthopnœæ prodest. Sic quoq; liuentia, & lichenas sanat cum aceto

illitum.

[ill]terum. Porrò quòd adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quòd sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aëreum, imò eo quòd deducat, & in altum penetret, ualentioris effectus causa existit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis nascitur, simul atq; euulsum est, ipsum elixant, quò succum remittant, ac tam succum, ut syncerum, & aquæ impermistum, quàm Rheum exiccatum, ut non elixum ad nos postea mittunt. Idcirco scire oportet adulteratum dignoscere. quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens uiderunt. hactenus Galenus. Ceterùm adulterum, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò post dicturi sumus) de Rhabarbaro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum uocat, omnia à regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, uel in quibus proueniunt.

Rhei Turcici nomenclatio.

Quippe Turcicum nil aliud designatur, quàm Ponticum, uel quòd è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quòd ab ijs saltuosis conuallibus, in quibus ultra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij testimonio, uenationibus ferè uixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum posteri uocauere, probatissimorum autorum testimonio, oriri certò scimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, ut hac in re non dubitauerim errasse etiam Mesuem. quippe qui inter Rhei genera aluum ducentia Ponticum describserit, à ceteris tum specie, tum facultate diuersum, quanuis fortasse rectius id Turcicum appellauerit, quàm Ponticum.

Rhei Indici nominatio.

Porrò Indicum ab India dictum, ubi frequentissimum prouenit, nemo est qui ambigat. Sed quánam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues, hactenus compertum non habeo: nisi fortasse Sinicum rectius legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cùm plura quoque aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Scenicum, uel Sceniticum Indum esse affirmat. Scenitæ enim (ut infrà dicemus) Indiæ populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum, non Scenicum, ut uulgata habet lectio, mea quidem sententia, uocari debet. Sunt tamen qui uelint Scenicum, nec Indicum esse, nec à Sinarum regione oriundum, quod à Mauritanis non Sinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, ut Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, siue Sceniticum uocari putat. Fuchsius uerò Mesuis opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam. quippe qui scripserit libro primo de compositione medicamentorum, Rheum Indicum esse uocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, ut autor est Stephanus de urbibus Persidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ desertæ Arabiæ populi omni aromatum genere sint destituti, cùmq; asserat Mesues Sceniticum rheum, & Indicum idem esse, cadit, peritq; Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsij sententiam probare. Verùm cùm Scenitæ etiam Strabonis populi sint è Parthorum collegio Arlæ, & Martyanæ montes incolentes, distentq; ab Indiæ finibus milliaribus plusquàm mille et quingentis, nescio profectò, quónam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici possit. quo fit, ut etiam Fuchsij opinionem longius sustinere nequeam.

Rhei Barbarici nomenclatura.

Ad hæc de Barbarici nomenclatura uarius admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui uelint sic dictum à Barbaria Africæ prouincia, sic uulgariter appellata, ubi olim Carthago clarissima habuit sedem. Horum opinionem sequitur Fuchsius, quòd scripserit libro primo de compositione medicamentorum, id uerum fuisse Rhabarbaricum, quod superioribus annis secum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetem expugnauere. Alij Barbaricum uocari credunt, quòd à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indij fluuij fauces est sita, deuehi censent, rati Indicum, & Barbaricum idem esse. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi insula, sic appellatum existimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum suæ mercis ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum sinum, traiecto prius angusto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quòd semper existimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, et ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Galenum scripsisse tum lib. VI. de simplicium medicamentorum facultate, tum lib. IIII. cap. VI. de tuenda sanitate, gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioscorides superiore libro, & Plinius lib. XII. cap. VII. à Troglodytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperio, glandem unguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, ubi est Troglodytica regio, & Plinium lib. XII. cap. XXI. Troglodytis nasci posteritatis memoriæ prodidisse. Ex quibus sanè liquidò constare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuisse. Huc præterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. XIX. ubi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit; incensis syluis Barbarorum ira. Nam cùm, ipso inibi teste, nascatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permixta, non alias utiq; gentes Barbaras appellasse credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. XVI. eiusdem uoluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari speciatim dicuntur, cùm scripserit Pomponius Mela grauissimus autor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quàm loqui, specus tantùm subire, & ali serpentium carnibus. Quæ sanè omnia ita in mea me firmant opinione, ut certò credam, Rheum illud uerè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare uidetur Strabo, quòd libro XV. suæ Geographiæ apertè testetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quæ in India australi proueniunt, quòd hæ regiones sole persimiles sint. Non placet igitur, ut dicam liberè quod sentio, Fuchsij opinio, quoniam apud nullum usquam legerim ex ea Africæ parte, quæ uulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiæ ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythræi pelagi insula aduehitur, rectè Barbarum dici potest, cùm ex India utrunq; petatur, & quòd nullus extet autor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud

legitimum

legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopiæ regione fuerit [illegible] tum. Quod facile fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, seligere possent ab Indico: quòd certò sciuerim, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, & fœlici Arabia per carouanas (ut uocant) comportari. Cæterùm, antequàm de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quòd falsa, [illegible] na sit uulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum uiolentum [illegible] esse medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (ut inferius clarißimè patebit) illud haud dubiè tuto & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi potest. Atqui in eiusmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricæ huius radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere uendebatur) ut ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dedissent medici, nisi ubi morbos uel mortis periculo, uel diuturnis languoribus non uacare, certis signis coniecissent. Quo factum fuit, ut paßim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis ualentißimum, imò uiolentißimum omnium medicamentorum esset Rhabarbarum.

Rhabarbari vires ex Mes.

Huius uires cæteris diligentius, latiusq; descripsit Mesues, sic inquiens. Rhabarbarum innocens, [illegible], & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quanuis sua substantia rarum, & quod cùm frangitur, ruso, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinq; diebus, exemptum deinde siccant, subtractaq; ui, & quasi anima uendunt. Aquam uerò, qua maduit, igne, uel sole similiter siccant, & in pastillos conformant ad regales usus. Fraus cognoscitur, quòd syncerum non uehementer adstringat, substantia rarius sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum uerò contrà se habet, coloris interni uarietatem amisit, & subnigricat. Calefacit, ac siccat secundo ordine, etsi nonnulli primo tantùm dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adstringentem ei facultatem tribuunt, & eius substantiam conseruant. Est & aëreis raritatem substantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers est, à quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea uerò in sublime fertur. quo fit, ut eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut uino perfunditur. Operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis uerò, ubi adstrictione sit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò ut pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi poßit. Auge Rhabarbari uires caprinum serum, uel si maceretur intubi, uel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin semper Indicæ nardi tantillum ipsi commisceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam semper erit uini albi odorati modicum, præsertimq; ubi ad obstructiones reserandas paratur. Illud præterea memoriæ retinendum est, quòd scilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expreßio probè conuenit, ubi tantùm abstersione, deiectione, ac infarctus liberatione sit opus. Quòd si post hasce functiones, uiscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehementer operatur, ac uehementius quod comburitur. Purum, selectum, ac substantia cõpactum, absq; iactura in tenuem puluerem conteri potest. Rarum uerò, ac laxum minimè, quoniam ex uehementi, ac longiori contritione facilè [illegible] scit, ac deperditur. Resoluitur item eius uis, cùm aqua, uel uino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, sed etiam pituitam ipsam. Eiq; propria facultas inest cùm abstergendi, tum etiam roborandi tam uentriculum, quàm iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructiones aperit, ac omnes pariter affectus sanat, quos generant obstructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reijcientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate substantiæ prodest. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, præsertim si uino austero drachmæ pondere commisceatur, addito syncerae mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dysenteriam cohibet, præsertim quod igne sit torrefactum, addito tamen adstringente uino, & plantaginis succo. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, uel quatuor. Verùm si cera oblinatur, uel in melle reponatur, uel psyllij semine, uel milio sepeliatur, diutius integrum, & syncerum seruari potest.

In Italia quoq; Rhabarbarum quoddam in hortis, & uiridarijs paßim reperitur, à peregrino non absimile. quod etiam (ut à medicis fide dignis mihi relatum est) bilem deijcit, quanuis peregrino sit longè infirmius.

ΓΕΝΤΙΑΝΗ. GENTIANA. CAP. III.

GENTIANAE inuentio prima aßignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginíve similibus, subrubris: partim à medio caule, & præsertim iuxta cacumen, paulùm dissectis. caule cauo, & læui, digiti craßitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binûm cubitorum altitudine. semine in calycibus lato, leui, glumoso, satis ad sphondilij semen accedente. radice longæ aristolochiæ, longa, crassa, amara. Nascitur in sublimibus mõtium iugis, vmbrosis locis, aquosisque. Vis radicis excalfactoria, & adstringens: contra morsus serpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti succi drachma, laterum doloribus, & ex sublimi deturbatis, ruptis, & conuulsis prodest: hepaticis, & stomachicis, pota cum aqua subuenit. Radix collyrij modo subdita, partus eijcit: imposita, vt lycium, vulneraria est, & ulcerum cuniculatim depascentium medi-

GENTIANA.

medela. Succus præcipuè eodem effectu prodeſt: oculis inflammatione laborãtibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiſcettur. Radix vitiliginem abſterget. Succi extrahẽdi ratio hæc eſt. Contuſa radix quinque diebus aqua maceratur: poſtea in eadem tãtiſper decoquitur, dum extent radices: & vbi refrixit aqua, linteo excolatur: mox diſcoquitur, dum mellis craſsitudo fiat, fictilique reconditur.

GENTIANA planta eſt uulgaris notitiæ. Frequentiſſima excelſis Tridentinis montibus prouenit, præſertimq; in Ananijs, in quorum cacuminibus ſæpius eius effodi radices brachiali craßitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, unde illi nomen, non modò Dioſcorides; ſed aliorum etiam ueterum monumenta teſtantur. Plinio libro XXV. cap. VII. ea eſt omnium præſtantißima, quæ in Illyrico naſcitur, ubi fortaſſe primùm inuenta eſt. Gentianæ cõſideratio. *Gentianæ uires pauci admodum perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Herbæ Gentianæ radix ualde efficax eſt, ubi extenuatione, purgatione, abſterſione, obſtructionis liberatione opus ſit. Nec mirum, ſi hæc poßit, cùm impenſè ſit amara.* Gentianæ uires. *Hæc (ut Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, ſiccatq; ſecundo. Vrinam, & menſes ciet, & aduerſus ſcorpionum ictus cæteris antidotis præſtat. Eius aqua, præſertim quæ uaſe duplici balnei uapore uitreis organis elicitur, febres (ut ego ſæpius expertus ſum) ab infarctu tum uiſcerum, tum uaſorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat, maculáſque in facie qualeſcunque detergit, ſi ea frequentius maculæ abluantur. Eſt præterea quædam uulgaris etiam planta, aliquibus Cruciata dicta, quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere uidetur:* Cruciatæ cõſideratio. *quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm reſpondeat. Vnde eos, non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis naſcitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine ruſeſcente, paribus ferè interuallis ab imo ad ſummum geniculis interſecto: è quorum ſingulis alis bina prodeunt folia ſuppinguia, longa, uulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in ſummitate erumpentibus ſimilia. Flores, qui purpureo colore nitent, in ſummo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amariſsimo guſtu, locis pluribus ab utroque latere crucis inſtar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: ſed longè minores, tenuibus radicibus, & caule admodum paruo. Harum, & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra peſtilentiam, &* Cruciatæ uires. *uenenoſorum animalium ictus. Cæterùm ego quidem illud experientia compertum habeo, quòd radice tuſa, & uentri in emplaſtri modo impoſita, uermes, qui in inteſtinis fuerint, procul dubio necantur: & ulceratæ ſtrumæ ſanantur; ſi ijs eodem modo contuſa, quæ nuper effoſa ſit, uel ſicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In ſumma non deſunt, qui aſſerant, has ea omnia præſtare poſſe, quæ Gentiana. quod ex prædictis facilè probari poteſt. Ananienſia rura Cruciatam uulgò uocant Pettimborſa. Ex quo quis conijciat, ſi lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica uoce Mettiin borſa, ideo Pettimborſa nominari, quòd tot uiribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis aſſeruari mereatur: aut quòd tantum uiribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis ſint repoſituri.*

Ἀριστολοχία. ARISTOLOCHIA. CAP. IIII.

ARISTOLOCHIA nomen ex eo ſibi adoptauit, quòd exiſtimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina vocatur, folijs hederaceis, præſtanti odore cum acrimonia, mollibus, ſubrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongiſque palmitibus: floribus candidis, pilei ſimilitudine, in quibus quod rubrum eſt, grauiter olet. Longa maſcula appellatur, nonnullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marceſcens in pyri ſimilitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ verò digiti craſsitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. Ambæ colore intus buxeo, guſtu amaro, & graui. Eſt etiámnum tertia longa, quæ clematitis vocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs ſubrotundis, minori ſemperuiuo ſimilibus: flores rutæ: radices longiores, tenues, craſſo cortice, odoratoque veſtitas, priuatim vnguentorum ſpiſſamentis conuenientes. Rotunda cæteris venenis reſiſtit. Longa verò aduerſus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cũ pipere,

pipere, & myrrha menses, partus, & omnia vuluarum onera eijcit: eadem efficit subdita in pesso. Rotunda ad eadem pollet: insuper singultibus, suspirijs, horroribus, lieni, conuulsis, laterum doloribus, pota cum aqua, singulariter auxiliatur. Aculeos, & spicula extrahit: ossium squamas illitu adimit: vlcera putrida exest, & sordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior est.

ARISTOLOCHIA ROTVNDA. ARISTOLOCHIA LONGA.

Aristolochiæ consideratio.

ARISTOLOCHIAE, *quam officinæ Aristologiam uocant, tria statuuntur genera, nempe rotunda, longa, et clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ uerò omnibus ferè rei herbariæ studiosis notißimæ. Quæ rotunda uocatur, etsi non ubiq; in Italia proueniat; in agro tamen Goritiensi plurima, pulcherrimaq; nascitur, præstanti odore. Vtraq; flores edit, & fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, suntq; iuglandibus longè maiores: in rotunda uerò rotundiores, pauloq; minores spectantur.*

Plinij, & Leoniceni lapsus.

Qua in re non potui non maximè Plinium admirari, quòd libro XXV. *cap.* VIII. *utranq; ferre bacculas paruas ueluti cappares tradiderit. nisi quis illud dixerit, quòd Plinio contigerit, Aristolochiæ utriusq; fructus uidisse, priusquàm ad summum adoleuissent. Sed certè is eodem in loco excusari, meo iudicio, non potest, quin manifestè hallucinatus, & Græci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Aristolochiæ nomen dedisse grauidas tradat. Quandoquidem non ab utero gerentibus mulieribus, sed à puerperis Aristolochia (ut Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipsum ἀϱιςολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (ut Plinius inquit) grauidis; sed etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes à partu secundas, mensesq; ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus procul dubio exitiale potius, quàm salubre medicamentum, cùm ea sanè omnia, quæ secundas, & menses educunt, fœtum etiam trahant, & quandoq; interficiant, præsertim cùm fuerint amara Aristolochiæ modo. Nec minus præterea Leonicenum uirum alioqui nostræ ætatis doctißimum, satis admirari possum, quòd dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, uel auiditate ductus, de cyclamino, & aristolochijs Plinium accusat, in eandem, in qua Plinius, foueam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiam à prægnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod ne sine autore pronunciasse uideretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac peruertit.*

Opinio quorundã reprobata.

Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem commentaria edidere, qui sibi certò persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur, argumento quòd hæc radices proferat admodum longas, & sarmentorum modo prætenues. Quin & ut suam tueantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & ubi uulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτά, φύλλοις ὑποςρογγύλοις, ἀειζώου μικροῦ ἐοικότα, *hoc*

hoc eſt ad uerbum, ramulos habens tenues, folijs ſubrotundis, ſemperuiuo paruo ſimilibus, non ἀειζώου μικροῦ, ſed ἀσάρου μικροῦ, quòd aſaro paruo ſimilia ſint folia, legendum eſſe cenſent. Horum ſanè ſententiam nunquam probare potui, neq; probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribaſij textus aliter non habet, quàm communis hæc Dioſcoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifeſtè oſtendit, hoc in loco Dioſcoridi nullam ſubeſſe mendam. Adde, quòd cùm unum tantùm Dioſcoridi ſit aſarum, nec minoris aſari is uſquam, quòd extet, meminerit, abſurdum ſanè uideretur, quòd minori aſaro Ariſtolochiam clematitim comparaſſet. Accedit & alia ratio, quòd cùm uulgaris Ariſtolochia longa rutæ flores non edat, clematitis eſſe non poteſt. Præterea ſi Dioſcoridis lectionem accuratius perpendamus, nil aliud eſſe uidetur longa officinarum, quàm lõga Dioſcoridis. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq;, quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis, non ſcribit Dioſcorides: nec folia longa, lataq;, ut uulgaris habet Ariſtolochia, ſed ſubrotunda, & minori ſemperuiuo ſimilia. At ſi contrà dixerit quiſpiam, longam uulgarem Dioſcoridis longam non eſſe, quoniam flos illi purpureus non ſit, ſed melinus, et radix non palmaris, nec digiti craßitudine, ſed longior admodũ, & longè tenuior. Huic facilè reſponderi poterit, id locorum regionumq; uarietate euenire poſſe, & quòd natura cum florum coloribus in quàm plurimis ludat: quòdq; uidimus etiam nos Ariſtolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (ut in theriacis ſcribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari craßitudine: cui folia erant, quæ à noſtrate longa nullo diſcrimine differebant. Ad hæc Clematidis radix Dioſcoridi, & Plinio craſſo contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, noſtrateq; non uiſitur, cùm tenui cortice perpetuò ueſtiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potui animus, ut crederem, Ariſtolochiam longam, cuius hic effigiem appinximus, eſſe clematitim. Sed potius eò deductus ſum, ut ſuſpicarer hanc fortaſſe eſſe Piſtolochiam ſic Plinio uocatam, quòd & ipſa puerperis commendetur.

Piſtolochia.

Nam præterquàm quòd hæc illi quarto Ariſtolochiæ generi aßignetur, tenuior eſt, quàm clematitis, denſis radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Illud mihi ſuſpicionem auxit, quòd uiderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & craßitudine digitali conſtabat: ſed in omnibus alijs partibus alteri adeò perſimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam compererim. Veruntamen Fuchſius medicus clarißimus, ſuis de plantarum hiſtoria cõmentarijs, aliam plantam Piſtolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Piſtolochia prorſus abhorret.

Fuch. opinio reiecta.

Eſt enim Piſtolochia Fuchſio mollis in uniuerſum planta, quæ uere primo unà cum chelidonio exoritur, & maio, uel ad ſummum iunio contabeſcit. Creſcit hæc tenellis, ſubalbidisq; folijs, coriandro, uel ranunculo primi generis proximis: radice tuberoſa, inferiori parte ſeßili, ſuperiori uerò monticuli inſtar elata, intus ubiq; concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore ariſtolochiæ, & guſtu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd uera Ariſtolochia rotunda ſint deſtituti, eius uicem infeliciter explet. Non tamen ob id cenſendum eſt hanc eſſe Piſtolochiam, quæ à Plinio deſcribitur. Siquidem hæc illi tuberoſa, & inani radice non conſtat: ſed clematitide tenuior eſt, denſis (ut dictũ eſt) radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Sed rectius, ueriusq;, quantum equidem ſentio, dici poſſet, hanc plantam eſſe Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo libro XXV. cap. XII. ijs depingitur uerbis. Alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus. De hac etiam Aëtium locutum fuiſſe exiſtimauerim libro X. cap. II. in curatione obſtructi iocinoris, ubi chelidonij Capni meminit, eo quòd (ut diximus) unà cum chelidonio primùm erumpat hirundinum aduentu, ut libro quarto latius diſſeremus, ubi conſultò fumariæ hiſtoria tractabitur. Tres Ariſtolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus lib. V. ſimp. medicamentorum, ubi eorum uires explicauit ijs uerbis.

Ariſtolochiæ uires ex Gal.

Ariſtolochiæ radix ad medicationes utilißima eſt, amara, & ſubacris. Sed ex illis omnium ſubtilißima eſt rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematitis appellatur, fragrantior eſt. Itaq; ea ad unguenta utuntur unguentarij: ſed ad ſanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, ſed nec ipſa inefficax eſt: uerùm abſtergendi, atq; excalfaciendi potentiam poßidet, minus quidem quàm rotunda abſtergit, ac digerit, ſed non minus calefacit, imò forſan plus quoq;. Itaq; in quibus uſus eſt modicæ abſterſionis, commodior eſt longa, puta in carnium exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus craſſum humorem ualidius extenuare oportet, illic uſus eſt rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut craßitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & ſpicula extrahit, & putredines ſanat, & ſordida ulcera repurgat, ac dentes, gingiuasq; candidas efficit. Auxilio eſt & aſthmaticis, ſingultientibus, comitialibus, podagricis, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulſis, ut ſi quod aliud medicamentum, idonea eſt. Ariſtolochiæ uim purgatoriam ineſſe (quod tamen ſilentio prætererierunt Dioſcorides, & Galenus) autor eſt Meſues, qui ita ſcribit. Ariſtolochiæ radix pituitoſos per inferna ducit humores, atq; etiam, ut nonnulli aſſerunt, bilioſos. Pulmonum, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat. cuius rei indicium eſt, quòd aſthmaticis maximum adferat iuuamentum.

Γλυκύῤῥιζα. DVLCIS RADIX. CAP. V.

Dvlcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticoſa eſt, ramis binûm cubitorum altitudine aſſurgentibus: folijs lentiſci, denſis, pinguibus, tactuque gummoſis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, aſperiore, qui ſiliquas lentium modo habet rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ, coloris buxei, ſubacerbis, & dulcibus: quæ denſantur in ſuccum, lycij exemplo. Is in arteriæ ſcabritia efficax habetur: uerùm oportet, vt linguæ ſubditus diliqueſcat: æſtuanti ſtomacho, thoraci, ac iocinori conuenit: ſanat veſicæ ſcabiem, & renum do-

GLYCYRRHIZA.

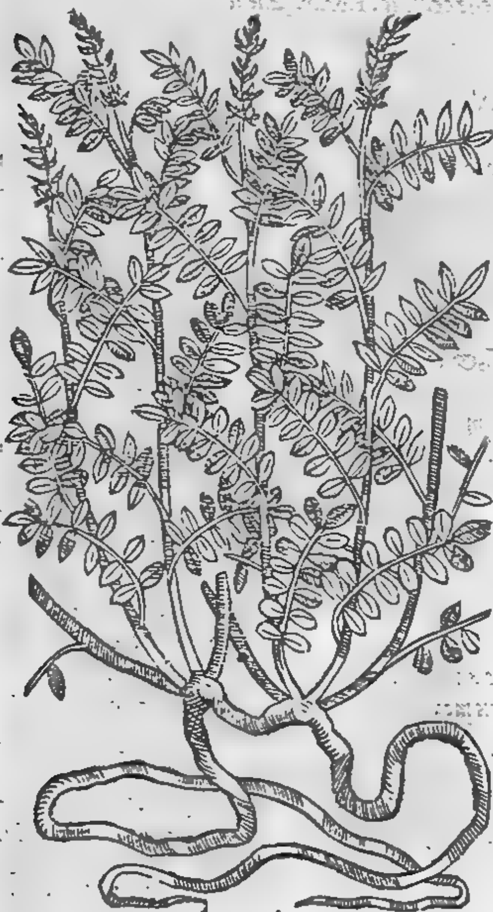

lores, cum passo potus: idem eliquatus sitim sedat: vulneribus illitus accommodatur: commanducatus stomacho prodest. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiusdem farina pterygijs commodissimè inspargitur.

Dulcis radicis consider.

Dulcis radix, quam Græci Glycyrrhizan, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros secutæ Liquiritiam uocant, et Hetrusci uulgò Regolitia, planta est paucis non cognita. Abundat hac Apulia, præsertim Gargano monte, unde quotannis succus in pastillos condensatus ad nos comuehitur, & radicum quàm plurimum. Visitur etiámnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad spectaculum sata; sed & ad medicamentorum usum. Siquidem radix recenter effossa, sicca longè magis præstat, & ori gratior in medicamentis habetur. Sed non possum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. XXII. cap. IX. sic inquiens: Glycyrrhiza sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, pinguibus, tactuq́; gummosis. Et libro XXI. cap. XV. dum catalogo quodam aculeatas commemorat stirpes: Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio, nullum enim foliū habet. Quædam spinosa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs inest aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut sine controuersia dici posit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouisse, cùm certè nusquam gentium, quod equidem sciam, aculeatis folijs proueniat, sed (ut Dioscorides scribit) lentisci æmulis, densis, pinguibus, tactuq́; gummosis. Cuius erroris causa illud facilè esse potuit, quòd sui potius Græci codicis fidem secutus fuerit, quàm ueritatem, in quo fortasse facili, lubricoq́; librariorum non aduertentium lapsu ἐχίνῳ pro σχίνῳ scriptum legebatur: uel quòd Græcæ linguæ nō exactè peritus uocabulorum, uocumq́; similitudine deceptus (ut alibi quandoq; demonstrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuscemodi opinio adeò firmiter ueritati cohæret, ut facilè ij quoq; deprehendi posint à ueritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cùm ea etiam quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur. Dulcis hæc radix à Theophrasto lib. IX. cap. XIII. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absq; alio alimentorum præsidio decem, duodecimq́; dies degant. Nam (ut idem testatur) circa Meotim paludem plurima nascitur. Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Huius fruticis radicum succus in primis utilis est, similiter ut eius radices dulcis, cum leui quadam adstrictione. Proinde asperitates lenire potest, nec modò in arteria; uerùm etiam uesicæ scabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit sanè natura eius familiaris nostræ temperaturæ: nam id demonstratum est esse id quod dulce est. Sed cùm adstrictio quædam adiuncta sit, uniuersum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adstrictione est, tepidæ potißimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad symmetram, siue temperatum. Porrò quoniam temperie quoq; humidum est, quod modicè dulce est, iure sanè etiam sitim extinguens medicamentum est, nimirum modicè humidum, simul et humana natura frigidius. Refert Dioscorides, radicem siccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum esse remedium.

Plinij lapsus.

Glycyrrhizæ uires ex Gal.

Κεντάυριον μέγα. CENTAVRIVM MAGNVM. CAP. VI.

CENTAVRIVM magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi brasſicarum colore, serrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binûm, aut ternûm cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: semen cnico simile, ceu laneis floccis quibusdam inuolutum. Radix crassa, grauis, solida, tripedalis, succo prægnans, cum adstrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubescens. Amat solum pingue, & apricum, ac syluas, & colles. Copiosissima est in Lycia, & Peloponneso, in Arcadia, Helide, & Messenia, pluribusque locis circa Pholoën, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulsis, pleuriticis, spirandi difficultati, ueteri tussi: sanguinem expuentibus, drachmis duabus trita datur, si febris sit, in aqua; cæteris in vino: item ad tormina, & uuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam uuluæ subdita, menses, atque partus extrahunt. Succus eadem præstat. Vulneribus prodest: nam recens tusa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coalescunt, si tusa simul decoquatur. In Lycia succum exprimunt, quo pro lycio utuntur.

CENTAVRIVM MAGNVM.

Centaurij magni consid.

Centaurium magnum (ut in Rhapontico superius diximus) nil aliud, mea quidem sententia, est, quàm illa insignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum esse credidit: quamq; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis superioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus uera cognoscere simplicia medicamenta. Cæterùm contendat licet Musa Ferrariensis medicus clarißimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunq; officinæ utuntur, Centaurij magni radicem non esse; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifestè deprehenditur, cùm ea radix, quæ uulgaribus Rhapontici uicem explet, omnibus ferè notis Centaurium magnum repræsentet. Quippe quòd crassa sit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo succo prægnans, qui gustui non modò quadantenus sit acris; sed etiam cum aliqua adstrictione dulcis. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores, & semina illi prorsus sint eadem, quibus constare Centaurium magnũ Dioscorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclarißimo Apuliæ monte numerosa nascitur: quin & in alijs Italiæ locis, nēpe in Veronensi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, sed infirma radice, si ad Apulam compares.

Brasauoli lapsus.

Quorundam hallucinatio.

Non desunt præterea hac tempestate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibusdam seplasiarijs persuadere conentur, eam plantam esse Centaurium magnum, quæ in aquosis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs salicis modo longis: flore rubenti, spicato, quam quidam pro lysimachia accipiunt. Neq; alio, quod sciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore sit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum isti hallucinentur, quantaq; in erroris caligine uersentur, ij quidem iudicent, qui in stirpium historia multum studij, & temporis consumpserunt.

Arabum lapsus.

Porrò utriusque Centaurij uno tantùm capite mentionem facit Mesues: sed adeò alterum cum altero miscet, ac confundit, ut mirandum non sit, si à nonnullis ætatis nostræ diligentißimis rei herbariæ inquisitoribus acriter fuerit accusatus: quemadmodum & Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utrisq; Serapio. Siquidem is scripsit ex auctoritate Aben-Mesuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, simul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quæ tamen facultates Centaurij maioris non sunt, sed minoris, ut sequenti capite explicabimus.

Plinij error.

Cæterùm neq; Plinius ab errore tueri potest, qui tametsi in Centaurij magni historia lib. XXV. capite VI. in omnibus ferè Dioscoridi subscribat; in facultatibus tamen errasse uidetur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit, cùm amaritudo non in maiori, sed in minori tantùm deprehendatur.

Centaurij magni vires ex Galeno.

Centaurij magni meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, de eius uiribus ijs differens uerbis. Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaque acris simul, adstringensq; apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostentat, menses prouocans, & fœtum mortuum euellens, uiuumq; corrumpens, atq; eijciens. Adstrictio uerò, opera crassæ, terreæq; frigiditatis, cùm uulnera glutinet, & sanguinem reijcientibus prosit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri uerò liberis cum uino. Porrò secundum omnium simul qualitatum actionem, ruptis, conuulsis, dyspnϾ, siue spirandi difficultati, tum inueteratæ tußi conuenit. Nec enim in talibus euacuare solùm quod præter naturam est oportet; sed partem quoque euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaq; accommoda est acrimonia, utiq; cùm non sola sit, ac pura, sed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorsum amaritudini: siquidem uehementiam tunc, atque uiolentiam, mista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata sunt, roboranda, contrahendaq;, adstrictione est opus. Eadem quæ radix, & succus ipsius efficit: utunturq; eo medicamento quidam uice lycij.

Κενταύριον μικρόν. CENTAVRIVM MINVS. CAP. VII.

CENTAVRIVM minus, limnesion aliqui uocauere, quoniam rigua amet loca. Herba origano, aut hyperico similis, caule anguloso, palmũ excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram uergente: folijs rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, læui, & superuacua, quæ gustanti amaritudinem adfert. Herba recens tusa suo illitu vulnera conglutinat: uetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, crassosque humores per aluum exigit, si decocta deoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm vtilis: siquidem cum melle caliginem oculorum expurgat. in uellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum vi-

CENTAVRIVM MINVS.

tijs succurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans, & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec supereemineat aquæ: mox ubi refrixerit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, usque dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, grauidamque contundunt, atque succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assiduè mouentes, inspissant. quòd si quid concretum faucibus uasis adhærescat, deradunt, reliquoque humori permiscent, noctu diligenter operiunt: nanque ros nocturnus liquores coalescere non sinit. Quæ autem siccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, vti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisque similibus succus: sic ex acerbis vuis melligo elicitur. Lycium tamen, & absynthium, hypocistis, & consimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

Centaurij minoris consideratio.

CENTAVRIVM *minus, nullis ferè non cognitum, in Hetruria uulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandisq; mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præstat. Quod passim in officinis habetur, uerum, & legitimum Centaurium minus esse, omnibus, ut arbitror, exploratus est, quàm ut à nobis ostendi debeat. Quippe quòd nullis in uniuersum notis Centaurij minoris historiæ refragetur. Galenus ob ingentes, mirasq; eius facultates, de ipsius uiribus integrum librum conscripsit, Papiæq; dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitã, qua sanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Quo fit, ut non parum aberrauerint inter Mauritanos Mesues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris uires cum maiori turpiter confuderint.*

Centaurij minoris uires ex Galeno.

Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam scripsit, eius quoq; meminit libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Centaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli eius, & potissimùm folia, quæ illi inhærent, & flores, utilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paulùm habens & astrictionis, atq; ob eiusmodi temperamentum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia utiliora sint, suprà commonui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tempestiuum est, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur: & uetusta, cæteraque ægre ad cicatricem perduci queunt ulcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Arefacta uerò glutinatorijs, & desiccatorijs miscetur facultatibus, ijs uidelicet, quæ sinus, & fistulas sanare sunt natæ, uetera que duritias emollire, tum ulcerum maligna, quæ cacoëthe uocantur, sanare. Miscetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima sunt, quæ uehementer desiccantia, cum quadam adstrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam ischiadicis infundunt, ceu biliosa, & crassa ducens: nam & talia purgat. quanquam cùm adeò uehementer operabitur, ut cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porrò eius, cùm adsimilis sit facultatis, hoc est, exiccatoriæ, & abstersoriæ, & cætera iam dicta pulchrè efficere potest: & cum melle oculis illinitur, mensesq;, & fœtum appositus euocat. Sunt qui ipsum præbeant & ijs, quibus nerui affecti sunt, ut qui euacuet, & desiccet innoxiè quæ impleta sunt. Quippe cùm iocinoris quoq; obstructiones optimè expediat, bonumq; sit lieni indurato remedium, foris impositum, nec secius, si quis bibere sustineat.

Χαμαιλέων λευκός. CHAMAELEON ALBVS. CAP. VIII.

Weiß eberwurtz

CHAMAELEON albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quòd quibusdam in locis uiscum circa radices eius inueniatur: quo pro mastiche utuntur mulieres. Folia habet silybo, aut scolymo similia, asperiora, acutiora, nigroque chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerùm ex medio spinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, ueluti papporum lanugines emittit: semen cnico simile: radicem in lætis collibus crassam, in montosis uerò graciliorem, in profundo albam, aliquãtenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli mensura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in uino austero cum origani feruefacti succo. Hydropicis commodissimè drachma in uino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinæ decoctum propinatur. Hausta in uino, serpentium uenenis resistit: occidit canes, & sues: mures item necat, subacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

Χαμαιλέων

CHAMAELEON ALBVS.

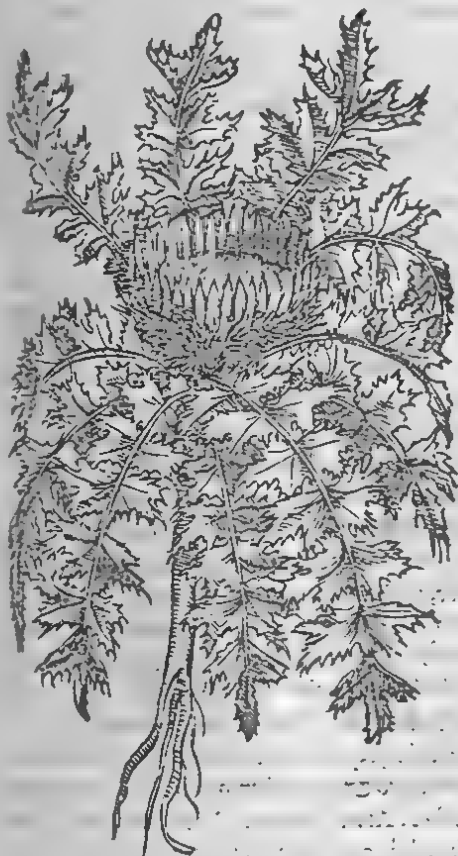

CHAMAELEON NIGER.

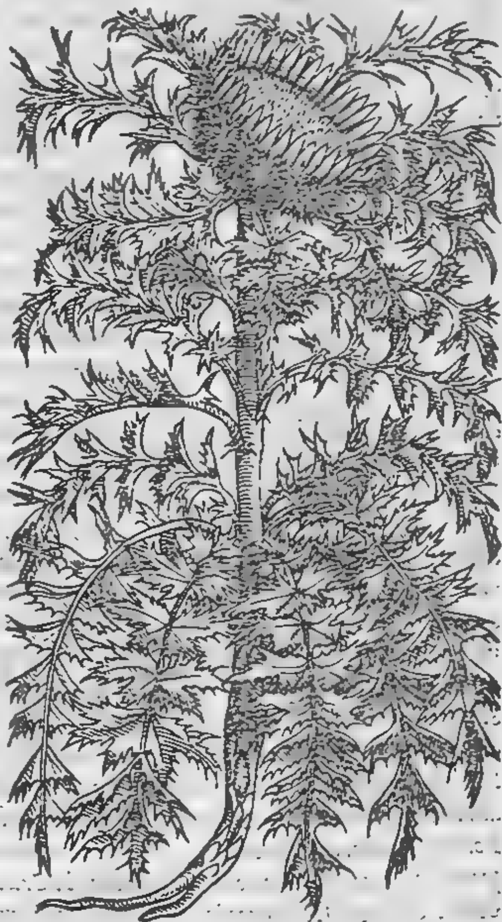

Χαμαιλέων μέλας. CHAMAELEON NIGER. CAP. IX.

CHAMAELEON niger folijs ſcolymo ſimilis eſſet, niſi minora, tenuioraque, ac rubro diſtincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, craſsitudine digitali, ſubrubrum: & in vmbella flores ſpinoſos, tenues, hyacynthi æmulos, uerſicolores: radice craſſa, nigra, denſa, interdum exeſa, quæ diſſecta flaueſcit, & commanducata mordet. Prouenit in campeſtribus, ſiccis, & cliuoſis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti ſutorij exiguo, cedrino oleo, & axungia, ſcabiem abigit: eadem, cùm ſibi ſulphur, & bitumen aſciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines abſterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat. Cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice conciſa, & in aceto decocta, dentes fouentur: eos quoq; frangit, ſi ſcriptorio ſtylo feruens admoueatur: vitia cutis in facie, uitiliginesque cum ſulphure emendat. erodentibus medicamentis admiſcetur: phagedænas, tetraque vlcera illitu ſanat. Quare chamæleon uocetur, à uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hîc uiridia, illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnuſquam rubra inueniuntur.

CHAMAELEON *albus tam ab Hetruſcis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis uulgò Carlina uocatur. quòd credat uulgus (ut facilè ſolet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam ſui exercitus peſtem ab angelo demonſtratam fuiſſe, tanquam antidotum omnium præſtantiſsimum. Quo argumento freti uulgares quàm plurimi, ad arcendam peſtilentiam huiuſce plantæ radices miris, magniſq; laudibus commendant. Nec quidem ab re: quandó enim potens radix (ut Dioſcorides, & Galenus teſtantur) latas interaneorum tineas interimat, et ſerpentium uenenis reſiſtat, mirum utiq; non fuerit, quòd eadem in peſtilentia opem ferre ualeat.* Chamæleontis utriuſque conſider. *Falluntur nimirum, qui putant, ſtirpem illam pernuci non abſimilem (noſtri eam Carcioſo uulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli uice Hetruria utitur, album eſſe Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleontis albi deſcriptionem, in longo admodum caule echinatos ſuos proferat fructus.* Quorundam error. *Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchſium (pace uiri alioqui eruditiſsimi dixerim) uidiſſe exiſtimauerim: quòd libro ſuo de plantarum hiſtoria primum ſcribat, nudum hunc edere caulem, ſubinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero ſatis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouiſſe uidetur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, reſpondeat.* Fuch. lapſus. *Naſcitur niger in Tridentino agro, Ananienſibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis. Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt,* Monachorũ opi. exploſa.

3 dd cùm

cùm certò sibi persuadeant, Carlinam (ut eorum utar distinctione) caulem proferentem, quam legitimum Chamæleonem nigrum Dioscoridis semper existimauimus, eiusdem esse spinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν dicunt, Mauritani uerò Bedeguar: item Carlinam alteram caule uiduam esse spinam Arabicam ab Afris Suchaa uocatam. Quippe cùm spina alba (ut Dioscorides est author) bicubitali sit caule, ipsoq; albicante, unde fortasse nomen traxit, & inani, flore uerò purpureo nitescat; Carlina uerò hæc caule sit dodrante paulò maiore; pleno, non inani; subrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici posse putauerim, Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam. Cùm nec similiter monachi unquam probare possint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam esse spinam: quòd nusquam Dioscoridem scripsisse inuenerim, spinam Arabicam caule uacare, sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo rectè (ut arbitror) concludi potest, quòd cùm spina alba procul dubio caulem edat, eundem quoq; Arabica promat. Quorundam opinio reprobata. *Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, nisi sexu, nempe quòd altera mas, altera uerò fœmina fortasse fuerit: negantq; omnino has plantas esse Chamæleones, illamq; præsertim nigrum Chamæleonem esse nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quòd scripserit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob causam in extrinsecis tantùm uenire medicamentis. Sed cùm raphani uice à compluribus copiosè cum acetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec esse hanc nigrum Chamæleonem, nec eius speciem probant. Quibus facilè responderi potest, quòd fortasse hac in re (sit tamen cum uenia tanti medici dictum) errauerit Galenus, cùm omnibus in confesso sit, quòd si in altero duorum aliqua deleteria uis insit, ea potius in albo, quàm in nigro esse possit. Quandoquidem non modò scribit Dioscorides Ixiã lethale medicamentum in albo tantùm Chamæleonte nasci; sed quòd eius radix canes, & sues, ac mures necet, si ab eis deuoretur. Quæ sanè euidens argumentum faciunt, quòd potius albus, quàm niger lethale quiddam obtineat: præsertim cùm nigro nullam lethalem uim aßignauerit Dioscorides. Verùm enimuero, ne cui temeritatis nomine suspectus sim, quòd à Galeno audeam dissentire, concedamus, non præter rationem id scripsisse Galenum, quòd Ixia etiámnum oriatur in nigri radice, ut Cretenses affirmant, qui ex utriusq; Chamæleontis radicibus Ixiam colligunt ad pennas sagittis conglutinandas, quòdq; scriptum reliquerit Theophrastus, Chamæleonis nigri radice canes pariter necari. Alia nobis sese offert ratio, qua rectius, ut puto, illis respondere possumus. Siquidem facilè fieri potest, quòd in Græcia, fortasse in Ponto, alijsq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix sit uenenosa, & in Italia salubris, exuta ob cæli huius clementiam lethali facultate, quemadmodum & Persea, quæ tametsi Persis semper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta est, soli et cæli bonitate. In Ponto enim nõ modò mel uenenosum est, sed & plantæ quàm plurimæ lethiferæ sunt. Imò & animalium partes (quòd scribat Strabo Ponticum castoreum uenenosum esse) quæ tamen nobis salubria sunt. Arum præterea Cyrenis adeò mite est, ut rapi modo in ciborum usum ueniat, cùm tamen in Græcia, & Italia adeò acerrimum sit, ut nec coctum, nec crudum edi possit. Quin & scorpiones in compluribus terrarum orbis partibus ictos interficiunt, in aliquibus uerò, ut in Tridentino tractu, nullum ictu uenenum relinquunt, quo etiam in loco nigrum ueratrum nulla deiectoria ui pollet. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulem fundentem esse Chamæleonem nigrum, quòd hæc planta omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleonem referat. Quandoquidem folijs constat scolymo minoribus, tenuioribusq;, subrubra per medium excurrente costa: caule item dodrantali, craßitudine digitali, subrubro: floribus in umbella spinosis, uersicoloribus: radice crassa, exterius nigra, densa, & aliquando corrosa, quæ fracta intus flauescit. In qua certè delineatione hæ plantæ ita adamussim conueniunt, ut nemo, nisi sensibus & ingenio obtusus fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonem nigrum esse non uideat, et perspicuè intelligat. Id quod equidem certior ob diligentiorem inquisitionem factus, hoc tempore asserere non dubitaui, licet aliàs aliter senserim. Hacq; in sententia permanere decreui, donec aliquis rei herbariæ diligentißimus æquè & doctißimus indagator alios à Carlinis Chamæleones ostendat in Italia, qui rectius suis notis Dioscoridis historiam repræsentent: tunc enim in hoc, ut in alijs quoq;, non grauabor mutare sententiam.* Arabum turpis error. *Explodendi sunt Arabicæ factionis scriptores, ut qui nõ sine detestando errore, Græcorum uocabulorum uicinitate decepti, Chamelæam, quam sua lingua Mezerion appellant, cum Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio disserens libro & tractatu 2. cap. 464. circa finem, suum errorem prodidit ijs uerbis. Mezerion bibitur cum uino ad morsum uermium uenenosorum, & est propriè nigrum, uenenum mortiferum. Et quando miscetur cum sauic, & coniungitur cum aqua, & oleo, interficit mures, & canes, & porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit uires, quas albo Chamæleonti reddidit Dioscorides: deinde quòd nigrum, non utique album ea præstare crediderit contra Dioscoridis sententiam.*

Meminit utriusq; Chamæleonis Theophrastus libro IX. *cap.* XIII. *de plantarum historia, ubi sic habet. Chamæleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter se distant, & ipsæ etiam radices specie differunt. Candidi enim candida est, & dulcis, & crassa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cum consecta orbiculatim modo raphani decocta est, iunco transfixa in seriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm passa una cum acetabuli mensura è uino bibitur austero. Occidit & canes, & sues: canes in farina hordeacea subacta cum aqua, & oleo: sues cum braßica. Etsi hominem ægrescentem experiri nolueris, an uiuere poßit, lauandum ea radice tridui iubent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam existimant. Nascitur æquè omnibus locis, folio scolymo simili, uerùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, acano simili: unde quidam acanum eum uocarunt. Niger folio constat adsimili, præterquàm quòd minori, leuioriq;. Tota autem herba umbraculi speciem repræsentat: radice crassa, & nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur. Loca gelida, humidaq; amat. Lepram, & uitiliginem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occidere potest. hactenus Theophrastus.* Illud insuper non ignorandum est, uiscum scilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi radice nascens, uenenum esse mortiferum, cùm

tamen

tamen modica tantùm quantitate ſumptum ſomnolentos uigilantes reddat. Quamobrem Cretenſes mulieres ſuarum lucubrationum gratia, ne ſomnum ineant in opere, ex eo tantillum, aut modicum à cœna nullo incommodo aſſumunt. Huius pleriſque locis meminit Plinius, & de eo nuſquam non intellexit, ubi contra ſumptum uiſcum aliquod remedium protulit.

Κροκοδείλιον. CROCODILIVM. CAP. X.

CROCODILION chamæleontis nigri figuram habet. Naſcitur in ſyluoſis, radice longa, leui, aliquantulum lata, odore, ut naſturtij, acuto. Feruefacta in aqua, & pota radix, ſanguinem copioſum per nares pellit. datur lienoſis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum ineſt, duplex uti ſcutum: quod ſuapte ui urinam ciet.

SVNT *qui uelint, Carlinam uulgò uocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum eſſe Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo ſatisfacere poteſt. Siquidem (ut præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in uniuerſum notis chamæleontem nigrum repræſentat, ut uix nunquam perſuaderi poſſim, eam eſſe Crocodilium: præſertim cùm facto periculo ijs ſanè uiribus careat, quibus Crocodilium præſtare ſcribitur. nempe quòd radicis decoctum potũ ſanguinem per nares copioſum trahat. Adde quòd Crocodilio radix ſit longa, leuis, aliquantulum lata, & odore, ut naſturtij, acuto. Illi uerò Carlinæ generi craſſa, nigra, denſa, exeſaq́; non autem lata, nec leuis, nec naſturtij odorem ſpirans. Non deſunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium exiſtimēt. Verùm cùm illud in litoribus maris naſcatur, chamæleonti nigro ſit abſimile, nec ſanguinem è naribus eliciat; Crocodilium uerò proueniat in ſyluoſis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haud quaquam adſtipulari poſſum. O quàm magnifacerent medici Crocodiliũ, ſi in Italia naſceretur, ubi tamen hactenus ipſum uidere non licuit, cùm eius radicis decoctum tãta ſit facultate præditum, ut potu tantùm ſanguinem copioſum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius libro XXVII. cap. VIII. non tamen plura tradidit, quàm Dioſcorides, à quo illa omnia accepiſſe uidetur: quanquam in hoc ab eo diſſentit, quòd Crocodilium in ſabuletis naſci prodiderit, cùm tamen in ſyluoſis naſci ſcribat Dioſcorides. Huius facultates libro VII. ſimplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, ſic inquiens. Crocodilij ſemen acre eſt, atq; odoratum, urinam, menſesq́; ciens. Itaq; facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum ſeminis, ut quæ ſimilis ſint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus ualenter conducit, minus quidem quàm ſemen acris, non tamen minus amara. Trahit uerò etiam per nares ſanguinem.*

Crocodilij opinio exploſa.

Alia opinio reprobata.

Crocodilij uires ex Gal.

Δίψακος. DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

DIPSACVS aculeatarum generis eſt. Caulem habet altum, ſpinis horridum: folijs lactucæ, ſpinoſis, binis, genicula ſingula complectentibus, prælongis, ceu quaſdam bullas intus, & extra aculeatas, in dorſi medio habentibus, concauo alarum ſinu, in quo imber, aut ros aſſeruetur: vnde dipſaci, quaſi ſitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, ſingula ſurculis capitula inſunt, oblonga, echinata ſpinis: quæ areſacta, candida ſpectantur, diſſectaque medulla tenus, uermiculos oſtendunt. Sanat rimas ſedis, fiſtulasque, ſi tuſa, & decocta in vino radix, uſq; dum ſit craſsitudo ceræ, immittatur. Medicamentũ ærea pyxide recondendum. Aiunt formicationibus, uerrucisque penſilibus remedio eſſe. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati collo, aut brachio appenſi, produntur quartanis febribus remedio eſſe.

DIPSACVS, *quem Latini Labrum Veneris uocant, in Italia uulgaris eſt planta; ijs præcipuè locis, ubi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannũ pectunt, expoliunt, detractisq́; floccis concinnant. In Hetruria Dipſacũ uulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienſes uerò Garzo. Seritur is hodie in cõpluribus Italiæ locis, præſertimq́; in agro Bononienſi, ſingulari à cultoribus adhibita diligentia. Sed & ſylueſtris quoq; ſponte in campeſtribus, in agrorũ, & ſcrobium aggeribus, in uijs iuxta ſepes frequentiſsimus naſcitur, nullis prorſus repugnantibus notis, quas illi reddidit Dioſcorides. Inuenitur autumni tempore (ut experientia quenque docere poteſt) in eius capitulo iam exareſacto, medullitusq́; diſſecto*

Dipſaci conſideratio.

secto uermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio esse produnt, piscatoribus hamo affigen- maximè expetitus: etsi Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator, uermiculum hunc nunquam sibi compertum fuisse scribat. Virga pastoris duplex. *Dipsacus officinis, & herbariorum uulgo Virga pastoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam ostendunt: quanquam non adcò striato caule, ac spinis horrido constet, folijs item uniformioribus, & capitibus multò minoribus, ut quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita ut sericis uiridi colore infectis floccis similia uideantur. Cæterùm animaduertendum est, neutrum Dipsaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ describitur, esse Virgam pastoris. Quandoquidem ijs, quantum ex eorum scriptis colligere potui, Pastoris uirgam nil aliud esse putauerim, quàm polygonum, cuius tam fœminæ, quàm maris historiam lib. quarto tradidit Dioscorides. Quapropter illud mihi semper persuasum uelim, quòd non à Mauritanis Dipsaco Virgæ pastoris nomen inditum sit, sed à seplasiarijs ijs, qui suis potius pandectis, quàm cæteris castigatißimis, & probatißimis scriptorum monumentis, fidem præstare consueuerunt.* Syluatici hallucinatio. *Nanq; Matthæus ille Syluaticus pandectarum autor, Dipsacum Virgam pastoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapsus, Dipsacum ipsum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud assequi non potuerit, quòd Arabum Pastoris uirga, esset Dioscoridis polygonum, non autem Dipsacus, qui quidem tantum à polygono differt, quantum lepores ab ursis.* Dipsaci vires ex Galeno. *Dipsaci meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum his paucis. Dipsaci spinæ radix secundo ordine exiccatoria est, habetq; nonnihil abstersorium.*

Ἄκανθα λευκή. SPINA ALBA. CAP. XII.

Frauen oder Marien Distell

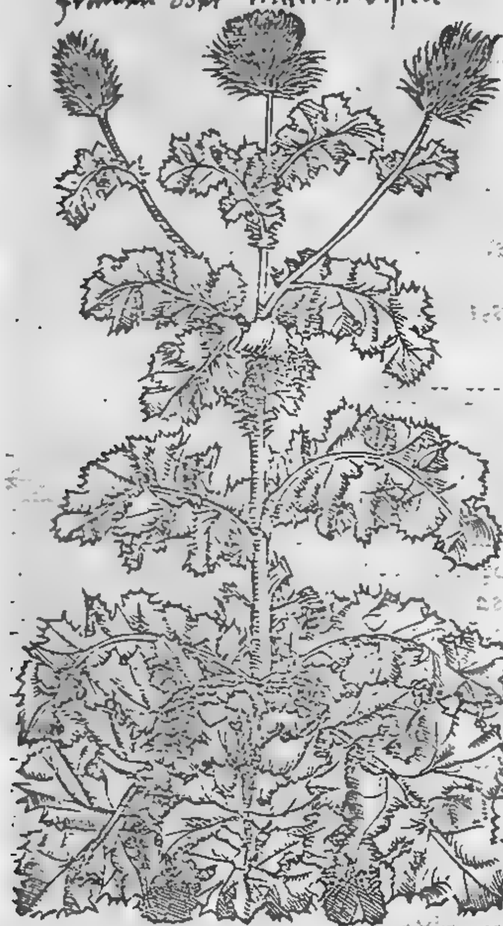

SPINA alba nascitur in montibus, & syluosis. Folia fert albi chamæleonis, angustiora, candidiora, aliquantum hispida, & aculeata: caulem supra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore crassitudine, albicantem, intus cauum: in cacumine capitulum inest spinosum, echini marini æmulum, sed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus semen, ceu cnicum, sed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, stomachicis, & ijs, qui cruenta extussiũt, efficax est: urinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore collui prodest. Epotum semen conuulsis infantibus, & à serpente demorsis auxiliatur. Gestatum pro amuleto serpentes abigere traditur.

Spinæ albæ consideratio. *SPINAM albam seplasiarij Arabas (ut plerunq; solent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adstipulantibus, appellari poßit. Verùm etsi tantam litem transigere nequeant; interim tamen pro Spina alba alij alias herbas ostentant, & quisq; suam ueram existimat. Quandoquidem sunt eorum complures, qui sibi certò persuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam esse, quam aliqui Carduum benedictum uocant, alij uerò uulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam uocatam, id est album chamæleontem, Spinam albam esse contendant. Inter quos inuenio monachos, qui in Mesuem scripserunt, quorum sententiam, superius in chamæleontis utriusq; mentione, ut falsam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam esse uelint echinatam illam, ac spinis rigentem herbam, quæ Hetruscis in lacte cogendo coaguli uicem explet. Non desunt insuper qui unam, uel alteram syluestrem, ac spinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo discrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ij nullo ueritatis lumine ducti, in huiusmodi tenebris oberrent.* Fuch. lapsus. *Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchsius ætatis nostræ medicus alioqui clarissimus: quippe qui ultimo suorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbã appellat, quæ omnium in uniuersum aculeatarum plantarum generum amplißimis constat folijs, latè humi se spargentibus, ac crebris, albisq; sublacteis tota conspersa maculis. Vnde apud quosdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etsi à quàm plurimis, præsertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur.* Carduus S Mariæ *Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campestri planitie nasci, ut nostra testatur Hetruria, ubi paßim ferè frequens nascitur, non autem in montibus, ac syluis, ubi Spina alba Dioscoridis testimonio prouenit. Ego uerò, qui à Dioscoride ne latum quidem unguem recedere soleo, in syluosis montium iugis spinam albam legitimam oriri, mihiq; inibi compertam fuisse existimo, folijs albi chamæleonis similibus, angustioribus tamen, ac candidioribus, subhirsutis, spinis rigentibus: caule uerò bicubitali, pollicari, uel ampliore craßitudine, subalbo, & inani: in cuius cacumine echinus subalbidus insidet, sed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, et semine cnico simili. Hunc plané descri-*

næ descriptioni, quæ etiam Dioscoridis est, adstipulantur frequentissimæ plantæ, quæ suis echinis, ac spinis rigentes, in excelsioribus Ananiæ uallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis syluis refertis iulio mense uisuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant seplasiarij, uideant, sciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, sed in montibus, quorum si quandoq; tum cacumina, tum syluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipsam nanciscentur, quemadmodum & ego inibi eam sæpissimè reperi. Hæc enim non modò seplasiarijs maximè conducet, ut legitimam Spinam albam suis compositis medicamentis immisceant; uerùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius uersatur) qui sibi persuadent, Spinam albam illud esse cardui genus, quod à Tuscis, eo quòd (ut paulò antè diximus) coaguli uicem præstet, uulgò uocatur Presura. Error autem ijs facilè deprehendetur, si illud adnotare uoluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis passim seratur, folijs albo chamæleonti longè maioribus, & capitula ferat, quæ marinum echinum nō parum excedant. Commiscuit Mesues spinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram suo idiomate Bedeguar, alteram uerò Suchaa appellauit, syrupo de eupatorio uocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præsertim, quibus naturalia uiscera, nempe uentriculus, & iecur imbecillia sint reddita; & ubi à sua naturali temperie recesserint. Cuius tamen sententiæ non parum refragatur Musa Ferrariensis: quippe qui longo sermone contendat, nec Arabicam, nec albam spinam huic syrupo admiscendam esse, quòd utraq; adstrictoria ui polleat, quæ (ut ipse ait) syrupi huius intentionibus admodum repugnat, cùm ad diuturnas obstructiones tantùm reserandas, semper huius apud medicos fuerit usus. Qua in re non solùm ostendit Musa autoris mentem non percepisse, sed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clarissimi dixerim) exactā curandorum morborum rationē calluisse. Nam cùm Mesues syrupum hunc cōposuisset ad illas curandas febres, quibus naturalia uiscera imbecilla sunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inseruit, utpote quæ adstrictoria ui, qua pollent, languida illa, ac infirma membra, plurimùm roborarent. quibus incommodis solent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adstrictoria facultate commendantur. Hinc itaq; facilè intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaq; sit hæc Musæ sententia. Quin nec illud consilium eius seplasiarijs accipiendum putauerim, quòd spinæ albæ, et Arabicæ loco, filiculæ radicē, ac sabinæ folia huic syrupo substituere possint, & debeant, ut magis, atq; magis tum uasa, tum uiscera laxet. Quippe quòd si tantùm laxandi, ac reserandi facultate hoc medicamentū debuisset esse præditum, non modò harum spinarum radicibus carere debebat; sed etiā rosis, lentiscina resina, Indica nardo, et malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non sine methodo, ut quæ robur his uisceribus allatura sint, ab ipso Mesue huic syrupo fuerint admixta, ne scilicet natura diuturna febre imbecillus facta, & à relaxantibus, ac admodum reserantibus medicamentis uexata, totam humorum molem alui profluuio ob contentricis facultatis amissum robur, tanquam uiribus omnibus destituta ad mortem usq; demitteret. Meminit Spinæ albæ Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Spinæ albæ radix desiccatoria est, & modicè adstringens. Quamobrem & cœliacos, & stomachicos iuuat, & sanguinis reiectiones cobibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si decocto eius colluantur. Semen tenuis essentiæ, & calidæ facultatis est. Itaque potum ijs, qui conuelluntur, conuenit.

Quorundam error. — Brasauoli calumnia cōtra Mesuem. — Spinæ albæ uires ex Gal.

Ἄκανθα ἀραβική. SPINA ARABICA. CAP. XIII.

Arabicam spinam natura albæ spinæ similem esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad sanguinis reiectiones, mensium abundantiam, cæterasque fluxiones radix etiámnum ualet. Prouenit in asperis.

Errasse eos nimirum crediderim, qui sibi persuaserunt, Arabicam spinam, cuius hic meminit Dioscorides, eam aculeatam Arabiæ esse arborem, quam Acaciam uocant. Cuius erroris illud in primis indiciū est, quòd nusquam consueuerit Dioscorides alicuius stirpis historiam diuersis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiscere. Nam cùm longa historia Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia spina uocatur, primo libro inter arbores descripserit, absurdum quidem uideretur, si eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd si seorsum harum plantarum historiam tradidit Dioscorides, diuersas quoq; plantas esse necesse est. Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animaduerterit, in sua huiusce Arabicæ spinæ mentione, Dioscoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ spinæ in uniuersum æmulam intellexisse, non autem (ut ipse putat) acaciā nuncupatam. Qua in re non satis uirum hunc admirari possum. quippe qui non modò & Græcis, & Latinis literis sit habitus peritissimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpium historia scripsere, facile princeps; sed qui etiam Plinij historiæ fuerit studiosissimus: quem tamen si accuratius perlegisset, ac sequi uoluisset, nunquam arbitror in eum errorem incidisset. Quandoquidem Plinius lib. XXIIII. cap. XII. alteram ab altera separauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, sic inquit. Spinæ Arabicæ laudes in alterum loco diximus: & ipsa spissat, stringitq; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumq; abundantiam, etiámnum radice ualentior. Quæ à Dioscoride uerbotenus transtulisse perspicuum est. Mox meminit Arabicæ alterius spinæ, quæ in arborem assurgit, his uerbis. Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item uiridi, sed longè melior est prioribus. Eiusdem meminit etiam libro XIII. cap. IX. postquàm Perseæ arboris materiem miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gēte, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facilè putrescit. Quibus ex locis palàm est, non credidisse Plinium, unam tantùm Arabicam, uel Aegyptiam esse spinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni sententiam hac in re non animaduertisse uidetur: siquidem Galenus lib. VI. simp. med. ita scribit. Spinæ Arabicæ radix

Spinæ Arabicæ consid. — Ruellij hallucinatio.

profluuium

profluuium muliebre iuuat, et alia quæcunq;, quibus auxilio est quæ apud nos nascitur spina: sed efficacius tamé omnia iuuant tum radix, tum fructus ipsius. Hic uerò & columellæ prodest, & ijs, quæ in sede inflata sunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non molestam adstrictionem. hæc Galenus. Qui ut has plantas diuersis habuit; ita etiam seorsum de earum uiribus disseruit.

Σκόλυμος. CARDVVS. CAP. XIIII.

CARDVVS, Græci scolymon uocant, folia chamæleonis habet, & albæ spinæ, nigriora, & crassiora: caulem longum edit, foliosum, capite spinoso: radice nigra, & crassa. Quæ illita grauceolentiam alarum, totiusq; corporis emendat: item si decocta in vino bibatur. copiosam autem urinam, fœtidamque expellit. Herba cùm recens tenerescit, in olera, asparagi modo, transit.

Carduorum consideratio, & genera.

ETSI *unius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioscorides;* Theophrasto *tamen,* Plinio, *ac alijs probatis autoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm ut primùm de his, qui natura cultrice sponte proueniunt, sermo fiat, scire sané conuenit, quòd eorum diuersa sunt genera, quorum tamen nomina propria, quod sciam, non habentur.* Atqui Plinio *libro* XX. *cap.* XXIII. *duo tantùm eorum genera produntur: unum fruticosius statim à terra: alterum uerò unicaule, & crassius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris seruntur, multiplex est genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruscis uulgò uocantur* Cardoni. N*anque ij diligenti cultura admodum teneri, fragiles, albique euadunt, ut magno quidem apparatu, secundis cœnis pro bellarijs cum sale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his uerba fecisse* Theophrastum *libro* VI. *cap.* IIII. *de plantarum historia, cùm ita scribit. Quæ autem* Cactus *nuncupata est, in* Sicilia *tantùm nascitur,* Græcia *nusquam habetur. Sui generis planta: hæc enim statim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atq; spinoso. Caules hos cactos appellant. desquamati cibo idonei sunt, pauló amaricantes: & reseruare eos aqua salsa conditos consueuerunt. hæc* Theophrastus. N*ostrates, quibus ubiq; nunc* Hetruria *scatet, eò ex* Neapoli *allati fuerunt:* Neapolim *uerò (ut audio) ex* Sicilia. *Quapropter nostri cum hoc* Theophrasti *genere maximè conuenire uidentur, quòd scripserit,* Cactum Siciliæ *peculiarem esse plantam.* Continentur *præterea in* Carduorum *genere etiam ij, quos in* Italia Hetruscum *uulgus appellat* Carciofi, *alijs uerò inibi* Archichiochi *dicuntur. quorum item meminit* Theophrastus *eodem loco, cùm subdit.* Alium *uerò caulem erectum producit, quem pternicem uocant.* Is *quoq; cibis aptus excrescit, sed reseruari non patitur. Fructus, in quo semen, echinata specie est. Verùm exemptis lanuginosis seminibus, is quoq; uescendus relinquitur, & cerebro palmæ similis est. hactenus* Theophrastus. *Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor, intelligit, quod* Galenus *encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta uoce* Neapolitanis, *&* Siculis *uulgò uocatur* Cesaglione, *de quo libro primo in* Bdellij *mentione abunde disseruimus.* Carduorum *autem, quos uulgò* Carciofi *uocari diximus, nobis plura sunt genera, uaria capitis forma distincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, sed aliqui spinis sursum respicientibus constant, alij uerò ad terram uersis, nonnulli etiam aculeis uacant. Sunt præterea in hoc postremo genere, quibus echini in longum fastigientur, quibus uerò in globum extuberent, dehiscentibus in altero squamatim spicis, in altero ijsdem squamis, ueluti corneis unguibus in unum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ instar. Ex quo facilè in eam sententiam deductus sum, ut crediderim, hanc* Cardui *speciem postremam nucis pineæ æmulam, esse* Carduum *pineam* Theophrasto *uocatam, quòd is loco antè citato ita de ea scribat. Est* Carduus *pinea ab radice foligera: qua de media seminalis acanus, uelut malum, extuberat. hæc ille. Cæterùm* Cardui *aculeati genus & illud est, cuius echinati capitis floribus* Hetrusci *coaguli uice utuntur, etsi* Cardui *satiui omne genus idem suis floribus præstet. Spinis carebunt, ut hortorum cultores testantur,* Carduorum *capitula, si priusquàm seratur semen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam nascentur, si delibratis lactucæ radicibus, & dissectis semina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factum esse, ut ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaserint, cùm natura* Carduorum *omne genus spinis uacare nequeat.*

Cardui uires ex Gal.

Cardui *meminit* Galenus *lib.* VIII. *simplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quàm fecerit* Dioscorides. *Sed de temperamento disserens, ei caliditatis secundum ordinem completum, aut tertium incipientem; siccitatis uerò secundum aßignauit. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus,* Carduum Cinaram *appellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum succum generet.*

Ποτήριον. POTERIVM. CAP. XV.

POTERIVM, Iones neurada uocant, largè fruticat, cortice obductum tenui, spinis horridũ, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: semine nullius usus, sed gustu acuto, & odorato. Nascitur in aquosis, & collibus. Radices demittit binûm, ternûmve cubitorum, neruosas, & firmas: quæ proximè terram recisæ, dant succum gummi similem. Tusæ, præcisis neruis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodest.

Poterij consideratio.

EX REI *herbariæ peritis hactenus neminem reperi, qui* Poterium *in* Italia *nasci dixerit, atque ipsum ostenderit. Quamobrem facilè crediderim, quòd illud non procreet* Italia. *Nam si inibi nasceretur, fieri quidem non posset, quin hæc ætas, quæ rerum cognitioni maximè dedita est, ipsum adinuenisset: præsertim cùm* Dioscorides, *cæteriq; scriptores* Poterij *faciem clarè satis descriptam reliquerint.*

Ἀκάνθιον.

Ἀκάνθιον. ACANTHIVM. CAP. XVI.

ACANTHIVM albæ ſpinæ ſimile, folijs aculeatis per extremitates, † & lanugine araneoſa obductis. ex qua collecta, & neta, ueſtes bombicinis ſimiles texunt. Folia, vel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur.

QVOD Acanthium, cuius hic inter aculeatas herbas meminit Dioſcorides, in Italia naſcatur, equidem affirmare non auſim. Quandoquidem hactenus neminem inueni, qui folia alicuius aculeatæ herbæ mihi oſtenderit, quæ adeò araneoſa, ac ſubtili lanugine obducta ſpectarentur, ut ex ea neta ueſtes bombicinis ſimiles texere quis potuiſſet, ut hic Dioſcorides, & libro XXIIII. cap. XII. teſtatur Plinius. Quamobrem ingenuè aſſerere non dubitauerim, eos magno in errore uerſari, qui pro Acanthio quandam Cardui montani ſpeciem, echino lanugine quadam obducto, demonſtrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumueſtit, depecti, uel neri poteſt, utpote quæ tenuiſsima ſit, ſine uillis, fragilis, ac omnis lentoris expers. — Acanthij conſideratio. — Quorundam error.

† Verba illa de lanugine non leguntur in Græcis Dioſcoridis exemplaribus: quæ tamen hic deſiderari oſtendit abruptus autoris ſermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, ut puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putauimus, quòd ea legantur in Oribaſij codice manu ſcripto, in quo ex probatiſsimo Dioſcoridis libro ita tranſcripta inueniuntur. καθ᾽ ἃ ἀραχνοειδὴς ἐστὶ χνοῦς. quæ ad uerbum ſonant. Circa quæ araneoſa eſt lanugo.

Ἄκανθος. ACANTHVS. CAP. XVII.

ACANTHVS, Romani pæderotam uocant, naſcitur in hortis, petroſis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuiſura, nigricantia, pinguia, læuia: caulem binûm cubitorum, digitali craſsitudine, læuem, prope uerticem ex interuallis circundatum foliolis, ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, ſpinoſis, è quibus flos prodit albus: ſemen oblongum, luteum: caput thyrſi ſpecie: radicibus nititur longis, mucoſis, rubris, & glutinoſis. Quæ uſtis igni, & luxatis artubus illitæ ſubueniūt: potæ urinam ciunt, ſed aluum cohibent: ruptis, conuulſis, tabem ſentientibus, mirè proſunt. Naſcitur & ſylueſtris Acanthus, ſcolymo ſimilis, aculeatus, breuior quàm ſatiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ ſuperior efficax.

CREDVNT omnes ferè huiuſce temporis rei herbariæ ſtudioſi, Acanthum eam eſſe plantam, quæ nobis uulgò uocatur Branca orſina. Quorum ſententiæ nec prorſus refragari, nec planè adſtipulari poſſum. Nam etſi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non ſolùm quòd ij magnæ ſint apud me auctoritatis; ſed etiam quòd ipſe uiderim hanc, quæ Branca urſina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusq;, erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari craßitudine, per interualla ſub ipſum uſq; uerticem foliolis quibuſdam oblongis, ueluti nucamentis, circundato: è quibus flos prodit candidus, & inde ſemen oblongum, luteumq;: atq; etiam radice eadem conſtet, qua Acanthus; aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca urſina legitimus ſit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti inſtar illius caulem cingunt, nullis ſpinis horrida conſpiciantur, plantaq; ipſa uideatur topiarijs operibus inepta, ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. XXII. autor eſt) conueniens habebatur, ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, et ueluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum uiridarijs ſeratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus ſit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neq; illud ſuſpicionem noſtram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibuſdam Italiæ locis marmoreis columnis, præſertimq; Corinthias imitantibus, inſculpta reperiuntur, nulla prorſus linea à Brancæ urſinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quiſpiam facilè reſpondere poſſet, quòd etſi utraq; eandem retineant formam; non ob id tamen neceſſariò unam, & eandem ſpeciem repræſentant. Quare quemadmodum dubium eſt aſſerere, Brancam urſinam ab Acantho non differre; ita idem negare uitium eſſe uidetur. Cæterùm ad hanc tollendam dubitationem nō parum, meo iudicio, facit, quòd iiſdem facultatibus Branca urſina prædita ſit, quibus pollere Acanthum Dioſcorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud inſuper addiderim, quòd etſi dicat Dioſcorides, oriri Acanthum — Acanthi conſideratio.

caule

caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope uerticem usq; ex interuallis circumuestito; potest tamen intelligi, quòd non re uera foliola illa aculeis horreant; sed quòd adeò acuminata erumpant, ut sanè spinis persimilia uideantur. Id quod facilè credi potest, cùm cæteris omnibus notis Branca ursina Acantho à Dioscoride repræsentato ad amussim respondeat. Neq; impedit, quòd loco citato asserat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentiumq; puluinorum toros uestire. Quanuis enim necti haud facilè ex se ualeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq; adeò flecti queunt, ut uiminco aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari possint. Ex itaq; rationibus innixus, eos equidem non aberrasse existimo, qui Acanthum, & Brancam ursinam, unam & eandem plantam esse scriptis tradiderunt. Reperitur & syluestris Acanthus carduo (ut Dioscorides inquit) similis, spinosus, folijs tamen domestico angustioribus. Quocirca non ab re Plinius quoq; duo Acanthi genera constituit. Acāthi facultas ex Gal. *Acanthi meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uerò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est, & leuiter incisoria, & tenuium partium.*

ἄνωνις, ἢ ὄνωνις. ANONIS, SIVE ONONIS. CAP. XVIII.

ANONIS, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis; capitibus rotundis: folijs lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis, odoratis, non iniucundè olentibus. Muria conditur, antequàm spinosa fiat, cibis gratissima. Rami acutioribus spinis, & ueluti spiculis firmioribus horrent. Radicem mittit candidam. Quæ excalfacit, & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cùm decoquitur in posca, dolorem dentiū collutione mitigat. Decoctum eius potu hæmorrhoidas sanare creditur.

Anonidis cōsideratio.

NASCITVR Anonis in pratis, cultis, atq; etiam incultis locis, arido præsertim solo: folijs tenuibus lentis modo, pusillis, quæ ad rutæ, uel pratensis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioscoride depingitur. Rusticis ob id notißima est, quòd non modò suo ramorum, ac radicis implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum sulcis sæpius remoretur, unde Resta bouis compluribus nominatur; sed quòd etiam messoribus, & fœnisecis spinis suis acutis admodum sit infesta. Nam etsi prædura, callosaq; sit eorum cutis; eam tamen suis perforat aculeis, quibus quasi spiculis, cùm maturuerit, horrida conspicitur. Insubres hanc uulgò Bonaga uocāt. Cæterùm quanuis floris eius nihil meminerit Dioscorides; constat tamen flore plerunque purpureo, subalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibusdam in locis aculeis uacat. Meminit Anonidis ononidis nomine Theophrastus lib. VI. cap. V. de plantarum histor. scribens. Ononis ramis aculeigerum est, anno tantùm perdurans, folio rutæ similis, sed per totum caulem appo..., ut ueluti coronam ex interuallis tota species repræsentet. Florem minutulum, & in siliqua non undiq; septum edit. Nascitur glutinoso, lætoq; solo, & præcipuè in segetibus, atq; cultis: qua de causa agricolis inimica exit. Viuax admodum est. Cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus sua infima pellit: et singulis annis, surculis in latus crassis, rursus postero anno deorsum uersus pellere solita est. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus est. Incipit germinare æstate, perficiturq; autumno. hactenus Theophrastus. Huius quoq; mentionem fecit Plinius lib. XXVII. cap. IIII. ubi sic inquit. Anonim, quidam ononida malunt uocare, ramosam, similem fœno Græco, nisi fruticosior, hirsutiorq; esset, odore iucundo: post uer spinosa. hæc Plinius. Qui tamen hac in re errasse deprehenditur: siquidem non post uer Anonis spinosa redditur, sed (ut Theophrastus autor est) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix uim maximam præstat ad renum calculos comminuendos, expellendosq;, obstructis præsertim urinæ meatibus. quod multorum testimonio compertum est, qui calculo affecti, ubi tantùm radicis corticum puluerem ex uino diutius bibissent, pristinam sanitatem recuperarunt. Noui ego quendam, qui huiusce radicis puluere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit, & sanatus est: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm sola sectione, ustioneq; hunc curari posse antea statutum esset. Anonidis uires ex Gal. *Anonidis uires descripsit Galenus lib. VIII. simplicium medic. sic inquiens. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè est utilis, habens quippiam & abstersorium, & incisorium. Proinde non tantùm urinas prouocat; sed & lapides confringit. Eadem facultate & crustas cito detrahit. Vtuntur porrò ea quoq; & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes.*

Resta bouis

Λευκάκανθα. LEVCACANTHA CAP. XIX.

LEVCACANTHA, prædita est radice cyperi, ualida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium sedat: ueteri laterum dolori, atque ischiadicis prodest, decocto cyathis tribus ex uino poto. Eadem ruptis, et conuulsis medetur. Radicis epotus succus eosdem præbet effectus.

Leucacanthæ consider.

IN manifesto errore uersantur, qui sentiunt, Leucacantham, hoc est, albam spinam, de cuius historia, & uiribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulò superius disseruimus, nullo pacto differre. Qua in sententia, uel potius errore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorum etiam numero Ruellius fuisse ex eo maximè deprehenditur, quòd cùm debuisset, more suo, post Anonidis tractationem, cuius titulo spinam albam quoq; adiunxerat, quam tamen albam spinam nominasse rectius fortè erat, eiusdem albæ spinæ historiam referre, ex industria eam silentio præterijt: Nam cùm existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse iudicauit, earũ historiam in Alba spina repetere, quam antea in Spinæ albæ mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore uindicari non potest: quippe quoniam postquàm spinæ albæ, quam Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram eius nominis spinam subdidit, quæ cùm in arbustum undiq; aculeis armatũ assurgat, sepibus extruendis rusticis nostratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham: sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cuius spinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbusculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dioscoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quàm ut pluribus refelli postulet. Quòd autem differant inter se Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamentorum scriptores facilè princeps ostendit; sed Galenus etiam, & Paulus. qui præterquàm quòd alteram ab altera diuersis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderunt. Quorum sententiæ subscribit Plinius: nam de Acantha leuce disserens lib. XXIIII. cap. XII. sic inquit. Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit libro XXII. cap. XVI. ubi sic habet. Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum, & lumborum (ut Nicesius tradit) semine poto drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisq; medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidisse debuerat Ruellius alioqui Plinianæ historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo uiro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoq; capita, imò (pace eius dixerim) integrũ ferè surripuit opus, ita ut is omnibus illud suum fecisse uideatur. Siquidem Hermolaus cùm in Leucacantha, tum alias sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre.

Ruel. lapsus.

Porrò illud etiam nobis silentio non dissimulandum, ut ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, ut falsò, mea quidem sententia, Musa Brasauolus suo de syrupis libello in eupatorij syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam suprà libro primo inter Rhamni genera descripsit, & sub candido, ut puto, complexus est. Cæterùm cùm nec Dioscorides, nec Plinius tradant, quibus folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpiũ genera, unam secernere, quæ uerè Leucacantham repræsentet. tametsi damnandus usquequaq; non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibusdam maculis depinguntur. Nam præterquàm quòd coniectura quadam dici posset, eam à maculis illis albicãtibus sibi Leucacanthæ nomen adinuenisse, radicis etiam ipsius tum durities, tum amaritudo, etsi forma cyperinas non æmuletur, consentire uidentur. Sed hoc potius disputãdi, quàm asserendi gratia proponimus: cùm adhuc nihil certi nobis compertum sit.

Brasauoli error.

Leucacanthæ uires paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij ischiada nuncupant. Huius amara radix est, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo est ordine.

Leucacanthæ vires ex Gal.

Τραγάκανθα. TRAGACANTHA. CAP. XX.

TRAGACANTHAE radix lata, & lignosa, summo cespite nititur: vnde surculos humiles robustos, latißimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ sub se spinas albas, rectas, & firmas occulunt. Est etiámnum tragacantha lacryma, quæ vulnerata radice manans, concreuit. Præstat pellucens, gracilis, læuis, syncera, & subdulcis. Cutis spiracula, ut gummi, obstruit. Huius increbuit usus ad oculorum medicamenta, ad tusim, exasperatas fauces, retusas uoces, cæterasque destillationes, cum melle in delinctu: subdita quoque linguæ liquescit. In passo madefacta, drachmæ pondere bibitur, cōtra renum dolorem, & uesicæ rosiones, mixto cornu cerui usto, & eloto, aut scissi aluminis momento.

Tragacanthæ consider. *TRAGACANTHAE plantam ex Apulia allatam misit ad nos hoc anno excellentißimus medicus, herbariæq; non ignarus Augustinus Alpagus Bellunensis, quæ nullis sanè notis à Dioscoridis historia dissentit, ut ex præsenti pictura, omnibus liquidò constare potest. Cæterùm lacryma è uulnerata radice manans, quam seplasiarij uulgò uocant Gomma draganti, paßim in officinis concreta usitur, è Creta, Asia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (ut Dioscorides inquit) è uulnerata prius radice manat; sed etiam sponte (ut Theophrastus est author) ab ea scisso latere cortice distillat.* Monachorũ erratum. *Sed hanc, qua utimur, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, ueram esse Tragacanthæ lacrymam negant, quòd legitima linguæ subdita facilè, Dioscoridis testimonio, colliquescat: hæc uerò nunquam, cùm linguæ supposita adeò lenta, tenaxq; euadat, admixta saliua, ut nullo ferè temporis tractu dissolui liquariq; poßit. Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, ut qui Dioscoridis sententiam perperàm acceperint. Siquidem Dioscorides non de sola lacryma linguæ subdita, sed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri scribit, cùm inquit. Vsus eius ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas uoces, cæterasq; destillationes, cum melle in delinctu: liquescitq; subiecta linguæ. hæc Dioscorides. Ex quibus palàm est uoluisse Dioscoridem Tragacanthæ lacrymam non solam, & per se tantùm, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subijciendam, ut clarißimorum medicorum institutione fieri adsolet cum bechicis catapotijs, & diatragacāthe trochiscis, quibus ipsa commiscetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aspera arteria, pulmo, ac pectus uniuersum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, uel linguæ subdita sensim, leniterq; liquescere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, uoluit hic Dioscorides eclegmatis usum recta methodo describere. Nam si huiusmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorsus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, sed in uentriculum. Huic & alia accedit ratio; quòd si intellexisset Dioscorides lacrymam per se tantùm linguæ submittendam, subiunxisset quidem, ut sui moris est, quibus in morbis id factitandum esset. quandoquidem planè absurdum uideretur scribere, quòd aliquod gummi linguæ subijciatur, paulatimq; liquescere cogatur, ac deinde silentio inuoluere, quibus in morbis id faciendum. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi potest uoluisse Dioscoridem, eclegma, quod Tragacanthæ lacrymam exceperit, linguæ subijciendum esse, non ipsam tantùm lacrymam; sed etiam Monachos in hoc, ut aliàs sæpe, deceptos esse. Tragacāthæ uires scriptas reliquit Galenus lib. VIII.* Tragacanthæ uires ex Gal. *simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Tragacantha similem gummi uim obtinet, emplasticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit). Et sanè similiter illi desiccat.*

Ἠρύγγιον. ERYNGIVM. CAP. XXI.

ERYNGION aculeatarum generis est. Cuius folia in principio, sale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem sunt, & extremo ambitu aspera, gustu aromatica: sed ubi adoleuerunt, circa complures caulium eminentias in spinas aculeantur. in quorum summitatibus globosa capitula, durarum, acutißimarumque spinarum ambitu stellatim circumuallantur, quorum colos aliàs uiridis,

ERYNGIVM.

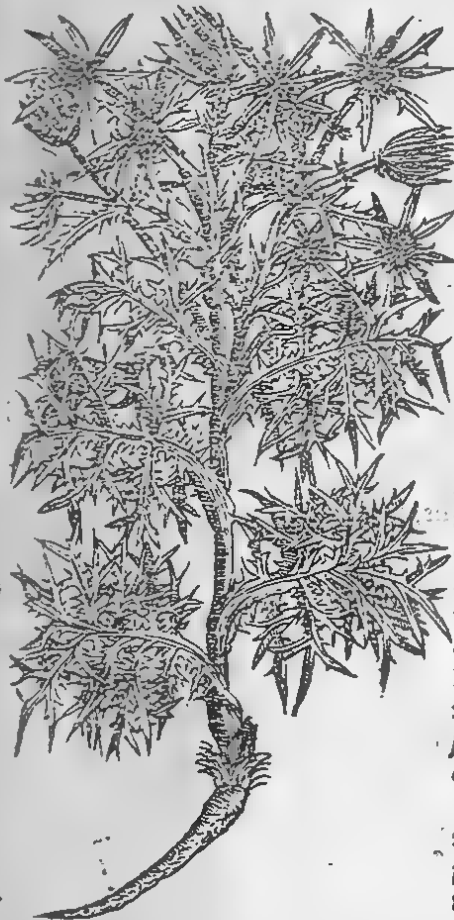

ridis, aliàs albus, interdum cœruleus inuenitur. Radix oblonga, lata, foris nigra, internè candida, pollicis craſſitudine, odorata. Naſcitur in aſperis, & campeſtribus.

Vim habet calfactoriam. Pota menſes, & urinas pellit: tormina, inflationesque diſcutit: cõtra iocinerum uitia, ſerpentium morſus, & hauſta uenena, cum uino prodeſt: bibitur aduerſus plurima, cum ſeminis paſtinacæ drachma una. appenſa, illitáve, tubercula diſcutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opiſthotonicis, & comitialibus medetur.

Eryngij conſideratio.

Longe' quidem aberrant ſeplaſiarij Senenſes in Eryngij cognitione, utpote qui pro Eryngij radicibus aſſumant aculeatæ cuiuſdam ſtirpis radices, quam Cacatreppola uulgò uocãt. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plãtæ nota eryngio reſpondeat. Legitimum Eryngium, quod, meo iudicio, Dioſcoridis deſcriptioni nihil refragetur, frequens inuenitur prope Tridentina mœnia, ac in Goritienſi agro, quin & in compluribus Italiæ locis. Eſt et Eryngium marinũ, quo Veneta litora undiq; referta ſpectantur. Aſſurgit hoc folijs altero latioribus, circinnato ambitu ſpinoſis: radicibus longioribus, molliori=busq;, ſaccharo aſſeruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Huius tametſi non meminerit Dioſcorides, Plinius tamen libro XXII. cap. VII. utriuſq; hiſtoriam tradidit. Quo fit, ut eorum ſententiam minimè probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant, ut in crocodilij mentione ſuperius diximus.

Quorundam errores.

Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à Secacul nõ differre. Veruntamen ij quoq; hallucinantur: nam cùm Serapio in capite de Secacul, neq; Dioſcoridem, neq; Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumq; dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis autoribus nitatur, clariſſimum præbet indicium, Secacul diuerſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio, ei ſanè non fuiſſet opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno uirium & notarum diſcrimine. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngij radices tum ſaccharo, tũ melle aſſeruatas uenereis infeliciter commiſcent auxilijs, ut qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddãtur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animaduertendum eſt Serapionem Aſtera Atticum, ſiue Bubonium cũ eryngio cõfudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum, qua cœruleo colore ſeinuicẽ æmulantur: etſi quæ Bubonio inſunt, nullis aculeis horreant.

Eryngij uires ex Galeno.

Meminit Eryngij Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata ſunt, ſuperat. Siccitatem uerò in tenui eſſentia conſiſtentem non paruam obtinet.

ALOE.

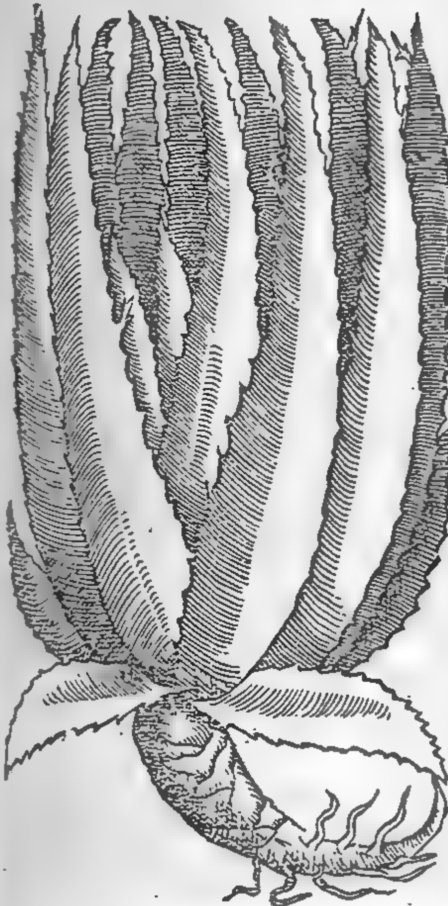

Ἀλόη. ALOE. CAP. XXII.

Aloes folium ſcillæ ſimilitudinem habet, craſſum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorſus pandum: folia gerit curta, quæ vtrinque ex obliquo longioribus interuallis ſtriantur, & in ſpinulas deſinunt. Caulis emittitur non diſsimilis antherico: flos albus: fructus haſtulæ regiæ cognatus: graui tota eſt odore, & guſtu amariſsima: radice vna, ceu palo, in terrã depacta. Plurima, præpinguisque in India gignitur, ex qua coactus ſuccus adfertur. Naſcitur etiam in Aſia, & Arabia in

bia in locis quibusdam maritimis: & in insulis (vt in Andro) non valde succo extrahendo idonea, sed ad glutinanda vulnera sanè quàm vtilis, si detrita illinatur. Duo succi genera: quoddam arenosum, quod sedimentum purissimæ esse videtur: alterum ad iecinoris imaginẽ vergit. Eligi debet boni odoris, syncera, quæ nihil doli sensit, nitida, calculorũ expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liquescens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur gustu, amaritudine, & valido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima usque frusta resoluitur. Nec desunt, qui acaciam immisceant. Natura eius est spissare, exiccare, somnum allicere, & corpora densare, aluum resoluere. Stomachum repurgat binûm cochlearium mensura, in aqua frigida, aut egelida pota: sanguinis reiectiones sistit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum resina, aut cum aqua, vel melle cocto sumpta, aluum soluit: purgationis perfectæ causa tribus drachmis sumitur. alijs purgatorijs medicaminibus admista, præstat, ut minus stomachum infestent: sicca glutinandis vulneribus inspargitur: vlcera ad cicatricem perducit, cohibetque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & disrupta puerorum præputia iungit: condylomata, rimasque sedis ex passo sanat: hemorrhoidum abundantiam, & sanguinis eruptiones sistit: pterygia ad cicatricẽ ducit: liuores, & insignita ex melle tollit. Priuatim scabras lippitudines, pruriginesque angulorum permulcet: dolorem capitis sedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & rosaceo: capillum fluentem continet cum vino: tonsillis, gingiuis, & omnibus oris vlceribus, cum melle & vino proficit. Oculorum medicamentis torretur in munda, & candenti testa, pennaque subinde versatur, vt posit æqualiter torreri. Lauatur, vt quod sit arenosissimum, tanquam inutile subsidat, & læue, ac pinguissimum assumatur.

Aloës consideratio.

N o n *dubium est, quin ea legitima sit Aloë, qua passim officinæ utuntur. Nam electissima, ac purissima (adulterata enim quandoque etiam inuenitur) omnes præstat tum notas, tum uires, quæ syncerissimæ à Dioscoride assignantur. Aloë ætate nostra in quàm plurimis Italiæ locis uirescere conspicitur, præsertim Romæ, & Neapoli, ubi super ædium fenestris, ac atrijs in fictilibus uasis terra plenis alitur, ac fouetur ad spectaculum potius, quàm ad medicum usum. quemadmodum & herba Plinio Opuntia dicta, folio Aloë longè crassiori: quæ folio tantùm implantata radices mittit.*

Mesues à calumnia uindicatus.

Inuehuntur acerrimè in Mesuem Manardus Ferrariẽsis, et Fuchsius ipsum secutus, quòd affirmauerit ille, Aloën per os sumptam uenarum oscula adeò reserare, ut inde postea sanguis facilè exiliat, cùm id (ut ipsi aiunt) tum Dioscoridis, tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè à ueritate desciuerint, non multo quidem labore demonstrare possem, ni præter institutũ nostrum id esse censerem, niq; compertũ haberem, illis prius rectè, meo iudicio, responsum fuisse à Iacobo Syluio clarissimo ætatis nostræ medico in Mesuem scribentem, et à Grationopolitano quodam. qui tam probatissimis rationibus Mesuem tuentur, ut non amplius Manardo, ac Fuchsio hic eum lacerandi locum relictum esse putem.

Aloës uires ex Galeno.

Aloës meminit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, ubi sic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ nascitur in magna Syria, aquosior est, & facultatis imbecillioris: attamen usq; adeò desiccare potest, ut uulnera cõglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis est Cœlesyria, & Arabia, multò est melior. Optima autem Indica, cuius liquor est id, quod ad nos importatur, medicamentum Aloë cognominatum, ad plurimas res, propter siccitatem mordicationis expertem, utile. Est autem non simplicis naturæ, sed ut indicio est gustus, adstringit simul, & amara est: adstringit quidem mediocriter, sed uehementer amara est. Subducit & uentrem, utputa ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernẽdo stercore uocant ἐκκοπρωτικά. Itaq; ex dictis patet (si quidem memoria tenemus, quæ in quarto libro sunt demõstrata) quòd tertij sit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intensi, aut secundi exoluti. Sed & ipsius facultatis misturam attestantur particularia eius opera: nam & utile stomacho medicamen est, ut si quid aliud: & sinus glutinat. Sanat & ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci possunt, & maximè, quæ in ano sunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflammationes aqua subacta, & uulnera eundem ad modum glutinat. Congruit similiter utenti & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In summa, repellere, & digerere simul potest, cum hoc, ut paulùm extergat, quantũ uidelicet ulceribus puris non sit molestum. hactenus Galenus.*

Ex Mesue.

Dicit Aloë (ut Mesues autor est) non modò bilem; sed & pituitam ipsam. Caput, uentriculumq; mundat, quorum etiam cruciatibus maximè succurrit. Inflammato, æstuantiq; bilis redundantia uentriculo auxilio est. Quotidianus eius usus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò uiuentium; sed etiam defunctorum corpora. Cum draconis sanguine, & myrrha ulcera cõtumacia sanat, quòd sine morsu aliquo exiccare posit. Sensus omnes, intellectumq; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamẽ, ac cæteris sedis inflammationibus nocet: quamobrem ijs ab eius assumptione abstinendum est, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Mesues. Ceterùm necat Aloë uentris tineas ex lacte, uel melle sumpta: aut umbilico tenus apposita, bubulo felle, & aceto subacta.

Ἀψίνθιον. ABSINTHIVM. CAP. XXIII.

A b s i n t h i v m, aliqui bathy picron, herba vulgò cognita. Præstantius in Ponto, & Cappadocia, in monte Tauro nascitur. Vim habet calfaciendi, & adstringendi. Bilem expurgat, quæ & stomacho, & ventri inhæsit: vrinam cit, & crapulam præsumptum arcet. ad inflationes ventris, & stomachi dolores prodest, cum seseli, & nardo Gallico potum: fastidia discutit, & arquatos sanat

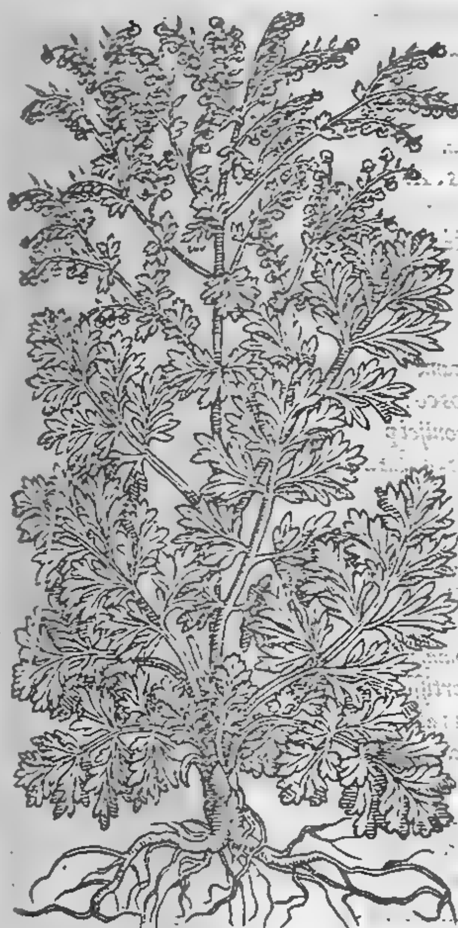

nat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis haustum: menses cit potum, aut cum melle appositum. Contra fungorum strangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduersatur ixiæ venenis cum vino: itē cicutæ, & muris aranei morsibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad sugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, si manat sanies. Dentium, auriumque dolores decoctum vaporis suffitu compescit. Decoctum in passo dolentibus oculis oblinitur: item præcordijs, & iecinori, tritū cum cerato cyprino: stomacho quoque longa valetudine laboranti cum rosaceo: cū ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquę inter cutem, lienosisque subuenit. Vinum ex eo fit, quod absinthiten vocant, præsertim in Propōtide, & Thracia, quo ad antè dicta vtūtur, cum febri carent: alioquin in æstate propinant, & acceptam huic vino incolumitatē referunt. Insparsum arcis absinthiū, vestes ab erodentium iniuria vindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium erosione tuetur. Existimatur liquamentum eosdem præstare effectus: attamen potionibus improbatur, quoniam stomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

Ἀψίνθιον θαλάσσιον. ABSINTHIVM MARINVM. CAP. XXIIII.

Absinthivm marinum, quod aliqui Seriphiū vocant, copiosissimum in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphorisi Aegypti gignitur: quo Isiaci pro oliuæ ramo vtuntur. Herba est tenuis, abrotoni parui similitudine, referta minutulis seminibus, subamara, stomacho inimica. Ea grauiter olet, & cum quadam calfactione adstringit. Per sese, aut cum oryza cocta, interaneorum animalia, teretesque tineas, adiecto melle enecat. aluum læuigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præstare potest. Pecora maximè pinguescūt hoc pabulo. Tertium genus absinthio assignatur, quo Gallia alpibus finitima scatet. Id patrio nomine Santonicum vocant, regionis, in qua nascitur, cognomento, absinthio nō dissimile: verùm subamarum est, non adeò seminis fœcundum. Eadem quæ seriphium potest.

Absinthiorū consideratio.

Absinthii *genera tria hic à Dioscoride traduntur, nempe uulgare nostrum, marinum, quod Seriphium uocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Absinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad iocinoris, & uentriculi inflammationes lib. XI. cap. XVI. Methodi medendi prodidit Gal. sic scribens. Cùm autem duplex in omni Absinthio facultas, & qualitas sit, ueluti in libris de medicamentis est traditum, utiq; in Pontico adstringendi qualitas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est uehementissima, adstrictio uerò (quam saltem gustu agnoscas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad iocinoris & uentris phlegmonas eligi præstat. Porrò id est tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore. Odor quoq; huic non modò non insuauis; uerùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus est fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico semper uti. hæc Galenus. Cuius auctoritate freti credi-*

 dere

Quorundam errores. dere recentiorum nonnulli, Ponticum absinthium à communi nostrate specie non parum differre, quemadmodum Seriphium, & Santonicum. Sed equidem nullo alio discrimine alterum ab altero dissidere crediderim, quàm quod Ponticum sit climatis illius temperie, & folijs, & floribus nostrate longè minoribus: quin & eam ob causam adstrictoria facultate, ac etiam odore praecellat. Quod abunde declarauit Gal. lib. VI. simp. medicament. ubi de Abrotono agit, cum inquit. Abrotoni duae sunt species, altera quam marem, altera quam foeminam nuncupant. quod ipsum definitum est, tum apud Dioscoridem, tum apud Pamphilum, aliosq; innumeros. At aliud est ab eo Absinthium, cuius rursum tres statuendae sunt species, quarum unam eodem cum genere ipso nomine appellitant, cuiusmodi potissimum est Ponticum, alterum Seriphum, tertium Santonicum. haec ille. Quocirca rectè quidem sensisse uidetur Dioscorides, quòd in maiore Absinthij genere Ponticum prae caeteris commendauerit. Ex his igitur palàm esse puto, specie quidem à nostrate non differre absinthium quod in Ponto gignitur, sed quibusdam tum facultatibus, tum qualitatibus tantùm. Sunt porrò qui putent semen illud, quod officinae Sanctum cognominant, quodq; sacharo circundatum contectumq; necandis interaneorum uermibus praebent, Absinthij marini esse semen. Attamen, ut fatentur rei herbariae periti, qui ex Gargano Apuliae monte inter multa simplicium genera, semen hoc ad nos comportant, à planta quadam profertur Absinthio nostrati paululum absimili. Ex quo facilè (ut mea fert opinio) conijci potest, id potius esse Santonici absinthij semen, quàm Seriphij: praesertim quòd Sanctum illud nomen non aliunde, quàm à Santonico deductum esse uidetur. Caeterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cùm longè admodum haec inter se differant. Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuissimo sabulo persimilis, quae (ut ipse ait) unà cum pluuia è caelo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas; uerùm & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit usus. Absinthium marinum, siue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, praesertimq; Aquileiensibus, & Tergestinis. Sed Fuchsium

Fuch. lapsus. suspicor illud non cognouisse: siquidem quod in suis clarissimis commentarijs magno uolumini appictum spectatur, absinthium marinum non est. Quod cùm fortasse & ipse animaduertisset, in paruo simplicium libello sententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore sese uindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro syluestri nasturtio perperàm, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaq; absinthium cùm primùm è terra erumpit, folio est absinthio simili, crassiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, usq; praesertim quae ubiq; caulem ambiunt, abrotonum aemulatur, non tamen folijs est adeò paruis. Semen profert exiguum, copiosumq;, abrotoni modo inter caulis folia erumpens, amari, & adstringentis gustus.

Monachorū opinio falsa. Volunt patres illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, tantùm superficie tenus Absinthium uulgare amarescere, imis uerò partibus dulcescere, ob idq; gustui gratum esse. Vnde etiam aquam, quae ab eo ignium ui distillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Qua in re ij parum rem naturalem callere deprehenduntur. nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem sentio) quòd Absinthium ipsum constet extima parte amarum, medullitus uerò dulce; sed quoniã cùm exteriores illae partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in uaporẽ facilè resolubiles, ignis calore tenuiores factae, non magno quidem labore resoluuntur, euenitq; ob hoc, ut stillatitia, quae inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis expers. Praeterea dulcedo, quae in ipsa inuenitur, non ab intimis Absinthij partibus emanat, sed eam tantùm à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthij stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quauis alia, quae ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum instrumentum huiuscemodi herbarum uaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam substantia superficie tenus inficiatur, quae actutum in dulcissimam uelut cerussam conuertitur, non mirum quidem uidetur, si aquae inde manantes ascititia dulcedine imbutae, gustu dulces percipiantur. Quod quidem ijs non euenit absinthij stillatitijs aquis, quae duplici uase uitreis organis, calentis aquae balneo conficiuntur. nam hae sufficienter amarescere cognoscuntur, nec tantillum quidẽ dulcedinis gustantibus praebent. Euenit sanè hoc, quoniam balneum suae ipsius aquae humiditate, partes tenuiores illas retinet, conseruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri solet, quae carbonum, & lignorum uiolento igne in auram euanescere coguntur. Dulcedine praeterea carent, eo quòd à uitreis organis, quibus eliciuntur, nullam ascititiam qualitatem recipiant. Quare satius, mea quidem sententia, esset, ut otium, quod superest, consumerent monachi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent, uel saltem quisq; quam rite instituit, uitam sequeretur.

Absynthij vires ex Gale. Absinthij meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Absinthium adstrictoriam, & amaram, & acrem simul qualitatem possidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos uentris humores per egestionem infernam propellit, ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis est biliosum, per urinas expurgat. Ob haec contentam in uentre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neque si in thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, ualentior est. Porrò quòd insit quoq; acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quàm frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundùm primas circumscribere facultates (etsi anomoeomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipsa, calidior est. Sed cùm de Absinthio marino, siue Seripho ageret libro VIII. simplicium medicamentorum: Seriphum, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Dioscorides, cùm tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria deprauata.

ABROTONVM MAS.

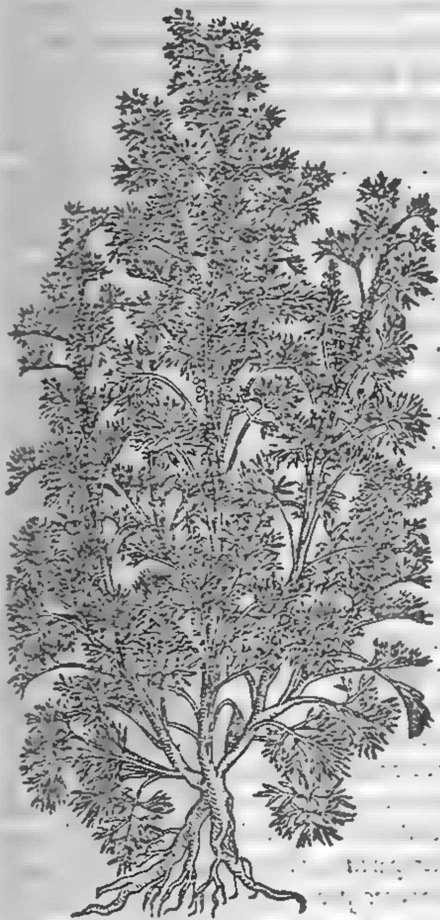

ABROTONVM FOEMINA.

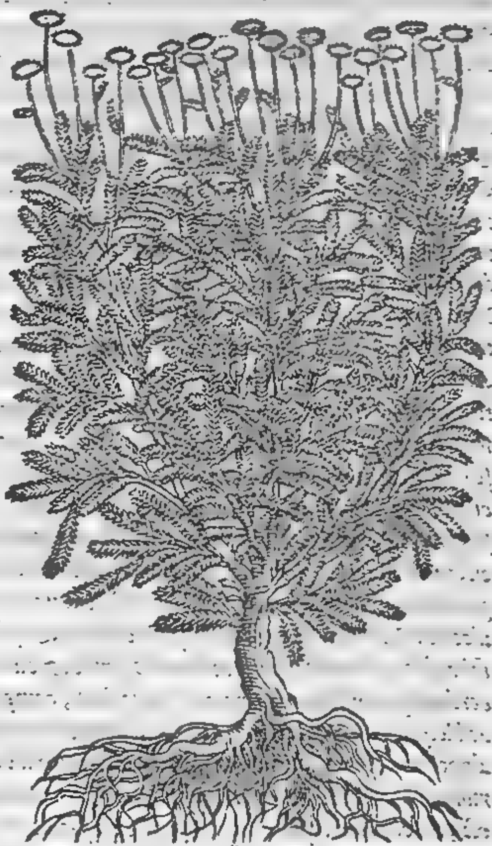

Ἀβρότονον. ABROTONVM. CAP. XXV.

ABROTONVM duorum eſt generum. Fœmina quadam arboris ſpecie fruticans, candicat, circum ramulos folijs, ſeriphi modo, minutim inciſis: floribus referta eſt, comantibus in ſummo, fulgore auri, corymbis. quod per æſtatem prodijt, ſuauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Id genus Siculum eſſe conſtat. Alterum mas uocatur, ſarmentoſum, gracilibus ramulis uti abſinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Aſiatica, atque in Syriæ Hierapoli. Vtriuſque ſemen crudum tritum, & ferueſactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, cõuulſis, ruptis, coxendicibus, vrinæ anguſtijs, menſibus ſuppreſsis, aut remorantibus. In uino potum exitialium uenenorum antidotum eſt: horroribus ex oleo illinitur. Serpẽtes & ſubſtratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum uino potum prodeſt, priuatim efficax contra ſcorpionũ, & phalangiorum uenena. Oculorum inflãmationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane tritum cũ farina hordeacea, decoctumq; tubercula diſcutit. Irini compoſitionibus admiſcetur.

ABROTONVM mas planta eſt uulgaris notitiæ: Cuius duo obſeruauimus genera, hortenſe, & per ſe in campeſtribus naſcens, tenuioribus folijs, & minutiore ſemine. Quod uerò fœmineo generi adſcribitur, non omnibus notũ eſt: non ideo, quòd & ipſum frequẽtiſsimum non ſeratur in hortis: ſed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoſcatur. Quandoquidem id alij Cypreſſum, alij Santolinam uulgò appellant, alij uerò marinum eſſe abſinthium exiſtimant. Sed hi profectò falluntur: quippe Santolina uulgò uocata, nil ſanè aliud eſt, quàm Abrotonum fœmina. Quòd primùm (ut Dioſcorides inquit) arboris ſpeciem quandam repræſentet, unde & à quàm plurimis Cypreſsus uulgò dicta eſt. Deinde quòd candicantibus conſtet folijs, circum ramulos minutim inciſis, floribus aureis, orbiculatis, caulem ſummũ, æſtatis & autumni tempore, corymborum modo comantibus. Poſtremò quòd in uniuerſum ſuauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Ex hac equidem delineatione adducor, ut decernere non dubitem, hãc plantam quam uulgus Cypreſsum, ſiue Santolinam appellat, eſſe Abrotonum fœminam. Hinc itaq; Fuchſium alioqui rei herbariæ gnarum errasse crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam ſubiecerit ab eo longè diuerſam. Qui etſi Santolinam ſeorſum poſtea depinxit; non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, ſed herbariorum, ut arbitror, uulgum ſecutus eam Chamæcypariſsum, hoc eſt, pumilam cupreſsum nuncupauit, eiuſq; nullam à Græcis factam fuiſſe mẽtionem falsò credidit. Cæterùm quòd Goritienſes Abrotonum marem Veronicam appellent, ea ſanè planta mihi in mentem uenit, quæ recentiorum quibuſdam VERONICA uocatur, magnis (ut aiunt) inſignita uiribus. Hæc duûm eſt generum. Mas, quæ humi repit, caule eſt dodrante maiori, rubeſcente, lanuginoſoq;: folijs oblongis, nigricantibus, hirſutis,

Abrotoni cõſideratio.

Quorundam error.

Veronicæ cõſideratio.

hirsutis, & in ambitu serratis. Flores edit purpureos circa summum caulem emicantes, & semen in siliquis, [illegible] culi formam referentibus. Radice nititur tenui, quae in plures diuaricatur partes. Foemina caule exit lanuginoso, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, suppinguibus. Flores profert in luteo purpurascentes: semen in uasculis rotundis inclusum: radicem uerò maris aemulam. Nascitur in locis asperis, & incultis. floret Iunio mense. Gustu quidem adstringens, & amara est: unde conijcere licet, eam esse tum excalfaciendi, tum siccandi ui praeditam. Medetur cruentis uulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiasi laborantem à uenatore suo hac tantùm herba fuisse sanatum. Tumores praeterea in uniuersum discutit, praecipuè qui in ceruice emergunt. Nec desunt, qui illam summis laudibus efferant ad pestiferas febres, ad tabes, & iocinoris, & lienis infarctus.

Abrotoni uires ex Gal.

Sed ut nostrum sequamur institutum, iam Abrotono medicinae reddendae sunt ex Galeno, qui libro VI. simplicium medicamentorum, ita de eius uiribus posteritatis memoriae scriptum reliquit. Abrotonum calidum, et siccum facultate, in tertio ordine, seu recessu post media situm est. Inuenimus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex gustu ducta coniectura, ut pote cùm sit admodum amarum. Porrò saporem eiusmodi, cùm terrenae sit essentiae, à largo calore extenuatum ostendimus. Itaq; non instrenuè & excalfacit, & desiccat. Nam siue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis est) contusam ulceri puro illinas, mordax, & urens uidebitur: siue eo in oleo macerato, caput, aut uentrem perfundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & si qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuasionem rigorum hoc uoles confricare, minus utiq; rigore concutientur. imò & sensus quidem protinus ubi admotum fuerit, ipsum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par est, nimirùm cùm sit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam uim habeat: sed & quòd magis quàm Absinthio id ipsi necessariò insit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex gustu: paucissimae siquidem acerbitatis particeps Abrotonum est, non paucae uerò Absinthium. Deinde ex eo quòd inimicum sit stomacho Abrotonum, uelut etiam Seriphum: gratum uerò, & amicum Absinthium. Siquidē ex istis suprà ostensum est, quòd amarum ipsum per se omnifariam infensum sit stomacho: austerum uerò, aut acerbum, aut in summa adstringens stomacho utile & amicum. Porrò ubi qualitates hae inuicem permistae fuerint, quae uehementior fuerit, ea uincerit. Caeterùm Abrotonum ustum calidum, & siccum facultate est, magis adhuc quàm cucurbita sicca usta, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt, ac proinde maximè ulceribus, quae in pudendorum praeputijs sunt, competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax est: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino scilicet, aut rhaphanino, aut sicyonio, aut ueteri, & maximè Sabino, alopecias accommodatur. Barbam quoque segnius tardiusq; enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis, lentiscino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium est partium, rarefaciendi uim obtinet, & mordax est, & calidum. quas utiq; maximè eius facultates nouisse oportet, nec quicquam praeterea particulare in hoc tractatu requirere.

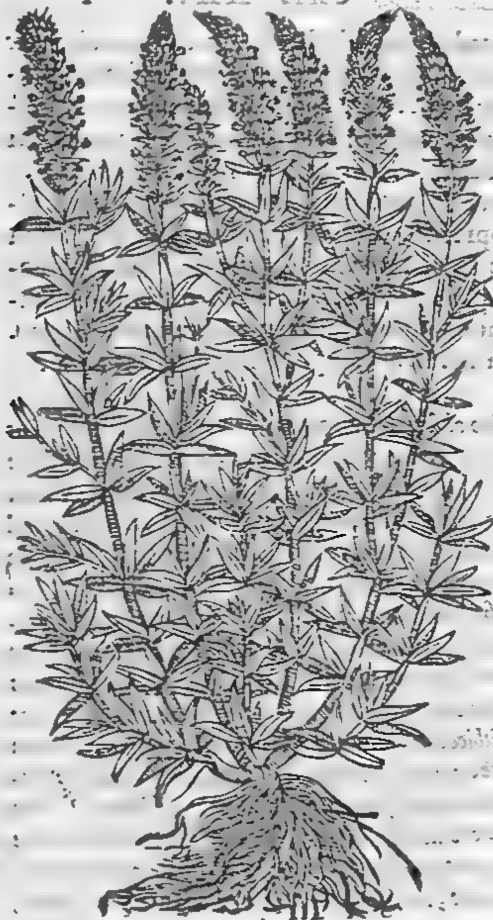

hyssop Ὕσσωπος. HYSSOPVM. CAP. XXVI.

HYSSOPVM, herba nulli non cognita, duûm generum est, montanum, & hortense. Optimum est Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potumque peripneumonicis, diuturnae tussi, suspiriosis, destillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, si cum melle delingatur: crassum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulso epotum. Ad subducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusque addita iri, cardamomo, aut irione, deijcit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquę inter cutem, cum fico nitroque, inflāmationibus quoque ex vino illinitur: cum feruente aqua impositum, sugillata discutit: cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dētium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum uaporis suffitu discutit.

Hyssopi consideratio.

NON modò sunt, qui dubitent, an uulgare Hyssopum legitimum appellari posit; sed & qui certò credant, id ipsum cum Dioscoridis Hyssopo nullam habere cognationem. Horum opinionem sequuntur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit Dioscorides (ut Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio esse hyssopi, non tamen habere umbellam hyssopi modo rotae figura in orbem circumactam.

circulatam, sed multifidam, & ueluti diuisam. Quæ quidem nota non uisitur in nostrate Hyßopo, ut quod flores spicatos proferat, non autem digestos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non ab re illi dubitauerint, an uulgare Hyßopum legitimum sit; hi uerò crediderint, eo omnino nos eße destitutos. Cæterùm mihi iam compertum esse puto, hos omnes in dubio, & errore uersari peruersa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem se aliter habet uulgata Diosc. lectio (cui etiam Oribasius, et uetusti quidam Græci codices adstipulantur) quàm uerterit Marcellus. sic enim Græcè legitur. Ὀρίγανος ἡρακλεωτική, ὃ οἱ δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδές, ἀλλ᾽ ὥσπερ διῃρημένον. id est. Origanum Heracleoticum, quod alij Cunilam uocant, folium habet hyssopo simile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidã. hæc Dioscorides. Ex quibus palàm est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi floribus, ut perperàm Marcellus uertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano umbellam esse nõ in rotæ modum orbiculatam, sed ueluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quòd Dioscorides libro quarto in Chrysocomes capite prodidit, cùm inquit. Chrysocome palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis uerba accuratè perpenderit, illis sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo paßim utimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatißimorum autorum testimonio, non solùm de floribus, & corymbis intelligitur; sed etiã de folijs, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam uenustate plantam totam, uel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius libro XII. cap. XXV. balsamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. IIII. Georgicorum perpulchrè cecinit.

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in uniuersum scatet. Quamobrem hic nullus, quantum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopum cõmunis usus, uerum, legitimumq; sit, nobis manifestè demonstrat Symphytum petræum à me (ut spero) proximis annis repertũ, quòd folia uulgari hyssopo similia proferat. Nam cùm scribat Dioscorides, Symphytũ petræum folio esse origani, Origanum uerò folia habere hyssopi, clarißimum præbet argumẽtum, quòd hyssopum, quo paßim utimur, sit uerum. Quinetiam cùm idem autor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum, & hortense, & utrunq; genus in nostrate paßim habeatur omnibus notis simile, non modò opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum; sed omnem quoque litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioscorides congeneres, uel similes plantas seriatim coniunctéq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyßopum hoc nõ legitimum eße hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experientia comprobat) ijs omnibus polleat uiribus, quas illi reddidit Dioscorides. Hyßopũ montanum in comitatu Goritiensi Saluatino monte frequentißimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, rudiore tamen folio, & gustu amariore, nec usq; adeò acri. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta syluestri natura. Hyßopi paucis meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hyßopum desiccat, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyßopi quoq; uires descripsit Mesues, ita ad sensum scribẽs. Hyssopum hortense pituitam facilè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito fossili sale, aut Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone cõtinetur. Facit hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quòd non modò mundet; sed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectus lenta, craßaq; pituita refertum est: quo fit, ut asthmaticis, & tußientibus opituletur. Discutit hyssopi usus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uisum acuit. Melle commixtum interaneorum tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleum, quod tum folijs, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præstat.

Hyssopi uires ex Galeno, & Mesue.

Στοιχάς. STOECHAS. CAP. XXVII.

STOECHAS, iuxta Galliam in insulis eiusdem nominis è regione Maßiliȩ gignitur: vnde cognomentum accepit. Herba tenuibus surculis, coma thymi, longiore folio, subamara gustu, & aliquantùm acris. Cuius decoctum, hyssopi modo, ad pectoris uitia efficax est. Antidotis utiliter miscetur. Viscera omnia, & uniuersum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obstructionibus & farctu liberat.

STOECHADEM officinarum uulgus Sticados appellat. Nascitur hæc non modò in Gallia (ut Dioscorides scribit) ex aduerso Maßiliæ in insulis illis, quas Stœchadas uocant; sed & in Arabia, unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduehuntur, Venetias comportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à seplasiarijs, indito ab Arabis cognomento, hodie Arabica nuncupatur: etsi Maßiliensis pelagi stœchas plerunq; Arabicæ uicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis, uerùm ea cæteris in Italia præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte äduehitur. quanquam omnium probatissima est peregrina, quæ ex Arabia defertur: hanc deinde sequitur, quæ in Stœchadibus insulis nascitur, à quibus primùm nomen adinuenit. De Stœchade uires scripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Stœchadis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens.

Stœchadis cõsideratio.

Stœchadis uires ex Gal.

Cæterùm

STOECHAS.

Ex Mesue.

Cæterùm temperies compoſitâ, nempe ex terrena eſſentia frigida exigua, unde ſanè adſtringit: & ex attenuata altera terrena copioſiore, à qua utique amara eſt. Ob utrorunq; uerò conuenientiam & coitum, obſtructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum uiſcera omnia, tum totius corporis habitum eſt nata. Suprà nanq; oſtenſum eſt, quòd quæ ex eiuſmodi eſſentijs conſtant medicamina, dictos effectus reddere poſsint. Huius quoq; meminit Meſues, ita de eius uiribus diſſerens. Stœchas deijcit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, neruos, ac ſenſuũ omniũ organa mundat, ac roborat. Prodeſt cõtra frigidos morbos qualeſcunq; ſint, ideoq; comitialibus conueniens remedium habetur, addita ſcilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipſius tum decocto, tum uapore fiunt, occluſos narium meatus aperiũt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiſcera frigido humore affecta roborant. Abſtinendum tamen ab ea bilioſis eſt, præſertim ſi eorum uentriculus ſit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauſeam commouet, ſitim accendit, & calore quodam moleſtiſsimo uniuerſum afficit corpus.

Ὀρίγανος. ORIGANVM. CAP. XXVIII.

ORIGANVM Heracleoticum, quod & cunilam uocant, folium habet hyſſopo non diſsimilē: vmbellam autem non in rotę ſpeciem orbiculatam, ſed ueluti multifidam: ſemine in ſummis uirgis haud quaquã denſo. Excalfacit: vnde decoctum cum uino potum demorſis à ſerpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauſerunt, ijs ex paſſo: ſi uerò gypſum, aut

ORIGANVM HERACLEOTICVM. Wolgemut Dosten

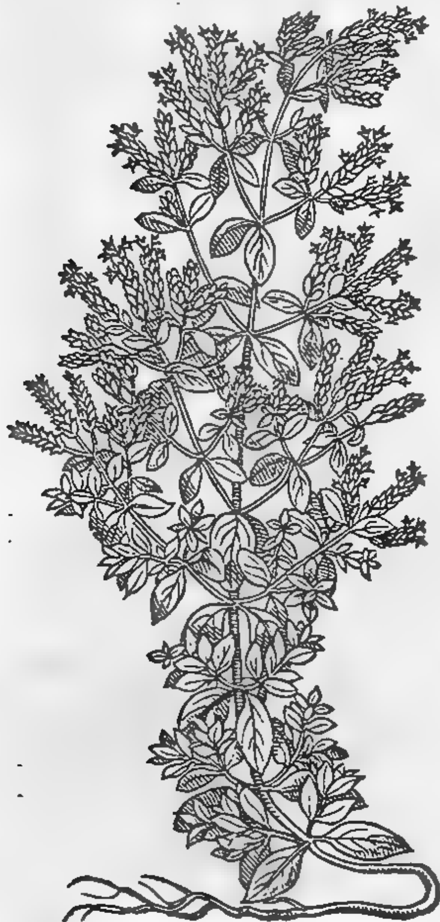

ORIGANVM ONITIS.

ephemeron,

ORIGANVM SYLVESTRE.

ephemeron, ex aceto mulſo propinatur. ruptis, conuulſis, hydropicis cum fico eſui datur. Aridum acetabuli menſura potum in aqua mulſa, atros humores per aluum extrahit: menſes ciet, & tuſsi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, pſoras, regiumq; morbum, decocti ius in balneis prodeſt. Succus uirentis, tonſillas, uuam, & oris ulcera ſanat, & per nares ex oleo irino infuſum trahit. aurium dolores cum lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoẽ, quo ad obſonia utuntur, uomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo uaſe per dies bis uicenos inſolatis, dũ caniculæ ſydus flagrat. Herbæ autem ſubſtratu ſerpẽtes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior. Semen ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, ſed multò inefficacior. Syluestre origánum, aliqui panaces Heraclion, alij cunilam uocãt, ex quibus eſt Nicander Colophonius. Folijs eſt origani: ramulis tenuibus, dodrãtem altis; in quibus umbellæ anethi inſunt, flores candidi: radix tenuis, ſuperuacua. Peculiariter percuſsis à ſerpente, folia, & flores ex uino poti auxiliantur.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANVM. CAP. XXIX.

TRAGORIGANVM tenuis frutex eſt, ſyluestri ſerpyllo, aut origano ſimilis, folio, & ramulis. Quibuſdam in locis lætius, virentiuſque inuenitur, & latioribus folijs, ſatis glutinoſum. Alterũ exilibus ſurculis, ac tenuibus folijs, quod aliqui praſium vocauere. Optimum eſt Cilicium, & Cretenſe, & Smyrneũ, & in Chio, Cooque proueniens. Omnia excalfaciunt, vrinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deijciũt; lienoſis ex aceto bibere prodeſt: contra pota ixiæ venena in vino bibuntur: menſes trahunt: peripneumonicis, tuſsientibus, ex melle in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio eſt; quare cibum faſtidientibus, & ſtomacho acida ructanti, imbecilloque præbetur: item ſi à maritima iactatione nauſea, & æſtus precordiorũ excitetur. Tumores verò cum polenta illita diſcutiunt.

TRAGORIGANVM.

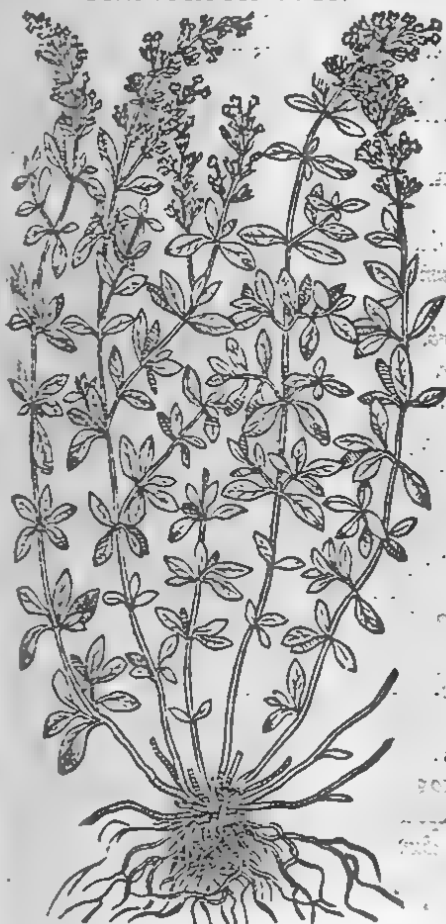

VARIA, *ac confuſa eſt apud antiquos rei herbariæ autores Origani hiſtoria. Quandoquidem Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria duo tantum conſtituit Origani genera, nigrum ſterile, & candidũ fructuoſum. Plinius uerò lib. XX. cap. XVII. poſt Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum ſubiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus folijs, glutinoſum. Alterum exilioribus mollibuſq;, ſampſucho non diſsimile, quod aliqui praſion uocauere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax.* Origani hiſtoria uaria.

In quibus uerbis Plinius deprehenditur nõ ſine errore Tragoriganum cum Origani generibus confudiſſe, quòd Heraclij nomine, quod conſtat Origani genus eſſe, duas illas Tragorigani ſpecies, quæ à Dioſcoride redduntur, huius ferè imitatione expreſſerit: licet tertium quoq; addiderit ex alio fortè autore. niſi dixerimus, quòd & hanc pro aliquo Origani genere ſumpſerit, & ſimul confuderit. Sed dimiſsis aliorum placitis, & Dioſcoridem, quem nobis ducem, & autorem propoſuimus duntaxat ſecuti, dicimus tam Heracleoticum, quàm Onitim appellatum origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod ſciam, à nemine Plinij lapſus.

Brasauoli opinio reiecta.

mine fuiße repertum. Etsi Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarißimus aßerere uideatur, Heracleoticum illud herbæ genus eße, quod in Italia paßim nascitur, quodq; perperàm Origanum uulgò ab omnibus uocitatur. Verum huic (pace eius dixerim) nunquam aßentiri potui: quin potius eam plãtam syluestris Origani genus eße semper existimaui, quòd sua sponte in campestribus, asperis, cliuosisq; locis, et montibus proueniat, purpurascenti admodum umbella. Nam quanuis à Dioscoride una tantùm syluestris Origani species describatur, floribus candidis; nil tamen obstat, quin in alijs quoq; à Græcia regionibus una, uel altera eius species floribus differens gigni poßit. Siccum origanum, quod Venetias è Creta aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantiq; odore. Quo fit, ut hoc eße putem syluestre Dioscoridis origanum (quanquam apud plerosq; Heracleotici, uel alterius nomen sibi falsò uendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus; sed etiam quòd gustatu linguam admodum uellicet. Siquidem hinc facilè conijci potest, syluestrem origanum cæteris (ut Galenus testatur) ualentiorem eße. Heracleoticum origanum, itemq; Onitim misit ad me hoc anno clarißimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi sunt eius non solùm præstantis doctrinæ; sed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrunq; è Creta (ut ad me scripsit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hic pictura exprimenda duximus. Tragoriganum uerò, cuius etiam plantam pictam exhibemus, frequens nascitur in Forouliensi agro, folijs serpylli æmulis, sed gustu pulegij. Vnde non ab re statim post ipsum pulegij meminit Dioscorides.

Origani uires ex Gal.

De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere diserens Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Origanus, Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quàm quidam panaces Heraclium, alij conylem cognominant, ualentior utraq; est. Omnes uerò incidendi, extenuandi, calfaciendiq; facultatem poßident: hæcq; tertio exceßu obtinent. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitant, obtinet etiam adstrictionis quippiam. hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui syluestre ex Creta petitum suis medicamentis inserunt.

ΓΛΗΧΩΝ. PVLEGIVM. CAP. XXX.

PVLEGIVM herba vulgaris notitię. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secundas, ac partus eijcit. Pulmonis uitia ex melle, & aloë potũ extrahit, & conuulsis auxiliatur. nauseas, stomachiq́ue erosiones ex posca permulcet. atram bilem per aluum exigit. Bibitur in vino vtilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cũ polenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositum usque dum rubescat locus: cum cerato varos extinguit: lienosis cum sale vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: conuersas vuluas corrigit: contra inflationes, duritiasq́ue vuluę in desessiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret gustatũ à pecoribus, balatum concitat.

Pulegij consideratio.

Etsi dubitauerint recentiorum quidam, an uulgare Pulegium legitimum sit, quòd ob eius uulgarem notitiam, nullis foliorũ, florumq; notis eius faciem descripserit Dioscorides; non desunt tamen rei herbariæ periti, qui uelint Pulegium uulgaris usus Dioscoridis, aliorumq; antiquorũ esse pulegium: Hocq; argumẽto nituntur, quòd non modò experientiâ compertum sit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus esse præditum, quas suo tribuit Dioscorides; sed quòd etiam Plinianæ historiæ maximè respondeat. Plinio siquidem lib. XX. cap. XIIII. duo Pulegij produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrunq; fertilissimum Italicum, utrunque in Hetruria præstantißimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium communis usus unam, uel alteram calaminthæ speciem esse contendunt.

Quorundam error.

Quippe quòd certò putem (ut infrà suo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioscorides, à nobis iandiu fuisse reperta. Quin & illud Pulegium nostrũ legitimum eße ostendit, quòd folio sit Cretensi dictamno simile, cui folia pulegio similia reddidit Theophrastus, nec Dioscorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis serunt, ac etiam in figulinis uasis fictilibus diligenti admodum cultura, suis affectibus eo consulentes. Vbi lætius tota coma conspicitur, & secundo calaminthæ generi (hanc enim illi aßimilauit Dioscorides) folio simile, acerrimo gustu, quadantenus amaro. Quamobrẽ rectè quidem Galenus lib. VI. simplicium med. de Pulegio disserens, ita scriptum reliquit.

Pulegij uires ex Galeno.

Pulegium cùm acre, & subamarum sit, ualde tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quòd excalfaciat, abundè magnum est signum, quòd illitum rubricat, & quòd si quis diutius toleret, exulcerat quoq;. Quòd uerò extenuet, satis indicat, cùm humida, crassa, & lenta è thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, mensesq; moueat.

ΔΙΚΤΑΜΝΟΣ.

Δίκταμνος. DICTAMNVM. CAP. XXXI.

DICTAMNVM, aliquibus sylueſtre pulegium vocatur. Cretenſis herba eſt, acris, læuis, pulegio ſimilis, ſed maioribus folijs, quæ tomento quodam, ſpiſſáque lanugine pubeſcunt. Florem nullum, aut ſemen profert. Præſtat omnia, quæ ſatiuum pulegium, ſed efficacius multò: nam non potum modò, ſed appoſitum quoque, aut ſuffitũ, defunctos partus eijcit. Produnt in Creta capras ſagittis percuſſas, huius herbæ paſtu eas excutere. Purgãdi uim habet ſuccus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedibus, reliquóve corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficax habetur: ſiquidem ipſum imminuit. Metunt æſtate, & autumno. Radix eius guſtu calfacit: partus acceleraт. Succus cum vino potus, contra ſerpentium morſus pręſidio eſt. Tanta herbę facultas eſt, ut olfacta abigat beſtias, quæ venenato ictu ſæuiant, appenſaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & venenatis morſibus infuſus ſuccus, præſentaneo eſt remedio, ſi etiam ab inſtillatione ſtatim in potu aſſumatur.

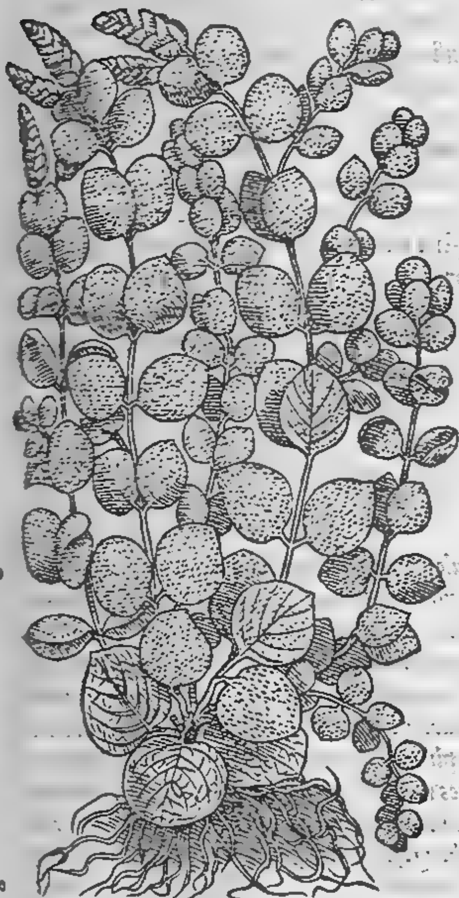

PSEVDODICTAMNVM.

Ψευδοδίκταμνος. PSEVDODICTAMNVM. CAP. XXXII.

QVOD Pſeudodictamnum vocant, multis in terris naſcitur, antè dicto ſimile: ſed minus, quàm illud acre. Eoſdem effectus præbet, ſed inefficacius multò.

Δίκταμνος ἕτερος. DICTAMNVM ALTERVM. CAP. XXXIII.

DEFERTVR à Creta alterum dictamni genus, folijs ſiſymbrij, ramis maioribus: in quibus flores ſylueſtris origani, nigri, molles. Odor foliorum inter ſiſymbrium, & ſaluiam, iucundiſſimus. Efficax ad eadem, ſed minus nares ferit. Miſcetur emplaſtris, & medicaminibus, quæ aduerſus ſerpentium iniurias confinguntur, theriaca vocant.

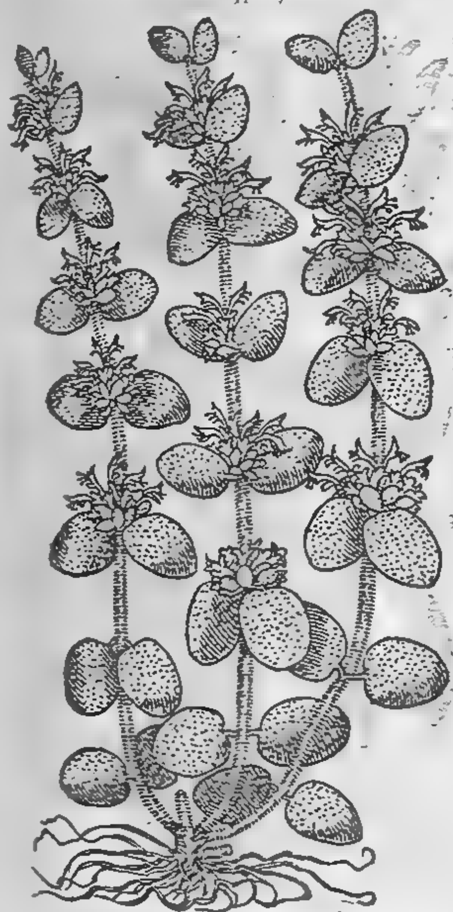

DICTAMNVM legitimum, ac probatiſſimum in Creta inſula tantùm gignitur: neq; tamen inibi paſsim, ſed in anguſto loco duntaxat prouenit, ut autor eſt Theophraſtus. qui lib. IX. cap. XVI. de plantarum hiſtoria Dictamnum poſteritatis memoriæ prodidit, his uerbis. Dictamnum Cretæ inſulæ proprium eſt, ui mirabile, & ad plura perutile, ſed ad partum mulierum potiſsimùm pollet. Folio pulegio ſimile conſtat, nec ſapore abſimile eſt: ramulis tenuioribus conditur. Vſus foliorum, non ramorũ, nec fructus eſt: ualent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, ut dictum eſt: aut enim facilè poſſe parere faciunt, aut certè dolores penitùs ſedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodũ eſt, eúmque capræ depaſcunt capeſſendæ cauſa uoluptatis. Quod etiam de telis fertur, uerum eſſe affirmant: capras enim ſagitta transfixas dictamno deuorato telum eijcere. Dictamnum tale eſt, uireſq; eiuſmodi poſsidet. Falſum dictamnum folio quidem ſimile conſtat, ſed ramulis minus, & uiribus longè inferius. quanquam enim eiſdem in rebus proſit; tamen multò deterius, atq; debilius. Vis dictamni in ore percipi continuò poteſt: excalfacit enim ex paulo uehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere ſolent, ne expiret: eſt enim imbecillius, cùm expirauerit. Nõ deſunt, Dictamni cõſideratio.

ff

sunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis letioribus exeat, degeneret, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum ex asperum solum uehementer amare inquiunt. Est etiam aliud Dictamnum ueluti æquiuocè appellatum: nec enim faciem, nec uim habet eandem. quippe quod folio simili sisymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsu uero, & uis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (ut dictum est) mirum, simulq; propriũ Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus. *Cæterum ut ætati quoq; nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere consueuimus, non diu quidem est, quòd ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, uir non solum ingenio & doctrina celebris; sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, libro VI. epistola III. inquit. Dictamno, nisi eam rursus Venus ab Ida sylua deportet, omnino deficimus. Sed certè (ut ingenuè fatear) nescio, qua auctoritate, uel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnum nec florem, nec semen proferre, cùm id, quod è Creta ad nos aduehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus is, quæ in legitimo requiruntur. Quòd autem fructum ferat Cretense Dictamnum, & ex consequenti etiam florem, uidetur suprà declarasse Theophrastus, cùm dixit: Vsus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Id quod credimus Virgilium quoq; carminibus expreßisse libro XII. suæ Aeneidis, ubi ita cecinit.*

Hic Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina; cùm tergo uolucres hæsere sagittæ.

Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret; sed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur.

Pseudodictãnum.

Pseudodictamnum porrò hodie paucis (ut arbitror) notum, Pisis hoc tempore ad me misit clarißimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubescentia: è quorum omnium medio flores purpurei prodeunt marrubij, uel melissophylli modo, sapore pulegij, minus tamen acri.

Vulgare dictamnum.

Vulgare autem Dictamnum, album uulgò cognominatum, quod folio fraxineo, floribus odore fragrantibus, citreis æmulis, radice alba, amaraq; prouenit, nullis prorsus notis aliquod Cretensis dictamni genus repræsentat. Viribus tamen quàm plurimis, præsertimq; antidotis conficiẽdis, summopere cõmendatur. Quo fit, ut non satis admirari poßim, quòd ueteres rei herbariæ peritißimi huius insignis plantæ nunquam, quod sciam, meminerint. De eius historia, ac uiribus lib. I. latius disseruimus. quare nunc ea repetere superuacaneũ esse duximus.

Dictãni uires ex Gal.

Dictamni, ac falsi Dictãni uires tradidit Gal. lib. VI. simp. med. sic inquiens. Dictamnũ tenuiore essentia constat, quàm pulegiũ: cætera illi simile. At quod uocant pseudodictamnũ, ad omnia imbecillius dictamno est.

SALVIA MAIOR.

SALVIA MINOR.

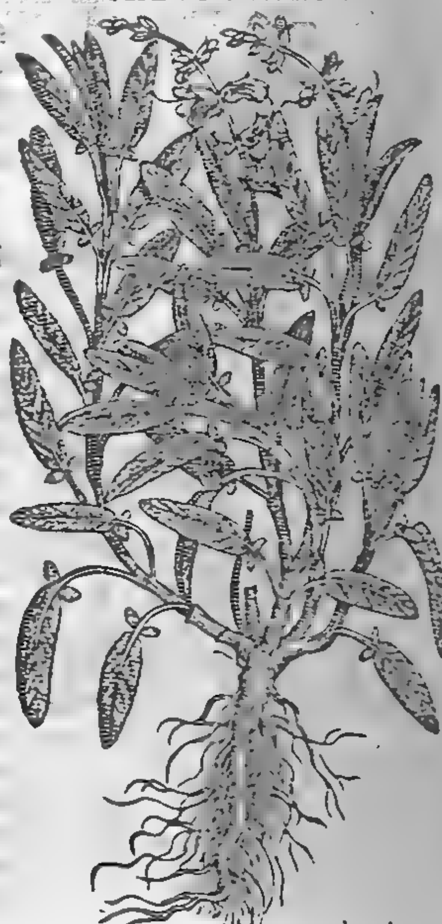

Ἐλελίσφακον. SALVIA. CAP. XXXIIII.

SALVIA, ſiue eleliſphacon, frutex eſt ramoſus, longus, uirgas habens quadrangulas, & canas: folia mali cotonei effigie, ſed longiora, aſperiora, craſsiora, & quæ ſenſim attritarum quaſi ueſtium ſcabritiem referant, hirſuta, ſubalbida, perquàm iucundo odore, ſed graui: ſemen ſummis in caulibus ſyluestri hormino ſimile gerit. In aſperis naſcitur. Menſes cit, & urinas decoctum foliorum, ramorumque potum, & partus extrahit, & paſtinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, vulnerum ſanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Teſtium pruritus ſedant rami foliáque, ſi eorum decocto cum uino foueantur.

Saluiæ conſideratio.

ADEO est uulgaris notitiæ Saluia hortenſis, ut nulli prorſus reperiantur horti, in quibus hodie frequens paßim non ſpectetur. Eſt etiam præter hanc Saluia ſylueſtris, quæ in campeſtribus, aſperis, incultis, & montibus prouenit, folijs domeſticæ ſimilibus, candidioribus tamen, & hirſutioribus. Quo fit, ut longè aberrent, qui pro ſylueſtri Saluia, agreſtem Sclaream ſic uocatam uſurpant, quam ſeplaſiarij Centrum galli, & Gallitricum etiã appellant. Verùm animaduertendum eſt, quòd illa, quam ſylueſtrem appello, ea ſanè non eſt, quæ in Hiſpaniæ campeſtribus, & aſperis locis, ac in Maßilienſi agro unà cum noſtrate nardo, & lauendula frequentißima naſcitur. Quandoquidem hæc non ſylueſtris Saluia eſt, ſed ea ipſa, quam domeſticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non eſt, quàm campeſtris in hortos translata. Ideoq; nõ ſcribit Dioſcorides, Saluiam in hortis naſci, ſed in aſperis tantùm locis. Cæterùm Theophraſto duo Saluiæ produntur genera lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Sphacelus, & ſaluia inter ſeſe diſtant, quaſi alterum urbanum, alterum genus ſylueſtre dixeris. Sphacelo folium læuius, contractius, minuſq; ſqualens: ſaluiæ ſcabrius. hæc ille. Porrò genera hæc Saluiæ, quæ à Theophraſto reddũtur, in Italia quoq; in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eaq; ſum ſententia, ut exiſtimem ſphacelum marem eſſe, ſaluiam uerò fœminam. In Creta, ac etiam in quibuſdam Apuliæ, & Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædam, gallarum inſtar, ſubalbida: quorum aliâs mihi copiam fecit Ioannes Baptiſta Rhamnuſius Illuſtriß. Senatus Veneti ſecretarius, uir moribus, ac doctrina præclarus: is enim (quæ ſua eſt humanitas) cùm ea ex Creta ſibi allata eſſent, mihi uidenda tradidit.

Plinij lapſus.

Saluiæ uires ex Galeno, & Aëtio.

Saluiam Græci eleliſphacon uocant. Vnde factum eſſe puto, ut Plinius lib. XXI. cap. XXV. uocabulorum cognatione deceptus, quòd Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore eleliſphacon lentis ſpeciem eſſe. Saluia, Galeno lib. VI. ſimp. medic. teſte, temperamento eſt euidenter excalfaciente, ac leuiter adſtringente. De eius uiribus copioſius diſſeruit Aëtius, ſic ſcribens. Saluia manifeſtè calefacit, & leniter adſtringit. Tradunt quidam, ſuffitam ſaluiam menſes immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluuium compeſcere. Agrippa ſacram herbam uocauit, quam prægnantes mulieres, ſi fluidæ, laxæq; fuerint, utilißimè comedere prodidit: continet enim conceptũ, uitalemq; reddit. Ac ſi ſucci huius heminam cum modico ſale, quarto à ſecubitu die, mulier potauerit, deinde uiro miſceatur, procul dubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti poſt ſæuas peſtilentias, ab his qui ſuperfuerunt, ad eum ſuccum bibendum mulieres coactas fuiſſe, plurimoſq; inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus, ſanguinem expuentibus ſucci ſaluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & ſanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito ſpicæ nardi, gingiberis, ſing. drachmas duas: ſeminis ſaluiæ aſſati, triti, & cribrati drach. octo: piperis longi drach. XII. & cum ſucco ſaluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam unam exhibeto, eodemq; modo in ueſpere, ac poſtea aquæ puræ quippiam propinato.

Ἡδύοσμος. MENTHA. CAP. XXXV.

MENTHA cognita herba eſt. Calfaciendi, adſtringendi, atque exiccandi uim habet. Siſtit ſanguinem, poto ex aceto ſucco: tineas in uentre teretes enecat: venerem ſtimulat. Singultus, uomitiones, cholerasque ſedant terni ramuli cum acidi granati ſucco poti. Suppurationes diſcutit, ſi cum polenta illinatur. Impoſita fronti capitis dolores mulcet: mammas ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcit: cum ſale canum morſibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulſa ſubuenit: vuluæ ante coitum admota conceptioni reſiſtit: linguæ ſcabritiem confricta læuigat. Lac coire, denſarique in caſeum non patitur, ſi folia potionibus lactis immergantur. In ſumma ſtomacho utilis eſt, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Sylueſtris mentha, Latini menthaſtrum uocant, hirſutiore eſt folio, & prorſus maiore, quàm ſiſymbrij, grauiori odore. quare minus ad ſanorum uſus expetitur.

Menthæ conſideratio.

MENTHA cùm hortenſis, tum etiam ſylueſtris, quam Hetruſci noſtri Latinum nomen retinentes uulgò Mentaſtro appellant, adeò omnibus uulgaris, notaq; eſt, ut ſine uitio eius delineationem ſilentio prætermitti poſſe putauerim. Et quanuis plures, quàm hic ſcribat Dioſcorides, in hortis ſint Menthæ ſpecies (una enim breuioribus, & criſpioribus conſtat folijs, alia rubenti caule, & flore, alia uerò albicante) huiuſmodi tamen ſpecierum differentiæ non ſunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum eſt: nam in hortis ſemel tantùm ſata, tam reſtibili fertilitate durat, ut uix in poſterum extirpari poßit, quin renaſcatur. Venereis uoluptatibus Mentha commendata eſt: etſi Plinius non ſine errore lib. XX. cap. XIIII. planè cõtrarium ſcriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis cauſam ſcitè reddidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de ea ijs diſſerit uerbis. Hedioſmos, alij uerò minthen

Menthæ uires ex Gale.

MENTHA.

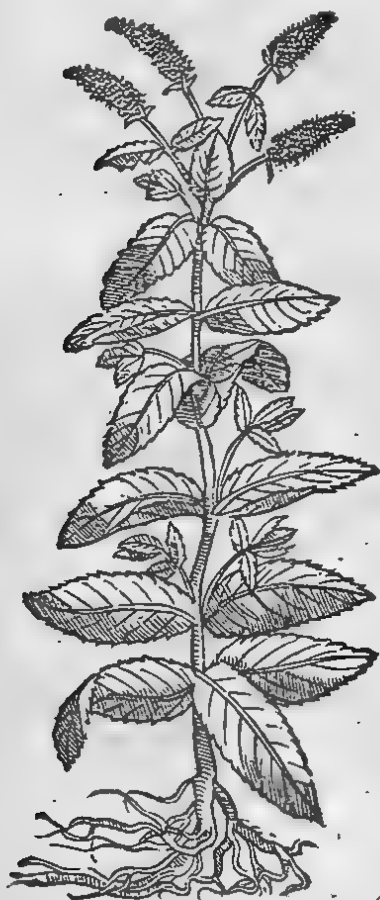

MENTHA ALTERA.

MENTHASTRVM. Wildtminz

Menthæ Græca mentio.

then odoratam nuncupant. Est enim & alia quædam minthe nõ odorata, quam calaminthen uocant. Vtraq; gustu acris, & facultate calida est, ex tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen est mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in uniuersum dicam, hæc ceu syluestris quædam est, illa ceu domestica. Quamobrem sanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commune est, quæ humiditatem semicoctam, & flatuosam continent. Ob talem ipsius herbæ temperaturam in abscessibus ea quidam cum polenta mista utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd ualentius cùm excalfaciat, tum desiccet, quàm id genus poscant. Habet uerò etiam quiddam amarum in se, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit; acerbitate uerò si cum oxycrato bibatur, recentes sanguinis reiectiones reprimit. Substantia est, ut si qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum est, hoc loco Galenum per syluestrem Mentham non intellexisse legitimam Calaminthám, quòd is de odorata Calaminthá (ut sequenti capite dicturi sumus) initio septimi libri de simplicium medicamentorum facultatibus copiosè tractauerit. Ex quo facilè conijcere licet, Galenum in hoc non suam, & ueram appellationem retulisse, sed aliorum, & fortè Græci uulgi, qui syluestrem mentham calaminthæ nomine appellare consueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare uidetur. Cæterùm est & herba passim in hortis crescens, folio saluiæ longiore, latioreq;, betonicæ æmulo, in uiridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in uniuersum amara est, subadstringens, & grauiter odorata. Goritiensibus hæc uulgò uocatur Menta greca: in

cant in Hetruria verò Saluia romana, quòd potius folijs saluiam referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Lassulatam appellent: sed unde apud hos id sibi nomen asciuerit, nescio, ipsi dicant. Porrò Valerius Cordus in suo dispensario, in unguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe crispam, & Saracenicam: pro Saracenica autem mentha hanc, de qua præsens mentio, imponendam esse censet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate, uel ratione, eius quidem sententiæ adstipulari non tutum esse arbitror: præsertim cùm Nicolaus nuper à Fuchsio latinus factus, nullam huiusce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, sed rubeæ, & agrestis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, ut liberè dicamus, Cordi dispensariũ quàm plurimis scatere mendis. quippe quòd non omnes medicamentorum descriptiones ex bonorum autorum fonte hauserit. Plantam hanc (ut ipse scribit) Germani uocant Vnser frauuen muntz, id est, mentham sanctæ Mariæ. Verùm Fuchsius aliam eodem nomine ab hac longè diuersam ostendit. Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquam si Hetruscis Germanica, uel Germanicis Hetrusca nomina respondent, Cordo potius (quantum ad uocabulum spectat) quàm Fuchsio accesserim, quòd, ut modò diximus, herbam diuæ Mariæ eam uocent in Hetruria. Huius epotus succus aluinos, & lumbricos enecat: frigido utero subuenit. Ventriculum roborat, tam haustus, quàm illitus, & uomitiones compescit. Tota planta tam substratu, quàm suffitu serpentes fugat, & eorum uenenis resistit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit.

CALAMINTHA MONTANA.

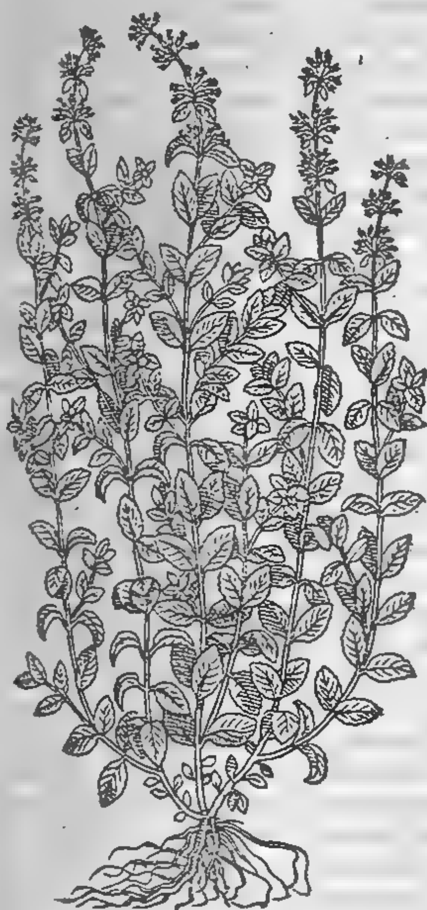

CALAMINTHA ALTERA.

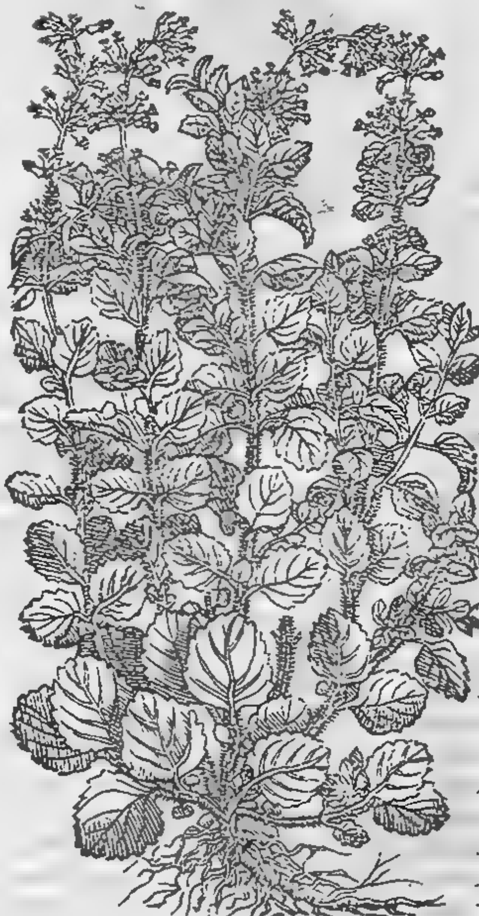

Καλαμίνθη. CALAMINTHA. CAP. XXXVI.

EX CALAMINTHAE generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habẽs, incana: surculos, & caules angulosos, purpureũ florem. Altera pulegio similis est, sed maior: quam syluestre pulegiũ ideo appellarunt, quòd odore ipsum æmuletur. nepetam Latini vocitant. Tertia menthastro cognata est, folijs oblõgioribus, caule & ramis maioribus, quàm superiora, sed viribus inefficacior. Omnium folia gustu impensè feruentia, & acria: radix superuacua. Nascitur in campestribus, asperis, & aquosis. Potu, aut illitu demorsis à serpente opitulatur. Decoctum potu menses, & urinas expellit: ruptis, conuulsis, orthopnϾ, torminibus, choleris, horroribusque auxiliatur: regium morbum expurgat. Præsumpta in vino venenis resistit: tineas, cæterasque interaneorum animalia cum sale, & melle pota, enecat: nec secus cocta, crudáve, si teratur. Elephanticos essitata adiuuat, si postea serum lactis ebibatur. Folia detrita si in vellere subijciantur, menses extrahunt, & partus enecant: accensa, aut substrata, serpẽtes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt, in vino cocta, & illita: sugillata tollunt. Calamintha ischiadicis imponitur, vt ex alto humores euocet,

CALAMINTHA TERTIA.

...res euocet, summam cutem exurens. Vermes necat suc-cus auribus instillatus.

Calaminthæ consideratio.

CALAMINTHA *officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur species. Sed eius frequentior est usus, quæ Latinis Nepeta uocitatur, secūdo loco hic à Dioscoride tradita. Nomen hæc apud Hetruscos in hunc usq; diem retinet: siquidem nostrates eam, corrupto tamen nomine, uulgò appellant Nipotella.*

Brasauoli error.

Cæterùm hac in re Brasauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo existimet Calaminthæ secundo loco à Dioscoride descriptam illam herbam esse, quam, eo quòd catti magna eius capiantur uoluptate, Gattaria quidam uulgò nominant. Error hinc manifestè proditur, quòd Gattaria sit herba folijs urticæ, aut apiastro similibus, quæ quantum à pulegij folijs dissideat, non modò cæteris notis; uerùm etiam odore, in quo Brasauolus nititur, ij dijudicent, qui has differentias rectè norunt. Sunt tamen è uulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomenclaturam magis fortasse secutus Brasauolus, quàm plātæ ipsius notas, hallucinatus deprehēditur. Nepeta itaq; Dioscoridi nil aliud unquam, mea opinione, fuerit, quàm uulgaris calamintha, qua officinæ utuntur, quamq; nos uulgò uocamus Nipotella. quandoquidem uulgaris usus Calamintha, non modò folijs pulegium æmulatur; sed etiam sapore, & odoris fragrantia. Quo fit, ut mirum non sit, si Dioscoridis testimonio, à quibusdam syluestre pulegium uocata fuerit: non enim odore tantum (ut Brasauolus uelle uidetur) Nepeta pulegium imitatur; sed & folijs, & caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto existimandum esse, Gattariam herbam esse Nepetam secundam Calaminthæ speciem. Neq; etiam putandum, eandem tertiam esse, quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam scripserit hanc Dioscorides menthastro similem, non autem melissophyllo, aut urticæ, quas (ut paulò antè diximus) Gattaria repræsentat. Quapropter non modò ea de causa eius sententiam explodendam putauerim; sed etiam quòd sæpius ipse in locis aquosis repererim tertiam Calaminthæ speciem, menthastri æmulam, subalbidioribus tamen folijs, ac gustu acriori. Non secus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelsis uallis Ananiæ montibus, folijs albicantibus, ocimo similibus, caule quadrangulo, & flore in purpura rufescente. Quanquam in hoc errore, mea quidem sententia, uersantur Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, ut asserere non dubitent, montanam hanc Calaminthàm legitimam esse Nepetam.

Ruellij erratum.

Monachorū lapsus.

Calaminthæ uires ex Gal.

Calaminthæ meminit Galenus libro VII. simp. medicamentorum, sic de eius uiribus disserens. Calamintha essentia est tenui, & calida, siccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & palàm calida est, ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admouentibus extrinsecus imposita, primùm quidem ualde excalfacit, & mordicat, cutemq; laniat, postremò etiam ulcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuò calfacit, & sudores ciet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes exhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione nō segni, intrò uerò assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obscurè adurit, mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eo tantùm, quòd strenuè tenues humores digerat; uerùm etiam quia extenuet, & incidat ualenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in his omnibus in uino coctam cataplasmatis modo imponere uiridem magis, quàm siccam præstat. Quippe arefacta uehementior redditur, & ad urendum promptior. Porrò talis cùm sit ad uenenatarū bestiarum morsus assumitur, uelut etiam cæteria, & quæcunq; medicamenta calida sunt, & acria, tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Cæterùm quæ illi inest amaritas, planè exigua est: uerùm ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ ualentissima est, nimirum cùm coniuncta sit uehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit, & eijcit. Igitur incidendi quidem ei uis adest, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abstergendi uerò propter unicam amaritudinem. Itaq; asthmaticis ob omnia antè dicta prodest: ictericis uerò, siue regio morbo laborantibus potissimùm ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, utpote abstergentia, & expurgantia iecinore prouenientes obstructiones. Ad omnia iam dicta efficacior est montana.

Eius-

Θύμος. THYMVM. CAP. XXXVII.

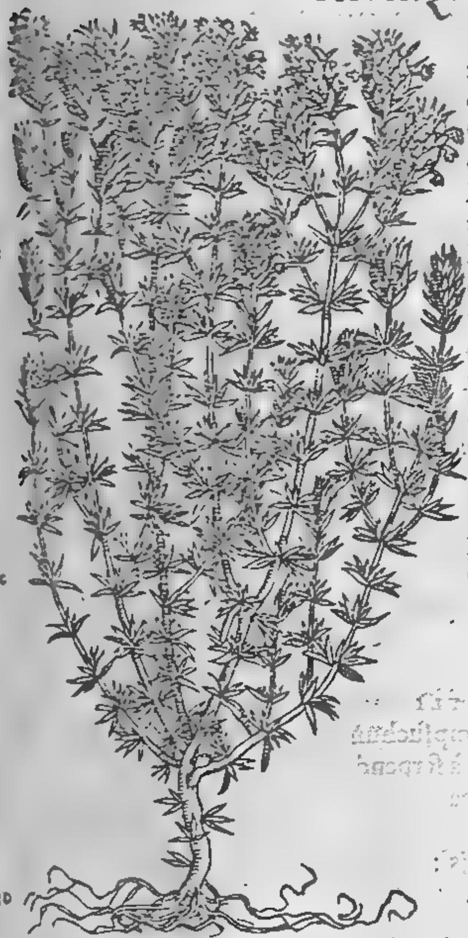

THYMVM ab omnibus cognoscitur, surculosus frutex, exilibus folijs, multis, & angustis circundatus: capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis. Gracili solo, & petroso prouenit. Vim habet hanc, ut cum sale, & aceto potũ, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodest orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas uentris exigit: menses, partus, & secundas pellit: vrinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recẽtes tumores discutit, cum aceto illitum: cõcretum sanguinem dissoluit, verrucas thymi colorem reddentes, pensilesque tollit. Ischiadicis cum uino, & polenta impositum subuenit: hebetibus oculis in cibo prodest. Perquàm utile pro condimento, duntaxat ad usus eorum, qui rectè ualent.

THYMVM duorum generum esse testatum reliquit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, ubi de eo disserit his uerbis. Quin & thymum candidum, nigrumq; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æstiuum solstitium incipit. Mel apes hinc capiunt; & hoc augurio apiarij constare affirmant, an probè melletur, nec ne. Etenim si aliter defloruerit, mellatio minus probè succedit. Destruitur, peritq; flos, si imber incesserit. Semen fœcundum satureiæ, atq; etiã magis origani manifestò sentitur: thymi uerò nullum ostẽdi potest, sed floribus quodam permiscetur modo. Flores etenim serũt, itaq; oritur thymum. hactenus Theophrastus. Cæterùm nunc thymum in Italia notißimum est. Præstat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatißimum est, quod è Creta insula, alijsq; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantùm thymi, minoris uidelicet, meminit hic Dioscorides. Verùm cùm is libro quarto in epithymi historia, Epithymum florem esse scribat è thymo duriore, satureiæ simili, haud dubiè ostendit se non secus ac Theophrastum, duo Thymi genera obseruasse. Vnum, quod mittit surculos complures exilibus folijs, angustis, & numerosis circundatos: in quorum cacumine sunt capitula flore purpureo referta. Alterum uerò lignosius, fruticosius, ac durius, satureiæ simile. Thymo hoc duriore paßim ferè scatet Goritiensis ager, eius præcipuè colles: in eoq; (ut libro quarto suo loco dicetur) legitimum epithymum oritur. Thymi historia.

Thymi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Thymum incidit, & calfacit manifeste: ob id & urinam, & menses ciet, fœtum euellit, & uiscera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaq; in excalfaciendo, & exiccando in tertio ordine statuendum est. Præter has autem à Galeno descriptas, alias quoq; Thymo uires reddidit Aëtius sermone primo, sic inquiens. Hæc uerò experimentis de Thymo comperta sunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutißimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquosq; humores, atq; acrem saniem èuacuat: facit & ad uesicæ affectus. Ventre autem inflato, ubi scilicet intumescere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulsæ. Ad lumborum coxendicumq; dolorem, laterisq; & thoracis, ac hypochondriorum suspensiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cũ oxymelite temperato mensura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante cœnam aduersus lippitudinem, & uehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utilißimè propinatur. Postremò ad tumefactos testes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verùm ab atro thymo abstinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit. Eligendum quod purpureo flore est, præstantius tamen quod album illum habet. Thymi uires ex Galeno, & Aëtio.

Θύμβρα. SATVREIA. CAP. XXXVIII.

SATVREIA triuialis notitiæ est. Gignitur in asperis locis, & tenui solo, thymo similis, minor tamen, & tenerior: defert spicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem potest, quæ thymum, si modo consimili sumptitetur. Aptus sanis usus. Est etiámnum quædam satiua, syluestri prorsus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta est.

SATVREIA.

Thymbræ cõsideratio.

Thymbra Græcis dicta, & Satureia, Cunila[illegible] Latinis, nobis in Hetruria, corrupto à Cunila nomine, uulgò uocatur Coniella. In alijs tamen plerisq; Italiæ locis, quòd à Satureia uocem corrumpere maluerint, appellatur uulgò Sauoreggia. Non desunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo gustui repræsentat, eam uulgò Peuerella, quasi Piperellã nominent.

Thymbræ duo inueniuntur genera, satiuum, & syluestre, quod & gustu acrius, & odore fragrantius est, in campestribus, & sabulosis proueniens. Ideoq; Columella minimè damnãdus uidetur, quòd Thymbram à Satureia discreuerit: quandoquidem is optimè nouerat hortensem, ac syluestrem Cunilam reperiri. quod & Plinius satis notasse deprehẽditur. Ex quo facilè intelligi potest, Columellam syluestrem, Tymbram nuncupasse, hortensem uerò Satureiam. Cæterùm quòd in simplicium censu usquam Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus uerò eius mentionem fecit libro VII. ubi de utraque specie ijs paucis differit. Tymbra syluestris eadem quæ thymum præstat. Hortensis autem altera quidem imbecillior est, sed ad ciborum usum gratior, & accommodatior.

Thymbræ uires ex Paulo.

Ἕρπυλλος. SERPYLLVM. CAP. XXXIX.

Quendel

Serpyllvm duorum generum est. Hortense odore sampsuchum imitatur, atque in coronas addi solet. cui à serpendo nomen inditum est: quoniam si qua eius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia, & ramulos origani habet, sed candidiores. in macerijs multò procerius assurgit. Syluestre, zygis appellatum, nõ serpit, sed in altitudinem increscit, ramulos edens tenues, surculosos, folijs refertos longioribus, quàm rutæ, & durioribus, angustis. Flores iucundè olent, gustãti acres. Radicis nullus usus. Nascitur in petris, satiuo efficacius, atque magis excalfaciens, & ad medendi usum aptius. Menses trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, vulsis, & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduersus serpẽtes potu, illitúve prodest. capitis dolores mulcet coctum, adiecto rosaceo, & madefactum in aceto: maximè uerò phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentos uomitus sedat succus, drachmis quatuor ex aceto potus.

SERPYLLVM.

Serpylli consideratio.

Serpyllvm hortense in Hetruria haud negligitur, sed in hortis seritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioscorides inquit) in coronamenta additur. Syluestre duorum est generum: unum flore candido odore citrinali: alterum uerò flore purpureo, gustu perquàm acri, satureiæ simili. Vtrunq; copiosissimè nascitur apud Goritienses Salu[illegible] monte, quo mihi hactenus lætius nusquam uidere contigit, nec t[illegible] odoratius. Serpyllum à Theophrasto, cui hortense nil aliud esse censeo, quàm syluestre in hortis satum, describitur lib. VI. cap. VII. de plantarum historia, ubi de eo differit, ijs uerbis. Serpylli syluestre etiam genus est, quod deferentes ex montibus serunt, ut apud Sycionem fieri solet, atq; etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uerò, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo scatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cum is quantumuis longitudinis procedere ualeat, nactum scilicet [illegible]niculum, aut iuxta sepes aliquas satum. Genera urbana reddere non est, ut retulimus: ferocia esse affirmant. Hoc enim in montibus, tum satureiatum quoddam, atq; uehementissimum: tũ gra[illegible]

...um odore, molliuſq; comperiri. Tempus ſerendi plurimum autumnus: hoc enim primum ſerere nimirum properant. hactenus Theophraſtus. Ex cuius etiam uerbis ſatis perſpicuè colligi poteſt, duo eſſe ſylueſtris Serpylli genera. Quare etſi palàm unius tantùm generis mentionem fecerit Dioſcorides; duorum tamen obſcurè meminiſſe potuit, cùm inquit. Sylueſtre, zygis appellatum, non ſerpit, ſed in altitudinem aſſurgit. Nam ſi unũ tantùm ſylueſtris Serpylli genus Dioſcoridi notum fuiſſet, ei ſanè neceſſarium non erat addere zygis cognomen differentiæ cauſa. Satiuum radicibus quidẽ ſerpit, ſed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum ſylueſtris altera ſpecies, quæ malum citreum olet. Proinde ſcitè Plinius libro xx. cap. xxII. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à ſerpendo putant dictum. quod in ſylueſtri euenit, in petris maximè. Satiuum non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit. Serpylli uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Serpyllum uſqueadeò excalfacit, ut & menſes, & urinas moueat. eſt autem & guſtu admodum acre.

Serpylli uires ex Gal.

Σάμψυχον. SAMPSVCHVM. Maioran supra CAP. XL. folio 55

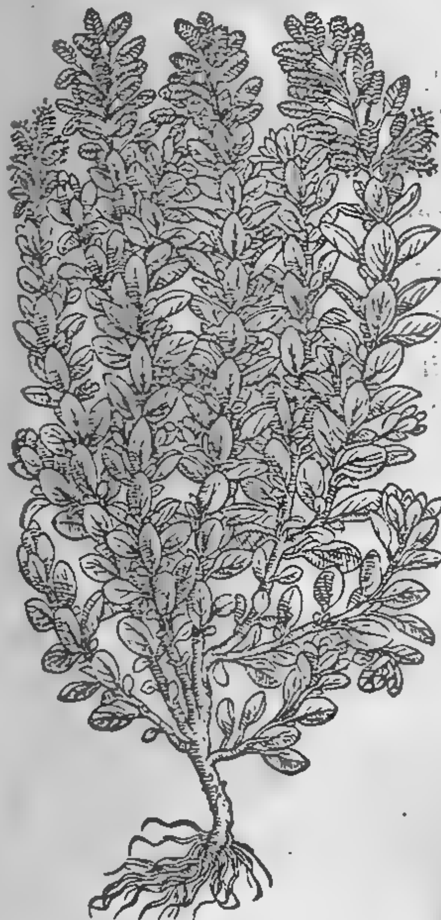

Sampsvchvm in Cypro, & Cyziceno laudatiſsimum. Secundũ ſibi locum uẽdicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicula, & Cyzicena appellat. Herba eſt ramoſa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio conſtat, hirſutis, & rotundis. ſuauiſsimum odorem ſpirat: ideo coronis inſeritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis, & ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciat. Illita ex melle arida folia, ſugillata tollunt; menſes ſubdita in peſſo trahunt: contra ſcorpionis ictum ex aceto, & ſale illinuntur; luxatis, tumoribuſque cerato excepta, imponuntur; aduerſus oculorum inflammationes, cum polline polentæ, illini prodeſt. Acopis, malagmatiſque calfaciendi gratia commiſcetur.

Cvm ſuperius libro primo in Sampſuchini unguenti commentatione, Sampſuchum, & Amaracum idem eſſe latius oſtenderim, etſi Galenus, & Paulus diuerſis capitibus Sampſuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere ſuperuacaneum duxi: quòd eò huc facilè transferre poßint ij, qui rem hanc ſe aliter fortaſſe habere exiſtimant. Sampſuchum in Italia Hetruſcis uulgò appellatur Perſa, quòd fortè illis è Perſia fuerit allatum: cæteris uerò inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam ſui odoris iucunditate, ut nullæ ferè reperiantur, quæ ſuis in hortis, aut fictilibus uaſis Amaracum non ſerant, uel plantas non transferant, ac diligenti admodũ cultura foueant. Quo fit, ut putauerim ego, ex eo Maioranæ ſibi nomen adinueniſſe, quòd maiori cura, ac diligentia ſeratur, colaturq;, quàm cæteræ plantæ. Neq; id ea ſolùm ratione, quòd, ut paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur; ſed quòd etiam perpetua uireat coma. Sampſuchi meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sampſuchum tenuium partium, & digerentis eſt facultatis: deſiccat enim, & excalfacit ordine tertio.

Sampſuchi cõſideratio. Fol 56

Maiorana.

Sampſuchi uires ex Gal.

Μελίλωτος. MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA. CAP. XLI.

Sertvla campana laudatiſsima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color uicinus eſt croco, boni odoris. Naſcitur & in Campania circa Nolam, colore in luteum langueſcente, odore infirmo. Vim habet adſtrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præſertim quæ in oculis, vulua, ſede, aut teſtibus erumpat, ſi ex paſſo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo aſſato, aut fœni græci farina, lini ſemine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybóve. Recentes meliceridas per ſe cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla ſanat: ſtomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex paſſo inſtillatur: in aceto, aut roſaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Probatissima, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis; ſed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius ſemen in tenuibus corniculis incluſum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factũ eſt, ut iam cognouerint medici uulgaris uſus Melilotum illegitimam eße, potiusq; lotum urbanam referre, cuius hiſtoriam libro

Meliloti conſideratio.

quarto tradidit Dioscorides. Meliloti meminit Plinius lib.xxi.cap.ix.ubi ita scriptum reliquit. Ergo in coronamenta folio uenere apiastrum, meliloton, quod Sertulam campanam uocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, ubicunq; uerò asperis, & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio est nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco uicinus est, & flos. Ipsa cana placet, maximè folijs breuissimis, atq; pinguissimis. Melilotum, ut Galenus memoriæ prodidit lib.vi. simplicium medicamentorum, mistæ facultatis est: habet enim quiddam adstringens, sed & digerit, & concoquit: copiosior enim in eo est substantia calida, quàm frigida.

Meliloti uires ex Gal.

Μάρον. MARVM. CAP. XLII.

Marvm herba cognita uulgò, surculosa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore odoratiore. Vim habet sisymbrio consimilem: substringit enim, & modicè calfacit. Qua de causa illitu serpentia ulcera sistit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magnesiam, & Tralleis copiosissima gignitur.

Mari mentio ex Galeno.

Etsi Galenus inter simplicia medicamenta nusquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit; libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compositione eius mentionem fecit, cùm ita scribit. Aliæ hedychroi descriptiones reperiuntur, quæ neq; Amaracum, neq; Marum prorsus habent: quædam alterutrum tantùm cõtinent. Neq; enim hæc omnes noscunt unguentarij, eo quòd herbas solùm è Creta aduectas emant unà cum seminibus, atq; succis. Ego uerò & easdem herbas scio in Asia nasci, ac in alijs quidem regionibus raras esse, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoq; ut & alias quasdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multùm à Maro superatur. Marum enim ualdè redolet, putaretq; aliquis sola nominis appellatione ductus, unguẽtum amaracinum, quod in Cyzico factum, amaraci plurimum capere, sicq; forsitan ab antiquis unguentum conficiebatur, sed nunc solùm marũ imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipse degustassem, ac eam amaram quidem plurimùm, acrem uerò parum deprehendissem, hortatus sum quendam eorum, qui Amaracinum conficere solent, ut amaraci tantum compositioni immitterent, quantum & mari. Ac mihi uisum est id unguentum minus quidem odoratum, nihil autem uiribus inferius. hæc Galeni uerba. Ex quibus palàm est, Marum ab amaraco uiribus, & facie parum admodum dissidere, etsi tum amarius sit Marum, tum eo odore fragrantius. Quapropter non planè eorum sententiam explodendam putarem, qui Marum amaracum illũ esse arbitrãtur, quæ maiorem spirat odorem, maioremq; amaritudinem gustu præfert: quæq; folijs uiret minusculis, candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à nostris in Hetruria uulgò cognominatur Persa gentile. Sampsuchum enim, siue Amaracum, inibi Persa uulgò uocari superius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs constat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, gustuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus esse censetur. Illorum inquam sententiæ fermè adstipularer, nisi eidem aduersari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato testatus sit, se in Italia amaracum uidisse, nulla quòd inibi Marum uiderit, facta mentione, sed tantùm quòd hoc in alijs ab Asia regionibus rarum oriatur. Hinc itaq; facilè adducor, ut existimem Marum non nasci in Italia. Auget nobis opinionem Plinius, qui quasi Galeno subscriberet, Marum duxit esse rarum inuentu, & Italiæ peregrinum. quare ipsum collocauit lib.xxi.cap.xxiiii. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, sic inquiens. In Aegypto nascitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco substituunt. Quandoquidem testatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admisceri iussit, etsi minus quidem odoratum uideretur; non tamen uiribus inefficacius erat.

Marum Italię peregrinum.

Ἄκινος. ACINOS. CAP. XLIII.

Acinos, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, siccoque ramulo herba, ocimo similis, odorata, sed hirsutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menses, & aluum pota sistit. Illita panos, ignemque sacrum sanat.

De Acino opinio quorundam explosa.

Qvanqvam sunt aliqui, qui Acinum eam ocimi speciem esse existimant, quæ angustioribus constat folijs, quæq; iucundum efflat odorem, cuius gratia, atq; etiam umbræ gratè uirentis æstiuo tempore passim in figulinis uasis fouetur extra fenestras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem uulgò uocamus Basilico gentile: horum tamen opinioni apertissimè refragatur Plinius libro xxi.cap.xv.ubi Acinum scribit nũquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: siquidem hoc æstate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius scriptum reliquit libro xxi.cap.xxvii.cùm ait. Acinon & coronarum causa, & ciborum Aegyptij serunt, eademq; erat, quæ ocimũ, nisi hirsutior ramis, ac folijs esset, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abundè palàm fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirsuta proferat. Cæterùm Manardus Ferrariensis, uir acri ingenio, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putauerit, quàm herbam quandam, quæ in incultis prouenit locis, sed præcipuè in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satis suauiter olens. quæ quòd ocimum admodum æmuletur, à quibusdam syluestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis aliàs adductus sum, ut Manardo prorsus assentiendum putauerim. Sed cùm postea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me pœnitet, quòd nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs quandoq; certiora proferantur.

Manardi opinio non accepta.

βάκχαρις. BACCHARIS. CAP. XLIIII.

BACCHARIS herba fruticosa, quę in coronas additur. cuius folia aspera sunt, media uiolæ, & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato: radicibus ueratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum, squalidumque solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, uulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati salutaris: item diuturnæ tussi, & urinæ difficili: menses pellit: contra serpentium morsus utilissimè datur in uino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in desessionibus prodest. In diapasmata utiliter inseritur iucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adstringant, capitis doloribus illita prosunt: oculorum inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopijs incipientibus, ignibusque sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

Baccharis cōsideratio.

DVM EAM *de Bacchari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidissem, confessus ingenuè me nusquam hactenus ueram Baccharim reperisse, aut ab alijs repertam uidisse; accidit interea temporis, ut eam ad me Romã miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarissimus. Cuius literas hic referre libet, quòd eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumētum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atq; etiam rei fidem addant. Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ. Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandiq; Dioscoridem nauemus assiduā operam, ob idq; nobis ex usu sit hanc ad rem extorquere facultates alienas potius, quàm dissipare nostras; uolumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare ueram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò possis illam ad uiuam formã expressam, in usum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentarijs, quos iam (ut fama est) primùm Latinè scriptos edere instituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis, ut in ipsa nulla nota possit desiderari. Quippe folia eius sunt aspera, media uiolæ & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper: radices nigro ueratro similes, quæ odore, & sapore imitãtur exquisitissimum cinnamomum. Porrò flores, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei uisuntur: ità ut huius stirpis esse duæ species uideantur, uel si meminerit unius tantùm Dioscorides. Postremò huius plantæ uires, & facultates sunt omnino eædem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides. Hic*

And. Lacunæ literæ.

eiucus literis suis finem imposuit. Sed certè illud mihi permirum accessit, quòd eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me misit Iulius Moderatus diligentissimus pharmacopola, herbarumq; studiosus: id quod apertè testatur hortus eius apud herbarios Italiæ non uulgaris, ut qui sit uarijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc sanè comperi nullis prorsus reclamantibus notis, Dioscoridis Baccharim repræsentare: Nam præterquàm quòd constaret, ut illa, folijs asperis, magnitudinem inter uiolam & uerbascum referentibus, caule anguloso, cubitali altitudine, aliquantulùm aspero; habebat etiam in caule sua adnata folia, non colticulos. Hinc obiter suspicor legendum esse παραφυλλάδας, non παραφυάδας, ut uulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adstipulatur etiam Oribasij manu scriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius deniq; radices erant ueratro nigro similes, & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione; quæ ad unguem historiæ Dioscoridis respondet, ut eius quoq; effigies, quam pictam damus, affabrè demonstrat, facilè adducor, ut affirmare non dubitem, hanc esse ueram, & legitimam Baccharim. Cæterùm Leonicenus, & Brasauolus ipsum secutus, eam plantam magnò errore putarunt Baccharim esse, quam quidam Sclaream, nonnulli uerò Matrisaluiam appellant. Sed cùm huius radices non sint ueratro nigro similes, neq; minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum sententia improbanda uidetur: præsertim quòd ueram Baccharim eam esse censeamus, de quã superius disseruimus. Non defuerunt etiam, qui crediderint, Baccharim Dioscoridi accreuisse, caputq; hoc adulterinum esse, eo fortasse argumento, quòd eam hactenus inuenire non potuerint. quorum suspicionem augere potuit Galenus: quippe qui in simplicium censu de Bacchari quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderit. Vnde ij in eam sententiam deuenerunt, ut Baccharem eandem esse cum asaro certò putarent. Verùm horum quoq; error iam omnibus euidentior factus est, quàm ut hic à me explodi debeat. Neq; enim ea solùm ratione proditur, quòd pridē legitima Bac-

Leoniceni, & quorūdā opi. reprobata.

charis

charis reperta sit; sed etiam quòd legitimum hoc Dioscoridis caput esse comprobet Oribasius, in quo illud ex Dioscoride transcriptum legitur. Quinetiam idem confirmat Paulus Aegineta, qui Baccharis meminit lib. VII. atque iisdem uiribus, quæ facilè, si cōferantur, Dioscoridi accepta ferrentur: sic enim inquit. Baccharis odorata est herba, odore cinnamomo proxima, coronaria, acris. Huius radicis decoctum meatus obstructos aperit, urinam, & menses ciet. Folia ipsius, cùm sint adstringentia, fluxionibus opitulantur.

Bacchatis uires ex Paulo.

Πήγανον. RVTA. Wyinrauten. CAP. XLV.

RVTA montana, syluestrisque, satiua, & hortensi acrior est, & in cibis damnata: satiua uerò, quæ sub ficu arbore enascitur, magis in cibos admittitur. Vtraque urit, calfacit, exulcerat, vrinam ciet, menstrua pellit, aluum sistit potu, ciboue. Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex vino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridisque ficis, inefficaces uenenorum uires reddunt: contra serpentes simili modo sumere conuenit. Genituram cibo, potúve extinguit: cum anetho sicco decocta, tormina sedat. Facit ad pectoris, laterumque dolores, difficultatem spirandi, tusses, pulmonis inflammationem, coxendicis, & articulorumque cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes, pota, ut antè dictum est. Item ad inflationes coli, vuluæ, rectique intestini cum oleo decocta, & infusa. Fœminas vuluæ strangulatu liberat, si à genitali sedetenus cum melle subijciatur. Feruefacta ex oleo, & pota, uentris tineas excutit: articularijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eisdem in potu auxiliatur, decocta in uino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaque cibo, uisus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum rosaceo, & aceto illita, auxiliatur: profluentem naribus sanguinem sistit trita, & indita. Testium inflammationibus cum laureis folijs imposita, & eruptionibus papularum cum myrto, & cerato prodest: cum pipere autem, vino, & nitro affricta, albæ uitiligini medetur: cum eisdem illita formicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi florem repræsentant. contra impetigines cum alumine, & melle utilissimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, aurium doloribus efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus, opitulatur. Ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, aut in capite manant, cum aceto, rosaceo, & cerussa illitus persanat. mansa alliorum, ceparumque acrimoniam domat. Montana si copiosius editur, interficit. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaque eam unctis antea manibus, & facie colligere. Tradunt succum gallinaceis pullis insparsum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montosus autem is locus, uiperis frequens. Semen eius potum contra intestina uitia efficax est. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam vrinæ tostum semen septenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly uocatur. Syluestris ruta satiuæ similis est. Prodest comitialibus, & coxendicum doloribus: menstrua mouet, partus enecat. Acrior est viribus, quàm hortensis, & ualidior. Syluestris, utpote noxia, cibis abdicatur.

Rutæ consideratio.

RVTA utraque planta est uulgaris notitiæ, tam satiua inquam, quàm syluestris. Non tamen uelim de illa syluestri intelligas, de qua capite proximo disserendū est, sed de ea tantùm, cuius meminit Dioscorides in præsenti capite, quamque in eius calce satiuæ similem fecit: siquidem hæc ab illa plurimùm differt. Nascitur hæc syluestris Ruta in Goritiensi agro copiosissima, adeò ut qui circumstant montes, ea ubique scateant; præsertimque Saluatinus mons, qui eadem ferme uestitur. Facie hæc hortensi perquàm similis est, graciliori tamen folio, & gustu acriori, amariorique. Id quod Monachorum in Mesuem scribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorsus refragatur. quippe qui asserant nullam ferè esse differentiam inter hanc, & androsæmum, siue hypericum, ut quæ in alterius locum subditur possit. Qua in re manifestè deprehenditur magna eorum inscitia: quandoquidem hic (ut equidem arbitror) in triplici uersantur errore. Primùm quòd existimauerint, turpi nimirum lapsu, syluestrem Rutam ab androsæmo, & hyperico non dissidere.

Monachorū hallucinatio.

[illegible]dere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiam, androſæmum, & hypericum unum, & idem eſſe, cùm tamen Dioſcorides de his ſeorſum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea ſententia, deteſtandus, quòd prodiderint, hanc ſyluestris Rutæ hiſtoriam bis à Dioſcoride deſcriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius ſomniaſſe, quàm libero ſenſuum iudicio ſcripſiſſe uidentur Monachi, cùm non huius Rutæ caput ſit illud, in cuius fronte in quibuſdam codicibus, iiſq; non probatis, illa legantur, quæ doctiſſimorum teſtimonio hic aſcititia, hyperici autem propria cenſentur; ſed quod proximè ſequitur, in quo alterius ſylueſtris Rutæ, quam alij Moly, alij Harmalam, alij uerò Beſaſan appellãt, tractatur hiſtoria. Quare caueãt pharmacopolæ, qui fortaſſe horum patrum ſcripta ſequuntur, ne unà cæcutientes ſæpe ducantur in uarios errorum labyrinthos. Seritur Ruta (ut autor eſt Plinius libro XIX. cap. VIII.) fauonio, & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem, et humorem, ac fimum. Apricis gaudet, & ſiccis, terraq; maximè lateritia: cinere uult nutriri, hic & ſemini miſcetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius acquieſcit. cuius rei cauſam ſuis in problematis reddidit Ariſtoteles. Muſtela cum ſerpente dimicatura, in murium uenatu Rutam prius edendo ſe munit, gnara hanc contra uenena pollere. Vtũtur & ipſa hoc noſtro tempore ad cacodæmones depellendos, fortaſſe quòd contra faſcinationes eam commendauerit Ariſtoteles in problematis. Rutæ ſylueſtris, & ſatiuæ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ruta agreſtis ex quarto eſt ordine excalfacientium: domeſtica uerò ex tertio. Eſt autem non ſolùm guſtu acri; ſed & amaro. Ex quo etiam ſanè digerere, atq; incidere craſſos, lentoſq; humores poteſt. Ob eandem uim et urinas mouet. Quin & tenuium eſt partium, flatuſq; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritq;, atque exiccat ſtrenuè. Eſt enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter deſiccant. Porrò quod ſuperius Moly, & Beſaſan nominari diximus, & ipſum utiq; fuerit ruta ſylueſtris.

Rutæ vires ex Galeno.

Πήγανον ἄγριον. RVTA SYLVESTRIS. CAP. XLVI.

VOCANT etiámnum ſylueſtrem Rutam, quod in Cappadocia, & Galatia Aſiæ finitima moly dicitur. Frutex eſt, qui ab vna radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribusque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm ſatiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus conſtant: in quibus triangulum ſemen, ſubrufum, guſtu amarum recluditur. cuius eſt vſus. Semen autumno matureſcit. quod cum melle, vino, croco, & fœniculi ſucco, ac gallinaceo felle, teritur contra retuſam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam vocent, Syri beſaſan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly ſeruet ſimilitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto ſolo prouenit.

INVENIVNTVR ex Græcis codicibus Dioſcoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem ſecutis, qui uel maximo librariorum lapſu, uel potius eorũ temeritate, qui nimis ſcioli uideri uolunt, plura de hac altera ſylueſtri Rutæ in capitis fronte ſcripta oſtendunt, quæ doctiſſimorum quorumq; conſenſu adiectitia ſunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò addititia lectione decepti quidam rerum, literarumq; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes ſylueſtrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error ſimul deprehenſus eſt, atq; Dioſcoridis lectio reſtituta à peritiſſimis uiris, qui rei diſcrimen exactiſſimè nouerunt, et uetuſtiſſima Græca exemplaria conſuluerunt, in quibus nihil tale offenderunt. quemadmodum neq; id ſeſe offert lectitandum in Oribaſij codice manu ſcripto, herbarum deſcriptiones Dioſcoridi acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius ſuperſit ambigendi locus, quin ea aſcititia ſint, & ex hyperico, cuius propria ſunt, hic perperàm repetita. Sed hæc iam miſſa faciamus, & conſtituamus duplicem eſſe ſylueſtris Rutæ ſpeciem; unam domeſticæ ſimilem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram uerò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam uocant. Hanc ut ingenuè fatear, hactenus non uidi: non deſunt tamen, qui eam demonſtrare promittant in Italia, ac etiam iam oſtendatur (ut audio) in publico horto Patauij. Quod non equidem negauerim, tametſi fuerit hæc peculiaris Cappadociæ, & Galatiæ planta. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt. Verùm enimuero grauiſſimo errore ducuntur ſeplaſiarij, qui Luminis apothecariorum ſcripta ſecuti, huius Rutæ, ſiue Harmel loco, fœtidis, & aggregatiuis dictis catapotijs, alijſq; compoſitis medicamentis cicutæ ſemen admiſcent. Quod non ſolùm ſuis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat; ſed etiam uenenum lethale exiſtit. Errandi cauſam præbuit Quiricus Auguſtus Tortonenſis: quandoquidem is, ubi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid ſit Harmel explanare contendit, ait Siluatici Pandectarum autoris teſtimonio, quòd quotieſcunq; reperitur Harmel cum aſpiratione nil aliud apud Arabes deſignat, quàm ſemen cicutæ: ſine uerò afflatu, Rutæ ſylueſtris ſemen. Quod euidens, ac execrandum eſt mendacium: ſiquidem Harmel tam afflatum, quàm nudè ſcriptum Mauritanis perpetuò agreſtem Rutam ſignificat, ut Serapionis, & Auicennæ auctoritate facilè probari poteſt ſuis in libris, in quibus ſimplicium hiſtorias, & facultates poſteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ hi de Harmel ſcripſerunt, Dioſcoridi, & Galeno Rutam hanc deſcribentibus prorſus adſtipulantur. Cæterùm Auicenna ipſius Harmel etiam meminit libro quarto ſui Canonis, ubi uiperarum morſus curationem tradens, ſic inquit. Ruta ſylueſtris (& non eſt alharmel, ſecundum quòd exiſtimauerunt quidã, imò eſt ſpecies rutæ ipſius) confert morſibus uiperarum. hæc ille. Sed ne fortè quis Auicennam non rectè intelligens, in his uerbis decipiatur, ut ſuis in Paradoxis Fuchſium uirum alioqui expertiſſimum in Auicennam acriter agentem, deceptum fuiſſe deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, ſciendum profectò eſt (quemadmodum etiam antea aliquoties retulimus, et nunc, quoniam ad rem faciat, idipſum repetere non alienum erit) quòd non eiuſdem utiq; generis eſt ſylueſtris Ruta, de qua unà cum domeſtica ſuperius tradidit Dioſcorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani uerò Harmel,

Rutæ ſylueſtris alterius conſider.

Seplaſiariorũ grauis error.

Fuch. lapſus, & Auicennæ defenſio.

siue Albarmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris distinctione, quantum equidem reor, liquidò patebit, Auicennam haudquaquam errasse, ut errorē immeritò illi iniungit Fuchsius. Quippe cùm inquit Auicenna, Ruta syluestris (& non est albarmel, secundùm quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsui uiperarum, ijs uerbis declarat se illam hic syluestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco disserit Dioscorides, quamq; suæ Arabicæ familiæ autores Harmel, siue Albarmel uocant. Etenim eo loco citato, paulò antè meminerat, sic inquiens: Et albarmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Albarmel certè sanè Rutam syluestrem intelligit, de qua præsens sermo est. ob cuius differentiam, postea alterius Rutæ syluestris mentionem faciens, subiungit illa uerba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, se non modò de alto syluestris Rutæ genere intellexisse; sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetisse calumniaretur.

Quorundam error, et locus Auerrois restitutus.

Porrò non desunt qui sustinere contendant, Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem libro v. suarum collectanearum ita scriptum reliquisse uolunt. Harmel, id est Cicuta, calida est, & sicca in tertio gradu, incidit crassos humores, & prouocat urinam, & menses, & ualet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac illi nituntur auctoritate. Quibus ita facilè responderi potest, quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamē Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Auerrois codex librariorum incuria fuisse deprauatus. Neq; difficilis lapsus fuit, quòd ij uocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac scripserint. Adde etiā illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest ut Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam aßignat deprauata Auerrois lectio, ut ne primum quidem attingat, cùm Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale uenenum esse affirment. Quapropter quàm pessimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandum semen ijs compositis medicamentis addunt, quorum usus est ad dijciendos, incidendos, extenuandosq; lentos humores, ij dijudicent, qui ueritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sæpe hominibus perniciem pariunt, tolerare non possunt.

Rutæ syluestris alterius vires ex Gal.

Rutam hanc syluestrem appellat Galenus Moly libro VII. simplic. med. ubi de ea disserit his uerbis. Moly, hoc quidam uocant peganon agrion, hoc est, Rutam syluestrem, nonnulli harmolan, Syri besasan, sicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium est partiū, & calida tertio abscessu: unde crassos humores secat, ac digerit, & urinam mouet. Hæc Galenus de altero syluestris Rutæ genere. Cui constat & primum syluestris Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine ullo errore seplasiarij alteram alterius loco subijcere poßint, quoties Arabum harmel in suis cōpositis medicamentis admiscendū reperiunt.

Rutæ caprariæ mentio.

Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam Capraria cognominatur, quibusdā uerò Galega dicitur, nostrates eam uulgò appellant Lauanese. Paßim hæc in scrobium aggeribus, humentibusq; locis prouenit, fœno græco persimilis. Magnifaciunt ipsam nonnulli suis experimentis nixi non modò aduersus pestilentiam, & lethalia medicamenta; uerùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo uenenum emittunt, tum morsus, tum ictus: in quem usum herbam, uel eius succum bibēdum præbent, ac etiā emplastri modo uulneratis partibus imponūt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustū pueris comitiali morbo uexatis. Cæterùm apertissimè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam esse, ut latius libro quarto suo loco dicemus.

ΜΩΛΥ. MOLY. CAP. XLVII.

MOLY folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternûm cubitorū: in cuius cacumine inest aliquid, quod allij speciem referat. Radix parua, bulbosa, quæ mirum in modum valet ad vuluæ apertiones, si trita cum irino vnguento, in pesso subijciatur.

Moly historia ex Theo. & Plinio.

MOLY, ut scriptum reliquit Theophrastus libro IX. cap. XV. de plantarum historia, apud Pheneum esse, atq; apud Cyllenam esse (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cepæ, folio scillæ. Vsum eius contra ueneficia summa: non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoq; meminit Plinius libro XXV. cap. IIII. ita scribens. Laudatißima herbarum est, Homero teste, quam uocari à dijs putant Moly. Ast inuentionem eius Mercurio aßignat, contraq; summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci autores folium eius luteum pinxere, cùm Homerus candidum scripserit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis facilè cognosci potest, Moly ab eo secundo loco redditum, quod in Campania effossum, & sibi allatum scribit, ab illo plurimùm dissidere, quod Homerus, & Dioscorides notis non planè consentientibus repræsentarunt. Moly cui Dioscoridis delineatio respondeat, hactenus in Italia reperire non potui, neq; ab alijs inibi repertum, aut aliunde aduectum scio.

Myles uires ex Galeno.

Cæterùm herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putauerim cum illa, quæ Galeno libro VII. simplicium medicamentorum, Myle uocatur, cùm inquit. Myles radix paruo bello similis est, facultatis contrahentis. nam cum farina eruo, (hoc est lolij) apposita apertam uuluam sanare scribit Dioscorides. His uerbis Galenus non solùm quidem Mylen suā Dioscoridis Moly acceptam refert; sed etiam nos commonet mendi cuiusdam, quod hucusq; latuit in codicibus Græcis Dioscoridis. Quippe quòd ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, quod est, cum irino unguento, Galeni testimonio, legēdum sit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id est, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facilè librarij quidem scripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifestè deprehenditur. Nam si unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præstare poßit πρὸς ὑστέρας ἀνασομώσεις, hoc est, ad uuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiendas uuluas, ut uerterunt Marcel. & Ruel. qui tamen secus facere nō poterant, si unguenti irini rationem habere uolebant.

Πήγανον

Πάνακες ἡράκλειον. PANACES HERACLEVM. CAP. XLVIII.

PANACES nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi solet. Plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadiæ nascitur: ibique compendij, & quæstus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, studiosè colitur. Folijs est asperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multùm ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuisis: caule, vt ferulæ, altissimo, qui lanugine quadam incanescit, folijs etiam minutioribus obsitus: muscarijs, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & semine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine vna, candidas, graueolentes, crassi corticis, & subamari gustus. Nascitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur succus incisa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum succum emittit, qui siccatus in summa cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem succum excipiunt, folijs excauato solo stratis, quæ siccata tolluntur. Simili modo caule messibus inciso, profluentem succum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, distentæque, siccæ, quæ cariem non sentiant, aromaticæ, feruentes gustu. Fructus ex media ferula cibo idoneus est: sed ex agnatis stolonibus, ab vsu cibario abhorret. Maximè in hoc succi genere probatur, quàm amarissimus, internè albus, aut subfuluus, foris ad croci colorē inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, statim in aqua eliquescens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed synceri experimentum est, si digitis in aqua friatus resoluatur, et lactescat. Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibusque, vulsis, ruptis, laterum dolori, torminibus, stillicidio vrinæ conuenit. Contra vesicæ scabiem ex aqua mulsa, aut vino bibitur: mēses trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ vuluam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, discutit: ischiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiscetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum vua passa illitus subuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplastrum contra bestiarum morsus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conscissa, vuluæ admota, partus extrahit: ad vetera vlcera efficax est. nudata ossa corpore operit, si trita cum melle illinatur. Semen cum absynthio sumptum, menses pellit: cum aristolochia, prodest aduersus animalia, quæ venenum eiaculantur: & contra vuluæ strangulatus in vino bibitur.

PANACES ASCLEPIVM.

Πάνακες ἀσκλήπιον. PANACES ASCLEPIVM. CAP. XLIX.

PANACES Asclepij caulem à solo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo similia, maiora tamen, & hirsutiora, odorata: in cacumine vmbella, vbi flores emicant aurei, acris gustus, & odorati. radix parua est, & tenuis. Auxiliarem vim habent flores, & semina, contra vlcera, phagedænas, & tubercula, si trita cum melle imponantur. aduersus serpentes ex vino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces syluestre origanum vocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

Πάνακες χειρώνιον. PANACES CHIRONIVM. CAP. L.

PANACES Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco simile: flos aureus: radix parua, quæ non altè demittitur, gustu acris. Pota radix serpentium veneno resistit. Illita coma, eadem præstat.

Panacis consideratio.

PANACES Heracleum in Apulia frequens nascitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in nostris maritimis Senensibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ uiridarijs, ubi summa diligentia coluntur ab his, qui simplicium medicamentorum studiosi, ad suum aliorumq; commodum innumera plantarũ genera suis in hortis, ac uiridarijs serunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima non deest, etsi adulteratæ frequentior sit usus apud eos, qui ex quáuis herba manipulos colligunt. In Panacis historia apertissimè aberrauit Mesues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius est, quàm ut à nobis ostendi debeat. Panaces Asclepium nuper uidimus, eiusq; effigiem hic appinximus. Sed Chironium non prouenit, quod sciam, in Italia. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt. nempe Asclepium ab Aesculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à plerisq; est appellatum, cuius tantùm lacrymæ hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etsi in pluribus ualeant affectibus; ad nos tamen, quod uiderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata ossa carne explere uolunt, radicum segmenta, quæ lacrymæ compacta reperiuntur, quæquæ illa sint, non paruo labore seligunt, & ad hunc usum in puluerem redigunt.

Mes. lapsus.

Panacis uires ex Galeno.

Panacis uires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heracleum, inquit, ex hoc fit uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus excisis. Porrò opopanax ipse longè est ad plurimos usus aptissimus, utpote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponatq; ipsum quispiam in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando uerò secundi. Cortex radicis exiccatorium simul, & excalfactorium est medicamentum: sed minus quàm succus. quin & nonnullam habet abstergendi facultatem. Quare eo quoq; utimur & ad ossa denudata, & ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, scilicet abstergendo simul, & desiccando, nec iis magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam necessaria sunt, uelut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm nescio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, sed panaca herbam hanc uocitent. Panaces autem Asclepium minus est calidum supradicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & semine melli mistis ad ulcera, phymata, & phagedænas utuntur. Panaces uerò Chironium & ipsum similem prædicto facultatem possidet. hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lacryma (ut autor est Mesues) à remotis corporis partibus, præsertimq; ab articulorum compaginibus, lentam, crassam, contumacemq; pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipuè cùm frigidis torquentur morbis.

Λιγυστικόν. LIGVSTICVM. CAP. LI.

LIGVSTICVM, quod alij panaceam, alij panaces uocant, plurimum in Liguria nascitur, in monte Apennino Alpibus contermino: vnde nomen traxit. Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci simile sit, & uiribus eisdem præditum. Gignitur in altissimis, asperisque montibus, ac vmbrosis, maximè iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia ferulæ Campanæ, molliora, odorata, prope verticem graciliora, & longè magis diuisa: in cacumine muscarium, in quo semen dependet nigrum, solidum, & oblongum, fœniculo proximũ, gustanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis similis, odorata. Radicis, seminisque uis excalfactoria, concoquens. Prodest ad intestinos dolores, tumores, concoctiones: item ad inflationes, præsertim quibus stomachus turgeat: & contra serpentium ictus: vrinas, & mẽses potu trahit. Eosdem præstat effectus apposita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiscetur. ori perquàm utile: quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obsonia. Adulteratur semine quodam simili: quod facilè gustu discernitur: amarum enim est. Alij semen fœniculi, aut seselis admiscentes, ligusticum dolo uitiant.

FALLVNTVR

FALLVNTVR apertè, ut mea quidem fert opinio, qui herbam uulgò hodie Leuisticum nominatam, quam legitimum hipposelinum censemus, putant esse Ligusticum hic à Dioscoride repræsentatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libysticum appellauit. Siquidem hoc caule assurgit tenui, & folijs ferulæ Campanæ similibus. Illud uerò caulem profert altum, crassum, concauum, & geniculatum: folia apij palustris æmula, maiora tamen, ac etiam crassiora. Cæterùm quãuis legitimum, ac uerum Ligusticum in Liguria, cuius Genua metropolis est, unde etiã nomen inuenit, frequentißimum proueniat, sitq; inibi adeò uulgaris notitiæ, ut eius semine paßim utantur incolæ in ciborum cõdimentis; non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod sciam, deferri cœpit. Nascitur in Ananiẽsibus montibus, quin & in Goritiensibus. Venetijs etiam uideri potest in horto Maphei medici clarissimi. Galenus de Libystico disserens libro VII. simplicium medicamentorum, sic breuiter inquit. Libystici radix, & semen ex genere excalfacientium sunt, adeò ut menses cieant, & urinas prouocent, flatusq; discutiant.

In Ligustico quorundam error.

Libystici uires ex Gal.

PASTINACA SATIVA.

PASTINACA SYLVESTRIS.

Σταφυλῖνος. PASTINACA. CAP. LII.

PASTINACA syluestris folia gingidij habet, latiora, subamara: caulem rectum, scabrum: umbellam similem anethi: in qua flores insunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceum. radix digiti crassitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, uel impositum, menstrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut si aqua cutem subijt: serpentium morsibus, ictibusque prodest. præsumentes id, nulla affici iniuria à serpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix urinam pellit, uenerem stimulat, partus apposita eijcit. Folia trita, & cum melle imposita, phagedænas ulcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

VVLGARES admodum sunt in Italia tam satiuæ, quam syluestris Pastinacæ radices, ut quæ paßim quadragesimalis ieiunij tempore non ingratè in ciborum usum recipiantur. Cæterùm quoniam fortaßis in Gallia non seruntur in hortis, Ruellius manifesto errore putauit, Carotas nobis uulgò uocatas, quas coctas, sale, oleo, & aceto additis, hyeme usurpamus in acetarijs, satiuas esse Pastinacas. Vt hinc maximè admirari subeat Ruellium uirum alioqui doctißimum. Siquidem hactenus neminem inueni è rei herbariæ scriptoribus tam Græcæ, quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Pastinacam satiuam radice niti adeò rufa, ut sanguineo succo madeat, qualis Carotæ dictæ inesse deprehenditur. Satiua in Italia frequentißima seritur in hortis. Erratica uerò nonnunquam in campis ac incultis sua sponte nascitur. Vtraq; albicantibus constat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadragesimo præsertim ieiunio cum farina, & oleo friguntur, & ita sæpe, ubi desunt pisces, eorum uicem supplent:

Pastinacæ cõsideratio.

Ruellij erratum.

Quorundam error.

licet pro ieiunantium instituto, essent potius eorum cibis abdicandæ: uenerem enim non obscurè stimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agrestis Pastinacæ semen accipiunt, illius scilicet, in cuius florentis umbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim est à Pastinaca erratica Daucus, ut paulò inferius suo loco dicetur, ubi eius tres species à Dioscoride redduntur. Nam quanuis tam ex illius, quàm Galeni sententia libris tum de simplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à syluestri Pastinaca parum, uel potius nihil uiribus differat, ob idq; alterum alterius uice in medicinæ usu capi poßit; non tamen rectè dici potest, Daucum erraticam esse Pastinacam. Pastinacæ uires ex Gal. *Pastinacæ meminit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pastinaca satiua imbecillior: agrestis ad omnia potentior est. Vrinas mouet, & menses prouocat cùm herba quidem tota, tum maximè semen, ac radix. Habet porrò etiam abstersorium in se quippiam. quamobrem ulcera phagedænica quidam folijs eius uiridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt.*

SESELI MASSILIENSE.

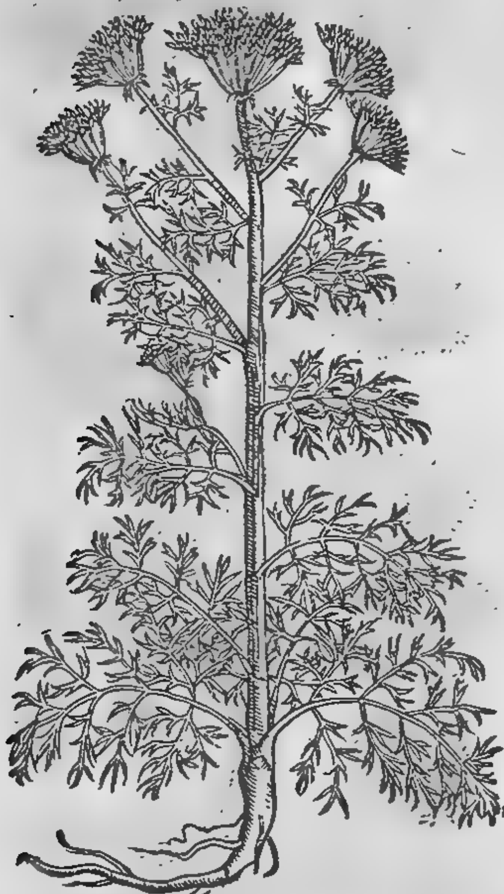

SESELI AETHIOPICVM.

Σέσελι. SESELI. CAP. LIII.

SESELI Maßiliense folia fœniculi habet, craßiora: caulem uegetiorem: vmbellam anethi, in qua semen oblongum, angulosum, degustanti statim acre: radix longa est, iucundi odoris. Semen, & radix excalfaciendi uim habent. Potu stranguriæ, & orthopnœæ medentur: suffocationibus mulierum, comitialibusque prosunt: menses, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tussim ueterem sanant. Semen cum uino potum, concoquit, & tormina discutit: epialis febribus utile. contra perfrictiones in itineribus, cum pipere, & uino bibitur. Capris, cæterisque pecudibus datur in potu, quò facilius suos fœtus enitantur. Aethiopicum seseli, folia habet hederæ, minora, & ad periclymeni modum oblonga. frutex nigricat, palmitibus in bina cubita extẽsis: ramis sesquipedalibus: capitulo anethi: semine in tritici morem denso, nigro amaro, Maßiliensi odoratiore, & acriore, multum suaui. Peloponnense folia habet cicutæ, latiora, & craßiora: caulem supra Maßiliensis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua semen latius, odoratum, & carnosius pendet. Eisdem uiribus præditum est. Nascitur in asperis, riguis, & collibus. inuenitur etiámnum in insulis.

Τορδύλιον. CRETICVM SESELI. CAP. LIIII.

TORDYLIVM, quod aliqui Creticum seseli uocant, iuxta Ciliciam in Amano monte nascitur, herbula surculosa, semine duplici rotundo, scutulorum effigie, odorato, subacri. Contra

SESELI PELOPONNENSE.

tra vrinæ difficultatem bibitur: potu cit menses. Succo seminis, caulisque uirentis, ternis obolis ex passo decem diebus hausto, renes sanantur. Efficax est radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctu cũ melle.

Seselis consideratio.

SESELI *Arabibus Sisileos dicitur. Officinæ uerò id Siler montanum appellant. Legitimum Seseli Massiliense in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum est, quòd quanquam in quibusdam Italiæ pharmacopolijs, uerum sit reperire Seseli; in quàm plurimis tamẽ quoddam semen Seselis uicem explens uenditur, quod nulli prorsus Seseli à Dioscoride descripto respondet: quippe quod amaritudine tantùm sit præditũ, & olfactui cimicum fœtorem repræsentet. Porrò Seseli Aethiopicum, ac Peloponnense, quæ prius in Italia non uiderã, hoc anno à me, ut spero, reperta sunt. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylium, siue Creticum Seseli in quodam nostro hortulo natũ esse, quòd eius semen (ita enim aiebant) è Patauino simplicium uiridario allatũ, terræ commisissem. Verùm cùm postea accuratius eius faciem contemplatus essem, itemq; saporem examinassem, id à legitimo longè admodum dißidere cognoui. Seselis monstratio prima aßignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Aristoteles lib. IX. cap. V. de historia animalium, ceruas statim à partu Seselim herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire.* *Seselis vires ex Galeno.* *Seseli omne genus in uniuersum memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Seseli & radix, atq; etiam semen usque adeò excalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & medicamentum est tenuium partium, ut & comitiali morbo, & orthopnœæ competat.*

ANISVM.

Σίσων. SISON. CAP. LV.

SISON exiguum semen est, in Syria natum, apio simile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Contra lienis uitia bibitur: vrinę difficultatem potu emendat, remoratos menses citat. Eo in condimentis, cũ cucurbita, & aceto indigenæ utuntur. In cacumine granula multa gerit.

Sison semen incognitum.

SISON, *ut hic Dioscorides testatum reliquit, semen est in Syria proueniens, nobisq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum authorem suis notis descriptam nõ inuenio: nec semen ipsum, quod equidem sciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendã duximus, ubi eius notitia, & seminis usus. Nam præterquàm quòd difficile sit, etiam periculosum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre sententiam.*

Ἄνισον. ANISVM. CAP. LVI.

ANISVM in summa excalfacit, exiccat. oris halitum incundiorem facit, doloris leuamentum præstat. Vrinam ciet, discutiendi uim habet, hydropicis potum sitim extinguit. Animalium uenenis aduersatur: valet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia sistit: lac ad mammas elicit: venerem stimulat. dolores capitis leuat, suffitum naribus. cum rosaceo tritum, instillatumque fractis auribus medetur. Melius semper recens, plenum, non furfurosum, odore præstans. Inter prima laudatum est Creticum, proximo loco Aegyptium.

CARVM.

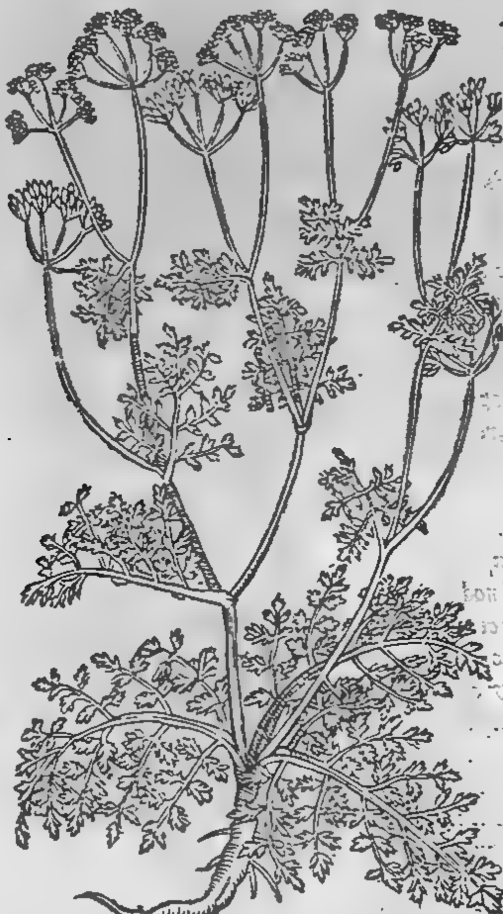

Anisi consideratio, & uires ex Galeno.

ANISVM *uulgaris omnibus ferè notitiæ planta est, nihilo secius uulgò eius semen notum. Quanobrem longiori sermone eius historiam prosequi non operæpretium duximus. Ceterum ut nostrum sequamur institutum, non sunt à nobis silentio preterenda, quæ de eius uiribus scriptis tradidit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Anisi semen maxime utile est, acre, subamarum, ut propè ad urentium accedat caliditatem. Est autem & in siccando tertij ordinis, sicut & in calefaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, atq; etiam uentris inflationes sedat.*

Κάρος. CARVM. CAP. LVII.

CARVM, semen est vulgaris notitiæ. Excalfacit: vrinam concitat, stomacho utile, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miscetur antidotis, & oxyporis. anisi uicem præbet. Radix cocta, pastinacæ modo, manditur.

Cari consideratio.

Monachorũ error.

CARVM *officinis uulgò Carui dicitur. semen omnibus notissimũ: Planta nascitur in pratis, & collibus. Semen passim Germani pani suo subigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos anisum, & fœniculum. Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguendi sunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui non sine magno, & aperto errore crediderint, Carum semen esse rubentis illius radicis, quæ uulgò Carota uocatur. Quandoquidem Carotarum semini nulla Cari qualitas inest: id enim adeò acre non est, ut tertio calfacientiũ, ac exiccantium ordini ascribi poßit. Quod tamen de Caro testatur Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic scribens. Cari semen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem poßidens. Itaq; & flatus extinguit, & urinas ciet, non semen tantùm; sed & planta.*

Cari uires ex Galeno.

ANETHVM.

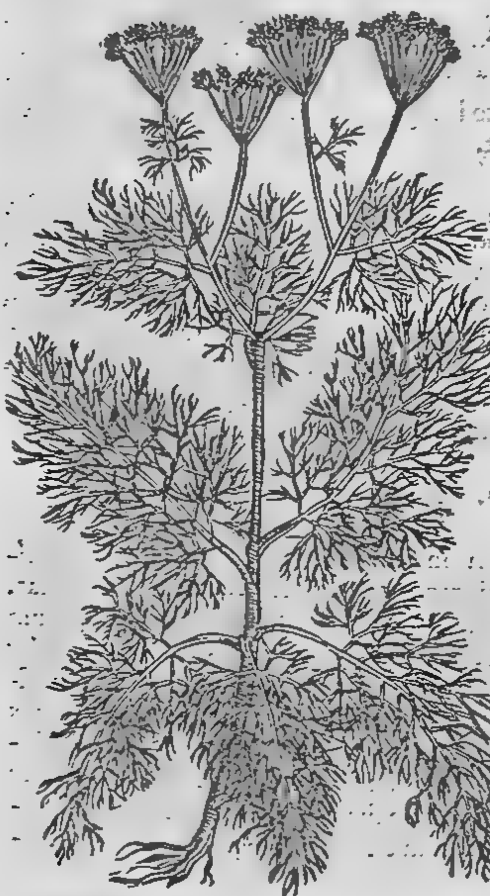

Ἄνηθον. ANETHVM. CAP. LVIII.

ARIDI Anethi comæ, seminisque decoctum, potu lác euocat: inflationes, & tormina sedat: aluum, uomitionesque sistit: vrinas ciet, singultus lenit. oculorum aciem hebetat, genituram restinguit, asiduè potum. Decoctum eius fœminis vuluæ malo opportunis, ad desessiones utile. Condylomata illitus seminis cremati cinis tollit.

Anethi consideratio, & uires ex Gal.

ANETHVM *hortis omnibus frequentißimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, ut sæpius colligentes fallat, nisi gustum consulant. Cæterùm Anethum, ut autor est Galenus lib.* VI. *de simplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, ut habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi. Exiccantium uerò ordinis est secundi incipientis, aut primi [illegible] tis. Itaq; meritò in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, [illegible] conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. [illegible] ex eo oleum, cuius propinqua sit tẽperies pus mouentibus & concoquentibus uocatis medicamentis: nisi quatenus [illegible] tum calidius, tum tenuiorũ partium est, ac proinde digerendi facultate præditum. Vstum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium fit: & propterea ulceribus nimis humidis [illegible] libusq; prodest, potißimùm ijs, quæ in pudendis consistunt. At quæ in præputio sunt inueterata, ea probè cicatrice [illegible]. Cæterùm uiride humidius est, & minus calidũ: itaq; magis [illegible] siccum concoquit, & somnum conciliat, sed minus digerit. [illegible] co mihi uidentur ueteres in conuiuijs usi esse coronis ex eo concinnatis.*

Κύμινον

CVMINVM SATIVVM.

CVMINVM SYL. ALTERVM.

Κύμινον ἥμερον. CVMINVM SATIVVM. CAP. LIX.

Cvminvm ſatiuum ori gratum eſt, ſed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium. reliqua ſequuntur. Prouenit in Galatia, in Aſia, Cilicia, & Terentia, & pleriſque alijs tractibus. Excalfacit, adſtringit, exiccat. ad tormina, inflationesque conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in poſca: demorſis à ſerpente, in uino. teſtium collectionibus auxiliatur, impoſitum cum vua paſſa, aut lolij farina, ceratóve: menſium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, ſanguinis profluuia ſiſtit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

Κύμινον ἄγριον. CVMINVM SYLVESTRE. CAP. LX.

Sylvestre Cuminum, plurimum, efficaciusque in Lycia, & Galatia Aſiæ, atque Carthagine Hiſpaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis folijs, tenuibus, ueluti ſerratis, & gingidij diuiſura. In cacumine capitula quina, aut ſena habet, mollia, rotunda: in quibus eſt ſemen aceroſum, guſtu ſatiuo acriore. naſcitur in collibus. Bibitur ſemen ex aqua, aduerſus tormina, inflationesque: item contra uenenatas beſtias ex uino. Singultus ex aceto ſedat: ſtomacho utile, quem humor uexat. Sugillata tollit, ſi manducatum cum melle, & vua paſſa illinatur: teſtium inflammationibus, adiectis eiſdem, illitum medetur. Eſt & aliud ſylueſtris Cumini genus, ſatiuo non diſsimile, quod à ſingulis floribus elata promit cornicula, in quibus ſemen eſt melanthio ſimile. Quod potum omnium ſerpentium morſibus præſidio eſt. Calculoſis, & ijs, qui urinæ ſtillicidio uexantur, aut concretum ſanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. ſed apij ſemen ferueſactum poſtea bibendum eſt.

Sativvm *Cuminum omnibus notum eſt. Sed an ſylueſtre, idq́ præſertim, quod primo generi à Dioſcoride aſſignatur, in Italia proueniat, ego quidem affirmare non auſim: quòd nec illud uiderim, aut repererim unquam, neq́ præterea ab alijs repertum, uel ex Lycia, Galatia, & Hiſpania allatum audiuerim. Quod uerò ſecundo aſcribitur generi, ſi in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio, & Geſnero, uiris doctiſsimis, eam plantam eſſe putauerim, quam Germani uulgò Ritterſporn, hoc eſt, Equitis calcar, & Conſolidam regalem uocant. Quandoquidem planta hæc naſcitur* Cumini conſideratio. Ritterſporn. 43

nascitur in segetibus. Caulē profert simplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuisis, syluestris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ uiolæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula sursum spectantia, quæ earum calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio simile, in paruis corniculis conclusum. Vt ex hac descriptione existimem, uix aliam reperiri posse plantam, quæ magis, quàm hæc, postremum Cumini genus referat.

Monachorũ error.

Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem scripsere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam uocant, primum syluestris Cumini genus esse contendunt. Sed ij, mea quidem sententia, in magno & aperto errore uersantur. Nam, ut unusquisq; sanæ mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palam sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quàm in seminis colore: cætera nanq; in forma, magnitudine, sapore, ac omni deniq; facultate illis maximè consentiunt. Sed quid multa? nónne hoc idem in papaueris semine quotidie comperimus? in quibus tamen uarius seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Hinc fit, ut in huiusce syluestris Cumini historia patres illi, & qui eos sequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis syluestris Cumini semen in capitulis mollibus, ac rotundis acerosum gignitur, fortasse (ut opinor) uulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij instar, durum, solidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella uulgò uocata non uisitur. Satiuum folijs ferè fœniculum repræsentat: unico exit caule, pluribus adnatis ramusculis: floret in umbella, ueluti fœniculum, in qua copiosum profert semen: radix ei albicans est, summo cespite repit. Tractu gaudet calido, & putrescibili: quamobrem frequentissimum in maritimis nascitur.

Cumini uires ex Galeno.

Cymini uires scriptas reliquit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cymini semine potissimùm utimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari, & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum unumquodq;, tum urinam mouentis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium.

Ἄμμι. AMMI. CAP. LXI.

Ammi Aethiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diuersum esse ab illo existimant. Vulgò notum est, semen exile, multò minus cumino, origanum resipiens. Eligendum est purum, minimè furfurosum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, serpentiũ ictus, cum uino potum: menstrua ciet. Miscetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria uocãt, ut inde exortis urinæ difficultatibus resistat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum vua passa, aut resina, uuluas purgat.

Ammios consideratio.

QVANQVAM uaria, ac diuersa semina uiderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs hactenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis passim habetur, cùm probatissimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroselini semen æmulatur, ut uisu ab eo dignosci minimè possit, sed in hoc gustum consulere oportet. Nam cùm haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origani saporem gustui repræsentet, quem tamẽ referre uerum Ammi Dioscorides est autor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum.

Ruel. lapsus.

Veruntamen cõtrarium sensisse uidetur Ruellius: quippe qui minus fortasse accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarissimus libro XX. cap. XV. cùm inquit. Est Cumino simillimum quod Græci uocant Ammi. Quidam uerò Aethiopicum Cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat, uidelicet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Pleriq; alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius, & candidius. Similis autem & huic usus: nam & panibus Alexandrinis subijcitur, & cum alimentis interponitur. hæc Plinius. Cæterùm non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hactenus uerum non reperiatur. Siquidem Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uersatus, ex Patauio, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota.

Monachorũ error.

Verùm enimuero huic sanè illud non adstipulari certum est, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se usos fuisse asseuerant. nam præter rationes, error satis ex suis scriptis exploditur, utpote qui suum Ammi nullo origani sapore commendari fateantur.

Ammios uires ex Gal.

Herbæ, quam uocant Ammi, semen, ut Galenus testatum reliquit libro VI. simplicium medicamentorum, maximè est utile. Facultatis est excalfactoriæ, & desiccatoriæ,

terrie, tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quòd & digerat, & urinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso.

Κόριον, ἢ κορίαννον. CORIANDRVM. CAP. LXII.

CORIANDRVM, aut corianum vulgaris est notitiæ: vim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, uel vua passa; testium inflammationes, carbunculosque sanat: cum faba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum; & genituram adauget: largius tamen sumptum, mentem non sine periculo mouet. quare continuo, & copiosiore usu abstinendum. Succus cum cerussa, spumáve argenti, necnon aceto, & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflammationes emendat.

CORIANDRVM omnibus notißimum est. In cuius facultate indaganda Galenus productus est, ut longum sermonem faceret contra Dioscoridis sententiam libro VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Coriannon, siue Corion, aut utcunque uocare lubet. Vetustiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, sicut & Dioscorides; refrigeratoriam esse herbam dictitans, sed perperam. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens essentiæ amaræ, quam ostendimus esse tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. Habet autem & adstrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus uariè quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & nō tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiusq; particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositum fuerat, mei unius dũtaxat hoc in libro sententiam expromere. Sed fortè nihil obstabit: imò, si uerum fatendum est, proderit nonnihil, superiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dictæ, hic repetere. Primùm ergo non Dioscorides tantùm, sed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronunciant, sicut sanè hac quoq; tempestate non paucos inuenias medicos uel insignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidáq; reddita parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamēta, ceu antea, sed ea quæ infixum parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perseuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem transeunt: cæterùm erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiamnum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia uerò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neq; enim erysipelas etiam uocari debet, postea quam inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierint: neq; quæ facultate sunt frigida, neq; quæ huiusmodi affectus sanāt, remedio esse putandum est: sed uelut si uel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quæuis tumor in parte quapiā aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectum existimabis, & quæ digerāt excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita placet, ut talis affectio etiam erysipelas uocetur: sed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata est, id uerò neutiquàm concedendum. Itaq; ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum, quod ut ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod utiq; inflammatum est, & flauum, haud unquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus uoluminibus, cùm determinata, ac definita experientia, cuiusq; medicamenti facultatem explorandam censuimus, quàm maximè fieri posset, simplicißimum eligi affectum consuluimus. At pleriq; medici neque quòd uel plurimi morborum protinus ab initio compositi inuadant, norunt: neq; quòd alius affectus sit erysipelas exactum, alius uerò is, qui uocatur ab omnibus nobis usitatè, ut à ueteribus quoq;, phlegmone: alij autem inter hos medij diuisi, partim, ut sic dicam, erysipelata phlegmonode, partim phlegmonæ erysipelatodes. Ac inuenias nōnunquam, ubi neutrum uincat, sed ad unguem paria sint. Quinetiam nonnunquam œdematodes esse erysipelas conspicitur, sicut quod scirrhodes, ut compositorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copiosius, cùm alibi disseremus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad saltem eorum meminisse necesse est, quòd exactum erysipelas haud unquam ab antè dicto cataplasmate curari posit. Voco autem exactum, cùm à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione absit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipse scripsit Dioscorides, di-

scere

ſcere licet. Nam ſtrumas, inquit, cum lomento diſſoluit. Quòd uerò nullam refrigerantium medicamentorum idoneum ſit diſſoluendis ſtrumis, uel ipſum Dioſcoridem nõ dubitaturum arbitror: quippe qui ſexcenta ſcripſerit medicamenta ſtrumas ſanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia eſſe confeſſus eſt. Hactenus Galenus à Dioſcoride in Coriandri facultate diſſentiens. Porrò uerò hac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipſum apertè inuehitur libro II. cap. CXLIIII. ſic inquiens. Scripſit Galenus Coriandrum eſſe compoſitum ex diuerſis facultatibus, etſi terrea facultas in eo cæteris excellat, ſimul cum aquea quadam tepida, & adſtrictoria parte. Verùm, ut ego conijcio, aqueitas, quæ in ipſo reperitur, abſq; dubio frigida, non quidem tepida exiſtit, niſi ei forſan admiſceatur aliquid excalfacientis ſubſtantiæ, quæ ſui tenuitate uelociter in auram euaneſcat. Quapropter dixit Ebenaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioſcoridi repugnat. At ego quidem aliter ſentio, cùm frigidæ eius ſubſtantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorum poſteriorũ nonnulli. Frigidum igitur eſt Coriandrum natura in fine primi, & uſq; ad principium ſecundi, & ſiccum in ſecundo. quanquam, ſententia mea, & ſiccum eſt, & ad caliditatem aliquo modo uergit. Sed Galenus ipſe ſentit, Coriandrum eſſe ex omni parte calidum. Id quod forſan eueniſſe putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipſo diſperditur. Aliter nec neceſſarium foret, ſi homines ſua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea ſubdidit Galenus, ſi Coriandrum ſtrumas diſſoluit, quónam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè reſponderi poteſt, id agere Coriandrum ſua quadam occulta facultate, ac forma: aut quòd reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare poßit, frigida ſubſtantia exterius relicta. Sed cùm bibitur caliditas illa reſoluitur. quo fit, ut ſola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etſi aliquid in ſe rationis, ac ueritatis habere uideantur; tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitiſſe, qui diligentius ſtirpium tum naturas, tum facultates inueſtigauerit partim ſaporis guſtu, partim odoris olfactu, partim ſubſtantiæ, coloribus, partim deniq; ex longa experientia profundißimæ philoſophiæ coniuncta, operæpretium eſt eius potius acquieſcere ſententiæ, quàm reliquorum omnium. Veruntamen Braſauolus in hoc maluit fortaſſe cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè ſentire. Qui præterea cùm neſciuerit, Coriandrum in Hetruria paßim in pratis, & campeſtribus ſua ſponte naſci, aſſerit in ſuo ſimplicium uolumine, ſatiuum tantùm reperiri Coriandrum. Cæterùm complures medici Coriandri ſemen ſaccharo contectum à cibo aſſumendum conſulunt, ut uapores (ita enim aiunt) à uentriculo caput petentes reprimat. Quod etſi Arabicæ familiæ autoribus conſentiat; id tamen maximè Dioſcoridis ſententiæ aduerſatur. Quippe qui non ſolùm hic Coriandrum mentem tentare prodiderit; ſed idem quoq; libro ſexto inter uenena connumerauerit, ut inibi latius, Deo duce, dicetur.

Coriandri facultas ex Auicenna.

Braſauoli error.

HIERACIVM MAIVS.

HIERACIVM MINVS.

Ἱεράκιον. HIERACIVM. CAP. LXIII.

HIERACIVM magnum caulem emittit asperũ, subrubrum, spinosum, cauum: folia ex interuallis rariusculè diuisa, similia soncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè substringendi: vnde illitum, stomacho æstuanti, inflammationibúsque prodest. Succus erosionem stomachi sorbitione mitigat. Herba cum radice illita, uibratis à scorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuisa in ambitu: cauliculos teneros, uirentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim suam ad eadem, ad quæ superior impendit.

HIERACIVM tam maius, quàm minus frequentiſsimum ubiq; in Italia naſcitur, soncho non admodum diſsimile. Horum autem non reperio Galenum mentionem feciſſe, nec etiam Paulum, in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib.xx. cap.VII. inter lactucarum agreſtium genera, ſic inquiens. Sunt, quæ herbam Hieraciam uocent, quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoq; oculos tingendo, obſcuritatem cùm ſenſere, diſcutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoq; papaueri ſimilis. Carpitur per meſſes inciſo caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem ſuccus aluum purgat, in poſca potus ad duos obolos. Serpentum ictibus medetur in uino potus. Et folia toſta, thyrſiq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra ſcorpionum ictus. Verùm contra phalangia commixto uino ex aceto. Alijs quoq; uenenis reſiſtunt, exceptis quæ ſtrangulando necant, aut ijs quæ ueſicæ nocent, item pſimmythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle, atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Crateuas eam & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho uini dare iubet. Peculiares earum uires partim iam dictæ ſunt, ſomnum faciendi, ueneremq; inhibendi, æſtum refrigerandi, ſtomachum purgandi, ſanguinem augendi. Nunc nõ pauce reſtant, quoniam inflationes diſcutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipſæ nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq;: eadem in cauſa alterutrinq; modus eſt. Sic & aluum copioſiores ſoluunt, modicæ ſiſtunt, lentitiam pituitæ digerunt, atq;, ut aliqui tradiderunt, ſenſus purgant. Stomachi diſſoluti utiliſsimè adiuuantur, in eo uſu, & oxypori obolis aſperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si craſsior pituita ſit, ſcillite, aut uino abſinthite: ſi & tuſsis ſentiatur, hyſſopite admixto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores, & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoq; proſunt recentibus, priuſquàm puſtulæ fiant cum ſale illitæ. Vlcera etiam, quæ ſerpunt, coërcent, initio cum aphronitro. mox in uino tritæ igni ſacro illinuntur. Conuulſa; & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex uino, & polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt: ad quod utiliſsimæ, quàm maximè caule, ſed amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuefacti ij caules & ſtomacho utiliſsimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieracijs, quàm ſyluestribus Lactucis uires contribuit.

Hieracij consideratio, & uires ex Plin.

Σέλινον. APIVM CAP. LXIIII.

HORTENSIS Apij herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut polenta illinitur: æstuantem stomachum mulcet: mammarum duritiam ex lacte concreto contractam, reprimit. Vrinam ciet, siue crudum, siue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ resistit, cùm uomitiones excitet: aluum cohibet. Semẽ uehementius urinam pellit: contra serpentium uenena, aut epotam argenti spumam auxiliatur: inflationes discutit. Admiscetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præstant, theriacis quoque, ac tussis remedijs. Eleoselinum in humidis nascitur, satiuo grandius, & ad eadem efficax. Oreoselinum caule est dodrantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: semine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Nascitur in petrosis, & montibus. Vrinam ciet, semine, ac radice in uino potis: menses trahit. antidotis, necnon medicamentis urinam cientibus, & excalfactorijs, inseritur. Nec hallucinari nos oportet, existimantes oreoselinum esse, quod in saxis prouenit: aliud enim est petroselinum. Petroselinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, semine ammij, odoratiore, sapore acri, aroma olente. Vrinam cit, ac menstrua: contra stomachi, & coli inflationes, & tormina prodest. Laterum, renũ, & uesicæ doloribus, in potu subuenit. Admiscetur antidotis urinam cientibus. Hipposelinum Latini olusatrum appellant, aliqui smyrnion, quanuis aliud sit, quod propriè smyrnion dicitur, ut paulò pòst referemus. Est autem maius, & satiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente ueluti lineas: folijs latioribus, in puniceum uergentibus: coma rorismarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis ante quàm deflorescat. Ea semine turget nigro, oblongo, acri, solido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, quæ os commendat. In umbrosis, & palustribus enascitur. olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctáve estur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per se aut cum piscibus præparantur, crudaque muria condiuntur. Vim hanc habet, ut poto semine ex mulso uino menses cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: vrinæ stillicidio auxiliantur. Radix eosdem præstat effectus.

APIVM HORTENSE.

APIVM PALVSTRE.

HIPPOSELINVM.

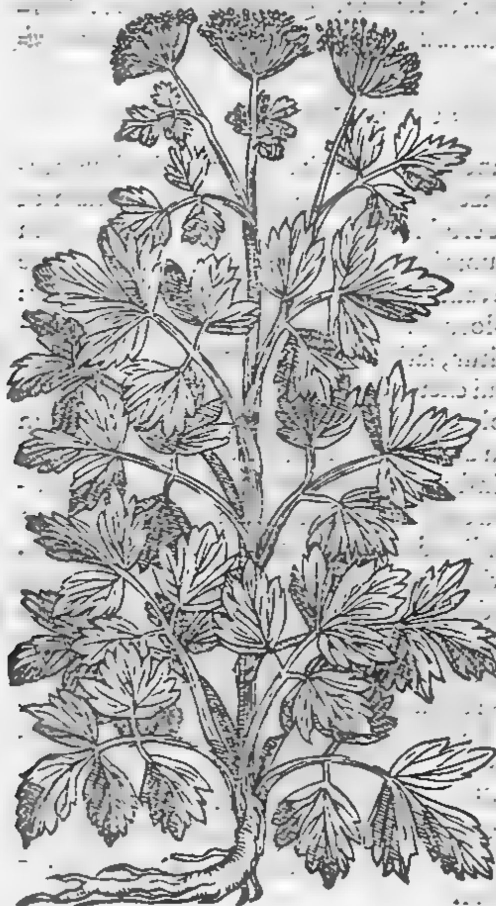

Apij hortẽsis consider.

PVTANT dubio procul omnes ferè ætatis nostræ medici, ij q; præsertim, qui diu uersati sunt in simplicium medicamentorum inquisitione, quiq; multum laboris ac studij impenderunt, ut hanc medicinæ partem penè abolitam restituerent, nil aliud apud antiquos satiuum fuisse Apium, quàm uulgare nostrum Petroselinum, hodie hortis omnibus frequentissimum. Quorũ equidem sententiam nunquam ausim improbare: cùm nostrum hoc notis omnibus sit præditum, quibus constare Apium ueteres tradidere. Plinius siquidem libro xx. cap. xi. naturalis historiæ scribit. Apio gratia uulgò est: nanq; rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Hoc etiámnum confirmare uidetur Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Apium inter cætera familiarissimum est, & ori, stomachoq; gratissimum. Quæ sanè omnia in uulgari nostro Petroselino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiarissimum in ciborum condimentis perpetuò habetur. Cæterùm quamuis id uarios nostrarum mensarum cibos frequentissimè commendet, scripsere tamen tum Chrysippus, tum etiam Dionysius (ut Plinius autor est) Apium ad cibos non admittendum, imò omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipsius quoq; uisus claritati inimicum. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos, qui ederint, sterilescere mares, fœminasq;. In puerperijs uerò ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt. Innocentiorem tamen esse marem. Eaq; causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. hæc Plinius. Quare mirum non fuerit, si recentiores quoq; Apio comitialibus interdixerunt. Cùm igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea suffragantibus, constet uulgare Petroselinum legitimum esse Apium, putandum quidem fuerit, quin potius affir-

Eleoselini cõsideratio.

mandum,

[...]rdum, id quod officinis omnibus satiui Apij uicem explet, nil aliud esse, quàm Paludapium, siue Apium palustre, Eleoselinum Dioscoridi uocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & palustribus locis nascitur, caule, & folijs satiuo maioribus, rarioribusq;. Eaq; propter Theophrastus libro VII. cap. VI. de plantarum historia, de eo disserit his uerbis. Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirsuto consistit, sed simile quodammodo Apio est, odore, sapore, figuraq;. Hinc itaq; fit, ut Ruellio minimè adstipulandũ censeam, qui plantam nobis Italis Macerone uulgò appellatam, Paludapium esse putat. Quippe (ut paulò pòst, atq; etiam in proxima Smyrnij commentatione dicetur) non parua sanè inter uocatum Maceronem, Eleoselinum, & Hipposelinum intercedit differentia. Apij porrò in montibus nascentis, quod ideo Græcis Oreoselinum dicitur, nulla à Dioscoride redditur foliorum delineatio, nisi in eo scriptura fuerit deprauata, ut fermè suspicor. Verùm Theophrastus, & Plinius Oreoselinum descripserunt folijs cicutæ, radice tenui, & semine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum est, ut nonnulli crediderint Theophrastum hoc in loco deprauatum esse, & quòd ubi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, id est, folia habet cicutæ similia, legendum sit, κεφάλια ἔχει μήκωνι ἐμφερῆ, hoc est, capitula habet papaueri similia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxisse uulgata Græca Dioscoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio est. Veruntamen ego potius (ut modò dixi) Dioscoridis lectionem uitiatam putauerim, quàm Theophrasti, licet contrà senserit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophrasto subscribat Plinius, est Oribasij codex, in quo non μήκωνι, sed κωνείῳ legitur. Præterea ipse sæpenumero uidi Apium in montibus nascens, quod à Theophrasti, & Plinij pictura nullis prorsus notis dissidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & semine in umbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adstipulantur. Illud insuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium est folijs consurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, semine in umbella anethi instar, quàm capitulis papaueri similibus incluso.

Ruellij opin. non accepta.

Oreoselini cõsideratio.

Sed an legitimum Petroselinum Macedonicum uocatum, in Italia proueniat, non equidem asserere ausim, etsi Monachi illi, qui in Mesuem scripsere, se in Romanis quibusdam montibus illud adinuenisse testentur. quod tamen (si uera referunt) Romanum quidem, non Macedonicum appellandum fuerit. Quod uerò Hipposelinum uocatur, nil certè aliud esse opinor, quàm quod nonnulli hodie Leuisticum nominant, grandius planè inter omnia apiorum genera, adeò ut meritò Hipposelinum dicatur. Id sanè notis omnibus refert Hipposelinum: licet Brasauolus Ferrariensis herbam Maceronem uulgò uocatam falsò Hipposelinum existimet, à peruersa fortasse Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioscoridis sententiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris uerò nigram reddidit, cùm tamẽ in Græcis Dioscoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum non esse, satis superq; comprobatur, præsertim cùm hæc coloris radicum opposita qualitate inter se discrepent. Huius Marcelli lapsus illud causam fuisse arbitror, quòd legerit apud Theophrastum, nasci Hipposelinũ folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirsuto: radice raphani modo crassa, sed nigra: nigroq; etiã semine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortasse authoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem inesse addidit in Dioscoride. Sed animaduertendum est Theophrastum eo loco non descripsisse Dioscoridis Hipposelinum, cùm alterum ab altero pluribus differat notis, sed Smyrnium potius. Id quod ex eo conijci potest, quòd Dioscorides, itemq; Galenus asserant, nonnullos inueniri qui Hipposelinum à Smyrnio non separent. Quibus uerbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent, Theophrastum quoq; ab illis comprehensum fuisse. Cæterùm hac in re etiam Fuchsius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hipposelinum Leuisticum uulgò uocatum, smyrnij loco in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs depinxerit. Apij meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Apium usqueadeò calidum est, ut & urinas, & menses cieat. Flatus quoq; discutit, & magis semen, quàm herba ipsa. Sed & oreoselini, & hipposelini similis uis est: uerùm hipposelinon imbecillius est, oreoselinum ualentius.

Petroselinũ.

Hipposelini consider.

Marcelli, & Brasa. lapsus.

Fuch. error.

Apij generũ vires ex Gal.

Eodem quoque libro superius tamen, de Petroselino disseruit his uerbis. Petroselini semen maximè usui est, cùm tota etiam herba unà cum radice similem, sed imbecilliorem, facultatem sortiatur. Est autem ut gustu acre cum amaritudine, sic & in operibus calidum, unà cum incidẽdi effectu. Hinc menses, & urinas largè prouocat. Flatus quoq; discutit. Fuerit itaq; & ipsum tertij ordinis tum excalfaciẽtium, tum desiccantium. Sed de Petroselino Macedonico fusius disserens libro primo de antidotis, ita scribit. Quod ad Petroselinum attinet, laudatissimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod Estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verùm exiguũ est prorsus quod ibi prouenit, cùm & præruptus, & angustus is locus sit. Estreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroselino Macedonio accidit, quod in Attico melle, & uino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem ferme orbis terram, ut mel Atticum, uinum Falernum, sic petroselinũ Macedonicum aduehunt, cùm tamen in Macedonia petroselini tãtum nõ oritur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verùm in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel; atq; ut mel ex insulis Athenis affertur; sic petroselinum ex Epiro prius in Macedoniã comportatur, plurimumq;, & propè totum in Thessalonicam: inde uerò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in uino Falerno contingit. nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum proueniat, complura alia uina in Falerni speciem à uini magistris concinnãtur, quæ perinde atq; Falernina, in omnes prouincias Romano imperio subiectas importantur. Tibi uerò si petroselinũ Estreaticum quandoq; deerit, ne peiorem existimes theriacã futuram, si alium imposueris. Non enim si mortiferis uenenis, si uenenatorũ morsibus aliud ab Estreatico petroselinũ minus congruit, propterea reliquis etiã morbis, ut torminibus, uentriculo debili, aquæ inter cutẽ, et id genus alijs, segnius opitulatur, quos in primis sanare theriaca non promittit. Ad hæc Estreaticum petroselinum theriacã planè amariorem facit, præsertim cum recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroselinis, quòd ut acerrimum, ita quoq; amarissimum est.

Angelica Osturtium Imperatoria Astrentium Meysterwurz

Σμύρνιον. SMYRNIVM. CAP. LXV.

SMYRNION, quod in Cilicia petroselinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij, & stolones multos: folia latiora, suppinguia, ad terram infracta, robusta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languescente: capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: semine brassicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ sapore, ita ut alterum alterius loco cedat. Radix quoq; odorata, gustu acri, fauces mordet, succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus uiridis, aut subalbidus. Nascitur in saxosis, & collibus, atque squalidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & seminis excalfacere. Folijs muria maceratis ad obsonia utuntur: aluum sistunt. Radicem contra serpentium ictus bibere cõuenit: tusses, & orthopnœas mitigat: vrinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasque discutit: uulnera ad cicatricem perducit. partus abortu uitiat, si feruefacta subijciatur. Semen lienis, renum, & uesicæ uitijs prodest: mẽses, & secundas pellit. commodè datur ischiadicis in uino: inflationes stomachi lenit: sudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

Smyrnij consideratio.

SI SMYRNII singulæ notæ, quæ illi à Dioscoride tribuuntur rectè, diligenterq; expendantur, facilè quidem perspici poterit, Smyrnium ei herbæ simillimum esse, quæ à nostris in Hetruria uulgò uocatur Macerone. Siquidem hanc nasci clarum est caule apij, stolonibus multis referto: folijs latioribus, suppinguibus, robustis, ad terram uersis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum languescente. Præterea in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: semine braßicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice deniq; nititur odorata, acri, succosa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore uerò parte ex albo uirescit. Quas quidem notas ferè omnes constat Smyrnio Dioscoridem reddidisse. Verùm quispiam, cui fortè hæc nostra sententia minus arridet, obijciet nobis semen, ut quod Maceroni nostro non insit rotundum, braßicæ modo. Huic illud responsum uolumus, quòd cùm cæteræ in uniuersum notæ illi respondeant, facilè in seminis delineatione mendum subesse potest. Vel quòd non in rotunditate, sed in alio uni cum altero semine intercedat similitudo. Porrò quanuis memoriæ non prodiderit Dioscorides, quòd Smyrnium seratur in hortis, in quibus hodie nostrum illud seritur, sed quòd sponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus, incultis, ac saxosis locis; Plinij tamen ætate paßim in hortis serebatur. Id quod ipse Plinius manifestè demonstrat libro XIX. cap. ultimo, ubi Smyrnium inter hortensia referens, inquit. Et Smyrnium olus ijsdem locis seritur, myrrhamq; radice resipit. Idem quoq; testatur Galenus, quòd ipsum inter olera connumeret libro II. de alimentorum facultatibus, et de eo scribat in hunc modum. Smyrnium non est insuaue. Ideoq; Romæ plurimum uenit. Multò autem acrius est, & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius urinam ciet, quàm apium, hipposelinum, & sion: & mulieribus menses mouet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo est haud aliter quàm folia, quæ sola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, hanc neq; tum apium habet. Postea uerò caule accedente, tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue coctam mandat, siue ex oleo, & garo, siue uinum, siue acetum uelit adijcere. Nonnulli cũ aceto, & garo tantum edunt, ueluti apium: alij uerò paululum olei ijs adijciunt. hæc Galenus. Ex cuius sanè uerbis liquidò apparet, Smyrnium ueteribus etiam inter olera fuisse receptum. His itaq; fortasse, uel etiam ualidioribus rationibus adductus Manardus Ferrariensis, uir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrnium esse nostrum dictum Maceronem constanter asseruit.

Ruellij opin. improbanda.

Quo fit, ut minus dubitem Ruellij opinionem improbandam esse, quòd suspicetur (ut proxima commentatione diximus) Maceronem esse Paludapium. Smyrnium uerò eam esse stirpem certò putet, quam in Gallijs uocant uulgò Louecchia.

Smyrnij uires ex Gal.

Smyrnij tum historiam, tum facultates descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Smyrnium quidam Hipposelinum agreste cognominant. Ex eodem genere & ipsum cum apio est, & petroselino: fueritq; apio quidem ualidius, petroselino autem imbecillius. Menses itaq;, & urinas mouet, calidum, siccumque tertio ordine. Cilices petroselinum nominant, quod in Amano monte nascitur. Est quidem & ipsum Smyrnium, minus uerò petroselino, & smyrnio acre. Proinde & ulceribus imponi potest, quia uidelicet sine molestia deficcat. Sed & digerere, quæ indurata sunt, ualet. Reliqua uis eius apio, & petroselino similis est. Quocirca & semine eius utimur ad menses, urinas, & asthmata, siue anhelationes. hactenus Galenus.

Quorundam halucinatio.

Cæterùm non desunt ex recentioribus, qui

tes, qui hallucinantes contendant, plantam Imperatoriam uulgò uocatam legitimum esse Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigrescant, interius uerò uirescant. Verùm ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd nō animaduerterint, an hæ plantæ cæteris inter se notis conueniant. Sed postea quam de Imperatoria herba incidit mentio, ob sui nominis maiestatem, uiriumq; præstantiam; prætereundum sanè non duximus, quin hic eius tum historiam, tum facultates edisseramus. Præstantissima igitur IMPERATORIA in Ananiensibus montibus supra Tridentum frequentissima nascitur, folijs sphondylio minoribus, solo accubantibus, robustis, hirsutis, ac asperis: caule bicubitali, purpurascente, rotundo, hirsutoq;: in cuius cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus postea semen prodit seselis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix inest ei non longa, mediocriter crassa, rugosa, dura, lignosaq;, quæ foris nigra est, intus uerò subuiridis. Ea gustu admodum acris deprehenditur, ac mordax, subamara, & odorata. Ex quo non temerè aliquis conijcere potest, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio excessu completo, uel quarto inchoante: siccare uerò secundo. Discutit hæc mirificè tum uentriculi, tum intestinorum, tum etiam uteri flatus. Quapropter coli cruciatibus, ac uentriculi torminibus maximè utilis est. Cit item menses, atq; urinam. Fouetur eius decocto utiliter in dolore dentes, præsertim si in uino austero radix decoquatur. Eadem ex uino pota uteri strangulationibus prodest. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commansa est ueluti præstantissimus apophlegmatismus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, uinoq; subinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem resolutis, comitialibus, conuulsis, auxilio est. Aiunt nonnulli quartana eos sanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante accessionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat sensus. Epidemijs morbis, uenenis ferè omnibus, ac uenenosorum animalium tum morsibus, tum ictibus opem præstat. Asthmaticos, seu anhelosos iuuat, obstructiones aperit, aqua intercute laborantes sanat, itemq; lienе affectos. In summa excalfacit uniuersas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò sibi Imperatoriæ nomen asciuisse, cùm tot tantisq; uiribus prædita sit.

Ἐλαφόβοσκον. ELAPHOBOSCVM. CAP. LXVI.

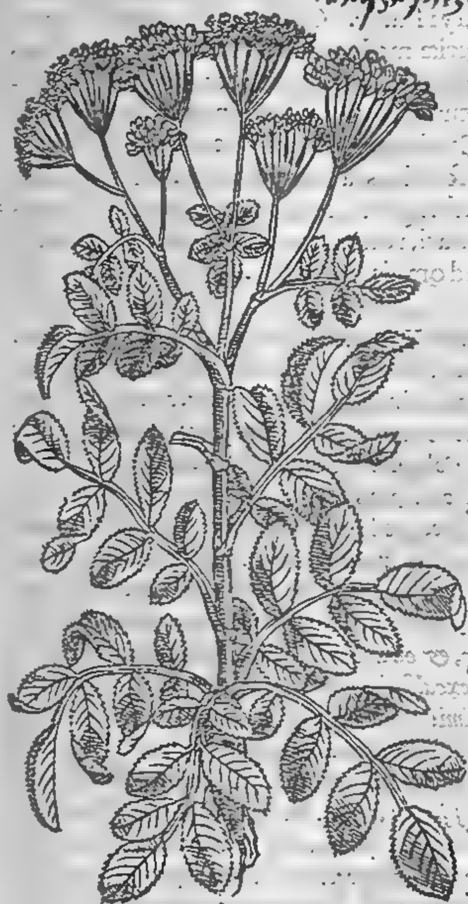

ELAPHOBOSCO fœniculaceus caulis est, aut rorimarino similis, geniculatus: folijs duûm digitorum latitudine, ut terebinthi, prælongis, aliquantum asperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia umbellas anethi similes, & semina eiusdem: florem subluteum: radice ternûm digitorum longitudinis, & crassitudinis unius, candida, dulci, esui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra serpentium ictus, datur semen in uino. Fama autem est, hoc pabulo ceruas serpentium morsibus resistere.

QVANQVAM aliqui profitentur, se Elaphoboscum in Italia inuenisse, atq; etiam quibusdam in hortis ostendere; herba tamen, quam pro eo demonstrant, folia profert incisuris multis diuisa, læuiaq;. Adeò ut hinc perspicuè intelligi possit, eam à legitimo Elaphobosco plurimùm dissidere, si Dioscoridi magis, quàm Plinio fides est adhibenda. Plinius siquidem libro, & cap. XXII. Elaphoboscum folijs smyrnij, & semine corymbaceo depinxit his uerbis: Elaphoboscum ferulaceum est, geniculatum, digiti crassitudine: semine corymbis dependētibus, simili effigie, sed non amaris: folijs olusatri. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus uerbis, quòd ea planè à Dioscoride dissentiat, Manardus Ferrariensis Plinij codicem deprauatum esse existimat. Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboscum legitimū paucis hodie cognosci, etsi frequens ubiq; reperiatur, illudq; esse cēset, quod uulgò officinis simul & herbarijs Gratia dei nominatur, è qua sui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij sententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, si per Gratiam dei eam plātam intelligit, qua officinæ utuntur. Quippe quòd hæc caule, & folijs hyssopo sit persimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut diam in Gallia plātam esse eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum existimauerim. Ipse equidem herbam quandam sæpius uidi, tum in Tridentino, tum in Goritiensi agro, cuius etiam hic picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphobosco respondet, ut non potuerit animus non inclinari ad credendum, hanc legitimum esse Elaphoboscum. Paucis admodum Elaphobosci facultates perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Elaphoboscus facultatis est calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ secundo maximè excessum ordine.

Imperatoriæ plantæ descriptio, & uires.

Elaphobosci consider.

Ruellij opin. suspecta.

Elaphobosci facul. ex Gal.

Μάραθρον. FOENICVLVM. CAP. LXVII.

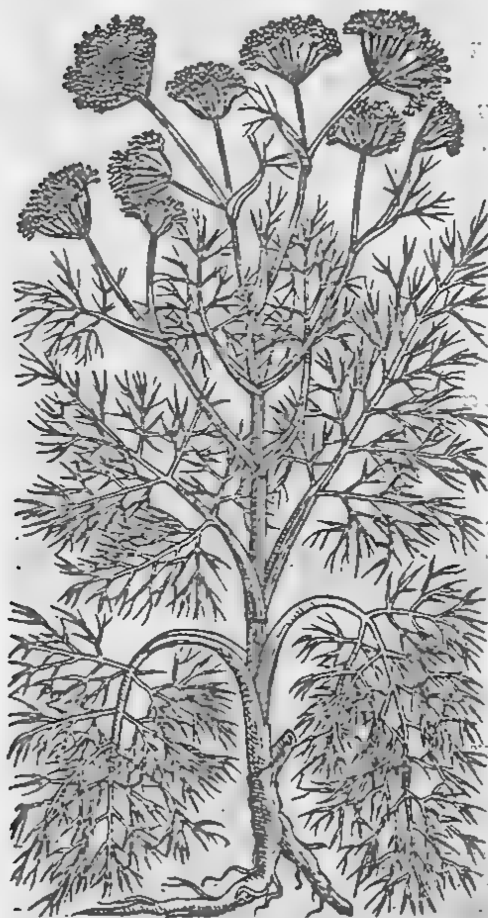

FOENICVLVM, si herba edatur, aut semen cum ptisana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus subditum proficit, quippe quod urinam excitet. contra serpentium ictus in uino conuenienter bibitur: menses ciet. in febribus nauseam, & stomachi feruorem ex aqua frigida potum sedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morsibus canum medentur. Succus caule, & folijs exprimitur, & in sole siccatus, in medicamenta adijcitur, quæ ad excitandam oculorum aciem commodè temperantur. Extrahitur succus ad eadem ualens, etiam semine uiridi, ramulisque, & radicibus prima germinatione incisis. In Iberia, quæ ad occidentem spectat, succum reddit gummi similem. Caulem medium, dum herba floret, rustici demetunt, ignique admouent, quò facilius ui caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius succo est, ad medicamenta oculorum.

Ἱππομάραθρον. FOENICVLVM ERRATICVM. CAP. LXVIII.

EST & syluestre fœniculum, magnum: fert autem semen cachryi simile. Cuius radix iucundè olet, potáque stranguriæ medetur: menses imposita ciet. Ventré sistit, radice, aut semine poto: contra serpentium morsus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum haustum: & fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & angusto folio: semine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & uiribus fœniculo respondet, sed ad omnia infirmius.

Fœniculi consideratio.

FOENICVLVM tam erraticum, quàm satiuum omnibus in Hetruria notum est. Seritur domesticum Februario mense uere ineunte, locis apricis, & modicè saxosis. quippe quod non minus in ciborum condimentis gustu grata quadam dulcedine placeat, quàm utile sit in medicamentis. Fœniculi meminit Plinius lib. xx. cap. xxiii. sic inquiens. Fœniculum nobilitauere serpentes, gustatu senectam exuendo, oculorumq; aciem succo eius reficiendo. Vnde intellectum est, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole siccatur, & ungiturq; ex melle. Vbiq; hoc est: laudatissimum tamen in Iberia è lacrymis fit, & ex semine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione incisis. Est & in hoc genere syluestre, quod alij Hippomarathron, alij Myrsineum uocant, folijs maioribus, gustu acriore, procerius, brachiali crassitudine, radice candida. nascitur in calidis, sed saxosis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo, & angusto folio, semine coriandri. Hæc Plinius, qui ferè omnia à Dioscoride mutuatus esse uidetur. Porrò alterum syluestris Fœniculi genus, cuius semen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod sciam, in Italia cognoscitur, & ostenditur.

Fœniculi uires ex Gal.

Fœniculum, ut memoriæ prodit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, tam ualenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium censeri possit. Desiccat uerò non æquè, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit: proinde lac procreat. quod si admodum desiccaret, non sanè generaret. Suffusis eadem ratione auxiliatur. Vrinas, mensesq; ciet. Est & aliud Fœniculum syluestre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac semen amplius quàm domestici, desiccandi uim obtinet. quocirca uentrem quoq; eo nomine sistere uidetur. Nec sanè manifesta illis inest calefactio. Huius non radix modò; sed & multò magis semen cachryi adsimile est: potestq; & calculos frangere, & aeruginosos sanare, mensesq; mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, sicut illud superius. Aliud est Hippomarathrum, cuius semen rotundum est, & acre, simile semini coriandri, facultate quidem hippomarathro simile, sed debilius.

Δαῦκος. DAVCVM. CAP. LXIX.

DAVCVM aliqui daucium uocant. Creticum folijs fœniculo simile, minoribus, & tenuioribus: caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: semine acri, candido, hirsuto, suauissimi odoris in mandēdo. Radix digitali crassitudine, & dodrantis longitudine adolescit. In saxosis nascitur, & locis sole illustratis. Aliud eius genus, syluestri apio simile, acre, odoratum, aromaticum olens, feruentis gustus. Probatissimum Creticum. Tertium assignatur genus folijs coriandri,

DAVCVM.

floribus albis, capite, & ſemine anethi, muſcario paſtinacæ: ſemine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium ſemen excalfacit. potum urinam, menſes, & partus extrahit: torminibus liberat: ueterem tuſsim mitigat. phalangiorũ morſibus potum in uino, auxiliatur: tumores illitu diſcutit. Seminis duntaxat in alijs generibus inualuit uſus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra uenenatorum iniuriam in uino bibitur.

Dauci conſideratio.

TAMETSI *nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica paſtinaca nihil prorſus differre contendant, affirmantes, hoc idem ſenſiſſe Galenum, & poſt ipſum Paulum; ij tamen, quantum equidem ſentio, manifeſtè falli deprehenduntur. Nam etſi rectè dici poſsit, Daucum eſſe ſylueſtris paſtinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit unquam ſylueſtris paſtinaca, cuius paulò ſuperius meminit Dioſcorides. Quandoquidem ſi unam, & eandem plantam eſſe Daucum, & agreſtem paſtinacam credidiſſet Dioſcorides, de ijs ſanè ſeorſum non diſſeruiſſet, neq; alterum ab altera proprijs capitibus diſiunxiſſet. Cæterùm cùm non deſint, quibus uideatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, uidendum eſt, an ita ſe res habeat. Mihi quidem inter eas diſcrimen fieri uoluiſſe Galenum, illud maximum argumentum eſt, quòd Dioſcoridem ſecutus & ipſe uarias utriſq; tribuerit uires, eaſq; diuerſis locis deſcripſerit. Dauci ſiquidem libro* VI. *Paſtinacæ uerò lib.* VIII. *mentionem fecit in ſimplicium cenſu. Hinc itaq; fit, ut apertè conijciam, Galenum inter illa diſcrimen nouiſſe: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium ſecuti, contrarium aſſerunt. Quorum præterea ſententiam, ipſius Galeni teſtimonio, facilè explodi poſſe putauerim, nec ſolùm quòd diuerſis capitibus utriuſq; uires ſpeciatim tractauerit; ſed quia libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, Daucum non eſſe paſtinacam clariſsimè oſtendit, cùm inquit. Daucus, quẽ quidam ſtaphylinum nominant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus. In quibus ſanè uerbis Galenus perſpicuè ſatis declarare uidetur, Daucum non ſibi, ſed alijs paſtinacam agreſtem appellari. Quamobrem cum Dioſcoride non modò dixerim; ſed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius eſt, quod ſylueſtrem paſtinacam æmulatur. Hoc enim in Senenſi agro, præſertim in maritimis, frequentiſsimum naſcitur. Creticũ autem legitimum ex Creta tantùm afferri exiſtimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & ſemine cumino ſimili, in quàm plurimis etiam Italiæ locis reperitur.*

Quorundam error.

Dauci uires ex Galeno.

Dauci uires tradidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum ſuprà citato, ubi ita ſcribit. Daucus, quem quidam ſtaphylinum nuncupant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus, cæterùm in omnibus uehementior. At domeſticus comeſtilis quidem, ſed imbecillior. Acrẽ, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehenſa flatuoſum quiddam obtinet, ac uenereum. Semen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad uenerem ſtimulandi potentiam poſsidet. Agreſtis uerò planè flatu caret, quod ἄφυσον uocant: ac proinde urinam, menſeſq; ciet.*

Δελφίνιον. DELPHINIVM. CAP. LXX.

DELPHINIVM ſurculos emittit à radice una ſeſquipedales, aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuiſa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræſentant: vnde tractum nomen eſt. Flos uiolæ albæ non diſsimilis; purpureus: & ſemen in ſiliquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi poteſt, ab ſcorpione percuſsis. Aiunt enim obiecta herba, ſcorpiones reſolui, atque ignauos torpeſcere: ſemota uerò ea, ſeſe recolligere. Prouenit in aſperis, & apricis. Alterum eſt delphinium, quod Romani buccinum uocant, ſuperiori ſimile, ſed folijs, & ramis longè gracilius. Viribus eiſdem pollet, ſed non ita efficacibus.

Delphinij cõſideratio.

QVANQVAM *ſcribit Ruellius, herbam in Gallia naſci, cui rura nullum adhuc nomẽ impoſuerunt, quæ omnibus prorſus notis Delphinio reſpondet; in Italia tamen nemo hactenus, quod ſciam, legitimum oſtendit. Ex quo tantum abeſt, ut putauerim unquam, illud Ruellij uerum ac legitimum fuiſſe Delphinium, ut etiam ſim plerunq; ſuſpicatus, hoc Delphinij caput in Dioſcoride ſpurium ac aſcititiũ eſſe. Nec temerè, ut arbitror: nam ſuſpicio inde ortũ ſuum habuit, quòd Delphinium nuſquam, quantum equidẽ legerim, deſcribatur à Galeno, Oribaſio, & Paulo: cùm tamen horũ alius hiſtoriam, alius uires plantarum ex Dioſcoride bona fide in ſuo quiſq; ſimplicium cenſu referat. Cæterùm non deſunt etiam qui uelint, eam plantam Delphinium eſſe, quam Germani uulgò uocant Ritterſporn, id eſt, Equitis calcar, herbariorum uerò uulgus Cõſolidam regalem: quam nos inter ſylueſtris Cumini genera ſuperius retulimus. Verùm cùm hæc unum tantùm emittat à radice caulem, non autem plures ſurculos: folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ uiolæ æmulos, horum ſentẽtiam cur probem, non habeo. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis uocatam, ſiliquarum*

Quorundam opiniones reprobatæ.

quarum conuexitate freti, & decepti, Delphinium esse crediderint. Quorum grauis error ita euidens est, ut iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, q in Delphinio (si tamen eius caput legitimum est) folia, non siliquæ, quæ delphinorum formam repræsentent, requirantur: foliaq; sint tenuia, longa, diuisa: flores uerò purpurei: et tota denuq; Delphinij facies ea depingatur, quæ cũ Sena quàm maximè pugnet, ut mox patebit. Nam quoniam Delphinij occasione in Senæ sermonem incidimus, cùm huius nusquam, quod inuenerim, meminerint Diosc. Galenus, Paulus, & ueterum Græcorum alij, sitq; in repurgandis humoribus non modò innoxium, sed etiam summè utile medicamentũ, hunc locum nõ transeundum duximus, quin de Sena differamus, eiusq; historiam, et uires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertũ est, describamus.

Senę delineatio.

Constat itaq; SENA, Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ crassis, suppinguibus, fabarum sapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modũ flexiles. Flores ei emicant aurei, ueluti brassicæ, purpureis intercursantibus uenulis: quibus succedũt folliculi falcati, adeoq; natura compressi, ut superior mẽbrana inferiori cohæreat: in quibus semen continetur in nigro subuirescens, uuarũ uinaceis usq; adeò simile, ut non facilè primo oculorum intuitu alterum ab altero discernatur. Folliculi è ramusculis prominent, tenui pediculo appensi. quo fit, ut maturescentes, paruo uentorum flatu facilè decutiantur. Planta est frigoris impatiens. ob idq; seri uult maio, nec ultra autumnum perdurat. Siquidem (ut pluries expertus sum) prius sata, facilè frigore deperditur, serius uerò hyemem similiter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in suo de simplicium medicamentorum uolumine, ubi sic habet ex auctoritate Abehanifa. Sena asseruatur sicca, siliquas lunatas, & oblongas profert: in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idq; facilè uentorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio.

Ruellij hallucinatio.

Cuius postremis uerbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimauit, quam Theophrastus libro III. capite XVII. de plantarum historia Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, ubi passim legitima Sena seritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam uocatam, ratus easdem plantas esse. Sed eius error hinc præterea apertissimè diluitur, quòd Colutea siliquas profrat colore in purpurã primùm uergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ si premantur, crepitũ magnum edunt: semine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena uerò siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen includitur uinacearum instar. Adde etiam, quòd Colutea arbor sit multis perdurans annis, Sena uerò non nisi paucis mensibus uiuat. Quo fit, ut iam omnibus palàm sit, Ruellium hac in re manifestè cæcutiuisse, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis asserat Fuchsius in suis de plantarum historia commentarijs, has plantas facultate inter se minimè differre; cum tamen in errore uersari putauerim, quòd certò sciam Coluteæ semen non minus, quàm genistæ uomitiones ciere.

Coluteæ, & Colyteæ mentio.

Colutea, ut de ea quoq; hic aliquid dicamus, Theophrasto autore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbos magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pinguescunt. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi cùm Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cùm iam in aqua pullulare inceperit. Foliũ habet non absimile fœno græco. Germinat primo unicaulis, triennio maximè: spargitur deinde in ramos, quartoq; anno arborescit. hæc Theophrastus. Ex quibus sanè uerbis liquidò apparet, quàm maximè à Colutea differat Sena. Fuchsius & medicinæ, & Græci sermonis peritissimus, plantã hanc non Colyteam, sed Coluteam à suo se errore uindicans, appellandam censuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato, ubi eam ijs depingit uerbis. Arbor circa Idam proueniens, quam Colyteam uocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, interuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotundiori, amplioriq;, ut uel ulmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruosoq;: cortice non leui, sed quasi uitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, uerùm uibratis, & admodum flauis. Fructu, floreq; carere putatur. Ex his Theophrasti uerbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etsi Theophrasti æuo Liparæ peculiaris fuerit; hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam uidimus, præsertimq; in Tridentino agro apud Ananios, ubi ego primùm eam quàm plurimis ostendi.

Mesuis, & Brasauoli lapsus.

Sed ut eò, unde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs longè præstantiores esse. Huic uerò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis uir doctissimus; sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri uidetur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus cõfundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobaui. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duùm esse generum: alterum per se caducum, & in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus inanidum: alterum uerò, quod ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in umbra siccatur, sed hoc uenundatu rarum. Cui sanè, ut iam millies periculum fecimus, non minor deiectoria uis inest, quàm folijs. Primum uerò genus, quo Venetijs omnes ferè officinæ scatent, non modò minorem bis, fortè di uim habet; sed propè nullam. Vt hinc planè colligere liceat, Mesuem hic non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm utuntur ij, qui Mesuæ falsò reclamant. In quorum numero ego quoq; quandoq; fui. uerùm cùm postea integrum Senæ campum seuissem, ut folliculos decerptos uirentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facilè comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis uti uoluerint, Senam serant, ut folliculos optimos habeant, uel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus folijs tutius, & efficacius utantur. Obest Sena (ut idem Mesues inquit) nonnihil uentriculo. quamobrem ut hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & uentriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quòd degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint.

...terint. quæ omnia potius Senam roborare uentriculum indicant, quàm ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoq; pedibus eo: nam etsi quibusdam, præsertimq; mulieribus, quandoq; contingat, ut epoto Senæ diluto, eorum intestina torminibus uexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisq; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, ut eos non paruam extensionem faciant, dum uiam ad exitum quærunt. Neq; tamen me unquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, uentriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ uires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitam deijcere memoriæ mandauit. Id quod non sine eruditorum... silere coëgit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut suam potius tueretur sententiam, quàm ueritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atq; agarico conflatum, quod cuidam Illustriss. ac Reuerendiss. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarissimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumq; excipiebat, argumento quòd hæc duo (ut ipse asserebat) maximè uentriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præstantiæ, ac uiriū agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituitæ præsertim infarctu ortis, Dioscorides, Galenus, & Mesues, quantisq; laudibus Senam extulerit Actuarius. Cæterum è Sena, ea magis probata, quæ ex Alexandria Aegypti, uel ex Syria affertur, quanuis è nostratis adhuc in agro uirentis, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim. qui tutò, largeq; omnes purgat humores. Daturq; commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuscunq; ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præstat, quàm decoctum, quòd nulla ex parte exhalet: cuius unciæ quinq;, uel sex aluum modestissimè, & sine molestia soluunt. Quòd tutò dari possit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deijcienda aluo præstantius, atq; ualentius, si cassiæ nigræ, aut mannæ, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosatum solutiuum uocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. Præstantissimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electissimæ Senæ drachmæ sex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma una, florum buglossi drachmæ duæ: miscenturq; omnia, & fictili uitro circumlito, siue stagneo uase angusti orificij excipiuntur, et affusis feruentis aquæ, aut seri caprini uncijs decem, uasis osculum adeò occluditur, ut nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anserinis farcto, igniq; calefacto uas inuoluitur, reponiturq; in arca, ubi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore dilutum omnē facultatem in se recipit. Sunt præterea, qui uindemiæ tempore Senæ folia in mustum conijciant, uinum inde conficientes, quod alui deiectoriam uim obtinet. Educit Sena per inferna (ut Mesues testatur) bilem tum atram, tum flauam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantùm, sed etiam pituitam, quod sanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, confertq; omnibus eorum incommodis. Viscerum obstructiones aperit, auget iuuentutem, seniumq; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusionibus utiliter decoquuntur, præsertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in uniuersum est medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodest delirio, amentiæ, scissuris totius corporis, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, pruritui, & epilepsiæ. Cor etiam roborat, si tamen ijs potissimùm commisceatur medicamentis, quæ ipsum maximè confirmant, ueluti uiola.

Senæ, & eius diluti vires.

Diluti præparatio.

Senæ vires ex Mes. & Serap.

PYRETHRVM.

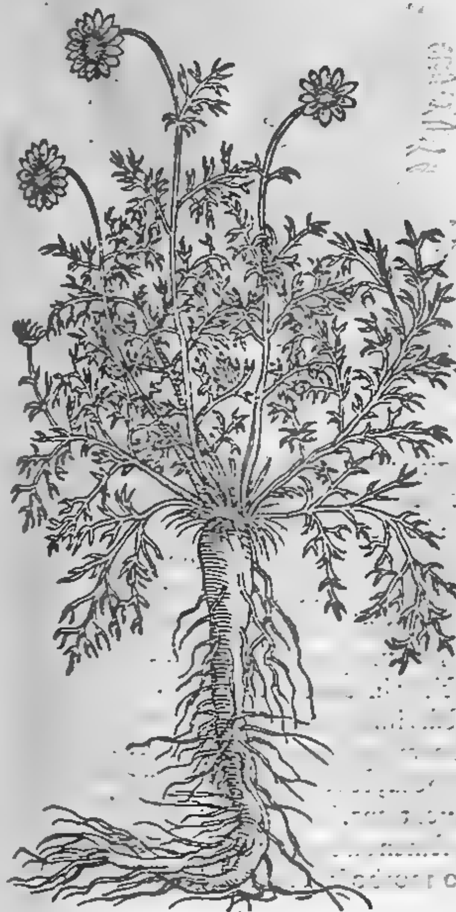

Πύρεθρον. PYRETHRVM. Pyretrum
CAP. LXXI.

Saliuaria

PYRETHRVM Romani saliuarem vocant. Folia, caulemq; emittit, vt daucum syluestre, & fœniculum: vmbellamque anethi, circinatæ rotunditatis. radix longa est, pollicis crassitudine, gustu feruidissimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: mansa pituitam extrahit. Sudores ciet, peruncto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax: contra perfrictiones membrorum, resolutionesque eximiè conducit.

Pyrethri consideratio.

PYRETHRI radix officinis omnibus est nota, in frequentiq; usu habetur, præsertim in dentium cruciatibus. Nascitur Pyrethrum in quibusdam quidem Italiæ montibus, sed non adeò acre, ut quod ex Orientalibus regionibus Venetias aduehitur. Huius plantas uidi primùm ego in Bausano Tirolensium emporio in hortulo

in hortulo quodam Blaſij Sbaicher medici in ſimplicium facultate peritiſsimi, quæ folijs, caule, radicéq; multis diſcre-pantibus notis Dioſcoridis Pyrethrum referebant. Veruntamen non illis erant umbellæ anetho ſimiles, quales Pyrethro reddidit Dioſcorides, ſed potius flores anthemidis modo ſpectabantur. id quod etiam teſtatur Ruellius de Pyrethro, quod in Gallia prouenit. Ex quo facilè adductus ſum, ut ſuſpicandum putem, aut hoc in loco Dioſcoridis codicem librariorum negligentia deprauatum eſſe, aut plura Pyrethri genera reperiri. Cæterùm ſunt ex rei herbariæ prudentibus, qui nouum quoddam Pyrethrum oſtendant, paſsim ferè in pratis, ac incultis naſcens, folijs hortenſis paſtinacæ proximis. Cuius radix etſi primo ſtatim guſtu acris non ſentiatur; poſtea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces ſua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non eſt (ne fallatur guſtus) cum legitimi Pyrethri ſapore comparanda: quippe qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur.

Pyrethri uires ex Gal.

Pyrethri meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires ijs deſcripſit uerbis. Pyrethri radice potiſsimè utimur, cauſticam, urentémue facultatem obtinente: qua utiq; etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc ſtupidos quoq;, quos [illegible] uocant, & reſolutos adiuuat.

ROSMARINVM.

Roſmaria.

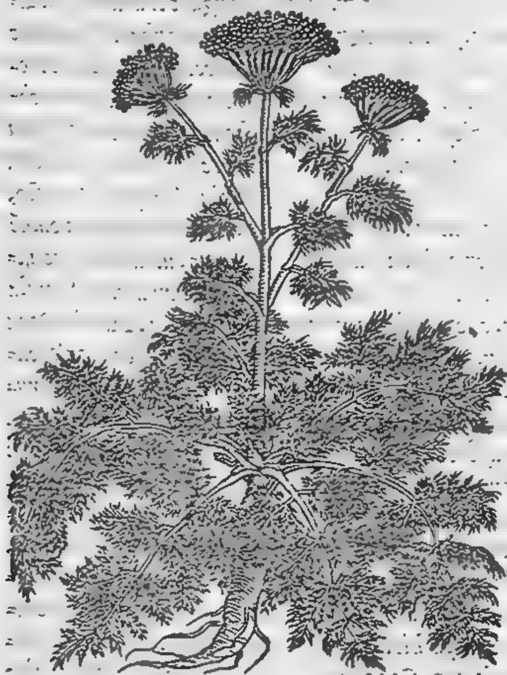

ROSMARINVM CORONARIVM.

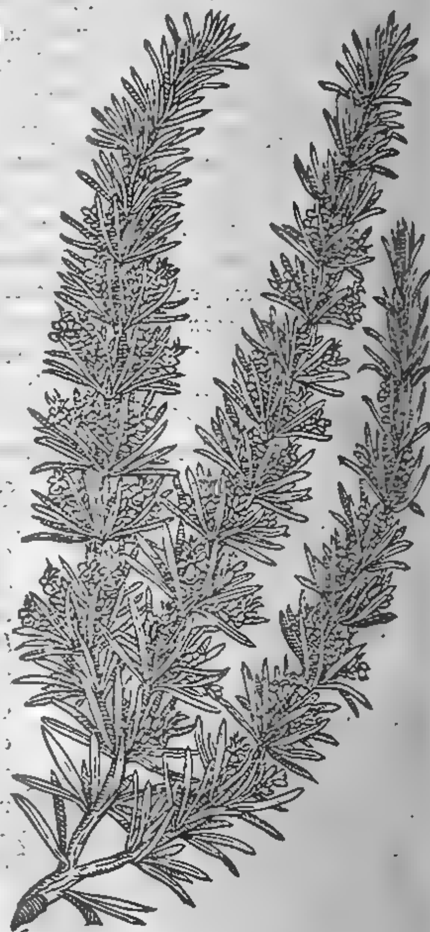

Λιβανωτίς. ROSMARINVM. CAP. LXXII.

DVO Roſmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumque, cuius ſemen cachrys uocatur. Folia fœniculi habet, craſsiora, & latiora, in rotæ ſpeciem, humi ſparſa, iucundè olentia: caulem cubiti altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine umbellam, in qua ſemen copioſum, candidum, ſphondylio ſimile, rotundum, anguloſum, acre, reſinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Eſt & alterum omnino conſimile, ſemen ferens latum, nigrum, uti ſphondylion, odoratum, minimè exurens: radice foris nigra, intus ſi frangatur, alba. Verùm id quod ſterile dicitur, illorum planè ſimilitudinem refert: ſed neque caulem, neque florem, neque ſemen promit. Naſcitur in ſaxoſis, & aſperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia ſiſtit: ſedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit ſtrumas, & abſceſſus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum uino potæ, & contra ſerpentium morſus conueniunt: menſes, & urinas cient: veteres tumores illitu diſcutiunt. Tam radicis, quàm herbæ ſuccus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum ſemen ad eadem pollet: ſi comitiale malum ſentiatur, aut uetus pectoris uitium, auxilio eſt. regio morbo laborantibus cum uino, & pipere

datur:

datur: sudores mouet, cum oleo perunctum; ruptis, & conuulsis prodest. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat uitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus utendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud sua acrimonia arteriam exasperat. Rosmarinum cum erica nasci, folijs lactucæ syluestris amaræ asperioribus, candidioribusque, radice breui, Theophrastus author est: potuque idipsum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet excalfaciendi, & uehementer exiccandi. Quare abstergentibus medicamentis inseritur. contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die soluatur.

Λιβανωτὶς στεφανωματική. ROSMARINVM CORONARIVM. CAP. LXXIII.

Rosmarinvm, quo coronarij utuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia minuta, densa, longa, exilia, subter incana, supernè uirentia, grauiter odorata. Excalfactoria ui præditum est. Regium sanat morbum, si decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans exercitationi se crediderit, in balnea descendat, & merum potet. Acopis, gleucinoque unguento admisceri solet.

Primvm, ac summum Libanotidis, siue Rosmarini genus, quod mas appellant, sub duplici differentia à Dioscoride repræsentatum, aliquoties uidi Venetijs in horto amœnißimo Maphei medici excellentißimi, nullis sanè deficientibus notis, quas illi Dioscorides aßignauit. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nusquam mihi uidere licuit, tametsi id inibi nasci non negauerim. Sed certè Cordum in suo dispensario hallucinatum crediderim: quippe qui existimauerit syluestrem Angelicam esse Libanotim. Porrò Rosmarinum, quo (ut Dioscorides inquit) coronarij utuntur, nostras nimirum uulgare est, quod in hortis, ac uiridarijs paßim, & in uineis alicubi plantatum conspicitur. Id in frequentiori usu est, notiusq; omnibus, quàm ut de eo plura dici debeant. Cæterùm uariat, mea quidem sententia in Rorismarini descriptione Theophrastus, qui libro IX. cap. XII. de plantarum historia, de Rosmarinis hæc posteritatis memoriæ prodidit. Rosmarini genera, inquit, duo; alterum sterile, alterum fertile: & alterum tam fructu, quàm folio utile, alterum tantùm radice. Fructus cachrys uocatur. Fertile folium habet palustri apio simile, sed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, crassam, candidam, et uelut thus redolentem: fructum candidum, scabrum, oblongum. Nascitur potißimùm solo squalido, atq; saxoso. Radix medicamento ulcerum utilis, & mensibus pota in uino nigro austero. Fructus ad urinæ stillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ constat, sed scabriori, candidioriq; radice breui. Nascitur id quoque prædicto solo (aliàs, ut Hermolaus legendum censet, & hic à Dioscoride commonemur, ubi erica) lætißimum. Radix partim superius, partim inferius purgat. Quod enim germen uersus consistit, superius purgat: quod terram uersus, inferius. Prohibet & uestibus interposita uermiculos noxios. Colligitur per messem tritici. hæc Theophrastus. Libanotidis, siue Rosmarini tum historiam, tum facultates descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Libanotides tres sunt, una sterilis, duæ fructum ferentes: omnes uerò eiusdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ, mistus melli obtusam oculorum aciem ab humorum craßitudine curat. Porrò eius libanotidis, quæ ad coronas est utilis, quam Romani rosmarinum nuncupant, decoctum; regio morbo laborantes potum adiuuat. Omnes enim libanotides abstergentis, & incidentis facultatis participes sunt. hæc Galenus. Cæterùm Cachrys non modò Rosmarini semen, significat; sed etiam quarundam arborum nucamenta, uel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici possint: quæ tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia uisuntur in corylo, cui sunt longo piperi similia, item in nuce, ac quercu. Nisi inter hæc ueteres Græcos autores aliquam nouisse differentiam sit iudicandum, quòd apud plerosq; non cachrys, sed canchrys pro Rosmarini semine scriptum reperiatur. quæ tamen uoces hactenus à recentioribus confundi inuenio.

Rosmarinorum consid.

Rosmarini uires ex Gal.

Cachrys quid.

Σφονδύλιον. SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

Sphondylivm folia quadantenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius assurgentes: in quorum cacumine semen duplex, seseli simile, sed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Nascitur in palustribus, & aquosis. Potum semen pituitam per aluum extrahit. medetur iocineris uitijs, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, uuluarum strangulationi: ueternosos suffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta ilitum, serpentia ulcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & iocineris uitia: circumrasa eadem, & iniecta callos fistularum derodit. Recentis floris succus exulceratis auribus, purulentisque accommodatur. qui cæterorum succorum more exprimi, dein recondi solet.

Sphondylij consideratio.

SPHONDYLIVM.

RARA *admodum sunt prata, uligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoq; Sphondylij plantas non habeant: eaq; præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie uirent. In his sanè Sphondylium copiosum nascitur, folio platani, aut panacis: caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente: in cuius cacumine umbella insidet, albis floribus referta: è quibus semen prodit, seseli non absimile, latius tamen, ac squamosum, sapore iniucundo, ut quod cimices fermè resipiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, gustu non ingrato. Huius semine utuntur quidam seselis uice, quòd alterum alterius effectus præstare existiment.* *Fuch. error.* *Porrò Fuchsius non uidetur satis Sphondylium nouisse, quòd ipsum unà cum Acantho depingat, uocetq; Acanthum Germanicam. Cui facilè imposuerunt officinæ Germaniæ, quæ foliorum similitudine deceptæ, pro Branca ursina Sphondylium usurpant.* *Sphondylij uires ex Gal.* *Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus libro* VIII. *simplic. medicamentorum, sic inquiens. Sphondylij fructus acris, & secantis est facultatis. Itaq; ad asthma, & comitialem morbum aptum est medicamentum: prodest & regio morbo. Et radix nimirum assimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & insuper fistularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumrasam. Porrò floris etiam succus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur.*

Νάρθηξ. FERVLA. CAP. LXXV.

E' VIRIDI Ferula medulla pota utilis est ad cruentas excreationes, cœliacosque: contra uiperarum morsus in uino datur: erumpentem naribus sanguinem indita sistit. Semen potum torminosis auxiliatur: sudores ciet, uncto ex oleo corpore. Caules si edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternûm sæpe cubitorum: folia fœniculi, longè asperiora, & latiora. quæ ab imo caule vulnerata sagapenum efficitur.

FERVLA.

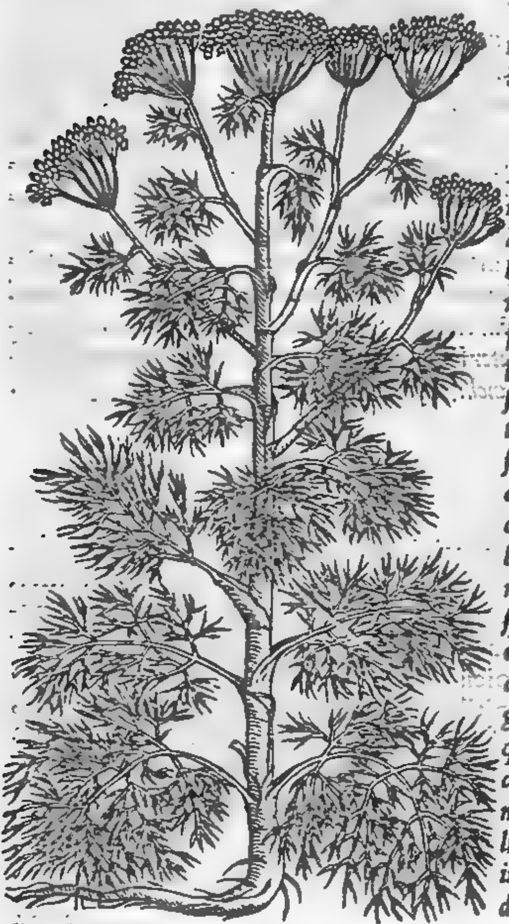

Ferulæ historia.

FERVLA *æstuosis nascitur locis: ideoq; nil mirum, quòd Apulia Ferularum sit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præsertim apud Centumcellas, & in uniuersis Hetruriæ maritimis. E quibus prima tantùm germinatione corculum quoddã pastores eximunt oui luteum induratum referens, quod sub cineribus assatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & sale conspersum, non modò gustui gratissimus est cibus; sed etiam ad excitandam uenerem ualentissimus. De Ferulis latius disseruit Theophrastus libro* VI. *cap.* II. *de plantarum historia, ubi ita scribit. Ferulaceum genus in plures spargitur species. Sed primùm de eo, quod commune omnium constat, dicendum est, scilicet de Ferula, atq; Ferulagine: seu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm: seu etiam alterum sit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conspici possit, consimilis certè sentitur, præterquàm ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodùm surgit, Ferulago autem humilis. sed utriusque caules ambæ, & geniculatæ sunt. Folia, & cauliculi quidem, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, sicuti arundinea proueniunt: nisi quòd deflexa hæc magis, mollitiæ, magnitudinisq; causa. Folium enim grande, molle, multifidum, ut capillamenti modo ferè inspectetur: maxima, quæ terræ proxima sunt, & reliqua subinde ad portionem. Flos melinus: semen obscurum, anetho simile,*

sed maius.

sed maior. Finditur cacumine, & in stipites quosdam haud magnos dispergitur: quibus flos, semenq; insidet. nec flore, fructúue laterales caules carent, sed anethi modo ferunt. Annuo caule constat, & germinatio in uere primùm foliorum, tum caulis, ut etiam in cæteris fieri solet. Radice altè descendit, eademq; singulari innititur. Talis Ferula est. hæc Theophrastus. Porrò Ferulæ (ut Plinius est autor libro XXIIII. cap. primo) asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris uerò iumentis præsentaneo ueneno. qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (ut idem Plinius libro XX. cap. XXIII. testatur) murænis infestissima est: tactæ siquidem ea moriuntur. In insula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandescere, scripsere quidam. Apuli lignorum uice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur. Ferulæ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ferulæ semen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam uocant, adstringentem qualitatem participat. Cuius nomine sanguinem spuentibus, & cœliacis conuenit.

Ferulæ uires ex Gal.

Πευκέδανος. PEVCEDANVM. CAP. LXXVII.

haarstrang

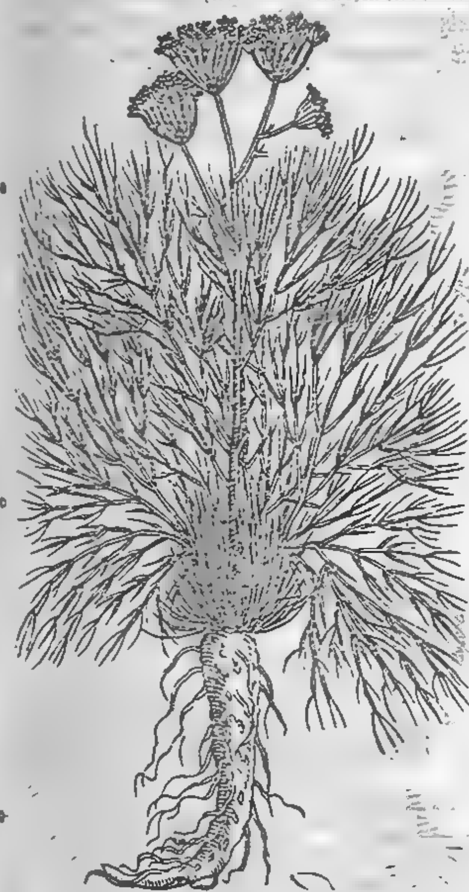

PEVCEDANVM caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo similem: comam habet statim ab terra copiosam, spissamque: flore luteo: radice nigra, crassa, graui odore, succosa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensq; è plaga succus umbræ mandatur: in sole siquidē confestim euanescit. Colligitur capite prius, & naribus rosaceo perfusis, ne capitis dolor premat, & uertigo sentiatur. Assatione radix inutilis fit. Tam lac, quàm succus radice, & caulibus extrahi solet, sicuti è mandragora: uerùm inefficacior succo lacryma habetur, & uelocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris similitudine, caulibus, radicibúsque adhærens. Præfertur succus è Sardinia, & Samothrace, colore ruso, odore graui, feruens gustu. Ex oleo, & rosaceo illitum Peucedanum prodest lethargicis, phreneticis, uertiginosis, comitialibus, & longis capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, conuulsis. omnibus, in uniuersum, uitijs neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodest. Eius olfactu respirant uuluæ strangulatus, & ueternosi reuocantur. Incensum serpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex rosaceo instillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tussim efficacissimè ex quo assumitur: suspirijs, torminibus, & inflationibus subuenit. Ventrem leniter emollit, lienem absumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad uesicæ cruciatus, & renum distentiones potum: uuluam aperit. Radix ad eadem utilis est, sed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, sordida ulcera purgat, & uetera cicatrice obducit: squamas ossium extrahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resoluitur.

QVONIAM *nullis prorsus foliorum, ac seminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræsentauit Dioscorides, utpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quàm ut longiorem descriptionem postularet; idcirco nobis quidem perdifficile esse iudico, decernere quódnam genus herbæ hodie in mediū afferri possit, quæ legitimum Peucedanum referat, præsertim cùm Theophrastus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cùm scribat Dioscorides, Peucedanum nasci coma statim à terra copiosa, ac spissa, hinc planè coniectandum uidetur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum cōstet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, fœniculi, aut anethi effigie: Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum, Dioscoridis testimonio, florem proferat melinum, siue luteum; non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella sustineri, cùm omnes ferulaceæ stirpes, & quæ fœniculo, & anetho similes habentur, cuiusmodi sunt, quæ hoc in loco à Dioscoride recensentur, umbellas in caulium cacuminibus gignere conspiciantur, è quibus semen prodit fœniculi modo. Quòd si ita se res habet (ut equidem existimo) asserere non dubitauerim, me sæpenumero Peucedanum uidisse in Ananiensibus montibus, ubi huiusmodi plantæ frequētissimæ proueniunt, quæ non solùm prædictis notis Peucedano adstipulantur; sed etiam radice, quam habent nigram, crassam, succi plenam, grauiterq; olentē. In hac itaq; sententia persistam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus,*

Peucedani cōsideratio.

uerum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus uulgò officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate sunt præditæ. Cuius uerò plantæ hæ sint radices, ego quidem proferre non possum: eas siquidem hactenus non nisi siccas, & sine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Prætulit Dioscorides Sardonium peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduchi posset, cùm frequens, nec longa sit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde seplasiarijs, si rerum legitimarum studio caperentur, facilè Peucedani radices conueherentur. Peucedani ui res ex Gal. *Peucedani meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit in hunc modum. Peucedani radice quidem maximè, sed tamen etiam succo, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiusdem speciei facultatis: sed ualentior succus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex crassitudine, & uiscositate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus sumptus, sed tamen etiam olfactu prodest. Porrò quòd incidat, & extenuet, sæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impositus protinus sedauit, quia uidelicet tenuium est partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nēpe incidendo, digerendo, atq; extenuando crassos humores. Sed & radice ad hæc uti licebit: quæ et squamas celerrimè ab ossibus detrahit, quia uidelicet ualidè desiccat, minus tamen quàm succus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine secundo iam completo: desiccat uerò tertio iam incipiente.*

MELANTHIVM SATIVVM.

MELANTIVM SYLVESTRE.

Μελάνθιον. GITH, SEV MELANTIVM. CAP. LXXVIII.

Gith exilibus surculis fruticat, sæpe binos dodrantes excedens: folijs, ut senecionis minutis, sed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercursantibus intus membranis: quibus semen includitur nigrum, acre, odoratū, quod panibus inspargitur. Capitis doloribus illitum fronti, subuenit. discutit recentes oculorum suffusiones, tritum ex irino, & infusum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoresque uetustos, cum aceto illitum: circumscarificatos clauos excutit, cum uetere urina impositum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & colutum prodest. teretes uētris tineas expellit, peruncto ex aqua umbilico. destillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menstrua ciet, multis diebus sumptum, & lac extrahit: difficultatem spirandi cum uino potum, leuat: phalangiorum morsibus ex aqua, drachmæ pondere, haustum auxiliatur. Incenso serpentes fugantur. Tradunt largiùs epotum enecare.

Melanthij cõſideratio.

Gith, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Legitimum folijs eſt minutim inciſis, ramulis tenuibus, capitulis in ſummitate oblongis: in quibus ſemen includitur nigrum, intercurſantibus membranis diſtinctum, acre, ac odoratum. Seritur in hortis, & uiridarijs, atq; etiam in alijs locis ſatum prouenit. Quod cùm ante nos probè animaduertiſſent Hermolaus, & Ruellius, aſſeruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam ſtirpem legitimum Melanthium eſſe, quæ inter ſegetes in aruis paßim naſcitur, folijs ferè porri: caule prælongo, hirſutoq;: flore purpureo, roſæ paruæ effigie. Et rectè, mea quidem ſententia, iudicarunt: ſiquidem herba illa cum Dioſcoridis hiſtoria quàm maximè pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium refrat, ſicuti neq; etiam ſemine. quod etſi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen guſtui aliud repræſentat, quàm amaritudinem ſimul & aſperitatem. Hinc itaq; perſpicuum eſſe poteſt, Braſauolum, alioqui medicum clarißimum, in ſuo ſimplicium uolumine Romæ excuſo manifeſtè cæcutiuiſſe. quippe qui affirmare nõ dubitauerit, illud uerum, legitimumq; eſſe Melanthium, quod in ſegetibus paßim ſua ſponte naſci ſuperius diximus, quodq; uulgò Gittone à Ferrarienſibus appellari ſcribit. Cuius error non ſolùm prædictis rationibus; ſed ea quoq; herbæ appellatione facilè deprehenditur, quòd etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum eſſe Melanthium exiſtiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomẽ Gittone denotare uideatur, quàm ſpurium Gith, quod ideo Githago, et pſeudomelanthium uocari poteſt. quẽadmodum et id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud ſignificat, quàm ſpuriam tritici ſpeciem. Quod cùm poſtea ipſe Braſauolus animaduerteret, noſtris fortaſſe, aut aliorum commentarijs admonitus, ſuam reuocauit ſententiam. Quare poſthac Braſauoli quoq; ſententia, ij damnandi erunt, qui in hac perſiſtent opinione. Iam igitur conſtituamus licet, uerum Gith in hortis, & uiridarijs ſatum prouenire, in quibus frequentißimum ſeritur in Germania.

Braſauoli erratum.

Melanthium ſylueſtre.

Cæterùm eſt & ſylueſtre Melanthium, quod in Hetruria reperitur, hortenſi non admodũ dißimile, capitibus tamen grandioribus, & ſemine minus odorato. Ex quo quidem planè colligere poſſumus, pſeudomelanthium ſponte inter ſegetes naſcens, quod uocant uulgò Gittone, nullo modo ſylueſtre Melanthium eſſe. Sed longè minus id fuerit Lolium, ut apertißimè hallucinatus credidit Fuchſius, medicus alioqui peritißimus: cuius error à nobis exploſus eſt libro ſecundo in lolij mentione. Porrò & illud ſemen odoratum, ſubrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm uſurpant, ſeplaſiarijs Nigella Citrina uocatum, Melanthij genus eſt. quippe ipſa ſeminis forma, odor, ac ſapor nihil prorſus à Melanthio diſcrepant. Verùm ſi modò in aliquo dißident, color eſt, qui in altero niger, in altero uerò ſubflauus conſpicitur. Quo fit (quod etiam ſuperius de Cumino differentes diximus) ut magno in errore uerſentur Monachi illi, qui in Meſuem commentarios edidere, quòd præter rationem aſſerere ſint auſi, Nigellam ſubflauam, nil aliud eſſe, quàm Cuminum ſylueſtre primo generi à Dioſcoride aßignatum. Melanthij meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque deſiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium eſſe partium: unde etiam deſtillationes ſanat, calidum in linteo admotum, atque aßiduò olfactum. Quinetiam ſi intrò in corpus ſumatur, uel maximè flatus extinguit. Hinc conſtat eſſentiæ ipſum eſſe ſubtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ. Propterea ſanè etiam amarum eſt. Oſtenſum uerò in quarto horùm uoluminum eſt, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit ſubſtantia, amara proueniat qualitas. Itaq; mirum non eſt, ſi lumbricos interimat non eſum modò, ſed etiam foris uentri impoſitum. Siquidem & id præſtare poſſe ſaporem amarum monſtratum eſt. Neq; ſanè etiam mirandum, ſi lepras, clauos, myrmecias eijciat, ei præſertim, qui in ſuperioribus libris comprehenſorum haud eſt immemor. Sic uerò etiam orthopnœam iuuat, & menſes prouocat, qui utiq; ob craßitiem, aut uiſcoſitatem humorum retenti fuerint. In ſumma, ubi inciſione, extérſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtantißimum id remedium eſt.

Melanthij uires ex Gal.

Σίλφιον. LASERPITIVM. CAP. LXXVIII.

Laserpitivm in Syria, Armenia, Media, & Libya naſcitur: caule ferulaceo, quem maſpetum uocant: folijs apio ſimilibus: lato ſemine. Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, ueſicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & ſtrumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: iſchiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excreſcentibus circa ſedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota reſiſtit: os commendat, cibis, aut ſali permiſta. Laſerè radice, atque caule ſcarificatis colligitur. Præfertur autem rufum, tranſlucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore ualens, ſuaui guſtu, quod dilutum facilè albeſcit. Cyrenaicum ſi quis deguſtauerit, humorem toto corpore ciet: blandiſsimo odore, adeò ut ne os quidem guſtantium niſi paululum ſpiret. Medicum, & Syriacum minus uiribus ualent; & magis uiroſum reddunt odorem. Laſer omne antequàm ſicceſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomento. quod maleficium deprehenditur guſtu, odore, uiſu, & dilutione. Caulem aliqui ſilphion, radicem magudaris, & folia maſpeton uocauere. Efficaciſsimum laſer, mox folia, poſtremò caulis. Acrem uim habet, inflationes facit: perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias ſanat, oculorum aciem exacuit: & incipientes ſuffuſiones, illitum cum melle, diſsipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyſſopo, & ficis coctis in poſca, os colluitur. ijs prodeſt, quos beſtia in rabiem efferata momorderit, uulneribus immiſſum. Valet aduerſus uenena telorum, & animalia omnia, quæ uirus eiaculantur, potum, aut illitum: ſcorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis præcoërcitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, uel per ſe carbunculis. Clauos, calloſque prius circumraſos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto ſanat: & excreſcentia in carne, polypoſque, ſi aliquot

diebus cum atramento ſutorio, aut ærugine illinatur, extuberantia cum forſice extrahit. Veteribus faucium ſcabritijs opitulatur: grauem, ſubitoq́ue irrauceſcentem uocem, dilutum aqua, ſorbitione confeſtim expedit: uuam illitũ cum melle reprimit: anginis ex aqua mulſa utiliſsime gargarizatur. Veſcentes lætiore colore mangonizat: tuſsi commodè in ſorbili ouo datur, & pleuriticis in ſorbitionibus: in fellis ſuffuſione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores diſcutit cum uino, pipere, & thure potum. neruorũ contractionibus, opiſthotonicisq́ue datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulſo proficit: menſes ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino uuæ ſumptum: cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulſis, ruptisq́ue prodeſt. ad potiones reſoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. Foliorum ſucco eadem præſtantur, ſed multò inefficacius. Cum aceto mulſo manditur, ad expediẽdam arteriam, maximè cùm uox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitq́ue in uicem erucæ. Fertur & altera magudaris in Libya naſci, radix laſerpitio ſimilis, ſed minus craſſa, acris, & fungoſa, ex qua non profluit ſuccus. Eiuſdem cum laſerpitio facultatis.

Laſerpitij cõſideratio.

MAVRITANI Laſerpitium Anuiden nominant. Laſer uerò, quæ Laſerpitij eſt lacryma, Aſſam appellant: quam in fœtidam, & odoratam diuidunt. Id quod & ipſe Dioſcorides feciſſe uidetur, quòd Cyrenaicum Laſer ſuauiſsimo odore commendauerit; Medicum uerò, ac Syriacum, quoniam uiroſum emittant odorem, omnino damnauerit. Quamobrem non planè improbanda uidetur eorum opinio, qui concretum illum ſuccum, quem officinæ, & uulgus Belzoinum uocant, legitimum Laſer uolunt eſſe, cui Dioſcorides blandiſsimum tribuit odorem. Aſſam uerò fœtidam Mauritanis uocatam, id tantùm, quòd ex Media, Syriaq́; defertur, quod Sagapeni inſtar fœtidum deprehenditur. In quorum equidem ſententiam non potui non ipſe quoq́; deduci, quòd uiderim ſelectiſsimum Belzoinum admodum odoratum, ſubrubeum, pellucidum, guſtui gratum, & quod aqua dilutum albeſcit. Aſſam uerò fœtidam uiroſi odoris, & ſagapenum redolere compererim. Neque hac tantùm ratione, ſiue experientia adducor, ut Belzoinum putem eſſe præſtantiſsimam Laſerpitij lacrymam; uerùm etiam eorum recentiorum teſtimonio, qui remotiſsimas peragrarunt regiones. Quippe Ludouicus ille Romanus, qui Aegyptum, Aethiopiam, utranq́; Arabiam, Syriam, Perſidem, Indiámque tam intra, quàm extra Gangem perluſtrauit, ubi mores enarrat cuiuſdam Indiæ urbis, quam ſuo idiomate Tanaſari uocant, lib. VI. cap. IX. de Laſerpitij lacryma in hunc modum diſſerit. Qui Tanaſari inhabitant, cùm comburunt defunctorum corpora, omnifariam odores in rogum conijciunt, agallochum uidelicet, & id genus arboris, cuius gummi elegantiſsimum illud unguentum gignit, quod uulgò Belzoi nuncupatur, Laſerpitium eruditiores ab arbore Laſeris dicunt, & item ſtyracem, thus, corallium, ſandalium, & id genus propè innumeras odoratas arbores. Et cap. XIIII. eiuſdem libri: Bangellæ, inquit, chriſtiani nominis compluſculos negotiatores ex urbe Sarnau, (ut referebant) oriundos offendimus. Qui illò ueluti ad nundinas ferunt ſericos pannos, odorataq́; ligna, agallochi uidelicet, & Laſeris. Ea hæc eſt arbor, quæ electiſsimum gummi illud gignit, doctioribus Laſerpitium appellatum, uulgò autem Belzoi dicitur. Item libro eodem cap. XIX. Sumatræ inſulæ complura recolens: Ibi, ait, Laſer arbor naſcitur, quæ gummi gignit, cui Laſerpitio nomen eſt, uulgo Belzoi dicitur. hæc ille. Ex his igitur tum rationibus, tum autoritatibus (etſi interpres ille, qui Ludouici hiſtoriam ex Italico in Latinum tranſtulit, contra Dioſcoridis, & aliorum ſententiam, arborem Laſer, gummi uerò Laſerpitium perperàm appellauerit, utpote qui fortaſſe ſtirpium hiſtoriæ fuerit ignarus) rectè concludi poſſe putauerim, nil aliud Belzoinum uocatum nobis referre, quàm probatiſsimam Cyrenaici laſerpitij lacrymam. Aſſam uerò fœtidam eam tantùm, quæ ex Media, Syriaq́; deuehitur, graui uirus redolens, ac etiam (ut Dioſcorides refert) ſagapeno adulteratam. Cuius rei illud certum indicium præbet, quòd hæc omnia ex Alexandria Aegypti, quò ex Libya, Media, Syriaq́; conuehuntur, ad nos afferantur.

Quorundam error.

Cæterùm non deſunt, qui inter Aſſæ genera dulcem etiam connumerent. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur: ſiquidem antiquorum nullus, quod ſciam, Laſer dulcedine præditum eſſe, nec item Aſſam, poſteritatis memoriæ prodidit. Niſi forſitan ij pro dulci Aſſa odoratum Laſer accipiant; quòd id, teſte Dioſcoride, guſtu ſuaue percipiatur. Nemo tamen ab hallucinatione tueri poterit eos, qui dulcis Aſſæ uice glycyrrhizæ ſuccum aſſumunt. Quo fit, ut horum opinio omnino ſit explodenda...

Laſerpitij hiſtoria ex Theophraſto.

Sed quoniam non iniucundam, quanuis longam, de Laſerpitio hiſtoriam tradidit Theophraſtus lib. VI. cap. III. de plantarum hiſtoria, ideo eius uerba hic ſubijciam. De Laſerpitio, inquit, nunc indicandum eſt. Laſerpitio radix multa, craſſaq́;: caulis quantus ferulæ, & craſsitudine ferè proximus: folium, quod maſpetum uocant, apio ſimile eſt: ſemen latum, foliaceum, quale quod folium appellatur: caulis annuus, ſicut ferulæ. Ergo uere ineunte maſpetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pingueſcitq́; uehementer, & carnes mirabilem in modum ſuaues redduntur. Poſthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, aſſumq́;. corpora eo quoq́; purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de cauſa alterum ſcaparium, alterum radicarium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq́; detrahere ſolent. Sunt ueluti certæ menſuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæſuram reſeruantes, reliquum abſcindunt. Nec enim deinde, neq́; plus conſtituto cædere licet: corrumpitur enim, putreſcitq́;, ſi diu manſit. Præparant id, conficiuntq́; in Piræeum portum aduectum hoc modo. Cùm in uaſis coniecerint, farinamq́; admiſcuerint, quatiunt longo ſpatio temporis: hinc etiam colorem capeſsit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæſuraq́; ita ſe habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quàm quatuor ſtadiorum millia in hortis Heſperidum ferunt. Sed maiorẽ partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur. quamobrem, ſi colatur miteſcatq́; ſolum, deſerat,

atq;

atque omnino degenerat: utpote natura culturæ aspernans, ferocitatisq; constans uernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi urbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitãt uerò annos maximè trecentos usq; ad Simonidæ Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, ut ferè super terram esse appareat. Vnde primum quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flauerit, discutitur: atque ita Laserpitium nascitur, eodemq; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoq; idem tribuitur. nisi dixeris, quòd discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supradictisq; propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circunfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemq; totum proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora, scilicet solo subacto, beneq; gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recusare id inquiunt. Mandi quoq; radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio esitato purgari minimè indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non solùm hoc; sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calefactoriam sortiri planè uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere: exiccare autem, et concoquere unicè posse. Quòd si qua pecus ægrescens, aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut enim aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc igitur utro tandem sint modo, quærendum. Quod uerò Magydarim uocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius enim, minusq; uehemens, & sine Lasere est. necnon & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoq; modo Laserpitij fugiat, quærendum. Quin etsi quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulisq; rationem, et si quam ullo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet. hæc Theophrastus.

Laserpitij uires ex Gal.

Meminit Galenus Laserpitij libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Laserpitij succus calidissimus est. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora; & omnium potissimum succus, admodum trahentem facultatẽ possidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & liquandi uim quandam propter prædictam eius temperiem obtinet. Laseris quoq; mentionem fecit, idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀποῦ, hoc est, succi titulo, ita scribens. Opus, siue succus Cyrenaicus quidem omnium & calidissimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutit. quanquam sanè & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentiæ aëriæ est, & igneæ. Porrò complures habentur succi: quauis nanq; radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum, ac lentum effluit, succus est. Cæterùm specialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum.

Σαγάπηνον. SAGAPENVM. CAP. LXXIX.

SAGAPENVM ferulaceæ herbæ succus est, quæ in Media nascitur. Optimum est translucẽs, fuluo forinsecus colore, & intus albo, nescio quid inter laser, & galbanum redolens, gustu acri. Prodest laterum, & pectoris doloribus, tussibus uetustis, conuulsis, & ruptis. crassam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opisthotonicis, lienosis: item contra neruorum resolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In vnguenta probè admittitur. menses pellit, sed fœtum exanimat, cum hydromelitè potum. Prodest ex uino haustum, serpentium ictibus. olfactum ex aceto vuluarum strangulatus excitat: oculorum cicatrices, offusam caliginem, hebetudines, suffusionesque detergit. Resoluitur ut laser, ruta, aqua, & amaris amygdalis aut melle, aut calido pane.

Sagapeni consideratio.

SAGAPENVM *officinæ interpolato uocabulo Serapinum appellant. Cæterùm etsi eius adulterati frequẽtior, & communis ferè sit usus; tamen Venetijs præstantissimum quoq; uenditur, idq; illi præcipuè comparant seplasiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia nasci autor est Musa Ferrariensis. Id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus siquidem regionibus allatum, ut constat, cæteris præstat. Arabicæ familiæ autores inter deiectoria medicamenta Sagapenũ referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis silentio prætermissa est.*

Sagapeni uires ex Mesue.

Sagapenum itaq; (ut Mesues tradit) crassos, lentosq; humores deijcit, crassamq; pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, crassaq; ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, uertigini, paralysi, orisq; distentioni. Pectus ualentissimè expurgat, eiusq; ac etiam lateris dolores tollit, præsertim si bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris emplastri modo impositum, aut intus assumptum tussi diuturna uexatis, ac difficulter spirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus singulare remedium est, si tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Discutit cõpaginum duritiam emplastri modo impositum, addito aceto, & capparum succo. Rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines disijcit, aquamq; in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos sanat, si cum aceto superponatur. Articulorum compaginibus quomolibet admotũ, dolores eorum mirificè sedat: quippe quoniam ualentissimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam si in coxendicum aliarumq; partium remotis, profundisq; locis ij delitescant. Potum, aut clysteribus in-

ditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menses cit, sed fœtum interficit tam haustum, quàm suppositum: contra uteri dolores, strangulatusq; prodest. Ventriculo tamen officit: uerùm noxa corrigitur lentiscina resina, & Indica nardo.

Sagapeni uires ex Gal.

Sagapeni meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit ijs uerbis. Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicut & alij liquores. Sed & abstersionem quandam poßidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atque extenuat. Quin & suffusionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt craßitiem, non malum est medicamentum. Porrò planta ipsa, ex qua prouenit, ferulæ aßimilis, imbecilla, & inutilis est. Sanè ipsa primùm Sagapenum appellatur. At liquor eius abusiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoq; multa ex nominis defectu per abusum nuncupamus. Perfectius namque foret ipsum cognominare non Sagapenum, sed Sagapeni succum.

Εὐφόρβιον. EVPHORBIVM. CAP. LXXX.

EVPHORBIVM Libyca arbor est, ferulæ speciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniá inuenitur. Ea acerrimo succo turget. Cuius eximium feruorem expauescentes incolæ, ouillos uentres elutos, arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confestimque è plaga, perinde atque uase quodam, in uentriculos copiosus lactis humor effluit, præter id quod humi sparsum, vulnus eiaculatur. Duo succi genera: vnum orobi magnitudine, sarcocollæ modo emicat: alterum in uentriculis concrescit, atque uitreum spectatur. Eligendum est translucens, & acre. Euphorbium adulteratur sarcocollæ, & glutini mistione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm leui gustu, os accensum diu detineat, adeò ut quicquid ori obijciatur, planè euphorbium resipiat. Eius inuentio tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu suffusiones discutit. potus tota die exurit: quare melli, collyrijsque pro acrimoniæ ratione admisceri debet. Coxarum doloribus prodest in odorifera potione haustus. squamas ossium eadem die eximit: uerùm eo utentes, necesse est linamentis, aut ceratis communire corpus, quo ossa conuestiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percussos à serpente nihil molesti passuros, si incisa osse tenus capitis cute, intritus succus infundatur, vulnusque posteà consuatur.

Euphorbij cõsideratio.

NON equidem dubitandum censeo, quin illud legitimum sit Euphorbium, quo paßim officinæ utuntur, cùm tam gustu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius uiolentißimam acrimoniam nunquam, nisi inuito animo, à seplasiarijs tunditur. Quandoquidem tametsi sibi nares, & os omni prorsus ingenio goßipio, & linteis aqua rosarum madefactis muniant; tanta tamen est acrimoniæ uis tenuißima, ut omnibus unà cum aëre penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, ubi molestißimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus succurratur. Quo fit, ut solertißimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs uictum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò sciunt, non absq; conuitijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi posse. Quamobrem mirum sanè non fuerit, si qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expauescentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam (ut Plinius quoq; testis est) adinuenit primùm Iuba Libyæ rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellauitq; Euphorbiam medici sui nomine, & fratris Musæ, à quo diuus Augustus fuit conseruatus. Euphorbio deiectoria inest facultas. cuius nusquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioscorides, & Galenus: tametsi eam minimè silentio inuoluerint Aëtius, & Actuarius, qui concordes de eo his uerbis disseruerunt. Euphorbium non modò pituitam trahit; sed etiam aquam, hancq; ualidius educit. Est autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentißimumq;: propterea colicis, & uentrem frigidiorē habentibus datur. cæteros uehementer conturbat: sitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis seminibus ei est commiscendum. Modus triobolaris, ex aqua mulsa. Præstat tamen cum melle cocto ipsum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro septimo, ubi inter ea Euphorbium recensuit, quæ aquam, & pituitam deijciunt. Verùm in simplicium censu, Dioscoridē, Galenumq; secutus, de hac deiectoria facultate ipse quoq; nihil memoriæ prodidit.

Euphorbij uires ex Mesue.

Cæterùm inter Arabes Mesues fusius Euphorbij uires tradidit in soluentium medicinarum mentione, ubi ita, ad sensum saltem scribit. Euphorbium gummi est, quod usq; adeò excalfacit, extenuatq;, ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, ut exulceret, ruborem, inflammationemq; inferat, penetret, & uiolenter abstergat. Euphorbium noxium admodum est medicamentum, ita ut non sine labore, animi defectu, ac sudore frigido aluum deijciat. Iocineri ob id, uentriculoq; sua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minimè debet, nisi prius ijs commisceatur medicamentis, quæ acerrimam eius uim retundere ualeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum crassam, tum lentam pituitam, mundatq; compaginum cauitates à crassis contumacibusúe excrementis, qua in re omnium ualentißimum est medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis undiq; humoribus. Proficit ad hæc resolutis, conuulsis, stupidis, tremulis, orisq; distentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, si ex leucoij oleo læuigatum exterius inungatur. Iocineri, lieniq; inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta ualentißimè cit. Occipiti autem confricatum, ueternosos, obliuiososq; iuuat. Aquam intercutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere haustum (ut Serapio, & Auicenna scriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum spatio erosis ab eo intestinis, & uentriculo. Euphorbium, teste Mesue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum est, quàm annum integrum consenuerit. namq; recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio, aut fabis, &

bis, ex lentibus ſepultum. Ex Galeno. *Euphorbij facultates paucis perſtrinxit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Euphorbium cauſticæ, ſiue urentis, & tenuium partium facultatis eſt, alijs ſuccis ſimiliter.*

Χαλβάνη. GALBANVM. CAP. LXXXI.

GALBANVM ſuccus eſt naſcentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium uocant. Maximè laudatur cartilagi noſum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignoſum, retinés nonnihil adiecti ſeminis, & ferulæ, graui odore, neque ualde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba freſa, reſina, & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, diſcutit: menſes, ac partus trahit appoſitu, uel ſuffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tuſsim ueterem, difficultatem ſpirandi, ſuſpiria, rupta, conuulſa. Aduerſatur toxicis, potum cum uino, & myrrha: ſimili modo ſumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & vuluæ ſtrangulatus, & uertiginoſos olfactu ſuſcitat. Si uratur, fugat nidore ſerpentes, & perunctos feriri nõ patitur. Serpentes cum oleo, & ſphondylo circumpoſitum, necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat. vrinæ difficili prodeſſe exiſtimatur. Reſoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsáve: aliâs meconio, ære uſto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum noles, in feruentem aquam demittito. namque cùm liqueſactum fuerit, eius ſordes fluitabunt: quas hoc modo facilè ſeparabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut ímum uaſis ne tangat: opertóque uaſe in feruidam aquam demittito: ſic enim ſyncerum, ueluti per colum eliqueſcet, & lignoſum in linteo remanebit.

Galbani conſideratio.

QVANVIS *legitimum, optimumq; Galbanum in pluribus Italiæ locis, præſertimq; Venetijs uenale reperiatur; id tamen, quo paßim officinæ utuntur, nihil, uel ſanè parum Galbanum refert, quod in laudatißimi genere à Dioſcoride repræſentatur. Siquidem illud non modò ab impoſtoribus adulteratum eſt; ſed etiam lignorum ferularumq; ramentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Quærant itaq; probi ſeplaſiarij, quod optimum eſt: alij uerò, qui parſimoniæ, ne dicam auaritiæ ſtudent magis, quàm honori, ut qui probatißimum uix nunquam aſſequi poßint, id ſaltem, quod impurum eſt, purgare deberent à Dioſcoride edocti. quippe quod ea ratione, facilè ab aduentitijs ſordibus expurgari poßit.* Galbani uires ex Galeno. *Galbani uires tradidit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Galbanum ſuccus eſt plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritq; ſanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut ſecundo completo: in deſiccando uerò ex ſecundo incipiente.*

Ἀμμωνιακόν. AMMONIACVM. CAP. LXXXII.

AMMONIACVM ferulæ ſuccus eſt, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticẽ cum radice agaſyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers, thuris ſimilitudine, minutis glebis, denſum, ſyncerum, nulla ſorde ſpurcatum, caſtoreum odore imitans, guſtu amarum. Hoc genus thrauſma, id eſt, friaturam appellant: quod uerò terram, & calculos collegit, phyrama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, ſuccum ſtillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasque diſcutit. potum aluum ſoluit, partus extrahit: lienem conſumit, drachmæ pondere hauſtum: articulorum, coxendicumque doloribus liberat. Auxilio eſt anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, ſi cum melle delingatur, aut cum ptiſanæ ſucco ſorbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum abſterget, genarum ſcabritiam abſumit: tritum autem cum aceto, & impoſitum, iocineris, lienísque duritias ſedat. diſcutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Laſsitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile eſt, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

Ammoniaci conſideratio.

AMMONIACI *lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum uocant. Cuius tamen ſynceriſsimæ partem ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rariſsimum Ammoniacum uiſitur, quod ſuis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ reſinæ modo in maſſam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impoſtorum adulterijs uitiatum. Vt hinc facilè dici poſſe putauerim, hoc uel illegitimum, uel ſaltem deterius eſſe, idq; fortaſſe, quod Dioſcoridi phyrama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib.* XII. *cap.* XXIII. *ubi de Ammoniaco ita ſcribit. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocãt, reſinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & reſinoſum, quod phyrama appellant. hæc Plinius. Cæterùm Ammoniaco uſi ſunt antiqui (ut Paulus eſt autor) in ſacrificiorum odoramentis, ac ſuffimentis. In quem ſanè uſum illud ab ijs receptum fuiſſe coniiciendum eſt, quod electißimum & thuri perſimile extitit. Huius rei illud maximo eſt argumento, quòd ab ipſo Paulo, itemq; Aëtio in ſuis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc eſt, ſuffimentum cognominatur, quaſi Ammoniacum præſtantißimum ita intelligere uoluerint.* Ammoniaci uires ex Gal. *Ammoniaci meminit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ammoniacum liquor eſt ferulæ cuiuſdam. Hoc habet emolliendi facultatem intenſam, adeò ut & calculorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chœradas diſcutiat.*

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP. LXXXIII.

SARCOCOLLA lacryma est arboris in Perside nascentis, pollini thuris similis, rufa, gustu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplastris inseritur. Adulteratur admixto gummi.

Sarcocollæ consider.

LACRYMAM hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam sicuti glutinum lignum, ita hæc sauciatam, exulceratámue corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima est: quippe quòd ea plerunq; (ut de alijs quoq; pluribus lacrymis, resinis, & liquoribus fieri superius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verùm fraus gustu facilè deprehēditur. quandoquidem quæ amara non est, adulterium sensit. Plinius libro XIII. cap. XI. albam cæteris prætulit, sic inquiens. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utilissimum pictoribus, ac medicis, simile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et lib. XXIIII. cap. XIIII. idem ita scribit. Sunt qui & Sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate & hæc maximè nigrescit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ historia à Dioscoride, & Galeno maximè dissentit, cùm hi Sarcocollam gustantibus amaritudinem relinquere asserant, ille uerò contrà dulcedinem.

Sarcocollæ uires ex Arabibus.

Sarcocolla Mauritanis pituitosas cruditates, ac crassos, & glutinosos deijcit humores, præsertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus delitescunt. Cerebrum mundat: item neruos, & pulmones: proinde tussientibus, & difficulter spirantibus auxiliatur. Est etiā ex medicamentis, quæ senes iuuant, præcipuè pituitosos. Caluescunt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præstat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta, si in cratere uitreo asinino lacte maceretur quinq; diebus: interea tamen nouum lac quotidie est infundendum, priore effuso. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio suo munere ea à sordibus mundet, carne repleat, cicatriceq; obducat. Aluum tardè deijcit, perturbatq; eos, quorum uentriculus bile redundat: quare cauendum est, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus depromsimus. quæ sanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nusquam, quod equidem legerim, scriptis tradiderunt.

Ex Galeno.

Sarcocollæ uires retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sarcocolla lacryma est arobris Persicæ. mistam uim habet ex emplastica quadam substantia, & paucula amara. Itaq; citra morsum desiccat, ac proinde glutinare uulnera ualet.

Γλαύκιον. GLAVCIVM. CAP. LXXXIIII.

GLAVCIVM succus est herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ nascitur, folijs ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram sparsis, odoris tetri, gustus amari. tota croceo succo madet. Folia in olla fictili semifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, vsque dum flaccescant: deinde cō tusis succum exprimunt. Cuius est vsus ad oculorum medicamenta, vtpote cùm inter initia refrigeret.

Glaucij consideratio.

GLAVCIVM medicorum, & officinarum uulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina usurpare solet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo passim seplasiarij utuntur, meo quidem iudicio, uerum syncerumq; Glaucium est. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum uitijs opitulatur; forinsecus rufescit, intus uerò croceo colore spectatur, et gustu amaro sentitur cum quadam graueolentia. tametsi pharmacopolas nonnullos quandoq; deprehēderim, qui è maioris chelidonij succo Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum est, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidonium minus uocari Memithe. Quod in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendum subsit, inde mihi quidem orta est suspicio maxima, quòd Dioscorides, cuius uerba ad unguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum est, ut illi seplasiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorem inciderint: quòd non solùm ex chelidonijs suum Glaucium eliciant; sed etiam maius chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem.

Glaucij uires ex Galeno.

Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeò manifestè refrigerat, ut solum sæpe erysipelata, utiq; si ualentia non fuerint, curare possit. Mistura eius composita est ex aquea terreaq; substantia: utraque sanè frigida, uerùm non summè, sed ceu aqua fontana.

Κόλλα. GLVTINVM. CAP. LXXXV.

GLVTINVM, quod xylocollan, alij taurocollan uocant, præstātissimum Rhodiacum, quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum est, & translucens. Nigrum uerò minus probatur. Resolutum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambustis igni ex aqua calida dilutum, illitumque pustulas erumpere non patitur. Vulneribus prodest melle, aut aceto madefactum.

Ἰχθυόκολλα. PISCIVM GLVTINVM. CAP. LXXXVI.

PISCIVM gluten, uenter est piscis cetacei. Præstat candicans, natione Ponticum, subasperum, minimè scabrum, & quod celerrimè liquescit. Vtile emplastris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

NEMO est, qui taurinum, & piscium Glutinum non cognoscat: quare hac in re non pluribus uerbis opus est. Verùm sciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur; sed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neq; alterius non reperio meminisse Galenum in simplicium censu. quanquam inibi libro VII. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, sic scribens. Gluten, quod ad libros præparant ex similagine, & garo, emplasticæ, concoctoriæq; facultatis est, quibuscunq; ipsum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piscibus fit, inter cætera simplicia Paulus quidem retulit, sed ea tantùm ferè de eo scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt. Glutini consideratio.

Ἰξός. VISCVM. CAP. LXXXVII.

VISCVM optimum est recens, intus porraceum, extrà fuluum, quod asperi nihil, aut furfurosi conceperit. Fit † acinis in quercu nascentibus, buxeo fruticis folio. Contusum acinum lauãt, & postea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipsum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & plerisque alijs arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit discutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæterasque collectiones ad maturitatem perducit, cum resina & pari cera mixtum: epinyctidas in splenio sanat: uetera ulcera, abscessusque, quos cacoëthes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Asio lapide coctum, & impositum absumit: cum sandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. mixtum cum calce, & uini fæce, suam uim intendit.

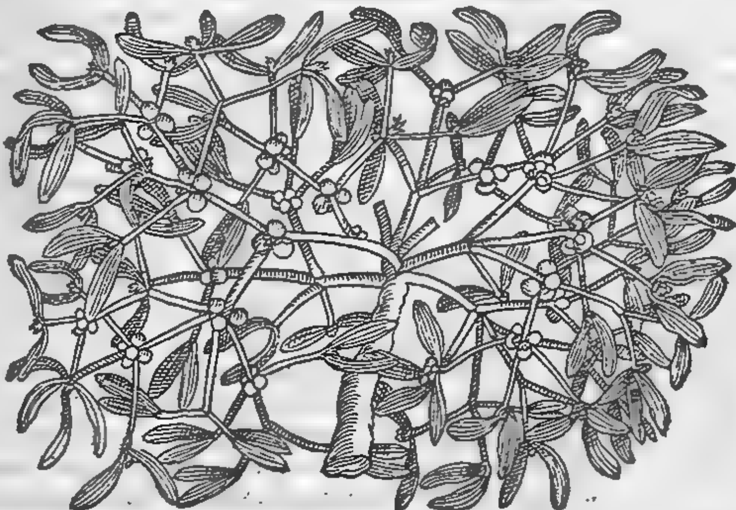

VISCVM fit pluribus, ac diuersis modis. Verùm omnium præstantissimum est, quod è granis in quercu nascẽtibus conficitur. Huius præter id; quod inualidum in pyris, malisq; nascitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem ibi non modò in quercu laudatissimum prouenit; sed etiam in cerro, ilice, & castanea, in nostris præsertim maritimis Senensibus, ubi uastissimæ assurgunt syluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui uiscum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immensas, non sine magno uitæ suæ periculo, sæpiusq; funibus adalligati id muneris in aëre pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec disrumpantur: postea contundunt, & tãdiu lauant in aqua, quousq; furfuracea excremẽta eximant. Refert Plinius, nasci Viscum in quercu tantùm, robore, ilice, syluestri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in castanea, quod optimum est, malo, ac pyro, non tãtum syluestri, sed etiam domestico, quanuis penitus inutile. Visci maxima Hetruscis utilitas est: nam præter eius usum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in syluis quibusdam ex iuniperis arte constructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile est uitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia scatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Visco uites omnes circundant, quo postea erodentes uermiculi, qui tam præstantissimo latici insidiantur, è terra sursum petentes, meritò implicantur. Quòd cùm perspexisset natura omnium rerum parens, uisci multum Hetruriæ largita est, ne hanc ob pestem uino destitueretur. Visci fructu uescuntur turdi, præcipuè magni, quos nostri uulgò turdellas appellant. Quorum stercore uisci semine pleno inficiuntur, & seruntur arbores, in quibus pernoctant, & uictitant, è quo tandẽ semine nascitur planta, quæ uiscum creat. Vnde scitè à Plauto dictũ est. Turdus exitiũ sibi cacat. Cæterùm Viscum per se non est arbor, sed in arboribus uiuit, fronde plerunq; perpetua. Id quod etiam testatur Virgilius lib. VI. Aeneidis, cùm inquit.

Visci consideratio.

Visci vtilitas in Hetruria.

Quale

Quale solet syluis brumali frigore Viscum
Fronde uirere noua, quod non sua seminat arbos.

Proinde Plinius lib. XVI. cap. ultimo ita scriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non possunt, & in arboribus nascuntur. Nanq; cùm suam sedem non habeant, in aliena uiuunt, sicut Viscum. Omnino enim satum nullo modo nascitur, nec nisi per aluum auium redditum, maximè palumbis, & turdis. Hæc est natura, ut nisi maturatum in uentre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipsum memoriæ prodidit Theophrastus libro II. cap. XXIII de plantarum causis, unde illa mutuatus est Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete nascitur, quod (ut Plinius inquit) stelin Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentissimum in Tridentino agro in uallis Ananiæ syluis conspicitur, ubi ingens turdellarum copia uictitat. Sed hoc ad aucupia prorsus inutile est: decoctum enim & deinde elotū omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde uiret. Id uerò contrà, quod quercui, robori, & castaneæ innascitur, utpote cùm appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei causam reddere tentauit Theophrastus loco paulò antè citato, cùm ita scribit.

Theophrasti sententia non accepta. *Viscū aliud folio esse perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam absurdum est. Siquidem aliud uirentibus semper arboribus, aliud frondem amittentibus insidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde sit. Causa enim perpetuæ, deciduæue frondis hæc est, quemadmodum diximus. hactenus Theophrastus. Verùm enimuero hæc Theophrasti sententia non omni ex parte probanda uidetur. quippe quoniam uniuersum Viscum, quod in amygdalo, pyro, maloq; in Italia prouenit, tam æstate, quàm hyeme fronde perpetua uiret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus destituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei causam petendam existimem. Fit præterea Viscum auiculis tantùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebestena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Vtuntur hoc Insubres suis in aucupijs, quòd arboreo uisco careant, illudq; è Venetijs deferunt, quò primùm ex Damasco Syriæ adducitur: unde Damascenum uocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoq; Viscum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præsertim, & uiburni, quarum etiam arborum historiam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inseruimus. Qui autem ex huiusmodi arboribus uiscum conficiunt, cortices radicum sumunt, effossaq; scrobe inter suarum arborum frondes humido solo sepeliunt, ibiq; tanto tempore dimittunt, quoad computrescant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiscent. Hac eadem ratione quibusdam in locis fit ex ibisci radicibus. Sunt qui querni uisci lignum in tenuissimum puluerem redigunt, & comitialibus hauriendum præbeant. quo tantùm medicamento multos fuisse sanatos pro certo affirmant. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorsus ignaros, qui ligni loco Viscum ipsum in catapotijs deuorandum dederunt.*

Visci uires ex Galeno. *Visci meminit Galenus libro VI. simp. med. ubi de eius uiribus disserit ijs uerbis. Viscum ex plurima aërea, & aquea calida, paucissima terrena substantia constat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaq; etiam affectus substantiæ respondent. Siquidem ualenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, sed & crassiores, eosq; diffundit, ac digerit. Est autem ex eorum genere, quæ non protinus post primam appositionem excalfaciunt, sed quæ tēpus requirunt, uelut thapsia. Sed & suprà commonuimus, inesse calidis facultate medicamentis, ubi largum continent humorem recrementitium.*

† Nulla hic in Græcis codicibus fit acinorum mētio, sed hæc tantùm leguntur. γίνεται ἔκ τινος καρποῦ περιφεροῦς. hoc est. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adstipulatur Serapio. Sed interpres uidetur secutus Plinium, qui lib. XVI. cap. ultimo sic inquit. Viscum fit ex acinis, qui colliguntur messium tempore immaturi.

APARINE.

Klebkraut

Ἀπαρίνη. APARINE. CAP. LXXXVIII.

APARINE ramis multis, & paruis fruticat, asperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: semen durum, rotundum, concauum, album, umbilici figura, asperitate uestium tenaci. Ea pastores coli uice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum succus, potu contra uiperarum, phalangiorumque morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, strumas discutit.

Aparines consideratio. APARINE *nusquam non prouenit, sed præsertim (ut Theophrastus inquit) inter lentes. Itali hanc uulgò uocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium stimuli modum,*

asterisci

terisci instar prosternat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cùm adoleuerit, attingentium uestibus pertinaciter hæret. Huius succum magnifaciunt quidam ad recentia uulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Aparines uires ex Gal. *Aparines meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi sic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, & desiccat: habetq; nonnihil subtilium partium.*

Ἄλυσσον. ALYSSVM. CAP. LXXXIX.

ALYSSON exiguus frutex est, unicaulis, subasper, rotundis folijs: fructu dupliciũ scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus, & asperis locis emicat. Eius decoctũ singultus sine febri, potu discutit: idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus, atque brutis fascini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Alyssi consideratio. *ALYSSI uaria est apud authores historia. Nam si Plinio est adhibenda fides, Alyssum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus, quæ quidem, præterquàm quòd folia ferat longè minora, prorsus Rubiæ similis cõstat. Quòd autem Plinio hæc Alysson sit, eius uerba declarant libro XXIIII. cap. XI. ubi de erythrodano ita scribit. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesq; perficiuntur, in medicina urinam ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsa: & lichenas, ex aceto illita: & ischiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, semenq; trahunt menses, aluũ sistunt, & collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum folijs imponuntur. Folia et capillum tingunt. Inuenio apud quosdã morbum regium sanari hoc fructu, etiã si adalligatus spectetur tantùm. Distat ab eo, qui Alysson uocatur, folijs tantùm, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto, adalligatusq;. hactenus Plinius. Quem facilè quis suspicari posset, Dioscoridis Alyssum reddidisse, eo ductus argumento, quòd is statim post aparinẽ, quam rubiæ similem fecit, Alyssum descripserit: nisi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perspicuum esset. Siquidem Dioscoridi Alyssum folijs est rotundis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo semen quadantenus latum: in montibus, & asperis locis nascitur. Quæ sanè omnia in minori Rubia desiderantur. Quòd præterea Dioscoridi, ut Plinio, Rubia minor non sit Alyssum, ex eo apertè cognoscitur, quòd is infrà de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minimè quidem fecisset, si nullam iudicasset inter minorem rubiam, & Alyssum intercedere differentiam. Quare uel Plinium hac in re hallucinatum, uel diuersum à Dioscoride Alyssum accepisse crediderim. Porrò magis adhuc Alyssi historiam ea confundere mihi uidentur, quæ de eo posteritatis memoriæ prodidit Aëtius, cùm inquit. Alyssum eam herbam esse aiunt, quam Heracleã syderitim uocant, quæ propter uias ubiq; nascitur, purpureo flore, folijs crassioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorsis mirum in modum opituletur. His uerbis Aëtius non solùm non referre Dioscoridis Alyssum deprehenditur; sed neq; etiam satis exprimere, quam syderitim pro Alysso intelligat. Nam cùm tres sint syderites à Dioscoride monstratæ, quarum duæ, prima scilicet, & ultima, heracleæ uocantur, non equidem scire possum, an primam, uel ultimam in suum Alyssum receperit Aëtius. Florem siquidem purpureum habet syderitis Dioscoridi postrema, in uineis, & macerijs nascens; folium tamen non crassum, sed tenuem, coriandri modo, in ambitu laciniatum, ut eam planè referat plantam, quam uulgus herbariorum Rubertam appellat. Huic postremò, ut alijs quoq;, non consentiunt quæ de Alysso retulit Galenus libro II. de antidotis, ubi nonnulla Asclepiadis medicamenta ad rabidi canis morsus commemorat. Alyssum, inquit, herba est marrubio adsimilis, asperior tamen, & magis aculeata circa orbiculos: florem ad cæruleum uergentem profert. Hanc sub caniculæ æstu colligere oportet: exiccata contundi, cribrari, & seruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni uerbis palàm est, Alyssum ab eo ex Asclepiade descriptum, potius primam, quàm ultimam syderitim referre. Cùm igitur uaria admodum sit de Alysso authorum sententia, cùmq; eius historia tam uaria, incertaq; habeatur, difficilè quidem fuerit asserere, quænam planta Alyssum legitimè uocari posit.* Ruellij error. *Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipse ait) syluestrem cannabim uocant, putat esse Dioscoridis Alyssum, uel ad ipsum propius accedere. Quod, ne semper aliorum errata corrigere uidear, ijs dijudicandum relinquo, qui in simplicium historia etiam mediocriter uersati, hæc & maiora dijudicare possunt. Cæterùm Alyssum à Galeno ex Asclepiade repræsentatum, in Italia prouenire non equidem inficior, neq; illud similiter, cuius meminit Aëtius. Sed quod horum in usu medico probandum, uel reprobandum sit, non facilè decernere ausim. quanquam à Galeno nunquam discedendum putauerim.* Alyssi uires ex Galeno. *Qui præterea Alyssi facultates tradidit lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Nuncupata est hæc herba Alysson, quòd mirificè iuuet demorsos à cane rabido. Sed & rabienti quoq; data, sæpe in totum sanauit: atq; hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictumq; prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, & planè nulla constare methodo. Quòd si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam, & digerentem, cum hoc ut abstersoriam nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & uitiliginem, & maculas faciei à sole prognatas expurgat.*

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS. CAP. XC.

ASCLEPIAS, ramos emittit longos: folia hederæ, longa: radices numerosas, tenues, odoratas: floris uirus graue: semen securidacæ. nascitur in montibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliantur, & contra serpentium ictus. Folia aduersus uuluæ, mammarumque ulcera, quæ cacoëthe uocant, illinuntur.

FALLVNTVR

Hedera terrestris infra 513

Asclepiadis consider. Quorundam lapsus.

FALLVNTVR, *mea quidem sententia, qui Asclepiadis uice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, ac nō etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici hederā terrestrem nominant: quae plerunque secus uias nascitur, & perpetuò humi serpit folijs rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuique funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuißimis. Siquidem præterquam quòd Dioscorides scriptum non reliquit Asclepiada in uijs publicis nasci, nusquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu, & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij (pace tamen Fuchsij eruditißimi dixerim, quem constat ex suis commentarijs hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quam uulgus herbariorum Vincetoxicum uocat. quæ frequenter in saxosis, & asperis locis prouenit, læui admodum caule: folijs lauro acutioribus: flore albo, muscoso: corniculis tenuibus, oblongis: radicibus numeris, albicantibus. Quandoquidem huius cùm folia, tum radices nullo odore commendantur: flores uerus aliquid non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam, quòd ex Oribasij lectione Asclepias non profert folia longa. cui subscripsit Marcellus interpres, fretus fortasse, ut solet, probatißimis exemplaribus. Præterea antiquissimus codex manu scriptus de radicibus non legit πολλὰς, hoc est, multas, sed tantùm λεπτὰς, εὐώδεις, id est, tenues, odoratas. Sunt tamen qui Vincetoxicum hoc uenenis maximè aduersari scribant: quin & fractis, & ab alto deuolutis auxiliari, si contritæ in puluerem radices ex uino sumantur. Has præterea laudibus efferunt ad mammas à partu turgentes, præsertim ubi lac in eis coierit: in quorum usu radices ipsas decoquunt, quas deinde cum polenta mammis illinunt. Sed perperàm, quòd hoc Asclepiadis sit proprium. Cæterùm non desunt, qui illam humi repētem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præsertim ad thoracis, & intestinorum uulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & succum eius in unguentis admiscent: nanq; uulneraria est, & glutinatoria. Asclepiadis meminit quidem Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sed nihil de eius uiribus differens, sic tantùm inquit. In tertio Dioscorides de hac berba conscripsit. at nos eius nondum periculum fecimus.*

Ἀτρακτυλίς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

ATRACTYLIS, spina est cnico similis, folia multò longiora ferens in summis uirgis, magna parte nuda, asperaque, qua fœminæ pro fusis utuntur. capitula in cacumine spinis horrent: flos luteus, quibusdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, superuacua. Coma, semen, & folia cum pipere, & uino teruntur utilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quandiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsumque deposita statim recrudescere.

Atractylidis consider.

Ruel. & Hermolai error.

ERRANT *haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui existimauerint Atractylida esse Cnicum syluestrem, cuius primo loco meminit Theophrastus libro* VI. *cap.* IIII. *de plantarum historia. Siquidem magnam ego inter syluestrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod ut omnibus perspicuum esse poßit, ijs præsertim, qui aliter sentiunt, hic Theophrasti uerba de Cnico, Acarna, & Atractylide subijciam. Cnicum, inquit, syluestri, urbanoq; discernitur. Syluestris genera duo notantur: alterum urbano admodum simile, recticaulius tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnullæ pro colu utebantur. fructum nigrum, maiusculum, amarumq; parit. Alterum genus densum constat, caulesq; soncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitq; ad arua. fructum amarum, frequentem, herbæq; modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, uerùm syluestre copiosius fert. Eius peculiare præ alijs syluestribus est, quòd illa duriora, spinosioraq; urbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius cōstat. Acarna quod simplici ratione exprimi licet, aspectu cnico urbano similis est, colore flauicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habetq; peculiare, quod in folijs euenit. decerpta enim, carniq; dilata, succum sanguineum effundunt: qua de causa* Φόνος, *id est, cruor à quibusdam spina hæc est nominata. grauis etiam odore, cruoremq; repræsentans. Serò perficit fructum, autumno enim. & quidem in totum (ut summatim proponam) uniuersa spinaceorum natura fructus serotina existit. hæc Theophrastus. Ex quibus uerbis facilè cognosci potest, in Atractylidis historia apertè aberrasse Ruellium, cùm in tertio suo de natura stirpium libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto, quàm primum Cnici syluestris genus. utpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophrasto alia est à Cnico syluestri planta: quanquam illi fortasse non absimilis, & cui ea tantùm insit proprietas, ut è folijs succum sanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi occasionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quòd libro* XXI. *cap.* XV. *syluestrem Cnicum à quibusdam Atractylida uocari tradiderit. Vbi postquàm commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Aegyptij in cibis utuntur, de Cnico tandem in hunc modum disseruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine eius. Differentia prima syluestris, & satiuæ. Syluestrium duæ species, una mitior est, simili caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colu antiquæ mulieres utebantur. quam quidam atractylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. hæc Plinij uerba. Quæ etsi quidem certam fidem faciunt, primum syluestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse uocatum; non tamen propterea affirmant Atractylim esse Cnicum syluestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius cap.* XVI. *eiusdem libri, cùm inquit. Acarna colore tantùm ruso (à scolymo scilicet) distinguitur, et pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoq;, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet, qua de causa phonos uocatur à quibusdam. Odore etiam grauis, serò maturescente semine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus spinosis dici poßit. hactenus Plinius. Ex ijs*

igitur

igitur omnibus meritò colligendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse syluestris Cnici genus, sed aliã per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sanè animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritißimus in Theophrasti uersione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstrauit. Qua in re is planè declarasse uidetur, priscas mulieres agresti Cnico coli uice fuisse usas, fusorum uerò loco ipsa tantum Atractyli. Cæterùm hactenus in Italia, ut ingenuè fatear, Atractylida non inueni, neq; eam ab aliquo repertã esse scio. quamuis non iuero inficias, quin ea poßit etiam in Italia nasci. Equidem plures uidi plantas aculeis horrentes, quæ illius notis pulchrè respondebant: attamen ex ijs nullã unquam nactus sum, quæ folijs carni adhibitis sanguineum succum funderet. Credidit Ruellius alteram Cnici syluestris speciẽ eam nimirum esse stirpem, quam herbariorũ uulgus Carduum benedictum, uel sanctum appellat. Quam profectò opinionem haud quaquam improbandã puto. quandoquidem Carduus benedictus uocatus solo procumbit densa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur. Qui etiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirsutum: & caules profert sonchi modo rubentes. Vt ex ijs notis accuratius expensis, quibus prorsus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici syluestris genere, nil mirum si cogar mutare sententiam, & hoc quod aliàs negaueram, nunc planè asserere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari subit, quòd tam facilè asseruerit Carduum benedictum uocatum sanguinem ex se fundere. Nam etsi ego millies periculum fecerim; nunquam tamen euulso folio, uel ramulo sanguinem è uulnere profluere comperi. Præterea si concedamus, quòd Ruellius uera referat, id maximè ipsius repugnabit sententiæ, cùm tam Theophrasto, quàm Plinio nullum Cnici genus sanguinem fundat: quoniã id Atractylidis est proprium. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctißimum, turpiter confudisse Atractylidis historiam. Quippe si, ut suam tueretur sententiam, asserere uoluisset, Atractylida esse primum syluestris Cnici genus, illud quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neq; etiam mihi, ut liberè liceat quod quisq; sentit dicere, placet Fuchsij opinio. qui libro primo de compositione medicamentorum, & in suis de plantarum historia commentarijs, Carduum benedictum uulgò nominatum Atractylidem hirsutiorem esse existimat. hirsutiorem dixi, quoniã is duas esse constituit Atractylidis species, nempe mitiorem alteram, alteram hirsutiorem: tametsi tum Dioscoridi, tũ Theophrasto Atractylis unum duntaxat sit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus nõ est. Siquidem hic nec sanguineum succum fundit, nec in summis uirgis unquam uisitur nudus: quinimò uirgas non profert, sed caules lętos, quibus humi ferè reptat, uel potius solo procumbit. Sed postquàm in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum syluestrium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hic de miris eius atq; excellentibus dotibus nobis disserendum est. Est igitur CARDVVS Benedictus ita uulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Seritur paßim in hortis, sapore admodum amaro, quòd terreis constet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæq; existimationis planta est non modò apud Italos; sed etiam apud exteras nationes, præsertim contra pestilentiam: item aduersus uenena lethalia, tam interius sumpta, quàm uenenosorum animalium ictibus, aut morsibus imposita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum acceßiones cum frigore adueniunt. Id enim præstatur haustu eius decocto, aut stillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præstant eadem cominalibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex uino sumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera uentris tormina sedat: sudorem cit, alui tineas necat, & uteri uitijs auxiliatur. Herba ipsa tam recens, quàm sicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, sanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miscetur, quæ è ligno Guaiaco ex uino, & aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit.

Ruel. lapsus.

Fuchsij opin. reprobata.

Cardui benedicti uires.

Πολύκνημον. POLYCNEMVM. CAP. XCII.

POLYCNEMON, frutex est surculosus, folijs origani: caule, ut pulegij, geniculis multis intercepto, sine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: sed quinto die solui debet. ad urinæ stillicidia, ruptaque cum uino bibitur.

POLYCNEMVM hactenus, quòd equidem ipsum cognouerim, non reperi, neq; uidi in Italia. Cæterùm etsi inibi nonnullæ inueniantur, atque etiam à quibusdam pro eo ostendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre uidentur; cùm tamen plura etiam ijs desint, quæ in Polycnemo requiruntur, quàm ut pro uero probari poßint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Vnde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse duxerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed si quis interim Polycnemi uires ex Galeno quoque scire desiderat, is libro VIII. simplicium medicamentorum illas ita paucis retulit. Polycnemon desiccat, & excalfacit secundo excessu. Itaque & ob id uulnera glutinat.

Polycnemi consider.

Vires ex Galeno.

Κλινοπόδιον. CLINOPODIVM. CAP. XCIII.

CLINOPODION frutex est folijs serpyllo similis, surculosus, duûm dodrantum altitudine. Nascitur in petrosis. Flores, marrubij modo, ex interuallis distincti speciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & succi eius decoctum, ad conuulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus: menses, & partus pellit: & pensiles uerrucas, quas acrochordonas uocant, eijcit, aliquot diebus

potum.

CLINOPODIVM.

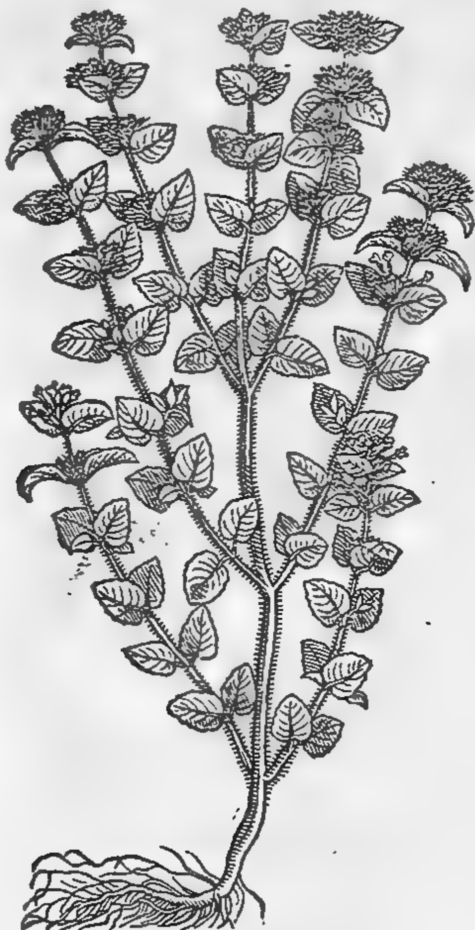

potum. Aluum sistit decoctum ad tertias, potumq́ue, si febrim sentiunt, ex aqua; alioquin, ex uino.

Clinopodij consider.

Clinopodion. *nil aliud nobis designat, quàm lecticæ pedem, quòd circinata florum figura, qui intercedentibus interstitijs caulem circumplectuntur, basim lecticæ pedum referat. Nascitur ubiq; frequens, folijs non modò serpyllo proximis; sed etiam montanæ calaminthæ, quam maximè repræsentat.*

Clinopodij facultas ex Galeno.

Huius meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Clinopodium excalfaciendi uim obtinet, sed nondum adurendi: est uerò etiam essentia tenuium partium: ponatq́; ipsum quispiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum resiccantium.*

Λεοντοπέταλον. LEONTOPETALVM. CAP. XCIIII.

Leontopetalon, caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine semina parua duo, aut tria, in siliquis, ciceris modo: flores anemonæ similes, punicei coloris: folia brassicæ, sed papaueris diuisura: radicibus nigris, rapæ similibus, strumosis. Nascitur in aruis, & segetibus. Radix auxiliatur serpentium ictibus, ex uino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miscetur ischiadicorum clysteribus.

LEONTOPETALVM.

Leontopetali consider.

Leontopetalvm, *eiusq́; nigram, extuberantemq́; radicem, rapi instar magnitudine, non modò Venetijs, & Patauij in quibusdam hortis uidimus; uerùm etiam in Hetruriæ aruis, alijsq́; Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius lib.* XXVII. *cap.* XI. *ubi ipsum ijs depingit uerbis. Leontopetalon, alij rhapeion uocant, folio brassicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacumine in siliquis ciceris modo. radix rapæ similis, grandis, nigra. nascitur in aruis.*

Leontopetali uires ex Gal.

Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Leontopetali radice maximè utimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excalfaciendiq́; in tertio ordine possidet.*

Τεύκριον. TEVCRIVM. CAP. XCV.

Tevcrion, siue, ut alijs placet, teucris, herba est uirgæ referens effigiem, trissaginis similitudine, tenuifolio, non multùm à cicere alieno. Hæc in Cilicia iuxta Gentiadem, Cissademq́ue ubertim prouenit. Recens cum posca, aut aridæ feruefactæ ius potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto, & ficis illinitur: item serpentium morsibus ex aceto solo sine ficis.

Teucrij consideratio.

Herba *quædam nascitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, sed caule, & facie trissagini adeò similis, ut sæpe ex tempore uisa oculos decipiat. Hanc esse uerum Teucrium mecum semper existimaui, quòd ea mihi planè notis respondere uideatur, quas Dioscorides Teucrio reddidit. Qui tametsi scribat ubertim nasci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem, & Cissadem; id tamen nihil impedit, quin & in Italia prouenire queat. Plinio duo Teucrij produntur genera libro* XXV. *cap.* V. *ubi ita*

scriptum

TEVCRIVM.

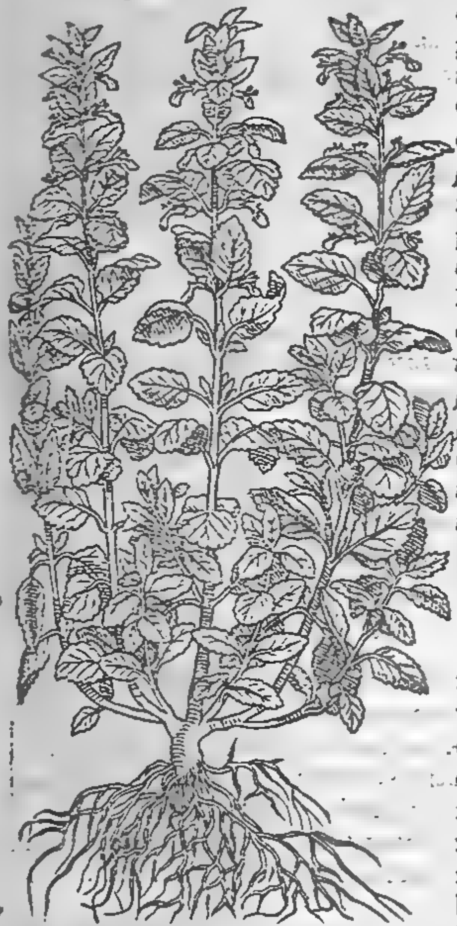

scriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion uocant, spargentem iuncos tenues, folia parua, asperis nascentem, austero sapore, nunquam florentem. neq; semen gignit. Medetur lienibus. Constatq; sic inuentam. Cùm exta super eam proiecta essent, fertur adhæsisse lieni, eumq; exinanisse. ob id à quibusdam splenion uocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi plantam, surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Pisidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam esse plantam, quæ Italis uulgari sermone uocatur Faua grassa. quanquam hanc alij falsò, ut opinor, Telephium esse contendunt. Teucrij uires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatq; ipsum quispiam in tertio exiccantium, secundo uerò excalfacientium ordine.

Teucrij uires ex Gal.

Χαμαίδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

CHAMAEDRYS Græcis, alijs chamædrops, Latinis trissago dicitur. Sunt qui eam teucrion appellauere, propter eam quam cum teucrio seruat similitudinem. Nascitur in petrosis, & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & diuisura quercus: flore paruo, penè purpureo. Carpitur semine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus, indurato lieni, urinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menses, partus extrahit: lienem ex aceto pota consumit: aduersus serpentium uenena ex uino, potu, illituque efficacissima. Trita digeritur in pastillos, ad supradicta. purgat uetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum discutit. natura eius est calfacere.

TRISSAGO.

Chamędryos consideratio.

CHAMAEDRYS herba est uulgaris notitiæ. In Hetruria, Senensibus præsertim, uulgò appellatur Querciuola. Quo nomine Græcos imitati uidentur, quibus nil aliud per Chamædryn significatur, quàm humilis, & terrestris quercus. Insubribus uerò uulgò Calamandrina uocatur. Alijs herba febrium, uel Febrifuga dicitur, eò quòd epoto eius decocto diebus aliquot tertianas fuget, & finiat. Magnifaciũt Chamædryn Hetrusci, quòd (ut affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo sumpta, pestilentiam arceat, nõ minus quàm scordiũ planta ei cognata. Cæterùm quanuis Dioscorides, alijsq; ueteres unius tantùm, quod extet, Chamædryos meminerint; tamen Fuchsius quatuor eius genera depinxit. De Chamædry, siue Trissagine disseruit Theophrastus libro IX. cap. X. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Trissaginis folia ad rupta, & uulnera, in oleo trita ualent, & ad depascentia ulcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoq; beneficum est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hæc herba folia quercus: & statura uix palmum excedit: & odorata, atque suauis est. Sed partes quidem omnes herbæ eiusdem minimè ad idem utiles fore, haudquicquam absurdum fortasse appareat. Radicis uerò eiusdem partem unam superius, alteram inferius purgare mirabilius sit, ut thapsiæ, & ischadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: siquidem ea, Theophra-

 sto autore,

Chamædryos uires ex Gal. *sto autore, bilem deijcit.* Trissaginis uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chamædrys uincentem habet qualitatem amaram, & est quodammodo acris. Quocirca merito lienem colliquat, & urinas, ac menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, & uiscerum obstructiones expurgat. Ponatq; eam quispiam in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium: plus tamen desiccat, quàm calfacit.

Λευκάς. LEVCAS. CAP. XCVII.

LEVCAS montana, latioribus quàm urbana folijs, semine acriore, amariore, ori ingrato. efficacior tamen quàm satiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipuè marinorum, opitulatur.

Leucadis consideratio. *TAMETSI Hermolaus, & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in uineis nascentem mercuriali congenerem, esse Leucada; ego tamen eam mercuriali consimilem facere profectò non ausim, cùm nullum hactenus ex rei herbariæ autoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluraq; de eius notis tradat, quàm fecerit Dioscorides, qui certè, quantum extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Id quod nobis indicare uidetur ipsius Dioscoridis sermo: nam cùm statim ab ipso capitis initio mõtanam Leucada urbanæ comparauerit, utrum ostendit à se prius urbanam fuisse descriptam. Neq; hac de causa tantùm adducor, ut Marcello adstipuler; sed quia etiam se habuisse testatur Latinum Dioscoridis codicem uetustißimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo sunt genera, una est montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm satiua folio est &c. Quæ omnia maximo sunt argumento, quòd hoc in loco Dioscoridis codices sint deprauati, quòdq; in ijs plura adhuc desiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ historiam.*

Λυχνὶς. LYCHNIS. CAP. XCVIII.

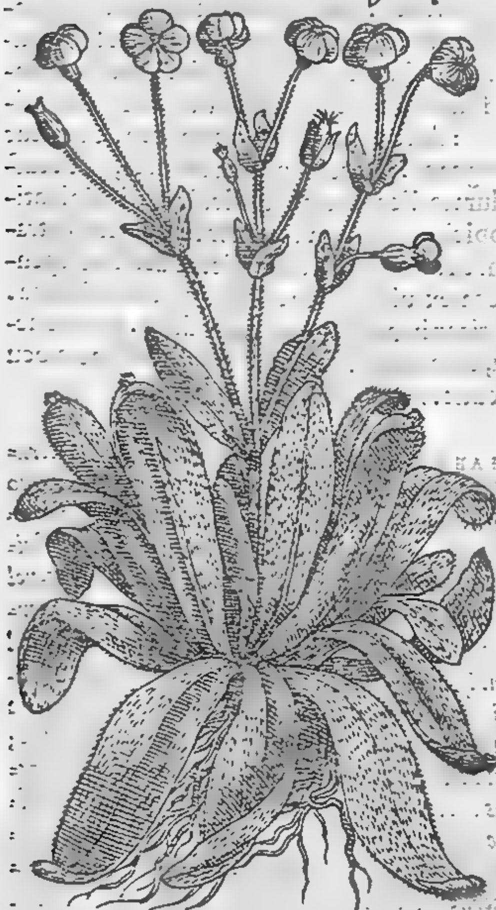

LYCHNIS coronaria, flore est albæ uiolæ simili, sed purpureo. quo corollæ factitantur. Contra scorpionum ictus semen in uino potum auxiliatur. Lychnis syluestris, omnia urbanæ similis. Bilem per aluum detrahit, semine duabus drachmis poto. ictis à scorpione subuenit. Aiunt huius herbæ appositu scorpiones torpescere, & inertes prorsus reddi.

Lychnidis cõsideratio. *QVANQVAM non facilè est hac ætate plantas in Italia ostendere, quæ legitimè referant utranq; Lychnidem, hortensem scilicet, & syluestrem, cùm earum folia, & caules tam à Dioscoride, quàm ab alijs rei herbariæ scriptoribus, quod inuenerim, nullis prorsus repræsententur notis, utpote plantarum, quæ fortasse olim omnibus erant notißimæ ob frequentẽ earum usum tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas; attamen in Tridentino, & Goritiensi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus seritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ simili: folijs longis, tomentosis, albicantibusq;: caule lanuginoso, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quòd præterea planta hæc uera sit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq;, ut in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiusdem generis frequentißimam apud Ananienses syluestrẽ repererim, illi satiuæ adeò per omnia similem, ut cùm natalibus tantùm taxat discrimen intercedat, hæc meritò Lychnis syluestris appellari queat. His accedunt tomentosa earum folia, quæ ad lucernarum usum pro ellychnio commodè usurpari possunt. Vnde apud ueteres Lychnidis sibi nomen asciuit. quippe lucerna Græcis λύχνον dicitur, quemadmodum et ἐλλύχνιον funiculus, qui è goßipio nobis hoc æuo paratur, lucernisq; inseritur ad lumen edendum, flãmamq; nutriendam. Quare cùm goßipio, ut puto, carerent antiqui, tomentosis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbasci, aliarumq; nonnullis. Illud deniq; addiderim, ut nostra melius firmetur opinio, quòd flos plantarũ, quas Lychnides esse opinor, mirum in modum ruralibus, urbanisq; uirginibus expetitur ad coronas factitandas: qua in re priscam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius lib. XXI. cap. IIII. Lychnidem inter rosas retulit, sic inquiens. Est & rosa, quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis uerò Lychnis, non nisi in humidis locis prouenjens, nec unquam excedens quinq; folia, uiolæ magnitudine, odore nullo.*

Lychnidis facultas ex Gal. *Lychnidis coronariæ semen, ut Galenus est author libro VII. simplicium medicamentorum, calidum est secundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: siccum sanè eodem quoque modo.*

Κρίνον. LILIVM. *Lilium* CAP. XCIX.

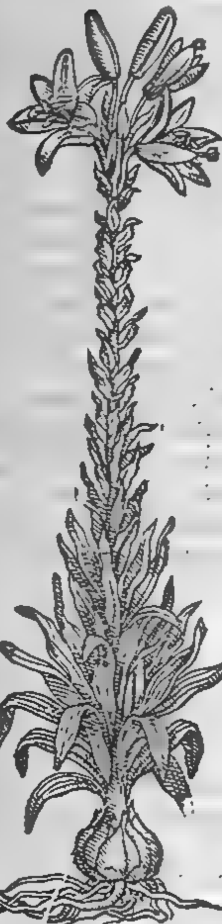

LILIA coronamentis ſe dedunt, Liria à quibuſdam uocata. E quibus unguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij ſuſinum appellant, neruos, & priuatim uuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra ſerpentium ictus auxiliantur: ferueſacta ambuſtis proficiunt: aceto condita uulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo uaſe coquitur conuenienti medicamento uetuſtati ulcerum, & ad recentia uulnera. Inaſſata radix, & ex roſaceo trita, igni ambuſta ſanat, uuluam emollit, menſes ciet, ulcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præciſis, luxatisque medetur: uitiligines, furfures, & lepras emēdat: vlceraque in capite manantia expurgat: abſtergit faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoſcyami folijs, & farina tritici mulcendis teſtium inflammationibus. Semen potum morſibus ſerpentium aduerſatur. Ignibus ſacris ſemen, & folia cum uino illinuntur. Tradunt & purpurea eſſe lilia. In Syria autem, & Piſidia Pamphiliæ efficaciſsima unguentis naſcuntur.

LILIA *Italis notiſsima ſunt, atq; adeò omnibus, ut planè ſuperuacaneum eſſe putem, exemplo Dioſcoridis adductus, uel ex nobis eorum faciem repræſentare, uel alterius hiſtoriam referre. Sed tamen quoniam ijs quandoq; mos gerendus eſt, qui ſemper hortis nouis ac uarijs floribus refertis delectantur; idcirco ſilentio præterire non potui, quin hic infererem, qua ratione, quóue mangonio alba lilia (ſi tanta fides priſcis rei herbariæ autoribus adhiberi poteſt) purpurea fieri poßint. Quod cùm Plinius docuerit lib. XXI. cap. V. ubi de Lilijs latius diſſerit, ideo eius uerba ſubijcimus. Lilium, inquit, roſæ nobilitate proximum eſt, & quadam cognatione unguenti, oleiq;, quod lirinon appellatur. Et impoſitum etiam maximè roſas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florum excelſitas maior, interdum cubitorum trium, languido ſemper collo, & non ſufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris ſtriatis, & ab anguſtijs in latitudinem paulatim ſeſe laxantibus, effigie calathi, reſupinis per ambitum labris, tenuiq; filo, & ſemine ſtantibus in medio crocis. Ita odor, colorq; duplex, ut alius calycis, alius ſtaminis: differentia anguſta. In unguenti uerò, oleiq; uſu folia non ſpernuntur. Eſt flos non diſsimilis illi in herba, quam conuoluulum uocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Alba lilia ijſdem omnibus modis ſeruntur, quibus roſa: & hoc amplius lacryma ſua, ut hipposelinum. nihilq; eſt fœcundius, una radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos. Eſt & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatiſsimū in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide, quartum locum obtinet in Italia naſcens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnoſiore tantùm radice, maiorisq; bulbi, ſed unius. Narciſſum uocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs eſt & hæc, quòd narciſsis folia in radice ſunt, probatiſsimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes ſerotini: poſt arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta eſt & in his ratio inſerendi, monſtrificis hominum ingenijs. Colliguntur nanq; menſe Iulio ſcapi areſcentes, liliaq; ſuſpenduntur in fumo. Dein nudantibus ſe nodulis, in fæce nigri uini, uel Græci menſe martio macerantur, ut colorem accipiant, atq; ita in ſcrobiculis ſeruntur, heminis fæcis circumfuſis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq; ita tingi aliquid, ut naſcatur infectum. hæc Plinius. Lilia (ut Anatolius teſtatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, ſi cùm occluſa ſilent, necdum patentia dehiſcunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. ſic enim clauſa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad uſum promuntur, ſtatim ad ſolem producta, cùm ſenſerint eius calorem, aperta panduntur. Porrò ut uiciſsim, & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita ſeruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantùm, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. ſic diuerſis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur. Cæterùm & illud inter lilia meritò annumerari poteſt, quod Martagon chymiſtæ appellant. Hoc enim radice, etſi croceo colore infecta ſit, à lilio candido non diſsidet, ſicuti nec caule. Folijs uulgarem ſaponariam imitatur, quæ in ſtellæ, uel roſæ modum intercedente ſpatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appenſi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibuſdam rubentibus reſperſa, & ipſi odorati ſunt, aſpectuq; iucundi. Lilij genus hoc in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs Fuchſius, aſphodelum fœmineum putauerat eſſe, pro eoq; depinxerat. Sed quia ſui erroris conſcius factus, hanc ipſe ſuam mutauit ſententiam, nō*

Liliorum hiſtoria ex Pli.

Lilium rubens

Purpurea lilia

Martagon.

eſt cur

Liliorum uires ex Gal.

est cur iam nos eam pluribus refellamus. Liliorum facultates posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lilij flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrea essentia, ex qua utiq; in gustu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaq; temperata. Itaq; etiam quod ex eo conficitur oleum, & unguentum, citra morsum digerendi, simulq; emolliendi facultatem obtinet. unde fit, ut uteri duritiei sit aptißimum. Porrò radix, foliaq; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoq; combustis competunt: siquidem hæc quoq; moderatè desiccantem, extergentemq; facultatem postulant. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cùm alioqui & diuturum ulcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam uteros emollit, mensesq; prouocat. Folia uerò præcoquentes, & ipsa ad obductam usq; cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat; sed alijs quoq; uulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad uulnera suo tempore utantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quàm in folijs: quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus. nam primi ordinis abstergentium est medicaminum. Itaque cùm aut uitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, commiscemus illi aliquid aliorum medicamentorum ualidiùs extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia uniuersa, quæ ualenter exiccari postulant absq; morsu. Imposuimus uerò etiam quandoq; & foliorũ succum cum aceto & melle coctum. Quintuplus autem erat succus ad utrunq;: atq; insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulant absq; morsu, ceu uulnera omnia ingentia, & maximè quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunque ulcera humida flaccidáue, & diuturna sunt, quæq; ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor. cæterùm rerum ipsarum natura sæpenumero ut attingam adigit, celeriter uerò relinquenda sunt, atque ad propositum reuertendum.

Βαλλωτή. BALLOTE. CAP. C.

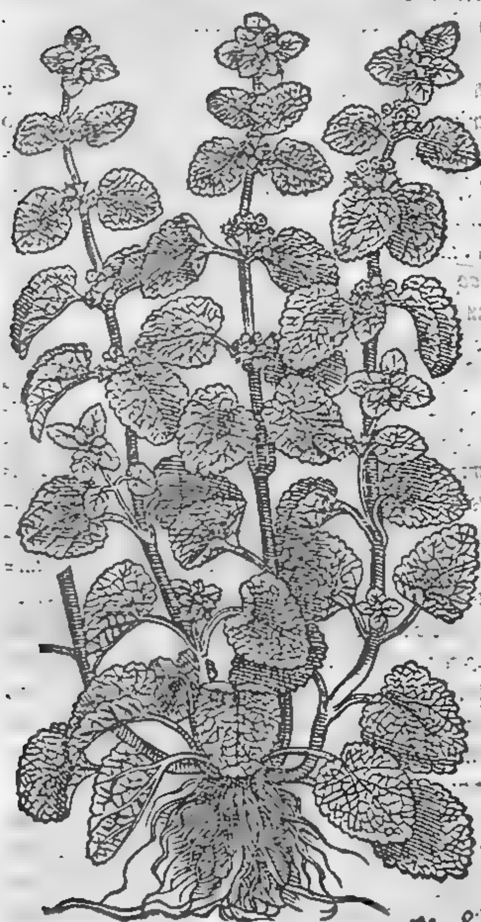

BALLOTEN, nomine alio nigrum marrubium uocant. Caules edit quadrangulos, nigros, subhirsutos, complures ex una radice: folijs maioribus, quàm marrubij, hispidis, per interualla in caule dispositis, subrotundis,† graueolentibus, apiastro proximis: unde aliqui apiastrum eam uocauerunt. candidi flores uniuersi uerticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduersus canis morsus, folijs ex sale illitis. Feruenti cinere flaccescunt folia, ut condylomata reprimant: purgant & sordida ulcera cum melle.

Ballotes consideratio.

BALLOTE, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibusdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & passim secus uias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quòd facilè legentes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua graueolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq; ab aliquibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi uires eius silentio præterierit Galenus) lib. VII. sic inquiens. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, et abstersoriæ facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur.

† In Oribasij codice manu scripto hic interiectũ legitur uerbum μελαινει, quod folia quoque Ballotæ nigra reddit. Nec temerè fortaßis illud quis adijciendum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat, quòdq; ipsius meminerit Plinius libro XXVII. cap. VIII. cùm inquit. Ballote folijs est marrubij maioribus, & nigrioribus.

Μελισσόφυλλον. APIASTRVM. CAP. CI.

MELISSOPHYLLON, siue melittæna, id est, apiastrum, id sibi nomen usurpauit, quoniam apes ipsa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, similia essent, nisi maiora, tenuioraq;, nec ita hirsuta spectarentur: citreum mâlum olent. Folia cum uino pota, aut illita prosunt, contra ictus phalangiorum, scorpionumque: item aduersus canis morsum. Decocto eorundem gratia, foueri prodest: desesionibus fœminarum ad ciundos menses conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur. dysentericis infunditur. Fungorum strangulationibus folia,

APIASTRVM.

MARRVBIVM.

folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum ſale ſtrumas diſcutiunt, ulcera purgant: articularios dolores illita ſedant.

Apiaſtri conſideratio.

Melissa

MELISSOPHYLLON, *quod Latinis Apiaſtrum, & Citrago dicitur, Hetruſci ab odore citri uulgò uocant Cedronella, itemq; Meliſſa, ſicut etiam Inſubres. Herba eſt uulgaris æquè notitiæ, atq; odorata. Duo eius habentur genera, unũ ſatiuum, alterum ſylueſtre. Vtrunq; in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt: tametſi id Græci, quod extet, ſilentio præterierunt. Proinde hæc Serapio retulit. Meliſſophylli, inquit, proprium eſt animum hilarem reddere: humenti, ac frigido uentriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obſtructiones reſerare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq; præſertim, qua ſomnus frequentius nocte intercipi ſolet, quin & eius pulſum reprimere, animi ſolicitudines fugare, ac ſolicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exuſta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Meliſſophyllon, comprobatur Auicennæ quoque teſtimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo ſcribit. Meliſſophyllum excalfacit, ſiccatq; ordine ſecundo. Cor exhilarat, uitalesq; facultates roborat, odoris fragrantia, ſaporis auſteritate, partiumq; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam uiſceribus competit. Vires deiectorias poßidet, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios uapores à ſpiritibus, & à ſanguine, qui cordi, & arterijs ineſt, educere queat, quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit. Meliſſophylli meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Meliſſophyllum marrubio ſimile eſt facultate, ſed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utitur eo quiſpiam. Superuacaneum ſiquidem foret præſente marrubio, cuius tantus eſt ubiq; terrarum prouentus, uelle uti meliſſophyllo. Cæterùm ſi cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiaſtrum, Plinio libro XX. cap. XI. autore, in confeſſa damnatione eſt uenenatum in Sardinia.*

Apiaſtri uires ex Arabibus.

Ex Galeno.

Πράσιον. MARRVBIVM. CAP. CII.

MARRVBIVM, frutex eſt ab radice ramoſus, candicans, ſubhirſutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem æquat, ſubrotundum, hiſpidum, rugoſum, guſtu amaro: ſemen in caulibus, & ex interuallis: flores uerticillato ambitu, aſperi. Naſcitur propter ædificia, ruinas, & rudera. Huius folia ſicca cum ſemine decocta in aqua, aut uiridium ſuccus datur cũ melle ſuſpirioſis, tuſsientibus, & ad tabitudinem redactis. Craſſam è pectore pituitam cum ſicca Iri eijcit. mulieribus à partu non purgatis datur, ut menſtrua, & ſecundas extrahat: item in difficili partu, & his qui uenena hauſerunt, aut à ſerpentibus demorſi ſunt. veſicam, renesq; lædit. Folia cum melle illinuntur ſordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomáſque ſiſtunt. laterum dolores mitigant. Succus folijs contuſis expreſſus, & ſole coactus, ad eadem pollet: cum uino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat. aurium doloribus conuenienter inſtillatur per ſe, aut cum roſaceo.

Marrubij consideratio.

MARRVBIVM *uulgaris est planta, notiorq; omnibus in Italia, quàm ut pluribus indicanda sit. Eius duo genera constituit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, ubi ita scribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, serratiori, incisurisq; profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo unguentarij uti ad nonnulla consueuere. Alterum rotundius, squalensq; uehementer, sicut sphaceli, incisuras habens obscuriores, minusq; serratum. hæc Theophrastus. Ex quibus utiq; constare potest, Theophrasto alterum marrubium non aliud esse, quàm Dioscoridi balloten.*

Marrubij uires ex Gal.

Marrubij uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorũ, sic inquiens. Marrubium ut gustu amarum est, ita si quis utatur, consentientem huic sapori actionem possidet, iecur, ac lienem obstructione liberans, & thoracem, pulmonemq; expurgans, ac menses promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq; ipsum quispiam in caliditate quidem secundi ordinis iam completi: in siccitate uerò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad uisus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgat, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus sanè obstructiones disijcere, meatumq; ipsum, & ramos membranarum expurgare est usus.

Στάχυς. STACHYS. CAP. CIII.

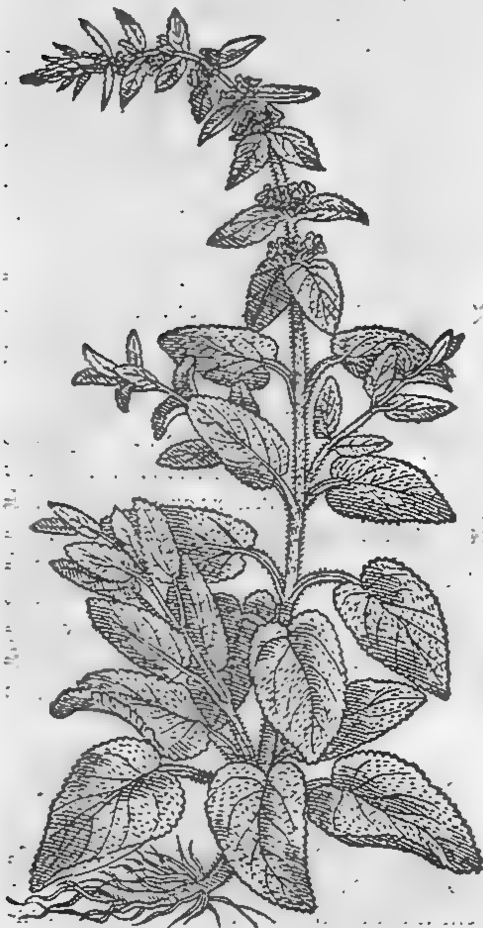

STACHYS, frutex est marrubio similis, sed longior, folia ferens numerosa, hirsuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & complures virgas ab vna radice exeuntes, marrubio candidiores. Nascitur in montibus, & asperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem. Foliorum decoctum potu pellit menstrua, & secundas.

Stachyos consideratio.

STACHYS *frequentißima in Italia nascitur. Assurgit enim uirgis cõpluribus, angulosis, ab una tantùm radice exeuntibus, hirsutis, marrubio tum longioribus, tum candidioribus: folijs numerosis, incanis, hirsutis, oblongis, præduris, odorisq; iucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla uerticillato ambitu caulem circundant marrubij modo. Ex quibus sanè notis satis constare arbitror, hanc herbam quam pictam exhibemus, esse ueram Stachyn. Quibus etiam accedit, quod ea (ut Galenus testatur) amara sit, & gustu acris.*

Plinij lapsus.

Plinius libro XXIIII. cap. XV. Stachyn porri similitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, prason pro prasion legens. Siquidem πράσον porrum significat, πράσιον uerò marrubium, cui Stachys est similis.

Stachyos uires ex Gal.

Stachyos meminit Galenus lib. VIII. simplic. medicament. sic inquiens. Stachys frutex est marrubio similis, gustu acri, & amaro: tertij est ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter non solùm menses mouet; sed & abortum affert, & secundas eijcit.

Φυλλίτις. PHYLLITIS. CAP. CIIII.

hirtzung

PHYLLITIS folia promit rumici similia, longiora, & viridiora, sena, aut septena, recta, quæ parte anteriore læuia cernuntur, à tergo autem pensiles quasi vermiculos tenues ostendunt. In vmbrosis, & opacis hortorum locis emicat. gustu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque semen profert. Folia in vino pota serpentium morsibus aduersantur. quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: et si dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui datur.

Phyllitidis consideratio.

Lingua ceruina vide infra 415

QVI *notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuuntur, diligentißimè expendere uoluerit, haud difficilè quidem fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli uerò Scolopendriam perperàm appellant. Perperàm dico, quòd legitimum scolopendrium (ut infrà suo loco dicetur) illa nimirum sit herba, quæ Græcis asplenos, Mauritanis uerò ceterach dicitur. Quòd autem ita se res habeat, hinc in primis ad credendam impellor, quòd umbrosis, opacis, humentibusq; locis proueniat: quòdq; folijs sit rumici maioribus, longioribus, ac uiridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibusdã transuersim per interualla signatis, subrubentibus, quæ (ut Dioscorides inquit) pensiles uermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremò accedit, quòd caule, flore, & semine uacet: tametsi non desint, qui credant, eius semen è pensilibus illis uermiculis prodire. Neque illud sententiæ nostræ quicquam obstare crediderim, quòd huius herbæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioscoridis auctoritatem uel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab una tantùm radice tot folia erumpere uisa sunt, sed à quàm plurimis se simul tangentibus, ita tamen ut una ab altera separari posset. Vnde facilè*

cognosci,

PHYLLITIS.

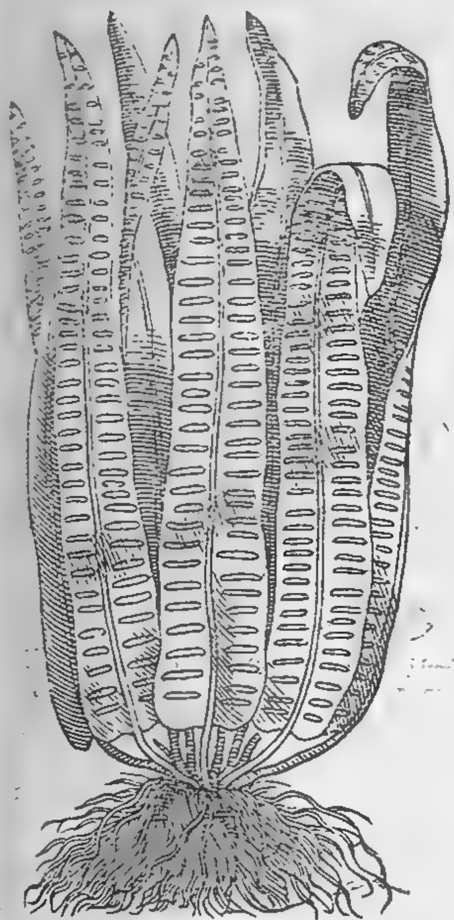

cognoui, quòd ſi ſingulæ radices abinuicem diſtinctæ conſiderentur, non pluribus, quàm ſenis, aut ſeptenis folijs refertæ inueniẽtur. His itaq; rationibus, mea quidem ſententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Manardus, Leonicenus, Ruellius, & Fuchſius, omnes alioqui clariſsimi nominis uiri, quòd tam facilè crediderint, Linguam ceruinam uocatam Phyllitim nequaquam referre, ſed Hemionitim. Nam etſi Hemionitis caule, flore, & ſemine uidua ſit; non tamen folijs conſtat rumicis, ſed dracunculi, curuis, nouæ lunæ inſtar. Illud inſuper addiderim, quòd iam reperta ſit Hemionitis, quæ omnibus prorſus notis legitimã refert. Sed ijs fortaſſe errandi occaſionem præbuit uulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus aſſumere ſuadet. quod tamen Hemionitidis eſt proprium. Cuius fortè uulgi opinionem ij pòtius ſecuti, quàm quòd Phyllitidis lineamenta, notaſq; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapſum inciderunt. Phyllitidis meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Phyllitis cùm qualitatis ſit acerbæ, non abſurdè diarrhœas, ſiue profluuia, & dyſenterias pota iuuat.

Manardi, Leonic. Ruellij, & Fuch. lapſus.

415

Phyllitidis uires ex Gal.

Φαλάγγιον. PHALANGIVM. CAP. CV.

PHALANGIVM, à quibuſdam phalangites, ab alijs leucacãtha uocatur. Ramuli ſunt ei duo, aut tres, pluréſve, in diuerſa tendentes: flos candidus, lilio ſimilis, multas inciſuras habens: ſemine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore: radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur. prouenit in collibus. Huius folia, ſemen, flos cum uino pota, auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque diſcutiunt.

EADEM ferè, quæ hic de Phalangio poſteritatis memoriæ prodidit Dioſcorides, retulit Plinius libro XXVII. cap. XII. ubi ita ſcribit. Phalangites à quibuſdam phalangion uocatur, ab alijs leucanthemon, uel, ut in quibuſdam exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli ſunt ei nunquam pauciores duobus, in diuerſa tendentes. Flos candidus, lilio rubro ſimilis: ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, uel flore, uel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumq;, & ſerpentium ictus: item contra tormina. Hæc Plinius. quæ omnia ferè, ſi conferantur, Dioſcoridi accepta referri poterunt. Cæterùm etſi non deſint hodie herbarij, qui in Phalangij, ut in plurium aliarum quoq; incognitarum plantarum locum herbas quaſdam quales quales ſint, ſubſtituant, atq; rei herbariæ parum gnaris pro legitimis ſæpe oſtendant; ipſe tamen hactenus, ut ingenuè fatear, uerum Phalangium non uidi in Italia, neq; ab alijs inuentum ſcio. quanquam non equidem negauerim, ipſum inibi naſci. Phalangij uires tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Phalangites ſic appella eſt, quòd morſis à phalangijs auxilietur. Eſt autem facultatis tenuium partium, deſiccantis. quanobrem & tormina patientibus ſuccurrit.

Phalangij cõſideratio.

Phalangij uires ex Gal.

† Si quis Græca Dioſcoridis exemplaria conſulat, hic non πλατὺ, hoc eſt latum, ſed παχὺ, quod eſt craſſum, ſcriptum reperiet. Quòd ſi præterea ea legat, quæ ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruellium in uertendo ſecutum fuiſſe Plinium, ex eoq; uocem illam reddidiſſe.

Τρίφυλλον. TRIFOLIVM. CAP. CVI.

TRIFOLIVM, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij aſphaltion, uocant. Frutex ſupra cubiti altitudinem attollitur, uirgas habens tenues, iunceas, & nigras, unde ramulares enaſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto arbori ſimilia. ijs recenter enatis rutæ odor ineſt, ubi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum, ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens. radix tenuis, longa, ualida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoque vulvæ uitijs opportunis, auxiliantur: menſes ciunt. ternæ drachmæ è ſemine dari debẽt, è folijs uerò quaternæ. Contra ſerpentium ictus trita folia, & ex aceto mulſo pota, præſidio ſunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumque decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes

TRIFOLIVM ASPHALTITIS.

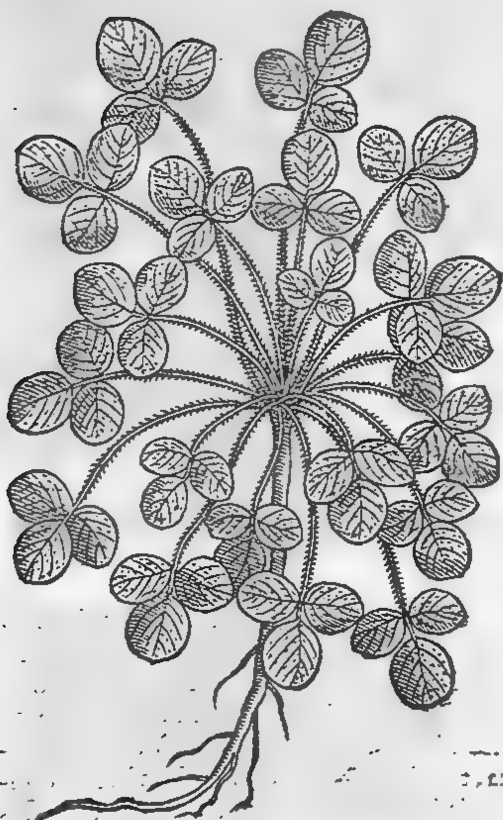

TRIFOLIVM PRATENSE.

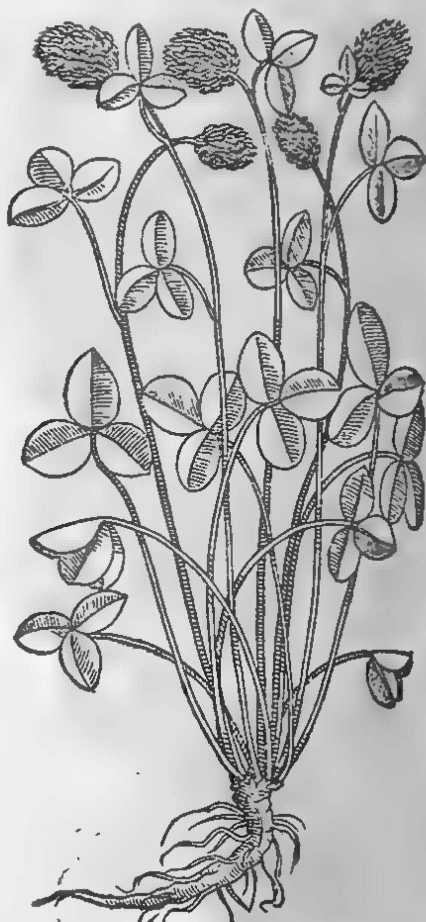

TRIFOLI. PRAT. ALTERVM.

ſerpentes percuſſerint. qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à ſerpente demorſus. Quidam terna folia, aut ſemina in tertianis, cum uino poti dedere: & in quartanis quaterna, ut quæ febrium circuitus diſcuterent. Radix antidotis inſeritur.

Trifolij conſideratio.

T A M E T S I plura in Italia paßim in pratis, ac uiridarijs Trifolij inueniantur genera omnibus plane nota; non tamen de his tradidit hoc capite Dioſcorides, ſed de eo tãtum genere, quod à bituminis odore Aſphaltitis dicitur, de quo etiam ſcribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratenſe omne genus Dioſcoridi fuiſſe ignotum: ſiquidem eius meminit libro quarto in ſylueſtris lòti capite, dum ita ſcribit. Sylueſtris lotus plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratenſis. Ex quibus utiq; Dioſcoridis uerbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratenſe eſſe lotum ſylueſtrem, uel urbanam: Plinius lib. XXI. cap. IX. de tribus trifolij generibus diſſerit in hunc modum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. menyanthes uocant Græci, alij aſphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutißimum. hactenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoq; Scribonius Largus, qui ita ſcriptum reliquit. Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant, naſcitur in Sicilia plurimum. nam in Italiæ regionibus nuſquam eam uidi herbam, niſi in Lunæ portu, cùm in Britaniam peterem cum Claudio Cæſare. Eſt autem folijs, & ſpecie communi trifolio ſimilis, niſi quòd pleniora ſunt folia, & quaſi lanuginem quandam ſuper ſe habent,

ice, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius duûm pedum, interdum altior conspicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratense trifolium inuenitur. hæc ille. Est & aliud trifolij genus sapore acetoso, folijs subpallidis, tenuibus, cordis effigie: quod à quibusdam Panis cuculus, ab alijs Trifolium acetosum, & Alleluya uocatur. Plinius (ut quidam putant) hoc oxyn nominat libro XXVII. cap. XII. ubi sic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocœlen habēt. Nec plura de hac herba Plinius.

Trifolium acetosum.

Alleluia

Ceterùm Trifolium pratense in Italia trium est generum. Primum folijs exit rotundis, & amplis: secundum longiusculis: tertium ut primum circinatis, sed breuioribus. Distant & florum colore, quòd in uno flores albicent, in altero rubescant, in tertio lutei spectentur. Pratense trifolium tempestates prænunciat. nam (ut Plinius est author) inhorrescit, & folia contra tempestatem subrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hic inter trifolij genera inserendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiso: unde etiam apud quosdam herbarios sibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaq; herba TRINITAS uulgò uocata, in locis prouenit uliginosis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appensa, quæ auersa parte cyclamini modo subpurpurascunt, superiore uerò albis quibusdam maculis resperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo statim uere flos exeat ceruleus. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, subrubentibusq;. Huiusce meminisse Græcos, nec pariter Mauritanos, hactenus cōpertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam externis illita, quàm interius sumpta. quinetiam & ad enterocœlas: in quem usum puluerem dimidij cochlearis mensura ex uino austero propinant. Sed ut ad trifolium nostra redeat oratio, eos in apertißimo errore uersari existimarim, qui Andacocam Aphris uocatam, ad quámuis trifolij speciem referunt. Quandoquidem Andacoca (ut testatur Serapio) nil aliud est, quàm Dioscoridis Aegyptia lotus. E cuius semine, quod papauerum modo capitibus quibusdam includitur, Arabes sibi oleum conficiunt, quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præsertimq; tremoribus: illudq; oleum de Andacoca appellant. Id enim non desunt, qui credant è uulgari trifolij semine fieri. sed quàm apertè decipiantur, uel ipsi uideant, uel alij iudicent. Trifolium scriptis tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Triphyllum, quidam asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium uocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud scio unde. Vis plantæ est calida, & sicca ut bitumen, cui odore est similis, utrinq; tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & urinam, mensesq; prouocat. hæc Galenus. Sed animaduertendum est, an Galenus ipse in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Pisonem, ubi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cùm uere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus aranei, uel uiperæ quoq; ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non cōmorso sanum locum eodem fotu circundederis, similem sensum, similesq; dolores ijs, quos morsus inuehit, omnes efficit. Vt re uera miraculo dignum opus esse uideatur, uidelicet herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prauè afficere. hactenus Galenus. Verùm id, si Dioscoridis uerba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè constabit, sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (ut Dioscorides scribit) non omne trifolij decoctum illud efficere potest, sed tantùm id, cuius folia quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eo alterius locus ulcere affectus perfundatur. Id quod apertè Dioscoridis uerba declarant, cùm inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percußerint. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Ex ijs Dioscoridis uerbis clarum fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolij ipsius decoctum, quo demorsi fouentur, uenenum à uulnere extrahat, eiq; permisceatur, haud dubiè id uenenosum redditur. Quamobrē minimè quidem mirum uideri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, ubi perfusæ partes aliquo ulcere laborauerint, ueneno per ulceris poros ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi uexātur. idem enim uenenum cùm sit, eosdem quoq; præbeat effectus necesse est. Vnde liquidò colligi potest, quòd uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quòd autem uenenum exuctum à ferarum morsibus ulceratis particulis contactum necem afferre poßit, cōplures tam Græci, quàm Arabes authores, manifestè demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantißimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam si uenenum illud ulcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaq; sunt, quæ me maximè mouent, ut credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atq; etiam, si licet dicere, cæcutiuisse. Ceterùm non desunt, qui uelint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phrasim profitētur, quiq; eius uolumina diutius euoluerunt. Ego certè, ut dicam quod sentio, non possum non illis subscribere, qui librum illum spurium esse censent.

Trinitatis herbæ mentio.

Quorundam error.

Trifolij uires ex Galeno.

Galeni sententia damnata.

POLIVM. POLIVM ALTERVM.

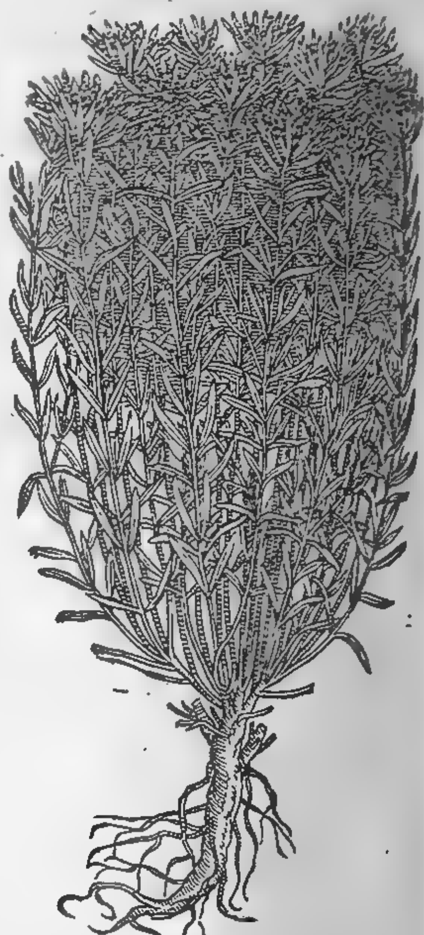

Πόλιον. POLIVM. CAP. CVII.

Dvo genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen est, & cuius est usus. tenuis frutex est candidus, dodrantalis, semine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum speciem præ se ferente, paruo, cano hominis capillo simili, grauiter olente, non sine quadam suauitate. Alterum fruticosius, non usqueadeò ualens odore, & uiribus infirmius. Potum feruefacti ius auxiliatur serpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienosis ex aceto: stomachum malè habet, caput doloribus afficit: aluum, & menses ciet. substratum, suffitúmve serpentes abigit: illitum vulnera conglutinat.

Polij consideratio.

Seplasiarii illi, qui pro Polio herbam quandam usurpant, quæ numerosos profert cauliculos, tenues, rectos, rotundo quodam semine undiq; refertos, euidentius, meo quidem iudicio, errant, quàm ut eorum erratum explodi mereatur. quandoquidē herba hæc nullis prorsus notis Polium repræsentat. Porrò utrunq; Polij genus, quod nulla reclamante nota legitimo respondeat, in pluribus Italiæ locis prouenit. Primum uulgus herbariorum Iuam muscatam appellat, à quo secundum effigie non longè distat, quanuis non adeò sit odoratum. Secundi generis Polium, cuius etiam picturam adiecimus, uiret Venetijs in horto Maphæi excellentißimi medici. Polij meminit Plinius lib. xxi. cap. vii. ubi ita scriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba inclyta Musæi, & Hesiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, superq; cætera ad famam etiam dignitatis: prorsusq; miram, si modò (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea aspiciuntur. Duo genera eius, campestre maius, syluestre quod minus est: quidam teuthrion uocant. folia canis hominis similia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto mutuatus est.

Plinij lapsus.

Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius historiam libro quarto pertractat Dioscorides. Siquidem Tripolij proprium est, non autem Polij, teste Dioscoride, ut colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioscoride, ut à Plinio folijs, sed floribus adscribitur. Præterea capitulum Polio inesse cano hominis capillo simile scribit Dioscorides, non autem folia, ut ipse Plinius tradit.

Polij uires ex Galeno.

Polij uires memoriæ prodidit Galenus libro viii. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Polium amarum est gustantibus, & modicè acre. Itaq; uiscera omnia obstructione liberat: urinamq;, & menses ciet. Ac uiride etiámnum magna uulnera glutinat, maximè species eius fruticosa. Aridum cùm fuerit, maligna ulcera sanat illitum: & magis hoc præstat quod minus est. Polium minus, quo etiam utimur ad antidota, & acrius, & amarius est, quàm maius, adeò ut ex tertio sit ordine desiccantium, ex secundo autem completo excalfacientium.

Σκόρδιον. SCORDIVM. CAP. CVIII.

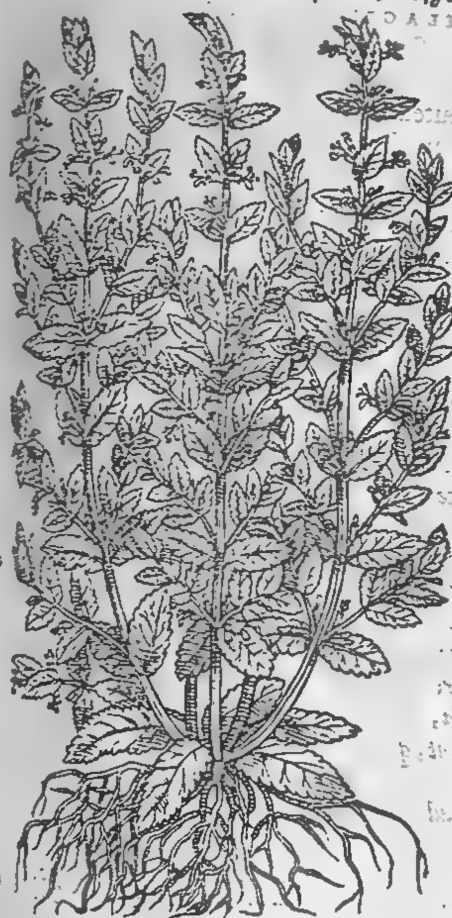

SCORDIVM in montibus, & paluſtribus naſcitur, folijs triſſaginis, maioribus, non ſic in ambitu diuiſis, aliquantum allia redolentibus, guſtu amaris, & adſtringẽtibus: quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba uim excalfactoriam habet: urinam cit. Cocta recens, aridáve cum uino, aduerſus uenenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoque roſiones, dyſenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite: craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad ueterem tuſsim, rupta, conuulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menſes impoſita mouet, uulnera conglutinat, uetera ulcera purgat, & ex melle cicatricem perducit. Sicca excreſcentias in carne cohibet. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

SCORDIVM non ita pridem inueniri, & cognoſci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum ſeplaſiarij Mauritanorum monumentis decepti, ſylueſtri tantùm allio, quod à Dioſcoride ophioſcorodon uocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neq; ijs ſolùm rerum imperitia, ſed etiam uocabulorum uicinitas impoſuerat, ut qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium ſignificat, diſtinguere neſciuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potiſsimùm errandi occaſionem dederat Auicenna, uel eius interpres, quòd in alterã theriacæ compoſitionem Scordium, in alteram uerò ſylueſtre allium addiderit. Quod cùm uidiſſent ſuperioris ætatis medici nonnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera expoſuerunt, & Auicennam in hac re ſui ipſius interpretem fecerunt. Vnde adducti ſunt, ut certò crediderint ſylueſtre allium, & Scordium nihil inter ſe differre, atq; unam, & eandem plantam eſſe. Quo poſtmodum factum eſt, ut ſylueſtre allium apud omnes in Scordij locum illegitimè ſucceſſerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortaſſe incidiſſent errorem, ſi Dioſcoridis, & Galeni ſcripta diligẽter perlegiſſent. Porrò uerum legitimumq; Scordium, triſſagini adeò ſimile, ut Triſſago paluſtris meritò dici queat, humentibus ac paluſtribus locis proueniens, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm ut ſit à nobis longiori hiſtoria repræſentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non ſit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem eſt à quibuſdam uiris grauiſsimis, cùm in bello interemptorum cadauera multos dies inſepulta iacuiſſent, quæcunq; ſupra Scordium fortè fortuna ceciderant, multò minus alijs computruiſſe, ea præſertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem ſanè omnibus perſuaſum eſt, tam putrefacientibus animalium uenenis, quàm medicamẽtorum deleterijs Scordium aduerſari. Præterea Scordij meminit idem Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Scordium ex multiformibus id tum ſaporibus, tum facultatibus conſtat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè ſcorodo, hoc eſt, allio adſimilis eius eſt acrimonia: unde ſanè, mea ſententia, nomenclaturam ſortitum eſt. Expurgat igitur, ſimulq; excalfacit uiſcera, tum menſes, urinamq; mouet. Præterea conuulſa, ruptaq;, & laterum dolores ab obſtructione, & frigore natos ſanat epotum. Deniq; uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: ſed ſordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hactenus Galenus. Cæterùm herba quædam iuxta ſepes, & in agrorum marginibus naſcitur, quæ & odore, & ſapore ita abunde allium refert, ut non temerè uulgò Alliaris, ſiue Alliaria uocitetur. Huius folia cùm primùm erumpunt, ferè rotunda ſpectantur uiolæ ſimilitudine: poſtquàm uerò adoleuerint, per ambitum in ſerræ modũ laciniata uiſuntur, ut quadantenus meliſſophylli effigiem repræſentent, læuiora tamen ſunt, nec adeò rugoſa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, guſtatuq; allij odorem, & ſaporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & ſemen nigrum, minutumq;, irionis modo tenuibus ſiliquis incluſum. Radix, quæ longiuſcula eſt, eundem cum folijs odorem retinet.

Scordij conſideratio.

Scordij uires ex Galeno.

Alliariæ herbæ mentio.

Vis plantæ huic calfactoria, & deſiccatoria, uerùm non adeò uehemens eſt, ut in allio. Attamen hinc certò colligi poteſt, quòd ea craſſos humores extenuare, & lentos incidere ualeat. Semen emplaſtri modo impoſitum, uuluæq; admotum, mulieres uteri ſtrangulatu oppreſſas liberat, & excitat.

Brandt lattich

Βήχιον. TVSSILAGO. huflattich CAP. CIX.

Vngula cabillina
Roßhuff

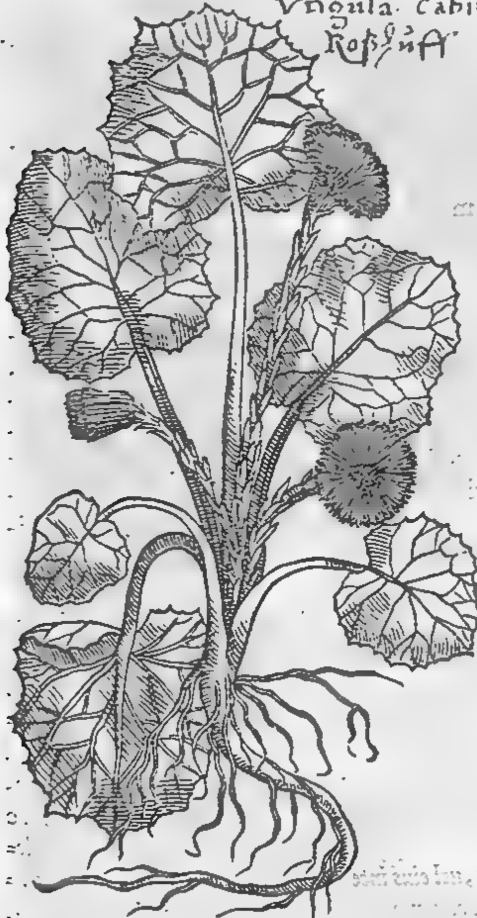

TVSSILAGINI folia sunt maiuscula, quàm hederæ, sex aut septem à radice, subalbida à terra, superne uirentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos luteus, uere prodit, quo unà cum caule confestim exuitur: inde nonnulli his uacare existimarunt. Radix tenuis est, † & superuacua. nascitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni sacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida suffitu, ita ut fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos sanant, qui sicca tussi, atque orthopnœa infestantur: pectoris uomicas rumpunt. Eundem effectum præbet suffita radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

Tussilaginis consider.

TVSSILAGO *Hetruscis uulgò dicitur Farfara, et Farfarella, nomine à Romanis fortasse deducto: hanc enim ab ijs Farfariam uocatam fuisse testantur nomina Dioscoridi falsò adscripta. Officinæ hos, uel illos secutæ eam Farfaram appellant, nec non etiam Vngulam caballinam. Herba est uulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugacißimis, ut Plinius, qui eorum tam subitam iacturam nõ animaduerterat, deceptus Tußilaginem sine caule, & sine flore nasci memoriæ prodiderit: cùm tamẽ ea uere primo & caulem, & florem proferat, sed qui enati breui admodum tempore durent, quo non nisi etiam à peritis, uel ab ijs, qui tunc sese forte fortuna tulerint obuiam, conspici poßint, eoq; magis, quòd ijdem caulis, & flos prodeant, priusquàm folia emicent. Quare scitè scripsit Dioscorides, Tußilaginem confestim exui tum flore, tum caule, atq; inde nonnullos his uacare existimasse. Sed certè uel hæc non legit, uel illa non obseruauit Plinius, quòd Tußilaginem aperto errore & caule, & flore uiduam fecerit.*

Plinij lapsus.

Is Plinij error deprehenditur libro XXVI. cap. VI. ubi ipse de Tußilagine disserit ijs uerbis. Tußim sedat Bechion, quæ & Tußilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris ubi nascitur, subesse aquas credunt, & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quàm hederæ, quinque aut septem, subalbida à terra, supernè pallida: sine caule, sine flore, sine semine: radice tenui. Quidam eãdem esse bechion, & alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus, aut deuoratus, ueterem tußim sanare dicitur: sed in singulos haustus paßum gustandum est. Altera à quibusdã saluia appellatur, similis uerbasco. hæc Plinius. Verùm altera Tußilago, cuius nulla fit mentio à Dioscoride, utpote qui uno tantùm eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta est: nisi ea fortasse sit, quam aliqui herbariorum Centrum galli uocant.

NB

Fomes ignis ex tussilag.

Porrò nascitur in Tußilaginis radice quædam subalbida lanugo, quæ à radicum segmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito salis nitri aliquãtulo, ac demum sole siccata omniũ optimus est fomes ad ignem è silice excussum excipiendum. Quippe adeò ignis est rapax, ut statim primo tantùm chalybis concussu accendatur.

Tussilaginis uires ex Gal.

Tußilaginis facultates posteritatis memoriæ tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bechium ideo sic nuncupatum est, quòd βῆχας, hoc est, tusses, & orthopnœas iuuare creditum sit, si quis uidelicet folia arida sumens, aut radicem in prunis accendens, ascendentem inde fumum inspiratu attrahat. Est autem modicè acris, ut sine molestia noxáue omnes thoracis abscessus credita sit rumpere. Sanè folia uirentia partes cruda inflammatione obseßas illitu extrinsecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admistionem, qua omnia uiridia, teneraq; participant alia plus, alia minus. Nam sicca Bechij folia acriora sunt, quàm ut partibus inflammatione laborantibus conueniant.

† *Nulli dubium est, quin hoc loco in Dioscoride mendum subsit. Quomodo enim radicem Tußilaginis ἀχρεῖον, hoc est, inutilem rectè uocauerit Dioscorides, si paulò pòst ei nonnullos usus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod sciam, animaduersum, uidit Manardus, uidit item Fuchsius, sed uterq; tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, ut dicam quod sentio, uerbum illud ut adscititium delendum esse puto, Oribasij testimonio motus, in cuius codice manu scripto illa dictio non legitur.*

Ἀρτεμισία. ARTEMISIA Beifuß CAP. CX.

ARTEMISIA magna ex parte in maritimis nascitur, absinthij modo fruticosa, maioribus, & pinguioribus folijs, ramisque. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiusque, folijs, uirgisque latioribus. Alterũ tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente. æstate floret. Sunt qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus

ARTEMISIA.

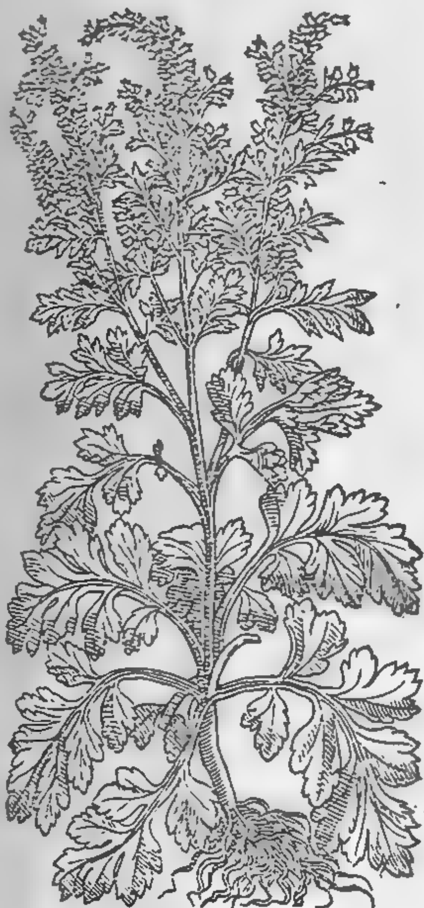

ribus ſcatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraq; excalfacit, extenuat. feruefactæ cõuenienter in muliebres deſeſſus adijciuntur, ad detrahendos menſes, partus, ſecundasque: item ad præcluſiones vuluæ, & eiuſdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam urinam cient. menſes pellunt pubi illitæ. Succus vuluæ inditus ex myrrha eadẽ, quæ inſeſsio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

Ἀρτεμισία λεπτόφυλλος. ARTEMISIA TENVIFOLIA. CAP. CXI.

Artemisia tenuifolia in ſepibus, & cultis iuxta aquarum ductus naſcitur. Eius flores, & folia contrita ſampſuchi odorem reddunt. Si quis ſtomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & ſtomacho imponat, ſanitati reſtituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, ſi ſuccum eius cum oleo roſaceo miſcens illinat, ſanatur.

Tria à Dioſcoride recenſentur Artemiſiæ genera. Verùm priora nullis inter ſe notis certant, niſi quòd in uniuerſum altera maior eſt, altera uerò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem: Quæ autem tertio generi adſcribitur, herbula eſt ſimplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius libro XXV. cap. VII. ſic inquiẽs. Artemiſia abſinthij modo fruticoſa eſt, maioribus folijs, pinguibusq;. Ipſius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam ſimplici caule, minimis folijs: flores copioſi erumpentes, cùm uua matureſcit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambroſiam uocant. Talis in Cappadocia naſcitur. hæc Plinius. Qui tametſi in prioribus Artemiſiæ generibus, nihil à Dioſcoride diſſentiat; dißidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambroſiam ſequenti capite ab ipſo Dioſcoride deſcriptã ſubiecerit, credideritq; deceptus hic ambroſiam, & tertium Artemiſiæ genus, unam & eandẽ eſſe plantam. Cæterùm prima duo Artemiſiæ genera Hetruſcis frequentiſſima ſunt, neq; in alio inter ſe diſtant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores ſpectentur, in minori uerò minores: aliàs facie, & forma ſimilia conſtant, quinetiam idem ſapor, & odor, eademq; facultas utrique ineſt. Quare equidem neſcio, qua ratione ductus Braſauolus Ferrarienſis in ſuo ſimplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem eſſe Artemiſiam, quæ in Hetruria officinis Matricaria, & uulgò mulieribus Amarella uocatur. Sed eò magis uirum hunc alioqui celebrem admirari ſubit, quòd ſcriptis tradiderit duas alias eſſe Ferrariæ Artemiſiæ ſpecies nullis prorſus notis diſtinctas, præterquàm quòd alteri unus tantùm ſit ramus, alteri uerò plures. Eius uerba ſubijcere lubet. Non dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto uocabulo Arcemiſe dicitur, ac ſi Artemiſia dictum ſit, ueram Artemiſiam eſſe, quæ folia abſinthio ſimilia habet, ut Dioſcorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id eſt, unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas ſpecies Ferrarienſe uulgus nouit, ſi aptè diſtinguere ſciret, quoniam & ipſis indiſcriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam uocamus, Artemiſiæ ſpecies eſt, illa ſcilicet, quæ malè olet. Nec obſtat, quòd Ferrariæ duæ ſpecies Artemiſiæ ſint per unum, & plures ramos diſtinctæ, quoniam & hæc in ſpecie eſt, quæ plures habet ramos. hæc Braſauolus. In quibus ſanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud eſt, quòd non ſcripſerit Dioſcorides, alteram primi generis Artemiſiam multiplici conſtare caule: alteram uerò ſimplici tantùm conſurgere, ut Braſauolus ſuo modo interpretari uidetur. Sed autor is duntaxat tradidit (ut etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule, & minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. Verùm hæc tertio Artemiſiæ generi aßignantur, non autem ſecundo, uel primo, ut Braſauolus exiſtimat. Altero deinde errore notatur, quòd aſſerat Matricariam, ſiue Marellam, quam legitimum Dioſcoridis parthenium cenſemus, eſſe graueolentem Artemiſiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioſcoridi ſecundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariæ, uel Amarellæ modo: ſed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non aſſentire uideatur, duo illa Artemiſiæ genera, quæ Ferrariæ perſimiles habentur, ea eſſe, quæ à Dioſcoride primo loco repræſentata ſunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò ſeipſum hac in re deceptum deprehendiſſet Braſauolus (ut legitur in ſuo ultimo uolumine Venetijs impreſſo) dum longa oratione contendit Amarellam, ſeu Matricariam inter Artemiſiæ genera reponendam eſſe, Cotulam uerò fœtidam Ferrarienſibus Bru-

Artemiſiæ cõſideratio.

Plinij lapſus.

Matricaria 417

Plura Braſauoli errata.

sciaculo uulgò uocatam esse legitimum Parthenium, adeò seipsum (pace eius dixerim) & sua scripta confundit, ut nullo pacto (dicam liberè quod sentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi possit. Nam cùm asserit Amarellæ, siue Matricariæ succum unciarum quatuor pondere haustum utranq; bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui priuatim ea uis inest. Attamen paulò pòst eorum fortè obiter, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, leuibus contrà asseuerat, nil aliud esse Parthenium, quàm suum Brusaculum.

Ruellij hallucinatio.

Ruellius præterea quanuis in primis Artemisiæ generibus planè Dioscoridi subscribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemisiam eam esse putet, quam alij Athanasiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab una tantùm radice prosilit, crassis, albis, ac firmis: folijs longis, amplis, crebris diuisuris dissectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemisia, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, uno duntaxat caule, ipsoq; minuto consurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neq; ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cùm tam Dioscorides, quàm Plinius satis obscurè, perplexeq; de ea scripserint, & caulis, foliorum, florum, seminis, & radicis notas silentio inuoluerint, non modò difficillimum uidetur; sed uix etiam fieri posse putauerim, ut quis unquam hanc Artemisiam legitimè demonstret. Neq; tamen in hoc audiẽdus est Plinius, qui (ut suprà diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquàm quòd rationi cõsentaneum non est, quòd Dioscorides duobus tam propinquis capitibus unius, & eiusdem plantæ historiam tractauerit, euidentissimum est, Ambrosiam sequenti capite descriptam huius tertiæ Artemisiæ descriptioni haud quaquam respondere.

Monachorũ, & Fuchsij error.

Ad hæc non in minori, quàm Brasauolus, & Ruellius, uersantur errore Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt. quippe qui & hunc, & illum secuti duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam uulgò uocatam omnino esse minorem Artemisiam, Tanacetum uerò eam, quæ unicaulis dicitur. In horum deniq; opinionibus, uel potius erroribus ipse quoq; Fuchsius implicatur, uir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò ut etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia commentarijs, quin Matricaria sit alterum Artemisiæ genus, Tanacetum uerò tertium. qua in re is fortasse fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm solus rectè sentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentissimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem superiori ætati obscuram nostræ illustrem redderent, tertium Artemisiæ genus in Dioscoride ascititium esse. Quòd in huius capitis initio non tria, sed duo tantùm esse Artemisiæ genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiantur huius autoris codices antiquissimi, in quibus illa de tertio Artemisiæ genere non leguntur. quemadmodum etiam in nostro ex impressis libro, in quem castigationes ex uetustorum exemplarium manu scriptorum Dioscoridis, & Oribasij collatione excerptas collegimus: quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi medico clarissimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, et rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatem, atque etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re, aut uerbis respondere possim. Cùm itaque (ut eò redeam, unde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum uideri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neq; item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent. Non desunt insuper doctissimi uiri, & in plantarum historia diutius uersati, qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accreuisse, atq; adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisiæ genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius, & Serapio, qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sententiam etsi planè probandam existimem; cùm tamen uulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudq; à quibusdam reddatur, nobis quoq; adijciendum, eiusq; aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius est autor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq;, item in frumentaceis agris, atque inibi uulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, ut hæc planta ab aliquo cognoscatur, et legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidẽ quomodo Ruellio uiro alioqui fide digno in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò possit.

Artemisiæ uires ex Gal.

Duûm tantùm generum Artemisiam fecit, eorumq; uires reddidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Duplex quidem est herba Artemisia. Vtraq; excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quòd ad calfactionem attinet, excessus secundi: quòd uerò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commodæ sunt, & ad fomentationes uteri.

Ἀμβροσία. AMBROSIA. CAP. CXII.

AMBROSIA pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine: folijs rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi seminibus, perinde quasi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore uinoso, suaui: radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

Ambrosiæ cõsideratio.

ETSI in nostris illis commentarijs, quos primùm superioribus annis Italica lingua conscriptos ediderams, ingenuè confessus essem, me nunquam uidisse Ambrosiam in Italia; postea tamen ea uarijs in locis se mihi obtulit conspicienda, præsertimq; secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter uiginti millia passuum) inter

durissimos

AMBROSIA.

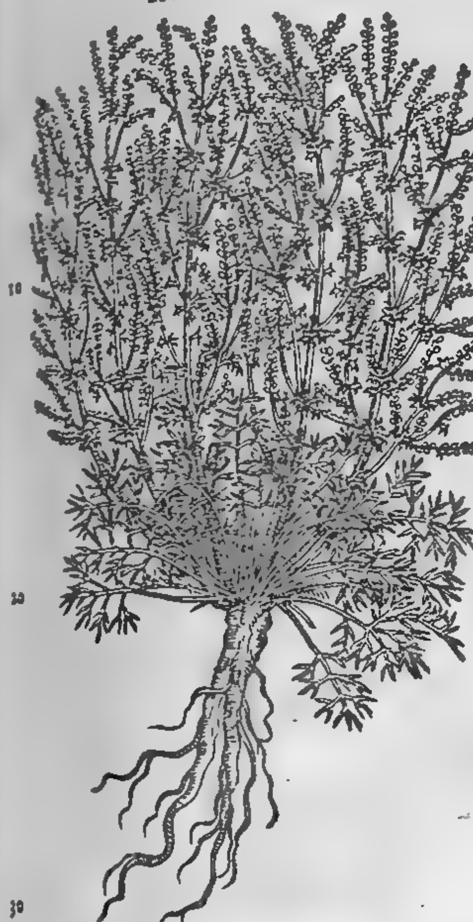

BOTRYS.

duriſſimos lapides orta. Cui cùm inibi ex tempore obuiam factus eſſem, eamq; conſpexiſſem, botryos modo, racemoſo ſemine refertam, ſtatim inclinauit animus, ut certò ducerem hanc eſſe Ambroſiam. Ea quanuis à Dioſcoride, & Galeno non alijs repræſentetur uiribus, quàm ut reprimere, repellere, & illitu adſtringere ualeat humores, qui in aliquam partem decumbunt; dixere tamen non poëtæ ſolùm, ſed plantarum quoque ſcriptores non contemnendi, nulla alia de cauſa præſtantiſſimam hanc plantam à ueteribus Ambroſiam fuiſſe uocatam, quàm quòd ſuo in cibis uſu longæuos faciat homines; quemadmodum Ambroſiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosq; conſeruare fabulantur. Ambroſiæ meminit Plinius libro XXVII. cap. IIII. ubi eam ijs uerbis depinxit. Ambroſia uagi nominis eſt, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens denſum, ramoſum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis ſemen eſt uuis dependentibus, odore uinoſo, qua de cauſa botrys à quibusdam uocatur, ab alijs artemiſia. Coronantur illa Cappadoces. Vſus eius ad ea, quæ diſcuti opus ſit. hæc Plinius. Ambroſiæ quoq; facultates, ſed quàm breuiſſimè, tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ambroſia cataplaſmate impoſita uim habet adſtringentem, ac repellentem.

Ambroſiæ uires ex Gal.

Βότρυς. BOTRYS. CAP. CXIII.

BOTRYS fruticoſa herba eſt, lutea tota, & in multas alas ſparſa: ſemen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio ſimilia. tota ſuauem odorem ſpirat, quare ueſtimentis interponitur. Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces ambroſiam uocant, alij artemiſiam.

LEGITIMA, & uera Botrys ſabuloſis, & aridis gaudet, quin & glareoſis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentiſſima naſcitur ſecus Ferſinam, & Lauiſium rapidiſſimos torrentes, & in alijs quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis ſerunt, quòd eam uteri affectibus opitulari exiſtiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, ſinuoſisq; quercuum foliorum ſimilitudine: ramis numeroſis, tenuibus, ſemine copioſiſſimo, racemoſoq; refertis. Planta tota ſucco quodam reſinoſo madet, adeò ut comprehenſa reſinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem ſpirat, & qui nares quodammodo feriat, ſed tamen is ſuauitatem retinet. Plinius uidetur ex Dioſcoride Botryn reddidiſſe libro XXVII. cap. VIII. ubi eam in hunc modum deſcripſit. Botrys fruticoſa herba eſt, luteis ramulis: ſemen circa totam naſcitur: folia cichorio ſimilia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hactenus Plinius. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, nõ meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Eius tamen facultates ex Dioſcoride retulit Paulus lib. VII. ubi ſic inquit. Botrys, quam aliqui ambroſiam, alij artemiſiam uocant, planta eſt admodum odorata. Hæc cum uino pota nõ niſi recta ceruice ſpirantibus, quos orthopnoicos appellant, auxiliatur.

Botryos conſideratio.

Botryos uires ex Paulo.

Γεράνιον. GERANIVM. CAP. CXIIII.

GERANION folijs anemones, diuiſuris longioribus: radice ſubrotunda, cùm eſtur dulci. Quæ drachmæ pondere in uino pota vuluæ inflationes diſcutit. Geranium alterum caulibus minutis, & piloſis,

 ſeſquipe-

GERANIVM PRIMVM.

GERANIVM ALTERVM.

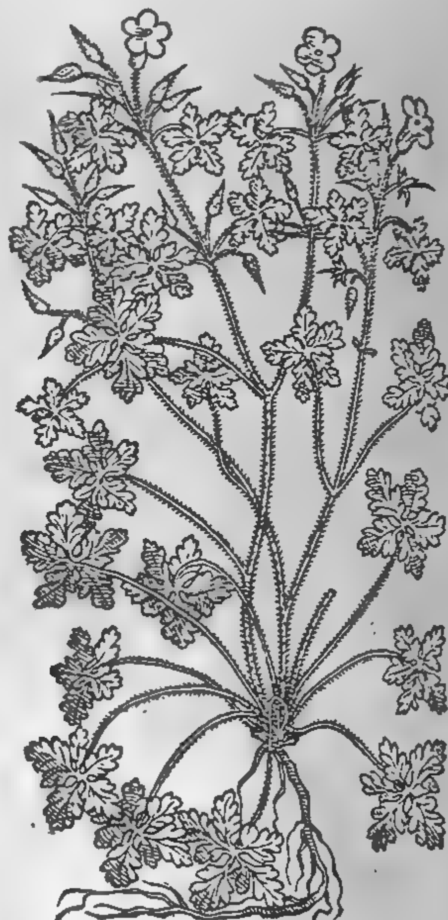

GERANIVM TERTIVM.

sesquipedalibus: folijs maluæ. in summis alis sursum spectantia gruum capitula insunt, cum suis rostris, aut canini dentes. Nullius in medicina usus.

Geranij consideratio.

D V O *tantùm Geranij genera à Dioscoride traduntur. Verùm Latini, Plinio autore, tertium genus addere uidentur, quòd alterum quidem eorum à Græcorũ descriptione differat. Id quod ipse Plinius apertè testatur lib.* XXVI. *cap.* XI. *ubi de Geranijs disserit ijs uerbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrrhida appellant. Similis est cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, saporis, & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci folijs candidioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, pilosis, ramosam ex interuallis, binûm palmorum, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuisuris longioribus: radice nuci modo rotunda, dulci. hæc Plinius. Ex quibus facilè colligi potest, tria esse Geranij genera, Romanis unum, Græcis uerò duo. Quæ omnia hodie paßim ferè uisuntur in campestribus, secus uias, & iuxta sepes. Porrò non desunt, qui putent eam herbam, quam scribit Plinius Geranium à Latinis uocari, à Dioscoridis myrrhide nõ differre. Ipse tamen non dubitandũ existimo, quiñ hæc illa sit herba, quam quidam Rostrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam uerò Acum muscatam, eo quòd (ut Plinius inquit) odorem iucundum spiret. Nanq; assurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuisuris: caule breui, ac rotundo: semine gruum capitulis contento, à quibus Geranij nomen omnibus inditum est. Cæterùm Geranium, quod Dioscoridi secundo loco proditur, caulibus minutis, pilosis, sesquipedalibus, folijs maluæ, in summis alis gruum capitula gerens sursum spectantia cum suis rostris, nunquam dubitauerim*

uerim

secundum esse herbam, quæ Pes columbinus uulgò nominatur, quòd nullis prorsus reclamantibus notis hæc illi respondeat. Alterum uerò, primo scilicet loco descriptum, & in Ananiæ uallis agro, & ubique ferè locorum paßim prouenit, folijs anemones modo laciniatis: floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice dein, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muscatam dictam, quam ipse herbarijs etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridi esse opinetur. Quandoquidem Acus muscata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec folijs uisitur anemones æmulis: sed eam planè repræsentat, quam Plinij testimonio, Latini Geranium uocant. Præterea aduersus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipse mihi magis reprehendendus uidetur, quòd crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod sentio, eam quidē illius Geranij genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cùm ipsa tota illi sit similis, odorem iucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruinis capitulis scateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita Myrrhidem referre comperio, ut Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alij, quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim folijs est cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non insuaui. at his omnibus Ruberta caret, ut libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, uindicari non potest, quòd scripserit, Geranium id esse Latinis, quod Dioscoridi myrrhis, Plinij fortasse lectione deceptus, qui loco suprà citato Latinis uocatum Geranium à quibusdam Myrrhim appellari scriptum reliquit: quanquam legitimæ Myrrhidis historiam tradidit libro XXIIII. cap. XVI. Nec sanè mirum est, Plinium scripsisse Geranium aliquibus uocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod secundo generi adscribitur, Myrrhim appellauerint, ut uidere est in ijs Dioscoridis exemplaribus, in quibus cuiusq; capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoq; hac in historia Brasauolus, asserens nullo modo ijs esse adstipulandum, qui Pedem columbinum uocatum Geranium esse contendunt, quòd Geranium folijs exeat maioribus anemones incisuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignorasse uidetur, quòd secundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioscoride aßignatū, est illud, quod Pes columbinus censetur. Vel fortasse dum hæc scriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioscoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranij plantam uidimus in pluribus hortis, ac uiridarijs satam, folijs rotundis, secundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis simili. Hanc herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balsaminam alij eodem nomine uocant: eamq; cæteris præferunt in potionibus ad interna uulnera glutinanda. Hæc, mea quidem sententia, magis respondet alteri Dioscoridis Geranio, ut quæ folijs ad maluam propius accedat. Quare & hanc magis eandem esse cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem sit Geranium: sed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primi Geranij radix (ut Plinius est author) reficientibus se ab imbecillitate utilißima est. Bibitur contra phthisim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum. Secundum uerò Geranium etsi nullius esse in medicina usus scriptis tradiderit Dioscorides; non desunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinandis, & fistulis sanandis ipsum in potionibus sumptum, mirificè cōmendent. Sed equidem uereor, ne & hi decipiantur, Serapionis interpretem secuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit. quippe quoniam propria sit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, sed ea tantùm de Geranijs posteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipso Dioscoride sumpsit.

Ruellij erratum.

Hermolai lapsus.

Brasauoli error.

Momordica.

Γναφάλιον. GNAPHALIVM. CAP. CXV.

Gnaphalii folijs albis, mollibusque aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino austero ad dysenteriam.

Gnaphalii historiam adeò paucis perstrinxit Dioscorides, ut nobis non modò difficile, sed etiam impoßibile uideatur, ut quisquam conijcere, ac decernere poßit, quænam planta sit, quæ uerum Gnaphalium repræsentet: præsertim cùm antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori historia expresserit. Etenim Plinius eadem, qua Dioscorides, breuitate usus, Gnaphalij notas reddidit libro XXVII. cap. X. Fuchsius tamen in suis clarißimis de stirpium historia commentarijs herbam quandam pro Gnaphalio ostendit, quam ideo fortasse Gnaphalium existimauit, quòd incana, tomentosaq; conspiciatur. Sed mihi planè eam Fuchsius pro Gnaphalio depinxisse uidetur, quam Plinius libro XXIIII. cap. XIX. Herbam impiam uocari tradit: quæ meritò IMPIA Plinij dici posset, quòd eius è ueteribus nemo, quantum equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is disserens loco modò citato, eam ijs notis, & uiribus descripsit. Herba impia uocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo uestita, atque capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerentes. Ob id Impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & uino admixto. Mirumq; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaq; & suibus dari, quæq; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, atq; ita non strangulari pullos auidius deuorantes. hactenus de Impia Plinius. Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidißimum uellus, quod uulgò nos appellamus Bambagia,

Gnaphalij cōsideratio.

Impia herba Plinij.

Xyli historia, & uires. Bambagia, & alij Cotone, Latini uerò Xylon, & Goßipium, mihi in mentem redegit, à ueteribus Græcis nusquam, quod sciam, descriptum; ideo hic de eius historia, ac uiribus latius disserendum duxi, quàm fecerim in Lini mentione, ubi eius quoq; memini. De hoc itaq; Plinius lib. XIX. cap. I. sic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem, quem aliqui Goßipion uocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus que, similemq; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec ulla sunt ei in candore, mollitiáue præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratißimæ. hæc Plinius. Hac ætate Xylon seritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia insulis, ubi copiosißimum prouenit: quin & in Apulia, alijsq; regionibus nascitur. Huius lanugo manifestè excalfacit, ac siccat. quæ si comburatur, mirum in modum manantem è uulneribus sanguinem sistit. Seminis medulla tußi, & difficulter spirantibus auxiliatur: genitale semen procreat, proinde uenerẽ stimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cæteræ cutis maculæ optimè delentur.

Gnaphalij uires ex Gal. Sed ut iam Gnaphalio suas ex Galeno reddamus uires, eas ipse lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis retulit. Gnaphalium ideo sic nominatum est, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc est, pro tomentis utantur. Sunt autem candida, & mediocriter adstringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex austerorum uinorum quopiam, dysentericis.

Τύφη. TYPHA. CAP. CXVI.

Moß Kolben

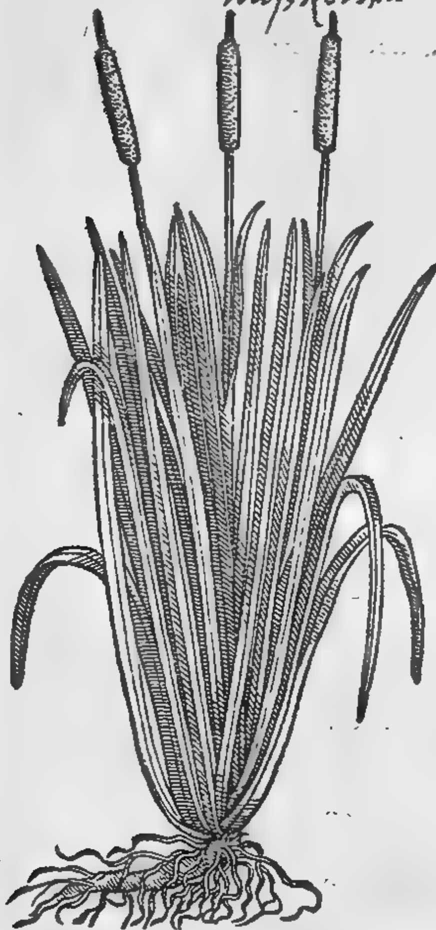

Typha folium edit cyperidi simile: caulem album, læuem, æquabilem: florem in cacumine ambientem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto exceptus, ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus.

Typhæ consideratio. *Typha planta est in Italia uulgaris, notiorq; omnibus, quàm ut eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentißima prouenit, ita ut raræ admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Claua, quam in leuißimo caule gerit, à nostris Hetruscis Mazza sorda uulgò dicitur; quòd eius lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat.*

Typhæ usus, & uires. *Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum uice ad grabatos farciendos. Foliorum uerò usus ad conuestienda uitrea uasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin et ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ folijs, & gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in puluerem tenuißimum redactis, & assatis ouorum luteis exceptis, utuntur quidam feliciter ad enterocœlas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum spatio: coq; non modò pueros, adolescentesq; sanari pollicentur; sed etiam iuuenes iam ætate cõsistentes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur. Typhe meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu, nõ inuenio. Eius tamen meminit Theophrastus libro primo cap. XIII. de plãtarum historia, ubi inter enodes palustrium locorum plantas Typham quoque recensuit.*

Κιρκαία. CIRCAEA. CAP. XCVII.

Circaea, quam & dircæam aliqui uocant, folijs est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milij, nascente in quibusdam ueluti corniculis: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, odorata, excalfaciente. Nascitur in apricis, saxis, & uento perflatis. Radicis tusæ pondo quatuor, in sextarijs tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduò vuluas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

Circææ consideratio. *Haud equidem ausim affirmare, an Circæa hodie inueniri poßit in Italia: quanuis ea antiquis fortasse notißima fuerit. Siquidem nulla hactenus se mihi obtulit planta, neq; alijs, quod sciam, quæ Circæam repræsentaret. Cæterùm credidere nonnulli hanc sibi Circææ nomẽ comparasse, quòd Circe uenefica in suis ea uteretur ueneficijs, uel quòd fortaßis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etsi nonnullis uerisimile uideatur; cùm tamen à nemine Circæam his pollere uiribus proditum sit, aliunde potius id nominis sibi uendicasse existimandum. Meminit Circææ Plinius lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam his notis, ac uiribus depinxit. Circæa strichno (hoc est, solano) satiuo similis est: flore nigro, pusillo: paruo semine, ut milij, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali,*

ſesquipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi. Naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ, & uitia. Macerari oportet in ſextarijs tribus quadrantem radicis tuſæ per noctem, & diem. Trahit eadem potio ſecundas. Semine lac minuit in uino, aut mulſa aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipſo Dioſcoride mutuatus eſt. Etſi ab eo in hoc magno, ut puto, errore diſſentiat, quòd Circææ ſemen in uino, aut mulſa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teſte Dioſcoride, ipſum eliciat. Qua in re Plinius non modò Dioſcoridi refragatur, ſed ipſi quoq; Galeno. qui de Circææ uiribus diſſerens libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Circææ herbæ radicem ſcribit Dioſcorides ex uino dulci potam ſecundas expurgare. Eſt enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in ſorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Plinij lapſus. Circææ uires xe Galeno.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. CXVIII.

OENANTHE folia habet paſtinacæ: florem candidum: caulem craſſum, palmi altitudine: ſemen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem. naſcitur in petris. Huius ſemen, caulis, & folia cum mulſo uino pota, ſecundas eijciunt. Radix è uino urinæ ſtillicidio conuenit.

OENANTHEN, *cuius hic Dioſcorides meminit, Theophraſtus libro* VI. *cap.* VII. *de plantarum hiſtoria, & Plinius libro* XXI. *cap.* XXIIII. *non equidem hactenus reperi, ac uidi in Italia, etſi in ea indaganda non parum laboris inſumpſerim. Fuchſius, & recentiorum herbariorum pleriq; Oenanthen eam eſſe herbam exiſtimant, quæ hodie paſſim Filipendula uocatur. Quorum certè ſententiæ, quanuis uirorum magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui ſubſcribere. quòd Filipendula hæc magna nuſquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd ſemen non ferat atriplicis: quòd deniq; nõ in petris, ſed in pratis, & læto ubiq; ſolo proueniat. Quibus ſanè rationibus non potui non adduci, ut apud Dioſcoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen ſemper eſſe crediderim. Oenanthes uires, quas deſcripſerit Galenus in ſimplicium cenſu, non licuit mihi reperire. Cæterùm Filipendulam non uulgaribus pollere uiribus, teſtantur recentiores. Ea enim urinæ remoratui, eiuſq; ſtillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem ſtomachi inflationes diſcutit. Medetur ſuſpiriosis, & anhelantibus, omnibuſq; in uniuerſum morbis, quos cauſa frigida excitauerit. Prodeſt comitialibus inſperſo cibis radicum puluere.* Oenanthes conſider. Filipendulæ uires.

CONYZA MAIOR.

CONYZA MINOR.

Κόνυζα.

CONYZA MEDIA.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

CONYZAE duo genera. quæ parua uocatur, odore præstantior est: maior uerò frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriusq; folia oliuæ similia, hirsuta, pinguia. in maiore caulis binûm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis, lutei coloris, qui in pappum abit. radices superuacuæ. Suffitu, substratuq; frutex totus serpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur serpentium plagis, & tuberculis, ac vulneribus. Flores, & folia cum uino ad menses, partusque eijciendos bibuntur: item contra urinæ stillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in desessionibus medetur vuluæ malis. Impositus succus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita sanat. Est & tertium conyzæ genus, caule crassiore, ac molliore: folijs mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis; multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, sed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

Conyzæ consideratio.

CONYZAE omne genus non in Hetruria solùm, sed alibi quoq; passim ferè prouenit, nullis prorsus reclamantibus notis, quæ earum singulis à Dioscoride tribuuntur. Conyza maior uulgò Pulicaria dicitur, quia substrata (ut Dioscorides inquit) pulices necat. Qua fortasse ratione adductus Theodorus in Theophrasto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autẽ Conyzæ Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, ubi de eius generibus disserit his uerbis. Conyza mascula, & fœmina constat. Distant quemadmodum cætera, quæ sic discerni desiderant. Fœmina enim tenuiori uestitur folio, & compressior est, atque in totum minor. Mas amplior, crassioriq; caule, atq; ramosior, & folium amplius, pinguiusq; habens: necnon & flore splendidior est. Ambo fructifera sunt, in totum serotina germine, floreq; constant: quippe cùm circa arcturum, & post arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq; contra bestiarum morsus commodior est. hæc Theophrastus de duplici tantùm Conyzæ genere. Cæterùm tertia eius species, cuius à Dioscoride fit mentio, inter marem, & fœminam media est. Nascitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritiensi comitatu copiosissima, humentibus præsertim locis, & secus uias, ubi ex agrorum marginibus aqueus humor stillicidio quodam in proximos defluit canales.

Conyzæ uires ex Gal.

Conyzæ uires posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Conyza & maior, & minor adsimilis sunt tum temperaturæ, tum facultatis: gustui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, siue quis folia læuigata cum teneris ramulis (est enim fruticosa planta) parti cuipiam illinat, siue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concussiones, siue rigores per circuitum redeuntes, tale sanare oleum uidetur. Flores quoq; eorum adsimilis sunt facultatis. Itaque quidam, & ipsos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menses fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Est & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, utrisque illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij sunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando.

Ἡμεροκαλλὶς. HEMEROCALLIS. CAP. CXX.

HEMEROCALLIS folium, & caulem habet lilij, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per singulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuisura, quoties dehiscere cœperunt, colore perquàm pallido: radix magna est, atque bulbosa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in pesso apposita, aquam educit, & sanguinem. Folia trita mammarum inflãmationes à partu contractas, oculorumque collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambustis utilissimè illinuntur.

Hemerocallis consider.

HEMEROCALLIS nusquam non prouenit in Italia. quandoquidem circa messem in aruis inter segetes, in pratis, in montibus, & in uallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium syluestre nominat. Radice nititur bulbosa, hortensi lilio persimili, sed colore diuersa. Flores, cùm suo tempore dehiscunt, colore perquàm pallido (ut Dioscorides ait) conspiciuntur, adeò ut fulgentis auri modo rutilent. Hinc itaq; eorum error, ut arbitror, euidentissimè deprehenditur,

Quorundam error.

qui Lilium conuallium uulgò dictum Hemerocallim esse existimant. Nanq; illud folijs constat ferè plantaginis, tenuioribus tamen, minusq; striatis. cauliculis iunceis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen uersus plures prodeunt

HEMEROCALLIS.

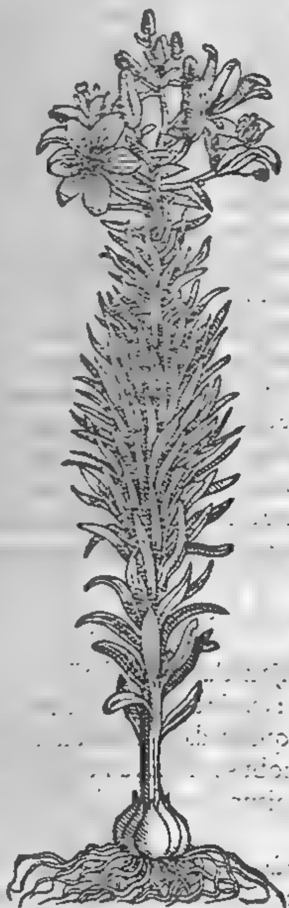

prodeunt flores albicantes, balaustij, & arbuti effigie, odore perquàm iucundo. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisq; refertas, nullis adiacentibus bulbis. Hemerocallis uerò, Dioscoride teste, folia, & caulem profert lilio similia: flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulbosamq;. Quæ sanè notæ, si diligenter conferantur, manifestißimè indicabunt, eos hallucinari qui Lilium conuallium Hemerocallim esse contendunt. Lilij conuallij magnus apud Germanos in medicamentis est usus (abundat enim eo maximè Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco resolutis, comitialibus, conuulsis, uertiginosis, animi deliquio correptis, & cordis pulsatione concussis, ipsum exhibent. Quin & ictis, seu commorsis à uenenosis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus, oculorumq; inflammationibus maximo esse auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æstatem siccatis uinum uindemiarum tempore, ipsos calcatis uuis admiscentes, quo postea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores uetere uino macerent, & in uitreo uase diu insolent, admixtis lauendulæ uocatæ, & roris marini floribus, additisq; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs stillatitiam aquam in calentis aquæ balneo uitreis organis eliciunt, eamq; aureis, argenteisq; uasculis reponunt. Hanc aquam auream appellant: qua utuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inserunt, rati ex eius assumptione homines morientes in uita retineri posse per pluseulum temporis spatium. Sed quàm uana isti ferantur opinione, mihi quidem sæpenumero experimẽto deprehensum est. Quod etsi ijs quoq; irritum comperiatur; ea tamen est huiusce aquæ apud omnes authoritas, ut pleriq; ab eius exhibitione abstinere nequeant, etiam in morbis calidißimis. Hemerocallis meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hemerocalles radicem habet lilij radici similem, non figura tantùm, sed & uiribus. Prodest non secus atque illa, igni ambustis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulsorium quiddam.

Lilij conuallij uires.

Hemerocallis uires ex Gal.

LEVCOIVM.

Λευκόϊον. LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

LEVCOION uulgaris est notitiæ. sed in floribus differentia quædam: nanque aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum uerò præcipui in medicina usus. Huius aridi flores feruefacti in desesſionibus, ualent contra vuluæ inflammationes, & menstrua expellunt: sanant oris ulcera, cum melle: cum cerato, rimas sedis. Semen duûm drachmarum pondere ex uino potum, aut cum melle inditum, menses, secundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

LEVCOION etsi Latinis albam tantùm uiolam ipso nomine significat; tamen à rei herbariæ autoribus & pro cæteris uiolarum generibus, luteo scilicet, purpureo, cœruleoq; colore distinctis, sæpe usurpari solet. Id hodie officinis, atque etiam medicis ijs, qui Arabum factionem sequuntur, horum uoce Cheiri nũcupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac uiridarijs, in ædium fenestris, parietibusq; frequentißimum uisitur: ubi illud in figulinis, ac ligneis uasis mulieres studiosè colunt, ac fouent. Nanq; eius flores cùm coloris uarietate, tum odoris suauitate tantam cum oculis, & naribus ineant gratiam, ut in coronamenta

Leucoij consideratio.

Dioscoridis locus suspectus.

namenta frequentissimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia nasci modò diximus. quandoquidem cœruleum inibi, quod sciam, non prouenit. Quamobrem Marcello Dioscoridis interpreti subscribendum puto, qui Leucoium cœruleum hoc loco accreuisse suspicatur, uetustissimi Latini Dioscoridis Longobardis literis scripti testimonio nixus, in quo nullum planè de cœruleo Leucoij colore uerbum legebatur. Suspicionem hanc argutam itaq; esse comprobant Oribasius, & Serapio, quos item id uerbum hoc loco non habere comperio in simplicium censu, cùm alioquin reliqua Dioscoridis referant. Cæterùm ex Leucoio, siue ex albis uiolæ floribus, utpote quæ cæteras odore præcellant, Persæ odoratum illud unguentum parant, quod Iasminum appellant, ut primo libro in ipsius Iasmini unguenti mentione ostendimus, ubi eorum sententiam refutauimus, qui è floribus Gelsimini uulgò uocati id fieri contendunt.

Leucoij uires ex Galeno.

Leucoij uires tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Leucoij frutex uniuersus extergentem facultatem possidet, ac tenuium partium est: plus tamen flores, & inter hos qui sunt ficciores, magis etiam quàm uirides, adeò ut & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoq; decoctum commouet, & secundas, fœtumq; emortuum elicit: & si bibatur, fœtum uiuum perimens, & abigens est medicamentum: est enim id, ut si quod aliud, amarum. Quòd si quis uirium eius uehemētiam multa aqua admista retundat, ac mitiget, certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfusum sanat, potissimùm quæ diutino tempore ad scirrhi modum indurueге. Sic cum cerato ulcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uerò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen cùm eiusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarum mensura potum: tum mensibus ciendis appositū cum melle, conuenire creditur, fœtumq; uiuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices similis quoque facultatis, ussi quatenus crassioris sunt essentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos sanant. Nonnulli uerò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant.

Κραταιόγονον. CRATAEOGONVM. CAP. CXXII.

Crataeogonvm, siue, ut alijs placet, cratæonon, folijs melampyro simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumque geniculorum: semine milij. Nascitur in opacis, & frutetosis parte plurima: summopere acre. Traditum est à quibusdam, hoc si bibat ieiuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptum quadraginta diebus; & uir modo consimili, totidem diebus ante coitum hauriat, uirilis sexus partum futurum.

Cratæogoni consider.

Qvanvis putent nonnulli Cratæogonum esse quandam Persicariæ uocatæ speciem; ego tamen eorum sententiæ non ausim subscribere, quòd Persicaria nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi uideatur. Neq; uerò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræsentaret, hactenus reperi, aut repertam uidi in Italia, ubi tamen ipsum nasci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile suspicor, quoniam eius descriptio, quemadmodum & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ autoribus obscura satis, & confusa traditur.

Φύλλον. PHYLLON. CAP. CXXIII.

Phyllvm, quod elæophyllon uocatur, in saxosis nascitur. duûm generum est. Quod autem thelygonum appellant, prouenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: semen papaueris, maiusculum. Sed arrhenogonum cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, ut thelygonon fœminei, proditur. Horum Crateuas author est. Sed huiusmodi historiátenus mihi produxisse uisum est.

Phylli consideratio.

Legitimvm Phyllum nondum hac ætate, quod sciam, in Italia compertum est: quanquam uidetur Ruellius existimasse, Persicariam, quam maiorem cognominant, esse Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio, apertè fallitur: siquidem Persicaria illa humentibus, ac uliginosis locis prouenit, Phyllum uerò in saxosis nascitur, ut Dioscorides testatur. Qui tamen, si eius uerba accuratè expenduntur, nullam huius herbæ cognitionem habuisse deprehenditur, nisi eam, quam ex Crateuæ herbarij historia habere potuit, unde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, ut mirari non liceat, si nobis quoq; Phyllum cognitu sit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo produtum inuenio: id quod haud dubiam fidem facere potest, non secus illis, ac nobis Phyllum fuisse incognitum.

Opinio quorundam.

Cæterùm non desunt qui uelint Phyllum à Lizonosti, hoc est, Mercuriali non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus sibi inuicem respondeant. Verùm quòd cum ijs non possim liberè consentire, hæc me maximè animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ: florem herbaceum, non album. quòd præterea Mercurialis nascatur passim in hortis, & uineis, non in saxosis tantùm. quòd de his deniq; seorsum diuersisq; capitibus scripserint Dioscorides, & Plinius, utpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino mōte non longè à Goritia, folio mercuriali crassiore, breuiore, aliquantùm in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus utiq; notis ea mihi uisa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an uerum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non ausim.

Phylli mētio ex Theophr.

Phylli meminit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plant. historia, ubi ita scriptū reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam ualere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc est, marificum, tum thelygonon, id est, fœminificum uocant. Ambo inter se similia sunt, & ocimi speciem referunt. Fructus thelygoni modo musci oleaginei, uerùm pallidior: thelygoni uerò sicut oliua, cùm primùm ex muscoso flore emergit: geminus modo testiculi hominis. hæc Theophrastus.

Ὄφις.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLI SPECIES.

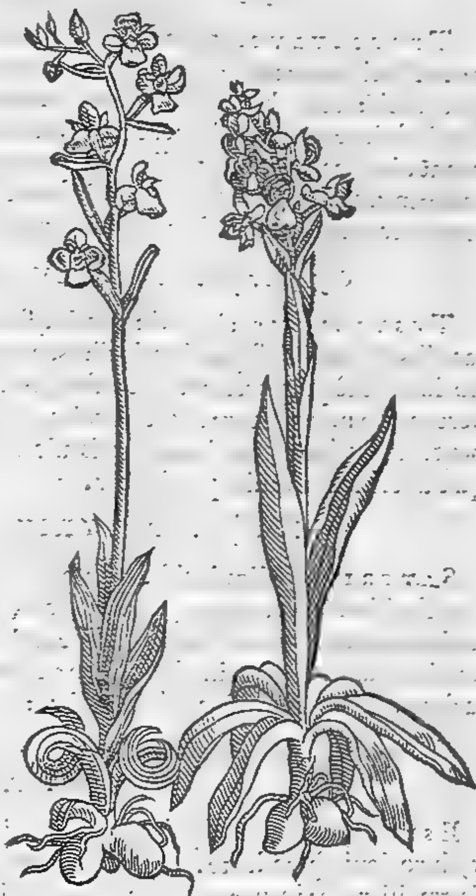

TESTICVLVS.

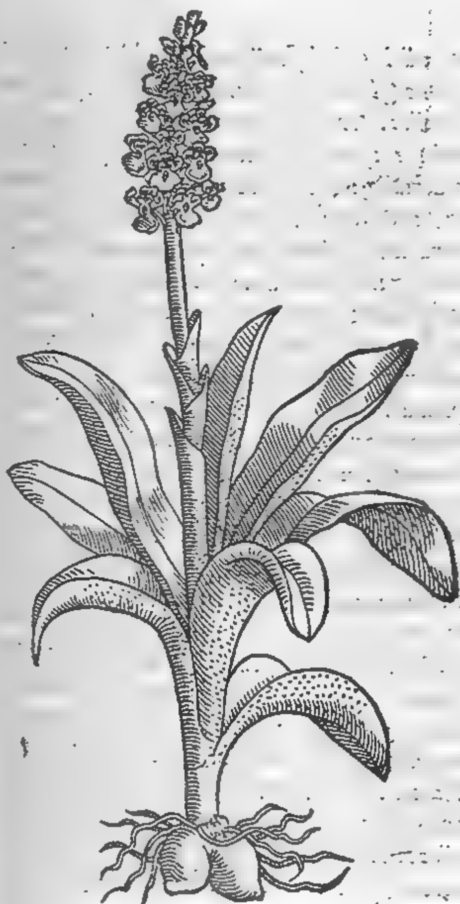

TESTICVLVS.

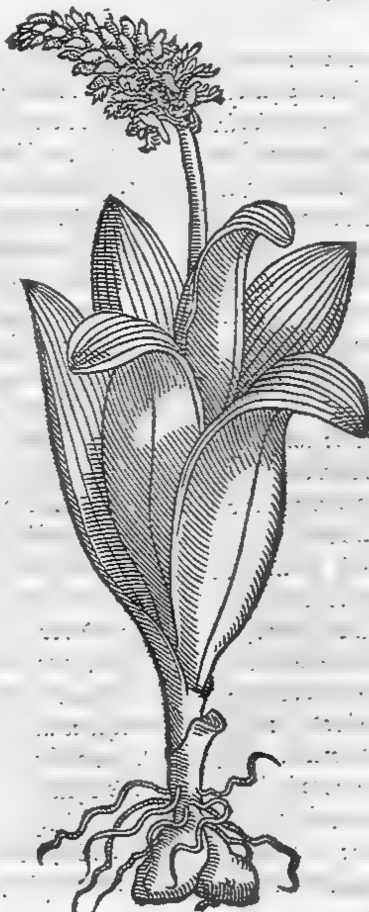

Ὄρχις. TESTICVLVS. CAP. CXXIIII.

TESTICVLVS, quem Græci cynoſorchin uocant, folijs circa caulem, & ima eius parte in terra ſtratis, oleæ molli ſimilibus, longioribus, anguſtioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulboſa, oblonga, oliuæ modo anguſta, duplici ordine; ſuperiore, quæ plenior eſt: inferiore, quæ mollior, ac rugoſior. Eduntur radices coctæ, ut bulbi. Ex quibus ſi maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: ſi minorem fœminæ, alterum ſexum. Addunt, in Theſſalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad ſtimulandos coitus: aridam uerò ad inhibendos. & alterum alterius potu reſolui. Naſcitur in petroſis, & ſabuletis.

Ὄρχις ἕτερος. TESTICVLVS ALTER. CAP. CXXV.

TESTICVLVS alter alio nomine ſerapias, Andrea autore, uocatur: quoniam radix ad multa utilis ſit. Folijs eſt porri, latioribus, oblõgis, pinguibus, ex alarum ſinu inflexis; caule palmeo: floribus penè purpureis; radice teſticulis ſimili. Quæ illita tumores diſcutit, ulcera purgat, & ſerpere eadem non patitur; abolet fiſtulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: ſanantque putredines, & oris ulcera cacoëthe: aluum ſiſtunt è uino potæ. De hac, eadem quæ de teſticulo canis, produntur.

Σατύριον. SATYRIVM. CAP. CXXVI.

SATYRIVM aliqui trifolium uocant, quoniam tria fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio ſimilia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigie, candidum: radicem bulboſam, mâli magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, guſtanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in uino nigro auſtero bibere conuenit, contra opiſthotonum. Vtendum ea dum concumbendi inceſsit cupiditas; ſiquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIVM ERYTHRONIVM. CAP. CXXVII.

EST ET alterum Satyrium erythronium, ſiue erythraicon, id eſt rubrum, ſemine lini, maiore, duro, leui, ſplendente. quod fertur non ſecus atque ſcincus, libidinem excitare. Cortice radicis gracili, rufo: intus autem album includitur, ſapore dulci, non ingrato ori. In montoſis, & apricis enaſcitur. Venerem, ut produnt, ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat: eoque magis, ſi bibatur in uino.

Satyrij, & Teſticuli conſideratio.
Multorum error.

ERRANT, *mea quidẽ ſententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac ſeplaſtarij: quippe quòd Canis teſticulis legitimi Satyrij uice paßim in medicamentis utantur. Nam hæ plantæ (ſi Dioſcoridi credimus) notis, ac facie maximè inter ſe diſtant, quanuis uiribus, & facultate non longè ſint dißimiles. Teſticulorum enim radices, præter id quòd animalium teſtes repræſentant, oblongæ ſunt, binæ, utrinq; pendentes: ſuperior tamen altera, quæ plenior eſt: inferior altera, quæ mollior, et rugoſior. Satyrij uerò radix bulboſa, mâliq; modo extuberãs deſcribitur, colore exterius fulua, interius ut ouum candida, guſtanti dulcis, & ori non ingrata. Cæterùm uerum Satyrium, ut ingenuè fatear, hactenus in Italia uidere mihi non licuit. Teſticulorum porrò in Ananienſibus montibus, alijsq; compluribus locis non modò duo inueniuntur genera; ſed alia quoq; longè plura. quibus & illud addendum eſſe exiſtimauerim, cuius radix humanæ manus ſimilitudinem refert. Vulgus à prædicta radicis figura id Palmam* CHRISTI *appellat. Auicenna hæ ſce radices Digitos citrinos nuncupat. etſi eas Digitos citrinos eſſe perperàm, nullaq;, quod in libro ſuo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt.*

Palmæ Chriſti genera.

Huius duo in Ananiæ uallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia ferè lilij habet, læuia, patula, maculis quibusdam nigris reſperſa: caulem rotundum, læuem: florem ſpicatum, uarium, in purpura albicantem, odore non ingrato; radices duas, quæ ſanè teſticulos caninos referrent, niſi ramis quibusdam quaſi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs conſtat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranti emulus, qui recens odorem quàm ſuauißimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita eſſe experimento comprobarunt) dyſentericis maximè prodeſt. Idem aquam præſtare aiunt, quæ per uitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic ſimiles, ſed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utræq; (ut author eſt Auicenna) ſiccantq; ſecundo receſſu. Craſſa corporis excrementa pellunt, faciemq; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus, comitialibus ſubuenit. Item radicis decoctum uino diutius commixtum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna. Radices, Nicoli Florentini teſtimonio, febrem quartanam fugant: is nanq; earũ tantùm uſu Bilиotum quendam curatum retulit.

Fuch. errata.

Fuchſius Palmam Chriſti non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: ſiquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis teſticulos erat repræſentanda. Quinetiam in eo mihi planè erraſſe uidetur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atq; canis teſticulos, cum duabus radicibus pictura expreſſerit contra Dioſcoridis delineationem: qui unam tantùm radicem Satyrio mâli magnitudine reddidit. Niſi fortaſſe is potius fuerit pictoris lapſus.

Monachorũ lapſus.

Hallucinantur præterea unà cum Meſue Patres illi reuerendi, qui eius antidotariũ commentati ſunt. quippe

qui ultè

quando sibi persuaserint, tot esse Satyrio radices, quot Canis testiculis. Verùm ij Dioscoridem consulant, & hinc quam apertè decipiantur, intelligent. Sed his faciè errandi occasionem potuit dedisse Plinius, quem lib. XXVI. cap. X. Orchin, id est, testiculum, cum satyrio turpiter confudisse constat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ, ac medici eius uice Testiculi radices suppeditant, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi ad prolē gignendam testiculi radices prætulerit Dioscorides, quòd maior à uiro deuorata masculum gignat, minor uerò à fœmina fœminam: deturq; mollis fœminis bibenda in lacte caprino ad stimulandam uenerem, arida uerò ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quēquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad uenerem fuisse excitatum, quàm esset, priusquàm eas comedisset. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd utrasq; simul radices ederint medicorū imperitia. quo factum sit, ut altera alterius uim destruxerit, cùm alteri uis insit, ut uenerem stimulet, alteri uerò ut eandē inhibeat. Id quod fortasse ijs nō eueniret, si legitimū haberemus Satyrium: uel si herba illa inueniri posset, quæ homines salacissimos reddit. Cuius Theophrastus meminit lib. IX. cap. XX. de plant. histor. ubi ita scribit. Ad rem autem uenereā mirum in modū herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solùm edentibus, sed etiam tangentibus tantùm genitalibus eam dixere uehementem adeò fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui usi fuerūt, duodecies egisse dixerant. Indum autem ipsum, qui uel magno, atq; robusto corpore erat, septuagesies aliquando coiuisse fatentem licuit audire. uerùm emissionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse. Mulieribus uerò uehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine usæ fuerint, dicebatur. hactenus Theophrastus. Canini testiculi uires posteritatis memoriæ mandauit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulbosæ, ac geminæ uis inest humida, & calida, ac gustantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uerò, minor uidelicet, contrà admodum elaborata est, ita ut eius temperamentum ad calidius, & siccius uergat. Vnde hæc radix non modò non stimulat ad coitum; sed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis uerò, quem & Serapiada nuncupant, sicciorem facultatem obtinet, quàm ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad uenerem non similiter accommodus est. Oedemata illitus discutit, & ulcera sordida purgat, & herpetes sanat. Siccatus multò etiam magis desiccat, adeò ut & putrescentia, contumaciáque ulcera sanet. Habet etiam quidpiam subadstringens, ac proinde uentrem ex uino potus sistit. Meminit item Satyrij Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura est; quamobrem gustu quoq; apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuosam humiditatem possidet: quocirca ad uenerē incitat. Hæc uerò & herbæ ipsius radix præstare potest. Porrò, ut quidem scribunt, ex uino nigro austero potum sanat opisthotonon.

Canis testiculi uires ex Galeno.

Satyrij uires ex Gal.

Ὅρμινον. HORMINVM. CAP. CXXVIII.

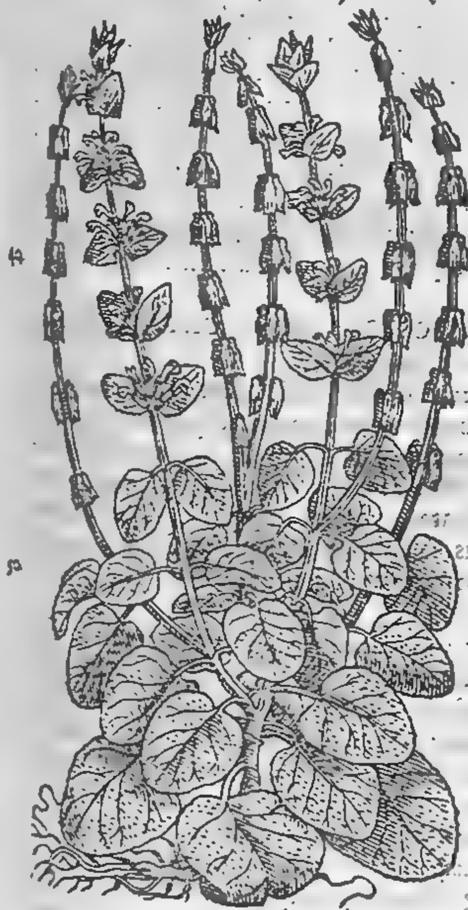

HORMINVM satiuum herba est folijs marrubio similis: caule semicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ siliquis similes prodeunt, quæ ad radicem spectant, in quibus diuersum semen recluditur. Siquidem in syluestri rotundum, fuscumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius est usus. Ad uenerem stimulandam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albuginesque: illitum ex aqua tumores discutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus est illitæ herbæ. Syluestre magis uiribus pollet: quare unguentis, præsertim gleucino, permiscetur.

RVELLIVS, & hunc, ut arbitror, secutus Fuchsius in suis quisq; de stirpium historia clarißimis commentarijs, certò credunt Horminum satiuum eam perquàm odoratam herbam esse, quæ uulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matrisaluia, & nonnullis Herba sancti Ioannis appellatur. Syluestre uerò horminum illam esse censent, quæ paßim in pratis nascitur, quam officinæ Gallitricum, & Centrum galli nominant. Sed certè horum licet doctißimorum uirorum sententiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primùm quòd contra Hormini utriusq; descriptionem illæ plantæ constent caule plerunq; bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus semen recluditur, sursum spectantibus. Deinde quòd in utrisq; illis plantis rotundum semen inueniatur, non autem in uno oblongum, in altero rotundum. Illud præterea addiderim, quòd Dioscorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorē prætermisisset, si ei Sclarea dicta Horminum satiuum fuisset, ut illi existimant:

Hormini consideratio.

Ruellij, & Fuchsij opin. reprobata.

ea enim adeò odorata est, ut eius odor insignis sine uitio præteriri non possit. Huc deniq; illud accedat, & eos plane, ut puto, refellet, qui secus opinantur, quòd nuper plantam, cuius hic effigiem damus, Pisis ad me misit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus, quæ adamussim Horminum satiuum repræsentat, ut pictura ipsa demonstrat. Plinij lapsus. *Hormini utriusq; meminit Plinius libro XXII. capite ultimo. ubi in eum errorem lapsus deprehenditur, in quem & in stachye eundem incidisse superius ostendimus. Nam ubi Horminum folijs marrubio similibus depingere opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum uicinitate deceptus: πράσιον enim marrubium significat, πράσον uerò porrum, quod Plinius legisse uidetur. Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (ut Galenus autor est libro I. de alimentorum facultatibus) inter erysimum, & cuminum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hic nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medicamentorum, non reperio. quanuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantùm refert, quæ à Dioscoride mutuatus est.*

HEDYSARVM.

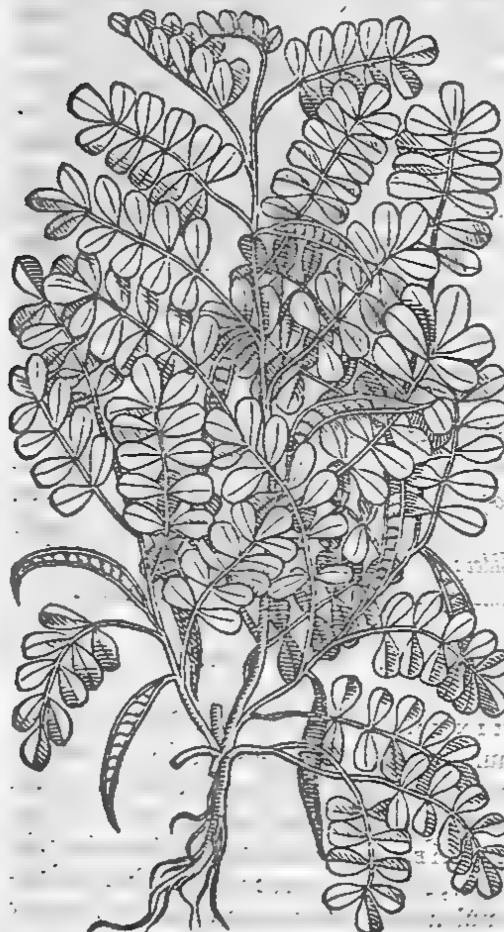

Ἡδύσαρον. HEDYSARVM. CAP. CXXIX.

HEDYSARON, quod unguentarij pelecinum, id est, securidacam uocant, frutex est, folijs ciceris: semen rufum in siliquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitē securim æmulatur, unde nomen accepit: amarum gustu. Stomacho utile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum subditum, concipiendi spem adimit. Nascitur in segetibus, & hordeis.

Hedysari cōsideratio.

QVANQVAM *Securidaca inter triticum, & hordeum quandoq; proueniat; frequentior tamē inter aphacam nasci cernitur. Id quod etiam testatur Theophrastus lib. & cap.* VIII. *de plantarum historia, ubi Securidacam in aphacis gigni, eamq; aphacen necari prodidit.* Plinij lapsus. *Plinius similitudine uocabulorum deceptus libro* XVIII. *cap.* XVII. *Securidaca lentem complexu strangulari scribit. In eo autem error deprehēditur, quòd phacon pro aphace legerit, & uerterit: nam Græcis lens φακὸς, uocatur, non ἀφάκη, quæ uiciæ genus est. Sed re quoq; Plinio refragatur Theophrastus, qui loco citato aracum, non autem securidacam lenti innasci, & inimicari tradidit.* Hedysari uires ex Gal. *Hedysari meminit Galenus libro* VI. *simplic. medicamentorum, sic inquiens. Hedysarum, aut pelecinus. Huius fruticis semen colore rufum est, utrinq; anceps, uti secures. Amarum, & subacerbum apparet: quamobrem potum gratum est stomacho; & uiscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli.*

ONOSMA.

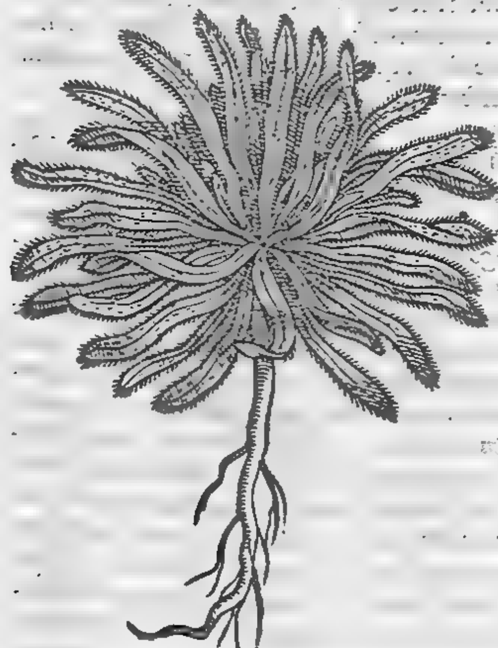

Ὄνοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONOSMA oblōga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & unius latitudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine semine, sine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubescente. gignitur in asperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, si eam supergrediatur, abortum facere dicitur.

Onosmatis consider.

PLANTA *quædam ex collibus, quos uarijs herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in asperis nata iampridem ad me allata est, quæ folia habet minoris anchusæ: radices uerò eius ita rubescunt, ut quasi rubiæ uideantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè Onosmati respondent, non potui non adduci, ut eam uerum Onosma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam diligenter curaui, ut de ea aliorum quoq; sit iudicium. Sed certè, ut uerum fatear mihi adhuc incompertum est, an hæc caulem, flores, & semen proferat: siquidem eam hactenus non nisi*

caule,

cale, & reliquis uiduam uidere mihi licuit. Onoſmatis uires tradidit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onoſma, uel oſmae, uel phlonitis, uel ononis, ex acri, & amara conſtat ſubſtantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eijcere, folijs eius in uino potis.* Onoſmatis uires ex Gal.

Νυμφαία. NYMPHAEA. CAP. CXXXI.

NYMPHAEA naſcitur in paludibus, & ſtagnantibus aquis, folijs fabæ Aegyptiæ, minoribus, & longioribus, alijs in ſumma aqua, alijs demerſis, pluribus ex radice eadẽ prodeuntibus: flore lilio ſimili, albo, & in medio crocos habente. cùm defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat: nigro ſemine, denſo, & lato, lenti guſtus. Caulis eſt læuis, niger, minimè craſſus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, ſcabra, clauæ ſimilis, quæ autumno ſecatur. Sicca cum uino pota cœliacis, dyſentericiſque auxiliatur, & lienem abſumit. Radix ſtomachi, ac ueſicæ doloribus illinitur: uitiligines ex aqua emendat: impoſita cum pice, alopecijs medetur. eadem contra ueneris inſomnia bibitur: ſiquidem ea prorſus adimit. pota aſsiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem ſemen potum efficit. Nymphææ nomen ſibi uẽdicaſſe uidetur, quoniam aquoſa amet. Plurima inuenitur in Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

Νυμφαία ἑτέρα. NYMPHAEA ALTERA. CAP. CXXXII.

EST ET altera nymphæa, cuius flos blephara dicitur, folijs antedictæ: radice alba, ſcabra: flore luteo, nitente, roſæ ſimili. Huius ſemen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex uino nigro bibuntur. Naſcitur in Theſſalia, amne Peneo.

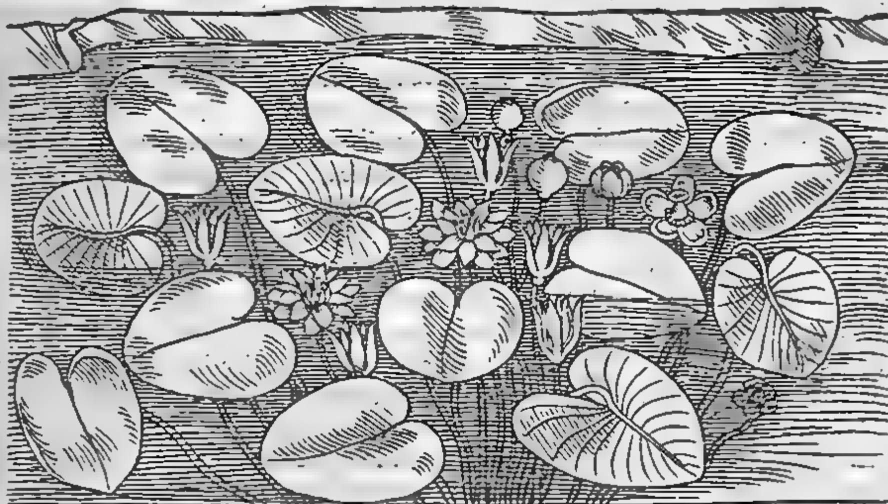

NYMPHAEA *utraq; ſeplaſiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Naſcitur ubiq; frequentiſsima in paludibus, lacubus, & aquis ſtagnantibus. Vnde non mirum, ſi ea ſit uulgaris admodum planta, & omnibus notior, quàm ut indicari deceat.* Nymphææ conſider. *Nymphææ facultates retulit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicament. his uerbis.* Vires ex Galeno. *Nymphææ tum radix, tum ſemen deſiccandi uim habet citra morſum. Itaq; uẽtris profluuia cohibet, ſemenq; ſiue per inſomnia, ſiue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dyſentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ cãdidam radicem habet, potentioris eſt facultatis, ut & muliebri profluuio medeatur. Verùm & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex uino nigro auſtero bibitur. Porrò nonnullam etiam abſtergendi uim obtinent, ita ut & alphos ſanent, & alopecias. Ad alphos uerò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior eſt ea, cuius radix nigra eſt, ſicut ad alia, cuius alba.*

Ἀνδρόσακες. ANDROSACES. CAP. CXXXIII.

ANDROSACES herba eſt amara, † tenues ſpargens iuncos, ſine folijs, folliculos in capitulis habens, in quibus ſemen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in uino pota, copioſam hydropicis urinam ciet. Idem effectus eſt ſemini poto, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

ANDROSACES QVIBVSDAM.

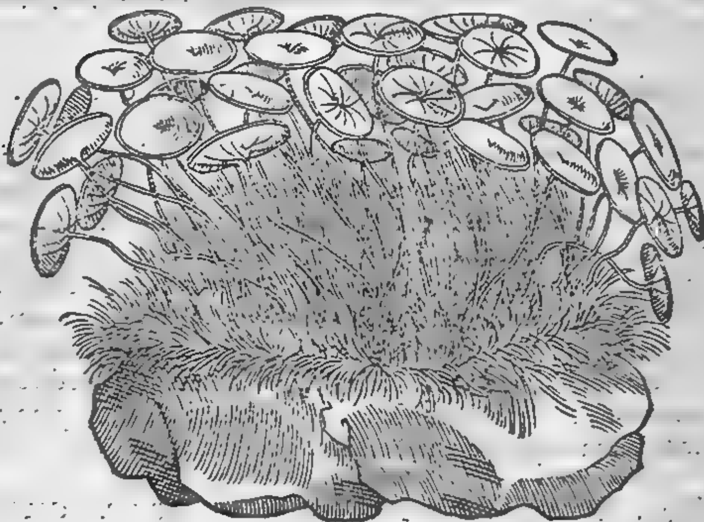

Androſacis conſider.

ANDROSACES ex Syria, quod ſciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam naſci poſſe nihil probibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum eſt in Hetruriæ maritimis, cuius hic picturam ideo exhibere libuit, quòd id à quibusdam Androſaces exiſtimetur. Idipſum ad me miſit hoc anno Piſis Lucas Ghinus medicus clariſsimus, & rei herbariæ peritiſsimus: à quo (ſi is illi opinioni ſubſcriberet, & Androſaces in Italia naſceretur) non mihi ex eo diſſentiendum eſſet, quòd præter alias notas hæc planta (ut Oribaſius ex Dioſcoride tranſcribens habet) tota candida ſpectatur. Androſacis meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Androſaces humida, & acris herba eſt. Poteſt autem reſiccata, exhibitaq; tum ipſa, tum fructus eius magnopere urinam mouere, & nimirum diſcutere, & deſiccare.

Androſacis uires ex Gal.

† In uulgatis exemplaribus hoc loco ſcriptum reperitur λεπτή, hoc eſt tenuis: quam uocem, ut ſuperuacaneam, omiſit Ruellius. In Oribaſio uerò λευκή, id eſt, alba legitur: & hãc ex aliquo forte antiquo codice uertit Marcellus. Cæterùm non deſunt, qui ubi paulò pòſt ἄφυλλος, hoc eſt, ſine folijs legitur, ἔμφυλλος, hoc eſt, cum folijs legendum putent.

Ἄσπλενον. ASPLENVM. CAP. CXXXIIII.

Miltz Kraut

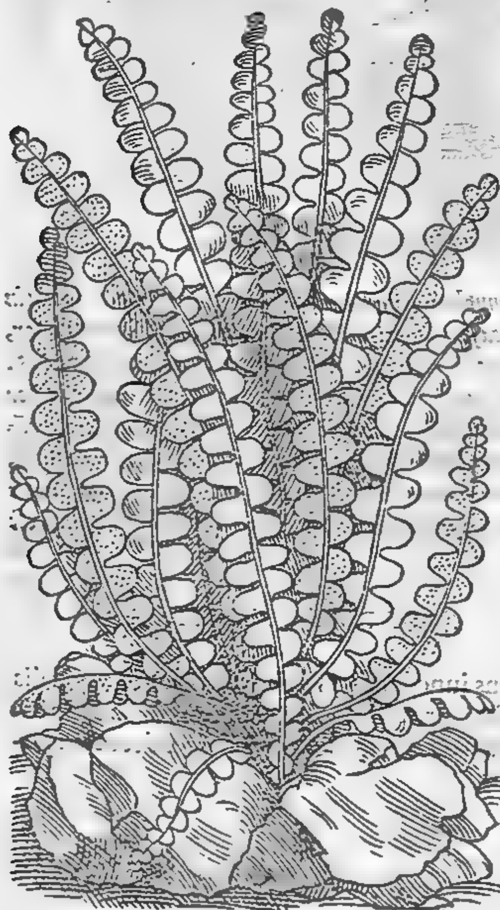

ASPLENVM aliqui ſcolopendrion uocant, alij ſplenion, alij hemionium: folijs eſt multis, ſcolopendræ animali ſimilibus, ab radice una prodeuntibus. Naſcitur in parietibus, ſaxisque ſiliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, ſubter flaueſcentia hirſutaque, ſupernè uiridia. Vim hanc habent folia in aceto feruefacta, ut per dies quadraginta pota lienem abſumant: quibus etiam contritis lienem ex uino illini oportet. ſtranguriæ, & regio morbo prodeſt, ſingultum ſedat, calculos in ueſica comminuit. Conceptum adimere creditur, per ſeſe, aut cum muli liene appenſa. Tradunt noctu, ſiléte luna, huius rei gratia effodiendam.

Aſpleni conſideratio.

ASPLENVM, ſiue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum ſcripta ſequuntur, Cetrach barbara uoce uocatur. Nec diu eſt, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach eſſe legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea uniuerſa herbariorum ſchola Aſpleni loco phyllitim, quam etiam uulgò Linguam ceruinam appellant, ſuis immiſcebant medicamentis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum eſt, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur; adhuc tamen inueniuntur è ueteribus noſtris ſeplaſiarijs, qui ut ſuam potius pertinaciam, quàm ueritatem ipſam tueantur, nullo pacto ſibi perſuaſum eſſe uolunt, phyllitim non eſſe legitimum Scolopendrium: eo tantùm argumento pertinaciter innixi, quòd

ſui maiores

fui maiores phyllitim Scolopendriam appellauerint, quódq; eam spleni semper maximè profuisse experimento cognouerint. Qui tamen in re prorsus aberrant, ut ex Asplenij notis facilè ab omnibus intelligi potest: ex quibus apertissimè cognoscitur, nil aliud esse Asplenum, quàm ipsum Cetrach uocatum. Nec desunt præterea, qui obnixè contēdant, Cetrach non esse Asplenum, quòd scripserit Dioscorides nasci Asplenum folijs polypodij, siue filiculæ, quibus tamen ipsius Ceterach folia non undequaq; respondere uidentur. Verùm si ij, qui ita obijciunt, eam uidissent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, folijs angustioribus, & admodum uirentibus, ijs in posterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occasio sublata esset. Siquidem filicula hæc folio est Ceteracho perquàm simili, quanquam paulò ampliore. Tantaq; est similitudo, ut mihi primùm hanc herbam inspicienti ea fermè uisa fit uerum Asplenum: quæ tamen effossa radice statim pro filicula agnoscitur. Præstantissimum splenium in Creta nascitur, ubi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas urbes Gnoson, et Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam spectat, pecoribus sine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera uerò parte, quæ ad Gnoson est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Aspleni uires paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba est. Hac utiq; ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Cæterùm sunt qui existiment Asplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, sed diuersas omnino plantas repræsentare, Galeni authoritate freti: Quippe qui libro V. capite XII. simplicium medicamentorum de his disserens, quæ obstructo lieni conferunt, Scolopendrion ab Espleno segregasse manifestè uideatur, cùm inquit. Maiores lienis obstructiones uehementiora desiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, scolopendrium, & scillam, & eam, quæ idipsum nomine repræsentat asplenos appellata. Hæc certè uerba differentiam fieri apertè declarant. Sed, meo quidem iudicio, credendum esse suspicor, hoc in loco præter Galeni sententiam accreuisse Scolopendrium, deprauatamq; in eo esse scripturam uel librariorum incuria, uel nimia alicuius scioli diligentia. Quandoquidem in sequentibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus sigillatim differit, nusquam, quod inuenerim, Galenus Scolopendrij meminit, sed tantùm Aspleni, cuius etiam uires (ut suprà retulimus) sanè quàm paucis perstrinxit. Quòd si Scolopendrium non esse Asplenum sensisset, minimè dubitandum est, quin utriusq; seorsum mentionem fecisset contra Dioscoridis sententiam. Ex his itaq; facilè colligi posse putauerim, hoc loco in Galeni codice mēdum subesse. Nam & Paulus Galeni sectator acerrimus libro VII. Scolopendrion asplenon esse scribit: id quod etiam inter Arabes testatur Serapio. Neq; alia puto ratione Asplenos Scolopendrij nomen sibi uendicauit, quàm quòd scolopendram uenenosum animal foliorum facie referat.

Quorundam error.

Aspleni uires ex Galeno.

Galeni locus suspectus.

Ἡμιωνῖτις. HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

hirtzung

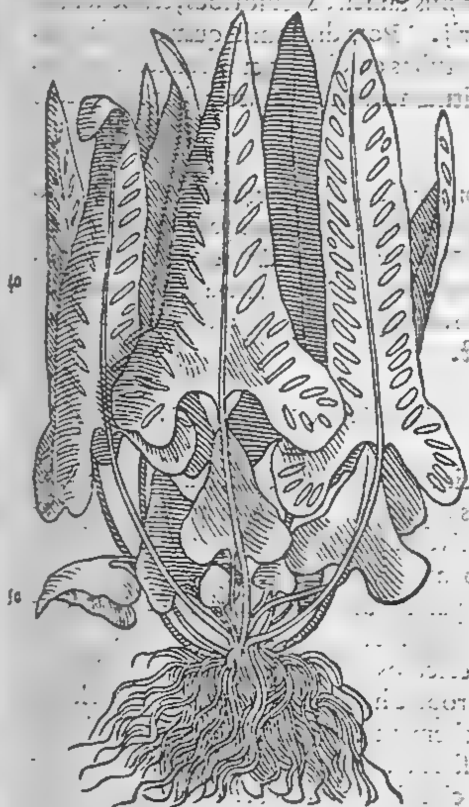

HEMIONITIS, quam aliqui splenion uocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neque semen, neque caulem gignit: in petrosis nascitur, austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

FALLVNTVR procul dubio (ut in Phyllitidis commentatione superius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui sibi certò persuaserint, Hemionitida eam esse plantam, quam seplasiariorum uulgus Linguam ceruinā, perperàmque Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos uiros alioqui doctissimos, & Fuchsium pariter eos secutum errare euidentissimis, ut puto, argumentis ostendimus; idcirco superuacaneum esse duximus hic eadem repetere, præsertim quòd neminem futurum sperem, qui eò se conferre grauetur, si cupiat nostras contra uiros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertùm est ueram Hemionitim, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus dissidet, Romæ nasci in quibusdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnū Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerunt hortos; sed nos quoq; hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguillario Romano rei herbariæ peritissimo, qui Hemionitidis plantam, cuius picturam damus, ad nos Patauio misit. Equidem credidimus iamdudum unà cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitim unam tantùm Plinio plantam esse, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. XXV. cap. V. ita scriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cùm postea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, non hemionion legendum fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraq; asserere teucrium à Plinio descriptum à Dioscoridis teucrio nullis notis differre. Cæterum inter hemionium, & asplenum Plinio nulla

Hemionitidis consideratio.

Vide supra fol. 393

intercedit

intercedit differentia, quòd scripserit libro XXVII. *cap.* V. *Asplenum sunt, qui hemionion uocant. Sed equidem uereor, ne & ipse in errore uersetur. quandoquidem Dioscorides non modò utriusq; historiam diuersis capitibus descripsit; sed etiam asplenum nusquam, quod sciam, hemionitim appellari ait: tametsi contrà Hemionitim non asplenum, sed splenion à quibusdam uocari tradiderit.*

Lunariæ minoris descriptio, & uires.

Sed posteaquam Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymistis LVNARIA *minor, & ab alijs ob semen racemosum Lunaria botrytis cognominatur, cùm & ipsa miris in medicamentis polleat uiribus, non prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid dissererem. Hæc itaq; breuis est planta, dodrantali ferè altitudine. Caule constat simplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio in latus exit ramusculus, costæ effigie, cui folia sunt utrinq; septem annexa, lunata, crassa, firmaq;, brassicæ marinæ modo. Flores profert in summitate caulis, oxalidis minoris instar: semine ruso, rotundo, minutoq;, in uuæ modum racematim cohærente. Vis totius plantæ mirè efficax uulneribus glutinandis, itemq; intrinsecis, atq; extrinsecis corporis fracturis sanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocœlas. Datur utilier, commodeq; dysentericis, planta tota in puluerem contrita. Albas uteri fluxiones supprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in mõtibus herbas depascuntur, ubi hæc copiosa prouenit, auulsis ab ea clauis, suos ferreos calceatus amittere, & ob id uulgò à nonnullis Sferra cauallo appellari. Sed perperàm, meo quidem iudicio, quòd alia sit planta, quæ uel ab ipso effectu legitimè sic fuerit appellata, uel quòd semen proferat ferreis equorum calceis simile. Magnifaciunt hanc quidam, præsertim chymici, eamq; pluris ferme æstimant, quàm aurum. Sed quàm isti in suis uanis opinionibus deludantur, ipsi magno sæpe suo damno experiuntur.*

Lunaria minor alia.

435

Nũmularia

Est & alia herba, quam aliqui similiter Lunariam minorem nominant, quæ in scrobiũ ripis, & aggeribus uligine madentibus, secus uias plerunq; nascitur. Serpit hæc humi uiceis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi similibus, quæ Vinca peruinca uulgò uocatur, in quibus à radice ad summũ ex utroq; latere breuibus interstitijs folia exeunt crassiuscula, rotũda, paruorum nummorum speciem referẽtia: unde à nonnullis Nummularia dicta est. Sunt qui existiment, hanc esse Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ folia pilosa non sunt, sed læuia: quia præterea non nascitur in segetibus & cultis, sed in scrobium aggeribus & uliginosis locis; ideo ijs non possum adstipulari. Hæc quoq; glutinandi, & cohibendi facultate prædita est.

Hemionitidis uires ex Gal.

Sed iam, ut nostri moris est, Hemionitidi suæ reddantur uires ex Galeno, qui eas retulit libro VI. *simpl. medic. his paucis uerbis. Hemionitis simul & adstrictionem, & amaritudinem possidet: quamobrem cum aceto pota lienosis auxilio est.*

Ἀνθυλλίς. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

ANTHYLLIS duplex est. quædam enim lenti simillima, folijs mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Nascitur in salsis terris, & à sole illustratis, non insulso gustu. Altera est folijs, ramulisque aiugæ similis, hirsutioribus tamen, breuioribus, & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, urinæ difficultati, renibusque plurimùm prodest. Tritæ, uuluæ pituitas emolliunt, cum rosaceo, & lacte impositæ. uulneribus medentur. Quæ autem aiugæ similitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulso, comitiales sanat.

Anthyllidis consider.

Vires ex Gal.

PRIMAM, *aut alteram Anthyllida, quæ Dioscoridis historiæ respondeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam uidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat. Ruellius hanc posteritati Salsolam uocatam fuisse tradit, quòd ex ea salem fieri memoriæ proditum sit. Vtriusque Anthyllidis meminit Galenus libro* VI. *simplic. medicam. sic inquiens. Anthyllis duplex est, sed utraq; modicè desiccat, ut & ulcera glutinet. Cæterùm altera, ea scilicet quæ chamæpityi adsimilis est, quadantenus subtiliorum est partium, quàm altera, adeò ut & comitialibus competat. Quin & ipsa magis quàm altera extergere potest.*

Ἄνθεμις. ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

ANTHEMIDIS genera tria, tantùm flore distantia: rami dodrantales, fruticosi, alis multis concaui: tenuibus foliolis, paruis, numerosis: rotundis capitulis: floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Nascitur in asperis, & iuxta semitas. colligitur uere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandique. Potu, & insessione, pellunt menstrua, partus, urinam, calculosque: aduersus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem suffusam expurgant: iocinerum uitia sanant. Decocto earum uesicæ fouentur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureum habet, cuius amplitudo maiuscula est. Hanc propriè heranthemon uocãt. Ea cui leucanthemo nomen est, item quæ chrysanthemon dicitur, uehementius urinam ciunt. Aegilopijs illitæ medentur: commanducatæ ulcerum eruptiones in ore sanant. Nonnulli in clysteribus ex oleo utuntur, teruntur que in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & priuatim tusa, in pastillos digeri: radix quoque siccari, dumque ingruit necessitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars una, modò contrà floris partes duæ, & herbæ una, permutatim duplicato pondere, alternis diebus. bibere autem oportet in uino mulso diluto.

ANTHEMIS,

CHAMAEMELON.

PARTHENIVM.

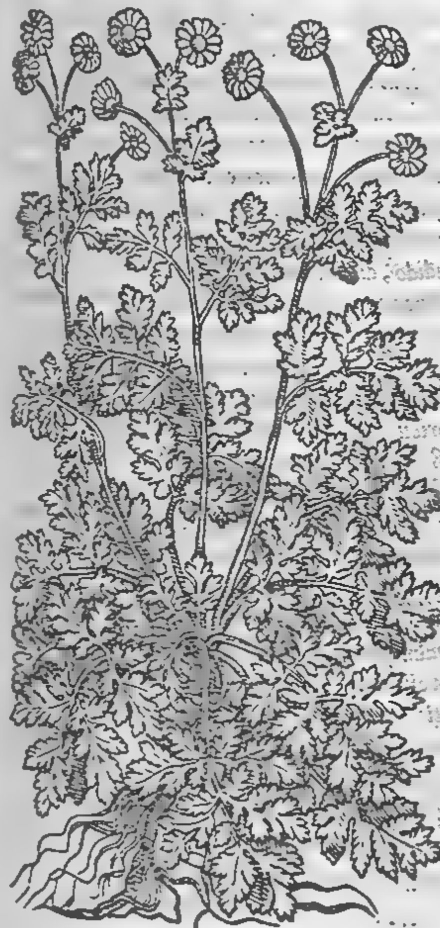

ANTHEMIS, quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta eſt, officinis, & uulgo corrupta uoce Camomilla uocatur. Verùm quanuis tres Anthemidis ſpecies florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioſcorides, eamq; cæteris præſtare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum uerò purpurei bubonij modo inſunt; pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat ſibi comparant, quæ floribus cõſtat intus aureis, foris folijs albicantibus circumſeptis: quòd hæc cæteris frequentior, copioſiorq; inter ſegetes in campis proueniat, oleatq; ſuauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis ſanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Vidimus tamen nos utraſq; plu ries in Italia. Anthemidis meminit Galenus libro III. ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Chamæmelum tenuitate quidem roſæ perſimile eſt, calore uerò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum temperatas. Quapropter laſſitudinibus, ut ſi quid aliud confert, doloreſq; ſedat, mitigatq;. Præterea tenſa remittit, & laxat, quæq; mediocriter dura ſunt emollit, quæq; conſtipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra uiſceris alicuius inflammationes infeſtant, diſcutit, ac diſſoluit. ac præſertim quæ ex humoribus bilioſis, aut cutis denſitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum ſapientibus ſoli conſacratum eſt, febriumq; omnium remedium putatur. Verùm hac quidem in re à ueritate aberrant: ſolas enim, quas dixi febres ſanare poteſt, eaſq; quæ iam concoctæ ſunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ ſunt, aut pituitoſæ, aut ex uiſcerum inflammatione prognatæ. Nam & harũ remedium chamæmelum uel ſtrenuiſſimum eſt, ubi iam concoctis adhibetur: quapropter & hypochondrijs, ut ſi quid aliud, gratum exiſtit. Meminit etiámnum libro VI. eorundem ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Dictum quidem in tertio libro de hac herba copioſius eſt, diceturq; nunc ſummatim, quòd calefacit, & deſiccat in primo ordine. Eſt & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet. Anthemidis conſideratio. Anthemidis uires ex Gal.

Παρθένιον. PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PARTHENIVM, aliqui amaracon uocant, folijs eſt coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore ſubuiroſo, ſapore amaro. Siccatum, cum aceto mulſo, aut ſale potum, non ſecus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: ſuſpirioſis prodeſt, & melancholicis. Herba ſine flore à calculoſis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad inſidendum in duritia uuluarum, & inflammationibus. Illinitur ſacro igni, & collectionibus cum flore.

SEQVITVR Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neq; modò in ijs ſatum, ſed in alijs quoq; locis ſponte prouenit. Folio eſt coriandri, amaro ſapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetruſci Matricariam, & ab amaro ſapore, Amarellam uocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem ſententia, in Parthenij hiſtoria Braſauolus, & Fuchſius, uiri alioqui doctiſſimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd concordes ſibi perſuaſerint (ut ſuperius in Artemiſiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus.) Matricariam, ſiue Amarellam uulgò uocatam eſſe illud Artemiſiæ genus, quod ſecundo loco à Dioſcoride repræſentatur: utpote qui nõ rectè expenderint hanc eſſe legitimũ Parthenium. Parthenij cõſideratio. Matricaria 399

Parthenium. Porrò contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plantam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm isti clarißimi medici magno in errore uersentur, iudicent ij, qui probè sciunt Cotulam fœtidam folio esse fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriandri: neq; sapore usq; adeò amaro, ut in Parthenio requiritur. Sunt præterea antiquorū nonnulli, qui Helxinem quoq; Parthenium uocarent, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detergendis uitreis uasis aptißima, ut Galenus ipse testatur lib. VI. simpl. med. & Plinius lib. XXII. cap. XVII. naturalis historiæ. Nec desunt etiā, qui uelint mas Parthenium appellare Athanasiam, quam & Tanacetum uocant seplasiarij. Quorum equidem sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui tertium Artemisiæ genus Tanacetum esse contendunt.

Tanaceti medicinæ.

Vtuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus discutiendos, item ad lumbricos ex uentre pellendos. Vtuntur & ad frangēdos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quàm mulieribus commēdant: contrà uerò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in simplicium medicamentorum censu Galenum meminisse non reperio.

βούφθαλμον. BVPHTHALMVM. CAP. CXXXIX.

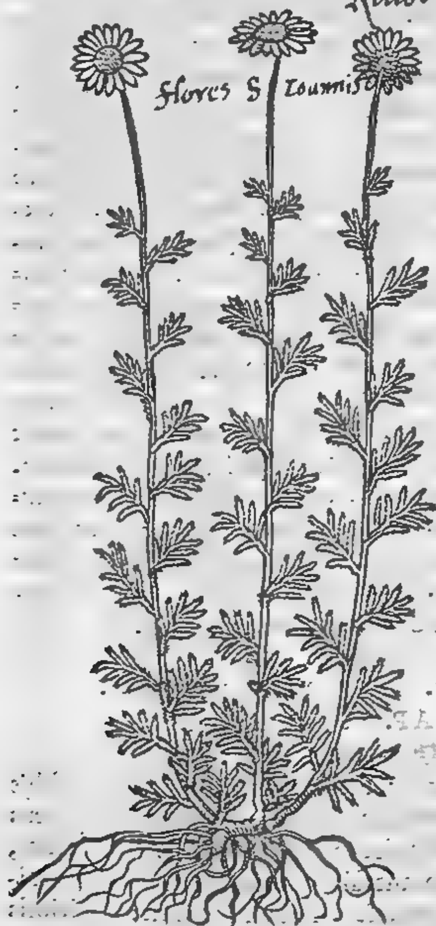

BVPHTHALMON, quidam cachlam uocāt, caules emittit tenues, mollesque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi similitudine, unde nomen traxit. Circa oppida nascitur, & in campestribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasque discutiunt. Aiunt epotam post exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

Buphthalmi consideratio.

NON parum profectò inter se uariant de Buphthalmo recentiorum sententiæ, ut herbam, quæ ipsum legitimè repræsentet, decertant, & ostendant. Nam aliqui putant herbam quandam cubitō altiorem, in pratis & agrorum marginibus nascentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis maior est, folio nonnihil in ambitu serrato: flore intus melino, extrà uerò candidißimis foliolis undiq; circundato, anthemide maiore, esse legitimum Buphthalmum. Alij uerò, quibus adstipulatur Fuchsius, aliam ab hac herbam uerum Buphthalmum esse contendunt, uulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam uocāt. Sed cur horum sententias comprobem, sanè non habeo. quippe quanuis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum referat, flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis picturæ non utiq; respondent. Quemadmodum & hinc perspicuum est alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non esse Buphthalmum. Siquidem cùm diligentißimè scripserit Dioscorides, uulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum uerò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem fuerit usus diligentia in describendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in uniuersum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in uulgari parthenio conspicitur. Cùm itaq; Buphthalmum luteo planè flore præditum esse debeat, haud dubiè errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut similes plantas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis spectatæ in philosophia, ac medicina eruditionis, mihiq; perinde ac filius charißimus, quod in nullis prorsus notis à Dioscoridis descriptione dißidet, ut eius effigies, quam hic damus, abunde demonstrat.

Buphthalmi uires ex Gal.

Buphthalmi uires retulit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ijs uerbis. Buphthalmum, inquit, sic appellatum est à floribus, qui figura quidem boum oculis uideantur adsimiles, colore autem anthemidis floribus simillimi sunt, sed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & uehementius discutiunt, adeò ut duritias sanent cerato misti. hæc Galenus. Vbi, ne quid nobis obstet, animaduertendum est, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus simillimos reddit, de ea tantùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert.

Bellidis historia, & uires.

Sed quoniam de Buphthalmi flore disserenti mihi BELLIS sic à Plinio uocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum esse duxi, hoc in loco eius historiam, & uires recensere. Bellis igitur in Italia trium est generum. Primum in hortis seritur: cætera in pratis, & campestribus nascuntur. Hortense herbula est folijs longiusculis, in cacumine subrotundis, solo procumbentibus, & in rotæ modum radiantibus, craßiusculis, per ambitum minutim serratis: è quorum medio cauliculi prodeunt uillosi, flexibilesq;: in quorum cacuminibus anno ferè toto flores emicant, centrò tenus aurei, per ambitum uerò foliolis duplicibus in purpuram rubentibus circundati, coronis texendis aptißimi. Alterum in pratis plerunq; nascens, folijs, & cauliculis constat hortensi similibus, maiusculis tamen: sed flore intus melino, circùm uerò cādido, anthemidis modo. Hoc, quòd primo statim uere floreat, Hetrusci appellāt uulgò Primo fiore, et Fiore di primauera. Tertium cæteris maius assurgit, flore

gis, flore prædicto non diſsimili, ſed maiore: folijs etiam maioribus, magisq; ſerratis, caulibus lignoſis, interdum cubitalioribus, non niſi æſtate florentibus. Facultas omnibus eadem: nam (ut recentiores perhibent) ualent in ſtrumis, & capitis fracturis: quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem uſq; penetrarunt, in quem uſum Bellidem potionibus inſerunt. Sunt & qui Bellidis genera laudent ad iſchiada, & paralyſin.

ΓΛυκυσίδη. PAEONIA. CAP. CXL.

PAEONIA, ſiue glycyſide, Græcis aliquibus pentoboron dicitur: ſunt qui Ideos dactylos radicē pæoniam uocant. Caulis altitudine ſeſquipedis adoleſcit, comitantibus multis ſtolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò ſmyrnij more diuidūtur. Summo caule ſiliquas emittit amygdalis ſimiles: in quibus, cùm dehiſcunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum ſimilia inueniuntur, & in medio nigra, purpurea quinque aut ſex. Radix maris digitali craſsitudine, & palmi longitudine, guſtu adſtringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter ſeptem aut octo inhærent, ut in haſtula regia. Fœminis à partu non purgatis ſicca radix datur: ciet menſes amygdalæ magnitudine pota: uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. ualet contra regium morbum, & renum, ac ueſicæ dolores. decocta in uino aluum ſiſtit. Rubra grana rubentes menſes ſiſtunt, decem uel duodecim pota in uino auſtero, & nigro: ſtomachicis, & eroſionibus ea eſſe prodeſt: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliātur ſuppreſsionibus nocturnis, vuluæ ſtrangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulſa, aut uino. Naſcitur in altiſsimis montibus, & præruptis.

Pæoniæ conſideratio.

PAEONIA *fœmina planta eſt uulgaris notitiæ: mas uerò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Piſis ad me Goritiam miſit hoc anno Lucas Ghinus Forocornelienſis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam uidimus.*

Vires ex Gal.

Pæoniæ uires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Glycyſida, quam pentorobon, & pæoniam nuncupant, radicem habet leuiter aſtringentem cum quadam dulcedine: etſi pluſculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam ſubamaram ſubeſſe percipies. Proinde menſes ciet ex melicrato amygdalæ pota quantitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & ſic inſpergere. Expurgat porrò etiam iecur obſtructū, & renes. Sed hæc efficere nata eſt, quà acris, & ſubamara eſt: quà uerò quiddam etiam adſtrictorium obtinet, uentris fluxiones ſiſtere poteſt. Verùm eam tunc in auſterorum uinorum quopiam decoctam bibere conuenit. Eſt autem facultate omnino reſiccatoria uehementer, ita ut non deſperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum eſt, puerorum epilepſias ſanare.

Galeni hiſtoria.

Equidem uidi puellum quandoque octo totis menſibus morbo comitiali liberum, ex eo quo geſtabat radicem tempore: ubi uerò forte fortuna quod à collo ſuſpenſum erat decidiſſet, protinus morbo correptus eſt. rurſusq; ſuſpenſo in locum illius alio, inculpate poſtea ſe habuit. Porrò uiſum eſt mihi ſatius eſſe denuò id collo detrahere certioris experientiæ gratia. Id cùm feciſſem, ac puer iterum eſſet conuulſus, magnam recentis radicis partem ex collo eius ſuſpendimus: ac deinceps prorſum ſanus effectus eſt puer, nec poſtea conuulſus eſt. Rationabile itaq; erat aut partes quaſpiam à radice defluentes, ac deinde per inſpirationem attractas, ita affectos locos curare, aut aërem à radice aſsiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto ſuccus cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm deſtillationes, & grauedines deſiccat, ſi quis id in calidum linteum rarum liget, aſsidueq; calorem ex eo per inſpirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam ſi compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces: eaq; poſtea cuiuſpiam collo obuincias, mirificè profuerit tum tonſillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conſcribam. Nunc uerò ſciendum eſt Pæoniæ temperamentum tenuium eſſe partium, & exiccatorium, haud tamen inſigniter calidum, ſed aut ſymmetrum, aut paulò calidius.

Λιθόσπερμον. LITHOSPERMVM. CAP. CXLI.

LITHOSPERMON à ſeminis duritia nomen accepit. Folijs eſt oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, craſsitudine acuti iunci, lignoſis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibent:

folijs

folijs longis, inter quæ paruum semen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut semine cum uino albo poto calculos frangat, pellatque urinam.

φάλαρις. PHALARIS. CAP. CXLII.

PHALARIS cauliculos emittit zeæ culmis similes, à minutis, ac nullius usus radicibus, multos, duûm palmorum, geniculis cinctos, graciliores tamen, ac dulces: semen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino succus ad uesicæ cruciatus utilissime bibitur. Semen cochlearis mensura potum, ad eadem efficax est.

LITHOSPERMVM MAIVS.

LITHOSPERMVM MINVS.

Lithospermi consider. LITHOSPERMON *hodie seplastarij, & omnes ferè medici Barbaros secuti Milium solis nominant. Liceet rectius fortasse Mauritanorum quoq; imitatione ab illis Milium Soler uocaretur. Quandoquidem hæc planta (ut scribit Serapio testimonio Aben Iuliel) frequens nascitur in montibus Soler: unde illi aptius fortè à loco, quàm à sole cognomentum imponeretur. Huius milij, utcunque cognominetur, duo ostenduntur genera. maius, quod legitimum est Lithospermon, quóue Hetruria satis referta est. minus, quod longè frequentius ubiq; in Italia gignitur. Hoc utiq; non temerè existimauere nonnulli esse Phalarida, quòd semen proferat milio persimile, subcandidum, & oblongum. Quibus facilè subscribi posset, si planta hæc culmis geniculatis, ac etiam folijs zeæ similis spectaretur, quòd Orbasio Phalaris non modò culmos fundat zeæ similes; sed etiam folia. Ex ijs equidem notis, quæ planè in Milio solis minore desiderantur, cogor illis non adstipulari. Quin potius adducor, ut certò credam Phalarim esse plantam ab illa diuersam: eamq; fortasse, cuius aliquando picturam dabimus, quæ in syluestrium frugum genere, à quibusdam recensetur, adeò ut non desint etiam qui hanc appellent Syluestre milium. Est enim culmo, & folio zeæ, & semine candido & oblongo, milij ferè magnitudine.*

Fuch. error. *Cæterùm Fuchsium, uirum alioqui doctissimum, Lithospermum Dioscoridis omnibus propè nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs pro uero Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit.*

Lithospermi hist. ex Plin. *Lithospermon, ut herbam summa admiratione dignam, eleganter descripsit Plinius lib. XXVII. cap. XI. cuius hic uerba subijciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui ægonychon uocant, alij diospyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis surculosis, crassitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas ueluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uerò lapidea. Ipsi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Nascitur & in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conspexi. Tantus est decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Iacere, atque* humi

bus ſerpere autores tradunt. Ego uulſam, non hærentem uidi. hactenus Plinius. *Lithoſpermi in ſimplicium medicamentorum libris, Galenum meminiſſe non inuenio. Verùm Phalaridis, quam phalerim nuncupat, uires reddidit libro* VIII. *eorundem, ſic inquiens. Phaleridis herbæ tum ſuccus, tum ſemen, tum folia potu auxiliari creduntur ueſicæ doloribus, ceu in ſeſe habeant quidpiam tenuium partium, & calidum.* Phalaridis uires ex Gal.

RVBIA SATIVA.

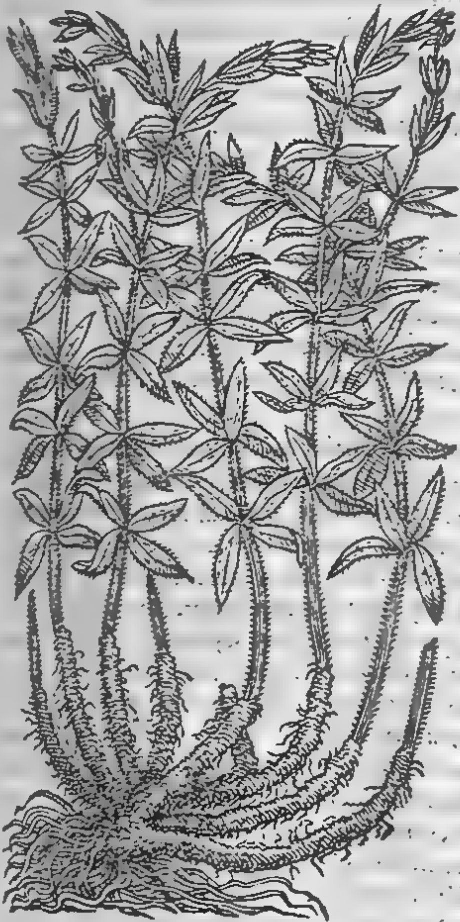

RVBIA SYLVESTRIS.

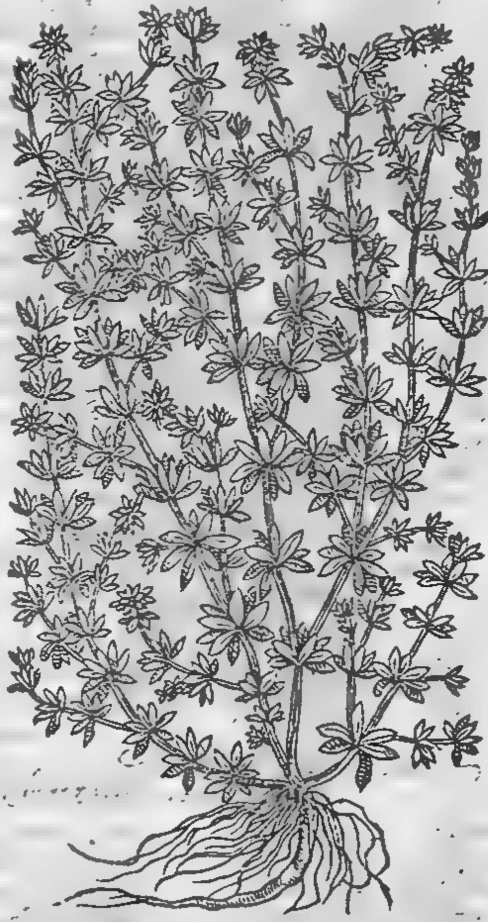

Ἐρυθρόδανον. RVBIA. CAP. CXLIII.

ERYTHRODANVM radix rubra eſt, qua tinguntur lanæ. Vna ſponte prouenit: altera ſeritur, ut in Thebana Galliæ, & Rauenna Italiæ: in Caria inter oleas, ut in aruis, ſolo creditur. Hanc non ſine quæſtu ſerunt: nanque maximum ex ea ſentiunt prouentum. Aſperi caules, & quadranguli, longi, aparinæ non diſsimiles, robuſtiores, & multò prorſus maiores: folijs per interualla circum articulos, ſtellatim decuſſatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride, mox rubrum, poſtea cùm ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de cauſa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulſa: item iſchiadicis, & reſolutis. Craſſam, copioſamque urinam pellit, nonnunquam & ſanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, & excrementorum quæ redduntur differentiam ſpectare. Aduerſus ſerpentium morſus, ramulos cum folijs uino bibere prodeſt. Semen ex aceto potum, lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus, menſes, ſecundasque. albæ uitiligini illita ex aceto medetur.

RVBIA, *quam Græci Erythrodanum dicunt, Hetruſcis nullis non cognita: neq; medicis ſolùm ac ſeplaſiarijs, cognoſcitur; ſed etiam mulierculis, ac ruſticis, ijs præſertim, qui in locis habitant, ubi lanificio opera impenditur. quandoquidem inficiendis tingendisq; lanis aptiſsima eſt. Quapropter ruſtici, & agreſtes mulieres, quòd lanarum infectores Rubiæ quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & uendunt, unde tantum quæſtus faciunt, ut ſibi ſuisq; uictum ſuppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipuè Senenſis ager. Expetuntur folia noſtratibus mulieribus, quòd aſperrima ſint, ad ſtagnea uaſa detergenda: ſiquidem mirum dictu quàm pulcherrimè niteſcant, quæ Rubiam fuerint experta.* Rubiæ conſideratio. *Rubiæ meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit. Eſt autem Rubia tinctorum radix acerba, & guſtu amara. Itaq; quæcunq; agere dictum eſt ſuperiore libro, ubi in unum eiuſmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conſpicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & urinas craſſas, multasq;, ac nonnunquam etiam ſanguinolentas uacuet. Quin & menſes ciet, ac mediocriter quæ extersionem poſtulant, extergit: proinde uitiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam iſchiadicis, hoc eſt, coxendicum doloribus afflictis, & reſolutis, in potu cum melicrato exhibeant.* Rubiæ uires ex Galeno.

LONCHITIS ALTERA.

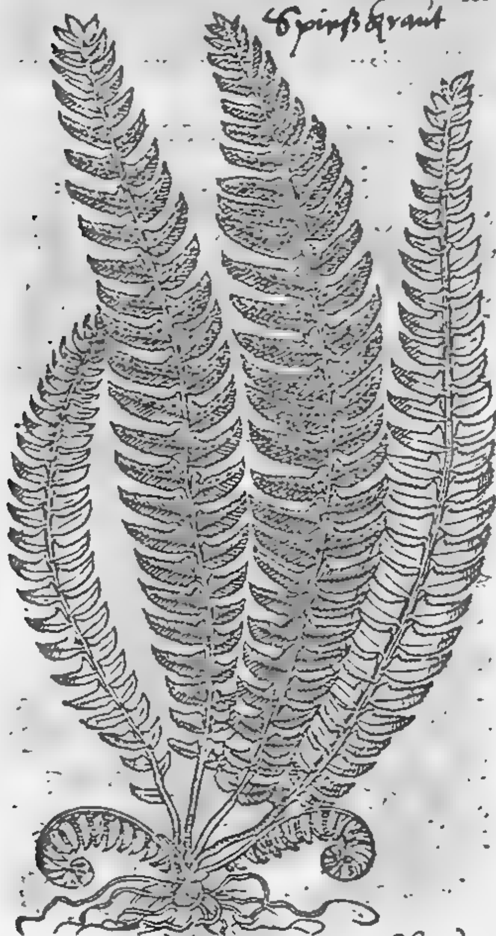

Λογχῖτις. LONCHITIS. CAP. CXLIIII.

LONCHITIS folia habet porri, latiora, rubentia, plurima, ad radicem circunfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius spectet. semen inuolucris clausum lanceæ simile, triangulum: vnde sibi cognomẽtum arrogauit. radix dauci. Nascitur in sitientibus, & asperis. Radix ex uino pota urinam ciet.

Λογχῖτις ἑτέρα. LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

ALTERA est Lonchitis, quam aliqui asperam lonchitin dicunt: folia scolopendrij emittit, sed asperiora, maioraque, ac multò magis diuisa. Vulneribus mirum in modum prodest, in eisque inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem absumit.

Lonchitidis consider.

ETSI in cõpluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, disq; asperis, & aridis locis diu multumq; perquisiuerim primũ Lonchitidis genus; ipsum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neq; etiam ab alijs inuentum uidere. Cæterùm Lonchitin alteram iampridem uidimus studio, ac liberalitate Lucæ Ghini medici clarissimi, qui eam Pisis ad nos misit. Hæc folia habet scolopendrij, asperiora, maiora, magisq; diuisa, ut eius pictura, quam exhibemus, probè ostendit. De prima Lonchitide disserit Plinius libro XXV. capite XI. ubi sic inquit. Lonchitis non, ut plerique existimauerunt, eadem est, quæ xiphion, aut phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula personis comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. nascitur in sitientibus. Hactenus Plinius, qui horum pleraque à Dioscoride mutuatus est.

Lonchitidis uires ex Gal.

Lonchitidis utriusq; meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus ita scribit. Lonchitis, eius uidelicet, quæ semen habet triangulare figura lanceæ simile, radix potissimum quodammodo similis est radici dauci: proinde urinam ciet. Porrò eius, quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda uulnera idonea sunt uiridia: sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant.

ALTHAEA.

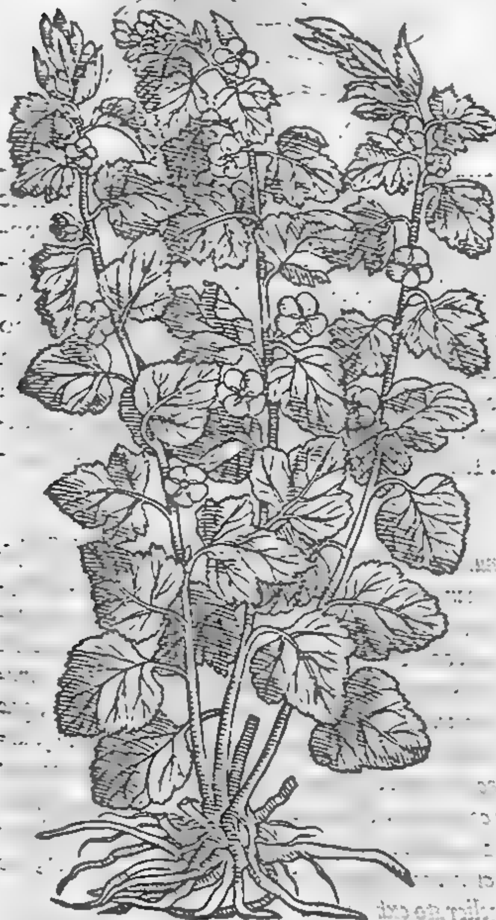

Ἀλθαία. ALTHAEA. CAP. CXLVI.

ALTHAEA, quam alij Ibiscum uocant, in syluestrium maluarum genere est, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine canescunt: flore rosaceo: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas sit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulsa, & per se cum imponitur tusa, efficax est contra vulnera: item ad strumas, parotidas, abscessus, mammarum inflammationes, fracta sedis, inflationes, neruorum rigores: siquidem discutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictũ est, adiecto suillo adipe, aut anserino, terebinthináve, ut malagmatis lentor fiat, facit ad vuluæ inflammationes, præclusionésque, in pessis subdita. Decoctũm eodẽ fungitur munere: onera vuluæ, reliquiasq; à partu extrahit. Decoctæ radicis succus ex uino potus, succurrit urinæ difficultati, calculosorum cruditatibus, dysentericis, ischiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum

rem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride semen siccumque tritum, uitiligines in sole cum aceto peruncta emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à uenenatis non feriuntur. valet cõtra dysenteriam, & sanguinis reiectiones, aluique profluuium. In posca, aut uino decoctum bibitur, contra omnes uesparum, apum, similiumque aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morsibus, & igni ambustis illinuntur. Constat aquam, trita radice addita, sub diuo addensari.

Althææ consideratio.

ALTHAEA à Latinis posset Medica simpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi significat, etymon habere uidetur. Quocirca meritò scriptum reliquit Dioscorides, Althæam id nomen traxisse à multitudine remediorum, & frequenti eius usu. Ea uulgaris herba est, nullisq; non cognita. Latini hanc Ibiscum nominant. Italis uerò, corrupta à Latinis appellatione, & præposita malua, quòd cum ea quandam habeat cognationem, composito nomine Maluauisco uulgò uocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophrastus libro IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi de ea differit ijs uerbis. Et radicem Ibisci aquam posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoq; humorem posueris. Constat Ibiscus folio maluæ maiori, pilosioriq;: caule molli: flore luteo: radice neruosa, alba: fructu maluæ. caulis quoq; gustu maluam reddit. Vsus eius ad rupta, & tusses è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac ueluti conglutinare posse affirmant: alias uim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis, atque succini. hæc in inanimatis. hactenus Theophrastus. Althææ uires ex Galeno. *Meminit Ibisci Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi eius uires ita descripsit. Ebiscus, siue althæa (est autem malua agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & semen cætera quidem similiter agunt, ut herba uiridis, sed tenuiorum partium, magisq; exiccatoria, ad hæc magis extersoriam quàm illa facultatem ostendunt, ut & uitiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis uerò decoctum dysenteriæ, alui profluuio, & sanguinis reiectioni utile est, nempe cùm adstringentem quandam facultatem possideat.*

Ἀλκέα. ALCEA. CAP. CXLVII.

ALCEA syluestrium maluarũ generi assignatur. folia habet diuisa, uerbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino uestitos: florem rosæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut sex, cùm plurimùm cubitales. Quæ cum uino, aut aqua potæ, dysentericis, ruptisque medentur.

Alceæ consideratio.

ALCEAM hodie passim ferè in Italia aliqui Bismaluam, alij Maluam syluestrem, nonnulli etiam Maluauiscum agreste nominant. Herba est caule, floribus, ac semine hortensi maluæ perquàm similis, sed folijs longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Nascitur in incultis, campestribus, & agrorum, scrobiumq; marginibus, iuxta sepes, uias, ac semitas. Alceæ radicibus non desunt, qui althææ loco utantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum soluendos, tum emolliendos. Porrò Alceæ peculiari capite meminisse Galenum non reperio, nisi hanc syluestrem maluam appellauerit, dum maluæ facultates libro VII. simplicium medicamentorum describit, his uerbis. Malua syluestris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & siccior. hæc Galenus. Alceæ uires ex Paulo. *Cæterùm Paulus seorsum Alceam retulit libro VII. ubi sic inquit. Alcea syluestris maluæ genus est. In uino pota dysenteriæ, & erosionibus medetur, potissimùm eius radix.*

Κάνναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

CANNABIS satiua planta magni in uitá usus ad robustissimos funes factitãdos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: semine rotundo. quod largiore cibo udgituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus instillatur. Syluestris cannabis uirgas fert althææ similes, minores, nigriores, & asperiores, cubiti altitudiné æquantes: folio satiuæ, nigriore, & asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus.

Cannabis cõsideratio.

CANNABIS satiua planta est adeò uulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omnino superuacuum sit eius faciem uerbis repræsentare. Syluestris autem quanquam in multis Italiæ locis proueniat cùm syluosis, tum etiam campestribus; paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Cæterùm satiuæ semen in cibis sumptum planè

CANNABIS.

contrarium efficit in gallinis, et in nobis: siquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit: gallinas uerò ouiferaciores reddit. Experiētia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris sæuitia rarò oua parere solent, Cannabis semine uescuntur, numerosiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu suo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cannabis recentis decoctū, expressa deinde fortiter herba, terrestrium lumbricorum cauernulis inspersum, statim eos euocat. Quod piscatoribus acceptum referendum est, qui hoc ingenio uermiculos capiunt suis hamis infigendos. Verùm non modò terrenos uermes euocat Cannabis decoctum, & succus eius expressus, sed etiam (ut Plinius lib. XX. cap. XXIII. autor est) uermiculos, & quodcunq; animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaque quispiam conijcere potest, eius facultatem ad interaneorum uermes haud imbecillem fore. Cannabis meminit Galenus lib. VII. simpl. medic. sic inquiens. *Cannabis semen flatus discutit; adeoq; desiccat, ut si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo uiridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, ut mihi uidetur, natos utantur.* Et lib. I. de aliment. facult. idem de Cannabi ita scribit. *Non quemadmodum planta ipsa cannabis uitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimùm ab eo dissidet, ut quod cōcoctu est difficile, stomachoq; ac capiti nocens, prauiq; sit succi. Sunt tamen qui eo quoq; frixo cum alijs tragematibus uescantur. Tragemata autem uoco ea, quæ post cœnam, uoluptatis inter bibendū excitandæ gratia manduntur. Multùm autē calefacit: ideoq; sumptum paulò largius caput ferit uaporē sursum ad ipsum mittens, calidū simul ac medicamentosum.* hæc Galenus. *Ex quo apparet quàm grauiter errent mulieres, quæ pueris comitiali morbo laborātibus Cānabini seminis decoctū exhibent. quo tantum abest, ut morbum curent, ut etiā eius augendi occasionē præbeant.*

Cannabis uires ex Galeno

ANAGYRIS.

ANAGYRIS ALTERA.

Ἀνάγυρις. ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANAGYRIS frutex est arboris instar, perquàm grauis odore: folijs uiticis, uirgisque: flore brassicæ: semen in corniculis non breuibus gignit, subrotundum, firmum, uersicolori facie, simile renibus, quod durescit vua maturescente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hæreat, & secundæ, mensesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in uino. difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu statim auferantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum uomitiones uehementer ciet.

QVANVIS ueteres unius tantùm Anagyris meminerint; duo tamen in Italia uisuntur genera. Maius in Apulia frequentissimum nascitur, et eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs uitici proximis: flore braßicæ racemoso: fructu hortensi smilaci simili, amplioribus tamen, & breuioribus paulò siliquis incluso, colore purpurascente, usqueadeò duro, ut aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod rustici Tridentini uulgò uocant Egbelo, maio & iunio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Micat enim aureo flore, alteri omnino simili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt genistæ æmula: in quibus semen continetur eiusdem genistæ magnitudine, sed oblongum, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoque ignari pastores, ueluti legumina, crebris adeò uomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam uiderim ego quosdam, qui sanguinem usq; euomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guaiaci modo exterius lutea est, interius uerò nigra. Incorrupta diu durat: proinde uinitores ex Anagyri palos factitant sustinendis uitibus aptißimos, hosq; cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & sagittarij ex ea ualidißimos arcus conficiunt. Hac planta scatet uallis Anania, ac uniuersus Tridentinus ager. Anagyris uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Anagyrus frutex est grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiamnum uirentia, cùm propter humiditatis admistionem minus sint acria, idcirco tumentia reprimunt. At siccata incidentis sunt, exiccantisq; ualenter facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est partium: sed & uomitum prouocat.

Anagyris cõsideratio.

Anagyris uires ex Gal.

Κηπαία. CEPAEA. CAP. CL.

CEPAEA portulacæ similis est, sed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in uino pota urinæ stillicidio, & uesicæ scabie laborantibus opitulantur, maximè id præstat, si cum decocto radicum asparagi eius, quem myacanthon, hoc est, corrudam uocant, bibatur.

CEPAEAM, quam antea in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nondum compereisse, aut ab alijs compertam uidisse, hoc tempore Venetijs ad me misit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro ætate sua non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò studiosus, ut si aliud non esset, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus sit, atque etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc redeo. Ea sanè mihi uisa est ita adamußim Dioscoridis descriptioni respondere (id quod eius pictura, quam hic damus, graphicè ostendit) ut non dubitandum putem, quin hæc sit uera ac legitima Cepæa. Huius, quod equidem legerim, Galenus non meminit in simplicium censu. Veruntamen Paulus eius mentionem fecit libro VII. inter simplicia, ubi eam retulit his uerbis. Cepæa portulacæ similis est. Folia ipsius contra uesicæ scabies utiliter bibuntur. Radix cum asparago, quem myacanthinum, hoc est, corrudam appellant, pota, urinæ stillicidia, quæ ex obstructione fiunt, abigit.

Cepææ consideratio.

Cepææ uires ex Paulo.

Ἄλισμα. ALISMA. CAP. CLI.

ALISMA, alij Damasonion appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, † laciniosa, conuexaque in terram: caule simplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrsi: flore tenui, candido, pallescente: radicibus tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus. aquosos amat tractus. Radix, si drachma una, aut altera bibatur, his conuenit, qui leporem marinum deuorarunt,

runt, aut à rubetis ranis demorſi ſunt, aut opium hauſerunt: torminibus, atque dyſenteriæ, per ſe, aut cum pari modo ſeminis dauci, potui datur. cõuulſis, & contra uitia vuluæ prodeſt. Herba ſiſtit aluum, menſtrua pellit, tumores illita mitigat.

Aliſmatis cõſideratio.

Qvanqvam affirmat Ruellius, cui etiã Fuchſius ſubſcribere uidetur, Aliſma, quam hacterus herbam equidem non uidi, ſibi cognitam eſſe, uocariq; à nonnullis Paſtoralem fiſtulam, à quibusdam uerò Plantaginem aquaticam; tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam ſyluanam appellant, nullis notis cum Aliſmate conuenire deprehenditur. Siquidem Aliſma folia fert plantagini ſimilia, ſed anguſtiora, & in terram reflexa: caulem mittit ſimplicem, ac tenuem. Plantago autem aquatica folijs prodit plãtagine maioribus, lancearum cuſpidum inſtar acuminatis, ſurſumq; ſpectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cùm itaq; ex ijs notis collatis cõſtet, Aliſma, & Barbam ſyluanam inter ſe plurimùm differre, non temerè facere uideor, quòd illorũ ſententiæ non auſim adſtipulari. Duo Aliſmatis genera Plinius conſtituit lib. xxv. cap. x. ubi de utroq; diſſerit his uerbis. Aliſma, inquit, alij damaſonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis lacinioſa, conuexaq; in terram, aliàs etiam uenoſa ſimiliter: caule ſimplici, & tenui, cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis, tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. naſcitur in aquoſis. Alterum genus eiuſdem in ſyluis, nigrius, maioribus folijs. hæc Plinius.

Aliſmatis uires ex Gal.

Aliſma memoriæ prodidit Galenus libro vi. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Damaſonium, aut Aliſma. De hac herba in tertio libro tradit Dioſcorides, quòd radix eius epota dyſenterias ſanet, & aluum ſiſtat, atq; œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non ſumus. Quòd autem conſtitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, caſu experti ſumus. Ex quo liquet, quòd abſterſoriam quandam facultatem obtinet.

† Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribaſio refertur, neque etiam à Marcello uertitur. Vnde planè ſuſpicor, quòd Ruellius ita uerbum hoc ex Plinio adiecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.

Ὀνοβρυχίς. ONOBRYCHIS. CAP. CLII.

Onobrychis folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum: radicẽ paruam. naſcitur in uliginoſis, & incultis. Herba ſuapte ui, ſi trita illinatur, tubercula diſſipat: cum uino pota, ſtrangurias ſanat: illita ex oleo, ſudores mouet.

Onobrychis conſideratio.

Nascitvr Onobrychis, Plinio libro xxiiii. cap. xvi. autore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin uelint eam eſſe herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos uerò uulgò Lauaneſe. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haud quaquam reſpondere deprehenditur: quippe quæ folia ferat lentis quadruplò maiora, caulem plerunq; bicubitalem, flores purpureos, & radicem nõ paruam. Vt hinc mihi planè uideatur, quòd illorum opinioni nemo rectè poſſit, aut debeat adſtipulari.

Vires ex Galeno.

Onobrychidis uires tradidit Galenus libro viii. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiámnum illita ad morem cataplaſmatis tubercula diſcutiunt: arefactæ uerò, ſi cum uino bibantur, ſtrangurias ſanant. Quinetiam ſudores elicit cum oleo inuncta.

HYPERICVM.

Ὑπερικόν. HYPERICVM. CAP. CLIII.

Hypericvm alij androſæmon, alij corion, alij chamæpityn appellant, quoniam ſemẽ odore reſinam imitatur: ſurculaceo frutice, dodrãtali, rubeſcente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio ſimili, qui digitis attritus ſanguineum ſuccum remittit, qua ex cauſa androſæmon cognominatur: ſubhirſuta ſiliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: ſemine intus nigro, reſinoſi odoris. gignitur in locis cultis, & aſperis. Vrinam cit, menſtrua pellit appoſitũ: tertianis, quartaniſque cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus hauſtum, iſchiadicis medetur. Folia cum ſemine illita, ambuſta ſanant.

Ἄσκυρα.

ASCYRVM.

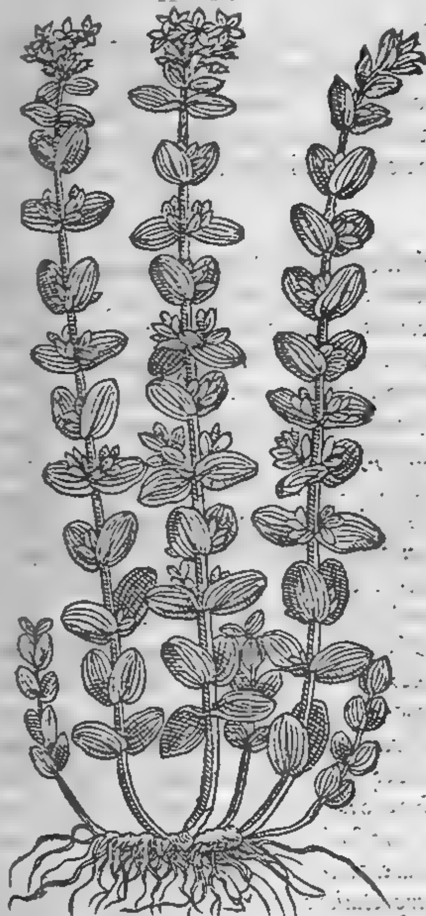

ANDROSAEMVM.

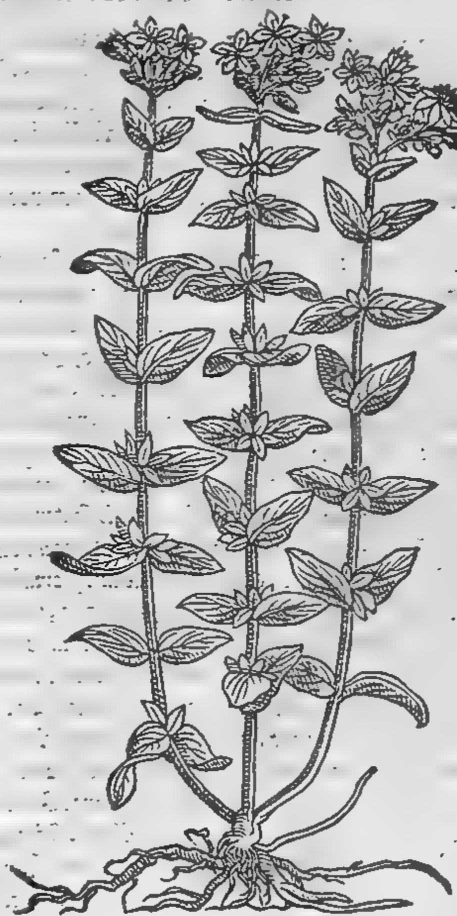

CORIS.

Ἄσκυρον. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

Ascyron, siue ascyroides, hyperici genus est, magnitudine distans, fruticosius, maiores habens ramos, surculosiores, rubentesque: folia tenuia: flores luteos, & fructum resinosum, hyperico non absimilem: cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de causa androsæmon uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos, potum in hydromelitis sextario: nam biliosa recrementa amplissimè detrahit. sed assiduè dare oportet, donec sanitati restituantur. Illinitur & ambustis efficaciter.

Ἀνδρόσαιμον. ANDROSAEMON. CAP. CLV.

Androsaemon ab hyperico, ascyroque differt, quòd fruticet ramulis surculosis, ac tenuibus: rubentibus uirgis, & folijs rutæ, triplo aut quadruplo maioribus, quæ trita uinoso succo manant. complures alas habet in cacumine, utrinque expansas, pinnatasque: circa quas flores pusilli, lutei: & in calyculis semen papaueris nigri, insigne lineis. Huius comæ tritæ resinosum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, biliosa alui excrementa pellit. ischiadicis maximè medetur: sed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambustis illita medetur, & sanguinem cohibet.

CORIS. CAP. CLVI.

CORIS, quod aliqui hypericon uocant, frutex est folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante, suauis, odoratus, acris. Potum semen menses trahit, & urinas: cōtra phalangiorum morsus, ischiadicos, & opisthotonicos ex uino potum auxilio est: horroribus ex pipere, sed opisthotonicis ex oleo, aptissimè illinitur. Radix uino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: sed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: siquidem corpus totum desudabit, ex qua re pristinam agilitatem recuperabit.

Hyperici, & congenerum consider.

HYPERICVM, Ascyrum, & Androsæmum, eiusdem planè generis plantæ (ut Dioscorides inquit) esse uidentur. Verùm in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa uiridiora, uni maiora insunt, alteri minora. Similis discriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie omnibus uulgò cognoscuntur: eæ nanque iunio, & iulio mensibus, diuersis in locis aureis floribus ornatæ conspiciuntur, ijs adamußim distinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris uocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androsæmum, & Ascyrum. quippe quæ non altior dodrantali dimensione assurgat: folijs ericæ, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suaui, ac grato. Hæc ad me pluries allata est à nostris herbarijs. nascitur frequentißima in Italia. Hypericum à perforatis folijs à nostris uulgò Perforata uocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, ijsq; adeò minutis, ut uisum effugiant, nisi ipsi soli obiecta inspiciantur: id quod silentio uidetur inuoluisse Dioscorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentißimus indagator.

Plinij lapsus.

Qui tamen hac in historia haud dubiè falli deprehenditur, quòd scripserit libro XXVI. cap. VIII. Hypericum nasci semine in siliqua, nigro, maturescente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri eius nigrum semen siliqua subhirsuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Constat præterea annua experientia maturescere hordeum plerunq; abeunte maio: uerùm Hyperici semen non perficitur, nisi iulio, & augusto mensibus.

Brasauoli error.

In hac quoq; Hyperici historia errat Brasauolus medicus licet clarißimus, quòd uelit Hypericum ex Dioscoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob causam id quod circunfertur, cùm flore sit melino, illegitimum esse putat, imò non aliud, quàm Rutam syluestrem, pro qua pharmacopolam secum colloquentem, id ipsum asseruare admonet. Neq; in his uno tantùm, sed, quantum sentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, sed luteum florem ferre scribat Dioscorides contra Brasauoli sententiam, cùm sic in eo legatur ἄνθος ἔχοι μήλινον, hoc est, florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortasse falsa interpretatione Brasauolus seductus est. Deinde quòd legitimum Hypericum pro syluestri ruta seruandum censuerit, cùm tamen in calce ferè sui uoluminis prioris sententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi seniori myropolæ rationem explicat, communis usus Hypericum Ascyrum esse declarat.

Monachorū hallucinatio.

Nec secus quàm Brasauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo sentiant, Hypericum, quo utimur, primum esse syluestris rutæ genus. Quorum sententia cùm fuerit à nobis superius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abunde explosa, & improbata, superuacuum esset idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoscere uolet.

Hyperici uires ex Gal.

Hyperici uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplic. medicam. sic inquiens. Hypericum calefacit, & desiccat, tenuisq; substantiæ est, adeò ut & menses, & urinas prouocet. Sed ad hæc totus sumendus est fructus, non tantùm semen. Porrò cum folijs illitus uiridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambusta. Cæterùm si sicca contusa inspergas, sanabis humida, & putredinosa ulcera. Sunt & qui ischiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. VI. de Androsæmo ita scribit. Androsæmum planta fruticosa, natura duplex: unum enim Ascyron, & Ascyroides nuncupatum est, species hyperici. Alterum uerò à quibusdam Dionysias appellatur. Est autem semen eorum purgatorium. Foliorum uerò facultas modicè extergens & desiccans, ut & ambusta sanare credantur. Cæterùm in uino austero decocta, uinum ipsum magnorum uulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in simplicium medicamentorum censu, mihi incompertum est.

† Quoniam hoc loco in uulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ uiolæ mentio; idcirco sunt qui illorum testimonio freti, uerbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum sit, non uideo: siquidem in Orbasio legitur, ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοίῳ ὅμοιον, hoc est, florem habens luteum leucoio similem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamußim floris colore luteam uiolam repræsentat, ut nihil melius. Nos autem usi sumus uoce Græca, ne ex albo, quod fortè Marcello imposuit, aliqua poßit oriri difficultas.

† Quæ hic sequuntur, in Græcis codicibus impreßis non hoc loco, sed in fine inter notha, & Dioscoridi falsò adscripta leguntur, ut quæ adscititia sint habita. Nos uerò illa huc admisimus Ruellij, ut facimus, interpretationem secuti: necnon etiam fidem codicis manu scripti.

AIVGA. CAP. CLVII.

AIVGA herba in terra repens, subcurua: folijs semperuiui minoris, multò tenuioribus, hirsutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, uel candido: radicibus cichorij. Folia septem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, ischiadicos sanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, iecinoris, & renum uitijs: torminosis prosunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atq; antidoto, contra aconitum

titim utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti ſubacta. Trig in farinam, & cum fico in pilulis ſumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris ſquama, & reſina deijcit: appoſita ex melle, uuluæ uitia extrahit: mammarum duritias diſcutit, vulnera glutinat: vlcera quæ ſerpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum eſt genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ ſpeciem incuruatis, prætenuibus: coma ſupradictæ, flore candido, ſemine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, folijs exilibus, albis, ſcabris: caule aſpero, candido: luteis floſculis, ſemine iuxta alas. reſipit & hæc pinum. Hæ duæ uim ſuperioris obtinent, ſed non uſqueadeò efficacem.

CHAMAEPITYS PRIMA.

CHAMAEPITYS TERTIA.

Aiugæ conſideratio.

Aivgam, *quam Græci Chamæpityn uocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum uulgus herbam arthriticam appellat, quòd iſchiadicis, & alijs articulorum doloribus opem ferat non obſcuram. Vulgaris eſt notitiæ Aiuga, quæ primo generi adſcribitur. Verùm poſtrema, quam ſæpius etiam uidimus, non adeò omnibus eſt nota. quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem uidere non licuit.* Cuiuſdã Germani error. *Cæterùm in aperto errore uerſabatur Germanus ille pharmacopola, qui Braſauolũ docuit Aiugam Germanica lingua uocari* Vergiß mein nicht. *Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iandiu uerſanti notiſſima eſt: quæ tamen nulla prorſus ex parte quàmuis Aiugam repræſentat.* Chamæpityos uires ex Galeno. *Chamæpityos meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum; ubi de eius uiribus ita ſcriptum reliquit. Chamæpitys guſtu quidem amarum ſaporem acri ualidiorem obtinet. Effectu uerò expurgat, abſtergitq́; uiſcera plus quàm calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè iecur obſtruitur, bonum eſt medicamentum. Quin & menſes ducit tum pota, tum appoſita cum melle. Sed & urinæ mouendæ aptum eſt medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porrò ipſa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putreſcentia ſanat. Præterea mammarum durities diſcutit. Eſt enim in ſiccando ordinis tertij, in calfaciendo uerò ſecundi.*

LIBRI TERTII FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRIBVS ANTE libris, amantissime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, vnguenta, animalia, frumenta, olera, radices, succos, herbas, seminaque. In hoc autem quarto disseremus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Κέστρον. BETONICA. Betonium CAP. I.

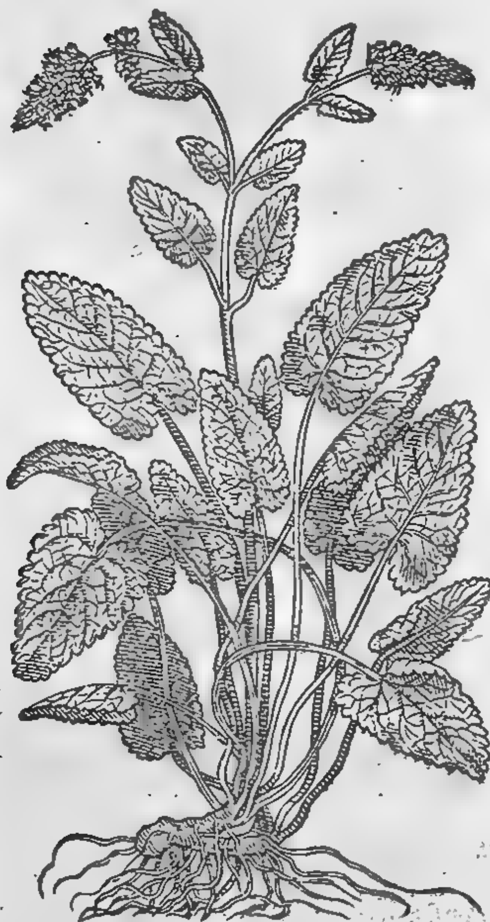

CESTRON psychotrophon uocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellãt. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuisa, odorata, prope radicem maiora: in summis caulibus semen, ueluti saturciæ, spicatum est. Decerpta huius folia siccantur, plurimos ad usus. Radicibus nititur, ut ueratri, tenuibus. quæ ex hydromelite in potu, pituitosam uomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, cõuulsis, mulieribus vuluæ malo opportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in uini sextario drachmæ contra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à serpente vulneribus illinitur, aduersus etiam uenena drachma ex uino pota conuenit: præsumpta ea, si uenenum hauriatur, nihil nocebit. vrinam ciet, aluum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & iecinoris, lienisq; uitijs drachmæ pondere in aceto mulso. concoctionem adiuuat, si quis cum fabæ magnitudine secũdum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo consimili acida ructantibus propinatur. stomachicis eá manducare, & succũ deuorare proderit, si postea dilutum uinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti uini cyatho: ischiadicis, renũ, & uesicæ doloribus ex aqua: aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitant: sin aliter ex mulso, regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum uino pota. aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili uase reconduntur.

Betonicæ consideratio.

BETONICA herba est nullis non cognita, & innumeris prædita uiribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere uolunt, uulgari prouerbio dicunt. Tu hai piu uirtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es uirtutibus, quàm Betonica.

Vires ex Antonio Musa.

Scripsit de Betonicæ uiribus proprium libellum Antonius Musa clarissimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs, & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à uisibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni denique re sanctis est. Cestron uocatur, & psychotrophon: siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrso pariter tenui, cubiti altitudinẽ excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: semine in summitate thyrsi spicato, thymbræ modo. Pollet uniuersa planta dotibus ferè innumeris, quandoquidem tusa capitisq; uulneribus illita, ea mira celeritate

[illegible] conglutinat. Præſtat id tamen efficacius, ſi tertio quoq; die iterum, atq; iterum imponatur. Aiunt præterea [illegible] ualentioris eſſe facultatis, ut oſſa quoq; fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum do[loribus] medetur. quod item præſtant contrita folia, & fronti ſuperimpoſita: Succus à folijs per ſe tritis expreſſus, [ac] prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet; ſi tamen addito roſaceo in aures egelidus inſtilletur. Idem drach[m]æ pondere hauſtus in aquæ calidæ cyathis quatuor, ſanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines [oc]ulis offundit. quo fit, ut etiam uiſum acuant comeſta folia. Eadem cum ſalis momento contuſa, naribusq; immiſſa [ſan]guinem inde fluentem ſiſtit. Betonicæ decoctum ex uetere uino, aut ex aceto dentium dolores finit, ſi eo os ſæpius [collu]atur. Herba ipſa ex tepenti aqua pota ſuſpirioſis, & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iu[u]at, præſertim qui purulenta extuſſiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere; [a]c ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, uentriculi dolores mulcet: iecinoris uerò, ſi ex calida hauriatur. Ex [u]ino decocta lienis uitijs medetur. Sanat & renum uitia ex mulſo bibita, duarum drachmarum pondere: ex uino au[tem] [illegible] trium drachmarum pondere, additis piperis granis ſeptem & uiginti; ad lateris, lumborumq; dolores uti[li]ſsimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis ſumpta, alui & inteſtinorum tormina remouet, ſi tamen à crudis non [ſi]nt ſuccis. Foliorum quatuor drachmis in aquæ mulſæ cyathis octo epotis; commodè citatur aluus: ſananturq; ijs ex [illegible] colí inflammatione uexati. Betonica in eclegmate ex melle ſumpta nouem diebus, tuſsim ſedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, [qu]od tamen in acceſsionibus tantùm fieri debet. Idem præſtat etiam in tertianis, ſi cum pari pulegio aſſumatur. Sanat [i]pſo quoq; ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hauſta, trium drachmarum pondere, addita mellis [illegible]: calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, uteriq; [cr]uciatus à frigiditate conceptos mulcet, ſi ex calida aqua, aut mulſo duarum drachmarũ pondere propinetur. Con[tri]ta folia & illita, præciſos glutinant neruos, & reſolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo [lac]te ſumpta tribus diebus, ſanguinem ore reiectum cohibent: & ex pari uini ueteris menſura, medetur ruptis, & ab [al]to deuolutis. Præſumpta ebrietatem arcet. Ex uino frequẽter hauſta, ictericos ſanat: & ſuillo adipe admixta, car[bun]culos curat. Pota ex aceto mulſo unius drachmæ pondere, uiatoribus longo itinere defatigatis uires mirificè reſti[tuit]. Fiſtulas abſtergit, & ſtomachicos recreat, Aduerſatur uenenis, & ſerpentium, & uenenoſorum rabidorumq; [qu]orumcunq; animalium morſibus non modò intus ſumpta, ſed extrà emplaſtri modo impoſita. Cuniculoſa, ſinuoſaq; [ſa]nat ulcera cum ſale indita. Ex uino hauſta menſes ciet. Potu dolores podagricos lenit, præſertim radicum deco[c]tum potum. idemq; præſtant contrita folia impoſita. Betonicæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimpli[ci]um medicamentorum, ſic inquiens. Ceſtron, aut Pſychrotrophon, Romanè uerò Betonica, uim habet incidendi, ut [gu]ſtus indicat. Amarior enim eſt, & ſubacris ipſa herba: id quod & particulatim edita actio oſtendit. Nam conſi[ſ]tentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abſtergitq;. menſes quoq; ciet, & [co]mitialibus prodeſt: tum rupta, conuulſaq; curat, & omnibus beſtiarum morſibus ulceri illita auxiliatur. Poſtre[m]ò acidum ructantibus, & iſchiadicis bibita, auxilio eſt. — *Betonicæ uires ex Gal.*

Βρεταννική. BRITANICA. CAP. II.

Britanica, aut Vetonica, folia habet ſylueſtris lapathi, ſed nigriora, & piloſiora, guſtu adſtringentia: radicem tenuem, & breuem: caulem paruum emittit. Folijs exprimitur ſuccus, qui igni aut ſole cogitur. Vim habet adſtringentem, priuatim depaſcentibus oris, & tonſillarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adſtrictione eſt opus.

Qvanqvam tradit Ruellius Britanicam eſſe plantam Italiæ cognitam, atq; ibi uulgò appellari Piatana[m]; mihi tamen haſtenus non ſolùm nomen illud incompertum eſt, ſed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam [o]ſtenderet. Hanc autem ſcriptis celebrauit Plinius libro XXV. cap. III. hiſce uerbis. In Germania trans Rhenum [ca]ſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota dentes intra biennium [ca]derent, compagesq; in genibus ſoluerentur. Stomacacen medici uocabant, & ſceletyrben ea mala. Reperta au[xi]lio eſt herba, quæ uocatur Britanica, non neruis modò & oris malis ſalutaris; ſed contra anginas quoq;, & ſerpẽ[te]s. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priusquam toni[tr]ua audiantur, & deuoratus ſecuros in totum reddit homines. Friſij, quà caſtra erant, noſtris demonſtrauere illam. [H]æc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui Britanicam cenſeant eam eſſe ſtirpem, quam herbariorum uulgus ideò Bi[ſ]tortam appellat, quòd radice contorta nitatur: Sed eorum planè error facilè deprehenditur: quandoquidem etſi Bi[ſ]torta rumicis conſtet folijs; non tamen ea nigra ſunt, neq; piloſa: quinimò læuia apparent, ſupernè ruſeſcentia, & à [ter]ra quadantenus cæſia. Ad hæc Britanicæ radix ſubeſt tenuis, breuisq;: Biſtortæ uerò craſſa, ſerpentis iacentis [mo]do contracta, & intorta, colore rubro, non (ut Plinius inquit) nigro. Sed præterea non deſunt etiam, qui Tor[me]ntillam ſic officinis, & uulgò uocatam Biſtortæ generi adſcribant, quòd non facie, ſed fortaſſe uiribus illi reſpon[de]at. Quæ quoniam hic nobis occurrit, et quàm plurimis effertur laudibus, ideo hic locus expoſcere uiſus eſt, ut de ea [ali]quid diſſeramus. Eſt itaq; tormentilla folio pentaphylli minore, ſeptenis inciſuris diuiſo: radice bre[u]i, nodoſa, compacta, rubeo colore, ſapore adſtringenti: cauliculis tenuibus, ſubrubentibus: flore melino, adeò ut in [pe]ntaphylli genere ſit reponenda. Sunt qui à ſeptenis foliorum diuiſuris Heptaphyllon hanc uocent. Herbarij compert[um] habent, hanc iiſdem pollere facultatibus; quibus Biſtorta prædita eſt. Quamobrem utræq; urinæ incontinentiam [ſu]pprimunt: ſiſtunt menſes, ſi in earum decocto ad umbilicum uſq; conſederint fœminæ. Idem præſtant (de radicibus tamen

Britanicæ cõſideratio. — *Biſtorta.* — *Tormentillæ hiſtoria, & uires.*

tamen intellige) si tritæ & ex melle atque spica subactæ, uentri ac pubi illinantur. Sanguinem é uulneribus manantem cohibent, super asperso earum puluere. Qui item potus biliosas coërcet uomitiones, si ouorum albo exceptus super fictili tegula inassetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, siue é radicibus decoctum, uenenis omnibus remedio est. Ex quo tantum apud nõnullos Tormentillæ inualuit usus, ut ex eius radicibus etiam medicamenta componant aduersus pestilentiam. Vtræq; dysentericos sanant, & uulnera glutinant, præsertim quæ in intestina, & uisceribus fuerint illata, non modò ipsis uulneribus illitæ, sed & in potionibus haustæ. Rebellia, contumaciaq; ulcera curant, & ea sistunt, quæ serpendo corpora erodunt. Sed ut iam ad Britanicæ uires redeamus, eas scriptis tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Britanicæ herbæ folia adstringentia sunt, & uulnerum glutinatoria, similia folijs syluestrium lapathorum, nisi quatenus atriora sunt, magisq; hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere. itaq; coctum quidam reponunt, tanquàm inter stomatica medicamenta efficacißimum. Videtur enim sanare iam etiam putrescentia. hactenus Galenus. Cæterùm non est silentio prætereundum, quòd Dioscoridis codices inueniuntur, in quibus post Britanicam alterum per se de Betonica caput legitur. Quod quoniam pluribus indicijs in Dioscoride ascititium esse constat, atque in hunc autorem ex libello Antonij Musæ Augusti Cæsaris medici fuisse translatum; idcirco nos illud abdicauimus, neque alia commentatione dignum censuimus.

Britanicæ uires ex Gal.

LYSIMACHIA.

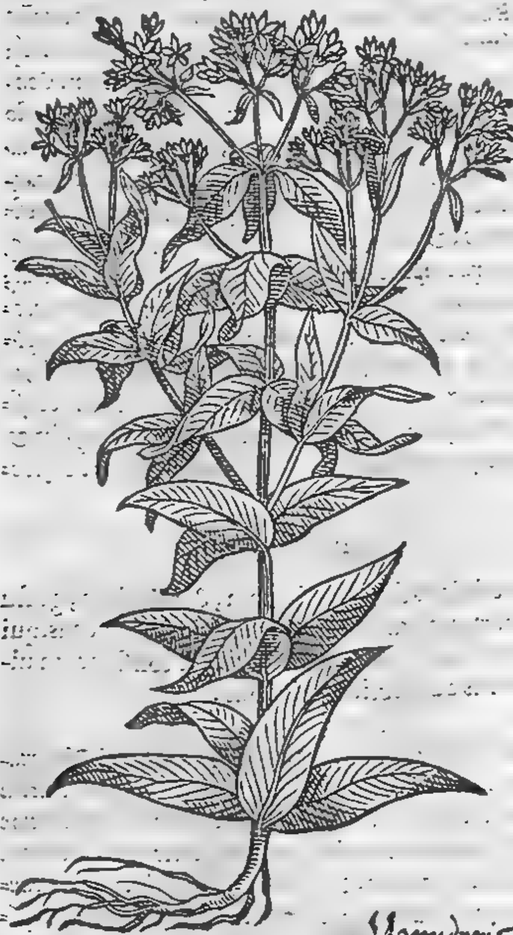

LYSIMACHIA ALIA.

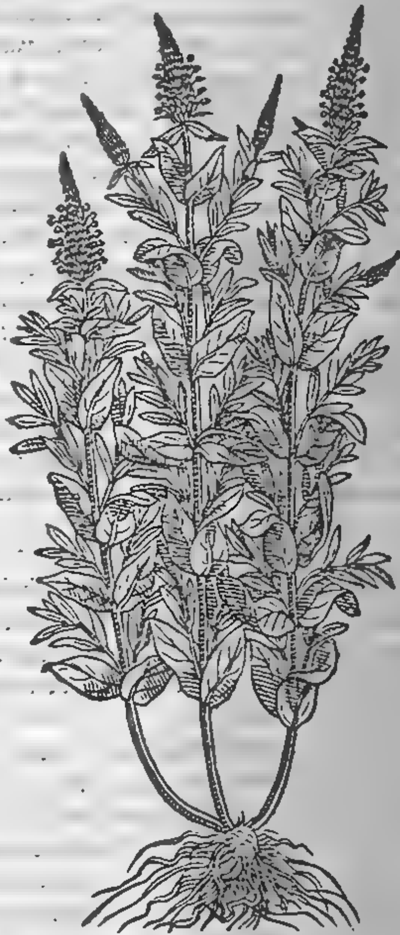

Λυσιμάχιον. LYSIMACHIA. CAP. III.

LYSIMACHIA, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioresve, fruticosos, tenues: prodeuntibus geniculatim folijs, tenuibus, salicis figura, gustu adstringentibus: flore rufo, aut aureo. gignitur in aquosis, & palustribus. Foliorum succus adstringente sua ui, sanguinis reiectionem supprimit: dysentericis potui datur, aut infunditur: mensium abundantiam sistit, in pesso. sanguinis profluuio subuenit, si nares ea herba obturentur: vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem suffita reddit; qua de causa serpentes fugat, & muscas interficit.

Lysimachiæ consideratio.

LYSIMACHIA à Lysimacho rege inuentore nomen accepit, ut Plinius est author libro XXV. cap. VII. qui de ea ita scriptum reliquit. Inuenit Lysimachus herbam Lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis, uiridia: florem purpureum: fruticosa est, ramulis erectis, odore graui. gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. hæc Plinius. Ruellius Lysimachiam eam herbam putat esse, cuius est usus apud infectores ad inficiendos uiridi colore pannos: ubi enim hos glasto

Ruellij erratum.

tinxere,

tinxere, eam ſuperinducentes uiridem colorem efficiunt. Hanc Hetruſci, qui lanificio dant operam, uulgò appellant Cerretta, ſiue Braglia, Foroiulienſes uerò Coſaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Cerretta, quam ipſe ruſticis Corneolam uocari ait, caules profert, & folia lino maiora, non autem ſalicis: florem luteum, ſemen folliculis geniſtæ effigie incluſum: naſcitur in pratis, nullaq́; eſt, quod guſtu perceperim, adſtrictione prædita. Non deſunt præterea alij, qui pro Lyſimachia aliam plantam oſtendant, quæ quadrato exit caule, folijs ſalicis, flore in purpuram rubeſcente, ſpicato. uerùm in hac quoq; nihil adſtringens guſtu deprehenditur. Lyſimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiam miſit Vincentius Cantonius ciuis meus medicus eruditus, & rei herbariæ ſtudioſus, quæ mihi planè ſingulis notis, quas Dioſcorides Lyſimachiæ tribuit, uidetur adſtipulari. Naſcitur hæc in Romano, & Senenſi agro. Cæterùm quamuis Ruellius in mentione Lyſimachiæ exiſtimauerit (ut ſupra diximus) Corneolam eſſe ueram Lyſimachiam; in fine tamen eiuſdem capitis quandam aliam herbam à ruſticis ſibi demõſtratam fuiſſe teſtatur, ad fugandæ peſtilentiæ efficaciſsimã; buboni tantùm, adalligatam, quam etiam pro Lyſimachia aſſeruit. Ex quo palàm eſt, Ruellium duas pro Lyſimachia plantas deſignaſſe, ea fortaſſe ratione adductus, quòd Dioſcorides flore rufo, aut aureo conſtare Lyſimachiam memoriæ tradiderit. Lyſimachiæ meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſeruit. Lyſimachios ſuperantem habet qualitatem adſtrictoriam: per quam & uulnera glutinat, erumpentemq́; ex naribus ſanguinem emplaſtri modo illita compeſcit: quin & reliquas ſanguinis eruptiones ſiſtere poteſt cùm ipſa, tum ſuccus eius multò magis. Pota dyſenterias, ſanguinis reiectiones, ac muliebre profluuium ſanat.

Ruellij alius lapſus.

Lyſimachiæ uires ex Gal.

POLYGONVM MAS. POLYGONVM FOEMINA.

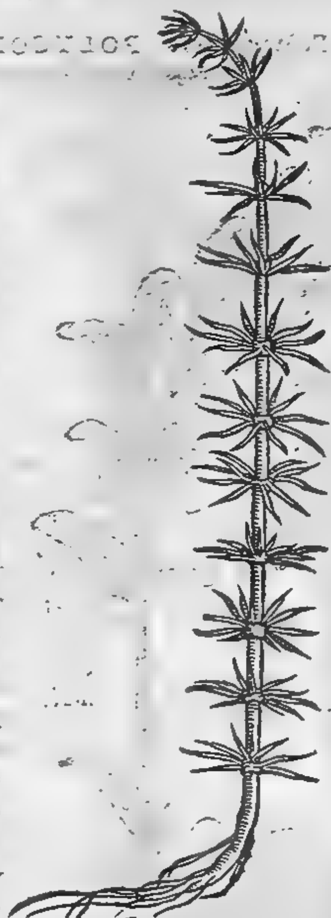

Πολύγονον. SANGVINARIA. CAP. IIII.

POLYGONVM mas ramos habet teneros, & exiles, copioſos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt: folia rutæ, ſed † molliora, longioraque: ſemine ſub omnibus folijs turgeſcente, unde marem appellari uolunt: flos ei candidus, aut puniceus. Vis epoti ſucci eſt, ſpiſſare, ac refrigerare. prodeſt cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & urinæ ſtillicidio: nam urinam apertè ciet. Cum uino potus, contra ſerpentium morſus auxiliatur: datur in febribus per horam ante ſignificationes. fœminarum profluuia impoſitu ſiſtit. Idem ſuccus aurium doloribus, iiſdemque purulentis inſtillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum uino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, ſanguinis reiectionibus, ulceribus quæ ſerpunt, ignibus ſacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus vulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina fruticat uno caule, arundini teneræ ſimili, denſis geniculis, & in ſe tubarum modo farctis: articulos in orbem

cingunt apices, foliolis piceæ similes: radicis nullus usus. nascitur in riguis. Huic quoque spissandi, refrigerandique natura ad eadem ualens, sed inefficacior.

Polygoni cōsideratio.

Polygoni uires ex Gal.

POLYGONON *mas, quod ab Italis uulgò uocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & uijs publicis frequens ubiq; nascitur. Fœmina uerò, quæ non adeò frequens est, & copiosa, in ijsdem locis inuenitur. Mari polygono Proserpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat. Polygoni meminit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Polygonum, inquit, uti adstrictionem quandam obtinet, ita sanè uincit in eo aqueum frigidum, ut uidelicet secundi sit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde sanè quibus stomachus feruet æstu, foris frigidum illitum prodest: ue lut etiam erysipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione ui detur esse exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum ulcerum, aliorumq; bonum est remedium: efficacissimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Est & cruentorum uulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodest: & si uel plurimum insit puris, hoc tamen etiam desiccat. Easdem ob facultates & profluuium muliebre sistit, & dysenteriam, & sanguinis reiectiones, & undecunq; aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioscorides, quòd & urinam prouocet exhibitum stillicidio seu stranguria affectis. non tamen affectum exactè discriminat, in quo ipsum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, ualidioris est effectus.*

† *Impressi codices Græci tum Venetijs, tum Basileæ hic malè habent* ἐπιεικέστερα, *hoc est, mitiora, cùm legendum sit* ἐπιμηκέστερα, *id est, longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum est* μαλακώτερα, *hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti uidentur interpretes.*

Πολυγόνατον. POLYGONATVM. CAP. V.

POLYGONATVM nascitur in montibus, frutice cubito altiore, folijs lauri, latioribus, & læuioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit, candidos, folijs numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam, densam, graueolẽtem, digitum crassitudine æquantem. Quæ uulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

Polygonati consider.

Manardi erratum.

POLYGONATVM *Hetruscis uulgò Frassinella nominatur. Alij uerò Italiæ populi quasi à Græcis docti, id Ginochietto uulgari sermone appellare didicerunt, ac si geniculatam radicem diceret. Mulieres è Polygonati radicibus aquam stillatitiam studiosè conficiunt, qua ad faciem detergẽdam, poliendamq; pro fuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum sigillum sanctæ Mariæ, & qui sigillum Salomonis uocitent: uerùm ipse quidem harum nomenclationum causam adhuc assequi non potui. Nec desunt etiam, qui asserant, ueluti Manardus Ferrariensis, eam plantã Polygonatum esse, quam nomine Secacul describunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, fallũtur: siquidem perspicuum est, Serapionem fidelem Dioscoridis interpretem nullis suũ Secacul repræsentare notis, quæ à Dioscoride Polygonato tribuuntur. Huc accedit, quòd Serapio eo in loco nunquam Dioscoridem citat, ut sui moris est in alijs simplicibus medicamẽtis, quæ ipsi Dioscoridi refert accepta. Illud insuper, si particulatim libeat percurrere, Manardi errorem manifestè deprehendet, quòd Serapio non folia lauri suo reddidit Secacul, sed pisorum instar. Neq; Polygonatum, & secacul eisdem uiribus pollere cõstat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad uulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici seminis ubertatem, & ad uenerem conciliandam. Qua in re nonnulli falsa Manardi opinione ducti, se delusos inuenerunt, qui Polygonati radices sacchato conditas ad uenerem excitandam auidissimè deuorarint, nullo tamen rei successu.*

Polygonati uires ex Gal.

De Polygonati uiribus disseruit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, hunc in modum. Polygonatum mistam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adstrictionis parum & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiusdam insuauitatis. Quocirca nec admodum est usui, sed tantùm quòd radicem eius quidam uulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculasq; in facie illo detergunt.*

CLEMATIS.

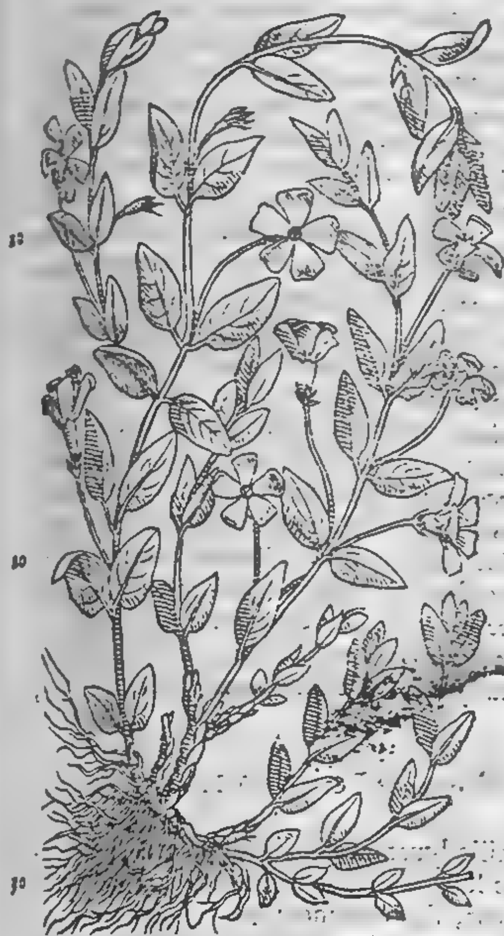

CLEMATIS ALTERA.

Κλημάτις. CLEMATIS. CAP. VI.

Clematis humi serpit. læto, pinguique solo prouenit, uiticulas spargens crassitudine iunci, exiguas: folio lauri figura, & colore, multò minora. Ea cum caulibus in uino pota alui profluuia, & dysenterias sedant: subdita in pesso cum lacte, & rosaceo, aut cyprino, cruciatibus uuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit. imposita serpentium morsibus iuuamentum præstat. Fertur etiam contra aspidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

Κλημάτις ἑτέρα. CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

Est & altera Clematis, quæ uiticulosum emittit ramulum, rubescentem, lentum: folium gustu admodum acre, ac exulcerans. repit per arbores, ut smilax. Semen tritum pituitam, bilemque detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

Clematidum consider. — Clematis, *quæ primo loco describitur, aliquibus Vinca peruinca dicitur, nobis uulgò appellatur Prouenca, cuius fronde mulieres pueris, ac puellis uirginibus, funestas texunt corollas. In hac siquidem nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare uideatur. Quamobrem eorum sententiam explodendam putauerim, qui nostratem Peruincam chamædaphnem esse sibi persuadent, quam uulgò Laureolam appellamus.* (Quorundam error.) *Nam hæc uirgas emittit cubitales, singulari stipite à radice exeuntes, rectas, tenues, leuesq́; : semen rotundum, rubens, inter folia residens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam secundo loco reddidit Dioscorides, nimirum à prima quàm maximè dißidet. Et sanè, ut ex quibusdam notis, quæ probè adstipulari uidentur, colligi potest, hæc nostris Vitalbis uulgò uocatis plurimùm facie respondet. quandoquidem hæ uiticulis exeunt rubentibus, ac lentis: folijs sunt smilaci similibus, quæ si linguam consulas, & uehementer acria, & exulcerantia deprehendes. Ambiunt hæ mirè inuoluendo sese sepes, repuntq́; per arbores non aliter, atq́; smilax. quin & earum semen aluum efficaciter deijcit. Quo fit, ut mihi omnino persuaserim, nostratem Vitalbam esse Clematidem alteram contra eorum opinionem, qui alteram Clematidem eam plantam putant esse, quæ nascitur in sepibus, flores proferens candidos, calathi effigie, quos quidam rei herbariæ imperiti Ligustra falsò uocant, falsò inquam quoniam Dioscoridi ligustrum arbuscula est, non herba, ut superius libro primo monuimus. Fuchsius tamen medicus doctißimus nostratem Vitalbam, uitem nigram esse existimat.* (Fuchsij error.) *Sed errat, mea quidem sententia, ut infrà suo loco dicemus. Floris alterius Clematidis figuram non*

repræsentauit Dioscorides: tametsi Vitalba uocata florem album, & odoratum proferat, sitq; alia huic similis, quæ purpureum florem promit, facie tamen ab altero diuersum. Cæterùm herba, quam quidam FLAMMVLAM *dicunt, folijs, floribus, ac semine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo gustu. Attamen neq; sepibus circumuoluitur, neq; arbores scandit, cùm recticaulis assurgat. Plures autem hæc ex se mittit caules bicubitales, subrubentes, & in his folia smilacis, quibus intolerabilis inest acrimonia, unde Flammulæ sibi nomen ascita. Ex hac ego sæpius aquam elicui demisso uitreo organo in calentis aquæ balneo, quæ eadem, qua herba ipsa, pollebat acrimonia. Hanc compertum est efficacissimam esse in morbis frigidissimis. Flammula (ut Platearius est autor) excalfacit, siccatq; ordine tertio. Sed quòd imposita carnem non secus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendam præbeant magno (ut ferunt) iuuamento. Alij cum oleo commendant, ischiadicis, articulorum, iliumq; doloribus, urinæ angustijs, & renum calculis, in quibus morbis oleum calidum illud inungunt, aut clysteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulæ folia tenuissimè concisa in rosaceum imponunt, quod uitreum uas exceperit, ac inde per æstatem insolant obturato uase. Datur etiam in cibis hisce morbis affectis, trium drachmarum pondere. Sed ut iam ad Clematidum uires reuertamur, ea de his subijciam, quæ Galenus libro VII. simplicium medicamentorum adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & urentem siue causticam facultatem obtinent, adeò ut & lepras excorient. Fuerit itaq; in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrsinoides, alij polygonoides appellitant. Cæterùm id nec exulceratorium est, nec acre, sicut quòd antè dictum est, imò profluuijs, & dysenterijs cum uino potum prodest, dentiumq; dolores mansum mitigat: tum uteri quoq; doloribus in pesso admotum, usui est, tantum abest, ut perinde urat, ac ulceret, ceu illud superius. Sed summè nobis suspiciendus Pamphilus ille, sicuti in reliquis nugatur de ijs, quæ nunquam uidit, literis ea mandans, sic hæc ambo in unum confudit. At Dioscorides utriusq; in quarto meminit, & eius quæ simpliciter uocatur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, sed in principio. Quamobrem necesse non est, me etiam describere species ambas, sicut nec in alijs feci. hæc Galenus de utraq; Clematide. Ex quibus palàm est exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioso ex huius quarti libri calce, ubi commodè inter diuum deijcientia medicamenta, sibi locum adinuenerat, exemptum fuisse, & hìc alteri Clematidi adiunctum ob eam, quam inuicem habent nominis conuenientiam.*

Flammulæ historia, & uires.

Clematidum uires ex Gal.

Πολεμώνιον. POLEMONIA. CAP. VIII.

POLEMONIA, alij philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinque pinnatis: folijs paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut sanguinariæ proximis: quibus in summis uelut corymbi dependent, nigro semine: radice cubitali, albicante, radiculæ simili. nascitur in montosis, & asperis. Bibitur in uino radix contra serpentes, & dysenteriam: & ex aqua aduersus urinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienosis. Eadem scorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem gustauerit, à scorpione non feriri: eumque, si ictus sit, nihil molesti passurum. Dentium dolorem mansa mitigat.

CREDO equidem me iam sæpe uidisse Polemoniam in altioribus, & asperioribus uallis Ananiæ montibus, tenui, & quadrangulari caule, utrinq; pinnato: folijs effigie nepetæ: corymbis quadantenus dependentibus, nigro semine refertis: radice prælonga, albicante. Hinc itaq; non facilè adducor, ut credam, quemadmodum censet Brasauolus, eam esse Polemoniam, quam nostrum Hetruriæ uulgus appellat Lauanese: alij uerò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur læto solo, & plerunq; in scrobium marginibus, alijsq; uliginosis locis: non autem in montibus asperis, ubi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides. Cæterùm Fuchsius libro primo de compositione medicamentorum, eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album uocant. Sed ab eo, pace uiri eruditissimi, planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit utrinq; pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, uel calycem ocimoidis modo: quòd denique non solùm in montibus, & asperis proueniat, sed ubiq;, præsertim in pratis. De Polemonio disserens Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquit: Polemonium quidam philetærium, quidam (uelut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est, & desiccandi uim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum uino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq; induratum potui exhibent.

Polemoniæ consider.

Fuchsij opin.

Polemonij uires ex Gal.

Σύμφυτον. SYMPHYTVM. CAP. IX.

SYMPHYTON petræon nascitur in petris, ramis tenuibus, paruis, origano similibus: capitulis, & † folijs thymi: lignosum totum, odoratum, gustu dulce, † saliuam ciens: longa radice, subrufa, digitali crassitudine. Decoctum in aqua mulsa & potum, pulmonis uitia purgat: sanguinem reijcientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dysenteriam, rubraque fœminarum profluuia in uino decoctum: ad conuulsa uerò & rupta, ex aceto mulso bibitur. Quin & commanducatum sitim sedat, faucibus asperis subuenit, uulnera recentia, enterocelasque conglutinat, & illitum cohibet. Carnes autem cum symphyto decoctæ coalescunt. Est & alterum symphyton, quod aliqui

qui pecton uocant. id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem, crassum, leuem, angulosum, vt sonchi inanem: circa quem breui interuacante spatio, folia exeunt angusta, buglosso proxima, oblonga, hirsuta: caule secundum angulos quosdam striato: folijs tenuibus, ex alarum sinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem uelut verbasci semina emicăt. Tam caulis, quàm folia aspera lanugine horrent, tactuque pruritum concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, uiscosæ. quarum est usus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisque prosiciunt: recentia vulnera illitæ conglutinant. carnes quoque si concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præsertim sedis, cum senecionis folijs, vtiliter illinuntur.

SYMPHYTVM PETRAEVM.

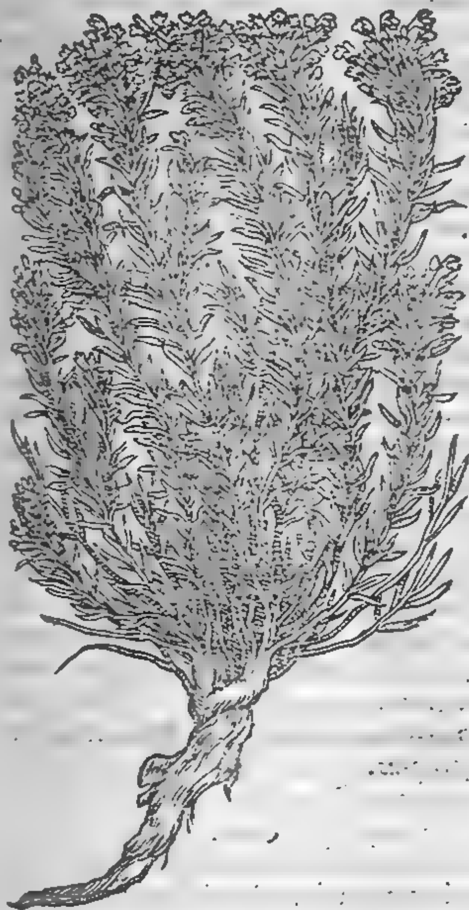

SYMPHYTVM ALTERVM.

Qvanvis in nostris commentarijs, quos multo antè tempore Italicè conscriptos edidimus, ingenuè confessus essem, me non antea adinuenisse Symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen posteà reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè à Goritia circiter uiginti millia passuum, in latere magni montis Vipaci paulò supra arcem, ac deinde in alijs ipsius montis partibus, alijsq; Iapidiæ locis, præsertim eo tractu, qui uulgò Selauis dicitur Gabernich, nullis prorsus deficientibus notis, quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Est profectò planta, præsertim ubi floruerit, uisu iucundissima, ita ut maxima cum uoluptate ad se uidendum uiatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam uiribus polleat insignibus. Porrò Symphytum alterum, quod secundo loco reddidit Dioscorides, nulli dubium est, quin ea sit herba, quæ hodie passim Consolida maior nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd eius notæ singulæ Dioscoridis historiæ ad unguem hærere deprehendătur. Hæc frequentissima nascitur in pratis, floribus non modò luteis, ut Dioscorides inquit; sed & candidis, & purpureis, eadem sanè facie, ac forma. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam esse plantam nullis non cognitam, quam officinæ Solidaginem minorem uocant. Siquidem eam nihil prorsus Symphyti petræi notis respondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius est, quàm ut à me indicari deceat. Neq; etiam statuendum censeo idem Symphytum esse eam aliam herbam, cuius folia auersa parte purpurascunt, quæ ab herbarijs uulgò Consolida media nuncupatur, ab aliquibus uerò Laurentina, & à Senensibus Morandola. Harum modò dictarum stirpium etsi nusquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani; eæ tamen mirum in modum prodesse existimantur disruptis, fractisq; internis, & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam ijs, qui interna, intestináue uulnera acceperint: nanq; illa, sint uel exterius, uel interius illata, mirificè sanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Consolidam mediam uocatam potu sanguinis grumos in uentriculo, uel in alia corporis parte concretos disijcere, & dissoluere. Illita uerò folia,

Symphytorũ consider.

Quorundam errores.

Solidaginis minoris, & mediæ uires.

rò folia, uel eorum succum efficax medicamentum esse prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusq; ac etiam testium, pudendorumq; uirilium, & muliebrium. His omnibus facultatibus ea quoq; prædita est, quam Solidaginem minorem uocant, ut quidam existimant. Etenim ubi uulnera glutinare, adstringere, & reprimere sit opus, minorem usurpant, quam etiam altera longè præstantiorem esse sæpenumero compertum est. Recensetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædam ipsis uulgaris herba, quam SANICVLAM appellant. Exit hæc foliis pentaphylli maioribus: radice candida, tam miro naturæ ipsius artificio nodulis, ac lacinijs quibusdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur. His utuntur in potionibus ad enterocelas, et ad interna uulnera, præsertim ad ea, quæ in thoracis cauitatem penetrauerint. Plura insuper Saniculæ ostendunt genera, quorum unum folia fert plātaginis magnitudine, sed crassiora, ueluti fabariæ uulgò uocatæ, lacinijs circùm magno artificio factis à natura, colore in album flauescente. Id genus copiosè nascitur in agro Goritiensi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis uulnera, si quotidie in potu sumatur: quin & ad alia uulnera, tam intus sumptum, quàm exterius illitum. His aliam deniq; annumerant Solidaginem, quam uulgus medicorum Consolidam regalem, & ipsi sua uulgari lingua Ritterspörn uocant, quod sonat nobis Sperone da cauallierе, & Latinis equitis calcar. Huic sunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine uiolæ: è quorum basi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illi à Germanis inditum est nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua rosacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tussi, inflammationibus, uenenis, uomitionibus, biliosis affectibus, suppressæ urinæ, calculosis, ischiadicisq;: quin & docet citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum syluestre, quod à Dioscoride secundo loco describitur, repræsentat, quàm aliam quámuis plantam, ut superius in Cumini commentatione diximus. Meminit utriusq; Symphyti Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita scriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrarijs constat uiribus: habet enim incidendi uim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare potest. Habet etiam quandam contrahendi uim, qua eiectionibus sanguinis auxiliatur: & tertia ad eas inest humiditas quædam non immodicè calida, per quam gustantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat. Porrò secundùm omnium dictarum uirium mistionem simul digerere abunde potest, simulq; corpora contrahere, & constringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulsa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipsum in uino decoctum ad dysenteriam, & rubrum profluuium exhibent, utuntur tanquam desiccante, & contrahente. Qui uerò ad nephritin renúmue dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum uerò alterum, puta magnum, similem dicto uim habet: non tamen gustantibus dulce est, nec odorantibus odoratum. Sed his sanè à modò scripto diuersum est. Cæterùm quatenus uiscositatem quandam, & mordacitatem obtinet, scillæ simile est. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto.

Saniculæ unú genus.

Saniculæ aliud genus.

Solidago alia.

Symphyti utriusque uires ex Galeno.

† Ne quis commoueatur, quòd nos hìc folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum uerò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam uerum Symphytum petræum censemus.

† Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd ubi communis lectio habet πτυέλου προκλητικόν, hoc est, saliuam prouocans, in Oribasio legitur στυπτικόν, quod est adstringens.

Ὁλόστιον. HOLOSTIVM. CAP. X.

HOLOSTION quadrantalis herba est pusilla, tribus quatuórve digitis supereminens extra terram: folijs, uiticulisque coronopo, aut gramini proximis, gustu adstringentibus: radice alba, prætenui usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum: nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad rupta in uino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

Holostij cósideratio.

HOLOSTIVM etsi à nemine, quod equidem sciam, cognoscatur in Italia; eam tamen plantam illi consimilem esse crediderim, quam libro secundo in Coronopi mentione à Goritiensibus ideo Serpentinam uulgò uocari diximus, quòd mirum in modum serpentium morsibus opituletur. Hæc siquidem herba est exigua, humi procumbens, quæ folijs, cauliculisq; coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaq;. Nascitur ipsa quoq; in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his utiq; quispiam facilè posset hanc herbulam pro holostio habere: quamuis hoc ego pro certo affirmare non ausim. Recensetur Holostium inter symphyti genera. Sed hallucinantur haud dubiè qui credunt eam herbam esse Holostium, quam Pilosellam herbariorum uulgus appellat. nam quanquam Pilosella dicta frequens nascatur in collibus; folia tamen edit oleæ proxima, albicantibus pilis horrida, unde illi nomen. Iisdem uestiuntur pilis & caules, qui humi serpunt, ac reptant, è quibus postea prodeunt flores aureo colore. Radicibus nititur breuibus, & tenuibus. Sed hæc eius delineatio nihil prorsus Holostio competere uidetur. Pilosellæ plura sunt genera, quorum unum nascitur inter saxa Saluatino monte in comitatu Goritiensi: folijs in terram sparsis, longis, echij instar, pilis innumeris, lanugineq; obductis: caule duûm palmorum longitudine: flore cyani similitudine, maiore tamen. Præstat hæc planta ad uulnera glutinanda; quinetiam ad enterocelas, tam illita, quàm pota. Hanc nobis Pilosellam maiorem liceat appellare, quando nondum constet, an ueteribus Græcis, aut Latinis cognita fuerit, à quibus nomen mutuari possimus. Tota Pilosellæ planta uehementer adstringit: quapropter huius rei non ignari pastores maximè cauent, ne ouium greges in illis pascuis immorentur, ubi huiusce plurimum gignitur. Quandoquidem depascentes oues tanta alui adstrictione afficiuntur, ut inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dysentericis, &

Quorundam error.

Pilosellæ descriptio, & uires.

cis, & uteri profluuijs: quin & uulnera glutinare tam scilicet exterius, quàm interius illata, cœliacisq; magno esse auxilio, & biliosis uomitionibus: cruentis item sputis, enterocelis, & omnibus in uniuersum fracturis opem ferre, sed præcipuè caluariæ. Cæterùm ut ad Holostium nostra redeat oratio, ingenuè fateor nullam hactenus plantam se mihi obtulisse, quæ magis Holostium referat, quàm ea, quæ Serpentina, ut diximus, à Goritiensibus uulgò uocatur.

Holostium (ut author est Galenus libro VII. simplicium medicamentorum) desiccandi uim habet cum adstrictione: quamobrem ipsum ad rupta potui exhibent. — *Holostij uires ex Galeno.*

Στοιβὴ. STOEBE. CAP. XI.

STOEBE vulgaris est notitiæ. Cuius semen, & folia stringunt. quapropter decoctum dysentericis infunditur: auribus quoque purulentis instillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis prosunt, & erumpentis sanguinis impetus cohibent.

STOEBEN Dioscoridis tempore omnibus uulgò cognitam fuisse, illud maximo argumento est, quòd eam nullis prorsus notis repræsentauerit. Hinc certè nobis facessitur negotium, quo minus scire possimus quænam sit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur. Plinius libro XXI. cap. XV. Stœben inter aculeatas herbas recenset (id quod à Theophrasto libro VI. cap. IIII. de plantarum historia mutuatus est) sic inquiens. Quædam sunt herbæ, quæ spinas in folio habent, & in caule, ut phleos; quod aliqui Stœben appellauere. Idem libro XXII. cap. XI. Stœbe, inquit, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino præcipuè auribus purulentis medetur: itē oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dysenteriæ infusa. hæc Plinius. Ex quibus equidem uerbis planè asserere ausim, Phleon, & Stœben eandem plantam esse. Hanc in Orchomeno lacu nasci semine placentaceo, & molli, colore rubido, author est Theophrastus lib. IIII. cap. XI. de plantarum historia. Hinc itaq; Matthæi Syluatici error manifestè deprehenditur, qui in suis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam uulgus Scabiosam nominat. cuius, quod sciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt: Quanquam non desunt, qui Scabiosam eam esse contendant, quæ ab Aëtio uocatur Psora, quam tamen is nomine tantùm expressit, nulla adiecta descriptione, ex qua aliquid certi constitui possit. Cæterùm Scabiosam uocatam non esse Stœben illud abunde ostendit, quòd hæc folijs constet laciniatis, subhirsutis: caulibus tenuibus, cubitali altitudine, atq; etiam maiore: in quorum cacumine flores emicent in cæruleo albicantes: & in pratis, & campestribus proueniat. At Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, stagnis, paludibus, alijsq; locis aquosis nascitur. Vnde Aristophanes comicus rectè in comœdia ranas inter se loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totam consumpsissent diem inter cyperum, & phleum saltantes. Sed quoniam nusquam reperio ueteres SCABIOSAE meminisse, ne à nobis quoq; silentio prætermissa in posterum deperdatur, hic eius facultates explicabo. Pollet in primis hæc aduersus scabiem, unde illi nomen: in quem usum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt; sed & herbæ ipsius succo, per se, aut in unguentis addito, scabiosa corpora illinunt. Prodest omnibus pectoris uitijs, & respirationi inseruientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas disijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, siue carbunculis pestiferis utiliter illinitur: adeò ut illita hos lethales abscessus trium horarum spatio prorsus abolere existimetur. Sed iam ad Stœbes uires redeamus, de quibus Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, disseruit his uerbis. Stœbes fructus, & folia maximo sunt usui, adstringendi uim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dysentericis inijcitur, & auribus pure fluentibus, tum uulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præstat cum uino atro austero: ualenter enim desiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia uiridia, si illinantur, uim habent erumpentis sanguinis supprimendi: deniq; & oculorum ex ictu suffusiones illita iuuant. — *Stœbes consideratio.* — *Matthæi Syluatici error.* — *Scabiosæ mentio, & uires.* — *Stœbes uires ex Gal.*

Κλύμενον. CLYMENVM CAP. XII.

CLYMENVM caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis supra caulem sese inflexis, ut in polyporum cirris. Probatissimum est è montibus. E` frutice toto cum radice succus exprimitur: qui ad sanguinis reiectiones, in potu efficax est: cœliacos, rubraque fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: sanguinem naribus erumpētem supprimit. Trita folia, aut siliquæ recentibus vulneribus impositæ, ea ad cicatricem perducunt.

SI CAVLES, itemq; flores herbæ, quæ Saponaria uulgò uocatur, Clymeni delineationi responderent, quemadmodum folia illi quadrare uidentur, quippe quæ plantagini prorsus referant imaginem, cum Ruellio utiq; sentirem, faterérq; Saponariam legitimum esse Clymenon. At certè neq; caulis, quem rotundum profert, & per interualla geniculatum, neque flores illi quicquam adstipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non satis compertum habeo. Hanc (ut Plinius memoriæ prodidit lib. XXV. cap. VII.) inuenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno aßignauit. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus, sicut nec post ipsum Paulus. — *Clymeni cōsideratio.*

Περικλύμενον.

Περικλύμενον. PERICLYMENVM. CAP. XIII.

PERICLYMENON simplex fruticat, ex interuallis parua folia habens, ipsum amplectentia, subcandida, hederacea: inter folia surculi exeunt, in quibus baccæ hederæ similes: flos fabæ, candidus, aliquantùm rotundus, & quasi in folium procumbens: semen durum, & quod difficilè euellatur: radice rotunda, crassa. Nascitur in aruis, ac sepibus, cóuoluens se adminiculis propter assidétibus. Semen eius postquàm ematuruit collectum, & in umbra siccatum, si drachmæ pondere detur in vino, quadragenis diebus, lienem absumit, lassitudinem discutit: sed urinam ciet, statim à sexto die cruentam. orthopnœæ, & singultui prodest: partum accelerat. Folia sunt eisdem viribus prædita: quæ tricenis septenis diebus epota, sterilitatem facere produntur: perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

Periclymeni consider.

SVNT qui Periclymenum perperàm Caprifolium appellent: officinæ Matrisyluam uocant: nos uerò, quòd propinquas uinciat plantas, uulgò appellamus Vincibosco. Cæterum id potißimùm nos ad credendum impellit, uulgatam Matrisyluam esse Periclymenon, quòd non solùm omnes huiusce ætatis rei herbariæ peritißimos in hanc sententiam deuenisse compererim; sed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioscorides, ita esse cognouerim. Quandoquidem Matrisylua unico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipsum amplectentia, subcandida, hederaceaq́; Flos ei fabæ non dißimilis, candidus, cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in surculis quibusdam connexum, qui inter folia erumpunt. Constat præterea eius caulem, qui ab radice simplex assurgit, arbusculis, & fruticibus mirè sese conuoluere, ubi in sepibus, & frutetis nascitur, adeò ut sæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetq́; adminicula, ut in ea manifestum imprimat uestigium: unde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Porrò planè,

Quorundam error.

mea quidem sententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matrisyluam seu Periclymenum idem esse existimant: in quorum numero esse deprehenduntur Ruellius, & Fuchsius, alioqui uiri doctißimi. In hunc autem lapsum hos fortasse deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is suum Caprifolium Matrisyluam nominat, cùm tamen, ut subinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioscoridi pyxacantha, seu lycium, nõ autem periclymenum, de quo seorsum sub titulo Matrisyluæ Syluaticus ipse disseruit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem esse putarunt. Cæterùm Matrisylua in eorum unguentorum usum uenit, quæ ad capitis uulnera parantur. Nanq; hac in re efficacißimum est medicamentum. quanuis è ueteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea ui pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clarißimus chirurgicus, ad crurum ulcera, quòd eam ad hoc (ut ipse inquit) utilem esse tradiderit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita scriptum reliquit. Periclymeni tum fructus utilis est, tum folia, adeò uehementer incidentis, simul & excalfacientis facultatis, ut si plusculum bibatur, urinam sanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantùm mouent: porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienosos, & difficulter spirantes. Competens potionis mensura est, drachmæ unius pondus cum uino. Porrò desiccat quoque semen. Et quidam aiunt, si copiosiùs bibatur, sterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, ut Dioscorides, qui septem & triginta eos tradi refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à sexto die memorat.

Periclymeni uires ex Gal.

TRIBVLVS TERRESTRIS.

TRIBVLVS AQVATICVS.

Τρίβολος. TRIBVLVS. CAP. XIIII.

TRIBVLI genus vnum terreſtre, folijs ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis † in terra ſtratis: ſpinis ſecundum folia rigidis, præduris. iuxta amnes, & rudera naſcitur. Eſt & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: folijs latis, & pediculo longo: caule parte ſumma, quàm ima craſsiori: adſunt ei & capillamenta quædam ſpicacea: ſemen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inſpiſſantis eſt naturæ: ideo inflammationes omnes cataplaſmate adiuuat. ulcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonſillasque perſanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculoſis iuuamentum affert. Drachma terreſtris tribuli pota, illitáve, ictos à uipera recreat: contra uenena cum uino aptiſsimè bibitur. decoctum eius ſparſum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, uirenti tribulo equos ſaginant: & è dulci ſemine & eſculento panem, quo ueſcuntur, faciunt.

Tribuli conſideratio.

ETSI *unum duntaxat, Tribuli terreſtris genus deſcripſerit Dioſcorides; duo tamen eius genera à Theophraſto redduntur libro* VI. *cap.* V. *de plantarum hiſtoria, his uerbis. Tribulo peculiare eſt, ut fructum gerat aculeatum. Eius duo ſunt genera: uni folium eſt ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terreſtre, & ſurculoſum: ſerius germinat, cui in folijs ſunt aculei, magisq; hoc apud ſepta uillarum erumpit. Semen præcoci ſeſamæ figura cernitur: alteri, hoc eſt ſerotino, rotundum, nigrum, ſiliquis incluſum. Hæc duo terreſtris genera Theophraſto. Tribulum, cui folia portulacæ Dioſcorides aſsignauit, memini me uidiſſe Venetijs in maris litore propè diui Nicolai ſacellum. At hunc, cuius hic figuram exprompſimus, Piſis miſit ad me Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritiſsimus.*

Ruellij error.

Ruellius Tribulum aculeatum Theophraſti eam plantam eſſe arbitratur, quam Hetruſci uulgò uocant Cacatreppola, ea fortaſſe ratione ductus, quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies, quæ à Theophraſto illi tribulo non redditur, atque etiam conſtet hanc plantam ſurculos non mittere, neque ſiliquam ferre, in qua intus claudatur ſemen, cogor omnino à Ruellio diſſentire. Noſtrates ſeplaſiarij huius radices melle, & ſaccharo condiunt, eryngij eas eſſe exiſtimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut ſuperiori libro in eryngio oſtendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisq; Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præſertim in agro Mantuano, & Ferrarienſi: neq; ſolùm in dulcibus aquis gignitur; ſed etiam in mari. Hos

tribulos Venetijs in foro uendunt, quos marinos appellant, ut qui in lacunis illis uicinis enati inueniantur. Ex his porrò qui peregrè proficiscuntur, uerticillos faciunt, quibus suas preces enumerant, colloq; gestant, ut maiorem præ se ferant religionem, ne dicam hypocrisim. Nonnulli fructu, qui castaneis refert similitudinem, sub cineribus calidis cocto, non secus, atq; illis pro bellarijs uescuntur.

Tribuli uires ex Galeno.

Tribuli utriusq; facultates perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Tribulus ex humida essentia modicè frigida, & sicca non mediocriter & ipsa frigida componitur. In terrestri tamen superat terreum frigidum, quod & adstringens ostendimus: in aquatico uerò aqueum. Propter utrunq; itaq; & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terrestris fructus cùm tenuium sit partium, potus lapides in renibus comminuit.

† Hoc in loco ita equidem legunt uulgata Græca exemplaria, sed Oribasius libro XII. itemq; uetustus Dioscoridis codex habent μακρα. qua uoce Tribulum terrestrem uiticulis longis repræsentant. Id quod etiam satis plantæ pictura demonstrat.

Σαξίφραγον. SAXIFRAGA. CAP. XV.

† Sarxiphagon aliqui sarxiphragon, alij empetron, Romani saxifragam uocant. frutex est surculosus, in petris, & asperis locis nascens, epithymo similis. Coctus in uino, mox potus, febricitantibus opitulatur: stranguriæ prodest, singultum sedat, calculos uesicæ frangit, & urinam ciet.

Saxifragæ cōsideratio.

Licet omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis satis superq; persuasum esse non ignorem, hoc Saxifragæ caput Dioscoridi illegitimum esse, quòd Latina nomenclatura contra scriptoris morē Græcè proferatur; tamen cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, id mihi quoq; dissimulandum non putaui: eaq; maximè ratione, quòd eam plantam habet, nouitq; Italia. cuius usus præcipuè expetitur ad renum, & uesicæ calculos comminuendos, & ad urinam remoratam ciendam. Eam Hetruria pluribus locis è durissimis erumpit saxis, folijs capillaribus, epithymo non dissimilibus, præsertim Argentario promontorio in maritimis nostris. Inuenitur quinetiam in agro Goritiensi quibusdam saxis enascens, iuxta Sontij fluminis ripam, quà Salicano rure itur Canalum.

Plantæ saxifragæ dictæ.

Cæterùm sunt & alia herbarum genera, quæ sub Saxifragæ nomenclatione uulgaribus demonstrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Asplenum, Filipendula, Massiliense seseli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine insigniuntur, quòd omnes urinam cieant, & calculos frangant pellantq;.

Saxifraga alba.

Est porrò alia quoq; planta Germanis herbarijs notissima, quam Saxifragam albam cognominant: Prouenit hæc mense maio saxosis, arenosis, asperis, sitientibusq; locis: folijs humi procumbentibus, exiguis, rotundis, in ambitu serratis, uulgaris terrestris hederæ modo; pinguioribus tamen, & mollioribus. Caulem profert tenuem, iunci modo, hirsutum, cubitalem: in cuius cacumine flores prodeunt albi, candidis uiolis non absimiles, qui mense Iunio absq; semine decidunt. Radix huic exilis, granulis quibusdam cohærens, coriandri magnitudine, quæ partim albicant, partim uerò rufescunt, & pro semine seruntur, amaro gustu. Folia cùm radice in uino decocta urinam cient, renum, & uesicæ calculos pellunt. Idem præstant & granula, quæ radicibus adhærent, si tusa deuorentur.

† Qui postremò impressi sunt Græci Dioscoridis codices non hìc, sed in fine separatim scriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adscititia censentur. Hoc dictum sit, ut omnibus constet, illud non solùm Latinè, sed etiam Græcè scriptum reperiri.

Λειμώνιον. LIMONIVM. CAP. XVI.

Limonion folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, sæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, seminibus rubris scatentem, quæ gustata adstringunt. Semen tritum, & ex uino acetabuli mensura potum, dysentericis, cœliacisque prodest: rubra fœminarum profluuia sistit. Nascitur in pratis, & palustribus.

PROVENIT

LIMONIVM. | LIMONIVM ALIVD.

PROVENIT Limonium, nullis prorſus reclamantibus notis, innumeris ferè plantis in paludibus, quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergeſtino tractu. Plinius libro xx. cap. VIII. Limonium ſylueſtrem betam uocari tradit. Sed huic, ut in beta notauimus, refragatur Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ubi ſe nullam unquam ſylueſtrem betam nouiſſe ſcribit: niſi quis pro ea rumicem accipiat. Limonij uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Limonij ſemen utpote auſterum, cœliacis, dyſentericis, & ſanguinem ſpuentibus cum uino exhibent. Iuuat & profluuium muliebre. Satis autem eſt acetabuli menſura.

Limonij conſideratio.

Limonij uires ex Gal.

Λαγώπους. LAGOPVS. CAP. XVII.

LAGOPVS herba ſiſtit aluum in vino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Naſcitur in ſegetibus.

SANÈ tam paucis Lagopum perſtrinxit Dioſcorides, utpote qui ne ullam quidem eius imaginis notam deſignarit, ut arduum æquè, atque difficilè ſit aſſerere, quinam ſtatuendus ſit in tam ingenti plantarum multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parum rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam eſſe herbam, quam herbariorum uulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in ſegetibus, ſed in montibus, & in uijs iuxta ſepta. quod mirum in modum ſepibus opacari gaudeat. De hac ueteres, quod ſciam, nihil memoriæ prodiderunt. Niſi fortaſſe fuerit Geum à Plinio deſcriptum libro XXVI. cap. VII. cui radiculas reddidit tenues, nigras, & bene olentes. Porrò CARYOPHYLLATA planta eſt non uulgaris, neque uiribus inefficax, argumento quòd eius radices manifeſtum caryophylli ſpirent odorem. Ea recentiores utuntur pota ad thoracis interna uulnera. Quin & eius ſuccum admixta ærugine cuniculoſis, contumacibusq; ulceribus utiliter inijciunt. Eadem olfactu ſpiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Epota prodeſt cœliacis, dyſentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta expuentibus. Tam intus ſumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio eſt. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, ut manifeſto ſunt indicio eius radices: quippe quæ guſtu odoratæ, adſtringentesq; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, diſcutere, & adſtringere ualent; ſed etiam roborare. Sed, ut ad noſtrum inſtitutum reuertamur, Germanorum uulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio ſimilia, oblonga: caulem tenuem, rotundum, hirſutumq;: ſemen in paniculis paruis, muſcoſis, lanuginoſisq;: cui non obſcura adſtringendi uis ineſt. Proinde ſunt è Germanis, qui ea utantur ad detergendam ſedem in dyſenteria.

Lagopi conſideratio.

Syluatici opinio exploſa.

Caryophyllatæ uires.

teria. Nascitur hæc quidem in segetibus. uerùm an ea legitima sit Lagopus non ausim affirmare: nullus enim, quod sciam, Lagopi faciem repræsentauit. Lagopi uires ex Galeno. *Lagopi uires scriptas reliquit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, his paucißimis uerbis. Lagopus facultatis est desiccantis, adeò ut fluxus alui probè exiccet.*

Μήδιον. MEDIVM. CAP. XVIII.

Medion in saxis, & opacis nascitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: semine cnici, minuto: radicem dodrantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menses fœminarum sistit, eclegmate per aliquot dies sumpto. Semen in uino potum, menstrua pellit.

Medij consideratio.

Medion in Media duntaxat nasci quibusdam proditum est. Quòd si ita se res haberet, mirum profectò non esset, si non proueniret in Italia, ubi ipsum hactenus fateor me non reperisse, aut uidiße. Sunt qui eius folia intubo similia faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribasius adstipulatur. Et certè facilis potuit esse librariorum lapsus, ut qui uocabulorum affinitate decepti ἴριδι *pro* σέριδι *in Dioscoride scripserint.* Medij uires ex Galeno. *Medij facultates tradidit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Medij radicem contrà atq; semen ipsum, temperatam esse contigit. nam illa quidem austera est, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod uocant. At semen tantùm abest, ut tale quid efficiat, ut etiam menses cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis est facultatis.*

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIVM. CAP. XIX.

Epimedium, caulis est non magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, gustu fatuo. nascitur in humidis. Folia cum oleo trita, imposito cataplasmate, mammas increscere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes, quinque diebus in vino pota, præstant mulieribus, ne concipiant.

Epimedij consideratio.

Qui Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tempore cognoscat, demonstretq;, hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: uel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram peruenisse cognitionem. Opinio cuiusdam medici explosa. *Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet silentio dißimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur, idq; illis constanter affirmat, & persuadet; qui maiorem forsan ei fidem præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd his apertè hallucinetur, etsi unicuiq; mediocriter etiam in re herbaria uersato perspectum esse poßit, pro alijs tamen iam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur utriusq; plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena. Trinitas uerò nullo constat caule, sed folijs tantùm, modò uicenis, modò tricenis, modò quadragenis, pluribusq; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim uere florem edit cœruleum, mox semen. Epimedium uerò, Dioscoride autore, neq; florem, neq; semen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix uerò Epimedij tenuis describitur, graui odore, & insipido ac fatuo gustu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clarius ostenditur, & medici illius opinio uana apertißimè exploditur. Cæterùm Plinius libro* XXVII. *cap.* IX. *Epimedij historiam ad uerbum ferme à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scribit.* Epimedij uires ex Gal. *Epimedij uis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate. quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas seruare potest. Aiunt uerò epotum concipiendi spem adimere.*

Ξιφίον. GLADIOLVS. CAP. XX.

Xiphion, alij phasganon, alij machæronion, Romani gladiolum uocant. nomē inde accepit, quòd folium gladij præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius uideretur, & gladij modo mucronatum, neruosumque. In caulem exit cubitalem, in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, vna paruorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna uberior. nascitur in aruis. Superior cum thure illita, admisto uino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolij farina, & hydromelite discutit: qua de re huiusmodi emplastris inseri solet. menses imposita trahit. Superiori radice ex vino pota, venerem stimulari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

Nascitvr

GLADIOLVS.

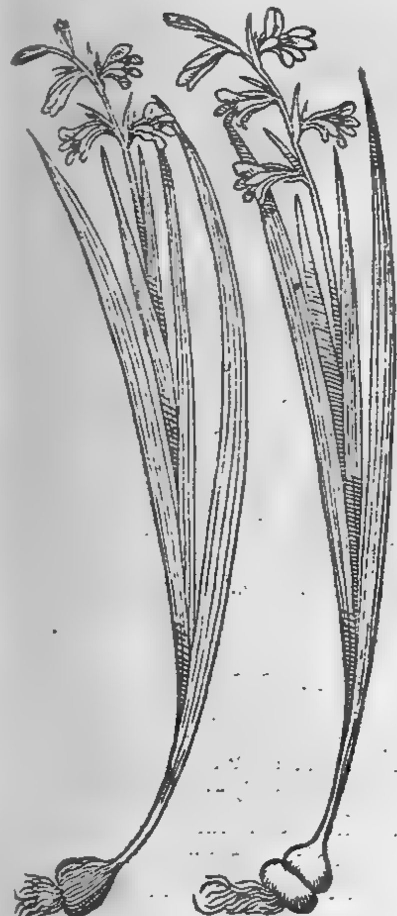

Nascitvr Gladiolus, quem Græci xiphion uocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritienſi, in pratis, & in aruis inter ſegetes: unde Segetalis pleriſq; dicitur. huius flores noſtri uulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & anguſtiora, lineis neruorum modo ſtriata, mucronataq;. Caule attollitur cubitali, ſuccoſo: in quo flores emicāt purpurei, paribus inter ſe ſpatijs diſtantes, qui etiam iridis flores forma effigieq; plurimùm æmulantur, quanquam Gladiolo minores ſunt, & uno tantùm colore conſtant. Prodit ex his ſemen (ut Dioſcorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, rotundis, preſsiſq; uerticillorum modo, una ſuper alteram inſidente, albicantibus, bulboſiſq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrum purpuraſcente, ueluti croci radices. Cæterùm quanuis tradiderit Dioſcorides, quòd ſuperior radix magnitudine inferiorem ſuperat; plerunq; tamen contrarium uiſitur. Plinius porrò hac in hiſtoria à Dioſcoride diſſentit: ſiquidem Gladiolum, quem in aruis naſci ſcribit Dioſcorides, in paluſtribus is & aquoſis inueniri exiſtimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum uocari Gladiolum, quem paſsim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Xiphij radix, & maximè altera, quæ ſuperior eſt, attrahentem, digerentem, & exiccantem ſcilicet facultatem etiam poſsidet.

Gladioli hiſtoria.

Plinius à Dioſcoride diſſentiens.

Gladioli uires ex Gal.

Σπαργάνιον. SPARGANIVM. CAP. XXI.

Sparganion, aliqui xiphidion uocant. folia habet gladioli, ſed arctiora, & in terram magis procumbentia: in ſummo caule ueluti pilulæ prominēt, in quibus ſemen. Contra ſerpentis uenena, radix cum uino datur.

SPARGANIVM.

Existimat Ruellius eam plantam eſſe Sparganium, quæ in aquoſis locis prouenit, quam herbariorum uulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, ut in proxima commentatione dicetur, nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis xyris. Quare mihi planè refellenda uidetur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli; ſed latiora, longioraq;, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in ſummo caule non pilulas, quæ ſemen contineant, ſed folliculos, aut ſiliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam deſcribens, eius hiſtoriam Paulo Æginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipſe in Paulo nuſquam potui reperire. Sed ad Sparganium noſtra redeat oratio. Vidimus hoc primùm in agro Romano apud Tolpham prope aluminis fodinas ad pedem montis Ronconi, & deinde in alijs pleriſq; locis, folijs gladioli arctioribus: pilulis in caulis cacumine platani proximis, herbaceo colore, in quibus ſemen continetur. Sanè quàm paucis de Sparganio diſſeruit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sparganium & ipſum deſiccantis eſt facultatis.

Sparganij cōſideratio.

Syluatici erratum.

Sparganij facult. ex Gal.

Ξυρίς. XYRIS. CAP. XXII.

Xyris folia habet iridis latiora, & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, ſatis craſſus, cubitalis, ex quo ſiliquæ triangulares dependēt: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: ſemen in folliculis, ſimile fabis, rotundum, rubrum, acre: radix

XYRIS.

radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis uulnera, fractaque efficax est: aculeos, & spicula omnia, citra molestiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurij, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad conuulsa, rupta, coxendicum dolores, stragurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, vrinam uehementius impellit, & cum aceto, lienem absumit.

Xyridis consideratio.

XYRIS pluribus locis prouenit in Italia, præsertim in Hetruria, nullis deficientibus notis, quas ei tribuit Dioscorides. Eam uulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, si manibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiusce succo utantur ad scabiem, uitiliginem, & lichenas.

Xyridis uires ex Galeno.

Hanc memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita disserit. Xyris tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest.

Ἄγχουσα. ANCHVSA. CAP. XXIII.

ANCHVSA, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, in acumen fastigiata, hirsuta, aspera, nigra, multa, ab radice quoque uersum humi sparsa, spinis horrida: radici crassitudo digitalis, quæ æstate prouenit, & manus inficit sanguineo colore, læto solo nascitur. Radix adstringit: ad am-

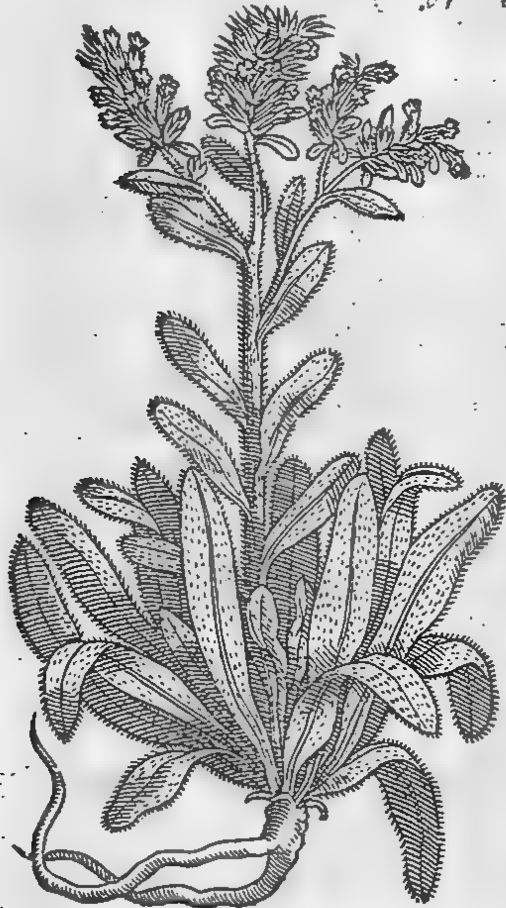
ANCHVSA PRIMA.

ANCHVSA ALTERA.

ANCHVSA TERTIA.

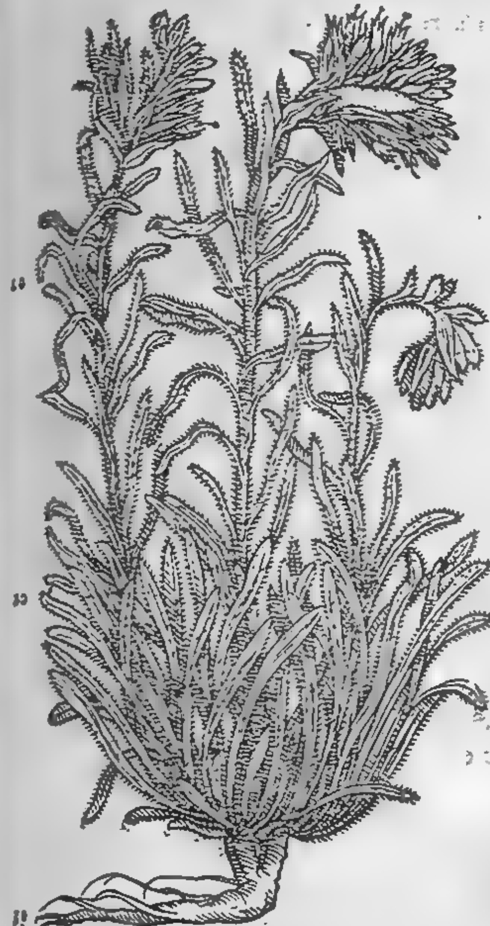

buſta, & uetera ulcera, ex oleo & cera efficax eſt: igni ſacro cum polenta medetur: lepris, & uitiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, uuluæ indita. Eius decoctum renum uitijs, lieni, & bile ſuffuſis datur: & ſi febris ſit, ex aqua mulſa. Siſtunt aluum folia in uino pota. Radice pigmentarij utuntur ad unguentorum ſpiſſamenta. Eſt & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore diſtat, quòd minora habeat folia, ſed ſimili modo aſpera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus in puniceum uergens cõſpicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ meſſibus ſanguineum ſuccum fundunt. in ſabuloſis naſcitur. Vis ei, folijſque ineſt, quæ contra uirus cùm reliquorum ſerpentium, tum maximè uiperarum auxilietur, ſiue cibo, ſiue potu, ſiue alligatu: nam ſi quiſquam mandens, in ſerpentis os inſpuat, eum necabit. Eſt & alia huic haud diſsimilis, ſemine puniceo, minore. Cuius ſemen manducatum, ſi in ſerpentis fauces inſpuatur, eam interficiet. Radix acetabuli menſura cum hyſſopo, & naſturtio pota, latas uentris tineas excutit.

Anchuſarum conſider.

TRIA *ſunt Anchuſæ genera, quæ hic à Dioſcoride deſcribuntur: quanquam Plinio libro* XXII. *cap.* XX. *quartum quoq; genus additur, quod pſeudanchuſam ob id appellatã ait, quoniam primo aliarũ generi quadantenus ſimilis eſt, hirſutior tamen hæc lanuginoſior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nuſquam equidem uidi, cùm tamẽ alias omnes locis compluribus in Italia inueniſſe me certò ſciam. Anchuſæ omne genus in toto ferè caule purpureos explicat flores à uulgari bugloſſo non longè diſsimiles, quanuis Anchuſis magis ſubrubentes, magiſq; expanſi ſpectentur.*

Anchuſarum uires ex Gal.

Galenus inter Anchuſas Lycopſim quoque recenſet libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Anchuſæ quadruplex ſpecies eſt. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & deſiccantem, tum adſtringentem, & ſubamaram, tum quæ ſufficiat extenuandis, & extergendis humoribus bilioſis, corporibuſq; condenſandis. Ceterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adſtringunt tamen & ipſa, & deſiccant. Porrò lycopſis cognominata refrigerat, & deſiccat, magiſq; radix eius, quàm onocleæ adſtringit. At onochelos calidior eſt, & magis medicata. nam pluſculum habet & guſtu ipſo protinus acrimoniæ. Hac uerò etiam calidior eſt parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata eſt. Anchuſæ non omnes eaſdem uires obtinent. Nam onoclea quam uocant, radicem habet ſimul adſtringentem, & ſubamaram, corporibus condenſandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abſtergendis quoq;, & abluendis bilioſis, & ſalſis ſuccis. Dictum enim ſuprà eſt, quòd qualitas acerba miſta amaritudini ea præſtare queat. Sic ſanè regio morbo, & lienoſis, & renum affectibus eſt utilis. Sed & refrigerare idonea eſt. et ſanè cum polenta illita iuuat eryſipelata, & abſtergit non modò epota, ſed & foris impoſita. Proinde uitiligines, & lepras ſanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera ſunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipſius herbæ radice quidem ſunt imbecilliora, non tamen aliena ſunt à reſiccatione, & adſtrictione. Itaq; etiam profluuium ſanant pota cum uino. Et quæ Lycopſis nominatur eodem modo eryſipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adſtringentem. At onochili, & alcibiadij cognominatæ uis magis eſt medicata. Nam & guſtu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à uiperis morſi ſunt, admodum iuuat tum illita, tum ſuſpenſa, tum eſa. Reliqua uerò, nempe quarta, quæ parua eſt, & ferè nomine caret ex illis ſola, alcibiadio quidem perſimilis eſt, uerùm & amarior, & magis medicaminoſa: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi menſura cum hyſſopo, & naſturtio epota.*

Λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

LYCOPSIS, quæ & anchuſa à nonnullis uocatur, folijs eſt lactucæ, longioribus, aſperioribus, latioribuſque, craſsis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, ſcabro, hirſutis adnatis, multis, cubitalibus: flore in ijs paruo, purpuraſcente: radice rubra, & adſtringente. naſcitur in campeſtribus. Cum oleo radix illita, uulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus ſacris: ſudores perunctа mouet, adiecto oleo.

Lycopſis conſideratio.

EGO *quoq; unà cum Ruellio, & Fuchſio uiris doctiſsimis, crederem Lycopſin eam eſſe plantam, quam officinæ legitimi Cynogloſsi uice paſsim uſurpant, uocantq; Cynogloſſam; ſi tamen hæc radice rubra, non autem candida nite-*

retur: si folijs uiresceret asperis, non autem læuibus, ad terram recidentibus, non sursum spectantibus: si caule surgeret scabro, non molli: si deniq; Plinius huic sententiæ non prorsus refragaretur. Porrò cùm Plinium uideam libro XXVII. cap. XI. de Lycopsi seorsum tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere priuatim scripsisse libro XXV. cap. VIII. cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis dissentire. Potius enim adducor, ut credam, Lycopsin herbam esse anchusæ non absimilem: quam ideo non temerè Galenus, & Aëtius eum secutus in anchusarum genere retulerant, ut superiori commentatione diximus. Lycopsin, quam ego legitimam esse existimo, uidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisq; locis enatam, anchusæ adeò similem, ut uix ab ea discerni possit. Cæterùm quoniam in huius libri

514 quarti progressu, Deo iuuante, nobis de Cynoglosso disserendum est suo proprio capite; idcirco disputatio quònam uerum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officinæ uulgò utuntur, in illud tempus commodius differetur. Lycopsis, ut Plinius est author loco citato, folijs est longioribus, quàm lactuca, crassioribusq;: caule longo, hirsutis adnatis, multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo. nascitur in campestribus.

ἜΧΙΟΝ. ECHIVM. CAP. XXV.

Echion folia habet prælonga, aspera, aliquantùm tenuia, anchusæ proxima, minora tamen, subrubra, & pinguia, spinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numerosos: minutaque utroque latere folia, expansa, pinnataque, nigra, in summo caule proportione minora: flores secundum folia purpureos, in quibus semina capiti uiperarum similia insunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percussis modò à serpentibus ex vino prodest; sed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia, & semen idem præstant munus. Lumborum dolores sedat: in vino, aut sorbitione sumpta, lac extrahit.

Echij consideratio.

Echion à uiperis omnino nomen adinuenit (uipera enim Græcis ἔχις dicitur) uel quòd semen proferat capitibus uiperinis simile, uel quòd uiperarum morsibus præstantissimum sit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuisse inuentam autor est Nicander in theriacis, & proinde à posteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum secus aream dormiret, à uipera in extremo inguine ictus est. excitatusq; à somno ex hac herba succum commanducando palato & dentibus expressit, haustitq; in corpus. Mansæ uerò herbæ reliquum uulneri superimposuit contra dolorem, quo medicamēto liber euasit. Vnde postea Echio nomen inditum est Alcibion ab eo, qui primus ostenderat, quantum uiribus polleret contra uiperarum ictus. Numenius scriptor grauissimus duo Echij genera inueniri scriptum reliquit: quorum alterum Ocimoïdes appellari inquit, quòd folia ocimo similia habeat: alterum uerò, quod folio est spinis horrido, priuatim Echion nominari. Id sanè quod in theriacis ante ipsum scripserat Nicander. Quibus uidetur etiam Dioscorides adstipulari, quippe qui Echio statim subiecerit ocimastrum. His quoq; subscribit Plinius libro XXV. cap. IX. sic inquiens. Echios duûm est generum: altera folijs coronata, pulegio similis:

Plinij lapsus.

altera lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula uiperæ similia sunt. Sed tamen ignorasse Plinium Alcibion, & Echium idem esse, satis manifestum est: siquidem is libro XXVII. cap. V. Alcibios, inquit, qualis esset herba, apud authores non comperi. Ex cuius uerbis illud facilè colligi potest, quòd scilicet Plinius non satis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentissimæ naturæ perspexerit, nempe quòd ipsum genuit uiperinis capitulis, ut ita apud homines, quorum potissimùm curam gerit, testatum relinqueret, eam herbam præstantissimam esse ad huiuscemodi lethalium ferarum morsus. Echium, quòd ubiq; ferè prouenit, aridis præsertim locis, sæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritiensi uidimus, semenq; eius uiperinum

Anchusa

decerpsimus ad antidota. Herba est anchusæ, quæ secundo loco Dioscoridi redditur, non absimilis. Vocant quidam syluestre Buglossum. Flores profert hæc in rubeum purpurascentes inter minuta folia à medio caule ad summum, è quibus semen prodit nigrum, hirsutis, spinosisq; inuolucris inclusum, uiperarum capitibus simile. Non inuenio Galenum

Echij uires ex Paulo.

ullam Echij mentionem fecisse in libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen eius uires describit Dioscoridem secutus libro VII. ubi hæc refert. Echion, alij doriada, nonnulli alcibiadion uocant. Spinosa herba est, quæ non modò à serpente commorsis cum uino pota auxiliatur; sed præsumentes quoq; ex ictu nihil molestum pati sinit.

Ὠκιμοειδές. OCIMASTRVM. CAP. XXVI.

OCIMOIDES, Latini ocimastrum uocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirsutos: siliquas hyoscyamo similes, semine, ut gith, nigro prægnantes. Vim habet semen in uino potum, qua uiperarum, cæterarumq; serpentium morsibus medeatur. Datur ischiadicis, cum melle, uino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & superuacua.

Ocimastri cō sideratio.

OCIMASTRVM, *siue syluestre Ocimum idipsum nobis appellare liceat, passim copiose nascitur in Italia, præsertim inter segetes prope septa, & in agrorum marginibus, folijs sane satiuo similibus: ramulis hirsutis, quadratis, dodrantali, uel cubitali longitudine: in quorum summo flores emicant candidi, quandoq; uero purpurei, id quod silentio præterijt Dioscorides: e quibus uascula erumpunt hyoscyami figura, capaci uentre, arctis faucibus, per ambitum denticulatis, uiperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melanthio ferme simile. Hæc uascula ita à natura facta pueri nostrates colligūt, ubi exaruerint: siquidem, cum semen exciderit, ijs intus sufflantes acutissima edunt sibila: sic enim natura pueris interdū ludendi præbuit instrumēta. Meminit huius Nicāder in theriacis inter echij genera, sic inquiens. Echij genera duo: alterū spinoso folio, anchusæ simile: alterum minoribus folijs, & purpureo flore, aspero lanuginosoq; caule, capitulis uiperarum figura. Ocimastri uires tradidit Galenus in calce libri VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ocimoides quidam Philitærium cognominant. Radix superuacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est.*

Ocimastri uires ex Gal.

ERINVS.

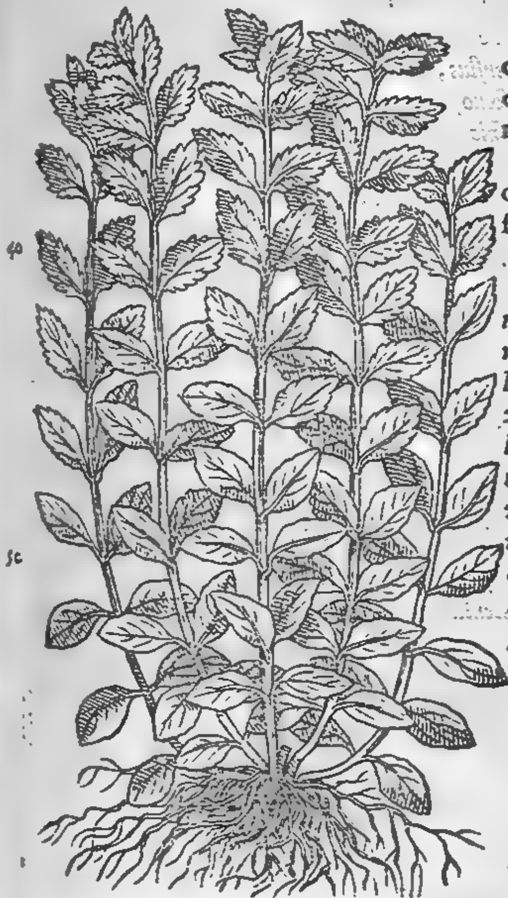

Ἔρινος. ERINVS. CAP. XXVII.

ERINVS nascitur apud fontes, & fluuios, folijs ocimi, sed minoribus, parte superna diuisis: surculis quinis, senisve, dodrantalibus: flore candido: semine nigro, & acerbo: folia, & caules lacteo succo turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure, & nitro instillatus, aurium dolores sedat.

Erini consideratio.

ETSI *nonnulli Dioscoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere; non desunt tamen et in quibus plane oppositum scriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda uidetur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus. Quippe quod herbam hāc apud aquarum riuulos uiderim, legerimq; lacteo succo manantem, adeo ut eo manus inficeret. Quod præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, seu lacte madens libro XXIII. cap. VII. ubi de ea hæc memoriæ prodidit. Herba, inquit, quam Græci Erinon uocāt, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, fere ocimi similitudine, flos candidus: semen nigrum, paruum, quod tritū cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo, & dulci. Herba perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. hæc Plinius. Cæterum Erini facultatis aduersus uenena non meminit Dioscorides, quanquam Nicandro, ut quæ ad id præstet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinon appellat: neq; id sane mirum est, quandoquidem in uetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur. De qua differens ipse Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit.*

Erini uires ex Galeno.

ſic inquit. Echini herbæ ſemen acerbus eſt: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones.

Ἄγρωσις. GRAMEN. CAP. XXVIII.

GRAMEN geniculatis ſerpit ramulis, à quibus radices ſpargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis paruæ lata, eaque iumenta, & boues paſcunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & vrinæ difficultatibus: calculoſa etiam veſicæ excrementa comminuit. Eſt & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præſertim in Babylone, idque iuxta uias naſcitur. Quod in Parnaſo monte gignitur, denſius fruticat: folijs hederaceis: flore odorato, candido: ſemine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut ſenis, digitali craſsitudine, candidis, mollibus, & admodum dulcibus. Succus ſi in vino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adijcianturque piperis, & thuris tertiæ portiones, probatiſsimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba, præſtat. Semen vehementius vrinam impellit: aluum, uomitionesque ſiſtit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boues inflammat, ſi eo virenti ſæpe paſcantur.

Graminis hiſtoria ex Pli.

PLVRA, *ac uaria ſunt Graminis genera: ſiquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioſcorides, alia quoq; tria aculeati generis Plinio redduntur lib.* XXIIII. *cap.* XIX. *naturalis hiſtoriæ, his uerbis. Gramen ipſum, inquit, eſt inter herbas uulgatiſsimum: geniculatis ſerpit internodijs, crebroq; ab ijs, & ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In Parnaſo tantùm hederacea ſpecie denſius, quàm uſquam fruticante: flore odorato, candidoq;. Iumentis herba non alia gratior, ſiue uiridis, ſiue in fœno ſiccata. Tunditur aſperſa aqua. Succum quoque eius in Parnaſo excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim hic eſt. In uicem eius in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum ad uulnera conglutinanda. Quod & ipſa herba tuſa præſtat illita, tueturq;, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis, myrrhæq; tertiæ portiones. Rurſusq; coquitur in æreo uaſe, ad dentium dolores, & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus ueſicæ: calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesq; ſiſtit. priuatim autem draconum morſibus auxiliatur. Quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſsimè capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei ſunt plærimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq; ſanguinis ciendi gratia. Altero, quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia, & pterygia unguium, & cùm caro unguibus excreuerit, utuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius eſt, naſcitur in parietibus, & tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera, quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum, ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perſpicuum eſſe puto, Gramen, quod in Babylone, quodq; in Parnaſo monte prouenit, non gigni in Italia: quanquam illud primum, ac uulgatum genus nobis paſsim frequentiſsimum naſcatur. Neq; illud quoq; omnibus non cognitum & uulgare eſt, cui in cacumine caulium quini ſunt aculei, ueluti digiti, quos pueri naribus inſerunt extrahuntq;, ut ſanguinem eliciant. Hanc herbam Hetruſci ab effectu uulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus, ubi Leoniceni, & Ruellij ſententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum Dioſcoridis unam & eandem herbam eſſe aſſeruerunt. Verùm de Coronopo ſeparatim diſſeruit Plinius libro* XVII. *capite* III. *ſuæ naturalis hiſtoriæ.*

Graminis uires ex Gal.

Sed iam Graminibus ſuas reddamus uires ex Galeno, qui de ijs agens libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida eſt, & ſicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipſa primo quidem exceſſu refrigerat, in humiditate uerò, & ſiccitate moderata. Porrò ſemen alibi quidem imbecillum eſt, in Parnaſo uerò deſiccatorium, & tenuium partium, & ſubacerbum. Gramen eſculentam habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem inſtar aquæ, ſed acre quiddam exiguum, & ſubacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea guſtantibus eſt. Ex quibus apertum eſt, radicem modicè eſſe tum frigidam, tum ſiccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipſa herba illita, non uehementer refrigerat, in medio conſtituta humiditatis, & ſiccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici ineſt, exi-*

qua eſt quidem, ſed interdum tamen lapides frangere aſſolet, ſi quis eam decoctam ebibat. At ſemen alterius quidem imbecillum eſt, eius uerò quæ in Parnaſo naſcitur, urinam ciet: & fluxus uentris, & ſtomachi reſiccat: uis enim eius eſt exiccatoria, tenuium partium, & ſubacerba.

SIDERITIS PRIMA.

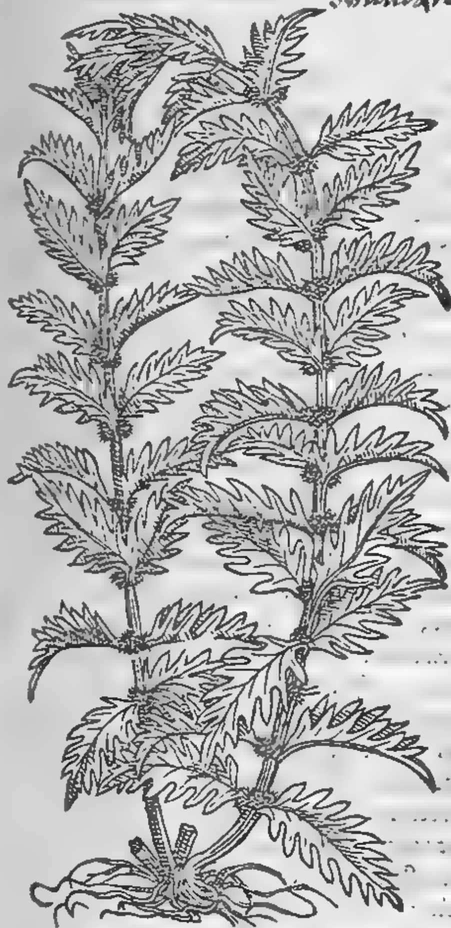

SIDERITIS ALTERA.

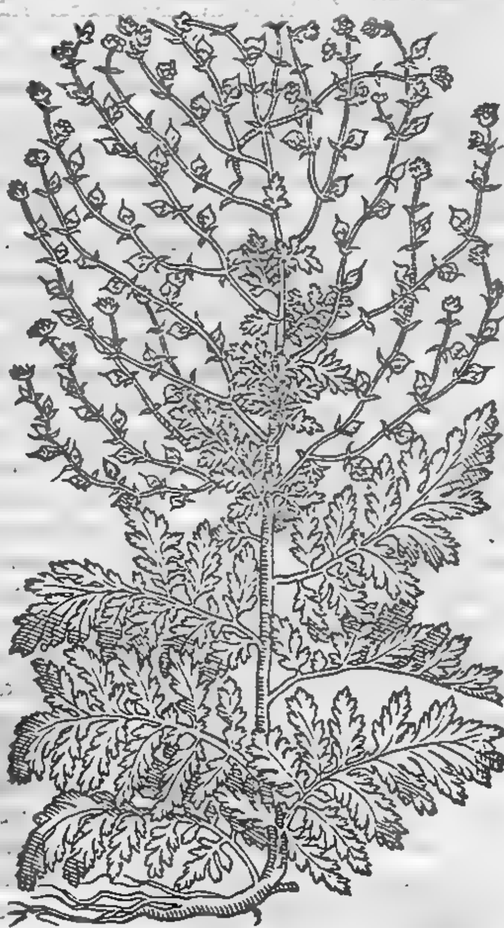

SIDERITIS TERTIA.

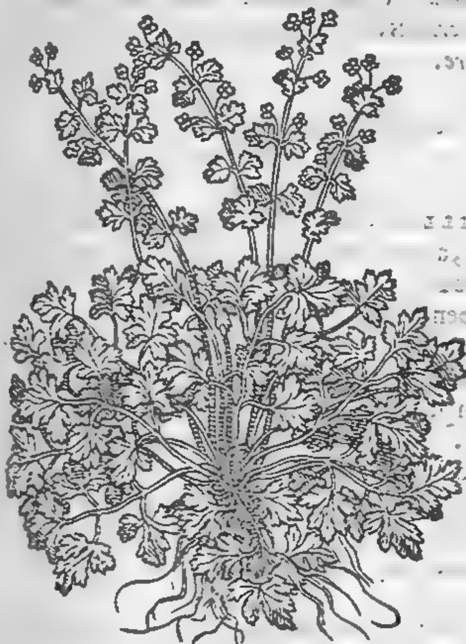

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

SIDERITIN aliqui heracleam uocant. folia habet marrubij, ſed longiora, fatis ad frondem quercus, aut ſaluiæ accedentia, minora tamen, & aſpera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi guſtus, aliquantumque ſubſtringentis: in quibus per interſtitia orbiculatæ uertebræ, ut in marrubio ſpectantur: & ſemen in eis nigrum: naſcitur in petroſis. Illita folia, ſuapte ui vulnera ſine inflammationis periculo iungunt.

Σιδηρῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

ALTERA Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus: folio filicis, numeroſo, utrinque per oras diuiſo, pediculo longo, prodeuntibus è ſummo alarum ſinu ſurculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aſpero: in quo ſemen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò, ac durius. Huius uis, foliorumque ad vulnera, præcipua eſt.

Σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

SIDERITIN aliam esse tradunt, quam Crateuas heracleam uocat, in macerijs, & uineis nascentem: folijs, ab una radice multis, coriandro similibus, circa coliculos dodrantales, læues, teneros, subcandidos, atque subrubicundos: flore puniceo, paruo, gustanti amaro, & lento. Huius ea uis est, ut quanuis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

Sideritidis cōsideratio.

TRIA Sideritidis genera præter Achilleam, de qua sequenti capite dicetur, hic à Dioscoride repræsentari cōstat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentarijs me nunquam inuenisse, ac uidisse tradiderim; eā tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis uir rei medicæ peritissimus. Reliqua uerò genera iandiu nouisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæq; historiam sequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirum sit, quòd tam uaria effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, ut qui ea modò marrubij, modò quercus, modò saluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo saluiæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficietenus, ac subalbidus color tum eidem saluiæ, tum marrubio: quercui postremò, quæ in ambitu est diuisura.

Fuchsij erratum.

Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari uidetur, cuius imaginem expressit Fuchsius in suo insigni de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quòd eius pictura non solùm nō pre se fert folia, & caules, quæ Sideritim ueram referant; sed etiam flores eius spicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubij modo, planè ueræ Sideriti refragari conspiciuntur.

Ruellij opin. reprobata.

Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm si is Iudaicam illam intelligit, cuius libro II. meminit Auicenna, nullo modo erroris culpa uacare potest. Nam Auicennæ Iudaica herba nil sanè aliud designat, quàm eruum.

Virgæ aureæ facies, & uires.

Sunt tamen aliqui, qui herbam Iudaicam, itemq; Paganam eam nominant, quæ herbarijs, & medicis quibusdam VIRGA aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, læui: folijs oliuæ latioribus, circùm minutissimè serratis, in superficie læuibus: floribus in summitate caulium spicatis, colore aureo, non tamen anthemidis modo rotundis, radiatisq;, ut eam minus rectè depingit Fuchsius. flores ij, ubi maturuerint, in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, alijs quibusdam additis, ijs feliciter potandam exhibent, quibus intrinsecus inflicta sint uulnera, & ad fistulas. Quinetiam eam in unguenta, quæ ad id conficiuntur, utiliter addunt. nam, ut ipsi referunt, glutinandis uulneribus tam intrò in corpus sumpta, quàm exterius illita, efficax admodum est medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clarissimus author, ad urinam ciendam, comminuendosq; calculos. quod tamen apud alium scriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet: id quod etiam præstat clysteribus infusa. Eius decocto sanantur oris ulcera, firmanturq; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, et faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, ut ad institutum nostrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortasse Ruellius existimauit.

Sideritidis uires ex Gal.

Sideritidis uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem: sed plurima eius pars humida est, & mediocriter frigida: paucula uerò inest adstrictio. quare phlegmonem sedat, et glutinat. Hæc Galenus, de una tantùm Sideritide scribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile est decernere.

ACHILLEA.

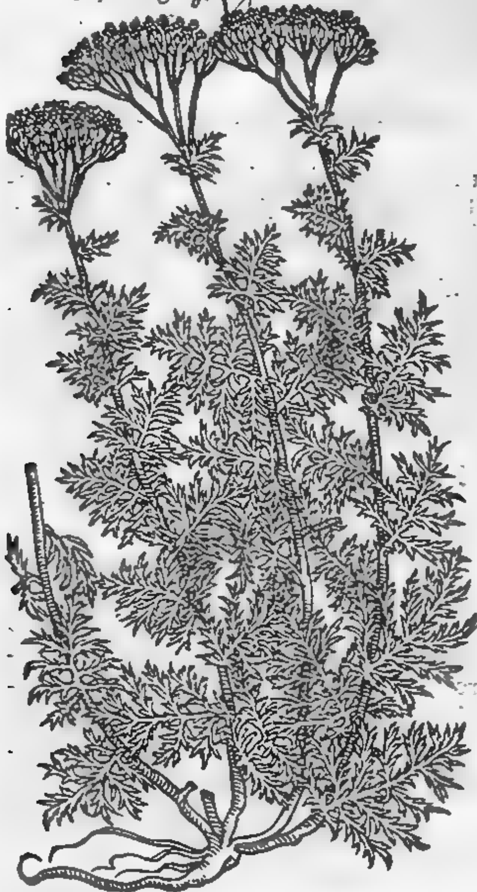

Ἀχίλλειος. ACHILLEA. CAP. XXXII.

ACHILLEA, quibusdam Achillea sideritis, dodrantales, aut maiores gerit scapos, fusorum effigie, minutulis folijs circundatos, ex obliquo crebras incisuras habentibus, coriandri similitudine, subfuluo colore, lentis, odore multo, non insuaui, uerùm medicato: umbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus. prouenit læto solo. Trita coma sanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem sanguinem inhibet, & cruenta uuluæ profluuia in uellere. Decocto quoq; insident fœminæ fluxione uuluæ laborantes. ad dysenteriam bibitur.

Achilleæ consideratio.

QVI uulgaris usus Millefolium Achilleam esse existimant, haud dubiè, mea quidem sententia, decipiuntur. Siquidem id (ut infrà latius dicemus de Stratiote millefolio disserentes) folia non

propter

profert crebris ex obliquo sectionibus, coriandri similitudine, sed auicularum pennas æmulantia. Porrò tametsi constet, Millefolium umbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea; non tamen propterea colligendum est Millefolium, & Achilleam unam & eandem herbam esse. Quandoquidem non putauerim ego fuisse Dioscoridis institutum (ut Ruellio placet) quòd hæc Achillea umbellam ferat candidam, illa uerò purpuream, alia deniq; auream: sed quòd omnibus in uniuersum Achilleæ plantis eadem insit umbella, quæ tantùm prædictis coloribus distincta spectetur. Nascitur in Hetruria planta, nascitur & in Goritiensi agro, scapis ferè cubitalibus: folijs coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: umbella in cacumine rotunda, amplaq;, colore in purpura candicante, punctis quibusdam aureis depicta, quam semper putaui esse legitimam Achilleam. Atq; in hac persistam sententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioscoridis repræsentare uideatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, ut crederent nostrum millefolium esse Achilleam, illos deduxit Plinius, qui libro XXV. cap. V. Achilleam Latinis millefolium uocari tradidit. Veruntamen is, quantum uidere est, eo in loco non Achilleam hanc describit, sed eam omnino plantam, quam Dioscorides myriophyllum appellat. Quare paulò post hæc uerba subiunxit. Sed alij, inquit, fatentur ueram Achilleam esse scapo cæruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter uestitam. Ex quibus uerbis liquidò apparet dubitasse Plinium, qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, ut nihil in eo perpetuum statui posit. Serapio, authoritate Constantini, Achilleam, quòd (ut ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem draconis appellat. sed fortasse hic interpretis lapsus suus factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleã non tradidit Dioscorides: neq; etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem draconis appellant, herbæ succus est, sed Arabicæ cuiusdam magnæ arboris gummi, uel, ut aliqui uolunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cuius loco illius plurimum uendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quauis, sorbis siccis, alijsq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achilleæ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Quidam etiam uocant Achilleam sideritin, quæ propositæ quidem, quod ad iam dicta attinet, uiribus est non dissimilibus: cæterùm adstrictione exuperat. quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluuium congruit.

Multorum error.

Serapionis lapsus.

Achilleæ uires ex Gal.

Βάτος. RVBVS. CAP. XXXIII.

RVBVS notitiæ vulgaris. Vim habet siccandi, & adstringẽdi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aluum sistit, & fœminarum profluuia. præsteris morsui accommodatissimum. Gingiuas firmant, & oris vitijs medentur folia commanducata: cohibent vlcera quæ serpunt: vlceribus in capite manantibus, oculisque procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur. cardiacis, & stomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum folijs tunduntur, exprimiturque succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ modo dicta sunt. Mori in rubo nascentis quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta conuenit. Sistitur aluus præmaturi cibo, necnon flore in vino poto.

Βάτος ἰδαία. RVBVS IDAEVS. CAP. XXXIIII.

IDAEVS Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida prouenit. Est autem longè tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inueniatur. Insuper eadem præstat, quæ supradictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur. ignem sacrum extinguit, stomachicisque ex aqua bibendus datur.

RVBI uulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro III. cap. XVIII. de plantarum historia. Alius namq; arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus, frutetisq; implicatur: alius humi serpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius deniq; alijs modis in syluis, & montibus uagatur. In montibus siquidem Tridentinis, præsertimq; Ananiensibus Rubi quoddam genus nascitur, rubra proferens mora, fragis non dissimilia, nullis intus osiculis, quæ ab incolis uulgò uocantur Ampomele, gustui per æstatem non iniucunda. Iis maximè delectantur ursi: qui hac de causa eo potissimùm tempore, quo

Ruborum cõsideratio.

illa

Opinio quorundam reprobata.

illa maturescunt, à uenatoribus captantur. Hoc rubi genus sunt è recentioribus, qui pro certo crediderint esse Idæum rubum. Sed equidem nõ uideo, quomodo illorum sententia prorsus rectè probari posit: nam si Idæus rubus dictus est (ut interpretatur Dioscorides) quòd in Ida prouenıat, hinc nimirum colligi posse putauerim, ut Plinius lib. XXIIII. cap. XIIII. non temerè fortasse collegisse uidetur, quòd is in Ida tantùm, non alias nascatur, quemadmodum etiam radix, quæ Idæa dicitur, & dictamnum in Creta. nisi fortè quis Idæum pro montano accipiat. Fuchsius rubi mora (ut libro primo in ligustri mentione diximus) uacinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet uacinia flores, non fructus esse existimem.

Rubi uires ex Galeno.

Rubi uires descripsit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adstringente participant, eaq; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quòd folia, mollia potissimùm, & recens nata, plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum uerò adstrictionis: eadem ratione & germina. Itaque si mandantur, aphthas, & alia oris ulcera sanant. quin & alia uulnera glutinare ualent. Est enim eorum temperies & ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus, si quidem maturus fuerit, non parum habet succi calidi temperati, qui dulcis est, uti monstrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adstrictionem, esui non insuauis est. At immaturus à frigida substantia terrea uincitur: & propterea acerbus est, & ualde exiccatorius. Et sanè uterq; siccatus reconditur, ualidius quàm recens desiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem possidet: utraq; ad dysenterias, & uentris profluuium, tum robur deperditum, & sanguinis expuitiones, idonea remedia. Porrò radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

HELXINE cognomento cissampelos, folijs est hederæ, minoribus: ramulis exilibus, quibus complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Nascitur in sepibus, vinetis, & segetibus. Foliorum succus potu deijcit aluum.

Helxines cõsideratio.

NVLLI certè dubium esse putauerim, quin Helxine cognomine cissampelos, quasi hederaceam uitem dixeris, species sit Conuoluuli. Sed quæ ea sit, non facilè explicari potest. Verùm cùm eam reddiderit Dioscorides folijs hederæ similibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunq; contigerit complectatur: nasciturq; in sepibus, uineis, & segetibus, satis mihi declarasse uidetur, eam esse Helxinen, quæ quidem in aruis tum segetes ipsas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac uincit, & in uineis, palis, & uitibus circumuoluitur. Hanc Hetruscum uulgus suo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis uerò Minutola dicitur.

Quorundam opinio.

Quanquam non desunt, qui putent Helxinen eam esse herbam, quæ crebra reuolutione septa, & uicinos implicat frutices, flores illos candidos æstate ostentans, quos nostri uulgò appellant Campanelle. Hanc Plinius conuoluulum uocat libro XXI. cap. V. ubi eam his uerbis depingit. Est, inquit, flos non dissimilis lilio in herba, quam Conuoluulum uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem ligustrum uocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorem explosimus libro primo, ubi ueri ligustri mentionem fecimus.

Helxines uires ex Gal.

Helxinen perpaucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Helxine, quæ & cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet.

Ἐλατίνη. ELATINE. CAP. XXXVI.

ELATINE folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, senísve, à radice foliosis, gustu adstringentibus. nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impositis. Eadem cocta sorbitionis vsu dysenteriam sistit.

Elatines consideratio.

SVNT qui uelint Elatinen eam esse plantam, quam quidam Numulariam uocant. Alij uerò non hanc uolunt, sed eam quam nos uulgò uocamus Solbastrella, officinæ Pimpinellam, & alij quidam Sanguisorbam dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod sentio, neutrorum placet opinio. Siquidem Numularia in primis nõ fert folia pilosa, neq; in segetibus, neq; in cultis prouenit, sed plerunq; in scrobiũ marginibus, præsertim uligine madentibus. Deinde Pimpinella uocata ramulis exit longè pluribus, quàm senis in terram procumbentibus, et folia habet undiq; in ambitu lacinia,

abstersa

cisci modo. Ruellius porrò Elatinen in Gallia uulgò Rapiſtrum uocari ait, eoq; ut rapo ſyluestri in uernis acetarijs rura uti. Verùm ſi rapiſtrum id Hetruſcis eſt, quod Gallis, certò ſcio, Elatinen eſſe non poſſe. Quæ tamen quòd naſcatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare auſim, cùm hactenus plantam non uiderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuiſsimè diſſeruit libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elatine modicè tum refrigerat, tum adſtringit. Elatines uires ex Gal.

Εὐπατόριον. EVPATORIVM. Odermenig CAP. XXXVII.

EVPATORIVM fruticoſa herba eſt, vnicum efferens caulem, lignoſum, nigricantem, rectum, tenuem, hirſutum, cubitalem, interdum ampliorem: folijs per interualla quinquefolij, aut cannabis potius ſimilibus, quinquepartitò, aut amplius diuiſis, nigricantibus & ipſis, per ambitum ſerratis: ſemen medio caule erumpit, piloſum, deorſum ſpectans, quod ſiccatum ueſtibus inhæret. Contrita huius folia, & cum ſuillo adipe impoſita, vlceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut ſemen in uino potum, dyſenteria, iecinoris uitijs, & ſerpentium ictibus liberat. Nec deſunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia ſit, uti expoſuimus. fol 299

*SVMVNT nonnulli, imò uniuerſa ferè ſeplaſiariorum turba legitimi Eupatorij uice quandam aſpectu inſignem plãtam, quæ plerunq; in uliginoſis locis, & in ſcrobium marginibus enaſcitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, ſubalbidis, hirſutis, & amaro guſtu: caule ſubrubeo, rotundo, firmo, hirſutoq;, multis alarum cauis, multiſq; adnatis referto. Huic flores in umbellam exeunt, non tamen ſimul cohærentem, ſed diuulſam, origani uulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui matureſcentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis eſt, nulliuſq; in medicina uſus. Et quanquam ij ſciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam eſſe plantam, quæ uulgò Agrimonia uocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioſcoridis ætate eandem perperàm argemonem appellabant, cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reijcere nequeant, uel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, ut uulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admiſceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij uſum damnemus, cùm id proprium ſit Auicēnæ Eupatorium; ſed ut unumquodq; ſuo reddatur authori. Palàm etenim eſt, ut ex foliorum amaritudine, & odoris præſtantia, quo huius Eupatorij tota redolet planta, percipi poteſt, id & obſtructiones aperire, & craſſos, lentoſq; humores mirificè incidere poſſe. Veruntamen nunquam eò deueniam, ut aſſeuerem, hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen ſibi aſciuiſſe: tantum illud abeſt, ut etiam à nullo, quantum equidem inuenerim, ueterum ſub alio nomine poſteritatis memoriæ proditum ſit, præterquàm ab Auicenna. Ruellius tamen neſcio qua ratione ductus in ſuis de natura ſtirpium commentarijs non ſine magno errore ſibi perſuaſit, uulgare hoc Eupatorium dubio procul $\overset{\text{285}}{\text{hydropiper}}$ eſſe à Dioſcoride libro ſecundo deſcriptum. Sed nos ibi in noſtra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius exploſimus, quàm ut hic quicquam ſuperſit addendum. Cæterùm Meſues quoque habet ſuum peculiare Eupatorium, quod, ut ex eius deſcriptione apparet, à prædictis longè diuerſum eſt. Id nanq; plures ab radice emittit caules: folijs minori centaurio ſimilibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis, in umbellam cohærentibus, $\overset{\text{464}}{\text{helichryſi}}$ modo. Hoc noſtratibus Senenſibus uulgò uocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem uino albo macerant, ac ſubinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi menſura ad necandos uermes admirabili ſucceſſu. Naſcitur hæc in campeſtribus: atque, ut mea fert opinio, ea eſt planta, quæ Dioſcoridi $\overset{\text{465}}{\text{ageratum}}$ dicitur: quippe quæ omnibus notis illi reſpondeat. Hinc itaq; addiſcant Mauritanorum ſequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine Eupatorij, in medicamẽtis à Meſue relictis ſuum interponere Eupatorium: in Auicennæ remedijs ſuo item uti: & in Græcorum compoſitiones Agrimoniam uulgò uocatam addere. Sed animaduertant uelim, ne in hoc Valerij Cordi diſpenſarium ſequantur, quòd perperàm, meo quidem iudicio, ſcribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in ſyrupo de Eupatorio, pro ipſius Meſuis Eupatorio admiſcendam eſſe Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deijciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illam repræſentare deprehenditur. Nempe ſua deiectoria ui, qua magno cum impetu uentrem ſoluit, iecur imbecillum, atq; infirmum reddit. Eupatorij meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Eupatorium herba tenuiũ partium, incidendi extergendiq; facultatem citra manifeſtam caliditatem obtinet. quocirca obſtructiones iecoris expurgat. Ineſt ei & adſtrictio modica,

Margin notes: Eupatorij cõſideratio. — Agrimonia Odermenig — 299 — Eupatorium Auicennæ. — Eupatorium Meſuis. — Eupatorij uires ex Gal.

Potentillæ descriptio & uires.

dica, propter quam robur uisceri addit. hactenus Galenus. *Est & herba Agrimoniæ non dissimilis, quæ nominatur* POTENTILLA *uocatur, tametsi hirsutioribus sit folijs, supernè urentibus, infernè uerò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, pilosellæ uocatæ modo: aureis floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hortensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, interius uerò candicante. Nascitur in uliginosis locis, & propter semitas. Vniuersa hæc planta adstrictoria, & exiccatoria facultate pollet. Idcirco mulierum profluuia, & dysenterias cohibet, & uulnera recentia agglutinat. Prodest item & sanguinem reijcientibus. Pudendorum, & oris ulcera sanat. Firmat commotos dentes, stringitq; gingiuas, & dentium dolorem mulcet, si eius decoctio os sæpius colluatur.*

ΠΕΝΤΑΦΥΛΛΟΝ. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

QVINQVEFOLIVM ramulos fert festucarum similitudine, tenues, dodrantales, in quibus semé: folia menthæ, quina singulis pediculis, rarò plura, in ambitu serrata: florem ex candido pallescenté, auri æmulum. Nascitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, ueratro nigro crassiorem: plurimis pollet remedijs. Ius radicis decoctæ ad tertias, si in ore cõtineatur, dentium dolores sedat: putrida oris ulcera, collutione sistit: arteriæ scabritias, gargarizatu læuigat: contra alui profluuia, & dysenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumq; cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, serpentia ulcera cohibet: strumas, tumores, duritias, abscessus, & collectiones discutit: ignes sacros, reduuias, condylomata, psorasque sanat. Teneræ radicis succus, contra iecinoris, pulmonumq; uitia prodest: item aduersum uenena. Cum hydromelite autem, uel diluto uino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana uerò, ternûm: in quotidiana, unius. Ea quoq; folia tricenis pota diebus, comitialibus prosunt. Foliorum succus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & sale, tam uulneribus, quàm fistulis remedio sunt: enterocelicis auxilium præstant. Quinquefolium sanguinis profluuia & potu, & illitu sistit. Ad expiationes, castimonias, & incantamenta inciditur.

Quinquefolij genera.

TAMETSI unius tantùm Pentaphylli, siue Quinquefolij meminerit Dioscorides; nos tamen quatuor eius genera uidimus in Italia. Quorum utiq; primum à Dioscoridis historia nihil prorsus dissentit. Secundum à primo differt, quòd folijs sit albicantibus, hirsutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, subalbido, per terram repit. Vltimum uerò folia fert uitiginea, in partes quinque diuisa, quod aliqui Diapensiam, alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum summitatibus, & adnatorum fastigijs, capitula prodeunt subalbida, facie fragis similia. Primum prouenit in riguis, & scrobium marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, & in singulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis serrata. Radix illi subrubens apparet, quod quanuis negat Brasauolus; id tamen alijs, ut mihi eam effodienti uerum esse deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro crassiores.

Manardi erratum.

Hinc autem mirari subit Manardum Ferrariensem uirum alioqui huius nostræ ætatis ingenio, & doctrina insignem: quippe qui tam facilè sibi persuaserit, id legitimum esse Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ uerò herbariorumq; uulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc septem ex uno tantùm cauliculo profert folia: Pentaphyllum uerò quinq;, unde & illi nomen. Hoc radices elleboro similes habet, crassiores tamen, oblongas: illa uerò admodum breues, strumosas, simulq; in unum compactas globum. Gignitur hæc plerunq; in incultis, siticulosisq; locis, in altis præsertim montibus: illud uerò in campestribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ sanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuisse. *Cæterùm nunquam admiratus sum Plinium in hoc (in quo tamen à Leoniceno, ut arbitror, immeritò reprehenditur) quòd libro XXV. cap. IX. tradiderit reperiri Quinquefolium, quod fraga gignendo commendatur. Quandoquidem (ut paulò antè diximus) Quinquefolij genus est, quod à quibusdam Diapensia nominatur, in cuius summis cauliculis capitula spectantur fragis non dissimilia. Verùm etsi asserat Brasauolus in Veronensi agro nasci Fragariam, cui quinq; unicuiq; pediculo insunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratissima, putetq; de hac intellexisse Plinium, quòd à Verona, ut ipse inquit, fuerit oriundus; non tamen ita planè eum à calumnia uindicari posse putamus, cùm Suetonius Tranquillus suo de illustribus*

iciorum catalogo, Plinium Nouocomensem fecerit, non Veronensem. Quarta hac Quinquefolij specie Germaniæ chirurgici maximè: tuntur ad intrinseca uulnera, enterocelas, & fistulas, eius puluerem, uel decoctum potui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes, ubi adstringenti, solidantiq; medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiámnum quinis exoritur folijs, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione disseruimus: sed aliud longè differens. Quinquefolij uires retulit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Pentaphylli radix, inquit, desiccat uehementer, minimùm uerò acris est. Quare in multo est usu, uelut alia quoq; omnia, quæ cùm sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis. hæc Galenus.* Quinquefolij uires ex Galeno.

Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea sint tam cibis, quàm medicamentis idonea, ideo & res, & locus mihi expetere uidetur, ut hic tum plantæ, tum fructus eius uires perstringamus. Fragaria *itaq; planta est nemini ferè non cognita, adeò ut hoc nomine superuacuum putem, eius faciem repræsentare. Refrigerat ordine primo, siccatq; secundo. Folia, & radix uulnera, & ulcera sanant: muliebres fluxus, & dysenterias cohibent, urinam cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & uesicam. Idem ore contentum, collutionisq; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & destillationes sistit. At Fraga præter id quòd gustui æstate in cibis arrideant, biliosis, æstuantibusq; uentriculis prosunt, siticulosisq; sitim sedant. Vinum, quod ex ijs elicitur, ulcusculis, quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq; uaros, & oculorum rubeculas, calidasq; defluxiones impositum tollit.* Fragariæ, & fragorum uires.

Neq; etiam hic silentio dissimulanda uidetur Euphragia, quam nobis Fraga nunc ob uocabulorum uicinitatem ad memoriā reuocarunt, cùm & ipsa miris ad oculorum morbos uiribus prædita sit: etsi à ueteribus Græcis nusquam, quod legerim, descripta reperiatur. Est itaq; Euphragia *tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem assurgit: folijs minutis, crispis, per ambitum serratis, gustu adstringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq;: flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æstate. nascitur in pratis. Præstat hæc quocunq; modo sumatur tam in cibis, quàm in medicamentis recens, uel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præsertim cùm in cibis diutius sumitur. Fit ex ea uinum uindemiarum tempore, uuis & musto, macerata, de quo Arnaldus in hunc modum disseruit. Euphragiæ uinum, inquit, fit ad oculos ponendo herbam in musto donec fiat uinum. Cuius usu oculi senum reiuuenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum uisus in quocunq; cuiusuis ætatis homine, præsertim ubi pinguedo, & pituita redundent. Et est qui permansit nihil uidens per longum tempus, & infra annum, eius usu restitutus est ad uisum. Ipsa enim herba calida est & sicca: & habet hoc à proprietate, quòd quando puluis eius comeditur cum ouorum uitellis, idem mirificè præstat, uel quando puluis idem recipitur cum uino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularijs, & legerunt postmodum absq; ipsis, etiam literam subtiliorem. Et usus uini Euphragiati non habet par in proficiendo uisui. Si autem uinum esset nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de uinis.* Euphragiæ delineatio, & uires.

PHOENIX.

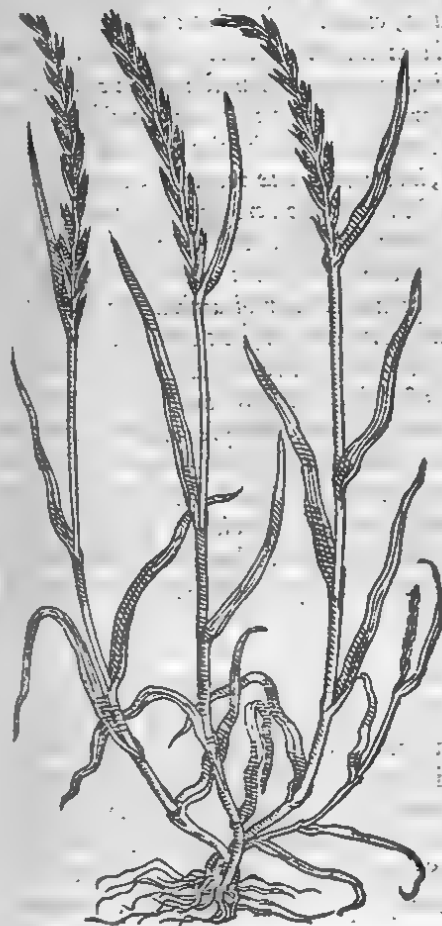

Φοίνιξ. PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHOENIX folia habet hordei, sed breuiora, & angustiora: spicam lolio similem: calamos digitorum senûm, radici aduolutos: septenas octonásve spicas. In aruis, tectisque recenter illitis nascitur. Harum viriū compos, vt in uino austero pota alui profluuium, & emanantem vulua sanguinem sistat, vrinæ impetus infrænet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & suspensam, sanguinem supprimere prodant.

Phoenix Hetruscis syluestre Lolium dicitur, quòd spicas proferat lolio similes. Nascitur frequens in uicis secus uias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorsus repugnante nota Dioscoridis descriptioni adstipulari deprehenditur. Plinius libro XXII. *capite* XXV. *Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murinum uocari ait, quòd fortasse mures derodent spicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequentissima uisitur Goritiæ in cœmeterio diui Francisci, & Venetijs in litore maris prope sacellum diui Nicolai. In summa eius uber ubiq; prouentus.* Phœnicis cōsideratio.

Ἰδαία ῥίζα. IDAEA RADIX. CAP. XL.

IDAEAE radici folia sunt ea, quę rusco: adhærent iis veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his conueniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam aluum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

Idææ radicis consider.

IDAEA *radix hodie, quod sciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, ubi hæc planta proueniat: etsi cognomine natale eius solum facilè indicari uideatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: uel in eo eiusdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Idæo rubo euenire superius dictum est.*

Idææ radicis uires ex Gal.

Huius uires tradidit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opere periculum facias, eandem uim præferet, nimirum sanguinis profluuia, alui fluxus, dysenterias, profluuium mulierum, & quæcunq; eius sunt generis tum pota, tum foris imposita curans.*

Ῥοδία ῥίζα. RHODIA RADIX. CAP. XLI.

GIGNITVR Rhodia radix in Macedonia, costo similis, leuior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Vtilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosacei momento imponatur.

Rhodiæ radicis consider.

RHODIA *radix planta est non omnibus planè uulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inueniri possit. Quæ in nostro horto Goritiæ uiret, iandiu eam Gratio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primum uidendam misit: quam tamen postea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter uiginti millia passuum à Goritia distat. Cæterùm quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, ut ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri possit, nos non temerè facturos duximus, si eius historiam hic diffusius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circunquaq; folia prodeunt longiuscula, in acutum desinentia, portulacæ, aut sedi instar pinguia, minutimq; per ambitum serrata. In caulium cacumine umbellam profert, uiridem tithymali cyparissij modo, sed quæ, ubi defloruerit, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis costo, leui cortice quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ uerò sicca est, leuis percipitur, intus rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: unde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum uiuacissima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquàm siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altissimis montium rupibus saxosis, præruptisq; locis, ubi uix tantum terræ circùm habet, ut illi inhærere possit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; causa prouenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, ubi calidus sit affectus, aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus, fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq; (ut diximus) omni capitis dolori, utpote quæ temperatis sit qualitatibus prædita: id quod indicat rosaceus eius odor, quo mirificè redolet.*

Rhodiæ radicis uires ex Galeno.

Rhodiæ radicis meminit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Rhodia radix ea uidelicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calefaciendo uerò secundi recessus censenda est, aut certè tertij incipientis.*

Ἵππουρις. EQVISETVM. CAP. XLII.

EQVISETVM in riguis, & scrobibus nascitur. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se farcti, rubescentes, leniter scabri: & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, uicinos arborum caudices scandens, obuolutumque dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignosa, dura. Vis herbæ spissare: quare sanguinem naribus erumpentem succus ipse sistit: prodest dysentericis in uino potus: urinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis folijs, & illitis. Radix cum sua herba tussim, orthopnœam, ruptaque adiuuat. Folijs in aqua potis, disse-

tis, dissectiones vesicæ, & intestinorum, enterocelæque in vnum coalescere, cogique feruntur.
Alterum Equisetum caulis est rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio est, eademque fungitur facultate.

EQVISETVM PRIMVM.

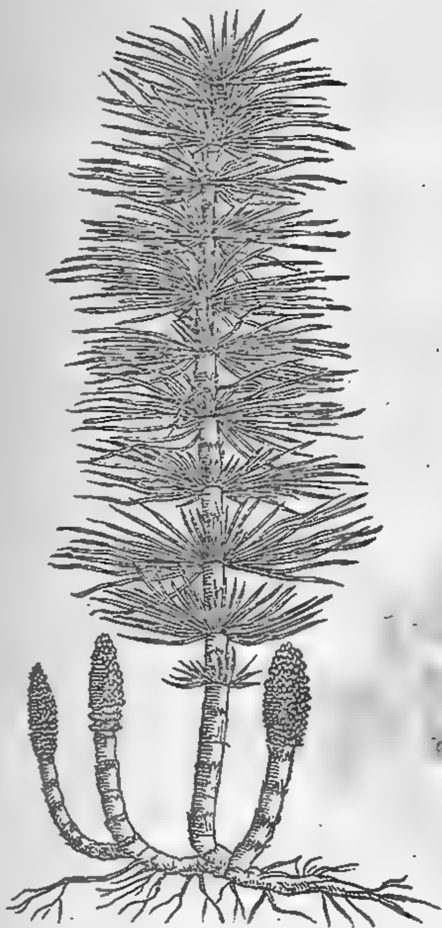

EQVISETVM ALTERVM.

Equiseti consideratio.

EQVISETVM *officinis, et herbarijs plerisq; uerbum Græcum reddentibus* Cauda equina *nominatur. Vtrunque eius genus uulgaris est notitiæ. Alterum, quòd aspero sit caule, à quibusdam uulgò* Asperella *uocatur. Expetitur hæc mulieribus ad stagnea uasa detergenda, illustrandaq;, necnon etiam materiarijs fabris, ijs præsertim, qui torno opera sua conficiunt: siquidem huius herbæ scabritia illæ suis uasis splendorem, nitoremq; conciliant: isti uerò similiter suorum operum ruditatem expoliunt. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorum caudas referat, unde & Græcis* Hippuris *dicta est. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen, oblongum, iuglandium iulo non absimile. Hoc rura nostra uulgò uocant* Paltrufalo, *in cibumq; assumunt, ieiunij quadragesimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumspergunt, & oleo in sartagine frigunt, manduntq; piscium uice. Ex quo cibo aluus quandoq; eorum adeò constringitur, & constipatur, ut in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiseti germen siccum asseruent per annum, quo subinde æstate utantur ad dysenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum est, & in cibum magno successu exhibent.* Fuch. lapsus. *Vtrunq; Equisetum eleganti admodum pictura expreßit* Fuchsius *clarißimus in suis magnis de stirpium historia commentarijs. Sed nescio qua postea ratione ductus, is in paruo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equisetum pro Polygono fœmina aperto lapsu reddiderit.* Equiseti uires ex Galeno. *Equiseti meminit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis.* Hippuris, *inquit, adstringentem cum amaritudine facultatem poßidet, ac proinde ualenter, simulq; citra mordacitatem exiccantem. Itaq; uulnera maxima cataplasmate imposita conglutinat, etiam si præsectos esse neruos contingat: præterea uocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad sanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potißimùm rubrum, ad dysenterias, & ad alios uentris fluxus generosum est remedium herba ipsa aut ex aqua, aut ex uino pota. Sunt qui de ea scriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam uesicæ, ac tenuium intestinorum uulnera succus ipsius sanauerit. Prodest etiam profluuio sanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in uentre affectibus ex austerorum uinorum quopiam potus: ac si febre teneantur, ex aqua.*

Κόκκος βαφική. COCCVM INFECTORIVM. CAP. XLIII.

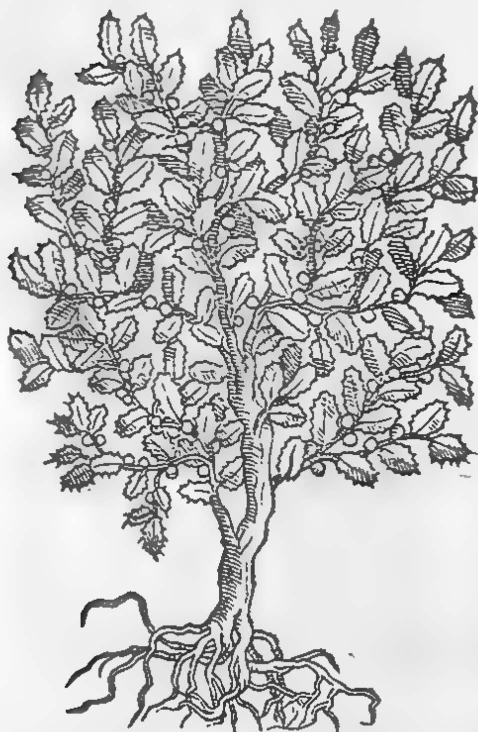

COCCVM, quo infectores vtuntur, frutex est surculosus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Asia, & Cilicia: vltimum ex omnibus Hispanicum. Vis huic spissandi: vulneribus, neruisq; præcisis, conuenienter ex aceto tritum illinitur. Nascitur quoque in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium similtiudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum vocitant.

Cocci infectorij consid.

ETSI Coccum seu granum tinctorium seplasiarijs, & infectoribus notißimum sit, quòd & medicamentis admisceatur, & eo plurima tum sericea, tum lanea stamina infici soleant; nescio tamen an eius arbuscula in Italia proueniat. Nos autem eam, cuius picturam damus, uidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis usus constat rotunda, inanisq; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, ut Dioscorides asserit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuersorum esse generum, nostrumq; facilè illud esse, quod Plinius in Attica, & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideo uocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur uermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infeliciter utuntur mulieres Italicæ ad prohibendum aborsum, ipsum grauidis in ouo sorbili propinantes pauco addito thure, uel mastiche.

Monachorũ opin. explosa.

Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, aliud esse Coccum, aliud uerò Chermesinum uulgò uocatum, quo serica stamina roseo colore inficiuntur. Etenim asserunt ij legitimum chermesinum è quibusdam fieri granulis, quæ ut plurimùm uulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, uocariq; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc isti deinde colligunt, minimè credendum esse, quòd Græcorum coccum uulgò grana tinctorum nuncupatum, sit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermesinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentißimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ sectæ inuenerim, qui eorum adstipuletur sententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm coccum tinctorium à Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea sanè omnia in eius historia referat, quæ Dioscorides suo cocco tribuit. Quapropter scirem libentißimè qua ratione, quáue authoritate nixi ij reuerendi monachi in hanc uanam, & erroneam deuenerint opinionem. Verùm non ob id negauerim ego nostrum Chermesinum à cocco minimè differre, quòd certò sciam, aliud esse coccum, aliud chermesinum, unde & infectores differentiæ causa coccum Granam nuncupant, Chermesinum uerò, quod è pimpinellæ radicibus decerpitur: sed negauerim quidem Mauritanorũ Chermes nostri usus Chermesinum esse, quòd nil aliud Chermes esse putem, quàm Coccum, cuius hic meminit Dioscorides. Chermesinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hispanijs ab occidentali India importatum, quod cùm copiosißimum afferatur, Chermesina stamina nunc uilescere cœperunt.

Grani tinctorij uires ex Galeno.

Cocci seu Grani infectorij uires descripsit Galenus lib. VII. simpl. medic. his uerbis. Granum tinctorium adstringentem, simulq; amaram facultatem poßidet. Vtraque sine morsu desiccat. proinde ad ingentia uulnera congruit, præsertimq; neruorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite.

Τράγιον. TRAGIVM. CAP. XLIIII.

TRAGIVM nascitur in Creta tantùm insula, lentisco semine, folio, & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei lacteus, gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaque illitu spicula è corpore eijciunt: omnia quoque corpori impacta, euocant: pota stranguriæ medentur, calculos uesicæ frangunt, menses trahunt. modus in sumptione est, drachma vna. Fama est syluestres capras sagittis confossas, eius herbæ pabulo spicula excutere.

Τράγιον ἕτερον. TRAGIVM ALTERVM. CAP. XLV.

EST ET alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia scolopendrij habet, & radicem syluestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam vel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno, hirci virus olent: exinde sibi tragij nomen adoptauit. Prouenit in montibus, & præcipitijs.

TRAGIVM, quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides, quodq; in uniuersum lentisco simile facit, Plinius libro XIII. capite XXI. ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & libro XXVII. capite ultimo, idem iunipero assimilauit. Id quod dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum, & quòd tantùm id de eo memoriæ prodiderit, quòd ab alijs autoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra non defertur, quod sciam, in Italiam. Quo fit, ut id mihi hactenus, sicut & cæteris herbarum studiosis, ut firmè suspicor, sit in Italia incognitum. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm eius radix tam cruda, quàm cocta in cibum ueniat, sitq; syluestri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonstraret, folijs scolopendrio similibus, quæ hirci uirus olent. Ex quo adducor, ut ab ijs planè dissentiam, qui putant Tragium hoc eam esse plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam uerò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrij folia non insunt, nullusq; eius ad dysentericos usus, tametsi ad ciendam urinam, expediendosq; uiscerum infarctus plurimùm præstet.

Tragij consideratio.

Opinio reprobata.

Huius PIMPINELLAE duo habentur genera. Maior radice nititur longa: folijs circunquaq; solo procumbentibus, dissectis, per ambitumq; serratis: caule quadrangulari: floribus in umbellā cohærentibus, tenuibus, albicantibusq;. Minor caule exit rubenti: folijs minoribus, minus dissectis, minutiusq; serratis. Vtraq; tamen hircum redolet. Radix, in qua uis tota consistit, excalfacit, siccatq; ordine secundo completo, aut sanè tertio incipiente. Præstat hæc ad renum, et uesicæ morbos, quorum calculus est causa. Ob id enim renes à calculis expedit, & urinā remoratam pellit. Prodest expressus è radicibus succus ex uino haustus, deleterijs medicamentis, & uenenosorum animalium morsibus. Qua ratione non desunt, qui ad pestilentiam, radicem hanc miris laudibus efferant. Est & alia Pimpinella, quæ à nostris uulgò SOLBASTRELLA nominatur, nullis non cognita, utpote quæ acetarijs frequentissimè inseratur. Verùm hæc ab antedictis longè distat uiribus, etsi foliorum facie satis inter se conueniant. Siquidem ultima hæc gustata non leuiter adstringens percipitur, & lentoris copiam præbet. Vnde facilè conijcitur, eam esse adstrictoriæ facultatis. Hinc itaq; fit, ut muliebre profluuium efficacissimè sistat: dysenteriam, & cæteros diu fluxus cohibeat: quin & biliosas uomitiones reprimat. Herba ipsa uulnera, & ulcera sanat: misceturq; unguentis, quæ tum ad capitis uulnera, tum ad carcinomata parantur. Hanc Matthæus Curtius clarissimus ætatis nostræ medicus, contagiosis, pestilentibusq; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen esse putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, ut suprà etiam in sua mentione docuimus. Tragij meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi hæc de eius uiribus tradit. Tragij, inquit, folia semen, & lacryma trahentis, digerentisq; sunt facultatis. Est uerò & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menses mouet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta sola nascitur tragion lentisco simile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia scolopendrio similia sunt, uisitur quidem multis in locis: sed nō parum habet facultatis adstringentis, ut & ad fluxionum affectus conueniat.

Pimpinellæ genera, & uires.

Pimpinellæ uulgaris uires.

454

Tragij uires ex Galeno.

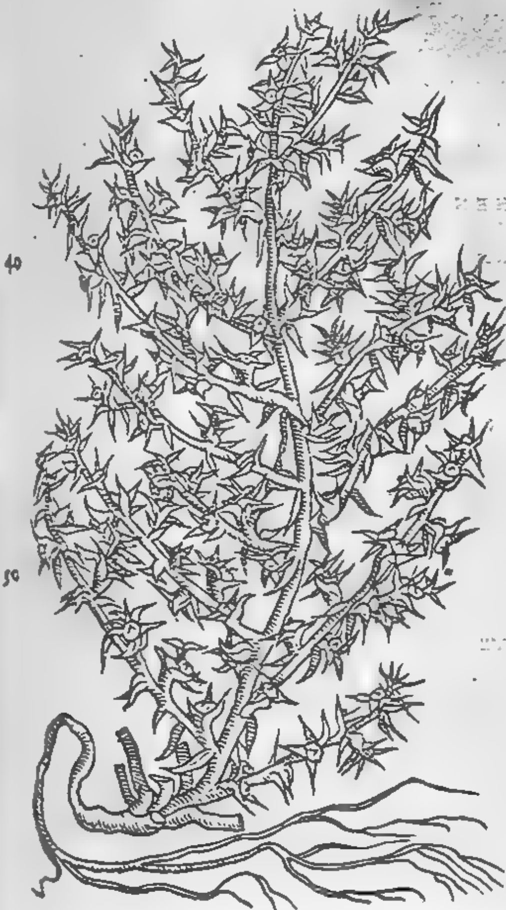

Τράγος. TRAGVM. CAP. XLVI.

EST etiam herba tragos, quam aliqui scorpion, aut traganon uocant: maximè in maritimis nascens, palmum alta, aut amplior, fruticosa, humilis, oblonga, sine folijs: pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, gustu multùm adstringente. Racemorum acini decem ex uino poti, cœliacis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à plerisque, & in pastillos digesti asseruantur: quibus utuntur, cùm opus est.

TRAGVM aliquibus Scorpion uocari non modò tradit Dioscorides; sed etiam Plinius libro XXVII. cap. ultimo, his uerbis. Est & herba Tragos, quam aliqui Scorpion uocant, semipede alta, fruticosa, sine folijs: pusillis racemis, rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Et libro XXI. cap. XV. Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ prodiderat Theophrastus libro VI. cap. primo de historia plantarum, cùm inquit. Aculeatorum alia ex toto aculei sunt, ceu corruda, et scorpius: hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; omnibus abunde constare arbitror, herbam, cuius hic effigiem damus, legitimum esse Tragum. Ea siquidem in maritimis nascitur (plurima enim in Tergestino litore prouenit, & ad Argentarium

Tragi consideratio.

tarium promontorium in Hetruria) nulla prorſus reclamante nota ex ijs, quas rei herbariæ authores Trago reli-derunt. Huius tamen nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu.

IVNCVS. CAP. XLVII.

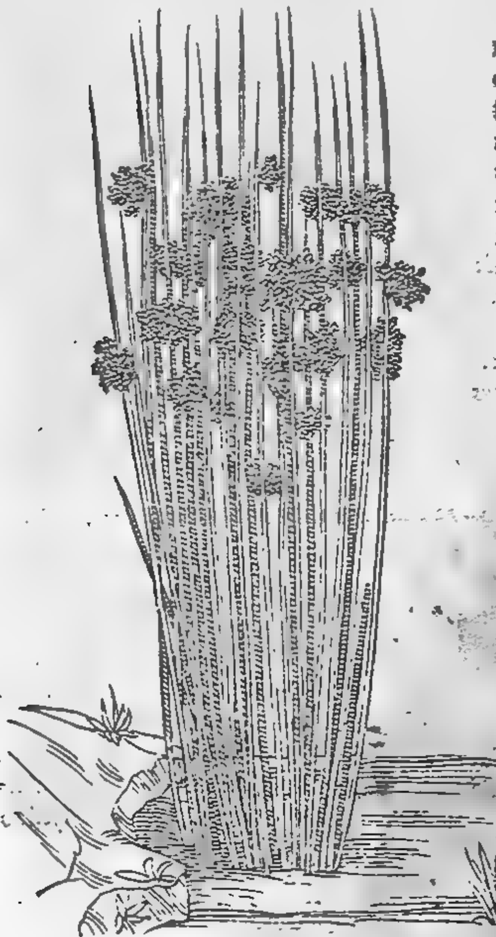

IVNCI duo genera. vnum læuis nominati: alterum acuti, qui in mucronem faſtigiatur. Cuius etiam duo aſsignantur genera. vnum ſterile: reliquum fert ſemen nigrum, rotundum, & craſsiore conſtat calamo, carnoſioreque. Tertius eſt iuncus, qui uocatur oloſchœnos, prioribus carnoſior, aſperiorque: is ſimilem ſupradicto fructum in cacumine parit. Semen utriusque toſtum, ex diluto vino potum, ſiſtit aluum, & rubra fœminarum profluuia: vrinam cit, capitisque dolores facit. Quæ proxima ſunt radici folia tenera, conuenienter illinuntur aduerſus phalangiorum morſus. Aethiopici iunci ſemine ſomnus allicitur: ſed modus in potione ſeruandus eſt, ne ſopor fiat.

Iunci conſideratio, & uires ex Galeno.

IVNCVS omne genus uulgaris eſt notitiæ: quandoquidem propter ſtagnantes aquas omnes eius reperiuntur ſpecies. Iunci generum meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de ijs ita ſcriptum reliquit. Schœnos lea, hoc eſt, Iuncus læuis, quædam oxyſchœnos, alia oligoſchœnos nuncupatur. Gracilior, duriorq; oxyſchœnos: craßior, laxiorq; oligoſchœnos. Fructus oligoſchœni ſomnum affert. At oxyſchœni duæ ſunt ſpecies: altera ſterilis, cuius quidem in medicina nullus uſus eſt: altera uerò ſemen fert, cuius etiam ſemen ſomnum conciliat, ſed minus quàm oligoſchœni: quanquam tamen hoc caput tētet. Vtrunq; ſi frictum cum uino bibatur, uentris fluxus deſiccat, & muliebre profluuium rubrum ſiſtit. Ex quibus clarum eſt, quòd compoſita eorum temperies eſt ex terrena uidelicet eſſentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: ut & inferna deſiccare poßint, & ſenſim frigidos ad caput uapores ſubmittere, quibus ſomnolentos efficiant.

LICHEN.

LICHEN. CAP. XLVIII.

LICHEN, qui ſaxis eſt familiaris, aliquibus bryon appellatur, aſperginoſis petris adhæret, ut muſcus. Is illitus ſanguinis profluuia ſiſtit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris, & linguæ defluxiones inhibet.

Lichenis conſideratio.

LICHEN procul dubio ea eſt planta, quam officinæ, & herbarij hodie Hepaticam uocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quod lichenas ſerpentis morbi genus, impoſita ſiſtat, & ſanet. Lichen in aſperginoſis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, muſci modo. Folio conſtat ſuppinguì, cartilagineo, prope radicem anguſto, in latum ſe pandente, triplici uel quadruplici lacinio interſecto. Prodeunt à radice cauliculi tenues, quibus capitula inſunt parua, ſtellarum effigie.

Lichenis genera ex Plin.

Lichenis Plinio libro XXVI. capite IIII. duo produntur genera; quæ his uerbis depingit. Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur, inde nomine inuento. Naſcitur in ſaxoſis, folio uno ab radice lato: caule uno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet & ſtigmata: teritur cum melle. Eſt aliud genus Lichenis petris tantùm adhærens, ut muſcus, qui & ipſe illinitur. Hic & ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus, & collectiones illitus. Morbum quoq; regium cum melle

ſanat

sæ cre llito, & lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortensibus abstinere. hæc Plinius. Cæterùm est herba Licheni non longè dissimilis, quæ in quercuum, aliarumq; syluestrium arborum caudicibus nascitur, in opacis præsertim syluis. hæc tamen aridior, & ambitu latior, superiore parte uirescens, inferiore uerò pallescens, maculis quibusdam referta, adeò ut formam pulmonis referat: unde plerisq; PVLMONARIA *dicta est. Utuntur hac nonnulli magis fortasse nomine, quàm ipsis uiribus freti, ad tabem, pulmonum ulcera, & cruenta sputa. Nec desunt, qui laudibus eam efferant ad uulnera sananda, ad pudendorum ulcera, & utrunq; muliebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dysentericis exhibent, & biliosa euomentibus. Est & alia herba, quæ etiam Pulmonaria uulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis proueniens, folio buglossi, aspero, hirsuto, albis maculis circumsperso. Caulem gerit hæc ineunte uere, in cuius cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in uulgari cynoglosso. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas uires tribuunt, ad pulmonis ulcera sananda. Qua in re, itemq; in sanguinis reiectione mirabili successu se eam expertum esse mihi sæpius retulit Iulianus à Marostica Teruisiensis medicus peritissimus: decoquitur enim ad medias, daturque decoctum potandum addito sacchar o: uel succus ex ea expressus serapij modo cum sacchar o paratus. Præter hæc omnia herba ipsa, & flores, quoquomodo iis tabe affectis sumantur decocta. Lichenis meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lichen, qui in petris nascitur, est uelut muscus quidem, sed neutiquam ex plantarum genere censeri potest. Sic autem nominatus uidetur, quòd lichenas seu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utranq; uerò resiccantem. Abstergentem quidem, atq; exiccantem à petra obtinet, refrigerantem uerò ab humore aqueo: nascitur enim in humidis, & grauiter olentibus saxis. Porrò quod ex talibus substantijs componitur, aduersum esse inflammationi, nihil mirum est. Cæterùm an sanguinis profluuia sistat, ut refert Dioscorides, id neutiquam dicere queo.*

Pulmonariæ depictio, & uires.

Pulmonaria alia.

Lichenis uires ex Gal.

Γαρωνυχία. PARONYCHIA. CAP. XLIX.

PARONYCHIA exiguus frutex, in petris nascens, peplo similis, minor longitudine, maioribus folijs. Illita paronychijs, atque fauis remedio est.

PARONYCHIA *non modò in saxis gignitur; sed etiam in ueterum ædificiorum parietibus; folijs peplo, aut rutæ similibus, aduersa parte pallentibus, paruisq; maculis refertis, phyllitidis uel hemionitidis modo. Hanc aliqui parietum Rutam, alij Saxifragam appellant. Copiosissima prouenit hæc in ingenti sylua, quæ in itinere est, quo Goritia discedentes petunt Labacum Carniolæ urbem, ubi & in saxis, & siccis arborum truncis frequentissima uisitur. Meminit Paronychiæ Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ita de ea scribens. Paronychia ab effectu nominata est: sanat enim paronychias, & ut refert Dioscorides, fauos quoq;. Vis eius est tenuium partium, & exiccatoria morsu uacans: talia enim sint oportet, quæ paronychias sanant. Porrò satis constat tale esse idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri postulant. Siquidem eiusmodi sunt, quæ cùm ex tertio sint ordine excalfacientium, & desiccantium, uelut & hoc, essentiæ insuper tenuium partium sunt.*

Paronychiæ consider.

Paronychiæ uires ex Gal.

Χρυσοκόμη. CHRYSOCOME. CAP. L.

CHRYSOCOME palmi altitudine fruticat: coma specie corymborum, hyssopo simili: radice hirsuta, ueratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: gustu non iniucundo, ex dulci austero. in petrosis, opacisque nascitur. Radix excalfacit, & adstringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet. contra purgationes uuluæ, decocta cum hydromelite assumitur.

QVI *Chrysocomen in Italia mihi ostenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ uiridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantùm in sui ipsius usum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, suis etiam languoribus mederi nequeat, eam & uirescere, & florescere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in communem quoq; cognitionem, & usum prodere contingat. Interim tamen, ut nostrum institutum sequamur, uires eius ex Galeno subijciam, quas ipse libro* VIII. *simplicium medicamentorum, ijs uerbis descripsit. Chrysocome uocatur & chrysites. Radix uincentes acrem simul, & adstringentem qualitates habet: quare neq; multi usus est. Vsui tamen est decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menstruæ purgationis prouocandæ uim quandam obtinet.*

Chrysocomes consid.

Vires ex Galeno.

Χρυσόγονον. CHRYSOGONVM. CAP. LI.

CHRYSOGONVM densè fruticat, quernis folijs, flore coronarij verbasci: radix vt rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atque imposita, muris aranei morsibus auxiliatur.

CHRYSOGONVM, nisi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoscuntur, & ipsum perpetuò recensendum esse putauerim: uel nobis in abditißimis naturæ hortis, ubi delitescit, inuestigandum erit. Id siquidem hactenus mihi neq; inuenire, neq; ab alijs compertum uidere licuit in Italia.

Ἑλίχρυσον. HELICHRYSVM. CAP. LII.

HELICHRYSON, quidam chrysanthemon, nonnulli & id amaranton vocát, quo deorum simulacra coronant. Ramulum habet candidum, uirentem, rectum, firmũ: folia intercedentibus spatijs angusta, abrotono similia: comam aureæ lucis, in orbem: vmbella rotunda, veluti siccis corymbis dependentibus: radice tenui. Nascitur in asperis, & torrentium alueis. Contra serpentium ictus, coxédicum dolores, vrinæ stillicidia, ruptaque, coma è vino pota opitulatur: ciet menses. Sanguinem cõcretum ventris ac vesicæ absumit, pota cum mulso: ieiunis, trium obolorum pondere, sistit destillationes, data in vino albo diluto. Vestibus inseritur, ut eas ab erodentium iniurijs tueatur.

Helichrysi cõsideratio.

HELICHRYSON copiosè prouenit in Hetruria in tenui, gracili solo, incultisq; locis, siticulosis collibus, necnon etiam in fluminum alueis. Caule constat recto, æquali, ac lignoso, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem umbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, ueluti myriophylli, uel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commodè hyeme, quod eo tempore flores deficiant, puellæ siccum Helichrysum coronamentis suis inserunt, quemadmodum & Amarantum purpureum, quod nostris Hetruscis uulgò dicitur Fioruelluto.

Fuchsij error.

Helichrysum depinxit Fuchsius in suis clarißimis de stirpium historia commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipsum deceptum suspicor, quòd ea Helichryso minimè respondere deprehendatur. Helichrysi meminit Plinius lib. XXI. capite XXV. ubi de eo disseruit his uerbis. Heliochrysum, inquit, quod alij Chrysanthemon uocant, ramulos habet candidos: folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt. qua de causa deos coronant illo. Quod diligentißimè obseruauit Ptolemæus rex Aegypti. Nascitur in frutetis.

Helichrysi uires ex Gal.

Helichrysi sub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Amarantum facultatis est incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menses cum uino pota educit: & grumos sanguinis liquare creditur, non solùm in uentre, sed & in uesica: sed tunc potius cum mulso bibenda. Et omnes simpliciter fluxiones, pota desiccat, stomacho infesta. hæc Galenus.

Amarãti purpurei mentio, & uires.

Cæterùm cùm Helichrysum tam Dioscoridi, quàm Galeno Amarantum dicatur, opportuna nobis sese offert occasio, ut hic AMARANTI purpurei, quod ut paulò antè diximus, à nostris uulgò uocatur Fioruelluto, historiam, & uires tradamus, præsertim quòd puellis gratißimum sit hyeme in suis texendis corollis, utpote quod tam recens, quàm siccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conseruet. Hoc itaq; folia profert ocimi maiora: caulem crassum, pinguem, subrubentem: florem spicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu siccatum (ut supra dictum est) asseruatur, haudquaquam tamen suum deperdit colorem. Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius lib. XXI. capite VIII. cùm sic inquit. Amaranto non dubiè uincimur. Est autem spica purpurea, uerius quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renasci. Prouenit augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumq; postquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato quoniam non marcescit. Hactenus de amaranto Plinius. Huic facultas inest (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & sicca: proinde flos eius potus

coeliacos,

cœliacos, & dyſentericos iuuat. Menſium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodeſt, præſertim ſi in pulmone, uel pectore, uas aliquod fractum fuerit.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMVM. CAP. LIII.

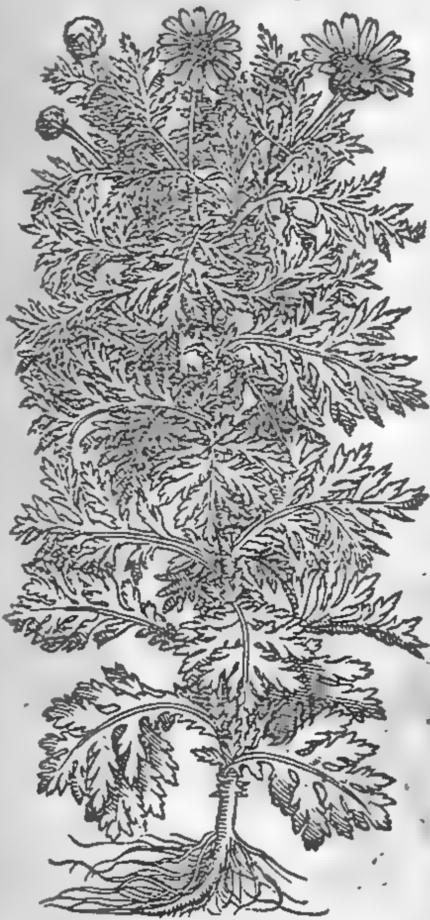

CHRYSANTHEMON aut caltha, nõnullis buphthalmos. herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & multifida folia: flores ſupra modum ſplendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit. propter oppida naſcitur. cuius caules oleris uice manduntur. Flores cum cerato triti, ſteatomata diſcutere prodũtur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, ſi ſequente longo balnei uſu, poſt exitum ebibantur.

QVANQVAM non deſunt, qui crediderint Buphthalmum, & Chryſanthemum unam, & eandem plantam eſſe, quòd paribus notis inter ſe certare uideãtur; tamen ſi particulares quædam notæ in utriſque diligenter expendantur, facilè inter has plãtas diſcrimen aliquod notari deprehendetur. Quòd cùm optimè ſciret Dioſcorides, diuerſis libris, diuerſisq; capitibus de his ſpeciatim diſſeruit. Quod utiq; minimè feciſſet, ſi compertum habuiſſet, nullam inter eas intercedere differentiam. Quæ tamen hinc cognoſci poteſt, primùm quòd Buphthalmo folia inſint fœniculo ſimilia, quæ planè capillaria conſtant: Chryſanthemo uerò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde Chryſanthemi caules in cibis mãdi aliorum olerum modo ſcribit Dioſcorides: id quod de Buphthalmo agens ſilentio præterijt. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi ſimiles: Chryſanthemo uerò luteos, & uehementer ſplendentes. Cæterùm de horum uiribus diſſerens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasq; diſcutere tradidit in uniuerſum, & affirmanter locutus. Verùm poſtea de Chryſanthemo ſcribens, huius flores, inquit, ſteatomata diſcutere produntur, particulariter, & dubiè locutus. Hæc ſanè harum plantarum manifeſta diſcrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curioſus, nimiſq; ſciolus Buphthalmum, & Chryſanthemum unam tantùm referre plantam fortè exiſtimans, omnia in Chryſanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioſcorides. quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Aſaro & Bacchari ab alijs factum eſſe in præcedentibus oſtendimus. Hoc itaq; argumento fretus crediderim ego hoc modo Chryſanthemi caput eſſe legendum. Chryſanthemon herba eſt tenera, fruticoſa. læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum ſplendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti ſteatomata diſcutere produntur. Hinc itaq;, ſic Chryſanthemi capite reſtituto, facilè patebit, quantum aberrauerint ij, qui Chryſanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chryſanthemon, cui nulla prorſus ex modò traditis reclamet nota, frequentiſsimum prouenit in Senenſi agro prope Montem nigrum oppidum ita appellatum, eſturq; ibi à ruſticis ueluti beta, & braſsica. Buphthalmum uerò etſi antea à me non uiſum in noſtris commentarijs Italica lingua conſcriptis confeſſus eſſem; ad nos tamen hoc anno uerum Patauio allatum eſſe ſuperius in ſua mentione indicauimus. quod etiam poſtea accepimus Piſis à Luca Ghino medico clariſsimo, & rei herbariæ peritiſsimo, omnibus prorſus adſtipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum eſt, ut certius auſim affirmare Chryſanthemi hiſtoriam auctam, deprauatamq; eſſe in Dioſcoride. Credidit Leonardus Fuchſius medicus doctiſsimus in ſuo de plantarum hiſtoria commentario, Chryſanthemum illud eſſe ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum naſcitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus eſſe puto, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Chryſanthemi meminiſſe Galenum in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo.

Chryſanthemi conſider.

Chryſanthemi caput reſtitutum.

Fuchſij error.

Ἀγήρατον. AGERATVM. CAP. LIIII.

AGERATON fruticoſa herba eſt, palmari longitudine aſſurgens, ſimplex, humilis, origano maximè ſimilis: vmbellam gerit, in qua flos bullis aureis emicat, helichryſo minor. Nomen ei inditum eſt, quoniam diutiſsimè flos in ſua coloris ſpecie conſeruetur. Vis decocti feruens: huius uſtæ nidor vrinam cit, & vuluæ duritias emollit.

NASCITVR

AGERATVM. AGERATVM ALIVD.

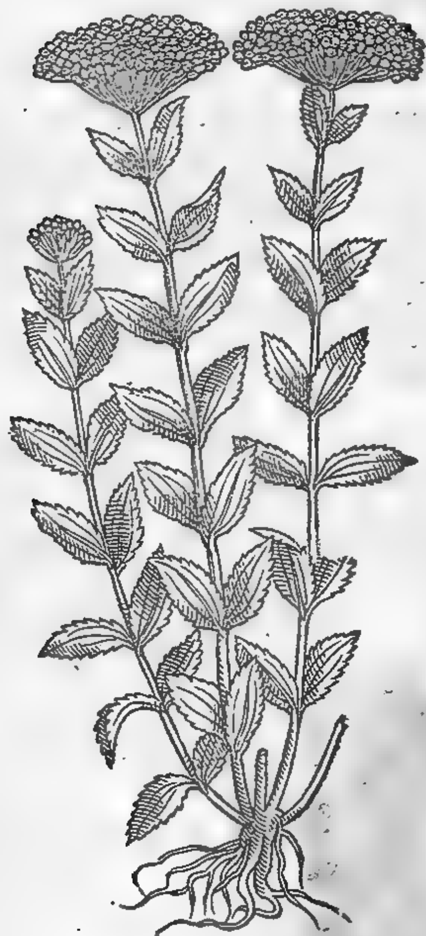

Agerati consideratio.

Vires ex Gal.

N**ASCITVR** *Ageratum paßim in uniuersa Hetruria, folijs origano proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helichrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, ut superius in Eupatorij commentatione abunde diximus. Ea à nostris Senensibus uulgò appellatur herba Giulia. Agerati uires paucis perstrinxit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo resoluit.*

Περιστερεών. VERBENACA. Eisenkraut CAP. LV.

PERISTEREON, siue verbenaca, nascitur in aquosis. Nomen ex eo duxisse uidetur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter uersari soleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adolescit. Folia è caule prodeunt incisa, & subalbida. ea singulari ramo, radiceque sola, constare sæpius inuenitur. Folia cum suilla adipe recenti, aut rosaceo imposita, vuluarum dolores finire putantur: ignem sacrum illita ex aceto reprimunt: putrida vlcera cohibent: vulnera glutinant, veteraque ex melle ad cicatricem perducunt.

Ἱερὰ βοτάνη. SACRA HERBA. CAP. LVI.

SACRA HERBA, quæ & peristereon nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiusculos, angulosos, in quibus ex interuallis folia quercus, sed minora, angustioraque, eisdem diuisuris in ambitu, colore aliquatenus cæsio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in vino pota, illitáve aduersus serpentes pollent. eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in vini veteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore, contra regium morbum bibuntur: veteres tumores, & inflammationes mitigant: sordida vlcera purgant. Tota in vino decocta, tonsillarum crustas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt si aqua spargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum folijs circundantibus: quartanis quartum. Sacram vocant herbam, quoniam multùm ad amuleta, expiationesque commendetur.

VERBENACA.

ASTRAGALVS.

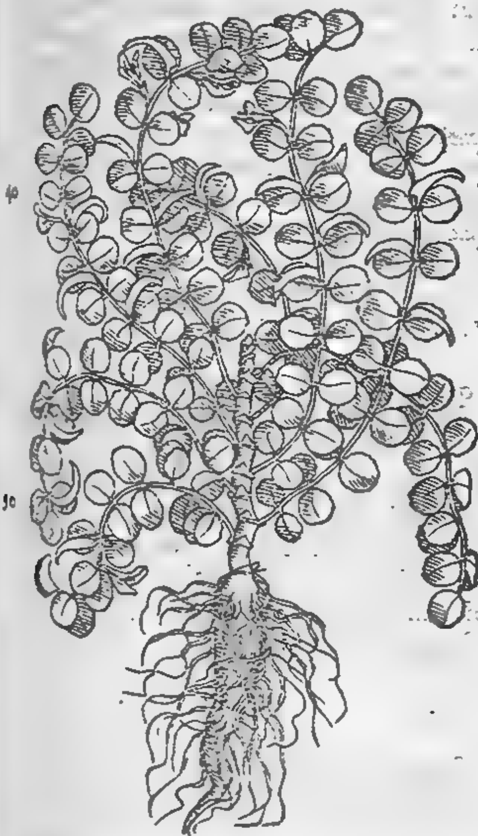

Verbenacæ conſider.

VERBENACA Hetruſcis uulgò Verminacola, alijs uerò Italis Berbena, & Berbenaca dicitur. Huius (ut ex his duobus capitibus elici poteſt) duo habentur genera, quæ hoc tantum inter ſe differunt, quòd alterum caulibus in altum attollatur, rara ex interuallis proferens folia. Alterum uerò reſupinatis caulibus humi procumbat, & numeroſioribus folijs conſtet. Nec ſanè alia inter hæc tum foliorum, tum florum deprehenditur differentia.

Fuch. error.

Hinc fit, ut in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario Fuchſium uirum alioqui eruditiſsimum, apertè erraſſe exiſtimem: quippe qui diſcriminis cauſa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioſcoride mihi nunquam licuit inuenire: quemadmodum neq; in Plinio, qui utranq; Verbenacæ ſpeciem libro XXV. capite IX. his uerbis deſcripſit. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui periſtereon, noſtri uerbenacam uocant. Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa uerritur, domus purgantur, luſtranturq;. Genera eius duo ſunt: folioſa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramulis utriusq; plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora, quàm quercus, anguſtioraq;, diuiſuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Naſcitur ubiq; in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniam utraq; eoſdem effectus habeat. Vtraq; ſortiuntur Galli, & præcinunt reſponſa. Sed magi utiq; circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint exiſtimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut ſol conſpiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli: ſiccari in umbra ſeparatim, folia, caulem, radicem. hæc Plinius. Ex quibus uerbis, ut arbitror, facilè deprehendi poteſt error Fuchſij Brunfelſium fortè ſecuti, quòd in ſuis de plant. hiſtoria commentarijs primò editis, pro Verbenaca fœmina eam plantam depinxerit, quæ à Dioſcoride, cæteriſq; antiquis ſcriptoribus Erigeron, ſiue Senecio nuncupatur, tametſi mutata ſententia libro primo de compoſitione medicamentorum in ultima methodo, rectam uerbenacam perperàm, meo iudicio, alteram ſinapi ſpeciem eſſe contendat.

Verbenacę uires ex Gal.

Cæterùm haud neſcius Galenus nullum, uel paruum inter utraſq; uerbenacas diſcrimen eſſe, breuiter de earum uiribus ſub una tantùm ſpecie diſſeruit libro VIII. ſimplicium medic. ſic inquiens. Verbenaca ideo periſtereon appellata eſt, quòd in ea periſteræ, hoc eſt, colũbæ uerſentur. Vim habet adeò deſiccantem, ut uulnera conglutinet. Et libro ſecundo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, de antiquo capitis dolore ſcribens, ſic inquit. Omnium porrò longè maximè diſcutit, & perfectè corroborat uerbenaca recta, maximè uiridis: imò & arida cùm radicibus, & ſimul cum ſerpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ iuxta aquas naſcentis radix. Quin & ipſam per ſe uerbenacam, ſi oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex craßis humoribus oborto medeberis.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALVS. CAP. LVII.

ASTRAGALVS paruus eſt à terra frutex, folijs, & ramis ciceri ſimilis: flore purpureo, paruo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices firmas habet, nigras, præduras, veluti cornua, inter ſe implicatas, guſtu adſtringentes. Naſcitur in ventoſis, opacis, & in niualibus. eo Memphis Arcadię ſcatet. Aluum ſiſtit radix in uino pota: vrinam mouet: uetuſtis vlceribus ſicca efficaciter inſpargitur: ſanguinem ſupprimit. ægrè propter duritiam tunditur.

ASTRAGALVS

Aſtragali conſideratio.

ASTRAGALVS *frequens naſcitur in agro Tridentino, in uallis Ananiæ montibus, folio ciceris maiore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, præduris, inter ſe implicatis, & guſtu adſtringentibus. Aſtragalus aliter à Plinio, quàm à Dioſcoride deſcribitur. Plinius ſiquidem libro* XXVI. *capite* VIII. *Aſtragalum his notis repræſentauit. Aſtragalus, inquit, folia habet longa, inciſuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices uilloſas, implicatas, rubras, præduras. Naſcitur in petroſis, apricis, & iiſdem niualibus, ſicut Pheneo Arcadiæ.*

Aſtragali uires ex Gal.

Meminit Aſtragali Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Aſtragalus frutex eſt exiguus, radices habens adſtrictorias: quamobrem etiam in numero eſt non inſtrenuè exiccantium. Nam ulcera uetera cicatrice obducit, & aluum fluxu tentatam ſiſtit, ſi quis in uino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus eſt in Pheneo Arcadiæ.*

Ὑάκινθος. HYACINTHVS. CAP. LVIII.

Mertz blumen

HYACINTHVS folia habet bulbi: dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem, florum purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, vt creditur, pueris cum vino albo illita, pubertatẽ coërcet, & non patitur erumpere: ſiſtit aluum pota, & vrinam impellit: phalangiorum morſibus auxiliatur. Semen adſtringentius eſt, theriacis expetitum: regium morbum emendat, cum vino potum.

Hyacinthi cõſideratio.

HYACINTHVS *in uniuerſum in campeſtribus inter ſegetes, & in ſyluis prouenit: folijs, & radicibus bulbaceis: caule dodrantali, uiridi, tenui, læuiq́; : floret cum uiolis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipſo caulis medio usq; ad ſummum purpureis circundatam floribus, qui matureſcentes ad terram incuruantur, perdurantq́; diu anteaquàm contabeſcant. Hetruſcis noſtris Hyacinthi uulgò uocantur Cipolle caninè. Flores primo ſtatim exortu noſtrates pueri colligunt ob purpurei coloris præſtantiam. Cæterùm ſcire conuenit, quòd Hyacinthus hic non eſt ille, quem ex Aiacis ſanguine editum poëtæ fabulantur, in cuius flore ipſius Aiacis nomen primis literis expreſſum legitur. Siquidem is (ut poëtæ canunt) florem profert rubentem, lilio adſimilem.*

Hyacinthi uires ex Gal.

Hyacinthi uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. *ſimp. medic. ſic inquiens. Hyacinthi radix bulboſa eſt, ordinis primi in deſiccando: ſecundi uerò completi, aut certè tertij incipientis in refrigerando. Itaq; pueros diutiſſimè ſeruare impuberes illita cum uino creditur. Semen leuiter extergit, & adſtringit: quamobrẽ & ipſe regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio quadantenus deſiccans, cæterùm in medio conſiſtens caliditatis, ac frigiditatis.*

Μήκων ῥοιάς. PAPAVER ERRATICVM. CAP. LIX.

Kornrosen oder Klapper rosen

PAPAVER erraticum, quod rhœada vocant, vere quidem in aruis cum hordeo naſcitur: flore protinus deciduo, vnde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo ſimilia ſpectantur, ſed longiora, diuiſa, ſcabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, aſper: flos ſylueſtris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, ſed quàm anemones minus: ſemen rufum: radix longa, ſubalbida, minoris digiti craſsitudine, guſtu amara. Huius capita quinque, aut ſex in vini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus ſomnus accerſendus eſt. Semina acetabuli menſura ex aqua mulſa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præſtandum mellitis placentulis, & dulciarijs libis admiſcentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes ſanant: eorundem fotu, & perfuſione ſomnus allicitur.

Μήκων ἥμερος. PAPAVER SATIVVM. CAP. LX.

Magsamen

E SATIVI papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in vſu ſit: eo etiam ex melle pro ſeſama vtuntur: thylacitin vocant. Capitulum habet longum, & ſemen candidum. Syluestre verò caput habet inſidens, demiſſumque, & nigrum ſemen: quod pithitis

PAPAVER ERRATICVM. | Magſaamen — PAPAVER SATIVVM.

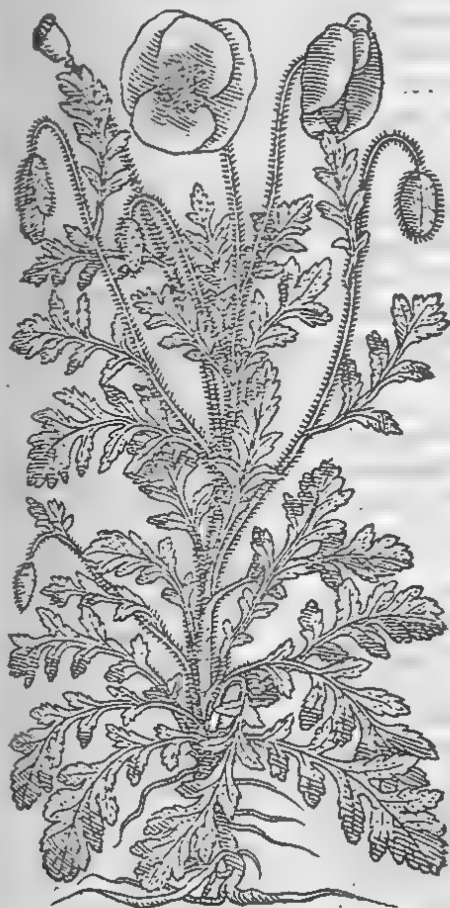

nominatur: nonnullis tamen & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lacteus ſuccus emanat. Tertium magis ſylueſtre, & ad medicinas valentius, multò his longius, productiore capitulo.

Omnium in commune natura refrigeratrix. quare ſi capita ipſa, & folia decoquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra vigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplaſmatis admiſti, ignibus ſacris, & inflammationibus proſunt. Tunduntur quoque virides, & digeruntur in paſtillos, qui ſiccati ad uſum reconduntur. Capita quoque per ſe in aqua coquuntur ad dimidias, iterumque adiecto melle, dum humor coëat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tuſsi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu, doloris leuamentum præbet. efficacius tamen redditur, addito hypociſtidis ſucco, & acacia. Papaueris nigri ſemen tritum cum vino bibitur, contra citam aluum, & fœminarum profluuia. in peruigilijs fronti, temporibusque illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat, inſpiſſat, ſiccatque. Sumptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & ſomnum allicit: tuſsi, atque cœliacorum valetudini auxiliatur: verùm ſi copioſius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum roſaceo perfuſum, efficax eſt: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco inſtillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit: igni ſacro, & vulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco. ſomnum accerſit ſubditum ſedi pro balano. Optimũ habetur graue, & denſum, guſtu amarum, odoratu ſoporiferum, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque aſperum, neque grumoſum, quod inter colandum non vt cera coëat, & in ſole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris uim conſeruet. Sed opion glaucio, gummi, aut ſylueſtris lactucæ ſucco adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo ſucco fictum, exiliter ſpirat, & aſperius ſpectatur: gummi uitiatum ſplendeſcit, & infirmum eſt. Nec deſunt, qui eò dementiæ deuenerint, vt adipem ei admiſcerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, vt Eraſiſtratus author eſt, uſum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium vitijs infundi uetans, quoniam uiſus aciem hebetaret, & ſoporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, ſi non adulteraretur. Mneſidemus uſum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum ſomnum conueniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia eſſe experimento deprehenduntur: ſiquidem effectus, uirium huiuſce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit ſcriptis mandare, quónam

Opium. i. ſuccus ex papauere. Safft von magſamen

modo is excipiatur succus. Aliqui capita ipsa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terentesque in mortario digerunt in pastillos: id meconium uocatur, multùm opio ignauius. Porrò opij faciundi ratio hæc est. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrymam exeuntem digito in concham abstergere: nec multò pòst redire, ut concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiam offenditur, in uetere pila teri debet, & in pastillos cogi. cùm tamen inciditur, retrocedendum est, ne uestibus succus deradatur.

Papaueris erratici consideratio.

SPECTANTVR *Maio mense Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis adeò numerosa, ut deceptis oculis, campi uideantur coccineis uelaminibus uestiti. Horum flores non desunt, qui affirment lateris dolori, qui Græcis* πλευρῖτις *dicitur, mirificè mederi: in quem usum eos siccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipsorum florum recentum succo ter, aut quater iterato diluto, serapium conficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquunt, sumuntque in cibum caseo, & butyro admistis. Nec mirum sanè, cùm etiam Theophrasti ætate (ut ipse scriptum reliquit lib. IX. cap. XIII. de plantarum historia) eadem sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus. Papauer erraticum uocatum non absimile intubo erratico constat: quare in usum uenit cibarium. Nascitur in aruis potissimum inter bordea. Florem rufum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque uiridius etiam. purgat inferius. hæc Theophrastus.*

Papaueris satiui consideratio.

Sed iam de Papauere satiuo, siue domestico nobis disserendum est. Videtur Dioscorides cum satiuo duo syluestris Papaueris genera tradidisse, et hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Qua in re animaduertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur, quòd omnes hæ papauerum species ab agricolis seruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem sententia, hortense appellauit Dioscorides, quod albo constat semine, quoniam hoc frequentius in uiridarijs, & hortis prope ædes seritur. Cætera uerò syluestria nominauit, non quòd sponte, & per se nascantur (seruntur enim omnia) sed quòd asperiora, hirsutioraque proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, asperumque proferant semen: quòd denique serantur in campestribus segetum, & leguminum modo. Rem autem se ita habere testari uidetur Plinius libro XIX. capite VIII. cùm sic inquit. Papaueris satiui tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ouo inhærens, ubi inferiorem crustam apio, githáque cereali sapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhœam uocãt Græci, id nostri erraticum dicunt. Sponte quidẽ, sed in aruis cum hordeo maximè nascitur. hactenus Plinius. Papauere candido passim abundat Hetruria. Vtrisque uerò nigris scatet uniuersa Insubrium tellus: sed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt ualles, ubi Papauera hæc copiosè seruntur in campis, & inter legumina, præsertim inter fabas. Ibi siquidem eius semine uescuntur homines, immisto placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidem hasce placentas ad saturitatem usque: nec ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortasse uidebitur) diuturniore somno capiuntur, neque ueternosi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, superioremque Austriam incolunt, in ueternum incurrunt: etsi oleum è nigri papaueris semine expressum in cibis continuè assumant, oliuarum olei uice. Ea demum experientia fecit, ut intrepidè quandoque ausus sim Papaueris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentißimis febribus ad sitim extinguendam, somnumque conciliandum etiã largiùs exhibere. Hinc præterea factum est, ut eum metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admonitiones incusserant, & ingesserant.

Papaueris succi, siue Opij facultas.

Cæterùm ex incisis Papauerum capitibus opos, siue succus manat, qui in Opium uocatum addensatur, ut scitè docuit Dioscorides. Et quanuis Opium quarto excessu frigidum statuatur; tamen si ex sapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoscuntur, opium nostri usus (quantum equidem deprehendere potui) non modò gustu amarum percipitur; sed etiam acre, adeò ut paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi posse putauerim, calidißimas illi inesse qualitates. Cuius rei fidem augere potest, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen subeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruere uelim, eorum iudicio rem hanc æstimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentißimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraque facultas in opium facilè mutatur ex glaucij adulteratione, quod illi sæpius admiscent, ut Dioscorides adnotauit. Illudque argumento esse potest, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non est illud uerum & legitimum è lacryma, quæ ex inciso papaueris capite exierit, concretum, sed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum succo confectum est: idque meconium uocatum erit, opio longè deterius.

Papauerũ uires ex Gal.

Papauerum uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quòd scilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domesticum, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ sunt præter has species syluestris papaueris: alterum uelut incidentem calycem sustinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac squalidius. Ab hoc succus defluit, atque hinc est, quòd hanc speciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria est. Cæterùm satiui semen, quod & thylacite cognominant, mediocriter somnum conciliat, uisu candidum: proinde pani ipsum inspergunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quod primo loco recensuimus, cuius florem celeriter decidere posuimus, ualidius semen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxiè solo uti poßit, sicut satiuo siue domestico melli admiscens. Admodum uerò, si ita sumptum sit, somnum conciliat. Cæterùm pusillum eius inspergunt ijs, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atque placentis, panibusque. Porrò tertio loco

tio loco dicti semen atrum etiam medicamentosum est, admodum refrigerans. At quod quarto loco positum est, omnium est medicatissimum, tum in semine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in succo. Validè enim refrigerat, ad stuporem usq;, & mortem perducens. quare medici quò probè eo utantur medicamentis miscẽtes, frigiditatis uehementiam retundunt. Est enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo mistionem facere oporteat, non est præsentis tractationis proprium. Et lib. II. de comp. medic. secundum locos, de dolore capitis agens citra manifestas causas oborto, ita de opio disserit. Raro, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cùm uidelicet præ doloris uehementia homo de uita periclitatur. Quanquã et tunc solidæ partes ex eius usu offendantur, adeò ut post hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò ut debilem oculum reddiderint, & uisus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: uelut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunq; ad uehemẽtem aurium dolorem ex papaueris succo sunt composita. Idem Galenus lib. III. eiusdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, sic inquit. Pharmaca ex papaueris succo omnia sensum stupefaciũt: & ob id sanè necessariò cogimur ipsis uti ubi nullum aliud mitigatiuum opem tulit. hæc Galenus. Ex quibus sanè omnibus admoniti esse debent medici, ne temerè, aut inconsultè ad usum opij se conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, administrandumq; sit, ex ipso Galeno colligi potest, libro VIII. de comp. pharmacorum secundum locos; ubi ita scriptum reliquit. Calefacientia miscentur, quæ refrigerantium stupefactionem deducere possunt, cùm illa ipsa per se tardi transitus existant. Hæc igitur ubi quis inaudiuerit, quantitatem consideret simplicium pharmacorum, quæ in compositiones miscentur. Ex hac enim sciet num magis, an minus efficere poßit compositum pharmacum, ea quæ promittit. Si namq; refrigerantia plura apparuerint, sensum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipsa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi uerò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipsum pharmacum, innocentius autem reddetur. Nosse enim oportet, corpora uiuentium mortificationi simile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoscyamo, & mandragora compositorum pharmacorum usu: nimirum causis dolorem infligentibus insensibilibus factis, & multi sanè qui aßiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. LXI.

PAPAVER ceratites, id est, corniculatum, folia habet candida, hirsuta, verbasco similia, in ambitu syluestris papaueris more serrata: caule non dissimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, vnde nomen mutuatur: semine papaueris, pusillo, nigroque: radice per summa cespitum, nigra, crassa. nascitur in maritimis, & asperis. Radici ea vis inest, vt in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu sanet. prodest his, qui crassa quædam, & araneosa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat semen, acetabulo in aqua mulsa poto. Crustas emarginant, illita ex oleo folia floresq;: argema ac nubeculas iumentorum, perunctas abstergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari existimarunt, falsi quadam foliorum cognatione.

Μήκων ἀφρώδης. PAPAVER SPVMEVM. CAP. LXII.

ALIVD Papaueris genus aphrodes, id est, spumeum vocatur, ab alijs heracleum, caule dodrantali: folijs admodum paruis, radiculæ similibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba est, & spumea tota: radice in summo cespite. Legitur æstate semen, cùm integrè adoleuit, deciditque exiccatum. Datum acetabuli mensura in aqua mulsa, vomitione expurgat. priuatim huiusmodi purgatio, comitialibus prodest.

PAPAVER corniculatum in maritimis nostris Senensibus Crassetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergesto saxoso litoris tractu, ubi sæpius ipsum legimus, frequentißimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis nascitur, sed quod potißimùm in hortis, & uiridarijs ad publicum omnium commodum, & spectaculum fuerit satum. Huius meminit Theophrastus libro IX. capite XIIII. de plantarum historia, sic inquiens. Papaueris quoq; syluestris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum est, folio constans uerbasci Papaueris corniculati consider.

nigri, sed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per summaq; cespitum: fructus inflexi, ut corniculi figurantur. Legitur circa messes. Aluum purgare potest: folium albuginem ouibus aufert. nascatur iuxta mare, saxosis locis. hæc ille. Credidere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe uocatur, fieri è corniculati Papaueris succo. Verùm ij (ut Dioscorides est author) procul dubio decipiuntur. Cæterùm Papauer spumeum, quod aliqui heracleum uocant, nondum mihi compertum est, neq; etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum ostenderet. Quo fit, ut ipsum quoq; inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt. Veruntamen non mihi uidetur silentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapsus, in Papaueris spumei mentione lib. xx. cap. xix. Quippe qui huius papaueris folia speciem passerum auium repræsentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiusdem nominis Græci significatione. Στρούθιον enim Græcis non modò passerem auiculam significat; sed & plantam eam, quam Latini radiculam, siue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioscorides, non autem auiculis, quas passeres Latini dicunt, Papaueris spumei folia similia reddidit. Quemadmodum & Theophrastus, qui de eo loco citato ita scriptum reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio constat struthij, hoc est radiculæ, qua linteis candorem conciliant: radice candida, in summa terræ eunte: fructu albo. Huius radix purgat superius nata est. Non desunt, qui contra comitiales ea utuntur in uino mulso. hæc Theophrastus. Papaueris corniculati meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, de eius uiribus in hunc modum disserens. Papauer corniculatum nominatum quidem est à semine leuem inuersionem habente, ueluti & fœnum græcum, ut bois cornu uideatur esse simile. Vocatur porrò à quibusdam paralium, quandoquidem ut plurimùm iuxta mare nascitur. Vim habet incidendi, & abstergendi. Itaq; radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores sordida admodum, & maligna ulcera iuuant. Sed ab his abstinere oportet, ulceribus iam expurgatis: adeò enim abstergere ualent, ut & puræ quoq; carnis nonnihil eliquent. Hoc uirium robore non sordes duntaxat, sed & crustam ulceribus detrahit. Papauer uerò Herculeum, quod & aphrodes, hoc est, spumeum uocatur, eo quòd totum sit candidum, & spumosum, exile est. Semen habet pituitam expurgans.

Papauer spumeum.

Plinij lapsus.

Papaueris corniculati uires ex Gal.

Ὑπήκοον. HYPECOVM. CAP. LXIII.

HYPECOON, aliqui hypopheon vocant. nascitur in segetibus, aruisque, folijs rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris succo.

HYPECOVM ijs facilè sese offeret, qui inter segetes, & legumina ipsum perquirere non grauabuntur. Hoc pro syluestri ruta olim Petrus Spezzalancia Clesij uallis Ananiæ oppidi pharmacopola compater meus, mihi ostendere solebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus, caulibus exiguis, mollibus, leuibusq;: floribus luteis, tenuibus: capitulis tenui inuolucro contectis, atro intus semine. Meminit huius Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis: Hypecoon, inquit, refrigerandi uim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum absit à papauere.

Hypecoi consideratio.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS, SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIIII.

Bilsam krant

HYOSCYAMVS frutex est caules emittens crassos: folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, scutulis septi seminum plenis, ut papaueris. Tres eius differentiæ. Vna semine nigro, floribus penè purpureis, smilacis folijs, cytinis præduris & spinosis. Alterius semen subflauum ut irionis, flores lutei, folia & siliquæ simpliciores. ambo insaniam gignunt, & soporem: ideo in communi usu damnantur. Tertium genus, ut quod mitissimum esset, medici recepere: pingue, lanuginosum, molle, candidi floris seminisque, in maritimis ruderibusque nascens. cuius occasio si non adsit, rursum usurpari oportet. niger, ut deterrimus, improbatur. Recenti semine, caulibus, folijsque tusis succus in sole exprimitur, & exiccato humore, usus ad annum usque prorogatur: nam facilè corruptionem sentit. Extrahitur etiam ex sicco semine separatim in aqua calida tuso, & expresso. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est, & magis dolores finit. Contusa herba recens, addita trimestri farina, digeritur in pastillos, & reconditur. Liqua-

mentum

HYOSCYAMVS.

mentum primum, & quod à ſicco ſemine exemptum eſt, collyrijs, quæ doloris ſenſum auferunt, commodiſsimè inſeri ſolent. contra acutas, calidasq; fluxiones, dolores aurium, atque uuluæ mala proſunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum pedum, cæterarumque partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tuſsi, deſtillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra menſium abundantiam, & erumpentem aliunde ſanguinem, oboli pondere cum papaueris ſemine, & aqua mulſa bibitur: podagris ſubuenit: teſtibus inflatis, mammiſque tumentibus à partu, tritum ex uino illinitur. Alijs quoque cataplaſmatis, quæ doloris leuamētum præſtant, admiſceri ſolet. Folia omnibus medicamentis dolorem ſedantibus, per ſeſe, & ex polenta utiliſsimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum uino terna, quaternáve pota ſanant algidas febres, quas epialos uocant. Cocta olerum modo folia, ſi acetabuli menſura manduntur, mediocrem inſaniam gignunt. idem efficere tradunt, ſi colo ulcus ſentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

Hyoſcyami conſideratio.

E T S I *tria Dioſcoridi Hyoſcyami tradantur genera; id tamen ſolùm mihi uidere licuit, quod aureum florem profert, & ſemen in uaſculis ſubflauum potius, quàm nigrum: nam reliqua, quanquam diligenter inquiſiuerim, qui mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Hyoſcyami meminit Scribonius Largus, inquiens. Altercum, quod Græcis hyoſcyamus uocatur, qui biberint, capitis grauitate, & uenarum diſtentione laborant, menteq; abalienantur cum quadam uerborum altercatione: unde & nomen apud Latinos. Hoc idem equidem teſtari poſſum, quòd uiderim in Ananiæ uallis montibus pueros, qui Hyoſcyami ſemen comederant, adeò deſipientes factos, ut parentes, & uicini eos crederent à cacodæmonibus uexatos eſſe. Hinc eſt, quòd eius regionis incolæ Hyoſcyamum uulgari ſermone appellant Diſturbio, ut quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ ſemen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo pòſt tempore pereunt, quemadmodum & piſces. Hyoſcyamus uidetur Græcis dicta, quaſi faba ſuilla: propterea quòd (ut Helianus inquit) huius herbæ paſtu reſoluantur, & conuellantur apri. Sed remedium nouere, aquas enim ſtatim adeunt, & cancros uenantur, atq; ita protinus ſaluti reſtituuntur. Hyoſcyami uires recenſuit Galenus libro VIII. ſimplicium medicament. his uerbis. Hyoſcyamus, cui ſemen atrum eſt, inſaniam, ac ſoporem affert. Huic autem is, cui ſemen mediocriter flauum eſt, propinquam facultatem obtinet. Verùm utrique fugiendi ſunt, ut inutiles, & uenenoſi ſeu deleterij. Cæterùm cuius ſemen, ac flos candidus eſt, ad ſanationes uel maximè idoneus eſt, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidē, cui ſemen eſt nigrum, mediocriter purpureus eſt: eius uerò, cui eſt ſubflauum, leuiter mâli colorem refert.*

Hyoſcyami uires ex Gal.

PSYLLIVM.

ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. LXV.

P S Y L L I O N folijs eſt coronopo non diſsimilibus, hirſutis, longioribus. ſarmentoſa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribúsve conuolutis in cacumine capitulis: in his ſemine duro, nigro, pulicum ſimili, unde & nomen. in aruis, & incultis naſcitur.

Vis ei ad refrigerandum, inspissandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum rosaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico, illitum ex aceto medetur. Teritur acetabuli mensura, & in aquæ sextario madefactum, ubi concreuit aqua, illinitur: siquidem uehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit. contra ignes sacros efficax est. Fama est, si uirens domum importetur, non sinere in ea pulices gigni. Cum adipe tusum sordida ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, expurgat. Succus uermiculosis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodest.

Psyllij consideratio.

PSYLLIVM, quod & Pulicariam herbam nuncupant, ubiq; ferè prouenit, sed in maritimis frequentius. Seplasiæ semen recondunt ad glutinosos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam sitim, læuigandamq; linguam, & faucium scabritiem, in ardentissimis febribus utuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam.

Psyllij uires ex Mesue.

Psyllij uires retulit Mesues inter ea medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ubi hæc ad sensum saltem habet. Psyllium de his est, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius seminis tria habentur genera, candicans, subflauum, & ad purpuram uergens. Præstantius perfectè maturum, ponderosum, & quod in aquam demissum statim imum petit. Contrarijs constat cùm uiribus, tum substantijs: ea siquidem, quæ in medulla continetur, calida est, & sicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, septicæ, & deleteriæ facultatis. Quæ uerò in cortice residet, teste Rufo, infrigidat, humectatq; tertio excessu. Infunditur psyllij semen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tandiu, quousq; aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à seminibus, & admiscetur oleo, aut syrupo uiolaceo. hoc enim modo psyllium potu aluum mirificè emollit, & deijcit. Verùm si frixum prius semen rosaceo admistum eodem modo agitetur, tunc sumptum dysentericis remedio est, & cæteris alui fluoribus, præsertimq; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hausto superueniunt, sed præcipuè acri, quale est scammonium. Cæterùm maximè animaduertendum est, ne Psyllij semen (id quod tamen detestantur recentiorum quidam) tusum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari substantia, uentriculum, & intestina exulcerat: iecur, & sanguinem inflammat, & omnia deniq; uiscera lædit. Integri seminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum bilem deijcit: eaq; propter ardentissimis febribus, intolerabili siti, inflammatis ualde spiritibus, & faucium, & pectoris asperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni sacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodest capite dolentibus fronti impositum, si tamen dolor à causa calida fuerit excitatus. Hæc ex Mesue decerpsimus.

Psyllij uires ex Galeno.

Psyllij uires paucis perstrinxit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Psyllij semen admodum utile est, ex secundo refrigerantium ordine: in desiccando uerò, & humectando medium quodammodo est, & symmetrum.

Στρύχνος κηπαῖος. SOLANVM HORTENSE. CAP. LXVI.

HORTENSE Solanum frutex est cibis idoneus, exilis, pusillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, uiridi, qui post maturitatem nigricat, aut fuluescit. herba innocentis gustus. Natura ei refrigerandi: quare folia vlceribus quæ serpunt, & ignibus sacris, conuenienter cum polline polentæ illinuntur: ægilopia, capitisque dolores, trita & imposita per se sanant: æstuanti stomacho auxiliantur: parotidas cum sale detrita illitu discutiunt. Valet succus eius aduersus ignem sacrũ, atque vlcera quæ serpunt, cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma: ad ægilopas cum pane: infantium adustioni, quam syriasin vocant, cum rosaceo perfusus proficit: in collyrijs, aquæ vel oui vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori instillatus prodest. mensium abundantiam sistit in vellere subditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo subactus, & linteo appositus, ægilopijs præsentaneo est remedio.

Στρύχνος ἁλικάκαβος. SOLANVM HALICACABVM. CAP. LXVII.

EST ET aliud Solanum, quod peculiari nomine halicacabon, aut physalida, id est vesicariam vocant, folijs antedicto similibus, verùm latioribus: cuius caules, postea-

les, poſteaquàm adoleuerunt, prona terram ſpectant: folliculis orbiculatis, veſiculis ſimilibus, in quibus ſemen continet fuluum, rotundum, læue, acinorum vuæ figura: quo coronarij vtuntur, corollis intexentes. Vim, vſumque hortenſis ſolani habet: verùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, ſemine poto, & vrinam pellit. Ex utraque herba ſuccus extrahitur, qui ſiccatus in vmbra recõditur, ad eadem valens.

SOLANVM HALICACABVM.

SOLANVM SOMNIFERVM.

Στρύχνος ὑπνωτικός. SOLANVM SOMNIFERVM. CAP. LXVIII.

Solanvm ſomniferum, aliqui etiam halicacabon appellant, fruticat multis ramis, denſis, caudicoſis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæque mali ſimilium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, ſubrubro cortice veſtita. naſcitur in ſaxis, non procul à mari. Radicis cortex, in vino drachmæ pondere potus, ſomnificam vim habet, opio mitiorem. Semen vehementer vrinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: ſi quid numero adijciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio eſt aqua copioſa mulſa, potui data. Succus paſtillis inſeritur, & medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent. decoctus in vino, ſi in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis ſuccus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

Στρύχνος μανικός. SOLANVM FVRIOSVM. CAP. LXIX.

Solanvm manicon aliqui perſion, alij thryon appellauere. Huic folium erucæ ſimile, maius aliquantò, ſatis acantho, quem pæderota vocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, vlnæ altitudine adoleſcentes: caput in cacumine oliuæ figura, ſed vt platani pilulæ hirſutius, verùm maius, latiuſque: florem nigrum: poſtquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis conſtans, ſimilibus hederæ corymbis, vt vuæ mollibus: radice firmatur candida, craſſa, caua, cubitali. gignitur in montibus, vento perflatis, & platanetis. Radix drachmæ vnius pondere pota ex vino, facit ſpecies vanas, imaginesque non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres vſque dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſiùs pota, & vomitione reiecta.

Solani generũ consider.

E QVATVOR Solani generibus, quæ hic à Dioscoride describuntur, etsi in commentarijs, quos antea Italico sermone conscripsi, me duo tantùm genera nouisse prodiderim, hortense scilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Vesicariam uocant; hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Pisis ad nos misit uir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocorneliensis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo respondere uidetur. Verum quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non uidisse fateor. Cæterùm errant, mea quidem sententia, qui eam plantam, quam herbariorum uulgus Solatrum maius nominat, Veneti uerò uulgò Herba bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse existimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametsi eius baccæ largiùs sumptæ interficiant, facto inexpugnabili somno, ut quandoq; accidit pueris, qui discriminis ignari eas uuæ uice deuorarunt. Vnde quamuis hæ plantæ uiribus conuenire possint; facie tamen inter se maximè distant.

Solatrum

Fuchsij error.

Horum sententiæ adstipulatus est Fuchsius medicus alioqui peritissimus, in suo magno de stirpium historia commentario. Sed cùm in hoc se manifestè errasse deprehendisset, in suo postea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras reposuit, eamq; Mandragoræ speciem uoluit esse, quam Dioscorides Morion uocari tradit, lapsus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora siquidem nomine Morion, folia fert mandragoræ mari similia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis summum. Id quod manifestum præbet indicium, hanc perpetuò caule uiduam esse, quemadmodum cætera mandragoræ genera. nam pediculi, quibus mandragoræ fructus sustinentur, caules dici non possunt. Hinc itaq; fit, ut plantam hanc, quæ uulgò Bella donna uocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cùm hæc folia emittat hortensi Solano maiora, palmi mensuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis, bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimò crediderim ego, hanc esse Solani quintam speciem, antiquis scriptoribus incompertam. Nam, quantum equidem longa experientia comperi, uaria ac diuersa Solani reperiuntur genera.

Solani historia ex Theophrasto.

Somnifici, & manici Solani meminit Theophrastus lib. IX. cap. XII. de plantarum historia, sic inquiens. Solanorum genera duo. Alterum somnificum, radice rubra, sanguinis modo, sed candida cùm siccescit: fructu coccorubriore: folio tithymalo simili, aut malo dulci, sed piloso, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodum, & in uino meraculo madefacientes dant, atque ita dormire faciunt. Nascitur in rupibus, & faucibus, atq; sepulchris. Alterum genus insanire facit. id alij Bryoron uocant, alij perisson. Constat radice candida, & longa ad cubitum, atq; caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus, si ut quis ludat, seq; pulcherrimum putet, placuerit: at si magis insaniat uis, drachmis duabus opus est: sin autem nunquam insania solui malueris, tres dabis: & quatuor, si interimendum sit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, sed maius, atque pilosius: nec fructui platani absimile constat.

Vesicariæ genus aliud.

Est & aliud Vesicariæ genus, quod hac tempestate scenas, attegias, tuguria, & pergulas inumbrat: quinetiam ædium fenestras topiario opere contexit, & opacat. Constat hæc folijs oblongis, per ambitum laciniatis: floribus candidis, è quibus uesiculæ prodeunt, in quibus semen includitur album, pisi similitudine, in cuius medio ueluti humani cordis effigies uisitur, obsignata nigro colore. Nec sine ratione id à natura factum conijci potest, quod fortasse huiusce cordis nota nobis insinuet, hanc stirpem ad cordis affectus maximè præstare. quemadmodum & in Echio herba contra uiperarum morsus celeberrima, semen uiperinis capitibus simile procreauit.

Stramonia.

Refertur etiámnum inter Solani genera alia quædam planta STRAMONIA multis uocata, adeò Solano similis, ut nil aliud, quàm ipsum repræsentet, uerùm eius folia opium redolent. Flores, qui suauem lilij odorem spirant, gerit hæc albos, æmulos conuoluuli illius, qui compluribus rei herbariæ imperitis Ligustrum falsò dicitur. Fructus ei circunquaq; spinosus, umbilicatusq;, colore uiridi. Folia solanum quadantenus referunt, maiora tamen. Quo factum est, ut quidam existimauerint, hanc uiribus solano non dissimilibus præditam esse.

Solanorũ uires ex Gal.

Solani singulis generibus uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Solanum esculentum, quod in hortis nascitur, notum est omnibus, utunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adstringi postulant: potest enim hæc duo ordine secundo. Cæterorum uerò non esculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uuæ tum figura, tum magnitudine adsimilem: quo etiam ad coronas utuntur. Alterum autem fruticosum, ὑπνωτικὸν, hoc est, somnificum: & tertium est præter hæc, quod μανικόν, id est, furiosum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortensi solano simile est, fructum habens ciendæ urinæ idoneum: proinde multis compositis facultatibus, quæ ad iecur, ad uesicam, & renes accommodantur, miscetur. Solani uerò somnifici cortex radicis, si cum uino bibatur, somnum accersit drachmæ pondere sumptus. Sed & ad cætera quoq; papaueris succo persimilis est: nisi quòd eousque imbecillior est, ut ipse tertij habeatur ordinis refrigerantium, cùm hic in quarto sit constitutus. Huius solani semen urinam ciendi uim habet. Verùm si plus duodecim corymbis hauseris, dementiam furiámue adsciscet. Porrò quod reliquum est ex dictis Solanis, ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile est. Nam si quatuor eius drachmæ sumptæ fuerint, mortem inferent: si pauciores insaniam. Vna certè innoxiè sumitur: cæterùm nec ipsa utile quid obtinet. Verùm si foris corpori emplastri modo illinatur, ulcera maligna, & depascentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus est, desiccans secundo ordine iam completo, & tertio incipiente: refrigerans uerò secundo incipiente.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. LXX.

DORYCNION Crateuas halicacabon, aut caleam vocat. frutex oleæ nuper prodeunti similis. Nascitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: folijs oleæ similibus colore, mi-

muſculis, firmioribus, præter modum ſcabris: flore candido: ſiliquis in cacumine, ceu ciceris, denſis, rotundis: quinis intus aut ſenis ſeminibus, exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, verſicoloribus. radix ad digiti craſsitudinem, & cubiti longitudinem adoleſcit. Id ſomniferum eſſe conſtat. Copioſius hauſtũ mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, ſemen in amatoria expeti.

Dorycnij cõſideratio.

DORYCNIVM, *Crateuæ teſtimonio, inter ſaxa in maritimis naſcitur, folijs cùm forma, tum etiam colore oleæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipſum inuenire, aut inuentum uidere: quanuis in eo quoq; inquirendo multum laboris inſumpſerim. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium eſſe eam Veſicariam, quæ ſemine eſt rotundo, albo, macula cordis effigie inſignito: cuius hiſtoriam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur.*

Vires ex Galeno.

Dorycnij meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Dorycnium temperamento papaueri ſimile eſt, & mandragoræ, & ijs qui ſic refrigerandi uim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem ſoporem conciliat: largius uerò ſumptum interimit.

MANDRAGORA MAS. Alraun

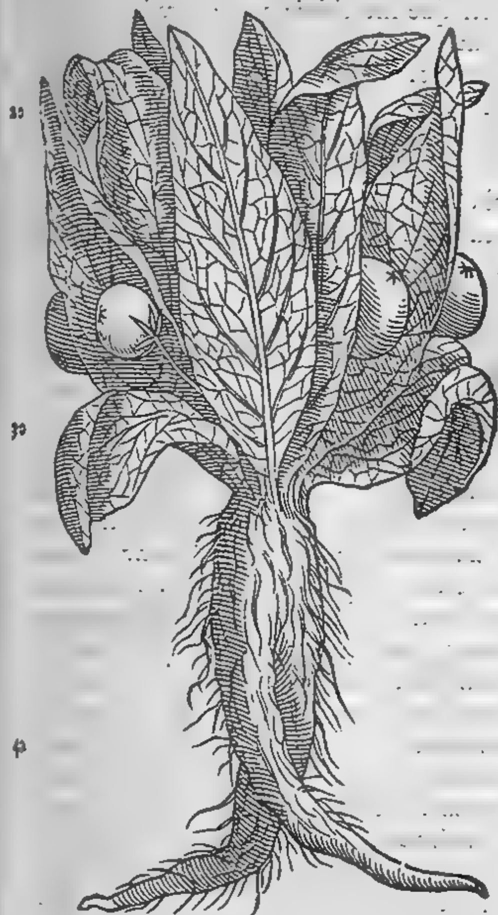

MANDRAGORA FOEMINA.

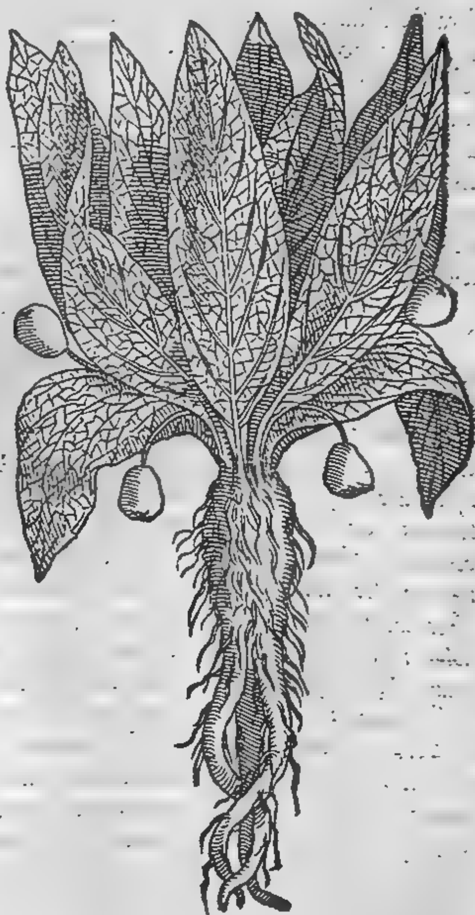

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXI.

MANDRAGORAM, aliqui antimelum, alij circæam vocant, quoniam videatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera. niger, quæ fœmina exiſtimatur, thridacias appellatus, anguſtioribus folijs, ac minoribus quàm lactucæ, viroſis ac graueolentibus, in terra ſparſis: mâla gerit ſorbis ſimilia, pallida, odorata, in quibus ſemen veluti pyrorum: radicibus inhæret bene magnis, binis, terniſve, inter ſe conuolutis, nigris foris, intus albis, craſſo cortice veſtitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur, nonnullis morion vocitatur. huius folia magna, alba, lata, læuia vt betæ: mâla quàm alterius duplò maiora, colore in crocum inclinante, iucundè cum grauitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones ſoporantur: radix alterius ſimilis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuſo, & prælis ſubiecto: qui inſolatus, vbi concreuerit, fictili reconditur. Mâlis quoque ſuccus depromitur, ſed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad vſum ſuſpenditur. Aliqui radices in vino ad tertias coquunt, & defæcatum ius ſeruant, cyathóque vno utuntur in

tur in peruigilijs, & doloribus, & ante sectiones, vstionesque, ne sentiantur. Succus duobus obolis ex mulso potus, vt ueratrum, per vomitiones bilem atram, pituitamque extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, pessis quoque emollientibus, admiscetur: semioboli pondere inditus, per se menses, & partus expellit: subditus sedi pro balano, somnificus est. Radix ebur emollire fertur, quæ senis horis cum eo decocta fit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam ipsum facilè præstat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas vlcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, suppurationes, strumas, & tubercula discutiunt: stigmata sine exulceratione delent, si quinis, senísve diebus sensim perfricentur. Folia seruantur in murijs eosdem ad vsus. Trita radix ignibus sacris ex aceto, & serpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: strumas, atque tubercula cum aqua dissipat: articulorum cruciatus, cum polenta sedat. Fit citra coctionem vinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam coniiciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui secari, aut amburi debent, vt antè dictum est: siquidem nullo tunc afficiuntur dolore, sed veterno quodam pressi torpescunt. Mâla soporem afferunt olfactu, & etiam si mandantur: item expressus ex eis succus. nimio tamen odore percussi, obmutescunt. Semen mâlorum potum vuluas purgat: appositumque cum sulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia sistit. Scarificata, punctisque multifariam aperta radice erumpens lacryma, cauo vase recipitur. Liquamentúm autem succo lācteo præstantius est. sed non vbique, vt experientia docet, radices lacteum succum delacrymant. Alium tradunt esse mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta specus enatum: folijs albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis est, & candida, paulò maior palmo, pollicemque crassitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obsonióve drachmæ pondere deuoratam, vsum rationis intercipere. obdormiscit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, sensus impos, ternis quaternísve, ex quo data est, horis. Hac medici vtuntur cùm scindendi, vrendíve necessitas adest. Antidotum esse volunt radicem, cum manico solano potam.

Mandragoræ utriusq; cõsideratio.

MANDRAGORAE utrunque genus frequens nascitur in compluribus Italiæ locis, præsertim in Apulis Gargano monte, unde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in uiridarijs spectaculi gratia. etenim Neapoli, Romæ, & Venetijs utranq; Mandragoram in hortis & uasis fictilibus satam uidimus. Sed profectò uanum ac fabulosum est, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræsentent, ut ignarum uulgus, & simplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam persuasum est, eas effodi haudquaquam posse, nisi cum magno uitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita uoce periclitentur, pereantq; fossores. Quippe

Mandragoræ humana forma factitia.

radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impostores, ac nebulones quidam uenales circunferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ sunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc uirentibus tam uirorum, quàm mulierum formas infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, ubi pilos exoriri uolunt: deinde facta scrobe tandiu tenui sabulo obruunt, quousq; grana illa radices emittant: id quod fiet uiginti ad summum dierum spatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantq; ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius sanè rei certam fidem facere possum, quòd cùm Romæ essem, impostorem quendam circunforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras imposturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias sibi comparabat Mandragoras: quarum complures mihi demonstrauit, asserens unam tantùm interdum diuitibus uendidisse quinq; & uiginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati & saluti quantum possumus consulimus, hæc silentio haudquaquam inuoluenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimento, & uitæ sæpe discrimine homines ab his impostoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui ut antiquorum quoq; autoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagoram uocasse Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere uoluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuisse. quippe quòd in uniuersum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad terram bifurcatæ proueniant, adeò ut crura hominum modo habere uideantur. Quapropter si eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mâli instar super folia ad terram procumbentia breui pediculo appensus, parum à radice desit, hominis, cui brachia desint, effigiem quadantenus repræsentant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, uel pauci sunt, qui rectè acceperint. Quin potius pleriq; huius sententiæ ignari adducti sunt, ut Pythagoræ, & Columellæ id maximè uitio uerterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioscorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta specus proueniens, qui mihi ostenderet in Italia, hactenus reperi neminem. Brasauolus, itemq; Fuchsius Hermolaum immeritò, meo quidem iudicio, damnant, quòd uerum hunc

Hermolai tutela.

in ea sententia fuisse uelint, ut putauerit mâla illa, quæ Insubribus MELANZANE uulgò uocantur, nostris uerò Hetruscis Petranciani, esse huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, eius uerba abunde testari poterunt, quæ in suis corollarijs de Morio ita scripta inuenio. De Morio, inquit, mandragora nihil habeo quod addi possit ijs, quæ à Dioscoride notantur. Sed quoniam mala terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem subeunt, quæ uulgò Melanzana uocitamus, hoc est, ut ipse puto,

ala inſana: de quibus nihil ueteribus ſcriptum fuiſſe iam deſino mirari, quòd multa huiuſmodi reperio, ſicut hercle alia quondam fuere, quæ modò uel ignorantur, uel certè non habentur. Mala ergo inſana è frutice uulgari ſunt, paſſim naſcente, ut melones, & cucurbitæ: pari quoque cultu, folijs propè ficulneis: flore oblongo, ſpecioſo, candido. Manditur uulgò pomum ex oleo, ſale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad uerbum Hermolaus. Ex quibus equidē omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperàm tum Braſauolus, tum Fuchſius hac in re Barbarum inſimulauerunt. Sunt è noſtratibus, qui Malis inſanis ueſcantur ad uenerem excitandam. Quod fortè ideo præſtant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumacia exiſtunt. Verùm cùm frequentius manduntur (ut teſtis eſt Auicenna) biliosos generant humores. Quinetiam pariunt uiſcerum obſtructiones, carcinomata, elephantiaſin, capitis dolores, triſtitiam, & iecinoris & lienis infarctus: unde poſtea diuturnæ prouenunt febres, & habitus malus. Hinc itaq; fit, ut Auerroem mirari ſubeat, quòd libro v. collectaneorum, mala inſana commendauerit ſuo quodam modo parata. Mâlorum inſanorũ uires.

Iam & aliud horum genus importari cœpit, preſſum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more ſectum, colore primùm uiridi, deinde ubi maturitatem ſenſerit, in quibuſdam plantis aureum, in quibuſdam uerò rubeum uiſitur. Ideoq; uulgò appellantur POMI *d'oro, hoc eſt, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa.* Mâla aurea.

Mandragoræ uires deſcripſit Galenus libro VII. *ſimp. medic. his uerbis. Mandragora uincentem habet facultatem refrigeratoriã, adeò ut tertij ſit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiuſdam particeps eſt, & in pomis humiditatis: proinde ſoporem conciliandi uim ea habent. Radicis cortex, cùm ſit ualentiſſimus, non tantùm refrigerat; ſed & deſiccat. reliquum quod intus eſt, imbecillum exiſtit.* Mandragoræ uires ex Galeno.

ACONITVM PRIMVM.

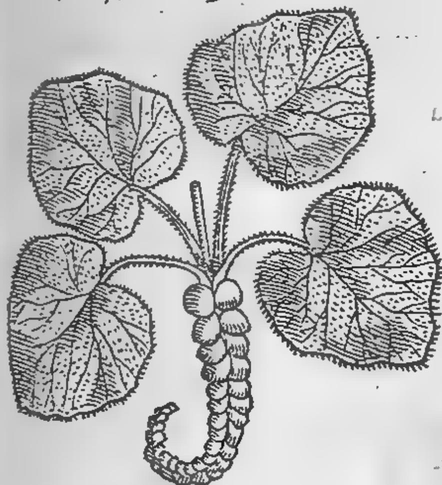

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. LXXII.

ACONITVM, aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij theriophonon uocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & ſubhirſuta: caulẽ palmo altum: radix ſcorpij caudam æmulatur, & alabaſtri modo ſplendet. Torpeſcunt, ut fama eſt, ſcorpiones

ACONITVM SECVNDVM.

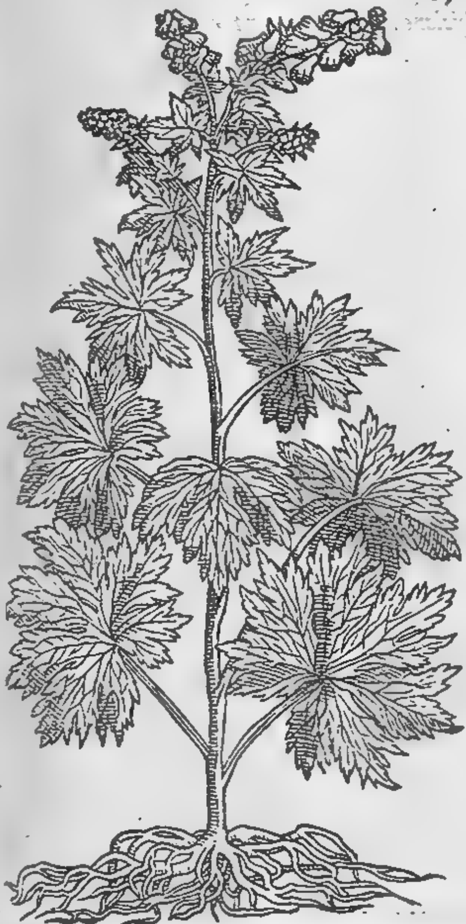

ACONITVM TERTIVM.

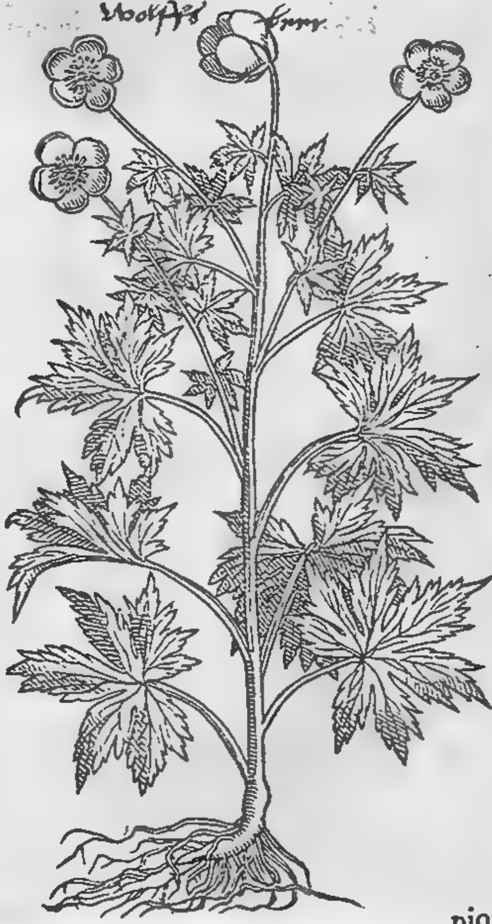

ACONITVM QVARTVM.

piones admota radice, stupentq; : qui rursum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamẽtis leuandi doloris gratia adijcitur. Enecat pantheras, sues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

Ἀκόνιτον ἕτερον. ACONITVM ALTERVM. CAP. LXXIII.

EST ET alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alij lycoctonon appellant. Huius genera sunt tria: vnum, quo utuntur uenatores: alia duo in usum suum uertere medici. è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Istinis exilit, à priore distans, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diuisura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo similem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: semen in siliquis oblongis recõdit: radices in modum squillæ marinæ cirrorum nigrescunt. Quibus ad uenationem luporum utuntur: insertæ siquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

Aconiti genera, & consideratio.

Dioscoridis locus suspectus.

DVO DIOSCORIDI *produntur Aconiti genera, quanquam postremum triplici distinguit differentia. Primum, quòd pardos enecet, Pardalianchen: alterum uerò, quòd canes, lupósq; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq; uocari ait. Hoc (ut diximus) in tria genera distribuit: ueruntamen postremum tantùm describens, duorum priorum historiam, & uires silentio præterijt. Quo fit, ut Hermolai, & Marcelli sententiam probandam putem: qui non temerè quidem suspicãtur, in altero capite plura desiderari, quibus & priorum historia, & quónam pacto tum medici, tum uenatores ijs antiquitus uterentur, palàm fieret. Huius diminutæ lectionis illud non parum suspicionem auget, quòd in tertio genere, quod Ponticum appellauit, nihil sit ab ipso Dioscoride prætermissum. ex quo quis fortè conijcere potest, in cæteris quoq; eum quicquam non prætermisisse. Tertium hoc genus paßim in Italia omnibus ferè montibus nascitur, folijs quæ platanũ quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum serratis, albis quibusdam maculis respersis: caule filicis, bicubitali: floribus subluteis, acutis galericulis facie similibus: è quibus siliquæ prodeunt, semen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus ijsdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non dißimilibus, longè tamen maioribus, adeò ut syluestres rosas hic æquet amplitudine. Hoc Tridentini montes scatent, ubi rura nõ modò Lupariam, sed et Vulpariam ipsum paßim nominant, utpote quod præter lupos, uulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles, & mures, & omnia deniq; animalia, quæ suo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo uenatores pantheras, & pardos interficiunt, sæpius legimus in Tridentinis montibus. Huius generis est & illud, quo utuntur quidam in Romano, et Neapolitano agro, lupis eo tantùm cædem procurantes. Radices eius pluries uenales uidimus Romæ in Aurelio ponte iuxta molem Adriani: quandoquidẽ non desunt, qui eas expetant, ad mures, canes, & lupos enecandos. Primi generis Aconiti, quod thelyphonum uocant, meminit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi ita scribit. Thelyphonum, quod alij scorpionem appellant, quia radicem scorpioni similem habet, admotum, scorpionem occidere tradunt: & eum reuiuiscere posse, si elleboro candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad summam omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus folium, uel radicula imponatur. Proficit potum contra scorpionum ictum. Folium habet cyclamino simile: radicem, ut dictum est, scorpionis effigie. Nascitur graminis modo, & geniculis constat. loca amat umbrosa. Quòd si uera sint, quæ de scorpione narrantur, iam & reliqua eiusmodi haudquaquam incredibilia, & fabulosa dici debent. Hæc Theophrastus de thelyphono. qui alterius quoque Aconiti mentionem fecit cap. XVI. eiusdem uoluminis, sic inquiens. Aconitum nascitur in Creta, atq; Zacyntho: sed plurimum, optimumq; in Heraclia Ponti. Constat id folio intubaceo, radice tum specie, tum colore nuci proxima. um illam mortiferam in hac esse, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ est, non humilis materiæ: herba ea breuis est, & nihil superuacui habens, sed frumento similis: semen non spiceum. Nascitur ubiq;, & non in Aconis solùm, à quibus habet appellationem: is autem uicus est Periandinorum. Amat autem loca potißimùm saxosa. Pascitur eo neq; pecus, neq; ullum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio uti. Hæc ille de secundo Aconiti genere. quod duorum alterum Dioscoridis esse potest, & illud fortasse, quod (ut ipse inquit) in usum suum uertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cùm eodem loco paulò pòst hæc uerba subdit. Alud quoq; uenenum unum durantem*

narrant

[illegible] enecandi sortiens compertum affirmant: esse nanq; radiculam quandam, quæ eodem die possit occidere: folium hanc habere ellebori, notamq; omnibus esse. hactenus Theophrastus. In quo nihil moueor, quòd huic Aconito, quod tertium suspicor, ueratri folia tribuerit. nam & Dioscorides nigro ueratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Fuchsius in suis claris de stirpium historia commentarijs, primi generis Aconitum eam plantam esse censet, quam herbariorum uulgus HERBAM *Paris appellat. Sed is planè, mea sententia, aberrat: siquidem hæc uno tantùm constat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor excipiunt folia, eodem ambitu, crucis instar patentia, sanguineæ uirgæ simillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis summitatem, sed hæc minima sunt, & longiuscula: in quorum medio purpureus, uinosusq; exit globulus, acino uuæ similis, in quo semen concluditur album, minutum, copiosumq;, halicacabi modo. Radix, quæ illi subest tenuis, in capillares ferè particulas dissecta, pallescit, nulla scorpionis caudæ effigie, nec alabastri modo aliqua ex parte nitet, ut primum Aconiti genus à Dioscoride repræsentatur: cuius folia (ut etiam Plinius lib.* XXVII. *cap.* IIII. *est autor) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri similia sunt, nunquam, quod uiderim, in caulis medio suam habent originem, sed statim ab ipsa radice exeunt, hirsuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod sciam, à rei herbariæ scriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino semen colligitur, cui non modò nulla deleteria uis inest; sed etiam contra ueneficia præstantissimum est medicamentum. Noui enim ego quosdam, quorum aliqui morborum diuturnitate, alij uerò ueneficijs semistulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ semine ad uigesimum usque diem in puluerem hausto drachmæ pondere, pristinæ sanitati omnino restitutos esse.* Fuchsij error. Herba Paris.

Porrò idem Fuchsius in suis paradoxis nil aliud Aconitum esse putat Mauritanis, & præsertim Auicennæ, quàm Napellus. Qua in re rursus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe quòd reperio Auicennam de utroq; Aconiti genere scriptitasse, & alterum appellasse strangulatorem adib, alterum uerò strangulatorem leopardi, quæ nomina eadem sunt, quæ apud Græcos lycoctonos, & pardalianches: atq; eundem prius magna differentia speciatim de Napello egisse constat. Fuchsij error alius.

Præterea NAPELLUS *radicem Aconitis longè dissimilem profert: sicuti & folia, quæ potius artemisiam, quàm cyclaminum, & platanum referunt. Flores idem edit purpureos, qui anteaquàm dehiscant, mortui hominis caluariam repræsentant, dehiscentes uerò pandunt sese urticæ mortuæ modo. Caules ei bicubitales, & aliquando maiores: semen paruum, nigrum, corniculis conclusum breuibus. Quæ certè omnia & harum plantarum discrimen apertè ostendunt, simul & Fuchsij sententiam refellunt. Hinc itaq; colligendum putauerim, Aconitum cuiusq; generis nullam habere cum Napello cognationem. Napelli uis in necandis hominibus adeò immanis, sæuaq; existit, ut nullis ferè antidotis occurri possit, nisi quàm primùm, & statim succurratur, quod tamen Aconitum sumentibus non euenit. Napelli immanitatem uidimus nos Romæ anno à Christo nato* 1524. *mense nouembri in Capitolio Clementis* VII. *Pont. max. anno primo. Nam cùm decreuisset experiri olei cuiusdam præstantissimi uires, quod Gregorius Carauita Bononiensis chirurgicus tunc præceptor meus contra deleteria medicamenta, & uenenosorum animalium quoruncunq; morsus parauerat, iussit Pontifex uenenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerāt, quò suorum facinorum pœnas luerent, laqueo uitam finire, ut in ijs olei huius experimentum fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli sumpserat dulciarijs panibus cōmixtum, pontificij medici statim oleo inungendum præbent, qui post tertium diem sæpius oleo perunctus euasit incolumis: quanquā non sine magna formidabilium symptomatū accessione. Alterum uerò, cui longè minus uenenati panis exhibuerant, oleo inungi uetant, ut assumpti ueneni effectum, sæuitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidē paucis post horis obijt infelix, ijs omnibus incōmodis, cruciatibus, et symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello prouenire scribit Auicenna.* Napelli historia, & uires.

Cæterùm idem quoq; Fuchsius loco supra citato Leoniceni testimonio nixus in Auicennam acerrimè inuehitur: nec sanè eum, ut nostri recentiores, principem, sed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui eius sectantur doctrinam. quippe quòd Auicenna scripserit (ut ipse inquit) Napellum perniciosum esse uenenum: mox subdiderit, quòd linitum, & bibitum delet albaras cutanei morbi genus. Qua in re non possum non admirari Fuchsium uirum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum scriptorem paulò acrius & immodestius egerit. Hominum enim eruditorum partes esse semper existimaui, etsi eas usquequaque seruare non potuerim, ut non uanis contentionibus, neque conuitijs aliorum scripta refellant, sed rationibus, ijsq; probatissimis, præsertim cùm eos accusant, qui multis antè seculis è uita decesserunt, nec amplius à calumnijs se tueri possunt. Qui præterea considerare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius sit authoris lapsus, an interpretis, aut librarij, anteaquàm ullum iurgijs potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum sectis, quarum uni magis quàm alteri addictus esse nolo, mihi quidem non uidetur existimandum, quòd Auicenna uir sanè singulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus nostris maximè commendatus, eodem in loco sibi omnino contraria scripserit in ueneno tam sæuo, cui exitiales formidandasq; uires tribuit. Cuius rei firmissimum præbet indicium scriptura Auicennæ ab Andrea Bellunensi castigata, in qua nusquam legitur Napellum bibitum albaras delere, sed quòd hoc efficit quædam eius confectio in potu sumpta. Verba enim Auicennæ secundum castigationem Bellunensis ita sonant. Napellus delet albaras linitum, sicut & confectio eius dicta alberzacali in potu sumpta. Ex quibus uerbis plura mihi sese offerunt conijcienda, ut tuear Auicennam, aut quòd confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeò antidotis correcta sit, ut non solùm necem non inferre possit, sed ne tantillum quidem obesse. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè est, quem Auicenna appellat Napellum Moysi, aliqui uerò Antoram. quandoquidem hæc planta antidotum sit admodum efficax contra Napelli uenenum, præsertim quòd dicat Auicenna, inesse similiter huic plantæ uim ad albaras, & lepras: aut in eadem confectione fortasse mus ille interponitur, qui Napelli radicibus uictitat, à nobis pluries inuentus in Ananiensibus monti- Auicennæ defensio.

ſſ bus,

bus, quòd etiam mus iste Napellus Moysi ab Auicenna dicatur, quoniam iisdem contra Napelli uenenum polleat uiribus, quibus & eiusdem nominis planta. Hæc fortaßis fusius, quàm decebat, persecuti sumus. Sed tamen eo consilio id libenter fecimus, primùm ut quantum per nos fieri posset, Auicenna à calumnia uindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem quod de ijs omnibus sentio, qui optimos etiam quosque authores, præsertim Arabas, lacerant ac discerpunt, quorum plerisq; magna est habenda gratia: tantum abest ut eos odio perpetuo prosequi debeant. Verùm cur id faciant, non uideo, nisi quòd tutum sit in mortuos inuehi, quando hodie pauci sint, qui eos tueri uelint. Ceterùm existimarunt Manardus Ferrariensis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis uocatum inter se differant. Sed quantum & isti uiri grauißimi aberrauerint, inferius libro sexto in toxici mentione latius ostendemus.

Aconiti uires ex Galeno.

Aconitorum uires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaq; in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa sedem idoneum est. Herbæ uerò radix ad hæc utilis est. Quod autem Lycoctonon uocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos, interficere consueuit.

Κώνειον. CICVTA. CAP. LXXIIII.

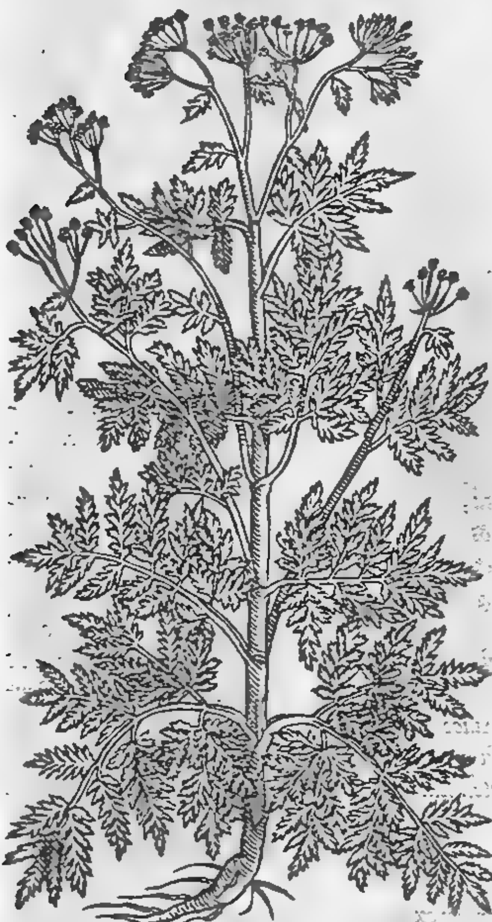

CICVTA caulem edit geniculatum, vt fœniculi, grandem: folia ferulæ, angustiora, graui odoratu: rami, mox vmbellæ in summo prodeunt: flores quoq; albicantes, & semen aniso candidius: radice non alta, concaua. Cicutæ lethale venenum inest, suaque vi refrigeratoria necat. Remedio est vini meraculi potus. Succus exprimitur contusis cacuminibus, priusquàm semina, & comæ siccescant; qui sole densatur in pastillos. Multus ad medendi rationem vsus est aridi: commodè miscetur collyrijs, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes sacros, & vlcera quæ serpunt, illitu restinguit. Herba cum coma trita, & testibus circumlita, libidinum imaginationes in somno compescit; sed genitale resoluit: lac puerperarum mammis apposita extinguit: in virginitate mammas coërcet, & increscere non patitur. pueris præstat, vt eorum testiculi cibum non sentientes intabescant. Efficacissima uis Creticæ, Megarensi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia nascenti.

Cicutæ consideratio.

CICVTA uulgaris notitiæ est planta, utpote quæ plerunque prope urbium, & oppidorum mœnia proueniat, ferulæ adsimilis, odore tamen admodum graui. Maxima uis Cicutæ, ut Plinius refert, quæ nascitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ: In Græcia uerò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm in Italia constat Cicutam non adeò exitialem esse. Eam in Hetruria si asini depascantur, profundißimo somno, & torpore capiuntur, ita ut non tantùm stupidi, sed planè mortui uideantur. Id quod aliquando rusticos huius rei ignaros fefellit: nam dum asinis, quos mortuos credebant, pellem ad usum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis asini experrecti sunt, non sine magno excoriantium terrore, atq; ingenti spectantium risu.

Cicutæ uires ex Galeno.

Cicutæ breuiter meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi tantùm omnibus notum esse scribit, quòd ea extremè refrigerantis sit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, Cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipsa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit uidere, ut latius libro sexto explicabimus, in quibusdam, qui imprudenter Cicutæ radices pastinacæ uice decoctas comederant.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. LXXV.

SMILAX à Græcis, taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiusdem figura. in Italia, & Narbonensi Gallia Hispaniæ contermina nascens. Auiculæ quæ italicæ taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint easdem homines, alui profluuio corripiuntur. Narbonæ tam præsentis est veneni, vt si qui dormiant sub ea, aut in eius vmbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, vt ab ea caueamus.

TAXVS.

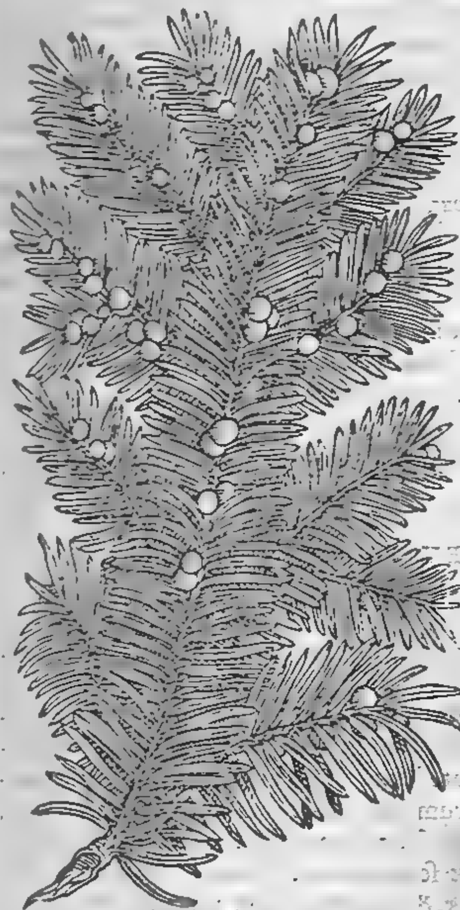

Taxi consideratio.

NASCITVR Taxus frequens in Ananiæ uallis montibus, saxosis ac præruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè dissimilis uisitur: quanquam hæc illarũ proceritatem non nisi rarissimè æquet. Baccas fert rubentes, agrifolij modo, dulces, uinosasq́;: quas quandoq; mandentes tum pastores, tum qui in syluis arbores cædunt, statim in febres incidunt, & dysenterici fiunt, sanguine & spiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufescat, quàm plurimis intercursantibus uenis, incorruptaq́; sit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præsertim concinnandis mensis, & hastis, telisq́; conficiendis. Quamobrem Germani huius arboris asseres ad sua construenda hypocausta non exigua sibi comparant pecunia. Taxi meminit Theophrastus lib. III. cap. X. de plant. histor. sic inquiens. Taxus quoq; genere simplex, procera, auctu insignis, similisq́; abieti, nisi quòd nõ pariter excelsa, magisq́; alis sinuata est: folio quoq; abieti similis, sed pinguior, molliorq́; ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno, aut puniceo cõstat: quæ autem in Ida, flauo admodũ, & cedro simili. propter quod uendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrũ uenundent. Totum enim cor esse, cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breues, graciles, per summaq́; cespitum. rara hæc circa Idam. At in Macedonia, Arcadiaq́; uel fructum abunde proferre, rotundum, faba paulò maiorem, colore rufum, tactu mollem. Aiunt, quòd si iumẽta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, suauisq́; est, atq; innoxius. hactenus Theophrastus. Cuius sentẽtiæ illud obstare uidetur, quòd nostra Taxus fructum ferat non innoxium, ut ipse ait, sed noxium, ut suprà diximus. Taxi Plinius quoq; meminit lib. XVI. cap. X. ubi de ea ita scribit. Abieti, & piceæ similis etiámnum aspectu est Taxus, minus uirens, gracilisq́;, & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, uenenum inest. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis uocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis ueneni, ut si qui dormiant sub ea, cibúmue capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur. hæc Plinius. Foliorũ fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides libro sexto, ubi de noxijs medicamentis pertractat. quò cùm peruentum fuerit, de ijs diffusius nobis disserẽdum erit. Taxi uires quàm paucis reddidit Galenus libro VIII. simplicium medic. sic inquiens. Smilax, aut taxus arbor est uenenosæ facultatis.

Taxi historia ex Theophr.

Ex Plinio.

Taxi uires ex Galeno.

APOCYNVM.

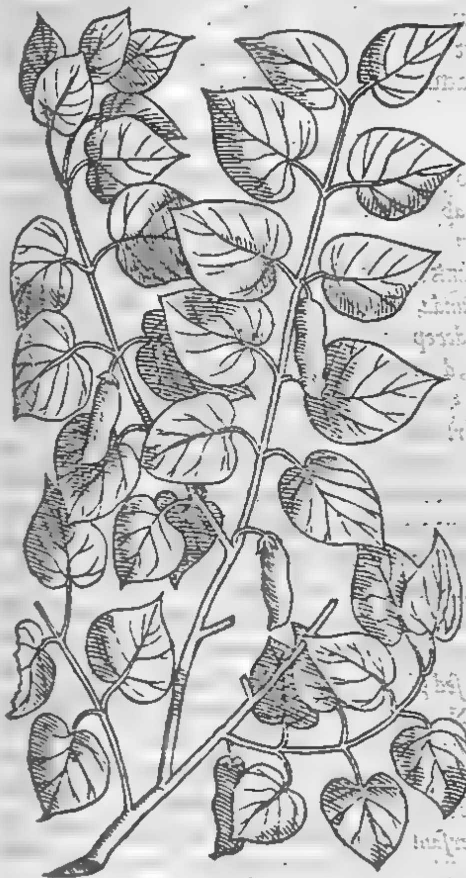

Ἀπόκυνον. APOCYNVM. CAP. LXXVI.

APOCYNON, siue cynocrambe, brassica canina, frutex est longis uiticulis constans, malè olentibus, lentis, uitiliumque modo obsequiosis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamẽ, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo succo turget. Siliquæ ceu fabarum, folliculari specie, digiti longitudine protenduntur: semine intus duro, paruo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes, & pantheras enecant, in cibo data, & protinus eorum coxendices resoluunt.

Apocyni consideratio.

APOCYNON, *quod & Braßicam caninam appellant, etsi iandiu mihi quidem incognita fuerit, adeò ut inter alias incompertas stirpes in amplißimo naturæ uiridario posteris reliquerim explorandam; hoc tamen anno è Pisis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocorneliensis duas ad me misit plantas, quarũ una per omnia Dioscoridis Apocynon repræsentat. Scribit enim uir ille, duas à quodam nobili amico siliquas dono accepisse è Syria allatas, quarum alteri inscriptum erat Periploca repens, alteri uerò Periploca non repens, fortasse quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has siliquas rhododendri siliquis admodum fuisse similes: inter quas tamẽ hæc erat differentia, quòd repentis Periplocæ siliqua ea sanè longitudine constabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius uerò breuior. E' longiori sata plantam prouenisse ait, quæ nõ modò humi repit; sed & arbores quantúmuis proceras scandit: è breuiori uerò aliam, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraq; porrò non minus lacte turget, ut scribit, quàm tithymali omne genus: uerùm id repenti omnino album inesse: non repenti uerò subcroceum. Hinc itaq; fit, ut huic uiro planè subscribam, et alteram, cui omnes prorsus notæ adamußim adstipulari uidentur, Apocynon esse certò credam. Neq; hanc facilè mutabo sententiam, nisi aliam plantam proferri uidero, quæ clarioribus notis, quàm hæc, cuius picturam exhibemus, Apocyni faciem exprimat.*

Apocyni uires ex Gal.

Apocyni uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, sicut Lycoctonon lupos. Est autem hominibus uenenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida est non instrenuè, non tamen proportione desiccat. Itaq; illita admodum digerentis est facultatis.*

Νήριον, ἢ Ῥοδόδενδρον. NERIVM, SEV RHODODENDRVM. CAP. LXXVII.

NERION aliqui rhododaphnen, alij rhododendron vocant. frutex est vulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala folijs, crasſioribusque: flore in rosam conformato: fructu amygdalæ simili, corniculato, qui patefactus quandam lanosam naturam ostendit, spinarum pappos repræsentantem: radice longa, acuta, lignosa, gustanti salsa. nascitur in amœnis, maritimis, & secus amnes. Flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis venena sunt: hominibus verò contra serpentium morsus præsidia, è vino pota, eò magis ruta addita. Imbecillę etiam animantes, vt pecus, & capræ, si aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

Nerij cõsideratio.

NERIVM, *quòd flores rosarum effigie proferat, laurinisq; folijs constet, Græcorum quidam* Rhododendron, *alij* Rhododaphnen *appellant. Italis* Oleandro *uulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis nostris. Planta est lauri facie, spectabilis, & usu non iniucunda, præsertim cùm roseis emicat floribus. Horum similitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius sub asini metamorphosi, dum rosas quæreret, quarum pastu in pristinam formam restituendus erat. Nam cùm procul uidisset Nerium suis floribus refertum, ratus eos esse ueras rosas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, ut parum defuerit, quin eas primo occursu imprudens deuorarit. Verùm is, ut qui in plantarum historia, & uiribus earum indagandis diligentißimus author extitit, non immemor Nerij flores depastos asinis uenenum præsentaneum esse, ita deceptus labra submouit, demißisq; ad terram auribus abijt.*

Nerij uires ex Galeno.

Nerij uires descripsit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Nerium, aut Rhododaphne notus omnibus est frutex. Foris quidem corpori illitus, discutiendi uim obtinet. Intrò autem in corpus aßumptus, perniciosus, ac uenenosus non tantum hominibus est; sed plerisq; etiam pecudibus. hæc Galenus.*

Conciliatio Dioscoridis cum Gal.

Quæ maximè repugnant Dioscoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra serpentium uenenosorum morsus. Nisi dicere uelimus, quòd Nerium sumptum secundum Galenum sit hominibus nõ demorsis perniciosum: secundum uerò Dioscoridem idem ijs remedio sit, quos serpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (ut inquit Auicenna) à cane rabido demorsis medentur, & euphorbium à scorpionibus ictis, & alia deniq; lethalia medicamenta alijs item uenenis aduersantur, ut inferius libro sexto latius dicetur. Siquidem mihi non uidetur uerisimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioscorides in simplicium materia omnium facilè princeps.

Μύκητες. FVNGI. LXXVIII.

FVNGORVM differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales ſunt. Multis de cauſis venenoſi gignuntur, vbi videlicet clauus ferreus, in quo ſit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut ſi iuxta ſerpentis cauernam, arboréſve, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales ſunt, neſcio quod ſtrigmentum, concretamque pituitam, terraque eruti, quàm celerrimè computreſcunt, atque marcore vitiantur. Sed qui veneno imbuti non ſunt, ſuauem in iuribus gratiam habent: largius tamen ſumpti nocent, & ægrius concocti ſtrangulant, aut choleram morbum citant. Remedio eſt nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut feruefactæ ſatureiæ, aut origani iuſculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiuſdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, ſed ægrè diſſoluuntur, cùm magna ex parte integri ipſi cum recrementis alui deijciantur.

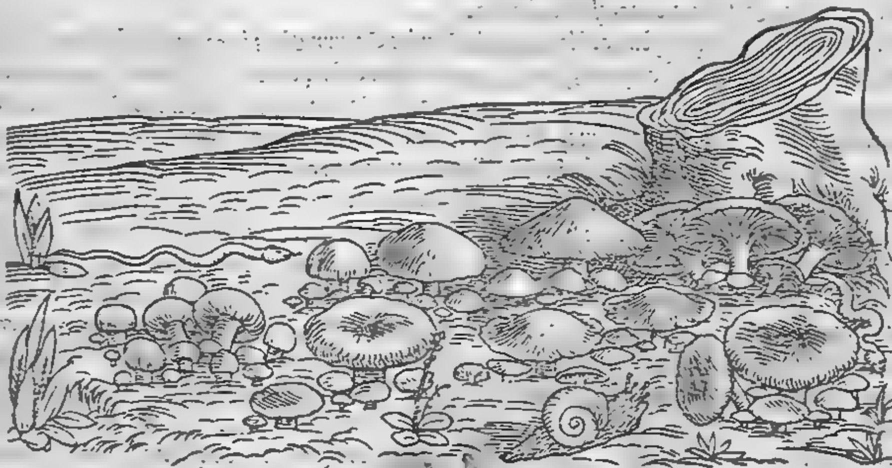

TAMETSI duo tantùm Fungorum genera hic uideatur recenſere Dioſcorides, ad fungos duntaxat innoxios, & perniciales reſpiciens; tamen, ut omnibus palàm eſt, plura ac diuerſa eorum, quæ in cibis expetuntur, diſcrimina notantur. Horum inter omnes Italiæ regiones feraciſsima eſt Hetruria, ubi illi Fungi cæteros antecellunt, qui uulgò dicuntur Prignoli: ij ſiquidem ſingulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neq; ſolùm odorem eximium ſpirant, guſtuq; gratiſsimi ſunt; ſed etiam omnino innocui habentur. Secundum uerò locum apud noſtros Hetruſcos tenent ij, qui uulgò Porcini, hoc eſt, ſuilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, et oleo uel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti ſunt, quòd in ſuo genere pernicioſi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterùm periculoſi ac malefici à peritis, & oculatis uiris facilè dignoſcuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntúrq; decoquendi. Nam cultello diſſecti illicò (ut Plinius inquit) dilutus eis aduenit rubor, rancidus ſubinde aſpectus, liuidus intus color, rimoſa ſtria, pallidum per ambitum labrum: poſtremò accedit nigredo, & ita protinus computreſcunt. Quamobrem rectè ſcribit Auicenna libro IIII. fen VI. eos nocentiores eſſe, qui nigri, uel uirides, uel in nigro purpuraſcentes uiſuntur. Proinde amens quidem, & planè ſtupidus, & ſtupes fuerit is, qui tam repentinas mutationes uiderit, & non cognouerit his notis eorum uirus pateſieri. Sed accidit plerunq;, ut illos potiſsimùm Fungi interimant, aut ſaltem in magnum diſcrimen adducant, qui eos ſuper ferrea craticula, aut prunis, calentibusq; cineribus aſſatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non ſecentur, non tam facilè cognoſci poſſunt, ut ij qui diſſecti parantur. Ad hæc non ſemper officiunt Fungi, quòd per ſe lethiferi ſint, ſed quòd copioſius, quàm par ſit, ingerantur. Quandoquidem cùm lenti admodum, craſsiſsimiq; ſucci exiſtant, arteriarum oſcula uſqueadeò obſtruunt, ut concluſis intus ſpiritibus ſuffocent. Quod cùm probè norint agreſtes in Hetruria mulieres, rariſsimè fungos mandunt, niſi allio, & pipere adiectis. Aſſeruantur Fungi muria, præſertim qui uulgò Porcini dicuntur: nanq; hoc modo parati innocentiores redduntur amiſſo lentore. Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur; ut ij qui nobis uulgò appellantur Prataiuoli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manne, Ordinali, Parigiole, Veſcie di lupo, & complura alia, quæ, cùm nihil uel parum ad rem faciant, ſilentio inuoluenda duximus. Cæterùm Fungi non tantùm humi prouenıunt, ſed et in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo uacant (dummodo non ſint arbores noxiæ) quòd è cortice proſiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec ſerpentis cadauer ſubeſſe poteſt. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innaſcuntur in Ananienſibus montibus triginta librarum pondere, aureò colore, per ambitum diſſecti, in cibis gratiſsimi, nullo amarore præditi, licet agaricus ab eadem arbore productus ſit amariſsimus. Hic certè mirari ſubit, quòd tanta hominibus inceſſerit gulæ libido, luxus, & incontinentia, ut adeò inconſultò, auideq; fungis ueſcantur, in quibus ſæpius immatura mors deliteſcit. Tanta hodie interceſsit gratia Fungis cum menſis in Italia, ubi eorum frequentiſsimus eſt uſus, ut Neapoli inuenti ſint lapides, qui defoſsi, & in cellis uinarijs translati, terra aliquantulum operti, et ſubinde tepida aqua inſperſi, intra quatriduũ fungos non ingratos procreant. Hos et Romæ, et Neapoli uidimus, ubi magna ſeruantur diligentia, nempe

Fungorũ genera, & conſideratio.

Fungorũ alia genera.

Fungi lucernarum.

quorum merito quolibet tempore fungos edant. Sunt & lucernarum Fungi, qui in ellychnio fiunt, præsertim cùm aër humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur. Fungus itaq; lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui fungi faciem repræsentans, in ellychnij extremitate concrescit, & flammæ lumen obumbrat.

Cornarij opinio explosa.

Neq; enim in hoc subscribam Cornario, uiro altoqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos edidit, censet fungum illum esse ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (ut ipse inquit) marinas æmulatur spongias. Siquidem apud ueteres nusquam me legisse memini, é fungis ellychnia fieri: cùm tamen legerim apud Virgilium, & Plinium, cùm fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ esse præsagium. Nanq; Virgilius libro primo Georgicorum, ubi futuræ pluuiæ signa recenset, id apertißime testatur, ijs carminibus.

Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuere hyemem, testa cùm ardente uiderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Eorum porrò generationis causam scitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hisce uerbis. Nam (ut inquit Plinius) cùm aër humidus esse cœperit, fauilla, quæ cum fumo solet egredi, prohibita aëris crassitate in lucernis residet, & quasdam uelut fungorum imitatur imagines. hæc ille. Sed præterea ipse Plinius Virgilio, & nobis quoq; adstipulatur libro XVIII. cap. ultimo, cùm ita scribit. Pallidi nanq; ignes, murmurantesq;, tempestatum nuncij sentiuntur: pluuiæ etiam, si in lucernis fungi. hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuisse.

Fungorum uires ex Gal.

Fungorum uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic loquiens. Fungus frigida, humidaq; admodum planta est. quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantémue facultatem accedit: & sanè inter eos sunt qui interficiant, potißimùm qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita disserit. Inter fungos Boleti, si bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos. Non tamen sic solis ipsis uulgò utuntur, sed adparant uariè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimentum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum uidelicet, prauiq; est succi, si quis ipsis largius utatur. Omnium igitur fungorum ij minimùm sunt noxij. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos uerò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum esu interierunt. Equidem noui quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentißimi esse putantur) usum largiorem, os uentriculi pressum, ac grauatum, coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudoremq; frigidum sudauit, ac demum seruari ægrè, sumptis ijs quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc sumpsit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, uomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum, frigidumq; admodum ac crassum erant mutati.

Κολχικόν. COLCHICVM. CAP. LXXIX.

COLCHICON, aliqui ephemeron, sunt qui agrestem bulbum uocant. Autumni exitu florem edit croci, candicantem: ab eo tempore folia bulbi, sed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem rufum semen: radicem foris è nigra rufescentem, quæ delibrata, candida, & mollis spectatur, lacteo succo madet, atque gustatu dulcis inuenitur: bulbus eius mediam habet rimam, fissuramque, qua flos erumpit. plurimum in Messenia, & Colchis enascitur. Ea comesa, fungorum more, strangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum saporis uoluptate imperitos allicit. Remedio sunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur, itaque cùm adfuerit, non aliud desideratur auxilium.

Ἐφήμερον. EPHEMERVM. CAP. LXXX.

EPHEMERON, aliqui ſylueſtrem irin appellãt. Folia habet lilij, ſed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: ſemen molle: radicem unam, digitali craſsitudine, longam, adſtringentem, odoratam. naſcitur in ſyluis, & opacis. Huius radix dentibus præcipua, ſi decocto colluãtur. Folia in uino cocta, diſcutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

EPHEMERI duo genera conſtituiſſe uidetur Dioſcorides. unum, quod Colchicon, & agreſtem bulbũ: alterum, quod Irin ſylueſtrem cognominant. Quod primo loco deſcribitur, usqueadeò pernicioſum affirmant, ut uno die ſumptum interficiat: unde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud ſe depinxiſſe tradit Dioſcorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi uice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum ſaporis uoluptate imperitos alliciat. Verùm cùm hoc diuinum Dioſcoridis inſtitutum non animaduerterint, uel fortè neglexerint Mauritani, & eos ſecuti medici ſuperioris noſtræ ætatis, non modò ſeipſos, & ſequaces miſerè deceperunt; ſed & cæteris omnibus errandi anſam facile præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, ſi eius notæ diligentiſsimè expendantur, nil aliud, meo quidẽ iudicio, repræſentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem uulgò officinæ Mauritanos ſecutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum deteſtandus ſit error is, & abolenda praua, ac pernicioſa hæc conſuetudo, quantùmue diſcriminis, & incommodi noſtris corporibus hinc immineat, æſtimabunt ij, qui rectè diligenterq; ea perpenderint, quæ non ſolùm Dioſcorides, & Galenus, ſed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero poſteritatis memoriæ prodiderunt. quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etſi hac tempeſtate ab hoc manifeſtè præſtari non conſtet experimento in his, qui ipſum in medicamentis aſſumunt; id tamen non alia de cauſa fieri putauerim, quàm quòd fortaſſe in Italia, ut in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ ſumitur quantitas, exigua ſit, neq; ad perdendum ſufficiens. Sed non propterea dubitandum eſt, quin hoc ſumentibus grauia & periculoſa incommoda inferre ualeat. Colchici, & Ephemeri cõſideratio. Mauritanorũ & ſequacium error.

Erroris occaſionem dediſſe uidetur Serapio, utpote qui confuſè uno tantùm capite de utroq; Ephemero, & de Hermodactylo ſcripſerit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inſcripto, immemor, uel potius ignarus, apud Græcos, à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus eſt, eas plantas inter ſe maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifeſtam facit Paulus Aegineta, qui libro VII. de Ephemeris, & de Hermodactylo ſeparatim tanquam de diuerſis diſſeruit: & primùm de Hermodactylo, ſic inquiens. Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctum uim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cùm humores defluunt, exhibetur. uerùm ſtomacho nimis quàm aduerſatur. Mox paulò inferius, ſex tantùm interiectis capitibus, de Ephemeris ita ſcribit. Ephemeron non uenenum illud, ſed quod Iris ſyluatica nominatur, miſtæ poteſtatis eſt, & repellentis, & diſcutientis per halitum. hactenus Paulus. Ex quibus ſanè palàm fit, non modò Hermodactylum cũ Colchico nullam habere cognationem; ſed etiam hac in re planè hallucinatum fuiſſe Serapionem, quem ſecuti cæteri Mauritani, qui poſt ipſum libros conſcripſerunt, atq; etiam ex noſtris pleriq;, qui ſuperiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos ſequentes omnes in hanc erroris ſoueam inciderunt, & poſteros hucuſq; in hunc peßimum & deteſtandum uſum pertraxerunt. Iam itaq; reſipiſcant tum medici, tum ſeplaſiarij, qui Colchicum ſuis medicamentis, & catapotijs inſerunt, & ipſum iam non ſecus ac ſcopulum euitent, utpote quod, omnium probatiſsimorum authorum teſtimonio, mortiferum ſit medicamentum. Serapionis lapſus.

Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici poßit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ ſcriptoribus hactenus neminem inuenerim, qui notis ullis eius tradiderit hiſtoriam. Veruntamen, ſi ex uocabuli etymo conijcere licet, nil aliud ſignificare uidetur Hermodactylus, quàm digitũ Hermi, aut Hermetis. Vnde factum eſt, ut aliquando cogitauerim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quámque uulgò Chriſti palmam appellant, ad Hermodactylum accedere poſſet, quòd bulbacea ſit, quemadmodum & Colchicum, quòdq; ſumpta non modò uomitiones, ſed et aluum cieat, ut teſtis eſt Nicolus Florentinus, qui hac radice pluribus factis uomitionibus, Biliotum quendam quartanarum curauit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita eſſe certò aſſerere auſim, ſed ut rei herbariæ ſtudioſis res hæc melius æſtimanda proponeretur. Nec illud ſanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario, & Nicolao Myrepſico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræſentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex deſcriptione Hermodactyli coniectura.

aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum, & diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis esse: his nanq; alterius generis radix est, quæ uim habet deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam. *Cæterùm Ephemerum, quod syluestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in pratis, quàm in syluis copiosè nascitur, ubi indigenis uocatur uulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè, nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur.*

Fuchsij erratum.

Hinc itaq; fit, ut in hoc Fuchsius, uir alioqui doctißimus, apertè errasse deprehendatur, quam pli tam uulgò Lilium conuallium uocatam Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem angustiora, & dißimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, ut digiti craßitudinem æquet, quod in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cùm tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundũ spirent odorem, ut eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio præterijsset Dioscorides in re herbaria grauißimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solùm Fuchsium in aperto errore uersari; sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium uocatum Ephemerum esse contendunt. *Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emißis folijs, nisi appetente uere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere, & fateri, quod hoc non obseruauerit Dioscorides, uel saltem, quòd indictum id omiserit.*

Monachorũ hallucinatio.

Porrò in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiam inter Colchicum, & Hermodactylum, idq; apertè asserunt. Quorum etiã auctoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, ut cum maximo humanæ uitæ detrimento colchicum catapotijs immisceant. Quare caueant meo consilio seplastarij, neq; facilè fidant ijs, quos magis decet libros sacros, quàm medicos euoluere, ut animabus potius, quàm corporibus mederi sciant. Cæterùm colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cùm inebriari uolunt: eos enim uino macerant, eoq; poto adeò stupidi redduntur, ut in ecstasin abeant.

Ephemeri uires ex Gal.

Vtriusq; Ephemeri meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ephemerum non illud lethale seu deleterium, quod & Colchicon uocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu colchicum, digiti potißimùm craßitudine: est autem adstringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd mistæ sit facultatis, temperaturæq; nempè repellentis, & halitu digerentis. Testificantur uerò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficacitèr radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum uigeri congruunt. Oportet autem ea in uino decocta, priusquàm pus moueas, illinere.

ἙΛΞΊΝΗ. HELXINE. CAP. LXXXI.

HELXINE nascitur in parietinis, sepibus, & macerijs: folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos ueluti semina aspera, adhærentia uestibus. Folia refrigerandi, spissandique naturam habent: qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesque. Succus eius cum cerussa, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponiturque podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: ueterem tussim emendat, instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum rosaceo, instillatus leuat.

Helxines cõsideratio.

HELXINEN, quæ hic à Dioscoride describitur, officinarum uulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus nascatur. Alij, quòd detergendis uitreis poculis sit aptißima, Vitreolam nominant. Hæc planta omnibus notißima est: quare superuacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longè diuersa est Helxine, quam Plinius libro XXI. cap. XVI. inter aculeata retulit, & depinxit his uerbis. Helxine rara uisu est, neq; in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media ueluti malum extuberat, contectum sua fronde. Huius uertex summus lacrymam continet, iucundi saporis, acanthicen masticen appellatam: hæc Plinius.

Helxines uires ex Gal.

Helxines uires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Helxinen aliqui perdicium nominant, alij parthenium, alij sideritin, sunt qui heracleam appellitent. Cæterùm uis ei inest abstergendi, & leuiter constringendi cum humiditate subfrigida.

gile. Quamobrem phlegmonas omnes in initio, & augmento sanat usque ad statum, & maxime si calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethlis cataplasmatis ritu illinitur. Succus quoque eius cum rosaceo ad aurium dolores phlegmonosos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt uerò etiam ex medicis quidam, qui ijs, qui diutina tussi uexantur, illam exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet & in uasis uitreis.

Ἀλσίνη. ALSINE. CAP. LXXXII.

Alsinen, aliqui anthyllion, nonnulli myos ota uocant, quoniam musculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisque gaudet, unde alsine dicta est. Hæc erat eadem, quæ helxine, nisi humilior esset, & folijs minoribus, nec hirsuta. cùm teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi, adstringendiq; obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur. quin & emendat omnia quæ helxine, id est, muralis herba.

Alsines consideratio.

Alsine *ea nimirum herba est molliuscula, quæ Hetruscis Centone, alijs uerò Pauarina, alijs Pizza gallina, alijs Centouice uulgò appellatur. Et quanuis Dioscorides unam tantùm Alsinen repræsentauerit; plura tamen eius reperiuntur genera. Porrò habentur quædam Dioscoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri secundi statim post Muris auriculæ mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc suam ueram ac germanam sedem esse censemus.*

Vires ex Gal.

Alsines meminit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, ita de eius uiribus scribens. Alsine, aut Myos ota similem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem, & humectantem: est enim essentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adstrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria erysipelata competit.*

Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων. LENS PALUSTRIS. CAP. LXXXIII.

Lens palustris inuenitur in aqua non fluente, muscus lenticulæ similis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni sacro, & podagris illinitur per se, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

Lentis palustris consid.

Palustris *lens, quam officinæ, & herbariorum uulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus est, quàm ut pluribus describi mereatur. Ea plerunq; stagnantibus aquis innatat, iisq; præsertim, quæ urbes, & oppida cingunt.*

Facultas ex Galeno.

Lentis palustris non nisi temperamentum prodidit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Lenticula palustris humidæ, frigidæq; temperaturæ est, utrinque ex secundo quodammodo ordine.*

SEDVM MAIVS. SEDVM MINVS.

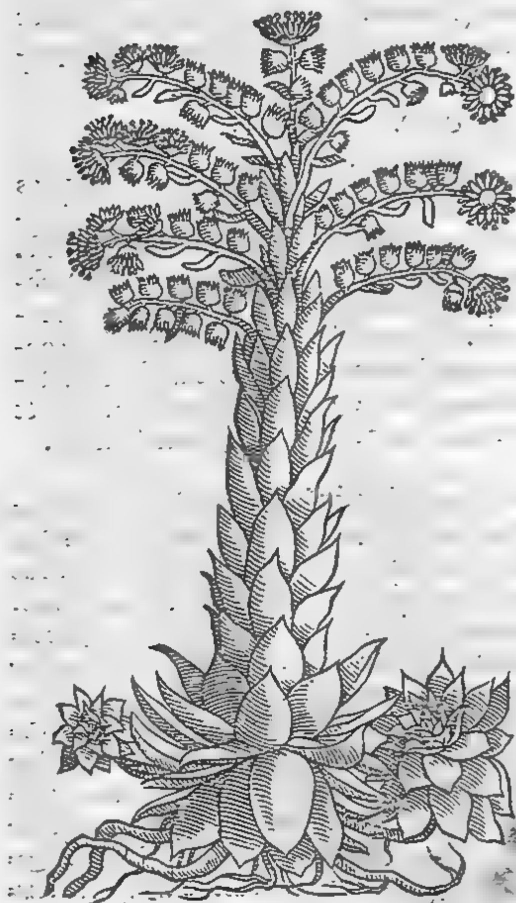

Ἀείζωον μέγα. SEDVM MAIVS. CAP. LXXXIIII.

SEMPERVIVVM magnum ideo nominatur, quoniam perpetuò folia uireant. cuius caules cubiti altitudinem implent, interdùm excedunt, pingues, craſsitudine pollicari, uirentes, characiæ tithymali modo inſecti: folia pinguia, carnoſa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ ſimilia, alia in terram conuexa, alia in capite ſtantia inuicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. naſcitur in montibus, & teſtaceis: ſupra domicilia etiam ſeritur. Eius uis refrigerare, & adſtringere. Medentur igni ſacro, nomis, ulceribus quæ ſerpunt, oculorum inflammationibus, ambuſtis igni, podagris per ſe, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut roſaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dyſenteriam, aluiq́ue profluuia: teretes tineas potus in uino excutit: ſubditus in uellere, mulierum abundantiam ſiſtit. Succus oculorum lippitudinibus, ſanguinis uitio conceptis, inungitur.

Ἀείζωον μικρόν. SEDVM MINVS. CAP. LXXXV.

SEMPERVIVVM paruum in petris, parietinis, & macerijs, necnon ſcrobibus opacis naſcitur, caulibus ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis: caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq́ue flores, & tenues gerente. Folia eiſdem cum priore uiribus prædita ſunt.

Ἀείζωον εἶδος τρίτον. SEDI GENVS TERTIVM. CAP. LXXXVI.

TERTIVM uidetur ſemperuiui genus, quam aliqui andrachnen agriam, aut telephion uocauerunt, Romani illecebram, puſillis, craſsioribusq́ue folijs, hirſutis, portulacæ proximis. naſcitur in ſaxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum axungia ſtrumas diſcutit.

SEDI GENVS TERTIVM.

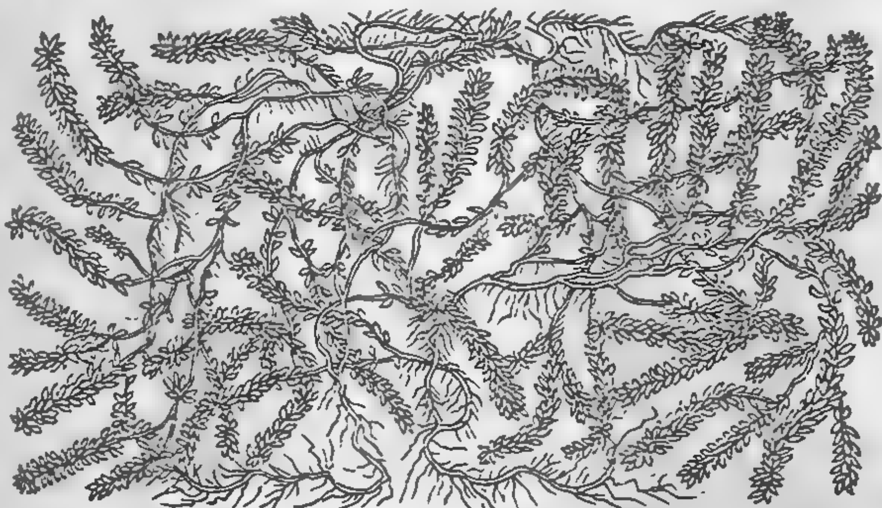

EX TRIBVS Sedi, ſiue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioſcoride pinguntur, primum, & alterum omnibus nota ſunt. Vtrunq; officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris, & minoris differentia. quanuis non deſint, qui minus Vermicularem, Craſſulamq; herbam uocent. Minoris duo uiſuntur genera. Alterum, cuius Dioſcorides meminit, folijs craßioribus, longioribus, rarioribusq;, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis ſimilibus, unde quibusdam uulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq;, in quorum cacumine flores exeunt herbacei, ſeu ſubcandidi, umbellæ diuulſæ modo. Alterum folijs breuioribus, anguſtioribus, copioſioribusq;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidā exiſtimant. At tertium, quod mihi tandiu incompertum extitit, cùm uſqueadeò excalfaciat, ut carnem exulceret impoſitum, à cæteris longè facultatibus dißidet. Huius uaria in Dioſcoridis codicibus legitur hiſtoria: cæterùm nos Aldinum exemplar ſecuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina cenſentur. Nec deſunt qui crediderint, tertium hoc Dioſcoridi eſſe ſpuriū, quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Piſis hoc anno tertium Sedi genus, guſtu ſanè acerrimo, adeò ut linguam exulceret, ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritißimus. qui illi plantæ hæc uerba ſubiecerat, quæ hîc referam eius humanitate fretus. Viſitur, inquit, in uiridario Illuſtrißimi Ducis Florentiæ quoddam tenuißimi Sedi genus, guſtu nil minus acerrimo, quàm ranunculi omne genus. quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & ſaxorum rimis prouenire conſpexi. Hoc, meo iudicio, tertium eſt ſedum. Sed cùm Dioſcoridis uerba hoc loco obſcura ſanè, & intellectu difficilia habeantur, iandiu unà cùm alijs plerisq;, qui hac ſimplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum conſequi poſſem, cui folia ineſſent hirſuta, & facie portulacæ ſimilia. Cæterùm cùm poſtea attentius, diligentiusq; Dioſcoridis uerba perpenderem, ſic Latinè ſonare uidentur. Eſt & tertium ſedi genus, quod portulacæ reſpectu, folia edit pinguiora, denſioraq;, &c. Quibus cùm hunc dederim ſenſum, qui, mea ſententia, propriam Dioſcoridis mentem explicat, tertium hoc ſedum facilè mihi ſeſe obtulit cognoſcēdum, ut omnibus quoq; idipſum euenire haudquaquam dubitauerim, qui Græcam dictionem δασεῖα denſa, non hirſuta expoſuerint, interpretatiq; fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacæ collata. Nam huiuſce tertij ſedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs denſiora, craßioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè ſententiæ non poſſum non adſtipulari. quippe quæ doctißimis rationibus nitatur, & ipſe ſit apud me grauis teſtis. Semperuiui mentionem fecit Theophraſtus libro XVII. cap. XIIII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Semperuiuo datum à natura eſt, quòd humidum, uirideq; ſemper durare ualeat. Folio carnoſo, leui, atque oblongo id conſtat. Planis parietinis naſcitur, necnon & in tegulis, cùm terræ confluuium quoddam arenaceum factum eſt. hæc Theophraſtus. Sedi uires deſcripſit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Aezoon utrunq;, tum maius, tum minus, deſiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adſtringit, omnis alterius uehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat eſſentia aquea. Cæterùm non mediocriter refrigerat: eſt enim ex tertio ordine, & receſſu refrigerantium. Hinc etiam ad eryſipelata, & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur.

Sedi genera, & conſider.

Sedi uires ex Galeno.

Κοτυληδών. VMBILICVS VENERIS. CAP. LXXXVII.

Nabel Kraut

COTYLEDON, ſiue vmbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam tornato, ineuidenter concauo, breui in medio cauliculo, in quo ſemen ineſt: radice oliuæ modo rotunda. Succus cum uino circumlitus, inſtillatúsve contecta genitalia nudat: inflammationibus, ſacris ignibus, ſtrumis, pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, urinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

VMBILICVS VENERIS.

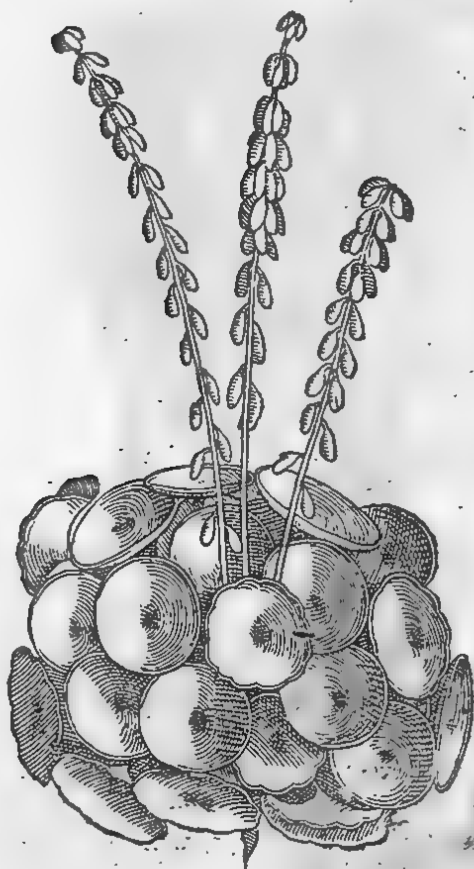

VMBILICVS VENERIS ALTER.

Κοτυληδὼν ἑτέρα. VMBILICVS VENERIS ALTER. CAP. DXXXVIII.

Est et alterum umbilici Veneris genus, cymbalion aliqui uocant, pinguibus folijs, latioribus, ligularum modo, densis circa radicem, medium oculi ambitum describentibus, ut in maiore semperuiuo, adstringentis gustus: cauliculo tenui, in quo flores & semina hyperici: radice maiuscula. Facit eadem, quæ semperuiuum.

Vmbilici Veneris utriusq; consid.

Vmbilicvs *Veneris, quem primo generi aßignant, frequens nascitur in uniuersa ferè Hetruria, saxis, & uetustis ædificiorum parietibus. Huius folia, quòd fictilium operculis similia sint, uulgò Senenses appellant Copertoiuole. Alterum uerò eius genus à quibusdam Cymbalion uocatum, uidimus primum in Foroiuliensium ciuitate Austriæ, in hortulo quodam excellentißimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc porrò plantā in pluribus montibus saxis inhærentem inuenimus: Cui, meo quidem iudicio, omnes prorsus conueniunt notæ, quæ alteri umbilico Veneri tribuuntur.*

Officinarum error.

Cæterùm apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis, siue umbilici Veneris loco, herbam quandam in parietinis, & macerijs nascentem usurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet, caule tenui, folijs hederaceis, per ambitum mucronis instar laciniatis. Hanc fortè, quòd Cymbalaria uulgò uocetur, putāt à cymbalio corruptè nomen traxisse, & ideo uerum Veneris umbilicum esse. Sed euidentius errant, quàm ut ostendi debeat.

Fuchsij hallucinatio.

Fabaria fol. 305

Fuchsius quoq;, cuius uiri alioqui eruditi pace dixerim, in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo suo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expreßit, pro utroq; umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis uulgò Fabariæ, & Fabæ crassæ appellantur: quas tamen prius in suo de stirpium historia commentario pro telephio [304] *ostenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, ut dicam quod sentio, mihi planè reprobanda uidetur.*

Vmbilici Veneris uires ex Galeno.

Vmbilici Veneris meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ, subfrigidæ, & cuiusdam obscurè adstringentis, & cum ea leuiter amaræ: unde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaque phlegmonas erysipelatodeis, & erysipelata phlegmonodê curat: & maximè stomachi ardore æstuantis admodum utile est epiplasma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & urinam mouere.

Ἀκαλύφη

VRTICA PRIMA.

VRTICA SECVNDA.

VRTICA TERTIA.

Ἀκαλύφη. VRTICA. CAP. LXXXIX.

DVO VRTICAE genera. Altera ſylueſtrior, aſperior: latioribus, nigrioribusque folijs: ſemine lini, ſed minore. Altera non æquè aſpera, minuto ſemine. Folia utriuſque illita, canis morſibus addito ſale, medentur: gangrænas, carcinomata, ſordida ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, item luxata, panos, tubercula, parotidas, ſuppurationesque ſanant: lienoſis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum ſucco trita, & naribus indita: menſes ciunt eadem detrita cum myrrha, & impoſita: procidentes vuluas recentia contactu reſilire cogunt. Semen potum ex paſſo uenerem ſtimulat, & vuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnoeæ, lateris & pulmonum inflammationibus prodeſt: thoracem expurgat. erodẽtibus medicamentis admiſcetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, urinas mouent, inflationes diſcutiunt: decocta cum priſana, uitia pectoris extrahunt: mulierum menſes euocant, cum myrrhæ modico potæ. Inflammatione turgentem vuam, gargarizatus ſuccus reprimit.

VRTICA adeò uulgaris notitiæ eſt, ut non modò interdiu, ſed etiam noctu in tenebris ſolo tactu ab omnibus facillimè cognoſcatur. Proinde operæpretium non eſt, ut hic pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non eſt, quòd etſi Dioſcoridi duo tantum Vrticæ aſsignentur genera; tria tamen in Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticas à Dioſcoride traditas, alia eſt, quam aliqui ſylueſtrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folijs paruis, hirſutioribusq; caulibus: Vrticæ conſideratio.

Vrticæ uires ex Galeno.

omnibus & hæc nota. *Vrticæ uires memoriæ prodidit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Vrtica, & huius herbæ tum semen, tum folia (nam hæc potissimum in usum ueniunt) digerentis sunt facultatis, adeò ut & phymata, & parotidas sanent. Sed & quiddam flatuosum obtinent, quo & uenerem extimulant, & maximè ubi cum musto semen bibitur. Porrò quòd non uehementer calfaciat, sed admodum tenuium sit partium, testimonio est crassorum, uiscosorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit, pruriant. Cæterùm flatuosum eius, cuius particeps esse dicta est, dum concoquitur, nascitur: non enim actu flatuosa est, sed potestate. Ventrem autem modicè subducit, duntaxat abstergendo, ac ueluti titillando, non purgando. Et gangrænosa, & cancrosa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem postulant, ea conuenienter sanat. nimirum cùm subtilium sit partium, & temperaturæ siccæ, non tamen tantum habens caliditatis, ut iam mordicet. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita scribit. Vrtica, herbarum agrestium una etiam hæc est, tenuium partium uim obtinens. Iure itaq; nemo ipsa, ut alimento utitur, nisi maxima prematur fame. Vtilis autem est, ut obsoniũ ac medicamentum, quod aluum deijcit. hactenus de urtica Galenus.*

Cardiacæ historia, & uires.

Sed quoniam herba illa, quam hodie herbarij CARDIACAM *nominant, nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere uidetur, mihi in mentem uenit; ideo nõ alienum puto, quòd hic de ea quoq; aliquid disseramus. Hæc itaq; urticæ proxima est, tametsi folijs, quæ prope terram prodeunt, rotundioribus constet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis est quadrangulus, in quo bina ubiq; folia paribus interuallis exeunt, oblonga, urticæ similia, sed per ambitum serratiora. Flores, qui in purpura albicant, urticæ fœtidæ, de qua sequenti capite dicturi sumus, non dissimiles profert, minores tamen: qui uerticillato ambitu marrubij modo caulem circundant in ipso foliorum exortu. Radix in rubro pallescit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit ubiq; iuxta semitas, circa sepes, & post urbium mœnia. Gustu usqueadeò amarescit, ut facilè existimari possit ad secundum excalfacientium ordinem, & ad tertium siccantium accedere. Præstat hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiam apud uulgares nomen accepit. Medetur item conuulsis, ac resolutis. Obstructiones aperit, quas causa frigida induxerit: urinam cit, & menses. Pectus à pituita deterget, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem contrita, & cochlearis mensura ex uino hausta, difficilè parientibus mirum in modum opitulatur.*

ΓΑΛΙΟΨΙΣ. GALIOPSIS. CAP. XC.

GALIOPSIS, frutex in totum caulem, & folia habet [illegible]æ, læuiora, & quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui. nascitur circa sepes, ædificiorum areas, ac semitas ubique. Folia, caules, semen, [illegible]ccusque, duritias, & carcinomata dissipant: strumas, panos, & parotidas discutiũt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplasma imponere, & eius decocto fouere. ad putrescentia, gangrænas, & nomas, cum sale efficaciter illinuntur.

Galiopseos consider.

GALIOPSIN *eam equidem plantam crediderim esse, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ ubiq; ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta semitas, & circa hortorum sepes, odore ingrato: unde & fœtidæ cognomen obuenit. Quãdoquidem hæc folijs, et caule constat urticæ similibus, tactu tamen nõ mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq;.*

Opinio quorundã reprobata.

Hinc itaq; fit, ut ij, mea quidem sentẽtia, in errore uersentur, qui putant Galiopsin esse herbam illam uulgarẽ, quæ officinis, & herbariorum uulgo Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraris, atq; etiam Castrangula dicitur: hoc fortasse argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ similitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, ut arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita sentiantur. Adde quòd huic radix subsit magna, alba, undiq; strumosa, unde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, ut non uideatur uerisimile, quòd eius faciem non depictam reliquisset Dioscorides, quando sensisset hanc herbam esse Galiopsin. Huc etiam illud accedat, quòd illa ut plurimum in scrobium marginibus, in riguis, & uliginosis locis nascitur, non autem (ut Dioscorides inquit) circa sepes, & in ædificiorum areis.

Fuchsij erratum.

In hac sententia fuisse inuenio Fuchsium uirum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræsentant, hanc sibi nomen asciuisse existimat. Id quod mihi planè non uidetur esse rationi consentaneum, quòd non sit ex more Græcorum ueterum præsertim, apud quos nulla uerborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componãt: galeam

enim

cuius Grecum nomen non esse constat. Ex his igitur adducor, ut in hoc neq; Fuchsio, neq; alijs adstipulari possim, quorum potius sententiam ex suprà dictis reprobandam esse censeo. Est præterea alia planta Vrticæ fœtidæ non absimilis, quæ à lacteis maculis singula folia in longum percurrentibus Vrtica lactea à nostris Senensibus uulgò cognominatur, quam rectius forte quis Galiopsin dixerit, si à γάλα, quod uocabulum Græcis lac significat, Galiopsin dictam esse statuat. Quòd autem res hæc ita esse poßit, ex Dioscoridis ordine coniectura quadam colligi posset. nam quòd statim post Galiopsin Galion descripserit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli uicem expleat, uidetur innuisse, inter utrunq; magnam esse nominis cognationem. Hanc itaq; legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem, nisi Plinius libro XXII. cap. XIIII. eam Lamium appellari prodidisset, laudibusq; extulisset album, quod habet in medio folio, ad sacros ignes, & foliorum reliquum cum uniuersa planta, addita mica salis, ad contusa, incussáq;, ad ambusta, strumas, tumores, podagras, & uulnera. Quibus sanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidam diximus, esse Galiopsin: alteram uerò Plinij Lamium. Sed si sustinere uelimus hanc secundam esse ueram Galiopsin, dicere nobis liceat, Plinium non cognouisse Galiopsin. neque id fortasse temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidenter errasse deprehendatur. Cæterùm quanuis ex rationibus superius allatis perspicuum, ni fallor, factum sit, SCROPHVLARIAM non esse Galiopsin; ea tamen uiribus pollet non contemnendis. nanq; eius radix strumas, & hæmorrhoidas sanat. In quem usum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in uliginoso loco reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum asseruatur. quo prædicti morbi utilißimè iuuantur.

Vrtica lactea.

Lamium Plinij.

Scrophulariæ uires.

Γάλιον. GALION. CAP. XCI.

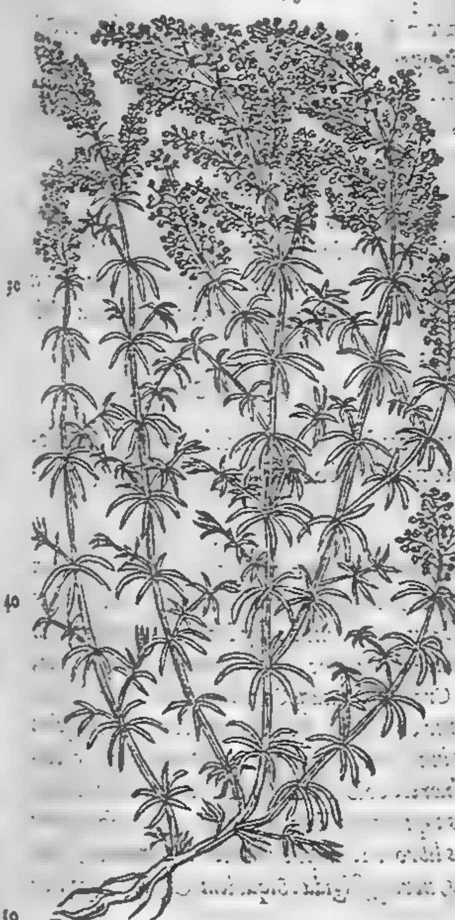

GALION nomen ex eo traxit, quòd in contrahendo lacte, coaguli uicem impleat. ramulum, foliumque habet aparinæ simillimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, densum, copiosum, odoratum. Flos igni ambustis illinitur, & sanguinis profluuia sistit. Cerato rosaceo galion admiscetur, insolatum usquequaque albescat; ... lassitudines reficit. Radix uenerem concitat. nascitur in palustribus.

GALIVM ubiq; copiose nascitur prope sepes, & secus uias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, spicato, partim luteo, partim albo. Verum non propterea omnibus nota est uis, quam coagulandi lactis habet: nam si ea pastoribus innotuisset, non minus apud eos huius herbæ inualuisset usus, quàm cinaræ apud Hetruscos: qui eius flore, ut dulcior suauiorq; caseus euadat, tum ouillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac spissant. Galio uires reddidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Galium inde adeò nomen sortitum est suum, quòd lac coagulet. Adsimile autem est aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & subacrem. Flos eius sanguinis profluuijs competere uidetur, & combustis mederi. Est autem boni odoris, & coloris lutei.

Galij consideratio.

Galij uires ex Galeno.

Ἠριγέρων. SENECIO. CAP. XCII.

SENECIO cauliculo est cubitali, subrubro: folijs continuis, per extremitates erucæ modo diuisis, sed minoribus multò: luteis floribus; qui celeriter discecti uanescunt in pappos. Nomen uerò sibi uendicauit, quoniam flores capillorum ritu canescant. radice superuacua. Nascitur maximè in macerijs, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerat: quare illita cum uini modico, uel per sese, testium & sedis inflammationes sanant: quin & ex manna thuris medentur, cum reliquis uulneribus, tum ijs quæ nerui acceperunt. Illi per se cum aceto pappi, idem munus præstant: nerùm recentes epoti, strangulant. Totus caulis, si coctus in passo potui detur, stomachi dolores à bili contractos persanat.

SENECIO.

Senecionis cõsideratio.

Senecio, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus vulgò Cardoncello, alijs verò Spellicciosa uocatur. Planta est uulgaris notitiæ. Cauliculis exit (ut Dioscorides inquit) subrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & asperioribus: floribus luteis, qui dehiscentes in pappos abeunt. Nascitur paßim, adeò ut etiam super urbium mœnia, & in parietinis proueniat.

Brunfelsij error.

Hanc herbam Otho Brunfelsius esse Verbenacam supinam magno & aperto errore existimauit.

Senecionis facul. ex Gal.

Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referens his uerbis. Erigeron, siue Senecio facultatem mistam obtinet, simul refrigeratoriam, & modicè digerentem.

Θάλικτρον. THALICTRVM. CAP. XCIII.

Thalictron folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ craßitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua ulcera ad cicatricem perducunt. Nascitur maximè in campestribus.

Thalictri consideratio.

Thalictron, si Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thalictri picturæ adstipulantibus. Hæc (ut ipse scribit) inuenitur ubiq;, sæpe in campestribus, & macerijs. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam uidere, idcirco Ruellij sententiam non ausim probare, neq; etiam refellere.

Vires ex Gal.

Thalictron Thalictron nominat Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum disserit. Thalictrum folia habet coriandro similia, caulem craßitudine rutæ. Vis ei inest exiccatoria citra morsum: itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit.

Βρύον θαλάσσιον. MVSCVS MARINVS. CAP. XCIIII.

Marinvs muscus nascitur in scopulis, testaceisque haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei spissandi uis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus sit.

Musci marini consider. Corallina.

Non possum eorum non probare sententiam, qui dicunt Muscum marinum eam capillaceam esse plantam, quam officinæ Corallinam appellant. Hanc circunforanei in puluerem contritam in plateis uenditant ad puerorum uermes necandos, miris'q; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præstat medicamentis: siquidem non modò interficit lumbricos, sed eos quoq; eadem die expellit, magna sæpe cum astantium admiratione, quòd quandoq; uisus sit puer, qui ex assumpta huius pulueris drachma centum uermes excreuerit. Crediderim itaq; Corallinam hanc esse Muscum marinum, quòd certò sciam, eam ab ijs reperiri, qui corallia expiscantur, corallijs, sicuti etiam scopulis, & piscium testis inhærentem, eo sanè modo, quo arboreus muscus arboribus ipsis innascitur. Is utiq; cæteris præfertur, qui corallijs adnascitur, unde ei nomen. Probatur secũdo loco, qui saxis adhæret, colore rubicundo: cinereus uerò improbatur. Sed marinum muscum hac pollere facultate non nouere ueteres: quandoquidem nusquam apud ipsos legeram marino musco interaneorum uermes necari.

Musci marini uires ex Gal.

Meminit huius Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Muscus marinus compositus est ex terrena, & aquea essentia, utraq; frigida. Siquidem & gustum astringit, & calidis quibusuis illitus, ea euidenter refrigerat, & adiuuat.

Φῦκος θαλάσσιον. FVCVS MARINVS. CAP. XCV.

E' phvci marini generibus, quoddam latum, & alterum sublongius, & rubens: tertium candidum, nascens in Creta, floridum valde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia vim habent refrigeratoriam, non podagræ modò, sed etiam inflammationibus, in cataplasmatis efficaciter vtilem: uerùm ijs uti humidis conuenit, priusquàm exarescant. Nicander puniceum aduersus serpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres suum colorem mentiri, cùm tamen sit radicula eiusdem nominis, qua sese fucant.

De fvco *marino locutus eſt Plinius libro* xiii. *capite* xxiii. *ubi ita ſcriptum reliquit. Naſcuntur in mari frutices, arboreſq́; minores in noſtro. Rubrum enim, & totus orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Non habet lingua illa nomen quod Græci uocant phycos, quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex. Et libro* xxvi. *cap.* x. *Tria, inquit, Phyci thalaßij, id eſt, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium criſpis folijs, quo in Creta ueſtes tinguntur. hactenus Plinius. Cæterùm cùm Fuci genera mihi planè incomperta ſint, quid de ijs dicam non habeo. Non tamen deeſt ſuſpicio, quin Fucus marinus ſi Alga non eſt, in eius ſaltem genere recenſeri poßit et debeat: nam Theodorus in Theophraſto non aliter Fucum marinum interpretatur, quàm algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum algam maris aliquando uocauit, ut etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc exiſtimauerim, Fucum marinum eam uulgarem eſſe algam, in qua Veneti uaſa uitrea recondunt, ne inter uehendum collidantur, & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus alga eſſe poßit, illud argumento ſit, quòd nullum aliud, quod ſciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ ſpecies eſt, quæ & Vlua dicitur, hoc tantùm inter ſe differentes, quòd hæc paluſtris, lacuſtris, fluuiatiliſq́; ſit: illa uerò tantùm in mari proueniat. Quod diſcrimen illo uulgari uerſiculo indicatur.*

Alga uenit pelago, ſed naſcitur ulua palude.

Vnde etiam Virgilius libro ſexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, uatemq́; uirumq́;,
Informi limo, glaucaq́; exponit in ulua. *Et libro ſecundo eiuſdem.*
Limoſoq́; lacu per noctem obſcurus in ulua Delitui.

Fuci marini mentionem fecit Galenus libro viii. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Phycos humens etiámnum, & uirens ex mari exemptus deſiccat, & refrigerat ordine ſecundo: habet enim quiddam modicè acerbum.*

Fuci marini hiſt. ex Plin.

Fuci marini vires ex Gal.

Ποταμογείτων. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

Potamogeton, folium betæ ſimile, hirſutum, paululum ſupereminens extra aquam. Refrigerat, & inſpiſſat: pruriginibus utile, & contra ueterum ulcerum nomas. Nomen ex eo inditum eſt, quòd paluſtribus, & aquoſis enaſcatur.

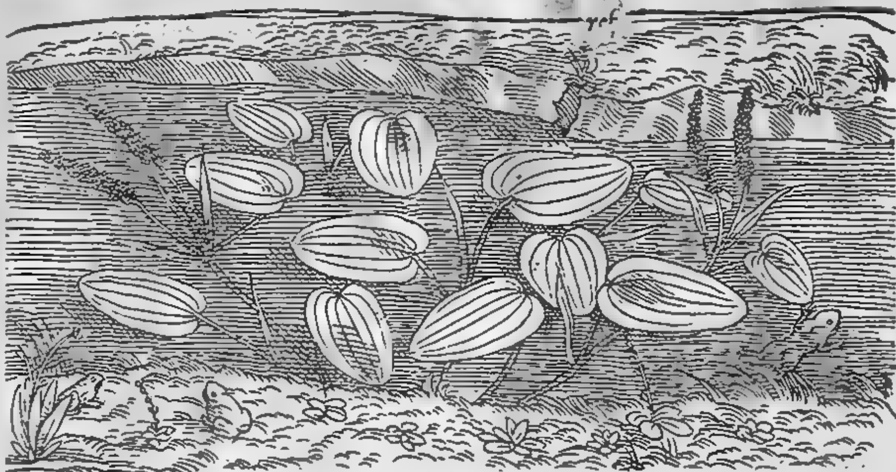

Potamogeton *lacubus, & paludibus innaſci amat, ubi folijs betæ proximis, ſuper aquam expanſis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos ſæpe uidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibuſdam in Ananienſium agro, quam ibi unà cum nymphæa aquis ſupernatantem deprehendimus. Potamogeton, ut teſtatur Galenus lib.* viii. *ſimplicium medicamentorum, adſtringit, & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſſior, quàm polygoni eſt.*

Potamogetonis conſid.

Vires ex Gal.

Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

Stratiotes in aquis naſcens, iiſdem ſupernatat, & ſine radice viuit: vnde cognomentum traxit. Herba ſemperuiuo ſimilis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt: vulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

Non est *profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, ut lib.* xxiiii. *capite* xviii. *Plinius teſtatum reliquit, eſt in Aegypto tantùm, & inundatione Nili naſcitur, aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia.*

Στρατιώτης χιλιόφυλλος. STRATIOTES MILLEFOLIVM. CAP. XCVIII.

Stratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius assurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, dissectoque foliorum exortu. Folia syluestre cuminum simulant, præsertim breuitate, atque scabritia, breuiora paulò: densiore vmbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos, & candidos. Nascitur in asperis agris, præcipuè circa semitas. Eximij vsus ad vlcera vetera, recentiáque, profluentem sanguinem, & fistulas.

MILLEFOLIVM MAIVS.

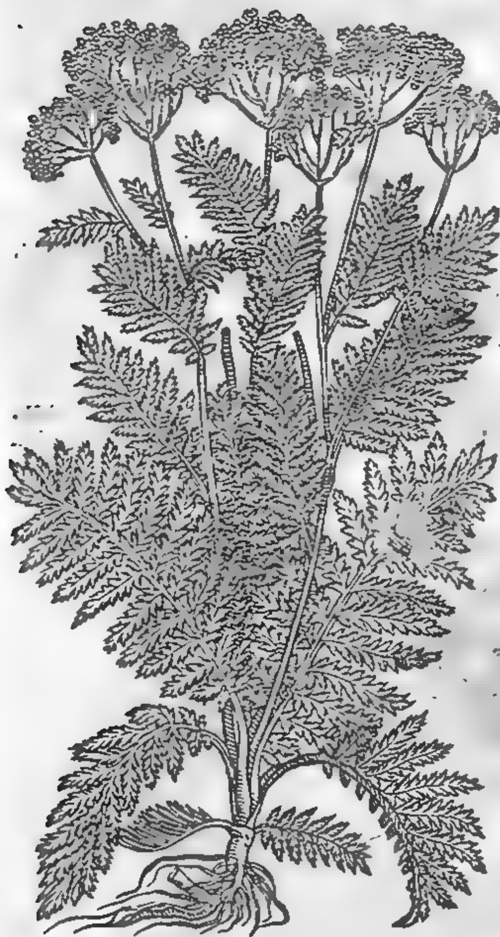

MILLEFOLIVM MINVS.

Stratiotæ millefoliæ consideratio.

Stratiotes in hunc usque diem Millefolij cognomen retinet. Planta est officinis notißima, in incultis proueniens, in pratis, & circa semitas, lignosis caulibus, dodrante maioribus, pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia insunt auium nouellarum pennis similia, syluestriq; cumino æmula. Flores eius densiore umbella sustinentur, candidi, etsi nonnunquam in purpura rubescant. Ex his utique notis palàm est, communis usus Millefolium nil aliud dici posse, quàm Stratioten, de quo hic agitur, non autem, ut Brasauolus existimat, Myriophyllum infrà à Dioscoride descriptum. Siquidem Myriophyllum caulis est tener, singularis, unica nixus radice: folijs plurimis, leuibus, fœniculo similibus. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertißimè ostendunt, Brasauolum hac in re hallucinatum esse. Stratioten hunc, & superiorem perstrinxit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, ubi de utriusq; uiribus ita dißerit. Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida facultate est: terrestris uerò nonnihil habet adstrictionis: proinde sanè, & ulcera glutinare potest, & ulceribus esse utilis. Sunt qui eo & ad sanguinis eruptiones utantur, & ad fistulas.*

Stratiotæ uires ex Gal.

φλόμος. VERBASCVM. CAP. XCIX.

Verbascvm differentias summas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas, & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia sunt brassicæ, pilosiora multò, & latiora, candida: caulis albus, cubitalis, aut amplior, subhirsutus: flores albi, aut ex luteo pallescentes: semen nigrum: radix longa, gustu acerba, crassitudine digiti. nascitur in campestribus. Verbascum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & angustioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorsus albo simile esset, nisi nigriore, latioreque constaret folio. Syluestre folia fert saluiæ: altas uirgas, & lignosas,

VERBASCVM PRIMVM.

VERBASCVM SECVNDVM.

VERBASCVM TERTIVM.

VERBASCVM SYLVESTRE.

VERBASCVM LYCHNITIS.

gnosas, & circa eas ramulos, quales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirsutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut quaternis, uel paulò pluribus, hirsutis, crassis, pinguibúsque: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adstringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex vino datur. Decoctum ruptis, conuulsis, fractis, antiquæ tussi auxiliatur: dentium dolorẽ collutione mitigat. Verbascum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in se contrahit. Cocta in aqua folia aduersus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: syderatis ulceribus ex uino, & melle, cum aceto autem vulneribus medentur: contra scorpionum ictus sunt auxilio. Syluestris folia ambustis igni sunt cataplasmata. Aiunt in folijs eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putrescere.

Verbasci genera, & consideratio.

PRIMA Verbasci genera, domestica scilicet duo, nulli non cognita sunt. Verùm syluestre, quod folijs saluiæ similibus, aureisq; floribus prouenit, non omnibus sanè notũ existimo. Viret tamen hodie Patauij in nobilissimo simplicium horto, quẽ ad commune studiosorum commodum Illustrissimus Venetorum Senatus construi curauit. Quin nec fortasse Lychnitim, cuius etiam figuram hîc damus, nouere multi. Reliqua uerò, qui mihi demonstrauerit in Italia, hactenus reperi neminem. Et quanuis sint, qui putent, ut Ruellio, Fuchsio, & recentiorum alijs placet, eas uulgaris notitiæ plantas, quæ quibusdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ ueris, Germanis claues sancti Petri, nonnullis uerò herbæ paralysis appellantur, esse Dioscoridis Phlomides, quæ hirsutis, rotundisq; folijs, humiles prosiliunt; eorum tamen sententiæ, licet eruditorum uirorum, haudquaquam adstipulari possum. Siquidem plantis ijs folia non insunt hirsuta, nec etiam rotunda, sed alteri leuia, alteri uerò crispa, lactucæ, aut dipsaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera profrant, nusquam, quod sciam, meminit Dioscorides, neque è ueteribus alius, qui Verbasci genera recenseat. Id quod in herba paralysi, meo quidem iudicio, silentio inuoluẽdum non fuerat, cùm hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, uerq; nouum pronunciet: unde illi officinæ nomen imposuerunt. His recentiores uim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & uesicæ calculos commendant. Succum quoq; tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatisq; ossibus utilem esse tradunt. Quo item ex floribus expresso utuntur mulieres ad erugandam faciem, eiusq; maculas detergendas.

Ruellij, & Fuchsij opinio reprobata.

Herba paralysis

Verbasci uires quædam.

Sed ad legitima Verbasci genera redeamus. Hæc omnia in uniuersum, ut plurimis factis periculis constat, omnibus ferè sedis morbis mirificè subueniunt: adstringunt enim, et exiccant. Quamobrem seminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laricis resina, procidentem sedem suffitu cohibet, & tenesmum præcipuè dysentericis tollit. Verbasci fœminæ folia inter lapides contusa; si equi claudicantis ex clauorum noxa ungui prius excauato imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadet. Radicis eiusdem succus, antequàm caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico uino haustus, in ipsa accessionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus, aut quatuor iteratis uicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis uerrucis illitus, eas facilè delet, etsi læuibus nihil proficiat.

Blattariæ historia, & uires.

Est & herba similis Verbasco, quæ BLATTARIA Plinio nominatur libro XXV. cap. IX. ubi eam ijs uerbis depingit. Est similis Verbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in se contrahit, ideoq; Romæ Blattariam uocant. hæc Plinius. Eundem uerò effectum Dioscorides illi Verbasci generi assignauit, quod folijs saluiæ, & floribus aureis descripsit. Porrò Blattaria passim ferè nascitur: folijs oblongis, per ambitum serratis: floribus tertium Verbasci genus maximè æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini instar, duriores tamen, ac læuiores, in quibus semen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates non produntur. Sed cùm ea gustu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem & aperire, & abstergere possit.

Verbasci genera, & uires ex Galeno.

Verbasci genera, & uires memoriæ tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Verbascum, quoddam folijs album est, quoddam uerò nigrum. Et albi aliud quidẽ mas est, cuius folia angustiora: aliud fœmina, cuius maiora. Est præterea aliud Verbascum syluestre cognominatũ, quod floribus constat aureis, & luteis. Sed & præter has species alia est, quã propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaq; duarum radix gustu acerba est, & fluxionis affectibus prodest: sed & ad dentium dolorem eam quidem

les colliunt. Attamen folia digerendi uim habent: sic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: quæ etiam capillos rufant. Omnium enim folia desiccandi, & digerendi moderatè uim possident.

Αἰθιοπίς. AETHIOPIS. CAP. C.

AETHIOPIS folia habet verbasco similia, perquàm hirsuta, densaq́; in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † scabrum, similem apiastro, aut arctio, multis concauum alis: semen erui magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem cespite numerosas, longas, plenas, glutinosas gustu: quæ siccæ nigrescunt, duranturque, ut cornua possint uideri. Plurima nascitur in Ida monte Troadis, & in Messenia. Auxiliatur purulentis excreationibus, ischiadicis, pleuriticis, arteriæ scabritijs, decocta radix, & pota: quin & cũ melle, eclegmatis uicem præbet.

TAMETSI iampridem existimauerim, Aethiopidẽ herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm nasci, quòd eam inibi plurimam gigni testentur Dioscorides, & Plinius; hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata est Patauio ab erudito iuueni medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quam, nulla prorsus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, ut eius pictura, quam hîc damus, pulchrè demonstrat. Aethiopidis consider.

Aethiopidis non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu. quanquam eam memoriæ prodidit Paulus libro VII. ubi non plures de hac herba uires tradit, quàm quæ Dioscoridi acceptæ referri possunt, cùm ita scribat. Aethiopis similia uerbasco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur ischiadicis, pleuriticis, & sanguinem reijcientibus: arteriæ etiam asperitates cum melle lenit. Aethiopidis uires ex Pau.

† Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus legitur παχὺν, hoc est, crassum. Quam uocem interpres Plinium fortè, ut solet, secutus omisit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribasius, quem in hoc Plinio adstipulari inuenimus.

Ἄρκτιον. ARCTION. CAP. CI.

ARCTION, aliqui potius Arcturon uocant, similis est verbasco folijs, nisi quòd hirsutiora, & rotundiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum semine radix in uino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, pernionesq́; fouentur eodem: bibitur aduersus coxendicum dolores, & stranguriam è uino.

CREDIDIT Ruellius, Arction eam esse plantam, quæ & secus uias, & in scrobium marginibus nascitur, quamq́; officinarum uulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neq; audiendus est. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non est, quàm xanthium inferius à Dioscoride repræsentatum. Etenim Lappa minor folio uerbasci, eoq; hirsutiore non uisitur: neq; caulem profert longum, & mollem: quin nec semen cumino simile, neq; radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentissimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac uidi, quæ Arctium legitimè referat. Arctij consideratio. Ruellij error.

Huius meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi de eo ita scriptum reliquit. Arction illud, quod uerbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: semine cymino simili, facultatis est admodum tenuium partium, & ob id exiccantis, extergentisque, tamen modicè. Quamobrem radix, ac semen eius cocta cum uino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambusta, & chimetla, non horum modò decoctum perfusum, sed & caules teneriores sanare possunt. Arctij uires ex Galeno.

Ἄρκειον. PERSONATA. CAP. CII.

PERSONATA folia habet cucurbitæ, maiora tamen, hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem albicantem, quanquam & interdum uidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extussientibus auxiliatur:

PERSONATA.

PERSONATA ALTERA.

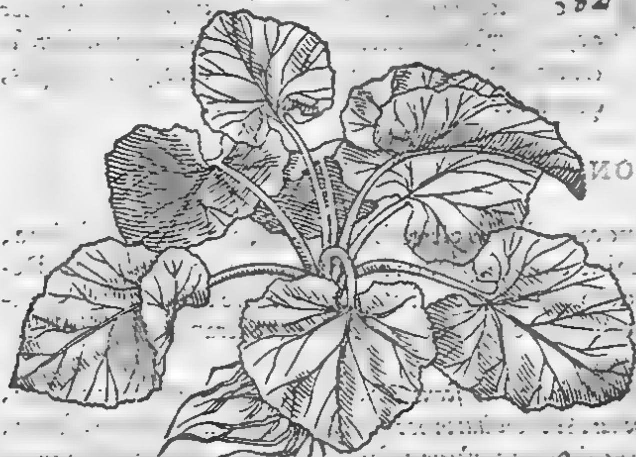

xiliatur: trita dolores à contorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

Personatę cõsideratio.

Personatam, *Plinio libro* XXV. *cap.* IX. *tradente, quidam Arcion uocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij uerbis planum fit, Personatam eam nimirum plantam repræsentare, quam officinæ uulgò Lappam maiorem uocant, quòd huic folia insint herbarum omnium maxima, longeq; cucurbitina excedentia: quódq; hæc lappas grandiores ferat. Huius altera habetur species, quæ quidem folijs cucurbitas magis æmulatur, ijs tamen maioribus, in riguis, & scrobium marginibus proueniens, caule interdum uidua; non tamen perpetuò, quoniam ueris initio & caulem, & flores profert, licet ijs subinde confestim exuatur. Ex huius folijs nostrates rustici pileos sibi conficiunt, quibus à solis radijs se tuentur, dum Sirio ardente segetem uel metunt, uel triturant. Huius item meminit Plinius loco citato, ubi eam non quidem Personatam, sed Persòlatam appellat, sic scribens. Persolatam, quam nemo ignorat, Græci uerò Arcion uocant. Folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq;, & crassiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius de Persolata. Ex cuius notis facilè cognosci potest, Plinium hic secundũ Personatæ genus descripsisse.*

Plinii tutela.

Fuchsij error.

Quò fit, ut maximè redarguendum putem Leonicenum, utpote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, asserens non nisi unum Personatæ genus reperiri. Fuchsius, & recentiorum nonnulli non dubitant, quin hoc Personatæ genus sit Petasites. Sed omnes, pace eruditorum dixerim, in errore uersantur, ut proxima commentatione liquebit.

Brasauoli hallucinatio.

Cæterùm Brasauolus in suo simplicium examine Lappam credidit esse Dioscoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm ut eius error explodi debeat, ut etiam ij dijudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter uersati fuerint.

Personatæ uires ex Gal.

De Personata sub alterius Arctij nomine disseruit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Alterum uerò Arctium, quod Prosopida uocant, cuiusq; folia cucurbitæ simillima sunt, nisi quatenus tum maiora, tum duriora, discutit simul & desiccat: sed & adstringit mediocriter. Quamobrem folia eius ueteribus ulceribus mederi possunt.*

Πετασίτης. PETASITES. CAP. CIII.

Petasites pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis, à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & vlcera quæ cacoëthe vocantur, efficaciter illinitur.

Petasitis cõsideratio.
Ruellij, & Fuchsij opinio.

Quanquam *scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia; non tamen uideo, quomodo quis rectè eius sententiæ subscribere posit ac debeat. Quandoquidem is Persolatam, de qua superiori capite disseruimus, pro Petasite sumpsisse uidetur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus, dependet, cui folium huius Persolatæ, uel Arctij generis minimè respondere deprehenditur; hinc fit, ut horum alioqui doctißimorum uirorum sententiam improbandam esse existimem. Nobis hactenus ueram Petasiten non licuit inuenire. Atq; adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuisset.*

Vires ex Galeno.

Petasitis uires paucis reddidit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoëthe uocantur, & phagedænica ulcera, ex utuntur.*

Ἐπιπακτίς.

Ἐπιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIIII.

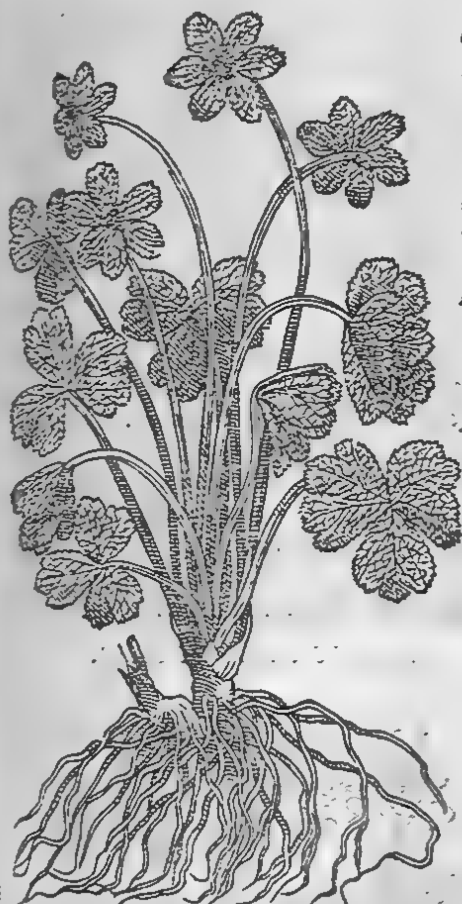

EPIPACTIS ab alijs elleborine, parua herba, exiguis folijs. Iocineris vitijs vtilis, & contra venena pota.

EPIPACTIDA *adeò paucis perstrinxerunt Dioscorides, ac cæteri, qui ante & post ipsum de plantarum historia scripserunt, ut difficilè admodum sit decernere, quænam planta sit hæc in Italia, ubi fortasse ea non prouenit. Nam, ut Plinius lib.* XIII. *cap.* XX. *commemorat, Epipactis in Asia, & Græcia nascitur. Verùm enimuero si Epipactis Elleborine ex eo dicta est, quòd cum elleboro nigro similitudinem habeat, eam equidem crediderim nasci in Goritiensi agro. Quandoquidem inibi frequens quædam parua herba reperitur, cuius hîc figuram damus, quæ folijs, floribus, & radicibus elleborum nigrum repræsentat. Epipactidis inter simplicia, quod inuenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem quod Dioscorides, de eius uiribus tradidit.* Epipactidis consider.

Καπνός. FVMARIA. CAP. CV.

FVMARIA fruticosa herbula est, prætenera, coriandro similis: folijs candidioribus, vndique numerosis, ciner acei coloris: flore purpureo. Huius succus acris est: claritatē facit oculis, delacrymationémque: vnde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulsas palpebras renasci prohibet. Commanducata herba biliosam vrinam trahit.

FVMARIA.

FVMARIA, *herba uulgaris admodum notitiæ, officinis passim uocatur Fumus terræ. Fumariæ uerò nomen sibi asciuit, quòd eius succo oculis immisso, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint uiribus, nec eis quidem contemnendis, ut Serapionem, Auicennam, & Mesuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera libro* XXV. *capite* XIII. *ubi ita scriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, nascens in parietinis, & sepibus, ramis tenuißimis, sparsisque, flore purpureo, uiridis, succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis, & nomine, & effectu alia est Capnos fruticosa, prætenera, folijs coriandri, ciner acei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis, & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq; ceu fumus, unde nomen accepit. Eadē euulsas palpebras renasci prohibet. hæc Plinius. Cæterùm quænam altera sit Capnos, quæ etiā ab Aëtio describitur, superius libro tertio de Aristolochia, & Pistolochiā disserētes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero fumariæ genere scire desiderant. Porrò in nothis, & Dioscoridi adscriptis simpliciū nomenclaturis reperio Capnon quibusdā Corydalion appellari. Vnde factum est, ut in suspicionem uenerim, an de Capno intellexerit Galenus libro* XI. *simplicium medicament. ubi de galerita scribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, sic inquiens. Adieci hæc sermoni, quòd uellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifestare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus sum eius aduersus colicos utilitatem, ue limq; qui ipsum non norunt, ijs bene monstratum. Nam & ipsa Corydalis appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoq; tibi obiter sit notatum. hactenus Galenus. Sed iam ad Fumariæ uires redeamus, quas primùm ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria*

Fumariæ consideratio.

Fumariæ genera ex Plin.

313

311

Fumariæ uires ex Mesue.

maria inter mitiora, innocentioraq; recensetur medicamenta, quibus deiectoria uis inest. uerùm nimia huius herbæ copia facit, ut eius quoq; auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum soluit; sed & uiscera roborat, contrahitq; distentos eorum uillos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, ut haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum sit ualentior, additis myrobalanis, sena, caprino sero, infectorio cocco, aut uuis paßis. Præstat quæ uirentior, folijs extensis, non sanè crispis, & quæ uiolaceo sit flore. Colligi debet uerno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in uniuersum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non superat. Siccat præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, & deiectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum faciIè deijcit, bilem trahit, & adustos humores. Eius uis non modò ad hepar; sed & ad uenas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusq; incommodis medetur à bile, aut exustis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiasi medetur, aduersus carcinomata efficax est: lichenas, & alia cutis uitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex uiscerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria uentriculum, iecur, & cætera interna uiscera, biliosasq; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex uasorum obstructione excitantur.

Fumariæ uires ex Gal.

Fumariæ meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit his uerbis. Capnos, hoc est, Fumaria acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem urinam biliosam multam prouocat, sanatq; iecinoris obstructiones, & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, uelut ipse fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea uti solebat ad stomachum roborandum, unáq; uentrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat: porrò cùm uti uolebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare uolens stomachum, uino nimirum diluto.

LOTVS VRBANA.

LOTVS SYLVESTRIS.

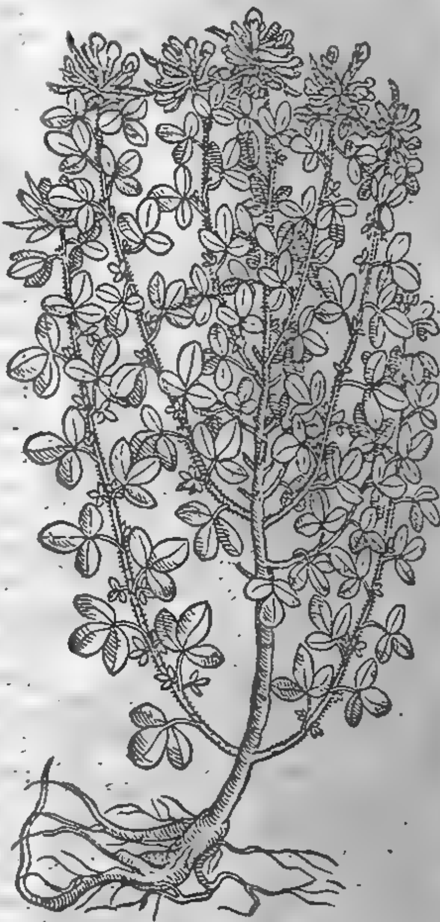

Λωτὸς ἥμερος. LOTVS VRBANA. CAP. CVI.

LOTVM urbanam alij trifolium uocant. nascitur in hortis. Extractus succus, addito melle, oculorum argema, nubeculas, cæterasque caligines discutit.

Λωτὸς ἄγριος. LOTVS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

SYLVESTRIS Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis: folijs trifolij pratensis: semine fœni græci, multò minore, gustu

re, gustu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adstringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculasque cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum maluæ semine, in vino, aut passo bibitur aptissimè contra dolores, qui vesicam malè habent.

*NVLLA certè hactenus nobis sese obtulit herba, cui meritò subscribi poßit: hæc est uera ac legitima Lotus sa*tiua. *Nam etsi non desint, qui putent, eam plantam esse Lotum urbanam, quam uulgares herbarij, & officinæ Melilotum falsò appellant, utpote quæ folijs constet trifolij effigie, nascaturq; non in pratis tantùm, sed etiam in uiridarijs ac hortis; eorum tamen sententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij sua potius opinione ducti, quàm rationibus aut auctoritatibus niti uideantur. Inclinat tamen animus ad credendum, quòd ita ut illi rentur, facilè esse poßit. quandoquidem uulgaris Melilotus & in hortis prouenit, & folia trifolio proxima profert: quin & omnibus notißima est herba, quemadmodum Lotum urbanam olim fuisse apertè innuit Dioscorides, qui eam ut triuialem ideo non depinxit. His illud etiam accedit, quòd in hunc usq; diem proprium ferè seruauerit nomen, eo tantùm aucto ex Loto in Melilotum. Vnde postea facilè factum esse potest, ut eadem legitimæ meliloti locum occupauerit. Syluestris uerò Lotus, quam copiosam in Libya gigni tradidit Dioscorides, an nascatur in Italia, non ausim affirmare. Equidem herbam quandam sæpius uidi, ac legi in incultis, & pratis nascentem, folijs trifolio æmulis, bicubitali caule, quàm plurimis adnatis, luteis floribus, è quibus cornicula prodeunt semine plena, fœni græci modo, odore non ingrato. Sed an hæc sit uera Lotus syluestris, nondum compertum, & exploratum habeo. Loti utriusq; uires reddidit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lotus domestica, quam quidam triphyllon, hoc est, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi uim poßidet, sic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione media quodammodo est, & temperata. Lotus autem agrestis plurima in Libya prouenit. Semen eius secundi est ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil abstersorium.* Loti vtriusq; consider. Loti utriusq; uires ex Gal.

Κύτισος. CYTISVS. CAP. CVIII.

CYTISVS frutex est albus in totum, vt rhamnus, ramos spargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorso medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, gustataque cicer recens sapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia discutiunt, si cum pane trita illinantur. decoctum potu vrinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope alnearia serunt.

CREDIDIMVS iandudum Cytisum, si tamen is in Italia proueniret, non aliam esse plantam, quàm eam Trifolij odorati speciem, quæ Romanis uulgò appellatur Tribolo, alijs uerò Trifoglio cauallino, hoc est, Trifolium equinum, eo quòd equis gratißimum sit pabulum, cùm nulla sanè mihi occurreret plãta, quæ magis notis omnibus Cytisum præ se ferre uideretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd scripserit, iumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cùm certò scirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos esse, ut eo magis delectẽtur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus; idcirco uidebar non temerè adduci, ut crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cùm pluribus constet notis, quæ Cytiso respondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cùm Dioscoridem uiderem de Cytiso inter herbas, non autem inter frutices, & arbores disserere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quàm quòd Cytisus esset herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm sit, iumenta herbas, & fœnum potius depasci, quàm arborum frondem. Siquidem eruo, et medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac saginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexeram inuestigare) adductus eram, ut existimarem, illud Trifolij genus odoratum omnino esse Cytisum. Verùm enimuero cùm postea rem hanc accuratius, rectiusq; expendissem, me in errore uersari deprehendi. Proinde in præsentia non grauabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ob illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arborescat. Non enim is sum, qui opinionis alicuius sustinendæ gratia adeò pertinax esse uelim, ut falsum magis, quàm uerum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deuenisse sententiam, facit in primis Galenus libro primo de antidotis, ubi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his uerbis. In Mysia quoq;, qua parte nostræ prouinciæ finitima est, tractus occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoque collis quidam non magnus, saxosus totus, thymo, & origano refertus: ubi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores uno ore tradunt. Fruticosa uerò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrti crescunt. hæc Galenus. Est deinde Plinius, quem Galeno subscripsisse inuenio libro XII. *cap.* III. *cùm inquit. Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modo, & tota India dispersum. Et libro* XVI. *capite* XXXVIII. *ubi inter arbores Cytisum enumerat, scribens. Tota ossea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Accedit his etiam Columella, qui idem testari uidetur in calce libri* V. *ubi cùm longius de Cytiso disseruisset, demum inquit. Hactenus de arboribus præcepisse abunde est. Horum itaque probatorum authorum testimonio planum fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, ut Galenus scriptum reliquit. Sed mihi quidem hactenus inter Italicos frutices, qui arboris instar adolescunt, nullũ contigit inuenire, qui legitimè Cytisum referret. Cæterùm nõ desunt, qui sibi persuadeant, atq; etiã scriptis tradant, se Cytisum uidisse, legisseq; in Italia in syluis, alijsq; syluestribus locis, qui per se tantùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne & ipsi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteam sic Theophrasto uocatã sumunt pro Cytiso. Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua* Cytisi consideratio. Cytisus frutex est, non herba.

uu *sponte*

sponte non prouenire, cùm teste Columella lib. IX. cap. IIII. de re rustica, duplex sit cytisus, una satiua, et altera sua sponte: sed quòd scribat Plinius, raram esse in Italia.

Cytisi historia ex Col.

De satiua autem Cytiso diligentißimè scripsit idem Columella lib. V. de re rustica, capite ultimo, cuius hic uerba subijciam. Cytisum, inquit, in agro esse quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoq;, & omni generi pecudum utilißimus est, quòd ex eo citò pinguescat, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido posßis. Præterea in quolibet agro, quanuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnē iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expreßi succi ternas heminas permisceri modico uino, atq; ita potandum dari: sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi uel autumno circa idus Octobris, uel uere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde uere disponito, ita ut inter se quoquouersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum uere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atque nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abunde est uiridis pondo XV. bubus pondo uicena, cæterisq; pecoribus pro portione uirium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere uoles, circa mensem Septembrem, ubi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exiccato, & ita incondito. hactenus Columella.

Cytisi historia ex Plin.

Plinius quoq; Cytisi historiam copiosè prosequitur libro XIII. cap. XXIIII. ubi hæc habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam suum: spondetq; iugero eius annua H—S. MM. uel mediocri solo reditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocior satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet, & firmiores, celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si semine madidum: & si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur uerno æquinoctio, cùm florere desijt, uel pueri uel anus uilißima opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinem uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper: hyeme uerò quòd inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium, & cepe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu. Propter quod maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. hæc Plinius.

Opinio quorundam.

Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius superius mentionem fecimus, neq; Dioscorides, neq; Galenus, quod sciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non desunt, qui id uelint esse Theophrasto plantam Mel frugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset libro VII. cap. XIIII. de plantarum historia, ubi sic inquit. Quædam enim formis pluribus constant, quanquam nomen unum sortiantur, ut ita ferme æquiuoca sint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; discreta. Inter quæ uel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuersum tum uiribus in usu cibario, tum quòd non eadem loca desideret. hæc Theophrastus. Quæ sane illorum sententiam mihi probare non uidentur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis ueniat, & iisdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus uirescere conspicitur. Atqui Plinio libro XXII. cap. ultimo, nil aliud est Mel frugum, Dioclis testimonio, quàm panicum.

Cytisi uires ex Galeno.

Cytisi uires Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, reddidit his paucis uerbis. Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ mistam, sicut & maluæ folia.

Λωτὸς αἰγύπτιος. LOTVS AEGYPTIA. CAP. CIX.

EST ET in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipsum uespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei similitudine, quæ cruda coctaque manditur: decoctaque lutei oui qualitatem exhibet.

Loti Aegyptiæ historia ex Theophr.

LONGAM satis historiam de Loto Aegyptia posteritatis memoriæ tradidit Theophrastus libro IIII. cap. X. de plantarum historia, cuius hic uerba referam. Qui Lotus, inquit, uocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis similis fabæ, & fructus eodem modo, uerùm minores, gracilioresq;. Nascitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum angustia proximus: multi, ac densi promiscui exeunt. Sole occidente se comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floresq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur incisuris non alio modo, quàm papauer: nisi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio nō absimilis est. In Euphrate caput,

floresq;

floresq; mergi referunt, atq; descendere usq; in medias noctes, tantumq; abire in altum, ut ne demissa quidem manu capere sit, diluculò deinde redire, & ad diem magis: sole oriente iam extra undas emergere, floremq; patefacere: quo patefacto amplius insurgere, ut planè ab aqua absit altè. Aegyptij capita ipsa aceruis putrefaciunt, cùmq; tegumenta putruerint, in flumine lauando separant fructum, & siccantes, pinsentesq; panem faciunt, eoq; cibo utuntur. Radix loti Corsion appellata, rotunda est, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux castanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, assumq; in specimen albuminis uertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum, sed gratius decoctum seu aqua, seu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophrastus. Cæterùm hanc, & supradictas Loti species Serapio sua lingua Handachocham indifferenter nominat. È cuius semine oleum exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neq; enim fit Handachochæ oleum ex uulgaris trifolij semine, ut quidam aberrantes existimant, sed ex omnium Lotorum semine, & ex eo tantùm trifolio, quod asphaltiten Græci uocant. Loti Aegyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Loti Aegyptiæ semen in panes quidem cogitur.

Arabum Handachocha.

Lotus Aegyptia ex Gal.

MYRIOPHYLLON. MYRIOPHYLLON ALIVD.

Μυριόφυλλον. MILLEFOLIVM. CAP. CX.

MYRIOPHYLLVM, siue millefolium, caulis est tener, singularis, unica nixus radice: pluribus folijs, læuibus, fœniculo similibus, unde nomen accepit. Caulis flauescit, uarius, ac ueluti ex industria deliniatus. nascitur in palustribus. Vulnera recentia ab inflammatione uindicat, si uel uiride, uel siccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & sale datur.

ETSI non desunt, qui uelint Myriophyllum, ut superius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, esse uulgare Millefolium, quo omnes passim utuntur in Italia; tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice prosiliat, folijs constet à fœniculo diuersis, nascaturq; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc satis perspicuum fieri puto, hos qui ita sentiunt, in errore uersari. Equidem legitimum Myriophyllum me inuenisse, & sæpe uidisse crediderim in uallis Ananiæ palustribus, unico tantùm caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hic picturam damus, aliamq; appinximus ad nos Pisis missam ab eruditissimo uiro Luca Ghino. Myriophylli uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Myriophyllum usqueadeò desiccatoriæ est facultatis, ut uulnera glutinet.

Myriophylli consider.

Myriophylli uires ex Gal.

Μύῤῥις. MYRRHIS. CAP. CXI.

Myrrhis simillima est cicutæ, caule, folijsque: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non insuauis. Quæ pota in uino, phalangiorum morsibus auxiliatur: cit menstrua, & partus secundos, purgatque à puerperio fœminas: subuenit & phthisicis cocta in sorbitione. Aiunt quoque eandem bis die terve potam ex uino, in pestilentia salutarem esse, & ne morbi contagia sentiantur, obstare.

Myrrhidis cōsideratio.

Gignitur in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem repræsentans, minor tamen, minimeq; graueolens, Cicutaria nonnullis uocata, quam quidam censent legitimam esse Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam uulgò appellatam accipiant. Alij uerò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium uocant. Veruntamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, sicuti nec illa: tametsi huius radix à recentioribus in pestilentia miris laudibus cōmendetur. Quòd autem Angelica non sit Myrrhis, ex eo euidentißimum esse arbitror, quòd ei folia sint satiuæ pastinacæ similia, non quidem multifida, ueluti cicutæ. Cæterùm si Myrrhis in Italia prouenit, nulla sanè mihi hactenus sese obtulit planta, quæ magis illi respondeat, quàm hæc, cuius hic effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt.

Angelicæ historia, & uires.
supra 35

Sed quoniam ANGELICAE *mentio incidit, ne tam præstantißimam plantam silentio prætereamus, hic fusius de ea nobis disserendum est. Hæc itaq; planta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum serrata, in nigrum uirescentia: flores albos, in umbellam cohærentes: è quibus semen prodit tenue, lentiū modo compressum. Radix ei subest crassa raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, gustu acris, & suauiter odorata. Excalfacit, pariterq; desiccat ordine secundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & discutit. Venenis mirificè aduersatur: quare pestilentiam arcet hausta, aut frequenter commansa. Ipsa per se sumpta pituitosos, lentosq; humores digerit. Idem præstat & radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tußientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter crassam, lentamq; pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut uino interna uiscerum ulcera, concretusq; sanguis dissoluitur, & roboratur uentriculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cæteris cordis affectibus opem unicè præstat. Valet ad rabiosorum, & uenenosorum morsus, exterius cum ruta imposita, & intro in corpus assumpta. Hinc fit, ut recentiores quidam magna opinione hanc suis inserant antidotis.*

Myrrhidis uires ex Gal.

Myrrhidi iam suas reddamus uires ex Galeno, qui eas lib. VII. *simplicium medicamentorum, his uerbis descripsit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menses mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone sunt, expurgat. Itaque ex secundo ordine fuerit excalfacientium, aduncta quadam partium tenuitate.*

Μύαγρος. MYAGRVM. CAP. CXII.

Myagron, aliqui melampyron uocant, herba est surculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: semen oleosum, fœno græco simile. Quod contusum igni torrent, perunctisque uirgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, scabritias corporis læuigari, atque expoliri constat.

Myagri consideratio.

Scribit Ruellius, Myagrum frequentißimum nasci in Gallia, eiusq; semine agros bene subactos perinde quasi napis seri: quin & suæ spontis inter segetes inueniri. Ex semine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum; sed ad ciborum quoque condimenta pauperes utuntur. Addit id à suis Cameliam, aut Camelinam uocari. Sed ipse nō equidem Ruellio ausim subscribere: quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrum non uidisse in Italia, quod Dioscoridis delineationi respondeat.

Quorundam error.

Cæterùm eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, uulgare illud aurei coloris semen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli uerò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, sed syluestrem erucam, ut quæ laciniata spectentur: nec semen profert fœno græco simile, sed papaueris modo exile.

Myagri uires ex Galeno.

Myagri semen, ut testatum reliquit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, pingue est, Quare si tundatur, oleosum quid effundit, quod emplasticam uim obtinet.*

Ὀρτύγα.

Ὀνάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII.

Onagra, ſiue onothera, aut onuris frutex eſt arboris inſtar, prægrandis, amygdalino folio, ſed latiore, lilio non diſsimili: flore roſaceo, magno: radice candida, longa, cùm ſiccata eſt, uinum olente. naſcitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit. illitu quoque tetra vlcera mulcet.

Tametsi *memoriæ prodiderit Theophraſtus lib.* IX. *cap.* XXI. *de plantarum hiſtoria, Oenotheræ radicem è uino potam mitiores, hilarioresq́; mores conciliare; nullum tamen, qui eam mihi oſtenderet, hactenus licuit reperire, quamuis ad mitigandam omnium animalium feritatem, nedum hominum quorundam, eſſet optimũ, utiliſsimumq́; remedium. Cæterùm ad me ſcripſit clariſsimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienſis, ſæpius ex Apennino in uiridarium ſuum tranſtuliſſe plantam homine proceriorem: folijs amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: ſemine perquàm minuto, exilibus teretibusq́; ſiliquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice ſubalbida, longa, ſubter humum repente. Quæ ſanè omni ex parte Onagram referre uidetur, etſi ipſe quoq́; pro certo non auſit aſſerere, hanc legitimam eſſe Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix ſicca uinum redoleat, mitigetq́; feras aqua, in qua maduerit, pota, ut Dioſcorides teſtatur. Onagræ meminit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix areſacta uinoſum quiddam redolet: ſed & uini maximè facultatis eſt.* Onagræ conſideratio. Onagræ uires ex Galeno.

Κίρσιον. CIRSIVM. CAP. CXIIII.

Cirsium, caulis eſt tener, duorum cubitorum, triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia: anguli ſpinoſi, per interualla molles: folia bugloſſo ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligatam, dolores uaricum ſedare Andreas ſcripſit.

CrediderE *recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe Cirſium, quàm uulgare Bugloſſum. Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda uidetur: quòd Bugloſſo caulis triangulus non inſit, ſed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd deniq; Bugloſſo flores non euaneſcant in pappos, ſed langueſcentes integri decidant, relicto in folliculis ſemine. Plantam, quam proculdubio Cirſium referre putamus, nuper Piſis ad me miſit clariſsimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic figuram damus. Naſcitur, ut ipſe ſcribit, in uliginoſis locis. Ea, meo quidem iudicio, Cirſio maximè adſtipulari deprehenditur. Cirſij nuſquam, quod legerim, meminerunt in ſimplicium cenſu Galenus, & Paulus.* Cirſij conſideratio.

Stellaria Sternkraut Inguinalis

Ἀστὴρ ἀττικός. ASTER ATTICVS. CAP. CXV.

Aster Atticus cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteúmve, per ambitum diuiſum, anthemidis modo, capitulum, foliolis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorum inflammationibus, prociduæ ſedi, ac inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

ASTER ATTICVS.

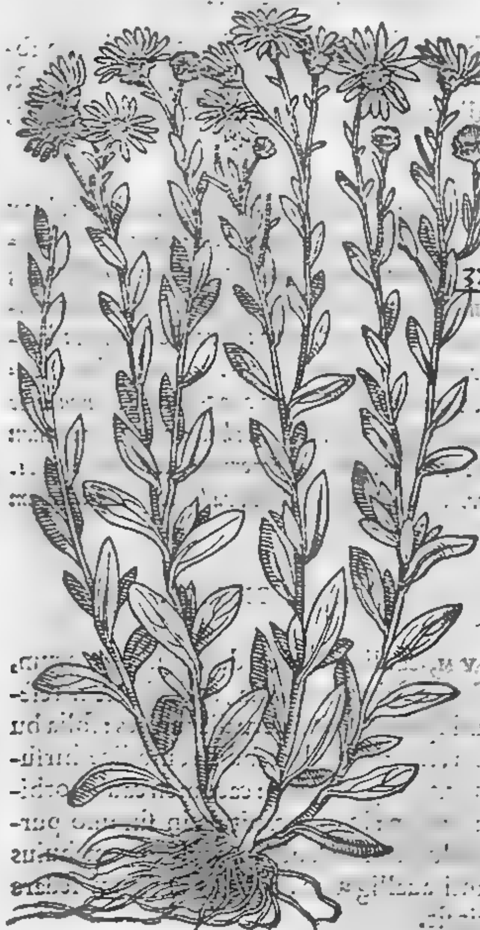

Asteris Attici consid.

Aster Atticus, qui & Bubonion, hoc est nostris Inguinalis, dicitur, sibi Attici nomen asciuit, quòd in Atheniensi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion uerò, & Inguinalis dicta est herba, quòd bubonum, siue inguinum præcipuum sit remedium. Asteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmeli instar emicant, per ambitum diuisa foliolis stellæ modo radiata spectantur. Planta est hodie non paucis cognita. Nascitur in asperis, incultis, & conuallibus.

Serapionis erratum.

Hanc Serapio (ut libro tertio in eryngij mentione prodidimus) cum Eryngio confudisse deprehenditur, florum similitudine falsus, qui in utraq; planta stellæ figuram præ se ferunt. Cæterùm non est prætereundum, quòd nonnulli Dioscoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm suprà sint reddita: quæ quoniam à doctißimis uiris Dioscoridi accreuisse comperta sunt; ideo nos quoq; ea, utpote adscititia omisimus. Quòd autem adscititia sint, testimonio esse possunt Galenus, Oribasius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur; etsi reliqua, ut solent, bona fide referant. In cuiusdam tamen Apuleij libello de plantarum historia & uiribus scripto, nonnulla habentur capite de Astere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem esse uideantur, huc adiecta sunt: sic enim uerba illa sonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorant, inane simulacrum se uidere putant. Reperitur à pastoribus pecudum.

Amellus Virgilij.

Asterã Atticum à Virgilio quoque celebratum fuisse existimo lib. IIII. Georgicorum, ubi Amellum, quem florem ita ab agricolis uocari ait, herbamq; eius descripsit. Id quod suis luculentißimis carminibus apertè testatum reliquit, dum ita cecinit.

Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecêre agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanq; uno ingentem tollit de cespite syluam.
Aureus ipse, sed in folijs, quæ plurima circum
Funduntur, uiolæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor: tonsis in uallibus illum
Pastores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

Asteris Attici uires ex Gal.

Asteris Attici recens herba (ut Crateuas tradit) cum axungiæ senio tusa rabiosi canis morsibus utiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Huius meminit Galenus libro VI. simplic. medicament. ubi eius uires retulit his uerbis. Aster Atticus, alij bubonium uocant, non ob id tantùm quòd illitum, sed etiam quòd suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet uerò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens; adeò ut mistæ sit facultatis, uti rosa: uerùm id non adstringit. hactenus Galenus.

Stellariæ historia, & uires.

Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus uulgò uocatam, cùm & ipsa uiribus non uulgaribus sit prædita, eam minimè silentio dißimulandam duximus. Est igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam uocant, planta, quæ ut plurimùm in montibus prouenit, præsertim in pratis, folijs maluæ fermè similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeò ut latius aperta stellæ formam referant. Caulis ei tenuis, semicubitalis, à quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicant subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur, quæ craßitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit. Erumpit hæc Maio mense, Iunio uerò floret. Efficax est pota sanandis non solùm internis uiscerum uulneribus, sed & sinuosis ulceribus: quinetiam extrinseca uulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, mirisq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici successu uulnerarijs potionibus admisceant. Aridæ puluis in suo ipsius decocto, aut cum aqua eius stillatitia sumptus, enterocelis medetur. Datur idem puluis ex uino, aut iure cochlearis mensura, quindecim aut uiginti diebus, mulieribus, quibus adempta sit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ iniectum semen contineri prohibet. Stillatitia eius aqua epota, tum etiam in uuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè sistit: adeò ut eius quoq; diutina iniectione corruptæ ab incorruptis uix dignosci poßint, restrictis miro rum in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præstatur, si in eius decocto insideant. Quin & laxas procidentesq; mulierum mammas contrahit, & duras solidasq; efficit, si lintea in eius decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur, diutiusq; importentur; præsertim hypocistide, equiseto, stypteria, ficisq; rosis admistis.

Alchimilla Pes Leonis

Γεώργιον

Ἰσόπυρον. ISOPYRVM. CAP. CXVI.

Isopyron aliqui phaſiolon ob ſimilitudinem vocant, quoniam folium, quod eſt aniſo ſimile, in pampinos torquetur: capitula ſunt in ſummo caule, tenuia, plena ſeminis, melanthij guſtum imitantis. Contra tuſsim, & cætera pectoris vitia, ſemen ex aqua mulſa bibitur: hepaticis, & ſanguinem excreantibus vtile.

Hactenus, ut ingenuè fatear, mihi non contigit uerum Iſopyrum inuenire, neq; ab aliquo compertum uidere. non tamen negauerim, quin illud naſcatur in Italia. Quare ſi hac noſtra ætate nobis non ſeſe offeret, id poſteris inquirendum relinquemus, qui fortaſſe diligentius in hæc ſtudia incumbent, ut earum rerum, quæ nos latent, aliquando exactam cognitionem aſſequantur.

Ἴον πορφυροῦν. VIOLA PVRPVREA. CAP. CXVII.

Viola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò diſsimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo floſculus ſuauiſsimè olens, purpureus. opacis, & aſperis naſcitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per ſe, & ex polenta illinuntur aptiſsimè ſtomacho æſtuanti, & oculorum inflammationibus, ſedique procidenti.

Svnt in Violarum genere non modò purpureæ, ſed etiam candidæ frigidis, & uliginoſis locis naſcentes, prorſus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioſcorides. Hæ numeroſæ proueniunt in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ubi menſe Aprili adeò copioſè florent, ut ſi longè proſpiciantur, oculos fallant, & extenſa lintea uideantur. Alij præterea flores per æſtatem Maio, & Iunio menſibus uiſuntur ſupernè purpurei, in medio candidi, inferius uerò lutei, forma purpureas uiolas referentes, aſpectu gratiſsimo, cùm tamen nullo & ipſi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia inſunt rotunda, per ambitum ſerrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem deſciſcunt. Conſtat hæc caulibus triangularibus, quadantenus ſtriatis, & intus concauis, quibus paribus interuallis genicula ſupereminent, è quorum cõcauo ramuſculi exoriuntur, quibus flores dependent. Vocant hanc nonnulli IACEAM. Verùm an hæc illa ſit Iacea, quam ad inteſtinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nõdum ſatis compertum habeo. Quanquam non deſunt, qui affirment, hanc eſſe de qua modò ſermo eſt, eamq; ſymphyti facultatibus pollere. quemadmodum etiam ſunt, qui eandem ægrè ſpirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obſcurè opem ferre tradant: quin & ſcabiem ſanare, & cætera cutis uitia delere. Violarum purpurearum facultates exquiſitè deſcripſit Meſues inter ſimplicia ſoluentia, unde hæc decerpſimus. Violæ temperatum, conuenienſq; ſunt medicamentum, quo immutantur malæ humorum qualitates, & natura eorum ſoluitur. Præferuntur quæ primo uere florent, ſolis ardorem, qui uim reſoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo; cùm tamen ſiccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam ineſt humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior eſt uis. Quapropter ſiccata humiditate, quæ in ſuperficie continetur, guſtu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius ſub humido deliteſcebat. Quo fit, ut exiccatæ magis calidæ, minuſq; humidæ habeantur. Humiditas, quæ ſuperflua recentibus ineſt, aluum emolliendo ciet: uerùm areſactæ, deiectoriæ ſunt facultatis, non quòd emolliant, ſed quòd diſſoluant. Violæ in ſumma ſoporiferæ ſunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & ſoluunt. Earum ſuccus, & ſyrupus ex eo factus uentrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd ualentius ardentiſsimis conferant febribus. Fit ex uiolis oleum, ijs in eo diutius maceratis: cæteris tamen præſtat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiuſq; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: ſomnum conciliant: pectoris, & aſperæ arteriæ ſcabritiem leniunt: medenturq; anginis, & columellæ uitijs: præcipuo autem auxilio ſunt pectoris, & lateris inflammationibus: ſitimq; arcent. At quæ ſiccæ ſunt, iecoris obſtructiones reſerant, inflammationes diſcutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de uiolis Meſues. Parant hac ætate è uiolarum recentium diluto, quo pluries uiolæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodum & ex roſis roſaceum, quo deijciendæ

Violæ purpureæ conſideratio.

Iacea.

Violarum uires ex Meſue.

Syrupus uiolaceus.

Violarum uires ex Gal.

ciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, uel quinas exhibentes. Violarum uires tradidit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Violæ folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem poßident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori uentriculi æstuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abunde palàm est non nouisse Galenum, sicuti & cæteros ueteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas esse.*

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

Cacalia, quæ leontice uocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ similem. nascitur in montibus. Radix in uino madefacta, ut tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritijs arteriæ medetur. Grana, quę post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

Cacaliæ consideratio.

Cacalia, Plinio libro XXV. *cap.* XI. *autore, uocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etsi eam diu quæsiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ similem testatur se pluries uidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ diligentißimus inquisitor, folio tußilaginis, maiore tamen, auersa parte candidiore, minusq; per ambitum angulosiore: caule palmi altitudine, recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muscosi, oliuæ instar. Hanc ipse Cacaliam suspicatur. Equidem huius uiri iudicio facilè ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligenter uersatus sit, atq; inter Italos in ea maximè præstet.*

Cacaliæ uires ex Galeno.

Cacaliam cancanon uocauit Galenus. libro VII. *simplicium medicamentorum, ubi eius uires reddit his uerbis. Cancani radix facultatem habent mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata uino, sicut tragacantha, & lincta arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam commandat. Succus eius defluens prodest arteriæ, similiter ut glycyrrhiza.*

Βούνιον. BVNIVM. CAP. CXIX.

Bvnion caulem edit quadrangulum, procerum, digiti craßitudine: in quo ramuli minutis folijs, ac floribus scatent: folia proximè radicem, apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: semen odoratum, hyoscyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, secundas euocat: lieni, uesicæ, renibus utile. Tam humidi, quàm sicci, expreßique succi caulibus, folijs, radicibusque, usus inualuit ex aqua mulsa.

Ψευδοβούνιον. PSEVDOBVNIVM. CAP. CXX.

Psevdobvnion palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulosque napi ferens, acri gustu. Tormina, atque stranguriam, laterumque dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoque cum sale, & uino tepentes, strumas discutiunt.

Bunij consideratio.

Bvnivm, quod nostri Napum syluestrem uocant, Plinius uidetur posteritatis memoriæ prodidisse libro XX. *capite* IIII. *ubi de napis ita scriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosis foliorum caulibus florentis, & quod Bunion uocant, purgationibus fœminarum, & uesicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulsa, uel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq; in aqua calida è cyathis quatuor: sed urinam inhibet, si non lini semen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis palam fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum syluestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci uocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum uideri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, ut Dioscorides testatur, uidetur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur.*

Bunij uires ex Gal.

Vtriusque uires sanè paucis tradidit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, ut & urinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est.*

Χαμαικισσος. CHAMAECISSVS. CAP. CXXI.

Chamaecissos folio est hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis senísve, dodrantalibus, foliosis: flore uiolæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili. nascitur in cultis. Bibunt conuenientißimè ischiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenísve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

CREDIDIT Leonardus Fuchſius, medicus ætatis noſtræ celebris, in ſuo de ſtirpium hiſtoria commentario, nihil differre Chamæciſſum ab ea uulgaris notitiæ planta, quam, ut ſuperius libro tertio in Aſclepiadis mentione diximus, herbariorum uulgus Hederam terreſtrem nominat. Sed cur eius ſententiam comprobem, ſanè non habeo. Siquidem uulgaris hedera terreſtris folio conſtat rotundo, quadantenus ſerrato: caulibus, uel potius funiculis uitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæciſſus uerò Dioſcoridi folijs eſt hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis ſeniſue, dodrantalibus; folioſiſq́;. Adde quòd Chamæciſsi flores uiolæ albæ ſimiles facit Dioſcorides, ac etiam candidiores. Sed terreſtris hedera florem profert puſillum, in candido purpuraſcentem. Quibus utiq; rationibus ducor, ut putem, hanc herbam non eſſe Chamæciſſum, quòd notis inter ſe plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæciſſos (ſi Plinio credimus libro XXIIII. cap. XV.) ſpicata eſt tritici modo: & cùm floret, exiſtimari poteſt alba uiola. Ruellius hanc in Gallia naſci ſcribit. Sed eam aliam eſſe à Chamæciſſo hic repræſentato perſpicuum eſt: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioſcoride diſſentiunt, quem nullam ſpicarum mentionem feciſſe conſtat. Equidem, ut ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum eſſe Chamæciſſum auſim affirmare. De uiribus Chamæciſsi breuiter diſſeruit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Chamæciſsi flos, cùm ſit admodum amarus, iecur obſtructione liberat. Sunt & qui iſchiadicis ipſum exhibeant.

Chamæciſsi conſider. 383

Hedera terreſtris. ſup 387

Chamæciſsi uires ex Gal.

Χαμαιλεύκη. CHAMAELEVCE. CAP. CXXII.

CHAMAELEVCE lumborum doloribus propitia eſt. herba uirens, incuruis folijs, ſurculiſque: flore roſaceo.

SANÈ quàm paucis Chamæleuces hiſtoriam perſtrinxit Dioſcorides, quare difficillimè quidem decerni poteſt, quænam in uniuerſo plantarum genere Chamæleucen referat. Nam etſi Plinius libro XXIIII. cap. XV. ſcribit Chamæleucen, quam fortaſſe rectius Chamæpeucen idem appellat, folijs laricis (ego potius dixiſſem piceæ) ſimilem eſſe; tamen neque propterea facilis inuentu fuerit. Plures equidem herbas me uidiſſe fateri poſſum, quæ piceæ folijs uireſcunt: ſed nullam tamen unquam reperi, quæ, quod obſeruauerim, florem roſeum edat. Chamæleuce, ut autor eſt Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, calidæ eſt facultatis tertio quodammodo ordine, ſiccæ primo.

Chamæleuces conſider.

Chamæleuces uires ex Gal.

BVGLOSSVM, BORRAGO.

BVGLOSSVM VVLGARE.

Βούγλωσσον.

Βούγλωσσον. BVGLOSSVM, LINGVA BVBVLA. CAP. CXXIII.

BVGLOSSVM nascitur in campestribus, & sabulosis. Iulio mense colligitur. Aiunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam, potamque contra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos: ea in uino decoquitur. Herbam abscessibus utilem esse uolunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, asperum, bubulas imitans linguas. Quod in uinum deiectum, animi uoluptates auget.

Buglosi consideratio.

QVI diligenter Buglosi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem uulgò uocatam, in hortis, alijsq; locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum censent, quàm illam, quæ Buglossa uulgò nominatur, cuius in officinis communis est usus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim subscribere. siquidem Borrago dicta folijs est in uniuersum uerbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum asperitate imitantur. Contrà quæ Buglosi nomen sibi falsò uendicauit, folia habet longa, echio similia, non usqueadeò lata, ut bubulas referant linguas, minusq; humi depressa, quæ potius è toto ferme cespite sursum asp[iciunt], nec [a]liqua ex parte uerbascum, aut symphytum alterum repræsentant. Non ob id tamen negare ausim, quin uulgare Buglossum in campestribus nascens, ysdem cum Borragine polleat uiribus: quandoquidem eadem utriusq; asperitas, idemq; sapor gustui manifestum præbent eiusdem facultatis indicium. Atq; facie non multùm dißidere ea inuenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis seritur ex Hispanijs dictum: hoc enim etsi uerbascum adeò adamußim non repræsentet, quemadmodũ Borrago; foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facilè Borraginem, & uulgarem Buglossam & specie, & forma inter se differre: attamen crediderim alteram ad alterius uires proximè accedere, & si non easdem utrisq;, simillimas tamen inesse. Cæterùm non desunt, qui his rationibus neglectis asserant uulgare Buglossum Echij omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij uerò sunt, qui idem Buglossum Cirsium existimant. Verùm nos aliud à uulgari Buglosso & echium, & cirsium esse censemus, ut abunde suis locis docuimus.

Borago

Buglosi descriptio Auicennæ.

Quòd insuper Borrago facilè sit legitimum Buglossum, Auicennæ testimonio comprobari potest, qui libro II. sui canonis ita scribit. Lingua bouis est herba lata, habens folia sicut almaru, & ad tactum aspera, & rami eius asperi, sicut pedes locustarum. Oportet autem, ut illa administretur, quæ est in Corasceni, crassa habens folia, super quorum faciem sunt puncta, quæ sunt radices spinarũ, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter nostrã Borraginem expreßit Auic. ut nemo non intelligat, hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morẽ descripsit Auicenna, quòd suo quoq; tempore non deessent, qui ueri Buglosi loco aliam quandam substituerent plantam, ut apertè eius uerba declarant, dum subdit. Quæ autem in hac terra reperitur, & quá utuntur medici, plurimum eius est genus almaru, & non est lingua bouis, & neq; confert, ut iuuamentum illius est. hactenus Auicenna. His omnibus illud deniq; accedit, quòd apud Apuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inscribitur, inuenio Buglossum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ sanè omnia, ni fallor, clarißimè ostendunt, Borraginem esse uerum ac legitimum Buglossum.

Corrago

Buglosi uires ex Gal.

De cuius uiribus disserens Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Buglossum humidæ calidæq; temperiei est. Itaque uinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis causa esse creditum est. Sed & ijs, qui ob faucium asperitatem tußiunt, coctum in melicrato conuenit.

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSVM. CAP. CXXIIII.

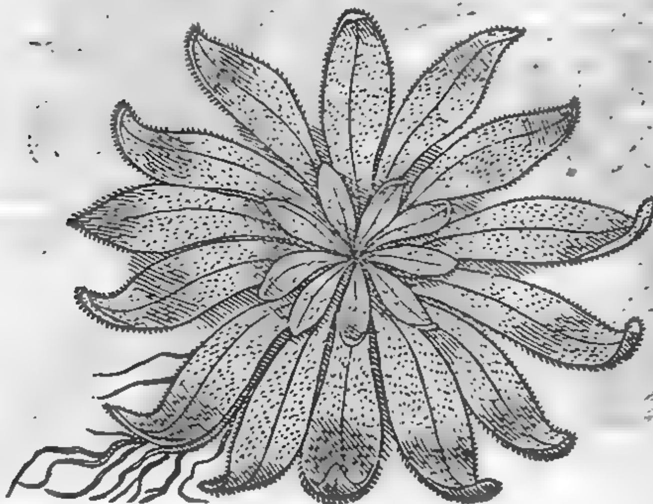

CYNOGLOSSON folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginosa: caule uacat, & humi sternitur. prouenit in sabuletis. Folia cum suillo adipe ueteri, medentur morsibus canum, alopecijs, & ambustis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex uino potum.

Cynoglosi consider.

LEGITIMVM Cynoglossum, quod, Dioscoride teste, neq; caulem, neque flores, neque semen gignit, pluries non modò uidimus, sed etiam legimus Romæ post Adriani molem in sabulosis quibusdam locis enatum. Hoc à uulgari Cynoglosso, quo paßim officinæ utuntur, perquàm longè distat: quippe quod in radiantis solis morem folia fert,

suppinguia,

CYNOGLOSSVM.

suppinguia, tenui lanugine albicantia, humi strata, et caule perpetuò uiduum est. Illa uerò planta, quæ Cynoglossi usum omnibus præstat, plurimos emittit caules, cubito sæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores insunt purpurei, echio similes: è quibus deinde quædam paruæ prodeunt lappæ, non sine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu uestibus pertinaciter adhærent. Meminit Cynoglossi Plinius libro xxv. cap. viii. his uerbis. Iungitur & Cynoglossos caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratissima. Aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potã ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est & alia similis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus satis perspicuum esse puto, quòd neutrum Cynoglossi genus à Plinio traditum, Dioscoridis Cynoglosso respondet. Siquidem primum Plinio caules uel thyrsos edit adeò flexiles, ut ij topiarijs operibus maximè conueniant. Dioscoridi uerò plãta est sine caule, quæ humi sternitur, ut hinc apertissimè constet, hanc operi topiario, ut aliquid conuestiat uel contexat, prorsus ineptam esse. Adde quòd Dioscoridi Cynoglossum medetur canum morsibus, alopecijs, et ambustis: quinetiam aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodest. id quod de Buglosso intelligitur, ut superiori capite testatur Dioscorides. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Buglossi historiam, & uires cum Cynoglosso turpiter confudisse Plinium. Cuius certè lapsum non animaduerterũt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioscoridis grauem sententiam probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quòd autem secundo loco à Plinio describitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm uulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, ut omnino errasse existimem Ruellium, & Fuchsium uiros alioqui doctissimos: quippe qui crediderint, uulgarem Cynoglossan esse Lycopsin, ut etiam suprà suo loco monuimus. neq; enim hos animaduertisse uideo de hac cum alio Cynoglosso scripsisse Plinium, ac deinde speciatim de Lycopsi lib. xxvii. cap. xi. Cynoglossi in libris de simplic. medicament. facultatibus nusquam reperio meminisse Galenum.

Plinij lapsus.

Ruel. & Fuchsij error.

Φύτευμα. PHYTEVMA. CAP. CXXV.

PHYTEVMA folia habet struthij, minora: copiosum semen, perforatum: radicem paruam, tenuem, per summa terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli scriptum reliquerunt.

CVM sit usus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hic de eo referre superuacuum habeo: præsertim quòd nulli rei herbariæ studioso id hodie compertum esse sciam. Mihi quidem hactenus herba hæc incomperta est. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipsa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ charissimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoq; indicare posit. Huius, tanquam superuacuæ, & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nusquam, quod legerim, inter simplicia meminerunt.

Λεοντοπόδιον. LEONTOPODIVM. CAP. CXXVI.

LEONTOPODION duûm digitorum herbula est, folia ferens angusta, longitudine ternûm, quaternúmve digitorum, hirsuta, quæ iuxta radicem lanosiore flocco canescunt: capitula in summo caule quasi perforata: flores nigri: semen usqueadeò spissa lanugine inuolutum est, ut sæpe fallat: radice parua cohæret. Quam tradunt appensam ad amatoria prodesse, & tubercula discutere.

VERVM Leontopodium hactenus non solùm mihi incompertum est; sed alijs quoq; ignotum esse arbitror: nullum enim inueni, qui ipsum hodie ostenderet. Neq; propterea hoc multùm curare debent medici, cùm & eo adalligato ad amatoria tantùm usa fuerit antiquitas. Cæterùm hic non est audiendus Brunfelsius, qui Stellariam herbam uulgò uocatam in suo onomastico Leontopodium esse scribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quàm in alijs compluribus.

Brũfelsij erratum.

Ἱππόγλωσσον.

Ἱππόγλωσσον. HIPPOGLOSSVM. CAP. CXXVII.

Haurstlat

HIPPOGLOSSON, frutex est folia habens rusci tenuis figura, & spinosam comam, & in summo ceu linguas è folijs exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit. malagmatis radix, succusque admiscetur.

Hippoglossi consider.

HIPPOGLOSSVM, quòd in folijs ueluti prominentes linguas proferat, Bislinguam uocat Hetruria, alij uerò Bonifaciam. Nascitur hæc frequentißima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibusdam syluosis montibus non longè à Goritiensi comitatu, quà iter est in Hydriam ad argenti uiui fodinas. Veruntamen non est hæc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infrà suo loco disseremus, ut in suo insigni de plantarum historia commentario existimat Fuchsius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exerit linguam, sed tantùm fructum rotundum tiliæ modo longiori pediculo appensum profert. Hippoglossi uires. *Hippoglossum recentiores longè pluribus commendant uiribus, quàm fecerint antiqui scriptores. nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, ut strangulatu uuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis mensura, ex uino, uel iure haustus, præsentaneo remedio opem ferat. Est & ad puerorum enterocelas præstantißimum medicamentum, si diutius diluculò hauriatur puluis idem sesquidrachmæ pondere ex maioris symphyti decocto. Verùm id sumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulsare percipiant, ut intestina forás prolabi uelle uideantur. quare subcingulis, fascijs, & fibulis reprimentibus, roborantibusq; primis diebus uti opus est.*

Ἀντίῤῥινον. ANTIRRHINVM. Orant CAP. CXXVIII.

ANTIRRHINON, alij anarrhinon, uocant herbam caule, & folijs anagallidi similem: florem albæ uiolæ, purpureo, minore tamen, ideoque syluestris anagallis nominata est: semine uituli narium simili. Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, uenustiores fieri, nec ullo medicamento lædi posse, si quis appensum gestet.

Antirrhini cõsideratio.

VARIAT admodum Antirrhini apud ueteres historia. Siquidem Dioscorides Antirrhinum herbam folijs, & caule anagallidi similem reddidit. Theophrastus uerò eandem aparinæ similem fecit. Veruntamen Antirrhinum illud, quod ego sæpe tum uidi, tum etiam legi, semine uitulinum caput referente, unde Galenus hoc & Bucranion appellari prodidit, folijs est longiusculis, & angustis, lino, aut osyridi similibus: floribus lychnidi coronariæ æmulis, purpureis, & uisui gratis. Huic sanè adstipulari uidetur Plinius libro XXV. cap. X. ubi Antirrhinon, fortasse rectius quàm alij, depinxit lino simile, & semine uituli narium. Vnde facilè suspicor, Dioscoridis & Theophrasti exemplaris hoc in loco deprauata esse, atq; in aliqua parte uitium latere. Antirrhini uires ex Gal. *Antirrhini meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Antirinum, aut anarinum semen habet uituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito.*

Κατανάγκη. CATANANCE. CAP. CXXIX.

Ex eo genere una, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula sena, septenáve, in quibus erui semen inest. Arescens in terram flectitur, & se contrahit ad speciem unguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine: folijs quoque oliuæ colore, & figura, mollibus, diuisis, humi inclinatis: semen ut cicer, minutum, in uirgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertusum. Vtranq; narrant in amatoria expeti. Thessalicæ mulieres his uti traduntur.

Catanances consider.

Nevtrvm equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neq; aliquem scio in Italia, qui alterum saltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe quòd ea rebus uenereis tantùm conueniant, & amatorijs nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit usus: præsertim cùm hac ætate homines in uenerem admodum procliues sint, atq; etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abest, ut etiam huiuscemodi herbarum, si cognoscerentur, auxilia ijs indicari debuissent. Cæterùm existimat Ruellius in hoc subscribens Hermolao, secundi generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum uulgus Bistortam appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij craßitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, uelut altera Catanance.

Ruellij error.

Τριπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

Tripolion in marinis nascitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in sicco: folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diuiso. Eius, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, mane candidi, meridie purpurei, sero punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Quæ drachmis duabus in uino pota, aquam, urinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ uenena arcent.

Tripolij consideratio.

Tripolivm Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit uulgò uocatum Dioscoridis esse Tripolium, præsertim quòd ipsum & album, & deiectoriæ facultatis esse deprehenderent. Veruntamen rem aliter se habere illud argumento est, quòd communis usus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acredinem relinquat, sed tantùm salsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sanè notis asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neq; aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo disseruit Auicenna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse reor. Cæterùm ab his longè differre uidetur Tvrbit, quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus notis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ minora ferentis, tripliciq; notari differentia, nempe alba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri usus Turpeto diligenter intuentibus facilè sese offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos esse tantùm ex ipsius plantæ natura; sed quòd ob uetustatem, & aduentitij aëris humorem radices hæ corrumpantur, & nigrescant, illosq; sibi asciscant colores. Cuius rei in causa etiam esse potest maris, per quod conuehitur, exorta procella, undis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facilè situm, uel nigredinem cõtrahunt. Præterea cùm asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quàm alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Mesuem errasse existimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem esse, quæ folia ferret ferulacea. quandoquidem alypum, siue alypia, ut in sequentibus docebit Dioscorides, folijs tenuibus prosilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, ut arbitror, abunde liquet, Turpetum tam Mesui, quàm Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum, quod potius pseudoturpetum dixerim, craßius, et cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam unum è thapsiæ, alterum è pityusæ radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaque ab re scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verùm hoc (ut mea fert opinio) Mesuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipsius Turpetum nil aliud esse existimem, ut paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem. Quanquam putat Brasauolus, nulla tamen, quod equidem sciam, ratione uel authoritate nixus, apud Mesuem Turpetum omnino tithymali myrsinitis radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui nesciunt, rei herbariæ peritos consulant. Fuchsius porrò libro de compositione medicamentorum Turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radicibus exemptum existimat. Sed ipsius quoq; sententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda uidetur: nam è ueteribus nullum hactenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cùm tamen Mesui Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, resinosum, minimè cariosum. Deijcit hoc pituitam, crassos lentosq; humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresq; corporis partes. Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exustis humoribus prouenientibus sunt obnoxij. Prodest diuturnis febribus, & in uniuersum ubi pituita redundet. uerùm qui sumunt cauere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed iam ad Tripolium nostra redeat oratio. Reperio hac in historia non parum hallucinatum esse Plinium libro xxi. cap. vii. ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò ut asserere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradere

Turpeti consideratio.

Brasauoli erratum.

Fuchsij opin. reiecta.

Plinij lapsus.

Tripolij uires ex Gal.

didere tum Dioscorides, tum antiquorum reliqui. Tripolij quàm breuißimè meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Tripolij radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu.

ADIANTVM.

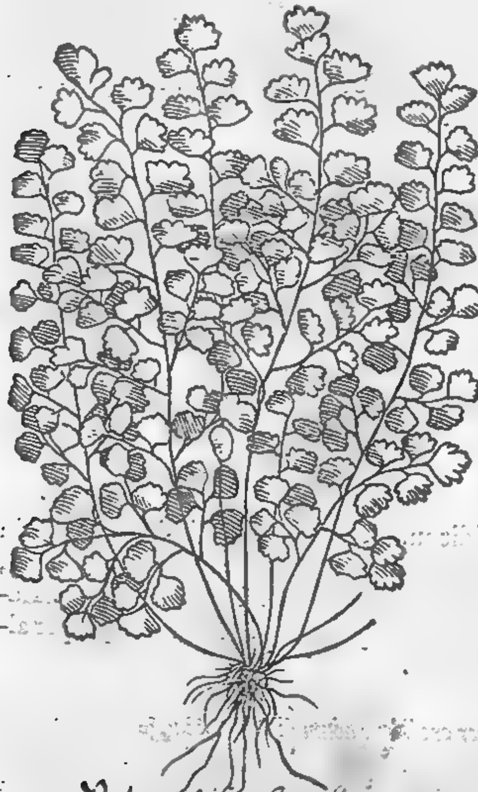

Ἀδίαντον. ADIANTVM. CAP. CXXXI.

ADIANTON, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriandri, in summo incisuris diuisa: cauliculi, quibus exoriuntur, nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice superuacua; neque caulem, neque fructum, neq; florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & urinæ difficili: calculos frangit, aluum sistit, serpentium morsibus auxilio est: contra stomachi fluxiones in uino bibitur: secundas ciet, & menstrua: sanguinis reiectiones inhibet. Contra serpentium morsus cruda herba illinitur, alopecias densat, strumas discutit: furfures, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & susino, aut hyssopo, uinoque. Decoctum eius cum lixiuio, & uino infusum, idem præstat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ouilia. Vmbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

TRICHOMANES.

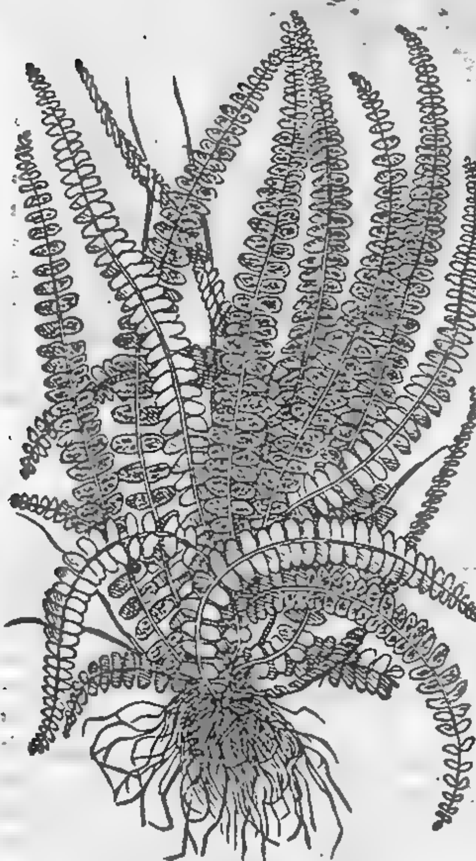

Τριχομανές. TRICHOMANES. CAP. CXXXII.

TRICHOMANES nascitur eisdem in locis, quibus adianton: filici simile, sed exilius: folijs lenticulæ, tenuibus, in ordinem utrinque digestis, aduersis in se, in ramulis tenuibus, acerbis, fusco colore splendentibus. Eadem quæ & adianton præstare posse constat.

Adianti, & Trichomanis consider.

ADIANTVM officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophrastus aßignauit libro VII. capite XIII. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madescit, nec quicquam adhæsisse humoris constat: unde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum utilia; oleo trita. Nascuntur maximè locis humidis: hæc Theophrastus. Cui subscribit Plinius, licet confusè satis, libro XXII. cap. XXI. dum sic inquit. Aliud Adianto miraculum, æstate uiret, bruma non marcescit, aquas respuit: perfusum, mersúmue, sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur, unde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusq;. Id quod maius est Polytrichon, aliud Trichomanes uocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt: omnia autem contrarijs pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla. Vmbrosas petras, parietumq; aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia. quod miremur, cùm aquas non sentiat. ita Plinius. In quibus nimirum uerbis manifestè deprehenditur ipse Plinius, Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in secundi Adianti locum retulisse. quippe qui perperàm fortasse acceperit Theophrasti sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam Theophrastus ubi de utroq; Adianti genere disseruisset, eodem loco citato statim de Trichomane hæc uerba subiunxit.

Plinij lapsus.

[illegible]. Trichomanes uel ad diſtillationes urinæ unicè facit, ut aliqui exiſtimant. Caulem hæc adianto nigro ſimilem gerit: folia admodum parua, denſa, aduerſa, inter ſeſe condita: radicem minimam. Loca amat opaca. hactenus Theophraſtus. Ex quibus liquidò apparet, Theophraſto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro uertitur, nullum Adianti genus eſſe, ſed per ſe ſuiq; generis plantam: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto ſimilem, clariſsimè oſtendit, candidum Adiantum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantum nigrum, quòd caule filiculam referat, nobis legitimum eſſe, id ſanè intelligens, quod Capillum Veneris paſſim nominant. Candidum uerò eam plantam eſſe aliquando putaui, quæ unà cum Trichomane in petris, parietum, ac fontium aſperginibus, ſpecubus, & humentibus locis naſcitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auerſa parte habentibus: caule uiridi, gracili, flexiliq;: quam nonnulli, eò quòd folijs rutam æmuletur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioſcoridis eſſe opinor, ut etiam ſuperius in ſua mentione monuimus. Cæterùm Fuchſius medicus clariſsimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioſcoridis depinxit in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Verùm quòd hæc folio conſtet rutæ, illa uerò epithymi, capillorumq; modo tenui, cur planè eius ſententiam comprobem, non habeo. Adianti meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate ſymmetrum eſt, uerùm deſiccat, & extenuat, & diſcutit. Etenim alopecias capillis ueſtit, & ſtrumas & abſceſſus digerit, lapideſq; frangit epotum. Viſcoſorum, craſſorumq; è pectore pulmoneq; excreationibus non mediocriter confert, & uentris profluuium ſiſtit: non tamen ullam manifeſtam caliditatem affert, ſicut nec frigiditatem. Verùm poſuerit ipſum quiſpiam ſecundum hanc oppoſitionem & temperiem in ordine medio.

Adianti, & Trichomanis uires ex Gal.

Trichomanis autem meminit libro VIII. eorundem ſimplicium medicamentorum, ubi ſubſcribens Dioſcoridi, hæc tantùm retulit. Trichomanes eadem præſtat, quæ adiantum. hactenus Galenus. Porrò Adiantum, ut Meſues inter ſua ſimplicia refert, aluum ſubducit, bilem, & pituitam deijcit, craſſaq; excrementa, quæ diu interioribus inhæſere. Pectus, & pulmonem detergit, ſanguinem clarificat, bonum facit habitum, animam dilatat, & iecur & uentriculum purgat, præſertim ſi obſtructione laborent: tametſi ad eorum infarctus potentius ſit eius dilutum ex apij, aut endiuæ aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino ſero. Sed ſi addatur ſaccharum, lateris inflammationes ſanat, & urinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi ineſt. At adſtringente ui, qua etiámnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem ſanguinem ſiſtit, uentriculum roborat, & capillorum defluuium uſqueadeò emendat, ut non modò eos cohibeat, ſed & renaſci faciat, præſertim emplaſtri modo impoſitum, myrtino oleo, ladano, & auſtero uino additis. Idem præſtat & combuſti cinis: quinetiam eius ex uino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia poteſt, & ægilopas curat. Ipſius diluti libra epota commodiſsimè aluus ſubducitur.

Adianti uires ex Meſue.

Ξάνθιον. XANTHIVM, SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

XANTHIVM naſcitur læto, & pingui ſolo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloſo, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, inſecta, naſturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & ut platani pilula, ſpinoſum, qui contactu ueſtibus adhæreſcit. Is antè collectus quàm perfectè ſicceſcat, tunditur, & fictili uaſe reconditur. Flauos autem facit capillos, ſi acetabuli inſtar tepida aqua madeſcat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in uino tundunt, & ita aſſeruant. Semen aptiſsimè tumoribus imponitur.

XANTHIVM, quod uulgus Lappam minorem cognominat, omnibus uulgariſsimum eſt: quandoquidem publicis ubiq; ſemitis, & exiccatis ſcrobibus, lacubuſq; naſcatur. Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla prorſus reclamante, quæ Xanthio à Dioſcoride tribuuntur: nam præterquam quòd caulem gerit anguloſum, ac pinguem, folia, quæ ei ſubalbida ſunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum ſerrata, naſturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui matureſcens, cùm tangitur, ueſtibus pertinaciter adhæret. Paucis admodum huius herbæ uires deſcripſit Galenus libro VIII. ſimp. medicamentorum, ſic inquiens. Xanthium uocatur etiam phasganium. Fructus diſcutiendi uim obtinet.

Xanthij conſideratio.

Xanthij uires ex Galeno.

Αἰγίλωψ. AEGILOPS, SIVE FESTVCA. CAP. CXXXIIII.

AEGILOPS herbula folia tritici habens, sed molliora, in summo capite semina bina ternáve rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur; duritias discutit. Succus farinæ admistus siccatur, & eorundem gratia reponitur.

Aegylopis cõsideratio.

NASCITVR frequens Aegilops inter segetes, sed frequentißima inter hordeum, & zeam, folio tritici, culmo pretenui, in cuius cacumine bina ternáue rubra semina dependent, oblonga: è quibus aristæ prodeunt longæ, capillorum modo tenues. Hanc nõ modò uidimus in Ananiensi agro, & ubiq; ferè locorum; sed etiam sæpißimè legimus. Eam rura Ananiensia uulgò Squalam appellant.

Error quorundam.

Proinde errant ij, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem esse contendunt. quandoquidẽ etsi primo statim intuitu Aegilops auenæ faciem referre uideatur; diligenter tamen singulas eius notas expendenti, facilè & discrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in stipulæ cacuminibus grana profert, longiusculis appensa pediculis; oblongis folliculis contecta, bipedum locustarum effigiem repræsentantibus. At Aegilops tenuißimas fert spicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: è quibus aristæ prodeunt capillorum instar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita se res habeat, manifestum prebet indicium ipse Dioscorides: utpote qui de auena libro secundo inter cerealia abunde scripserit; neq; bis seorsumq; eiusdem plantæ historiam tractare soleat: superuacaneum enim fuisset idem repetere, & inordinatum eidem inconsultò addere. Huc accedit, quòd si notæ, quæ utriq; plantæ à Dioscoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum uiribus, lõgè differre comperietur. Nanq; Dioscorides Auenam, quam βρῶμον, non αἰγίλωπα uocauit, depinxit stipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locustis bipedibus, in quibus semen concluditur. Aegilopa uerò in summo capite semina bina, aut terna rubra habentem, aristis capillaceis. Porrò cùm libro secundo de uiribus Auenæ dissereret, inquit. Huius semen non secus atq; hordeum, utile est ad cataplasmata. Pulte eius aluus sistitur. prodest tußientibus in sorbitione succus. Verùm hic de uiribus Agilopis scribens, herbam eius ad sinuosos oculorum abscessus, quos Græci ægilopas uocant, & ad duritias discutiendas commendauit: succumq; farinæ admixtum ad idem ualere prodidit. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertißimè demonstrant, ægilopem auenæ quàm maximè repugnare.

Aegylopis ex hordeo generatio.

Aegilopem ex hordei uitio fieri, sicut lolium ex tritico nimia uligine, testis est Galenus libro primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus, ubi ita scribit. In tritico quidem, frequens lolium sæpe inuenitur: in hordeis uerò reperitur, sed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, uel incrementum ipsis non rectè successerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando seminauit, omnibus diuersi generis seminibus, quæ ipsis erant admista, diligenter selectis, quò certò cognosceret, num ex ipsorum mutatione lolium & ægilops nascerentur, an propriam hæc quoq; semina naturam haberent. Cùm autem fortè unà cum puris seminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, sed magnam ægilopis uim enatam conspiceret, in alijs quoque seminibus itidem experiri est aggressus. hactenus Galenus. Cæterùm ipse quoq; testari possum, me sæpenumero in Anania ualle audiuisse agricolas conqueri, quòd hordeum degenerasset in Squalam: sic enim ipsi Aegilopem uocant.

Aegylopis uires ex Gal.

Aegilopis uires retulit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Aegilops digerendi uim poßidet, id quod ex gustu patet: leuiter enim est acris. Verùm et ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas sanat. hæc Galenus. Cuius etiam testimonio satis planum fieri potest, Auenam, & Aegilopem inter se dißidere, quòd de ijs seorsum egerit, & singulis diuersas uires reddiderit.

Βρῶμος. BROMVS. CAP. CXXXV.

BROMVS herba ægilopi similis, exiccatoriam uim habens. Decoquitur cum sua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur: rursus incoquitur, dum liquidi mellis crasситudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & naribus inditum, contra graueolentiam ulcerum efficax est. Aliqui tritam aloên addunt, & eo modo utuntur. Cum siccis rosis cocta in uino, grauem oris halitum emendat.

Bromi consideratio.

Tametsi non desunt Dioscoridis studiosi, atq; etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuisse, quòd de ea quoq; libro secundo idem Dioscorides tractauerit, aliudq; non sit Bromos, quàm Auena; nos tamen longe aliter sentimus. Mea siquidem sententia est, eritq; donec melior ab alijs proferatur, quòd Dioscorides, ubi secundo libro Bromum inter segetes, legumina, & alia frugum genera, quæ satione proueniunt, descripsit; de sata Bromo tantùm intellexerit: hic uerò, ubi de his, quæ sponte nascuntur, disserit, nobis syluestrem Bromum reddit. Hæc uulgaris notitiæ est, domesticæ auenæ in omnibus persimilis, granis tamen maioribus, nigrioribus, hirsutioribusq;. Bromi huius mentionem fecisse opinor Plinium libro XXII. cap. XXV. dum sic inquit. Bromos semen est spicam ferentis herbæ. nascitur inter uitia segetis auenæ Græcæ genere, & folio, & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locustas habet. Semen utile ad cataplasmata, atq; hordeum, & similia.

Γλαυξ. GLAVX. CAP. CXXXVI.

Glavx cytiso, aut lenticulæ folijs similis, quæ supernè uirent, auersaque candidiora spectantur: ramuli à terra exiliunt quini seníve; tenues ab radice, dodrantem alti: flores uiolæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen. nascitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, sale, & oleo in sorbitione, ad reuocandam extincti lactis ubertatem.

Glaucis consideratio.

Qvanqvam scribit Dioscorides iuxta mare nasci Glaucem; eam tamen ipse hactenus nusquam reperi, neq; ab aliquo compertā audiui. Nisi Ruellio adstipulari uelimus, qui eam herbam Glaucem putat esse, quæ fruticat multis caulibus: folijs oblongis, in ordinem utrinq; digestis, ciceris modo, subter cæsijs, supernè uiridibus: flore purpureo, paruo, siliqua terete, non in aduncum ut fœnigræci corniculata. Hæc, etsi Ruellio teste nullum apud Gallos inuenerit nomen, à quibusdam Galega, ab alijs Ruta capraria, in Hetruria uerò uulgò appellatur Lauanese, siue ut quidam dij Lauamani, quòd prope riuos aquarum nascatur, ubi manus lauantes rustici, hac planta saponis uice sibi sordidum lutum abstergunt. Verùm cùm uideamus huiusce plantæ flores, & caules, qui se quandoq; ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræsentare; cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præsertim quòd Glaux, Dioscoride et Plinio autoribus, inuenitur iuxta mare. Galega uerò in uliginosis locis, in scrobium aggeribus, in montibus, & deniq; passim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores assignant uires non uulgares contra pestilentiam, & uenenosorum animalium morsus. in quorum remedium herba per se estur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem usum eius succum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioscoride commendatur, non equidem ausim asserere, cùm nullam inueniam, qui Galegam his uiribus præstare testetur. Glaucis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, de eius uiribus disserens in hunc modum. Glaux herba, & ipsa lactis generandi uim obtinere uidetur. Quod si ita sit, calida quodammodo, humidaq; fuerit temperamento.

Ruellij opin. explosa.

Glaucis uires ex Galeno.

Πολύγαλον. POLYGALA. CAP. CXXXVII.

Polygala palmi altitudinem petit, folijs lenticulæ, gustu adstricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

Polygala mihi planè incomperta est. neq; id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, ut admodum difficile sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere possit.

Ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

Osyris frutex est niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, senáve, ceu lini, nigra in initio, dein colore mutato rubescentia. Decoctum eius potum, iuuat arquatos.

Osyridis consideratio.

Osyris, quòd folijs, & caule lini faciem repræsentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamen omisit Dioscorides, numerosi à medio usq; ad summum uisuntur, syluestris cumini secundi generis modo, uerùm in hoc purpurei sunt, in illa sublutei. Sunt tamen qui uelint, Osyrim eam esse plantam, quam uulgò nos appellamus Bel uedere, quòd bellè, densissimeq; fruticet, uireatq; per æstatem, non solùm in hortis, & uiridarijs sata; sed etiam in fictilibus ornandi fenestras gratia. Qui uerò ita existimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò crescat folijs lino similibus, sed quòd etiam nunc feratur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum uolunt in simplicium censu, ubi uerbum κορήματα (ita enim legendum est, non autem καλλυσματα, ut male habent codices) non solùm medicamenta, quæ faciem uenustant; uerùm etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aetio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palàm est, hanc plantam folijs linum referre, & ad scopas conficiendas aptissimam esse. tametsi Dioscoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec alia uocata Linaria, quòd neutrius folia è

OSYRIS.

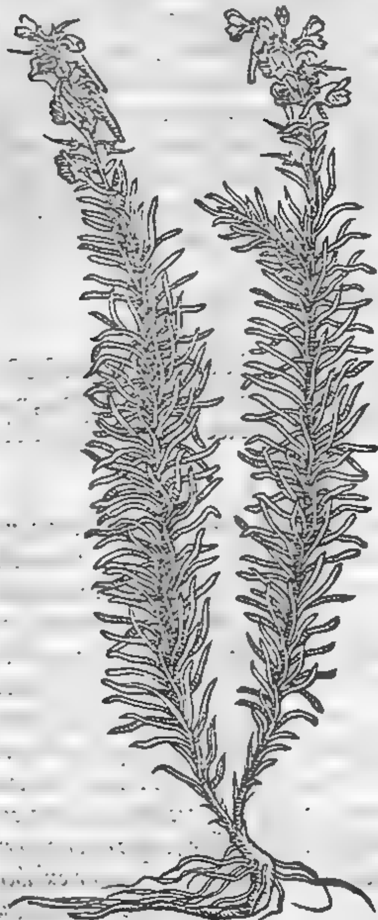

nigro, quod uiderim, in rubrum mutentur, quódq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, uel sena. Osyridis historiam tradidit etiam Plinius libro XXVII. *capite* XII. *ubi ita scriptum reliquit. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ semen, quæ folijs reddidit Dioscorides, à quo tamẽ Plinius illa mutuatus est. De uiribus Osyridis Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum disseruit, ijs uerbis. Osyridi, inquit, herbæ, ex qua* κορήματα *(siue scopas, siue medicamenta, quæ cutem exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri solent, amara inest qualitas, & obstructiones expediendi facultas: quare & in iecinore consistentes obstructiones adiuuat.*

Plinij lapsus.

Osyridis vires ex Gal.

Σμίλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

SMILAX aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perreptans, se conuoluens eis: fert racemos exiles, qui maturi rubescunt, gustumque leniter mordent. Nascitur in palustribus, & asperis: radice dura, crassaque. Folia, & acini, & antè, & pòst epoti, venenosorum antidota sunt. Tradunt, si infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla postmodum venena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamenta, quibus venena arcentur.

SMILAX ASPERA.

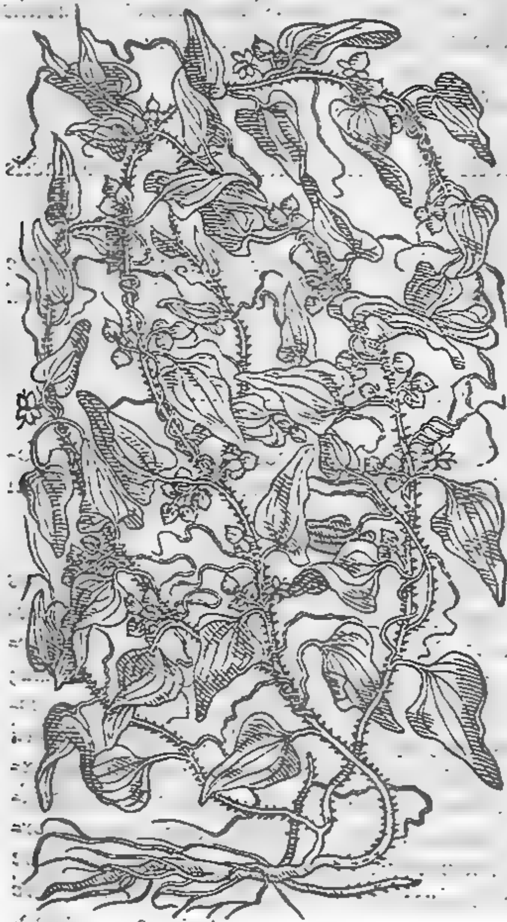

SMILAX LAEVIS.

Σμῖλαξ λεία. SMILAX LAEVIS. CAP. CXL.

LAEVIS Smilacis folia hederæ similitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius sarmenta supradictæ similia, nullis horrent spinis: conuoluitur arboribus, vt prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac smilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æstus molestiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio poto, ternis singulorum obolis, varia & tumultuosa in somnis obseruari traduntur.

Smilacis asperæ historia ex Theophr.

SMILAX aspera Hetruscis Hedera spinosa, siue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentissimè persecutus est Theophrastus libro III. capite ultimo de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Smilax, id est, hedera Cilicia, amplexicaulis ipsa quoq; assurgit, frutex aculeatus, & uelut præhorridus: folium hederæ, paruum, sine angulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui instar spinæ animantium secat, prætereà habet, & interualla staminea, non ex eo porrecta, ut cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem uerò foliorum internodia consummantem: iulus ab eisdem pediculis atq; folia, tenuis, seq; conuoluens dependet. Flos candidus, suauiter olens, uerno proueniens tempore: fructus proximus solano, atq; melothro, & maximè uuæ labruscæ uocitatæ. Racemi pensiles ut hederæ sunt, uerùm ad labruscam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in uniuersum quidē binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger. Peculiare racemus, quòd per latera caulium sepiunt, postremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: unde fit, ut extremo fructifera, & latere largè fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de smilace asperæ sententia.

Smilacis leuis historia.

Quæ autem Smilax leuis appellatur, ubiq; ferè prouenit, sed præsertim in Hetruria, ubi passim frequentissima inuenitur. Incolæ eam uulgò uocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; conuoluit eis, proxima queq; unciens: uerùm sarmentis, siue ramulis constat, non ut altera horridis, aculeatisq;, sed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus semen prodit atrum, lentibus maius, sed lupinorum figura. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud est, quod Lupulum appellant. Huius etsi apud medicos ætatis nostræ frequentissimus sit usus, addaturq; ab ijs in quàm plurima medicamenta; nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioscorides, alijq; ueteres tam Græci, quàm Latini autores, posteritatis memoriæ prodiderunt. quanquam non desunt, qui uelint, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantum nomine demonstratum, libro XXI. cap. XV. atq; ibi inter eas herbas connumeratum, quæ sponte nascuntur, quibusq; pleræq; gentium utuntur in cibis.

Lupuli historia, et uires ex Mesue.

Hopff

Lupuli uocati latius meminit Mesues inter sua deiectoriæ facultatis medicamenta, ubi hæc ad sensum habet. Est & aliud Volubilis genus, quod LVPVLVS appellatur, folia habens aspera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis squamatim compactos, racematimq; dependentes, colore subcinereo. Hic flauam bilem detrahit, sanguinem ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, ualentior redditur. Succus cū saccharo decoctus syrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum est, quòd eo nostræ ætatis medici tam parcè raroq; utantur, cùm tamen præstantissimum sit medicamentum. quandoquidem tum herba ipsa per se, tum etiam succus polentæ admistus, capitis dolorem à caliditate cōtractum tollit. Iecinoris, & uentriculi æstus mitigat. Syrupus ex saccharo, & eius succo paratus, utilissimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis. hæc Mesues de Lupulo. Cæterùm ad institutum nostrū reuertamur.

Smilacis utriusq; uires ex Galeno.

Smilacis utriusque uires tradidit Galenus libro VII. simp. med. sic inquiens, Milax (sic enim Smilacem uocat Galenus) aspera clauiculis plena est, ita ut uariè sursum deorsumq; arboribus circumuoluatur. Folia gustata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui si illis utaris, calefaciunt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ similis est.

RVSCVS.

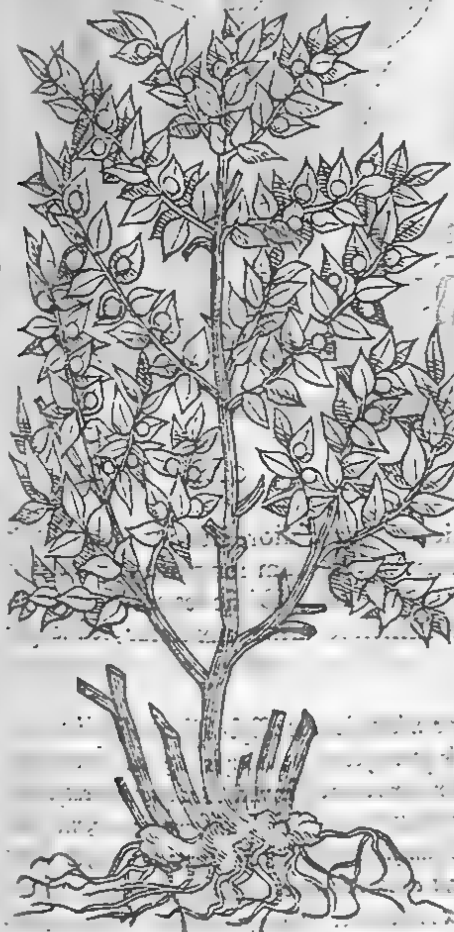

Μυρσίνη ἀγρία. RVSCVS. CAP. CXLI.

SYLVESTRIS myrtus, aliquibus oxymyrsine, aut myrtacantha, Latinis ruscum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatū. baccæ per maturitatem rubescunt, rotundæ, à medio folio dependentes,

dependentes, osseo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, uitilium modo lenti, fractu contumaces, foliosi: radice graminis simili, acerba, & subamara. Folia, & baccæ in uino potæ, vrinam cient: menses pellunt, uesicæ calculos frangunt, stillicidio urinæ medentur, dolores capitis sanant, & regium morbum. In asperis, & præcipitibus locis enascitur. Decoctum radicis in uino potum, eosdem præbet effectus. Cauliculi recentes, asparagorum uice in cibo sumuntur: amari autem sunt, sed urinam mouent.

Rusci consideratio.

RVSCVM *officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruscum appellant. Nos uerò, quòd arcendis muribus is aptißimus sit, si salitis appensis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetrusca lingua dicimus. Germinat hic uere asparagi modo, turionibus tamen breuioribus, craßioribus, hirsutisq́;: qui elixi manduntur ex oleo, sale, & aceto. Cæterùm, quòd non obscurè amarorem gustui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: sunt enim ciendæ urinæ, aperiendisq́; obstructionibus perquàm idonei. Græcis, quòd folijs sit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrsine, hoc est, acuta myrtus appellatur.*

LAVRVS ALEXANDRINA.

LAVRVS ALEX. ALTERA.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAVRVS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

LAVRVS Alexandrina folio est rusci maiore, molliore, & candidiore: semine inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice syluestri myrto simili, maiore, molliore, odorata. inuenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in uino dulci, & stillicidio urinæ auxiliatur, sed sanguinem extrahit.

Lauri Alexandrinæ consideratio.

SI LAVRVM *Alexandrinam, & Hippoglossum unam & eandem plantam esse sensisset Dioscorides, ut quidam existimant, nulli quidem dubium est, quin superuacuum erat, de ijsdem seorsum, diuersis atq́; etiam proximis capitibus Dioscoridem disserere. uel nulla in earum notis, & uiribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diuersas retulit, diuersasq́; utrisq́; notas aßignauit; idcirco has plantas inter se differre dicatur, necesse est. Nam etsi utriq́; folia rusci reddiderit Dioscorides; tamen Hippoglossum statuit aculeatam gerere comam, & in summo ceu linguas è folijs exeuntes: commendauitq́; comam ad dolorem capitis coronæ modo impositam: & radicem, succumq́; malagmatis admisceri scripsit. Verùm hic in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è*

folijs

folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere ruſco ſimilia, ſed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram ſparſos: radicem ruſco ſimilem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui uires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ ſtillicidium, & ad ſanguinem extrahendum. His accedit, quòd (ut Dioſcorides teſtari uidetur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia; non autem in medijs folijs, ut hippogloſſum, & ruſcus. Ex his itaq; tum notis, tum uiribus, quæ in hiſce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abunde conſtare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippogloſſum unam & eandem eſſe plantam. Nos equidem hanc, cuius hîc figuram damus, ueram ac legitimam Laurum Alexandrinam eſſe cenſemus, quæ (ut pictura pulchrè demonſtrat) non parum ab hippogloſſo differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipſa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, ſi huic fructum in medijs folijs innaſci concedamus. Lauri Alexandrinæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter eſt calida: & guſtantibus acris ſimul & ſubamara eſt: potaq; tum urinam, tum menſes prolicit.

DAPHNOIDES.

CHAMAEDAPHNE.

Δαφνοειδές. DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

DAPHNOIDES cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obſequioſisque, multis, à medio ſurſum verſus folioſis: cortex ſupra modum viſcoſus ramos veſtit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum guſtatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis. naſcitur in montoſis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menſes ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: ſternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum reſoluunt.

Χαμαιδάφνη. CHAMAEDAPHNE. CAP. CXLIIII.

CHAMAEDAPHNE virgas emittit cubitales, ſingulari ramulo conſtantes, rectas, tenues, læues: folia lauri ſimilitudine, læuiora multò, ac viridiora: ſemen rotundum, rubens, annexum folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & ſtomachi ardores mulcent: ad ſedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum vino ſuccus menſes, & vrinam ciet: idem facit peſſo appoſitus.

Daphnoidis, & Chamædaphnes cõsid.

Multorum error.

Daphnoidis, & Chamædaphnes uires.

DAPHNOIDES, quam officinæ, & herbariorum uulgus Laureolam uocant, frutex est uulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro, nullis prorsus reclamantibus notis. Cubitalibus enim assurgit uirgis, flexilibus, obsequiosisq; : folijs numerosis, sursum spectantibus, lauro similibus, gracilioribus tamen, ac mollioribus, acerrimo gustu: quin & ramorum cortex admodum tenax est. Hinc itaq; fit, ut eos errare toto cælo deprehendantur, qui putant Mezereum Mauritanis uocatum esse Daphnoidem. quandoquidem Mezereon Chamelæa est, de qua suo loco disseremus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem pleriq; cognominant, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: uerùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne singulari rectoq; caule constat, cui folia circunquaq; prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ instar diradientur: semine inde prodeuute Daphnoidis modo.. Cæterùm, quòd uocauerit Plinius Chamædaphnen eam clematidem, quam di qui Vincam peruincam appellant, credidere quidam hanc Dioscoridi esse Chamædaphnen. Sed profectò ij falluntur: errorq; omnibus euidentior fiet, quàm ut pluribus explodi postulet, si modò contemplentur, & conferantur notæ, quibus Vincam peruincam descripsit Plinius libro XXI. cap. XI. & quibus repræsentauit Chamædaphnen lib. XXIIII. cap. XV. Verùm Plinio, quòd clematidi folia sint lauri, uideaturq; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum uocent, quanuis rusticis Ananiensibus nil aliud sit piper montanum, quàm Dioscoridis granum Gnidium, ut infrà suo loco dicemus. Daphnoidis, & Chamædaphnes uno tantùm capite meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chamædaphnes germina tenera edi quoq; assolent. Est autem persimilis uiribus lauro Alexandrinæ: sicut sanè & quod Daphnoides nuncupant.

VERATRVM ALBVM.

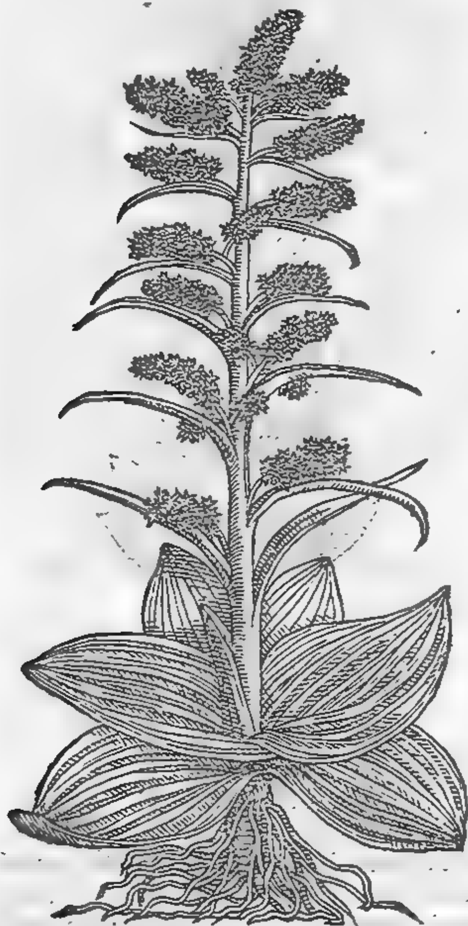

VERATRVM NIGRVM.

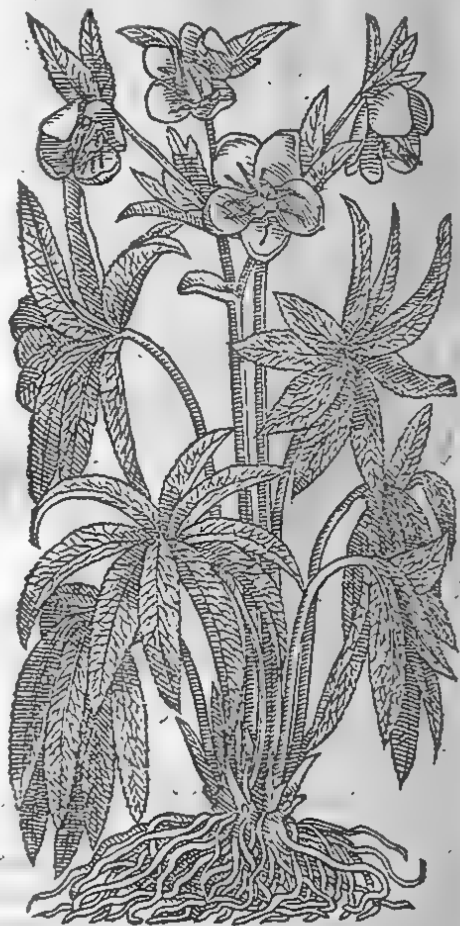

Ἑλλέβορος λευκός. VERATRVM ALBVM. CAP. CXLV.

ELLEBORVM album, Latini ueratrum album uocant, fert folia plantaginis, aut betæ syluestris similia, sed breuiora, & nigriora, rubescentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat, cùm arescere incipit: radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus. nascitur in montibus, & asperis. Radices messibus colligendæ. Optimum habetur candidum, friabile, carnosum, modicè extentum, nec tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, gustu nõ admodum feruens, neque saliuam subinde ciens. huiuscemodi autem strangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & puluere quodam obsita, celerius strangulatus mouent. Vomitione autem uarios extrahit humores. Collyrijs admiscetur, quæ

quæ caliginem oculorum diſcutiunt. partus impoſitum necat, menſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle, & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſeiunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quauis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Præparatio corporum, ac uictus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica eius potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia, ſimul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, ſtatim ueratrum offerunt, ijs præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi ualetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis nõ intempeſtiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

Ἐλλέβορος μέλας. VERATRVM NIGRVM. CAP. CXLVI.

ELLEBORVM nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum paſtor nomine Melampus furentes in ſe Prœtidas primus purgaſſe, & ſanaſſe fertur. Folia ei uiridia, platani ſimilia, minora, folijs ſphondylij proxima, ſubaſpera, nigriora, pluribus diuiſuris inciſa: caulis aſper: flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: ſemen cnici, quod in Anticyra ſeſamoides uocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepæ ſimili confibratis, quarum eſt uſus. In collibus, aſperis, & ſitientibus locis enaſcitur. Optimum eſt, quod ex huiuſmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatiſsimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis ſit medulla, acre guſtu, feruensque: cuiuſmodi eſt in Helicone, Parnaſo, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat uentrem, detrahit bilem pituitasque, datum per ſe, aut cum ſcammonia, & tribus obolis ſiue drachma ſalis. decoquitur uel cum lente, & iuſculis, quæ purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus, melancholicis, inſanientibus, articularijs doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit, partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibique in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure, aut cera, & pice, & cedrino oleo: uitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum uentri utiliſsimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & uino, cataplaſma. Conſitum proxime radices uitium, uinum purgandi facultate donat. Huius reſparſu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum ſtantes Apollinem, Aeſculapiumque precantur, ac uitant aquilæ uolatus: aduolare enim non ſine periculo tradunt. nanque ſi auis effoſsionem ellebori conſpexerit, moriturum qui ſuccidit, augurium eſt. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, foſſuri allium præſumere, & uinum bibere conſueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

ELLEBORVM, *quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum eſt in Italia. Et quanuis inibi unum tantùm Ellebori albi genus inueniatur; nigri tamen tria nobis comperta ſunt genera, flore duntaxat inter ſe diſtincta. Vnum quidem flores profert purpureos, quales ſuo reddidit Dioſcorides: alterum uerò candidos: tertium deniq; herbaceos. Hæc ut flore diſtinguuntur; ita etiam uiribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeò uiribus imbecillia ſunt, ut ferè nihil ad aluum deijciendam præſtent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non eſſet ad manus. Huius radicum diluto ex more noſtro parato, hyeme etiam media, & magis urgente frigore (etſi id improbent medici) præparata prius diutius materia decoctis, ac ſyrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes ſanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs noſtris, quin ex unica aſſumptione, uel ſaltem altera, Deo iuuante, fuerint ad ſanitatem reſtituti. Cæterùm albi quoq; ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis, magno ſanè ſucceſſu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. Quod non alia ex cauſa eueniſſe putauerim, quàm quòd in Tridentino agro, alijsq; circùm finitimis locis, ea fortaſſe ſit illius cœli temperies, ut non adeò pernicioſis facultatibus ſcateat utrunque elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus prouenit regionibus: tametſi non dubitauerim etiam utriusq; acerrimam uim reprimi, ac corrigi proprijs quibusdam additis medicamentis. Viſuntur nigri uniuerſa genera Martio, & Aprili menſibus uno & eodem loco florere in ampliſsima ſylua, per quam tranſeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiſcuntur, ubi & nos præſtantiſsimum ſæpius legimus. Purpurei radices nigriores, carnoſioresq; cæteris habentur: cùm aliorum generum radices ut plurimùm ſubalbidæ ſpectentur: omnibus tamen in uniuerſum eadem eſt foliorum facies.* (Ellebori utriusque consid.) *Herophilus antiquiſsimus medicus elleborum fortiſsimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipſum in primis exire dicebat. Ideo errauiſſe antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili ſententia non placet noſtræ ætatis medicis, neq; etiam nobis, ut quæ pluribus damnari, & explodi poſsit.* (Herophili ſententia damnata.) *Elleborus niger boues, equos, & ſues necat: proinde id in paſcuis cauent, quanuis album innoxiè depaſcantur. Nigri radices demorſis à ſerpente*

quadrupedibus

quadrupedibus mirificè medentur; si recentes in uulneris osculum, sublata à carne cute, immittantur, quòd ita eiaculatum reuocent uenenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus traiecta, uel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiámnum in hominibus fieri posse, quòd si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inseratur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestauerint. Ellebori semen, Aristotele authore, coturnicibus gratißimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarunt mensis. quæ tamen hodie magnopere expetuntur.

Opinio quorũdam reprobata. Consiligo

Porrò non desunt è recentioribus, qui putent nigrum communis usus Elleborum, cui flores herbacei insunt, non elleborum, nec eius speciem esse, sed eam sanè plantam, quam Columella, & Plinius Consiliginem uocant, quámque ad pecorum pulmonariam curandam, pestilentiamq; arcendam summis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argumento freti, quòd scripserint ij, si in morbosi quadrupedis auricula consiliginis radix inseratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi uim eò confluere, & per illud foramen pestilens uirus elici. Siquidem cùm pastores huius ætatis obseruauerint, id totum (ut nos quoq; paulò antè diximus) præstari tantùm illius ellebori radicibus, existimauerunt hoc ueratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, uel (ut Dioscorides inquit) in purpura albicantes, sed herbaceos, consiliginem esse. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur: quippe Absyrtus, & Hierocles idem præstare nigrum ueratrum affirmant. Quibus etiam subscribit Plinius libro xxv. cap. v. his uerbis. Nigrum elleborum pecorum, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exempto. hæc Plinius. Ex quibus utiq; perspicuum fit, non modò consiliginis, sed etiam nigri ueratri radicem hæc omnia efficere posse. Vanum profectò esset dicere, exempli gratia, sabinam esse calaminthan, uel contrà, quòd utraeq; remoratos menses eliciant. quasi natura adeò fuerit auara, ut unicuiq; morborum generi unum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus sit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, uno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cùm nullus extet author, quod ego inuenerim, qui Consiliginis historiam describat, neque una quidem nota eius faciem repræsentet, non uideo, quomodo rectè ij asserere poßunt, ueratrum nostri usus esse consiglinem. Sciant itaque uelim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideo Consiliginem esse contendunt, quòd pestilentibus pecorum morbis præsens remedium sit, si eius radix auriculis, & alijs corporis partibus inseratur, id successu longè meliori effici, si rubentis floris elleboro idem fiat, citiusq; expurgari uirus illud pestilens, quòd huic uires insint ualentiores.

Vgonis Solerij opinio explosa.

Cæterùm hic non est silentio dißimulanda inepta satis, & uana, meo quidem iudicio, de nigro ueratro opinio Vgonis Solerij, uiri alioqui doctißimi, ut eius testantur scholia, quæ nuper in priores Aëtij libros edidit. Is enim in prædictis scholijs censet, Elleborum nostri usus tam illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse lycoctoni, uel cynoctoni aconiti species: quod uerò herbidos habet flores, Plinij et Columellæ Consiliginem, aliorum iudicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius uerbis, quæ modò referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, cõmemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri ueratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cepæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm ut pluribus demonstrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum uelluntur, capitis dolorem ob uaporum halitum concitari, ut ipse millies sum expertus, id quod in nigri ueratri euulsione testatur Dioscorides. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum ueratrum satis aptè posse reduci. quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbam sui generis. hæc Solerius. Quibus uerbis eum in me egisse, licet non apertè, meamq; oppugnasse sententiam ex hoc planè coniicio, quòd nullus, quod sciam, ante nos scripserit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri ueratri genera, florum tantùm colore distantia. Neq; id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Solerium, cuius sanè hac in re argumenta me facilè diluere posse spero, utpote quæ (pace eius dixerim) leuia satis sint, & prorsus à ueritate desciscant. Nam falsum esse, ac nimis fortasse temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (ut Solerius asserit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis; sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonsoribus, manifestũ sit, nigri ueratri communis usus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciauit. Vnde facilè adducor, ut credam, si licet ingenuè dicere quod sentimus, Solerium aut Dioscoridis lectionem luxasse, aut eam minus rectè percepisse, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum esse, ut qui fortè in ea re non multum laboris insumpserit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc nostro elleboro, dum effoditur, nullus ob uaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum esse non poßit, nulla hæc est ratio apud me. Neq; enim mirum alicui esse debet, cur id non faciat: quoniam Dioscorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodientibus capitis dolorem inferat, sed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpurascit, tanquam cæteris acrius, apud nos sæpius excitat, præsertim si ligone uulnerentur radices, & uentus aduersa parte spiret. Id quod fortasse in Anticyra, Helicone, Parnasso, & Aetolia ualentius præstat. quandoquidem, Dioscoridis testimonio, ijs in locis acre gustu, feruensq;, & omnium probatißimum gignitur climatis illius ratione. quod in Gallia fortasse, & in Germania cœli inclementia non euenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo constant, aconiti cynoctoni, uel lycoctoni sint species (ut Solerius sibi perperàm, mea quidem sententia, persuasit) mihi planè absurdius uidetur, quàm ut ab aliquo approbari poßit, & debeat. Ea siquidem aconitorum genera iam omnibus clarißimè innotuerunt, suntq; caule filicis simili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut squillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioscorides. Quæ sanè omnia in nigro ueratro communis usus nunquam quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimento compertum est, nigrum communis usus ueratrum, quòd proprio fungatur

munere,

exere, atrabiliarios omnes ſanare morbos: fiſtulas callo induratas tribus diebus impoſitum emollire, & purgare: in aurem demiſſum auditus grauitatem auferre: ſcabiem, uitiliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in ulceribus excreſcentem abſumere. Quibus tamen uiribus non Aconitum cynoctonon, ſed Elleborum præditum eſſe, in confeſſo eſt. Ex his itaq; omnibus abunde perſpicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorſus explodendam eſſe: etſi idem in alijs quoq; non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur. Reliquum autem eſt, ut de utriuſq; Ellebori uiribus iam aliquid dicamus. Album, ut Meſues in ſuo de medicamentis deiectorijs cenſu prodidit, mortiferum eſt, quòd facilè homines ſuffocare poßit: idcirco omnino reijciendum eſſe præcipit. Nigri tamen uſum probat, ſed in ualidißimis tantùm corporibus. Quod ſanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò ſuis medicamentis Elleborum admiſcere non audeant; ſed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure uſqueadeò elleboro refragari debeant. Siquidem ego teſtari poſſum, me ſexcentis ferme hominibus nigri ellebori dilutum exhibuiſſe nullo prorſus incommodo: atq; etiam eiuſdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuiſſe medicos, qui, facto ſubinde periculo, effectum conſecuti ſunt; unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debentur elleboro. Præſtat quod, euulſis ſtatim radicibus, interna repurgatur matrice, ſiccaturq́; in umbra. Harum puluis diluto longè fortior eſt: ob id enim non datur niſi robuſtis, & ubi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita ſcriptum reliquat Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq́; è toto trahens corpore deorſum, nec tamen citra ullam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur quoq; inſanientibus: altera caluariæ parte, & ſubter caput diutinè cruciatis commodiſſimum: præſertim uiſceribus, utero, & ueſicæ deiectorium medicamen poſtulantibus. Maxima autem eius uis eſt peculiariter educere, quicquid ſanguini commixtum, eum corrumpit. Ideo ueteraſcentibus arquatis morbis utile: et quibus in ſuperficie ſummatim aſperitudines emerſerunt, uelut lepris, impetiginibus, & horum ſimilibus: elephantia quoque laborantibus accommodatum eſt. Datur ſcrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minùsue. Fit è ſiccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: poſtea cortice detracto, & in umbra ſiccato, proiectaq; tenui, quæ in ipſa ſubeſt, medulla. Exhibetur autem ex paſſo, & aceto mulſo: uerùm ſuauitatis gratia, quædam ex odoratis ſeminibus inſerenda. Si uerò efficaciorem alui deiectionẽ moliri ſit in animo, ſcammonij pauxillum adijcito. hactenus Actuarius.

Ellebori utriuſque uires.

Ellebori utriusq; uires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elleborus uterq; tum albus, tum niger extergentis ſimul & excalfacientis eſt facultatis. Quamobrem ad alphos, impetigines, ſcabies, leprasq́; accommodi ſunt. Quinetiam niger, ſi in fiſtulam callo induratam demiſſus fuerit, duobus tribúsue diebus callum detrahit. Dentibus prodeſt cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & deſiccantium. Porrò niger guſtu calidior eſt, candidus ſubamarus. Hactenus de utroque Elleboro Galenus.

Ellebori vtriuſq; uires ex Galeno.

Cæterùm quædam planta reperitur à recentioribus OPHRIS *appellata, quæ folijs maximè album ueratrum repræſentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibusdam oblongis in uniuerſum refertus: è quibus flores exeunt candidi, exiguis linguis ſimiles. Radice nititur gracili, non ſine multis appendicibus, odore præſtanti. Præfertur uniuerſa planta ad denigrandos capillos, fracturas ſanandas, & uulnera glutinanda.*

Ophris deſcriptio, & uires.

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNVM. CAP. CXLVII.

SESAMOIDES magnum in Anticyra elleborum uocant, quoniam albo ueratro in purgationibus miſceatur. Simile eſt ſenecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili, ignaua: ſemen guſtu amaro, cætera ſeſamæ ſimile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bilis, pituitæque deiectionem, quantum tribus digitis capitur, addito ueratri albi ſeſquiobolo, ex aqua mulſa.

Σησαμοειδὲς μικρόν. SESAMOIDES PARVVM. CAP. CXLVIII.

SESAMOIDI paruo cauliculi ſunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirſutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: ſemen ſeſamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitasque ſemen ex aqua mulſa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula diſcutit. Naſcitur in aſperis.

NON eſt, quòd in rebus incompertis longiorem moram nos ducere oporteat. quandoquidem hactenus non ſolùm ipſe non reperi in Italia maius, aut minus Seſamoidis genus, etſi in eorum inquiſitione multum laboris ac ſtudij impenderim; ſed neque etiam ullum inuenire contigit, qui unum, uel alterum legitimè oſtenderet. Quare has plantas deinceps perquirendi curam ijs relinquemus, qui nauigationibus Anticyram petunt.

Σίκυς ἄγριος. CVCVMER SYLVESTRIS. CAP. CXLIX.

CVCVMIS ſyluestris fructu ſolo diſtat à ſatiuo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non diſsimilem: folia, atque ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, ueterem omnem tumorem diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit, decocta ex aceto & illita.

CUCUMER SYLUESTRIS.

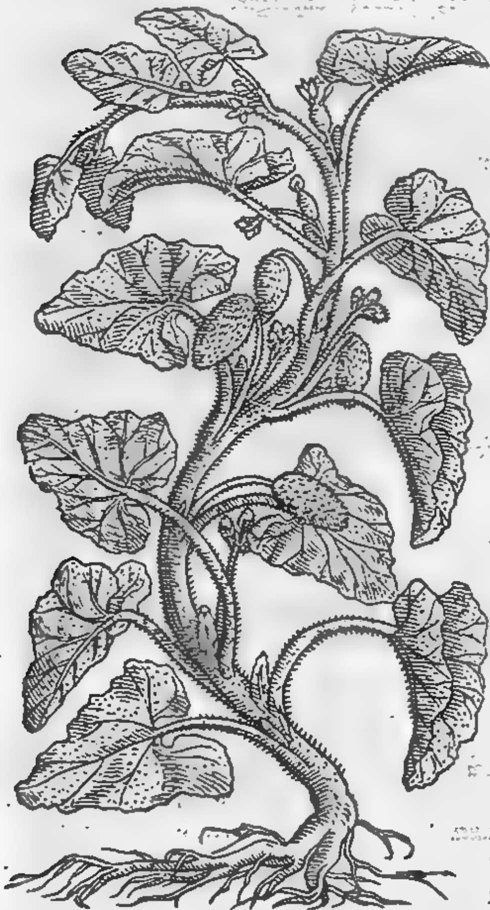

Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & uitiligines absterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis succus sesquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq; deijciunt, præsertim in hydropicis: deiectiones autem citra stomachi iniuriam mouet. Radicis selibra, in uini præsertim Lybici hemina conteritur, danturque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abunde deprimi cernatur.

Elaterium. E fructu huiusce cucumeris fit medicamētum, quod Elaterium uocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, seruātur nocte una: postridie imposito supra craterē rariore cribro, utrisque manibus prehensi, sigillatim supino cultro, sursum uersus aciem habente, finduntur, atq; per cribrum humor in subiectum uas exprimitur: simulque carnosum, quod hæsit cribro, quò facilius excidat, eliditur. quod ita pressum est, residere finitur, atque in uicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro segmina dulci aqua perfunduntur, & denuo pressa abijciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, soli exponitur: dumq; steterit, tota supernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc uerò identidem fieri solet, donec existens aqua liquescat: qua stillatim exhausta, sedimentum mortario suscipitur, & conterendo cogitur in pastillos. Sunt qui ad hauriendam protinus succi abundantiam, cribratos cineres humi inspargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum sua humiditate diffundunt, siccatumque in pila, ut dictum est, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouissima lotione mulsam aquam respergunt. Elaterium optimum esse constat, læue, non ponderosum, cum candore leniter humectum, gustu amarissimum, quodque lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen scabrumque, si turbidum spectetur, atque erui cinerisque plenum sit, graue & uitiosum esse solet. Nec desunt, qui cucumis succo amylum immisceant, ut candorem ipsum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus utile est. Integer modus obolus est, minimus semiobolus, pueris chalci duo, siquidem copiosius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utrāuis parte extrahit. optima suspiriosis est purgatio. quòd si in animo sit deiectionem moliri, adiecto salis duplo, & stibij quod colorare sufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, postea cyathus unus aquæ tepidæ sorbeatur. Ad citandas tamen uomitiones aqua diluens elateriū, subiectas linguę partes penitissimè penna oblinito. quòd si quisquam difficilius euomat, oleo, aut unguento irino resoluito: somnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè uacuantur, continuè uinum, & oleum dare conuenit: etenim uomendo restituuntur. Quòd si uomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, posca, poma, & quæ stomachum densando corroborant, offerenda sunt. Ciet elaterium menses, & partus enecat, in pesso subditum. morbo regio medetur, cum lacte naribus infusum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficacissimè anginis illinitur, cum uetere oleo, melle, aut felle taurino.

Cucumeris syluestris consideratio.

SYLUESTRIS *Cucumis frequens in* Hetruria *prouenit, præsertim agro nostro* Senensi *in oppidorum plateis, & secus mœnia, & semitas.* Ex eius fructibus succum exprimunt officinæ, atq; Elaterium uocatum parant. *De quo differens* Theophrastus *lib.* IX. *cap.* XIIII. *de historia plantarum, ita scribit. Sed omnium medicamentorum diuturnissimum* Elaterium *est, optimumq; quod uetustissimum. Itaque medicus quidam, uir haud insolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, uirtute mirabili seruare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa, ob quam tam longo seruari tempore possit, humoris copia est: quamobrem uel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur uis peculiaris isti tribuitur. hactenus* Theophrastus. *A quo maximè dissentire uidetur* Dioscorides: *quippe qui* Elaterium *dixerit à bimatu ad decennium deiectionibus utile esse.* Theophrastus *uerò, idem ducentis annis mirabili uirtute seruatum esse. Quin & in eo discordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in se continere* Elaterium, *ut usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguat. Alter uerò probatissimum illud esse* Elaterium, *quod lucernarū luminibus obiectum, facilè flagret.* Theophrasto *subscribit* Plinius *lib.* XX. *cap.* I.

ctis sic inquit. Elaterium usq; ad quinquagesimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimētum esse, si admotū prius quàm extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat. hæc Plinius Theophrastum secutus. Cæterum hac in re facilè crediderim, Dioscoridis codicē hoc in loco omnino deprauatū esse. Quippe præter Theophrasti, & Plinij sententiā, cùm omne humidum, quod pingue non sit, ignis flāmam protinus extinguat, nulli profectò dubium est, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multùm exuperat, potius flammā extinguat, quàm flagret: nanq; flammæ aliorsum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit. id quod nobis aliquando experimento compertum est. Elaterij uires descripsit Mesues inter sua deijcientia medicamēta, ubi in hunc sensum inquit. Cucumis syluestris, siue

Elaterij uires ex Mesue.

asininus abradit, & uasorum oscula aperit: proinde & intestinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia possunt, si addatur aut bdellium, aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulsa cum salis modico, aut si ex lacte bibatur. Roboratur elaterij uis, addito fossitij salis momento, aut odorato puluere, quem officinæ species elephanginas uocant: ijs enim admistum felicius quoq; operatur. Purgat, ut quidam ferunt, scammonij modo. At re uera magis pituitam deijcit, quàm bilem: quanuis & hanc quandoque detrahat, præsertim cùm deiectioni parata promptaq; sese offert. Mirificè præter hæc sanguinis serum expurgat, ab ijs potissimum partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi solent: quamobrem articulorum dolore uexatis opem non modicam præstat. Radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta cum absinthio, diuturnam hemicraniam sanat sincipiti, & loco dolenti illita, si tamen prius eius decocto foueatur locus. Præstat idem & succus ex lacte naribus immissus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos resoluit abscessus, quemadmodum & strumas, præsertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis ipsius succus aqua intercute laborantibus præstantissimum est medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem ualet & radicis decoctum. Prodest præterea arquatis, & iecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, uulnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Eiusdem succus fabacea farina admistus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem uitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum est, ne plusquàm par sit hauriatur: quòd reseratis uasorum osculis sanguinem eliciat. Cucumeris agrestis uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus, quem uocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus est. Elaterium itaq; menses ciet, & fœtum interimit appositum, ceu alia omnia amara simul & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem, ueluti nimirum Elaterium. Summè siquidem amarum est, leuiter calidum, ut ex secundo sit ordine excalfacientium. Porrò tale protinus quoq; digerendi uim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo uetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cùm lacte in nares. Hoc etiam usu dolores capitis sanat. Atq; Elaterium quidem eiusmodi est. At radicis succus, ut & foliorum, licet elaterio similem uim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipsa radix adsimilem facultatem possidet: abstergit nanque, digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentius desiccat.

Cucumeris syluestris uires ex Gal.

STAPHIS AGRIA.

Lnüsskraut

Σταφὶς ἀγρία. STAPHIS AGRIA.
CAP. CL. Staphiskorn

STAPHIS agria, siue herba pedicularis, folia habet labruscæ, diuisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos uirides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfuluescentem, intus album, gustu acrem. Grana quindecim, si trita in aqua mulsa dentur, crassum humorem per uomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuò potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commāducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, subuenit: rheumatismum gingiuarum sistit: vlcera oris manantia cum melle sanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

STAPHIS *agria, quam officinæ Græca uoce corrupta uulgò Staphusariam uocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentissima prouenit. Eius semen copiosum*

Staphidis agriæ consid.

apud seplasiarios inuenitur: nanq; eo frequenter utuntur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimum expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Staphidis agr. uires ex Gal. *Staphidis agriæ meminit Galenus in Astaphide libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Astaphis agria uehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod* ἀποφλεγματίζειν *Græci dicunt, abstergatq; ualenter. Itaq; ad psoram accommodata est. Sed & urendi uim aliquam habet.*

Θαψία. THAPSIA. CAP. CLI.

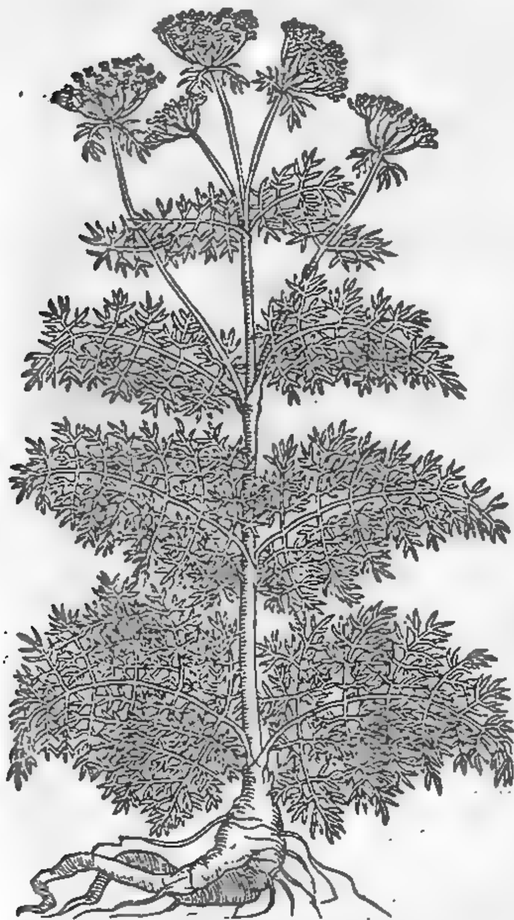

Thapsia nomen ideo accepit, quòd in Thapso eiusdem nominis insula, primùm inuéta sit. Tota uerò naturâ ferulæ similis est: graciliore caule: folijs fœniculi: umbella anethi in cacumine, à singulis surculis erumpente: flore luteo: semen quale ferulæ, latiusculum, sed aliquantò minus: radix foris nigra, intus candida, longa, acris, crassiore libro uestita. Lactis extrahendi ratio hæc est. Facto in ambitu scrobe cortices inciduntur: aut radix in fornicis speciem in se excauata cooperitur, quò merus succus confluat. oportet illuc sequenti die se conferre, & congestum succum extrahere. Tunditur etiam radix in pila, & succus organo per quallum expressus, fictili crasso insolatur. Aliqui folium unà terunt: sed inualidior huiuscemodi succus. Hoc autem interest, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è folijs autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam sentit. Qui succum colligit, stare debet non obuersus uento: aut potius cùm dies apricus est, & à flatu silet: quoniam ob halitus acrimoniam facies uehementer intumescit, nudaque corpora inuadunt pustulæ: ob id prius liquido cerato, & adstringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm succus purgandi uim habent, & lacteus succus in aqua mulsa potus: nam utrinq; bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli, cum tribus seminis anethi drachmis: succi, terni oboli: lactis, obolus unus. quod eo amplius assumitur, periculosum est. Huiusmodi purgatio cōuenit suspiriosis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque: datur in cibis, aut obsonio, quibus difficile sit uomere. Tam radix, quàm succus omnium maximè, quæ pares cùm eis uires adepta sunt, uim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquid euocandum est, aut meatuum laxitas aliò transferenda est. vnde succus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, succusque cum æquis ceræ, thurisque portionibus, sugillata, liuoresque tollunt: sed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emēdat, cum melle illitus succus: lepras tollit: tubercula discutit, perunctus cum sulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumque ualetudinibus utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem ijs, qui natura, non circuncisione curti sunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturam resarcit.

Thapsię consideratio. De thapsiae *uiribus locutus est* Theophrastus *libro IX. cap. XXII. de plantarum historia, ubi ita scribit. Thapsiæ radix uomitoria est, & si quis continuit, tam superius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere potest: suppurationes tamen aliâs exalbidas facit. Succus eius ualidior est, & quidem tam superius, quàm inferius purgat. Nullus seminis usus. Nascitur tum alibi, tum in terra* Attica, *in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ uerò depascunt: & aut aluus soluitur, aut intereunt. hactenus* Theophrastus. *Thapsiam autor est* Plinius *libro XIII. cap. XXII. à* Nerone *claritatem accepisse, eiq; magno usui fuisse sui imperij initio, quòd nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thapsia, thure, & cera, sequenti die contra famam cutem synceram circunferret: etenim ea mirum in modum sugillata delet. Thapsia plurima nascitur in* Apulia, *præsertim* Gargano *monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in nostris maritimis locis adeò ferulæ adsimilis, ut non facilè, nisi à rei herbariæ peritis, una ab altera dignoscatur. Visitur etiam hodie in hortis ad spectaculum plantata. qua ratione iam ferme omnibus innotuit in* Italia. *Cæterùm non desunt impostores, qui Thapsiæ radicum cortices pro* Turpeto *uenditent: quæ quidem à peritis seplasiarijs in ea medicamenta iure optimo addi possunt, quæ Thapsiam exposcunt:*

poſcunt: ſed in turpeti locum non ſunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (ut ſuperius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchſio diſſentimus, qui Turpetum à Meſue deſcriptum, nil aliud eſſe cenſet, quàm Thapſiæ radices. Thapſiæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Thapſiæ uires ex Gal. *Thapſia acrem habet, ac uehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto uiolenter extrahit, & ipſum quod extraxit, digerit. Verùm pluſculum ad ea efficienda tempus poſtulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta eſt, ob quam celeriter corrumpitur. Et lib. primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ſic inquit. Qui Thapſia utitur, ſciat opus eſt, maximam differentiam eſſe recentis ad uetuſtiorem. Vis enim huius pharmaci poſt annum multùm exoluitur, atq; amplius adhuc poſt duos annos, auſimq; ferè dicere eam penitus inutilem eſſe ad triennium progreſſam.*

SPARTIVM.

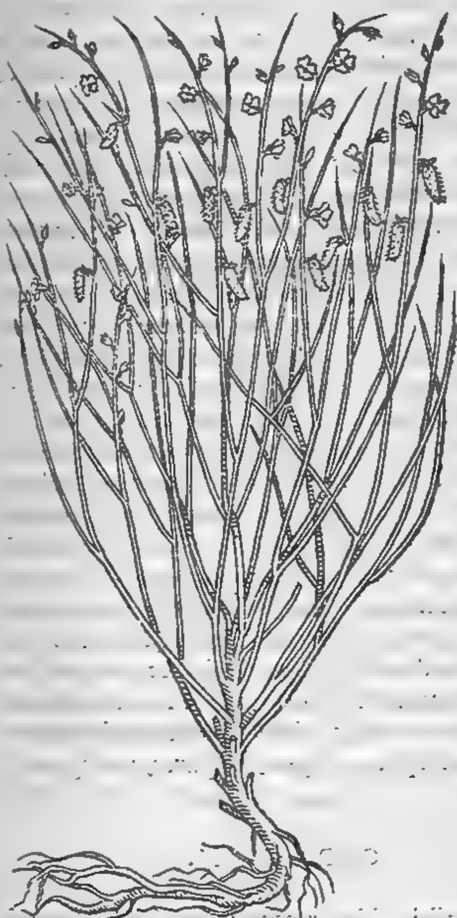

GENISTA.

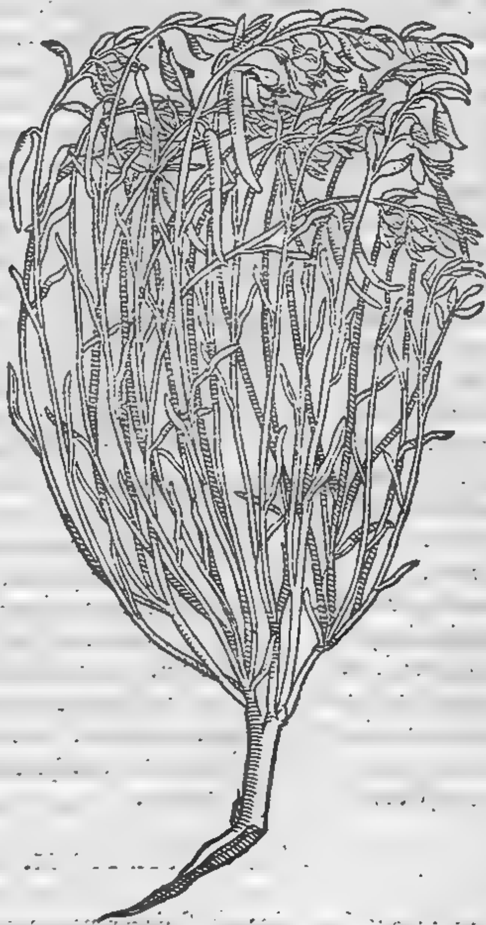

Σπάρτιον. SPARTIVM. CAP. CLII.

SPARTION frutex eſt longas ferens virgas, ſine folijs, firmas, fractu contumaces, quibus vites vinciuntur: ſemen lenticulæ, in folliculis phaſiolorum modo naſcens: florem, vt albæ violæ, luteū. Purgant per ſuperna vehementer ellebori vice, citra periculum flores, & ſemina quinis obolis in aqua mulſa pota. Semen deiectionē mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tuſis, extractus ſuccus, iſchiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, ſi cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere iſchiadicis clyſtere: ſtrigmenta autem elicit cruenta.

TANTA *nimirum inter Spartium, ſiue Spartum, & Geniſtam intercedit ſimilitudo tum facie, tum etiam uiribus, ut eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino erraſſe eos, qui alterum ab altera ſecernerent: præſertim cùm hac in re deprehendiſſem Plinium dubitaſſe libro* XXIIII. *cap.* IX. *ubi ita ſcriptum reliquit. Geniſta quoq; uinculi uſum præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit, quam Græci authores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc deſignauerit Homerus, cùm dixit: Nauium ſparta diſſoluta. Nondum enim fuiſſe Aphricanum, uel Hiſpanum ſpartum in uſu certum eſt: & cùm ſutiles fierent naues, lino tamen, non ſparto unquam ſutas. hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioſcoridem perlegiſſem, hac de re prius admonitus à clariſſimo medico Petro Cannizero Hiſpano Sereniſſimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophyſico, qui in Hiſpania copioſiſſimum Spartum, numeroſamq; Geniſtam ſe uidiſſe teſtatus eſt, comperi planè inter has plantas diſcrimen eſſe. Quippe quòd Spartium Dioſcoridi frutex ſit folijs uiduus: & floribus conſtet albæ uiolæ ſimilibus.* Spartij conſideratio.

bus. Genista uerò folia prosternat longiuscula, lini ferè modo: & flores luteos, pisi modo lunatos. Hinc itaq; factum est, ut nunc in eorum sententia consistam, qui Spartium à Genista differre existimant. Non tamen quod diuersi prorsus generis has plantas esse putem. nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio est, ut etsi non eædem sint; tamen congeneres esse uideantur. Sparti vsus ex Plinio. *Sparti quidem usus (ut Plinius est author lib. XIX. cap. II.) multa post secula coeptus est, nec ante Poenorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri: uniusq; propriè aridi soli, uni terræ dato uitio. Nanq; id malum telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest. In Aphrica exiguum, & inutile gignitur. Carthaginensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoq; Sparto operit. Hinc strata rusticis eorum; hinc ignes, facesq;: hinc calceamina, & pastorum uestis. Animalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriosè euellitur: ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis: conuolutum osseis, ligneisq; conamentis. Vulsum fascibus in aceruo adunatum biduo, tertio resolutum. Spargitur in sole, siccaturq;, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optimè, sed & dulci, si marina desit. Siccatumq; sole iterum rigatur, si repentè urgeat desiderium, perfusum calida in solio, ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipuè in aquis mariq; inuictum. In sicco præferunt è cannabi funes. At spartum alitur etiam demersum, ueluti natalium sitim pensans. Est quidem eius natura interpolis: rursusq; quàm libeat uetustum nouo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui uolet miraculum æstimare, quanto sit in usu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijsq; desiderijs uitæ. Hactenus de sparto Plinius.* Genistæ consideratio. *Cæterùm Genistæ in Hetruria adeò frequentissimæ proueniunt, ut Maio, & Iunio mensibus magnum & iucundum spectaculum præbeant uiatoribus, quoniam tam copiosè suis speciosis, ac fulgentibus floribus ornantur, & uestiuntur colles, ut procul aurei uideantur. Gaudent earum floribus apes, ut Plinius inquit: proinde aluearijs circunseruntur. Genista nobis ligandis uitibus salicis uicem explet, macerataq; etiam cannabis modo, fiuntq; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis saccis aptissima sunt. Expetitur Genistæ lignum etiam figulis, qui in Italia id uasorum fictilium genus conficiunt, quod uulgò de maiolica uocant: quippe quòd (ut ipsi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi possit, quo aureus ille color conseruetur in opere.*

Genistam recensuit Mesues inter sua simplicia deiectoriæ facultatis, ubi hæc ad sensum scribit. Genista arbor est montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur uirgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus uites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus siliquæ prodeunt, erui magnitudine: & semina in eis lenti similia, interuallis distincta. Genistæ descriptio, & uires ex Mes. *Planta tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat. Obest cordi, & uentriculo. Sed tollitur noxa (ut Philagrius est author) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche: quin & anisi, dauci, & foeniculi semine. Epotum semen pituitam utrinq; ualentissimè purgat, & ab articulis quoq; humores trahit. Renum excrementa pellit, urinam cit efficacissimè, & calculos disrumpit tam in renibus, quàm in uesica: nec in his materias figi, & in calculum durescere sinit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ouo deuorentur. Fit ex ijs oxymel, cuius usu indurati lienes resoluuntur. Prosunt ischiadicis, podagricis, calculosisq;, si postquàm illos sumpserint, subinde frequenter euomant ægri. Modus, præsertim floris, à drachmis duabus ad quinque: seminis uerò à drachmis duabus ad quatuor. hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè obseruasse uidetur. quandoquidem id erui, uel uiciæ faciem potius refert, quàm lentis.* Sparti uires ex Galeno. *Sparti, ut iam ad eius uires redeamus, meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Sparti, quo et uites apud nos alligant, tum semen, tum uirgarum succus non instrenuè trahentis est facultatis.*

Σίλυβον. SILYBVM. CAP. CLIII.

SILYBON lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleoque cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus uomitiones ciet.

HACTENVS non ex nostra tantùm, sed neq; ex aliorum quoq; inquisitione uerum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quanuis inter tot alias plantas aculeatas inibi nasci, & esse possit; tamen tam paucis eius notas explicauit Dioscorides, ut difficilè admodum illud inuentu iudicem: neq; enim ipse, ut ingenuè fatear, quod ex illis sit, ausim decernere.

Βάλανος μυρεψική. GLANS VNGVENTARIA. CAP. CLIIII.

GLANS vnguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanæ nucis. cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa unguenta pro oleo utuntur. Nascitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido secus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absumit: cum lolij farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Psoras, leprasque, decocta in aceto: vitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, uaros, & papulas in facie, & cutis uitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite resoluit: stomacho aduersatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adstringit: uerùm tusæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adijcitur, quæ aduersus prurigines, & scabritias idonea sunt.

Glandis unguentariæ consideratio.

GLANS Vnguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in Hispania frequentissima gignitur. Affertur hodie copiosa in italiam. Vnguentarij, ac seplasiarij Mauritanorum nomina secuti, eam Ben appellant. Forma hæc pystacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben uocant. Magnifaciunt id unguentarij, quòd quámuis diu inueteratum, nunquam rancorem sentiat, ut etiam libro primo suo loco monuimus. Arabicæ familiæ autores (ut modò dictum est) unguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit. Ben duorum est generum. Maius est nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus uerò ciceri simile. Vtriq; inest oleosa medulla, lenis, & alba. Præstat maius, quòd noxa uacet: minus siquidem noxium est. Præfertur in maiori genere, quod putamine sit albo, læui, tenui: nucleo fragili, albo, oleosoq;. Vetustum recenti melius. In minori autem præcelit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophrastus, neque Plinius) præstantius est recens, etsi contrarium asserat Mesues. Oleum ab unguentarijs hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, ut Dioscorides docuit, non autem, ut quidam existimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophrastus, unguentarios putamine fructus contuso uti solere. Plinius, ut Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, unguentarios prodidit è putaminibus, medicos uerò è medulla oleum elicere quòd hoc medicamentis, illud odoramentis usum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quòd ex solis putaminibus oleum effluere posit, quamuis diligentissimè comprimantur, & constringantur prælo etiam grauissimo: quoniam hæc putamina arida sunt, & omni prorsus humore carent. Illud quoq; fidem non dubiam facere potest, quòd hanc parandi olei rationem silentio pretermisit Dioscorides, non modò in hoc loco, sed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latius disseruit. Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrariensis, uir alioqui nostræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Mesuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, asserens quanquam in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere; in aliquibus tamen nec nucleorum, nec putaminū ullam fieri mentionem. Verùm etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus uti unguentarios tradidit; aderat tamen grauissimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm constanter asseueret, Balaninum oleum unguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiā facilè ex Dioscoride colligi potest, cùm dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalinum. quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non leuem faciunt suspicionem, quòd aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint deprauata, aut minus integri, & ueraces fuerint authores, à quibus fortassis unguentariæ glandis historiam accepit. His porrò accedit huius olei communis usus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt unguentarij, non quòd aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quòd nunquam uetustate rancorem contrahat. Id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rācoris expers cùm sit, omnium aptissimum habetur ad odoratissima unguenta (misturas uocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum in delicijs, & lasciuia omnis est usus & gratia, parantur. Quandoquidem si hæc alio quóuis oleo liquescerent in unguentum, contracto inde non multo pòst tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum rancescit) non modò uniuersam odoris suauitatem exuerent; sed etiam putida, fœtidaq; euaderent. Quo utiq; experimento apertissimè dignoscitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri solet. Cæterùm de uiribus Ben hæc subiunxit Mesues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abstergit, attenuat, expurgat, & aperit: sed uentriculum subuertit, & uiscera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam possidet. Minoris autem uis longè uehementior, & magis periculosa; namq; adeò perturbat, agitatq; humores, ut sepius animæ deliquiū faciat, & frigidos sudores concitet. Proinde non in alios usus is admittendus est, quàm in unguenta, & cataplasmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torrescit: siquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ uomitionem mouet, fitq; medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum anisi, & fœniculi semine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter sumptus lentam, crassamq; pituitā uomitu, & deiectione purgat. Ideoq; aptissimum medicamentū est coli cruciatibus non modò haustus, sed etiam clysteribus infusus, præsertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiámnum ex contritis ipsius nucleis, polenta, & melle admistis, cataplasma ad strumas, durosq; tumores admodum utile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle, quo fit, ut conuulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritiesq;, si addita lupinorum farina, & nardo emplastri modo imponatur. Nucleorum oleum uulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliasq; cutis fœditates emendat. Auribus infusus non modò doloribus leuamentum præstat; sed & surditatem, & tinnitum curat. Glandis unguentariæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Balanus myrepsice, hoc est, glans unguentaria, affertur ex barbarica regione. Vtuntur unguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquiæ autem, unde expressus est succus, terrestres scilicet, & duræ, uincentem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quædam adstrictio. Proinde extergentem simul, & incidentem, contrahentemq;, & stipantem effectum possident. Itaq; ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquant, iecurq; indurescens. Quòd si quis carnem eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur uomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum largiter subducit. Itaq; cùm hoc medicamento utimur, ad uiscerum expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq;, ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet uerò uel maximè alioqui aceto ad extrinsecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, ut & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sunt

Manardi dubium solutū.

Glandis unguentariæ uires ex Mes.

Glandis unguentariæ uires ex Gal.

his sunt minora, lentiginem, uitiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulcerosa, & quæ crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda est lieni, præstet admistam esse farinarum quampiam exiccantium, cuiusmodi est erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adstringit: itaq; eo possit quis ad ea uti, ad quæ ualida usus est adstrictione. hactenus Galenus.

Myrobalanorum genera.

Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinq; faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè ueniant, nec eorum, quod extet, meminerint ueteres Græci; ideò nunc de ijs nobis disserendum est: neq; enim ob eorum usum silentio erant dissimulanda. Sunt itaq;, ut diximus, MYROBALANORVM *genera quinque: nempe Flaua, Chepula, Indica siue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, ut etiam uiribus. Quamobrem omnino censendum esse putauerim, ea à diuersis produci arboribus. quanquam non desint, qui affirment, flaua simul, & chepula ex una & eadem arbore nasci, existimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula uerò cùm ultimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorum sententiam probare, aut refellere ausim. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluũ citra noxam deijciunt: nam etsi purgatoria ui polleant; nulla tamen uirium imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam possident, cor, iecur, & uentriculum roborant, quinetiam uniuersum corpus. Id tantùm illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & uiscerum infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobalanis medicamẽta omnia, quæ deijciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admisceantur scammonio. In flauorum Myrobalanorum genere ea cæteris præstant, quæ in uiridi plenè flauescunt, ponderosa, farcta, gummosa, crassi corticis, & quibus pumilum ossiculum inest. E' Chepulis ea probantur, quæ cæteris crassiora sunt, colore nigro purpurascente, cortice crasso, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citissimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, crassa, ponderosa, nullo intus osse, & quæ confracta in unum compacta cernuntur. In Empelicorum classe laudantur, quæ in maiora, crassiora, densiora, ponderosioraq; frusta diuiduntur, & quæ minus ossis, quàm pulpæ habent. Bellericorum uerò illa in suo genere præferuntur, quibus crassities, densitas, grauitasq; non desit, & quibus crassus in uniuersum sit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, siccantq; secundo. Empelica uerò primo tantùm tum refrigerant, tum exiccant. Vim obstructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & urinam cientibus medicamentis: uel si macerata caprino sero, aut fumariæ succo exhibeantur: uel si cum absinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & sesamino oleo, ut contracta inde pinguedine, uentriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, ubi cum cassiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione sit opus, eorum tantùm dilutum præbent: ubi autem adstrictione in puluerem conterunt, & subinde propinant. Chepula, quæ sacchàro condiuntur magis roborant, quàm deijciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda siccatáque reponuntur.*

Myrobalanorum uires.

Myrobalana omne genus (ut Mesues est autor) eorum senectutem remorantur, qui ipsis frequenter utuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & uentriculum, cor, & iecur roborant: conferunt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt: ad quod flaua cæteris præstant, ut quæ priuatim bilem detrahãt: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi sunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum uuæ acerbæ, aut rosarum aqua, aut fœniculi succo, quòd oculorum inflammationes reprimant, lacrymas sistant, defluxionesq; cohibeant. Sanantur horùm puluere ulcera, addita lentiscina resina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & uisum, præsertim sacchàro asseruata: uentriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur utiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra utráque bilem trahunt, præsertim exustam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum, corroborant, intellectum augent, uentriculum à pituita, alijsq; noxijs humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac sitim extinguunt, uomitiones cohibent, & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia possunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quòd sciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis scripto reliquit, à Mauritanis (ut ipse quoq; fateri uidetur) mutuatus est. Sed profectò nesciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ uomitum eliciunt, myrobalana reposuerit, cùm omnia eorum genera planè uomitiones compescant.

Chrysobalanus.

Porrò hodie ignorata uidetur quæ χρυσοβάλανος *Græcis uocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, uentriculi ardores, & singultus à Galeno Asclepiadis auctoritate commendata libro* VIII. *& IX. de compositione medicamentorum secundum locos. quanquam non desunt è recentioribus, qui sibi persuadeant Chrysobalanum esse nucem myristicam: cùm tamen plura sint, quæ eorum destruant sententiam, nempe cinereus color, acutus ori sapor, & quòd myristicæ nucis nusquam meminerint ueteres Græci. Nullam huiusce, quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris simplicium medicamentorum. Id quod argumento esse potest, Galenum ipsum non habuisse compertum, quid esset Chrysobalanus. Sed de his hactenus.*

Behen album, & rubeum.

Cæterùm quandoquidem Balanus myrepsica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum uocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum esse duxi, quin de ijs quoque aliquid dissererem, præsertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa posteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum est, quòd communis usus radices, quas uulgò Behen nuncupant, eæ quidem non sunt, de quibus Mauritani scripsere, imò eas prorsus ementiuntur. Siquidem scribit Serapio, Behen radices proferre

ferre minoris paſtinacæ ſimiles, contortas, odoratas, & manſu lentas, & in Armenia naſci. Auicenna autem radices lignoſa fruſta Beben eſſe ait, in ſe contractas, & ſiccitate exoletas. At noſtrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris ſuauitate commendantur: quin & manſæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ paſtinacæ faciem repræſentant: cùm tamen Arabicum Beben radicibus adeò paſtinacam referat, ut ſcripſerit Habib clariſsimus Mauritanorum author, Beben & ſylueſtris paſtinacæ radices nullum inter ſe diſcrimen habere. Quo fit, ut nulla ſeſe offerat nobis ratio, qua probare poſsimus, Beben communis uſus eſſe Arabum legitimum. quanuis & ipſi inter ſe hac in hiſtoria non parum diſſentiant. Nicolaus Myrepſicus, itemq; Actuarius Beben hermodactylum uocant, neſcio tamen qua ratione, cùm alia ſit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Beben adulterina, tam album, quàm rubrum, paſsim in Italia proueniunt. Sed quibus polleant uiribus, nondum mihi compertum eſſe ingenuè fateor.

Νάρκισσος. NARCISSVS. CAP. CLV.

NARCISSVM ſunt qui ut lilium, lirium appellarint. folia profert porro ſimilia, tenuia, multò minora, & anguſtiora: caulis uacuus, & ſine folijs, ſupra dodrantem attollitur: flos albus, intus croceus, in quibuſdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulboſa: ſemen uelut in tunica, nigrum, longum. Probatiſſimus naſcitur in montibus, ſuaui odore: cæteri porrum imitantur, atque herbaceum uirus olent. Radix cocta, ſiue eſtur, ſiue bibitur, uomitoria eſt: ambuſtis igni prodeſt cum exiguo melle trita. præciſos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturniſque articulorum doloribus trita ex melle, & impoſita ſubuenit. Vitia cutis in facie, uitiliginesque cum ſemine urticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, ulcerum ſordes expurgat: abſceſſus rumpit concoctioni repugnantes. infixa corpori extrahit, illita cũ lolij farina, & melle.

NARCISSVS, *inquit Theophraſtus libro & capite ſexto de hiſtoria plantarum, uel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine uocant) folium albuci, terræ proximum gerit, ſed longè latius, lilij modo. Habet caulem ſine folio, herbaceum, florem ſuo ferentem cacumine, in membrana ueluti uaſculo incluſum, largè amplum, coloreq; nigrum, figura oblongum. Hic decidens ſponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum ſolent. Quin & radicem ſerunt, quæ carnoſa, rotunda, amplaq; conſtat. Serotinus admodum: poſt arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophraſti de narciſſo ſententia. Porrò Plinius libro XXI. cap. XIX. duo Narciſsi genera prodidit, quæ his uerbis etiam depinxit. Narciſsi duo genera in uſu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluos quoque ſoluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narciſſum dictum, non à fabuloſo puero. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioſcoride diſſentire, quòd neutrum Narciſsi genus flore albo deſcripſerit. quanquam idem Plinius cap. V. eiuſdem libri inter lily genera Narciſſum connumerans, hunc flore candido conſtare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neq; propterea Plinium damnandum eſſe cenſeo, quòd uiderim ego plures Narciſsi ſpecies florum tantùm uarietate diſtinctas. Narciſsi uires retulit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Narciſsi radix uſqueadeò exiccandi facultate pollet, ut & maxima uulnera conglutinet, uel ad inciſiones uſque, quæ circa tendones accidunt. Habet uerò quiddam abſterſorium, & attractorium.*

Narciſsi hiſtoria ex Theophraſto.

Narciſsi uires ex Gal.

Ἱππόφαές. HIPPOPHAES. CAP. CLVI.

HIPPOPHAES, quo fullones veſtes interpolant, in ſabuloſis, maritimiſque naſcitur, ſurculaceo frutice, vndique denſo, & largo: folijs oleæ longioribus, mollioribuſque: inter quæ candicantes ſpinæ emicant, ſiccæ, anguloſæ, interſtitio quodam diſtantes: flores hederæ corymbis ſimiles, racematim cohærent, minuſculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubeſcentes: radix lacteo ſucco madet, craſſa, mollis, amara guſtanti: ex qua perinde ac thapſia, ſuccus eximitur. qui per ſe, & cum erui farina ſubactus, ſiccatur, & ad vſum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquaſque deijcit, oboli pondere: erui verò farina ſubactus, quatuor obolis, cum aqua mulſa. Frutex

tex cum radicibus ſiccatus tunditur, & cum aquæ mulſæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, vti in thapſia. huius in purgationibus modus eſt drachma.

Ἱπποφαιστον. HIPPOPHAESTVM. CAP. CLVII.

HIPPOPHAESTON, id quod aliqui hippophaës appellant, naſcitur eiſdem locis, quibus hippophaës, eſtque ſpinæ fulloniæ genus; humilis herba, ſine cauliculo, ſine flore: inanibus tantùm capitulis: folijs paruis, ſpinoſis: radiculas habens molles, craſſas. Succus radice, folijs, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui voles, tribus obolis in aqua mulſa, aquam, pituitasq; detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum vitijs, & orthopnϾæ conuenit huiuſcemodi purgatio.

Hippophais conſideratio.

ETSI *quandoq; maritima, & ſabuloſa adierim loca, ut Hippophaëm, & Hippophæſtum, utpote plantas inibi naſcentes, inquirerem; neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amalthæus Opitergenſis, medicus ingenio, & eruditione clarus, ſe olim Venetijs plantam accepiſſe à Ioanne Baptiſta Zopiſſo Papienſi clariſſimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioſcoridis Hippophaëm referebat; ſed etiam uiribus, ut ſe experimento cõperiſſe teſtatus eſt. Quare non prorſus deſperandum eſt, quin & nobis, & alijs quoq; aliquando cõtingat Hippophaëm conſequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæſti meminerit in ſuo ſimplicium medicamentorum cenſu. Hippophais tamen mentionem fecit Paulus lib. VII. inter ſimplicia. Hippophæſti uerò Plinius libro XXVII. capite X.*

Wunderbaum

Κίκι, ἢ κρότων. RICINVS. CAP. CLVIII.

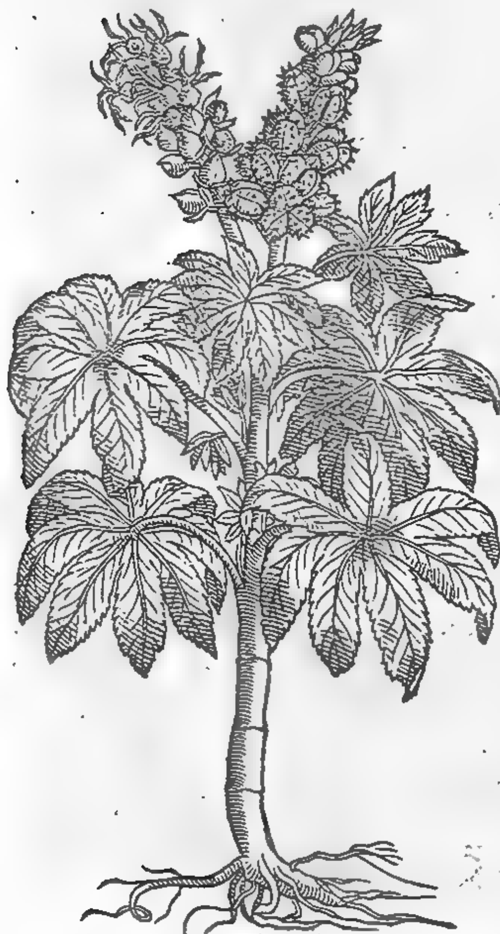

CICI, aut croton, nomen accepit à ricini animalis ſimilitudine. Arbor prouenit paruæ ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibusque cauis, in arundinis morem: ſemine in uuis aſperis, quod corticibus exutum ricinum animal repræſentat. ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplaſtrisq; vtile. Grana triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamque per aluum extrahunt, vomitionesque mouent. ſed iniucunda admodum eſt, & moleſta purgatio: ſiquidem ſtomachum vehementer ſubuertit. Tuſa & impoſita, vitia cutis in facie, varosque expurgat. Folia cum polenta trita, inflammationes oculorum, tumoresque leniunt: turgentes mammas cohibent. eadem ex aceto illita, ignes ſacros reſtinguunt.

Ricini conſideratio.

RICINVM *uocauere Latini plantam, quæ Græcis* κίκι *dicitur, à ſimilitudine, quam eius ſemen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, alijsq; quadrupedibus adhæret: neque prius decidit, quàm pleniùs ſanguine ſaginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibuſdam uulgò uocatur Giraſole, aliquibus uerò Fagiuolo Turcheſco. Apud Inſubres autem pluribus in locis Miraſole. quanquam id nominis potius Heliotropio conuenit, de quo in huius libri calce diſſeremus. Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametſi ab ipſo Meſue, cuius ueſtigia pharmacopolæ maximè ſequuntur, Regium granum appellari conſtet. Ricinus copioſè ſeritur in Aegypto, ubi ex eius ſemine plurimum olei exprimitur, cibis quidem fœdum (ut inquit Plinius) ſed lucernis utile. Deijcit aluum, perinde ac balanus myrepſica, tolliturq; eius noxa iiſdem medicamentis. Quamobrem de eo ſic loquitur Meſues. Regium granum (hoc eſt Ricini ſemen) pituitam tam per uomitũ, quàm per aluum extrahit, ſed non ſine aſſumentium moleſtia: quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: & ea ſanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagricis, & iſchiadicis, ſi ex iure ueteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis uerò decoquitur cum caprino ſero, aut emulſo recenter lacte maceratum.*

Ricini vires ex Galeno.

Ricini uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ricini ſemen, quemadmodum expurgat, detergit, ac digerit; ſic quoq; folium, ſed undequaq; debilius. Oleum, quod ex ſemine conficitur, tum calidus, tum tenuiorum partium eſt, quàm oleum commune, ac proinde etiam diſcutit.

Τιθυμαλοι.

TITHYMALVS CHARACIAS.

Wolffsmilch

TITHYMALVS MYRSINITES.

TITHYMALVS PARALIVS.

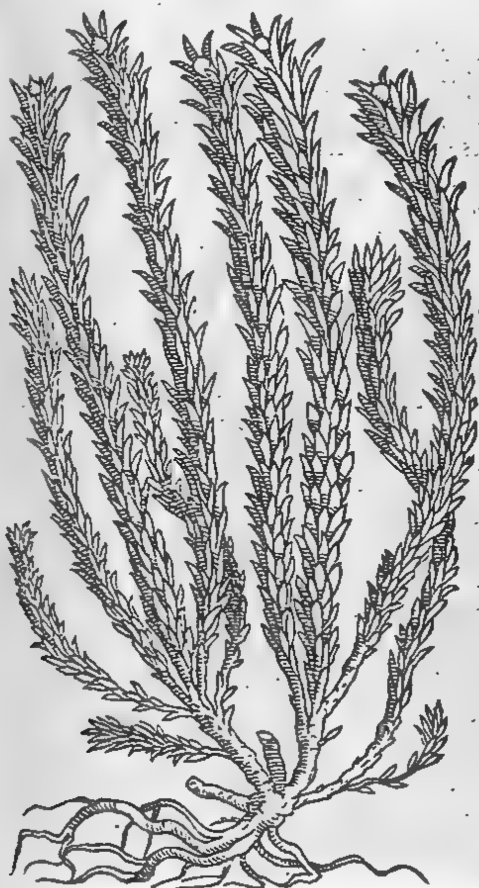

TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

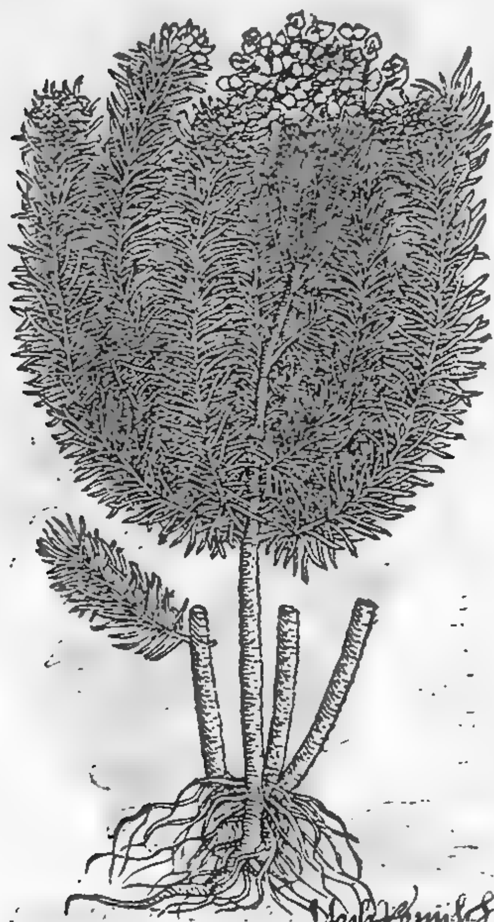

TITHYMALVS DENDROIDES.

Τιθυμάλοι. TITHYMALI. CAP. CLIX.

Tithymali genera septem, quorum masculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina existimatur, eumque myrsinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioscopius: quintus cyparissias: sextus dendroides: septimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules supra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo succo, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, angustioribus, & longioribus: radice crassa, lignosa: pendet in cacuminibus caulium coma iunci, sub qua caueolæ foliolis balnearum similes, in quibus semen continetur. nascitur in asperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemque binis obolis in posca sumptis, & cum aqua mulsa vomitiones mouet. Appetente vindemiarum tempore succus, congestis ramulis, mox dissectis, & vase conclusis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in pastillos digerunt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternásve guttas instillant, vt cum his inarescant, quas ad vsus recondunt. Per se etiam tusus in pila, & in pastillos coactus reponitur. Porrò cùm extrahitur lac, neque quò ventus aspiret, stare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, sed antequàm colligas, corpus, præsertim faciem, collum, scrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum vino perungere. Fauces autem exasperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par est, & hoc modo dari. binas tamen ternásve ficos purgationis gratia sumpsisse, satis est. Recens lac ex oleo, perunctos in sole capillos euellit, renascentesque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit. dentium cauernis inclusum, leuat dolores: sed cera dentes oblinendi, ne suo delapsu fauces, & linguam vitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, pensiles, & quæ thymi florem repræsentant. valet aduersus pterygia, carbunculos, phagedænas vlcerum, gangrænas, fistulasque. Legitur semen autumno, & siccatum sole leuiter tunditur, feruefactumque loco mundo reponitur. Folia item siccantur. Semen, & folia lactei succi effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant, admisto cum lacte lepidio, & caseo contuso. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fœmina, quam myrsiniten, aut caryiten vocant, similis suapte natura daphnoidi: folijs myrti, sed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, nuci similem, mordaci gustu. nascitur in asperis. Succus,

radix,

radix, semen, folia, consimilem antedicto sortiuntur facultatem: sed ad citandas vomitiones inuasior hæc est. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellauere. Nascitur in maritimis, ramis subrubentibus, palmum altis, quinis, senísve à radice exeuntibus: folijs lini, angustis, paruis, oblongis, in uersus quosdam digestis: capite in cacumine orbiculato, in quo semen, ut eruum, uario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice lacteo succo turget. Similes ad usus reconditur. Helioscopius dicitur, folijs portulacæ, tenuioribus, rotundioribusque: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copiosi plenis: capite anethi: semine uelut in capitulis incluso. Helioscopij nomen accepit, quoniam comas cum sole circumagat. circa oppida nascitur, potissimùm in ruderibus. Colligitur succus, semenque, ut aliorum. Eædem, quæ superioribus uires, non tamen usqueadeò ualidæ. Cyparissias in caulem exit dodrantalem, uel maiorem, subrubrum: ex quo folia pini similitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum nascentem pinum æmulatur, unde nomen traxit. Candido succo madet: cui eadem uis, quæ superioribus. In petris nascens dendroides cognominatur. ampliter opacat, in cacumine frondosam spargens comam, succo lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioris, fructu characiæ. Eiusdem effectus, cuius superiores, similique modo reconditur. Platyphylios uerbasco similis est. Radix, succus, & folia per inferna trahunt aquas. Pisces necat, tusus, & aquæ inspersus. Reliqua tithymalorum genera, quæ suprà scribuntur, idem efficiunt.

TITHYMALORUM *omne genus officinæ Esulam indifferenter appellant, quanquam plura sunt tithymali genera, quorum historiam satis confusè Mauritani tradiderunt. quo fit, ut apud hos non sine magno labore tithymalorum genera rectè, & distinctè cognosci poßint: quæ tamen à Græcis ordine pulcherrimo descripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile uidetur decernere quæ Tithymali genera ex ijs, quæ à Græcis repræsentantur, eadem sint, quæ à Mesue, & Auicenna Scebram, & Alsebram nominātur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Credidit Brasauolus illud esse Mesui alsebram minus, & Auicēnæ scebram, quod Dioscoridi paralius. Sed equidem ab eo dissentio, quòd nusquam in horum monumentis legerim, Alsebram minus in maritimis nasci: quin nec ramos ferre subrubentes, nec lini folia, nec semen eruo simile, capitulis conclusum: sed tantùm reperterim memoriæ prodidisse Mesuem, Alsebram esse plantam lacteo succo refertam, radicibus tenuibus, quæ nulla re præferuntur, quæ subrubeant. Auicenna uerò Scebram nasci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirsuto, folijs tarco similibus. Quæ sanè omnia Brasauoli sententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec possum præterea cum eodem sentire, quòd Alsebram maius apud Mesuem, & Mehezeheregi apud Auicennā idem sint Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos. quandoquidem in eorum scriptis nusquam reperi maioris generis Alsebram folia edere uerbasco similia: nec quòd tusum, & aquæ inspersum pisces interficiat, sed quòd rectius (ut inquit Auicenna) eius folia minori Scebram sint similia. Porrò si mihi hac in re coniectandum esset, putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis Alsebram, siue Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Esula minor uocatur, quòd (ut inquit Auicenna) in hortis, & ubiq; proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea est, quam uocat Dioscorides Tithymalum cyparißiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam folijs prorsus imitetur. Quinetiam censerem Alsebram maius, siue Mehezeheregi eam omnino esse plantam, quæ Græcis dicitur pityusa, utpote quæ Tithymalo cyparißiæ folijs sit similis, quanuis magnitudine excellat: nō enim desunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityusam recenseant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeheregi esse simile Scebram, sed maius, & colore subcinericio. Mesues uerò, quòd radicibus esset rotundis, craßis, crassoq; cortice obductis, ponderosisq;: quæ ferè omnia radici Pityusæ reddidit Dioscorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioscoride illi tribuit, quæ pityusæ idem Dioscorides aßignauit. Ex his itaq; perspicuum fieri arbitror, pityusam Mauritanis scebram maius appellari: minus uerò id, quod Græcis tithymalus cyparißias dicitur. Cæterùm Characiam uocatum, postquàm multum laboris in eo indagando frustrà impendißem, hoc anno misit ad me Pisis clarißimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis, qui, meo quidem iudicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsiniten quoq; hoc tantùm anno reperimus, folijs circa caulem totum craßis, acutis, myrto similibus. Paralius uerò in maritimis tantùm nascens, quem uulgaris usus tithymalum putat Brasauolus, in maritimis nostris Senensibus, Argentario promontorio, & in uniuerso illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentißimus inuenitur. Huic folio similis uisitur quædam alia planta, quæ in Hetruria uulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non esse adnumerandam cognoscimus: etsi aliàs aliter sensimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia uiderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo uniuersa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole comam circumagat, omnibus uulgaris notitiæ planta est. Prouenit enim hæc paßim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & ubique tam culto, quam inculto solo. Cyparißias deinde (ut suprà diximus) ea est planta, quam Esulam minorem uocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit usus. Dendroidem uidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter saxa antiquißimi specus in itinere Neapolim uersus, plantæ arborescentis effigie. Hunc dum contemplari cœpissem, superuenit peritißimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctißimus Hieronymus Rorarius Portonouensis (tunc omnes una sequebantur Bernardum Clesium amplißimum Cardinalem Tridentinum ad Cæsarem pergentem) quibus magno*

Tithymalorum confid.

Brasauoli opinio explosa.

Esula minor

Tithymali cogniti.

Heliosopius

 solatio

solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum ostendi: erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atq; etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timauo fonte, in saxosis quibusdam rupibus, arborescens. Theophrasto tria tantùm Tithymalorum genera produntur libro IX. cap. XII. de historia plantarum, ubi ita scriptum reliquit. Lactariarum (sic enim tithymalum uertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totaq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm uua nigrescere incipit: & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem uocitata oleæ folio constat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm uindemia incipit, exprimunt, & præparato utuntur: purgat inferius. Myrtites uerò cognominata, candida lactaria est, folijs myrti condita, uerùm aculeatis parte postrema: sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cùm hordeum turgescit, & exiccatus, purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut totum modo acetabuli sit: trahit pituitam per aluum. At uerò si nucem ipsam placeat dare, trita dabitur ex uino dulci, aut cum sesama tosta, torrefactaq; comedenda. hactenus Theophrastus.

Tithymalorum uires.

Tithymali omnes, Mesue autore in suis simplicibus delectione facultatis, cordi, iecinori, & uentriculo maximè officiunt: uasa disrumpunt, intestina abradunt, uniuersum excalfaciunt corpus, adeò ut inde febres facilè concitentur. Tollitur prima tithymali noxa ijs admistis, quæ cor, iecur, & uentriculum roborant. Secunda uerò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent: cuiusmodi sunt tragacanthæ lacryma, gummi, bdellium, psyllij seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis, & humidis: proinde aut sonchi succo, aut intubi, aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, cõmiscent. Vulgaris usus Tithymalus pituitam uehementer deijcit, et atram quam uocant succũ, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutẽ ualidissimè extrahit: nihilo secius exiccat uniuersum corpus, & genituram extinguit. Vnde rusticorum medicamenti nomen sibi meritò asciuit.

Tithymalorum uires ex Galeno.

Tithymali omnis generis uires cõmemorat Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Tithymali omnes mincentem habent acrem, calidamq; facultatẽ, inest uerò & amaritas. Validissimus itaq; est eorum liquor. Secundum locũ tenent semen, et folia. Sed & radix dictarũ facultatum particeps est, sed non ex æquo. Sanè ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maximè qui illis erosis proueniunt. At liquores, ut qui ualentiorẽ uim habeant, in foramina quidem ipsa dentium indantur: cæterùm si aliam corporis partem contigerint, continuò adurunt, ulcerantq;: proinde foris illis cera circumlinitur. quippe cùm ex quarto sint excalfacientium ordine, quem esse adurentiũ posuimus. Sic pilos quoq; succus inunctus tollit. Porrò cùm uehementior sit, oleo miscetur: & si id sæpe fiat, tandem prorsum pilorũ radices adustæ extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate uerrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, siue oculorum ungues, & thymos auferunt, detergentque lichenas, & psoras, quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea ulcerũ phagedænica, anthracode, et gangrænode, quia ualenter tum excalfaciunt, tum extergunt, si in tempore, & moderatè utare, iuuare aliquando poterunt. Verùm enimuero & fistularũ callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem similiter, imbecillius tamen & folia, & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos uti assolent. Celerrimè nanq; ab illis in uertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porrò cùm septem sint eorum genera, ualentissimus est quem characiam nominant, quem utiq; etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrsinites, & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui uerbasco adsimilis est, & cyparissias: deinde paralius, siue marinus: denique helioscopius. Proportione uerò comprehensæ illorum facultatis & cinis, & ex ipso lixiuium erit.

PITYVSA.

Πιτύουσα. PITYVSA. CAP. CLX.

PITYVSAM specie à cyparissia differre constat, etsi tithymalorum generi assignetur. Caulis supra cubiti altitudinem assurgit, geniculatus: folijs piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, uelut purpureo: semine instar lenticulæ, lato: radice crassa, candida, succo referta. quibusdam in locis frutex hic prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulsa: item seminis drachma. succi cum farina subacti cochlearium in catapotio datur. modus foliorum drachmæ tres.

Pityusa, ut latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Esulam maiorem nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte succos, & alias radices ad nos comportant, magna impostura pro Turpeto uenditant, quemadmodum & thapsiæ radices pro eodem subijciunt, ut superius in tripolij mentione diximus. Quod cùm sua ætate non ignorasset Actuarius, album turpetum Alypiæ esse radicem prodidit, nigrum uerò Pityusæ. Nec his obstat, quòd dixerit Dioscorides, Pityusæ radicem subesse candidam: nam is de interiore substantia tantùm intellexit, non autē de exteriore corticis membranula, quæ uiridis rufescit, siccata nigrescit. Porrò quòd Esula maior sit Mauritanis alsebrā, uel scebram, satis liquidò ex Serapione colligi potest, utpote qui integrum de Pityusa caput ex Dioscoride sumpsit, & in suum Scebram reposuit. Quo fit, ut planè falli pateat Brasauolum, quippe qui certò sibi persuadeat, Alsebram maius Mauritanis esse tithymalum platyphyllon. Pityusæ consideratio.

Nicolaus Myrepsicus quibusdam in antidotis, & catapotijs aluum soluentibus Esulam imponit cognomine chamæpityn. Vnde Fuchsius in suis doctißimis adnotationibus nil aliud esulam Nicolao referre scribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali speciem. Qua in re Fuchsij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè satisfacit. Nam cùm plura sint tithymalorum genera, quæ in uniuersum Esulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexisse Nicolaum existimo, quam Dioscorides à foliorum forma Pityusam uocat, eo quòd pini, uel piceæ arboris folio constet: quæ ob id esula chamæpitys differentiæ causa Nicolao appellata est. Paruam enim pinum pityusa repræsentat: quare non abre esula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityusa in Italia paßim ferè prouenit, facie minoris esulæ, sed longè in omnibus maior, adeò ut quibusdam in regionibus, ut in Apulia, arbusti speciem referat. Visitur copiosa in Veronensi agro, ea immensa planitie, per quam ad Benacum transitur. Sed quod aridißimum ibi sit solum, non admodum adolescit. Hæc (ut Mesues est author) agrestium hominum medicamentum est: multa enim sumentibus adfert incommoda. proinde eius usus apud medicos peritos prorsus exoleuit, quemadmodum & turpeti ex huiusce radicibus parati, postquàm detecta est impostorum fraus: etsi non desunt improbi pharmacopolæ, qui pityusæ radices legitimi turpeti uice suis inserant medicamentis: sintq; etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent rusticos, quàm sanent. Adscribunt quidam Pityusam tithymalorum generibus, quoniam & ipsa similiter lacteo succo madeat, purgetq; eorum modo. Id quòd Galenus apertè testatur lib. VIII. simplicium medicamentorum, dum sic inquit. Pityusa, & hanc quidam speciem putant esse tithymali, quòd succum habeat, ut illi, quòdq; similiter illis purget: cæteraq; omnia uiribus illis est adsimilis. Fuchsij opin. reprobata. Pityusæ uires ex Galeno.

Λαθυρίς. LATHYRIS. Cataputia CAP. CLXI.

LATHYRIS, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adscribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali crassitudine, inanem. gignuntur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in summis ramulis exierunt, minora conspiciuntur, aristolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructū summis surculis gerit, triplici loculamento insignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercursantibus membranis, inter se distincta continentur, eruis maiora, rotūda: quæ dum corticibus exuuntur, candida sunt, & gustu dulcia. Nullus radicis vsus. totus frutex lacteo succo turget, vti tithymalus. Grana sex, aut septem in catapotio, aut cū ficis, aut palmulis deuorata aluū purgant: sed aqua frigida postea sorbenda. trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eosdem effectus.

LATHYRIN officinæ Catapútiam appellant. Planta est uulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentißima nascitur. Apud Insubres, quòd aluum ualenter euacuet, uomitionesq; eliciat, Cacapuzza uulgò nominatur. Iisdem pollet facultatibus, quibus & ricinus, ijsdem quoq; medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit Actuarius in suo libro de compositione medicamentorum, ubi ita scribit. Lathyris uehementer pituitam purgat. Dantur grana eius maiora, quindecim: minora uerò uiginti. Iis qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: ijs uerò, qui deiectionem non desiderant copiosam, iubendum est, ut integra deuorent, præsertim si qui sumit, malo fuerit stomacho. hæc Actuarius. Lathyris uires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lathyris, Lathyris consideratio. Lathyris uires ex Gal.

 sunt

sunt qui dicant & hanc esse tithymali speciem, tum quòd similiter illis succum habeat, tum quòd eodem illis modo purget, totáq; illis facultate similis sit. nisi quòd semen gustantibus uideatur dulce: quod sanè etiam maximè purgatoriam uim obtinet.

Πέπλος. PEPLVS. CAP. CLXII.

Peplos frutex est lactei succi plenus, folijs paruis vt rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi respersa: semine sub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus scatet auxilijs. Vnicam radicem habet, superuacuam, ex qua fruticat. nascitur inter vites, & in hortis. Colligitur messibus, siccatur in vmbra, & continuè versatur. Fructus tusus, & feruefactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obsonijs inspersa conturbat aluum. muria conditur.

Πεπλίς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

Peplis, quam aliqui syluestrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè nascitur, latè opaco frutice, candidi succi pleno: folijs satiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: semine sub folijs rotundo, vti in peplo, feruente gustu: radice singulari, superuacua, tenui. Colligi, & reponi, ac dari, vti peplos, & sale condiri solet. Easdem habet vires.

Pepli, & peplidis consid.

Pepl**vm** *herbariorum uulgus, quòd orbiculata constet coma, Esulam rotundam uocat. Prouenit non modò in uinetis, sed etiam in agris cultura destitutis, lacteo succo prægnans. Peplida uerò, quæ Peplion dicitur, in maritimis nascentem, nō prius quàm hoc anno euulsam uidimus. Sed nobis non licuit hoc tempore eius effigiem pictam exhibere: tamen, Deo concedente, aliquando dabitur.*

Vires utriusque ex Gal.

Vtriusq; uires reddidit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, ubi primùm de Peplo ita scribit. Peplos, quidam uerò papauer spumeum, & hic frutex paruus succum habet similem tithymalis, cùm in alijs, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc uerba subiunxit. Peplium, & hic quoq; frutex exiguus succum obtinet, sicut tithymali: nasciturq; plerunq; ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: succum uerò ualidum, non tamen admodum utilem. Sed semen utile est, & flatuosum, similiter semini pepli purgans.*

Χαμαισύκη. CHAMAESYCE. CAP. CLXIIII.

Chamaesycen aliqui sycen nominant. Ramos emittit quaternûm digitorum, teretes, succosos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: semine sub folijs rotundo, vt in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, superuacanea. Rami ex vino triti vuluæ dolores sedant, in pesso appositi: tollunt tumores, ac verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus resoluitur. Succus simili effectu prodest. Illitus contra scorpionis ictus auxiliatur: aduersus caligines oculorum vtilis, & hebetudines, incipientes suffusiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In squallidis, petrosisque nascitur.

Chamæsyces consider.

Nascitvr *Chamæsyce, quemadmodum & peplus, in uineis, petrosis, & squallidis monticulis. Hæc, ut ex totius plantæ descriptione colligi potest, in pepli genere enumeranda uidetur: quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò sparsis, lacteo succo refertis: foliolis, & coma peplo similibus. Hinc itaq; quispiam fortè non aberraret, si censeret Chamæsycen esse minorem peplum: ego tamen id planè asserere non ausim.*

Chamæsyces uires ex Gal.

Chamæsyces uires tradidit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Chamæsyce abstergendi simul & acrem uim possidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplasmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle uerò crassas oculorum cicatrices detergunt. sed & hebetudinem uisus à crassitie natam adiuuant, sicut sanè & suffusionum principia.*

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCAMMONIA ramos ab vna radice emittit trium cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil craſsitudinis præ ſe ferant: folijs helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, hirſutis, & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice prælonga, craſsitudine cubitali, candida, graui odore, ſucco grauida. Legitur ad hunc modum ſuccus. Capite exempto, radix in teſtudinis ſpeciem cultro excauatur: quo fit, vt in cauum confluat ſuccus, qui conchis demum excipitur. Alij ſcrobes in terra concamerato ſinu fodiunt, in quos ſubiectis iuglandium folijs, profundunt ſuccum, ſiccatumque extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm ſimillimum taurino glutini, fungoſum, tenuibus fiſtulis, quale ex Myſia regione Aſiæ deportatur. Nec attendere ſolùm par eſt, ſi linguæ tactu albeſcat (hoc enim euenit adulterato, quod admiſto ſit tithymali lacte) ſed longè magis antea narratis. item ſi nõ vehementer linguam exurat, id quod miſti tithymali argumentum eſt. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, denſa, erui farina, & tithymalo vitiata. Succus drachmæ vnius, aut quaternûm obolorum pondere hauſtus ex aqua pura, vel mulſa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad reſoluendam aluum binos obolos cum ſeſama, alióve ſemine ſumpſiſſe ſat eſt. Dantur efficacioris purgationis cauſa, ſucci tres oboli, cum duobus ueratri nigri, & aloës drachma una. Fiunt purgatorij ſales, drachmis uiginti ſucci ſcammoniæ in ſenos ſalis cyathos adiectis. Horum modus proportione uirium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, unum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum ijs, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplaſmate iſchiadicis utili. Partus enecat ſuccus, vuluæ in lana ſubditus: tubercula diſcutit cum melle, aut oleo illitus. decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & roſaceo perfunduntur.

Scammoniæ, eiusque ſucci conſider.

SCAMMONIVM, *quod eſt Scammoniæ ſuccus, copioſum quidem in Italiam aduehitur, præſertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur: ſed quod probatiſsimum ſit, rarum admodum inuenitur. Siquidem quod omnibus ijs notis, ac dotibus præditum ſit, quas optimo tribuit* Dioſcorides, *hactenus nunquam, ut ingenuè fatear, ſum conſecutus.* Nec *mirum mihi quidem uidetur, cùm id, quod à mercatoribus ad nos defertur, Syriacum plurimum ſit, &* Iudaicum, *compactum, denſum, graue, & erui fortaſſe farina, tithymali lacte, alijsq́; imposturis uitiatum, & illud deniq;, quod ut omnium deterrimum,* Dioſcoridi *improbatur. Verùm hoc parum expendentes plerique pharmacopolæ, illud præſtantiſsimum Scammonium exiſtimant, quod linguæ ſaliua madentis contactu, facilè, confeſtimq́; albeſcit.* In *quo* Dioſcoridis *doctrinam hi negligere manifeſtè deprehenduntur: quandoquidem ipſius* Dioſcoridis *admonitio eſt, ut non ſolùm illi experimento fidere conueniat, ſed etiam alijs, certioribusq́;: id nanq; euenit adulterato quoq; lactis tithymali admiſtione. Quamobrem medici, qui Chriſtianam religionem, ac pietatẽ colunt, ſi probè, ſanctèq; artem medicam exercere cupiunt, pro uiribus ſuos quisq; pharmacopolas moneat, inſtetq́;, ut laudatiſsimum quærant, habeantq́; ſcammonium.* Nam *cùm hoc medicamentum ómnium ferè electariorum, catapotiorumq́;, quorum paßim eſt uſus ad humores in morbis deijciendos, ſit baſis, qui ijs adulteratum immiſcent, nulli dubium eſt, quin peßima, & plerunq; exitioſa conficiant medicamenta. quo certè nihil deteſtabilius, nihilq́; execrabilius eſſe poteſt. Sed caueant ſeplaſiarij, & peritorum admonitus libenter audiant: aliàs enim, ſciant, errorum pernicioſorum, quos ſæpe committunt, tandem meritas pœnas luent. Quòd autem ſcammonium illud, quo omnes ferè officinæ refertæ ſunt, tithymali ſucco ſit uitiatum, hinc liquidò patere arbitror, quòd decem, uel quindecim eius grana aluum plures reſoluant, cùm ſynceri drachma,* Dioſcoridis *teſtimonio, id uix præſtare poßit.* Plantam, *è cuius radice ſcammonium colligitur, uidimus primùm* Neapoli, *allatam (ut quidam ſeplaſiarius aſſerebat) ex* Gargano Apuliæ *monte, quæ omnibus notis, meo quidem iudicio, legitimam Scammoniam referebat. Sed profectò mirari nobis ſubit, quòd Galenus in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, nulla Scammonij fiat mentio, cùm tamen pleraq; alia ſcriptis tradiderit longè etiam minoris momenti.*

Scammonij læſiones.

Scammonium, autore Meſue in ſuis ſimplicibus delectorijs, quinque corporibus læſiones inferre poteſt. Prima eſt, quòd flatus quoſdam mordaces gignit, uſqueadeò uentriculum laceſſentes, ut ſumentibus nauſeam commoueat. Noxa hæc tollitur, ſi in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inaſſetur, paſta undiq; circumlita, præſertim additis, aut fœniculi, aut dauci, aut apij ſemine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis ſpiritus: quo fit, ut facilè febres excitet, ijs præcipuè, qui obſtructionibus uiſcerum, & humoribus putreſcentibus obnoxij ſunt. Sed id nocumenti aufertur, admiſtis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiuſmodi eſt pſyllij ſeminis ſpiſſamentum, prunorum decoctum, ſeu potius pulpa, roſarum & uiolarum ſuccus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam ſi ante coctionem maceretur oleo roſaceo, aut uiolaceo, aut cotoneorum miſti ſaporis ſucco, aut admiſto rhoë, aut factitio ſpodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate ſit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: uaſorum enim oſcula plusquàm par ſit aperit. Hæc læſio adimitur admiſtis rebus adſtringentibus, cohibentibusq́;, nempe maſtiche, cydonijs malis, ſuccoq; ab eis expreſſo, & myrobalanis, præſertim flauis. Abradit præterea acri ſucco, quo ſcatet, inteſtina: proinde & tormina, & dyſenteriam, & teneſmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus, lentisq; medicamentis: cuiuſmodi ſunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut roſaceum: item prunorum pulpæ

per se, & saccharo asseruata, psyllij spissamentum, mastiche, cydonia mala pòst sumpta, & calida aqua pòst bibita: utpote quæ medicamentum ocius à uentriculo & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc est, quòd prudentes medici, quò celerius Scammonium à uentriculo, & intestinis deijciant, hordei iusculum, cum saccharo superbibendum præbent. Obest postremò scammonium cordi, iecori, ac uentriculo, substantiæ suæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, uentriculóque opem suam præstant. Deijcit scammonium ualentißimè bilem, quam & à uasis, & à sanguine exhauru. Eius deijciendi facultas haud sanè alijs medicamentis absimilis est, quæ purgant cum labore & molestia.

CHAMELAEA. THYMELAEA.

Χαμελαία. CHAMELAEA. CAP. CLVI.

Chamelaea surculosa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ similitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ gustata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilémque, folijs præsertim in catapotio deuoratis. nanque duæ absinthij partes, adiecta chamelææ una, hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in uentre non liquescunt: siquidem quotquot fuere deuorata, regeruntur. Folijs cum melle tritis, sordida ulcera, & crustosa repurgantur.

Θυμελαία. THYMELAEA. CAP. CLXVII.

Thymelaea est, ex qua granum Gnidium, quod est semen ipsius, colligitur. Hoc Syriapolinum uocant, quoniam satiui lini frutex suapte natura similitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binûm cubitorum: folijs chamelææ, angustioribus, & pinguioribus, uiscosis, gummosisque, si mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo, qui inter initia uiret, & tandem rubescit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquasque detrahit, si uiginti granorum pars interna bibatur: uerùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in vuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè desudant, trito semine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per messes colligi debent, & siccata in umbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta uini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina

rina vuæ acerbæ ſucco excipitur, & in paſtillos diuiditur. Herba ſtomacho infeſta. partus impoſita necat. Naſcitur in montibus, & aſperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum eſſe chamelææ exiſtimant, decepti quadam foliorum ſimilitudine.

Chamelææ, & Thymelææ conſider.

CHAMELAEAM, pariter & Thymelæam Arabes confusè ſatis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etſi duo faciant genera, unum album, alterum nigrum; tamen ijs etiam Daphnoidem admiſcent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, ut hac in re nihil certi, nihilq; perpetui ac tuti ex eorum ſcriptis elici poßit. Illarum plantarum uis in exoluendo corporis humores, tam uehemens, uiolenta, ac furioſa exiſtit, ut niſi robuſtißimis hominibus tutò in medicamentum dari poßint: plerunq; enim imbecilles confecerunt, abraſis uiſceribus, apertisq; uaſorum oſculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas uiduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numeroſæ in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro, & utræq; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioſcorides) fructum ferunt myrti baccis ſimilem, quamuis Chamelææ quadantenus longior ſit, & oliuæ formam repræſentet. Vtrique fructus initio ſui exortus uireſcit, mox per maturitatem rubeſcit, denique exiccatus niger conſpicitur.

Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam ſiccata piperis faciem præ ſe ferat, acrimoniamq; non obſcuram guſtantibus relinquat, rura Ananienſia, unà etiam cùm Laureolæ ſemine, Piper montanum indifferenter nominant. Nec ſanè mirum, quandoquidem & Theophraſtus libro IX. cap. XXII. de plantarum hiſtoria, ubi de pipere diſſeruiſſet, ſtatim Cnidij grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre ſentiatur. Sumunt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in ſuis purgationibus aduerſus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed ſæpe euenit, ut cùm futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia eſt) non ſolùm ſeipſos decipiant; ſed etiam ſibi mortem conſciſcant. Et certè hoc teſtari poſſum, quòd ex montani illius piperis aſſumptione plures periiſſent, niſi antidotis noſtris ſuccurriſſem, eosq; in uita ſeruaſſem. Proinde ſcitè poſteritatis memoriæ prodidit Meſues; nemini Mezereon præbendum eſſe, niſi ijs admiſtis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari poßit, qua omnia corporis principalia membra corrumpit, ac deſtruit. Habentur tamen paßim in pharmacopolijs catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando utuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta ſimul receperint, quibus eorum malitia reprimitur) niſi robuſtis, ac fortioribus hominibus. Chamelæam tantùm, quod ſciam, cõmemorauit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, de cuius uiribus libro VIII. eorundem ita ſcribit. Chamelea uincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum ſordida ulcera, & quæ maximas habent cruſtas, cum melle purgare poteſt.

Chamelææ uires ex Gal.

SAMBVCVS.

EBVLVS.

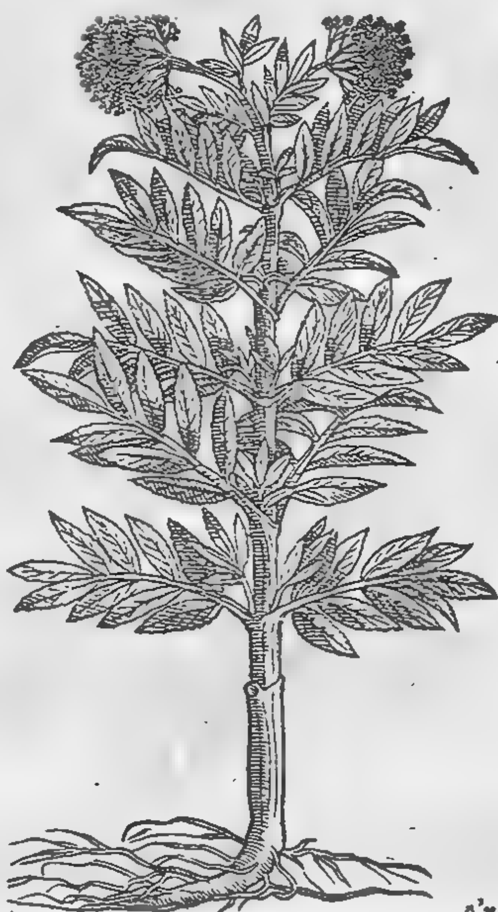

Ἀκτῆ. SAMBVCVS. CAP. CLXVIII.

SAMBVCI duo genera. Vnum in arborem assurgit, surculos spargens arundinaceos, teretes, cauos, candicantes, proceros: folia iuglandis, terna quaternáve, ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore, minutim in ambitu secta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculisque circinatæ umbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho similem, in nigredine subpurpureum, racemosum, succo madentem, uinosumque. Alterum genus chamæacte uocatur, Romanis ebulum. longè humilius est, magisque herbaceo generi assignandum: caule quadrangulo, geniculato: folijs amygdalæ, ex interuallo longioribus, geniculatim expansis, pinnatisque, graueolentibus, in ambitu serratis: muscario sambuci: flore, & acino eiusdem: radice nititur longa, crassitudine digitali. Eadem utriusque uis, & usus exiccans, aluo detrahens aquam, stomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemque detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in uino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodest uiperarum morsibus, eodem pota modo. uuluas emollit insidentium, decocto: patefacit eorum spiracula, & uitia corrigit. Acini in uino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, si prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambustis, & canum morsibus illitu prosunt: vlcera quæ dehiscunt in fistulam, agglutinant. ijs, qui podagra tentantur, cum seuo taurino, aut hircino prosunt illita folia.

Sambuci, & Ebuli genera, & uires.

SAMBVCVS, *& Ebulus plantæ sunt nullis non cognitæ. Prioris etsi unum tantùm genus prodatur à Dioscoride; nobis tamen duo eius obseruata sunt genera: alterum quidem montanum, & syluestre: alterum uerò urbanum, plerunq; in hortorum, & uinearum sepibus proueniens. Hæc genera fructu inter se differunt: siquidem montano baccæ perpetuò rubescunt. Illud etiam discrimen facit, quòd urbanum in maiorem proceritatem adolescit, & læuiore constat materie. Sunt præterea, qui palustrem Sambucum ostendant, nempe arbusculam uliginoso, & palustri solo enascentem, uirgis sambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, sed caduca, & fragili materie: folio uitigineo: flore albo sambuci modo, odore non prorsus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ magnitudine, uinoso succo refertæ. quæ deuoratæ uomitiones cient. Aqua è sambuci floribus fronti, & syncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerint. Succus è radicis cortice expressus, uomitum ualentissimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præstat idem è radicibus ebuli extractus succus. Quin & crassam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli semen per diutinas aquæ lotiones à nigro circunstante succo expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpityos decocto, podagricis, ischiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria ui mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deijciat. Sunt qui ex ebuli radicibus succum eliciant, insolentq; subinde, & in pastillos digerant, seruentq; ad usus. Hic clystere infusus tam intestinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menses, præsertim si lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commodè ij, qui diuturna febre uexati ad malum deuenerunt habitum, si tamen uentriculus, & iecur interea roborentur odoratis adstringentibus, & ad id conferentibus medicamentis. Meminit Sambuci utriusque Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Vtraq; sambucus tum magna illa, & arborescens, tum herbacea, quam & chamæacten uocant, desiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent.*

Sambuci utriusq; uires ex Galeno.

Πυκνόκομον. PYCNOCOMVM. CAP. CLXIX.

PYCNOCOMON constat erucæ folijs, acrioribus, scabris, & crassis: caule quadrangulo: flore ocimi: semine marrubij: radice nigra, aut pallida, rotunda, exigui mali figura, terram redolente. inuenitur in saxosis locis. Semen grauia somnia, & tumultuosa facit, drachmæ instar potum. tumores discutit, illitum cum polenta: & spicula, adactosque corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panosque discutiunt. Radix eius in aqua mulsa duûm drachmarum pondere, aluum soluit, & bilem extrahit.

NVLLAM *equidem usquam plantam hactenus sum consecutus, quæ facie Pycnocomo responderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum est inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas esse arbitror. Ita enim fiet, ut & posteris, quos spero futuros rei herbariæ diligentiores inquisitores, suus relinquatur scribendi locus. Nec sanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis uel incognita, uel incerta sunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem utilitatem in medium proferre.*

Ἄπιος. APIOS. CAP. CLXX.

APIOS ramulos duos siue tres iunceos spargit, rubros, tenues, qui à terra parum attolluntur: folijs rutæ, oblongioribus tamen, & angustioribus, herbaceis: semine paruo: radice hastulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, succi fœcunda, intus habet corpus candidum, extra

APIOS.

extrà cortices nigros. Superior pars eius uomitione bilem, pituitasque extrahit: inferior per aluum: tota utrinque purgationes mouet. Succum ſi libet eximere, tuſa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod ſupernatat penna ſelectum, exiccatur. Purgat utraq; parte is ſuccus, ſesquiobolo potus.

Apij, ſiue Iſchadis conſideratio.

APIOS, *quæ & Iſchas appellatur, naſcitur in Italia, præſertim in Apulia, folijs exiguis, rutæ, uel hyperico proximis, primo ſtatim uere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente: cauliculis iunceis ſubrubentibus, lacteo ſucco madentibus: radice exterius nigra, interius candida, pyri effigie, unde & nomen: ἄπιος enim Græcis nil aliud ſignificat, quàm Latinis pyrum. Theophraſtus libro IX. cap. X. de plantarum hiſtoria, Apion his notis repræſentauit. Iſchas, ſiue Apios folio conſtat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi proſtratis: radice, qua aſphodelus, uerùm ſquamoſa. Naſcitur in montibus. Legitur uere. Datur ad expurgādum corpus; quòd altera radicis parte ſuperius, altera inferius purget. hæc ex Theophraſto. Apion legitimam, quam primùm me uidiſſe recordor, ad me miſit Venetijs Nicolaus à Sancto Michaële Nouocomenſis, medicus ſingularis ingenij atq; eruditionis, et rei herbariæ peritus. Cæterùm ſcribit Ruellius Apion frequentiſsimam in Gallia naſci, eiusq; radice ruri pauperes per inopiam frugum ueſci. Sed Ruellij ſententiæ non eſſe ſubſcribendum iudico: nam cùm Apios per ſuperna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copioſè (ut ruſtici facere ſolent) eius radices ſumerent in cibis. Apij huius nuſquam, quod inuenerim, mentionem fecit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu.*

Ruel. lapſus.

Κολοκυνθίς. COLOCYNTHIS. Colcquint CAP. CLXXI.

COLOCYNTHIS ſarmenta, foliaque ſatiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuiſa: fructum in ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum. quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, ſi quatuor oboli cum aqua mulſa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Areſactæ pilæ teruntur, & infuſæ clyſteribus proſunt neruorum reſolutioni, coxendicum doloribus, & coli vitijs, vt quæ bilem, pituitam, & ſtrigmenta, interdum etiam cruorem eliciant. fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, ſi vna repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferueſcat, hocque iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulſa, aut paſſum in eadem incoquatur, & ſub diuo refrigeſcat, potu craſſum humorem, & ſtrigmenta alui detrahet: ſtomacho ſupra modum aduerſatur. ſubdita ex ea balano alui excrementa eijciuntur. Virentis ſucco vtiliſsimè iſchiadici perfricantur.

Colocynthidis conſideratio.

COLOCYNTHIS *planta eſt tam medicis, quàm ſeplaſiarijs uulgaris notitiæ. Verùm etſi (ut Meſues eſt author) præſtantiſsimum ex eius fructu paretur medicamentum ad uaria morborum genera; ea tamen cordi, iecinori, & uentriculo maximè aduerſatur, quin & uniuerſum perturbat corpus, faſtidium, & inteſtinorum tormina excitans. Abradit enim inteſtina, & uaſorum oſcula aperit, adeò ut etiam cruenta ſæpe eliciat. Hinc meritò fit, ut eam dari prohibeant, niſi prius malefica eius uis prorſus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præſtant: cuiuſmodi*

iusmodi sunt illa, quæ uentriculum, iecur, & cor tum roborare, tum tueri possunt, & quæ lentore suo glutinandi uim habent. Colocynthis trahit pituitosa, crassa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus delitescentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, necnon etiam musculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob causam uertiginosis, comitialibus, resolutis, conuulsis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, asthmaticis, & ægrè spirantibus utiliter in catapotijs exhibetur. Collacrymantes adiuuat oculos, & diutina tussi laborantes. Est præterea uis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præsertim podagricos, & ischiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, sed etiam clysteribus infunditur. quibus sanè nil præstantius est ad coli cruciatus ex flatu, & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per sedem infusa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam caniciem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, si exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti sonitus discutiuntur. Colocynthidis uires retulit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Colocynthis gustu amara est, sed quæ amarissimo medicamento epoto adsunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam ualidam in sese continet, nimirum eum ijs, quæ expurgat, antè & ipsa per aluum excerni præuertens. Viridis ipsius succus intritus ischiadibus prodest.

Colocynthidis uires ex Galeno.

Ἐπίθυμον. EPITHYMVM. CAP. CLXXII.

Epithymon flos est è thymo duriore satureiæ simili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quasi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Priuatim prodest melancholicis, & inflatis, acetabuli mensura ad quatuor drachmas, cum melle, sale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

Epithymi cõsideratio.

In hac equidem opinione uersantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodũ Brasauolus Ferrariensis, ut credant, Dioscoridis, aliorumq; Græcorum Epithymum magno discrimine ab eo diuersum esse, de quo scripserunt Mauritani, præsertimq; ab illo, cuius meminit Mesues. Quippe qui asserant, nil aliud Arabicum epithymum esse, quàm capillaris cassuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur. Græcum uerò idem esse uolunt, cum proprio flore durioris thymi satureiæ similis. Suam autem sententiam hoc argumento comprobare uidentur, quòd si uulgaris usus epithymum, Arabicum scilicet, illud esset, de quo disserit Dioscorides, is non dixisset, Epithymum florem esse durioris thymi, sed alterius plantæ thymo adnascentis, eiq; sese conuoluentis. Id quod etiam Plinij auctoritate confirmant, ut qui eorum opinioni ex eo maximè adstipulari uideatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit libro XXVI. cap. VIII. ubi sic inquit. Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pallioli (rectius fortè pili legendum esset) rubens. hæc Plinius. Ex quibus utique planum fit, duo esse Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita suam tuentur sententiam. Horum certè iudicio ego quoq; facilè subscriberem, nisi quædam sese nobis offerrent, quæ apertè reclamare uidentur, atque etiam ostendere, Plinium ipsum Dioscoridis codicem, unde illa mutuatus est, deprauatum habuisse, uel alium autorem in hoc minus grauem secutum fuisse, uel seipsum deceptum, ut in alijs compluribus illi euenisse adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, nostri usus, & Dioscoridis epithymum, unum & idem esse medicamentum, quæ de eo Aëtius, & Actuarius, Dioscoridem, & Galenum secuti, concordes posteritatis memoriæ prodiderũt, cùm ita scribunt. Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tusum, & cribro excussum, scrupulorũ quatuor pondere, cum passo, uel oxymelite, & salis modico. Vitijs flatu turgentibus, & præcordiorũ noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui spirandi uexantur difficultate. Quod uerò in stœbe nascitur, aut in satureia prosilit, Epistœbe, atque Epithymbrum inde appellatum, thymi modo aluum resoluit: sed utrunque facultate censetur infirmius. hæc illi ambo. Quæ sanè liquidò ostendunt, quòd non secus Epithymbrum thymbræ, & Epistœbe stœbæ innascatur, atq; Epithymum in thymo nascitur, uel prosilit. Hoc idem præter Aëtium, et Actuarium longè antea testatus est grauissimus author Paulus Dioscoridis, & Galeni sectator acerrimus ijs uerbis. Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præstantissimum est remedium. Dantur ipsius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina.

Multorum opinio reprobata.

Epithymbrum uerò, quod thymbræ innascitur, epithymo similiter euacuat, sed imbecillius est. hactenus Paulus. Ex his itaq; omnibus non dubitauerim asserere, unum tantùm esse epithymum, non autem plura. Quandoquidem si Paulus, Aetius, & Actuarius pro certo non habuissent, legitimũ Epithymum esse illum thymi florem, de quo scribit Dioscorides, putassentq; duo eius genera reperiri, nulli dubium est, quin & ipsi explicassent duplex in thymo nasci epithymum. Verùm cùm compertum haberent, unum, & idem esse medicamentum capillamentumq;, quod in thymo, thymbra, & stœbe prosilit, ijsq; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, sibi uisum est, quòd suo tempore Epithymum uulgaris notitiæ medicamentum esset, sat fore declarasse non modò id in thymo gigni; sed etiam in stœbe, thymbra, & (ut nos sæpe uidimus) in polio, et chamædry. ut hinc scirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, uel epistœbem substitui posse: quinetiam ut non ignorarent, id capillamentum harum plantarum propriam non esse partem, neq; suam habere sedem, sed ascititium quoddam esse exterius aduentens, & in ijs prosiliens, & uiuens. His igitur rationibus adducor, ut non temerè existimem, Dioscoridis codicem, quem Plinius habuit, fuisse (ut diximus) deprauatum. Et ob id ipsum Plinium deceptum esse: aut hunc aliunde accepisse occasionem, ut duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioscorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cùm is sciret Epithymum thymo innasci, nulla radice propria, sed thymi adminiculo fultum, floresq; per se albos ferre, qui cùm in thymo sunt, huius plantæ proprij uidentur; ideo non absurdum fore duxit scribere, Epithymum esse florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declarasse uidetur Dioscorides, cùm dicit. Capitula habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non descripsit Dioscorides thymi florem superius libro tertio (ut Brasauolus asserit) sed capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conijcere licet Dioscoridem epithymum thymi florem appellasse, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipsum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perspicuò apparet: quoniam de epithymi uiribus libro III. ubi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob causam, quòd epithymum propriam thymi particulam non existimauerit esse, sed (ut suprà dictum est) ascititium quoddam, ut in arboribus muscus, & uiscum, quæ tamen legitimæ arborum partes non sunt, sed uiribus & facultate diuersæ. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioscorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo uerò, tanquam de re à thymo diuersa, disseruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus uiscum innascitur, disputauit libro primo: de ipso autem uisco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare uidetur nomen Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò sub, modò in significat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, uel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire possit non uideo, utpote qui non in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quod cùm scripserit Dioscorides Epithymum plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gigni, facilè colligi potest, ipsum de Epithymo uulgaris usus esse locutum. Quippe si epithymum proprij thymi florem esse duxisset, ei sanè opus non fuisset scribere, quòd magis ijs in locis epithymum copiosum proueniret, quàm alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, ubicunque thymum proueniat, hoc argumento, quòd thymum ubicunque nascatur, æstate suos edat flores. Epithymum in thymo satureiæ simili nos sæpissimè legimus prope Gortiam Saluatino, & Gargaro montibus supra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copiosè uestiuntur, sed cui epithymum insideat, eo tantùm tractu, qui ad meridiem spectat. Etsi enim montes illi thymo omni ex parte scatent; nusquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum spectaretur, nisi in amœniore montis parte, ubi herbæ enatæ austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet, quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentissimum proueniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumenta, quibus meam firmaui sententiam, nisi etiam Plinij authoritati, qua nititur Brasauolus, clarius responderem; idcirco illi ita responsum uolo, quòd cùm Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum uerborum partem sumpsisse uidetur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm suam opinionem retulit, cùm inquit. Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c.

Epithymum ubi plurimũ.

Porrò uerò idem Plinius in ijs uerbis errasse deprehenditur, quòd maiori, durioriq; thymo herbaceum florem, minori uerò album reddiderit: cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpurascens. Hinc itaq; perspicuum fit, tam confusè, & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, ut nihil certi in hac re ex eius uerbis elici possit. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis uerba perperàm interpretati deprehendantur, etsi ut fortè alijs doctiores uiderentur, suam in Epithymo sententiam proferant ijs uerbis. Certissimè à paucis uerus sensus uerborum Dioscoridis de epithymo percipitur. nam cùm ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos est è thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit Epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ. quia etiam & supra thymbram generatur huiusmodi capillamentũ, sicut supra thymum. hæc patres illi. In quibus facilè cognoscitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace sua, ignorantia. quòd sensus uerborum obscuros, claros reddere profiteantur, atque ijs subinde, ut mihi uidetur, maiorem caliginem offundant. Quòd enim Dioscoridis sententia hoc loco euidentior sit, quàm ut exponi debeat, quòdq; apertè Monachis refragetur, eius uerba testantur, quæ ita Græcè habent. Ἐπίθυμον θύμου ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος. hoc est ad uerbum. Epithymum thymi est flos durioris & satureiæ similis. His sanè uerbis liquet, quòd

Plinij lapsus.

Monachorũ expositio uana.

Dioscorides

Dioscorides non comparat Epithymum, quod florem thymi uocat, flori satureiæ, ut Monachi illi male interpretantur, sed illud genitiuum ἐοικότος *ad thymum tantum refert: ita ut thymum, cui Epithymum insidet, satureiæ simile faciat. Thymi nanque duo habentur genera. Vnum maius satureiæ simile, in quo epithymum prosilit. Alterum minus, tenuissimis folijs refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè nõ latebat Dioscoridem. quare ne cuipiam fortasse putaret utriq; thymo epithymum innasci, id tantum in thymo duriori inueniri prodidit. Sed satis superq; de Epithymo disputatum est: iam medicinæ reddenda est ratio, & de eius uiribus agẽdum.*

Epithymi uires ex Mesue, & Galeno.

Illud sibi peculiare ascribit Epithymum (ut testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quòd ualentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facilè, & citra ullam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabilarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum uitijs, & hypochondriaca melancholia uexatis. Frequens epithymi usus: datur enim utilissimè aduersus carcinomata, elephantiasin, & ulcera maligna, & atra. quartana febre detentos liberat. Epithymi uires breuissimè perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hactenus Galenus.

Cassuthæ histor. & uires.

Filtzkraut

Verùm quia Epithymum ob similitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM *ita à peritioribus medicis uocatam, licet officinis, & herbariorum uulgo Cuscuta nominetur, cùm à ueteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere uidetur, ut de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur, siue Cassutha eius generis est, ut in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & uiuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed uelut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisue longissimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis se implicat, & adeò crebris inuolutionibus his se circumuoluit, ut breui plantas ipsas strangulet, atque enecet. Folijs nullis unquam uestita uisitur. Flores tamẽ edit albos, quàm plurimos, à quibus semen tenue prodit. Cirri rufescunt, uitium capreolis crassitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassytam appellari libro XVI. capite ultimo, ubi ita scriptum reliquit. Est & in Syria herba, quæ uocatur Cassytas, non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinij codices, in quibus cadytas, non cassytas legitur, quòdq; hæc arboribus tantùm, & spinis se circumuoluat, nostra uerò Cassutha duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non ausim affirmare uulgarem cuscutam esse Plinij cassytam, præsertim cùm in Syria tantùm nasci scribat ipse Plinius. Credidere præterea pleriq; Cassuthæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis inest, in quibus nascitur. Quorum utique sententiam potius probandam, quàm refellendam censeo, argumento quòd Epithymum ijsdem, Galeni authoritate, polleat uiribus, quibus & thymum. Excalfacit Cassutha ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Iecoris obstructiones aperit, infarcti lienis uitia expedit: uenas pituitosis, atq; biliosis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo subuenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno usu uentriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, si anisi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præsertim absinthio admista. In quem usum decoquitur, bibiturq; eius decocti selibra, cum sacchari sesquuncia.*

ALYPVM.

Ἄλυπον. ALYPVM. CAP. CLXXIII.

ALYPON surculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus folijs: flore molli, leui, & copioso: radice betæ, tenui, referta acri succo: semine epithymi. Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largissima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atrã bilem deijcit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: uerùm interanea leuiter exulcerat.

Alypi consideratio.

Opinio quorundam refutata.

ALYPVM, eiusq; radix (si Actuario credimus) nil aliud sanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, turbit Arabibus dictum, quod album uocant. Ipse enim suo de compositione medicamentorum libello, ubi minoris parandæ tripheræ rationem docet, sic inquit. Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri instituis, alypum, id est, album turpetum addas. Idem pòst, ubi de simplicibus medicamentis uomitum cientibus tractauit, ita scribit. Turpetum, quod radix est pityusæ, & album alypiæ, glutinosam detrahit pituitam. Verùm quia idem Actuarius, paulò antè Alypum describens, prodidit eius semen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypum ab alypo differre, quòd huius seminis tantùm uires reddiderit. Sed

ijs resp[…]

ijs respondi potest, quòd cùm probè sciret Actuarius aliam uim inesse semini, aliam uerò radicibus, proinde de radicibus sub turpeti, & de semine sub Alypi nomine disseruit. Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium semine, aliam radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioscoridis testimonio, menses sistit, cùm tamen eius semen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter se notis dissidere: nec modò his rationibus fretus; sed etiam Pauli authoritate. quippe qui libro VII. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs uerbis. Alypi semen inferius atram purgare bilem pari epithymo mensura, cum sale, & aceto dictum est: intestina uerò, si fidem Dioscoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Est autem, meo iudicio, quæ nunc Alypias uocatur. hæc Paulus. Ex quibus palàm est, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Cæterùm ad nos solam radicem deferri, neque ullum hactenus qui plantam, uel semen ostenderit, me nactum fuisse, antea prodideram in commentarijs nostris Italica lingua conscriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus uir rei medicæ eruditißimus, Pisis herbam hanc pro Alypo ad nos misit, cuius hic picturam damus, quæ quidē descriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quòd legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hic de Turpeti uiribus nobis disserendum esset, nisi superius in Tripolij commentatione, eius historiam, ac facultates latius prosecuti essemus, quàm ut adhuc plura dicenda, uel addenda supersint.

Alypi uires ex Paulo.

Ἔμπετρον. EMPETRVM. CAP. CLXXIIII.

EMPETRON aliqui phacoides uocant. nascitur in montibus, & maritimis, salso gustu: sed quò propius terreno fuerit, amarius sentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, si bibatur in iure aliquo, aut hydromelite.

EMPETRI *herbæ faciem nullis prorsus notis depinxit Dioscorides. Vnde solo nomine nobis de hac herba potius diuinandum esset, quàm quòd aliquid certi, ac perpetui statui poßit. Non desunt tamen qui Oedipum se faciant, & hæc Dioscoridis obscura quasi ænigmata audeant soluere. Hi siquidem Empetron eam plantam putant esse, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij uulgari sermone herba di san Piero. Sed hanc nos superius libro secundo legitimum esse crithmum, pluribus probauimus. Porrò & ubi nascatur Empetron, & quibus facultatibus sit præditum, Plinius quoq; tradidit lib. XXVII. cap. IX. ita ut ea planè à Dioscoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortasse similitudine deceptus, quòd Empetron saxifragam esse existimauerit, uires, quas utriq; seorsum tribuit Dioscorides, ipse uni Empetro aßignauit, addens huic, quòd urinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ saxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino errasse fatendum est.*

Empetri consideratio.

Empetri meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum disserit. Empetron ad solas purgationes uidetur esse commodum, bilem, ac pituitam educens. Gustu salsum est: proinde ad alia quoq; utaris licet, ad quæ pollere ostendimus substantiam salsam. Nominatur item prasoides. Hæc Galenus. qui tamen à Dioscoride in nomenclatura discordat: quādoquidem alter Empetron phacoides à quibusdam uocari prodidit, alter uerò prasoides dici ait. Quare non deest suspicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco sit deprauatus. Non enim uideo, quomodo rectè idem Empetron simile reddi poßit & lenti, & porro, ut illa nomina demonstrant.

Empetri uires ex Gal.

VITIS SYLVESTRIS.

Ἄμπελος ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXV.

VITIS syluestris sarmenta uitis modo prælonga emittit, aspera, lignosa, rimoso cortice: folijs hortensis solani, longioribus, ac latioribus: muscoso flore, & capillaceo: fructu exiguis uuis simili, post maturitatem rubente: rotunda est acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius uitia cutis in facie, & maculas omnes expurgant. Enascentes uiticulæ, cibi gratia, sale condiuntur.

VITIS *syluestris planta est in Hetruria mulieribus notissima: utpote quæ eius uuis, quibus lentigines, & maculas in facie emendant, plurimùm utantur. Hæc constat folijs hortensis solani,*

Vitis syluestris consideratio.

lani, ſed longioribus, ac latioribus: floribus racematim cohærentibus (ita enim legendum cenſeo in Dioſcoride, non muſcoſis, ut uulgata habent exemplaria, Oribaſij teſtimonio fretus, qui hoc loco non βρυώδες, ſed βοτρυώδες legit) capillaceis, purpureo colore: fructu exiguis uuis ſimili, rubente, ac uinoſo. Illud porrò nobis obſtare poteſt, quo minus hæc ſit uera Vitis ſylueſtris, quòd etſi eius ſarmenta, quibus uiniferæ uitis modo uicinas arbores ſcandit, ac nectit, quadantenus aſpera uideantur; non tamen, ut in Dioſcoridis codicibus ſcriptum reperitur, rimoſo ſunt cortice, ſed albo. Huic obiectioni ita reſpondere poſſum, quòd ea non ſit legitima huius plantæ nota. nam quòd uerbum illud Φλοιορραγοῦντα non legatur in Oribaſio, facit ut ſuſpicer in Dioſcoride hoc loco mendum ac uitium ſubeſſe. Hæc itaq; moueor, ut hanc pro ſylueſtri uite nunc proferre non dubitem, donec alia nobis, aut alijs comperta ſit planta, quæ magis notis omnibus illi reſpondeat. Theophraſtus uitem ſylueſtrem Atragenam uocaſſe uidetur lib. v. cap. ultimo de plantarum hiſtoria, ubi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortaſſe non experta, ex ligno duriore, et fungoſo ignem parabat: ad quod, meo iudicio, ſylueſtris uitis materies admodum apta fuit.

Vitis ſylueſtris uires ex Galeno.

De huius uitis ſylueſtris uiribus ſcripſit Galenus lib. VI. ſimplicium medicam. his uerbis. Vitis agreſtis racemi extergendi uim habent, ut ephelers, & næuos, & id genus omnia in extima cute exiſtentia curare poßint. Sed & adſtrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & ſale condiri aſſolent.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

VITEM albam aliqui bryoniam uocant. Folijs, uiticulis, pampiniſque ſatiuam uitem imitatur, ſed hirſutiora ſunt omnia: ea, quos prope ſe nacta ſit frutices, ſuis clauiculis complectitur: fructus rubens in uua dependet, quo coria pilis ſpoliantur. Ex ea aſparagi, qui prima germinatione exeunt, decocti in cibo, aluum, & urinam cient. Folia, fructus, radix acrem uim ſortiuntur: itaque ulcerum phagedænis, gangrænis, chironijs, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex ſale illinuntur. Radix corpus abſtergit, & cutem erugat: uitia cutis in facie, uaroſque, lentigines, & cicatrices nigras emẽdat, cum eruo, creta Chia, & fœno græco. Eodem effectu prodeſt decocta in oleo, uſquedum liqueſcat: ſugillata tollit, & reduuias committit. inflammationes diſcutit illita ex uino: ſuppurationes rumpit. medicamento aptè immiſcetur, quod carnem exedit: infracta oſſa extrahit, trita, & impoſita. Datur comitialibus in potu, drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodeſt attonitis, & uertigine laborantibus, conſimiliter aſſumpta. Contra uiperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum ſubturbat. Fœminarum locis appoſita partus, ſecundaſque morantes trahit: cit urinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè ſpirantibus, ſtrangulatu oppreſſis, tuſſientibus, vulſis, ruptis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, conſumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoque inſeſſus decoquitur: ſiquidem vuluas purgat, ſed abortum facit. Succus è radice uere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulſa potus. Ad pſoras, & lepras ſemen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit ſuccus eius, ſi cum tritico decocto ſorbeatur.

Vitis albæ cõſideratio, & uires.

VITIS alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur. Vulgò mulieribus Cucurbita ſylueſtris dicitur. Nota omnibus ferè planta eſt, quòd paßim ſecus uias, & propter ſepes proueniat. Hanc inter ſua deiectoria medicamenta repoſuit Meſues, qui de ea hæc ad ſenſum ſcribit. Vitis ſylueſtris, quòd hauſta, quemadmodum & dracunculus, uentriculo, & iecinori noxam inferat, danda nõ eſt, niſi aromatum puluere permixta, aut addito maſtiche, cydonijs malis, aut alijs adſtringentibus, roborantibuſq; medicamentis. Succus è contrita radice expreſſus pituitam eijcit, urinam remorantem trahit, & cerebrum mundat, quinetiam pectus, et neruos à pituitoſis, putridiſq; excrementis: uiſcerum obſtructiones aperit: renes à calculis expedit: ſubuenit item uertiginoſis, comitialibuſq;. Præſtat opem mirificè tußientibus: & induratos tumores reſoluit, præſertim lienis, ſi cum uino, & ficubus tuſa radix illinitur. Menſtrua elicit, & uniuerſum purgat uterum, atq; etiam fœtum expellit, ſi in eius decocto inſideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & uulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immiſſum, cineribuſq; incoctum, ſugillata delet. Præterea mulieres uulnæ

ſtrangula-

strangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò ut eas à strangulatu liberet, & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo uexatam, quæ tandem à quodam uulgari herbario edocta, ut uinum album biberet, in quo uitis albæ radicis uncia efferbuisset dormitum itura semel in hebdomada, cùm hac medicina per annum usa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit. Vitis albæ meminit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, de eius uiribus ita scribens. Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Psilothrum uocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in uere eduntur, utpote edulium stomacho, eo quòd adstringat, gratum. Habent etiam subamaram, & modicè acrem adstrictionem: quare & urinam moderatè cient. At radix & abstergentem, & desiccantem, & tenuium partium, ac moderatè calidam uim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus imposita: & psoram, & lepram sanat. Porrò fructus eius racemi speciē præferens, ijs qui coria tingunt, utilis est.*

Vitis albæ uires ex Gal.

Ἄμπελος μέλαινα. VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

NIGRA uitis, quam aliqui nigram bryoniam uocant, folia fert hederæ, smilaceis proxima, sed maiora: caules etiam cognatos: capreolis suis arbores, quasi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohęrent, qui inter principia uirent, & post maturitatem nigrescunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ, quæ primò germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur: menses pellunt, urinas cient, lienem absumunt: uertiginosis, comitialibus, neruorum resolutione tentatis prosunt. Radix eadem, quæ uitis alba præstat, sed inefficacius. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus commodissimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

VITIS nigra Hetruscis uulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno uocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, siue tamum etiam uocent, unde Latinis eius uua Taminia dicta est. Huius uiticulæ, quæ uere primùm è terra erumpunt, quòd asparagis similes sint, eorum more decoctæ, hac etiam tempestate manduntur, quāuis non eam, quam asparagi, cū palato ineant gratiam. Frequentissima hæc in Hetruria prouenit, quin & in Goritiensi comitatu, ubi Martio & Aprili mensibus, eius cauliculi in fasciculos digesti in foro ueneunt ad ciborum usum. Huic tamen, quæ in Italia nascitur, illud tantùm obijci posse putauerim, quòd in uuarum colore ab illa dissidere inueniatur, quam Dioscorides repræsentauit, quòd huic uuæ post maturitatem nigrescant, nostræ uerò perpetuò rubentes spectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter se maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, ut mutare debeam sententiam, & credere hanc aliam esse à Vite nigra, quòd sæpe uiderim solanum hortense quibusdam in locis uuas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quādoquidem natura plerunq; cum florum, & fructuum colore ludere soleat, ut in uuis, cerasis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs compluribus perspicuè cernitur. Idcirco nil mirum esse debet, si in Italia Vitis nigra rubentes uuas proferat, alibi uerò nigras, ut in Græcia, Asia, alijsq; calidioribus regionibus, quòd huiusmodi discrimina sæpenumero cœli, ac soli diuersitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim asserere, hanc plantam, cuius etiam hic effigiem pictam damus, esse ueram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorsus notæ illi adstipulari deprehenduntur. Cæterùm credidit Leonardus Fuchsius, medicus nostræ ætatis celebris, eam stirpem esse legitimam Vitem nigram, quæ nostris in Hetruria uulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram esse Dioscoridis clematidem superius huius libri initio abunde ostēdimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace sua, planè reprobanda uidetur. Siquidem nostra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, sed potius minora, & per ambitum laciniata: nec semen edit in racemi modum, sed simul compactum, nulla cum uuis similitudine. Adde, quòd eadem sua facultate exulcerat. Vitis uerò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adstringentem uim, quam habet, utilissimè imponitur. Vitis nigræ uires paucis perstrinxit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Vitis nigra: uocatur autem hæc propriè bryonia, uiti albæ ad omnia similis, nisi quòd imbecillior. hactenus Galenus de uite nigra. Huius autem succo (ut est autor Mesues) nihil ualentius ad strumas sanandas, si cum uini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præstat ad idem radix quoq; si tusa, & melle excepta illinatur. Sed quoniam Vites tam alba, quam nigra, de quibus hactenus dictum est, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus uulgò uocatur Viticella, alijs Balsamina, alijs Momordica, alijs Caranza, cùm ueteribus nihil de ea posteritatis memoriæ proditum sit, sitq; dotibus quàm plurimis non obscuris*

Vitis nigræ consideratio.

Fuchsij opin. reprobata.

Viticellæ, siue Balsaminæ historia.

obſcuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ hiſtoria pertractetur. Eſt itaque VITICELLA, ſiue Balſamina, planta, quæ prælongis, tenuibusq; uiticulis, ultro citroq; reptantibus, proximas tum herbas, tum arbuſculas comprehendit: folijs uitis albæ, aut uiniferæ ſimilibus, ſed longè minoribus, magisq; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum ſinu prodeuntibus, quibus ſeſe implicat appoſitis adminiculis. Florem promit cucumeri ſimilem, colore ſubluteum: fructum utrinq; turbinatum, qui oui ferè faciem repræſentat, cute carnoſa, quibusdam acutis bullis rigente, dipſaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè diſsilit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit anguriæ uocatæ ſimile, minus tamen, cõtectum cute craſſa, pingui, lubrica & perquàm rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno, Auguſto, & Septembri menſibus. Nusquam niſi ſata, quod ſciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis ubi plantatur, & naſcitur. Folia uulnera recentia glutinant. Fructus exempto ſemine inſolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo, fitq; inde oleum præſtantiſsimum ad arcendas uulnerum, mamillarumq; inflammationes, doloresq; mulcendos. Valet idem ad exulceratos, inflammatósque uteros ſiphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem uſum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygdalino dulci, aut è ſemine lini expreſſo, addita ad unamquanq; olei libram, liquidæ uernicis uncia. Medetur hoc ambuſtis tam igne, quàm aqua. Punctis, ſauciatisq; neruis utiliter illinitur: quin et uulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorſus delet. Scribunt recentiorum quidam, ſteriles mulieres fœcundas fieri, ſi à balneo medicamentis utero conferentibus parato, hoc oleo uteri oſculum ſibi perunxerint, ac demum ſuis ſe iunxerint uiris. Ramicoſis pueris efficax remedium eſt, ſi eo locus ſæpius perungatur. Foliorum puluis (ut ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis menſura ex plantaginis, ſiue equiſeti decocto, inteſtinorum uulnera ſanat. Nec deſunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & inteſtinorum tormina. Porrò illud hic prætereundum non eſt, ne fortè huiuſce plantæ nomina alicui imponant, quòd ſunt qui Momordicam etiam appellent geranij genus quoddam, illud ſcilicet, quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abunde diſſeruimus.

Viticellæ uocatæ uires.

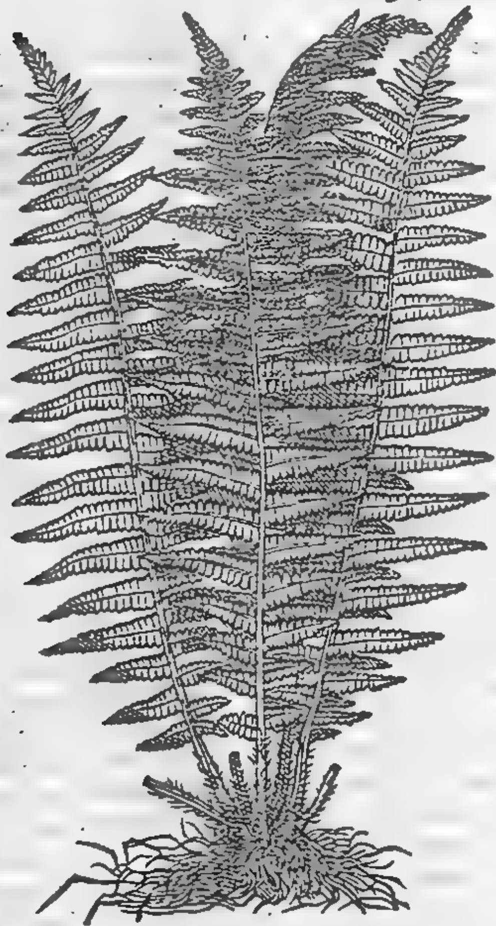
FILIX MAS.

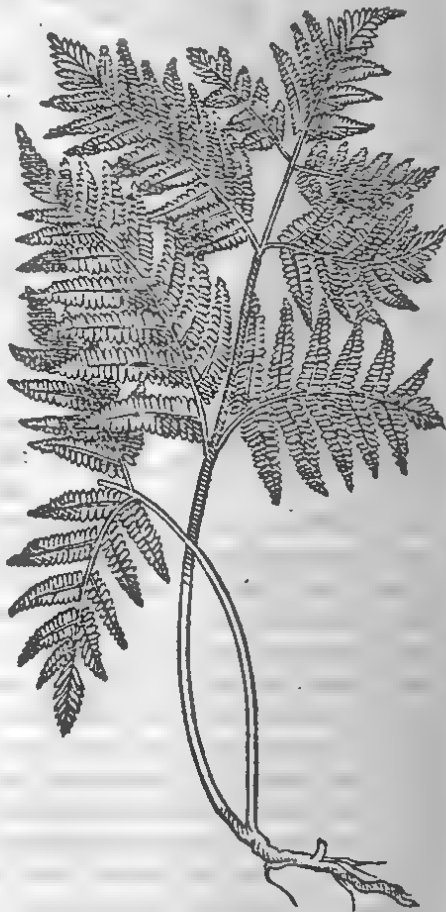
FILIX FOEMINA.

Πτέρις. FILIX MAS. CAP. CLXXVIII.

FILICI folia ſine caule, ſine fructu, ſine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus pinnata, ſubgraui odore: radice per ſumma ceſpitum, nigra, oblonga, filices multas fundente, ſubaſtringente guſtu. naſcitur in montibus, & ſaxoſis. Radix latas tineas excutit,

cutit, ſumpta drachmis quatuor ex aqua mulſa: melius ſi cum ſcammoniæ, aut ueratri nigri totidem obolis detur: ſed qui ſumunt, alia prægustare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, vulneribus ſagitta harundinea factis, eſt auxilio. cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum ſata copioſior harundo coronet: & contrà euaneſcens abibit harundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit.

Θηλυπτερίς. FILIX FOEMINA. CAP. CLXXIX.

Filix fœmina folijs eſt filicis, ſurculoſis, altioribusque, & quæ non ſingulari, ut illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flaueſcunt: aliquæ etiámnum rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate ſumpto: potæ cum uino drachmis tribus teretes tineas eijciunt. Datæ fœminis ſterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, ſi ſupergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut uentrem emolliant.

Filicis tam maris, quàm fœminæ, quibus ſcatet uniuerſa Italia, meminit Theophraſtus libro IX. cap. XX. de plantarum hiſtoria, his uerbis. Filix fœmina utilis contra interaneorum animalia lata, melle ſubacta: & contra tenuia, in uino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: ſi cæteris, ſteriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à maſcula, quòd folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem uerò craſſam, longam, & nigram. Harum igitur uires ſterilitati addixiſſe natura putatur. Hactenus de filicibus Theophraſtus. De ijs etiam ſcripſit Plinius lib. XXVII. cap. IX. ſic inquiens. Filicis duo genera, nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci uocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marē exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci uocant, alij nymphæam pterin. Eſt autem ſingularis, atq; non fruticoſa (fortè rectius non ſingularis, atque fruticoſa) breuior, molliorq;, & denſior, folijs ad radicem canaliculata. Vtriuſq; radice ſues pingueſcunt. Folia utriuſq; lateribus pinnata, unde nomen Græci impoſuere. Radices utriq; longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cùm inaruere: ſiccari autem eas ſole oportet. Naſcuntur ubiq;, ſed maximè frigido ſolo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantùm, neq; antè, neq; poſtea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptænias cum melle, cæteras ex uino dulci triduo pote. Vtraq; ſtomacho inutiliſsima. Aluum ſoluit, primò bilem trahens, mox aquam. melius ptænias cum ſcammonij pari pondere. Radix eius duûm obolorum pondere ex aqua, poſt unius diei abſtinentiam bibitur, melle prægustato, contra rheumatiſmos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris uerò ſterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inſpargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant, ſerpentem non recipiunt. Et libro XVIII. capite VI. idem de Filice hæc ſcripto reliquit. Filix biennio moritur, ſi frondem agere non patiaris. Id efficaciſsimè contingit germinantis ramis baculo decuſsis: ſuccus enim ex ipſa defluens necat radices. Aiunt & circa ſolſtitium auulſas non renaſci, nec harundine ſectas, aut exaratas uomeri harundine impoſita. Filicem utranque prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus in hunc modum diſſerit. Filix mas radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, ſi quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulſa ſumpſerit. Ad eundem modum fœtum uiuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non eſt: eſt enim amara, paulum habens adſtrictionis. Quamobrem ulceribus impoſita ualenter deſiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax eſt. Similem ei uim habet Thelypteris nominata.

Filicis utriusque hiſtoria.

Filicis utriusque uires ex Galeno.

Πολυπόδιον. FILICVLA. CAP. CLXXX.

Filicvla naſcitur in muſcoſis petris, & uetuſtis arborum caudicibus, præſertim quercuum, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diuiſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, craſsitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquantùm, & guſtu ſubdulcis. Purgandi uim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malua, ad aluum ſoluendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſparſa, detrahit bilem, & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduerſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

Polypodivm Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atq; etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hic Dioſcorides diſſerit, omnibus notum eſt, quòd ubiq; locorum frequens proueniat. Alterum uerò non niſi paucis cognitum eſſe reor, folio aſpleni, ſed longiore, uiridiore, magiſq; per ambitum laciniato: radice priori ſimili, graciliore tamen paulò. hoc plurimum naſcitur in montium ſyluis. Nos copioſum uidimus, legimuſq; quibuſdam in montibus, per quos iter breue, ac compendioſum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Meſues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ ſolo, aut muſcoſis lapidibus innaſcitur, ſuo quodam exuberante, inconcoctóq; humore maximè uentriculo ſit noxia, quódq; ipſum flatibus repleat, ac etiam ſubuertat. Id quod poſtea in uniuerſum de omni Filicula ſubiunxit, dicens. Polypodium inter ea recenſetur medicamenta, quæ uel maximè corpora exiccant, & extenuant: ſubuerſionem, & nauſeam facit.

Polypodij cõſideratio.

POLYPODIVM.

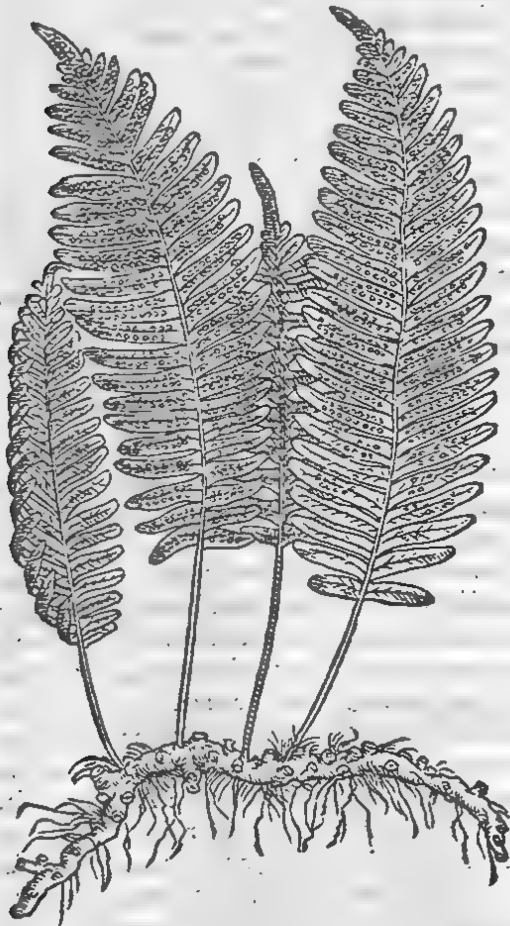

POLYPODIVM ALTERVM.

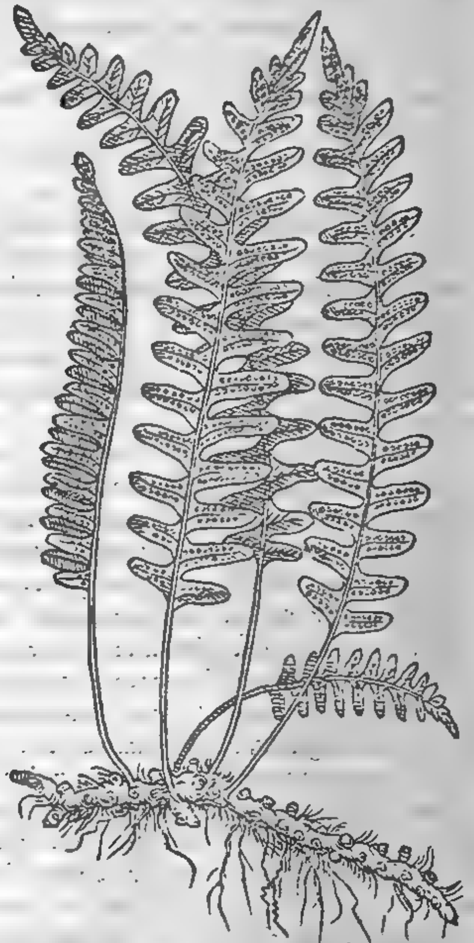

In quo tamen Mesui refragatur doctißimus Manardus Ferrarienßis, asserens, quòd polypodium, cùm imbecilliter leuiterque purget, corpora extenuare non poßit: addens se certò scire, quòd idem per se exhibitum, nullam stomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adstipulandum censet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes autor est, Polypodium tutum esse medicamentum, & epithymo præstantius. Polypodij uires ex Actuario, & Gal. *Polypodium (ut testatum reliquit Actuarius in libro de compositione medicamentorum) bilem, & præsertim atram, & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis seni scrupuli adfusa aqua mulsa. Mediocriter uerò aluum ciet, & citra molestiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptisanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat aßignauit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ijs uerbis. Polypodium dulcem simul & austeram habet uincentem qualitatem, ut facultatis sit admodum desiccantis, citra morsum tamen. hæc Galenus. Ex quibus sanè satis constare posse arbitror, Mesuem rectè dixisse, & in hoc immeritò à Manardo reprehensum fuisse. Nam quòd Polypodium abundè exiccet, Galenus testis est grauißimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poßit (ut inquit Mesues) non equidem uideo. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda uideatur.*

Δρυοπτερίς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXXI.

DRYOPTERIS nascitur in ueterum quercuum musco, filici similis, multò minore foliorum incisura: radicibus inuicem implexis, hirsutis, gustu acerbis, in dulcedinem uergentibus. Psilothrum est cum radicibus trita: illinitur enim primùm usque dum sudorem euocet, mox sudor abluitur, & recens imponitur.

Dryopteridis consider. *NON aliud Græcis significat Dryopteris, quàm filix in quercubus nascens, quòd filix hæc in annosis, muscosisq; (ut Dioscorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad unguem referentibus. Nascitur etiam humenti solo, & inter uepres, circa quercuum caudices: eam siquidem ipse in Goritiensi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui syluas ingentes frequentant, notißima est.* Dryopteridis facul. ex Gal. *Dryopteridis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, eius facultates referens his uerbis. Dryopteris gustu mistam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice uerò item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit.*

DRYOPTERIS.

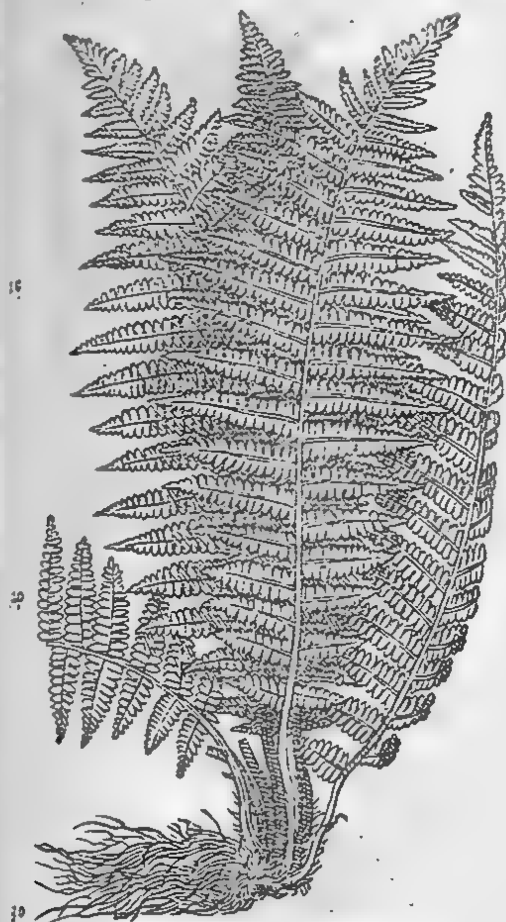

CNICVS.

Κνῖκος. CNICVS. CAP. CLXXXII.

CNICVS folijs constat oblongis, per ambitum diuisis, asperis, spinosis: caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: semine candido, alioqui ruso, longo, anguloso. Huius flore in obsonijs utuntur. Seminis tusi, & expressi succus, cum aqua mulsa, uel iure gallinacei, aluum purgat: sed stomacho aduersatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas uocant, adiectis succo amygdalis, nitro, aniso, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas, uel tres sumpsisse satis est. Ratio temperandi hæc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alui facultate donat.

SVNT in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunq; croci loco rura utantur: tametsi officinæ Mauritanos secutæ Cartamum uocent. Cnicus (ut autor est Theophrastus libro VI. cap. IIII. de plantarum historia) duorum est generum, satiuum unum, alterum syluestre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in usum medicinæ semen tãtùm uenit. Quod (ut Mesues inquit) haustum supernè, infernèq; purgat. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus opem mirificè præstet, non modò haustum, sed & clysteribus infusum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & sacchari eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abstergit, uocem clarificat, prolificumq; semen auget. Cnici uires paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cnici semine duntaxat ad purgationes utimur. Tertij est ordinis excalfacientium, si quis foris eo uti uolet. — Cnici consideratio. / Cnici uires ex Galeno.

Λινόζωστις. MERCVRIALIS. CAP. CLXXXIII.

LINOZOSTIS, aliqui parthenion, alij hermû botanion appellant, folijs constat ocimi, helxinæ cognatis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis. fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorum sinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis testiculis vnà cohærentibus: frutice dodrãtali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendam. cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq; detrahit. Constat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, si à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

MERCVRIALEM, quæ Græcis Linozostis appellatur, duorum generum esse constat: unum mas, alterum fœmina. Vtraq; non modò medicis, ac seplasiarijs uulgaris admodum est notitiæ; sed etiam mulierculis, et ferè omnibus, quòd in clysteribus plerunq; imponatur. Quare non est, cur de Mercuriali hic pluribus disseramus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib. XXV. cap. V. ijs uerbis. Linozostis, inquit, siue parthenion, — Mercurialis consid. & historia ex Plinio.

MERCVRIALIS MAS.

MERCVRIALIS FOEMINA.

parthenion, à Mercurio inuenta est, ideo apud Græcos hermûpoan multi uocant eam, apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera, masculus, et fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoso in cacumine, ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarũ cauis multis: semine in geniculis dependente, fœminæ copioso, mari iuxta genicula stante, rariore, ac breui, contortoq́;, fœminæ soluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix superuacua, prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fœminæ illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protinus bibatur in passo, edantúrue folia decocta ex oleo & sale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus, aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit illas: easq́; ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uuluæ cum melle, uel rosaceo, uel irino, uel lirino admouit. Item ad ciendos menses, secundasq́;. Hoc idem præstare potu, fotuq́; dixit. Instillauit auribus surdis succum, inunxitq́; cum uino uetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem soluendæ, uel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias, bibitur sale, & melle admixto, necnon cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranque dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Hactenus de mercuriali Plinius. Eius quoque uires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Mercuriali utuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verùm enimuero si quis eam facere periculum uolet in cataplasmate, sanè eam digerentis admodum facultatis esse experietur.

Mercurialis uires ex Gal.

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIIII.

CYNIA, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, subalbidum: folia mercuriali, aut hederæ similia, certis interstitijs subalbida. semen folijs adhæret, paruum, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient. oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, & bilem, aquamq́ue detrahit.

Cynocrãbes consider. Ruellij error.

VIDETVR *Ruellius existimasse Cynocrambem eandem herbam esse cum Atriplice syluestri. Qua in re (si ita esse credidit) apertè errasse deprehenditur, quòd præter syluestrem atriplicem, etiam comperta [illegible] Brassica canina, quòdq́; de syluestri atriplice simul cum satiua scripserit Dioscorides libro secundo. Cynocrambe, quam nos Mercurialem spuriam appellamus, in Italia omnibus ferè locis prouenit, in campis, in uijs, [illegible]*

nulla

CYNOCRAMBE.

nulla prorsus descriptioni reclamante nota. Differt hæc ab agresti atriplice non modò folijs, & facie; sed etiam caulis proceritate. Siquidem atriplex syluestris quandoque ad duûm cubitorum altitudinem assurgit. Cynocrambe uerò binûm palmorum longitudine contenta est. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus in libris simplicium medicamentorum. nam ea Cynocrambe, cuius ipse Galenus, & alij rei herbariæ scriptores mentionem faciunt sub nomine Apocyni, alia est ab hac, de qua hic agitur.

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPIVM MAIVS. CAP. CLXXXV.

HELIOTROPIO magno flos est effigie scorpionis caudæ, vnde scorpiuro ei nomẽ: & quoniam folia cum sole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirsutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut sæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine cãdidus, aut subfuluus, incuruatur ut scorpionis cauda: radix tenuis est, & inutilis: nascitur in asperis. Decoctum herbæ ex aqua, fasciculo manus plenæ, potu pituitam, bilémque per aluum extrahit: contra scorpionum ictus in vino potum, & illitum prodest. adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horã vnam ante accessiones, seminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum semen formicantes verrucas, pensilesq;, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas syriaseis vocant, podagricis, luxatisq; vtilissimè illinitur. menses cient: partus trita, & imposita pellunt.

HELIOTROPIVM MAIVS.

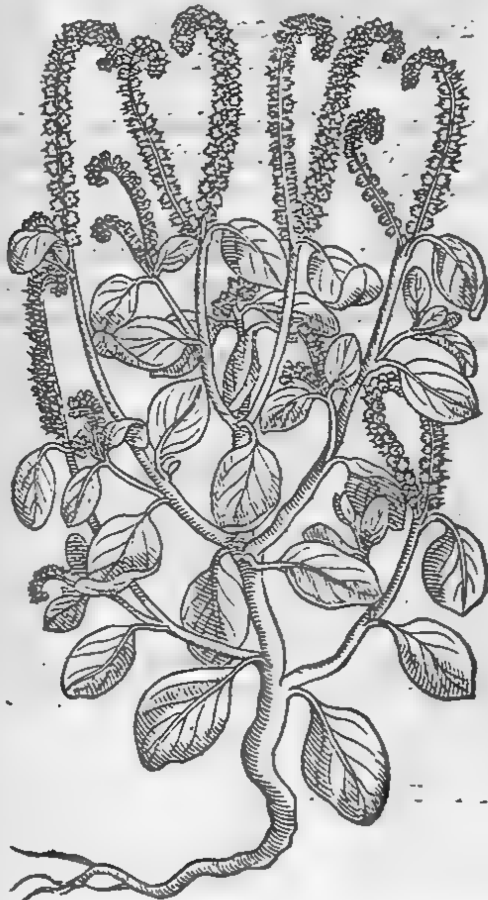

HELIOTROPIVM MINVS.

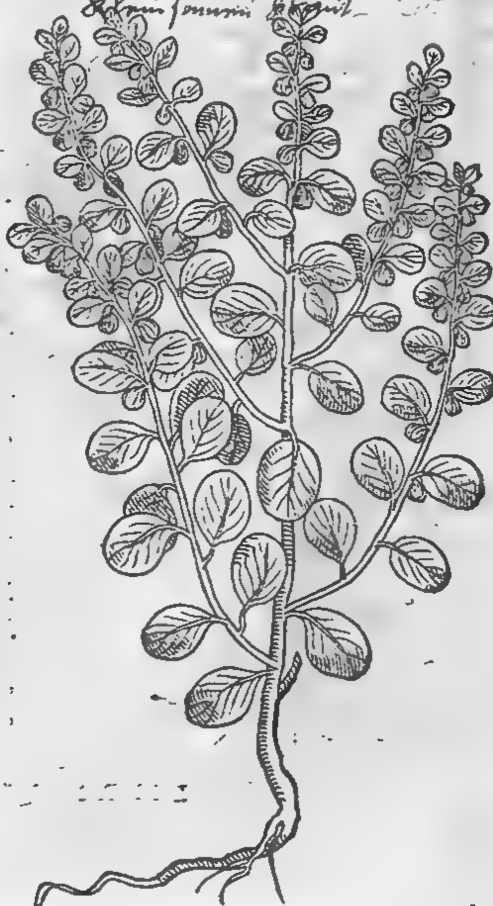

Ἡλιοτρόπιον μικρόν. HELIOTROPIVM MINVS. CAP. CLXXXVI.

HELIOTROPIVM paruum nascitur in palustribus, iuxta lacus, folijs antedicto proximis, rotundioribus: semine acrochordonum verrucarum modo, pensili, rotundo. Herba cum suo semine pota, adiecto nitro, hyssopo, nasturtio, & aqua, latas tineas, teretesque excutit. Pensiles verrucas, quæ acrochordones vocantur, cum sale illita tollit.

Heliotropij utriusq; consideratio.

HELIOTROPION maius, licet in asperis nasci Dioscorides tantùm prodiderit; tamen in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, ubi frequentißimum uisitur, paßim ferè prouenit, in campis, secus uias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & sabulosis locis. Herba hæc apud Hetruscos officinis Verrucaria appellatur, quòd uerrucas, myrmecias, & thymos affricata ualenter adimat. Quare mihi, ut Ruellio quoq; doctißimo, plurimùm errare uidentur, qui censent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis Caltha existimatur, esse Heliotropium maius. nanq; omnes prorsus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neque eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius Calthæ semen quadantenus scorpionum caudiculas referat, quoniam Dioscoridi Heliotropij flos, non semen scorpionis caudæ effigiem repræsentat. Porrò Ruellius heliotropium hoc uocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis astacos esse putatur) similitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio aßignata mihi non planè satisfacit, quòd scorpionum, & astacorum caudæ forma inter se maximè differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxisse, quòd efficacißimum sit aduersus carcinomata, & ulcera gangrænosa, ad quæ magno admodum successu eo utuntur chirurgici, qui & plantam, & eius uires compertas habent. Cæterùm Heliotropium minus uidimus, ac sæpe legimus in Tridentino agro, in palustribus quibusdam locis, idq; compluribus ostendimus, ut quod picturæ satis respondere mihi uideretur. Quòd autem huius Heliotropij, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non inuenio in simplicium medicamentorum censu. Paulus tamen utriusq; meminit, sed non plura de his tradidit, quàm quæ Dioscoridi accepta referre potest.

Calthæ consideratio, & uires.

Sunt è recentioribus (ut suprà diximus) qui Calendulam uocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM existiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteósue proferat. Quorum equidem sententiæ non ausim omnino subscribere, aut refragari. Ea in Hetruria à florum colore uulgò Fior rancio nominatur. Hanc inibi paßim acetarijs adhibent. Gustu est adstringenti, cum quadam leuiuscula amaritudine. Ex quo non uideo, quomodo hæc, ut quidam scriptis tradiderunt, menses ciere poßit. nisi id fortasse fiat ab occulta quadam facultate. Siccatæ puluis cauis dentium immissus, dolorem leuat.

SCORPIOIDES.

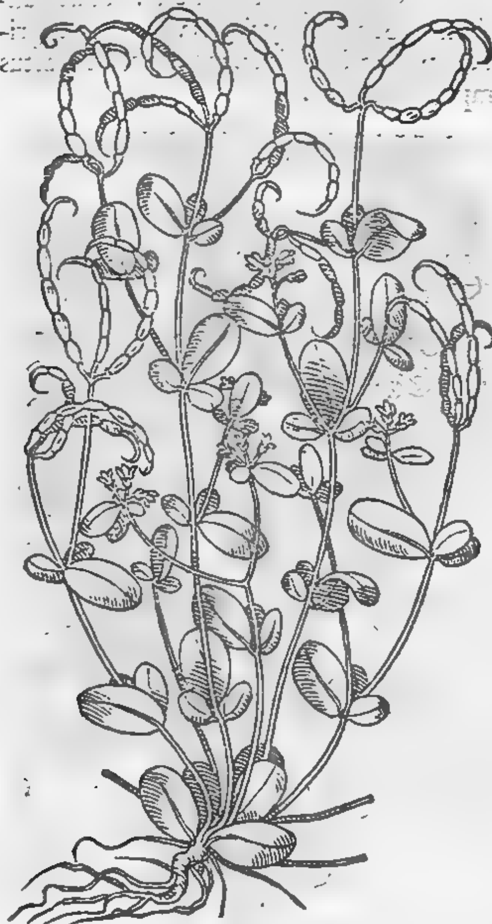

Scorpion kraut

Σκορπιοειδές. SCORPIOIDES. CAP. CLXXXVII.

SCORPIOIDES herbula est, folijs paucis: semine caudæ scorpionis effigie. Illita scorpionum ictibus præsentaneo est auxilio.

Scorpioidis consider.

SCORPIOIDIS speciem Calendulam nominatam haud dubiè esse censerem, si folia, sicuti semen, Scorpioidi respõderent. Verùm, cùm hæc folijs paucis, illa uerò multis, longisq; prosiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione uersantur. Equidem ueram, ut arbitror, Scorpioidem uidi primùm superioribus annis in Foroiuliēsi agro in Ciuitate Austriæ quodam in hortulo clarißimi medici Iuliani à Marostica Tergestinensis. Hanc eandem, cuius hic effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut singulis plantarum descriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ad me misit Augustinus Alpagus nobilis Bellunensis, artis medicæ, reiq; herbariæ peritus. Quam sanè suis notis ueram Scorpioidem referre putamus: etsi non desint uiri doctißimi, qui aliter sentiunt.

Scorpioidis facul. ex Gal.

Scorpioidem breuißimè perstrinxit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, desiccat uerò secundo.

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVPERIORIBVS quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, succorum, seminumque ratione. In hoc autem totius operis quinto differemus de uinis, & metallicis à uite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

VONIAM non difficile tantùm, sed quasi etiam impossibile esset, ut cuiuscunque scientiæ, aut facultatis principijs, ac fundamentis uniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda ueniunt; ideo non minus necessarium, quàm utile fore existimaui, si hic in uniuersum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fossilium medicamentorum cùm historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, et ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cum tamẽ eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, et communem usum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cùm itaq; plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos utiq; non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de ueritatis tramite parùm deflectant; uidentur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles autor est, igne non liquescentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidũ liquescentium, è quibus metalla conflantur. quo fit, ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco uapore: liquescentes uerò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarunt, minimè probandam existimãt, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex uapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, unum aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur. & omnes pariter lapides non liquescentes absq; multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam, uel puluerem transirent, si tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides nanq; ferè innumeros admodum compactos, solidosq; uidemus. id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantùm uapore eos nequaquam genitos esse. Quòd si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aëris regione, ut quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aëris regio ex uelocissima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terræ. quod tamen fieri non uidemus. Et quãuis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoq; lapides, ut Plinius, & alij quidam testantur; non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aëre lapides gigni posse. Nempe is lapidem è cœlo delapsum uentorum ui in aërem sublatum scribit. At si lapides in aëre fiunt (quod planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generãtur? quam quidem materiam facilè produxisse potuerint uiolentissimæ tempestates: utpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint. Theophrastus uerò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam, siue percolatione sit effecta, alióue modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari possit, non tamen ijs duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quanuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, uerùm alijs quoq; modis fit pura, & æqualis materia, ut cùm succi nascuntur. Interdum quoq; necesse est, ut calor materiam ijs duobus modis genitam, prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquescat ignis calore, fieri possit. Verùm enimuero multò magis in hoc errasse Theophrastus deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiam pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt, alia aquea sunt, alia uerò terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena uerò lapis, & lapidum

Varia de generatione lapidũ sententia.

Aristotelis opinio.

Theophrasti opinio.

dum species pretiosæ, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, uel læuore, uel spißitudine, aliáue facultate sunt insignes. Quandoquidem si uera esset hæc Theophrasti sententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ translucerет, cùm tamen uariæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaq; fit, ut citra iniuriam dici poßit, non omnes pretiosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam cōflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ insit.

Auicennæ opinio cóprobata.

Cæterùm Auicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multò magis ueritati, ac rationi cohærere uidetur, quàm aut Aristotelis, aut Theophrasti. Quippe quanquam non explicuerit ipse, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum esse in primis lentum, & aquam non simplicem illam, sed cum terra permistam. In qua permistione si plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur, sin aquæ, succus. nihil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ sorbuerit terram, uel abraserit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres, & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissoluitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed puluis. Lutum uerò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit. Quinetiam succus crassus, & lentus facilè conuertitur in lapidem. quod in animantibus est euidens, præsertimq; in nobis, cùm iamdudum ueteribus medicis, ac etiámnum recentioribus decretum sit, tum renum, tum uesicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, crassoq; humore temporis tractu à caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmæ non ex aqua tantùm fieri constat; sed ex puro, liquidoq; succo, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantùm huiuscemodi lapides efficerentur, non utiq; mergerentur in ea proiecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen, quoniam glaciem colore repræsentant, omnino uidentur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos.

Plinij opinio explosa.

Quapropter (ut in sequentibus suo loco dicetur) planè explodenda uenit Plinij, & aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quæ niue in algidißimis montibus concreuerit, cùm aqua non supernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipsis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quod cùm resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit. Hoc enim euidentißimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapideis quibusdam crustis oblinuntur, quæ cùm tenuißimis ramentis compactæ sint, cæteris molliores, infirmioresq; habentur. Hoc idem apertißimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascentium, præsertimq; in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex huiusce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ usqueadeò imitantur semina sacchаro contecta, & alia id genus, quæ in officinis sacchаro similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac etiam plerunq; cinnamomum, ut ijs capsulæ à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, ut solatij causa aliquos sacchari, eiusq; confecturarum auidißimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui huius aquæ stillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput subijcientes. siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso sacchаro contecto nihil ferè dißimilia, quæ non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissoluuntur.

Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac speluncis, quæ ex saxo potißimùm calcario constant. quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio lapidea concrescit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiriæ hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent. Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alij quidam lapides, & ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod rarò translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles. Verùm enimuero succus lapidescens omnino differt ab aquis, quæ saxorum ramentis referta est, uel quòd plus habeat sedimenti, uel quòd calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, uel quòd aliquid is succus contineat, quod uehementer adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi poßit, siue is à terra contineatur, siue cum aquis mistus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohemi apertè testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola autor est) arbores inuentæ fuerint in lapidem conuersæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoq; ingenuè fateri poßum, arboris ramum ex lacus cuiusdam litore mihi allatum esse, qui altera parte lapideus, altera uerò ligneus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgò uocant il Fondaco de Todeschi, equi testiculum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omnium spectaculo, & admiratione ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & oßibus, tum etiam testaceis piscium operimentis euenisse comperimus. nanque in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & eiusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem cōuersa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hanc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui uehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terram superat. Sunt præterea ramenta saxorū, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui cùm in aërem effluxit, in lapidem concrescit. Omne deniq; quod habet meatus, in quibus lapidescens succus facilè excipiatur.

Varia de metallorū ortu sententia.

Nihilo secius in metallorum ortu & materia, de quo iam nobis disserendum est, authores inter se dissentire inuenio. Alia etenim est philosophorum,

alia

dis chymistarum, alia astrologorum sententia, quibus etiam accedit opinio imperitissimi uulgi, quæ tantum ab alijs dissidet, quantum à ueritate, & à ratione prorsus abhorret. Is nanq; certò credit, non modò saxa; sed etiam metalla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum uaria genera, in ipsa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapsu, ullam ex materijs ad id dispositis esse natam, uel renatam, neq; aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certè uulgus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nũquam aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliàs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc uulgaris opinio prorsus explodenda, atq; exibilanda est. Quam insuper ut uanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius uisitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à fossoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longè, lateq; patebat transitus, ita ut liberè, & absq; ullo impedimento non modò fossores ipsi, sed uehicula, ac curriculi per eas discurrerent; tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creuerit, ut fossoribus denuo ingredi uolentibus ob cauitatis angustiam denegaretur additus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio est. Id quod in Iluæ insulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modò probatissimi scriptores memoriæ prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis uersati sunt, uerbis referunt. quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iam annis destitutæ, iterum, atque iterum ferrea materie implentur. Porrò philosophi, & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantùm existimat. Chymistarum uerò nonnulli omnino asserunt, metalla in uisceribus terræ gigni ex sulphure, & argento uiuo: dij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimirùm omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hic harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm si quis rem hanc fusius enarratam, atque exactissimè discussam habere cupit, librũ legat Georgij Agricolæ uiri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quòd nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tantò perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum aëris, tum etiam aquæ rursus densentur, ac coëant. Id quod clarè ostendit, ea aquæ multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem uerò non auferat. Quinetiam mistura quò purior fuerit, eò pretiosius (ut diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere potest, nedum uerbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cum aqua permistio: & uis caloris agens in misturas, ut id genus succos gignat. Sed cùm de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ uisceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat: frigus uerò, quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liquescere, ac etiam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda uidetur eorum opinio, qui tantùm calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli nanque auri generationem assignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui stagni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntq;, quòd sicuti metalla ab errantibus stellis suæ ortus principium habent; ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inhærendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cœlestibus, ac sempiternis, quæ tandem diuturno orbium circumuolutione, omnium causarum tam remotarum, quàm propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, uel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exiccando compegisse intelligimus. Contrà uerò, qui calore ignis liquescunt, ut fluuiorum, & torrentium silices, quibus igne liquatis uitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisse certum est. Concretio enim, eiq; oppositæ affectiones, resolutio scilicet, atque liquefactio, oriuntur à causis inter se contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluso, uehementer constringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem uel niuem cogit. Hinc est, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quoniam omne, quod in ea tenuissimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoque accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui uel solus, uel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquàm quòd sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum secum in lapidem uertit. Quòd si in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffusus, tunc materia tantùm, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut suprà dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si

Vulgi opinio explosa.

Causa metallorum efficiens.

fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri poßint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verùm non est ignorandum, quòd succus is lapidescens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusq; quieuerit, frigore cogitur, & concrescit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatißimi authores testantur. Cuius guttæ solo perfusæ, cùm moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aëre densantur, & lapidescunt. Quòd si præterea uerum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiales lapidescant, id ideo fieri posse uidetur, quòd aquas cum terra permistas uel solis calor paulatim concoquat, uel insignis propter calorem siccandi uis, quæ terræ insit, conspisset: utroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est confingere, aut comminisci aliam uim, quæ idipsum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Sed hic nobis subit inquirendum, cur unus tantùm quandoque gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut paruum, secundum materiæ quantitatem. quapropter plerunque singulares à frigore efficiuntur, cùm purißimi succi, ex quibus constant, rariùs multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planè solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides, sin multi multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, sed etiam ex materiæ diuersitate. quandoquidem calor partem unius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes diuiditur: siquidem in ea frigus non minus, quàm calor uires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diuersa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea, & silices fiunt: etsi ij sæpius aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias progrediamur.

Lapidum colores unde uarij.

Colorum itaque discrimina, quæ in lapidibus spectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuersitatem indicant. unde unus, & idem lapis sæpe uarios colores consequitur, quòd fiat ex diuersi coloris materia. Deinde calor, cùm ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres uerò obscuros reddere potest. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia uasa pinguntur. nanq; colores omnes, qui ad uasa fictilia pingenda, uel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm distant, qui in fictilibus ipsis igne torrefactis, postea uisuntur. Quandoquidem etsi fictilia æris squama super porphyrite lapide læuigata, admista aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo, appareant; ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melinus efficitur. Lapis etiámnum, quem figuli nostrates uulgò uocant zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore subnigro cruda adhuc fictilia tingit: sed igne percoctus, in cæruleum præstantißimum mutatur, ut nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem uulgò pictores uocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum uitro misto in uitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipso coacti colorem eundem seruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci poßumus, ut non temerè credamus, quòd plerique fluuiorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur, quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò solis calore siccentur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Sirio ardente adeò incalescunt, ut uix tangi poßint, ipsorum quidem colores (ut fictilium fornax) facilè immutare potest, licet id magis euenire constet in eorum superficie, quàm in centro.

Metallorũ differentiæ plures.

Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm uarius in metallis conspicitur, nam unumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla ideo fului coloris est, quòd calor uel terram in flauedinem quandam synceram uerterit, anteaquàm cum aqua misceretur, uel succum ipsum mox futurum aurum. Aes uerò suum colorem habet, & eum quidem subrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram ualde impuram, & adustam. Argentum porrò candidum est, quòd terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris singulis colores inuestigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (ut antè diximus) prouenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipse tenuior, densior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius, ac splendidius efficiatur. quam ob causam reliquis hac in parte præstat aurum. Atq; hinc etiam saporem odoremq; sibi metalla ascìscunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius synceritate, quæ optimè cum aqua cõmista est, fumum perexiguum, & uix sensibilem emittit, & dulcem, ac suauem magis, quàm fœtidum. Argentum uerò contrà, quòd terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & subfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque unà odor longè fœtidior, quòd scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stagnum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea uasa, qui rem hanc scitè cognouerunt, ab usu coquinario abdicauere, quàm quòd adustæ terræ, quam poßident, ualde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuscemodi uasis, uel coquuntur, uel parantur, uel asportantur, uel reponuntur, facilè infici poßint. Id quod non modò gustum malè afficit, & exasperat; sed etiam in uentriculo nauseam, & subuersionem commouet. In hoc ergo admonitos seplasiarios uolumus, ut ab horum uasorum usu caueant: nam quandoque compertum est, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ uel ignauia, uel imperitia) decocta, sæua ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Præterea metalla omnia ponderosißima sunt: cuius rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permistionem. Hinc fit, ut grauißima quæque pondera metallis liquefactis supernatent, modò maior sit

maior sit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipsis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, si argentum uiuum in aliquod uas infundatur, eique metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim uiuo ipsa pondera non aliter supernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipso mergitur, non modò quòd ponderosius sit, sed etiam quòd cognationem quandam, & quasi consensum cum ipso habere uideatur. Metalla insuper, quæ liquescunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent, nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut cæteri aquei liquores tam fossitij, quàm à plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes inuicem coguntur, simúlque cohærent. Idq; non alia ratione fieri constat, quàm quòd tam bona, firmáque mistio rei siccæ cum humida facta sit, ut sicca obstet humidæ, ne adhærescat, & humectet: humida uerò contrà impediat, ne sicca prorsus conquiescat. Quæ quidem mistio quoniam in auro perfectissima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absumitur. nam cùm eius purissima terra sit optimè cum aqua permista, humorem stringit, & continet, ne ui ignis expiret: humor uerò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem sortiantur terram, deteriorémque mistionem; proinde ignis uiolentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accensa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eámque minus probè mistam obtinet. Etenim si libeat experiri, in primis ferrum deprehendetur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & stagnum, quòd ijs non satis firmum sit cum terra temperamentum. quam ob causam postquàm humorem exhauserit ignis, terram consumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quàm ferrum, etsi ea non satis exquisitè mista sit cum aqua, diutius igni resistit. Postremò argentum, quod quia puriore terra constat, ac melius aquæ commista, non nisi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac stagnum non ob id igne tam facilè uincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, sed solùm ob misturæ uitium, quoniam in his imperfectior inuenitur.

Lapidum diuersa discrimina.

Sed ad lapides nostra reuertatur oratio. de quorum quoque luciditate, siue perspicuitate, ac nitore, uel horum oppositis obscuritate, ac squalore iam aliquid nobis differendum est. Ex prædictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida; ideo ab ea tantùm perspicuitatem, luciditatémque ijs aduenisse constat. Vnde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, quæ translucent, affirmamus: quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perspicuitati oppositæ reperiuntur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis uel luto, uel nigrore infectis. Quòd uerò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quàm è succorum diuersitate, cùm scilicet alij alijs clariores, ac lucidiores existunt. Ex quo sequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex succo, cui aquæ color insit, atq; adeò cæteris clariores, ac illustriores appareant, ut crystallus, & iris, gemma sic ex argumento uocata: nam sub tecto percussa sole ob angulos, quos habet, colores ex opaco reddit, speciesq; arcus cœlestis in proximos (ut Plinij uerbis utar) eiaculatur parietes. At adamas ex succo minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm crystallo obscurior est. Non dissimili uarietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, siue ortæ fuerint è succis uiridibus, ut smaragdi, ac prasij: siue è cæruleis, ut sapphiri, cyanei, & iaspidum quoddam genus: siue è rubris, ut carbunculi: siue è purpureis, ut amethysti, & hyacinthi: siue ex aureis, ut chrysolithi, & chrysopatij: siue ex misti coloris succis, ut opali. Hinc igitur colligi facilè potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carẽt, è succis concrescant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpidissima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici possit. Nitent tamẽ gemmæ non translucentes propter insignẽ læuorem, qui lucis continuitatem, & densitatem parit. Quem quidẽ læuorem aut sibi natura comparant, aut artificũ mangonio consequuntur. Iisdem de causis marmora quoq; radiant. Porrò lapides, & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut uitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine uitiantur. Quæ sanè omnia non alia ex causa proueniunt, quàm ex coloris succi diuersitate. Gignitur quidem umbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula uerò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur; sal, quo opalus; plumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam sibi gemmæ scabritiem induunt, cùm ob succi diuersitatem partes inæqualiter coalescunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atq; asserere, lapides omnes, ac saxa, quæ neq; nitent, neque pellucent, ex crassissimo succo, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides spissitudine & raritate, leuitate & grauitate. itaq; ponderosis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti sunt meatus: raris uerò, ac leuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cũ terra non probè fuerit mistus: is siquidem à calore siccatus locum, in quo consederat, uacuum relinquit, ut in tophis, & similibus conspicitur. Idem quoq; euenit, cùm sponte flagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Vesuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac nostra etate. nam cum ibi magnis incendijs terra crémetur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuum pleni, cauernosi, & leuissimi pumices. Contrarium planè fieri constat, si humor undiq; in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, uel molles fiant, partim materia in causa est, partim uerò id, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipsa humorem exhaurire queat, uehementer constringitur, & in se cogitur, fitq; ex ea lapis densus, & durus. Sin lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamsi probè terræ permista sit, absumit, & resoluit, terram uerò comburit. quo fit, ut lapis adeò mollis fiat, & friabilis, ut facilè in puluerem redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, utpote quod succum ualidissimè cogat, & constringat. Atq; ij lapides, qui ex huius-

modi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liquescunt, fluuntq; ob conclusos humores. Qui uerò igni admoti franguntur, & dissiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantũ priores, ut eo terrenæ partes cohiberi poßint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam siccitatem. Cæterum qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alij pleriq; Germaniæ inferioris populi paßim lignorum uice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur. Verùm enimuero non ob id tanta est ignium uis, ut adamantem uincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modò non comburitur igni, sed ne quidẽ dissoluitur. Vterque enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur; tamen humorem immistum obtinet, non aliter atq; metalla. Porrò lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inuenti, uel absumunt, ut Aßius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradunt, unde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, ut in fodinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit, & exulcerat. Postremò nonnulli lapides sunt, qui ueluti prægnantes lapillum, uel argillam, uel liquorem in utero gerunt. Cuius rei causa est & materiæ diuersitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo pòst temporis spatio separatur, non secus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, uel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in ætite uisitur: si uerò lutum non tenax, uertitur in terram plerunque argillaceam, ut cernere licet in geode: sin succus tenuis, uel aqua, liquor interdum remanet, ut in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, ueluti in ouis liquor, ut inquit Plinius. Cæterum cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere uidetur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est craßior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd eiusmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant & uiuant. Siquidem ego certò testari poßum, me uidisse non longè à Timauo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris alluit unda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atq; in illis plurima reperiri conchylia, quæ dactylos à forma, & colore uocant: sunt enim palmarum caryotis similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiæ in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoq; Duini castro ijsdem uesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, uirum sanè nobilitate & moribus insignem. Neq; me fugit, his nuper elapsis annis uirum magnificum atq; præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut asserebat) delatas, quæ in longum scissæ uarios intus pisces ueluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quàmuis minimis, in lapidem uersos. tot tanq; admirabilia sunt opera naturæ. Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitq; etiámnum de uarijs terrarum generibus, quæ in medicum usum ueniunt, non alienum fore iudico, quòd de his quoq; uniuersim aliquid disseramus. Terrarũ breuis enarratio. *Terram itaque aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re foßili, neq; cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuam elementorum mistionem uix ullam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aëris, uel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cuiusuis alterius rei metallicæ mistionem admiserit. Contrà compositam appellauerim, quæ unum, uel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest. quis enim dubitet, quin ea sit leuior, ac rarior, quæ plus aëris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exiccat, sed uarias sortitur facultates pro uaria eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accepit, acris est: quæ aërem, glutinosa, & leuis: quæ aërem & ignẽ, leuis, & acris. Illa uerò, quæ sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod uel fosßilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est usus, sua mutuantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A` locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno insula deferatur, Samia quòd ex Samo, Chia quòd ex Chio, Cimolia quòd ex Cimo, Eretria quòd ex Eretria Eubœæ ciuitate, & Pnigitis quòd ex Pnigite Libyæ pago. A` colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A` facultate deniq; nomen accepit ampelitis, quòd eius sit usus ad illinendas uites sub germinationis tempus aduersus erucarum iniurias. Et ut aliorum quoque foßilium colores percurramus, colore albo constant, creta, qua sarcinatores utuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum uiuum, stagnum, et syncerißimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo uerò colore spectantur sapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, praßius, chrysocolla, & chalcanthum. Flauo luteóue colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hæmatites, scißilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto uisuntur, quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo uirescente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, ut aphrodisiace. Quædam rufo candicante, ut xanthos. Quædam nigro rufescente, ut tertia batrachitis species. Aliqua atro purpurascente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicãte, ut topatius. Sed plura separatos colores habent, ut nigro, albo,*

& quædã

& quouis uersicolore, ut achates. Apsicton uerò nigram rubentes uenæ distinguũt. Contrà nasomonites, cum sit sanguinis colore, nigris uenis decoratur. Venæ autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis intextæ, quodammodo sunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam sunt, quæ tres separatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ uenæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca uerò nigrum, fuluum, uiridem, candidum. Versicolores postremò nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Numidicæ, uel pauonis, aut columbæ in sole apricantis, ut eristalis, & pæderotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Cæterùm sciendum est, quòd ex fossilibus, quæ in medendi usum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia uerò eadem affligunt, in cibis uel potionibus data. At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate ualent, earum quædam resistunt uenenis, quædam morbos sanant. Quibus natura dedit uires superandi uenena, eorum alia corpora, quæ pestilentia sunt affecta, curãt, ut smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari ueneno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphirus potus, sulphur plagæ illitum: fungis strangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus aduersantur uenenis, ut sal morsibus uiperæ, cerastis, ac crocodili. his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis præsidio est. Quibus uerò fossilibus comparatum est, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam sanguinis profluuium sistunt, ut hieracites. alia os uentriculi gestatu & appositu roborant, uelut iaspis. alia sinistro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, ut aëtites. alia item ad femora prægnantis alligata partum accelerant, ut idem aëtites, & iaspis. Sunt quæ crassa è corporibus deijciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla uomitũ faciunt, ut idem Armenius lapis, chrysocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthũ, chalcitis, misy, sory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, stibium, argenti spuma, cerussa. Quæ autem secundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura sunt, ut gagates: quædam contrà indurant quæ mollia sunt, ut lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quæ insensibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia, quæ corpori coierunt, nempe glandulas, & nodos, discutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis, misy, alumen scissum. Nonnulla carnem excrescentem minuunt, ut asij lapidis flos, ærugo, chalcãthum, chalcitis, misy, calx uiua, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quæ diuersis uiribus prædita sint, ut cimolia, & sal: cimolia enim & reprimit, & discutit: sal abstergit, & adstringit. Sunt deniq; quæ uires easdem habeant, ita ut deficiente una, altera eius locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & sandaracha: hæmatites, & schistos: atq; hæc quinq; chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melanteria inter se uiribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla uim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentum, quàm sandaracha: hæmatites, quàm schistos: chalcanthum, quàm reliqua sibi cognata. Cæterùm non pauca reperiuntur fossilia medicamenta (ut fusius libro sexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta, uel maximè sumentes affligũt, uel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, uel quòd uiscera erodant, ueluti sandaracha, & auripigmentum: uel quòd spirandi organa occludant, ut gypsum, & cerussa. Sed hæc de fossilium facultatibus. Nam de concretis succis, cuiusmodi est sal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habẽt, sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia nonnulla, in huius libri processu suis locis latius tractabimus.

Fossilium facultates.

VITIS VINIFERA.

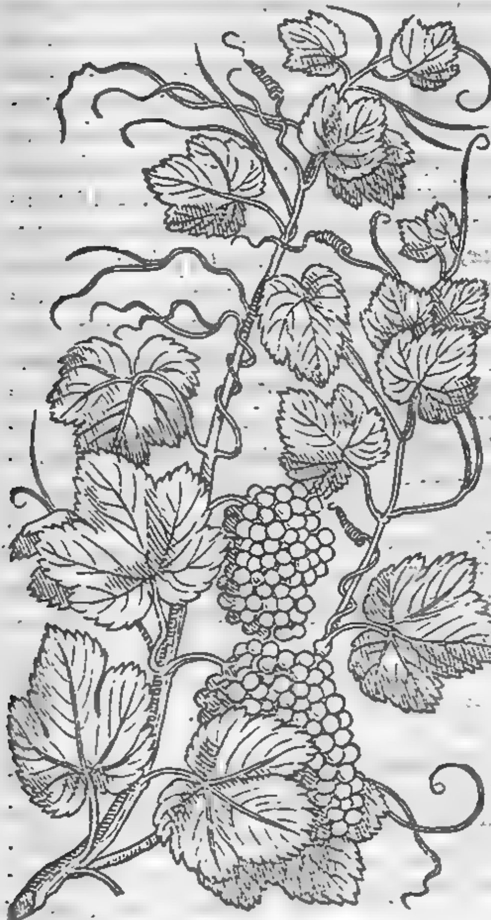

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

FOLIA uitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem stomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per se, ut quæ refrigerent, & adstringant, imponi solent. Potus eorum succus, dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma uitium, quæ ueluti gummi in candicibus concrescit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & psoras, leprasque, nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet: maximeque sanies, quam accensa sarmenta uitium uiri-

dia exudarunt: qua & perunctæ uerrucarum informicationes extrahuntur. Cinis sarmentorum, & uinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymijs, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & uiperarum morsibus; contra lienis inflãmationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

Ἄμπελος ἀγρία. LABRVSCA. CAP. II.

LABRVSCA duorum generum est. Alterius vua non maturescit, sed florétenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adstringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ uiti similem.

Σταφυλή. VVA. CAP. III.

VVAE recentes aluum turbant, & stomachum inflant. innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utilesque fiunt stomacho, ægrisque, atque cibi auiditatem excitant. In uinaceis, & ollis seruatæ, ori & stomacho gratæ sunt, aluum sistunt, sed uesicam, & caput tentant: & sanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in musto fuere. Sapa, aut passo conditæ, stomachum magis infestant. At quæ solem prius passæ, in aqua cœlesti conduntur, minus uinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Reconditi uinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infusa: ad desessiones, ac fotus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi uim obtinent: stomacho utiles sunt. Inspargitur farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

Vitis uiniferæ, vuæq; cõsideratio.

VITIVM omnium genera, quæ non modò gratissimas, dulcissimasq; uuas ad cibos proferunt; uerùm etiam ex his uinum præcipuum humanæ uitæ bonum, suauissimumq; potum largiuntur, quot & qualia sint, hic scribere superuacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas sibi conciliauit, familiaresque reddidit, ut nullus tam clarus quàm obscurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam deniq; urbanus quàm rusticus inueniatur, qui de uitium generibus, earumq; historia non possit aptè, atq; etiam distinctè loqui. Vt autem & uites ipsæ, & uinum à quorundam uermiculorum erodentium uindicentur iniuria, illud omnino silentio inuoluendum non duximus, quòd si, dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur: uel ea ipsa prius cotem experta, castorei corio affricetur, nuper emissæ gemmæ (si tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè erodi possunt: neque etiam emissa iam folia, ab alijs quibusdam uermiculis conuolui. Præterea non ignorandum est, quòd magna admodum iniuria uitibus infertur, atq; uuis maximum detrimentum, si braßica seratur inter uites. siquidem perniciale uni cum altera odium intercedit. Quod cùm animaduerterint rei medicæ scriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braßica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (ut apud plerasq; nationes in cœnæ initio capitatam braßicam minutim rescissam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obseruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam pòst sumpta crapulam discutit. Quo fit, ut Germaniæ populi uino admodum addicti, semper suis mensis braßicam interponant, uel recentem, uel muria asseruatam. Ad Elephantinem (ut Theophrastus est author) itemq; circa Memphin, uites perpetua fronde uirent: tametsi annuas tantùm proferant uuas. In Italia uerò uites habentur, Plinio insanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, sed primas tantùm maturant uuas. Vuas sine uinaceis quidam prouenire affirmant, si propaginum ima pars, quæ terra in scrobe obrui debet, ante plantationem adeò secetur in longum, ut medulla utrinq; eximatur, ac deinde cõiunctis partibus, & ulmeo cortice circumuolutis, propagines ipsæ suis scrobibus implantentur. Sed ut iam uuis suas reddamus facultates,

Vuarum facul. ex Gal.

Vuæ (ut Galenus libro 11. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ij, qui uinearum fructum custodiunt: quippe qui tunc temporis uuarum esu admodum pinguescant. Cæterùm non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces existunt, cæteris succum habent calidiorem: ob id sunt siticulosæ, ac uentriculum inflant, & aluum subducunt. Contrarium efficiunt austeræ: siquidem & uentrem cohibent, parum nutriunt, ægreq; concoquuntur. Acerbæ autem uitari prorsus debent, utpote quæ uentriculo aduersentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnosiores fuerint, præsertim cùm probè maturæ à uite decerpuntur. At pensiles, si prius maturæ sint, & dulces, cæteris minus uentriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt.

Σταφίς. VVA PASSA. CAP. IIII.

VVA PASSA alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admista milij, ac hordei farina, & ouo, valet ad purgandum caput: eiusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita

poſita ſanat. podagræ conuenienter cum panacis ſucco illinuntur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

Vuæ passæ cõſideratio.

Vvas passas, *quarum ubique uulgaris & frequens eſt uſus, omnibus notiſsimas eſſe arbitror. Veruntamen non eſt, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis paſsis mentionem faciunt Galenus, & ueteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibuſdam Aegæi inſulis, ac Peloponneſo Venetias conuehuntur, & in quibuſdam etiam Italiæ locis inſolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, uel paruitatis habita ratione, omnes in uniuerſum uuas ſolis calore ſiccatas, paſſas appellat. Id quod ipſe Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus ijs uerbis declarat. Porrò quemadmodum paſſarum differentia, quæ à colore ſumitur, nihil ad paſſarum facultatem confert, ita nec magnitudo: ſola autem qualitatis, quæ guſtui ineſt, differentia poteſt omnia. Ex his nimirum Galeni uerbis ſatis colligi poteſt, ipſum omnis generis uuas, quæ ſolis feruore flacceſcunt, nullo prorſus diſcrimine paſſas appellaſſe, nempe Damaſcenas cæteris grandiores (zibibum officinæ uocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita ſcribit. Nonnulli autem, & rectè ſanè, è dulcibus, grandibuſq;, quales ſunt ſcybelitides, priuſquàm mandant, ſemina eximunt. quæ & ipſæ inueteratæ, cutim duram, craſſamq; habent, eaſq; prius in aqua coguntur macerare: nam & ſemen ipſum facilius ſic eximitur. Aliæ quædam ſunt his contrariæ, ſolidæ, & craſſæ, quæ nullum prorſus ſemen habent. Creſcunt hæ in Cilicia, colore ſubflauo. In Pamphylia autem ſcybeliticæ, & colore nigræ: quæ, ut dixi, ſunt maximæ. hæc ille. Cæterùm ſciendum eſt, non omnes Vuas paſſas eiuſdem eſſe facultatis. alia nanque facultas ineſt dulcibus, alia auſteris, alia uinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque uinaceis carent, uel quòd ita natura producantur, uel quòd ij arte fuerint exempti, ſi dulces ſint, adſtringente facultate uſqueadeò priuantur, ut etiam mirificè leniant. quamobrem pectoris anguſtiæ, tuſsi, exaſperatis faucibus, & renum, ueſicæq; uitijs maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro ſeptimo, & octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi uuas paſſas ſine uinaceis leniendo pectori, ac iecinoroſis plurimùm commendat. Contrà uerò facultate omnino adſtringente cenſentur, quæ cum ſuis uinaceis manduntur. Quòd cùm non ignoraret Dioſcorides, Vuam paſſam cum nucleis in dyſenteria edendam eſſe tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore uerſari exiſtimem medicos alioqui ætatis noſtræ celebres, qui alui deijciendæ gratia, Vuam paſſam paruam uulgarem, quæ ex locis ſuprà dictis in Italiam defertur, ſimul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cùm aluum fluidam facere in animo ſit, eam potius cohibent, quàm leniant: idq; potiſsimùm, ubi uuæ paſſæ temporis tractu ſucci partem amiſerint. Qua re perſpecta in hanc ſententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores cenſeam Damaſcenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti ſint, uel eæ ſumantur, quæ ſine nucleis naſcuntur) quàm quæ minutæ paſsim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæ ſucci longè minus, quàm corticis, & uinaceorum continent, niſi ſint omnino recentes, & diligenter aſſeruatæ. Quapropter ſi hoc tenui uuarum paſſarum genere uti quandoque cogimur ad emolliendam aluum, eas eligi præſtat, quæ ſine uinaceis proueniunt: uel ſi hæ deſint, ſuppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametſi Damaſcenis, & Creticis longè bonitate cedant: de quibus ſanè intellexiſſe Galenum, eaſq; ad pectoris uitia laudaſſe planè ſuſpicamur. In quorum genere hac etiam tempeſtate ſunt, quæ ſemine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum eſt, quòd ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet paſsis uti, quæ guſtui acerbitatem, uel auſteritatem relinquunt: ſunt enim tales frigidæ, ac terreſtres. quibus utique facultatibus cohibent, adſtringunt, & roborant, præſertim ſi cum uinaceis nucleis comedantur.*

Medicorum error.

Vuæ paſſæ uires ex Gal.

Vnde ſcitè Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vuæ paſſæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ uerò ex dulci, & auſtera qualitate ſiunt miſtæ. quanquam dulces nonnihil quoque auſteræ qualitatis habent: & auſteræ, dulcedinis. Cæterùm ut dulces temperamento ſunt calidiore, ita auſteræ frigidiore. Ad hoc auſteræ ſtomachum roborant, & uentrem conſtipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipſas conſtitutionem dulces obtinent, ut quæ nec ſtomachum diſſoluant, nec aluum ſubducant. Dulcibus tamen, ut uis quædam ſemper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergendi; quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infeſtant, obtundunt. Et libro VIII. capite VII. de compoſitione pharmacorum ſecũdum locos, idem Galenus ſic inquit. Vua paſſa contemptilis uideri poſsit, ob familiarem eius uſum. At uerò hoc ipſum eam facit utiliorem: nam cùm familiaris nobis ſit, in tantum adſtringens eſt, quantum opus habet uiſcus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coërcendi maligna, ſitq; ipſa haud facilè putredini obnoxia: & ultra hæc ſecundum totam ſubſtantiam, uiſceri ipſi, hoc eſt iecinori, familiaris eſt, & propria. Item libro de attenuante uictus ratione, ſic habet. Vuæ paſſæ ſi non ſint adſtringentes, lieni quidem, & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem paſsis, ut cibus ſunt, locutus eſt ipſe Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex paſsis uuis tale qualitate in corpus diſtribuitur, qualis ipſarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, auſterum ex auſteris, miſtum ex ijs, quæ utriuſque qualitatis ſunt participes. Quantitate uerò copioſius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex auſteris, & macris. Quòd ſi paſſarum pinguium, ac dulcium, à quibus ſemina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, paſſas ualentius nutrire deprehendes. Huiuſmodi ſanè, ut minus quàm caricæ ſubducant, abſtergeantq;, magis tamen quàm illæ ſtomachum iuuant.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. V.

OENANTHE vocatur vitis syluestris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque substrato linteo, in vmbra siccatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria: quare pota stomacho, ac ciundæ vrinæ vtilis. aluum sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca, & illita efficax est. capitis doloribus tam viridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur: sanguinolenta vulnera cataplasmate, & incipientes ægilopas, oris vlcera, & genitalium nomas, trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione vindicat. Pessis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & vino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasque cum melle sanat.

Oenanthes cõsideratio.

OENANTHEN non illius labruscæ modò florem esse, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerùm etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius uuam non maturescere, sed floretenus Oenanthen nominatam perducere; nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruscæ florentis uua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud ueteribus significet Oenanthe, quàm uitis flos. Quòd in præsenti capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthen uocari uitis syluestris fructum, cùm floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi uini oenanthini meminit, è feracis syluestris uitis floribus fieri scribens. Ex his itaq; abunde constare arbitror, nõ tantùm infructiferæ, sed etiam fructiferæ labruscæ florem Oenanthen uocari posse. Adde quòd id quoque apertè testatur Galenus libro VIII. capite I. de compositione medicamentorum secundum locos, his uerbis. At uerò quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij succo admisceo, quandoque etiam ambo, & tertium insuper hypocistidis, & quartũ Oenanthes. sic autem appello uitium syluestrium germen unà cum floribus, ex quo succedentibus diebus uua fit. Plinius libro XII. capite XXVIII. Oenanthen uuam, non florem esse censet, sic inquiens. Eodem & Oenanthe pertinet. est autem uitis labruscæ uua. Colligitur cum flore, cùm optimè olet. hæc Plinius. In cuius ultimis uerbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legendum esse, cùm floret, non cum flore. Non enim uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere posit. Cæterùm ne aliquis fortasse decipiatur, hic non duximus silentio dißimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctißimi interpretis, & commentatoris Dioscoridis. Is autem ex eius uerbis, quæ nunc subijciam, magis innotescet. Monemus, inquit, scribere in VI. suæ medicinæ Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labrusca Oenanthes usum esse, quoniam egregiè adstringit, stomachúmque, & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem statim subijcit. Dioscorides autem aliam describit Oenanthen contrarias huic uires habentem. ideoq; secundis, stillicidio uesicæ, & fellis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda Aeginetæ authoritas, & testimonium est. quem credere oportet uera, & quæ aliquando legisset, testari. hæc Marcellus. In quibus sanè uerbis euidentißimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba uiribus huic cõtrarijs prædita, memoriæ prodidit Dioscorides libro tertio. Neque solùm huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse uidetur; sed neque eorum quoque, quæ ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus: Illud postremò addiderim, quòd etiam domesticæ uitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia syluestris uitis ui multò magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur.

Marcelli Vergilij lapsus.

Ὀμφάκιον. OMPHACIVM. CAP. VI.

OMPHACIVM succus est acerbæ vuæ nondum maturescentis, è Thasia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, insolare, vsque dum cogatur: semperque quod ceruici vasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu verò à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concrescere non sinunt. Eligendum est flauum, friabile, vehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, vuam, ulcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, vetera vlcera, nomásque ex aceto. dysentericis, & mulieribus fluxione vuluæ laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco, & aquatiore est vtendum, valde siquidem exurit.

Omphacij cõsideratio.

OMPHACIVM ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cùm Thasijs, & Aminæis careat uuis, è quibus ueteres suum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat usum, id in sole cogentes, ubi uidelicet adstrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorsus exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio adstrictionem comparent, è syluestrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, sed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum acinacis

aceris in cado, craſſo linteamine cooperto, donec excremẽta ſubleuẽtur, fæx uerò ſubſidat, & inclareſcat ſuccus. Siquidem hac parandi ratione abſque ſale per annum incorruptum aſſeruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum uſum. Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit libro IIII. ſimplicium medicamentorum) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi poteſt. quippe cùm id omnino acidum ſit, perfectè etiam refrigerat, uniceq́; ardoribus prodeſt, ſiue ori uentris impoſitum, ſiue totis hypochondrijs, ſiue cuilibet alij, quòd refrigerare uelimus. Omphacij uires ex Gal.

Οἴνου φύσις. VINI NATVRA. CAP. VII.

VINO uetere nerui læduntur, & reliqui ſenſus, quod tamen guſtu ſuauius eſt: quare cauendum ijs, qui inteſtinæ alicuius partis imbecillitatem ſentiunt: attamen in ſecunda ualetudine paucum aqua dilutum, innoxiè ſumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, inſomnia parit grauia, & urinam ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad uictus ſanorum, ægrorumque uſurpatur.

Album, tenue, ſtomacho utile eſt, ac facilè in membra diſtribuitur. Nigrum uerò craſſum eſt, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium eſt, medias inter utrunque uires habet. In ſecunda tamen, & ſiniſtra ualetudine, cùm primis laudatur album.

Quin & uina ſapore diſtant. ſiquidem dulce craſsis partibus conſtat, & difficilius à corpore expirat: ſtomachum inflat, aluum & interanea ut muſtum turbat, ſed minus inebriat: renibus, & ueſicæ aptiſsimum. Auſterum per urinam celerius tranſit: ſed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digeſtionem accõmodatiſsimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minusque urinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum ſtomacho aduerſatur, ſitim ſtimulat, neruos infeſtat, aluo aptum, à ualetudine ſe recolligentibus inutile. Paſſum, quod vuis ſole ſiccatis in area, aut in ſarmento torrefactis exprimitur, Creticũ cognomine, aut pramnion, aut protropon: & ſapa, quæ fit muſto igni decocto, Græci ſirion, aut hepſema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampſithia, craſſa ſunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias ſortiuntur uires. Omnia tamen adſtringunt, & pulſus reuocant, faciunt aduerſus uenena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & uomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum, & ueſicæ pruritus, roſiones, exulcerationesque. inflat tamen, & ſtomacho aduerſatur. Priuatim, prodeſt melampſithium, ſi uenter rheumatiſmum ſentiat, Album magis cæteris emollit aluum. Gypſo conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac ueſicæ aduerſatur: contra uenena cæteris aptius. Picata, aut reſinata excalfaciunt, concoquunt: ſanguinem excreantibus inimica. Quæ uerò aparachyta uocant, ut quæ admiſtam ſapam recipiũt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, ſtomachum malè habent. Inter Italica uina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquàm facilè coquitur, pulſus exuſcitat, aluum adſtringit, ſtomacho utile: ſed ueſicæ nocet, atq; ijs qui uiſus hebetudinem ſentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana craſsioribus conſtant partibus, dulcia: ſtomachum inflant, uentrem emolliunt, ſed concoctionem non æquè adiuuant, & neruoſa minus infeſtant: uetuſtate eadem auſterum ſaporem concipiunt. Cecubum, cùm ſit dulce, eſt & Albano craſsius: corpus, & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum ualde auſterum eſt: quare inteſtinorum, & ſtomachi fluxiones cohibet, & cùm tenue ſit, caput minus tentat: inueteratum ſuauius redditur, & ſtomacho utile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè craſsis partibus gignuntur: modicè adſtringunt, & ocyſsimè inueterantur, minusque ob ſuam tenuitatem neruos tentant. Paræty pianum, quod ex Adriatico ſinu defertur, odoratum, ac tenuius eſt: quare liberaliter epotum fallit, diu ſeruat ebrietatem, & ſoporem adfert. Iſtricum Parætypiano ſimile eſt, ſed urinam uehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui eſt. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis utile. Lesbium facilè membra ſubit, Chio leuius, & aluo idoneum. Epheſium eandem uim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Aſianum è Tmolo monte, Meſogites appellatũ, capitis dolores ciet, & neruos lædit. Coum uerò, & Clazomenium, quoniam multam ſibi maris aquam uendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt. Vinum omne (ut reliqua in commune dicãtur) merum, ac ſyncerum, & ſua natura auſterum, excalfacit, facilè in membra diſtribuitur, ſtomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: uires alit, ac robur auget: ſomnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio eſt contra aſſumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti ſpumam, taxum, aconita, fungósve: contra ſerpentium morſus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut ſtomachum in uomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, roſionesque præcordiorum, ac diſtentiones, ſtomachi reſolutionem, & ſi uenter, aut interanea rheumatiſmum ſentiant. Conueniunt ſudatoribus, & quibus corpus immodico ſudore digeritur, maximè alba, uetera, & odorata. Quæ tamen uetuſtate dulceſcunt, renibus, ac ueſicæ accommodatiora redduntur: uulneribus, inflammationibusque in ſuccida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non

receperunt,

receperunt, austera, & alba, ad sanorum uictus usurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Parætypianum ab Adriatico sinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheso. Crassa uerò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & austera stomacho prosunt, & minus carnes alunt. Vetera ualde tenuia, & candida uehementius urinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruosque largius pota tentant. In media ætate, ut à septimo anno, potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine, & qualitate uini definiatur. Non sitire, & modicè cibos prolui, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè assidua: siquidem obsessos neruos quotidie remittit: largiorque potus acutorũ morborum adfert initia. Mediocris tamen uinolentia aliquot diebus, maximè post aquæ potus, utilis: nanque modo quodam ex alto euocat, sensilesque expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post uinolentiam bibere oportet: siquidem ualetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates uariæ pro modo vsus.

CVM profectò Vinum sit liquor omnium suauißimus, præcipuum humanæ uitæ bonum, ac præstantißimum subsidium, uitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus, cor lætificet tueaturq; summopere, nulli mirum esse debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, uitem, quasi iitam, appellauerint ueteres. Verùm non ob id gaudeant, iubilentq; ij, qui uino nimis indulgent, quòd ego ipsum tot laudibus extulerim. quippe cùm omne extremum (ut in communi prouerbio est) sit uitiosum, si uinum immoderatè, & plus quàm deceat, bibatur, periculosos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Aliàs si in eius usu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacißimum habetur. quandoquidem purißimum generat sanguinem, ocyßimè in alimentum uertitur, concoctionem in quáuis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus uiuificat, urinam ciet, flatus discutit, innatum calorem auget, conualescentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in uniuersum corpus defert, colorem concilia, & omne in corpore excrementosum deijcit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgiteturue (quòd facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim secus nimio eius potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atque paruus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obest. hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, et pernicioßi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephialtes, catalepsis, conuulsio, uertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorumq; distentio. Quinetiam uinum intemperatè haustum, bonos corrumpit mores. nam quòd homines contentiosi, loquaces, effrænesq; fiant, quòd furant, menteq; moueantur, quòd deniq; aleæ, libidini, ac rei uenereæ semper ferè indulgeãt, ac nonnunquam homicidia committant, nulli uerius adscribendum est, quàm uino immodicè sumpto. Adde quòd memoriam, dißipat, sensus omnes perturbat, aßiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert. ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum ijs, qui nimium uino dediti sunt. Cæterùm *Vinum magis senectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit. id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac mulcet. Verùm pueris, ac adolescentibus ad uigesimum annum usque minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit uinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoque est, ne in ardoribus æstatis uinum niue, aut glacie, aut gelidißima aqua perfrigeratum hauriatur, quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, uentriculo, intestinis, spleni, iecinori, renibus, uesicæ, utero, dentibusq; maximè noceat. Quare admirari non licet, si tempore uinum arte frigefactum bibentes coli, & uentriculi cruciatibus afficit, item conuulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, urinæ suppreßione, calculo, uiscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibus, & pernicialibus morbis. Proinde scitißimè Galenus libro de cibis boni, & mali succi, hæc prodidit. Qui non exercentur summa æstate, cùm uehementi calore urgentur, fontis aquam bibant; niuisq; & uini refrigerati usum uitent. Hæc enim quanuis protinus nullam iuuenum corporibus sensibilem læsionem inferant; sensim tamen, occulteq; crescente uitio, cùm iam ætas progressu temporis inclinauerit, articulos, neruosq;, et uiscera ijs morbis uexat, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non poßunt. Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, ut uinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore iucundum: nanque corruptũ, turbidum, impurum, odore graui, & gustu ingrato, nõ modò toti corpori noxam infert; sed etiam sanguinem corrumpit. Quapropter felicißimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima uina proueniunt. quemadmodum in Goritiensi comitatu, ubi sanè generosißima uina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modesteq; pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè testari poßum: nam cùm multis antè annis diuturnus uentriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantùm usu, me pristinam meam sanitatem, & integrum robur adeptum esse certò scio. Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIIII. cap. VI. ubi ita scriptum reliquit. Liuia Augusta octuaginta duos annos uitæ Pucino retulit acceptos, non alio usa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, saxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius*

Vinũ cui ætati conueniat.

aptius medicamentis iudicatur. Hoc eſſe crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico ſinu. hæc Plinius. Cuius certè teſtimonio planè ſubſcribunt ruſtici Iapidiæ incolæ: quippe cùm ij uinis Pucino cognatis in quotidiano potu utantur, rariſsimè ægrotant, & longæuam admodum uitam traducunt, adeò ut plurimi reperiantur, qui nonageſimum, & centeſimum annum attingunt. Eſt autem uinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, guſtuíq; gratiſsimum. Potum ualenter excalfacit, niſi dilutum fuerit, facileq; in uniuerſum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio ſimplicium medicamentorum ſcribit Galenus) tale natura uinum, non modò perfrigeratorum omnium, ſed eorum etiam, qui aut ex oris uentriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præſentaneum fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi poteſt, fœliciſsimos eſſe eos, qui in regionibus, quæ uina optima ferunt, oriuntur, ſi tamen modeſtè (ut fieri decet) eis utantur. Cæterùm quæ uina in uniuerſum quotidiano uſui magis conueniant, hic longiori ſermone commemorare ſuperuacuum duximus, cùm hoc à Dioſcoride latius ſit proditum, atque etiam de omnium uinorum uiribus diligentius ſcriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant.

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES. CAP. VIII.

Omphacites nomine, peculiariter fit in Lesbo, ſiccata ſole acri vua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expreſſumque vinum cadis inſolatur. Vim adſtringendi habet, prodeſt diſſolutis ſtomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in peſtilentia quoque ſorptum auxiliari dicitur. Huiuſmodi vina non niſi poſt multos annos bibi poſſunt.

Δευτερία. LORA. CAP. IX.

Lora, quam deuterian, alij potimon appellant, fieri ſolet adiectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expreſſoque decocto ad tertias partes, & additis in ſingulos congios modi eius qui remanſit, binis ſalis ſextarijs, poſt hyemem transfunditur in vaſa. Lora intra annum vtendum: etenim celeriter exoleſcit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam vini, coacti ſæpe deſiderijs eorum obtemperare: item à longa valetudine ſe recolligentibus. Fit & vinum, quod adynamon vocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & muſti menſuræ coquuntur molli igne, donec abſumatur aqua, quod vbi refrixerit, elutriatum picato vaſe reconditur. Alij marinæ, & cœleſtis aquæ, mellis, & muſti pares miſcent portiones, decapulant, & quadraginta diebus inſolant. quo ad annum vtuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Galeno.

Lora alia ratione Galeni ætate, quàm Dioſcoridis parabatur. Ille ſiquidem loram faciendi modum libro II. de alimentorum facultatibus, ijs uerbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci τρύγα uocitant. quod rurſus ab Atticis δευτερία, à noſtratibus σεμφυλῖτις, id eſt, lora appellatur. Coniectis nanque in parua dolia uinaceis, tantùm aquæ ſuperaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi ſatis factum uidetur, in dolij fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idq; pro uino bibunt. Perſpicuum autem eſt, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò uidelicet neque aquoſa admodum, neque meraca ſit lora. Deinde rurſum aliam aquam, parciorem tamen priori, uinaceis affundunt, ſic ut hoc quoque potioni ſit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curioſi propriè δευτερίαν dici uolunt, non ueluti prius illud. Vtraque lora capiti dolorem adfert, niſi dilutior bibatur, ſed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni conceſſa eſt, nempe quòd ocyus per urinam reddatur: ſed non pauca ſubeſt diuerſitas ex uaria uuarum ſpecie, è quibus uinacei ſunt relicti. Etenim ſi dulces fuerint, potus multò erit ſuauior, citiuſq; per urinas excernetur: ſin uero acerbæ, & acidæ fuerint, inſuauior longè, ac minus ciens urinas. Porrò dilutum hoc ualentius uinoſiuſq; efficitur, cùm uinaceus ad uer, aut æſtatem fuerit aſſeruatus. Hyemis autem tempore ſi quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus.

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς. VINVM E LABRVSCA. CAP. X.

Vinvm è ſylueſtri vua nigrum, adſtringit: prodeſt alui, & ſtomachi fluxionibus, & cæteris, quibus conſtrictione, & contractione opus eſt.

Non deſunt in Hetruria, qui uinum è Labruſcæ uuis exprimant, colore admodum nigro, idq; giluo admiſcent, ut rubicundius reddatur. Vtuntur eo ruſtici in alterius uini penuria. ſiquidem conſtat dulce ſimul, & auſterum: uerùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitq; tunc guſtui omnino inſuaue, adeò ut tantùm medicamenti uicem expleat, ubi adſtrictione ſit opus.

Οἶνος μελιτίτης. VINVM MELITITES. CAP. XI.

Melitites datur in longis febribus, quæ ſtomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, vrinam ciet, ſtomachum expurgat. prodeſt articulario morbo, renum vitijs, imbecillo capiti,

lo capiti, & mulieribus abstemijs: odoratum siquidem est, & corpus alit. Distat à mulso, quod fit è uino vetere, austero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios austeri musti mellis congio, & salis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferuescendum locus pateat, fieri oportet, sensim asperso sale: cùmque efferuere desierit, in alia vasa transfunditur.

Οἰνόμελι. MVLSVM. CAP. XII.

MVLSVM è vetere vino, austeroque, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in vsum uenit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodest, vrinam pellit: à summo cibo sumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulsum duabus vini metretis, admista vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi posit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alij vtilitatis gratia, ad sextarios sex musti feruentis vnum mellis adijciunt: & vbi ferbuerit, vase recondunt. dulce autem permanet.

Μελίκρατον. AQVA MVLSA. CAP. XIII.

AQVA mulsa easdem, quas mulsum vires possidet. Cruda vtimur cùm moliri deiectionem, aut vomitionem incitare volumus: vt ijs, qui venena hauserunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elanguescentis pulsus, quos illi dixere microsphyctos, tussientibus, peripneumonicis, & ijs, qui immodico sudore digeruntur. Iam paratum, conditiuumque, quod aliqui hydromeli propriè vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus respondet, & similem vim adipiscitur. quare inflammationibus alicuius membri plusquàm lora prodest. Inueterati tamen vsus damnatur inflammatis, aut constrictis: sed laboranti stomacho, aut cibum fastidienti, sudatoribúsve conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ veteris ad vnam mellis partem additis, & insolatis. Alij fontanam aquam adijciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec desunt qui hydromeli appellent, quòd à melle elutis aqua fauis confici ac seruari soleat: sed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium est, quoniam plurimum ceraginis sibi vendicat.

Aquæ mulsæ ratio faciendæ varia.

ALIA sanè *Aquæ mulsæ ratio conficiendæ est apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hic à Dioscoride traditur. Inter Arabas nanque Mesues de ea ita scribit. Aqua mulsa, ex antiquorum sententia, magnis utique uiribus prædita est. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præsertim cerebri, & neruorum, & articulorum, auxiliatur. Loco uini pota, humida extussientibus prodest: quin & pus, & lentam, crassamq; pituitam è pectore trahit. Intestina, uiscera, urinariosq; meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter subuenit coli doloribus, aluum subducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatissimi mellis, non tamen ueteris, colore pallido, odore iucundo, sapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in uase lapideo, uel fictili uitreato, lento igni decocta, despumatáq;, & demum linteo percolata. Verùm si aqua hæc paulò pòst bibenda erit, aquatior fiat, & statim à sublata spuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij consistentiam acquirit, diutius quidem seruari potest, sed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq; in bilem uertitur, ob suam exuperantem dulcedinem. unde sitim accendit, nisi plurima affusa aqua dissoluatur, adeò ut aquæ ferè modo reddatur insipida. Variant autem mulsæ facultates pro diuersæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in uentriculo parit, aluum magis mouet, & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, flatus discutit, magis nutrit, minusq; aluum stimulat. Sunt qui mulsæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moschatam officinis uocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliàs fœni græci) in his dissoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulsæ libras. Quæ deniq; omnia, musti modo efferuescenda in ligneum cadum conijciuntur, non tamen ad summum repletum, ne feruescens resiliat. Vbi uerò deferbuerit obturato uase, asseruetur uini modo ad potandum. ueruntamen non bibatur, nisi tertio mense transacto. Huic mulsæ aromata quoque admisceri possunt linteolo inclusa, & adalligata in cadum demissa. hæc Mesues. Cuius ultimam mulsæ parandæ rationem, Germani Medonem uocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, sed ex uini musti recremento, & lupi salictarij floribus; quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruisiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Lituani, quòd melle plurimo abundent.*

Ὕδωρ. AQVA. CAP. XIIII.

DE AQVIS in vniuersum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile est. Magna tamen ex parte optima est dulcis, syncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordijs commoratur. ad hæc quæ & facili uia fertur, & citra molestiam, nec inflationes creat, & minimè computrescit.

PAVCISSIMIS

Aquarũ differentiæ, & facultates.

Pavcissimis quidem uerbis de potabili in uniuersum aqua disseruit Dioscorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiserit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare si nobis esset ijs tantùm faciendum satis, qui rerum naturalium periti sunt, non operæpretium existimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hosce commentarios in studiosorum, & imperitorum potissimùm gratiam condimus; ideo non solùm aquarum omnium, quæ in communem tam cibi, quàm potus usum ueniunt, tum qualitates, tum facultates hic breuiter perstringam; sed etiam earum, quæ sponte nascuntur, & sibi metallorum, cæterorumq; fossilium uarias uendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatissima censetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, frustillorum, & saporum omnium expers, leuisq; reperitur: necnon quæ igni admota citò calefit, remota uerò ocyssimè frigescit, gustu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertransit, & sine ulla uentriculi molestia labitur, & secedit. Talis autem ea esse solet, cuius fons ad orientem solem erumpit, curritq; super lapides, aut arenam, aut purissimam terram: quæq; æstate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præstantissima est pluuialis, eaq; præsertim, quæ æstate media pluit, silente cœlo. Huic ferè illa respondet, quæ eodem tempore cum tonitruis descendit, tonitruosa propriè appellata. At ea, quæ maxima aëris, ac uentorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex uelociter concitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri sexti epidemiorum scribit Galenus) in humanæ uitæ usum admitti non debet. Porrò aqua cisternarum non tot sanè laudibus commēdanda uidetur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia existit, quòd miscella quædam sit diuersarum aquarũ, quæ in diuersis anni tēporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, et niuibus hyemali tempore in tectis colliquatis; sed etiam quòd aquæ omnes stationariæ putrefactioni facilè sint obnoxiæ. Quo fit, ut aqua in cisternis collecta (si rem rectè expendamus) syncerae pluuiali minimè sit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam sic asseruatam eò pluuiali syncera deteriorem esse, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commista. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ scribit Galenus) quæ à niuibus, & glacie colliquescit, concoctionem impedit, urinam cohibet: pectus, pulmonem, ac uentriculum malè habet: conuulsiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de causa non euenit, quàm quòd cùm in glaciem, uel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem est, ægreq; conficitur; nec statui quidem potest, quòd sit putredinis omnis expers: ueruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, uel si è subterraneo fonte scaturiat. Sequuntur lacustres, & palustres, quæ omnino sunt improbandæ, nisi coctæ, uel igne destillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur, uel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & urbium sordes inesse sentiuntur, eæ ab alimentorum usu abdicandæ sunt, nisi longo temporis tractu magnis fictilibus asseruatæ, ac defæcatæ clarescant, & prorsus expurgentur. ut Romani faciunt cum sui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ sunt, quæ plurimam terræ mistionem consequuntur, quòd non modò uiscera obstruant; sed & calculos in renibus; & uesica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt succum, de quo satis diximus in prima huius libri commentatione, prorsus uitandæ sunt, ut quæ potantes strangulare possint, eo sanè modo, quo epotum gypsum. quippe hæ arterias obstruentes spiritũ transitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiusmodi aquæ potabiles non sunt, neq; in ciborum coquendorum usum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ sanis probantur, quæ sal, nitrum, chalcanthum, alumen, & aliud genus concreti succi continent. quanquam omnes in medicinæ usum ueniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ sint, frigidis, & humidis morbis laborantibus utilissimè exhibentur: ijs uerò noxiæ sunt, qui à biliosis uel acribus proueniunt humoribus. Salsæ, si bibantur, pituitam eijciunt, sanguinem in uentriculo concretum dissoluunt, aquam intercutem exiccant, & obesa corpora extenuant. Sed his consumptis potantes siticulosos reddunt, uentriculum lædunt, intestina abradunt, & scabiem, & pruritum excitāt, utpote quæ non obscurè sanguinem acuant, & sua salsedine adurant. Clysteribus infusæ pituitam attenuant, & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis aquæ cutem subeuntes resoluuntur, si nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitq; uentriculus frigiditati obnoxius, & humiditate languescens: quin & pituitosa scabies curatur. Tollitur quoq; uapore ex ijs calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu uerò frigidi tumores, & totius corporis sugillata delentur.

Nitrosæ, si bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & strumas absumunt. A' salsis hæ facultatibus non dissident, præterquàm quòd in omnibus illis ualentiores sunt, nō adeò tamen adstringunt, sed ualenter abstergunt. quare & scabiosos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum sonos, atq; tumores discutiunt. Aluminosæ admodum adstringunt. proinde mirum non est, si uentriculum roborent, qui crebris uomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præsertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunq; abortiri consueuerunt. uesicæ ulceribus medentur: & oris, gingiuarumq; inflammationibus, si ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inhibent, sed etiam confluxos resoluunt humores. Idem præstat balneum ex ijs paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis particulis, ijsq; præsertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus subuenit, anum procidentem reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui uiscerum infarctu laborantes in febres facilè incidere possunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cùm omnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: ueruntamen hæ ualentius suum obeunt munus, nempe quòd præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem serpētibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphurosæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emol-

liunt. proinde resolutis, conuulsis, tremulis, stupidis, contractisq; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores discutiunt, & dolores mitigant: nam ubi quispiam coxendicum dolore, aut podagra, uel chiragra uexetur, sulphurosæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præstant præterea ad iecinoris, lienis, ac uteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè resoluunt: uentriculũ tamen laxant, & infirmant. Bituminosæ, etsi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant, ac excalfaciant; attamen caput replet, sensus hebetudine afficiunt, præsertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cœrulei lapidis, aut æruginis, aut chrysocollæ aliquid admistum habent, si bibantur, uomitiones concitant, ablutionibus uerò phagedænica ulcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis, & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in uniuersum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Aereæ oris, et genitalium membrorum ulcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ sunt, uentriculi, lienisq; uitijs, seminis profluuio, & menstruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc summatim cõplectamur, aqua omnis, cui quóduis fossile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Qua nimirum ratione ducor, ut superuacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, ut taceam id nimis longũ futurum.

Ὕδωρ θαλάττιον. AQVA MARINA. CAP. XV.

AQVA maris calida est, & acris. stomacho aduersatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si verò calida ad fotus adhibeatur, elicit, & discutit: neruorum vitijs, & pernionibus, ante vlcera prodest. Miscetur cataplasmatis ex hordeacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatis. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. psoras, pruritus, impetigines, lendes, & mãmas rigentes, foueri vtile est: liuores fotu discutit. ad venenatos ictus, qui tremorem, & refrigerationem adferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum, aspidumque: etiam si quis in calidam descendat, auxiliatur. & malo habitu cõfectis iandiu corporibus, neruisque, balneæ ex ea utiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis uapor leuat. Syncera, & sine potabilis aquæ mistione reposita, uirus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese, aut ex posca, aut cum vino, aut melle: verùm post deiectionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad domandam morsus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVOD thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vase per Canis æstus insolatis. Alij ad binas marinæ coctæ singulas mellis adijciunt, & vase condunt. huiusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETVM. CAP. XVII.

ACETVM refrigerat, & adstringit. Stomacho vtile, appetentiam excitat: erumpentem vndecunque sanguinem, potu insessúve sistit. prodest alui fluxionibus coctum cũ cibis: cruentis vulneribus inditur: inflammationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimit procidentia sedis, vuluæque: item abscedentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cũ aliquo conuenienti efficax est: phagedænas vlcerum, nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: sugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis uelleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & sonitus, sibilosq;, feruentis vapor proficit: instillatum quoq; aurium vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra venenatos serpentiũ ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens virus eiaculantur. Calidum potum, atque vomitionibus redditum, aduersus omnia venena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in ventre sanguinem, lac coagulatũ, fungos, ixiam, taxumq;, cum sale. haustu voratas hirudines, si sorbeatur, eijcit: tussim veterem mitigat, & recentem lacessit. In orthopnœa calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & vuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorẽ, calidũ colluitur.

Aceti mistæ facultatis consideratio.

QVANVIS *Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidum, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatibus, calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœomeres similaréue, quemadmodum nec lac uniuersum. Id quod ipse Galenus lib. VIII. de eorundem facultatibus, apertissimè confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum mistæ esse substantiæ,*

nempe

nempe frigidæ, pariter, & calidæ, eiusq; utriusq; tenuium partium demonſtratum eſt: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam deſiccandi facultatem obtinet, adeò ut ſit tertij ordinis deſiccantium iam completi, utique cùm ualidum extiterit. Et libro primo de compoſitione pharmacorum ſecundùm locos, idem ſic inquit: Atqui Acetum ex incidentium ordine exiſtens, ultra hoc quòd diſcutit, præcipuum quiddam in ſe habet, quod reprimit, ac quod infrigidat, & repellit: utpote quod ſubſtantia ſua parum calidum eſt, plurimum uerò frigidum, & partium tenuium. Idem quoque libro IIII simplicium medicamentorum, ita ſcribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiſcitur, tantò eſt ualidior, quantò & tenuior. Ineſt uerò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen ſatis non ſit ad ſuperandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerùm quæ tranſitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris ſuccus aptior eſt, qui ſenſibilium corporum meatus tranſeat, quàm acidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam ſternit, hic uerò haud ita tardè inſequitur, quo tempore ſenſus perficitur mistis, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum eſſe acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab inſequente aciditate occupans, obſcurat, protinusq; extinguit: quo fit, ut maior multò ex frigore percipiatur ſenſus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abunde liquet, quòd acetum etſi ex contrarijs qualitatibus conſtat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps eſt. Quod cum rectè animaduertiſſet Dioſcorides, acetum ſimpliciter (ut ſuprà diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò uetuſtius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni ſententia, libro XI. ſimplicium medicamentorum capite de adipe; item tertio de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, uinum, mel, acetum, oleum, adeps, uetuſtate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri poteſt, ut reperiatur acetum adeò uetuſtate acerrimum, ut plus habeat caliditatis, quàm frigiditatis.

Ὀξύμελι. ACETVM MVLSVM. CAP. XVIII.

Acetvm mulſum, quod oxymel uocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, ſalis marini pondo, mellis minas decem, aquæ ſextarios quinque pariter coquito, decies efferueſcente cortina: atque vbi refrixerit, diffundito. Sumptum craſſos humores extrahere, & iſchiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodeſſe creditur. Contra morſum eius viperæ, quam ſepa vocant, hauſtum meconium, ixiámve auxilio eſt. Anginis vtiliter gargarizatur.

Oxymelitis confectio triplex Galeno.

Triplicem oxymelitis componendi rationem poſteritatis memoriæ tradidit Galenus libro IIII. de ſanitate tuenda. qui tamen ſal nulli commiſcuit, ut eius uerba loco dicto apertè teſtantur, quæ ita ſequuntur. Vni aceti parti, mellis à quo detracta ſpuma ſit, duplum eſt miſcendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua uerò ſtatim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miſcebis: dein coques modico igni, quoad ſpumare deſinat. Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam. quo etiam diutius coqui debebit: Optimum uerò, ut breuiſſimo tempore coquitur, ita minimum ſpumæ euomit, unde nec pari ei coctione eſt opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio eſt inditum, amittit: poſt uerò dimidio aceti adiecto, rurſus coquendum, donec qualitatum omnino ſit unitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur ſanè oxymeli etiam tribus ſtatim ab initio miſtis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquuntur, uel etiam quartam, ſpuma interim detracta. Quòd ſi ualentius id facere ſtudes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. hactenus Galenus. Quem ſecutus Meſues, ipſe quoque de oxymelite ſic ſcripſit. Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua uerò miſcetur, ut longa coctione reſoluatur id, quod in oxymelite flatus excitat, ut etiam promptius deſpumetur, ut denique medicamenti huius facultas, aquæ mixtione tenuior facta, facilius in corpus diſtribuatur. Mel uerò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto miſtis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum ineſt tanta conſurgit, ut efficaciſſima ſit, atque certiſſima, ad attenuandum, incidendum, reſoluendumq; craſſa, lentaq; excrementa, quæ in uentriculo, & iecore exiſtunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua ſimul coquuntur, ubi deſpumata probè ſunt, addito aceto percoquuntur, ſemper quoque deſpumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. Hæc ille.

Oxymelitis confectio ex Meſue.

Ὀξάλμη. ACIDA MVRIA. CAP. XIX.

Acida muria, quam Græci oxalmen uocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morſus, & uenenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones poſt exciſos calculos ſiſtit, ſi ſtatim calida in vulnus inijciatur: & prociduam ſedem reprimit. dyſentericis, ſi nomas ſentiant, infunditur: oportet autem ex lacte inſtillare. Hirudines ſorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis ulcera exterget.

Acidae muriæ, quæ Græcis oxalme appellatur, uſus ætate noſtra prorſus exoleuit. Parabatur autem ueteribus illis ex ſale, & aceto: uel ex muria, & aceto.

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

THYMOXALME ueteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternósve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos humores, atrosque trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pulegij, polentæ, singulorum exiguæ portiones in uas conijciuntur, aquæ terni sextarij, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumposito linteo sub dio madescunt.

Σκιλλητικὸν ὄξος. SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

SCILLINVM acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaque lino segmenta modicis interuallis, ne se contingant, siccantur in umbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni sextarios duodecim immergitur, & uase diligenter operto septenis diebus in sole madescit: post eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abijcitur: defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui scillæ minam quinque aceti sextarijs miscent. Alij citra exiccationem repurgantes, parem mensuram adijciunt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione stringit, firmatque, & motos dentes stabilit. putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces sorbitione, & callosas facit: vocem expedit, & lympidam, canoramque reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, uertiginosis, mente captis: item vuluarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus, ischiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus sanum reddit, & bonum colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cauendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut neruorum uitijs. Datur quotidie ieiunis sorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathũ usq;. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

Scillini aceti uires mirabiles.

QVANQVAM satis superq; de Scillino aceto à Dioscoride dictum est; non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus libro XII. de medicinis paratu facilibus, sic inquiens. *Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores usi sunt. Ab ipsius authore fertur, quicunq; hoc utatur longæ uitæ fore, et eius extrema integra, usq; ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex huiusmodi extitit: quantum enim temporis uixerit, haud ignoras. de ipso in libro traditum est, quòd cum suis consanguineis hanc facultatem communicauit: cumq; hoc medicamento uti incepit, quinquagesimum annum natus erat, & usq; ad centesimum decimum septimum uitam produxit integer, & nulla unquam aduersa ualetudine tentatus. Hæc sanè medicamenti author disseruit, quòd fortasse uir philosophus erat, mentiri nescius. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, constantemq; huiusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circuncidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in uitreum uas mittere atq; obturare, ac per triginta dies in Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti parum manè sorbeto. Tibi autem hæc euenient, ut ne faucium orisq; partes unquam remollescant, os uentriculi benè ualebit, facilè spiritum duces, uox rectè habebit, oculi acutissimè cernent, aures in officio manebunt, nullusq; flatuosus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiscus suspensum erit, & benè spirans, bene coloratus deges. Ad ciuilia negotia rectè affectus, non acidum, non salsum ructabis, si aliquid aceti huius assumpseris: & ieiunus ut assumas præcipio, septemq; postea stadios deambules. ita enim dissoluetur. Hoc aceto qui utitur, in uictu quanuis licentiosus esto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquam offensam patietur, neq; ualde implebitur, sed in melius proficere uidebitur. nihil superuacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non stercus, non urina, sed omnia facilè excernit, atque educit. Aluus lubrica omnino est, totiusq; corporis purgatorium medicamentũ, etiam si in ossibus sordes inhæreant. Item phthisicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento sanitati restitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut nisi post longa temporis interualla, non redierit: incipientem uerò ac nouum perfectè discutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris, lienisq; duritias uehementer facit. & particulares quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis, integritatisq; causa, tibi tradidimus.* Hæc ille, quicunque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno adscriptos recensetur.

Σκιλλητικὸς οἶνος. SCILLINVM VINVM. CAP. XXII.

SCILLINVM vinum fit hoc modo. Dissectam, uti dictum est, scillam, & sole siccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos sextarios musti recentis, ac boni demergito. vbi trimestri spatio maduerit, elutriatum uinum, obstructo diligenter uase, recondito. Licet quoque sic humida scilla uti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato pondere, quadraginta diebus insolari oportet, & ualde inueterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ,

læ dissectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam musti demittito, & senos menses in uase obstructo macerari sinito. post id tempus defæcatum, & excolatum uinum recôdito. Vtile est contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum, & si pituita in uentre, aut stomacho coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminosis, inflationibus, resolutioni neruorum, horroribus longis, vertiginosis, & vulsis. menses pellit: minimè neruos infestat. Hoc uinum vetustate fit melius. Cauendus in febre usus, aut si interanea ulcus sentiant.

Scillini uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc potui datum, omnem sanitatem adfert. humores enim attenuat, sed maximè pituitam, neque ipsam in stomacho, aut uentre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut ossibus consistere permittit, neque alium id genus tenacem humorem obstructiones facientem: sed omnia dissoluit, & uentrem lenit, atque ita subducit, & urinam mouet, & per ipsam causas attenuat, excernitq;. Adeò uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum est podagræ, articulari, & comitiali morbo: denique omnis sanitatis est author. Ex his constat. Scillam albam, montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in uitreum uas mitte, & uini albi ueteris sextarios duodecim superinfunde, & suspensum uas per quadraginta dies habeto: postea scyllam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum uini duas uncias exhibe, sin à cibo unciam mediam. Quòd si ipsum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet, mellis sextarios duos, aut tres admisceto. Scillini uini vires ex Gal.

Οἶνοι θαλάσσιοι. VINA MARINA. CAP. XXIII.

VINA ex marina aqua, uariè factitantur. Aliqui enim statim cùm decerptæ sunt vuæ, aquam maris admiscent. Alij in area vuas sole siccât, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij passas prius vuas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis pasi generibus adscribitur. Quæ tamen austeriore gustu temperantur, contra febrium aduentatium indicia ualent, si modo meliora non adsint: aluum subducunt: prosunt purulenta extussientibus, & si dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis vuis fiunt, caput tentant, stomacho aduersantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur historia, ijs qui huius studio tenentur, non inutile existimamus uarias uinorum compositiones adferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat usus, sed ne quid omisisse uideamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ cadunt in usus: uti quæ cotoneis malis, pyris, siliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES. CAP. XXIIII.

CYDONITES, nomine alio melites appellatur, & ita fieri consueuit. Mala cotonea exemptis seminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondo, in musti metretam, triginta diebus macerantur: postea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad singulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumque adijcere, & ita recondere. Vinum hoc adstringit: prodest stomacho, dysenteriæ, hepaticis, renum uitijs, & urinæ difficultati. Melomeli, quod & cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala seminibus suis castrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demersa contegantur, conijciuntur: id post annum mitescit, mulso non dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

Ὑδρόμηλον. HYDROMELVM. CAP. XXV.

FIT hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem est.

Ὀμφακομέλι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMPHACOMELITIS faciendi ratio hæc est. Acerbæ vuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus insolatæ exprimuntur, & ad ternas succi partes, mellis optimi despumati singulæ partes adijciuntur: & insolatur in vasa transfusum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. stomachicis, cœliacisque conuenit. Vsus post annum est.

Ἀπίτης οἶνος. VINVM EX PYRIS. CAP. XXVII.

FIT & è pyris, perinde atque cotoneis, vinum, apijtes nomine, sed ita ut pyra non magnopere maturescant. Ex siliquis etiam, mespilis, sorbis, simili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba sunt, & adstringunt. stomacho utilia sunt, atque intestinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. VINVM OENANTHIVM. CAP. XXVIII.

Fit è feraci uite syluestri, quod uocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus musti cado macerati, post triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduersus stomachi imbecillitatem, cibi fastidia, cœliacos, & dysentericos.

Ῥοΐτης οἶνος. VINVM EX PVNICIS. CAP. XXIX.

Fit è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, succo expresso ab acinis eorum, quibus lignosus nucleus abest, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita reposito. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam. stomacho utile, adstringit aluum, & urinam mouet.

Vini è punicis uaria confectio.

Vinum è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prelo statim subijciunt, & expressum succum uitreis amphoris recondunt: ibiq; per se tandiu efferuescere sinunt, quousque deferbuerit, & subsidat fæx. deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum superinfundunt, ne euanescat, & corrumpatur, uel acescat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & uuarum modo pedibus calcant, donec uniuersus exiliat succus: deinde per se in sole efferuescere sinunt, cado linteo spißiore cooperto, usquedum fæx uniuersa resideat, nuclei supernatent, & uinum defæcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta sunt, perforato paulò supra fæcem uase, uinum eximunt, & cadis ligneis asseruant. Huic oleum superinfundere non opus est: seruatur enim sic paratum per se, modò uasis osculum pice uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari mensura nigræ uuæ austeriusculi saporis commisceant, calcent, & per se efferuescere sinant, quoad uinum claritatem consequatur. Subinde in doliolis asseruant: siquidem hoc gustui plurimùm arridet.

Ῥοδίτης οἶνος. ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.

Rhodites sic fit. Rosarum siccarum, tusarumque minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defæcatum uinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad stomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos, & dysenterias. Fit quoque ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ scabritijs conuenit.

Μυρτίτης οἶνος. MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.

Myrtites fit, baccis nigris, quæ maturitatem excesserint, tusis, & organo expresis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius sole torrent, & quaternis sextarijs contusarum, ternas aquæ heminas adijciunt, & uini ueteris parem modum: postea exprimunt, & seruant. Magnopere adstringit. stomacho utile: fluxionibus uentris, ac stomachi prodest, & contra intestinas ulcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.

Myrsinites sic temperatur. Rami nigræ myrti cum suis baccis, & folijs tusi, decem minarum pondo, in tribus musti congijs feruescunt, donec duo supersint, aut certè dimidium. id uinum colatum ad usus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingiuas, tonsillas, & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

Σχίνινος, καὶ τερεμίνθινος οἶνος. LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM VINVM. CAP. XXXIII.

Lentiscinum similiter ut myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum. nanq; bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt uires. adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, uesicæ, & stomachi, & sanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones uuluæ, ac sedis, insesione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII.

Palmulas maturas, quas uocant chydæas in urceolum imo pertusum, & obstructum picta arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito.

infundito. quòd ſi ipſum ita dulce eſſe non libeat, quinque congios infudiſſe ſatis eſt. poſt decem dies detracto ab arundine linteo, aſſumito uinum craſſum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, ſed capiti noxium. contra fluxiones propter adſtrictoriam uim efficax: ſtomachicis, cœliacis, ſanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, ſextóve faciunt, quod tandem acore uitiatur.

Κατορχίτης οἶνος. VINVM EX CARICIS FACTVM. CAP. XXXV.

Catorchites, aliquibus ſycites uocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: ſed hoc intereſt, quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter preſſa uinacea maduerint. Caricæ, quæ chelidoniæ, aut phœniceæ appellantur, præſertim nigræ macerantur, uti diximus: & poſt decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua uinacea maduerint, infunditur. ſimili modo intercedente ſpatio, quarto, aut quinto aſſumitur. Demaceratorum liquor non ſecus acorem contrahit, & aceti uſum præbet. Id tenue eſt: flatus gignit, ſtomacho aduerſatur, faſtidium parit, aluo tamen prodeſt, urinam ciet, menſes trahit, lactis ubertatem facit, uitioſum ſanguinem creat, & elephantiaſin adfert, ut potio, quam zython appellamus. Aliqui ſex amphoris, decem ſalis ſextarios adijciunt. Alij muriæ amphoram. quod non facilè uitiatur, & aluo idoneum fore cenſent. Alij thymum, & fœniculum imo ſubijciunt, & caricas ſuperponunt: & ita uiciſsim, donec uas expleuerint. Fit & è ſycomoris eodem modo uinum, ſed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet uis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere poſsit.

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

Resinatvm uinum populatim factitari ſolet: copioſum in Galatia: quoniam uinum illic coaceſcat, vua non matureſcẽte, ob cœli algorem, niſi picea reſina temperetur. Reſina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiſcetur. Aliqui ubi efferbuit, excolant, ſeparantes reſinam: alij relinquunt. Hæc uina uetuſtate dulceſcunt. Omnia capitis dolorem, & uertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant, & urinam cient: tuſsientibus, ac deſtillatione uexatis conueniunt: item cœliacis, dyſentericis, & hydropicis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo conſtringit.

Στροβιλίτης οἶνος. VINVM STROBILITES. CAP. XXXVII.

Strobilites fit maceratis in muſto nucibus pineis, recentibus, fractiſque: præbetq; reſinati effectus. Siquis madefactas nuces pini muſto decoquat, potum affatim conuenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

Κέδρινος, καὶ ἐκ τίνων δένδρων, καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINVM, ET EX ALIQVOT ARBORIBVS, AC FRVCTIBVS VINVM. CAP. XXXVIII.

Cedrinvm, iuniperinum, cupreſsinum, laurinum, pineum, aut abiegnum, ſimili ratione fiunt. Diuiſos recenter ramos, cùm fructum edunt, aut ſoli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti conſudent, congioque uini minam unam permiſcere, & poſt duos menſes transfundere, & antequàm recondantur, inſolare. Factitiorum uinorum uaſa impleri debent: nanque non plenis uaſis, uina in acorem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus inſalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient, & ſubſtringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri maioris uinum, congio muſti, adiecta tuſarum baccarum ſelibra. diebus quadraginta inſolari debet, & defæcatum in uaſa transferri. Fit etiam uinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & ſingulas amphoras ſingulis cyathis diluunt, & ita muſto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat: tuſsi antiquæ utile ſine febre, pectoris laterisque doloribus, torminibus, uentris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationibus, mulieribus vuluæ cauſarijs, hydropicisque: facit aduerſus uentris tineas, & horrores. Contra uenenatos ictus auxiliatur: ſerpentes necat: aurium doloribus inſtillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος. PICATVM VINVM. CAP. XXXIX.

Picatvm ex liquida pice, & muſto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantiſper eluere oportet, dum inalbuerit, & ſyncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: con-

da: congijs octo musti uncia picis una, aut altera adiicitur: vbi efferbuerit, & constiterit, in uasa diffunditur. Hoc genus uini excalfacit, concoquit, purgat, abstergit: vtile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & vuluæ, si sine febre sint, ueteri rheumatismo, exulcerationibus in altum recedentibus, tussi, suspiriis, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præsertim in succida lana impositum.

Ἀψινθίτης οἶνος. VINVM ABSINTHITES. CAP. XL.

ABSINTHITAE faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta sextariis Italicarum amphorarum, admistam absinthii pontici libram decoquunt ad tertias: & ubi infuderint sex aceti sextarios, & absinthii selibram, ac diligenter permiscuerint, diffundunt in uas: dumque conquieuerit, defæcant. Alii absinthii minam in amphoram demittunt, tusamque, & raro linteo deligatam, in cado musti macerant binis mensibus. Alii absinthii quadrantem, alii trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, casiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ, palmarum singulos sextantes iniiciunt in metretam musti, & tundentes prius pila, obstructo uasis spiraculo, binis ternísve mensibus dimittunt: postea defæcatum uinum transfundunt ad vsus. Alii addunt in musti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & absinthii drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & post quadragesimum diem elutriant. Alii in senos sextarios musti, absinthii libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt: & post decem dies excolant, & recondunt. Vtile est stomacho, vrinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitiis auxiliatur: fastidia discutit. iis prodest, quibus stomachus negotium exhibet: valet cõtra longam præcordiorum distentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas, & remoratos menses. contra hausta ixiæ uenena quàm plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος. VINVM HYSSOPITES. CAP. XLI.

HYSSOPITES è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitque similiter, foliorum hyssopi tusorum libra in amphoram musti coniecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia inuoluuntur, vt degrauatus pondusculo fasciculus sidat: vinum post quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum, & pulmonis vitia, veterem tussim, & suspiria prodest: vrinam cit: torminibus, & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur: menses mouet.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.

SIMILI modo chamædryites fieri solet. Excalfacit, discutit: conuulsis, regio morbo, vuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ inter cutem subuenit. Inueterascens melius redditur. Stœchadites non secus temperatur. Congij sex stœchadis minam addere oportet. Crassitiem, inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones discutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stœchade herba, vt paulò antè diximus, aceto macerata, quod eosdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quam cestron psychotrophon appellant. Herbam semine maturo prægnantem, cum suis ramulis minæ pondo, cõgijs duobus vini macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipse, pollet. Et vt in vniuersum dicatur, factitia vina sibi misturarum uires adsciscunt. quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam norint, vinorum vires coniectura quadam consequi: veruntamen vinorum usus febricitantibus abdicandus. Fit etiamnum è betonica acetum ad eadem vitia vtile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos musti sextarios coniectis, & post tertium mensem transfusis. Prodest torminibus, vulsis, ruptis, laterum doloribus, spirituum discursationi, ægris concoctionibus. E napis fit vinum, nomine bunites, drachmis duabus tusi napi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictami drachmas quatuor macerato quaternis musti sextarijs. Facit aduersus stomachi fastidia: menses, & purgamentum à partu subducit. Marrubij adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Conuenit hoc vinum pectoris vitijs, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tusi, & cribrati vncias centum linteolo colligatas, in amphoram musti adijcito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morsus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satureia vinum fit. quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio, & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites modo. Prosunt stomachicis, cibum fa-

bum fastidientibus, & regio morbo; quòd vrinam moueant. Fit item è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

Ἀρωματίτης οἶνος. VINVM AROMATITES. CAP. XLIII.

Aromatites. ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorum quatuor sextarios sumito: postquàm contriueris, passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim austeri musti deiectis, operculato vase, quadraginta diebus quiescere sinito: deinde vbi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami vncia, phu drachmæ septem, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, cassiæ vncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinque, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum musti, demerguntur: & postquàm vinum deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horroribus, retardatis mensibus, atque ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit. pituitæ crassitiem extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum, & vesicæ vitijs auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων. VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIIII.

Fit & vinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis drachmæ sex, anisi drachmæ tres. omnia plenius tusa, & linteolo inuoluta, in sex vini sextarios conijciuntur: vinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi vnius mensura. Fit quoque nectarites ex helenio herba, radice sicca pondo quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi, & pectoris vitia: vrinam pellit. E Syriaca nardo, & Celtica, malabathroque vinum factitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax est contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & vrinæ difficultatem. prodest stomachicis, atque ijs quos pallor decolorat. Alij vnciam, aut sextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adijciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. Id vini genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisque conuenit. Radicis syluestris nardi recētis, & tritæ, cribrateque bessem in congium musti conijcito, duos menses quiescere sinito. Vtile est hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ποῶν. VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

Radicis dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & vuluæ: menses pellit, ructus ciet, & vrinam: prodest tussi, ruptis, vulsisque. Saluiæ vnciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mittito. Valet contra renum, vesicæ, & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta, vulsa, & suppressos menses. Panacis unciam in musti congium mittito, & transfundito. Prodest ruptis, vulsis, contusis, orthopnœæ: lienis crassitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses, & partus extrahit: aquæ inter cutem, & serpentiū ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice consimili modo fiunt. Oportet enim singulorum uncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus, & latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati unciæ nouem in linteo colligatæ in musti amphoram demittātur. Appetitum excitat: stomachicis, & difficili vrinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho, & petroselino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis vinum, multò ad purgādum efficacius, quàm vinum aqua marina temperatum. Fauces, vesicam, renes, & stomachum infestat: quare neque in secunda, neque aduersa valetudine prodest. Fit etiam uinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, ueratro, aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices uitium sato: siquidem uites sibi illorum vires adsciscunt. Id vinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè vomuerunt, cyathorum octo mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congij duo supersint, defæcatumque recondito. Aquosa purgat excrementa, & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti cōgium additur: post duos menses vinum in vas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & lassitudine confractis,

confractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinum simili modo fit, ad eadem conueniens: urinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, segmenta lino traijcito, quod selibram æquat, in musti cadum demittito, ibique esse sinito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium, bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam vini congio mistam, potu soporem adferre. cyathus vnus cum sextario uini potus, enecat. Mediocris usus eius doloris sensum aufert: fluxiones incrassat. olfactu, potuque, & cùm inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, vbi pleniusculè fregeris, inijcito: post aliquot dies colato, & vtitor. Dato cyathum unum ex aqua balnei, in potu ad aluum soluendam, ijs qui euomuerunt à cœna. Alia ratio. Veratri drachmas viginti, iunci odorati vncias duodecim, spicæ Syriacæ vncias tredecim cribratas, & linteo colligatas, in septem vini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodum colato. dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ sextarios duodecim, veratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madefeceris, colato, & vtitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis musti sextarijs diebus quinisdenis macerato, mox colato: & semestri exacto, vtitor. Id uini genus abortus facit, & partus necat. Aut vuas in sole siccatas imponito in musti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypsum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo residere sinito: conijcito veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami, singulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi sextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci singulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, postea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra strangulatus vuluæ efficax. Scamonites sic fit. Radicis scammoniæ per messes effossæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in musti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vinorum factitiorum cōsideratio.

VINA factitia parandi ratio diuersa, quam superius ab initio prope huius libri ad hunc usque locum pluribus capitibus diffusè diligenterq; tradidit Dioscorides, nobis quidem clarior, & euidentior uisa est, quàm ut operæpretium esset, singula eorum capita nostris commentationibus prosequi; præsertim cùm omnium ferè iam usus apud nos exoleuerit, quanquam non equidem dubitauerim, quin essent huiusmodi uina, si eo modo parata in promptu essent, ijs morbis profutura, quibus prodesse produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego, ut arbitror (quod etiam lib. 1. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco uinum confeci, & alijs quoq; conficiendũ esse scriptis tradidi. Cuius postea usu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici sanitati restituerunt. Videmus enim Euphrasiatum ad oculorum claritatem efficacissimum esse, Myricinum lienis morbos sanare, & quod ex sena paratur, atrabiliarijs morbis, & cutetenus exulcerantibus, nempe scabiei, lepris, uitiliginibus, lichenis, & id genus alijs, commodissimum esse medicamentum. Quod cùm animaduertisset magnus philosophus, & medicus non spernendus Arnaldus de Villa noua, de factitijs uinis, quæ medicinæ usui conueniunt ad uarios corporis morbos, copiosissimum edidit libellum. In quo qui uinis medicamentosis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facilè adipisci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta uinis commista in frequentissimo habentur usu, quòd magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA. CAP. XLVI.

EX CADMIAE generibus optima est Cypria, botryitis nomine, densa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemosa facie, colore spodij, quæ fracta cinerulenta est, & æruginosa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum discursibus, onychitæ lapidi similis, cuiusmodi sunt quæ è veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id est, crustosa dicitur, segmentis quibusdam perinde quasi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia ostracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ testaceam faciem habet, terram amplexa est. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botryitis nomine, & onychitis, vtiles: reliquæ ad emplastra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis insparguntur. Ad eadem Cypria prodest. Ex Macedonia verò, Thracia, & Hispania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adstringere, caua explere, sordes expurgare, exiccare, corporis meatus infarcire, excrescentia in carne coërcere, crustas creare, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, ad cicatricẽ perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egesta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhærente. Prægrandes autem, ac ferreæ sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connexæ, & concameratæ, vt quæ ab ære iactantur sursum corpuscula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm spissius insident, in corpus concrescunt, & modò

genus unum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen eſt. in quo etiam monte quædam quaſi uenæ chalcitis, miſyos, ſoreos, melanteriæ, cœrulei, chryſocollæ, atramenti ſutorij, diphrygisq; inueniuntur. Nec deſunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falſi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam ſui vim oſtendens. Ii eo deprehenduntur, quòd ſunt cadmia leuiores, nullumque alienum mandentibus ſaporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, vtpote cùm cedat, eſum non reſpuit. Alio autem diſcerni poſſunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto ſubacta, atque in ſole ſiccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appoſitus lapis proſilit, & fumum igni ſimilem eiaculatur: cadmia verò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo ſplendentem expuit, uario zonarum diſcurſu. Inſuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: ſed cadmia nihil euariat, niſi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderoſa, ſed uiribus nequaquam comparanda ærariæ. Vritur cadmia ſuperior carbonibus obruta, donec translucida ſpectetur, & ferrei ſtercoris modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplaſtra præparatur: ſed quæ ad pſorarum medicamenta præparatur, aceto. Alij hoc modo exuſtam conterunt in vino, rurſumque fictili crudo torrent, donec pumicoſa videatur: iterumque tritam ex vino, tertio urunt, donec prorſus in cinerem redigatur, nihil ſcabritiæ retinens. hac ſpodij vice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effuſa ſubinde aqua, dum ſordium nihil emergat: dein coacta in paſtillos reponitur.

Cadmię conſideratio.

*C*ADMIAE *duo genera. nanque non modò factitia, ſed etiam foßilis reperitur. Arte quidem ea fit, quæ in fornacis teſtudine, ubi æris materia comburitur, coaleſcit, ut ea quæ Dioſcoridis, & Galeni ætate in Cypro eo monte, cui Solæ urbs adiacet, ex pyrite lapide in fornacibus concremato conficiebatur. Verùm foßilis (ut Galenus eſt author libro IX. ſimplicium medicamentorum) in ærarijs ipſius montis fodinis frequentißima habebatur, de qua ita ſcriptum reliquit. Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in ditum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, ſiue utcunque appellare licebit. At ſi non terram, ſed lapidem nuncupare uelis; ex quo in fornacibus ſecernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil ſanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur ſimili ſecretione, ſiue generatione, aut quomodocunque uocare uoles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus uſto fit cadmia. Cæterùm abſque fornace in Cypro cadmia inuenitur: at iure quiſpiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in inſula peregrinabar, paucißimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Aſiam, Italiamq; portaui ad amicos, à quibus ſummam inibam gratiam, quòd ſe uel maximum munus accepiſſe dicerent, & quæ alia omni cadmia multò eſſet præſtantior. E talem certè meritò quis lapidoſam uocet cadmiam. At eius, quæ combuſta eſt, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ ſunt, partibus colligitur. Placitin uerò, quæ in inferioribus. Ac liquet ſanè botryitin eſſe tenuiorum partium, craßiorum uerò placitin: utranque autem ui deſiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidoſa, terrenaq;. Porrò præter deſiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat neceſſe eſt. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum deſiccans, tum extergens abſque mordicatione, utile ad ulcera impletionem expoſcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida, aut putreſcentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia ſunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiuſmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius deſiccant, requiruntur. Itaque illud ſemper memoria tenendum, ſermonem ad temperatam, & mediam exceſſuum naturam, in ijs quæ ita ſimpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præſtare. ad quam utique, & nos nunc reſpicientes leuiter deſiccatoriam, abſterſoriamq; cadmiæ eſſe facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo exiſtit cadmia, nempe neutrum inſigniter efficiens. hæc Galenus Quibus maximè adſtipulatur Plinius libro XXXIIII. capite X. ſic inquiens. Metalla æris multis modis inſtruunt medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyßimè ſanentur. Maximè tamen prodeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior, ac minus ponderoſa, ſed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera ſunt. Nanque ipſe lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fuſuris neceſſarius, medicinæ inutilis. Sic rurſus in fornacibus exiſtit, aliamq; nominis ſui originem recipit. Fit autem egeſta flammis, atque flatu tenuißima parte materiæ, & cameris lateribúſue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuißima eſt in ipſo fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exuſta, & nimia leuitate ſimilis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis cognominata. ponderoſior hæc priore, leuior porrò ſecuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis oculorumq; medicamentis utilißima. Tertia eſt in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipſa ab argumento, cruſta uerius, quàm pumex, intus uaria: ad pſoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis ſimilis. Oſtracitis tota nigra, & cæterarum ſordidißima: uulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc diſſentit, quòd dixerit foßilem cadmiam fuſuris tantùm neceſſariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium ſcribat. Cadmiæ omne genus uidimus ſæ-*

Hiſtoria ex Galeno.

Cadmiæ hiſtoria ex Plinio.

pæ nos in

pæ nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed speciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac dia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum nouißimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ urbe clarißimus medicus Iosephus Salandius Bergomensis, quæ adeò in racemi modum congesta est, ut planè uuæ speciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperàm nominant. Quandoquidem Tutia illis uocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est è botryitis genere. Neque enim mirum esse debet, quòd Cadmia proprio amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cùm etiam Dioscoridis tempore spodij loco uterentur medici.

Γομφόλυξ, σπόδον, ἀντίσποδον. POMPHOLYX, SPODIVM, ANTISPODIVM. CAP. XLVI.

POMPHOLYX specie sola, non genere à spodio distat. Siquidem spodos nigricat, & plerunque ponderosior est, palearum pilorumque plena, quasi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx verò pinguis est, & candida, vsqueadeò leuis, vt in auras euolare possit. Cuius duo fluxerunt genera. vnum ad æris colorem vergens, subpingue: alterum magnopere candidum, summamque leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære, fabri præstantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius insperserint. nanque tenuissima fauilla, quæ effertur, in pompholygem coit. Cæterùm pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili industria factitatur, sed ex cadmia quoque, ad gignendam ipsam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc est. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris fenestra, ad tabulatum à supernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem vsque perforetur, ad excipiendam follis narem: ostium mediocre habeat, pro exitu ingressuque artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta sit, in qua & folles, & flator suo munere fungantur. deinde carbonibus in camino succensis, assidens artifex cadmiam particulatim fractam inspargit, à locis supra infurnibulum extructis. idem negotium obit infernè artificis minister, simulq; carbones adijcit, vsque dũ indita cadmiæ copia prorsus absumatur. Itaque egesta suffitu tenuis pars, & leuis materiæ in summam domum euolat, & parietibus, tectis, fornacique adhærescit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis simile prodit, postea maius incrementum capessens, glomusculis vellerum simile redditur. Ponderosius autem in ima loca se recipit: sed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius existimandum est, ideo quod multum terræ collegerit, & spurcitia in aceruatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantùm fieri spodium arbitrantur, de qua antè dictum est. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præstat, colore aliquantùm piceo, sapore cœni horrido: et si fraudem non experta, flagranti carbone inferuescit, aëreum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum est. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis grossis, & quibusdam consimilibus: quod facilè cognitu fuerit: quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta sunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceque raro, aut siccam, aut aqua respersam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc fasciculum deferens, immergito: ita enim limosa pars eius, ac utilis effluet, & omne sedimentum in linteolo remanebit. postea residere sinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundens, agitato, & effundito: mutata tantisper aqua, & colata, dum arenosi nihil sidat. demum aquam exprimito, & siccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri potest siccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis crassamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vasis obtento, aut laxius illigato, colant, & quò facilius transeat, infusa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox spumosum, quod traiectum est, & supernatat vasi, concha excipiunt, & fictili nouo ad vsus recondunt. Quod verò resedit, sensim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoso, quod pessum ierat: rursus lapidosa sidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua respergunt, arbitrati arenas, lapillosque suo ponduseulo degrauatos, pessum ire: pilos autem, & paleas leuitate sua in sublime attolli. Cæterùm cinerem medium separant, & in pilam coniectum, vt cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur vino Chio marina aqua diluto, modis quos suprà diximus: & ita redditur adstringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adstringere, refrigerare, explere, purgare, obstruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter crustas obducunt. Quòd si spodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in pastillos, fictilique nouo, subiectis leuibus prunis, orbiculos continuò versabis, dum assicati fuluescant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboque fieri spodium: verùm post Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam spodos sæpenumero desideratur, necesse est ostendere, quæ simili virtute polleant, vt in spodij locum suffici possint, antispoda vocant: quoque modo sumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis

immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, vruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur. iterū in fictile aliud crudum transferuntur, quod vbi perassatum fuerit, exempta lauantur ad vsus. Idem quoque fit è termite syluestris oliuæ, si habeatur: sin secus, satiuæ cum suis floribus, aut malis cotoneis dissectis, & detractis ossibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id est candidis, in sole prius arefactis, aut terebintho, aut lentisco, œnanthe, aut mollibus rubi folijs, vel è buxi coma, vel è pseudocypero cum flore. Alij ficulneas frondes in sole antea siccatas, eodem modo parant: alij taurinum gluten: alij succidas lanas asperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in spodij vicem vsurpantur.

Pompholygis consid.

POMPHOLYGEM *officinæ Mauritanos secutæ Tutiam dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verùm quam seplasiarij Tutiam existimant, legitima non est, sed cadmiæ potius species. Siquidem cùm hæc lapidis modo crustosa, præduraq́; sit, pompholygem, siue tutiam dictam prorsus mentitur. Pompholyx nanq́; Dioscoride, & Galeno authoribus, ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomusculos uellerum similes coit, & farinæ modo contacta dispergitur. Id quod recentiorum nullus, quod sciam, animaduertit, fortasse quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis insudauerint, quàm in inuestiganda fossilium materia. Quamobrem Manardum Ferrariensem, medicum ætatis nostræ clarißimum, hac in re deceptum satis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd spodium è combustis arundinum radicibus conficiat, sedulò nos admoneat, ut secuti Galeni sententiam, in spodij defectu, tutia potius utamur, qua seplasiæ abundant, quàm Auicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, uulgarem officinarum tutiam legitimam Dioscoridis, & Galeni esse pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis sit usus, quòd (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantùm utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum spodum, quæ à Dioscoridis, & Galeni historia nullis dissident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq́; fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozij in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ, è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiẽdi nobis fuit facultas; sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcysmæ, molybdænæ, cærulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi unquam, præterquàm apud eos, qui uel à me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt usum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantißimos appellare possem, ut qui & ætate, & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctißimi sint) clarissimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenißimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq́; Rege in sui, & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaq́; pacto cadmia seplasijs pompholygis uicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum oßibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioscoridis testimonio, ubi legitimum desideretur spodium, antispodijs uti sanè licebit: nempe quæ fieri poßint è myrti folijs, floribus, baccisq́;: ex oliuæ frõdibus, cydonijs malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, ut mihi planè immeritò à Manardo reprehẽsus uideatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. His enim longè melius, ac consultius fuerit arũdinaceum admiscere spodium, quàm eius uice tutiam seu pompholygem imponere. licet hæc quoq́; sit Brasauoli sententia. Sed equidẽ hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium ijs medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neq́; Dioscorides, neq́; Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerũt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, usquam, quòd inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quam spodium uentriculo, & cæteris uisceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuißima æris substantia uehementißima ignis ui conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuisset Brasauolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spody loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, ut faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem iudicio, notatur errore. Primùm quòd respondens non distinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cũ medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoq́; commiscent, omnino hac in re concludere uidetur, pompholyge indifferenter pro spodio utendum esse, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde uerò cùm pompholygem, siue (ut ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem uersari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem uersatum ostendimus. Quandoquidem si rectè nouisset tutiam communis usus, legitimam non esse pompholygem, omnino (ut semper in cæteris tam adulterinis, quàm supposititijs medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem is in ijs tantùm medicamentis id factitandum uoluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij uel antispody extitit usus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, ut longo pòst tempore à Mauritanis factum esse reperio. Meminit tum Pompholygis, tum etiam Spodij Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, uelut & cadmia: fitq́; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atq́; inspectantibus nobis) pompholyga, uidelicet minutis cadmiæ fragmentis in ignẽ coniectis,*

Manardi erratum.

Brasauoli duplex error.

Pópholygis, & spodij historia, & uires ex Galeno.

coniectis, qui ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab usta cadmia fauillam excipiebat: quam ubi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recidebat, spodos est quam uocant, quæ plurima, ubi æs in fornacibus uritur, colligi assolet. Quidam eam spodiũ neutro genere pronunciant: cui uidetur similem habere facultatem quod uocant Antispodium. At ego illo usus sum nunquam, cùm largè mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam, ubi hæc adsit, spodio uti uelit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum propè omnium, quæ citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantissimum. quamobrem ad ulcera cancrosa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaq; inditur collyrijs, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis ulcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij in istis diutius immorari. Idem libro IIII. de compositione pharmacorum secundum locos de pompholyge ita scribit. Pompholyx lota nulli pharmacorũ mordacitati expertium inferior est: atq; ob id ea utimur ad acres, & tenues fluxiones, capite uidelicet prius simulq; uniuerso corpore euacuato. At uerò manifestum est, quòd per uenæ sectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatismos uerò caput à pituita uindicamus. Potest enim pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atq; amylum simul, & moderatè humores resiccare, simulq; ne per tuniculas euacuetur ea, quæ in magnis ipsorum uenis, superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis utatur, uehementem dolorem ex distentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet.

Χαλκὸς κεκαυμένος. AES VSTVM. CAP. XLVII.

Aes ustum probatur rubrũ, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum uerò plusquàm deceat, exustum est. Fit autem è clauis solutarum nauium, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus uicissim inspersis, fictile, circumlito figulari creta spiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspargunt. Alij sine sulphure ac sale, fictili multos dies urunt. Alij sulphure solo utuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alij oblitos scissili alumine clauos cum sulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alij in ænea olla aceto respersos urunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide combustum: proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: vitia oculorum emendat, excrescentia in carne consumit, nomas cohibet: vomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitúmve. Lauatur ut cadmia, mutata quater die aqua; donec nulla prorsus sordes emergat. Aeris recrementum, stercúsve, quam scoriam uocant, eodem modo lauatur: & eandem uim, sed imbecilliorem, habet.

Aeris vsti cõsideratio.

Aes vstvm, quod in officinis passim habetur, pauci sanè ualoris esse existimauerim, cùm nigrum sit, & plusquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quispiam huic malo mederi poterit, si Dioscoridem secutus, ipsum conficiendi laborem subierit. Quòd si ærei claui è nauigijs solutis exempti non adsint, æs aliud omne uetustate expurgatum, commodè assumi poterit. Vires ex Galeno. *Vsti æris meminit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Aes ustum habet & acrimoniam quandam, sed & adstrictionis est particeps. Proinde si lauetur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici ulceribus inducendæ: quanquam idipsum præstare & antequàm lauetur, possit, potissimum in carne duriore: alioquin in molliore commodius est, quod ablutum est.*

Χαλκοῦ ἄνθος. FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

Flos æris, quem nonnulli clauorum ueterum psegma, quasi resegmen aut segmentum, nominarunt, optimus est friabilis, in attritu fuluescens, milij effigie, & numero, breuis, ponderosus, modicè splendens, atque constringens, qui delimatam æris scobem non recepit, qua sæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illisu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fusum, in receptacula delabitur, per cola fistularum ad ea pertinentium. tum huic negotio addicti ministri, sordes expurgantes, aquam clarissimam infundunt, refrigerandi proposito: itaque repentino concretu, ac addensatione, velut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adstringit, & excrescentia coërcet: offusam oculis caliginem emendat, sed magnopere mordet. Quaternûm obolorum pondere datus, crassum humorem extrahit. carnosa narium, & sedis vitia absumit: eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fistulam flatu impellitur: vuam, tonsillasque reprimit, farina eius cum melle admota.

Floris æris historia.

Florem aeris uerum ac legitimum in fornacibus, ubi æs ipsum funditur, in Tridentino agro, sæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquàm omnino coiret in massam, frigidam super ipsum adhuc ignitum infundebam: statimq; uapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subijciebam, tandiuq; tenebam, donec cessabat uapor.

Itaque

Itaque demum æris flos, qui super lamina illa ferrea deciderat, mihi sese ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidem tenuißima æris pars, quæ à uapore in sublime fertur, æris frigiditatem experta, facilè in eiusmodi exigua grana concrescit. Is nusquam, quod sciam, in officinis reperitur. quapropter eius uice ærugine perpetuò utuntur. Florem æris paucis perstrinxit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus disserens. Flos æris tenuiorum partium facultatis est, quàm aut æs ustum, aut squama. Meritò itaque ex eo factis collyrijs, extergunt, auferuntq; superciliorum magnas asperitates, quas uocant sycoses. Vires ex Galeno.

Λεπὶς χαλκοῦ. SQVAMA AERIS. CAP. XLIX.

SQVAMA æris excussa ex Cyprijs officinarum clauis, crassa quidem ipsa præstantior, quæ helitis, id est, clauaris nominatur. sed ex vili promiscuoque ære, aut candido, vitiosa intelligitur: quam, vtpote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbantes crassam, rufam, præsertim si aceti respersu æruginem contrahat. Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coërcet, vlcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanque scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris squamæ expurgatæ selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pessum ierit: abijcitur, quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adijcitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumque lentorem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas vsque superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarij colligitur, ibique apprimitur. quo facto, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc est enim velut flos squamæ, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillúmque quod superest, lauatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere sinitur, effusaque extante aqua, vbi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alij vt cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπὶς σομώματος. SQVAMA STOMOMATIS. CAP. L.

SQVAMAE ex acie, aut mucronibus decussæ, quam vocant stomoma, eadem vis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad moliendam alui deiectionem inefficacior est.

AERIS SQVAMA *malleis ex eo decussa, res sanè uulgaris notitiæ est: tametsi ea præstantior sit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiũt, helitis propriè dicta. Siquidẽ cùm huiusmodi æs rude impurumq; sit, craßiorem, uegetioremq; squamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in uaria uasorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeò Dioscoridi clara dictinctaq; traditur, ut nihil addendum supersit. Squamæ omnis in uniuersum meminit Galenus lib. IX. simp. med. ubi ita scriptum reliquit. Squama alia est æris, medicamen ad multa utile: alia ferri, et stomomatis. Quidã uerò nominant & helitin lepida, siue squamã. Omnes sanè uehementer desiccant. At inter se diuerse sunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia craßioris, alia tenuioris sit essentiæ: quòdq; plus, minusue adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet. nam & tenuiorum partium, quàm aliæ est, nimirũ quæ et æruginis nonnibil assumpserit. Maiorẽ obtinet adstrictionem squama ferri, & hæc etiam maiorẽ stomomatis. quamobrem ad contumacia ulcera, meliores sunt, quàm squama æris. Detrabit, & liquat carnem potentius squama æris, & hæc etiam ualentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem uim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, ut superioribus libris ostendimus. hæc Galenus. Ex quibus utiq; liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatis squamam, æris squamam omnium tenuißimam esse contendant, ut Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, ut Brasauolus. quanquã hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisq; authoritatibus probent. Brasauolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè, æris & ferri squama esse poßit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatißimorum authorum testimonio illud apertißimè cõfirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaq; dicimus, quòd cùm scribat Galenus æris squamam principem locum in desiccando inter cæteras obtinere, ferri uerò maiore adstringendi ui, quàm hæc pollere, & hac etiam maiore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore ac terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius uerò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum uidetur, stomomatis squamam esse aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (ut dictum est) purißimi chalybis.*

Squamæ æris, & stomomatis consider.

Plinij, & recentiorũ quorundã error.

lybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset haberi squamam æris, stomomatis, ac ferri, neq; ita speciem à suo genere disiunxisset. Sed quoniam rectè nouerat stomoma genus esse ferri arte facti, eò id suo illud adscripsit generi, quẽadmodum & Paulus ipsum secutus. Cæterùm præter rationes adductas, stomomatis squamam à chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aëtij & probatißimi, & Græci authoris testimonio. quippe qui libro IX. cap. XLVIII. de ijs agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnam Græcis esset stomoma, his uerbis apertè declarauit. Deinde uinum purum uetus, quantum satis uidebitur, in nouum uasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod stomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item libro X. cap. XI. ubi indurati lienis curam agit, sic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autem stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Postea agrestioribus hominibus utiliter exhibetur. Et lib. XIIII. cap. XXIIII. idem ait. Squama ferri, præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est. hæc Aëtius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, ut omnes in uniuersum medici Aëtium, & reliquos uetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austerum uinũ, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adstringendi ui polleat, quàm ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse uetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squamam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præsertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs, ac telis aciem, uel mucrones coaptant artifices: quinetiã dum alia fiunt instrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoq; Actuarius abunde expreßit suo de compositione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur utilior, si squamam acie, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundum locos, ubi diuersis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò ceruicosus, & peruicax, ut tot clarißimorum uirorum authoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem, qui libro quarto Meteororum, chalybis siue stomomatis conficiendi rationem scitißimè docuit ijs uerbis. Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι· καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσταται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἔστι δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. *Quæ Latina redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liquescit, ita ut fluxum reddatur, & rursum concrescat, atq; in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cùm uerò id sæpe factum est, & purum euasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet. hactenus Aristoteles. Cuius nimirum doctrinam sequuntur in hunc usq; diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs uniuersæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari euidentißimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasauolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplicium medicamentorum historia & uiribus, id totum quod à Dioscoride proditum est dẽ squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obstat, quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur, stomomatis squamæ uim eandem esse, quæ æris squamæ, quanquam non adeò ualenter aluum deijciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse deprauatum, ut in alijs quoq; pluribus deprehenditur, præsertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs ueteribus recentioribusq; Græcis proditum sit, stomomatis squamam æris squamæ uiribus esse similem: hæc nanq; aluum deijcit, illa uerò contrà eam cohibet. Adhæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem uel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt. Ex his itaq; haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordijs semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci* στόμωμα *uocant, pariter chalybem stomoma uocarunt. Quapropter dicebat Aëtius, sit ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem uocabulum putauerim ego ortum esse à* στόμα, *quod Latinis os sonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladijs, & telis, alijsq; ferreis instrumentis usum nullum alium præbent, quàm oris. unde Latinis quandoq; dici solet, eos, quibus ob malefacta caput abscinditur, in ore gladij perijsse. Plinius quoq; licet ignorauerit, quid Græcis significaret stomoma; chalybem tamen aciem, quæ Græcis* στόμωμα *dicitur, appellauit libro XXXIIII. cap. XIIII. sic inquiens. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma est. Seres hoc cum uestibus suis, pellibusq; mittunt. Secunda Parthico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperantur: cæteris enim admiscetur. hæc Plinius. Ex quibus palàm est, id hoc loco Plinio aciem uocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, uel ab acuendo uulgò uocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum authoritatibus freti,* στόμωμα *potius à* στόμα, *quàm à uerbo* στομόω *ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à* στομόω στόμωμα *dictum existimant,*

non sit

Stomoma esse chalybis squamam confirmatur authoritatibus.

non ſit omnino improbanda, quòd id uerbum roborare, durum facere, aciem & mucronẽ inducere Græcis deſignet. Sed neq; illos quoq; prorſus aberrare crediderim, qui ſcobem ab acie, & mucronibus, dũ ſuper lapide rotante acuuntur arma, deraſam, ſtomomatis ſquamam eſſe cenſent. ueruntamen hæc, quòd ſit lapidis illius ramentis admiſta, non perinde ac ſyncera probanda uidetur.

Ἰὸς ξυστός. AERVGO RASILIS. CAP. LI.

AERVGO raſa fit ijs modis. In cadum, aut aliud conſimile uas, acetum quàm acerrimum infunditur: ſuperponitur inde inuerſum æneum uas, preſertim concameratum: ſin minus, planum: ſitque obſtructum, nullumque habeat ſpiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum poſt diem inſidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis ſuper acetum ita ſuſpenditur, ne ipſum attingat, & totidem poſt dies raditur. Aut maſſula æris, aut lamina una pluréſve uinaceis non recentibus, ſed iam aceſcentibus condũtur, & ſimili modo uerſantur. Quinetiam ex delimata æris ſcobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bracteæ auri cõcluſæ malleo ducuntur, ſi quis eas aceto reſpargat, & ter aut quater uerſet, donec ærugineẽ contrahant. Tradunt æruginem in Cyprijs metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo effloreſcit: adduntque per Caniculæ æſtus è quodam ſpecu manare: ſed illam paucam, & optimam eſſe: hanc ſpeluncis effluentem, copioſam quidem, & boni coloris, ſed uitioſam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant. aliqui pumice admiſto, alij marmore, alij atramento ſutorio. Sed deprehendemus pumicẽ, aut marmor, dum pollice ſiniſtræ manus madefacto, æruginis portiúnculam altero atterimus: ſiquidem eam diffundi conſtat: marmoris autem, pumicisque partes coëunt non diſsipatæ, demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbeſcunt. quin & dentium appreſſu: ſiquidem ſyncera cedit, læuis, & ſine aſperitate. Atramentum uerò ſutorium igne coarguitur: nanq; ſi fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur, & feruenti cinere, aut carbonibus incaleſcat alterutrum, mutabitur, rubeſcetq; id, quod atramentum ſutorium acceperit: quòd id uſtum ſuapte natura talem ſortitur colorem.

Ἰὸς σκώληξ. AERVGO SCOLECIA. CAP. LII.

AERVGINIS, quam uocant ſcoleciam, duo ſunt genera. quædam foſsilis eſt, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acrisq;, piſtillo cupreo conterito, donec ſtrigmenti craſsitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum ſalis foſsitij translucentis, aut marini quàm albiſsimi, ſolidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in ſole æſtuoſiſsimis diebus, ſub ſydus Caniculæ, donec colorem æruginis contrahat, & concretu ſtrigmentoſum fiat: vbi autem ſe in uermiculorum Rhodiacis ſimilium ſpeciem coëgerit, recondito. Efficax, & ualde boni coloris redditur, ſi duas partes urinæ ueteris, cum una aceti adieceris, & alia, quæ dicta ſunt, peregeris. Sunt qui æruginem raſilem, quæ in apparatu non reſpondit, gummi miſto digerant in formas, & ita uendant. quod genus, ut uitioſum, improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & piſtillo Cyprij æris, cum urina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera uſto æri omnino reſpondent, ſed magis effectu ualent. Sciendum foſsilem ſcoleciam præſtantiſsimam eſſe: deraſam ſequi: poſtremo loco factitiam. mordaciſsima tamen eſt hæc, & magis adſtringens. Aurificum autem ærugo raſæ reſpondet. Aerugines omnes adſtringunt, extenuant, excalfaciunt. oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas ſiſtunt, vulnera ab inflammatione tuentur. vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & ſordida ulcera purgant, cum melle coctæ: callum fiſtularum erodunt cum ammoniaco, collyrij modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excreſcentias, & extuberationem utiles. Magnopere extenuãt genarum craſsitiem, cum melle illitæ: uerùm poſt illitionem ſpongia ex aqua calida locus fouẽdus eſt. reſina terebinthina exceptæ, cum ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quancunque uelis, minutiſsimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis ſuperpoſita: verſaturque donec ſe mutet, & colorem cinereum concipiat: poſtea refrigerata reponitur ad uſum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum eſt: ſed non prorſus eundem colorem cremata reddit.

AERVGINEM, *quòd colore ſit uiridi, officinæ, ac medici in Italia æs uiride nuncupant, & uulgari ſermone uerde rame. Verùm quanuis officinæ eò in uniuerſum abundent; ſynceri tamen parum oſtendunt. Scolecia ærugine, ac foſsitia deſtituimur: quòd altera, quod ſciam, hoc tempore non paretur, altera uerò ab ærarijs fodinis, ubi fortaſſe plurima reperitur, à foſſoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non ſit, ea tantùm utimur, quæ ære in acetarijs cadis demiſſo, aũt uinaceis iam aceſcentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem unam, & eandem rem eſſe, ut ſuperius de æris flore differentes latius oſtendimus.* (Aeruginum conſider.) *Aeruginum uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aerugo guſtantibus acrem qualitatem offert,* (Aeruginũ uires ex Cal.)

 digerens,

digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, sed & duram carnem. Porrò suprà dictum est nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc est, quæ cicatricem inducant, appellare, cùm ijs in tenuißimum pollinem tritis per specilli cuspidẽ contigerint ulcera excrescentia, ac postridie contracta reperiant, tametsi illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese ulcus non contractum, sed erosum inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, constipent, cõstringant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat ærugo, non tantùm ipsa ulcera. quòd si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum uerò suprà est de talium medicamentorum natura, tum ut sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: utpote cùm ipsa id præstare nequeant, uerùm ea, quæ ex ipsis composita sunt.

Ἰὸς σιδήρου. RVBIGO FERRI. CAP. LIII.

RVBIGO ferri restringit: sistit fœminarum profluuia admota, potuque præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm utilis ad scabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodest, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquáve, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCVS FERRI. CAP. LIIII.

STERCVS ferri, quam scoriam uocant, eadem potest, quæ rubigo, sed inefficacius. Aconito ex aceto mulso potum, opitulatur.

Rubiginis, & scoriæ ferri consider.

FERRVGO, quæ est ferri rubigo, uulgaris notitiæ est. Eius similiter scoria, quæ Latinis & stercus, & recrementum ferri, & nostris uulgò spiuma di ferro appellatur, omnibus notior est, quàm ut maiore indigeat declaratione. hæc nanque prope ferrarias officinas paßim in aceruum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti scoria non est squama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquescit, & iterum in ferrum coit. Scoria uerò, quòd inutile sit ferri recrementum, inane, & spongiarum modo spumosum, nunquam ferrum effici potest.

Scoriæ vires ex Galeno.

Scoriæ meminit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Scoria omnis reficcatorium admodum medicamentum est, potißimùm autem ferri. Siquidem ad læuorem redigens ipsam in aceto quàm acerrimo, posteaq; decoquens, ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea utor, medicamento maximè exiccatorio, adeò ut mirentur, qui præparantẽ me uident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porrò argenti scoriam propriè helcysma appellant. Verùm emplastris quibusdam reficcatoriæ facultatis commiscetur.

Μόλιβδος πεπλυμένος. PLVMBVM ELOTVM. CAP. LV.

LOTVRA plumbi sic fit. In mortarium plumbeum aquam inijciens, pistillo plumbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam superinfundens, quò facilius quicquid est resolutum incerni posit. hoc iterum facito vsque dum satis tibi habuisse uideatur. vbi consederit priore aqua effusa, nouam adijciens, vt cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidam scobem mundi plumbi lima quæsitam, mortario pistilloque lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigrescat: mox vbi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos. nam tritum vehementer, cerussæ simile redditur. Alij elimatæ scobi modicam plumbaginem adijciunt, affirmantes ita elotum plumbum præstantius esse. Potest refrigerare, adstringere, inducere, mollire, explere caua, sistere oculorum fluxiones, & vlcerum excrescentia. Sanguinem supprimit: prodest contra sedis vlcera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex rosaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum spodij effectus præbet, nisi quòd non obducit crustas. Syncerum plumbum affrictu, marini scorpionis, draconisque plagis auxiliatur.

Μόλιβδος κεκαυμένος. PLVMBVM VSTVM. CAP. LVI.

VRITVR plumbum sic. Super quàm tenuissimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, sulphur inspargito: additisque aliis rursus laminis, interiecto semper sulphure, vsquedum vas expleueris, succendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude versato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non vstum hæserit. tum demum obstructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius sentitur. Aut elimatam plumbi scobem in olla sulphure vrito. Alij laminas in fictili crudo, vt dictum est, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili

exili ſpiramento, vrunt. Alij pro ſulphure ceruſſam, aut hordeum inſpargunt. Alij integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & radicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem ſoluantur. Sed difficilis huiuſmodi vſtio, & ſi vehementius vratur, contrahit ſpumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum vſtum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eoſdem effectus habet, quos plumbum elotum, ſed multò acriores.

Σκωρία μολίβδου. RECREMENTVM PLVMBI. CAP. LVII.

Recrementvm plumbi, quod ſcoriam vocant, optimum eſt, denſum, fractu contumax, ceruſſam planè repræſentans, nihil plumboſi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vitri ſplendorem imitatur. Eadem, quæ plumbum exuſtum poteſt, ſed magis adſtringit. Lauatur in mortarijs infuſa aqua, & refuſa ſumma aquæ parte, quæ luteum colorem duxit: idque ſæpius, dum recrementum abſumatur. Dein vbi conſederit craſſamentum, aqua effuſa, digeritur in paſtillos.

Μολιβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS. CAP. LVIII.

Molybdoides lapis à plumbi ſimilitudine dictus, reſpondentem recremento vim habet, & eodem modo lauatur.

Plvmbi abluendi, atq; etiam comburendi ratio, adeò lucidè conſtat à Dioſcoride prodita, ut operæpretium non ſit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum eſt, plumbi recrementum, quod Dioſcoridi ſcoria uocatur, non eſſe plumbaginem, quæ excrementi inſtar, ubi plumbum igne liqueſcit, ab eo ſecedit. Quippe quòd hæc nil aliud ſit, quàm puriſſimum plumbum, quod ignis uſtione, cineris ſpeciem induit. Hæc enim in plumbarijs officinis in puriſſimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti ſpuma. Plumbi itaq; ſcoria fit tantùm in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuſo, artifices plumbum, quod inde effluxit, in ſcrobiculum extra fornacem delabi ſinunt. Vbi uerò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quouſq; ſcoriam exuat, quæ (ut Dioſcorides inquit) denſa admodum eſt, & fractu contumax, colore in luteum uergente, & uitri ſplendorem præ ſe ferens. Huius complures uidimus aceruos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolenſi, ubi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur. nanq; in ijs locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his ſtruentes. Quòd ſi accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liqueſcere, ſcoriæ huiuſce partem admiſcent, quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego ſæpius plumbi, argentiq; ſcoriam adeò uerſicoloribus lineis interſectã, pellucidamq;, ut id uitri genus, quod uulgò Venetijs appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo eſt, certam et exquiſitam harum rerum cognitionem aſſequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, nõ autem ea in pharmacopolijs quærere, ubi omnia ferè metallica medicamenta ſpuria, & adulterijs uitiata reperiuntur. Cæterùm qui Lapidem plumbarium, ſiue molybdoidem hodie legitimè oſtendat, habeo profectò neminem, ni fortè foſſilis quoddam cadmiæ genus demonſtrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam uulgò uocant Marghesſita di ſtagno: quanquam hanc equidem molybdoidem eſſe non auſim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis hiſtoriam ſcriptis mandaſſe compererim, quàm ipſe fecerit Dioſcorides. qui tamen eius hiſtoriam tam paucis perſtrinxit, ut difficile admodum ſit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræſentet. Etſi fortaſſe non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, ueram eſſe molybdoidem. quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat. De plumbo diffuſè ſatis diſſeruit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Plumbum facultatis eſt refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet ſubſtantiam humidam à frigore cõgelatam; ſed et aëream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet eſſentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi eſto, quòd ubi admotum eſt igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd uerò & aëreæ ſit particeps, hoc habeto ſignum omnium, quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipſa, tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aërem habentibus turbidum, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter ſitum colligant. Tum etiam plumbea ſtatuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, ſæpenumero creuiſſe uiſum eſt, & quædam adeò intumuiſſe, ut ex lapidibus dependerent cryſtalli modo. Atq; hæ probabiles quidẽ ſunt humiditatis eius, frigiditatiſq; notæ, priuſquàm experimentũ fiat: cæterùm ſcientificæ, & certæ per experientiam cognoſcuntur. Præparato igitur mortario, ſimulq; piſtillo, utriſq; ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaq; tertio, ut & piſtillus, & plumbeum mortarium ſuccum quendam reddãt. Id quod ex utroq; conſtabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipſe fuerat. Licet autem & aquam, & uinum tenue aqueum, & oleum inijcere, aut quiduis eiuſmodi. At ſi etiam plus efficere ſuccum uoles refrigeratorium, oleum omphacinum ſit, aut roſaceum, aut melinum, aut myrtinum. Porrò ſi ſucco, qui proueniet, uti uoles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in ſede cum ulcere, aut rugis, & ad eas, quæ in pudendis, teſtibuſq;, & uberibus conſiſtunt: ſimiliter aduerſus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile eſt. Nam & ad cancroſa eo utens, uirtutem medicamenti mirabere. Quòd ſi celeriter multum plumbei ſucci colligere uoles, conare in ſole terere, aut quocunq; certè modo aëre excalfacto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, ſi adfuſo refrigerantium ſuccorum quopiam teras, ceu

Scoriæ plumbi conſider.

Lapidis plumbarij conſid.

Plumbi facultates ex Gal.

ras, ceu semperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, psyllij, omphacis, portulacæ. Porrò si qua horum non facilè in succum soluuntur, uelut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam, uelut omphacis, qui & ipse per sese prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum absq; alio ullo, ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis insternitur, ubi uenereis somnijs uexantur scilicet: nimirum haud obscurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dißipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quàm hinc uel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cùm ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad ulcera rebellia. Vbi uerò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ uocant ulceribus, & cancrosis omnibus, & putredinosis, tam ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoq; die. Verùm foris spongiam imponito aquæ frigidæ, quæ si desiccetur, rursum mergatur. Sed hæc fusius, quàm pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate prouecti. At tempus iam est sequentia deinceps persequi.

Στίμμι. STIBIVM. CAP. LIX.

STIMMI optimum, quod splendidißimum est, modoque nitedularum emicat, confractu crustosum, nihil terræ, aut sordidi habens, friabile, quod stibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, ulcera ad cicatricem perducere, sordes, & ulcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri mēbrana profluentem. & ut in uniuersum dicatur, uis usto plumbo similis est. Priuatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum. crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur crusta, exemptumque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere uino. Vritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

Stibij consideratio. *STIMMI, siue Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiarijs, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantißimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quinetiam in comitatu sanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fusum, & in massas concretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum, ac sonorum, si stibij nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum unà in fornace liquantur. Iis etiam expetitur, qui uasa è stagno conficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt specula: ijs præterea, qui chalcographis characteres, & typos effingunt.* Brasauoli erratum. *Id tantùm differentiæ esse inter plumbum, & stibium ait Brasauolus Ferrariensis, quòd plumbum ignium ui liquescat, stibium uerò nunquam, sed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinionem falsam esse deprehendit experimentum. quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cuius rei nos sæpius periculum fecimus, dum oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno successu utimur ad contumacia, sinuosaq; ulcera sananda. ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, ut syncerius, puriusq; reddatur. Cæterùm admonitos lectores uolumus, oleum hoc nostrum è stibio paratū, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diuersum: tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quàm illud chymistarum. Sed ut ad institutum nostrum reuertamur, mihi planè uanū uidetur asserere stibium igne haudquaquam liquescere. Nam cum quolibet metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in fictili fusorio permistum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphericosq; globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent. Stibij mentionem fecit Plinius lib. XXXIII. cap. VI. ubi ita scribit. In ijsdem argenti metallis inuenitur, ut propriè dicamus, spumæ lapis candidæ, nitentisq;, non tamen translucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij larbason. Duo eius genera, mas, & fœmina. magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorq;, & minus ponderosus, minusq; radians, & arenosior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fissurisq; non globis dehiscens. hactenus Plinius.* Stibij uires ex Galeno. *Stibij uires retulit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Stimmi ad facultatem desiccantem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ uocant, & siccis, quæ utique sicca collyria cognominant.*

Μολίβδαινα. MOLYBDAENA, SEV PLVMBAGO. CAP. LX.

MOLYBDAENA optima est flaua, argenteæ spumæ æmula, modicè splendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris colorem trahit. Vitiosa est, quæ aërem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Est etiam quædam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inuenta. Quo

ra. Quo in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recrementosa, sed nitens, & flaua. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Vritur, lauaturque eodem modo. Miscetur conuenientissimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & vlcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non conuenit.

Molybdænæ consider.

MOLYBDAENA, ut Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, siue materia, plumbi tantum sibi admistum non habet, quantum ad eius liquationem moliendā satis esset, qui operi præsunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt, quod tamen ignium ui partim cum admistis metallis coit, partim uerò argenti spumæ modo fornacis solio cohæret, & in molybdænam uertitur. Hoc itaque cùm probè nouisset Plinius, libro XXXIIII. capite XVI. de hac Molybdæna disseruit ijs uerbis. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim è sua prouenit uena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mixtisq; uenis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, syncerum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hactenus Plinius. quamobrem facilè asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quàm lithargirij speciem, quæ postquàm è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaq; residet. Proinde non ab re dixisse uidetur Galenus, quòd Molybdæna ijsdem polleat uiribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ uisceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidem testari possum uaria se facie ostendi: quippe quòd alius sit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius uerò scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro uarijs, ac diuersis terræ uaporibus, qui in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiusmodi sit Molybdæna fossitia, testis est Plinius libro XXXIIII. capite XVIII. ubi sic inquit. Est & Molybdæna, quam alibi galenam uocauimus, plumbi, & argenti uena communis. Et libro XXXIII. capite VI. ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam galenam uocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm est, molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuisse Galenum, eius uerba declarant libro IX. simplicium medicamentorum, dum ait. Molybdæna similem lithargyro uim possidet, tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari possunt: ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt, sed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua, sed diutissima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis nascitur accipiebam, quæ & ipsa lapidis, ut dixi, species est; ad eundem modum molybdænan multam, cum alijs proiectam lapidibus conspexi in uia, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Perganum quadringentis, & quadraginta stadijs distans à Pergamo.

Molybdænæ uires ex Gal.

Ἀργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTVM. CAP. LXI.

RECREMENTVM argenti, quod scoriam vocant, aut helcysma, aut encauma, molybdænæ vim habet. quare emplastris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, vtpote cùm adstringat, extrahatque.

Argenti scoriæ considera tio.

COMPLVRES argenti scoriæ acerui, quam uulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uisuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauisium, & in comitatu Tirolensi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi scoria disserentes. Facie hæc uitrum, quod Veneti ab inditis quibusdam uulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile sit alterum ab altera dignoscere. Varijs hæc coloribus conspicitur, pro admistorum (ut opinor) fossilium uarietate: nigricat tamen cùm plurimùm, & quibusdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam uiridibus. Nec deest etiam quæ uiridi tantùm, & quæ solùm cæruleo spectetur colore. Huic uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Argenti scoriam propriè helcysmam appellant. Emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur.

Λιθάργυρος. SPVMA ARGENTI. CAP. LXII.

SPVMA argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandescat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis: has sequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id est Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia. plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore splendet, chrysitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adstringere, mollire, explere caua, excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti spuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ superpositis: ita accensa follibus, ut conflagret, abstergitur insidens spurcitia, & reconditur.

reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino restinguentes, rursus vrunt, & eadem prosecuti, reponunt. Lauatur vt cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, si desideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ mensura, fictili nouo superfusa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordei, linteolo puro, raro, ansulis vasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum dissiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticũ abijcitur, spuma argenti vehemẽter manibus affricando, infusa aqua lauatur, assiccataque in Thebaico mortario teritur, affusa feruente aqua, donec soluta fatiscat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & vesperi infusa calida aqua finitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet: postea additis ad singulas minas spumæ argenti, quinis salis fossilis drachmis, infusaque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cùmque inalbuerit, calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus salsedinem resipiat. demum ardentissimo sole siccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur, addito sale fossili trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita vt superemineat: mouetur quotidie mane & vesperi, aquaque superinfunditur, priore nequaquam effusa. hoc fit triginta diebus: nanque nisi moueatur, crassescit vsque ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria, in Thebaico mortario spuma argenti teritur, coniectaque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata subinde aqua, donec nullum salsuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti spuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in pastillos, plumbea pyxide conditur. Alij spumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre suillo crudo ex aqua coquunt, dum viscus eliquescens contabescat, exemptamque cum sale pari terunt, & vt suprà dictum est lauant. Sunt qui salis libram vnam, & spumæ argenti tantundem, in sole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam vis argenti spumam: vbi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cùmque fabæ disruptæ dehiscent, lanaq; non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modum adijciens. eadem tertio, quæ suprà, facito: in summa tantisper, dum lana iam non inficiatur. Insuper transfundens in mortarium, ad singulas salis fossitij libras, adijcito octogenas spumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensque nitri quàm albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris contraxisse videatur. Ita autem fundens ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, vbi considere desierit, colato: tum nouam superadijciens aquam, manibus probè versatam, sinito vt considat, ac rursus per colum traijcito. Alternis eadem prosequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam salsedinem præ se ferat. Postremò in fictile nouum translatam, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculæ sydus exponito, & siccata vtitor. Elotam autem constat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasque, & macularum plenas.

Spumæ argẽti consider.

FIT PLERVNQVE *Argenti spuma, quam Græci lithargyrum uocant, ea inquam, cuius hodie apud seplasiarios est usus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admisto. Siquidem cùm artifices argenti massam à sua uena defluxam à commistis metallis, nempe plumbo, æreq; repurgare uolunt, in alueum è cinere suo more paratum, plumbi multum conijciunt, adeò ut ui subditi ignis colliquatum, balnei speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (ut diximus) aut plumbum, aut æs habet admistum. Dum autem hæc perficiuntur, uisitur plumbum in liquescentium metallorum superficie, ignium ui follium flatu continuè excitata, olei modo supernatans. quod tandem postquàm æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admistum, in se contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm uident artifices, alueum in latus secant, labiq; sinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum mistione, ea forma concepta. Huic, postquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat splendor. Quo factum est, ut hunc argenteum, illum aureum passim seplasiarijs ac medicis dicatur, omnino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiusce uarietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, uel argenti spuma contrahit, sed quòd plus, minúsue ærei uaporis ab argento detracti, intra se receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipsi quoq; testantur artifices) argentum depurandum si plurimum fului æris contineat, huius & plumbi mistione, lithargyrus aureus redditur: sin minus, argenteus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quàm plumbum æris uel argenti uaporibus commistum. Non itaq; temerè prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybditin uocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro XXX. cap. VI.*

Lithargyri uires ex Gal.

Meminit argenti spumæ Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Lithargyrus desiccat quidem, uelut alia omnia metallica, lapidea, terrenaq; medicamenta, uerùm omnium id efficit moderatissimè: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodãmodo in medio est, neq; manifestè excalfaciens, neq; refrigerans: modica tamen adstringendi, abstergendiq; facultas ei inest. quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendimus, & contrahentibus, atq; adstringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum utilis medela est: quandoquidem

utrunq;

utriusque iam dictæ facultatis leuiter eſt particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia iis miſcentes, quæ ualentem facultatem obtinent, ſiue mordicantem, ſiue adſtringentem, uel aliud quippiam efficientem; ſicut in liqueſcentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia ſcilicet & ipſa quodammodo medium tenet eorum, quæ ualentem facultatem poſsident.

ψιμμύθιον. CERVSSA. Bleyweiß CAP. LXIII.

CERVSSA fit hoc modo. Infuſo in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam ſupra fictilis ſpiraculum, ſubiecta prius arundinea tegete, firmato: ſuperiectisque uelaminibus, ne halitum expiret acetum, vbi reſoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad ſumma delatum colato, craſſamentumque transfundito. debet quoque ſiccari in ſole, mox truſatili mola teri, aut aliâs tritum cribrari. poſtea quod ſupereſt duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque. viciſsim eadem tertio, quartoque facienda. Melior, quæ primò cribrata eſt, & medicamentis oculorum aſſumenda. Secundum locum tenet ſequens, & reliquæ ſuo ordine. Nec deſunt, qui ligneas rudes in medio vaſe appendant: & deraſo ceu ſitu impoſito, ita vt acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittunt. Poſt dies decem laxato obturamento viſunt: cùmque reſoluta materia fuerit, reliqua, vt ſuprà diximus, exequuntur. Si autem quis in paſtillos velit digerere, aceto acri ſubacta, diuiditur in paſtillos, qui in ſole ſiccantur. Aeſtate tamen ſupradictum opus obeundum eſt: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, urceis ſuprà furnos, balnea, aut fornaces impoſitis: aſcendens enim calor idem, quod ſol præſtat. Laudatiſsimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedemone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam ceruſſam imponito, & aſsiduè verſato: cùmque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & vtitor. Eſt & aliud vrendi genus. Trita patinis nouis ſupra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore ſimilis ſandarachæ fiat, extractaque ad vſus miniſtratur. Quæ verò ita parata eſt, Sandyx à quibuſdam dicitur. Lauatur ceruſſa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque: inſuper excreſcentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miſcetur ceratis, & emplaſtris, quæ liparæ vocantur, paſtillisque. Eſt autem lethalis eius potus.

CERVSSA *medicamentum eſt omnibus notum. Factitia tamen res eſt. Venetijs plurima conficitur, ſicuti & in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non ſolùm in medicamentorum uſus expetatur ſeplaſiarijs, ac medicis; ſed* (Ceruſſæ, & ſandycis cõſideratio.) *etiam pictoribus, qui ea frequentiſsimè in ſuis operibus utuntur. Paratur ex ceruſſa (ut Dioſcorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem ſecutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compoſitione medicamentorum exiſtimat Fuchſius. Siquidem Sandaracha, ut ſuo loco dicetur, foßilis res eſt, non autem factitia. Ceruſſæ meminit Galenus libro IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens. Pſimmythium,* (Ceruſſæ vires ex Galeno.) *id eſt Ceruſſa, & hoc medicamen teſtimonium præbet modò dictæ facultati. Nam ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu tamen neque acre erit, neque mordax, neque diſcuſſorium, ſed emplaſticum, & refrigeratorium: facultatis æruginj diſsimillimæ, tametſi & illa conficiatur aceto æs diſſoluente. Porrò ceruſſa aduſta in Sandyca, quam uocant, tranſit, medicamentum ſeipſo tenuius, nõdum tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & ſandaracham maximè inter ſe facultatibus pugnare. hæc nanque Galeni, & Dioſcoridis teſtimonio arſenici modo carnem exurit, & cruſtas ſua uehementi uredine, ac caliditate, morſuq; uiolento excitat: illa uerò nulla ſui parte excalfacit, ſed potius refrigerat. Id quod in uulgari officinarum minio facilè deprehenditur. Sandycis meminiſſe uidetur Vergilius in Bucolicis, dum his uerſibus cecinit.*

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luteo.
Sponte ſua Sandyx paſcentes ueſtiet agnos.

Borrasz

Χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIIII.

CHRYSOCOLLA laudatiſsima Armeniaca, colorem porri quàm ſimillimè reddens. Secundum locum ſibi vendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc eſt. Tuſam infuſa aqua, mortario expaſſa manu ad pilam vehementer fricato, & ſtatim quàm conſederit, colato. Alteram infundens aquam, rurſum terito. hæc viciſsim proſequere, donec pura, ſynceraque ſpectetur. dein ſiccato in ſole, & ad vſus recondito. Quòd ſi vtere uolueris, ex ea terens quod ſatis eſſe videbitur, patinis ſupra carbones adponito: & alia facito, quæ ſuprà diximus. Dos chryſocollæ ad purgandas cicatrices: excreſcentem carnem coërcet, adſtringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exeſt. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre poſſunt.

Chrysocollæ historia.

CHRYSOCOLLA, *ut Plinius est author libro* XXXIII. *capite* V. *naturalis historiæ, humor est in puteis, per uenam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, usque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plumbarijs, uilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, multum infra naturalem illam, immissis in uenam aquis leuiter hyeme tota, usque in Iunium mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio, ut planè intelligatur nil aliud chrysocolla, quàm uena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam uocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam uocant, tingitur. Natura est, quæ lino lánæue ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur; & ex aceto maceratur, ut omnis duritia soluatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturq́. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterùm seplasiarij, quemadmodum aurifices, Chrysocollam uulgò Borrace uocant, Mauritanos secuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerissima dici possit, & quæ colore sit uiridi, porraceoq́, ut Dioscorides inquit; & præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc, nec ulla ex parte uirescit. Quæ saturato colore uiret (ut mea fert opinio) in ærarijs tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: & quæ pallescit, in aureis. Vnde mihi facilè persuasum est, Chrysocollam sibi uarium colorem uendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitiæ ex alumine rupeo, sale nitro, ac etiam alijs quibusdam admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentissimè utuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt. quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum usu, præstantior sit uiridis. Fit etiámnum chrysocolla (ut Dioscorides prodidit libro secundo in urinæ mentione) ex puerorum urina in æreo mortario, pistillo item æreo sub cglenti sole tandiu ducta, ut unguenti modo crassescat. Quod pariter literis memoriæq́; mandauit Galenus libro* IX. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chrysocolla, & hoc medicamentum ex ijs est, quæ carnem liquant, non tamen ualenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteq́;. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij uerò id, quòd in æreo mortario, pistilloq́; æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius uerò est ipsum præparare tempore æstiuo, aut certè aëre prorsum calido, urinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumq́; conficias, rubrum sit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, ut in opere de componendis medicamentis refertur. Nunc autem id nouisse sat est, quòd quantò plùs quàm Chrysocolla metallica desiccat, minusq́; mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si uras, multò tenuiorem efficies.*

Chrysocollæ uires ex Gal.

Λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIVS. CAP. LXV.

ARMENIVS lapis præfertur læuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chrysocolla præstat, sed inefficaciùs. Quinetiam vsum habet ad pilos in palpebris alendos.

Armenij lapidis consideratio.

ARMENIA, *ut libro* XXXV. *capite* VI. *testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus: optimumq́; est, quòd maximè uiride est, communicato colore cum cœruleo. Plinio subscribit Auicenna, sic inquiens. In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in eius soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli; & est lenis tactus. Ex horum sanè uerbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse uiridi, ad cœruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium usum parant, quem uulgò uocant uerde azzurro, ac si diceres uiride cæsium, uel uiride cœruleum. Nanque is colore chrysocollam refert, sed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abesse à ueritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem esse, quem Armenia mittit. siquidem patrium Armenij nomen genus non immutat. neque etiam obstat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni possit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus, optimus in Cappadocia foditur, ut Dioscorides est author. Id quod facilè ostendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere posse. Nec refert, quòd scripserit Manardus Ferrariensis libro* III. *epistola* III. *Armenium lapidem hodie non facilè inueniri posse. Quandoquidem cùm certò sciam, multa in officinis ferè omnibus deesse medicamenta, eaq́; præsertim, quæ ex metallorum fodinis expetuntur, quæ tamen suo natali solo, ubi proueniunt, copiosa reperiuntur, mirum certè non fuerit, si Armenio etiam lapide careant seplasiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenseri queat. quemadmodum in Gagatis, Phrygij, Assiiq́; genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Asso inueniuntur. præsertim cùm notis omnibus ac uiribus Armenio per omnia similis hic habeatur. Notis quidem, quòd summè uireat, & ad cæsium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (ut equidem testari possum) atra bile uexatis maximè conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porrò seplasiæ (ut omnibus constat) non modò multis destituuntur fossitijs medicamentis, sed continuè alterum alterius loco supponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, spodij uice complura antispodia, & pro flore æris rasilem æruginem subijciunt: cùm tamen & pompholyx, & spodium, & flos æris copiosa, legitimaq́; reperiantur*

omnibus

omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia ſuis in fodinis fornacibusq; non habeantur. Præſtat mirum in modum Armenius lapis (etſi id Galeno, Paulo, alijsq; ueteribus incognitum exiſtimetur) ad atram bilem deijciendam, ut teſtis eſt Alexander Trallianus clariſsimus author, libro primo capite de melancholia, ubi ſic inquit. Quòd ſi hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infeſtare uideantur, tunc ſine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare feſtinato. Noui enim ex ueteribus antiquiores ad ueratrum album properaſſe, ubi affectum ab alijs purgationibus nihil penè imminui conſpicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atq; licet utentem ipſo experientia cognoſcere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam ſine moleſtia, & periculo purget. quorum nihil album ueratrum habere nouimus. Si igitur res poſtulat, non modò infrà per aluum, ſed etiam per uomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipſius ſcrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minúsue, pro uirium ſimul, & copiæ humoris noxij ratione. At ſi æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, ſed per imum uentrem totum uitioſum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet uſque ad duodenas (uetus legit quinquagenas) uices. Vbi enim ſic fecerimus, neque turbationem ſtomachi, aut compreſsionem lapis excitare poteſt, ſed etiam minori cum moleſtia nigrum terreſtremq; humorem uacuabit, ut paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis acceſsiſſe percipiamus. Dato autem ex eo ſcrupulos quinque, aut ſex, ut plurimùm ex aqua tepida, ſemper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minúsue exhibere debeas. Quòd ſi ægrum etiam bis adhuc requirere ſuſpiceris, cum fiducia rurſus exhibeto: neque enim calorem habet, aut ſiccantem admodum, aut aliam quampiam ipſi inſidentem, amaram, & uenenoſam qualitatem; ut æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod medicamentum ſumere aduerſentur (multi enim in totum non ſuſtinent liquidum medicamentum aſſumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si uerò libet, etiam picræ aliquam inſignem partem admiſceto, aut etiam ex alijs quibuſdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectionem, inquirendo laboret, uiſum mihi eſt ea de cauſa etiam horum compoſitionem meminiſſe. Habet autem in hunc modum. Picræ ſemuncia, epithymi ſemuncia, agarici ſcrupuli quatuor, ſcammoniæ uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contuſa excipiantur rhodomelo, aut ſucco citrij, aut rhodomelite. Dentur ſcrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò eſt, præterquàm quòd uentriculum corroborant, ſimul etiam uarios humores, præſertim terreſtrem, & melancholicum, citra moleſtiam purgare poſſe. hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aëtius. quippe qui libro II. capite XLVII. ex Nicheſſonis medici authoritate, ſic de eo ſcriptum reliquit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & craſſum ſanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infeſtatis: reuomunt enim, nam uomitorium exiſtit. Datur & morbo ſacro obnoxijs, ac furioſis, hoc modo. Centaurij faſciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec una ſuperſit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito; ac confidenter exhibeto. nihil enim periculi eſt. Itaque noſſe operæpretium eſt, quòd Armenium penitus reuomitur, nihil memorabile ſurſum efferens, ſed & infernè modicum quid paulatim, & in pluribus ſeceſsibus effert. hæc Aëtius. Nouit præterea Armenij uires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut uidere eſt in ſuo de compoſitione medicamentorum libello. Verùm alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Armeniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuiſsima adſtrictione. Itaque tale cùm ſit, ocularibus miſcetur facultatibus. Et ipſo per ſeſe quoque ad pollinis lætorem redacto, utimur ſicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec creſcunt, nec aluntur. Siquidem depaſtis his acrimonijs, in bonum naturæ habitum pars reducitur: cuius cùm alia ſint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris ſunt pili. quippe cùm prima, & ex profeſſo quædam ſint medicamentorum opera: quædam uerò mediante natura, quæ animantium corpora diſpenſat, eduntur, uelut quæ in his ipſis calliblephara nuncupant. Ipſa enim partes moderatè læſas mediocriter deſiccant, pilos corrumpentem humiditatem abſumendo. quæ ubi abolita eſt, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum ſublatis, quæ hactenus ipſi impedimento fuerant.

Armenij lapidis vires ex Alexandro.

Vires eiusdē ex Aëtio.

Armenij lapidis vires ex Galeno.

Κυανὸς λίθος. COERVLEVS LAPIS. CAP. LXVI.

COERVLEI origo ex ærarijs metallis in Cypro. copioſior ex arena litorali ſecundum quoſdam ſubcauatos ſpecus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur vt chalcitis. lauatur vt cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. cruſtas gignit, & exulcerat.

COERVLEVM officinæ Auicennæ doctrinam ſecutæ, lapidem Azuli, uel Lazuli uocant. Probatiſsimus, qui ſcintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obſcuram habet cognationem, quòd non modò utriq; ſimul in iiſdem proueniant metallis, promiſcueq; oriantur; ſed quòd etiam iiſdem ferè uiribus præditi ſint ad atram bilem deijciendam. quo factum eſt, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptiſsimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui ſubſcribit Meſues, cœruleum ſiue (ut eorum nomine utar) Azulum ſepticæ, ac putrefacientis eſſe facultatis, non deſunt è recentioribus, qui eum deteſtentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipſo cœruleo paſsim in pharmacopolijs parantur: è quorum numero eſt Fuchſius medicus noſtræ ætatis celebris, in ſuis paradoxis. Verùm quamuis confuſè ſatis de Cœruleo, & Armenio ſcriptitauerint

Cœrulei lapidis conſid.

uerint Mauritani; non tamen obstat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresq; Græci, uel ignorauerunt, uel silentio dissimulauerunt. Porrò Galenus, etsi non explicuerit cœruleum atrabiliarios humores ducere; tamen scripsit deijcientem habere facultatem. Quod cùm fortasse perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse uidentur, diligentissimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed si (ut in præcedenti capite ostensum est) usq; ad Alexandri ætatem è ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parem, mirum quidem non fuerit, si etiam longo pòst tempore, id scripserint Arabes, uel quòd ab eo fortasse acceperint, uel quòd ex se ipsis id facultatis Armenio inesse adinuenerint. Præterea cùm Armenium, & Cœruleum non modò in ijsdem proueniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipsi uidimus) sed simul, promiscueq; oriantur, adeò ut Cœrulei frustum, Armenij non modicum contineat, sicut è conuerso, rectè quidem existimari potest, pari ferè facultate, uel non admodum dispari hosce lapides esse præditos. Hinc itaq; fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia uindicandi uideantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiscuè, indistinctèq; progignere, quid mirum si ipsam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cùm pro certo ex his existimandum sit, nil aliud esse Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ uisceribus ad summum perfectèq; coctam. quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quàm chalcanthi materiam. Hæc igitur cùm accuratè perpendisset clarissimus Manardus Ferrariensis, ubi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissimè adnotauit, eorum sententiam refellit, qui cœrulei usum sua tantùm ducti opinione tam acriter uituperant, his uerbis. Cæruleo Græci nullam uim deiectoriam adscribunt, sed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes sub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo scribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utriq;. De Armenio uerò ea scribit, quæ Græci: solùm addens, quòd atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet uera sint, non tamen ego his accesserim, qui nõ secus ac perniciosissimum uenenũ hunc formidant. Experientia enim certa scio, quòd si benè abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. hæc ille. In cuius certè sententiam unusquisq; medicus facilè deueniet, qui potius rationalis sit, quàm pertinax. Nam etsi dixerit Auicenna cœruleum exedentis esse facultatis, hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilem deijcere possit absq; noxa, si diligenter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta septicaq; facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc usum quod aureis maculis pellucet: nanque id, quo seplasiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas accessisse, in quibus & cœrulei, & Armenij in aceruos congesti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cœruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eo quòd non proueniat hoc nisi tantùm in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui uulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orientalibus regionibus foditur, omnium præstãtissimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm scripserint Dioscorides, & Plinius. Cœrulei uires retulit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν uocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Inest quoq; ei nonnulla adstrictio.

Mauritanorũ tutela.

Cœrulei uires ex Gal.

Ἰνδικόν. INDICUM. CAP. LXVII.

INDICI duo genera. vnum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices siccant. Optimum existimatur, quod cœrulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læue. Inter medicamenta est, quæ leuiter adstringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt. purgat, & reprimit ulcera.

Indicus color.

Indici consideratio.

INDICVS color, quo hodie pictores utuntur, tametsi in seplasijs ubique uenalis habeatur; fit tamen in infectorijs officinis ex glasti recremento, & spuma, cùm lanæ glasto ipso inficiuntur. Quod autem sponte nascitur, tanquam spuma germinatione arundinibus exiens, quod sciam, ad nos non defertur. Plinius libro XXXV. cap. VI. factitium Indicũ in purpurarijs officinis fieri ait ex purpuræ spuma cortinis innatante. Qua in re Dioscoridis uerba nõ rectè accepisse uidetur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum spuma fieri Indicum scribit, sed ex purpurea spuma (talis etenim est quæ ex isatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum sit, ex purpurarum sanguine, quo regum uestes olim tingebantur, spuma proferebatur.

Ὤχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

OCHRAM leuissimam, & omnino luteam eligere oportet, saturatam, non lapidosam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adstringere, erodere, collectiones & tubercula disipare. Excrescentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OCHRA

Ochrae consideratio.

Ochra fossilis, qua pictores utuntur, cur legitima non sit, quid obstet non uideo: quãquam hæc (quod sciam) ex Athenis laudatissima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ usum in Italia iam exoleuisse scribit. Est itaq; Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum causas perscrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipso conficiunt, quæ coloris nitore fossitiam superat. Præstantissimam ochram non longè à Tridento effossam, misit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, seplasiarius harum rerum diligens inquisitor, qua nullam hactenus uidimus meliorem. Ochræ in libris simplicium medicamentorum non reperio meminisse Galenum: tametsi eius mentionem fecerit commento 11. in Hippocratis prognostica de uomitione agens, cùm inquit. Ochra enim genus quoddam terræ est, cuius potissimùm Attica probatissima est.

Κιννάβαρις. CINNABARIS. CAP. LXIX.

HALLVCINANTVR qui cinnabarin minio eandem esse existimant. Minium enim in Hispanijs ex lapide quodam argenteæ arenæ permisto, temperari solet, alioqui non dignoscitur. Fornacibus autem in florentissimum, flagrantissimumque colorem permutatur. In metallis uerò strangulantem halitum eructat. itaque facies incolæ uesicis obuelant, ut per illas spectent, nec respirando noxium aërem attrahant. Eo pictores ad sumptuosa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno constat. hactenus inuenitur, ut uix uersicoloribus pictorum lineis satisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerùm efficacius: magis enim adstringit, & sanguinem cohibet. Ambustis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

Cinnabaris consider.

Cinnabaris, qua officinæ, & pictores utuntur, longè sanè differt (ut planè constat) à Dioscoridis Cinnabari. quandoquidem nostri usus cinnabaris res factitia est ex sulphure, & argento uiuo diu arte quadam igne torrefactis. Est & aliud cinnabaris genus fossile, et sponte per se nascens, ut postea dicetur: uerùm non ut factitium copiosum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioscoride describitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem nõ modò prætulit ipse foris appositum ad plures oculorum morbos; sed etiam intus assumptum, ad urinæ angustias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus utique affectibus uulgaris usus cinnabaris nullo pacto competere potest, quòd propria ui erodat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis, & internis uisceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in usum medicum ueniunt, Dioscoridis cinnabaris esse possit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, ut coniecturis quibusdam assequar. quippe quòd Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neq; tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus cõstare uidetur Dioscoridis cinnabari seplasias nostrates non destitui, Plinij sententia cognoscenda est, qui lib. XXXIII. cap. VII. affirmanter scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis saniem, elisi elephantorum morientium pondere, permisto utriusq; animalis sanguine: quòdq; nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis sit utilissima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria historiarum lectione. Ad hæc scire conuenit, gummi cuiusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo sanguinis draconis lacrymam officinæ uocant, colore sanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc nostrates officinæ uulgò uocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis passim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaq; non ab re lacrymam appellant, quòd scribat Aloisius Mustus patritius Venetus in suis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & substantia, sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fusius inde effluat. Hoc (ut idem subdit) æneis cacabis excipiunt, & igni resinæ modo decoquunt, quousque consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellantes: nisi id eueniat, quòd fortasse sua lingua plantam, à qua defluit, draconem appellent. Ex his itaq; nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioscoridi facilè cinnabarin esse, quòd primùm non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum. quòd item pictoribus expetatur, ut intento eius colore, purpureas, rubentesq; concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. quòd deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non uili ueneat pretio. quòd deniq; (ut Dioscorides inquit) uiribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi ui pollet, & maiore quidem quàm hæmatites. quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd si Dioscoridis ætate non deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc usq; tempora inualuit. At ipse, ne simplicium medicamentorum doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabãt, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, ut uix uersicoloribus pictorũ lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligendum esse putauerim, hanc lacrymam, colore sanguinem præ se ferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarim. Cæterùm uidetur hac in re manifestè aberrasse Plinius. quandoquidem etsi asserat is cinnabarim nil aliud esse, quàm draconis ferocissimæ belluæ sanguinem, elisæ elephantorum morientium pondere; cùm tamen dixerit nullum alium

Plinij error.

reperiri colorem, qui in picturis magis ad uiuum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, ut de hac lacryma omnino intellexerit, putaritq́; falsus uulgari appellatione, lacrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (ut referunt) collisi. Nam consentaneum minimè uidetur, ut huiusce belluæ sanguis extra uasa in terram diffusus, puluere & lapillis commistus, situ & putredine obductus contabefactusq́;, uiuum, ac uerum sanguinis colorem referre posit. quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, uel fabrili, contusis lateribus & sorbis, diutius insolatis, illius pro posse colorem, & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen uera narrant) emanare solet: quiq; iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo postea factum esse opinor, ut in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hanc fraudem excogitauerint: neq; solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant; sed etiam modis alijs compluribus, resinas, rubiæ infectoriæ radices, brasilij decoctum, tragacanthæ lacrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quæ ne longior sit sermo, quàm series ipsa exposcat, silentio duximus inuoluenda.

Obiectionis dilutio.

Verùm hic fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantùm, ac fossitijs tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè uideatur, ut his inseruerit arborum lacrymas, quarum historias, & facultates, diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarim fossile esse medicamentum. Hæc obijcienti ita responsum uolumus, quòd cùm ea hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium ueniũt usum, nempe cerussam, chrysocollam, Armenium, cœruleum, Indicum, ochram, & alia pleraq;, non mirum, nec præter institutum mihi sanè uidetur, quòd his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoq; à Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India spumæ instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte prouenit: atq; etiam arte quadam fit ex isatide herba in infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quòd communis usus cinnabaris, quam Dioscoridis Miniũ, quòd in fornacibus fiat, & florentissimo, flagrantissimoq́; colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diuersa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, ut suprà dictum est, nostri usus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa uerò rara, nec multis cognita. Fossilem (ut proxima commentatione latius dicetur) uidimus frequenter nos in argenti uiui fodinis, Hydria monte, qui una tantùm dieta à Goritia distat, circa Carniolæ fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensè tamen grauis, tantoq́; plerunq; argento uiuo prægnans, ut per sese, nulla ignium ui guttatim exiliat. Factitia eodem loco plurimum etiam paratur ex argento uiuo & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem rubescant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit, in terræ uisceribus. Nullus harum usus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quòd perniciosæ sint, & uenenosæ.

Fuchsij opin. reprobata.

Hinc fortè factum est, ut existimauerit Fuchsius medicus clarissimus, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonij antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchsio opinio nostra est. quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de fossitia, uel factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lacryma, de qua scripsisse Dioscoridem, iam euidentissimum, ni fallor, à nobis factum est. Nam cùm cinnabaris hæc, Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires, probaueritq́; is hæmatitẽ ad urinæ difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam speciatim ad difficultatem, & stillicidium urinæ commendat. Cæterùm quanuis communis usus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens sit; constat tamen ijs utiliter admisceri posse, quæ exterius adhibetur, nempe suffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia ulcera, alijsq́; medicamentis, quorum uires longum esset in præsentia recensere.

Minium Dioscoridi quid nobis.

Porrò cùm dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem esse existimant, cùmq́; etiam scribat sequenti capite argentum uiuum ex minio fieri, quod abusiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum uolui, nil aliud Dioscoridi esse miniũ, quàm fossile hoc, quod diximus cinnabarin fossitiam hodie appellari, à quo argenti uiui plurimũ eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idq́; fossores uesicis sibi faciem obuelare, ut per illas spectent, nec respirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & conuerso simul ore argilla circumlitis, ut inde argentum uiuum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio uapori liber pateat aditus: quòd non modò huiusce halitus noxa, anhelosi fiant, qui hauserint, sed plerunq; dentes uniuersos amittant, putrescentibus circumquaq; gingiuis, ut quidam apertissimè testantur, qui spreto narium, & oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores, edentuli prorsus facti sunt, continuo tremore concussi. Accedit huc Vitruuij authoritas, quæ sententiam nostram maximè tuetur. Ipse enim septimo uolumine suæ architecturæ, ita de Minio disserit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autẽ agris Ephesiorum Cilbianis primùm memoratur esse inuentum, cuius & res, & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur, antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis subrufo colore, habens circa se rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à fossoribus statim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunque euenit, ut uulnerata ferramentis uena, argentum uiuum fonticuli instar, in substratam defluat humum. Cæterùm Plinio minium diuersorum est generum, ut loco superius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoq;, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophrastus tradit inuentum minium à Callia Atheniense initio superante aurum: posse excoqui arena rubente in metallis argẽti: hanc fuisse originem eius.

Reperiri

Reperiri autem iam tum in Hispanijs, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum uerò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod subsidat iterum lauari. Iuba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Sed adulteratur multis modis, unde præda societati. Namque est alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plumbarijs metallis, quod fit exusto lapide uenis permixto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauimus, sed ex alijs simul repertis. Steriles etiam plumbi suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossile, & factitium extitisse. Nec sanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipsi cinnabarim factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum. de quo etiam uidetur intellexisse Plinius.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARGENTVM uiuum fit ex minio, quod abusiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succenduntur. siquidem detersa fuligo, quæ calici insidet, refrigerata in argentum uiuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alij per se in metallis inueniri tradunt. Seruatur in vitreis, aut plumbeis, aut stagneis, aut argenteis vasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim pernicialem habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & vomitionibus reiectum, aut vinum cum absinthio, aut apij decoctum, aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopum cum vino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

ARGENTVM uiuum omnibus notissimum, corpus est è fossilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liuescente, pelluciduma;: substantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Argenti uiui consider. *Hæc igitur symmetria (ut chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum uiuum appellauere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundum sufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq; immaturum, indigestum, imperfectumq; reddi. Cæterùm relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorum quorumcunque prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tantùm, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facilè Argentum uiuum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillimè omnibus se coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptissimam esse materiam, ijsq; præsertim, quibus facilius contactu inhærescit: quandoquidem in habentibus symbolum (ut uulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd si argentum uiuum in terræ uisceribus usqueadeò decoctum esset, ut in aliquod fixum, firmumq; uerteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quàm in argentum, uel in aurum.* Quorundam error. *Siquidem certum est, quòd id facilius argento, auroq; contactu inhæret, quàm cæteris. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere existimantes, in quo natura ipsa defecit, quam (ut liquidò constat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira solertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum uiuum coniecta, supernatant, ut lignum in aqua; præter solum aurum, quod si inijciatur, statim petit fundum, quòd hoc magis amplexetur, quàm cætera. Amplissima argenti uiui metalla (ut etiam in superiori capite diximus) uisuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum à Goritia distat; ubi continuò copiosum elicitur è lapide quodam fragili, potius quàm duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quadantenus uergente, ponderoso plumbi instar, & argento uiuo scintillante. Hanc uenam postquàm effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam angusti orificij coniiciunt, & recenti arborum musco obturant: deinde fictile alterum huic simile, latioris tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inuersum orificium, in illud inserunt, & argilla circumquaque muniunt obturantq; oscula, & uasa simul connectunt, & firmant, adeò ut uacuum fictile totum sub terra sidat, plenum uerò totum superemineat. Itaq; in aperta area quàm plurima seriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitu succendunt, cuius ui calefacta uena, argentum uiuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd uasa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia uitro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, stagneisue, aut uitreis tantùm uasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic deprauatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum uiuum exest, ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribasij lectio confirmare uidetur. Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipsius uenam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fos-*

fores foßitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo scatet, ut sæpius absque alio igne, inde per sese guttatim defluat. Euenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, uenam effodiunt, ut purum prosiliat argentum uiuum, decurratq; celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt foßores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustißimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartum usque annum incolumes perdurare ualeant: quippe ob noxium metalli halitum, partium omnium tremore cõcutiuntur.

Galenus notatur.

Cæterùm Galenus libro IX. simplicium medicamentorum scribit, contra illud quòd experimento comprobatur, Argentum uiuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ præparantur, uelut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: faceturq; se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, uel ubi foris fuerit admotum.

Argenti sublimati cõfectio.

Fit ex argento uiuo, & sale, quod ammoniacum uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ Argentum sublimatum appellant, utrisque simul admistis, & in uas uitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium ui in uasis sublime tollantur, ubi salis modo concrescũt, lapidescuntq; sacchari colore. Fit etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalcantho, alumine, & sale nitro cõficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaq; præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent admistis margaritis, alijsq; quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abunde dictum est: nanque eosdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum synceriumq; Argentum uiuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasauolus Ferrariẽsis uir sanè hac ætate clarißimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum uiuum infantibus deuorandum ui uermium semimortuis, qui illico sanati sunt: idq; fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, uel qua mensura, uel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, ubi grauide diu in partu laborauerint, statim Argentum uiuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi persuaserim, Argentum uiuum potantes haud necare, nisi pondus, uel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quòd solo pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, ut latius libro sexto disseremus.

Auri historia, & præstantia.

Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit AVRVM *omnium metallorum pretiosißimum, præstantißimumq;, cùm eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti uniuersus æstuat mundus, historiam, & facultatem silentio præterijssem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri poßit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi inuicem proportione responde ntes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint uirtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cœlestium corporum influxu, aut temporis ui, aut sagacißimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mistionem, adeò densum euadit, quòd non modò quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflua nihil continere poßit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, uel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem cõtrahit: sicuti in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpetuò fulgeat, splendidißimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neq; etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod solis influxui acceptum plериq; sapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantißimum esse, ductile, colore lucido, illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice ui pollet, qua respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur. unde quidã existimauerunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania eæ pluribus in locis habentur. Auri uerum ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id causæ elementaris influat, ac disponat, de quibus antea disseruimus. Huius uena uarijs lapidibus impacta uisitur in asperrimorum montium uisceribus. Verùm ea omnium præstantißima auri uena censetur, cui cœruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore uegetior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, uel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorum fluminũ arena. Siquidem procul dubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinũ, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatißimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eædem sunt arenæ.*

Auri uires ex Auicenna.

Auri uires prodidit Auicenna secundo sui operis uolumine, sic inquiens. Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius consanescat. In ore

contentum,

contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores.

Μίλτος σινωπική. RUBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

RUBRICA SINOPIS maximè probatur grauis, densa, ad iecinoris imaginem uergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: vnde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quasi inducẽdo obstruentem, & adstrictoriam. quapropter vulnerarijs emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictorijs commisceri solet. Aluum sistit, in ouo sumpta, aut clystere infusa. datur iecinoris uitio laborantibus.

HODIE profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræsentet, quàm uulgarissimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad sanguinis profluuium cohibendum, & fracta ossa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi iandudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen inuenit, tantùm importabatur; constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis, sed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenij ex ferrarijs Ilua Tyrrheni insulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore sit iecinoris, pondere grauis, substantia densus: quòd etiam in aquam coniectus facilè dissiliat: quòd deniq; sua ui exiccet, adstringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm uerus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo iudicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Species Sinopidis (ut Plinius est author libro XXXV. cap. VI.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentiæ uisuntur pariter in uulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrariẽsis libro tertio epistola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo sit colore. Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari subit, quòd non animaduerterit non posse albam quàmuis terræ glebam Rubricam appellari.

Rubricæ Sinopicæ consideratio.

Manardi lapsus.

Μίλτος τεκτονική. RUBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

RUBRICA fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Aegyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

RUBRICAM hanc ideo fabrilem appellauere ueteres, quòd ea plerunq; uterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à Lemnia sphragide plurimum differre. Verùm an communis usus rubrica, quæ uulgò Italis propriè dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hic meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo.

Rubricæ fabris consid.

Λημνία γῆ. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

LEMNIA terra cuniculoso in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa, & caprino sanguini permista. quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: vnde & sphragida ægos, hoc est, sigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra perniciosa uenena singularem: pota cum uino, & præsumpta euomi uenena cogit. Contra ictus morsusque animalium, quæ exitiale uirus eiaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia utantur. est & dysenteriæ utilis.

LEMNIAE terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor. quippe qui, ut hac syncerissima tandem potiretur, atq; ut omnẽ impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam uendebant, bis in Lemnum insulam nauigauit, ut eius uerba testantur libro IX. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At aliæ sunt terræ differentiæ ex diuersi generis corporum natæ commistione, qua ratione lapidosæ, & arenosæ habentur: atque admistam talium substantiam segregant largæ aquæ effusione ac maceratione, dum totum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra uisitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alij quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum uidelicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore

Lemniæ terræ histor. ex Galeno.

bonore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico, atque hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, ubi ualenter conturbauit, paulumq; inde quiescere siuit, primùm aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, ut inutile, ac superuacaneum. Porrò lutum illud purgatum usque eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursum in umbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ut dixi, ob impressam illi sphragida, hoc est, sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neq; planta nascitur, tantùm huiusmodi terra uisitur. Porrò tres eius signantur differentiæ: una quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini præter unam sacerdotem contingere fas est: altera uerò eius, quæ reuera miltos est, siue rubrica, utuntur autem eâ potißimùm fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea, & uestes lauant, quibus utique collibitum est. Cæterùm cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas uocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaq; quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæstinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, priùs à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem, quæ ad Thessalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in cursu Lemno appelleret. Et sanè ille præstitit; sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciueram duas esse in insula ciuitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominem; ita & Lemnum unam nominis sui habere ciuitatem. Porrò ut ex naui descenderam, intellexi ciuitati nomen esse Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum esse, aut sacrum Neptuni collem, sed in altera, quæ uocatur Hephestias, nec ciuitatem eam Myrinæ esse propinquam. Cùmq; me nauclerus expectare non posset, distuli, ut cùm Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada uiserem: id quod feci, prout sperauera, & proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traiecissem, eamq; penè totam pedestri itinere pertransissem, perueni ssemq; Philippos, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi, quod proximum aberat centum uiginti stadijs: primumq; Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadijs, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursum fermè septingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tum de stadijs adscripsi, ut si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada uisendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota namque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poëta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaq; collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeiq; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontrari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoriæ proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuis ex uulgò, sed uiri oppido quàm eruditi, cùm in alijs, tum præcipuè in uniuersa patriæ historia. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Quamobrem nec me quoque piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum uiginti millibus. Sed & his, à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine: siquidem ad uulnera tum uetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus uiperæ, atque adeò omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, sed & pòst sphragide uti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui utique indebatur & terra Lemnia: uomitúmque ciere aiebat, siquis cùm etiámnum in uentre lethale uenenum hæreret, alexiterium siue amuletum ebibisset. Et sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm sese tale quippiã accepisse homines suspicarentur: uerùm hausto, quod Lemniam sphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, et terra Lemnia conficitur, mihi utiq; ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò asserebat, adeò ut & rabientis canis morsum eam sanare diceret in uino diluto epotam: at ulceri ex aceto impensè acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis uerò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad ulcera cacoëthe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioq; laxum, molleq; est, ac sordidum, sustinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorũ alius alio utitur: dico ter-

Lemniæ terræ uires.

item Polyidæ, & Prastonis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter desiccantes prosunt ulceribus contumacibus, soluti interim quidem in uino dulci, interim sapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fuluorum, aut flauorum, prout nimirum usus postulat. Nam de talibus alibi definietur. Similiter uerò quandoq; soluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut mellicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facilè coniici potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse, & minimè synceram. Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniam sphragidem impensè rufescere, non autem subrufescere, qualis hæc uisitur, quæ passim pro legitima, synceraq; circumferunt impostores.

Lemnia terra quid censeatur.

Quamobrem eorum sententiam minimè improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiariorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd certò comperierim, bolum hunc nō aduehi ex Armenia, ubi legitimū syncerißimumq; Armenium lutum nascitur, sed tantùm ex insula Lemno, ex eodem sanè colle, cuius meminit Galenus. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, si Galeno medicorū principi credimus, colore est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione testatur, his uerbis. Cæterùm durante hac immani, & graui pestilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptißimeq; in læuorem soluitur, ceu etiam calx: sic enim uidelicet nuncupo petram combustam. Verùm uti nec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquàm in mortario pistillo comminuta est, adeò est leuis, nec plus est lapidea, quàm aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè ut aster leuis est. Itaq; illo etiam magis conspissata est, minusq; aëria: quãobrem opinionem, ac phãtasiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset. hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, siue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maximè dißidet.

Fraus, & impostura detecta.

Atqui, ut fraus, & impostura detegatur, atq; palàm fiat, non est silentio dißimulandum, quòd qui Lemnum incolunt mercatores, cùm sciant Armeniam terram ad nos non aduehi, lucri proinde dulcedine allecti, ex una tantùm terra duas conficiunt. Quippe syncerißimam terram Lemniam extra insulam Constantinopolim comportant, et pro Armeniaca uendunt, emptoribus suadentes eandem eò ex Armenia comportari. Quam uerò in Lemno pro Lemnia exhibent, ut colore ab altera differat, eãn cuidam albæ terræ inibi nascentis admiscent: quo fit, ut longè minus quàm syncera rufescat. Hanc itaq; legitimæ sphragidis loco supponunt, hisce adulterijs permistam: quam etiam sigillis obsignant, ut inde imposturæ maius lucrum accedat, signo magis, quàm medicamento fidentes. Cæterùm cùm hæc impostura à pluribus modò deprehensa sit, qui fraudem non ignorant, relicta uulgaribus medicis, quæ obsignata conuehitur, ubi Lemnia sphragide sit opus, Armenium bolum falsò uocatum sumunt, præstantißimum scilicet. quòd pro certò habeãt, hunc legitimam esse sphragidem Lemniam, quam miris laudibus extulere ueteres ad uenena, & uenenosorum animaliū ictus. Quare inuigilent diligentißimi medici, quibus cordi est hominum salus, ne hac in re decipiantur, cùm perdifficile sanè sit (ut libro primo de antidotis memoriæ prodidit Galenus) synceram sphragidem cognoscere ab adulterina.

Armeniæ terræ seu boli uires ex Gal.

Verùm quandoquidem in ARMENIAE terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiámnum uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum censu subdidit, sic inquiens. Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & uentris profluuia, tum sanguinis expuitiones, & catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione aßidua difficilis est anhelitus, ualidè prodest. Sed & eos, qui phthoë laborant, adiuuat: ulcus enim eorum desiccat, ut haud etiam tußiant, nisi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, ut citra collyrij immißionem, quod sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur; ita quoque in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, utique cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaque nisi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere: & sanè usque ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea uerò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui aßiduò difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peste, cuius eadem facies fuit, atque eius, quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibêre, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet cùm nec alio quóuis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex uino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes sunt febres pestilentiales. Porrò de ulceribus resiccari postulantibus quid attinet dicere, quantam uim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum est autem utcunque appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit: siue terram, ut ego; quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus.

Lapidis Bezahar historia, & uires.

Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd uenenis maximè resistant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uisus est, in quo de huius lapidis historia, ac uiribus aliquid disseramus. Lapis itaq; BEZAHAR, Mauritanorum testimonio, antidotū est omnium præstantißimum, sua speciali dote, contra omnia in uniuersum uenena: utpote qui non modò haustus;

haustus; sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet uenena. Lapis hic plurium est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uirescat. Præstantißimus est flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nõnulli alij lapides, qui hos facie repræsentant, sed uiribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo scribens. Lapis Bezahar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiaris uis est, ut uenenis omnibus aduersetur. quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria uenena, quàm cætera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta; sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem uocant Bezahar, iam ipsi uidimus apud filios Almirana custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non solùm haustus duodecim granorum pondere; sed uulneri impositus à mortiferis quibuscunq; feris ictos, statim liberet, ueneno sudore expulso. Idem pariter iuuamenti adfert, si ore aliquo tempore sugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduersus uenena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezahar prædicto haud absimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo senio confectos serpentes deuorare, quorum esu (si uera scribunt) reiuuenescunt. At ueneni superandi causa, serpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradũt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis deflui, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concrescit, glandis imaginem referentes. Hic itaq; lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut aiunt) statim decidit in humum: ubi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obseruarunt. Sed an hæc historia uel fabula dici mereantur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus iudicandum relinquimus.

Χάλκανθον. ATRAMENTVM SVTORIVM. CAP. LXXIIII.

ATRAMENTVM sutorium genere quidem vnum & idem est, molle, & concretum: sed in specie differentias tres habet. Vnum nanque humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, concrescit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Peteesius ipsum pinarion vocat: alij stalacticon, id est, stillatitium. Alterum simplici ratione fit in speluncis: postea transfusum in excauatos scrobes, concrementum capessit, quod pecton, id est concretitiũ, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac inualidißimum esse constat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquunt, mox in piscinas transfundunt, & residere patiuntur. Hoc certis diebus coalescit, in complures formulas digestum, tesserarum speciem reddentes, quæ racematim inter se cohærescunt. Optimum esse creditur cœruleum, graue, cócretum, translucens: cuiusmodi stillatitium est, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile uerò ad infectus, & denigrationes, aptius cæteris esse compertum est: sed ad medicinæ usum inualidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calfacere, & crustas inducere. latas uentris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet. aduersus hausta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus instillatum. Vritur, vt paulò pòst in mentione chalcitis ostendemus.

Chalcâthi genera, & historia.

CHALCANTHVM, quod Latini Atramentum sutorium uocant, quoniam uitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eius genera in Hetruria. Vnum fossile, per sese in terræ uisceribus concretum, quod uulgò appellant Coppa rosa. Alterum factitium, cuius paßim est usus, infectoribus expetitum. Præstat hoc plus, minúsue tam pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quàm ipsius fossilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum est, Romanum cognomento (quanquam colore constet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametsi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: sed quòd sit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam gustantibus linguam uellicet, aspero, adstringentiq; sit sapore, putauerunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, salisq;. Chalcanthi uena, quæ foditur in agro nostro Senensi pluribus sanè locis, præsertim maritimis in syluestribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm saxea uisitur, colore subcinereo, maculis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentemq; halitum eructat, sulphuris ferè instar. quam ob causam in conclusis, concameratisq; cuniculis nusquam foditur, sed aperto undique cœlo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidißimumq; uaporem, fossores noxio concluso spiritu facilè interirent. Effossam itaq; chalcanthi uenam in aceruũ in longitudinem protractum, quandam super aream exaggerant, ubi aperto cœlo sex ad minus mensibus, imbribus, roribus, pruinis, solibusq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus ligonibus, & rastris aceruum dilacerant, subuertuntq;, & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponunt, ne amplius in posterum pluuijs diluatur, neque solibus plusquàm par sit, inarescat: & ita alijs sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt

gunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuijs, uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; sub constructo tecto foditur alueus, qui ligneis asseribus, uel lateribus, & calce adeò stipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi posit. In hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti ministri satis esse censent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdam instrumentis ad id paratis, quousque aqua in se omne quod inest chalcanthi receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque sumunt, & in plumbeos alueos conijciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorem excitant, statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, uel æris: siquidem aiunt chalcanthum nunquam concrescere, nisi huiusmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primum è fornace eximunt, permittuntq; quiescere decoctum, quousq; egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaq; tepefactis, decoctam materiam eximūt, & in alueolos quosdam ligneos digerunt, ubi tandem concrescit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si uerò aliquid supersit decocti, quod concrescere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro nono simplicium medicamentorum, in hunc modum scribit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus uiginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanthi speciem seruante. Quamobrem & usque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad imum usque uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, ut est antè positum. Cæterùm mirari subit de hoc medicamento, quo pacto uehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium maximè condire, seruareq; carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atq; adstrictione substantiam contrahens, atq; constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit uerò, desiccat, atq; contrahit in sese totius substantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingrediētibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, ut tres sese uiri in eo contingerent; tanta uerò altitudine, ut uiro summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat, sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadiū porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis, qualis in primis balneorū ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua uerò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum posita sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concrescebat fiebatq; chalcanthum. Mihi uerò ubi ad terminum effossi specus descendissem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridisq; aqua colligitur, aëris odor uisus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoq; gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter & nudi, et cum festinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At ubi propè adest ut desinat, rursum uincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitq; aliquando olim, ut subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesq; ad unum occideret, ac totam uiam corrumperet. Id ubi fit, alio foramini fodiendo eousque insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterùm quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de calcanthi historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam uirescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidem cùm ob sulphureos, metallicosq; uapores, uniuersa montis moles rara effecta, undiq; innumeris meatibus scateret, non sanè mirum uidetur, si tractu tēporis laberetur in imum, secumq; deferret tenuiores chalcitis, misyos, soreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemq; calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, alijsq; metallicis ignibus in terræ uisceribus conclusis: adeò ut tandem in cauernam illam descēdens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis uasis extrà paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, uel æs in eam inijcere liquandum, ut concresceret; quemadmodum in factitio fit chalcantho. quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, ui ab ipsa aqua contracta, in eandem liquescebant, argumento quòd æruginis modo uiridi esset colore. Ob id itaq; statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cùm ait. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maximè obseruaui in quibusdam chalcanthi fodinis in Tri-

Chalcāthi uires, & historia ex Gal.

Brasauoli uana accusatio.

dentino agro, ubi chalcitin, misy, soryq; nõ ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animaduertisset Brasauolus, uir alioqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem ubi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se aduectum, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium uulgare nostrum illud idem efficere: ueruntamen si in aqua resoluatur iterum in chalcanthum concrescere, quod manifestè indicat in ueram non transijsse chalcitin: asserens hoc non expẽdisse Galenum. Verùm in hoc uidetur Brasauolus Galeni uerba haud rectè percepisse cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram uniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq; fiebant in terræ uisceribus. Siquidem nil aliud dixisse uoluit Galenus, quàm quòd chalcanthum esset chalcitis aqua dissoluta. Nam si chalcitis sponte proueniens in aqua resoluta chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neq; his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solùm ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sentẽtia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ uisceribus conflatum, uisu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per uniuersam massam dissectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin; quæ Galeno teste, misy semper superstat. Cæterum illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioscorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etsi medicamentum erodens, & septicæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios usus hoc tempore non modò chalcanthum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia; sed etiam eius oleum, quod chymistæ uitreis organis magna ignium ui ab ipso chalcantho eliciunt; nullo sanè incommodo. Qui illud in peste propinant, quod uulgò uocant Coppa rosa, in aqua rosarum dissoluunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantq; obolum, uomitum concitantes.

Χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

Chalcitis præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, intercursantibus oblongis venis, splendentibusque. Huic abstersoria vis inest, excalfaciens, & crustas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium est. Ad ignem sacrum, & vlcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingiuarum vitia, depascentia vlcera, tonsillasque eius farina compescit. Vsta, & cum melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & scabritiam absumit, abstergetque. Fistulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Psoricon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardores: sic enim fit acrius. idem quod chalcitis potest. Alij pares vtriusque portiones in vino terunt, & eadem prosequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo, viuis carbonibus superposito. Modus autem vstionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorẽ contraxerit, tum demũ eximenda est. Insidens autem spurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiámnum perflatis carbonibus, usquedum luteo colore pallescat: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Psoricon.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

Misy assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & vstionem, cum chalcitide eandem, præterquàm quòd psoricum ex eo non conficitur, excessus, defectusque ratione tantùm differens. Aegyptium autem cæteris præstat, utpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

Melanteria geminæ est originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo concrescit. Alia uerò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibusdam regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σῶρυ.

Σῶρυ. SORY, CAP. LXXVIII.

Sory existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non absimile. verùm sorei uirus inest graue, & nauseam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibusdam regionibus, ut in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, suppingue, insuper adstringens, & olfactu deuorationeque magnum uirus olens, ita ut stomachus in uomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & inualidum, censendum est. Vim, & ustionem supradictis similem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur, eosque labantes firmat: ischiadicis ex uino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admiscetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ ustioné experta non sunt, perustis ualidiora esse existimantur: præter salem, & uini fæcem, nitrum, calcem, & consimilia; quæ cruda remissiora sunt, combusta enim uiribus efficaciora redduntur.

Chalcitis, misyos, soreos, & melanteriæ consider.

Chalcitis, Misy, & Sory, longis iam seculis latent, adeò ut perpauci, uel potius nulli sint in Italia, qui hæc legitima se uidisse affirment. Et quanuis ego iandudum pluribus in specubus, cauernisq́; ubi æris uena foditur, diligentissimè inuestigauerim, atq; nullum ex his, præter melanteriam, fuerim consequutus; hoc tamen anno Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ studiosus. Inuenta autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iandiu inuenimus, in compluribus metallorum tumulis. Porrò putat Musa Brasauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum uocatum, uerum esse Misy, quod tamen ueritati, & rationi maximè repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè refert, minusq́; cùm frangitur, aureis fulget scintillis, sed uitream tantùm refert substantiam, palàm certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte, & per se factum in terræ uisceribus. Ipse enim libro nono simplicium medicamentorum, de chalcantho scribens inquit. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectam nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos: ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodum, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy disserens testatur (ut latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse ueluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema uerò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ uisceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcanthū fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullam factitij chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni testimonio, & uulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantùm Romanum chalcanthum, sed omne, cuiuscunque generis tractu tēporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcanthum soreos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tantæ authoritatis apud doctissimos quosq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis uertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin.

Brasauoli error.

Misyos, & cognatorum historia, & uires ex Galeno.

Sed ut omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admirādа naturæ uis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac disserentem lib. IX. simp. med. his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorū, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos utiq; qui ingrediebamur sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas ueluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterùm id tēporis præfectus metalli his cōmostratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cùm eius multum accepissem, primùm quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usque modo habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus ad usque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea forte fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cùm in parua frustula diuidatur. Miratus itaq; insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circunquaq; reperi; eius quod intus erat, uelut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin uidelicet, & misy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs, in mentem subijt inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius soreos, nunquid & ipsum ullam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnibil certè apparuit suspicionis, ut uideretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaq; mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem generе facultatis esse, sory dico, chalcitin, & misy, tenuitate, & crassitudine partium inter se diuersa. Crassissimum enim est inter ipsa sory, tenuissimum misy, medium utriusq; facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa hæc tria, & eschāras quas uo-

cant, efficiunt. Attamen etiamsi urant, nonnihil quoq; adstringunt. Cæterùm misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: uerùm id habet, quòd tenuium partium essentia sit. Porrò cùm utraq; hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quàm misy; sory tamen non liquescit, nimirum quòd lapidosius sit, ac uehementius compactum: sicut rursum misy, quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcirco meritò quoq; ægrius liquescit. Et libro quarto de compositione medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Misy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, crassius sory est, & utroque siccat imbecillius.

Διφρυγές. DIPHRYGES. CAP. LXXIX.

DIPHRYGIS tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum nanque extrahitur, ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis vritur. diphryges ideo uocatum est, quòd & à sole, & à sarmentis vratur, arescat, & ferme torreatur. Alterum perfecti æris quasi subsidens fæx est: siquidem post frigidæ aquæ offusionem, vt suprà retulimus, cùm de flore æris dissereremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adstrictionem, & gustum æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, vt calcem multos dies cremant in camino: cùmque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis assata, & in scrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod saporem æris reddit, æruginisque, adstringens, & vehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice uænit. Vis eius adstringere, perpurgare, extergere, siccare, excrescentia consumere, vlcera serpentia, & quæ cacoëthe vocant, ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum discutit.

Diphrygis cõsideratio.

DIPHRYGIS genus illud, quod perfecti æris quasi subsidens fæx est, post frigidæ aquæ offusionem, ut Dioscorides inquit, sæpe ac sæpius uidimus in ærarijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolensi, ac inde etiam nobiscum detulimus. Sed quòd è luto in Cyprio illo specu foditur, uriturq; sarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exusto conflatur: quod demum ex sola æris materia fit; cùm in areis assatur, & in scrobes translata peruritur, hactenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod sciam, speciatim meminit Galenus. qui libro IX. simplicium medicamentorum de Diphryge in hunc modum disseruit.

Historia, & vires ex Gal.

Diphryges mistam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre. quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum est. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abest, quasi triginta stadijs. Proiectum erat enim in medio spatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & uici, qui ei subiacet. Cæterùm præfectus, ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile: itaque abijci, non secus atque ustorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa utile factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris ulcera; siue per se, siue cum melle, cui detracta sit spuma: tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adstringentium medicaminum auxilium constitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præsecuissem, ipso solo, & statim, & usque ad cicatricem sum usus: ac frequenter exactè occlusam effecit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: sic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vsus autem similis est in oris ulceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ similiter, & humidæ. Et libro quarto de compositione medicamentorum secundum genera, sic inquit. Porrò diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptissimum est: ualidè nanque siccat, etsi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam.

Ἀρσενικόν. AVRIPIGMENTVM. CAP. LXXX.

AVRIPIGMENTVM in eisdem metallis, quibus sandaracha gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo colore micans, nulli materiæ permistum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum suprà dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa noua, viuis carbonibus subiectis, assiduoq; versatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodentem. Crustas cum uehementi vredine, & violento morsu excitat. reprimit quæ excrescunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

SANDARACHA probatur rufa, & saturatior, & aliena materia vacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris uirus redolens. Dos eadem, & vstio, quæ auripigmento. Explet alopecias, resina excepta:

na excepta: & scabros vngues cum pice eximit: contra phthiriasin ex oleo efficax est: tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium, orisque vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: item condylomata. Datur ex mulso, purulenta extussientibus. suffitur quoque cum resina, aduersus veterem tussim, rapto per fistulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum resina in catapotio optimè datur.

Auripigmenti, & Sandarachæ consideratio.

Avripigmentvm, *& Sandaracha, medicamenta sunt eiusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uisceribus, ubi gignuntur. Vnde etiam sequitur, quòd alterum altero tantùm uirium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum est. Id quod periculo arte facto uerum deprehenditur. quippe si fictili, uel uitreo uase uratur auripigmentum, substratis candentibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum est) flammeum, & summè rubens contrahit colorem, perinde ac sandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipsa sandaracha naturæ ui fuerit assecuta. Sandaracham summè rubens uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri ueneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum est (ut superius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non est, quam Vernicem scriptoriam officinæ appellant: siquidem nil aliud hæc est, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (ijs enim gummi iuniperinum sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis sæpe grauiter in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem sine controuersia erit assumenda, de qua hìc disserit Dioscorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combusta cerussa conficiunt, quòd fortasse hæc colore admodum rubescat. Sed hæc ab illa (ut suprà retulimus, cùm de cerussa sermonem haberemus) uiribus, & qualitatibus plurimùm dissidet. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus, si Plinio credimus, qui libro XI. capite VII. eius meminit. Cæterùm illud non est silentio prætereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinum uocatum, ideo quòd crystalli modo pelluceat, non fit per sese, nec sponte nascitur in auripigmenti fodinis, ut scribit Vannoccius ciuis meus in sua pyrotechnia, qui nos aliàs eius fidem secutos, in hunc suum errorem deduxerat, sed arte ex auripigmenti scobe admisto sale. Sumunt enim artifices auripigmenti scobem, & cum pari salis pondere miscent, teruntq; simul, & subinde operculatis fictilibus huic operi inseruientibus, ignium ui tandiu coquunt, quousque id omne in sublime feratur, & operculo adhæreat, concrescatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut crystallum referat.*

Auripigmenti, & Sandarachæ uires ex Galeno.

Auripigmenti uires reddidit Galenus lib. IX. simp. med. sic inquiens. Arrhenicum, siue arsenicum facultatis est causticæ, siue urentis idq; tam combustum, quàm ustionis expers. Cæterùm id constat ustione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam pilis partem quámuis. Verùm si diutius inhæreat, nec cuti etiam ipsi parcet. Idem de sandaracha eodem libro scribens, inquit. Sandaracha urentis est facultatis, ceu arsenicum quod uocant. Meritò itaque eam digerentibus facultatibus commiscent, atque extergentibus.

Στυπτηρία. ALVMEN. CAP. LXXXII.

Alvminis omne ferè genus in Aegypto, & in eisdem metallis inuenitur: etenim scissile quoddam, quasi flos glebosi intelligitur. Gignitur & in alijs quibusdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & plerisque alijs regionibus, sicut & rubrica. Plurimæ eius species: verùm ad medendi vsum scissile, rotundum, & liquidum expetuntur. Optimum est scissile, præsertim recens, candidissimum, gustu perquàm adstringens, graue olens, calculorum expers, nec glebulosè aut assulosè compactum, sed sigillatim in capillamenta quædam canescentia dehiscens: quale est, quod trichites, quasi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini persimilis, qui gustus iudicio dignoscitur, quòd non adstringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum est: sed ex figura deprehenditur. Assumendum autem suapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque ualidius adstringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ se ferens, sine arenis, friabile, natione Aegyptium, aut ex insula Melo. Liquidi probatio, ut sit lympidum, lacteum, æquale, & semper succo madens, sine lapidibus, atque quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, stringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt. genarum carnem, cæterasque excrescentias extenuant. Scissile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putrescentia ulcera compescunt: sanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Prosunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium, cum sanguinalis herbæ succo. Lepris conueniunt cum brassicæ folijs, aut melle cocta: item pruritui, & unguium scabritijs, pterygijs, & pernionibus, aspersa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum: & cum salis duabus partibus, ad uitia, quæ pascunt.

scunt. furfures, cum eruo, & pice illita abstergunt: ad lendes, pediculos, ambusta, cum aqua illita auxilio sunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque uirus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præstat ne concipiant, ante coitum ori uuluæ inditum: partus quoque extrahit. gingiuis, si caro excreuit, vuis ac tonsillis accommodantur: ori, auribus, & uerendis, cum melle illinuntur.

Aluminũ cõsideratio.

TAMETSI scripserit Dioscorides plurima esse Aluminis genera; non tamen plura, quàm tria hoc loco statuit recensenda, nempe scißile, rotundum, & liquidum: quòd fortaßis suo tempore ijs tantùm uterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quanuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod uulgò uocant Alume di rocca: squamosum, quod uulgò dicunt Alume scagliolo: item è uini fæce confectum: necnon illud, Catinum ijsdẽ uocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen legitimum scißile non est, etsi iandudum cum cæteris rei metallicæ studiosis crediderim scißile alumen nil aliud esse, quàm quod uulgò officinis uocatur Alume de piuma. Sed hoc (ut postea dicetur) nil aliud nunc esse censemus, quàm lapidem amiantum: quòd gustu non sit adstringenti, sed acri, quòdq; igne nunquam comburatur, quod est amianti lapidis proprium. Legitimum alumen scißile Pisis misit ad me hoc anno clarißimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioscorides, & gustu admodum adstringens. Quo postea factum est, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non esse scißile.

Brasauoli opinio reprobata.

Cæterùm Brasauolus de alumine disserens in suo simplicium medicamentorum examine, nil aliud liquidum esse contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet uiro eruditißimo, uariat opinio nostra. Nam quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tolfam per biennium moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Augustinus Chisius opulẽtißimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla sanè mihi fuit facultas tum uidendi, tum etiam discendi, quo artificio, quáue ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè testari possum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq; non reperiri, sed lapideam: quinetiam non exponi æstiuis solibus exiccandam, ut putat Brasauolus, quod sic (ut ipse inquit) scripserit Plinius liquidum fieri & addensari.

Aluminis rupei faciendi ratio.

Fit itaq; Rupeum alumen ex durißimo quodam lapide, cuius duo obseruauimus genera: alterum durius, & rufescens: alterum uerò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem seruat & crystalli instar translucens conspicitur. Alterum uerò contrà rufescit, & maiore acrimonia pollet, uisiturq; sordidius. Expetitur candidum sericeorum staminum infectoribus: item ijs, qui præstantiora lanarum uellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi foßorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex ualidißimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisq; ingentibus, partim acutißimis cælis, cuneisq; hunc lapidem frangunt, lacerant, scindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcarijs similes, ubi ualidißimis ignibus, eo sanè modo, quo calx, nocturno præsertim tempore inurũtur duodecim, aut ad summum quatuordecim horarum spatio: quippe si diutius urerentur, cuncta aluminis materia inaresceret. Postquàm autem refrixerint, plaustris in amplißimas areas sub dio, & solibus eos comportant, ibiq; in planos componunt aceruos, hortorum toris persimiles, sed longè, lateq; grandiores, latiore fundamento, quàm uertice. Compositis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ utrinq; continuò excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibusdam excauatis instrumentis, è ligno conflatis, ijs perquàm simiibus, quibus nautæ suis è scaphis aquam eximunt; id tribus, aut quatuor uicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affusione, perusti lapides usqueadeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ similem, permutentur: quod tamen non fit, nisi aqua perluantur, ad trigesimum sextum, aut quadragesimum usque diem. Excauãt præterea ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq;, quas caldarias uocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodum capaces, & super amplißimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacem prius extructam undiq; operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadam pertinaci undiq; circumlitæ. Has itaq; aqua replent, aquæductibus eò deducta: deinde in subsidentem fornacem, ualidißimum succendunt ignem, ut demissa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ alueum conijciunt. Astant utrinq; bini robustißimi artifices, qui ueluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (palas uocãt) continuò immissam terram aquæ commiscent, quousq; aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde terræ recrementum, instrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, & per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ riuulum proijciunt aliò deducẽdum. Quo facto iterum nouam superindunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes. quod tandiu prosequuntur, quousque intelligant aquam tantum aluminis materiæ sibi asciuisse, quantum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, ut si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inherescens adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinq; digitorum craßitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (sic enim uocant decoctum) à quo seceßit alumen, ijsdem aquæductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defæcatumq; sit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam

ferreis,

ferreis, ligneisq; instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq; eximunt, & exemptum in uimineas fiscellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in aceruum domibus asseruant, salis modo. Ex his itaque omnibus apertissimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem asserit Plinius libro xxxv. capite xv. fieri liquidum ex aqua limoq;, hoc est terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æstiuis solibus maturari. probari autem quod lympidum lacteumq; fit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallumq; referat, quàm lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit, ut non modò à Brasauolo dissentiam; uerùm etiam à Fuchsio uiro alioqui citra controuersiam doctissimo, necnon à Cornario, quòd hic in commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, ille uerò primo de compositione medicamentorum libello, quem nuper edidit, Brasauolum fortasse utrique secuti, nulla dubitatione scripserint, Rupeum alumen, quòd uulgò uocant Alume di rocca, esse liquidum Græcis uocatum. Verùm enimuero liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me misit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atque diligentissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis dissident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentissimè acceptam refero, & quas possum ago gratias. Scio tamen ijs ingentes deberi, qui ut ipse sua inuenta cum alijs quoque communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quodq; manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptioni notis omnibus respondens, adeoq; adstringens, ut nunquam meminerim medicamentum aliquod degustasse, quod gustui tantum adstrictionis relinqueret. Porrò quod rotundum Græci uocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuccharinum appellant; ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum; cùm tamen non inueniatur rupeum ueteribus cognitum fuisse, cur eorum iudicio subscribam non habeo. præsertim quòd legitimum nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiusdam plantæ cinere, chali Mauritanis uocatæ, conficitur ad uitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos uulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi scripsimus) in litoribus maris, salso admodum sapore. Cæterùm quod ex uini fæce paratur, fit conformatis è fæce panibus, deinde sole siccatis, & igne tandiu perustis, quousq; candorem conceperint. Postremò Squamosum (sic enim uoco alumen illud, quod uulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & uitri modo pellucidum, quem quidam falsò specularem appellauit, quòd fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem. nos Asini speculum dicimus. Hunc itaque in ignem conijciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dissilitq; in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, eiusq; induit speciem. Quamobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis puluis nõdum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in uino austero potus: exustum enim non probauerim, quòd gypsi specie induta, sumentes strangulet. Aluminum uires paucis perstrinxit Galenus libro ix. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi uehementissima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est alijs aluminum generibus, quod uocatur schiste, hoc est fissilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et libro quarto de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera satis exiccant generosè adstringentes: quare nemo solis ijs ad ulcera utatur. hæc Galenus. Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contrà uerò qui contendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni authoritate freti. quippe qui libro IIII. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterq; expendantur aluminum quoruncunque effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscurè excalfaciat, quemadmodum chalcanthum, chalcitis, & misy: quæ cùm ualenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maximè excalfaciunt, ut idem testatur Galenus libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit. Quin uerò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet afferendis de sensu mendacijs, cùm alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atque adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud saltem chalcitis, chalcanthos, & misy, quæ ualenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum si prolixa quædam nugentur, seipsosq; nonnulli fallant, cùm de manifestò apparentibus, uerum fateri non audent. Et libro IIII. de compositione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit, his uerbis. Porrò diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptissimum est: ualde nanque siccat, etsi modicè mordeat. Enimuero id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam unà habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræsentat. Quin & alumen quodlibet ulcera satis exiccat generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palàm est, etsi Galenus libro IIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida; non tamen eum inter ea recipisse chalcanthum, chalcitin, misy, diphryga, æruginem, & alia quædam, ut alumen omne genus: præsertim quòd facilè compertum habeam, aluminis cuiuscunque stillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, sed etiam metalla.

Alumina cognita.

Aluminũ uires ex Gal.

Opinio quædam diluta.

Θεῖον. SVLPHVR. CAP. LXXXIII.

SVLPHVR optimum existimatur uiuum, quod apyron uocant, nitedulæ modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod uiret, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extussientibus in ouo sumptum, aut suffitum: præterea partus usti nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros ungues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax est: vitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita resina, medetur: cum aceto uerò, draconis marini, scorpionisque plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbum emendat, inspersum fronti cochlearis mensura, aut in sorbili ouo sumptum. Facit ad grauedinem, & destillationes: sudores quoque conspersum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, suffiti nidorem raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem vndecunq; sanguinem sistit. Contusis auribus, cum vino & melle illitum, medetur.

Sulphuris cõsideratio.

SVLPHVR *tam sponte & per se nascens, quod uiuum appellant, quàm arte in fornacibus factum, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus unus tantùm color. quippe aliud uiride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, uiuum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius uerò cùm frangitur, subluteo, nitedulæ modo splendens, ut Dioscorides inquit: ijsdemq; oritur locis, ubi factitij uena foditur. Est autem Sulphur fossitium medicamentum è pingui quadam terræ substantia prognatum, ut in compluribus uisitur locis, quæ impensè calida sit, & sicca: adeò ut à chymistarum authoribus, igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant id ij masculum semen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum sit, & siccum, quinetiam pingue (ut diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flammæ ignium modò; sed prunis quoque admotum, statim accenditur, nec unquam accensum extinguitur, quousq; pinguis, & oleosa eius substantia in uniuersum igni absumatur. Verùm enimuero etsi præ se ferat Sulphur temperamentum non obscurè calidum, & siccum; non tamen credendum fuerit tam puram, synceramq; id esse materiam, ut per se tantùm consistere queat. neque etiam cogitandum, ei non esse necessarium, ut sibi humiditatem asciscat, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista quælibet exposcunt. Id enim nobis indicat eius uelocissima, ac facillima diffusio, cùm statim igni admotum colliquescat, metallorum modo.*

Sulphuris faciendi ratio.

Foditur aperto undique cœlo, non autem in cuniculis, & subterraneis specubus. In his nanque tum uehementi calore, tum fœtidissimo terræ halitu, fossores illico deperirent. Porrò effossa Sulphuris uena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydrijs non absimilibus, longo ab ore dependente rostro, intus uacuo, ac in humum spectante, uitrei pilei instar, quo stillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus sulphurea uena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, stipanturq; tenacissimo luto, creta, & equino stercore composito, ne tantillum quidem expirare possit sulphureus uapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in superiorē cratem firmantur, eodem luto undique stipata, adeò ut ignis flamma, qui in infima accenditur crate sub fictilium fundo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad hæc fictilium rostrum in aliud uacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentissimè circumlinunt, obducuntq; maximè. Demum ignem succendunt sub fictilium fundo, cuius ui depuratum sulphur in sublime fictilium fertur, & per rostri concauitatem in uacuum sibi adnexum descendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alijs uasis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum.

Sulphuris uires ex Gal.

Sulphuris uires memoriæ prodidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sulphur omne trahendi uim possidet, estq; temperamenti calidi, atque essentiæ tenuis, adeò ut ad multa uenenatorum animalium resistat. Siquidem ego aduersus pastinacam marinam, & draconem sæpenumero eo sum usus, & cùm id piscatores quosdam docuissem, reuerso post aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Vsus eius est, ut et siccum ictui inspergatur medicamentum, & cum saliua mistum: nam cùm & hoc excogitassem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturum excogitaui. Docebam enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cum oleo ueteri, & melle, & resina terebinthina usuros. Et sanè horum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non rarò hoc medicamento cum resina terebinthina sanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, absq; ut in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, mistam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Galenus inquit libro VI. capite II. de compositione medicamentorum per genera, in compositione emplastri διὰ σκίλλης, Sulphur tanto calore præditum est, ut ubi diutius inhæreat, procul dubio exulceret.

Κίσσηρις. PVMEX. CAP. LXXXIIII.

PVMICIS probatio, ut magnopere leuis, spongiosus, scissilis, nec arenosus, item teri facilis, & candidus. Crematur flagrantissimis carbonibus obrutus, & ubi canduerit, extractus, uino restinguitur odorato: iterumque incensus, restinguitur: & tertia ustione exemptus, & per se refrigeratus,

ratus, ad usus conditur. Vis eius adstringere, gingiuas abstergere. purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet ulcera, & ad cicatricem perducit: excrescentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori crustam obducit: auellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem urceum uini pumicem iniecerit, feruorem statim sedari.

Pumicis consideratio.

PVMICEM ambustum esse lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ uisceribus genito, è sulphureis uaporibus, & bitumine, quo quàm plurimi referti sunt montes, eoq; præsertim, quod Græci pissasphaltum dicunt. Pumicis uires duobus locis reddidit Galenus libro nono simplicium medicamentorum, ubi de eo primùm ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, et ipse eiusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, uelut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornacium est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq;, quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad usus smire. Secundo autem loco idem de pumice disserit his uerbis. Pumicem si inter metallica recenseas, calumniabuntur, quibus animus prurit accusandi libidine: etsi inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multò minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim ustionem non expertus, partim etiam ustus, quando uidelicet alijs omnibus combustis similiter substantiæ efficitur tenuioris. Cæterùm ustione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rursus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare, non tantùm facultate; sed etiam asperitate, uelut etiam si smirin, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipsa splendorem afferunt, fortè utroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua deusta dentes splendidos efficiunt.

Pumicis uires ex Galeno.

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAL fossilis efficacior est. communiter, si est candidus, calculis uacans, & perspicuus, densus, æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò ualidissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquàm vtilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit. sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine vindicat. Admiscetur medicamentis psoras abstergentibus. excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæterasque carnis extuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonsillis, vuæque cum melle tostus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis vlcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini semine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerasten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus vesparum ictus, & teredines, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo vitulino: furunculos, cum vua passa, aut suillo adipe, aut melle discutit: testium tumores, cum origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita vt vinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad sugillationes in facie ex melle. contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto. ignes sacros, & vlcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusque prunis, vsquedum efferuescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subijciunt, vsquedum eius crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo vri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, moueturque, donec iam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPVMA. CAP. LXXXVI.

SPVMA salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum. cui uis eadem, quæ salis.

Ἅλμη. MVRIA. CAP. LXXXVII.

Mvria effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis infunditur, etiamsi nome intestina corripit: & ischiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ vsum præstat.

Ἁλὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

Flos salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis uirus olet, gustuque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleo resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacoëthe uocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesque tollit. Emplastris, unguentisque coloris causa, ut rosaceo, miscetur. Sudorem cit, aluum turbat, in uino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componũtur. Et in uniuersum acris est, & feruentis naturæ, ut sal.

Salis omnis generis consideratio.

Sal, quo frequentißimè in omnibus ferè cibis utimur, & sine quo uiuere nescimus, quo item ad annos asseruantur carnes, pisces, aliaq; complura, nullis sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, foßilisq; reperitur. Marino utitur uniuersa ferè Italia, exceptis Calabris, qui foßitio quàm pulcherrimo abundant. quo etiam utitur uniuersa Pannonia. In Germania hauritur è salsis quibusdam fontibus, quorũ aqua diu ignium ui excocta in salem cogitur. Foßitium officinæ Arabes secutæ salem gemmæ uocant. Huius fodinas uidimus apud Calabros agentes, loco, qui uulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur, translucidus crystalli modo. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec dißilit, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustrem hactenus non uidimus, nec fluuiatilem. quanquam Plinius libro XXXI. cap. VII. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè testantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunq; pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstiuis solibus, totumq; stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantum inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atq; non gleba est. Sunt etiãmnum naturales differentiæ tres. Nanq; in Bactris duo lacus uasti, alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Citium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, dein sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo ueluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicuti Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapicidinarum modo ceditur renascens, maiusq; regum uectigal ex eo est, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & è terra, ut palàm est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnũ glebis, quas micas uulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosq; maßis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus rex cùm castra faceret. Quo exemplo postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ sitientia, usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Hactenus de sale Plinius.

Sal Ammoniacus.

Cæterùm Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nos conuehi desijt: quippe factitius, adulterinusq; est, qui paßim in seplasiariorum officinis uenditur, plerunque è Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodã concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non equidem uideo, præsertim cùm Germania, unde Venetias conuehitur factitius, camelos non habeat. Seplasiarij, pariterq; chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durißimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum usum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur supposititio, quod seplasiæ zuccharum candidum uocant. Veruntamen animaduertendum est, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortaßè secutus, concretum natura saccharum salem Indum appellant; non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius est autor) in Oromeno Indiæ monte lapicidinarum modo foditur ingentibus glebis. proinde dicebat Mesues de sale Naphthicum, & Indicum, cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorum bellicorum

pulueribus

pulueribus expetitum, uulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumescitq; pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cauitates replent. quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstiuis caloribus, in salem album concrescant. Muria porrò, qua innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam ueteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neque plura quod scribam habeo, quàm quæ à Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens. Salinarum synceritas summam facit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisq; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, ueluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto inuenitur, uideturq; Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porrò color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germaniæ salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet. uulgò appellant Morello di sale. Salis meminit Galenus tum inter fossitia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur libro IX. & XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sal eiusdem generè facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est, & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non euenit. Porrò eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate uidelicet aquis æstu exijs absumptis, cuiusmodi est Tragasius non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole uidelicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasiæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem siquis librum diligēter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat, simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipso unum modò saporem exuperantem expressè sit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, uti sal. Nam hìc quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiamq; tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum, & compactum est, ceu lapidibus, ea ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, uerùm in ijs, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse. quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: uerùm quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal ustus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hactenus de sale Galenus.

Salis uires ex Galeno.

Νίτρον, ἀφρόνιτρον. NITRVM, SPVMA NITRI. CAP. LXXXIX.

PRAEFERTVR nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur. secunda est Aegyptia. quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim, & ustionē salis habet, tam nitrum, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, uti ruta, uel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut uino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex asinino adipe, aut suillo medetur. resinæ terebinthinæ admistū furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem uisus cum melle succurrit: & uenenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: ijs uerò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: ijsque qui cibum non sentiunt, utiliter obducitur: opisthotonisq; iam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus urunt, subiecta prius testa noua, donec incandescant.

NITRVM, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis usus, diu sanè est, quòd ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant Salnitrum uocatū, quo ad tormentorum bellicorum pulueres utuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separāt, uerum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. XXXI. cap. X. ubi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri

Nitri, & spumæ nitri consideratio.

nitri

nitri natura, non multũ à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palàm est & medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturã, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ uerò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in Clytis Macedoniæ, quod uocant calastricum, candidum, purumq;, proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam cõpertum est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq;, ut densari est cœptum, rapitur, ne resoluatur in nitrarijs. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad scabiem animalium utile. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse, potariq;, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad alia tantùm sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq; omnes. Magnus & nitro usus, qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptijs: nam circa Naucratin, & Memphin tantùm solebant esse. Circa Memphin deteriores: nam & lapidescit ibi in aceruis, multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex ijs uasa. Necnon frequẽter liquatum cum sulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq;, quæ inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cum ros cecidisset, prægnantibus nitrarijs, sed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis etiamsi caderet. Alij opinmentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos Calycas uocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in uasis picatis, ne liquescat. Vasa quoq; ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimum, & quàm maximè spongiosum, fistulosumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facilè resoluitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem uehementem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri usus Salnitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundum non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam persuasum uelim, ut medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absque noxa imponi possit. Et quanuis contrarium asserant, scriptisq; tradant Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt; non tamen credo, hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, ut alijs suaderent salnitrum tutò assumi posse, cùm prima charitas (quod dictum frequenter usurpant) incipiat à se ipso. Nitri meminit Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic inquiens. Nitrum dictum est suprà in medio esse aphronitri, & salis uirium: cæterùm ustum propius ad aphronitrum accedit, utpote exustione tenuius redditum. Desiccat itaq;, & digerit, & si intrò in corpus sumatur, secat, & extenuat crassos lentosq; succos potentius multò quàm sal. Aphronitrum uerò nisi grauis urgeat necessitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum stomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo uti assolet, & semper profuisse probatum est. Cæterùm nitro usto, simul & non usto, & multò etiam magis eius spuma, & nos in talibus uti consueuimus. hactenus Galenus. Qui tamen uidetur ijs, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuersa non sint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato disserit, uulgata exemplaria habent. ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc est. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet uitium, ut quæ ἀφροῦ νίτρου, hoc est, à spuma nitri, duabus uocibus legenda sit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed utrunq; à spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici ætatis nostræ celebres, doctissimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, siue aphronitrum spuma nitri non sit, quid aliud sit, ingenuè fateor me ignorare: neque id alius, quod sciam, hactenus explicauit.

Monachorũ error.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Τρὺξ. FAEX. CAP. XC.

Eligenda Fæx maximè à uino uetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Fæx aceti uiribus longè acrior est. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui noua testa igni largo urant, usquedum penitus incendatur. Alij uiuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimæ ustionis, ut aërio nitore inalbescat, linguamque tactu urere uideatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei supra modum urens, & abstergens. vlcera ad cicatricem perducit, adstringit, uehementer exest, siccatque. Sed recenti vtendum est, quoniam celeriter exanimatur: proinde non nisi in reconditorio, & vase aliquo reponi debet. Lauatur ut pompholyx. Quæ ustionem experta non est, tumores & per sese, & cum myrto cohibet. ventris, stomachique fluxiones illita sistit: mulïebre profluuium imo uentri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, suique lactis impatientes,

impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata uerò, ungues ſcabros cum reſina auſert. Addito lentiſcino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut ſpodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abſtergit.

Fæcis, & tartari dictu cōſid. & uires.

FAEX *uini uulgaris notitiæ eſt, quin & ipſius adurendæ ratio nota, ijs præſertim, qui ex hac alumen, quod uocant fæcis, conficiunt. Porrò uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, cruſtæ lapidoſæ inſtar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obſcurè ſubducit. Proinde nō deſunt, qui ſibi adſtrictam aluum cient, hauſto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito maſtiches momento, & ſaccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex ſena, uel polypodij radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciant, diu ipſum in aqua decoquentes, atque ſubinde deſpumantes.*

Ἄσβεϛος. CALX VIVA. CAP. XCI.

CALX uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum teſtas igni condito, aut feruenti clibano, nocte dimittito: poſtera die, ſi candidiſsimæ fuerint, extrahito: ſin aliter, iterum urito, uſquedum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demerſæ fuerint, in fictile nouum conijcito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquieſcere ſinito: mane eam extrahens, ubi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è uili, & fuſaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & cruſtas inducens: quibuſdam alijs immiſta, ut adipi, oleo, concoquendi uim aſſumit, mollit, & diſsipat: ulcera ad cicatricē perducit. Efficacior exiſtimatur recens, nec aſperſa aquis.

Calcis conſideratio.

CALX, *cuius paßim uſus ad ædificiorum muros ſtruendos, nota omnibus eſt. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, oſtreorum, ouorumq́; teſtis. Non deſunt tamē, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplaſtris admiſceant, eam primùm demergentes in aquam, uſquedum prorſus diſsiliat, ac ſubinde lauantes diebus pluribus, affuſa ſæpius recenti aqua pluuiali, uel fontana. Valet enim ſic elota ad contumacia ulcera, quòd abſq; morſu ualenter ſiccet. Ob id itaq; unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaq; præſertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodeſt ad ambuſta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius roſarum ſtillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum exiſtimantes.* *Calcis uires ex Galeno.* *Calcis uires deſcripſit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Calx, uiua quidem, quæ ἄσβεϛος Græcè dicitur, uehementer urit, adeò ut cruſtam efficiat: extincta uerò protinus etiam cruſtam molitur & ipſa: at poſt diem unum, aut alterum minus urit, minusq́; inducere cruſtam poteſt. At uerò temporis progreſſu prorſum nec cruſtam quidem gignere queat, tametſi etiamnum calfaciat, carnemq́; liquet. Porrò ſi lauetur in aqua, ſuam mordacitatem exuit, efficitq; nuncupatam κονίαν, hoc eſt lixiuium: at ipſa abſque morſu reſiccat. Ac ſi bis, terq; aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers conſtituitur, ac ſtrenuè abſque mordacitate exiccat.*

Γύψος. GYPSVM. CAP. XCII.

GYPSVM uim habet adſtringendi, obſtruendi: ſanguinis eruptiones, ſudoreſque cohibet. ſed potum, ſtrangulationis modo iugulat.

Gypſi hiſtoria.

GYPSVM *quid ſit, nemo eſt qui neſciat. Abundat gypſo uniuerſa ferè Hetruria, ibique commodè frequenterq́; expetitur cæmentarijs ad ædium fabricas. Fit gypſum è quodam candido lapide, in laminas facilè ſciſsili: qui tamen non longa ignium ui torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad ſummum quinque horarum ſpatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præſtantiſsimum eſt recens: nam diu aſſeruatum, aquæ immiſtum ægrè lapideſcit, ac coit. Fit etiam Gypſum è ſpeculari lapide, qui Græcis σελανίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uaſorum genera conficiuntur. Hunc alabaſtrum appellant, ſed perperàm.* *Gypſi uires ex Galeno.* *Gypſo uires reddidit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, ita diſſerens. Gypſum & ipſum ad communem omniū terrenorum, lapidoſorumq́; corporum facultatem, qua deſiccare dicta ſunt, inſuper hoc adiunctum habet, quòd eſt facultatis emplaſticæ. Vnitur enim ipſum ad ſeſe, & cogitur, lapideſcitq; maceratum. Quamobrem ſiccis medicamentis, quæ ad ſanguinis eruptionem accommodantur, commiſcetur. Nam ipſum per ſeſe lapidoſum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, dilueréq; illud excogitaui, tenui alboq; oui liquore, quod ad ophthalmias utile eſt, admiſto quod in farina triticea eſt puluilli tenuiſsimi, qui in parietibus molendinorum reſidet. Excipere uerò, quòd ſic ſubactum eſt tenellis leporis pilis, aut qui perinde ſunt molles, expedit. Gypſum combuſtum non æquè emplaſticam uim habet: cæterùm tenuiorum eſt partium, & ualentius deſiccat. Quin & repercuſſorium eſt, maximè ſi maceretur oxycrato.*

Τέφρα κληματίνη. SARMENTITIVS CINIS. CAP. XCIII.

SARMENTORVM cinis vrendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo illitus, fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimit. Serpentium, canumque morsibus illitus ex aceto medetur. crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum uenena, cum aceto, sale, & melle.

Cineris omnis uires ex Galeno.

CINIS omnis quid sit notius est, quàm ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in uniuersum differens Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cinis combustorum lignorum reliquiæ sic nuncupantur, compositæ ex contrarijs tum qualitatibus, tum substantijs. Habet enim in se partim terrenum, partim uelut fuliginosum, quod Græcè dicitur æthalodes, siue lygniodes, siue quomodocunque quis appellare uolet: atque hæ sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unà asportantur, atque abeunt. Quod uerò reliquum est, terrenum est, infirmum, & morsu carens, calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate uariatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere uim prodiderit, cùm ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, utpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: uerùm plena succo ualido tota sit, eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiq; me quandoque, cùm aliud ad manum non esset medicamen, per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & utroq; differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò est acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, uelut in cinere tithymalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterùm tenuioris essentiæ, quàm qui ex lignis fit: nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, uelut naturæ igneæ, quod uocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis terue lauetur. Cæterùm si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis sermo habebitur.

Ἀλκυόνιον. ALCYONIVM. CAP. XCIIII.

ALCYONII quinque esse genera compertum est. Vnum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, item tetri odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & leue, odorem algæ referens. Tertium vermiculi forma, & colore magis purpureum, quod Milesium quidam vocant. Quartum succidis velleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen vocant. Duo priora in fœminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium ijs, qui difficili vrina uexantur, aut arenulas in vesica colligunt, idoneum est: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vstum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Postremum dealbandis dentibus aptum est. in alia smegmata, psilothraque assumitur, cum sale mistum. Si quisquam alcyonium cremare velit, cum sale in crudum fictile mittat, & oblinens vasis spiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad vsus recondat. Lauatur ut cadmia.

Alcyonij historia, & consideratio.

ALCYONIVM (ut Plinius est author libro XXXII. capite VIII.) fit in mari ex nidis, ut aliqui existimant, alcyonum, & cæicum: alij ex sordibus spumarum crassescentibus: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius, spongiæ putri simile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Milesium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile est. hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, silentio præterijt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius scribit, sed quòd alcyones super illud marinis undis simul congestum nidificent. Quorum sententiam magis probandam censemus. Alcyonium officinæ Spumam maris uocant: quòd sic idem uocent Arabes, Dioscoridem secuti. quippe qui scripserit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc est, maris spumam uocari. Cæterùm rufum Alcyonium corallij instar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidosaq; materie, Venetijs primùm uidimus. Quartum uerò reperimus copiosum in Tergestino litore uelleribus simillimum, album, ac leuissimum. Piscatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & uulgò appellantur Garuse, nidum esse affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in seplasijs inuenitur. Porrò in hoc capite in uulgatis Dioscoridis exemplaribus nonnulla (ut planè suspicor) uerba desiderantur, cùm de uiribus quarti alcyonij nihil in ijs scriptum legatur. Auget suspicionem Oribasius, cuius lectio hoc loco habet. τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, hoc est. Quartum, & postremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioscoride transcribens, utriusque speciei meminit.

Locus Diosc. suspectus.

De Alcyonijs disserit

diſſeruit Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerùm aliud alio non parum plus minusq́;, & in his ipſis, quæ diximus, ſecundum partium eſſentiæ totius tenuitatem. Eſt autem eorum unum denſum, & graue, odoris praui: olet enim piſces putres, ſpongiæ in ſpecie ſimile. Secundum uerò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens ſimilem phycijs. Aliud tertium uermi ſimile eſt ſpecie, colore purpureo, conſiſtentia molli: uocant id Mileſium. Poſt quæ quartum ſecundo quidem iam poſito ſimiliter & leue, & rarum, uerùm lanis ſuccidis ſimile. Denique & quintum extima ſuperficie læui, cæterùm interna ſubſtantia aſperum, nullius odoris, guſtu tamen apparens acre: & ſanè omnium alcyoniorum eſt calidiſſimum, adeò ut & pilos urere poſſit. Itaq; cùm duo prima lichenas, alphos, pſoras, lepraſq; adiuuent, præterea cutem ſplendidiorem competentia uirium efficiant, idem præſtare non poteſt hoc ultimo loco poſitum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat ſummam extergit, ſed etiam excoriat, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recenſuimus, omnium eſt tenuiſſimum. Itaque uſtum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen eſſentia. Quartum autem eiuſdem cum hoc ſpeciei uires obtinet, uerùm haud parum imbecilliores.

Alcyonij uires ex Gal.

Ἀδάρκης. ADARCES. CAP. XCV.

Fit in Cappadocia, quod adarces appellatur. Eſt autem tanquam concreta ſalſilago, humidis & paluſtribus locis ſiccitate emergens, & arundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Aſij ſimilis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantùm cauo proxima, ut uideri poſsit lacuſtre alcyonium. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & uitia cutis in facie, & ſimilia, accommodatur. Et in ſumma uis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & iſchiadicis prodeſt.

Legitimam Adarcen, quæ Dioſcoridis, & Plinij placitis reſpondeat, hactenus non uidimus, etſi in Italia naſci tradidit Plinius libro XVI. cap. XXXVI. Quam poſtea libro XXXII. cap. XII. uocauit calamochnum, ſic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus Latinè adarca appellata. Naſcitur circa arundines tenues, è ſpuma aquæ dulcis, ac marinæ, ubi ſe miſcent. Vim habet cauſticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. hactenus Plinius. Porrò uerò eos hallucinari crediderim, qui ſibi perſuadent id eſſe Adarcen, quod uulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm naſcitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens uiſitur, ſed in ſicco reperitur litore, undis ſimul cum alga proiecta, pilæ omnino ſimilis, quæ in lactentium hædorum uentriculis, ex exuctis unà cum lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hæc, quantum guſtauerim, nec acris, nec cauſtica (ut Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod ſciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, referens quæ Crito ad conſeruandos, augendos, itemq; à defluuio præſeruandos capillos ſcripſit. Vbi cùm interpres Cornarius uir alioqui doctiſſimus, ignoraſſet quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλασσίαν, fortè ſuſpicatus, locum hunc in Galeno eſſe deprauatum, ſpongiam marinam perperàm interpretatus eſt: quandoquidem lectio illa uera eſt, & uertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchſius doctiſſimè adnotauit in ſuis de compoſitione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepſicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi ſic habet. Pilæ marinæ, quæ reperitur in mari rotunda, ut lana congeſta. Cæterùm Adarcæ uires retulit Galenus lib. XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens. Adarcion aliqui maſculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, eſſentia quidem ſua uelut ſpuma eſt aquæ ſalſæ concreta, circa arundines, & farragines concreſcens. Acerrimũ hoc eſt, ſimulq; calidiſſimum medicamentum. proinde & per ſe inutile eſt, uerùm commiſcetur ijs, quæ uim eius retundunt, itaq; fit admodum utile in ijs affectibus, qui excalfieri poſtulant. idq; foris impoſitum, nam intrò in corpus ipſum ſumere eſt impoſsibile, nimirum ob uirium uehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina ſphera plurimum facie, & uiribus differre.

Adarcæ conſideratio.

Cornarij lapſus.

Adarcæ uires ex Galeno.

Σπόγγοι. SPONGIAE. CAP. XCVI.

E' spongiis alias mares appellauere, tenui fiſtula, ſpiſſas: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, ut alcyonium. Recentes ſine pinguitudine uulnerariæ ſunt, & tumores reprimunt. recentia uulnera ex aqua poſcáve cõglutinant: veteres ſinus ex decocto melle iungunt. Vetuſtæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, ſi penicilli modo adigantur, occluſa ulcera, calloſque laxant. Siccæ recentes, & uacuæ, ſenilia vlcera, & que fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impoſitu ſiccant. ſanguinis profluuium ſiſtunt. Crematarũ cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abſtergere, aut adſtringere opus eſt. Vtilius in oculorum medicamẽtis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem ſanguinem ſiſtit. Candidæ cura fiunt, è molliſsimis recentes per æſtus tinctæ ſalis ſpuma, quæ petris cohæret: inſolantur inuerſæ, hoc eſt, parte caua ſurſum ſpectante, & qua abſciſſæ fuerunt, deorſum. Si uerò æſtiua ſerenitate ad lunam ſternantur, perfuſæ ſalis ſpuma, aut maris aqua, maximum candorem referent.

Spongiarũ historia ex Aristotele.

SPONGIARVM genus (inquit Aristoteles libro v. capite xvi. de historia animalium) triplex statuitur: nam aliæ raræ, aliæ spissæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, & spississimum, & ualidissimum, quod galeis ocreisq; inseritur, eoq; minus ciere strepitum posse notatum est. genus hoc inuentu perquam rarum est. Quæ autem in genere illo spisso prædura sunt, atque asperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus, lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum est, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur. quod certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipsum adnexum haurir. Imbecilliores propterea sunt spissæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæsu innituntur. Sensum etiam spongijs esse aiunt: argumento quòd ad euulsoris accessum contrahuntur, ita ut euelli difficile sit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasq; urget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronam incolunt. Narrant tamen procul dubio bestiolas quasdam uelut tineas, lumbricósue, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atq; alij: quas & euulsis spongijs, pisciculi saxatiles deuorent, qui uel radices absumunt totas, quæ inhærentes saxis remanserint. Si euenerit fortè, ut spongia abrumpatur, residuo item renascitur, et completur. Magnitudine amplissima solutæ illæ, & raræ spongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollissimæ quæ spissæ: nam achilleæ torosiores ijs constant. Omnino quæ altis, tranquillisq; insunt gurgitibus, mollissimæ sunt: flatus enim, ac tempestates spongias quoque, ut cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impedunt. Quamobrem spongiæ Hellesponti spissæ, ac duræ sunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; fert. Differunt inter se mollitie, duritieq;. nec calorem immodicum spongiæ patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putrescant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, uiuisq; nigricans est. Adhærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quædam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extenta subesse radicibus earum uidetur. superne autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at uerò quaterni, aut quini patent, per quos pasci existimantur. Hactenus de spongijs Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongijs historiam acceptam referre potest, quam libro ix. cap. lxv. scriptis tradidit.

Spongiarum uires ex Gal.

Spongiarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. xi. simplicium medicament. his uerbis. Spongia usta acris est, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: cùm uerò res posceret, bitumine in primis imbuebat, sin eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus sanguine profluentibus etiámnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongiæ ustæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterùm spongia ipsa noua per se, non sicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτόν, id est, carpinatum uocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos excipiat, sed etiam manifestè desiccat. Id quod scies, si ea sola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuersitate uidelicet corporum, uti est antè dictum. Glutinabit siquidem ea similiter atque medicamenta, quæ uocant enæma. At si non noua sit, sed usui accommodata, palàm cognosces, quantum à noua superetur, siue uulneribus eam imponas siue aqua proluens, siue oxycrato, siue uino. Nec mirum est, cùm in spongia noua seruetur etiámnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atq; hæc quidem præstare potest, cùm etiámnum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiamsi nunquam usui accommodata sit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè desiccare potest.

Κοράλλιον. CORALLIVM. CAP. XCVII.

CORALLIVM, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus, duratur statim atq; emergit, tanquam offuso aëre protinus concrescat. Plurimum inuenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubens, colore antherici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili usquequaque concremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, uitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat mediocriter: excrescentia coërcet: oculorum cicatrices abstergit: vlcerum caua, & cicatrices explet. Contra sanguinis reiectiones magnopere efficax est: vrinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem absumit. Quod antipathes uocant, corallium esse arbitrantur, specie tantùm distans. Est autem colore nigro, arboris figura, ramosum magis. Vires supradicti habet.

Corallij consideratio.

CORALLIVM, quo usqueadeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæq; puellæ, quibus non gestentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs suspensa, quo item utuntur fœminæ in templis ad suas preces numerandas, in Tyrrheno, & Siculo expiscantur mari. Cæterùm etsi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioscorides; reperitur tamen quod niuei sit candoris in ijsdem pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderosumq;, sed leuius ac rarius, & spongiarũ modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus est maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius libro xxxii. cap. ii. ubi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in Corallio: nanque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem et in rubro mari, sed nigrius. In Persico uocatur Iace. Laudatissimũ in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur et apud Grauiscas, et ante Neapolin Cãpaniæ, maximeq; rubens, sed molle, et ideo uilissimũ Erythris. Forma est ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius cãdidæ sub aqua, & molles.

& molles. exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiua, specie, atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si uiuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de causa corallium uocitatum interpretantur. Probatissimum quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, uel rursus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum uiris quoq; pretiosa est, quàm fœminis nostris uniones Indici. Aruspices eorum, uatesq; in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo. nunc tanta penuria est uendibili merce, ut perquàm rarò cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Quem tamen mirari subit, quòd tam facilè sibi persuaserit, corallum per se baccas ferre, quasi corna satiua specie atq; magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorũ monilibus cornis, ac cerasis similes uisuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima prius parantur: mox smyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum leuorem contrahunt, cùm ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circunquaque muscosa eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubescunt, uerùm inde artificibus tradita, deraso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antipathes uocari ait, primùm uidi ego Neapoli ebenum colore referens. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumq; præbetur. Corallium ædes (ut aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dẽtes commotos firmat, desquamatas gingiuas emendat, itemq; oris ulcera sanat. Potum dysentericos iuuat, seminis profluuium in uiris, nocturnasq; pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimit. Recensetur inter ea (Auicenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac uesicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex uino potũ, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius poto, tradunt lienem quoq; absumi. Sanguinem reijcientibus, aut excreantibus medetur. Cinis eius miscetur oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat, ulcera caua explet, cicatricesq; extenuat. Corallij meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmoptoicos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt.

Plinij lapsus.

Corallij facultates.

Λίθος Φρύγιος. LAPIS PHRYGIVS. CAP. XCVIII.

PHRYGIVS lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segmentis, ut in cadmia. Vritur autem uino optimo perfusus, uiuisque carbonibus obrutus: perflatur assiduè follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem uino restinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euanescat. Vis crudo, ustoq; adstrictoria, expurgans: vlceribus crustas quadantenus inducit: ambustis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

QVI mihi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hactenus neminem inueni. quippe cùm nec nostratibus medicis, nec lanarum infectoribus, ullo sit usui, ex Cappadocia ad nos deferri desijt. Plinius cùm ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiámnum expeti, tingendis tantùm uestibus commendauit. De huius lapidis uiribus disseruit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Pyritæ facultatem habere existimatur et Phrygius, quem uocant. Sed eo semper utor combusto quidem ad ulcera putrida, idq; aut ipso per se, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miscentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: ualidè enim desiccat, habens quiddam adstrictionis, simul & mordicationis. Dictum uerò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimiq; usus, quæ mistas in sese hasce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem.

Phrygij lapidis consid.

Phrygij lapidis uires ex Galeno.

Λίθος ἄσιος. LAPIS ASIVS. CAP. XCIX.

ASIVS lapis assumi debet pumicis colore, leuis, fungosus, item friabilis, scissiles uenas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos salsugo subflaua est, summo lapide insidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici simili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantùm mordet. Vim habet uterque adstrictoriam, & modicè erodentem. admistus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula discutit. Longè ualidior flos existimatur. De cætero siccatus flos uetera ulcera, & cicatrici repugnantia sanat. excrescentia cohibet: tetra ulcera, & fungis similia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & uiua calce. Prodest flos ex melle phthisicis linctu. Podagrici iuuantur, pedibus in solio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum crassitiem absumunt, cùm uice nitri in balneo sparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Asij lapidis consider.

Tametsi in commentarijs nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim; legitimum tamē nuper Tridento ad me misit Martinus Guidottinus seplasiarius diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorsus notis ac uiribus Dioscoridis descriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigam nominant. Est enim hic pumicis instar leuis, fungosus, friabilis, lutei coloris intercursantibus uenis. Hoc, quòd carnes absumat, utebatur antiquitas ad defunctorum sepulcra, ut absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent: ob idq; Græci appellauere sarcophagum. Quod manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται, id est, loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod sciam, ex interpretibus ita ut nos accepit: sed omnes ad aliud respicientes uocem σοροὶ puluerem uerterunt. In quo mihi planè non uidentur mentem Dioscoridis assecuti. Quam probè assecutus, nostræq; sententiæ adstipulari cognoscitur Plinius libro XXXVI. cap. XVII. ubi de lapide Asio sarcophago ita scribit. In Asso Troadis lapis sarcophagus fissili uena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem, exceptis dentibus. hæc Plinius. Cæterùm Asij lapidis historiam, & uires descripsit Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic inquiens. Est & alius lapis in Asso prouenienis, quem ob id ipsum Asion cognominant, non durus ut petræ. Siquidem color illi est, pariterq; consistentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuissimæ assimile, qualis in pistrinorum parietibus adhærere uisitur. Appellant hoc medicamentum petræ Asiæ florem. Est uerò & subtilium partium, ut sine morsu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra uerò, in qua nascitur, tametsi uim habeat illi similem, actionis tamen uehementia inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & uelut sale condita seruet; sed & quia hæc præstet absque uehementi mordicatione. Habet & salsedinem quandam in gustu hic Asiæ petræ flos: ut coniectura sit illum nasci ex eo quòd ros ex mari in petram residens, postea à sole desiccetur.

Asij lapidis historia, & uires ex Galeno.

ΛΙΘΟΣ ΠΥΡΙΤΗΣ. LAPIS PYRITES. CAP. C.

Pyrites lapidis genus est, à quo æs conflatur. Eligi debet æris similitudine, facilè scintillas edens. Vritur sic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufescat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioso melle perfusum deijciūt, & vbi ad fuluum colorem vergere cœperit, extrahunt: efflatoq; cinere, rursus madefactū cremant, donec æquabiliter assiccatus, friabilis reddatur: siquidē sæpe facies summa solùm vritur. ita crematus, siccatusq; reconditur. Si eloto opus sit, lauari debet, ut cadmia. Tam crudi, quàm vsti uis est excalfacere, abstergere, offusam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas discutere. Resina exceptus excrescentia in carne cohibet, sed calorem quendam, & adstrictionem parit. Ita ustum nonnulli diphryges appellant.

Pyritæ lapidis consid.

Lapidem, quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marchesitam uocant. Verùm quanquam uniuersi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari possunt; cùm tamen Marchesita appellata cæteris magis scintillet chalybe aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola uocatur Pyrites, tanquam cæteris præstantior. Foditur hæc in omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuersa, plerunque tamen (ut Plinius inquit libro XXXVI. capite XIX.) aureis scintillis, uel argenteis respersa. Gignitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu. quo fit, ut ferè semper reperiatur in montium cacuminibus, ubi auri, & argenti uena, in profundo delitescit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (ut chymistæ existimant) ex impurissimo sulphure, alijsq; inconcoctis partibus metallorum sit conflata: quamobrem fossores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt. Veruntamen quandoque Pyriten inueniunt, qui aurum, argentum, uel æs intra se continet. Idcirco rectè prodidit Dioscorides, Pyriten lapidis esse genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignorasset Albertus, omnem Marchesitam inutilem esse asseruit. Pyritæ uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Vnus eorum, qui ualidam facultatem possident, est & pyrites quem uocant. quo utimur digerenti emplastro admisto: adijcitur ei & schistos. Ab hoc medicamine, & pus sæpenumero, & consistentia grumosa in spatijs intermedijs musculorum nata, per halitum digesta sunt. Cæterùm ubi in usu uocantur lapides omnes admodum uehementer contusi, atque ad læuorem redacti sint oportet, similiter atque ea, quæ in ophthalmicas facultates admiscentur. Etenim nisi pollinis instar comminuantur, adeò ut in profundum corporum, quibus applicantur, subeant, assimiles manent istis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipsæ commiuiem omnium lapidum uim possident. Siquidem exiccant tumentem ex hydrope carnem, uidelicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur, tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & sistentes tum sanguinem, tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinanda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non sunt, ad hæc omnes sunt utiles, uelut & acres, quorum posterius mentionem faciam, ad detergendum, abstergendumq;, tum detrahendum, extenuandum, digerendum, ualenterq; siccandum, & colliquandum.

Pyritæ uires ex Galeno.

ΛΙΘΟΣ ΑΙΜΑΤΙΤΗΣ. LAPIS HAEMATITES. CAP. CI.

Haematites optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suopte ingenio æqualis, nulla sorde admista, nulloque zonarum discursu. Vim habet adstringentem, & excalfa-

ctoriam aliquantùm, extenuantemque. Oculorum cicatrices, & ſcabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore ſuffuſis conuenit. Bibitur contra difficultatem vrinæ, & fluxiones mulierum in vino: & ab ijs, qui ſanguinem reiecerunt, cum ſucco punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitijs apta. Vritur ut Phrygius, ſine vino duntaxat. Modus vſtionis eſt, ut modicè leuis fiat, & bullis quibuſdam intumeſcat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Denſam glebam, rotūdamque ſchiſti lapidis, cuiuſmodi ſunt, quæ eius radices vocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque ſi trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat. quòd ſi ita res ſe habet, reponunt: ſin minus, iterum obruunt, & ſubinde conſpicientes, periculum faciunt: ſiquidem in cinere diu dimiſſus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm ſciſsilibus venis: quippe in rectos uenarum diſcurſus refringitur. At hæmatites longè ſecus ſe in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites verò ſaturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambuſto. In Aegypto ſponte naturæ cum metallis enaſcitur.

Hæmatitæ lapidis conſideratio.

HAEMATITES lapis, quo omnes in uniuerſum medicæ officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarij fabri utuntur, uulgò uocatus Lapis, legitimus non eſt, de quo meminerunt Dioſcorides, & Galenus. Quippe hic factitius eſt, ex uiliſsimo uulgari Armenio bolo, alijsq; admiſtis impoſturis. Legitimus enim foſsilis eſt, & ſponte naturæ naſcens in metallorum cuniculis: qui fractus, ſanguinem colore imitatur; unde & nomen, cùm Græcis ſanguis αἷμα dicatur. Huic perſimilis eſt, quem Schiſtum uocant, cuius hiſtoriam, & uires ſtatim poſt hunc ſcribit Dioſcorides ob cognationis uinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, ſed in pluribus Germaniæ, & Boemiæ mōtibus, præſertim in Hercynia ſylua: quin & in Italia Brixienſi agro, ſed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis inſtar, quibuſdam inſit, ut peritiſsimus æquè ac doctiſsimus Agricola in ſuis de foſsilium natura libris diligenter adnotauit.

Hæmatitæ uires ex Gal.

Hæmatitæ uires memoriæ prodidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Porrò talium quoque unus eſt hæmatites, quem uocant, à coloris ſimilitudine id appellationis ſortitus: ſicut & galactites, quando & ipſe in ſuccum ſolutus, lacti ſimilis conſpicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis, quantum habet adſtrictionis. Meritò itaque auſi ſunt medici ocularibus facultatibus lapidem miſcere hæmatiten. Ac ſolo eo uti poſsis palpebris exaſperatis: ſi quidem cum phlegmone aſperæ ſint redditæ, ex ouo ipſum diluens: ac ſi magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin uerò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uerò ſemper à modicè humidis, per ſpecillum infundens. Vbi autem, quòd uires eius ferat, conſpexeris, magis ac magis craſſum efficies, ac tandem adeò craſſum facies, ut ſpecilli nucleo inungas, ſecundum ſubiectionem, aut euerſionem palpebræ. Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus, ſanguinis expuitioni conuenit, omnibusq; ulceribus. Porrò ſiccus, ſi ad tantum redactus fuerit læuorem, ut puluillum referat, reprimit excreſcentia, atq; eo nullus ſolo, atque per ſeſe utitur. Ego uerò ad ea, quæ dixi, uſus ſum facultate eius ex guſtu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari uellem, nunquid rectè conieciſſem. Et ipſa quidem oculorum ulcera, ſolus per ſe cicatrice includit (ut paulò antè comprehenſum eſt) attritus, cæterùm aut affuſus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo. hactenus Galenus.

Hæmatitæ uires ex Alexandro.

Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, ſic inquiens. Ego ſanè noui frequenter me ſine theriaca, alijsq; pretioſis antidotis multos curaſſe, lenibus uſum medicamētis, & præſertim lapide hæmatite. Vſus autem eo ſum in his, qui largius ſanguinem reijciebant, cum ſucco punici mali, & granis, uel cum ſucco polygonij: in quibus autem ſanguis non copioſè euacuabatur, etiam ex aqua ſola egelida. At læuigare ipſum curioſè oportet, ut in tenuiſsimum puluerem redigatur, ſitq; aëreus, & uento perſimilis. Dedi ego ex eo ſcrupula quatuor, & paulò amplius minùsue. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant, ac mirum eſt, quomodo ulcus exiccarit ſanauerítq;, ut non amplius pus generaretur, neq; æger tuſsi infeſtaretur. Spectaui autem & alium quendam ex his, quibus uas exeſum erat, non modò particulas quaſdam ex faucibus, ſed etiam aſperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus eſt nobis non admodum etiam ſpernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, ut commodius diſtribueretur. Quare cùm crebrò ipſum bibiſſet, tandem ſumere ipſum faſtidiuit. Excogitaui autem huiuſmodi rationem, redactum in tenuiſsimū puluerem panniculo lineo impoſui, & diligenter ipſum undiquaq; conſtrictum, colligatumq; in poculo, quod uinum odoratum modicum haberet, ſuſpendere permiſi, idq; per totam noctem iam inde ab ipſo ueſpere: extraxi autem tenuem, aëreamq; eius partem, ut æger ſolam uini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atque hoc ſanè agendo, bibendoq; continuè, ſanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præſeruationis cauſa facere pergebat, bibebatq;, donec etiam corpore probè permutato, conſueta agendo uiribus ſe conſtare ſentiret. Hæc de lapide hæmatite à me uiſa, & uſu comprobata conſcripſi. Hactenus Alexander libro ſeptimo capite primo.

Λίθος σχιστός. LAPIS SCHISTVS. CAP. CII.

SCHISTOS lapis in Iberia Hiſpaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, ſuapte natura fiſsilis, concremento, & alterno cohærentium venarum diſcurſu, pectinum modo, Ammoniaco ſali ſimilis. Vim exhibet hæmatitæ, ſed ad omnia infirmiorem. quin

& caua replet muliebri lacte perfusus. ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & vuas oculorum, magnopere efficax est.

Schisti lapidis consideratio, & uires.

SCHISTVM lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia, hactenus allatum in Italiam non uidimus. Fodi tamen hunc in pluribus Hercyniæ syluæ locis in Germania, quin & in Boemia author est clarissimus Agricola. Cæterùm cùm de uiribus cum hæmatite certet, hic eius uires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus disserens. Lapidi hæmatitæ persimilem uim obtinet, uerùm infirmiorem, is qui uocatur schistus, ac post eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiunxit. Vt itaque unusquisque ipsorum leuiter, ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in usum ducitur: est tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiámnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ persanare ualeant.

Λίθος γαγάτης. LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

IN GAGATARVM lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger est plerunque, & squalidus, crustosus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & discutiendi. deprehendit sonticum morbum suffitus: recreatque vuluæ strangulationes: fugat serpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quà influés amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. vocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Gagatæ lapidis consideratio.

LAPIDEM, quem Gagaten uocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Ispruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, ostendit mihi primùm clarissimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorsus notis à Gagatæ historia dissidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confestim accenditur, flammamque contrahit, ac bitumen redolet, squalidus est, & niger, crustosus, & perquàm leuis. Hoc scatet in uniuersum Flandria, Cimbriaque, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem sibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam misit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij insignium. Fuchsius uir alioqui eruditione clarus putat (ut libro primo retulimus, cùm de pissasphalto dissereremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertum, esse pissasphaltum. Verùm ego ab eo dissentio, ut citato nuper loco latius ostendimus. Sunt qui existiment fossiles quosdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola uir doctissimus, & in fossilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, esse lapidem Gagaten, quòd carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, nisi follibus excitentur, nec ullum bituminis odorem spirent, eorum opinio planè refellenda uidetur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans est, ut accensus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copiosum reddit, ubi uitreis organis conclusus, ignium ui peruritur. Hoc commendauit Mesues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, tetanicis, arthriticis, ab utero suffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non potest, cùm omni penitus humore destituantur.

Gagatæ historia, & uires ex Galeno.

Gagatæ historiam, & uires tradidit Galenus libro IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, his uerbis. Est & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet. quem Dioscorides, nonnullique alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, unde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tametsi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò uidelicet, quæ in ea sunt, inspicerem. Crustaceos uerò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria asportaui, natos in colle, mari mortuo, quod uocant circundato, quà orientem spectat, ubi & bitumen est: eratque lapidum odor similis bitumini. Vtebarque eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, mistis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planeque uisum est mihi euidentiorem earum facultatem reddidisse. Miscui uerò ipsum & Barbaro quam uocant, & palàm medicamentum effectum est exiccantius, adeò ut & sinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hactenus Galenus.

Plinij lapsus.

Cæterùm Plinius lib. XXXVI. cap. XIX. existimasse deprehenditur, quòd quemadmodum in medicamentis sibi uiribus mutuis respondent Thracius lapis, & Gagates; ita uterque in aqua demersus accendatur, & conflagret, restinguatur uerò in oleo. Quod tamen falsum est: quandoquidem Dioscorides ubi memoriæ prodidisset Thracium lapidem ijsdem uiribus esse præditum, quibus & Gagates; subdidit Thracio illud peculiare adscribi, quòd aqua demersus accendatur, & oleo restinguatur. quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam esse Aëtius testis est libro II. capite XXIIII. quippe si igne inflammetur, meroque restinguatur, exhibeaturque id uinum cardiacis potandum, confestim leuantur, represso sudore, excitatoque arteriarum pulsu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, septemque continuis diebus colicis è uino propinant drachmæ unius pondere, & integram restituunt ualetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiusdem uapore suffientes.

Achatæ lapidis historia, & uires.

Sed quoniam Gagates ob quandam nominis similitudinem, lapidem ACHATEN ita ueteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad uaria humani corporis incommoda, meritò hîc aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus primùm Achates est in Sicilia, iuxta Achaten fluuium, à quo nomen sibi uendicauit. Lapis hic uarijs constat coloribus, & se inuicem incursantibus zonis, lineisque, adeò ut quandoque uarias effingant imaginum formas, naturæ tantùm

penicillo

penicillo. Id quod maximè testatur Plinius libro XXXVII. capite primo, ubi sic habet. Post hunc anulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur Achaten, in qua nouem Musæ, & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrentibus maculis, ut Musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos uocasse Achaten uarijs, ac diuersis nominibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs, quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se ferant: Prodest Achates (ut Plinius est author) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoque sedant in os additi. Leoninæ pelli similes, potentiam cæteris ualidiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis uerò suffitu, earum tempestates auerti, & præterea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed ut prosint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli similes, quòd domibus discordiales sint. Sed qui unico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit. hactenus Plinius.

Λίθος θρακίας. LAPIS THRACIVS. CAP. CIIII.

LAPIS Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & oleo restingui: quod in bitumine accidit.

QVI THRACIVM lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus se uidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus unà cum gagate libro nono de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum. Thracij lapidis mentio ex Galeno.

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur: adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina usus: neq; Nicander præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit. hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quàm ueram censemus.

Λίθος μαγνῆτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAGNES lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum vergente, densus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, vt crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite vendant.

MAGNES lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (ut Nicander est author) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, ut Lucretius suis in poëmatibus scribit. Heraclius uerò, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit belluas, uiribusq; subegit; ita Magnes ferrum uictricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob uires Sideritis quoque dicitur. quippe ferrum Græcis σίδηρος appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus Pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Boemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cœruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contrà. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum; sed etiam uim suam in id adeò transfundit, ut possit alterum inhærens ferrum ad se trahere. quo fit, ut sæpius acus acum trahat, adeò ut altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum usque numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent. tametsi postremus non tam pertinaciter inhæreat, uti primus, & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec ulla eam philosophorum inuestigatio unquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi uim hanc peculiarem tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro uim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam uiuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod uiribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem ut Magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex anulo in anulum; idem similiter efficit Torpedinis uirtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò confestim per setas uirgamq; excurrit, ut statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, ui per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est libro XXXIIII. capite XIIII.) Arsinoës de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, ut in eo simulacrum eius è ferro pendere in äere uideretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumq; sacerdotes (si tamen uera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari Magnetis lapidis historia.

cancerari iusserunt, ut imposita in eo Mahumeti arca è purißimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in äere penderet, ita deceptis populis. Trahit itaque magnes propria ui ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, uel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur. Magneti uim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrum confestim abigat respuatq;. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium uerò ambulantes, nnnquam pedibus consistant, & ueluti tripudiantes fiant. Magnetis breuiter meminit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ex lapidibus unus est & magnites, & heraclea, quam uocant, adsimilem hæmatitæ uim obtinens.

Theamedes lapis.

Magnetis uis ex Galeno.

Λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARABICVS lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVLLVM *hactenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem. quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam.*

Λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES. CAP. CVII.

GALACTITES appellatur, quod lacteum succum resudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & ulcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter uim glutini, quod ei obhæret.

Λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

MELITITES omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem vt galactites effectus.

GALACTITEN, *item Melititen qui mihi ostenderet, hactenus non reperi. Alter tamen (ut Galenus inquit libro nono simplicium medicamentorum) Galactites uocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat. quemadmodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu repræsentet. Galactitæ meminit Plinius libro XXXVII. capite XII. sic inquiens. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephiten: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoque adalligata collo, saliuam facere dicitur: in ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterùm, ut testatur Agricola, non solùm reperitur Galactites in quibusdam Saxoniæ montibus, in Germania; sed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterq; Melitites.*

Galactitæ, & melititæ historia.

Λίθος μορόχθος. LAPIS MOROCHTHVS. CAP. CIX.

MOROCHTHVS lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt, in Aegypto nascitur. quo, utpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis uestibus utuntur. Spiracula corporis obstruere uidetur: conueniens ijs, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & uesicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus uuluæ, & impositus uelleri. Mollibus oculorum collyrijs miscetur: explet enim caua, atque delacrymationes sistit. Idem cerato exceptus, ulcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOROCHTHVM *lapidem nonnullis galaxiam uocatum nasci, fodiq; in Saxonia Germaniæ testis est Georgius Agricola maximus fossilium indagator. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Morochthi meminit Galenus unà cum scissili lapide libro nono de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Sunt & alij lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem præ se ferens. quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quòd deficcet uidelicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modò dicti. At quantò est maiore emolliendi ui, quàm prædicti, quòd nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat, tantò etiam moderatior est, magisq; dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius libro XXVII. cap. II. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi unà cum leuca de leucographide disseruit. nisi fortasse fuerit uocabulorum similitudine deceptus.*

Morochthi lapidis uires ex Galeno.

Λίθος ἀλαβαστρίτης. LAPIS ALABASTRITES. CAP. CX.

ALABASTRITES uocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit. stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

ALABASTRITES notissimus lapis est ijs, qui Romana inuiserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, è quo hac tempestate torno uaria finguntur uasa, quibusdam subnigricantibus uenis discurrentibus, pellucido læuore, materie uerò adeò imbecilli, ut parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad uasa unguentaria cauabant, quò diutius unguenta à rancore uindicarent, nascitur (ut Plinius inquit lib. XXXVI. cap. VIII.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus uerò in Carmania, mox in India, iampridem & in Syria, Asiaq;. Vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in uertice maculosi. hæc Plinius. Huius facultates memoriæ prodidit Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et alabastrites uocatus unguis in medicinæ usum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis.

Alabastritæ consider.

Alabastritę uires ex Gal.

Λίθος θυΐτης. LAPIS THYITES. CAP. CXI.

LAPIS nomine thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cùm diluitur tamen, lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuersantur, expurgat.

THYITEN lapidem neq; ipse hactenus inueni, neq; ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantum petendus est, ubi eum gigni prodidit Dioscorides.

Λίθος ἰουδαϊκός. LAPIS IVDAICVS. CAP. CXII.

IVDAICVS lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in uesica comminuere.

LAPIS è Iudæa allatus, unde & illi nomen, passim in officinis habetur. Vtuntur eo medici non modò ad uesicæ calculos; sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui libro nono de simplicium medicamentorum facultatibus, eius faciem ac uires descripsit, his uerbis. Est & alius lapis uiribus ualentioribus in Palæstina Syria proueniens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consueuit, Iudaicum, utunturq; ad uesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides uesicæ pertinet: uerùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax est.

Lapidis Iudaici uires ex Galeno.

Λίθος ἀμίαντος. LAPIS AMIANTVS. CAP. CXIII.

AMIANTVS lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis. quo, utpote flexili, telas & uela tantùm spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendidiora exeunt.

LAPIDEM Amiantum (ut in alumine retulimus) officinæ ac medici Alumen plumeum uocant, id esse existimantes, quod Græcis scissile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs uocatum nulla adstringenti ui polleat, sed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti est proprium. In hac uulgari opinione, ego quoq; unà cum plerisq; rei metallicæ studiosis iampridem uersatus sum, donec clarissimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen scissile Pisis ad me misit, facie adeò Amianto simile, ut nisi adstrictoria uis, qua pollet, ipsum ab Amianto plurimùm differre gustui indicasset, alterum sanè ab altero discernere nesciuissem. Nihilominus & ex eo discrimen cognoscitur, quòd hoc in ignem proiectum statim exuritur, ille uerò nequaquam. Hinc itaq; fit, ut haud dubiè credendum sit Alumen plumeum uocatum legitimum esse Amiantum. Cæterùm non desunt impostores (ut autor est Brasauolus Ferrariensis) qui lapidem Amiantum simplicibus mulierculis ostendant, uendantq; sæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris nostri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quòdq; ligni modo plurimis constet lineis intercursantibus. Meminit Amianti Plinius libro XXXVI. cap. XIX. ubi sic inquit. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficijs resistit omnibus, priuatim magorum.

Amianti lapidis consid.

Fraus impostorum.

Λίθος

Λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRVS. CAP. CXIIII.

SAPPHIRVS lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes bibitur. Excrescentia in oculis, vuasq;, & pustulas inhibet, & ruptas mēbranas cogit.

Sapphiri consideratio.

SAPPHIRVS gemma colore constat cyaneo, perquàm translucido. Lapis est omnibus notus, quòd anulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit libro XXXVII. cap. IX. Veruntamen hac ætate nullum hactenus uidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum sit aut nostri usus sapphiros esse cyanos gemmas sapphiri æmulas: aut hac in re errasse Plinium fatendum, quòd fortasse cœruleum lapidem peculiariter uocatum, quē Mauritani azulum, uel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri uires perquàm breuiter perstrinxit Galenus, cùm tantùm ad scorpionum ictus haustum prodesse scripserit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduersus uenena, & pestiferos affectus parantur, non modò sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonij, hyacinthiq́; tametsi præter medicorum spem, potantes plerunq; fallant, quòd raræ admodum sint seplasiæ, quæ huiusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant.

Cautiones quædam.

Caueant itaq; medici, ne decipiantur. Id enim fiet, si ubi ijs opus fuerit, peritißimos probatæq; fidei consuluerint gemmarios. quippe gemmarum ramenta, quæ in seplasijs habentur, adulterijs, & imposturis non uacant. Adde, quòd plerunq; alterum alterius uice supponunt. Putant enim chrysopatios aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Præterea obseruandum est, ut gemmarum ramenta, siqua legitima, præclaraq; inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia super lapide porphyrite tandiu atterantur, usquedum redigantur in puluerem tenuißimi pollinis instar. Et sanè aduertant medici, quibus curæ est, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs, conterantur. Nam si id inconsultè fiat, derasis delimatisq; æneis mortarijs, ferreisq; pistillis, æris, & ferri scobs corallijs admista, noxium & uenenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem uidi ego sæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & subinde suis ægrotantibus propinarunt, qui ijs degustatis in maximum deducti sunt discrimen.

Λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

MEMPHITES in Aegypto iuxta Memphin inuenitur, calculorum magnitudine, pinguis, uersicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut secanda sunt, sine periculo obstupescere, ita ut non sentiant cruciatum.

Λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

SELENITES lapis, quem aliqui aphroselenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

Memphitæ, & Selenitæ consideratio.

MEMPHITES lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametsi uulnerarijs medicis sæpißimè desideretur, ubi integra partium sectione sit opus. Seleniten uerò etsi antea non uideram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hispaniæ, ubi diui Iacobi templum inuiserat, in patriam reuertebatur. Hic lapis uitri modo translucet; & facilè in tenues finditur laminas. quo fit, ut ijs in locis, ubi frequentißimus habetur, uitri uices expleat, ad concludendas ædificiorum fenestras. Quidam, quòd speculi imaginem reddat, Specularem lapidem uocant.

Crystalli historia.

Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Crystallum nobis in mentem redegit, cùm expetatur id sæpius in medicum usum, silentio inuoluendum non duximus. CRYSTALLVM itaq; (ut Plinius inquit libro XXXVII. cap. II.) gelu uehementiore concrescit, nec alibi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq; esse certum est, unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de crystallo sententia.

Plinij sentētia explosa.

Nos uerò contrà rationibus non obscuris innixi (quod etiam peritißimus Agricola sentit) Crystallum censemus nec glacie, nec niue fieri unquam: sed eo ipso humore, quo in terræ uisceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni autem crystallum ex humore omnium purißimo sanè constat, quòd omnium gemmarum clarißimum, translucidißimumq; sit. Probatur sic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, uel niue: quoniam unaquæq; glacies quantumuis longo tempore concreta in algidißimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æstate nix unquam recedit, etiamsi è profundis partibus eruatur, liquescit tamen in calidis locis reposita, non modò ignis, sed solis etiam calore. Nanq; id ipsum Crystallo eueniret, igni uel solibus admoto, si è niue aut glacie concresceret: reperireturq; tantùm in montibus perpetuò niuosis. Verùm enimuero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hispania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris insulis, quin et in agris, ubi seges seritur, ubi aratro sæpius magnas crystalli glebas fodère bubulci, liquidò sanè constabit, ex alia materia gigni crystallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium scopulis inuenitur, superficie tenus cohærens, ex purißimo lapidescente humore in uisceribus terræ concrescere non dubitauerim: quod tamen tractu temporis à pluuiarum impetu,

que

quæ in præruptis montium uniuersam deradunt terram, denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò se affirmare posse in cautibus alpium nasci adeò inuijs, ut plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, crystallum uerò illico subsidat. Præstantißimum illud existimant, quod album & aquæ clarißimæ modo pellucidum uisitur. Vis crystallo adstrictoria: proinde datur in puluerem tenuißimum tritum utiliter dysentericis ex uino austero. Alba uteri profluuia sistit, lac uerò nutricibus auget. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Crystallo pila, qua aduersis solis radijs exposita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiusce cauterij periculum fecimus, non sine ægrotantium, & astantium admiratione.

Crystalli uires.

Jaspis Stein

Λίθος ἴασπις. LAPIS IASPIS. CAP. CXVII.

IASPIDVM quædam smaragdum imitatur: alia crystallum, colore similis pituitæ: alia non dissimilis aëri, ob id uocatur aërizusa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis resplendentibus præcingitur, Assyrios appellata. alia terebinthinæ similis, quæ terebinthizusa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta esse traduntur, & accelerare partum femoribus appensæ.

IASPIDVM genera longè plura recensentur, quàm quæ à Dioscoride describuntur. Quandoquidem quædam uisitur cœruleo copioso, aut glauco pingui similis, id est uiridis lacte suffusa. Alia purpurea, qualis nascitur in Phrygia. Alia rosea, & quasi floribus tincta, qualis in Ida monte profundißimis specubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ si saturatiore colore reperiatur, lineis eiusdem coloris diluti, & nigri cingi solet. Quædam niuem imitata rutilis punctis respergitur. Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaspis est, ex altera onyx; proinde iasponyx uocata. Alia cuius altera parte sit purpurea, altera uiridis, nec utrinq; pellucens, sed qua parte uirescit. In summa uaria est Iaspidum natura. Suspensas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem sanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, ueneremq; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec desunt superstitiosi, qui dicant Iaspidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, si quibusdam magicis uerbis admurmurentur, priusquàm suspendantur.

Iaspidum genera plura, & uires.

Λίθος ἀετίτης. LAPIS AETITES. Adlerstein CAP. CXVIII.

AETITES lapis est ueluti prægnans, cùm quatitur, alio in utero sonante. Grauidis continet partus, cùm lubricæ sunt uuluæ, & parum tenaces, sinistro brachio adalligatus: sed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, ut sine doloribus pariant. Furem deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

AETITEN Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine. Meminit huius Plinius libro XXXVI. cap. XXI. his uerbis. Aëtitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec sine ijs parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica nascentem, pusillum, & mollem intrà se, ac uelut in aluo habentem argillam suauem, candidam: ipsum friabilem, quem fœminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem, aut subrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica nascentibus similis, amplior tamen, atq; dilatatus: cæteris enim globosa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipse tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic est in aluo lapis, qui uocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius.

Aëtitæ lapidis historia, & uires.

Λίθος ὀφίτης. LAPIS OPHITES. Natterstein CAP. CXIX.

OPHITAE genera multa. quidam ponderosus, & niger. alter cinereo colore spectatur, punctis distinctus. tertius lineis quibusdam candidis intercinctus est. Omnes alligati contra capitis dolores, & serpentium ictus prosunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

OPHITAE lapidis meminit Plinius libro XXXVI. cap. VII. sic inquiens. Ex ophite columnæ, sed paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem

Ophitæ lapidis historia.

Ophites marmor.

autem à quibusdam laudatur, præcipuè ex his quem tephriam appellant à colore cineris. hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod uulgò uocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis instar durißimus est, colore minimè nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in suo requirunt Dioscorides, & Plinius, sed uiridi saturato dilutis eiusdem coloris maculis resperso. Ex quo sanè constat antiquorum Ophiten à nostrate maximè fuisse diuersum.

Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις. LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.

LAPIDES in spongijs inueniuntur, qui uesicæ calculos rumpunt, in uino poti.

Lapidũ spongiarum uires ex Galeno.

LAPIDES in spongijs reperti, omnibus notißimi sunt: quippe quòd rarißimæ sint spongiæ, quæ bisce lapidibus uacent. Horum uires retulit Galenus libro nono simplicium medicamentorum, his uerbis. Lapides, qui reperiuntur in spongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapidem in uesica comminuant, unde qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt: uerùm qui in renibus consistunt rũpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo nasci aiunt. Soluuntur autem hi in succum colore lacteum. ex quo liquet, quòd extenuandi uim obtinent, absque ut insigniter excalfaciant.

Λιθοκόλλα. LITHOCOLLA. CAP. CXXI.

LITHOCOLLA glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, incõmodos oculis pilos replicare.

Λίθος ὀστρακίτης. LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.

OSTRACITES testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis. quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menses drachmæ pondere potus ex uino sistit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur scilici pondere, fœminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impositus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Ostracitæ lapidis consid. & uires.

OSTRACITEN lapidem, quo pumicis uice usa est antiquitas, hactenus mihi uidere non licuit, quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Eius uires tradidit Galenus lib. nono simplicium medicamentorum, sic inquiens. Porrò ostraciten uocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi ualenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione, & acrimonia, uelut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & uberum testiumque phlegmonas sanare, ex aqua uidelicet inunctum.

Σμύρις λίθος. SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.

SMYRIS lapis est, quo anularij scalptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis: gingiuis, quas humor uexat, prodest: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλῖτις. ARENA LITORALIS. CAP. CXXIIII.

ARENA è litoribus sole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenus in ea obruantur. Torreri solet ad aridos fotus, pro milio aut sale.

Smyridis consider. & uires ex Galeno.

SMYRIS uulgò nobis Smeriglio, notißimus est lapis, præsertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta inest ei durities: Huius uires Galeno libro nono simplicium medicamentorum, his uerbis describuntur. Sed & Smyris uocata, quòd multum abstergentem habeat facultatem, clarum est uel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc est, qui anulos exculpunt, eum in usum illo utantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti sumus.

Ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIVS. CAP. CXXV.

E' COTE Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. uirginum mammas cohibet, nec increscere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

Λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

GEODES lapis adstringit, siccat, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua testium, mammarumque inflammationes sedat.

NAXIVM lapidem, itemq; Geoden, nullus est, quod equidem sciam, qui hodie cognoscat ostendatq; in Italia, uel ibi inuentos, uel aliunde allatos: tametsi in Misnia, & Saxonia nasci hos scribat Agricola. Naxius autem, Galeni testimonio, non solùm uirginibus mammarum incrementum probibet; sed & pueris testes crescere non patitur, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ.

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

OMNIS terra, ad medendi usum recepta, summam & primam uim habet refrigerandi, meatusque obducendi, occludendiq;: sed specie distat, cùm alia adiunctis quibusdã ad alia sit utilis.

Γῆ ἐρετρίας. TERRA ERETRIA. CAP. CXXVIII.

ERETRIADES duæ sunt, una uehementer alba est, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem uergens, perquàm mollis, quæ si per æramenta tractim ducatur, lineam uiolaceam refert. Lauatur, ut cerussa, aut hunc in modum. Teritur seorsum, & cum aqua, & ubi pessum ierit, humor leuiter excolatur: siccata solibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, ut uespere considat: antelucanis colo excernitur, & demum in sole trita, si fieri potest, digeritur in pastillos. Quòd si tosta desideretur, pastilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conijciuntur, oreque uasis diligenter obturato, supra carbones candentes continenter follibus perflantur: vbi uerò cinis in fauillas se conuertit, aut aëreum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adstringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & sanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAMIA præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhærescens, mollis, succosa, friabilis: cuiusmodi est, quam aliqui collyrion uocant. Duæ enim species eius: vnam antè diximus: altera aster appellatur, crustacea, & cotis modo prædensa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimque consimilem habet. Sanguinis reiectiones sistit: fœminis fluxione vuluæ laborantibus, cum flore syluestris punicæ datur. Testium, & mammarum inflammationes, illita ex rosaceo, & aqua, refrigerat: sudores arcet. contra serpentium morsus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σάμιος. LAPIS SAMIVS. CAP. CXXX.

SAMIVS lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut resplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adstrictoria, & refrigerans. prodest stomachicis potus. sensus hebetat: verùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax est. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum custodit.

TERRA, quam Samiam uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem ausim affirmare: tametsi hæc usum in medicina maximum præstiterit Galeni tempore, qui ea, quæ aster appellatur, tanquam præstantiore semper usus est: huic tamen Dioscoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion uocant. Sunt qui putent Samium astera illum esse lapidem, quem seplasiæ Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax est, nec cotis instar prædurus uisitur. Adde quòd Talchus non sit crustosus, sed squamosus, translucidus, ut uitrum, ac læuis: & quòd non nisi magno labore, & diutino igne comburi poßit: nec id quidem per se fieri potest, nisi quibusdam admistis. quod tamen Samio asteri non euenit, utpote qui facilè, teste Dioscoride, eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc sciant medici Talchum ebibitum strangulare, non secus ac gypsum: cùm tamen Samius aster perinde atq; Lemnia terra, contra uenena, & uenenosorum serpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel Samiam, uel Samiæ similem esse, quam magnifaciunt circulatores, qui serpentes circumferunt, à Melita insula allatam: quánque uulgò uocant Pietra di san Paolo. Siquidem hæc colore candida spectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhærescit, mollis est, & succosa, facileq; friabilis: & aduersus uenena, & serpentium ictus Lemniæ uicem explet. Cæterùm neq; illud ausim asserere, quòd lapis Samius uocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etsi hunc quoque in Germania reperiri scribat Agricola. Terræ Samiæ consider.

Γῆ χία. TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

Chia eligi debet candida, uergens ad cinereum, Samiæ similis. Est autem crustosa, albaque, sed fictitijs formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciem, & erugat, atque splendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

Γῆ σελινουσία. TERRA SELINVSIA. CAP. CXXXII.

Eadem præstat Selinusia, maximè laudatur, quæ uehementer resplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Γῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA. Creta CAP. CXXXIII.

Cimoliae duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima existimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuque frigida sentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula discutit. Ambusta igni, si statim cimolia oblinantur, pustulas non sentient: testium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni sacro imponitur. In summa, utraque multùm in medicina commendatur, si incorruptæ originis, nec spuria assumatur.

Γῆ πνιγῖτις. TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIIII.

Quae pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ similis est, grandioribus tantùm glebis: manum si quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ usqueadeò glutinosa, ut pensilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretria de uendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. TESTAE FORNACEAE. CAP. CXXXV.

Fornaceae testæ uehementer tostæ, crustas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus, medentur. Podagricis prosunt: strumas discutiunt, cerato exemptæ.

Γῆ ἐκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI.

Fornacvm terra, quæ retorrida fuluescit, eiusdem cum testa effectus.

Γῆ μηλία. TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

Melia colore cineream eritream imitatur, aspera tactu: ea digitis friata, derasi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminosam, sed remissiusculam, id quod gustu deprehenditur: modicè linguam siccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abstergit. Pictoribus usum præbet, ut colores diutius perennent. Emplastris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inseritur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuersum, eligi debet recens, mollis, non lapidosa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè resoluatur.

Qvanvis terra Eretria, Chia, Selinusia, Cimoliã, Pnigitis, & Melia antiquis notißimæ fuerint, & in usu medico frequentißimæ, ut author est Galenus; tamen ab his, qui nos præcesserunt, adeò neglectas fuisse constat, ut nulla amplius, quod sciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæpretium duxi, ut in singulis moram traheremus, ac de earum historia & uiribus latius dissereremus.

Γῆ ἀμπελῖτις. TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

Ex ampelitide terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ nascitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè assulosa, æquabili splendore, quæ detrita, accepto oleo, statim eliquescit. Vitiosa censetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non resoluitur. Vim dißipandi, & refrigerandi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vsus eius ad illinendas uites, sub germinationis tempus, utpote cùm innascentes uermiculos enecet.

Ampelitidis terræ consid.

Ampelitis, *ut author est Galenus libro nono simplicium medicamentorum, hoc sibi nomen iure uendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur usu, ad præseruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione,*

quemadmodum

quemadmodum nos uisco circumlito nostras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quòd medicamentosa maximè sit. Siquidem non modò uermiculos ad uites ascendere inhibet; sed etiam eos interficit. Hæc usqueadeò bitumine referta est, ut Plinius, & Posidonius, bitumini similem ipsam fecerint. Cuius experimentum est, si facilè in oleo imposita, liquescat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram crustosum illum fuisse lapidem, quem scribit Galenus se inuenisse in Lyciæ litoribus, & in Cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiusculam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem scripserit se reperisse lapidem illum in quodam colle omni ferè ex parte circundato ab Asphaltite lacu, quem Sodomeum uocant: ex quo bitumen in ipsum labitur lacum. Quapropter non desunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouisse, eos lapides nil aliud esse, quàm terram ampelitidem. quæ cùm piceum referat carbonem, ut Dioscorides ipse testatur, non mirum, si potius lapidis, quàm terræ speciem præ se ferat. Non ab re itaque credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre. quippe quòd utræque ex terra & bitumine suam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata est, nullis reclamantibus notis.

Ἄσβολη ζωγραφική. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FVLIGO, qua pictores utuntur, ex uitrarijs officinis colligi solet; siquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adstringendum, & erodendum efficax. fracta, cum rosaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATRAMENTVM, quo scribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In singulas libras gummis, ternæ fuliginis unciæ adijciuntur. Fit etiam è resinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Assumitur autem fuliginis mina, gummi sesquilibra, glutinis taurini, atramenti sutorij, singulorum sescuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambustis, ex aqua commodè crassius illinitur, sed non antè soluatur, quàm cicatricem induxerit: sanatis siquidem ulceribus, sua sponte decidit. Cæterùm habes, amicissime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem destinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

DE FVLIGINE pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioscoride scriptum est, quàm ut de his plura nobis supersint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum authore nostro, huic quinto libro finem imponamus. atque insuper DEO, cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par est, immensas agamus gratias.

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS, EORVMQ'VE PRAECAVTIONE, ET CVRATIONE.

Præfatio Dioscoridis.

VPERIORIBVS, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisque: item animalibus, melle, lacte, seuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis vltimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Huiuscemodi autem tractatus cùm bifariam distributus sit, in partem venena præcauentem, ita vt ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, vt tum quoque innoxia fiant, irritaque: & in rationem ijs succurrendi, qui iam noxam sentiunt: primùm differam de præcauendi modo, quem esse difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita insidias temperant, ut peritissimum quenque decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & graue odoris virus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putantur, & præsertim in ualetudine, vt absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatorijs cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inserunt, vt uinis asperis, iuribus, passo, mulsæ aquæ, musto: succis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut alijs, quæ assumuntur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos vitare debent, omnique intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes voraciter comesse, semperque ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facilè incauti seductique homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, vt suspiciosi aliqua præsumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasque reddant: cuiusmodi caricæ sunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela vocāt, id est citria, seminisque napi drachma cum uino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum ieiuni sumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusque qualitate, tum vini copia ita temperatorum, vt cum uenenis dissentiant. siquidem ingesti veneni vires frangunt, atque iam priore alimento farctis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque vllis insidijs hominum, nonnihil differendum mihi de hac re necessarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco subdiali conuenit, cibosque & potus in huiuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc, apparandi, apponendique sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à superioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, vt phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porrò uinaria uasa dili-

vaſa diligenter intueri oportet: nanque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum ſorbendo, noxium virus eructarunt, interdum uerò delapſa immerſaque expirarunt, & exitij cauſas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta ſint, ne cauti, & prouidi inſidijs pateant. Quòd ſi qui ſua ſponte, aut ex quorundam inſidijs ſumpſerunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit. ſiquidem dum comites ſingulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & paulìſper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare ſi qui pro comperto ſe uirus ſumpſiſſe intelligunt, & fateantur, aut eorum, qui aderant, teſtimonio conſtet, protinus ad idonea remedia tranſeuntes, facilè peculiari, natiuæque conſtitutioni reſtituemus. Neque enim ijs aſſentimur, qui prorſus auxilia in huiuſcemodi fruſtrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum cauſæ cæcæ, latenteſque corporibus inſident, medicinam admittunt, & quæ forinſecus incurrunt venena, medendi rationem aſpernantur? Aequè verò omnes morbi pro cauſarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus, qualitatibusque, quibus ſit opportunum corpus, vel medicabiles ſunt, uel nullis cedunt medicamentis. Quòd ſi qui forſan obmuteſcentes, aut tremuli, aut nolentes alioqui venenum à ſe egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuſcunque venenis opitulari conſueuerunt. Atqui nullum magis in omnia ualens auxilium dari poteſt, quàm ut proximo loco uirus foràs exhauriatur, priuſquàm inualeſcat. Quare ſine mora calidum oleum ex aqua, aut ſeorſum, vt uomitare cogantur, dari conuenit. Aut ſi oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini ſemine, aut trago, vrtica, fœno græco, aut halicæ decocto, vicem eius exhibebit. Hæc enim non modò uomitionibus exigent vi illa ſua laxatrice, aut nauſeam ciente; ſed aluum quoque ſubducent, & corporum inanitione ita aduerſabuntur, ut acrimonias venenorum hebetent. Id quod euidenter huiuſcemodi argumento deprehendere licet. Eſto, vt quiſquam viua calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare ſtatuerit, is ſi ipſum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adſtringi corpus, neque refrigerari poterit, ſi antea perungatur. Quinetiam uomitus non ob id modò, quòd vacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; ſed quòd aſſumptum uirus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat. quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, ceruſſam, gypſúmve: grumis, lac aut ſanguinem animalis recens iugulati oſtendat. Nam grauis odor regeſtorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita ut nonnulla ab ijs remedia peti poſſint, ad idonea ſingulorum auxilia tranſeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiſcetur, aut glaucium, aut adeps anſerinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi verò uomitus diligenter citatus fuerit, ne quid in uentre coierit, quæ hæſerunt inteſtinis reliquiæ, clyſtere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite ſumptum, & vina vetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues piſces, vetuſtæ carnes pingueſque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque ſubducunt, uti diximus, & ſtomachum reſoluentia, proniorem ipſum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obſtruentia, celerem virium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote proſunt, vt Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, ſemen paſtinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, caſtorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, ſuccus marrubij, laſer, aut laſerpitium, ſagapenum, peucedani ſuccus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, ariſtolochia longa, ſylueſtris rutæ ſemen, & betonicæ, quam ceſtron nominant, folia. ſingula cum vino drachmæ pondo ſumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & ſeſeli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis ſcripta reliquimus. Communis ratio præſtandi auxilij ita ſe habet. Cæterùm ab ijs, quæ conſueuerunt euenire, communia remedia ſumptitari poſſunt. Ferè enim uires venenorum quàm plurimorum in affectus conſimiles corpus tandem redigunt. Quam ob cauſam pleriſque communia conducunt auxilia. varia etenim ſunt venenorum genera, communes tamen, nec multi ijdem affectus oriuntur. Neque fieri poteſt, vt omnes concurrenteſque caſus, quæ ſymptomata vocant, vnum uenenum ſequantur. alioquin ſuperuacanea fuiſſet uenenorum ſingulorum traditio, cum ſuis remedijs ab authoribus deſcripta. Neque verò in vno eodemque promptum eſt inuenire, ut quis ſtomachi, alui, inteſtinorum, iecoris, renum, & veſicæ dolore vehementer crucietur, ut ſingultiat, erodatur, contremiſcat, refrigeretur, obmuteſcat, conuellatur, pulſus elangueſcat, ſpiritus difficilis fiat, veterno prematur, vertigo obuerſetur, caligent ſenſus, ſtranguletur, ſitiat, ſanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus uexetur, crebrò vomitet, nauſea prematur, rubeſcat, liuore ſugilletur, palleſcat, deſipiat, ſtertat, uiribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiaturque. ſingula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonſtrant, quæ euenire conſueuerunt. Quare in ſingulis, quæ ſuprà diximus, facilè fuerit deuoratum uirus cognoſcere. Nam oris & linguæ eroſio, ſtomachi, ventris, veſicæ ac renum inflammatio, vehemens vrinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam aduſtionis ſenſus, non in cantharidibus modò

potis reperiuntur; sed in erucis quoque pinorum, & bupreste, & salamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauserunt, veterno, aut sopore premi, stertere, liuore sugillari, torpere, refrigerari, stupescere, toto corpore pruritum sentire, sensu priuari constat; sed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoscyamus tantùm infert; uerùm etiam, quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile vnum uni veneno proprium inuenire signum, quod haustum, gustatumque uirus prodere posit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia sequi solent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam signis forsitan indicare posis, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in ijs, qui ad longas ægritudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, utpote cùm uenena statim, atque præsentaneam vim illam perdiderunt, transmutata in longos affectus, communia reliquorum vitiorum remedia, compositionesque flagitent, cùm venefica proprietas non amplius insit. Si uerò longa sit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facile fuerit medendi rationem assumere. Sed de ijs, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Consequenter quæ priuatim singulis prosunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim sortiuntur, ut medicinæ studiosi ea cautè obseruent, quæ ad rationem salutis scripta inueniuntur: quòd nonnulla eorum, quibus utuntur, venenis sint commista. Incuria enim magnas adfert noxas, & sæpe continuo vsu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam uim habent, hæc sunt: cantharides, buprestis, salamandra, pinorum erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, deuoratæ hirudines. Semina sunt, hyoscyamus, coriandrum, cicuta, gith, psyllion. Liquamenta, meconium, opocarpason, thapsiæ succus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapsia, ueratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum uocant, quod in Colchide nascitur. Arbores, herbæ, oleraq́;: smilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: solanum manicum, quod & dorycnium dicitur: sardonia herba, quæ ranunculi genus est: corniculatum papauer, pharicum, toxicum, ruta syluestris, fungi. Ab animalibus, taurinus sanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypsum, cerussa, calx, auripigmentum, duo sandarachæ genera, spuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum viuum dicitur. E' liquoribus domesticis, uinum abunde post balneas potum, aut passum, & frigida aqua similiter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Beneficium à Diosc. in posteros collatum.

Agnvm sane, & immensum beneficium acceptum referre debent sapientißimo Dioscoridi non solùm medici orbis uniuersi; sed etiam uniuersa simul humana natura. quippe quòd is artem medicam illustrauerit quinque superioribus libris, in quibus infinitorum simplicium medicamentorum historiam, ac facultates miro ordine tradidit: sine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli possent, nullaq́; earum noxa deleri, quibus uita nostra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc sexto uolumine, exactißima scientia, mirabiliq́; doctrina, ac ratione explicauerit, & quo modo quisque lethalia omnia uenena præcauere poßit, & qua etiam ratione succurrat, ne eadem perniciem, uel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, uel dolum intus in corpus assumpta fuere. Nam etsi medicamēta tam ad uniuersales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntq́; humanum corpus, necessaria plurimùm semper extiterint, apprimeq́; utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui seruata tantùm uictus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus uenenum exhibitum sit. quandoquidem nisi prius haustis præstantibus admodum antidotis ueneno præuenerint, uel post ipsum assumptum remedia non admiserint, rarißimè uel nunquam naturæ uiribus seruantur. Quin potius eos plerunq́; uita deficit, qui uenenum hauserunt, nisi quàm primùm succurratur remedijs. de quibus ita abunde, accurateq́; scripsit Dioscorides, ut Galenus & grauißimus author, & medicorum facilè princeps, necnon tota posteriorum Græcorum, & Mauritanorum schola, ipsum in hoc adeò diligenter sint imitati, ut ab eo omnem huiusce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei amplißimus testis est Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perspicuum esse potest, Dioscoridem in hac uenenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magistrum extitisse.

Ratio commentariorum in librum sextum.

Itaq́; cùm in alios eius quinq́; superiores libros, commentarios (ut puto) non inutiles conscripserim, me equidem operæpretium facturum putaui, si libro quoque sexto commentarios adderem: præsertim cùm nouerim quàm utile sit, ac necessarium homines in uniuersum assequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi uenena, non solùm ea, quæ intus in corpus sumuntur; sed etiam quæ uenenosorum animalium morsu, uel ictu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica uenenorum uis, adeò grauis, & potens humanæ naturæ semper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris aduersatur) tantaq́; uelocitate suum exequitur munus, ut sæpenumero eundem præstet effectum in corporibus nostris, quem præstat uoracißimus ignis,

mus ignis, si quando ad aridissimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunque uenena, dum iubent qui sumpserunt, uel icti languent, medicos accersiri, eousque corporis humores inficiant, atq; etiam principes partes, ut subinde nihil, uel parum prosint remedia, & quàm præstantissima antidota. Quapropter rectè Galenus libro III. de simplicium medicamentorum facultatibus capite XXIII. scriptum reliquit, quòd quando uenenum putredine, & erosione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non potest, ut amplius uincatur, superetur q;, uel uictus ratione, uel generosorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, clareq; cognoui, quòd si in hunc quoq; librum sextum commentarios non scripsissem, præstantiorem, magisq; uitæ humanæ necessariam medicamentorum partem, intactam silentio præteriissem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Dioscoride pluribus antè annis in Italicam linguam uersa habeatur, ac etiam his nostris commentarijs enarrata, causa nimirum erit, qua potissimùm innumeri homines, non modò à mortiferis se tueantur uenenis; sed à morte quoq; liberentur. Nam quicunque in hos nostros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini sermonis non fuerit prorsus ignarus, quanquam non fuerit medicus, non tantùm sibi ipsi; uerùm etiam alijs adiumento esse poterit. Nempe quòd usus medicamentis tum simplicibus, tum compositis ad uenenorum noxam facientibus, quorum inferius præstantiora, ualentioraq; referam: quinetiam conuenientibus usus cautionibus, facilè aliquando ueneno prorsus medebitur, aliquando autem tandiu ægros uiuos traducet, quandiu diligentissimis medicis accersitis, qui non semper præstò sunt, sed magna ex parte uel longè distant, uel absunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquàm modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huiusce rei doctrinam, nonnulla in uniuersum præmittere scitu, ut arbitror, necessaria, ut sine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta uideri posset. Primùm itaque dixerim (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus nostrum assumptum omnibus suis facultatibus prorsus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in nostri corporis sanguinem uertitur, fitq; in omni sui parte membris, quæ præcipuè nutrit, similis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, subintrans; ita uenenum contrario modo se habens, corpus, ac membra, quibus primò adhæret (ut infrà latius dicetur) in sibi peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnesq; fructus, quæ terra parens gignit, quæq; in nutrimentum uerti possunt, si à nobis edantur, in nostrum transeunt alimentum; sic per oppositum modum, uenenata intrò in corpus sumpta, uniuersa corporis nostri membra uenenata reddunt. Quippe cùm omne agens suo passo sit fortius, uenenum ui sua agendi ualida, nostram uincit substantiam, uertitq; in suam uenenatam naturam, ea sanè ratione, qua ignis sua ui agendi potentissima paleas celerrimè in se ipsum conuertit, & conficit. Ob id itaq; dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd uenenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compositione. Id quod maximè comprobat Galenus libro III. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc nostrum corpus alterat suis qualitatibus, illud uerò conuertitur, fitq; substantiæ corporis simile. Porrò scire conuenit (ut Auicenna, & Auerroes posteritatis memoriæ prodiderunt) uenena in uniuersum trium esse generum: ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitiosam uim habent; ita inde discrimina sortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter uenenata recensentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduersantur: quæ natura non eiusmodi sunt, ut esitatæ in alimentum conuerti possint. quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in se ipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia ueneno inficiunt, cuius natura humanæ prorsus aduersatur. Patet id in uiperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus, aut à fulmine occisis, aut à uenenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis consumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ uenenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur; scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut uenenosorum morsus enecat. Quandoquidem complures uidi mortuos esse, qui tantùm boues peste confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis denique illa omnia produntur uenenata, quæ malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum uiuum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia. Ad hæc sciendum est uenena non solùm interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, uarijs ac diuersis rationibus. Porrò quæ per os sumpta uenena uitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunq; propinantur. Quæ uerò exterius tantùm admota inficiunt, ut plurimùm à uenenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, uel ictu necant; sed uisu quoque, sibilo, & tactu (ut quidam scribunt) interimunt. Quinetiam non desunt uenena, quæ gustatu, olfactuq; tantùm statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterùm morsu, ictuq; interficiunt uiperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem, & sibilo (ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus sit liber) statim inficit basiliscus. Tactu alius serpens enecat, de quo agens Auicenna libro IIII. fen VI. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus uirulentam uim per hastam transmisit ad manum, quam primùm infecit, et deinde totum corpus corrupit. Ad huiusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino euenisse scio. Nempe cùm rusticus quidam suis esset in uinetis, paruum quendam collem sæpius ascendebat, ut ibi uuarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum, & horrendum uidit serpentem, cuius capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hastæ circumuolutam, pro uiribus teneret, magno statim tremore correptus est,

Veneni operatio qualis.

Venenorum genera unde.

Venena quot modis mortē adferant.

reptus est, quo maximè deterritus uociferans, uiatores, & circunstantes colonos ad se ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu uelociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente sui infortunij causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad uitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis postea is uniuersi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotauit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm uideamus (ut etiam literis mandauit Galenus libro VI. de locis affectis) torpedinem marinam derepentè piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, ubi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereq; præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perspicuum est, quòd si huiusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longissimum funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullam esse brachium tam ualidum, & robustum, quod torpedinem adhuc uiuentem diutius sustinere posit. Quare admirandum sanè non erit (ut testatur Galenus libro nuper citato) quòd sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & huiusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neque etiam alicui mirum esse debet, quòd sputum aspidis cognomento Ptias, omnes ueneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quædam sæuissima uenena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi ui prædita, quòd illitis (ut ferunt) sellarum pediferis, insessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, uniuersa eius membra corrumpunt, & absumunt. Horum usus (ut audio) frequens apud Turcas, et alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet. siquidem arteriæ corporis nostri (teste Galeno libro tertio de simplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad se intus trahunt quodcunque proximè circundat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe eædem ab arterijs attractæ, ubi argenti uiui, cinnabaris, uel sublimati officinis uocati plurimum admiserint, sæuissima sæpe pariunt symptomata. Sunt & alia uenena, quæ olfactu tantùm (ut quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortem ijs, qui ea naribus admouerint. Huius summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus uetonicum uocatum, Senis quidam circunforaneus infecerat, ex his qui innocuè uenenum deuorare profitentur. Quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepentè concidit mortuus. Præterea uenena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præstat aspidis surdi sputum. Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos uidi ego rusticum in ualle Anania, qui dum fœnum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, ut socijs astantibus ostenderet, utpote qui iam feram demortuam fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæuiens momordit. At ille credens suctu uulneri succurrere, os statim morsui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperijt. Insuper sciendum est, quòd uenena non uno eodemq; modo, neq; ab una eademq; causa suos pariunt effectus.

Venenorum effectus à diuersis causis.

Siquidem (ut sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant. Quædam uerò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materiæ mistorum proportione seu constitutione. Alia denique utroq; modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam specificam nominant.

A qualitatib⁹ excedétibus.

Porrò uenena, quæ excessu tantùm suarum qualitatum operantur, suas uariant actiones, pro uarietate ipsarum qualitatum. quippe quòd unum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno, quòd intus in corpus sumpta, excalfaciant, urant, corrodantq; usq; ad cor. Alio, quòd extrinsecus apposita corrodant, & exedant carnes usque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calefacientia tam intus, quàm extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant. Frigida similiter bifariam necem adferunt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate sua, usqueadeò corpus gelidum, stupidumq; reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, ut ijs euenire sæpius compertum est, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant: id quod præstant exustum plumbum, & fungi uenefici. Duplicem & siccum uenenum habet operandi modum. quandoquidem uel humidum sanguineum cordis absumant, ut calx uiua: uel separent ac diuidant partes abinuicem, quousque omnia membra ad cor usq; in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet risagallum uocatum. Humidum postremò, etsi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum peruenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cùmq; mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro iam uniuersa putredine confecta, tractu illo concidit, ossibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod certè non alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente ueneni humiditate, quæ summa sanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præstat etiam salamandra, si in puluerem redacta bibatur, ut in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex authoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluuialis, humida, et australis fuisset, ea potissimum humiditas fecit, ut succedente æstate carbunculi orirentur: quibus ob corruptam uenenatamq; humiditatem eousque in aliquibus brachia putruerunt, quòd deniq; tota hac ipsa putredine correpta,

correpta, à cubitis diuisa deciderunt. In alijs uerò tantum coxarum, crurum, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In alijs denique non caro solùm computruit; sed simul etiam nerui, ossa, eorum compagines, nexusq; contabuerunt. Ex hoc itaque apertè ostenditur reperiri uenena, tanta humiditate exuberantia, ut homines interimere posßit, utpote quæ membra putrida efficiunt: sicut argentum uiuum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidum sæpe corrumpit, ut quotidie uidemus in ijs, qui eo unguentis excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus præterquàm quòd semper gingiuas, dentes, palatum, aliasq; uicinas partes putredine afficit; sæpe etiam ubi uberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod uniuerso sanguini putredinem inferat. Idq; extrinsecus duntaxat adhibitum. quanquam & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quendam excesserit, ut libro superiore tradidimus. Siquidem præ nimia sui frigiditate uitales spiritus, cordisq; substantiam congelat. quod cuidam seplasiario, qui illud imprudenter biberat, euenisse narrat Conciliator Petrus Aponensis. Hoc igitur modo, alijsq; prædictis suos uenena præstant effectus, quæ suis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Cæterùm uenena, quæ propria sui facultate, uel (ut dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modum excedant, sed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (ut suprà diximus) quorundam syderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorsus aduersa genuerunt. Hæc propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, ut uix sentiantur; tanta tamen est eorum malefica, atroxq; uis, ut breui tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, quòd postea quasi horæ momento dissoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus libro primo de semine, ubi rem explicauit his uerbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium uenenorum, quæ deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quæ per uenenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quòd substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molem replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à solis fulgore in ambientem aërem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib. v. cap. xix. de simp. med. facult. idem inquit. At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt. proinde si uel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. hæc Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsum uelle quòd antidota nō secus atq; uenena agant in corpora nostra. Idem Galenus tertio simplicium medicamentorum censu cap. xxii. in prædictorum testimonium ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, et putrefacientia etiamsi quantitate minima sumantur; omnino tamen corrumpunt, quia uidelicet, quæ putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus, humidusq; sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam pòst tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potißimùm quæ crassa, terrenàque essentia sunt. hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, quòd ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea assumuntur, quàm quæ pòst: nam ut uenenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet ijs, qui prius se antidotis muniuerunt (ut contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sæpius, maioriq; quantitate sumantur, ut in corporibus maius eorum uis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, sic inquiens. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam uim habent post uenenum accepta, quàm antè sumpta habuissent. nam portio antidoti quæ prius, & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea uenenum subsecuta nisi ob quadruplam, quincuplámue aucta, non iuuabit: neq; id semel tantùm, sed bis, singulis quibusq; diebus hausta, faciet. hactenus Galenus de his disserens. Cæterùm uenena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant utroque modo, quo prædicta duo. quemadmodum agit euphorbium, quod licet uenefica ui, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat; inficit tamen & ui alia, quæ à propria sui forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium est, quòd exhibita theriaca, cuius proprium est ea omnia superare uenena, quæ propria forma & tota specie operantur, efficacißimè ualet aduersus euphorbium haustum. Quòd si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, ut theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, ut etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen non facit. Scire etiámnum conuenit nō omnia uenena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) ut intus assumpta separatim noceant uno tantùm corporis membro, alia uerò alteri. quemadmodum etiam sunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus: aliæ cerebrum, & caput iuuant, ut smaragdus, stœchas, betonica. aliæ uentriculo præcipuam opem ferunt; sicuti corallium, cinnamomum, gingiber. aliæ deniq; alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est: glans unguentaria (myrobalanon uocant) lienem adiuuat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarùm (ut experiētia obseruauimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in uenenis quoq; reperiri affirmauerim. quandoquidem planè constat cantharidas præcipuè noxam inferre uesicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc libro melius, latiusq; ostendemus, ubi de singulis seorsum agemus. Id quoq; non latuit Galenum, ut loco iam citato eius uerba apertè testantur, dum ait. Sunt nonnulla uenena, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim uitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis uesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi uenena hæc (ut adnotat Gentilis) natura insitum habeant, ut seorsum unumquodq; membrum determinatum lædant; non tamen

A forma propria.

Antidotorū actio.

Ab utrisque simul.

Venena diuersa membra petunt.

men

men propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent. nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo uolunt omnia uenena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifestam fidem facit Galenus libro v. cap. I. de locis affectis, ubi sic habet. Quænam ipsi cordi propriè uel primariò affecto superueniant accidentia: quænam uerò ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, ubi iam declaratum est innati caloris cor uelut fontem esse, neq; animal mori omnino posse, ni cor afficiatur. hæc Galenus. Cæterùm illud etiam in disputationem uenit, nunquid fieri possit, ut uenena in diem exhiberi poßint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certo, & præfixo tempore mortem afferant: exempli gratia in uno mense, uel pluribus, uel ad annum usque, non celerius, neq; tardius determinato tempore.

Vtrum uenena in statum diẽ interimere poßint.

Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus grauißimus, & antiquißimus author, qui libro IX. cap. XVI. de historia plantarum de aconito disserens, ita scriptum reliquit. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus poßit, uidelicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Peßimè illos de uita discedere uolunt, qui plurimum temporis resistere poßint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facillimè illos, qui confestim obeunt. hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quòd quamuis in uenenorum numero inueniantur (ut Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant; non propterea tamẽ præsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam existimant. Nam quòd uenena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum ui prouenire censent; sed etiam quòd magis, uel minus resistat eius natura, qui uenenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem constat idem uenenum eodem pondere, uel eadem quantitate diuersis natura exhibitum, alios in hora tantùm perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi parum afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad deijciendam aluum exhibentur. quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, uel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimùm, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deijcit, in alijs uerò magno cum labore. Neq; tamen id alia de causa accidere manifestum est, quàm ex uario, disparíq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi potest, ut certò sciri poßit, quandiu innatus eorum calor ueneno resistere ualeat. At quamuis concedi poßit, quòd quis adeò peritus ueneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur uitalis facultatis calleat in unoquoq; homine, ut conijcere poßit, quousque perdurare ualeat, ubi uenenum illi sua arte præparatum exhibuerit; non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neq; horam mortis illius, qui uenenum assumpserit. non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, uel philosophus adamußim expendere poßit, ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunq; sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, ut quispiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci προκαταρκτικὰς uocant. Adde etiámnum quòd antidota, quæ à medicis huiuscemodi uenenatis continuè propinantur, etsi ueneni uim ob sui contumaciam superare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quòd internas nostri corporis facultates, ac functiones poßint (ut quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquisitè expendi, ut lance expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte euenire poßit naturæ ipsius robore, in hoc magis, in illo minus existente; eo etiam tamen prouenit, quòd aliqui constent arterijs, quibus uenenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Nanq; uenenum ubi uias latas expeditasq; inuenerit, non solùm celeriter permeat; sed longè etiam facilius unà cum aëre prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum uitalium facultatem ualde imbecilliorem habent. Quocirca Galenus tùm tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimẽtorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò angustis præclusisq; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ uis, progredi poßit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis uenenis intelligi debeat.

Huc illud scitu dignum accedit, quòd persuasu difficillimum est, uenena, quæ ab impijs ueneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac ui necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin breuißimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunq; uenena adeò tẽperari posse, ut illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non ausim, cùm sciuerim admiranda admodum esse secreta naturæ.

Vtrum quis assuefieri poßit, ut uenena innocuè sumat.

Quæri præterea solet, num fieri poßit, ut quis ita ueneno assuescat, minimũ quid de eo quotidie assumens, ut eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Auicenna, olim puellam nutritam esse ueneno, ea tantùm ratione, ut reges quosdam, & principes (quòd formosißima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant; nunquã tamen ipse adduci potero, ut credam humanum corpus nutriri posse ueneno, & præsertim napello, quo pleriq; rem exponentes eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari poßit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Auicennæ loco admixum quidem fuisse, ut hanc opinionem seruaret integram. quod nimirum fidelis cuiusq; expositoris esse debet. Nam postquàm eam sententiam ualidis, uerisq; rationibus primùm improbasset, denuo (ut assolent) Auerrois, Diniq; authoritate innixus Auicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitauit quibusdam argumentis, quamuis nudis, & infirmis.

Quorum

Quorum illud uidetur fortius esse, ubi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graues, tamq; sapientes, mendaces uocentur, uaniq; habeantur. quippe quòd certo crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in ueram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd uenenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat utilitatem; ideo relictis alijs in Galeni sententiam facilè deuenio. Qui tertio simplicium medicamentorum censu cap. XVIII. tradit uenena calida, & sicca (qualem esse napellum, quo puellam illam nutritam uolunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida uenena quandoq; in alimentum uertantur. Quandoquidem hæc (ut idem author est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipse Galenus historiam anus cuiusdam Atheniensis, quæ cicutã in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Ea enim (ut idem scribit) modicæ primùm quantitati assueuit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd uenena calida nutrimento esse possint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, ueneni naturam sortiuntur. Inter quæ principem locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaq; fit, ut (quæ eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni uerba peruertant, atq; rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò ueneni facultas (ut quorundam opinio est) iam concocta, & in illius adolescentulæ substantiam conuersa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculum uidetur, atque euidentius falsum, quàm ut pluribus explodi mereatur. Cæterùm quoniam non desunt animalia, quæ natura cibis uictitant uenenosis, atq; ex eis nutrimentum capessunt, sicut (Galeno authore libro II. de alimentorum facultatibus, & III. simplicium medicamentorum) sturni cicutam depascuntur, & coturnices ueratrum, & ut nos quoq; quotidie uidemus, anates, quæ in stagnis, & paludibus uiuunt, bufones aquaticos deuorant, & ijsdem nutriuntur, ciconiæ uenenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdum scorpionibus, araneis, serpentibus, & alijs id genus uenenatis animalibus; ideo inutile non fuerit scire nunquid huiusmodi animalia, quæ uenenosis uescuntur, ab hominibus cibo accepta, inde uenenum inferant, eoq; inficiant. Hac in re plerosq; inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de uenenis scripserunt, firmiter asserere, quòd si huiusmodi animalia edantur, non modò ueneno non inficere possunt, sed nullam prorsus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non secus atq; alia. quippe quòd constet (ut dicunt) ea in suam naturam uenenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etsi non absurda, neq; incongrua uideatur; tamen crediderim, quòd licet uenenum concoquatur, et transmutetur in eorum animalium substantiam, quorum id perpetuus cibus est, non tamen esse posit, quin caro quæ ex eiusmodi fit alimento, si edatur, omni prorsus careat nocumento. Quinimo putauerim, quòd si ea in frequentiorem cibum uenerint, possint quandoque morbos sæuissimos excitare, & subinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis testimonium præbent Dioscorides, & Galenus. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud est, quàm sanguis bis coctus, ex animalibus emunctũ, quæ scãmoniam, aut ueratrum, aut tithymalum depascantur, potum mirificè uentrem deijcere. Ex quo omnibus perspicuum est, quòd omnes in uniuersum plantæ, quibus uis deiectoria, & perniciosa inest, quamuis sæpius concoctæ fuerint, non prorsus tamen suam deijciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod similiter manifestum deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis uescuntur: item in gallinis, quæ deuorant absinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum non mediocriter redolet gustatu: harum uerò non paruam absinthij amaritudinem refert. Ab his itaque edocti medici diligentissimi mandant nutriendas esse capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoq; testatur Galenus de uipera sermonem habens libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipsade disserens, se non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut summatim quod sentimus dicamus, nullo modo huiusmodi animalia in cibos admittenda esse putauerim, quamuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò sciendum relinquitur, quòd nonnunquam uenena, quin & medicamenta uenenata tam interius sumpta, quàm exterius apposita morbis succurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduersus alia uenena theriacæ uicem supplent. Nanq; apertè uidemus, quòd ubi quispiam afficiatur diuturnis uigilijs, aut suffocanti destillatione, aut mensium profluuio, aut dysenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, si opium, mandragora, hyoscyamus, uel antidota aliaq; composita medicamenta, quæ hæc exceperint (sunt enim talia in officinis semper parata) exhibeantur, sæpenumero ægros à morte uindicant. Quemadmodum etiam si scammonium, colocynthis, turpetum, ueratrumq;, & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quamuis hæc omnia malefica qualitate polleant; in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem, ut ægris deperditam ferè salutem reuocent. Cantharides præterea ad morsus canum rabidorum utilissimè exhibentur. euphorbium scorpionum ictibus medetur, & scorpiones ipsi suis ictibus remedio sunt. Sicut etiam uipera, dempto capite, & cauda, contusa, & imposita suos sanat morsus, ut latius infrà suis locis dicemus. Sed priusquàm ad particulares curationes descendamus, disseremus Dioscoridem secuti, quomodo, quóue artificio à ueneno ij præseruari possint, qui perpetuò ueneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus succurrendi ijs, qui iam uenenum hausissent. Atq; huc omnia præstantiora remedia afferemus, tam quæ simplicia sunt, quàm quæ cõposita, non solùm à ueteribus inuenta, atq; experimento comprobata, sed etiam à clarissimis quibusdam recentioribus. De quibus probatis antidotis, etsi pollicitus sit Dioscorides se omnino traditurum in ultima huiusce uoluminis parte, pollicitis tamen non stetit, ut XXXIII. huius libri capite conspicitur, ubi excusatione usus, mutati consilij rationem reddidit. Verùm ut iam

Vtrum animalia, quæ cibis uenenosis uictitant, exitiosam uim retineant.

Venenũ quandoq; morbis, & alteri ueneno remedium est.

Modus præcauēdi uenena. iam ad rem nobis propositam accedamus, primò modum aperiam, quo homines suspiciosi ueneficia præcauere possint. Pleriq; igitur sunt, qui putant, non paruam esse principibus cautionem, mandare ministris, ut edulia, quæ præponuntur edenda (mos iste hodie frequentißimus est) prius degustent. Præcautio uulgaris explosa. Quæ tamen res in suspicione ueneni tribus manifestis de causis nihil, aut parum æstimanda uidetur. Siquidem si pincerna, siue qui cibos suis dominis apponunt, ueneficium committere decreuerint, se ipsos facilè prius præparare possunt ualentißimis antidotis, ueneno illi accommodatis, quod exhibere in animo est. Vnde sibi ipsis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo satis liquet nihil prodesse ad præcauendum, quòd pocillator in seruatæ fidei signum domino præbibat, & eduliorum dissector precomedat. Adde deinde, quòd quanuis ille, qui edulia ministrat, mensæq; apponit, à coquo ueneficium faciente deceptus, cibos uenenatos prægustando assumat; eorum tamen adeò modicam quantitatem prægustat, ut nullam, aut paruam eo temporis momento posit molestiam percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia uenena, quæ ut interimant cibarijs admiscentur, ea arte, eoq; ingenio parata sunt ab impijs, & scelestis ueneficis, ut non nisi temporis interuallo suum triste perficiant opus. His igitur de causis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem sibi comparare possunt principes, quàm curare, ut uitam christianam, & integram ducant, iustitiámque regant, ita ut populi eos uenerentur, pariter & timeant. Curent deinde, ut ministros habeant, quorum manibus edulia administrantur, non ignobiles, nec obscuro loco natos, sed præclara è stirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neque inuidos, & qui diu antea uita ac moribus probati sint. In quos præterea debent frequenter non parua conferre beneficia: ita enim semper gratos & fideles ministros habebunt. Quin & medicos sibi adiungant, qui medicæ materiæ peritißimi habeantur, ut antidota, quæ contra uenena parantur, quemadmodum sunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis simplicibus medicamentis, per se ipsos (ut ipse faciebat Galenus) componere ualeant: nam si hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unusquisque facilè uenena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm si mille alijs præcautionibus uterentur. Nec minor sanè cautio adhiberi debet, ut uasa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq; seruentur, & hominum fidelium manibus committantur. quandoquidem in eiusmodi pretiosis uasculis, quorum apud principes quosq; præcipuus est usus, uenena facilius abduntur, quàm in uitreis aut fictilibus uino circumlitis. Absurda quorundam opinio. Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorsus imperiti, qui (si uerum fateri liceat) eò dementiæ deuenerunt, ut præceperint in liquatum igne aurum, uel argentum, ex quo uasa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, ut ascita inde antidoti facultate, uenenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendaq; sit horum opinio, ij dijudicent (ea enim est, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam sunt assecuti. Cæterùm supellectilium non negligenda cura, ut scilicet uasa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clausa, & cooperta seruentur, ut neq; aranei, neq; scorpiones, nec aliquod uirulentum reptile, uel insectum ingredi possint. Admonet Dioscorides, ut etiam uasa uinaria diligenter clausa custodiantur. nanq; uiperæ summo uini amore alliciuntur, quæ si uasa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitiosum uirus eructent, interdum uerò in uino immersæ expirent. Quamobrem Aristoteles libro VIII. capite IIII. de historia animalium, quosdam uiperas uino in fictilibus ad sepes disposito uenari, & eas ebrias capere, memoriæ prodidit. Galenus item libro XI. simplicium medicamentorum, eam narrat historiam, quam nos libro secundo in uiperarum mentione retulimus. nempe de illis uiperis, quæ sponte se uino immerserunt, unde etiam sibi mortem consciuerunt. Quo uino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex uerbis palàm est Galeni testimonio, uinum in quo sint extinctæ uiperæ, noxium non esse. quin potius adeò salutiferum, ut efficacißimè elephantiasin curet. Quod tamen Dioscoridis sententiæ refragari uidetur. nisi dicamus uipereum uenenum elephanto laborantibus præstans esse auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in ueneni suspicione uersantur, cibos uitare debent, qui candido, uel oleraceo colore fuerint: necnon etiam ab his abstinere, qui ex animalium sanguine parantur. Siquidem albedine, uenena quædam metallica facilè occultantur: cibis herbaceo colore, uariæ lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini etiam animalium, quibus uescimur, commodißimè uenenatorum sanguis inseritur. Illud etiámnum apprimè utile atque necessarium esse duco, ut coqui, & reliqui culinæ inseruientes, non modò fideles sint, & incorrupti; sed etiam mundi, cauti, ac prouidi, ne ullus ueneficorum insidijs relinquatur locus: tum etiam ut sciant rectè diligenterq; custodire cibaria, uel aliud unumquodq;, quod in ciborum usum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria uasa, quæ super, uel circa focum edulijs referta resident, uenenatum aliquod animal à tecto per caminum decidat, ut quidam exigui aspides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones, & similia. Nanq; Florentiæ (ut Nicolus est author) cœnobium monachorum ueneno infectum est, quòd araneus niger admodum in olla decidisset, dum coquerentur iuscula. Ad hæc principes maximè curent oportet, ut perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (ut superius dictum est) quodam ueneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; uestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, ut diu, priusquàm uestes induant, eas manibus pertractent serui. Quin & pueris similiter iubent, ut sæpe equis insideant, ijs super sellis, quibus ipsi uti consueuerunt. Tum etiam stabuli præfectis mandant, ut tam cautè sellas, habenasq; recondant, ut ignotis, Quæ res uenena prodát, quæq; suspensæ eisdem aduersentur. & his quibus fidendum non sit, eas non intueri, ne dum tangere liceat. Insuper illud scire conuenit, quòd quædam res simplices sunt (ut pleriq; inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote præsens uenenum signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quam serpentis linguam uocant, refertur, quæ (ut Conciliator Petrus Aponensis tradit) præsente napello, aut uipera, aut pardi felle, exudat: quod tamen non prodit, cæteris uenenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, prasium lapidem, quem Plasma uulgus appellat, statim splendorem amittere, ubi in præsentia ueneni cuiusq; fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranæ terrestris anulo aureo inseratur, ita ut is digiti

ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præsenserit adesse uenenum (si credimus his, qui hoc scriptum reliquerunt) tanta digitum afficit caliditate, ut carbonem accensum, ipsumq; digitum urentem præ se ferat. Quibus sane etsi parua, mea quidem sententia, sit adhibenda fides; ea tamen, quò omnibus satisfiat quantum potest, non duxi silentio dissimulanda. Non desunt etiam, qui contra lethalia uenena pollere contendant sigilla quædam, siue characteres, siue imagines, quomodocunque eas appellare libeat, præcipuè si collo suspensa gestentur, uel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quòd si Serpentarij imago cum suis stellis cuiuis lapidi pretioso insculpatur, eam utilißimè gestari aduersus omnia uenena, eaq; præsertim, quæ uenenosorum animalium ictu uel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptum inuenisse tradidit in quodam libro, quem reges Persarum olim habuisse refert, quòd si in hæmatite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudam uerò sinistra, & lapis ille anulo ex auro purißimo confecto inseratur, gestatu hominem à quocunq; ueneno tuetur. Quæ imago si modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio, quòd tempore, quo sculpitur, necessaria sit quarundā stellarum obseruatio, à quibus ea uis insinuat in sculptam imaginem. Porrò tradidere sapientum ueterum nonnulli, reperiri pretiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, ut uenenorum malitiam efficacißimè dissoluant, & destruant. Ob id itaq; scriptum reliquit Albertus cognomento Magnus adamantem orientalem gestatum brachio sinistro inter humerum, & cubitum adnexum, omnium uenenorum uim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ, hyacintho, et sapphiro orientali. Alij eandem facultatem aßignant smaragdo, alij lapidi, quem in capite draconum inueniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Cæterùm (ut ingenuè fatear quod sentio) parum fidendum esse crediderim his suspensionibus. quippe quòd nunquam uiderim huiusce rei experimentum tam clarum, ut syncera fides adhiberi poßit: quanuis illud facilius persuaderi poßim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuißimum puluerem redacti, poßint per os sumpti ueneno infectos sæpe liberare: utpote qui eam sortiantur naturam, ut cordis uiribus subueniant. Sed quòd gestati lapides ueneni assumpti uim, atq; actionem inhibere ualeant, non ita facilè adduci potero, ut credam, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse; nisi prius notabile ex his experimentum uiderim. Nemo præterea non poterit (ut in hac præfatione scriptum reliquit Dioscorides) innoxia irritaq; uenena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quæ uiribus præstantißimis polleant, quibus pòst assumpta uenena facilè ualeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata, sunt caricæ cum iuglandibus nucibus esitatæ, citria mala cruda manducata, napiq; semen ex uino potum. Item calaminthæ folia, & Lemnia sphragis, quam summis laudibus extulit Galenus: sed quæ pro singula uice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta, quin & duas caricas, salisq; momentum. Ex compositis autem non immeritò cæteris antidotis Mithridatum antecellere scribit. quandoquidem ex frequenti eius usu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atq; etiam à Galeno libro primo, et secundo de antidotis memoriæ proditum est) usqueadeò se innoxium præbuit ueneno Mithridates Ponti rex, ut cùm uellet sibi necem ueneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto ueneno percepit incommodum. Qua in re postea Galenus theriacam præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, ut ijs uenenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo sumere consueuerint, quo modo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Cæteri posteriores, qui Dioscoridem, et Galenum secuti sunt, præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm ualere tradiderunt: quin & mespila, pystacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcauendi uenena. Reliquum est, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs succurrere poßimus, qui cibo aut potu uenenum sumpserint. Primùm igitur (ut paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus uenenum, non statim, ut quidam uolunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi ui ob propriam sui formam, uel temperamentum, quam obtinet atrocißimam, quancunque corporis humani partem contigerit in suam uirulentam conuertit naturam, & ita eousq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; sanguinem cum reliquis humoribus in uenenum uertendo, quousq; accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in uenenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, ut spiritus uitam fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant ueneno: atq; ita subinde corpus spiritibus, & uita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ unà cum cordis uentriculis (quibus natura datus est motus dilatationis, & constrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aër circundans, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum uitalium calorem: ex hoc autē pars aëris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriæ, quámuis minutißimæ, quæ per totum corpus dispergūtur etiam sub cute, per meatus quos habent, aërem nos circundantem attrahant, ipsumq; prouehant ad cor, quod quidem postea per easdem uias calorem fumumq; superfluum reijcit. Quo fit, ut si nos circundans aër fuerit infectus, uenenatus, & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit, atq; corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atq; cordi natura insitum sit, ut uenenum attrahat, sed quòd aërem continuò inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua, uenenum quoq; trahunt. Hinc itaque est, quòd quidam, dum (ut contingit) somnum caperent sub arboribus uenenatis, ceu taxo ac nerio; uel humi cubarēt super plantis noxijs, uelut napello, & aconito; uel propter uirulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter uenenum contraxerunt, non alia de causa, quàm ex aëre loca illa ambiente, plantis illis uenenatis infecto, & specuum uirulento spiritu. Cæterùm iam tempestiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui ueneno infecti sunt, eorumq; precipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, ut quódnam sit assumpti ueneni genus, dignosci poßit. Nullus itaq; medicus ingenio præditus est, qui non protinus uideat & intelligat ex sæuis acciden-

Præcautio ex medicamētis.

Ratio curandi uenena.

Indicia in cõmune veneni sumpti.

tium incommodis, quæ sequuntur, cùm quis uenenum cibo, aut potu sumpserit. Siquidem ijs, quæ propria formæ agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit uirium & roboris totius corporis prostratio: ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant: item extrema corporis, præsertim ungues, plumbeo colore liuescunt. Ad hæc qui hauserint, uertiginosi fiunt, uocem edunt cum murmure, & oculos toruè mouent. His frigidus accedit sudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti ueneni manifestissimum præbent indicium, maximè autem si statim sequantur post assumptum cibum, ijsq; contingant, qui sibi rectam quotidiani uictus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse posset in aliquo uictus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis usqueadeò corrumperentur, ut contracta ueneni natura, uim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Galenus libro sexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quo in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta præbent indicia, uenena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum sudorem cient. Si uerò præterquàm quòd calido excessu polleant, excellant etiam ui tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arsenicum sublimatum, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili uentriculum & intestina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autem accidentia sæpe sequuntur uomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, uariæ deniq; coloris mutationes. Quæ uerò nimia frigiditate excellunt, plerunq; somnum inferunt adeò profundum, ut sæpe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam uerò cerebrum obstupefaciunt, ita ut affecti cogantur quàm plurimos incompositos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, uel temulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum efficitur. Ex siccis autem uenenis lingua arescit, guttur siti inextinguibili afficitur: aluus adstricta redditur, ægrè redditur urina: omnia deniq; membra fiunt arida, & uigiliæ instant longissimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnum adferunt, alui fluxiones, articulorum, neruorumq; luxationes. Ita quòd quandoq; oculorum nerui, ac nexus in tantũ laxantur, ut sponte sua è cauitatibus exeant, capitiq; propendant. Plerunque etiam extremæ corporis partes putrescunt, ut in præcedentibus dictum est. Porrò & illud adnotandum est, quòd uenena quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc uiribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatũ elementarium, quæ illis inest, uim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; subinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorẽ notitiam trademus, ubi speciatim singulorum meminerimus. Hæc igitur sunt omnium uenenorum indicia uniuersalia, cæteris quæ explicari possint, certiora, ac manifestiora: quibus peritissimi medici tutò dijudicare possunt. Nam cùm constet accidentia prædicta non solùm perdurare, sed etiam augeri, ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neq; naturæ repugnanti obsequium præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis, si quando remitti accidentia, & ægri melius habere uidentur.

Victus ratio eorũ, qui uenena sumpserunt.

Cæterùm eorum, qui uenenum sumpserint, cibus esse debet (ubi tamen remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus quæ non solùm uim habent nutriendi corpus, sed quæ etiã uenenorum noxiæ resistere ualent. Quo in genere lac asininum summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atq; etiam humanum, præsertim si recenter emunctum bibatur. quanquam lac omne efficacius exhibetur contra uenena calida, & erodentia, quàm ad reliqua ueneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iuscula tum carnium pinguium, tum piscium, quibus addi possunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animaliũ, quorum est usus. Siquidem pinguia hæc ideo conueniunt, quòd uias obstruant, ex quo ueneni transitus inhibetur. Quinetiam ubi uenena excalfaciunt, & erodunt, pinguia hæc acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in casu, animalium cerebrum, atq; ossium medullæ aptissimæ pariter censentur. His similiter herbæ quàm plurimæ opem ferre possunt cibis admistæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllum, sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliæq; quàm plurimæ: quarum uim uenenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui uenenum sumpserint, lucidus sit oportet: ubi aër quoq; sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum suffitu, quibus uis inest propulsandi uenena. Id enim præstant santalum omne, myrrha, styrax, aloë, laserpitij lacryma, agallochum, scordium, cassia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ, eiusq; lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti ueneno (Galeno authore libro secundo de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus nanq; uenenum retinet in internis partibus, et facilius ad cor deducit. Contrà uerò uigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt.

Remedia cõtra venena.

His ita institutis in primis omni industria, ac diligentia curandum est, ut deuoratum uenenum foràs exhauriatur. Qua in re nullum sanè ualentius auxilium perhibetur, quàm ut sine ulla mora ægri uomitum ciere cogantur: si tamen uenenum adhuc in uentriculo resideat. Quòd si iam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiusce uoluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, ut posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verùm hoc unum ipse addiderim, quòd si fortè is, qui uenenum sumpsisset, ex omnibus uomitum cientibus auxilijs uomere nequiret, tunc (ut Rasis author est) medicamentis soluentibus, itemq; clysteribus erit procedendum. Medica-

menta autem, quæ deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea ſunt agaricum & rhabarbarum. Quandoquidem utrunque præter quàm quòd deiectoria ui præditum eſt, facultatem etiam uenenis maximè repugnantem ſortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neque prorſus ab re eſſet ad idem Aegyptiæ ſiliquæ atram medullam, aloënq; uſurpare. hæc nanq; præter deiectoriam facultatem, ſeorſum plurimum pollet aduerſus humorum putredinem, quæ ſemper, uel plerunq; ingeſta ſequitur uenena: illa uerò quòd aluum mirificè emolliat, uenenum uentriculi tunicis adhærens abluit & abſtergit. quin & erodentium acrimoniam obtundit, et ea deniq; per aluum ſecum educit. His autem peractis, ea certè clyſmata competere uidentur (ut Dioſcoridi placet) quæ acria ſunt & trahendi ui prædita. Quibus ſi ea ſucceſſerint, quæ è iuribus pinguibus, adipe, aut pinguedine, aut butyro, aut lacte parantur, ne ulterius uenena penetrent, ut in dyſenteria fieri ſolet, nequaquam ea inutilia fore putauerim, præſertim ubi compertum haberetur, uenenum inteſtina exulceraſſe. Quamobrem lac copioſius epotum poſt uomitiones, & clyſteria utiliſsimum eſſe prodidit Auicenna: nempe quòd ueneni noxiam frangat, & ſanet. Quinetiam ſummopere proſunt, præmiſsis tamen uomitionibus, & clyſteribus, fortes, ac ualidæ diuerſiones: utpote quæ non mòdò probibeant ne uenenum petat cor; ſed etiam ipſum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Ob idq; plurimùm prodeſſe crediderim cucurbitulas, ſi ex igne natibus, & crurum pulpæ applicentur. Ferunt ſimiliter opem frictiones ex aſperis linteaminibus, quin & fibulæ ſtrictim factæ, ita ut dolorem excitent, manuũ, pedũmq; digitis, item brachijs, & cruribus. Mirificè etiam uenenum auertitur à partibus intrinſecis, ſi patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accommodatis confecto, uel in laconico ſicco ſudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiuſmodi calor extraneus efficaciſsimè uenenum ad cutim trahit. Balnei ac laconici uicem illud ſanè ſupplere poterit, ſi diſſecto uiui muli, aut equi aluo exertis ſtatim inteſtinis, æger in animalis cadauer intromittatur: & cùm refrixerit cadauer, idem etiam de alio fiat, quouſq; ſat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq; (ut uulgi fert opinio, fortaſſe quòd hæc animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalibus. Hoc enim auxilio à ueneno liberatum narrant Valentinum Alexandri ſexti ſummi Pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus uenenũ exhibere uellet, ſibi ipſi, ac patri id imprudenter exhibuit. Cæterùm ſcire etiam conuenit, quòd quanuis prædicta remedia omnia communiter uenenis opitulentur, non propterea eſt dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam ſimplicia, quàm compoſita, quæ cuiuſcunq; ueneni noxam auferre poſſunt. Simplicia quidem medicamenta, quæ ad hoc idonea Dioſcoridi, reliquiſq; Græcis poſterioribus celebrantur, ſunt uinum uetus copioſius epotum, Lemnia ſphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & paſtinacæ ſemen, calamintha, nardum Celticum, caſtorium, ferulæ uirentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijſq; ipſum ſecutis in antidotum minimè recipiatur, ſed potius inter uenena annumeretur) ſuccus marrubij, laſerpitij, & panacis, ſagapenum, ariſtolochia longa, ſemen rutæ ſylueſtris, betonica, pix liquida delincta, polij, et ſeſelis decoctũ, phu, cinnamomum, caſsia, iuniperi baccæ, citria mala, & quæ limonia, & aurantia uocant, & eorum ſemen. Item glandes, præſertim quernæ ex humano lacte epotæ, quinquefolij radicis ſuccus, leporis coagulum: muſtellæ caro ſale inueterata, & in umbra ſiccata, cum uino pota, lac canis ex primo fœtu acceptum, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terreſtris ſuccus, ſmilacis aſperæ acini, ſcordium, thlaſpi, & Cretenſe dictamnum. His Arabes, & recentiorum nonnulli caſtaneas addunt: item ponticas nuces, meſpila, piſtacia, zedoariam, lauri baccas: gentianæ radicem: quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyricæ, haſtulæ regiæ, helenij, & millefolij, rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, ſabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatorem, centaurium maius, angelicam, uerbenacæ ſuccum: mures, qui napelli radices depaſcuntur, & muſcas grandiores, quæ eius folijs uictitant, filipendulam, carpobalſamum, muſcum odoratum, ambarum, os in corde cerui repertum, & ceruinum cornu, quin & monocerotis, urſi teſtes, & arietis, origanum, ſmaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem ſanctum, uel benedictum appellant. Et hæc de cenſu omnium ſimplicium medicamentorum, quæ contra uenena pollent, quæ nobis tum ueteres, tum recentiores ſcripta reliquerunt, dixiſſe ſufficiant. De compoſitis autem medicamentis illud proferre non dubitauerim, quòd ſi theriaca legitimè parata reperiretur, non eſſent aliunde petenda auxilia contra uenena. Sed quoniam mihi planè difficillimum eſſe uidetur, ut ea reperiatur, quæ quemadmodum eius exigit apparatus, confecta ſit, cùm nobis deſint cinnamomum, balſamum, petroſelinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) amomum, aſpalathus, & calamus odoratus, quæ omnia perquàm maximi ſunt momenti; idcirco nunquam adducar, ut credam uenalem theriacam poſſe ſibi locum & uſum illius antiquæ legitimè uendicare: præſertim cùm conſtet tempore uſq; Galeni, quo Romani ſummo imperio potiebantur, theriacam omnibus numeris abſolutam confici non potuiſſe (ut ipſe Galenus teſtatur libro primo de antidotis) niſi ab Imperatoribus. quanquam non deeſſent tempore Antonini Cæſaris diuites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis deſiderarentur. Quare illud dixerim, quòd ſi ulla theriaca ex ijs, quæ noſtra ætate conficiuntur, in uſum admitti debet, dent operam medici diligentiſsimi, ut illa ſaltem utantur, quæ omni ſtudio ac diligentia parata ſit, clariſsimorum & peritiſsimorum uirorum teſtimonio: quæq; eo modo experientia comprobata ſit, quo docet Galenus libro quem ad Piſonem ſcripſit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm theriaca præſtat aduerſus uenena, quodq; & facilius parari poteſt. Qua in re caueant homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris uendunt circulatores, etſi plerunq; ab his, quos eorum adulteria fraudeſq; latent, cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil ultra uideant aſtantes, quàm quòd ij fruſtum integrum arſenici, uel riſagalli officinis uocati, deuorent: quòdq; ſubinde deuorata theriaca, quam poſtea circunſtantibus uendunt, nullum ueneni incommodum ſentiant. Quod cùm Galenus optimè nouiſſet, libro Piſoni dicato, ita ſcriptum reliquit. Multæ à ſubdolis improbiſq; in hoc quoq; fraudes fiunt, ac uulgus ſola an-

Simplicia medicaméta, quę pollent aduerſus venena.

Cópoſita medicamenta.

tidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, uel prauè confectum redimit. Cæterùm ut quisq; flagitiosorum impostorum fallacias, & dolosas merces euitare poßit, & debeat, nunc mihi in animo est ad commune rei publicæ beneficium eorũ ingens, ac scelestum facinus posteritati prodere. Nam cùm isti suggesta ascendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, ostensuri quòd uenenum æquè ac panem innoxiè sumunt, multis cauillationibus, atq; insidijs utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quasq; retinent illi in suos chariores (ut ita dicam) lenones. Primus itaq; dolus, quo nituntur huiusmodi fraudulenti impostores, est quòd cùm sciant uenena non posse nisi parum nocere, ubi uentriculus fuerit cibis ualde repletus (ut in præfatione huius libri tradidit Dioscorides, & libro quarto fen sexta retulit Auicenna) priusquàm suggestum ascendant, ad saturitatem usq;, præsertim æstate, lactucas crudas deuorant sale, aceto, & oleo conditas: uerùm olei tantum imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenellæ lactucæ difficilè paßim inueniri poßunt; ideo earum uicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam, quoad uentriculus ueluti tympanus extendatur. Id autem eo consilio faciunt, ut hæc quidem iurium pinguedine, eorumq; substantiæ craßitudine, illæ uerò frigiditate sua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, præterquàm quòd ueneni penetrationem inhibent, cùm internas uias obstruere poßint, erodentem quoq; ingesti arsenici, uel risigalli sesplasijs uocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cùm igitur uenenum sumpserint, quod illis ob præassumpti alimenti uim, nullam, aut paruam noxam adfert, nempe quòd uentriculus sit tensus, & pinguedine imbutus, mox suam adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, assumunt, idq; impunè. Quo fit, ut facilè postea populo astanti persuadeant, id esse antidotum omnium præstantißimum contra omnia uenena, quod in uniuerso orbe reperiri poßit. His leues uulgi animi persuasi accensiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, ut adulteratam, inualidam, ueramq; mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria eò cateruatim concurrunt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaq; cùm temporis momento capsulam hac impostura exhauserint, statim è suggesto descendunt circunforanei, seseq; in hospitium recipiunt, ubi cùm primùm fuerint, arsenicum paulò antè sumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neq; aliud illa die assumunt, quàm lac, quod tamen sæpius alternatim potant, uomuntq;, & reuomunt. tantum potest in improbis hominibus auri cupiditas, ut sponte consultoq; in manifesta uitæ discrimina ferantur.

Fraudes, quibus vtũtur circũforanei, qui venena innoxiè sumere ꝓfitentur.

Fraus altera, quam isti facinorosi perpetrant, ita se habet. Ii una, aut duabus horis anteaquàm suggestum ascendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo sermonem populo habere uolunt, propinquius eligunt. Atq; ubi iusserint pharmacopolæ sibi arsenici capsulam adferri, eius duo aut tria frusta seligunt, prout sibi magis expedire uidetur. quæ postea charta inuolui, & in eadem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, ut cùm in suggestum ascenderint, arsenicum illud repositum dare uelint puero, quem ad eum miserint. Porrò in forum abeunt uerba facturi, ubi eorum spuriam theriacam, ad cœlum usq; miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis uerisimilem reddant, puerum uel è circunstantibus quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui uenenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentem capsulam in suggesto stantes aperiunt, quam habent uasculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent cera subposita, uaria cuiusdã miscellæ frusta ex sacchàro, quod canditum uocant, amylo, alijsq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confectæ, quæ prorsus & facie, & magnitudine referunt illa ueri arsenici frusta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Leuant autem isti hominum proditores operculum à capsula, quò fraudem melius occultent, in suggesto stantes. siquidem summo cum artificio internam operculi partem, cui adhærent illius miscellæ frusta arsenicum mentientia, uersus se trahunt, ne quis suam fraudem deprehendere poßit. Deinde statim in manu socij, aut pueri, quos doli ministros habent capsulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu perquàm eleganter sustinet, parte pseudoarsenicum continente cœlum uersus respiciente: idq; ne quis dolum intueri poßit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui istud accipiens artis captiosæ magister, statim illud populo ostentat longa atq; mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò dolosè procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice, uel serico proditore, quo plerunq; uestiuntur, ad cubitum usq; conuoluit, ea tantùm ratione, ut arsenicum uerum, dum hæc agit, super operculo prædicto pseudoarsenicum continente, reponat, abdatq;: quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto infernè à circunstantibus uideri potest. Obuolutis itaq; manicis, brachijsq; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, iubet aquæ uel uini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico uero, factitium innoxium fraudulenta manu capit. quod gladio minutim incidit, & uino, uel aquæ parati cyathi commiscet, & deniq; tutißimè bibit. Atque ita fraudem hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum hauserit, quod ex medica officina delatum fuerat.

Altera impostorũ fraus.

Memini me olim unum ex his uidisse, qui uenenum simili modo adulteratum puero exhibuerat suo: & cùm simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine uersaretur, ut suæ falsæ atq; adulterinæ theriacæ maiorem compararet existimationem: cùm præterea prius uersutum puerum admonuisset, ut anhelitum compesceret, idq; ut facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret; ad se uocauit astantem medicum haud acris callidiq; ingenij in ea ciuitate, ubi id mihi contigit uidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, ut omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cùm fecisset bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo inuenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiã poßit intercipi pulsus, cùm tamen id scriptum reliquerit Galenus libro sexto de placitis Hippocratis, & Platonis, ubi sic inquit. Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nerui, aut incisæ, aut laqueo interclusæ pulsu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus sanè uerbis tunc comminisci potuisset, quòd facilè huic puero laqueata essent brachia, & proinde

Historia fraudis.

interceptus arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè subdoleq; aptãtur, ut uersato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur admodum, ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachijs ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, ubi pulsum intercipere animus esset, laxabantur autem lentè, cùm iam uersutißimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam cõstitutionem restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, ut quisq; eas euitare sciat, ac poßit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimùm certè debeo: siquidem unus, isq; insignis, ex his qui uenenum innocuè deuorare profitentur, cuius ossa lues illa non immeritò depascebatur, cùm à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus utitur, ut pecuniam extorqueat, libentißimè patefecit. Cæterùm fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter utuntur, qui è diui Pauli prosapia ortos se prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hîc consultò dimittam. uerùm intactas eas non relinquam, ubi in processu de ijs disseremus uenenis, quæ morsu, uel ictu relinquunt innumera exitiosa animalia. Sed ne aliquod præstans antidotum desideretur in his nostris commentarijs, me probi, ac fidelis medici munere functum existimauerim, si hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad uenena momenti, descripsero. quæ non modò ijs, quæ per os assumuntur; sed ijs etiam, quæ animalium morsu, uel ictu eijciuntur, summo, ac præsentaneo fuisse remedio comperi. Licet autem hac ætate rari admodum habeantur medici, qui sua pandere arcana uelint, si quod nacti sunt pulchrum & singulare auxilium; tamen cùm mihi consilium ab initio fuerit, mea opera quantulacunq; sit omnibus generatim prodesse, alienum quidem inhumanumq; foret, si modò uel inuidia uel auaritia compulsus, aliquid silentio inuoluerem, quod in arte medica usui futurum putem. Antidota nostra præstantißima cõtra venena.

Primum igitur antidotum, cuius admirandas in uenena uires sæpius expertus sum, hoc modo conficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori, quem falsò calamum odoratum uocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, costi, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipendulæ, doronici, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres. Ad hæc seminis citrei mali, uiticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ syluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorũ drachmas duas: præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, asperæ smilacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorum scordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, menthæ, betonicæ, uerbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melissophyllĩ, singulorum sesquidrachmam: dictamni Cretensis drachmas tres. sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, sabinæ, pimpinellæ, cuiusq; drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, pistaciorum, singulorum uncias tres: myrobalanorum emblicorũ drachmas quatuor. Florum utriusq; buglossi, rosarum, lauendulæ, saluiæ, roris marini coronarij, cuiusq; scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Casiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum uocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis, singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri, ac longi, santalorum omnium, agallochi, singulorum sesquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: unicorni drachmam unam. ossis cordis ceruini, ramentorum eboris, uirgæ ceruinæ, castorij, singulorum scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij sesquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, coralij rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas. mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitij, singulorũ drachmas duas & semis. moschi odorati, ambari, cuiusq; drachmam: olei è chalcantho confecti unciam mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gemmis, pastillorum caphuræ, uiperæ, scillæ, singulorum drachmas duas & semis. Succi oxalidis, sonchi, scordij, echij, buglossi, melissophylli, singulorũ selibram: hypocistidis drach. duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusq; uncias sex. Vini ueteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, uel optimi mellis libras octo & uncias sex. Ex omnibus his summa diligentia, & ratione inquisitis, atq; selectis fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mithridatis antidotũ conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma una usque ad tres pro ætate, & constitutione patientis. Atq; ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantißimum esse (ut antè diximus) contra omnia uenena, quæ per os sumuntur, itemq; aduersus ea, quæ morsu uel ictu relinquuntur; uerùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie assumptum, & præcipuè ad præseruandos sanos. Primi antidoti descriptio.

At si cui in animo fuerit, ut præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinq; aquæ uitæ uocatæ, ex optimo, odoratoq; uino confectæ, totiesq; uitreis organis repurgatæ, ut quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in uas uitreum inijciat duplæ à rebus inditis capacitatis. postea uasis ore ita obturato, ut nullus spirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in uase cum electuario tandiu agitet, donec totum dissoluatur. Atq; tum uas ore cera, uel pice obducto in mensem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum est: fit enim, ut electuarium facilè resideat in fundo, si dimittatur. Exacto denique mense claram aquam aureoq; colore nitentẽ, electuario supernatare inueniet, & quæ iam omnẽ illius uim in se cõtraxerit. Tum itaq; uas ipsum aperiat, & in uas aliud item uitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratißimè obturet. Nam si illud diei spatio apertum sineret, omnis conclusa aqua in auram euanesceret. Tanta hæc aqua uirtute pollet (quod millies expertus sum) ut quatuor drachmarum pondere pota uel per se, uel cum pari odorati uini quantitate, uel stillatitiæ cuiusuis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, uel demorsus à quocunque uenenato animali, in tanto mortis discrimine uersaretur, ut uocem, uisum, ac reliquos ferè sensus amisisset, ægrum ingenti adstantium admiratione à longo ueluti somno excitat. Quin & uomitione plerunq; plurimam infectorum humo- Potio ex prædicto antidoto.

rum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à uipera in dextra manu demorsam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte ituram, hæc aqua in uitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò pòst contigit cuidam miseræ Sclauæ ab alia non dissimili uipera in manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra uenena, quæ per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentiæ, efficax, & penetrans est, ut momento ui sua in omnes corporis uenas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati studens prætereo. quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce uirium exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitimè conuenire censebunt.

Alterius antidoti descriptio, & uires.

Porrò antidotum alterum generosum, pariter & singulare, oleum illud est, cuius superius libro secundo capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus, patientibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacissimè succurrit omnibus uenenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter uiperarum, aspidum, & cuiuscunq; deniq; uenenati animalis morsibus singulari auxilio est, ut in processu latius explicabimus. Vt autem omnes intelligant quàm maximum sit in me iuuandæ posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hic describere non grauabor. Sumantur itaq; ineunte mense maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis uetustissimi libræ tres: foliorum hyperici uirentis manipuli tres. Oleum in uas uitreum duplæ à contento capacitatis imponatur, in quo hypericum aliquantulum antea contusum infundatur. deinde uas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuissimam arenam condatur, loco ubi tota die insolari possit, atq; inibi sinatur ad decimum, uel duodecimum diem usq;. Quo exacto tempore, mergatur uas in calentis aquæ balneo ad uiginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus. Quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde uas in prædictum mergatur balneum tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter, aut quater, usquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa uiridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex ijs itaq; tres confertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & uino meraco albo aliquantulum perfusi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem uitro, in arena sepulto octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, pòst colentur, et modo prædicto exprimantur: tertio, aut quarto similiter dictum semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorem repræsentet. Ad hæc sumatur scordij recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, uerbenacæ, dictamni Cretensis, singulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & uas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut suprà. Postea sumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, singulorum drachmæ tres, scordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur, & immittantur in balneum, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamitæ, laseris, cuiusq; drachmæ sex, baccarum iuniperi drachmæ quatuor, melanthij drachmæ duæ, casiæ odoratæ (cinnamomum officinæ uocant) drachmæ nouem: iunci odorati, cyperi, singulorum sesquidrachma: santalorum alborum semuncia. Tundantur omnia (ut pluries de alijs dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneum macerentur, demum colentur, & exprimantur, modo quo antè dictum est. Postremò adsint oportet trecenti scorpiones uiui diebus canicularibus collecti. Ii in uase uitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cùm eos præ calore sudare, atq; irasci constet, omne iam dictum oleum calidum superinijciatur. Sed aduertendum est, ne id adeò feruens sit, ut uas disrumpat. obturato statim uasis ore in balneum tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur, & exprimatur. Proiectis interea scorpionibus, rursum in oleum infundantur rhabarbari laudatissimi, myrrhæ communis usus, aloës hepaticæ, singulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cuiusq; semuncia. Quæ ex his tundenda sunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, sed deinceps recondatur, perinde ac opobalsamum. quippe quod mirandum sit remedium ad iam dicta uenena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corsi illi duo uiarum obsessores, quorum historiam suprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus, eos reijcimus, qui eius desiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridi probantur in præsenti præfatione, unum scilicet quod è scinco, alterum quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorũ conficiendorum rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hic adscribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. 11. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, ubi hæc scripta reliquit.

Antidoti è sanguinibus descriptio.

Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων, id est, ex sanguinibus, ad uenena, uenenatorumq; omnium morsus idonea, sic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorum drachmas duas: amomi, opobalsami, seminis rutæ syluestris, cymini Aethiopici, anisi, sanguinis anatis maris, & fœminæ sicci, sanguinis hædini, sanguinis anserini, seminis napi syluestris, singulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petroselini drachmas quinq;, polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas sex, florum scordij drachmas octo: myrrhæ, nardi, singulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, casiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussorium cribrum traiecta melle Attico despumato, commiscebis, commistaq; in argentea pyxide repones, atq; hac ut maximo medicamento

dicamento uteris. Cæterùm quæ è scinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modũ redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad uenena, omnemq; uenenatorum materiam mortem inferẽtem, omniumq; uenenosorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, sing. drachmæ duæ: rosarum siccarum, gẽtianæ, cardamomi, sing. drachmæ quatuor, opij oboli duo, styracis drachmæ octo: polij, caßiæ nigræ, seselis, bdellij, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinque & oboli duo: succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorum drachmæ sex: scordij, costi, florum iunci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorum drachmæ sex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalsami, thlaspis, dauci Cretici, singulorum drachmæ sex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex et oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorum drachmæ septem & oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi, opium, styrax, opopanax, uino Chio macerantur die noctuq;, quoad penitus dissoluta sint. Reliqua uerò interim contusa tenui cribro excutiuntur, illisq; iam maceratis, ac dissolutis commiscentur, commistaq; Attico melle ad craßitiem usque despumato excipiuntur, opobalsamoq; superimmisso. demum in uas argenteum transferuntur, atque ad multos usus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioscorides, quasq; ut efficacißimas in aliarum censum retulit Galenus, atque descripsit. Sed quoniam (ut suprà in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur; idcirco non uideo quomodo poßint legitimè confici, nisi ijs uti uelimus, quæ eorum uicem supplent, ita ut unum simplex medicamentum in alterius locum succedat. Id quod medicorum, ac seplasiariorum plerisq; fieri adsolet. Quorum sententiæ etsi cuipiam uideretur Galenus adstipulari, quippe quòd scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum caßiæ subijci posse; non tamen propterea inde colligi potest, quòd idem fieri poßit de quocunq; alio simplici medicamento, quod desideretur, ut quidam existimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem aßecuti. Siquidem is secus de hac re disserit libro primo de antidotis, ubi sic inquit. Quòd ad caßiam uerò attinet, ea me commemorare nunc opus est, quæ in multis de medicina libris scripta sunt, duplum caßiæ siquis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magister meus, unam ex Quinti facetijs ipsum esse dicebat, aßeuerans eos, qui duplum caßiæ imponere iubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censent, si quãdo Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis uenditur, duplicata mensura bibere: siq; panis siligineus desit, furfuracei duplum comedere. Mihi uerò hæc Quinti facetia, si de re una quapiam, qua per se sola uti uelimus, afferatur, uera irreprehensibilisq; uidetur: sin de re, quæ in societatem multorum ueniat, non est eodem pacto uera. Nam cuiuscunque, quod solum corpori admoueri debet, ut puta rhus, absinthium, iris, gentiana, uel id genus alia aliqua medicina, siquis minus boni duplum loco præstantißimi accipiat, & corpori uel extrà, uel intrà admoueat, duplicato etiam nocebit: at si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se aucturum aliorum uires spondeat, si præstantißimum desit, peius nihil erit uti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo uideatur. Caßia quidem cinnamomo genere proxima usqueadeò est, ut ex ipsa quandoq; cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam caßiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è casiæ ramis prodeãt. Simile autem istud est non uino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed uitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & transponendis oneribus, in omnibus deniq; uitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus. Ex quibus uerbis omnibus palàm est, Galenum non aßentire, ut in compositis medicamentis unum simplex pro alio supponatur, nisi ex ijs sint, quæ eandem naturam sortiuntur, ut caßia, & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putauerim, quòd perperàm faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotum, quæ iuniperi baccas, terramq; Lemniam recipit, summopere laudauit Galenus, eamq; lib. 11 de antidotis memoriæ prodidit, hisce uerbis. Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à uenenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in puluerem redegeris, oleo, aut melle commiscebis, et repones: atque cùm opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantum est auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, si quando suspectos habuisset, qui se uocarant. Nam si uenenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita ut uenenum quoq; cum antidoto reijciatur. Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad uenenorum omnium in uniuersum rationem. quandoquidem de ijs priuatim, eorumq; auxilijs, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Antidoti è scinco descriptio.

Succedanea quãdo admittenda.

Antidotus ex terra Lemnia.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. I.

QVIBVS datæ sunt cantharides, signa eueniunt grauißima. Ab ore enim ad uesicam usque cuncta erodi sentiuntur: picem, aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflãmantur. vrinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atque dysentericis, aluo deferuntur: fastidia urgent: animo linquuntur, obortaq; uertigine concidunt. postremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut supradictorum aliquo, uomere cogantur. mox ubi uomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut seminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, ut quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur, ac descendãt. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in aluum ex nitro aqua mulsa, uacuari debent. Detur deinde uinum,

num, aut passum; in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint, aut ex lacte, aut mulsa, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum uirus ita remoratur, ut in principes se partes insinuet: ipsa tamen interiecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, utpote quæ dolores & permulceant, & leniant. Tum ubi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lauare, ut per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, uesci debent: siquidem aluum cient, atque uenenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur. item pulegium ex aqua tritum: irinum, aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes uitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

Cantharidū malefica & noxia uis.

CANTHARIDVM *tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateq; tradidimus, ut superuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia ui nobis disserendum esset. Cùm igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exiccent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, ulcerent, & denique sumentes interimant. Nocent priuatim uesicæ, omnibusq; urinæ inseruientibus membris, non modò haustæ; sed quandoque etiam exterius illitæ, ubi exulcerare sit opus: præsertim cùm amplis admiscentur cataplasmatis, locisq; illinuntur uesicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, uel pubi, uel renibus, uel testibus. Quo fit, ut qui has hauserint, exulcerata inde uesica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus. quanquam præter id omnia in uniuersum lædant uiscera, quòd suapte natura erodant, & postremò necem inferant: nanque sua uenefica, & perniciosa ui deradunt internos meatus omnes, quibus obuiant. Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosis ab eis uasis: neque si quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & uesicæ ceruix intolerabili inflammatione uexentur. Hinc enim plerunque euenit, ut qui hauserint, urinæ stillicidio afficiantur non sine intolerabili ardore angustiaq;.*

Symptomatū causæ.

Cæterùm picis, & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu, & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à uaporosis humoribus in uentriculo, & iecinore adustis, intensa huiusce ueneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia. quippe cùm ueneni uis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utiq; non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm sinistrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysentericæ similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipsæ ad intestina descendentes acerrima sua ui, ea exulcerent, & abradant. Defectus uerò animi, ingens anxietas, cordisq; angustia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisq; inflammationis exuperantia: partim uerò deleteria ui pharmaci, quæ usqueadeò resoluit uitales spiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tam sæua oriantur symptomata. Quin & ob id uertiginosi fiunt, delirio, amentiaq; capiuntur, qui eas sumpserint, quòd uenenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, ut facilè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipsa pereat.

Cantharidū ueneni curatio.

Sed ut his omnibus succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (ut etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebris excitatis uomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioscorides, atq; etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est, ut per hæc deuocentur, quæ ad intestina descenderunt. Fit enim ut exhaustis è corpore cantharidibus, non magno postea negotio accidentibus, incommodisq; præsidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ uesicæ, cui suapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis uisceribus, succurritur refrigerantibus, lentis, & pinguibus simul mistis medicamentis. frigida nanque inflammationes extinguunt, mulcentq; earum dolores: pinguia ueneni acrimoniam obtundunt: lenta uerò, ac uiscosa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis; sed etiam sanas partes muniunt, ne ueneni uim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanum ab ipsius uberibus exuctum, crudum, recensq; butyrum eclegmatis modo linctum: psyllij, cydoniorum malorum, & maluæ seminis spissamentum: item serapium ex nymphææ floribus, & purpureis uiolis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: necnon lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ, & lactucæ semine exprimi solet, affusa uiolarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod uesicariam, & halicacabum uocant. cuius etiam rubentes baccæ decem, uel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, uel ptisana hordeacea potæ, hoc in negotio præsentaneo remedio prosunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantissimum est, quod è semine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, ueneni acrimoniam retundere, & dolores quantúmuis uehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore uitreis instrumentis elicitur è maluæ folijs, ibisci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria ui urinæ ardoribus opem

bus opem

bus opem ferat, & intestinorum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis, ijsdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam utimur: nempe pinguium carnium iuribus clystere infusis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius eloto. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluunturq; assumptis antidotis, quæ uenenis resistunt, & humores putrescere non sinunt. quinetiam cataplasmatis ex frigidis, repellentibusq; succis, sincipiti, & coronali suturæ illitis. In summa frangitur, atq; demolitur ueneni uis, Dioscoridis testimonio, ualentibus antidotis, ueluti theriaca, aut Mithridatio, aut (ut scribit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphragide, & iuniperi baccis. Prosunt insuper epithemata cor roborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis constant ualentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum aduersus uenena. Refert Galenus libro secundo de antidotis Asclepiadis authoritate, cantharidas proprio ueneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur. Id quod etiam asseruit libro XI. simplicium medicamentorum, ut superius libro secundo in earum quoq; mentione retulimus. Hoc idem scribit Aëtius à Galeno fortasse mutuatus libro XIII. capite XLIX. sic inquiens. At uerò contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum passo potæ: hæc Aëtius. Veruntamen cùm huiuscemodi remedium suspicione non uacet (non propterea Galeni testimonium reijciendum putauerim) cùmq; à multis improbetur, atq; ipse nullum adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes nanq; pro certo habent, omne uenenum, quod cantharidibus insit, earum tantùm alis, pedibus, & capitibus inesse. Quare cùm cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extra adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam, ut capita, alæ, ac pedes abscindantur. quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperàm intellexisse, ut ultimo commentario de ratione uictus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, ut unusquisq; suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda iudicauimus, atq; his utendum, de quibus inter probatos authores, & doctos uiros conuenit. Sunt è uulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non ausim, quòd antiquorum, recentiorumq; repererim neminem, qui scriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus, & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os sumuntur; sed ea quoq;, quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, uiolaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine conficitur, quodq; ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alij uerò Caranzam; cuius historiam, ac facultates superius libro quarto descripsimus, cùm de uite nigra dissereremus. In quem usum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni, & testium; sed etiam in pudendi meatum clystere inijciuntur, præsertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est, si ad umbilicum usq; duabus aut tribus horis sederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibisci radices, maluæ folia, & semina, uiolarum flores, psyllij, cydoniorum malorum, fœnugræci, & lini semen, hordeum, & hyoscyamum, & id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes huius ueneni reliquias, quæ corpori hæsissent, eradicandas, læsaq; membra roboranda, & ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane, & uesperi, electarium mox describendum, unciæ pondere ex humano, uel caprillo, uel asinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum uncias tres: nucis Indicæ recentis uncias duas: pistaciorum sescunciam: seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, singulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam unam: gummi Arabici sescunciam: terræ Lemniæ drachmas sex: succi baccarum halicacabi, portulacæ, singulorum uncias sex: diluti uiolarum uncias octo: spissamenti è seminibus malorum cotoneorum, aqua uiolarum maceratis, uncias sex: serapij uiolacei uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiusq; uncias decem. Quæ terenda sunt, contrito, deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electarium facito: quo utitor, ut antè diximus.

Controuersia inter Grecos, & Arabas.

Electarij descriptio.

Πιτυοκάμπαι. PINORVM ERVCAE. CAP. II.

IIS qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & palato exoritur: vehemens alui, linguæ, ac stomachi, inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita ut pruriginem sentire uideantur: corpus totum exæstuat: fastidium urget. Quibus est succurrendum remedijs, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro simplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

Βούπρηστις. BVPRESTIS. CAP. III.

QVI buprestin biberunt, non dissimile nitro uirus sapiunt: stomachi, uentrisque uehemens dolor insequitur: tam uenter quàm stomachus mirum in modum, ut in aqua inter cutem, distatus, inturgescit. vniuersa corporis facies contenditur: vrina supprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim post uomitus, & uacuationes, quas clysteribus molimur, aridæ ficus prosunt: item earum decoctum, ex uino. Vbi uerò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum

Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulso, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiámnum omne genus esse, & lac humanum bibere, conuenit.

De buprestibus, & pinorum erucis superius libro secundo satis disseruimus, quantum ad earum historiam attinet: nunc harum uim ueneficam prosequimur. Hæc igitur animalia etsi pota, aut aliâs in uentriculum ingesta, quædam symptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuersa, quæ ab epotis cantharidibus instruntur; tamen & ipsa eandem expetunt curationem, eademq; postulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus utimur. Verùm aduersus hæc quoq; nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioscorides, non est cur nos de ijs plura dicamus.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. IIII.

Si salamandram hauserunt, linguæ inflammatio consequitur: mens, & sermo præpeditur: tremor cum torpore, aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circunquaque sugillantur: sæpeque, diutius immorante ueneno, putrescentes defluunt. Quibus præstabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Peculiaria uerò remedia, resina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: urticæ quoque folia, cum lilijs & oleo decocta. Prosunt etiam oua testudinis marinæ, aut terrestris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngij radix incocta sit.

Salamandræ uenefica natura.

Non solùm ueneno inficit, & necem adfert Salamandra sicca, & in puluerem pota, uel clam cibis admista; sed etiam morsu, uiperarum modo, cæterorumq; serpentium uenenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum saliua quadam, tum mucosa specie, quæ è toto eius corpore sudat, magno degustantium discrimine: siquidem plerique reperti sunt, qui hoc tantùm ueneno periere. Proinde mirum non esse uidetur, si recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interijsse familias: quòd aquas bibissent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: uel quòd panem tantùm comedissent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non usquequaque credendum existimo, cùm ignium ui uenena omnia absumantur. Sed potius adstipulandum fuerit Plinio, qui libro XXIX. cap. IIII. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna salamandræ ueneno infecta, accensa fuissent, quosdam iam fuisse necatos prodidit, sed ex panis crusta lignis inassata pede tantùm salamandræ contactis, ut eius uerba testantur, cùm inquit. Inter omnia uenenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quòd perire conscientia dicuntur homine percusso, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos potest: nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit ueneno, & eos qui ederint, necat frigida ui, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno uel pede, quo crusta panis incoquatur, idem ueneficium est, uel si in puteum cadat. Quippe cùm saliua eius quacunq; parte corporis, uel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. hactenus Plinius. His igitur, qui hauserint (ut Aëtius est author libro XIII.) præter ea quæ à Dioscoride scribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, postremò nigræ, quæ tandem putrescentes, uniuersum deglabrant corpus.

Salamandræ ueneni curatio.

Sic uenenatis succurritur (ut Dioscorides ait) ijsdem remedijs, quæ ad cantharidas præstant. Quod tamen aliquibus minimè uidetur rationi consonum. quandoquidem cùm salamandræ uenenum maximè frigidum, humidumq; sit, cantharidum contrà calidißimum, & exiccans, nullo quidem pacto consentaneum censent, quòd ijsdem utrisq; succurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem sententia, responderi potest, quòd ubi Dioscorides salamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in uniuersum fiunt, duntaxat intelligit, nempe ut quàm citò fieri poßit, uenenum è uentriculo, & intestinis extrahatur crebris uomitionibus, & clysmatis acrioribus: in cordisq; præsidium dentur theriaca, Mithridatium, aliaq; generosa antidota, quæ pota cor ipsum à uenenatis omnibus tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioscoridi tradenda fuit, ne eadem per singula capita sæpe frustrà & ineptè repeterentur. Quare scitè cùm ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandem salamandris adhibet curationem, quam opio, quòd tam hoc, quàm illæ frigidißimo sint temperamento. præsertimq; cæteris theriacam, Mithridatis antidotum, resinam terebinthinam, styracem, urticæ semen, & cupreßi frondes.

Stellionũ consideratio.

Cæterùm quoniam salamandra sui corporis forma STELLIONES mortiferi etiam morsus animalia mihi in mentem reuocauit, cùm eorum peculiarem mentionem non fecerit Dioscorides, non alienum fore duximus, eorum primùm historiam describere, deinde uenenati morsus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè stelliones adscribi poßint, profectò non ausim decernere: quanquam non desunt, qui asserant, maiores lacertos, quos uulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij uerò Lucerti, ueros esse stelliones. Quorum tamen sententiæ non poßum subscribere. quandoquidem Plinius libro XI. capite XXV. & XXVI. Stelliones inquit esse lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, ut qui rore tantùm uiuant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit, stelliones non esse nostrates lacertos. nanq; hi cochleas, cicadas, locustas, & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hæc copiosum in uenis continent sanguinem, & amplo referti sunt iecinore; hominibusq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà uerò ijs aduersantur stelliones, Plinio authore libro XXX. capite X. ubi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco scribit) stelliones hyemant in domibus, in locis hostiorum, & fenestrarum, aut cameris, sepulchrisue. quapropter uenatores obseruant

cubile eorum æstatibus. Ibi uere incipiente fissis harundinibus textas opponunt casas decipularum modo, quarum angustijs etiam gaudent. Venantur autē eos, ut eorum senectam, qua ut serpentes quotannis exuuntur, facilè consequantur: quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam senectam illico deuorant. Hinc igitur sanè perspicuum fuerit, stelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi siquidem in campestribus, in frutetis, sepibus, & macerijs degunt, illi uerò in sepulchris, & domibus nostris oberrant. Proinde iubet Dioscorides, ut qui in uenenorum timore uersantur, & culinam subdiali loco apparare nequeunt, sub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, quòd frequenter à superioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem stelliones in Italia proueniant, testis est Aristoteles libro VIII. cap. XXIX. de historia animalium, asserens in quibusdam Italiæ locis stelliones morsu homines perimere. Sed qui sint, nullam habeo historiam clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu existimauerim ea lacertarum genera esse stelliones, quæ in Hetruria in nostris morantur domibus, præsertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis uulgò Terrantola appellata, de quibus superius libro secundo latius diximus, de lacerta Chalcidica differentes: Quandoquidem hoc animal lacertis persimile uisitur, & araneos maximè uenatur, ut Plinius inquit, item Aristoteles libro IX. cap. primo de historia animalium. Dorso præterea maculis quibusdam nitet stellarum modo radiantibus; unde & fortasse nomen. Quinetiam, quòd uenenum morsu relinquant, cùm è cauernis exeunt, statim in Hetruria necantur. His (ut audio) abundat Syria in caminis potius, quàm alibi commorantibus. Varia sanè sunt huiusce modi animalium genera, de lacertis, chamæleonibus, scincis, crocodilis, stellionibus, & salamandris loquentes: quippe quoniam in unoquoq; horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obseruaui ego salamādras in quibusdam Germaniæ syluis uniuerso dorso nigerrimas, pectore uerò, & uentre admodum rubentes. Sunt & in Vtinensibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, et rotundo rostro, aluo admodum rubente, nigricante dorso, nullis maculis resperso. Quod etiam scincis euenit: nam & hi in Italia habentur Vicentino agro, parui & nigricantes, ijs utiq; absimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ sunt bicubitales. In Nisa Indiæ monte XXIIII. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum insula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum, & copiosæ. Sed ut ad stelliones iam noster redeat sermo, eorum morsibus succurrendum est theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quæ in uniuersum uenenosorum animalium morsibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præsidio, demorsis iam locis contriti scorpiones. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si uerò quis uenenum hoc in potu ciboue sumpserit, primùm tum uomitione, tum clysteribus extrahendum erit: mox ualentioribus antidotis cordi succurrendum. Illud postremò non ignorandum est, quòd (ut Plinius inquit) ex stellionibus fit malum medicamentum: nam cùm stellio immortuus est uino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit. Ob id in unguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel, ac nitrum.

Stellionū morsus remedia.

Ἐφήμερον. EPHEMERVM. CAP. V.

SVMPTO ephemero, quod aliqui Colchicon, aut syluestrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non secus atque ijs, qui vrtica, aut scilla lacessuntur: interna rosionem sentiunt: stomachus cum ingenti grauitate exæstuat. cæterùm inualescente morbo, cruor strigmentis admistus, per aluum exigitur. Quibus, vt ijs qui salamandram hauserunt, uomitione aut clysteribus auxiliari conueniet: sed antea quàm venenum inualescat, dandum est decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorij: lac bibere prodest, in quo serpyllum sit decoctum: item succum sanguinalis herbæ, aut ramorum vitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum vino. Baccæ autem myrti tusæ tritæque, & aqua maceratæ, vt liquor inde sumatur, opem ferunt. Media castanearum tunicula, similem effectum præbet, si cruda in aliquo supradictorum succo sumptitetur: origanum quoque cum lixiuio epotum. eximiè iuuantur asinini lactis, aut bubuli calidi potu, etiamsi in ore contineant: ita vt quibus copia lactis huius adsit, non aliud desideretur.

COLCHICI Ephemeri historiam picturamq; reddidimus libro quarto, ubi ea attulimus, quæ in ipso consideranda nobis occurrebant. Eius autem ueneno medendi rationem hoc loco adeò diffusè tradidit Dioscorides, ut plura ab alijs, qui post ipsum claruerunt, consequi mihi non licuerit. Danda igitur opera est, ut primùm (quod in alijs quoque sæpenumero dictum est) crebræ uomitiones, & clysteres suum præstent auxilium. deinde propria antidota exhibenda sunt, præsertim humanum lac, asininum, bubulumq;. Nec tamen omittenda, quæ in uniuersum omnibus uenenis resistunt, de quibus iam sæpius diximus. Sed quoniam inter uenenata recensentur Anacardia sic Mauritanis uocata, forma ephemero quadantenus proxima, quamuis colore dissimilia: itemq; Staphis agria, quæ & perniciosa habetur, & eiusdem ferè cum anacardijs temperamenti; cùm hæc Dioscoridi prætermissa uideantur; sintq; medicamenta, quibus quotidie ad uarios humani corporis morbos utuntur medici, ab instituto nostro defecisse putarem, nisi horum quoq; naturæ ueneficæ propria assignassem remedia. Præsertim cùm sæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ crassa quorundam circumforaneorū ignorantia est, qui non modò non mederi, sed uix etiam legere sciunt) propinantur, nullis seruatis ponderibus, nec mensuris, nullisq; additis medicamentis, quæ illorum uim maleficam frangant:

Ephemeri ueneni curatio.

unde

unde nonnunquam miseri ægrotantes in tam magna incidunt discrimina, & tam sæua sequuntur symptomata, ut nisi postea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent. id quod plurimis euenisse scimus.

Anacardiorū ueneni signa, & curatio.

ANACARDIA igitur tam in potionibus hausta, quàm aliâs ingesta præter quàm quòd fauces, guttur, & uentriculum inurunt, & usqueadeò uniuersum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralysim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quòd sua calorifica ui atrum succum exurant. Quibus est succurrendum, factis antea uomitionibus ac clysterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris semine, aut recenti butyro, & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno sanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt: nempe pinguium carnium iura, suillus, & anserinus adeps liquefactus, quadrupedum, & uolatilium cerebrum, & ossium medulla. quandoquidem his amplissima inest facultas (ut pluries diximus) qua uenenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq; acrimonia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ suapte natura refrigerant, uel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardiorum feruori extinguendo cæteris prætulit bubulum lac acescens, uiolaceum oleum, & hordeaceam ptisanam, prius tamē glacie, uel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantisper torrefacti.

Staphidis agriæ noxa, & curatio.

Cæterùm STAPHIS AGRIA, anacardijs (ut paulò superius diximus) temperamento respondet, quòd admodum calida sit, ac urens. Quare eadem sanè affert incommoda, quæ anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, uomitiones commouet, uentriculi erosiones facit, & dysentericos fluxus ciet, postremò strangulat, nisi statim succurratur. Sed cùm hæc sua sponte & propria facultate uomitiones moliatur, non aliter est prouocandus uomitus. Verùm animaduertendum est, an ipsa reijciatur. quod ubi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admisto hydromelitis plurimo: atque interim cogantur ægri, ut continuò inambulent. nanque hoc tantùm medicamento ualentissimè per uomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clysteres, quorum pluries meminimus; ut si ramentum ipsius aliquod ad intestina descenderit, his extrahi possit. Reliquum uerò curationis sumatur è cantharidum curatione, non omissis uniuersalibus antidotis.

Δορύκνιον. DORYCNIUM. CAP. VI.

DORYCNION, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert: continentes singultus ciet, humor linguam uexat, sanguis cōfertim reijcitur: mucosa quædam perinde quasi dysentericis, aluo egeruntur. Itaque antequàm aliquid ex ijs eueniat, auxilio sunt antedicta, uomitus, clyster, & quæcunque potum uenenum expellere possunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulsa, lac caprillum, aut asininum, dulce uinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchilia omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est. conueniunt & locustæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuscula.

Dorycnij ueneni consid.

DE DORYCNIO satis disseruimus libro quarto, quantum quæ nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum. quandoquidē duobus capitibus libro quarto, de his tanquā de diuersis disseruit Dioscorides. Verùm enimuero etsi hoc in loco dixerit is reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt; non tamen id esse uerum asserit, sed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam censet.

Solani manici ueneni noxa, & curatio.

Cæterùm Solano manico ueneficam uim inesse constat, utpote quod eos, qui ipsum hauserint, maximis afficiat incommodis, ut ipse Dioscorides testatur loco citato, cùm inquit. Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit species uanas, imaginesq; non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres usque dies mentis alienationem affert: quadruplicatus uerò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosiùs pota, & uomitione reiecta. Has perniciosas facultates, earumq; remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico: cuius tamen hic inter uenenatas plantas postea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam uim maleficam Dorycnio assignauit Dioscorides, quàm quòd copiosius haustum mortem afferat. Hinc itaque conijcere ausim, quòd eadem utrisq; medicamenta facilè competere possint. Dorycnium Auicenna uuam uulpinam uocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm scripserint Dioscorides, & Paulus. Idcircò hoc in negotio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab ijs præterea medicamentis, quæ à nobis inferius in opij curatione describentur.

Ἀκόνιτον. ACONITUM. CAP. VII.

ACONITUM statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit: & subinde, potissimum cùm exurgere conantur, uertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordijs affert, simulque crebri spiritus deflantur. Quare uenenum uomitione abigi, aut clystere per aluum egeri opus est. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, uel absinthij decocto, cum vino absinthite, vel semperuiuo, vel abrotono, chamelæa, aut aiuga. Prodest etiámnum opobalsami drachma, cum melle aut lacte, cum castorio, pipere, & ruta, æquis ponderibus ex vino. coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque stercus, item uinum in quo aurum, ferrum, argentúmve cadens restinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & vino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum uino sumpta. Fertur & aiuga priuatim ipsis subuenire.

TAMETSI

Aconiti ueneni consideratio.

Tametsi plura sint, ut superius libro quarto retulimus, Aconiti genera: nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq; appellantur, & quartum pardalianches uocatum, quæ omnia ueneficam uim sortiuntur; unam tamen, & eandem exposcunt curationem. Refert Aëtius, præter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem, & adstrictionem amaritudinem percipere: adstringuntur deinde maxillæ, subsequuntur morsus, & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & subruenti uisuntur. Oboriuntur tremores, corpusq; uniuersum intumescit, fiuntq; ægri hydropicis similes. Medendi ratio à Dioscoride petenda: quippe qui usqueadeò præstantia descripsit medicamenta, ut Aëtio, & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponensis, qui inter recentiores de uenenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphragidem Lemniam commendauit drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein uomitum excitari iubet: à uomitu theriacam eodem pondere exhiberi, ex uino in quo incocta fuerit gentiana. Atq; adeò putat Aconiti præcipuum esse antidotum longæ aristolochiæ radicem. Cæterùm dum hæc scriberem, mihi in mentem uenit nonnunquam inter uenenatas plantas haberi scillam, flammulam, urticæ, & dracunculi semen, quæ cùm hic silentio prætermissa fuerint à Dioscoride, optimum institutum esse putaui, nunc de singulorum ueneno, eiusq; remedijs nõnulla commemorare.

Scillę ueneno fę noxa, & curatio.

Sunt igitur in SCILLARVM *genere, quæ suapte natura uenenosæ proueniant: sunt etiam contrà quæ nullo imbutæ ueneno in medicum ueniant usum. Hæ potæ, uel aliàs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illæ uerò sua malefica ui, etsi quàm parcè deuorentur; illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (ut Mesues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) sola nec alteri annexa prouenit, locisq; oboritur fœdis, ac graueolentibus, ut apud thermas. Discant igitur diligentissimi seplasiarij ijs uti scillis, quæ simul connascuntur, sapore amaro, acri, simul & dulci, splendentibus undiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas inest, qua corpus lædi possit: nisi fortasse, ut dictum est, plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his disserens Auicenna inter uenenatas plantas fen septima quarti uoluminis, sic inquit. Scillæ malæ, aut probatæ longior usus, quàm par sit, uentriculum exulcerat, & intestina, ipsasq; mesaraicas uenas, aliósque meatus, qui è uentriculo in iecur permeant. Quo fit, ut in uisceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur lactis potu, in quo ferrum, quod Græci stomoma, nos uerò chalybẽ appellamus, pluries restinctum fuerit, deuoratisque ouorum uitellis, in aceto decoctis. Quinetiam ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens, crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaq; permulta, de quibus latius egimus, cùm de cantharidibus sermo haberetur.*

Flammulæ ueneni noxa, & curatio.

Nec minora facit incommoda FLAMMVLA *uocata, cuius historiam scripsimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter uenenosam, quam possidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut ualentissimè corpus exulceret, ubi fuerit imposita. Ingesta uerò fauces, guttur, uentriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguam: intestina deradit, et ardentem pellit urinam. nam quandoque tam altè excoriat, ut erosis uasorum tunicis, mictu sanguis reddatur, intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturq;, excitatis prius uomitibus, et clysteribus infusis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaueris semine expressum. Quippe (ut iam sæpenumero diximus) huiuscemodi acutorum curatio, non est aliunde petenda, quàm à pinguibus, & seminum quorundam crassamẽtis. Præstat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin et halicacabi baccas deuorare prodest. Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum uirilia, rosarum, polygonij, plantaginis, cynoglossi, papaueris, lactucæ, et hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo, aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium iusculis infusi, addito rosaceo, et uino è myrtinis baccis confecto, ut diffusius in cantharidum curatione retulimus.*

Vrticæ seminis noxa, & curatio.

Sequitur VRTICAE SEMEN, *id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ ueneris gratia quidam utuntur. Sed cùm & ipsum in medicum ueniat usum, ac etiam quorundam cibis adhibeatur, animaduertendum est, ne largiùs ingeratur, præsertim solum, sed ijs adijciatur cibis, uel medicamentis, quæ eius acrimoniam excedentemq; feruorem obtundere, & extinguere queunt. cuiusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum sesami semen. Nam cùm urticæ semen affatim deuoratur, non solùm (ut Auicenna est author) omnes scillæ malos præbet effectus; sed priuatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadem quæ scillæ. uerùm ad finiendam tussim, quæ priuatim ex urticæ semine prouenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qualia sunt amygdalinum oleum, serapium uiolaceum, & ex zizyphis, saccharum quod canditum uocant, diatragacanthum frigidum, bordeacea ptisana sacchcaro inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (ut scribit Conciliator) ad epotum urticæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota.*

Dracũculi seminis noxæ, & remedia.

Calidissimæ porrò, acerrimæq; facultatis est etiámnum DRACVNCVLI *semen, utpote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat, ac pungat: linguam itẽ, gingiuas, & dentes uexat: quin & corpori uniuerso ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum haustum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert bordeacea farina in pultem conformata, additis pinidijs, aut sacchаro, amygdalino oleo, uel recenti butyro.*

Μέλι τῆς ἡρακλέας. MEL HERACLIAE. CAP. VIII.

MEL IN Heraclia Ponti, vbi aconitum gigni solet, inuenitur. quod qui edunt, bibúntve, non secus afflictantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Iis eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo vini mulsi potu, cui rutæ folia sint adiecta.

MELLIS Heracleotici historiam, & uires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hîc silentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem esse rutam esitatam, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cùm iandiu in Italiam non adferatur; ideo nec curæ eius insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito uenenatam sortiatur facultatem, & curationem.

Κόριον. CORIANDRVM. CAP. IX.

CORIANDRVM ob odorem latêre non potest. epotum autem vocem exasperat: insaniam adfert, à temulentijs non abhorrentem. qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore, venenum fatentur. Quibus post uomitionem irino oleo concitatam, vti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus oua in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota múria, & ius salsum ex gallina, & ansere: passum quoque cum lixiuia sumptum.

Coriandri venefica natura.

DE CORIANDRO libro tertio abunde disputauimus, atq; ostendimus, quàm apertè cæcutiant in erroréq; uersentur medici illi, qui Mauritanos secuti, eius semen sacchrao contectũ ad inhibendos uapores in caput ascendentes, & cerebrum roborandum, à prandio, & cœna suis ægrotantibus deuorandum exhibent. quandoquidem (ut Dioscorides est author) prorsus contrarium facit.

Mauritanorũ error.

Quare fuerit, mea quidem sententia, existimandum Mauritanos rem hanc perperàm accepisse. Auicenna uirescenti tantùm uim inesse uenenosam putat, quæ stuporem, & uertiginem inferat, & homines in furorem agat, inebriet, mentemq; moueat: sicco uerò contrariam. Id quod minimè rationi consentaneum uidetur: ñam etsi sicco coriandri semini humoris tantum nõ insit, quantum in eo uisitur, quod ultimam maturitatem non sensit, & in herba ipsa; non ob id tamen asserendum erit, eandem non habere facultatem, quanuis non adeò uehementem: siquidem in sicco semine uiridis uires non euanescunt. quod in papaueris, hyoscyami, cicutæ, & aliorum complurium semine, apertissimo exemplo cognoscitur. Vanum igitur fuerit credere, coriandri semen iam maturitate siccum, contraria illi facultate pollere, quæ in uiridi reperitur. Quod si uerum esset (ut quidam opinantur) necessariò sequeretur Coriandrum ultimam maturitatem adeptum, in aliam transire speciem, suo utiq; generi contrariam. Sunt præterea recentiorum quidam, qui ut Mauritanorum sententiam tueri uideantur, asserunt deleri coriandri noxam, qua cerebrum tentat, & mentem turbat, si triduo semen aceto maceretur. Quod minimè probandum censemus. quippe quanuis ea, quæ ad medicamentorum uenenosorum acrimoniam hebetandam, noxamq; tollendam adijciuntur, hoc aliqua ex parte efficere uideantur; nõ tamen eorum temperamentum, & uires usqueadeò permutare queunt, ut contrarium illi præbeant effectum, quẽ suapte natura, priusquàm ea adderentur, in nostris corporibus exhibebant.

Coriandri ueneni remedia.

Opitulatur ijs, qui coriandrũ largius sumpserint, præter ea quæ à Dioscoride produntur, theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba uincetoxicum uulgò uocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione: nanq; hæc proprium coriandri antidotum est. Subueniunt præterea raucedini, uociq; exasperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri uerò noxam præstat diamoschum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. X.

PSYLLION epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita vt animum despondeant. Cui omnia, quæ exhausto coriano auxiliantur.

Psyllij ueneni noxa, & curatio.

PSYLLIVM, & eius semen, cuius in pharmacopolijs frequens est usus (ut superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi assignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta deniq; cordis anxietas, ut plerunque oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm uomitionibus, & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in uniuersum omnibus uenenis aduersantur. Sed & ea omnia ijs maximè subueniunt (ut Dioscorides est author) quæ & ijs, qui coriandrum exhauserint.

Κώνειον. CICVTA. CAP. XI.

CICVTA pota uertiginem excitat, oculisque caliginem offundit, ita vt ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, vti in reliquis, cicutam vomitu, excutiemus: postmodum deiectionem moliemur, vt quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deueniemus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, vt absinthium cum pipere & uino, castorio, ruta, mentha cum uino, aut amomi, cardamomi, aut styracis vncia, aut piperis, cum semine urticæ & uino, aut lauri folia. Item laser ex oleo, & passo, & passum per sese largiùs potum proficit.

Cicutæ uenefica uis.

Historia cuiusdam casus.

CICVTAE historiam, & facultates, quibusq; in locis magis exitidis proueniat, ita copiosè retulimus libro quarto, ut opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad uires eius ueneficas transeundum est. Pota hæc, uel in cibis sumpta (ut Dioscorides inquit) uertigines excitat, uisum adimit, oculis caligine offusa, & mentem usqueadeò perturbat, ut in furorem agi uideantur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cùm rusticus quidam magnifici Ioannis à Turri uinitor non longè à Goritiæ arce suas coleret uineas, ligone fortè fortuna erutis cicutæ radicibus, secumq; domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna unà cum uxore: mox statim (quæ rusticorum cõsuetudo est) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atq; illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti: unde adeò caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim percußionibus tumidi, partimq; effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monstruosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatisq; domesticis, quibus edulijs in cœna uictitassent, reperi hos cicutæ esitasse radices, quas pastinacæ esse crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam uineam adeunti, ostenderunt alij locum, ubi rusticus ille radices effoderat, ibiq; inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perspecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòst tempore, Deo adiuuante, in pristinam mentem & sanitatem restitui. tametsi percußionum curatio multò longior fuerit, quàm ueneni. Decepta quoq; hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinensis, quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuitq; esitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciscanum curauimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortensis petroselini uice piscium quorundam iusculis imposita comedisset. Caueant igitur omnes, ne in hæc ueniant discrimina.

Cicutæ sumptæ curatio.

Exhibet Aëtius, præter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apij semen, ex uino potandũ, aut iridis radicem, aut seseli Maßiliense: item nitrum ex aqua copiosiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præsertim præcordia. quamobrem ad uehementiorem motum, ac cursum (ut ipse inquit) cogendi sunt ægrotantes. Conciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex uino. Nanq; hoc cicutæ uerum esse antidotum putat.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. XII.

SMILAX, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus vniuerso corpori, strangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi uenefica natura.

TAXVS arbor, cuius historiam superius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non solùm eos perdit homines, qui folia & fructus esitauerint, uel biberint foliorum succum; sed etiam (ut aiunt quidam) quadrupedum omne genus, quod præsumptum pabulum non ruminat: cuiusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus alia. quanquam scribit Plutarchus, tertio symposiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam florere inceperit, quòd succo sit maximè prægnans: Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit. Narbone tam præsentis est ueneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sestius (authore Plinio libro XVI. capite X.) in Arcadia quoq; euenire scribit. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est: & in Hispania lethales esse baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Ananiæ uallis, & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum syluas, numerosa conspicitur. Iis in locis nobis compertum est, quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; sed etiam quæ ruminant. quandoquidem boues complures uidimus à rusticis deploratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, syluosisq; pascuis boues morbosi fiunt, conclamant rustici, animaduertendum esse, ne Naxum degustauerint: ita enim taxum corrupto uocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ ijsdem in locis noxiæ ac perniciosæ deprehenduntur: quippe quòd curauerim ego pastores, aliosq; in syluis ligna cædentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant. ex quarum esu non modò in ardentes febres inciderant; sed & in alui profluuium, adeò ut in maximo uersarentur discrimine.

Taxus vtrum calida, uel frigida.

Cæterùm non parum dubitandum uidetur, an inter plantas calidas, uel inter frigidas Taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequaces omnes existimarunt Taxum esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, ijsdem remedijs taxi uenenum superari, quibus & cicutæ. Quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda uidetur. nanq; amaror, qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuò uirens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quòd auiculæ eas depastæ nigrescant; manifestè indicant insignem temperamenti caliditatem. Atq; hinc est, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quanuis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gigniq; alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum esu: nigrum uerò colorem in auiculis contrahi posse non minus à frigido, quàm à calido; ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoq; uirescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium præ se ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (ut accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neque præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis.

perditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc sanè dixisse uolumus, non ut quicquam tam celebratorum uirorum authoritati detraherem, neq; etiam quòd ausim temerè eorum sententijs refragari; sed ut meam in medium proferrem sententiam, atq; ut hæc à nobis proponerentur alijs discutienda, & studiosis diligentius æstimanda.

Nerij malefica natura.

Cæterùm quoniam taxus NERIVM, *quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen uocant, Mauritani uerò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis; sed etiam hominibus esse uenenum, cùmq; eo quàm plurimis in locis referta sit Italia, prætereundum non duxi, quin hic de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non absq; ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemq; in huius præfatione, quòd Nerij folia & flores, si deuorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atq; in hac re ideo poßit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione; cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, cæteriq; posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendũ, præsertim quòd alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quanuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat angustias, intumescit inde aluus, & subsequitur uniuersi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, dissecans, et exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporibus infert, intra corpus sumptum; sed etiã eos afficit, qui in eius umbra subsederint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, umbra, frondibus, floribusq; deciduis infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt.*

Nerij ueneni curatio.

Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut uiticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Conferunt et caricæ ex melle, aut sacchаro aut iulapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omißis tamen clysteribus, & uomitionibus, ut in alijs omnibus sæpenumero dictum est. Conuenit & diacastoreum (ut Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item iuniperi baccæ eodem pondere.

Azadaracht arboris uenenum, & remedia.

Porrò illa quoq; letbifera est arbor, quam perperàm quidam Sicomorum appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum oßiculis funiculo traiectis, suas preces Deiparæ uirgini numerant infimæ gentis mulieres, quæ illos uerticillos à monachis sæpe dono accipiunt, quòd in eorum monasterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna uocat AZADARACHT *fen VI. quarti uoluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa ijs medicamentis, quæ in uniuersum omnibus succurrunt uenenis. priuatim uerò ijs, quibus & nerij uis exitialis aufertur. Caueant itaq; omnes, qui hanc arborem suis in uiridarijs aliunt, ne forte imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.*

Καρπάσου ὀπὸς. CARPASI SVCCVS. CAP. XIII.

EPOTVS carpasi succus saporem, citamque strangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remedijs.

Carpasi, & opocarpasi cōsideratio.

QVODNAM hodie plantæ genus nobis Carpasum dici poßit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaso referre poßit. Quandoquidem etsi hic inter uenenatas plantas illud descripserit Dioscorides; nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodum nec posteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari poßit, quidnam antiquis fuerit carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus lib. V. carpesiam uocat. Quamobrem credidere nonnulli carpasum, carpesiam, & carpesiũ, de quo primo libro latius diximus, unam & eandem esse plantam.

Vana quorũdam opinio.

Sed uanam prorsus horum sententiam esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam uim ullam carpesio inesse, uerùm eandem (ut Galenus, & Paulus testantur) quæ ipsi phu. quinimo ita aduersus uenena commendari compertum est, quòd Quintus carpesium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quòd tantum id præstare existimauerit, quantum potest laudatißima caßia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dum probatißimæ myrrhæ notas expendit, libro primo de antidotis, et opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum unum & idem esse medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (ut aiunt) acu tetigißet, quòd opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Cæterùm cùm huius usus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non est cur alia à nobis frustrà de eo sit instituenda curatio.

Σαρδονία πόα. SARDONIA HERBA. CAP. XIIII.

SARDONIA ranunculi herbæ generi aßignatur, quæ uescentibus mentem adimit, & quadam neruorum distentione labia in rictum contrahit, ut risus speciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio risu adagium in uulgus infausto omine manauit. Post uomitum peculiariter conuenit aqua mulsa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumque descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit. & in summa, curam omnem, quæ conuulsioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

QVOD

Quod inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima nascitur, nonnullis uocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioscorides libro secundo. Tradidit huiusce curationem Aetius libro XIII. qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioscoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulsionis genus priuatim curari debeat. Quippe cùm diuersa sint conuulsionum genera, diuersa etiam exposcunt remedia. Præfert tamen castoreum in puluerem contritum aut per se, aut è dulci uino potum. Cæterùm, ut Conciliator est author, adiuuantur qui hauserint Apium risum (sic enim Sardoniam herbam appellauerunt Mauritani) uino dulci potentiq; adeò largè epoto, ut inde ebrij facti diutius dormiant: item melissophylli succo, ex aceto sumpto: is enim, ut idem ait, Sardoniæ herbæ uerum ac singulare est antidotum. Sed quoniam (ut Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum prosunt, ea utiq; paranda sunt medicamentorum decoctis, quibus uis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiusmodi sunt, stœchas, hyssopum, saluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, satureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, & id genus alia. Ad hæc præstat inungere occipitium, ceruicem, & uniuersam spinalem medullam, susino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut uulpino, aut unguento aragone, aut agrippino, aut deniq; alijs his similibus.

Sardoniæ herbæ uenenum, eiusque curatio.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS. CAP. XV.

Hyoscyamvm potum, aut comesum, similem ebrijs abalienationem mouet: sed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulsa copiosè data, lacque, præsertim asininum: si id desideratur, caprillum, uel bubulum, uel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis semen ex passo sumptum, & uinum salsum, cum adipe suilla recenti, passoq;: itidem urticæ semen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & sinapis, & nasturtium, radix, cepa, & allium: & hæc singula cum uino sumantur. Postea sinendi quiescere, quemadmodum qui uinum biberunt, ut excoquant.

Svccvrritvr facilè Hyoscyami noxiæ, cuius historiam cum Dioscoride tradidimus libro quarto, ubi eius quoq; effigiem dedimus, si antea, quàm uenenosa uis inualescat, superetq; corporis uires, confestim adhibeantur medicamenta. Sed præter indicia, quæ epoto, uel comeso hyoscyamo à Dioscoride assignantur, alia plura eidem reddidit Aetius libro XIII. nempe quòd insequatur iactatio corporis cum distortione: quibus succedit exolutio, animi deliquio similis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant se flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienses hyoscyamum uulgò uocant Disturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis sensus disturbat. Meminit utriusq; hyoscyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, sic inquiens. Epoto hyoscyamo albo, ossium compagines luxantur, lingua in abscessus transit, spumat os, caligant & rufescunt oculi, spiritus difficulter redditur. Hinc fiunt uertigines, surditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, uocisq; diuersitas: nam quandoque rudunt affecti, asinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confrigescunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeò constringitur pectus, ut impedita prorsus respiratione, suffocentur, conuellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioscorides, & Paulus. Quo fit, ut suspicari liceat, in hoc cæcutisse, errasseq; Auicennam, quemadmodum & in alijs quàm plurimis simplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo sæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoscyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauserint, post uomitum, & clysteres, meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, absinthium, castoreum, rutam, laseris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, urticæ semen, magudarim, cardamomum, & styracem: sed quæ singula ex uino sumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalsamum ex lacte potum. Ad hæc insuper farinam triticeam uino subactam, emplastri modo uentriculo utiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere commendant, atque etiam pistacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.

Hyoscyami uenenosa uis.

Auicennæ erratum.

Hyoscyami utriusque curatio.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA. CAP. XVI.

Mandragora si bibatur, confestim sopor insequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè distans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulsa proderit: postea nitrum, & absinthium, ex uino dulci, aut passo sumantur. caput rosaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, sinapis, castorij, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exustione, & extinctu. Quòd si ægrè ij reuocentur, sternutamenta mouere, alijsque communibus auxilijs uti conueniet.

Qvandoqvidem Mandragoræ historiam latius prosecuti fuimus libro quarto, ubi utrunq; eius genus depinximus; ideo nunc tantùm indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis uel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire solent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam si diutius malefica uis serpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, facilè ij qui hauserint, emori poterunt. Quanobrem dixerim, Aetium

Mandragoræ uenefica natura.

 secutus,

secutus, eam uix fallere bibentem, aut comedentem posse, quòd odore sit admodum graui, ac nauseabundo, amaro iniucundoq; gustu. Certa itidem copia, & mensura ad lædendum requiritur. De cætero uerò molestias quidem facit, sed serius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (ut Dioscorides inquit) in ueternosum soporem delabuntur: quin & segnes, & languidi, & tristes, & exoluti fiunt, adeò ut clamoribus, ac torsionibus excitati, repentè rursus tanquam amentes recidant.

Mandragoræ noxæ remedia.

Remoueri noxam scribunt, præter ea quæ Dioscoridi produntur, coriandri semine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad ueternosos utimur. Quòd si à uomitu, qui malè habent, non excitentur à somno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertissimum medicamẽtum offerri uolunt. Prosunt item acria clysmata, frictiones asperis linteaminibus in totũ corpus extensæ: cucurbitulæ ignis flamma appositæ tum occipitio, tum scapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & sternutamenta, quæ ueratri albi puluere naribus indito cienda sunt: & septica medicamenta uesicas excitantia, ut cantharides, & ranunculus, occipiti, & post aures emplastri modo imposita, maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia ualentissimè reuocant, quæ cerebro officiunt.

Rosaceum utrum hic conueniat.

Porrò animaduertendum est, quòd iubet Dioscorides ægrotantium caput ad repellendum uapores eò petentes, rosaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis cõmendasse uidetur libro XIII. methodi medendi. Sed hoc certè, si quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, si Paulus, Aëtius, Alexander Trallianus, & alij, qui Galeni uestigia sequuntur, cùm rectè nouissent ueternum morbum à frigidis tantùm humoribus prouenire, & rosaceum cum aceto illi haud quaquam conuenire, quòd magis refrigerare ualeant, castorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, serpyllum, thymbram, & thymum huic medicamento addiderint, ne eo solo admoto, morbum fouerent, atq; demum ægris mortem afferrent. Verùm enimuero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantùm imponere, ubi frigidus humor, quo ueternus excitatur, bili (ut plerunque accidit) fuerit admistus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio uexare solet: nam cùm tenuis sit, facilè resoluitur, & superatur à frigido. Hinc itaq; quisq; expendere & cognoscere potest, an ijs, qui à deuorata mandragora ueternosi fiunt, purum illud medicamentum ex rosaceo, & aceto admouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab assumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametsi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto semine, citra ullam prorsus molestiã; immatura tamen, et cum semine deuorata, mortifera sanè inferunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui uniuersam corporis superficiem adurit: lingua, & os arescunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti, frigidum trahentes aërem. Quibus nisi illico succurratur, conuulsi pereunt: contrà uerò facilè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Id autem commodè, & efficaciter præstat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc sola momento omnem aufert molestiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui huiusce radicem, uel pomum, uel succum sumpserint, unius tantùm diei inedia, si tamen subinde præstantissimum meracum uinum largiùs bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane, & sale deuorata.

Metellarũ nucũ ueneficiũ, & remedia.

Cæterùm cùm mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas uocant, mihi in memoriam reuocauerint, quarum historiam superius libro primo descripsi, sciuerimq; non modò si edantur suapte natura canes necare, sed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atque etiam medicamenta commemorare, quæ harum ueneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus sumuntur, uertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; somnum: postremò oboritur frigidus sudor, uicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries uomitus aqua calida, & oleo: post uomitum datur conuenientissimè butyrum, & uinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in uniuersum corpus excitare: cum eo tamen, ut subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, ut uniuersum corpus incalescat: & pinguibus postea cibis, dulciq; uino refocillandi. In summa & his ea maximè conueniet curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione differemus.*

Μηκώνειον. MECONIVM. CAP. XVII.

EPOTO papaueris succo, quem meconion uocant, consequitur ueternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita ut sæpe inualescente ueneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo uomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumque mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, vino, & panace: piperque cum castorio, & aceto mulso, vel cum satureiæ aut origani decocto cum uino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam prurigínem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium vsus, cum vino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. XVIII.

QVOD corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueris succus: nec alijs expugnatur auxilijs.

INGRATVS

INGRATVS Opij odor, perinde atq; mandragoræ facilè obstat, ne in cibis, aut medicamentis inseri poßit, quin ueneficium pateat gustantibus, præsertim cùm necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, ut homines uenefici opio utantur, ubi quenquam ueneno tollere uolunt, nimirum ueriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametsi quandoq; accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, ut ebibitis medicamentis, quibus opium admistum sit largius quàm par sit, sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atq; illa quoq; sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nicander ijs uerbis repræsentauit. Animaduerte, inquit, è sumpto papaueris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illi in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, eq; labore eo, odoratus sudor distillat unà collectus, adeoq; ipsum corpus pallescit ac labia ardent, eq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & liuidus unguis, uel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsiq; oculorum, qui in caua recesserunt, radij. Nicandro subscribit Aëtius libro XIII. ubi sic inquit. Quando uoluntariè meconium aliqui biberint, siue id manifestare uoluerint, siue uolentes non poßint, his cognoscentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum grauem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, ut aliquando ob ipsum excitentur: odorq; opij per totum corpus effertur, et exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescũt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, liuor unguium, præcordiorum diuulsio, respiratio parua, & frigida, oculorum offusçatio, & ad postremum mortifera conuulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus ualentißimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioscorides. neq; enim plura apud posteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laserpitij lacrymam, & castoreum. Sed præstantißimum dicit esse medicamentum, theriacam, sagzeneam, & Mithridatis antidotum ex uino potum. Excitandi etiámnum sunt ægrotantes sternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur conuulsioni, si uniuersum corpus perungatur susino oleo, ac etiam costino, alijsq; remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omniũ potentißimè proficit antidotus nostri usus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quòd præsentaneo remedio non modò his omnibus opituletur; sed etiam omnibus in uniuersum uenenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.

Opij uenefica natura.

Opij ueneni curatio.

Φαρικόν. PHARICVM. CAP. XIX.

QVOD Pharicon uocant, sapore syluestre nardum imitatur. Resolutionem neruorum potum adfert, cum conuulsione & delirio. Oportet autem post uacuationes vinum absinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod serinen aliqui uocauerunt: aut spicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum passo: aut irim cum croco ex vino: derasumq; caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

NON equidem hactenus apud quenquam scriptorem consequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an simplex, aut compositum medicamentum. Quin neq; etiam certò inuenire licuit, unde id nomen traxerit, cùm uaria sit de nomine eius apud authores sententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca scholia scripsit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum sic uocatum à Pharico uenefico quodam Cretensi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum uelint: appellant autem etiam Medicum. Nec desunt qui in Thessalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortasse proueniat. hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum sit, neq; hoc tempore à nemine, quòd sciam, cognoscatur, superfluum sanè esset plura de eo scribere: nam institutum nostrum non est, in re incerta diutius immorari.

Pharici ueneni consid.

Τοξικόν. TOXICVM. CAP. XX.

TOXICVM ex eo nominari videtur, quòd barbarorum sagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoërcitus furor varias ijs imagines obuersat: quare uix medicinæ locus est, raroque qui hauserunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinũ dulce cum rosaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi semen bibendum cum vino. Priuatim ijs conuenit quinquefolij radix, & hircinus sanguis, aut caprillus, eodem modo sumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita esse, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & balsami semen ex vino. Sed qui periculis defuncti sunt, diu lecticis decumbunt: & vbi surrexere, stupidi reliquum uitæ tempus degunt.

QVID antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari sagittas inficiebant, ut ijs uulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioscoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ authore memoriæ proditum esse, mihi hactenus compertum est. Ideoq; difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie sit, uel cognoscatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortasse tantùm nascitur. Verùm enimuero putauerunt quidam, ut Manardus Ferrariensis uir nostræ ætatis celebris, id antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum uocant. Quæ quidem sententia non omnino ijs uidetur refellenda, qui plura de

Toxici consideratio.

Manardi opinio reprob.

Toxico non inuestigarunt. quandoquidem (ut Auicenna est author) non defuere, qui sagittas napello inficerent: constatq; napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, et raros admodum esse sumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adscribunt. Ad hæc cùm asserat Auicenna, quòd siqua cura toxico adhiberi posit, ea fiat uomitionibus, hausto antea rapi semine, & sumptis subinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioscorides quoque ijs, qui toxicum hauserunt, rapi semen ad ciendum uomitum ex uino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ sanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idē esse uenenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò sese offerunt rationes. etsi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum unum & idem esse uideantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero discriminant, & contrarium arguunt, ut aliter existimandum non sit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimùm inter se dissideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos, qui Napellum hauserint, in tantum furorem agi, ut uinculis sint coërcendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo testari possum, quòd Corsi illi latrones, sicarijq; nequissimi, quorum historiam libro quarto prodidimus, cùm de aconito dissereremus, quanquam ab assumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello assignantur; in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; ullum etiam sensere delirium. Præterea Auicennæ, nostroq; testimonio, qui experimentum uidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur uertigines, animi defectus, & ingens crurũ imbecillitas. Quorum tamen symptomatũ nihil de toxico agens meminit Dioscorides. Quinetiam (ut ipse perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunq; aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum desciscunt. id quod Toxicum sumentibus nõ euenit: horum siquidem qui superuixerint, stupidi tantùm reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaq; omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter se maximè differunt. Longè enim sæuiora sunt Toxici incommoda, quàm Napelli, ut abunde constat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum descripsit ijs notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorem, & malum abigere discas, quando suis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauserit, infernè crassior redditur. Sed labia intumescentia, os planè pondere suo degrauant, ac aridum prorsus sputum regerit, inferiorią; parte gingiuæ diffunduntur, et è suis stationibus mouentur. Sæpe etiam cordi stuporem iniecit, omnisq; sensus consternatus est, sontico isto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasq; præ insania edens: ac sine intermißione dolens, uehementer uociferatur, instar hominis, cui caput, totum corpus compingens, ense amputandam sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, nona mensis publico appropinquans itineri, longum ore suo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiuè ululat, obliquisq; pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusq; suis despumat. hactenus Nicander. Cæterùm differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioscoridi curatur rosaceo ex passo poto, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Auicenna uerò Napello succurrit cum uini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eo denique mure, qui napelli ipsius radices depascitur. quæ utiq; medicamenta omnia ab ijs, admodum discrepant, quæ in Toxici curatione commemorauit Dioscorides: quem tamen penè ad uerbum reddidit Auicenna in cæteris uenenorum auxilijs. Hæc igitur apertissimè ostendunt, conuincuntq; Napellum & Toxicum esse diuersa uenena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (ut facilè colligi potest) ex uniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur uenena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur unam, & eandem rem esse, cùm tamen longè diuersa cernantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed ut iam de Toxico meam in medium proferam sententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse Auicennæ Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quòd asserat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoërcitum furorem. quæ propria toxici sunt indicia. Attamen hoc uidetur illi omnino fuisse incognitum. quod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si toxicum nouisset Dioscorides, eius certè historiam libro quarto silentio non dißimulasset, ubi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tusom esse Dioscoridis toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse uideantur, quasi toxicon tusom nominauerint. Verùm cùm toxicum de NAPELLO loquendi nobis occasionem dederit; non alienum fuerit, ut nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum uenenum, tum remedia describere, præsertim cùm nascatur in Italia. Napellus itaque, ut Mauritanorum testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu uel cibo in corpus ingeratur, sæua statim affert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumescit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non poßit: oculi item pariter intumescunt, ita ut promineant: uertigines, & animi deliquia frequentißimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde uniuersum liuescit corpus, intumescitq;, & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, ut breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est huiusce lethiferi ueneni uis, ut nisi statim proprijs antidotis succurratur, nullis subinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiam in ipso principio ualentiora dentur remedia; pauci tamen superuiuunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius uomitibus (ut Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum uino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex uino potum. Auxiliatur diambari, & diamoschi puluis: quin potius ambarum & moschus præ cæteris per se, & cum Lemnia terra, ex uino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquitur, quòd parum, uel

Toxici notæ ex Nican.

Napelli uenenum, eiusque remedia.

uel nihil poßint in huiusce ueneni noxa theriaca, et Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has uerum Napelli esse antidotum. Conciliator smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex uino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsq; opulentis principibus. quandoquidem parua, uel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasiæ utuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui uenenorum materiam pertractarunt, Auicennam secuti, uerum securumq; Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depascitur. Hunc uidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus uallis Anauiæ montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, uenandiq; modus: ad hoc nanq; multa patientia, & uigilantia opus est. Quamobrem mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorum clarißimus, magnificum quendam uirum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæsiuisset, neq; eos inuenire potuisset, ut demum suum conficeret antidotum, horum uice magnas quasdam cepisse muscas, quas folijs, & floribus Napelli uictitare obseruauerat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero uigintiquatuor, uncijs duabus Lemniæ sphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atq; Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non solùm aduersus Napelli uenenum, quod ut periculum faceret, diuersis dederat animalibus; et ipsemet experiundi antidoti gratia sumpserat; sed etiam in omni alio ueneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine uitio sua quenq; laudibus efferre) de admiranda ui olei nostri de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam sæuo exitialiq; ueneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantùm exterius inuncti? nihil certè aliud, nisi quòd aduersus hoc uenenum, & cætera quæ uiscera non erodant, sicut & uenenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum uendicat. Vbi enim uehementißima, ferociaq; fuerint uenena, singulis horis inungi postulat: ubi uerò minus uehementia, minusq; sæua fuerint, interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam; sed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Ἰξίας. IXIA. CAP. XXI.

Ixia, quæ vlophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: vehementem linguę inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: ijsque intestina latrant, nec egeritur quicquam. Post uomitionem aluumque resolutam, auxilium præstat aqua, in qua absinthium maduerit, ex uino largiore, aut aceto mulso pota: rutæque syluestris semen, aut laseris radix. item tragorigani decoctum, cum aliquo supradictorum, aut lacte, aut resina terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorum singuli oboli conueniunt: quin & nuces iuglandes ex uino, cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthij succi sicilicus cum aqua mulsa, & acetum calidum potum.

Ixia, ut superius libro tertio retulimus, lenta, & uisci modo tenax est lacryma, quæ in chamæleonis albi radicibus agglutinata reperitur. Hæc (ut Nicander, quem Dioscorides est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocimo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens. quinetiam corde suo turbatur ad insaniam usque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos utrinq; meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans, quæ & intrinsecus spiritum suffocãs, submurmurat, ac modico tractu uolutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate respirat, adeoq; uenenata illa ixiæ potio protenus excrementa eijcit quorum similitudine. hactenus Nicander. Cæterùm Mauritani ixiam aldabac uocant, quod propriè uiscum significat. Cuius nimirum incommodis in primis succurrunt, Auicenna teste, excitatæ uomitiones, & infusi clysteres, qui ijs maximopere auxiliantur: sed mitiores lenioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium theriaca, & Mithridatis antidotus, ex absinthij Romani, aut santonici decocto pota. Prosunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusque buglosi flores sacchar o asseruati, additis margaritis, corallijs, pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit insuper rosaceum aceto admistum, & sincipiti ubi sutura intersecat, linteis illitum. Quæ sanè remedia non modò remorantur, franguntq; ueneni uim; sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subueniunt. Porrò cùm in frequenti recentiorum medicorum usu sit albi chamæleonis radix ad arcendam pestilentiam, & ad interaneorũ tineas necandas; ideo caueant qui ea utuntur, ne agglutinatam lacrymam, si qua fortè fortuna inhæserit, præbeant deuorandam. quod facilè cauere poterunt, si cùm primùm radix è terra fuerit effossa, eius corticem cultello deraserint, & uino subinde lauerint. Verùm ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia prouenit, nullam hactenus Ixiam reperi. Attamen quidã Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ uulgò uocatæ radice in Creta Ixiam ab ijs colligi, qui sagittas conficiunt, ut pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo Carlinæ genere caule uiduo; sed etiam quandoq; in altero, sed rarius. Quæ certè omnia opinionem auxerunt, ut hoc obiter dicamus, carlinas uocatas Dioscoridis esse chamæleones. Quòd autem plus ueneni insit CHAMAELEONI nigro, quàm albo, ut Galenus scriptum reliquit, & post ipsum Paulus, & Aëtius eius doctrinam secuti (de qua re superius libro tertio disseruimus) non ita facilè crediderim, cùm albo tantùm Ixiam innasci scribat Dioscorides. Non ob id tamen

Ixiæ uenefica natura.

Ixiæ ueneni curatio.

Chamęleonis nigri uenenũ, & remedia.

id tamen præteribo, quin hoc loco ea referam, quæ de Chamæleonis nigri ueneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt Paulus, & Aëtius: ita enim scribunt. A chamæleonis nigri potu morsus uentris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & uomitus spumosus, tremores, concussiones, & totius corporis conuulsiones, ac uocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos sunt relata. Datur eis & thlaspios, & betæ succus, et triticeæ ptisanæ cremor ex passo, absinthij dilutum, et nitrum cum aceto mulso. Vbi uerò euomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto, & aluum cum lubricis infusis eluito, uelut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Ψιμύθιον. CERVSSA. CAP. XXII.

CERVSSA suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commissuræ dentium, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat: ijs extrema frigescunt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare conuenit aquam mulsam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamam ex uino tritam, uel lixiuiam ex sarmentis factam, amaracinum oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod ulmus plorauit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoq; uomant. Conuenit etiam thapsiæ succus, aut scammoniæ, cum aqua mulsa potus.

Cerussæ lethalis natura.

CERVSSAE *faciundæ rationem tradidimus superiore libro. Hæc tametsi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, salubre plerunq; sit medicamentum; si tamen sumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ cerussæ incõmoda pluribus notis, quàm fecerit Dioscorides, eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphrasis. Cerussa per omnia spumanti adhuc lacti, cùm uerno tempore, pingue & recens in mulctram emulsum fuerit, colore similis est. Porrò cerussæ spuma super gingiuas adstringente ui scandit, quæ spumosi medicamenti frigore arescunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces asperitate languent. Vexantur ob id, qui hauserint, arida tussi, oculisq; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non sine labefactione sui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur: quinetiam animo suo nauseabundi præ tristi labore gemunt. At sæpissimè in ipsa luce uanum phantasma, quod re ipsa nullum sit, cernunt. Aliàs somnolenti toto corpore frigent, neq; ut antea membra, potissimùm manus, et pedes, suum officium faciunt, adeò ut ni eis succurratur, eo tandem dolore lacessiti, succumbant pereantq;. hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ testimonio cerussam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium asperitas, uentriculi, & alui compunctiones, præcordiorum tensio, anhelitus difficultas, præfocatio spirituũ, & albedo totius corporis: quin & urina modò nigra, modò cruenta redditur.*

Cerussæ mali auxilia.

His auxilium præstant (ut ipse, & Aëtius tradidere) scammonium ex mulsa potum, aliaq; medicamenta, quæ suapte natura urinam ualenter pellunt. Post hæc clysteribus uti conueniet, ac subinde prouidere, ne dormiant affecti, sed uigilantes sæpius euomãt poto prius hydromelite, susino, & narcissino oleo admistis. Præferunt quidam uomitiones ab atriplicis, & rapi semine concitatas: item clysteres ex brassicæ decocto cum oleo, absque sale: insuper theriacam ex uino, & Mithridatis antidotum, & album meracum uinum largiùs potum.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. XXIII.

FVNGORVM alij genere, alij copia lædunt: omnes tamen strangulatus suspendio similes concitant. Quibus confestim succurrendum: communiter ex oleo uomere cogendi: mirificè iuuat lixiuia ex sarmentis, aut pyrastri surculis, epota cum sale, posca, & nitro. Fructus, aut folia pyrastri cum fungis decocta, strangulantem illam uim auferunt, esitataque eisdem auxiliantur. Aduersus fungos gallinacea oua cum posca proficiunt, adiecta aristolochiæ drachma: item absinthium cum uino melleque sumptum, & ex aqua potum: apiastrum ex nitro: panacis radix, & semen in uino: fæx uini cremata, cum aqua: atramentum sutorium ex aceto: radix, uel sinapis, aut nasturtium esu prosunt.

Fungorum uenefica natura.

NON *modò nocent in uniuersum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & suapte natura ueneno imbuti; sed etiam quòd ex his, qui perniciosi non sunt, plus quàm uentriculi robur ferre possit, quandoq; ingeratur, ita ut tunc non malefica ui, sed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi sint, & lentore non modico scateant, superato sua quantitate corporis calore suffocant, strangulant, & deniq; interimunt, nisi citius remedijs succurratur. Cognoscuntur qui mortiferi sunt (ut superius libro quarto tradidimus) si frangantur, quòd illico uarios mutent colores, statimq; computrescant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos esse lethales, qui uirides, & cæsij deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, ut etsi sciant fungos esse plerunque necis hospitium; tamen sui ipsius obliti, magno sanè apparatu eos in cibis auidissimè deuorent.*

Fungorũ præparatio.

Verùm postquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, ut ab his abstinere homines non possint, saltem discant uelim, ut se ipsos à morte uindicent, fungos nunquam esse sumendos, nisi prius cum sylue-

stribus

ſtribus pyris decocti fuerint. Quòd ſi ſylueſtria pyra deſiderentur, ex domeſticis ea ſupplere poterunt, quæ cæteris auſteriora habentur. in quem uſum adhiberi poſſunt tam recentia, quàm ſole ſiccata. Præſtant idem arboris tam folia, quàm cortex, præſertimq; ſylueſtris: ſiquidem fungorum antidotum pyra ſunt. Dioſcorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos aſsignata, prætulit origanu, & ſatureiæ decoctum, & gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (ut Philagrius explicat) album eſſe oportet. Sed primùm medicamentis ſæpius enarratis eliciendus eſt uomitus, & ſubinde acria infundenda clyſmata, ut extra corpus trahatur uirus. Cæterùm ignorandum non eſt, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura uenenati naſcuntur. quandoquidem non modò ſuffocant, ſtrangulantq; comedentes; ſed etiam inteſtina exulcerant, uentriculum inflant, ſingultum, & punctiones excitant, corpori uniuerſo pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia uerenda, & lethifera oriuntur ſymptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus ſudor, & mors ad poſtremum immatura. His primùm auxiliantur uomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus domeſtici raphani ſuccus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodeſt deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua uitæ uocata. quamobrem quinta eſſentia noſtra theriacalis, in his fungorum malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunq; aromata: cuiusmodi ſunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, dyanoſchum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento uinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; ſubinde allium crudum deuorandum. Id quod facit uniuerſa ferè ruſticorum turba, qui (ut Galenus inquit) allio theriacæ uice plerunque utuntur.

Fungorũ ueneni remedia.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XXIIII.

LAPIDESCENS gypſum ſtrangulationem creat. Quare eadem proferenda ſunt, quæ manſis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei uicem penſat: vtpote cùm pingue ſit, euomendo lubricas uias, & faciles reddit, deradique corpora non ſinit. quod vbi duratur in lapidem, gypſum efficit. Quinetiam prodeſt oleum ex aqua mulſa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut ſarmentis facta, cum vino copioſiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut paſſo: hique decocto maluæ proluendi.

GYPSVM omnibus notum, ſi bibatur, aut comedatur, ſtrangulat (ut Dioſcorides inquit) quòd reſpirationis meatus ualenter adſtringat, & obſtruat. Meminit huius inter uenenata medicamenta Auicenna, ſic inquiens. Eadem ſunt gypſi indicia, quæ & ceruſſæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius ſtrangulat. quamobrem ijs, qui hauſerint, ea conueniunt medicamenta, quæ ceruſſæ, & fungis opitulari diximus. Poſtea lubrica danda ſunt, cuiusmodi eſt maluæ, althææ, fœni græci, & lini ſeminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde uomitum excitandum, à uomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum uomant: poſtremò Mithridatis antidotum uino meraco miſtum, drachmarum duarum pondere. Quòd ſi aluus ab hoc adſtricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clyſtere infuſis, & illinatur uenter ricino oleo. Quin & murium ſtercus (ut ipſe ait) ex uino potum, proprium eſt gypſi antidotum. Auicenna autem ultimò purgari iubet ſcammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Gypſi ueneficium, eiusque remedia.

Αἷμα ταύρειος. SANGVIS TAVRINVS. CAP. XXV.

TAVRI recens iugulati ſanguis epotus, ſpirandi difficultatem, ſtrangulatumque concitat: faucium, tonſillarumque meatus cum neruorum diſtentione præcludit: lingua rubeſcit: dentes inficiuntur, & quædam concreti ſanguinis ueſtigia, inter eorum cõmiſſuras reſtant. Quare uomitum uitabimus: ſanguinis enim globi attractu illo in ſublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus eſt quæ concretum ſanguinem diſcutiunt, & aluum ſubducunt. Groſsi lacteo ſucco turgentes ex poſca, & nitrum per ſeſe, auxiliantur: nec ſecus coagulum omne cum aceto, & laſerpitij radice, aut laſere: itidem & braſsicæ ſemen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ folia cum pipere, & rubi ſuccus ex aceto. aluus reſoluenda. Iis qui ſeruantur, ſtercoroſa, & fluida per ſedem egeri conſueuerunt. Stomachum, aluumque hordeacea farina ex aqua mulſa perungere oportet.

NEMO tauri ſanguinem clàm potandum exhibere poteſt: nam unuſquiſq; ſanæ mentis ſanguinem cognoſcet. quare, mea quidem ſententia, fieri non poteſt, ut uenefici eo quenquam decipiant: quippe niſi largiùs bibatur, & adhuc calens ab ipſis defluens uenis, antea quàm concreſcat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, ut eos tantùm taurino ſanguine interire crediderim, qui aut atrabile tentati, aut cacodæmonibus irritati, uel ut aliquod ſæuum mortis genus ab legibus pro ſuorum facinorum pœna luenda inſtitutum effugiant, uel ut immedicabiles & grauiſsimos morborum cruciatus finiant uitam pertæſi (quod Plinius libro XX. capite XVIII. feciſſe ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem ſibi uoluntariam conſciſcunt. Proinde ſcitè Nicander in alexipharmacis ita ſcriptũ reliquit. Si ex inſipientia quiſpiam atrum tauri ſanguinem hauſerit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur. quando cordi appropinquans ſanguis ille condenſatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus ſpirituum obdurantur, & halitus ſuffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & ſingultibus iſte

Sanguinis tauri uenenata natura.

bus iste afflictus, crebrò humi spuma coinquinatus alpitat. hæc ille. Cæterùm si fortè fortuna euenerit, ut quis tauri sanguinem potauerit, & ad eum domestici, quibus factum constet, medicos aduocent, tunc medici ijs uti poterunt remedijs, quorum hic abunde meminit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atq; etiam hic nobis occurrit fel pardi, uiperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci æluron uocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum denique improbatumq; castoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc uenenorum censu prætermissa deprehendantur, et nobis propositum sit, singulorum uires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus uisus est, in quo de ijs dissereremus, & nostrum institutum, quantum possumus exequeremur.

Sanguinis mẽstrui uenenũ, eiúsque curatio.

Sanguis itaq; MENSTRVVS mulierũ, præsertimq; biliosarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effascinat, & inficit, ut lunaticos, & amentes efficiat. Id autem detestabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ ueneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ, ipsum exhibendo proprijs maritis, uel alijs, quos odio prosequuntur. Huius tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneum. Confert ad hæc (ut Conciliator inquit, si tamen id absq; diuinæ legis iniuria fieri poßit) ut affecti hilari frequentiq; mulierum consortio lætentur, cum eisq; coëant, præcipuè cum iuuenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodest & theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Prosunt & uiperei pastilli scrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere.

Pardi fellis uenenum, eiúsque remedia.

Epoto autem PARDI felle excitatur uomitus, ceu aloës amarore, os & nares inficiens: post uomitum uniuersum corpus flauescit, ictericorum modo; postremò ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à uiperarum morsibus eueniunt, cùm tam sæuum lethiferumq; sit, ut tribus tantùm horis potantes perimat. quòd si hoc temporis spatio non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primùm uomitionibus illico excitatis, subinde ijs utiq; antidotis, quæ napello, uel uiperæ morsu infectis opitulantur. Auicenna huic ueneno peculiarem conficit theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, singulorum drachma una: capreoli coaguli drachmis quatuor: myrrhæ, & rutæ seminis, cuiusq; semidrachma. quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde uomitionibus, ductisq; demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta.

Viperæ fellis uenefica uis, & auxilia.

Sed VIPERAE fel adeò perniciosum existit, ut statim animi deliquium adferat: quare rarißimè antidotis succurri potest, quòd nullum detur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus uomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo uomitiones iterum, atq; iterum mouere oportet. Post uomitus nihil salubrius, quàm theriaca, & Mithridatis antidotum, moschus, ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ diamoschum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perseuerant, & corporis uniuersi angustia, uinum quidem offerendum est, aut caporum, & gallinarum carnium succus ex aquæ feruentis balneo in uase uitreo distillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduersari oleum nostrum de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam essentiam nostram, quòd ictu oculi suis perquàm tenuißimis partibus in totum deferatur corpus.

Canis piscis fellis uenenũ, & cura.

Porrò fel, quod à CANE pisce eximitur, lethiferum est. quippe quòd potum, uel esitatum lentis tantùm quantitate, septenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauserint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo. Prodest & corpus uniuersum odoratis oleis illinire, & uictu tenuißimo uti.

Felis cerebri maleficiũ, & remedia.

Cæterùm qui FELIS CEREBRVM in cibis ederint, crebris afficiuntur uertiginibus, fiuntq; subinde stolidi, & amentes. Quibus etsi subueniri poßit, id tamen non nisi temporis tractu, & admodum difficulter fieri potest. His danda est Lemnia sphragis, & uomitiones inde sunt excitandæ, fieriq; id oportet ter, aut quater in mense. Præstat item auxilium, si quotidie mane sumant ægri dianoschi confectionem, tribus uel quatuor horis ante cibum. Quinimo moschus per sese sufficienter auxiliatur: nanq; ut quidam tradiderunt, moschus tantùm huiusce cerebri proprium est antidotum, si dimidij scrupuli pondere ex uino bibatur. Sed illud non est ignorandum, quòd non modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere possunt; sed pilis quoq;, respiratione, & oculorum intuitu. Nam etsi pili omnes imprudenter in cibis sumpti, præfocare poßint, anhelitus meatus obstruentes; tamen felium priuatim exitiales censentur. Eorum præterea spiritus tabifico quodam ueneno infectus deprehenditur. Etenim noui ego quosdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, ut nunquam sine ipsis dormitum peterent, attracto inde diutius aëris uehiculo eorum spiritu, in tabem, & marasmum incidere. quibus postremò confecti diem suum obierunt. Nec diu est, quòd in quodam monachorum cœnobio uniuersa perijt familia, magno felium numero, & contubernio. Lædunt item suo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his uisis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum ueneno prouenire existimauerim; sed etiam propria eorum natura, qui eos uel intuentur, uel audiunt. quandoquidem ij sua natura talem à cœlo qualitatem influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, nisi obijciatur id, quod natura sibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat uidimus, & quosdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem uerum sit id aliunde euenire non posse, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum inest, apertè satìs ostenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocaustum nobiscum cœnaturus intrasset, quò plurium amicorum sodalitas conuenerat, mulier quædam huius uiri naturæ conscia, ne is, uiso felis catulo, quem educauerat, iratus discederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluserat. Sed quamuis nec uidisset ille, nec audisset catulum, cùm pauco pòst tempore aërem felis halitu infectum inspirasset, irritata statim ea temperamenti qualitate felium inimica, emisso sudore, pallida admodum facie, omnibus sanè admirantibus, tremebundus conclamare cœpit, hic aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio esse diximus.

Caudæ cerui uenenum, & eius curatio.

Inuenitur etiamnum in CAVDAE CERVI extremis partibus porraceus quidam, humor

humor felleæ bili admodum similis, qui si fortè deuoretur, præsentaneum est uenenum. Adfert enim illico intolerabiles angustias, animi deliquia, & omnia tandem symptomata, quæ epotum napellum consequuntur. Succurritur his, ut cæteris, primùm uomitionibus, epoto butyro excitatis. Postea dandus smaragdi puluis ex uino dimidij scrupuli pondere. Quin & pistacia prosunt, & ponticæ nuces in cibis largius sumptæ. Ad hæc uniuersum corpus inungi præstat, oleo è citri semine expresso. Item theriaca proficit ex uino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoq; infert incommoda quadrupedum quorundam SVDOR, *præsertim equi, asini, & muli, quanuis etiam cæterorum sit malus. Is igitur potus uiridem tumidamq; reddit faciem: sudorem fœtidũ in uniuersum excitat corpus, præsertim sub alis. Perturbat præterea tum uentriculum, tum aluum uniuersam, genitis excitatisq; flatibus in intestinis. Quòd si bibatur ex uino, delirium facit. His tepidam largius præbendam scribunt, ut concitato inde uomitu puluerulentus sudor reijciatur. Post uomitũ confert uinum cum rosaceo potum: item rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptũ, addito fossitij salis momento. tametsi propria huiusce sudoris antidotus ea sit theriaca (ut Auicenna est author) quæ ex Lemnia sphragide, & lauri baccis conficitur, cuius componendæ rationem paulò superius retulimus, de Pardi fele disserentes. Venenosum æquè ac lethiferum aiunt esse etiam* CASTOREVM, *quod iam putredine nigredinem contraxit, uel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) uenenosum est propria sui natura. Animaduertant igitur tum seplasiarij, tum medici, cùm plurimi usus sit medicamentum, ne malum exhibentes castoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauserunt; sed etiam intumescentem linguam exerunt, atq; tam sæua febre corripiuntur, ut uno tantùm ferè die intereant. Aduersus hoc uenenum mirum in modum iuuant uomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod nullum ea, quæ reijciuntur, castorei odorem referant. Post uomitiones conducit diamoron potum, aut limonum, aut citrei mali succus sacchararo admistus. Verùm peculiariter huiusce castorei antidotum est coriandri semen tostum, drachmarum duarum pondere sumptum.*

Sudoris animaliũ uirus, & remedia.

Castorei virulẽta uis, & curatio.

Γάλα ἐμπυτιασθὲν. LAC INTVS COAGVLATVM. CAP. XXVI.

EOS QVI coagulatum lac hauserunt, frequens illico strangulatio inuadit, quòd in globulos quosdam lac coalescat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere sæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item succum: aut laserpitij radicem, aut laser cũ posca: thymumque ex vino, & cum luto suo lixiuiam. Sed nulla salsilago obijciatur: quoniam magis lac coiret, & in caseum densaretur. Neque illos vomere conuenit: siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat.

CREDIDERE *quidam Dioscoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte disserere, quo frequenter in cibis utimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua uniuersam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui uiri eruditißimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum, nutrit, non autem strangulat, ut omnes in uniuersum homines testari possunt, sed præsertim ij qui in montibus degunt, cùm Maio, & Iunio mensibus huiuscemodi lactis plurimum deuorent. Ideo nil aliud nobis asserendum esse putauerim, quàm quòd de eo tantùm lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, antequàm coalescat, ita ut intus, non extrà coagulatum sit. Quo factum est, ut in hoc à Ruellij interpretatione in aliam desciuerimus & hic, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioscoridis sententiam exprimi censemus, si lac intus coagulatum, uel (ut Marcellus) lac cui coagulum admistum sit, uertantur uerba illa γάλα ἐμπυτιασθὲν. Nam quod iam coagulatum estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitq; in nutrimentum. Illud uerò, quod ubi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquàm coalescat, cùm aliquantisper in uentriculo resederit, ui admisti coaguli illico inibi concrescit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, ut superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minimè suffocare, nisi recẽs calidusq; è iugulati tauri uenis defluxus bibatur, antequàm concrescat. quandoquidem is nõ enecat aliqua propria ueneni facultate, sed concretione tantùm, quam in uentriculo consequitur. Id quod euidentißimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulum: aut in eo quoq;, quod sine coagulo bibitur, & per se alijs de causis in uentriculo coalescit. Euenit enim quandoq; hoc, cùm lac bibitum crassius fuerit, & uentriculi, & iecoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum uiscerum tum caliditas, tum siccitas, consumpta breui lactis humiditate, reliquum quod crassum est, facilè cogit, & conspißat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium est partium, reliquum craßioris substantiæ facilè congelascit, haud secus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum prius admisceat, ne in uentriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in uentriculo habentibus nihil salis salsiue esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contrariumq; deinde efficit, si iam cõcreto lacti superaspergatur; ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum præbet, si iam concreto aspergatur. recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in uentriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando ijs tantùm sit utendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant, & discutiunt. Qua in re auxiliũ præstant*

Lactis coagulati consideratio.

Quorundam interpretũ error.

Lactis in uentriculo coagulati curatio.

Dioscoridis lectio castigata.

stant ipsa coagula, acetum, præsertimq; scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & disgregant. Porrò illud non prætereundum esse arbitror, quòd ubi in hoc capite legitur καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id est, et figlinam lixiuiam, non ut uertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agēs, legendum rectius putat καὶ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc est, & pilopœorum lixiuiam: reprehenditq; in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, ut ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opinio. siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, uiderim, aut legerim, ueritati consonum non uidetur, ut de figlina lixiuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut infecturæ magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanq; lixiuia, quòd è combusta uini fæce plerunq; fiat, ea quæ ad caput capillosq; abluendos communiter paratur, acerior, fortiorq; efficitur: & proinde ad lac dissoluendum in uentriculo coagulatum, est longè ualentior. Error prætereà facilis esse potuit librariorum, ex unius duntaxat literæ uariatione, η pro ι scribentium. πηλὸς enim per η scriptum, lutum significat, unde πηλοπλάθον, & πηλουργὸν aliqui figulum interpretantur: πιλοποιὸς autem per ι, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaq; ratione putandum fuerit, πιλοποιητικὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterùm Fuchsius in suis doctißimis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum ea sectione, in qua de unguentis tractat, capite XXVIII. nil aliud hanc lixiuiam esse putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, uel per lutum transierit, non autem cum cinere, & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adstringat, contrahatq;, quàm laxet, ac digerat, nesciuerim profectò, qua ratione is eam lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in uentriculo concreuisset.

Λιθάργυρος. ARGENTI SPVMA. CAP. XXVII.

SPVMA argenti pota, stomacho, uentri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere suo intestina uulnerat, urinamque supprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subuenit secundum uomitionem, potum syluestris hormini semen, myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apij semen, aut piper, aut ligustri flos ex uino: aridum palumbis fimum, cum nardo & uino.

Spumæ argenti mala.

POTA argenti spuma, cuius historiam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc, Aëtio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala. nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alui suppreßio, quanuis quandoque ex accidenti aluus ipsa deijciatur: sermo item præpeditur, & sedis intestinum prominet: postremò inualescente malo ægri suffocati moriuntur. Nicandro uerò in alexipharmacis authore, ijs qui argenti spumam sumpserint, alui molestia accedit: quin & flatus sese reuoluentes per medium uentrem, & iuxta umbilicum murmurant, instar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris cum cruciatibus impetentes. Nec iam urinæ eijciendæ patet exitus: membra totius paßim corporis ardent, planéq; iam plumbeum, seu liuidum colorem induerunt. hæc ille. Cæterùm illud animaduertendum est, quòd ubi in hoc capite legitur, dandam esse myrrham octo drachmarum pondere, non deest suspicio, quin ea lectio sit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia uideatur esse quantitas. Auget suspicionem Nicander, qui duos tantùm myrrhæ obolos exhibet, totidem exhibet Aëtius, Auicenna uerò tres drachmas non excedit.

Spumæ argenti curatio.

Curatio in uniuersum fit citatis primùm uomitibus, & infusis deinde clysmatibus (ut Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum, & anatum adipe. Post hæc prodest amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expreßum. Conferunt item caricæ in cibis sumptæ: prætereà uentriculum apij succo, & aluum butyro illinire utile est. Proprium uerò huiusce ueneni antidotum (ut idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cùm hoc facultatis admodum detectoriæ sit medicamentum, drachmam ego non excederem.

Plũbi scobis noxa, & curatio.

Eadem quoq; infert mala PLVMBI SCOBS tenuißimè contrita, & ijsdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti spuma nil aliud est, quàm plumbum argenti, aut æris recremento commistum.

Ferri scobis, squamæ, & recrementi noxa, & cura.

Nec deleteria ui uacant (ut author est Auicenna) FERRI tum scobs, tum squama, tum recrementum. tametsi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorsus molestia in medicum ueniant usum, denturq; potanda dysentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemq; ad enterocelas. Sed de his uel non infrænatis, uel plusquàm par sit sumptis, fortasse intelligit Auicenna. Itaq; excitatur ab his intestinorum cruciatus, oris & linguæ scabrities, æstuatio uniuersi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulsi, ac subinde datis aluum ualenter soluentibus medicamentis. secundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet, donec intestinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo rosaceo, uiolaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens marasmi intemperies, & corporis uniuersi arefactio, demersis in balneo laborantibus, in quo testudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis sumpto, & epotis pinguium carnium iuribus. Sed (ut idem Auicenna scribit) proprium huiusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, uel betæ succo. Veruntamen hoc haudquaquam fieri posse uidetur absq; manifesto sumentium discrimine. quandoquidem etsi magnes suapte natura ferrum trahat; non tamen affirmauerim, quòd hanc ob causam eius quoq; destruat facultates, & impediat noxam, sed potius quòd eam augeat crediderim.

Magnetis uenefica uis, & auxilia.

Quippe cùm is ferrum ad se traxerit, id sanè diutius in uentriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde prætereà, quòd cùm & ipse MAGNES deleteriæ sit facultatis, adeò ut eos, qui hauserint,

ferint, lunaticos, & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore sumendum esse duxerim. His itaq;, qui Magnetem sumpserint, commendant quidam auri tenuissimam scobem ex uino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clysteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infusos. Sed cæteris præferunt smaragdum ter nouem diebus potum, tribus semper intermissis diebus. Lethifera & non parum formidanda est etiam AERIS SQVAMAE *uis. Ea siquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias uomitiones concitat, obortis inde molestissimis alui, & uentriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primùm uomitiones: deinde ægri in balneum mittendi sunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodest & menthæ succus potui datus: insuper aluum, et uentriculum calido rosaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum succi tantundem. Sed nobis acori succum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in nostris non proueniat regionibus, nec nisi siccum afferatur. Lituani tamen, & Tartari eo abundant, ut superius libro primo prodidimus.*

Squamæ æris lethifera uis, & remedia.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. XXVIII.

ARGENTVM uiuum potum eadem quæ spuma argenti infert, eidemque utendum auxilijs. Lac copiosè potum auxiliari constat: sed postea euomant, qui hauserunt.

Argenti uiui pernicialis natura.

VERAM omnino & exquisitam argenti uiui cognitionem non habuisse Dioscoridem & Galenum, illud maximo indicio esse uidetur, quòd hic paucis, ille uerò perplexè eius historiam, & facultates tractauerit. Hoc, ut in præfationis huiusce uoluminis commentario tradidimus, interimit, si largius bibatur; excessu summè frigido & humido. Putrefacit enim hoc suo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac subinde congelat sanguinem, uitales spiritus, & ipsam deniq; cordis substantiam. quandoquidem id medicis experientia compertum est, ut Conciliator testatum reliquit. Nam cùm seplasiarius quidam ardentissima febre correptus, siti intolerabili uexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium descendisset, ut aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti uiui uas incidit; multumq; ex eo potauit, aquæ fortasse uice: postea statim in suum cubiculum se recepit, ubi paucis pòst horis congelatus interijt. At cùm eius domestici sub cadauere magnam argēti uiui quantitatem inuenissent, iam per sedem egressi, aduocarunt medicos, ut eius rei, quam miraculum existimabant, diligenter causam inuestigarent. Ii statim ex pharmacopolio argenti uiui uas adferri iusserunt, quod ubi ferè uacuum reperissent, rem uti se habuerat deprehenderunt: auxitq; fidem, quòd euiscerato homine, adhuc argenti uiui libram in eius uentriculo inuenerunt: quin & sanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum recessu frigidum esse argentum uiuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum est, an purum sit quod potum fuerit, an saliua aliòue liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymistæ utūtur, aut per se tantùm præcipitatum, aut unà cum arsenico, uel chalcantho sublimatum. cùm enim aliud alio perniciosius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius est sublimatum: secundum hoc præcipitatum: proximè sequitur quod saliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus uerò cæteris nocet, quod purum, uiuumq; fuerit: utpote cùm fluidum admodum sit, & ponderosum, non difficulter clysteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cùm uentriculo inhæreant, illum facilè erodunt, & exulcerant. Argento uiuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem consequuntur symptomata, quæ argenti spuma pota infert, sed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij resipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quòd sua exuperante humiditate, omnes humores, qui uentriculo alijsq; circunstantibus partibus hæserint, computrescere faciat: Cæterùm epotò sublimato, illico lingua, & fauces non aliter exasperantur, quàm si quis immaturorum sorborum succum hausisset. Quod sanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, nisi difficilè, & longo tempore tolli potest. Id enim quàm primùm in uentriculum descenderit, ei pertinaciter inhæret. quare statim erodit, & exulcerat: tum inextinguibilem sitim excitat, & inexplicabilem angustiam inducit. His succedit linguæ tumor, animi deliquium, urinæ suppressio, anhelitus difficultas, & uentriculi, & intestinorum tormina, tam uehementi erosione, ut nisi confestim succurratur, pereant affecti, erosis, perforatisq; uentriculo, & intestinis. Purum curatur (ut Dioscorides, Aëtius, & Paulus memoriæ prodidere) auxilijs, quibus argenti spuma: nam nisi copiosius ebibatur, non interficit, quòd ob sui tum pondus, tum fluxilem substantiam facilè per inferna secedat, nulla in uentriculo, & intestinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd scripserit Auicenna, non deesse qui bibant argentum uiuum, & nullam inde sentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dummodo qui hauserunt, continuè huc atq; illuc deambulent. Goritienses mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio, argentum uiuum potandum præbent, scrupuli pondere. Nec desunt qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milij quantitatem, citra nullam molestiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clysteres, uomitiones, pinguia in potu sumpta: & ut in uniuersum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ uenenis erodentibus conueniunt, quorum latius superius meminimus in cantharidum curatione, ad quam breuitatis studio lectorem reijcimus: nanq; ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta sunt. Nec alijs utendum est remedijs, ubi quis cinnabarin sumpsisset.

Argenti uiui sumpti curatio.

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικόν. CALX, SANDARACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

CALX, sandaracha, & auripigmentum, pota aluum, & intestina cum vehementi erosione excruciant. Præbenda cuncta, quæ suo admistu illorum acrimoniam hebetant, ac soluunt, & facilem lubricamque aluum reddunt, cuiusmodi ibisci, & maluæ succus est: natura enim vtrique perlubrica. Dandum decoctum seminis lini, vel semen tragi herbæ, vel oryzæ, lacque cum aqua mulsa copiosum, iura pinguia, & boni succi.

Calcis, sandarachæ, & auripigmenti uenefica vis, & curatio.

NON modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum historiam superiore libro tradidimus, hausta uehementißimos uentriculi, & intestinorum cruciatus, & erosiones excitant, ut Dioscorides inquit; sed etiam sitim inexplebilem, faucium, & gulæ asperitatem, tußim, spirandi difficultatem, urinæ suppreßionem, & dysenteriam. Ceterùm hæc omnia adiuuantur (ut scitè docet Dioscorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumq; lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; seminum quorundam spissamentis, ut in cantharidum curatione latius, diffusiusq; prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neq; ijs sanè ualentiora nobis sese offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta petenda erunt ijs, quibus usui futura sunt.

Arsenici sublimati, & aliorum quorundã venenum.

Eosdem quoq; effectus malos, & noxios præbent ARSENICVM sublimatum, Aerugo, & quod officinæ Risagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quòd uulgò uocant Itali la maestra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymistæ aurum ab argento separant. Sed aquæ huius, & lixiuij difficilis est cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuersalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis, & auripigmenti, tametsi alterum altero sit uehementius, & erodentius.

Arsenici sublimati curatio.

Qui autem priuatim Arsenicum sublimatum hauserint, eos frequenter uomere oportet, potò semper prius butyro, aut per se tantum, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui iure, aut ptisanæ alicæúe cremore, aut spissamentis ex psyllij, maluæ, & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis sumptum. In præstantißimum uerò antidotum censetur fossile crystallum, in tenuißimum puluerem contritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalino oleo potum.

Aeruginis ueneni remedia.

Porrò AERVGO, præter alia eius mala antè dicta, adeò spirandi meatus occludit, ut magno impetu suffocet affectos: Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis uomitibus, ut in arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis drachmæ pondere ex uino albo pota. Præstat item in olei balneum laborantes ad uentriculum usq; demittere. Sed proprium huiusce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) est, ut qui hauserint, bibant ex uino corallia rubra in tenuem puluerem contrita senorum scrupulorum pondere.

Risagalli curatio.

Ceterùm RISAGALLO uulgò dicto, quòd quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeq; siccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento uiuo, & arsenico sublimatis, & ærugini adhibetur. quanquam priuatim non obscurè iuuat uniuersum corpus dulci amygdalino illinire, & uiolaceo iulapio, & ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expressum, semilibræ pondere potum. In summa ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.

Λαγωὸς θαλάσσιος. LEPVS MARINVS. CAP. XXX.

QVI leporem marinum biberunt, piscium uirus olent: procedente tempore, aluus dolore afficitur, & urina sistitur: et si quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piscis genus auersantur, & odio habent: fœtido, ac graui sudore manant: biliosus vomitus, interdum sanguini promiscuus, subsequitur. His dandum lac asininum, vel passum continuè, aut radicis maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut ueratri nigri, aut scammonij succi drachma, cum aqua mulsa, punicique mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax est: anserinus sanguis, vt tepebit, potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernenturque, solis fluuiatilibus cancris vesci possunt, bibuntque eos admisto vino, adiutique ab his percoquunt. cùmque appetere & comesse pisces cœperint, suæ salutis indicium habent.

Leporis marini veneni signa.

DIXIMVS de Lepore marino libro secundo, de quo ita scribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius senties, qualis est squamarum, & piscium purgamenti. Porrò gustus, & sapor eius piscosus est, qualis putrefactorum piscium esse solet: uel cùm nondum ablutorum squamæ polluunt corpus. Sequitur huiusce potionem uiridis fellis suffusio, cum obtenebratione uisus: & caro paulatim in homine contabescit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametsi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo sanguinea. Ad hæc si pisces ægris offerantur, eos illico nauseabundi execrantur. hæc ille. Cui subscribunt Aëtius, & Auicenna, qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto aßignant, his uerbis. Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Postea facies liuens intumescit, pedum plantæ incenduntur, adest spirandi difficultas, pectoris & pulmonis angustia, rufescuntq; oculi. Dehinc tußis emergit sicca, sputus cruentus, renum dolor, uiriliumq; inflammatio, adeò ut

perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Pisonem, proprium marini leporis esse ait, ut pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (ut Dioscorides inquit) asinino lacte ex passo poto, & maluæ decocto. Neq; id aliam ob causam, ut Aëtius declarat, quàm ad eliciendum uomitum, & ueneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, et scamonium exhibet, partim ad citandas uomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera uerò, ut incommodis subueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibusdam aduersus hoc malum humanus sanguis calens è uenis potus: humanum item lac, ab ipsis uberibus exuctum, & uulpis caro inassata: quin & theriaca diatesseron tribus diebus pota.

φρῦνος, καὶ βάτραχος ἕλειος. RVBETA, ET PALVSTRIS RANA. CAP. XXXI.

RVBETA, aut rana palustris assumpta tumores ciet: pallor corpus uehementer decolorat, ut planè buxeum spectetur: spirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, singultusque, inuita interdum genituræ profusio consequitur. Adiuuantur secundum uomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi sunt ut uehementi ambulationi & cursui se credant, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi sunt.

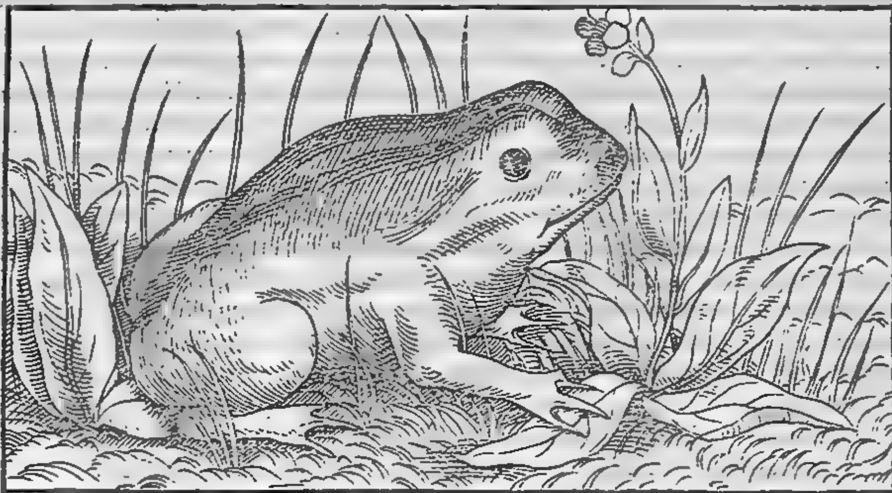

RVBETAE Ranæ, quam quidam bufonem uocant, diuersa reperiuntur genera. Terrestris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis uerò rubeta, quòd in frutetis & sepibus inter rubos degat, nocentior, magisq; lethifera est, quàm quæ in paludibus, & aquosis scrobibus uiuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloysius Mundella, Brixianus octaua sui uoluminis epistola) tantoq; magis noxia, lethiferaq; fuerit terrestris, quantò in opacioribus, frigidioribusq; locis uitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium pessimæ creduntur, quæ in umbrosis conuallium syluis, & in harundinetis morantur. Adultæ crassa tenaciq; conteguntur cuti, adeò ut acutissimo palo quandoque difficilè à rusticis, qui ita eas interficere solent, perfodantur. Hæ cùm circumnascentes herbas, siue aliquod depascens animal, ueneno inficere uolunt, contrahunt sese in tumorem, ut uenenum per urinam longiùs eiaculentur in plantas, & circunstantes quadrupedes. Quare admirari non licet, si nonnunquam repentè interimant homines, qui fraga, fungos, aliasq; plantas harum ueneno infectas inscij deuorauerint. Quippe quòd non modò ueneni mictu hæc omnia inficiunt; sed etiam saliua ea sæpius conspuunt: quæ sanè non minus mortifera est, quàm napellus. quinetiam earum sanguis uipereo scatet ueneno. Proinde mirum non est, si in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morsu. Nam etsi dentibus careant; tamen compressa scabris gingiuis particula, et subinde ingressa per cutis spiracula saliua, demorsos uenenant, ut in præfationis huiusce libri commentario tradidimus. Siccæ & in puluerem potæ, ut Auicenna refert, præter mala quæ à Dioscoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflammationem, tum siccitatem excitant: item oculorum caliginem, uertigines, conuulsiones, dysenteriam, fastidium, uomitus, animi deliquium, delirium, amentiam, & plerunque edentulos faciunt homines, quamuis euadant, qui hauserint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum ueneno infectæ, & epotus earundem sanguis. Curantur ijs malis affecti theriaca, uel Mithridatis antidoto tribus cõtinuis diebus ex uino potis. Idem præstat testudinis marinæ sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino. Datur potanda præsentaneo remedio quinta essentia nostra theriacalis. Quin & oleum nostrum de scorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator smaragdi puluerem ex uino potum scrupuli pondere, cum eo tamen, ut subinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, inibiq; conclusus moretur, donec defruescat cadauer, totiesq; sic exenteratum mulum aut equum, si mulus non adsit, permutet, donec effuso diutius sudore cedat noxa. Aëtius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolerari possit, calidissimo affectos, uel alio in loco arte calefacto detinendos ad sudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq;, ut Auicenna est author, hoc in negotio non parum conueniunt.

Rubetæ, palustrisque ranæ uenenum.

Ranæ maleficæ signa, & curatio.

conueniunt. Proinde prodest ijs maximè rhabarbarum, diacurcumæ, & dialaccæ confectio: tametsi Conciliator lapidem his omnibus præferat, quæ in earum capite reperiri solet.

Βδέλλα. HIRVDO. CAP. XXXII.

DEVORATAE cum aqua hirudines, si ori uentriculi adhærent, tractione partium, nonnullam suctionis imaginem præbent: eo enim argumento hausta hirudo deprehenditur. Has muria sorbitione excutit, & Cyrenaicus succus, aut laserpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum posca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum sutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingressis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Hirudinum deuoratarum noxa.

HIRVDINES rarò in alijs aquis inueniuntur, quàm in palustribus, lacustribus, & stagnantibus: quandoquidem in probatissimis fontibus, & arenosis, & saxosis fluuijs non, nisi rarissimè uiuunt, cùm suapte natura cœno, ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui palustres, uel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quemadmodum inexpertis uiatoribus nonnunquam euenit. nanque æstatis tempore calore, & siti defatigati, dum aquam, cuicunque in itinere obuiauerint, auidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut subinde non modò sibi sanguinem exugi sentiant (ut tradidit Dioscorides;) sed etiam (ut Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant.

Hirudinum curatio.

Verùm anteaquàm aliquod offeratur medicamentum, inuestigandum est, an animal ori uentriculi, an gulæ adhæserit, an ipsis faucibus. Id quod facilè intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauserint, relatione: quoniam ubi suctionem sentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam esse significatur. Quòd si ori uentriculi affixa fuerit, auxilium præstat muria leniter epota, fœtida item laserpitij lacryma, quin & lixiuium cum sale & aceto, aut raphani domestici succus cum aceto, aut oleum crudum haustum, quod per se tantùm hæc interficit animalia. conferunt insuper ea omnia, quæ alui tineas, et lumbricos necant. Si uerò guttur medium ab hirudine obsideatur, proderit acre lixiuium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, uel calchanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto, & sinapi simul commistis. Sed si ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioscorides docet) calidæ balneum, aquâ frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulsata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè unà cum ipsa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd statim sub linguæ radicibus, uel in primis faucium partibus adhærescit, ita ut depressa lingua uideri pòssit: tunc rostratis forcipibus facilè extrahi poterit, uel quóuis alio instrumento, quod cuique in promptu fuerit.

Ἐλλέβορος λευκός, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν. VERATRVM ALBVM, THAPSIA, ELATERIVM, AGARICVM NIGRVM. CAP. XXXIII.

PROVIDENDVM etiam ijs, quæ etsi ferendi auxilij gratia tradantur; non minora tamen cæteris uenenis pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album ueratrum, thapsia, elaterium, agaricum nigrum: siquidem ea strangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus eamedentur, quæ in fungorum mentione, & similibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa supprimunt, coërcebimus. Neq; negligenda quæ parum quidem nocere uidentur, interim uerò uitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt syluestris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt eius spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola uomitio recreat.

Diuisio capitis castigata.

EXTANT quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio, & Agarico nigro, à præcedenti capite seiunctum non legitur. Verùm cùm antiquissimus manu scriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, uideaturq; absurdum de his disseruisse Dioscoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque ijsdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaque est, quòd cùm hactenus scripsisset Dioscorides omnium uenenorum indicia, quæ pota, uel deuorata, homines necant, uel saltem ægros efficiunt, quin & uniuersalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum uis frangi, ac destrui possit, cùm præterea sciret aliqua in medicum usum haberi medicamenta aluũ ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, uel maiori mensura, uel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quàm quæ propriè uenena uocantur, medicos illud hoc loco admonere uoluit, quòd in propinandis hisce medicamentis minimè cæcutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum usum ueniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapsiæ, albi ueratri, elaterij, & agarici nigri; non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nesciuerit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxam inferre possunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis uisum sit, si tantùm horum exemplo imperitos medicos discrimen, noxamq; docuisset, quæ omnia in uniuersum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunq; sumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) uel largius quàm deceat, uel suis antidotis exuta sumuntur. Sed ut harum rerum studiosis in omnibus, quantum possumus, satis-

satisfaciamus, præterea, quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoq; plura addere decreuimus, quibus quotidie passim utuntur medici. Cuiusmodi sunt cyclaminus, ueratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chamelæa. Quandoquidem cùm hæc omnia medicis in frequentissimo sint usu, ad corporis excrementa exigenda, & ad uomitum quandoque ciendum, in quàm pluribus hominum affectibus, mihi sanè negligentiæ adscribi posset, si hæc prorsus silentio inuoluissem, præsertim cùm sæpius eueniat quorundam circunforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata sæpe, ac sæpius improbauerim) ut uulgaribus, & rusticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunq; sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotãtium temperaturam, ætatem, sexum, consuetudinemq; respiciunt. Quo fit, ut ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura sunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus nisi periti proprijs succurrerent remedijs, facilè interirent.

Albi ueratri, aliorumq́; noxa, & auxilia.

Albi itaque Veratri potionem, aut Thapsiæ, aut Elaterij, aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequuntur uomitus, ingentia alui profluuia, intestinorum tormina, strangulationes, & respirationis angustia. quibus dehinc tanta succedit principum facultatum imbecillitas, ut paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter spirent, & frigido sudore madescant. Postremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico uel suffocati, uel conuulsi intereunt. His primùm auxiliantur uomitiones (ut multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorum sæpissimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in uniuersum omnibus aduersantur uenenis, præsertimq; theriaca, cui (ut Galenus pluribus in locis testatur) uis peculiaris inest, modò adulterio uacet, ut sumpta post medicamenta deiectoria, adeò eorum superet uires, ut nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo ueratro confert aqua mulsa largiùs sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti, uel deuorati, traduntq; hæc propria albi ueratri esse antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota senum scrupulorum pondere: uerùm proprium eius remedium est menthæ succus. Thapsiæ deniq; & nigri agarici noxa tollitur, ijs medicamentis, quibus albo ueratro subuenimus, cùm eadem sint huius, quæ illorum incommoda.

Nigri ueratri noxa, & cura.

Fiunt quoq; à NIGRO *ueratro (ut scribit Auicenna) interdum horrenda symptomata, nempe intolerabiles alui fluxiones, suffocationes, conuulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium constrictio, frequentissimi ructus, & uniuersi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, uniuersum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex uino potum: quin & cumini, & anisi semen, nardus, castoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita, & ex uino pota: appositis, ubi intumuerit uenter, linteolis igne calefactis, itemq; sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in uniuersum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non modò albi ueratri uires demoliantur; sed etiam nigri.*

Euphorbij, & quorũdam aliorum venenata potio.

Porrò EVPHORBIVM *fauces, & guttur uehementi admodum incendio uexat. Corpus uniuersum inflammat, uentriculum, & intestina magno dolore erodit, singultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt* TVRPETVM, *Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. quanquam non tam acriter nocent, ueluti euphorbium. À* THYMELAEA *autem, & Chamelæa pituitosæ spumantesq; excitantur uomitiones, alui profluuia, intolerabiles intestinorum, & uentriculi erosiones, angustiæ, inflammationes, & uniuersi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus, conuulsio, præpedita locutio, & alia sæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt.*

Euphorbij, & aliorum omniũ curatio.

His omnibus in uniuersum primùm opitulantur uomitiones & clysmata, seruata uniuersali methodo, ac etiam communis usus antidota. Priuatim uerò prosunt oleosa, ac pinguia: item quæ ualenter sunt frigida, ut hæc ingentem feruorem extinguant, illa uerò ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, punicorum austerorum uinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item hordei ptisanam niue, uel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut aiunt) euphorbij antidotum est citri semen ex uino, in quo hyoscyami radix inferbuerit potum. Scammonij uerò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum, cotoneorum, rhois, ribisq; succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia sphragis, & smaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex uino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit: item mumia sepulcrorum in puluerem ex uino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex uino hausta, in quo helenium conferbuerit, itemq; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei ptisana potum, & subinde origanum Cretense igni tostum. Sed hæc omnia præstant tantùm ad supradictorum medicamentorum uim deleteriam superandam.

Remedia ad varia sympto mata.

Cæterùm cùm plerunq; eueniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, uaria ac diuersa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinam uehementiam præsentanea exposcunt remedia, nempe cõtinentes uomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, quàm puri sanguinis, cùm uasorum oscula ueneni ui reserantur, conuulsiones, præfocationes, animi deliquium, & uirium omnium imbecillitatem; idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti uis antidotis superetur; sed etiam ut ipsis grauibus symptomatis omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, ut maiorem, celerioremq; expetant curationem, quàm cætera. Inhibentur itaq; uomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus reiectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ uentriculum roborant, exterius præsertim illitis: quin & uinculis, ac fibulis, extremis

membris

membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flaua myrobalana, tam sicca, quàm saccharo asseruata: item nuces cum putaminibus saccharo similiter conditæ, diacytonites, saccharum rosaceum diutius inueteratum, addita Lemnia sphragide: præterea cydoniorum, & punicorum malorum uinum, syluestrium prunorum succus, myrti baccæ, rhus, rosa sicca, syluestrium rosarum semen, cornu ceruinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica uidelicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina, resina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, & baccæ, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum, & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad uomitiones compescendas; sed etiam pari facultate ualent ad sistendas alui fluxiones, quæ modum excedant: uerùm ijs uniuersa aluus est illinenda, ab ipso uentriculi ore ad pubem usque. Præstat & brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes usq;, fascijs constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs, & cruribus, in calidæ balneo demersis. Ab his dare conuenit, quæ adstringunt, & roborant. Principes in uniuersum facultates roborant odorata medicamenta, cuiusmodi sunt rosæ siccæ, caphura, garyophylla, agallochum, styrax, laserpitij lacryma, iuniperi baccæ, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuscemodi alui fluxionibus Auicenna nasturtij semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousq; lac concreuerit, & postremò potum. Si uerò hæc non profuerint, soporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanasia, requie, & alijs quibuscunq; quæ opium, aut meconium exceperint. Nam etsi hæc quoq; noxa haud uacent; tantum tamen adferunt iuuamenti (si tamen recta ratione exhibeantur) ut ijs tutò in tam magno discrimine medici uti possint. In summa si optimam haberemus theriacam, quæ ex adulterinis & suppositititijs non esset confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in superanda ui medicamentorum aluum ducentium. Siquidem testatur Galenus (ut paulò superius diximus) pluribus in locis, suis in libris de theriaca ad Pisonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium esse, ut à præsumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum est præstari ab antidoto nostro, cuius descriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodest non parum præter hæc uomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam uictus regimen ex adstringentibus & austeris institutum, quæ deinde niue uel glacie refrigerari conuenit, aut in altum aquæ puteum fune suspendi. Adiuuantur conuulsiones, quæ ab ingentibus, laboriosisq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora, uiresq; roborandas utuntur medici. Quò in negotio præfertur humanum lac ab ipsis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admistum. Prosunt & nuclei pinei, pistacia, Indicæ nuces, & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caporum iure colliquata, addito candidiori saccharo. Opem similiter fert caporum, & phasianorum exenteratorum carnium eliquatus succus, carnibus ipsis tenuiter incisis, uitreo uase conclusis, & in aquæ balneum eodem in uase decoctis, quousq; uniuersus ab his exudauerit succus. is nanq; frequenter potus cochlearis mensura (ut libello de uiribus cordis prodidit Auicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum uitelli carnium iuribus admisti, & saccharo respersi: insuper caporum, phasianorum, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contusa, & iure, & saccharo temperata. Præfocationibus porrò subuenimus ijsdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum superius mentionem fecimus, cùm de mortiferis fungis dissereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta, melanthij, syluestris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam cacti uocantur. Quorum omnium historias, et facultates superius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis uomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animaduertant seplasiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hisce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos uelim, ut imperitos, ac temerarios circunforaneos à pharmacopolijs suis excludant, reprehendant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne misselli ægrotantes sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere prodantur, atq; in perniciem agantur.

Remedia ad cõuulsiones.

Οἰκεῖα ἡμῖν. DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIIII.

AQVA frigida abunde pota, aut meracum uinum liberaliùs epotum, aut passum, præsertim à balneo, aut cursu, aut uehementi exercitatione, strangulatus, & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus, & uacuatio, imminentia soluunt pericula. Sed de notis ueneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta sint. Subiungeremus etiam antidota necessaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridatium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verùm quoniam alijs in locis diligentissimè scripta sunt, hîc ab eorum descriptione supersedemus.

Rerum domesticarum noxa.

NON *modò aqua frigida, & uinum meracum, aut passum inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano usu alimentum præbent in humanæ uitæ subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina; sed etiam carnes, & pisces. Etenim hæc utraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius asseruata, subindeq; frigida deuorata, eosdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametsi quandoque non*

niſi duobus, aut tribus pòſt diebus appareat noxa. Toſtæ præterea carnes, uenenatorum ſubeunt naturam, ſi calidæ inter duas ſuffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare poſſint. Eadem etiámnum mala inferunt morticinæ carnes eſitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à uenenatis ſerpentibus, aut à rabidis brutis demorſa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem ſæpius harum eſu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuium, furor, obliuio, ueternus morbus, & ad poſtremum mors inſequitur. Quamobrem hæc ſanè negligenda non ſunt, quin potius ſumma cura uitanda. quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumeſcente inde toto corpore, tandem uitam miſerè finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piſcis: nam adeò uenenata ſunt, ut ſi largiùs ſumantur, eos qui hauſerint, in magnum periculum adducant. Piſcium curatio eadem eſt, quæ fungorum. Piſciũ, & carniũ noxæ remedia. *quanquam non exiſtimat Conciliator, ut piſcibus ſicut mortiferis fungis conueniant ſylueſtria pyra. Carnium uerò ſuffocatarum malis ſuccurritur excitatis prius uomitionibus, & infuſis clyſteribus: mox uini optimi & odorati potu, admiſto cydoniorum malorum ſucco. Præſtat à uomitu Lemniam ſphragidem bibere, unà cum agallocho, & maſtiche, quanuis eadem ſit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.*

De venenatis animalibus.

Ἰοβόλα. VENENATA. CAP. XXXV.

DE BESTIIS, quæ uirus eiaculantur, & exitialibus uenenis, ideo ſcribere aggredimur, ut tota curationis remediorumque ratio ad umbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ aliæ, neceſſaria eſt ijs, qui artem medicam exercent, utpote cùm adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimisque alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in ſumma faſtigia duo, ſicuti ab initio relatum eſt, diſtribuitur. Nam qui de feris uirus inſpuentibus ſermo diſſerit, theriacus dici ſolet: qui uerò de amoliendis ueneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, ſimul quæ ſequi ſigna conſueuerunt, præmonſtrabimus: tum quæ nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter urgentem ſæpenumero neceſsitatem. Siquidem pauca è uenenis & uirulentis animantibus, tarda & graſſantia ſenſim pericula cient, ita ut dilationem admittant: pleraq; uerò præſentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, ut ſpatium curanti liberum non relinquant: partim ſceleris admiſsi cõſcientia, aut triſti aliquo euentu oppreſsi, hauſto ſponte ueneno, mortem ſibi conſciſcere conantur. qui poſtea deprehenſi, aut reſipientes, & uitæ cupidi, præſentaneam opem poſcunt. Non deſunt qui hoſtiles ſagittas illinentes, aut fontes aquasque puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem aduerſarijs perniciem moliuntur. In quibus ipſis etſi maleficium non ſubitò, ſed aliquantò pòſt graſſari natura ſua comparatum eſt; tamen niſi primo quoque tempore coërceatur, & remedijs ſubinde excipiatur, fruſtrà tandem ſuccurritur, occupatis iam corporibus exitiali ui ueneni. Proinde non uulgari induſtria diligentiaque in ea re utendum eſt, ut quod in alijs incommodis ars conſueuit, in his quoque ſalutem mortalibus præbeat. Quin & apud priſcos genus hoc unum exiſtimabatur eſſe eius partis, quæ medicamentis pugnat: ſed recentiores id ipſum diſcreuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, ſalubris ſanantisque medium ſtatuentes, parua & leui ſupra modum perſuaſione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus conſtitutiones eſſe contendunt. vnam, qua ſani degimus: alteram, qua ſiniſtra ualetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter utrasque locum ſibi uendicat. In qua poſiti, ſanitatem ſpecie mentiuntur, facileque in morbos & pericula concidunt, ob uim corruptricem, quæ corporibus noſtris incumbit: quemadmodum in ijs uidere licet, quos excandeſcens rabie canis momorderit, necdum tamen aquam horrent: in ijs quoque qui cantharidas hauſerunt, ſed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis conſtitutioni meritò reſpondere tradunt. Salubrem partem eſſe uolunt, quæ ſanitatem tuetur: præcauentem, eandemque prohibentem, quæ obſtat, quo minus in morbos incidant: & ſanantem, qua uitia diſcutiuntur. Quibus ita reſponderi poteſt, quòd primùm ex iſta ratiocinatione non tres corporis tantùm, ſed quatuor haberi conſtitutiones fatendum eſſet. quippe ut aliqui ſunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem cauſam ſunt obnoxij: ita ſunt, qui iam priore morbo defuncti, nõdum tamen ſecundæ ualetudini reſtituti ſunt: id quod in ijs qui à morbo proximè ſeſe recolligunt, cernere licet, qui uirium recreationem & robur deſiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet; ita præcautionem eidem ſubijci par eſt. Ad arcendas enim ualetudines uehementibus utimur auxilijs, altiore ſcarificatu, uſtionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & plerisque alijs. Verùm enimuero ſunt usque eò rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius ſententiæ inire rationem haud promptum eſt: etenim cùm uerbum ipſum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque uim præ ſe ferunt. Mirum uerò niſi

etiam

etiam sua illa distributione partium eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondum correpti sunt: pesti tamen, propter obuersantes aëris occasionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forsitan quis posset, salubris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cùm firma reddere corpora, & minus uitijs obnoxia nitamur, ut inoffensa ualetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id silentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei est, non oportere medicinæ partium distributionem, totidem corporis constitutionibus respondere, sed naturas singulorum suis notis seorsum scrutari, ac explorare, ut suis locis ostendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à uirulentis animalibus, uenenisque contrahuntur, uocari cæcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter sunt addicta causæ. quapropter quæstionibus obseruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari solent. Neque prorsus uerum deprehenditur, affectus huiusmodi cæcos esse. nam quod semper se protrahit, & nullum in quibusdam necessarijs usum exhibet, haud facili coniectura colligi potest: etsi naturæ proprietate prorsus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus uenenis, & animantibus, quæ uirulento morsu sæuiunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum usum præbet, datque medendi occasionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nullíve causæ obnoxium reputatur: sed magis ab ipso quis impulsus, demonstrationem se habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etsi sæpe minora sunt, quàm ut sensibus percipiantur; euidenter tamen ex ipsis inter se collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Plistarcho dicauit, satis modos perstrinxit, ad uerbũ ita scribens. Nosse quis hoc potest cùm in alijs non paucis, tum in uiperis, & scorpionibus, & reliquis id genus, secum animo reputans, ut quanuis exiguo sint corpore, uixque conspectui subijciantur; magnorum tamen discriminum ac dolorum causas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, uimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit spectare. Quanta enim ea moles corporis est, quæ à scorpij ictu, & aliorum id genus uenenatorum, quæ nos morsu conficiunt, attingitur? quorum aliqua uehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec desunt quæ præsentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum est quod à phalangij morsu ingeritur, & uniuersum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinem ipsorum deprehendere posset, cùm prorsus exigua mole constent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, constitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehensum sit, uim quandam ipsis inesse mortiferam, quæ insinuata corporibus, molestiarum, quæ exoriuntur, nobis causa sit, in confesso est, & omnium cõsensu persuasum. Nec quisquam inuenietur usqueadeò contentionis studio flagrans, qui aliunde exoriri molestias asseueret, quàm à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, ut nihil prorsus nos lædat, incomprehensa communis causæ quæ proprijs inest ratio: quandoquidem tum euidenter indicari posit, cùm deprehensa est. Ideo Erasistratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione incessens, cæcis affectibus causas assignauit, inficiatus his communem, & supremam morborum causam incomprehensibilem esse; & hanc in eo, quem de causis scripsit, commentario aptissimè prodidit, candido signatam lapillo. Nec ferendos eos esse censuit, qui se dicant in quibusdam, ut in uenenis, serpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos esse: neque satisfacturam sibi obseruationem eam, quæ à causarum comprehensione separata est: primùm enim genere comprehendi facilè possunt. Quòd autem sit lethifera uis, corporaque permutans, ita ut perimat, ex ijs quæ per genus, non per speciem uagantur, curationem indicat, qua hæc hebetare, & prorsus expugnare liceat. Cùm uerò subiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam uenit quis; & ante obseruationem ad uomitum, ad uulneris dilatationem, ad demorsæ partis suctum, cucurbitulas adfixit, partem incidit, urentia medicamenta, aut ea quæ uim eandem adipiscuntur, admouit, postremò partem amputauit: secum reputauit medicamina, quæ per summam cutim ferre, & applicari solita, immissæ ad intima perniciei repugnarent. Hæc itaque, quæ disseruit Erasistratus, ueritati consentanea sunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam uim corporibus illapsam, negotiorum, quæ ipsa facessit, esse causam diffiteantur: uerùm rudiusculè nomini attendunt. Nam apud ipsos palàm immissa uis φθοροποιός, id est mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius esse potest, quàm causæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, esse reliquis omnibus similia, in quibus partes quædam dictionum non pro uirtute, sed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his uocibus μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, partes neque certos, neque principes retinent significatus; sic in hoc uerbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro uirtute coaluerunt. Hinc ad causarum differentias transeunt, affirmantque causarum aliquas euidentes esse, quæ dum aduersam ualetudinem crearunt, separantur: cuiusmodi sunt frigus, labor, æstus, & similia. quasdam continentes, quæ permanent, postquàm morbum excitarunt, hoc est, quibus præsentibus, & effectus eorum adsunt: increscentibus, affectus augentur: decrescentibus, minuuntur: & cùm desinunt, ijdem finiuntur:

quibus

quibus ſolis ac per ſe manentibus, effectus quoque ipſi manent. Talia quidem receptiſsima ſunt cauſarum diſcrimina, quorum nulli phthoropœon ſubijci poteſt. Euidens enim cauſa non eſt, quoniam morbus ipſe permanet, nec ipſa à corpore ſeparatur. Nec continens cauſa dici poteſt, cùm magna ex parte hic adſit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioſo cane ſunt demorſi. Quòd ſi neque euidens cauſa, neque continens fuerit, neque per ſe, neque alterius conſortio cauſa erit. Quòd ſi à nulla cauſarum differentia phthoropœon deducere poſſumus, conſequitur, ut neq; cauſam eſſe fateamur. Quòd autem aſſerunt, uocabula quædam in ſe non habere partes rerum ſignificatrices, ſed nuda & ſimplici pronunciatione ficta eſſe, fateri neceſſe eſt. Verùm non omnia, ſed perpauca talem nanciſci conditionem exiſtimandum eſt: neque enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιὸν, perinde atque aſſumptitia profertur, ſed longè principem obtinet ſignificationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id eſt corruptionis, nomen mutationem in peius ſignificat; ſic hoc uerbum ποιεῖν ſumi debet, ut nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ ſecum habeat, declaret. neque prorſus id ſignificat, quod omnes palàm audiunt, & huic ſimile redditur, παιδὶ ἔχειν δίψος. Si dant à corruptione ſanis fieri morbum, concedunt utiq; uim in huiuſcemodi uerbo ποιεῖν ſubeſſe: ſiquidem aliquid eſt, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, oſtenditur per ſingulas cauſas, quæ corporibus ſubijciuntur, idque tam in lethalibus uenenis, quàm in ijs quæ corporibus ingeruntur. Verùm nonnihil ſubiacere cauſarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diuiſionem aſſumentes. Qui uerò ſe dogmaticos profitentur, cauſam eſſe partim præparantem, partim continentem aſſerunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum aſsiſtat, tum etiam ſeparetur, ut à fractis præcipitatio. In ſumma quoties quidpiam ſuapte natura cauſa fuerit, nec ulla diuiſione comprehenditur, uitioſum eſt, neque cauſæ adſcribitur, eorum quæ idem genus ſortiuntur. Sed quod phthoropœon cauſa ſit, nomen ipſum argumento eſt, & in ijs quæ contingunt, apertius oſtenditur. Quid aliud cauſæ arbitrantur eſſe poſt impreſſum à ſerpentibus ictum, quàm ex animante uim, & illapſum in corpora uirus? Neque enim frigus, neque æſtum, neque ſectionem corporis, neque cruditatem, neq; aliud quicquam ſimile cauſari poſſunt. Verùm quoniam cauſarum differentijs gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipſis dicendum, utroque iſtorum modorum euidentem quidem cauſam eſſe, quod affectum præcedit, & quod corporis ſubſtantiam præoccupat: continentem uerò, quod morbis præſentibus adeſt, qua ſeparata recedunt, quæ cum ipſa euenerant. Sed de ijs hactenus. Statuendum itaque mortiferam uim intrinſecus manifeſtiſsimam eſſe cauſam, ipſamque principem facere ſcopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, uarijs modis eſt certandum, donec uis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua peſtis intrauerit: modò aliqua alia, præſertim principatum non obtinente, antè coërceatur, quàm altius irrepens uiſcera tangat: aut eius pernicies eluatur, retundaturque, cùm iam membratim peruagatura eſt. Itaque uenena ſi hauſta ſint, crebris uomitionibus: ſi morſu impreſſa, ſcarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circunſcriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, euocantur. Retinentur uerò infuſione, & impoſitu medicamentorum acriũ cohibentur. hæc ſimul utiq; arcere uirus, & eluere poſſunt. Reſtinguuntur, & euincũtur meraciore potu, aut paſſo nulla aqua diluto, uel contrariorum eſu, quæ acrimonia ſint prædita. Poſtremò deiectio alui, euocatus ſudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonſtrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam; ſed & magnitudinem, & tempus, pro ſcopo conſiderare oportet. etenim ab ijs remedia quàm plurimum diſcrimen capeſſunt. A' magnitudine quidem, cùm nonnulla ex uenenis, & uiroſis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia vehementiſsimos dolores, aut cæcos cient: alia uix medicamentis cedunt, & magis minúsve moleſtias excitant. Oportet autem ea, quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxilijs expugnari: & minus infeſta, mitioribus. Quippe abſurdum fuerit in grauioribus, ſegnioribus medicamentis homines in diſcrimen adducere: in minoribus uerò, uehementium auxiliorum iniuria corpus laceſſere. Finitio à temporibus in promptu eſt: hoc enim ſubitò in pericula, & præſentes moleſtias adducit: illud uerò ſenſim, & dilatas in diem longam, aut breuiorem producit. Itaq; in acutis quidem cõfeſtim multa ſimul auxilia repræſentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita ſint. Iam membratim rem proſequamur.

C V' M hactenus tradiderit Dioſcorides de his priuatim uenenis, quæ epota aut in cibis ſumpta, corpora noſtra permutant, corrumpunt, deſtruunt, & deniq; in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius deſiderari poſſet, ſtatuit deinceps de his etiam ſibi eſſe diſſerendum, quæ uirulenta animalia ictu, uel morſu relinquunt. Quòd utiq; probè ſciret, hæc non minora, quàm illa repræſentare diſcrimina, imò etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunq; in campeſtribus, & montibus, ubi nullum auxilium, nulláq; uel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter diſſeruit, quàm de alijs, quæ corporibus ingeruntur, argumento ſatis manifeſto, quòd uniuerſalia horum remedia non una tantùm præfatione, ſed pluribus ſcriptitauerit. Quod cùm animaduerterunt recentiorum quidam, haud dubiè exiſtimarunt, hoc ſextum uolumen in quatuor libros eſſe diuidendum, nempe Ratio tractatus de uirulentis animalib'.

in ſextum, ſeptimum, octauum, & nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace ſemper eruditorum dixerim) ea expendiſſe uidentur, quæ in huiuſce libri præfationis initio à Dioſcoride ſcribuntur: is enim apertißimè hunc ſextum librum totius operis ultimum declarauit. Quapropter ipſe Dioſcoridem ſecutus, relictis aliorum opinionibus, aſſerere non dubitauerim, hunc uniuerſum de uenenis, & uenenatis animalibus tractatũ, unum tantùm, non plures eſſe libros: tametſi pro cuiusq; arbitrio in plures ſectiones diuidi poßit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore ſumũtur in corpus: ſecunda canis rabidi morſibus: tertia indicijs ac ſymptomatibus, quæ à uenenatis morſibus oriuntur: poſtrema uerò eorum curationi. Nouus ordo huius libri. *Verùm enimuero cùm hæc diutius examinauerim, ut Dioſcoridis doctrina ad maius omnium commodum in unum congeratur, & ne tot huius libri fiant ſectiones, uenenoſorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioſcorides, ijs coniunximus, quibus ipſe egit de eorundem curatione, & remedijs, ut unuſquiſq; iunctim nulla temporis iactura, uno tantùm capite indicia, accidentia, & curationem conſequatur. Quod & ipſe fecit Dioſcorides, ubi ſuperius de uenenis diſſeruit, quæ in corpus ſumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non diſiunxit. Nam ſi in uno tractatu indicia, in altero uerò curationes quærantur, maius temporis diſpendium fiet, maiorq; menti moleſtia inferetur, quàm ſi hæc omnia in unum redacta legentibus ſeſe offerant. Neq; hoc nobis uitio adſcribendum eſſe putamus, quando res eò magis placere ſoleant, quò commodius fieri poſſunt, cùm præterea illud (ut aiunt) fruſtrà fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Neq; etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioſcoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim: quòd nuſquam à me deprauatum, ſed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipſum redactum, & reſtitutum putem. Porrò non aliud ſuper hac præfatione nobis dicendum uidetur (quæ multis intellectu difficilis extitit, ut Marcellus ipſe fatetur, quòd fortaſſe Dialecticam ignorauerit) niſi quòd aliud ſanè hæc præfatio non ſit, quàm Dioſcoridis Ariſtotelem ſecuti diſceptatio, aduerſus eos omnes, qui ſuperficie tenus in medica facultate, ſuper nuda ac ſimplici uocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præſertim, quæ ex uarijs, ac diuerſis uocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis uocabulorum diſtractio, potius ad ſophiſtas, & nugatores attinet, quàm ad expertos, & probatos medicos, ut facilè uidere eſt in pluribus irreprehenſibilibus uocabulorũ exemplis ex pluribus uocabulis compoſitorum, quę in lib. peri hermenias ab Ariſtotele aßignãtur. Quippe quoniam nouerat ipſe Dioſcorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipſis compoſitis uocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq; medicorum ſententiã, proprijs uocabulis denominatam, haudquaquam ſecuti fuerant. Cæterùm & eos non parum reprehendit, qui abſque aliquo Dialecticæ fundamento, diuiſiones in cauſis facere audent. nam cùm in diuiſionibus errorem committant, in ijs quoq; quæ ſequuntur, errent neceſſe eſt. Proinde qui hæc latius uberiusq; noſcere cupiunt, Ariſtotelem conſulant libro ſecundo phyſicorum: illis ſiquidem mihi amplißimè ſatisfiet. Potuiſſemus quidem & nos rem hanc pluribus proſequi: ſed cùm noſtrum inſtitutum non ſit, nunc in aliam materiam digredi, hæc ſilentio prætereunda duximus.*

CANIS RABIOSVS.

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων. SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMORSORVM AB EO. CAP. XXXVI.

De rabiosi canis morſu ſermonem alijs præpoſuimus, quòd id animal domeſticum, ac frequens eſſe conſueuit, & in rabiem ſæpius agitur, ac perit, ab eoque caueri difficile. inde periculum ineuitabile hominem manet, niſi multis vtatur auxilijs. Canis plerunque flagrantiſsimis æſtibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora inceſſerunt. Rabioſus autem potum & eſcam auerſatur: largam ſpumantemque pituitam naribus, & ore proijcit: toruè & ſolito triſtius intuetur: in omnes paſsim ſine latratu irruit, & æquè feras homineſque, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infeſtum quicquam infligit, niſi, vt vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia eſt voce appellatus, contrahitur. Euenit autem

cum

cum distentione neruorum, totiusque corporis rubore, præsertim faciei, cum sudore, & languore quodam. Aliqui auræ splendorem fugiunt: alij sine vlla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant, & obuiam factos morsu adoriuntur, ac mordẽdo simili uitio labefactant. Proinde ex ijs, qui hoc uitium senserint, neminem seruatum vidimus, nisi forsitan ex historia vnum aut alterum euasisse audiamus. siquidem Eudemus superasse quendam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse, et euasisse fatentur. Alij ipsum cùm amico aquã expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus seruatum extitisse. Molestissimum itaque genus morbi, à quo multos, anteaquàm ipsum experirentur, vindicauimus, & complures ab alijs medicis seruatos nouimus.

NVLLVM in uniuersum animal homini tam domesticum, familiareq; reperitur, nullumq; quod tam multiplici, uarioq; genere constet, quàm canis. Hinc est, quòd uiri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus nostris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine societas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum discrimen plerunq; deducunt. Cùm itaq; canes à continuo hominum consortio nunquam absint, qui propterea illorum morsibus magis subijciuntur, quàm cæterorum, quæ morsu pariter, uel ictu uenenum eiaculantur; ideo meritò quidem de his prius, quàm de reliquis bestijs uenenatis tradidit Dioscorides. Cæterùm quanquam ipse causas non scribit, cur magis æstate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus uehementissimis in rabiem agantur, quàm reliquis anni temporibus; cùm tamen palàm sit, canum rabiem non aliunde prouenire, quàm ab atrabiliarijs excrementis, facilè cognosci potest, id æstate euenire perusto à caloribus eorum sanguine, hyeme uerò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia describit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber is Galeni legitimus est) his uerbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore, & siccum, oculis rubentibus, cauda demissa, spuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuiũ, quen quam insilijsse, citraq; rationem cucurrisse, deinde rursus subitò consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi præuisos momordisse, hæc inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas. hæc ille. Incedunt præterea (ut quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa uoce, stupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu; sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosq; domesticos omnes, nullius habito discrimine, uel ratione. siquidem cùm proprium atræ bilis sit sensus omnes inficere, omnium & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici effecti, non modò patrem, matrem, uxorem, & proprios filios; sed etiam se ipsos quandoq; occiderunt. Verùm enimuero non tantùm æstiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum, putridarum, uermibusq; scatentium carnium esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd si fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut uenenosorum morsibus interierint, eò facilius maioriq; afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corrumpant. Eoq; magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in delicijs habent, & quibus maximè oblectantur, cibum uel iusculum edendum præbeant, quibus aromata, præsertimq; piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm hæc caliditatis, siccitatisq; modum excedant, eadem ratione, qua ingens æstatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti euenisse scimus clarissimo Baldo utriusq; legis doctori. Is siquidem inter ludendum cum quodam suo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto pòst mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obijt, nullo adiutus medicamento. Ad hæc sciendum est, quòd nõ canes tantùm (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt; sed etiam alia pleraq; animalia, nempe uulpes, mustelæ, uiuerræ, martes, simiæ, & id genus alia. Quapropter nesciuerim, quo argumento dixerit Galenus libro sexto de locis affectis, solum canem inter cætera animalia corripi rabie: nisi uoluerit dicere (ut equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro octauo de historia animalium, camelos etiã, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoq; asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me uidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obuiam quandam uetulam per capitis, & crinium uittam morsu comprehensam, decem pluresq; passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen uulnere illato, sed magno sanè terrore. Hoc affectu capiuntur (ut Auicenna est author) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & ueluti arrepticios reddiderunt. Verùm huiusmodi animalia non nisi raró, uel nunquam per se rabie tentantur: quandoquidem ferè semper id illis eueniat, cùm a canibus, seu lupis, aut uulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (ut ipse Dioscorides inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, ut uulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expauescunt. quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, alijsq; in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus conijci possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remedijs (ut modò diximus) in id discriminis demorsi adducũtur, ut nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aëtius, Auicenna, alijq; probatissimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canũ morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire; si à rabido cane illatum fuerit uulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è uulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quan-

Canis rabiosi uenefica natura, & signa.

Canes quibus causis rabie exagitentur.

Animalia alia rabie tentantur.

túmulis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere; sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo consilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatißimis prodantur authoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cùm autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi præter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente reuoluunt, quæ illis insueta sunt, quod tam ueneni uis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si uerò adhuc in longum protrahuntur nullis remedijs adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiusq; pauore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia uitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odêre maximè, rubent quandoq; facie, ijsq; extremarum partium nerui conuelluntur: postremò eò deducuntur, ut aquam expauescant. Quod certißimum mortis, & inexpugnabilis ueneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex ijs, qui hoc uitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaq; in eorum conspectu aqua, cuius potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentißimis clamoribus, & canũ latratu astantes terrent. Quòd si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoreq; concutiuntur; ac si in ignem illico se proijciendos cernerent. Id uerò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectisq; inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntq; aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huiusce inexpugnabilis ueneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumq; imperium uenenum ipsum susceperit, cùmq; iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, mouentur uniuersi corporis uires, irruuntq; contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit. Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febriq; acri intus uritur, sed animus etiam delirat, & grauißimum ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & à potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari poßit, non considerant. Fugientes enim aquam, pauentesq; miserrimo mortis genere intereunt. hactenus Galenus. Hæ itaq; rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur, ut Aëtius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem uidere in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (ut Aëtius refert) morsus à cane rabido, & egregia animi uirtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obuersaretur in balneo (ea enim ipsi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum superauit, & incolumis euasit: Vnde postea in prouerbium manauit; quid cani cùm balneo. Refert Auic. quòd si quis à cane rabido demorsus, aquã timens in speculo respiciens, se ipsum cognouerit, huic salutis spem non deesse. Quod utiq; arguit hydrophobicos quoque sanari posse, cùm ueneni uis non adeò uniuersum occupauerit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si philosophus ille, cuius historiam refert Aëtius, curatus euaserit, cùm manifestò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectam. Ad hæc scribit Auicenna euenire interdum, ut à cane rabido demorsi quædam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant. quod etiam ab alijs recentioribus accepimus, quin & ab ijs, qui huiusmodi catulos se minxisse fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabulosum, quàm rationi consentaneum uideatur, atq; ab ipsa natura penitus alienum, si qui id uerum esse rationibus, & authoritatibus comprobatum uidere cupiunt, Gentilem Fulginatem consulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex ijs nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ institutum quandoq; eueniant. Postremò asserit in hoc capite Dioscorides fateri aliquos Themisonem, cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem contraxisse affectum. Sed id potius ego euenisse crediderim, quòd Themison medicus amicum laborantem excitandi causa ad aquam, & cibum, secum manducasset, aut bibisset, ex eodem sanè poculo, eius fortasse saliua infecto, aut alio quóuis modo oris spumam contigisse. Nam si, ut Galenus tradit libro sexto de locis affectis, rabidorum canum saliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm si demorderentur, quid mirum, si rabidi hominis saliua id ipsum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundẽ ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis spumæ contactu infici posse homines: quippe quòd duos uiderim ego, qui spuma tantùm perfusi, nullo quidem ex morsu accepto uulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Aristotele libro VIII. capite XXII. de historia animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorsa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen sententia apertè falsa deprehenditur, ut millies experimento compertum est. Quamobrem potius adducor, ut credam Aristotelis codicem eo in loco deprauatum esse, quàm ut in re clara, & omnibus cognita, ipsum Aristotelem ignorantiæ accusare uelim.

Neglecti morsus discrimina, & causæ.

Salutis indicium.

Θεραπεῖαι τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. REMEDIA DEMORSORVM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVII.

RATIO medendi duplex. vna communis, qua utendum in omnes morsus, quos uirulentæ animantes impresserunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ nonnullis quidem summam opem ferre consueuit: alijs uerò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde cursim perstringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles

in sarmentis

in ſarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutiſsimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tuſam, cribratamque reponere. Quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyathos meraci uini, bina cineris cancrorũ cochlearia, unumq; gentianæ conijciantur: hæc in polentæ dilutioris modum ſubacta, quatriduo bibãtur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui ſi ab illato morſu bini ternive dies fluxerint, curationem auſpicabimur à triplicato pondere, ſupra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduerſus rabioſorum morſus auxilium, quod & pleriſque unum ſatisfecit, eoque cum fiducia uti licet. Sed ut alijs etiámnum auxilijs contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamſi in uanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci. Nec ita in demorſis à rabioſo animali maiora uulnera uereri oportet, uti minora, & ulcuſculis cutis ſimilia: quippe maiori uulnere confertim copioſus ſanguis emanans, poteſt nonnihil uirulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit. quin à maioribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circunſcribere, & prehenſam hamulo aut vulſella carnem amputare oportet. In vtriſq; circunſtantia loca altioribus vlcuſculis ſcarificanda, ut copioſior ſanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim inſinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præſtant, ut ueneni uis extrahatur.

Curatio demorſorum à cane rabioſo.

TAM *accuratè exquiſiteq; tradidit hoc capite Dioſcorides rabidi canis curationem, nihil planè ſilentio prætereiens, ut mihi ſuperuacuum eſſe uideatur quicquam addere. Verùm ut noſtrum ſequamur inſtitutum, utq; etiámnum lectoribus fiat ſatis, qui nouis ſemper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nonnulla commemorare, quæ multos fortaſſe delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neq; ſcitu iniucunda putem. In primis itaq; illud animaduertendum eſt, quòd alia utiq; ratione cancrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioſcorides, ut conſtat apertè ex uerbis ipſius Galeni lib. xi. ſimp. medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt; ſubſtantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabioſorum morſorũ efficax eſt, iſq; tum ſolus, tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem eſſe unam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo utebatur Aeſchrion empiricus, medicamentorum peritiſsimus ſenex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros uiuentes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facilè ad læuorem redigi poſſent. Hic Aeſchrion ſic paratum promptum ſemper in ædibus hoc habebat medicamen, tẽpore æſtiuo urens cancros ipſos poſt ortum Canis, quando ſol in Leonem tranſiſſet, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen iis, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie usque ad diem quadrageſimum menſura cochlearij ſatis magni, aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, uerùm aliquot poſt dies à morſu curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Ad ipſum uerò uulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi ſextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. hæc Galenus.*

Multorum error.

Cæterùm ſciendum eſt, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (ut latius libro ſecundo prodidimus) qui gammaros Latinis uocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorſis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal eſſe cenſemus καρκίνον, *aliud uerò* ἀστακὸν, *&* καμμαρίδα. *Scripſit & Damocrates carminibus huiuſce cancrorũ antidoti componendi rationem (ut libro ſecundo de antidotis refert Galenus) eo ſanè modo, quo ipſum fortaſſe ſecutus eam reddit Dioſcorides. Attamen antiquorum quidam reſinam terebinthinam impoſuerunt thuris uice, quod Aeſchrion Galeni præceptor huic ſemper inſeruit medicamento. In ſumma huius antidoti uires miris laudibus ab authoribus celebrantur, adeò ut ſcripſerit Galenus, neminem unquam mortuum eſſe, qui hoc antidoto rectè fuerit uſus. His non diſsimiles uires ueteres aſsignant Alyſſo, ſi ſiccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: ſed à prima ſtatim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro ſecundo de antidotis, ubi alia quoq; ualentiora remedia ad rabidorum morſus ex Aſclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta ſit, quæ ueterum Alyſſon repræſentet, ita ut potius de hoc diuinandum eſſet, quàm aliquid certi ſtatuendum, ut latius ſuperius libro tertio diſſeruimus.*

Curatio ex Aëtio.

Commendauit Aëtius ſecundo, & ſexto uolumine, ad morſus rabidorum canum bitumen Iudaicum, ſiue Aſphaltitis lacus, aſſerens ſi drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere; ſed & eos ſanare, quos iam primùm timor inuaſerit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle ſubactos, tam potu hauſtos, quàm uulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem ſcripſit ſe nouiſſe ſenem quendam, qui demorſos à cane rabido hoc ſolo rumice curabat. Primò enim ulcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipſam illinebat, eandemq; potandam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficaciſsimum ſummopere cõmendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam aſſumpſerint, mingere ſolent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortaſſe argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admiſtas habent, ut ualentiſsimè non modò urinam excernerent demorſi; ſed etiam ſanguinem ipſum, aſſerens paulò poſt ſecurum eſſe ſalutis indicium, cùm poſt medicamenta ſanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Piſonem, theriacam præfert tam intus in corpus ſumptam, quàm exterius ſupra morſus illitam. Sed cùm hæc, quæ noſtro tempore conficitur, non adeò præſtet, quemadmodum ea, quam ipſe conficiebat Galenus, illi ſanè fidere non poſſumus, niſi facto prius de ea periculo in gallis à uipera demorſis, ut ipſe docet Galenus. Prodeſt item potamogeton

cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus: quin & absinthium, & allium, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius sumpta. Remedia suspecta. *Sunt qui credant securissimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur tostum, & à demorsis in cibis deuoratum. quod etiam scribit Dioscorides: quanuis id non affirmauerit, ut libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, iecur canis rabientis alijs ualentioribus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interijsse, qui solum nullis alijs adiectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiámnum qui credant, ut loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim, ut in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimaui certis ac tutis uti medicamentis. Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem uulnus diducere oportet, laniatamq́; per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit ueneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circunquaq; profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem, quæ aluum citant, & humores deijciunt, in principio omnino uitanda sunt, sicuti etiam sanguinis missio. quippe cùm hæc à circunferentijs ad centrum trahendi facultatem habeant, facilè ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & ubi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio conclusum fuerit uulnus, irrepseritq́; uenenum (ut postea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterq́; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoque proficiant.* Auxilium religiosum. *Verùm enimuero perpauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui medicos consulant. Nam tanta est religionis uis, ut omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim uerò ad diui Bellini sacellum, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis à sacerdotibus perquàm facilè curantur, ut plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quónam pacto hoc tam facilè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum molestiæ maliq́; morsu canis rabiosi affectis inferre possint cacodæmones, ut qui in atrabiliarijs humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum ueneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiscentes, ægris deuorandum: uel id aliquo in potu bibendum exhibent. His deniq; accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus optimus maximus, cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.*

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. VSTIO DEMORSORVM À CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

CONTRA virulentos ictus, vstio expeditissimum est auxilium, vtpote cùm ignis cætera viribus præstet, simul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non vulgare fundamentũ curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne vlceris oræ coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest ad multum, idque præstitutum tempus, vlcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum ijs salsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum, itẽ cepæ, succúsve, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mãsa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pistáve à perfusione vulnera dilatant. Sunt qui à mãdentium ieiunio, sibi aliquid asciscere arbitrẽtur, quod suapte natura resistat: verùm id certum non est. cæterùm tempestiuus eorum vsus minimè est contemnendus. Si verò, quod persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, cõmitterenturq́;, manum postulabunt: nanq; eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi verò propositum tempus præterijt, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quod è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò pòst sinapismo vtendum.

Vstionis, siue cauterij vtilitas.

CAVTERIVM, *quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum; sed etiam aliorum quoruncunq; animalium uirus eiaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides ustionem, siue cauterium contra uirulentos ictus aut morsus expeditissimum esse auxilium. Fiat itaq; cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, ut ulceris cicatrices breui cõmitti non possint. Quòd si timidus quispiam ustionem ignis terrore recuset, septicis & exulcerantibus medicamentis utendum erit. Qua in re cæteris præstat, quod uocant argentum sublimatum. admiscetur id unguentis refrigerantibus, ut minus doloris inferat. Probatur hoc, quòd non modò ualentissimè inurat; sed quòd etiam exusta ab eo caro, obductaq; crusta duobus tantùm diebus pòst decidat, si tamen recenti butyro assiduè illinatur. id quod in aliorum exustione non euenit, nisi longiore temporis tractu. Quòd si igne, aut adurenti medicamento (ut multis de causis quandoq; accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum est, ne uulnus coëat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris ualidè attrahentibus, cuiusmodi sunt quæ è brutia picæ, resinis, uario gummi genere, & id genus*

genus alijs parantur. Si uerò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primùm excidat crusta, quò ueneno pateat exitus. quippe ea diu in uulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet apposita continuè liquida uernice oui uitello, & recenti butyro permista: quin & butyro solo igni liquato, & madefactis in eo splenijs superimposito: præstat enim hoc cæteris. Vbi uerò è uulnere crusta deciderit, salutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (sic enim uocant chymistæ argentum uiuum in puluerem rubicundum conflatum) inspergere: siquidem id eximium præstantissimúmque medicamentum, præter id quòd uulnus occludi prohibet, diuq; patens seruat, attrahit etiámnum ex alto ad superficiem potenter uenenum. Qua in re cætera huiusce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplastris, siue unguentis admisceri, & subinde uulneri admoueri potest. etenim iandudum certior sum, in uniuersa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod ualentius ab alto reuocet extrahatq; uirus, quàm præcipitatum dictum. Ad hæc tametsi (ut omnibus ferè placet) in quadragesimum diem apertum uulnus dimittere sit satis; non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, ut quicquid mali residuum fuerit, exhauriatur.

Præcipitati uocati uis.

Δίαιτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων. RATIO VICTVS IN MORSV RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

QVAE AD partem ictam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterùm victus rationem ex ijs, quæ ueneno aduersantur, coniectura quadam colligere oportet, simul vt veneni uires hebetet restinguatque, simul vt arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim assumpta perniciosarum virium penetrationi resistunt. Quorum vtrunque præstare potest vini meracioris, passi, & lactis potus. quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno obijciunt, quòd omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumque cibus: quòd ea difficulter conficiantur, vixque aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera vi, sed contrarijs illa vis expugnatur. Cui rei antidotorum vsus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem sibi vendicant. quippe aromata omnia viribus & substantijs ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo se habet. Nosse conuenit, pauorem aquæ non stato, definitoque tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimum vsque diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Inter principia demorsorum à cane rabiosa curandi ratio talis est. Verùm enimuero si ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec vstionem experiri operæpretium est. non enim quod pertransijt, satis euocare possent. Nulla vtique istius rei occasio aut vtilitas, sed in cassum corpora doloribus sternentur. Alter verò curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, vtpote cùm mouendo, corporis habitum transmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera. item lac schistum, quod simul deiectionem moueat, & venenum domare possit. cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterùm sudores ante cibos, & post etiam ciendi. Dropacismi sinapismique alternatim per corpus totum adijciendi. Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, vel post hoc tempus vti licet. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur, vt quidam qui iam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint seruati. nam & iam vitio tentatos nemo vnquam seruare potest. Itaque primùm curam contra rabiosi canis morsus breui sermone exposuimus. iam ad alia, quæ venenatis morsibus sæuire consueuerunt, transeundum. Notas vno contextu, deinde communem medendi modum, qui omnibus cõuenire possit, explicabimus. Cursim deinceps subiungemus ea, quæ sua proprietate nonnullis auxilium præstare possunt. Postremò subnectentur etiam venenata, quæ nullis cedunt remedijs.

INSTITVENDA *demorsis à cane rabioso diligenter est ratio uictus, nec ea tantùm regula, cuius hic meminit Dioscorides; sed etiam ut ea sit ciborum quantitas, quæ ijs rectè conueniat. Siquidem huiusce curationis regimen tenuem uictum non expedit, sicuti nec pleniorem, ut Aëtius est author libro VI. ubi sic inquit. In uictu indigentia, & satietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum succum corpori præbeat. Nec minus egestioni, & urinarum prouocationi studendum. quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & scandix comesta efficiunt. Puls uerò simul & aluum, & urinam ducit. ac cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quem nonnulli serim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Prosunt & brassicæ cimæ, & palustris asparagus, & hortensis, & agrestis rumex: & è piscibus qui carnem teneram habent, & cammari, cancri, & erinacei recentes cum uino mulso: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq;*

Ratio uictus demorsis à cane rabioso instituenda.

sunt succi. Vinum album tenue, neq; ualde antiquum. hæc ille. Ex quibus conijci potest, hac in curatione ea plurimum conferre, quæ urinam ualenter mouent. Idcirco Auicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unà cum lotio sanguis etiam reddatur. Proinde mirum non est, si quandoq; præualens natura, per instrumentum urinæ, magno cum dolore parua ueluti liquidæ carnis frusta catulorum forma, uenenum propellat. His itaq; ea uictus ratione uti licebit, qua vrinam ægrè excernentibus à medicis institui solet. Verùm si fluuiatiles cancri, quibus uniuersa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quàm in cœna uescantur demorsi: quòd ijs mira insit facultas, aduersus rabidorum canum uenenum. Præbet Auicenna præter dulce uinum etiam aquam, in qua candens ferrum, uel chalybs restincta fuerint. Cæterùm nosse conuenit (ut scribit Dioscorides) aquæ pauorem non stato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadragesimum usque diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis uisu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eueniat; nulla sanè alia hactenus sese obtulit ratio, quàm quæ ex demorsorum temperamento, ac uiribus sumi potest. Quandoquidem nonnulli habentur, qui uiribus ualidissimis præstant: quidam qui debiles, & infirmi sunt: alij qui corporis meatus angustissimos habent, alij uerò contrà: quidam syncerissimis referti sunt humoribus, nonnulli uerò succis ichoribus scatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, ut in his citius, in illis uerò serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annum à quorundã lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguineæ uirgæ uocatæ. Siquidem (ut testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum uirgæ tandiu manibus teneantur, quousq; concalescant, illico demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabulosum uideri debet: etenim memini me uidisse in ciuitate nostra Ilicinensi amicum quẽdam meum rabie correptum, quòd corni arboris uirgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excussisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à medicis interdictum erat, rabidus interijt. Postremò sciendum est, aquæ pauorem haudquaquam curari posse, cùm ueneni uis omnes corporis occupauerit facultates: quanuis in ipso pauoris initio, aut anteaquàm uenenum illapsum fuerit in uniuersum corpus, aliqui curati euaserint, ut philosophus ille, cuius historiam superius enarrauimus. præsertim cùm pro uiribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari uidetur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui iam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia belleborismo non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem uel post, fuisse seruatos. Proinde scribit Auicenna eos, qui aquam expauescunt, deploratos non esse, quousq; in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quòd non adhuc uenenum uniuersas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum est deiectorijs, & si nihil obstet, sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album uel nigrum ueratrum, ijs adiectis, quæ eorum infrænant feruorem. Conuenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio Amech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa theriaca, & cancrorum fluuiatilium combustorum puluis, Galeni modo paratus. Confert prætereа his leporis, uulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipsam intuentes pauor inuadat, longissimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducẽda erit, aut ex superioribus contabulamentis: nanq; ipsa sola seruari poterunt. Refert Aëtius, quòd si catuli coagulum ex aceto semel tantùm ederint hydrophobici, statim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse uelint: sic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quòd haurientibus pauorem non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidaq; spectatur, urinam ualenter ducit. Nec desunt qui suadeant urentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures. Quæ etsi ad rem facere non uideantur, quòd ualentissimè exiccent; ubi tamen deplorati sunt ægri, ualentissimis etiam medicamentis uti licebit.

Aquæ pauor ad quod usq; tẽpus exoriatur.

Aquæ pauor quãdo, & qui bus curetur.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία. COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS VIRVLENTOS. CAP. XL.

ADVERSVS quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris suctio conuenit. Sugentem verò oportet ieiunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & vino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fouendus, deinde scarificandus: sed vlcuscula altius imprimere expedit, quò uirosa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulantur: nanque ab ijs duo peculiaria præsidia fiunt. vnum, quòd uirus è loco tollitur: alterum, quòd eius veneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosoque sanguine excernitur. Quòd si locus sectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed iam de vstione suprà in rabiosorum morsu disseruimus. Si verò icta pars, vtpote extrema, eam sectionem commodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus, ut aspidis, cerastæ, similiumque, procul dubio amputanda est. Conuenientiora suprà dictis auxilia sunt, quæ epithemata vocant. Imponatur sarmentitius cinis, aut ficulnus, cum lixiuio stillatitio subactus, garo, & acri salsamento: porri, cepæ, & allia modò minutisimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus inijciuntur. Quinetiam dissecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percusso loco applicẽtur. Nec desunt qui hisce tanquam discordia quadam na-

dam naturali pugnantibus vtantur: verùm huius rationem inire facillimũ fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd deuoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quęque semina consumant: item nonnunquam arenas lapillosque ingluuie sua deuoratos, dissoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus spiritus, ab icta parte impetum capessens exiliensque secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri soleat. Cùm spicas Aegyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appensam fasciam: tunc enim maximè serpentium iniurias expauescunt, tum propter spicilegij tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis, & cauernis, densoque aruorum cespite delitescunt. Molestissima enim animalia, & virus eructantia, Aegyptus in campis ferre consueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis conijciunt, & semel aut iterum brachium aut crus paulùm supra vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus distringunt, locumque secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cùmque satis vulnus excepisse uidetur, laqueum resoluunt, & cepis alijsque suprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum sale trito & feruente illita, presentaneo est auxilio, si iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra vehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cuiusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem non iniusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc vsum facultates conscripserunt, vt elephanti fel, crocodilive sanguinem, ouaq; testudinis, & consimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidisse videntur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia deuitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, peruestigari posint: neque, quò nostra fides ijs obstringatur, frequenti obseruatione, sufficiẽs experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium vsum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt, subiungenda videntur. Intubus itaque, & erica, & astragalus, cum aceto pota, contra omnes serpentium morsus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix aristolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri baccæ, & deuoratæ, piperque largiùs esitatum, ruta, anethũ, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cepæ, salsamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegij, calaminthæ, porrorumque succus cum melle desorptus. hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quædam vtiliter peti solent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum vino, itidem castorei sextans: testes marinæ testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale inueterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quæ sale siccescens inueteratur: ex qua binas drachmas cum vino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hactenus.

Percussis à serpente prodest alui deiectio, difluens sudor, vrina copiosè reddita. Sunt & compositæ quædam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, vt & opij & myrrhæ singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur, & instar Aegyptiæ fabæ dantur cum vino. Itidem syluestris rutæ seminis, gith, cumini Aethiopici, aristolochiæ, galbani, singulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ succo subactæ, digeruntur in pastillos, qui drachmæ pondus æquent. dantur ex ijs terni cyathi cum vino. Hæc habui de communibus auxilijs quæ dicerem. De peculiaribus remedijs contra bestias, quæ venena uibrant, consequenter est dicendum.

Ordinis Dioscoridis immutati ratio.

VENENOSORVM *animalium ictus, morsusq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cuiuscunq; ictus indicia exposuit: in altera uerò curationes diligentissimè conscripsit. Cæterùm præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium uirulentorum ictuum curationem in uniuersum prosecutus est. Verùm quoniam (ut superius diximus in commentatione, quam in caput* XXXV. *huius libri conscripsimus) rati sumus illud non parum legenti negotium facessere, quòd ex diuersis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id molestiæ quisq; effugeret, utq; citius commodiusq; nulla temporis iactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congessimus, atq; ex duobus capitibus unum tantùm fecimus, singulis uirulentorum ictibus sua peculiaria remedia subijcientes. Hanc uerò Dioscoridis præfationem prefiximus, in qua tametsi adeò exactè doctèq; tradiderit is uniuersalem uirulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi posit; tamen ne ab instituto nostro defecisse uideamur, in eorum gratiam, qui semper plura proferri expectant, nonnulla modò disseram, quæ, ut arbitror, non inutilia, neq; scitu iniucunda erunt. Dicam itaq; primùm animalum, ferarumq; uirus, non in omnibus esse idem, sed in hoc uehementissimum, & omnium perniciosissimum, adeò ut una tantùm hora hominem conficiat, ut in aspide, ceraste, & basilisco: in alio uerò minus uehemens minusq; lethale, uno uel duobus diebus interimens, ut in uipera: in alio deniq; bis longè imbecillius, ut in scorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunq; euenit, quòd animalia quæ mordent, uel icunt, diuersorum sint generum, & proinde diuersa etiam eorum uenena; accidit tamen, ut ab aspide, uel uipera demorsi quandoque tribus tantùm horis, interdum uno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus superuiuant. Quod à diuersis causis prouenit: siquidem in aspidum, & uiperarum genere longè*

Venenorũ diuersi gradus, & effectus.

nere longè pernicialiores sunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm senes (quanuis non desint, qui contrarium putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis locis inter uepres, & saxa degentes, ijs citius hominem perdunt, quàm quæ palustres, uliginososq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelicæ depastis nocentiores sunt, & iritatæ uenenosiores sunt, quàm dimissæ. quanuis omnium in uniuersum ictus perniciosiores sint æstate, quàm hyeme. Hæ itaq; causæ esse possunt, cur citius, uel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunq; fit ex fortiori, uel imbecilliori demorsorum temperamento, aut uasorum latitudine, uel angustia. quandoquidem (ut superius pluribus in locis diximus) ueneno non tam facilis patebit aditus, ubi uasa suapte natura angusta fuerint, quàm ubi latiora.

Quorundam opi. explosa.

Cæterùm errant, Auicennæ testimonio, qui serpentium uenenum frigidum esse statuunt, quòd ab ijs demorsi illico frigidi fiant, quodq; serpentes ipsi, ut frigoris impatientes, appetente iam hyeme in subterraneis cauernis latitent, uel sub lapidibus, sub quibus priuatim se condunt uiperæ, ubi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, ut stupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu uel morsu adueniens, non utique euenit ex ueneni frigiditate; sed quòd innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor se conferat, quòdq; etiam ueneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt iudicandi, quòd scilicet hyeme immobiles, & ferè exanimes suis in cauernis reperiantur. quippe nulla alia de causa id illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidissima est, id maximè refugiat, quòd sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cùm frigidi natura sint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aëris calore necantur. Quin & uespæ, quæ temperamento calidæ sunt, & siccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis.

Virulētorum ictuū, uel morsuū curatio.

Sed iam ictuum, uel morsuum uirulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aëtium, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacissimum esse remedium, morsu uel ictu illatum uulnus continuè ore sugere (sugentem tamen prius præparatū esse oportet) & subinde uenenum, uel uenenatum sanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non potest, absq; magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatiq; ulcusculum aliquod fuerit, quanquam adeò insensibile, ut cutim tantùm occupet, ubi uenenum in os suctione reuocatum ulceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui forti suctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaq; fiat, ut qui alteri mederi uelit, sibi ipsi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, si uenenatæ saliuæ tantillum in stomachum descenderet. Neq; temerè hæc dicimus. etenim iam nos uidimus (ut superius in nostra in primam, & uniuersalem huius libri præfationem commentatione retulimus) rusticum, qui cùm fœnum quodam in prato secaret, forte fortuna falce mediam secuit uiperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os uulneri statim admouit, & uenenatum exuxit sanguinem. quo facto repentè mortuus concidit. Proinde scitè admonet Aëtius, ut caueant, qui sugunt, ne os habeant ulceratum. Porrò ad hæc uitanda discrimina, recentiores galli uel gallinæ sedem plumis exuunt, & uulneri consultissimè applicant, & demortuo primo, alterum substituunt, idq; tandiu prosequuntur, quousq; uniuersa ueneni uis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus postremò appositus non moritur. Aëtius Dioscoridem secutus, non modò gallinaceos, gallinasq; uiuentes dissectas, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit; sed etiam quodlibet uolatilium genus, item iuuenum, tenellorumq; quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu uomitibus, ualentiora dari antidota, nempe theriacam, & Mithridatis antidotum. Mirificam uim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterq; oleum de scorpionibus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: siquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam solo oleo, nonnullos à uiperis demorsos sanauimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum uitæ signum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tāta est horum partium tenuitas, ut momento uniuersum corpus percurrant, & subinde omne superent uenenum. Protulit Aëtius sarmentorum, & ficulneæ cineris uice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat aduersus uenena. Vbi uerò ueneni uis contumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci possit, est diligenter animaduertendum, ne icti unquam die ac noctu dormire sinantur, donec ueneni uis euanuerit. quippe quòd somnus (ut alijs in locis superius dictum est) uenenū maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia uulneri illinenda, ut calx uiua, oleo & melle subacta. hæc enim (ut Aëtius est author) omnibus uenenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri ueratri recentem radicem in uulnus figendam consulant: quòd hæc (ut equidem me experientia cognouisse fateri possum) uirus ualentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à serpente icitur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in uulnus inserunt. Prosunt etiānum magno iuuamento cepa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusq; chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, smyrnij, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusq; raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, sulphur urinæ admistum, sal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ erucæ, utrunq; laser, galbanum, sagapenum, panacis lacryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, uerbenaca, halicacabum, satiua & agrestis ruta, sonchus tam aspera, quàm læuis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ uerò pota, uel deuorata ualentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus.

fuimus. tametsi priuatim ad uenenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & uiticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea uirides platani pensiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulum ex uino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gẽtianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale consperse, earundem ius, oleo & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerem potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam uocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione: hæc siquidem in puluerem ex uino hausta cochlearis mensura, à uenenoso quóuis serpente demorsos breui tempore sanat: neq; ea solùm ualet aduersus uirulentos ictus; sed etiam contra epota uenena. Iis ferè uiribus pollent (ut quidam recentiores fatentur) flosculi illi syluestres roseo colore micantes, quos nonnulli syluestres garyophyllos uocant.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad uirulentorum morsus Andromachi theriacam prætulit his uerbis. Theriaca est procul dubio apud uniuersos homines celebratissimũ antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota perijsse memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta haud multò pòst morsu impetitus, belluæ ueneno ceu illam superante interijt. Quod subinde nõnulli prætores etiam, penes quos uitæ, & necis potestas est, experiuntur: atq; medicamentum probare uolentes, an quod promittat præstare quoq; possit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non possimus, in alijs quibusdam animantibus idem facientes, ueram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanq; gallis, qui domi non enutriti, neq; nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui uerò biberint, conualescunt, & à morsu uitam retinent. Interdum uerò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoq; modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso iudicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento usus sit purgante, impedierit, ut tali experimento à ueri medicaminis inuentione nunquã aberrauerimus. hactenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, facilè probare poterant num theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Nanq; pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio, damnabantur, non semper capite, aut laqueo, aut quóuis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, ut mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & uiperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, ubi post enarratum Cleopatræ interitum sic inquit. Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citóq; uolunt occidere, adijcientes ipsius pectori feram, iubentésq; paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, uel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, ut docet Galenus, aut in alio quóuis animali: etenim in simijs (ut opinor) tutius & certius id experiri possent, quòd simiæ magis cæteris hominem referant. Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cum serpentibus degebant, tractabantq; manibus, nullo unquam ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro VII. capite II. ubi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes uocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nũc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentũ medeantur. Similis et in Aphrica genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos uerò liberos genitos protinus obijciendi sæuissimis earum. eoq; genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione sublata est à Nassomonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum est, abfuerant, hodiéq; remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse ijs uim naturalem eam. hæc Plinius. Veruntamen, ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium uenena nullam utiq; propriam habebant facultatem: sed fraude quadam uniuersam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore uiperas uenantur, sed multò post uernationem, cùm non amplius uigent. Captas autem ipsas crebrò sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, ut uirus ex earum ore uacuetur efficiunt. quinetiam mazas quasdam obijciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atq; hac ratione morsus fiunt imbecilles, ut uidentibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis. hæc Galenus. Cæterùm id fraudis doliue genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circunforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circunstantibus locis. quanquam facilè possunt originem duxisse à Marsis eorum uicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis: nam quicquid loquuntur, pollicenturq;, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiũt enim uiperas abeunte iam hyeme, & ut magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam unguento hac in uenatione ab ipsis experto. Vnguentum illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam additis.

Gentes tutæ à serpẽtibus, eorumq; ictibus medentes.

Fraus circunforaneorum, qui diui Pauli stirpem mentiuntur.

ditis. Affirmant eo unguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cùm etiam apud Nicandrum in theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus, à feris ici non poßit. Nicandri uerba subijciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triuijs mista reptilia iam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones aduersum perniciosas noxas remedium. Imjcies autem in ollam illam cerebri, seu medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expreßionem unguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ unam, atq; hæc in rotundo uase celeriter calefacito, donec liquefactæ serpentium squamæ mollescant. postea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in unum mista turbabis, teresq; cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidẽ maleficum illis uenenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguento inunge, tumq; uel in quámuis uiam, uel grabatum etiam te tutò conferes, uel cùm arentis æstatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum disquisiueris. hæc ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt, uiperas, aliudq; quóduis serpentium genus hoc modo: captisq; statim caput saliua persundunt, cuius contactu non parum ulescunt, & ueneni feritatem deponunt, quòd hominis saliua facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, ut miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo ueneni incommodo demordi se facere uolunt, oblato prius illis duræ carnis frusto, id dentibus dilaniare cogunt, ut uirus, quod prope dentes quosdam uesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam uesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius ueneno repleantur. Itaque hac fraude uniuersam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoq; detegitur, cùm simul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nam ij, ut quisq; se legitimè ex diui Pauli familia ortum ostendat, uiperis, quibus uenenum exemptum non sit, seinuicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à ueneno uicti relictis uexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti medici illis opem ferrent, mortem sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora uerò suis serpentibus deuoranda relinquant. Equidem memini, cùm essem Perusijs, me duos huiusce generis circunforaneos uidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à uiperis demorsi erant: & ij sanè ambo perijssent, nisi Carauitus ille Bononiensis chirurgicus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quem uendunt, & omnibus præferunt, aduersus omnia uenena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & ueluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, uel potius terrã obsignatam à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, uim omnino aduersus serpentium uenena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula Lemnia uocatur. Veruntamen ubi ab aspide, uel uipera quis fuerit demorsus, parum uel nihil proficit. quamobrem credendum minimè fuerit, panem uel uinum, quibus suas ij admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & alijs id genus uenenum eiaculantibus, ad integrum usq; annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium uenationi se dedere: sed ab ijs tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, ut à serpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures, qui simpliciter, nulloq; artificio aut uerbis aspides, & uiperas quotidie capiebãt; nec unquam ab ijs icti fuere. quanuis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compreßi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neq; præterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis. Cæterùm, ut nihil quod ad curationem ictuum uirulentorum facere poßit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non uerebor prodere memoriæ (etsi id sciam ad medicos non spectare, neq; ab ipsis recipi) quónam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus ægris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere uellet. Quòd si id se facturum respondebat, iubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis uestigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc uerba inscribebat. CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS. mox terram eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abrasum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibiq; tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum est, quòd eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, ut mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hæc est curatio in uirulentos ictus, qua utebatur ille eremita. qui mihi sæpius dixit, hoc esse maius secretum, efficaciusq; remedium, quod habeant ij, qui suam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.

Vnguentum Nicandri.

Curatio secũdum quẽdam eremitam.

Σφῆκες, καὶ μέλισσαι. VESPAE, ET APES. CAP. XLI.

INTER ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digesimus, quòd conspicuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obseruetur: inter remedia tamen earum meminisse non fuit alienum. Igitur aduersus vtrarunque ictus prodest illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatũ, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

ETSI

Vesparum, & apum ictus, & remedia.

Etsi uesparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem; cum tamen dolores molestißimi inde quandoque oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea noſſe medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri poßint. Quamobrem iam dictis à Dioſcoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim ſcribit Aëtius lib. XIII. ſic inquiens. Si quis ab apibus, & ueſpis illæſus permanere uelit, cum maluæ folia cũ oleo illita, & eruca, ſiue bruchus cum oleo illitus aſſeruabunt. Quandoquidem uerò quidam ab his clanculum percußi, ob dolorem perturbantur, putantq; ſe à maligno aliquo animante petitos eſſe, neceſſarium exiſtimo prius oſtendere quæ ſigna horum ictus comitentur. Hos itaq; qui ab apibus punguntur, dolor ictus conſequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu ſitarum: ſtimulus autem omnino in percuſſo loco reperietur. Eadem etiam hos, quos ueſpa pupugit, concomitantur, ſed intenſiora: uerùm ſtimulum ueſpa in percuſſo loco non relinquit. Auxilium autem utriq; ferunt luto, aut ſtercore bubulo eis illito cum poſca: aut maluæ folijs impoſitis cum poſca: aut cimolia cum malua & poſca: aut ſeſamo cum poſca. Naturaliter autem opitulatur ueneranda, & uiuifica ſtrombi conchylij imago in ſigillo ferreo exculpta, & loco ictus appreſſa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipſis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum uino auſtero præbeto. hæc Aëtius. Cæterùm compertum eſt, dolorem ſtatim ſedari illitis muſcis prius contritis. Id quod ſimiliter præſtant thymbra, melißophyllum, & ſiſymbrium.

Φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

Demorsis à phalangijs locus quidem ipſe, quaſi ab impacto aculeo rubet, non intumeſcens, nec per ambitum calidus eſt, ſed mediocriter humeſcit: vbi verò contrariorum occurſu refrixit, conſequitur corpore toto tremor, diſtentiones poplitum, & inguinum, conuulſionibus nõ diſsimiles. in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido laceſsit, multaque reddendis excrementis colluctatio. vniuerſa cute frigidus ſudor emanat, collacrymant oculi, offuſiſque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto ſale trito, & vino imponere oportet: aut radicem ſylueſtris punicæ quàm tenuiſsimè tritam: aut ariſtolochiam cum hordei farina, & aceto ſubactam. Vlcera aquæ maris proluenda, aut apiaſtri decocto, foliaque eiuſdem illinenda. Lauacris perpetim vtẽdum, & propinandum abrotoni ſemen, aniſum, ariſtolochiam, cicer ſylueſtre, cuminum Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbæ ſemen: priuatim autem, ſingulorum ex ijs binas drachmas dare cum vini hemina conuenit. item myricæ fructus, & chamæpityos, & viridium cupreſsi pilularum decoctum, admiſto vino. Sunt qui fluuiatilis cancri expreſsi ſuccum cum lacte, aſſumpto apij ſemine, confeſtim moleſtijs liberare prodant.

Phalãgiorum genera ex Aëtio.

Phalangiorum genera quanquam plura à ueteribus deſcribuntur; tamen Aëtio libro XIII. capite XVIII. ſex tantùm numerantur, his uerbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalum, ſextum ſcolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id eſt, acineum, figura rotundum eſt, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & eos quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraque parte quàm breuißimos. Alterum uerò Lupus appellatum, muſcas perdit, eisq; paſcitur: ac corpus quidem habet latum, & uolubile, partes uerò circa collum ipſius inciſæ ſunt: amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc eſt, formicarium dictum, formicæ maximæ aßimilatur, colore fuliginoſo: corpus uerò eius uelut aſtris quibuſdam inſignitum eſt, maximè circa dorſum. Quartum deinde Cranocolaptes, ſublongum eſt, & uiride ſtimulumq; iuxta collum habet, atq; ſi in quem irruat, locos circa caput petit. Quintũ Sclerocephalum dictum, caput habet ſaxeũ, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus ſimilia animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium ſiue uermicarium appellatum, ſublongum eſt, & ſubmaculoſum, maximè circa caput. Atque hæ quidem ſpecies phalangiorum enumerantur. hactenus Aëtius. Qui tamen cuiuſcunque phalangij notas, & indicia ſeorſum non deſcripſit (genus enim diuerſum diuerſa quoq; parit ſymptomata) ſed omnia in commune ſimul collegit.

Phalang. genera, & morſus notæ ex Nicandro.

Quamobrem ſi particulatim cuiuſque phalangij indicia per ſe ſcire cupimus, Nicandrum conſulamus. Is ſiquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aëtius, phalangiorum genera reddit, ſingulorum etiam priuatim indicia deſcribit ſuis uerſibus, qui ita paraphraſticè in Latinum uertuntur. Opera iam nunc noxij conſidera phalangis, ſignaq; eius morſus. Primus itaq; ſplendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium uentrem ore, & dentibus ſeptum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit uulnus, perinde corpore apparet atque ſi nihil quicquam ſauciatus foret: oculi uerò inferiori parte rubeſcunt, frigus iuxtà in corpore adhæret, infigitur, ſtatimq; color, & membra hominis à ſupernis ad ima uergere uidentur: neque penis ſemine uuidus demittitur, ſed lumbos occupans ita frigus genuum nexus diſſoluit. Aſterion iam ſecundum obſerua, in cuius dorſo pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore uirgulæ. Percuſſum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput uerò ſomnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud ſublime, crinitum, & aſperum æqualiter eſt. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunq; labefactauerit, corq; graui languore ſuccumbit. Nox & caligo tempora circumſtant, uomitumq; edit è collo lubricum, ab araneis telis nõ multum diſtantem, adeoq; tandem interitum ſubminiſtrat. Ab hoc alius eſt Agroſtes, qui ſpecie ſua lupo ſimilis eſt, muſcarum interemptori, qui apum obſeruator eſt, culicum qui pſenes dicuntur, & æſtrorum, & omnium quæ ad telam ipſius peruenerint. Hic imbellẽ plagam, & uanum uulnus homini infligit. Quod autem Dyſderi, ſiue ſphecеum appellant, rutilum

ſatis,

satis, uespæ crudis uescenti persimile. Hic si quempiam uulnerarit, ingens è uulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & uenarum languentium trepidatio, aliàs uirium destitutio, ut percussum sæpius domet, atq; interimat. Extremi maleficij animal, somnum afferens, qui hominem quiescere ab huius seculi laboribus faciat. Est præterea Formicarium dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par est, undique latum stellatum dorsum punctisq; distinctum gerens, cui subcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum similes uenenatorũ ueniunt. Sunt & alia parua phalangia scarabeis similia, quæ in agris inter legumina sua carpunt pascua. Horum circa cruciantem morsum tubercula, & pustulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam subuertuntur. Educatur in Aegypto in perseæ folijs, quem Cranocolapten dicunt, phalænæ similis, quæ circum lucernas cum impetu uolitat nocte. Eius horribile semper caput incessanter nutat, uterus autẽ grauatur. Hic ubi cuipiam stimulum infixerit, quem ceruice tenus gerit, facilè sanè citra omnem laborem ad interitum ducit. hæc Nicander. A' quo tamen in hoc dissentit Aëtius, quòd sclerocephalum ijs simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant, Nicander uerò huic cranocolapten compararerit. Sed iam ea prosequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aëtius, qui loco superius citato sic habet. Quæ percussos à phalangijs concomitantur, communia sunt iuxta magnitudinem, & paruitatem discreta. Morsus porrò tenuis est, ut uix conspici possit: tumor autem liuidus, quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnunquam uerò totum corpus aggrauatur. amplius & dolor assiduus adest, tremor, pallor, uigiliæ. Quibusdam uerò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa suras: oculi humecti, & lacrymantes, ac caui, & uenter inæqualiter eleuatur. Intumescit autem uniuersum corpus, faciesq;, & maximè circa linguam partes, adeò ut impedito sermone balbutiant demorsi. Quibusdam uerò urinæ emittendæ difficultas adest, cum pudendi tentigine, & dolore. Si uerò minxerint, aquosæ ipsorum sunt urinæ, quædam aranearum telis similia in se habentes, & uomitus quoq; similis. aliquando uerò & per uomitum, & per uentrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demissi, dolore leuati sibi uidentur: pòst uerò è balneo egredientibus, intentum dolet pudendum. Senioribus uerò pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque hæc quidem communiter ad omnium ictus sequuntur. Si uerò cranocolaptes aliquem percusserit, caput magis dolet, & uertigines consequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & uentriculi punctiones. Omnes autem à phalangijs percussi iuuantur assiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminosi decocto, cum oleo proluatur, totum uerò corpus ex cerato liquidissimo pinguefiat. Iuuantur etiam fomento spongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conueniunt: bulbi, sanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in uino aut melle lauri folijs, ruta, grossi, caprinum stercus cum uino, amaracus cum aceto, syluestris ruta cum aceto, & cyperus. hactenus Aëtius. Cæterùm Dioscorides uarijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus sumenda aduersus phalangiorum morsus commemorauit, præter ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autem sunt, si summatim colligantur, myrti baccarum succus ex uino potus, succus item foliorum mori cyathi mensura, lixiuium è fici uel caprifici cinere paratum, asparagi radicum decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex uino hausta, hieracium, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex uino pota, pentaphyllum, hyacinthi radix, & sedum minus. Quæ uerò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc sunt, mullus piscis dissectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita. quæ si quis uidere & habere cupit, Galenum consulat libro secundo de antidotis, ubi ualentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus ueterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima theriaca, & Mithridatum contra phalangiorum uenenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiámnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE *uocantur. Quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangijs dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur musicis instrumentis, ductisq; quàm longissimis tripudijs. quare eò se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.*

Phalãgiorum ictuum signa, & curatio ex Aëtio.

Tarãtulæ uenenum, & remedia uide libro II.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI SCOLOPENDRA, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum liuore sugillatur, & computrescit: interdumque, licet rarò, fæculentus, atque ruber cernitur. A' morsu ipso exulcerari locus incipit, vlcusque id negotium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc vbi morsum infixit, sal quàm leuissimè tritus, ex aceto vulneri inspergendus, aut ruta syluestris superponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu aristolochia cum vino, aut serpyllum, aut calamintha, aut ruta syluestris.

Scolopendræ uenenosæ cõsideratio.

TERRESTRES *Scolopendras Hetrusci centipedas uocant. Sunt enim in Hetruria omnibus uulgaris notitiæ uermes, innumeris utrinque pedibus refertæ, colore subrufo: diuerso quoq; genere constant. Cæterùm ea tantùm ictu uenenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctonæ appellantur, quarũm tantùm existimamus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quæ in uniuerso genere eæ sint, hactenus compertum non habeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increuere scolopendræ, ut fugatæ ab eis populi, proprios deseruerint lares. quod Arerietis contigisse scribit Theophrastus. Progreditur scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem partem.*

partem. Idcirco scribit Aristoteles libro IIII. capite VII. de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam mouetur, & serpit. Vnde uidetur existimasse Nicander, hanc bicipitem esse, ut eius uerba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaq; pemphredon, bicepsq; scolopendra. Cuius euntis alæ, ut remi nauis, festinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam scolopendræ pedum multitudine uelociq; motu triremem repræsentant. Harum morsibus (ut Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, et flores ex uino poti. Quinetiam (ut scribit Aëtius) ea omnia scolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morsibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & uulneri illitum, item scillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex uino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæserint (ut scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præsertim in pinu uitam agunt. Scolopendræ morsus remedia.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIIII.

SCORPIONIS morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, vicissimque dolore premitur: modò siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per vniuersam cutẽ sentitur. Percussis præsenti est auxilio ficulneum lac in vulnus instillatum. Scorpius ipse, qui ictum vibrauit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarum (vt constat) discordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althæa, scorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad splenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus utendum, cuiusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmæ cum vino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca, in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum vino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laserpitium, si adsit: sin desideretur, peucedani succo utendum. efficax est potum trifolij, & ocimi semen. Horum autem omnium uicem pensat iugis lauacri vsus, euocatus sudor, & dilutæ vini potiones.

PLVRA, ac uaria antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt. Porrò Nicander in theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his uerbis. Agedum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, eiusq; tetricum genus. Quorum primus albicans, neque sonticus, neque lethalis est. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemq; mortalibus furorem incussit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri siti incenduntur. Qui liuidus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & uani, & stulti rident. Alius uiridante colore, qui simul ac corpus hominis concusserit, tremores, & frigora illico admittit, acrisq; grando talibus uidetur circumstare, etiam si sol ardentissimè radijs suis flagret. Talis tantáque eius stimuli afflictio, cuius uertebræ nouem (lego septem, cùm non plures scorpionum caudis inesse comperiantur) iuncturis connexæ apice suo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum gestat, latumq;: herba enim uescens, semper insaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini insolubili ictu nocens: tam uehemens eius genis, & ori morsus insitus, infixúsque est. Deprehendes itidem similem scorpionem litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit pascendo. Alij rursus incuruis æquales planè paguris uidentur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè solidi, atque paguri, qui in saxosis cauernis demorantes sibi timent. quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum ducunt. Nam cùm rupes, tenuesq; multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea uenatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, ubi prolem perditricem habent, ibiq; è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generantur. Postremò melichlorus tibi animaduertendus, cuius summum uerticillum prænigrum est, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certè infensissimus ille obliquo gressu corpus flammæ simile commouens: pueris uerò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densæ alæ expanduntur locustæ fruges rodenti non dissimiles. hactenus Nicander. Scorpionum genera ex Nicandro.

Cæterùm scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentissimè Aëtius libro XIII. cap. XIX. sic inquiens. À Scorpio percussos uehementissimus plagæ dolor consequitur, frigiditasq;, ac tensio, et stupor: circaq; plagam, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui iuxta infernas partes percussi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui uerò circa supernas, locus sub alis. Et hæc quidem leuiter percussis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & uerrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosæ, & lacrymæ uiscosæ: durities articulorum, anusq; procidit, cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, et uomitus largus, singultus, conuulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althææ radicem, & elaphoboscum bibendum præbeto. Scorpionum ictus, & curatio ex Aëtio.

Præter opinionem autem facit elaphoboscus, tum uiridis comesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamq; unà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam uermes terreni facere dicuntur. Prodest præterea fluuiatilis cancer tritus, addito lasere, in uino potus. Confert uerbenaca recta, aut uiridis cataplasmatis modo imposita, aut sicca in puluerem pota. Conducit etiámnum puluis ex æqualibus partibus cumini, melanthij, & uiticis seminis confectus, & drachmæ pondere ex uino potus. Datur & pastinacæ semen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum sumptæ; sed in cingulo quoq; gestatæ, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aëtio. Commune & uulgare remediũ est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cuius antea sæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet.

Remedia alia ex Diosc.

Scorpionum ictibus Dioscorides præter ea medicamẽta, quorum hoc capite meminit, hæc quoq; sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum, fluuiatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asseruatum, diuulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam uino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentæ admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laserpitij lacrymam, melissophyllum, chamæpityn: uerbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniæ radicem, cui tantam uim contra scorpiones inesse quidam tradunt, ut ij ab his nõ feriantur, qui eam gestauerint: quos, si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et hæc omnia prosunt tantùm uulneri illita. Quæ uerò pota, uel deuorata auxilium præstant, eiusdem testimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in uino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex uino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacæ, hyacinthi, & urticæ semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum uinum. E` quibus omnibus cùm plura possint confici antidota, pro uaria medicorum intentione, non operæpretium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, ut quæ potius peritissimi cuiusq; iudicio sit relinquenda.

Τρυγὼν θαλάσσια, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι. PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAP. XLV.

SI MARINA pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, assiduæ conuulsiones, lassitudo, & imbecillitas. mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum uicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, ut tangentem non sentiat. hunc si quis premat, atra sanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quæ de uiperarum morsu paulò pòst referemus, simili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed raró, nomas excitat. Quibus absinthij, saluiæ, aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit. Ipsi etiam dissecti, vulneribusque impositi, sui cuiusque ictus remedio sunt.

Pastinacæ marinæ ictus signa.

QVI à marina Pastinaca percussi sunt (ut testatum reliquit Aëtius) his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulso, nerui sauciantur. quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd si quis caudam pastinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, ægrum autem sanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè uerbis. Trygonem, hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareq; uastãtem draconem arcere noui. Dolore autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: uel etiam ramis arboribus infixus fuerit, nam tum arbor ea fit obscurior, ignobiliorq;. Siquidem ab huius morsu, ceu solis æstu, eius & radices perditæ unà cum folijs flaccidæ redduntur, & arescunt: homini uerò caro putredine imminuitur. hæc Nicander.

Pastinacæ ictus remedia.

Cæterùm auxilium sentiunt percussi, ut Aëtius inquit, ubi stupor, & refrigeratio totius corporis consequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maximè prodest. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium sunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem uenenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium sunt partium, in altum proreptent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur uiuum urina ueteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, saluiam, & similia. At uerò si hæc desiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito: mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum, aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cum uino: aut silphium, aut laser ex uino: aut succi fici guttas quinque, cum tribus serpylli granis bibendas præbe. Hæc Aëtius aduersus pastinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur saluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordium in puluerem tritum, & ex sui ipsius decocto potum, itemq; uerbenaca. Non tamen ob id prætermittenda est theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta nostra essentia, cuius iam sæpe meminimus. Porrò Nicander quoq; nonnulla remedia protulit, quæ hæc sunt. Anchusæ folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopsis, ordilum, chamæpitys, fagi cortex, agrestis pastinacæ semen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, smyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & utrunque papauer.

Μυγχάλη.

Μυγάλη. MVS ARANEVS. CAP. XLVI.

A' MVRE araneo percuſsis, circa morſum in orbem inflammatio exoritur, nigraque puſtula, diluta ſanie turgens, exurgit: proximæ partes liuent. Rupta puſtula, depaſcens ulcus, non ei diſſimile, quod ſerpit, occupat. Inteſtinorum quoque tormina, difficultas urinæ, & frigidæ aſperginis offuſio conſequuntur. Huius morſibus auxiliatur ex galbano ſplenium, per ſe uulneri exterius impoſitum, ut medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulſo illita. Quinetiam mus ipſe, qui morſum intulit, ſi diſſectus apponatur, ictus ſui ueneficia luit. Reſiſtunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: ſed hæc ad locum pertinent. Prodeſt potum abrotoni decoctum, maximè ſi in uino detur. præterea ſerpyllum, & galbanum, & eruca uino madefacta: recentes cupreſsi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulſo, & pyrethrum cum uino, & chamæleonis herbæ radix. Nec deſunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra ſuos ictus commodè bibi. Quam hiſtoriam apud alios inuentam, dignam duntaxat cenſuimus, quæ adnotaretur. Alij aſſeuerant, demorſum non aliâs exulcerari, niſi prægnãs mus araneus fuerit: tum ſanè auxiliari ferunt.

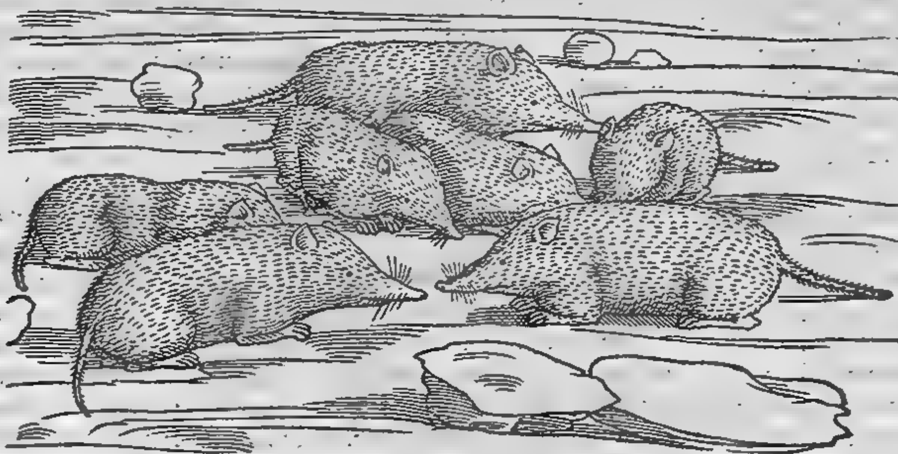

QVANQVAM Mus araneus, qui, quòd colore muſtelæ ſit ſimilis, Græcis μυγάλη *dicitur, ab omnibus inter uenenata numeratur; attamen in agro Tridentino is nullam morſu infert noxam, quemadmodum nec ſcorpio. Hiſtoriam eius ſuperius libro ſecundo retulimus. quare iam ad eius morſus notas, & remedia progrediamur. Demorſis itaq; ab eo (ut Aëtius inquit) uulnera manifeſta fiunt: quadrifido enim ordine illata uulnera conſpiciuntur: & ſanguis quidem primùm purus promanat, paulò pòſt uerò ſanioſus. animal enim ipſum putrefactione occidit. Conſueuerunt etiam bullæ inſurgere, quas ſi quis diſrumpat, carnem ſubiacentem fæculentam offendet, & fiſsuris diſparatã. Inflatio autem ſequitur demorſos. Cæterùm hoc animal frequentius ad teſtes inſilire ſolet, eosq; uerbere impetere, nõ hominis modò; ſed cuiuſque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorſi, poſt prædicta communia remedia, lauri tenella folia, unius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex uino pota. Conueniunt etiam ipſis omnia communia uenenorum remedia è uino dulci in potu ſumpta. In pecoribus uerò & iumentis illa ipſa cum aqua trita, naribus infunde: eſt enim ipſis præſens remedium. Vnde etiam hominibus ſimiliter in potu exhibeto. Morſus porrò cumino, & allio, putamine extrinſeco non abiecto, cõtegatur. Eadem etiam cum oleo trita aſsiduè ac diligenter locis circumſitis illinantur. Si uerò ruptæ fuerint bullæ, & ulcera oborta, acida muria proluatur locus, aſpergaturq; ſubinde uſti hordei puluere. Verùm non rumpentur, niſi prægnans fuerit mus araneus, qui morſum inflixit. Quòd ſi exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & ulcera ex eodem decocto, aut magis myrti decocto proluenda, fouendaq;. Strato uerò inquit, in muris aranei morſu primùm ſcalpello circunquaq; uulnerandum eſſe locum, & murem ſubinde araneum uſtum cum aceto imponendum, aut ſinapi tritum, & aceto exceptum. In potu uerò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta uerbenaca, omnia ex uino pota, aut in cataplaſmate conformata, & morſibus illita. Proſunt & maluæ folia impoſita, & magna antidota potui data. Cæterùm lectorem admonitum uolumus, Muris aranei imaginem, quam hìc damus, ueram eſſe, & diligenter ad rei imitationem expreſſam: non illam, quam libro ſecundo perperàm & infabrè pictam inueniet. Error ſanè librarij fuit, qui imprudenter deprauatam in legitimæ locum ſuppoſuit. Quem errorem hoc loco emendare, & lectorem monere opportunum duximus.*

Muris aranei morſus notæ, & curatio.

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XLVII.

SI VIPERA momordit, corpus intumet, uehementer arescit, subalbidumque colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm suppinguis, mox cruenta. pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens ulcus, quod in proxima repens, non summa modò corporis; sed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore suffunduntur: inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & biliosi uomitus sequuntur. Sopor, tremor, & urinæ difficultas accedit, & frigidus sudor offunditur. Vbi uerò uipera morsum impresit, fimum caprinum cum uino, studiosè impositum opitulatur. item laurus & abrotonum, & galbanum splenij loco superiectum, & origanum uiride inditum. pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti: erui farina uino subacta: radicis cortex usque eò tusus, ut in puluerem solutus abeat, & scilla tosta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplasma in aceto mulso præparatum, sed locus antè eo calido foueatur. hæc loco imponũtur. Contra uiperinos ictus rubus cum uino prodest. Aliqui anchusam tenui folio constantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in uino terni oboli bibuntur, & porracei succi hemina in mero, & foliorum apiastri succus, & syluestris ruta. hæc in uino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cepæ, & porri recentes, salsamenta acerrima, & opipara. simplicia hæc sunt. Percussis à uipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, castorij, floris portulacæ seminisque, dimidio acetabulo constat: hæc omnia in Cretico passo teruntur, aut in alio probato. Erasistratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id est de uiribus, inscribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre possunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum uino pota, semen satiuæ brassicæ tritum, & acetabuli mensura cum uino potum. Quinetiam bonum est digitum in liquidam picem intingere, deinde uinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc sunt quæ contra uiperæ ictus auxiliantur.

Viperarum morsus indicia.

VIPERARVM *historiam exactius, ut puto, latiusq; libro secundo tradidimus, quàm ut operæpretium sit hic eandem repetere, uel plura nobis supersint addenda. Quare tantùm reliquum est, ut iam de earũ morsus indicijs, et remedijs disseramus. Reperiuntur itaq; in eis (ut Aëtius memoriæ prodidit) quos uipera mas momordit, uulnera in loco bina: in his uerò qui à fœmina demorsi sunt, quaterna. Primùm autem ex eis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolenta, & oleosa. Adest tumor biliosus, feruidus, bullosus, subruber, deinde liuidus, denigratus, & proserpens. Siccitas uehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris insultus, aliquando & bilis uomitus, tormina, capitis grauitas, uertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut ut longissimè absit, tertia die, in his qui non seruantur, & maximè his, qui à uipera fœmina sunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinum sensum scribit. Hinc luctum à uipera manantem uiatores diuulgant: duos enim instar nerui acutos masculi dentes in ore suo uirus eructantes, ostentant: uipera uerò fœmina semper plures exerit, pernicioso suo ore insultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è uiperæ inflicta plaga sanies aliàs pinguedini similis, aliàs cruenta, interdum sine ullo calore conspicitur. Sed quæ ulcus ipsum caro circundat, germinans graui offert sese tumore: interdum rubens, tumq; palàm liuida cernitur: quandoque etiam aquosum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu uacui per ignem tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt. illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum à uulnere, aliæ circa plagam ueneno non dissimilem mortem edentes. Aspera itaque noxa, uehementerq; ignescens totum corpus exedit: hic per guttur, atque collum coëuntes sonitus, agminatim strepunt: quinetiam oculorum uertigine mœret. Illicoq; membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas uenit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliàs siti aridum guttur suum exiccat, sæpeq; ex unguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam biliosos uentris sui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra sudor niuis iactu frigidior circunfunditur. Colorem interdum liuidi plumbi gerit, aliàs obscurum, mox floribus similis est æris. hactenus Nicander.*

Viperarum morsus remedia.

Præstat igitur (ut Aëtius author est) priusquàm cruenta prodeat urina, allij plurimum deuorare, & uinum meracum copiosum bibere, excitatis subinde uomitibus. Efficacissimum enim eis remedium est allij esus, ac meracior uini potio, inquit Archigenes, adeò ut si quis multum eius sustineat usus, itemq; meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit item maximè theriaca ex uiperis sine dilatione pota, & uulneri illico superposita. Quin & ipsa uipera excoriata, capite, et cauda abscissis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorsis deuorata, maximum ictis præsidium affert. Caput autem à uiua amputatum, diligenter per uolsellam prehensum, morsuiq; impositum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, uenenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc internè calentem morsui imponere, idq; alijs pariter dissectis, frequenter, & assiduè repetere. Oportet etiam scalpello per ambitum demorsum locum circuncidere, & cucurbitulas subinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expressa à succo folia uulneri illinenda: est enim ualde efficax ad uiperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex uino potus, tum uulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamsi iam moriatur æger. Aiunt præterea, si quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam melaphroditos herba efficax est, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & uulneri adhibiti. Magnificè etiam prosunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, & iusculum earum subinde bibitum. Præstat & nasturtium pluri-

mum edere, uel tritum ex uino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus, & cum syluestri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, suprà sæpius relatis: quippe superuacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè uerò utendum est anchusæ radice, & heliotropio cum uino. dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde uomitu reiecti, exhibita statim à uomitu Andromachi theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, uulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendum ac fouendũ est: nam si pauco id tempore fiat, demorsi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quemuis cum aceto, aut bastulæ regiæ, aut sycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino stercore, priusquàm claudatur. Cæterùm, ut libro de theriaca ad Pisonem author est Galenus, non modò è uiperarũ morsibus retrahitur uenenum apposito tantùm, ut Aëtius inquit, uiperæ capite; sed ipsa quoq; uipera tota contusa, & uulneri imposita. Contra uiperarum morsus mirificè medetur echij epotus succus, herbaq; ipsa uulneri imposita, ut superius libro quarto prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (ut ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeò præstantibus insignitur, ut epota eius radix ex uino, non percussis modò à serpentibus opituletur; sed eos quoq; qui antea biberint, feriri non patiatur. Commendauit etiámnum aduersus uiperarum morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantissima simplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, uel comedenda, quorum nonnulla hic subijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici surfures ex rutæ decocto incocta, erui farina uino macerata, scilla ex aceto feruefacta, personatæ, ebuli, & sambuci radices in uino elixatæ, sarmentitius cinis aceto subactus, aliaq; complura, quæ breuitati studentes nunc silentio inuoluimus. Pota uerò prosunt cassia odorata, costum, myricæ semen, pistacia, cerui genitale exiccatum, tritum & potum; chondrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliari eius ui Serpentinam uocant, cuius historiam, pariterq; usus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modum describentes retulimus. *Simplicia medicamenta ex Diosc.*

In Viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN uocant, cuius etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides; minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc eiusq; ueneni remedia describantur. Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ et Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Iapidiæ montibus. Est enim fera hæc uiperæ omnino similis, præterquàm quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quòdq; ultimo rostro superiori parte eminentiam quandam habeat, acutæ uerrucæ similem. Vnde circunforanei, qui serpentes eorumq; ueneni remedia profitentur, hanc feram uulgò appellãt Aspido del corno, hoc est, Aspidem cornutum. Neq; sanè ineptum illi nomen indiderunt: nanq; non minori cum uelocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantùm horis morte occubuisse. Proinde scitè libro XIII. cap. XXV. de eo ita scriptum reliquit Aëtius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (maior enim non pingitur, neq; scribitur) colore uerò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus: caudam habet præduram, supernè discissam. A' quibusdam uerò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm uipera habet, cùmq; in multis, aliàs ei similis sit, colore magis discerni potest. uipera enim subflaua est. *Ammoditæ historia, & ueneficæ uis.*

Cæterùm ab Ammodite percussos festina ut plurimùm mors sequitur. qui uerò tam breui non pereunt, his sanguis è uulnere manat, & uulnus intumescit: sed paulò pòst sanies effertur, sequiturq; capitis grauitas, & animi deliquium. Qui uerò optimè dispositi sunt, & robusti, in triduo intereunt: quanquã reperti sunt, qui in septimum usque diem durarint. Celerius uerò mors aduenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primùm quidem à communibus remedijs, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciso prius per ambitum uulneris loco, & superioribus partibus arctissimis uinculis constrictis: quin abscissa, dilatatáq; statim scalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulsa pota, castorium, cassia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon uulneri eadem illinenda. Vtendum & emplastris attractorijs, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas siue ulcera serpentia conducunt, imponenda. *Ammoditæ morsus signa, & curatio.*

Viperæ præterea similis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius historiam superius libro secundo retulimus. quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi assignauit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam uocari tradidit. Itaque cùm uaria sit apud authores Sepis historia, facilè adducor, ut credam, Sepa reperiri non modò in lacertarum; sed etiam in mortiferarum serpentium, & uiperarum genere. Quod sanè uidetur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primò, Præterea niualis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cauaq; uallis, & salebrosæ rupes, nemorosumq; promontorium, ubi sitibundus ingreditur Seps, colore nunquam uno uisus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemq; feram se repræsentare, non autem lacertam. Cùm uerò secundò ait, Sepem item corpore demisso, exiguis haud dissimilem lacertis, declinabis, nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam uocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro secundo ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis; attamen libro quinto, Sepa uiperarum generi adscripsit, ubi de aceti mulsi uiribus disserens, inquit. Acetum mulsum contra morsum eius uiperæ, quam sepa uocant, haustum meconium, ixiámue auxilio est. Aëtius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes uel uiperæ genera recensetur, his uerbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur: ex crasso autem in tenuem abit: rectà uerò ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum: uniuersum autem cor- *Sepis feræ cõsideratio.*

tem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, ut superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus. Cæterùm ab ea percussis (ut tradit Aëtius) sanguis è uulnere manifestus excernitur, & paulò pòst sanies graueolens, tumor, & dolor segnis est: sed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus uitiligini, quæ alphos appellatur, simili colore inficitur. Pili, capilliq; è toto corpore defluunt, atque intra tres, aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex ijsdem rebus, quæ in uiperæ, et cerastæ, & ammodytæ morsu relatæ sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo, & uinum bibendum myrtites meracius. Conueniet item spongiam calido aceto imbutam, morsui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas unà cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere. hæc Aëtius. Ex quibus facilè conijci potest, cùm ambæ hæ feræ è uiperarum sint genere, ijs tutò antidotis earum uenenum superari posse, quibus uipereum frangitur, & euincitur.

Sepis morsus signa, & remedia.

Sed quoniam hæc humanæ uitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA *appellatur, quòd iaculi, uel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciuerimq; & hanc in Italia reperiri, non alienum duxi de eius historia ac ueneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaq; describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, ubi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus insiliens, sic perimit. Hæc, ut Aëtius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore uiridi, præsertim iuxta uentrem, ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò ubi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac ueluti iaculum uibratum corporibus inuolat, atque hoc modo uerberat. Ab huius morsu omnia, quæ de uipera dicta sunt, sequuntur accidentia, atque etiam grauiora, adeò ut etiam putrefactiones & carnium defluxus consequantur, ac grauior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad uiperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris umbra æstate media quietem somnumq; caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram manillam, ut illico perierit. At socij audito percussionis sonitu, uiso serpente, quem nouerant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc sæuissimi serpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, ubi ipsam incolæ à sagitta Saettone uernaculo nomine appellant.*

Acontiæ historia, morsus notæ, & cura.

Σκυτάλη, καὶ ἀμφισβαίνα. CAECILIA, ET AMPHISBAENA. CAP. XLVIII.

CONSIMILIA suprà dictis in vipera eueniunt ijs qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademque ferè auxiliantur. quare hoc venenum priuatam descriptionem sortitum non est, neque visum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remedijs ad uiperas scriptis, percussi ab eis adiuuari soleant.

Amphisbænæ, & cæciliæ consider.

NON desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ utranque serpentis extremitatem occupent: fieriq; ob id putent, ut fera in utranque partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poëtæ, septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negauerim ego id monstrosè, & præter naturæ intentionem euenire non posse in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & uolatilium. Siquidem pluries compertum est, ex uno tantùm ouo duobus uitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemq; pedes: atque etiam lacertæ uisæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non utique statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitissimè, & apertissimè confirmat Aristoteles libro, & capite IIII. de generatione animalium, sic inquiens. Monstra rarò admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt, sed crebrius in ijs, quorum partus est numerosus, & præcipuè in auium genere, potissimumq; in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò quòd sæpe pariant, ut columbæ; uerùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coëant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd si uitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine ulla superuacua parte generantur. Sed si uitella continuantur, nec ulla interiecta membrana disterminantur, pulli ex ijs monstrifici prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (uitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur. quanquam cibus idem, indiscretusq; suppeditatur. Iam serpens etiam biceps uisus est, uidelicet eadem de causa: nam id quoque genus oua parit, & multa numero. hæc Aristoteles. Quæ sanè mihi facilè persuadent, ut credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur. Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo utrisq; extremitatibus, capite scilicet & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè possit caput à cauda discerni, existimauere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aëtius libro XIII. cap. XXVII. scribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex crassis in caudam tenuem abeunt, sed æqualis crassitudinis in uniuersum existunt, ut neque cognoscant uidentes ea, iuxta utram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirudinibus conspicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex utraque parte progrediatur, unde à Græcis illi nomen

Amphisbæna biceps nõ est.

nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) ut hæc uerba, quæ in eo leguntur, apertè ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & nauigia utrinque proram habentia, cui natura ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, aiunt, si mulier grauida supergressa fuerit, malè abortum facit. hæc ille. Cæterùm, ut ipse Aëtius scriptum reliquit, ab utraque demorsis contingit morsum obscurum esse, ac uix apparere, ueluti sunt muscarum ictus. quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, ut apum & uesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoque, quæ de illis sunt relata, uerùm facultate intensiore. Ex his etiam Aëtij uerbis conijci potest, cùm horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbænæ caput inesse terrenis uermibus, uel alui tineis persimile: ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterum ab altera non nisi difficilè discerni possit. Cæciliam autem Hetrusci uulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro, oleastri baculo circumuestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumq; nexus dissoluit.

Vtriusq; morsus signa, & curatio.

Δρύινος. DRYINVS. CAP. XLIX.

A' DRYINO morsis pustulæ, molestique dolores incidunt, præsertim quà dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, terminaque consequuntur. Ab eo ictis conuenit aristolochia cum uino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

DRYINVS, *ut in theriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus uersatur. Appellant eum alio nomine etiam hydrum, sed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, suæq; naturæ idoneo lacu uenatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic si à myope musca illa quæuis animantia prouocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, cum concauæ quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeòq; hydro simile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abrasa corij præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuuias, & pelles hument. Si quempiam is uel in talum, uel pedis plantam percusserit, à corpore icti hominis difficilis odor sparsus fertur, atq; circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & tristitia, quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflaccescit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipsum atrum uenenum semper depascens consumit: quin & caligo lumina eius obfuscans, occultansq; malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum instar seu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Vrina eis decutitur, & pallescit. Ipsi uerò dormitantes stertunt, frequentibus singultibus correpti, aliàs per collum uomitum felli similem, aliàs cruentum eructantes, ipsumq; malum acrem sitim generat: postremò laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum est, quòd in quercuum cauernis, quæ prope radices sunt, stabuletur. Græcis enim quercus* δρῦς *dicitur. Proinde Galenus libro de theriaca ad Pisonem, de dryino ita scribit. Dryinus serpens sic nominatus, quòd in radicibus quercuum uiuat, tam malignus ad perdendum proditur, ut eius, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoque ipsæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, ut quemlibet gratum odorem prauum esse existimet, nec alterius præterea rei queat sentire. hactenus Galenus. Dryino, ut Aëtius inquit, abundat Hellespontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus est, ut etiamsi quis eum non uideat, fœtore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, ac asperrimis squamis circa uniuersum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor uehemens, nomæ, delirium, corporis siccitas, singultus, biliosus uomitus, aut omnino simplex, urinæ suppressio, tremor, interceptio uocis, stupor, scissura, et mortificatio percussorum locorum: plurimi etiã intereunt. Porrò & hi quoq; ex ijs, quæ in uiperæ morsu dicta sunt, opem sentiunt: itemq; ex communibus remedijs iuxta consequentium accessionum proportionem adhibitis.*

Dryini historia, & eius ictus notæ ex Nican.

Ex Galeno.

Dryini descriptio, & morsus curatio.

Αἱμόῤῥοος, καὶ διψάς. HAEMORRHOVS, ET DIPSAS. CAP. L.

AB HAEMORRHOO ictis vehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix ulla fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque sanguis in globo coit. A' pulmone sanguinem extussiunt, & in uomitiones effusi sine remedio commoriuntur. Quos uerò dipsas percusit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisque usque eò pertinax, ut satiari non posit, ac sine ulla intercapedine excruciet: & si potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt ijs, qui antea potus nihil hauserint. quare propter continuam sitim, & prester, & causon, aut dipsas appellatur.

Hæmorrhoi, dipsadisque morsus uelut immedicabiles à plerisque maiorum deplorati relinquebantur. quare si peculiaribus contra dipsadem remedijs egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem scarificatione uti, ustionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione

putatione opus erit: consequenter quàm acerrima cataplasmata admouere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, utiles esse. Meracæ potiones, & lauacra prosunt, quę subinde interiecto breui spatio assumenda sunt, priusquàm morbi genus emerserit. quo semel erumpente opem ferre non potest ulla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem prosunt. Insuper quæ in commune opitulantur, ut scarificationes, ustiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipsade definiuimus. Quinetiam decocta uitis folia, & cum melle trita.

Hæmorrhoi perniciosus ictus, & historia.

HAEMORRHOVS, & Hemorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt. quippe percussi, sanguine per os, & nares, totoq; corpore effuso, intereunt. Hic (ut in theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas assiduò incolit, asperum, supinum, & modicè pendentem lectum illic sumens, ubi tractum suum habeat, deinde pabulo satur fiat. Longitudo eius pedis uestigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite adusque caudam totus & subtilis, & minutus est. Aliàs colore igneo, aliàs rursum candens. Collo satis constricto est, gracilis cauda necessariò in arctum contracta, extenta est angustè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti sunt infusa: albore luminum suorum, locustis uel syluestribus apibus par. Insuper horribile, & asperum ei caput horret, obliquè modico corpore suo instar cerastæ claudicans. Ex medio etiam dorso paruum nauigium semper appellit, ad terram uentrem suum atterens: squamis uerò & itinere parum substrepit, perinde ac arundinis copiam transeat. Post ictum statim decolor species accurrit, nigra nimirum, corq; ipsum dolore circumangitur: uenter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte sanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus salit, recens bilioso ueneno coinquinatus: lotium item rubens accurrit. quæq; in corpore sunt uulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaq; in primis, ne in te fœmina hæmorrhois uirus suum iaculetur. Nam si cui morsum illa inflixerit, ei gingiuæ simul ignescunt, penitusq; & unguibus sanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, seu humentes molunt. hæc ex Nicandro. Cui subscribit Aëtius, sic inquiens: Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem sunt arenoso, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam angusta figura paulatim desinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq;, & tardè proreptant. Per corpus uerò multis notis albis, & nigris uariegata sunt, & asperioribus squamis obsita: quapropter dum serpunt, sonus auditur. Et fœmina quidem uentri incumbens, per terram reptat, & gressum infernè circa caudam firmat: mas uerò circa uentrem in gressu nititur, & collum serpendo extendit.

Hæmorrhoi morsus notæ, & curatio.

Consequitur horum morsum color icti loci cruentus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præterquàm paucum quidpiam aquosum. Ventriculus dolore tentatur, adestq; spirandi difficultas. Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsus foraminibus: & siqua in corpus obducta iandiu sit cicatrix, ea rumpitur, & sanguinem profundit. atq; hæc quidem in maris Hæmorrhoi morsus contingũt. A' fœminæ uerò Hæmorrhoidis morsu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & unguium radices sanguine manant, & ut simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingiuæ putrescunt. Horum porrò curam facere oportet, primum quidem sanguinis eruptioni obluctando ac resistendo iis medicamentis, quæ aptè sanguinem sistere possunt. deinde cataplasmata plagæ imponendo ex folijs uitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea uerò quàm cruenta prodeat urina, allij multum deuorent, multumq; uini diluti bibant, & ad uomitum cogantur. deinde confestim theriace exhibeatur, & postea pisces multos, alijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panẽ, & uuam passam dulcem, & deinde uino diluto largè hausto uomant. Plaga uerò aqua frigida proluatur: uesica autem spongijs calidis foueatur.

Dipsadis historia, morsus signa, & cura.

Sed iam de Dipsade disseramus, quæ sic à Græcis dicta est, quòd continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi eiusmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri scribit: quòd hæc regio humida sit, illa uerò siccissima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ uiperas uenabantur, accepisse ait: quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimat. Quare longè minus nos iis circũforaneis fidem præstare debemus, qui Marsos hosce imitati, diui Pauli generi se adscribunt, seq; inde ortum duxisse prædicant. Nam si Galeni ætate hi mendacissimi nebulones uniuerso orbi imponebant, ueri quidem simillimum est, eos qui hodie per Italiam uagantur, longè magis decipere posse, quàm fecerint Marsi illi antiqui. quippe non dubitandum, quin eorum astus à Galeni seculo in hunc usque diem protractus, maximum susceperit incrementum, quòd constet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum procliuia, ætate magis acui. Meminit etiam Dipsadis Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic scribens. A' dipsade commorsi causo febri malè conficiuntur. nam & multa siti, & æstu uehementi uexati, interdum & dirupti, diem obeunt. His Galeni uerbis subscribit Aëtius libro XIII. ubi sic inquit. Dipsas, quæ à quibusdam causus appellatur, uiperæ est species, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex crassa in tenuem desinens: notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput uerò angustius. Sequitur autem ab ea demorsos, præter ea quæ de uipera dicta sunt, & sitis intolerabilis planè, adeò ut etiamsi multus potus eis adhibeatur, sitis non sedetur: & tamen neque per urinas, neque per uomitum, neq; per sudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam sitim exusti, si potum non sumant: aut ob multam potus repletionem distentus rumpitur uenter, uel infernè circa inguina, uel circa imum uentrem, ut in aqua inter cutem sæpius euenit. Cæterùm & his, ceu à uipera demorsis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur. Aluus item per infusum eluatur, et oleo cum decoctis exhibito, ad uomitum cogendi sunt malè affecti. Ad plagæ uerò locum, post exuctionem, circuncisionem circunquaque scalpello factam, cucurbitularum affixionem, & dissectas gallinas admotas, calx uiua cum oleo imponitur, & emplastra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipsadis

priuatim meminit Aelianus lib. IX. de historia animalium, sic inquiens. Dipsas, cuius uim, & naturam eius, nomen nobis declarat, inferior quidem est magnitudine, quàm uipera, sed tamen in occidendo quàm celerrimè superior. Cuius morsu confixi etsi assiduam potionem hauriant; ad sitim tamen continuò exardescunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Sostratus cùm albam esse ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et sicut audio, uario, multiplicíq; nomine nuncupatur: quidam presterem uocant, alij causonem, alij anombaten, à quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia nascitur. hæc Aelianus. Ex quibus uerbis manifestè deprehenditur error Leoniceni uiri alioquin eruditissimi, qui Dipsadem putauit corporis forma nullis notis à uipera diuersam esse. Nec equidem scio, qua ratione, uel authoritate nixus, in hanc opinionem uenerit, in eáq; perstiterit. Leoniceni error.

Ὕδρος. NATRIX. CAP. LI.

AB NATRICE demorsis vlcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non secus atque ijs quæ serpunt vlceribus, expuitur. Si ergo morsum natrix adegit, prodest origanum tritum, & aqua subactum: lixiuia cum oleo indita, aut aristolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ aristolochiæ drachmæ in potione poscæ cyathis duobus, deinceps marrubij succus, vel decoctum alterius cum vino. fauus recens datur in aceto.

HYDRVS anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen sibi uendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, uocent. Hic si relictis aquis, terras inhabitet, longè nocentior euadit, uocaturq; tunc chersydrus. Differt tamen is à dryinio, qui (ut superius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipse de Hydro, cuius nunc historiam, morsus discrimina, & remedia prosequimur, disseruit sub Chersydri nomine in theriacis, sic carmine in prosam uerso scribens. Age itaque chersydri, qui aspidi conformis est, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & pessima sanè signa sequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expassa ab internis partibus, humentem ictum satis certò indicat, putredine fatiscens. Quinetiam dolores immensi ignescentes, hominem tandem interimunt. mox etiam per membra pustulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui chersydrus iam antea in uuido, seu parum aquæ habenti lacu, irreconciliabilem ranis iram adfert. Enimuero ubi sole aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic serpens in terra sese continet, & squallidus, & deformis in sole tetrum corpus suum refocillans: in semitis autem, lingua sua afflando sitibundus sulcos exedit. hæc ille. Chersydri quoque meminit Aëtius libro XIII. capite XXXV. his uerbis. Serpens hic chersydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquosis degit locis, & hydrus appellatur ab ipsis aquis, hoc est natrix. postea uerò siccos incolit locos, & ex compositione locorum, chersydri, id est natricis terrestris, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido uictu exsatiatus, non purum uenenum habet: cùm autem terrestris fit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma, paruam terrestrem aspidem refert, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim insigne solum aspides præ his habent. Qui igitur ab hoc morsi sunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum serpentium morsu, ueluti est tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & fæculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus biliosus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut et per uentrē quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim uerò coni cupressi drachmam unam, et myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle rosaceo, aut uino mulso in potu exhibeto. Iuxta uerò affectum locum calcem uiuam, & similia, cum oleo imponito.

Hydri, siue natricis historia.

Chersydri natura, morsus, & curatio.

Κέγχρος. CENCHRVS. CAP. LII.

CENCHRI morsum, qui viperino ictui similis est, putridum vlcus sequitur. carnes antea, vt in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt. lethargo corripiuntur, & veterno pressi somnos captāt. Erasistratus eos iecinore, intestino ieiuno, coloque conflictari author est. quippe dissectis ipsis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morsis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini semine illitus, & satureia trita, & syluestris ruta, & serpyllum, cum duabus hastulæ regiæ drachmis, & tribus vini cyathis, aut aristolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

QVANVIS Aëtius appellauit Cenchrum ammoditen, & acontiam cenchriten; non tamen propterea censendum est Cenchrum, de quo hîc disserit Dioscorides, ammoditen, aut acontiam esse: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec similitudinem. Ea autem de causa Cenchrus dictus est, quòd maculis perquàm minimis (ut Lucanus est author) milij magnitudine, & colore, uniuersum eius corpus respersum appareat. Auicenna cenchrum famosum appellat. Cenchri consideratio.

Κεράςης. CERASTES. CAP. LIII.

A' CERASTE percussis locus attollitur, cum duritia pustulosus. è plaga sanies profluit, modò atra, modò pallidior; sed toto concretu varicosus intumescit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum

& oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum distenti commoriuntur. Si cerastes percusserit, cita partis amputatio suffragatur. quare sine mora ictam partẽ amputare, aut scalpro confestim circuncidere, & ijs similia prosequi oportet. Vrentia insuper reliquijs admouenda: siquidem virus hoc veneno basilisci simile est.

Cerastæ morsus exitialis, & auxilia.

CERASTAE, *quorundam probatißimorum authorum testimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum instar oriuntur, à quibus cerastæ, hoc est cornuti, nomen inuenerunt. Horum morsus lethalis ferè semper fuerit, nisi (ut Dioscorides inquit) demorsum membrum statim à reliquo corpore abscindatur, amputeturq́ue, aut saltem illico omnis caro, quæ demorsum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert Aëtius) cubitalis est longitudinis, longißima duorum est cubitorum, corpore uerò arenosa, & iuxta caudam desquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum similitudine: partes uerò circa uentrem ex ordine squamis obsitæ sunt. quapropter in serpendo sonum sibilo similem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Cæterùm percußis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui similitudine insurgit, & sanies profluit uini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, uelut in cruentatis ac sugillatis aliàs fieri consueuit. Reliqua item, quæ in uiperæ morsu dicta sunt, etiam his succedunt, cum intensione uehementiori. Vt plurimùm uerò usq; ad nonum diem supersunt. Remedia autem eadem, quæ morsis à uipera conferunt. hæc Aëtius.*

Ἀσπίς. ASPIS. CAP. LIIII.

AB ASPIDE ictis vulnus exiguum prorsus, quasi ab adacta acu citra tumorem conspicitur: sanguis exiguus ille quidem, sed ater distillat: caligo uelox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non sine uoluptate consequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At uir perit absque labore, uirens, atq; discolor. mediocris stomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiscunt, quasi sine sensu in somno uacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm ijs, qui ab aspide feriuntur, quæ de ceraste scripta sunt, auxilia dari debent. Nam uenenum hoc, quemadmodum basilisci, aut sanguis bubulus, celerrimè in arterijs sanguinem cogit.

Aspidis perniciosus ictus, & genera.

REPERIO *apud eos authores, qui animaliũ historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & unumquodque ubi hominem morsu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta est earum ueneni uis in hominum necem, ut rarißimè seruentur, qui ab eis percußi fuerint. De his scribens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic inquit. Inter aspides nominata ptyas collum exporrigens, & spatij metita longitudinem, perinde ac si tunc rationalis fera facta esset, uenenum solerter corporibus inspuit. Harum itaq; ferarum una (siquidem tria sunt Aspidum genera, ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm uellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi consciuisse. Hæc ille, qui subinde pluribus historiam enarrauit tam inuicti animi huiusce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniam uocatam, id nominis sibi comparasse uolunt, quòd hirundinum modo dorso nigricet, & candicet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat. chersæa uerò ita dicta est, quòd in mediterraneis semper degat. Harum omnium meminit Aëtius libro XIII. cap. XX. sic inquiens. Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur. quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam uerò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præsertim Nili, latibula habent: aliæ uerò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur maiores sunt, & quandoque usq; ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ uerò ptyades, cinereo sunt colore, uiridiq́;, & ad auri colorem inclinante. Terrestres uerò ut plurimùm & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subuirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt. Vulnera enim in demorso loco, ueluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmellæ uerò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, nisi uiolentum animal sit, quod morsum inflixit. Consequitur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, assidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, segnities, & collapsio in somnum profundum: ad finem uerò & conuulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidoniæ uerò ictu præsentißima adest. Porrò his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxilium autem ab aspide morsi ferunt, & præsertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem perceptent. hepar enim in morsis ab aspide primum aiunt sensu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an uicturus sit percussus, centaurium cum uino tritum bibendum præbent: siquidem enim euomet pharmacum, morietur; si non, uiuet. Quo uerò ueneni in corpus destributi uis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum uino diluto detur, & confestim euomet. Numius autem inquit. Origanum uiridem, aut aridam pro ægri uiribus cum uino dato. Post uomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remedijs prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil lædetur. Præter opinionem uerò auxiliatur theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem & assiduæ excitationes cum euulsionibus, & plagis, & uniuersi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aspersa. Hactenus de aspidibus Aëtius: Efficacißimum porrò, et omnium, quantum equidem expertus sum, præstantißimum antidotum contra uenenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt,*

Aspidum historia, ict⁹ notæ, & cura.

quæ in

quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua uitæ & antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in uniuersum corpus diffunditur, uenas, & arterias confestim permeans. Vnde prohibet, ne sanguis & spiritus in uasis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, ueneni uim arcet potentissimè, idq; superat citissimè.

Βασιλίσκος. BASILISCVS. CAP. LV.

Erasistratus in libro, quem de medicaminibus, & venenis condidit, de vocato basilisco scitè ita refert. Cùm basiliscus momorderit, vulnus ad auri colorem efflauescit. Itaq; in plurimis, quæ virus eiaculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, vt idem Erasistratus author est, auxiliatur castorij drachma in vino pota: item papaueris succus. Ictuum remedia ita se habent.

Basilisci varia historia.

Mvltiplex uariaq; est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum uocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciei animal esse Basiliscum, ut solo oculorum intuitu, alij sibilo tantum, alij halitu, alij uerò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui uulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ouo hanc sæuissimam feram nasci putant. Ex hac itaque historiæ uarietate, ac inconstantia facilè adducor, ut credam, plerosque historiam basilisci, ut fabularem, descripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atq; adeò nostro iudicio adstipulari uidetur. Siquidem is ne cum alijs accusaretur, Erasistratum citauit, authoremq; historiæ huius fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) ubi sic inquit. Basiliscus bellua subflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, uidentes se, & audientes necat: atq; si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptilium genus cauere, ne basilisco uicinum habitet. Libro uerò x. capite primo de simplicium medicamentorum facultatibus idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare uidetur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam uocant βασιλικὸν θηρίον, ne uidere quidem mihi unquam contigit: & si uera sunt, quæ de illa referuntur, periculosum etiam est uel propè accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscum tanta ueneni acuitate, & immanitate pollere ait, ut quamuis magnitudine dodrantalem non excedat mensuram; serpentes tamen omnes etiam ingentes suo duntaxat halitu extinguat, adeò ut uirga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conficiat. Huius item horrendissimæ feræ historiam tradidit Plinius libro VIII. capite XXI. ubi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, ut plerique existimauere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisq; membris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum semper in terram. Aliàs internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius uidere, confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, nec ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, uerùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges uidere) mustelarum uirus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, facilè cognitis sola tabe. Necant illæ simul odore, moriunturq;, et naturæ pugnam conficiunt. Hæc de basilisco Plinius. Quem tamen plura cùm alijs fabulosa narasse putamus. Nam si tantùm oculorum intuitu, sibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem uideo, quomodo factum sit, ut ij qui ipsum uiderunt, eiusq; faciem adnotarunt, ex quorum postea relatione huius feré historiam plerique descripserunt, incolumes euaserint: præsertim cùm tam paruum sit animal, ut nisi è propinquo loco conspici possit. Atque adeò hinc mihi impossibile uidetur, quin ipse aspicientes non uiderit, cùm (ut Plinius refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, sed celsus, & erectus: uel quòd ex infecto circumstante aëre, qui uiderunt non perierint. Cæterùm cùm Erasistratus his fabulis nullã fortasse fidem adhiberet, certoq; sciret Basiliscum morsu tantùm, ut aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morsus curationem instituit. Verùm quandoquidem huiusce ueneni uis adeò uehemens, & immanis existit, ut expugnari non possit, non est cur plura hic referam, quàm ex Erasistrato memoriæ prodidit Dioscorides. Quem ducem & authorem secuti, ut ipse suis de medica materia libris hoc sexto finem imposuit; ita nos nostris in eos commentarijs, quos ad nostram communemq; rei medicæ studiosorum utilitatem conscripsimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immensas gratias agere DEO optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus sempiternam.

Catoblepas.

Plura fabulosa in Basilisci historia.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

VENETIIS, IN OFFICINA ERASMIANA,
VINCENTII VALGRISII, MENSE
IANVARIO, M. D. LIIII.